15778/c

Vol 4 (called 4 pt. 1)

Tom IV
Complete

NB T IV Part. II = T V

IACOBI BRVCKERI

REG. SOC. SCIENT. BEROL. MEMBRI

HISTORIA CRITICA PHILOSOPHIAE

A

TEMPORE RESVSCITATARVM
IN OCCIDENTE LITERARVM

AD

NOSTRA TEMPORA.

TOMI IV. PARS I.

LIPSIAE

APVD BERNH. CHRISTOPH. BREITKOPF.

MDCCXXXXIII.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

PRAEFATIO.

Tandem denſas, quas dumeta ſeculorum barbarorum oculis obiecerunt, tenebras, et impeditas aeui medii ſyluas eluctati, in patentiores Te, campos et iucundiorem lucem, Lector beneuole, deducimus, hiſtoriam pandentes philoſophiae, quae poſt reſurgentem literarum honorem e puluere et ſqualore protracta priſtinum decus recuperare coepit. Ea cum vel ſectaria fuerit, vel eclectica, periodus haec philoſophicae hiſtoriae tertia in duas partes diuidenda fuit, quarum priorem hoc volumine comprehendimus, et quicquid ſectaria methodo philoſophatum eſt, Lectori conſpiciendum de-

dimus. Omnes autem, quae renouatae ſunt ſectas ita deſcripſimus, vt philoſophorum conſilia, rationesque quibus permoti ad hanc anchoram confugerunt, pateſcerent. Ipſam quoque celeberrimorum virorum, qui de philoſophia meruerunt, hiſtoriam eodem, quem initio ingreſſi ſumus, tramite decurrentes enarrauimus, vt potiſſimum Lectori conſtaret, quo pacto philoſophiam adiuuerint, quid in ea praeſtiterint, quae circumſtantiae in placita eorum hypotheſesque deamatas influxum habuerint, quaeque fuerint rationes arcanae, quibus ſyſtemata delecta confirmarentur. Idem de illis annotatum a nobis eſt, qui dum ſectariae viae ineptias effugere voluerunt, in deuia inciderunt, a philoſophiae verae regia, quam pandit via, prorſus ſeducentia, qualia ſunt ſcepticiſmus, et philoſophia illa fanatica, quae ſe theoſophicam et diuinam iactare ſolet. Ita vero innumerae obſeruationes enatae ſunt, quae alibi fruſtra quaeruntur, ad formandum autem intellectus iudicium, eiicienda praeiudicia veritati inimica, et detrahendam pſeudo-philoſophiae laruam quam maxime conducunt. Cum autem recentior quoque hiſtoria philoſophica cum literaria arcte cohaereat, nihil praetermiſimus, quod lucem accendere Lectori poſſet, reliqua,

liqua, quae vel exercitato iam nota ſunt, vel vbique inueniri poſſunt, ideo omiſimus, ne in infinitum excreſceret prolixa tractatio. Et fontes quidem, vnde omnia hauſimus, eadem, qua hactenus vſi ſumus, fide indicauimus, abſtinuimus tamen a cumulandis ſcriptoribus, qui cateruatim recentiorem eruditorum hiſtoriam perſequuntur, iis praecipue, qui in omnium manibus ſunt, nihil autem noui afferunt, quos tum demum adduximus, vbi ſingulare quid exhibent, aliis non obſeruatum. Qui vero copioſiora cupit, is facile iis ſitim reſtinguet, quae in Germanico opere, iuuentuti conſulturi coaceruauimus. Eorum vero, quorum fontes rariſſime occurrunt, quotquot nobis conſulere licuit, (qua quidem felicitate frequenter ſumus gauiſi) accuratam dare notitiam ſtuduimus, quo pacto ex rariſſimis operibus virorum celeberrimorum ſatis amplas recenſiones dedimus, quia ex mille lectoribus vix vni vel occaſio vel tempus ſuppetit illa conſulendi. Illud vero veritatis ſtudium et fidei hiſtoricae candorem eum attulimus, quem legis inſtar in toto opere nobis conſtituimus ſequendum. Quare a priſtina ſententia toties recedere non erubuimus, quoties veritas poſcebat, et noua lux, quae nobis orta eſt, iubebat.

 Melio-

Meliora enim edoctos ſententiam mutare nos eo minus pudet, quo minus haec ſacra aliter non conſtant, et nos humanae ſortis ex aequo ſumus memores. Plura de hac tractatione dicere, lectoremque morari opus haud eſt, cum in limine dicendorum διατύπωσιν exhibuerimus. Si quid in his recti dictum eſt, fauorem petimus, ſi quid ſiniſtri errorisque admiſerit humana fragilitas, veniam expectamus. Scrib. Kaufbyrae Calend. Septemb. A. S. R.

cIↃIↃCCXLIII.

IACO-

IACOBI BRVCKERI

HISTORIA CRITICA PHILOSOPHIAE

A

RESTAVRATIONE LITERARVM

AD NOSTRA TEMPORA.

TOMVS IV.

HISTORIAE CRITICAE PHILOSOPHIAE PERIODVS TERTIA,

A RESTAVRATIONE LITERARVM AD NOSTRA TEMPORA.

PARS PRIMA,

DE STVDIO PHILOSOPHIAE EMENDANDAE SECTARIO.

LIBER PRIMVS.

DE PRIMIS CONATIBVS RESTITVENDAE PHILOSOPHIAE.

CAPVT PRIMVM,

DE VIRIS DOCTIS, QVI DE EXTERNO PHILOSOPHIAE HABITV EMENDANDO RESTITVENDOQVE SOLLICITI FVERVNT.

§. I.

Ordo tractationis.

Atram tandem, quae ingenia philoſophantia per omne fere aeuum medium preſſerat, noctem euaſimus, ſuperatisque non ſine taedio et moleſtia dumetis labyrinthisque, quos philoſophi ſcholaſtici ſtruxerant, in patentiores tandem campos penetrauimus, iucundiorem iam porro philoſophiae hiſtoriam enarraturi, et pulchriorem eius faciem nitoremque elegantiorem oſtenſuri. Nempe quamuis omnis fere orbis philoſophicus ſqualore barbariei, quae vbique regna-

regnabat, iaceret obrutus, ita vt ſpes emergendi eſſet tantum non prorſus nulla; miſerta tamen humani generis diuina prouidentia, de reſtituendo hoc, quod hominibus philoſophia offert, beneficio maximo cogitare coepit, idque egit, vt priſtinus honos reſurgere, et lumen veritatis, quod tanta hactenus caligo preſſerat, radios iterum ſuos ſpargere inciperet. Id quod tamen non ſimul vnoque emendationis actu factum eſt, ſed, vt orientem ſolem praenuncia lucis aurora ſolet praecedere, ita pedetentim quoddam prius elegantiorum literarum exortum eſt diluculum, coeperuntque humaniores literae, deterſo ſqualore priſtinum nitorem reſumere, ſicque viam parare, qua ad penitiorem philoſophiae cognitionem et reſeranda eius adyta, tot hactenus barbariei ſpinetis obſita et occluſa aditus pararetur, comerenturque ingenia atque excitarentur, vt contemto ſqualido philoſophiae ſcholaſticae habitu pulchrius philoſophari auderent. Et exortus quidem ſeculo XIII nouus quidam in orbe philoſophico heros eſt, fama illuſtri ad noſtra vsque tempora celebratus, qui proſtratam philoſophiam humo tollere, nouamque veritatis inueniendae artem inueniſſe coelitus edoctus videri voluit; nempe Raymundus Lullius, noua arte ſua diu celeberrimus. Verum multum eum mouendo parum promouiſſe, nihilque attuliſſe, quo philoſophia adiuuari poſſet, in ſequentibus ex inſtituto dicemus. Aliter itaque rem aggrediendam eſſe rati viri doctiſſimi, quos Lulliana barbaries non minus offenderat, quam ſcholaſtica, de purgando ſermone, reſtituendaque humanitatis, Graecae imprimis Latinaeque linguae literatura ſolliciti eſſe coeperunt, ſperantes fore, vt hoc pacto claues philoſophantium manibus traderentur, quibus ornatiori habitu magisque praeparato ingenio philoſophiae veteris penetralia adire ipſosque Graecos veterum Latinosque fontes conſulere poſſent. Hos quidem philoſophos fuiſſe, dici non poteſt, neque tamen in hiſtoria reſtauratae philoſophiae omitti indicti poſſunt, quia ſine eorum opera philoſophia ſitu obducta et in ſqualore puluereque abiecta manſiſſet. Quamuis id virorum nunquam ſatis laudandorum conſilium quoque fuerit, elegantiam literaturae Graecae Latinaeque ad philoſophiam transferre, in quo tamen voluntate magis quam euentu felices fuiſſe praedicandi ſunt.

Summa conatuum ſec. XIV et XV, de reſtituenda philoſophia.

§. II. Fauſtum nacta res ea eſt auſpicium ſeculo XIII, curam in eo ponentibus Dante Aligerio eiusque diſcipulo, Franciſco Petrarcha, vt nugari orbis literatus atque deſipere deſiſteret, priſtinumque literarum honorem, quaeſitis veteris Graeciae et Latii decoribus reſumeret, ita vero praeparata ad philoſophiam ingenia felicius tantam rem aggrederentur. Quo in conatu alacri animo et iunctis eos paſſibus ſecuti ſunt innumeri viri eruditi, qui ex horum diſciplina prodierunt. Quae tamen omnia, cum momentum in hiſtoria philoſophiae reformatae nonnullum habeant, poſtea prolixius exponemus, poſtquam generalem prius philoſophicae hiſtoriae, ad ſeculum XVI decurrentis enarrationem, dederimus, laboresque

que virorum praeſtantiſſimorum de reuocando hoc humani generis Palladio delineauerimus. Multum vero ad iuuanda haec doctorum virorum conſilia attulit MANVELIS CHRYSOLORAE aduentus ex Graecia in Italiam, quem hoc loco eo minus negligere nobis licet, quo magis ei potiſſimum acceptum referendum eſt, quod Graecae linguae cognitio, quae hactenus tantum non omnis interciderat, reſurrexerit, et eo docente iuuanteque ingenia optima didicerint cum Graecis philoſophis loqui, eorumque ſcripta conſulere. Is gente Romanus, patria Byzantinus [a], cum domi optimis artibus enutritus eſſet, premente Orientem Baiazethi Turcarum imperatoris metu a Ioanne Palaeologo Andronici iunioris filio ad totius Europae principes Chriſtianos anno cIↃCCCLXXXVII auxilii contra Turcas implorandi cauſſa miſſus eſt. Graecia vero praeſenti metu liberata, quod Baiazethum viuum cepiſſet Tamerlanes Tartarorum imperator, in Italia pedem fixit, et Venetiis primum, mox Florentiae atque Romae, tandemque, parario Galeatio principe, Ticini Graecarum literarum ſtudium [b], ſeptingentis plusquam annis hactenus in Occidente neglectum feliciſſimo ſidere ſuſcitauit, diſcipulos nactus magni ingenii et inſolitae poſtea doctrinae Franciſcum Barberinum, Franciſcum Philelphum, Poggium Florentinum, Leonardum Aretinum, Strozzium Franciſci, Guarinum Veronenſem, Petrum Paulum Vergerium, Albertum Rubeum, Philippum Vgolinum, Leonardum Iuſtinianum, Andream Dominicum Florentinum, Ambroſium Camalduenſem, Antonium Corbinellum, Iannotium Mannetum aliosque. A quo ingeniorum optimorum agmine, per Italiam Graeca literatura reſuſcitata eſt librique Graecorum philoſophorum ex puluere iterum protracti lectique ſunt. Tandem anno cIↃCCCCXIV Conſtantiam viſendi concilii cauſſa aduolans [c] ſequente anno viuis ibi ereptus eſt, vbi quoque eius epitaphium legitur [d]. Hic quamuis philoſophum egiſſe non legatur, minime tamen dubitandum eſt, quin more gentis ſuae, apud quam vsque ad captam Conſtantinopolin philoſophiam regnauiſſe ſuo loco *Tomo ſuperiore*, probauimus, Graecanicae philoſophiae quoque praecepta diſcipulis tradiderit, Italisque, eius ductu Graecam literaturam noſſe cupientibus Graecos quoque philoſophos, maxime Platonem et Ariſtotelem, quorum ſumma inter Graecos tum erat

Manuel Chryſoloras.

 exiſti-

a) Plura de Manuele Chryſolora dabunt PAVL. IOVIVS Elog. c. 23. BVLLART. Acad. ſcient. T. I. p. 265. LAMBECIVS Bibl. Vindob. L. VI. p. 276. et qui ſcripta eius enarrarunt WHARTON ad Caue p. 53. OVDIN. de S. E. T. III. p. 1232 ſq.

b) Ideo memoriam Chryſolorae, quod a. 1390. Graeca ſtudia in Occidente ſuſcitauiſſet primus Helmſt. 1718. 8. recoluit Cl. HERMANN. VON DER HARDT.

c) Conf. IDEM Proleg. ad concil. Conſtant. p. 10. LENFANT Hiſt. Concil. Conſtant. L. II. p. 125.

d) Citati, FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. X. p. 392. Cum Ioanne et Demetrio Chryſoloris confundendus non eſt, quod accidit IAC. PONTANO not. ad Phranzam p. 242. qui obſeruat quoque, fuiſſe Manuelem ſocerum Franciſci Philelphi. Sed nec Ioannes Palaeologus Manuelis filius, qui ab anno 1419. ad 1445. imperium obtinuit, cum ſeniore Ioanne Palaeologo, qui anno 1357. ſolium occupauit, defunctus anno 1384. miſcendus eſt. Non enim ille, ſed hic noſtrum in Occidentem ablegauit. conf. PETAV. Rationar. temp. L. IX. c. 7. p. 632. Offendit ad hunc lapidem VOSSIVS de Hiſt. Graec. L. IV. c. 19. p. 492. qui Chryſoloram anno 1440. vixiſſe perperam tradit.

exiſtimatio commendauerit. Certe diſcipulos eius non hos modo Graecos philoſophos, ſed omnem quoque philoſophiam Graecanicam conſuluiſſe, vel vnius Ambroſii Camalduenſis [e] exemplo diſcimus, qui Diogenis Laërtii librum *de vitis philoſophorum* hactenus plerisque ignotum Latinum fecit [f], ſicque Graecanicae philoſophiae hiſtoriam Occidentis eruditis aperuit, meliorem quoque philoſophandi viam, apertis philoſophicae hiſtoriae fontibus, monſtrauit. Chryſolorae veſtigia preſſerunt Graeci alii, quos Conſtantinopoli a Turcis anno cIↄ CCCC LIII capta furor hoſtis patria eiecerat et in Italiam disiecerat. Ita enim dum cum Muſis ſuis ſedes alio ſub ſole calentes quaerebant in Occidentis regionibus, praecipue vero in Italia locum exilii tutum inuenerunt; cumque honos iam tum elegantioribus literis haberi coepiſſet, in academiis conſederunt, et cum reliqua literatura philoſophiam quoque, domi cultam docuerunt [g]. In quibus recipiendis parandoque meliori literaturae ipſique philoſophiae paulo laetiori vultu emergenti aſylo diligentem atque valde laudabilem operam poſuerunt principes Italiae, de promouenda eruditione inter ſe honeſtiſſima aemulatione contendentes. Inter quos tamen nulla gens laudem conſecuta eſt maiorem, et de philoſophiae incrementis augendis illuſtrius meruit, quam Mediceorum familia, et Nicolaus V, P. M. Et vtriusque quidem hiſtoriam ex inſtituto tradere ab hoc loco alienum eſt, videndique, qui Florentinam hiſtoriam enarrauerunt, MACHIAVELLVS, VARCHIVS SEGNIVS compluresque alii, itemque hiſtoriae pontificiae ſcriptores, qui Nicolai V. et Leonis X. ex Mediceorum gente res expoſuerunt, vt hiſtoriae literariae inter Italos ſcriptores taceamus. Non tamen ſilentio praeterire inſtitutum noſtrum permittit, qua ratione et illuſtriſſima illa domus, et Nicolaus V. philoſophiae culturam elegantiori ſtudio ſuffultam promouerint. Laurentius Medices enim adeo eruditionis omnis, et cuiuscunque generis literarum patronus eſſe, maximis, quibus valebat, opibus conniſus eſt, vt communi doctorum ſuffragio eruditionis pater dici meruerit [h]. Graecos enim patria extorres, et nonniſi ingenii opes ſecum afferentes beneuole excepit, fortunarum ſedes iis comparauit, re et conſilio eos adiuuit, reliquisque Italiae principibus commendauit, huncque optimarum literarum amorem ad filios et nepotes propagauit. Qui vt, quantum poſſet, renaſcentibus literis et imprimis reſurgenti philoſophiae manus opitulatrices porrigeret, Ioannem Laſcarim in Graeciam miſit, vt optimos vetuſtiſſimosque ſcriptores Graecos magno aere redimeret: qui egregiam quoque huius generis ſupellectilem in Italiam adportauit, hodie quoque ſummo ornamento Florentiae ſuperbientem. His ſubſidiis paratis excitauit magnus literarum ſtator viros

Graeci ex Oriente in Italiam capta CP. profugi.

Medicea familia philoſophiam et literas promouet.

e) Videndus de eo FABRICIVS Bibl. Lat. med. T. I. p. 218. et quos laudat.

f) Videndus de huius verſionis hiſtoria FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. III. p. 603 ſqq.

g) Hos non melius noſſe dabitur Lectori, quam ex virorum doctorum illius aetatis epiſtolis, paſſim editis, quae laudabili conſilio iam iunctim in Italia eduntur.

h) Conf. NIC. REVSNERVS in iconibus literis clator. viror. F. 6.

viros doctiſſimos, vt manus emendandis ſcientiis admouerent, et non gratia tantum et commendatione, ſed muneribus quoque et aere illis animum addidit. Inter quos Marſilius Ficinus, Angelus Politianus, Demetrius Chalcondylas, Ioannes Picus aliique, quorum in ſequentibus fiet mentio, eius beneuolentiam prorſus inſignem experti ſunt, eamque in dedicationibus librorum ſuorum ad Maecenatem ſuum dignis extulerunt praeconiis. Tanti vero Muſagetae, maximique, qui nonnemini [i] audit, ingeniorum liberalium educatoris ſtudium atque beneuolentiam non ſolas humanitatis literas, ſed ipſam quoque philoſophiam complexam fuiſſe, nemo certior teſtis eſt, quam Marſilius Ficinus, qui cum Platonicam philoſophiam magna diligentia exornaſſet, non modo ſummis a Laurentio beneficiis affectus eſt, ſed tantum quoque in eo philoſophiae ardorem accendit, vt teſte Ang. Politiano [k] duobus circiter ante obitum ſuum menſibus deſtinauerit, reliquam aetatem in philoſophiae et literarum ſtudiis cum Politiano, Ficino et Mirandulano procul ab vrbe et ſtrepitu conſumere. Quem philoſophiae, maxime Platonicae, amorem, tota ferme gens Medicea nutriuit, magnoque eius emolumento atque incremento demonſtrauit. Id quod magnifica oratione proſequitur dignisque extollit laudibus Marsilivs Ficinvs [l], teſtatus, *Coſmum, Laurentii auum, Platonicam lucem religioni valde ſalutarem a Graecis ad Latinos propagare contendentem, ipſum intra ſuos lares educatum huic operi deſtinauiſſe: Petrum autem eius filium conatum probauiſſe, et poſt eius mortem Laurentium et religionis cultorem, et philoſophiae patronum ipſum ad inceptum omni auxilio et fauore reuocauiſſe.* Quae in ſequentibus quoque explicat, et *Laurentium Platonice tum diſcendi, tum bene viuendi cupidum, mirumque in modum ad haec omnia voluntate propenſum, ingenio promtum, ſtudio eruditum extollit.* Alia ex virorum doctorum illa aetate patrocinio Mediceae familiae gaudentium ſcriptis facile colligenda praeterimus, cum haec ſufficiant ad intelligendum, illuſtriſſimam gentem ad philoſophiae refloreſcentis incrementa plurimum contuliſſe. Idem de Nicolao V. P. M. qui Romanae ſedi ab anno cIↃCCCCXLVII praefuit, dicendum. Is enim cum et ipſe Graece doctus eſſet, et Graecam literaturam impenſe amaret, magno autem fauore Ariſtotelem proſequeretur, cum ipſam Ariſtotelis lectionem probauit, tum de noua verſione, meliori illa, quae Aquinatis cura confecta erat, ſollicitus fuit. Rem ita enarrat Bessario Cardinalis [m]: *Ita in Latinum verterunt veteres Ariſtotelem, vt opus fuerit, ſanctiſſimum ac clementiſſimum dominum Nicolaum V, pontificem maximum, qui omnis ſcientiae, omnis diuinae humanaeque ſapientiae doctiſſimus in apoſtolicam ſedem conſcendit, quique vt loco et dignitate, ita philoſophia, theologia, et omni optimarum ſcientiarum genere principatum obtinet, viros eligere vtriusque linguae peritos, qui omnes fere Ariſtotelis libros in latinam verterent orationem.*

Nicolaus V. P. M. Ariſtotelicae philoſophiae patronus.

i) Idem loc. cit.
k) Epiſt. L. IV. p. 183.
l) Dedic. verſionis Platonis.
m) Dedic. verſionis Metaphyſicorum Ariſtotelis.

nem. Quod dum laudat in ſummo pontifice Beſſario, perperam ille inſtitutis decretisque Gregorii P. M. qui corrigendos et emendandos eſſe Ariſtotelis libros praeceperat, opponitur a Io. LAVNOIO [n], Gregorius enim ad ſolam Pariſienſem ſcholam reſpexit, et in ipſa Italia iam ante iſta tempora maxima fuit Ariſtotelis auctoritas, vt ſuo loco probatum. Hoc itaque patrono iubente fauenteque Georgius Trapezuntius, Theodorus Gaza, Ioannes Argyropulus, Beſſario, Laurentius Valla aliique in reſtituendo vertendoque Ariſtotele fuere diligentiſſimi [o]. Quod exemplum imitati principes alii, eandem in rem ſymbolam contulerunt ſuam. Sane de Alfonſo Aragoniae rege idem praedicat BESSARIO [p]: *Eum non armis ſolum, et tot tantisque victoriis, quibus immortalem ſibi gloriam comparauerit, contentum; litteris quoque modo diuinis, modo gentilibus, et his cum ad ſapientiam, tum ad eloquentiam conducentibus, non in pace ſolum, verum etiam in medio bellorum feruore incumbere; et ita incumbere, vt cum ſummus ſit in armis, ſummumque in re militari locum teneat, dubium ſit huiusmodi rebus ſtudentibus, quonam magis excellat, armiſne, ſcientia, potentia, an ſapientia. Eiusque rei argumentum eſſe, quod ipſum, vt librum metaphyſicorum Ariſtotelis ſibi Latinum faceret, efflagitauerit.* Ita vero factum, vt inter barbaros Scholaſticorum ſtrepitus canora tandem philoſophiae vox audiri inciperet, et caſtius philoſophari elegantiora auderent ingenia. Quae cum ab antiquiſſimo tempore non aliam, praeterquam ſectariam, cognouiſſent philoſophiam, ad reſtituendam nitori ſuo Platonicam et Ariſtotelicam philoſophiam magna contentione ſe accinxerunt. Qua in re plurimum Graecorum exulum valuit opera. Hi enim cum domi partim Platonicam, vel Alexandrinam potius philoſophiam, partim Ariſtotelis ſapientiam didiciſſent, ſuo exemplo atque inſtitutione Latinis auctores fuerunt hanc philoſophandi rationem imitandi. Platonicam enim philoſophiam, qualis ex Ammonii Plotinique ſchola ad Chriſtianos dimanauit, pauci antea inter Latinos, vti ſuo loco dictum, nouerant, quique eam intelligebant, ad quandam melioris et cordatioris theologiae faciem effingendam reuocauerant. Graeci autem, cum in aula regnaret Ariſtoteles, cui et praefectus philoſophis, et reliqua philoſophantium turba ſeruiebat, vt in *ſuperiori Tomo* demonſtratum, Platonem reformatum intra monaſteriorum clauſtra receperunt, in quibus hoc duce altius et ſucculentius de diuinis philoſophari monachos poſſe, ſibi perſuadebant. Qui theologiae, quam vocant myſticae, vel rectius Platonicae, amor, ſeculo XIII et XIV multos inter Graecos produxit, hac ratione de diuinis praecipientes, et Platone, vel potius Pſeudo-Dionyſio duce ex Ammonii ſchola theologiam et philoſophiam ſuam incruſtantes, cuius rei ſpecimen eſſe poſſunt Georgii Cyprii et Georgii Pachymeris commentationes in Dionyſium. Id quod nemo mirabitur, qui Graecorum ingenium nouit, vanum

n) De fortuna Ariſtotelis in academia Pariſienſi c. X. p. 224 ſeq.

o) Conf. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. II. p. 172.

p) loc. cit.

num et enthuſiaſmo aptum, maxime vero otium illud reputat, quo in monaſteriis fruentes inanes homines ad eiusmodi nugas abutebantur. His itaque philoſophandi laboribus diſtrictos occupauit armorum Turcicorum ſtrepitus, et furor barbarae gentis literisque honorem pretiumque nullum ſtatuentis, ſedibus ſuis eiecit, et per Occidentem diſſipauit. In Italiam itaque profugi philoſophi Graeci, pars Ariſtotelem, quem ipſum hactenus praeceptoribus vſi Peripateticis iunioribus legerat, attulit, et Latinis ingeniis falſam quandam philoſophiam Ariſtotelicam hactenus profeſſis commendauit, effecitque, vt haec quoque ſuis vti oculis, ipſumque Ariſtotelem legere, quam a Scholaſticis et Arabibus naſo duci mallent. Pars vero Platonem, religionis obtentu et diuini cultus, quem mirifice promouere Platonicam philoſophiam iactabant, colore vehementer extollebat, et haud paucos, quos regnantis Auerroiſmi impietas offenderat, in partes pertrahebat ſuas. Et ita quidem euenit, ut praeter Scholaſticorum gregem, qui ſtrepere more ſuo, pulchreque ineptire pergebat, duo, in Italia philoſophantium agmina, prodirent, quorum alterum Ariſtotelem γνήσιον excolebat, alterum adhaerebat Platoni reformato. Id quod more quidem ſcholae Alexandrinae quae inter vtrumque philoſophum pacem et amicitiam nexuerat, animorum et opinionum concordiam gignere debuerat, ſed aliter res cecidit; ſecedentes enim in inimica caſtra, bellum grauiſſimum excitarunt ſibique inuicem tela incruenta intentarunt Ariſtotelici et Platonici. Quos cum luctari cum vmbra nonnulli cernerent, priſtinum ſyncretiſmum reuocauerunt, tentaturi, vtrum ita pax orbi philoſophico reſtitui poſſet. Et haec quidem generalis philoſophiae a ſeculo XIV. emendari in Italia coeptae facies eſt, vsque ad ſeculum XVI, quo cum doctrinae repurgatae puritate clarior quoque vbique locorum lux philoſophiae affulſit. Ordo iam poſtulat, vt enucleatius ea tradamus, ſine quorum notitia manca eſt ſeculi XIV et XV hiſtoria philoſophica.

Primus philoſophiae reformator Raym. Lullius.

§. III. Primum, qui nouum quid in philoſophia molitus fuerit, RAYMVNDVM LVLLIVM fuiſſe, ſupra diximus. Magna fuit, vt ipſius de ſe hominis opinio, ita et multorum de arte philoſophica rationaliue, quam inuenit, exiſtimatio; totaque eius vita, quam praeter alios [q], qui eius res commemorarunt, CAROLVS BOVILLVS [r] ſcripſit, parado-

q) Pleroſque, qui Lullii literariam hiſtoriam tetigerunt, nominauimus in Germanico Hiſt. phil. opere T. V. p. 1346 ſeqq. quos non repetimus. Addi tamen poſſunt, quos adduxit celeberrimorum virorum NIC. HIER. GVNDLINGII Hiſtor. erud. T. II. p. 1775. et IO. ALB. FABRICII Bibl. Lat. med. T. IV. p. 864. diligentia, et inter eos imprimis videndi LVC. WADDINGVS Annal. Ord. Minor. T. III. ad an. 1275. 1287. 1290. 1293. 1295. 1315. I. BAPT. SOLERIVS Act. SS. T. V. Iun. 30. p. 633. ſeqq. vbi vita eius a coaeuo ſcripta exhibetur.

r) Inter eius opuſcula Pariſiis apud Badium Aſcenſium 1514. 4. edita legitur quoque vita Raemundi Lullii eremitae. Non negligendus, vt hoc obiter moneamus, Carolus Bouillus in Hiſtoria renaſcentis philoſophiae eſt, eo quod a trita via diſcedere inter primos auſus ſit. Fuit is Gallus ex Samarobrina Veromanduorum metropoli, vixitque exſpirante ſeculo XV, et deinceps, atque philoſophiae et matheſeos peritia clariſſimum nomen conſecutus eſt. Prodiit ex ſchola Iacobi Fabri, cuius tamen, Ariſtotelem potiſſimum ſequentis veſtigia deſeruit, ingenium nactus

radoxae, et in philoſophiae hiſtoria conſideratione non indigna. Quam tamen fabulis commaculatam fuiſſe, vt nempe τὸ θαυμαςὸν more aeui medii eius hiſtoria referret, non inepte iudicauit Cl. Dvpinivs. [s] Nam et ipſa ingenii Lulliani phantaſia exorbitante animati indoles vere phantaſtica fuit et ad paradoxa ſibi imaginatione fortiori commota concipienda prona: et temporum eorum ars atque conſuetudo fuit, incredibiles excogitare rerum circumſtantias, et inepta miracula de iis praecipue fingere, quos inter coelites referri cleri intererat. Vnde naſo opus eſt in examinanda Lullii hiſtoria, nec fides facile danda, niſi vbi aperta rerum loquuntur teſtimonia. Narrabimus tamen, quae de paradoxo hoc philoſopho tradi ſolent, vt hac quoque ratione medii aeui genius a cauto Lectore dignoſci queat.

4. §. IV. Natus eſt RAYMVNDVS LVLLVS, ſiue LVLLIVS ex Raemondo Lullo, patre clariſſimi ſanguinis Barcinonenſis viro, comite regis Iacobi in occupanda Maiorca; matreque nobiliſſimae domus comitum Herilium, editus in lucem in Inſula Maiorica apud Baleares in vico S. Michaëlis, anno cIↃ CCXXXIV. Ita quidem plerique tradunt, et inter eos, qui Ioannis Daneti *Hiſtoriam Balearem* continuauit. Maioricamque hiſtoriam idiomate Hiſpanico enarrauit Vincentivs Mvtvs [t]. Alii tamen obſcuris parentibus ortum fuiſſe contendunt, quos non audiendos eſſe, facile concedi poteſt. Iuuenem ſpe quaeſtus mercaturam coluiſſe nonnulli perhibent, meliori fide alii in aula Maioricae regis militaſſe dicunt, ibique ſeneſchallum quem vocant, regis Iacobi factum afferunt: id quod originibus eius ſatis apte reſpondet. Quod vbi veriſimile eſſe, ſupponimus, recte inde concludimus, ad honeſtarum artium ſtudia, ſine quibus in aulis haud facile licet emergere, iuvenem animum applicare fuiſſe iuſſum. Sed cum inclinationem temperamenti ad voluptates procliuis ſequeretur, poſthabitis exercitationibus, quibus animus formari ſolet, ad corporis curam et armorum exercitium conuerſus, totusque impuris amoribus occupatus eſt, inque meditandis in Eleonoram amicam, quam vehementer deperibat, verſibus tempus omne conſumſit. A qua tamen inſania caſu quodam inopinato ſanatus eſt, ipſa quae vulnera illi fixerat, muliere, medicinam veſano iuueni ſuppeditante. Cum enim amicam ad templum euntem preſſo pede ſecutus in eius obtutibus

nactus vere paradoxum et interdum ecſtaticum. Cui multa ſingularia et inſolita placuiſſe, ob dictas equidem cauſſas mirandum haud eſt. Ea in ſcriptis philoſophicis apud Henr. Stephanum auum Par. 1510. editis paſſim diſperſit. Ad peculiares eius hypotheſes pertinet, quod diu ante Leibnitium intellectum non hominis tantum, ſed et angelorum, ſpecularem naturam habere peculiari libro aſſeruerit; ſtatueritque, orbem ſolis verum eſſe mundi medium, et terram ac firmamentum in extremis verſari: mundum eſſe animal, cuius ſenſus in ſole et planetis, imaginatio in ſtellis conſiſtat: animam eſſe ſubſtantiam vnitrinam, tribus circumuallatam orbibus, proprio intellectuali, corporeo, et mundano: materiam totam ſimul eſſe creatam et elementatam etc. Multa a Pythagoreis et Platonicis tranſſumſit. De ſcriptis eius vid. Fabricivs Bibl. Lat. med. T. I. p. 923. ſqq.

s) Nouv. Bibliotheque des auteurs eccleſ. T. XI. p. 59 ſeq.

t) Hiſt. Balear. ſ. Regum Maioricae Hiſpanica lingua edita, ex qua compendium vitae Lullianae exhibet Ol. Borrichivs de Orig. et progreſſu Chemiae p. 129. ſeq.

bus altius oculos fixiſſet, totusque in ea contemplanda haeſiſſet, inuitatus ab Eleonora in conclaui comparuit, ſpe laetus fore, vt libidinem affatim reſtingueret. At illa cum delicias factura putaretur, recincto pectore mammas furenti iuueni oſtendit cadaueroſas et maligno vlcere putridas, ſubiectumque pectus horrendo carcinomate obſeſſum. Quo conſpectu, quaſi inferni imagine, attonitus obſtupuit, mentique quaſi fulmine tactus non niſi in tenebris ſolatium inuenit. Mutandas itaque vitae rationes emendandumque animum eſſe ratus, in eremum ſeceſſit, relictisque aulae illecebris ſibi viuere, lachrimisque priſtinam eluere ſtultitiam conſtituit. Cum autem altius voluptatum vanitatisque aulicae imago inhaereret animo, miraculo ad meliorem frugem et victoriam reportandamque ductum fuiſſe perhibent, qui humana maiorem nobis eius vitae ſcenam inſtruunt. Narrant enim comparuiſſe Raymundo imaginem Saluatoris cruci affixi, eumque ſuauiter compellatum ad ſui imitationem fuiſſe exhortatam, ea efficacia, vt iam vltro vanas voluptates contemneret, et incitamenta malorum ex animo omnia ſponte reiiceret, facultates pauperibus diſtribueret, totusque precibus pro emendanda conuertendaque ad veram ſapientiam mente ſe traderet." Quod qua fide tradatur, lectoris eſto iudicium, nobis monere ſufficit, eiusmodi apparitiones Crucifixi aeuo medio haud raro fuiſſe confictas, cum vix aliud quicquam auctoritatem et opinionem ſanctitatis maiorem conciliaret, cuius rei teſtem eſſe volumus Thomae Aquinatis et Bonauenturae hiſtoriam. Mendicantes enim ordines, cum inuidia nouitatis apud reliquos premerentur, his potiſſimum commentis in ſeculo valde credulo et ad recipiendam miraculorum fidem maxime prono ſibi exiſtimationem comparauiſſe, certiſſimus teſtis eſt hiſtoria eccleſiaſtica. Vt vero, quem pro Dei gloria conceperat, feruorem animi ſequeretur, doctrinae Chriſtianae inter infideles, praecipue Muhammedanos, propagandae ardore flagrare coepit, eumque in finem, quae hactenus neglexerat, ſtudia recolens, quamuis triginta, vel, quod alii volunt, quadraginta annos natus, grammaticam didicit, coëmtoque, qui Arabicam linguam tenebat, ſeruulo, eo magiſtro illam haurire coepit. Mala tamen fide a ſeruo punitum tantum non interfectum fuiſſe Pariſiis, ſunt, qui referunt. Tum capto conſilio innumeros libros lingua Hiſpanica, Latina et Arabica euulgandi, iterum in deſertum anno cIↄccLXXV abiit, totusque precibus, ieiuniis, lachrimis aliisque poenitentiae exercitationibus per ſeptem menſes vacauit. Et tum iterata, aiunt, vice illi Dominum ſpecie ardentis Seraphini comparuiſſe, iuſſiſſeque, vt artem communem ſiue vniuerſalem omnium ſcientiarum conſcriberet, ipſi quoque tantae molis opus dictauiſſe. Alii tamen quibus non tam facilis ad credendas ineptias animus eſt, in hac ſolitudine hominem fanaticum artem iſtam vel proprio marte meditatum eſſe, vel ſurreptam, quod nonnulli volunt, Arabi cuidam x) excoluiſſe,

 et

u) C. Bovillvs l. c.

x) Nomen eius Abenezron. Navdaevs Apolog. magiae accuſat. c. 14. p. m. 265. qui prouocat ad Petr. Montvvm de vnius legis veritate L. V. c. 53. fidem eius deſiderante Morhofio Polyhiſt. lit. T. I. c. 5. p. 352.

et vt ſibi fidem atque nouo inuento venerationem atque auctoritatem conciliaret, eiusmodi apparitiones pia fraude commentum fuiſſe contendunt. Id quod a moribus quidem impoſtorum non abhorret, qui plerumque diuinas reuelationes iactare ſolent; fieri tamen quoque potuit, vt non ipſe quidem Raymundus, ſed ſequentium temporum homines, ciues potiſſimum Maioricae, quorum intererat, vt ex ſanctis viris Lullus fuiſſe crederetur, eiusmodi fabulas excuderint. Certe inter nugas otioſas has narratiunculas referendas eſſe, nemo temere negauerit, qui norit, quid diſtent aera lupinis. Ita vero infuſo diuino lumine ditatus Aragoniae regi Iacobo perſuaſit, vt luculentum in Maiorica inſula monaſterium erigeret, reditibusque lautis inſtructum tredecim fratribus Ordinis Minorum, cui Lullus fauebat, traderet, ea lege, vt Arabicum ibi ſermonem edocti ad conuertendos Muhammedanos ſe praepararent. Mox Romam ad Honorium IV. P. M. circa annum cIↃ CCLXXXVII profectus idem inſtitutum papae commendauit, vt eiusmodi Orientalium linguarum ſcholae vbiuis eum in finem in coenobiis excitarentur. Vbi cum contemneretur, Pariſios, Montem Peſſulanum, Genuam petiit, et tum linguarum Orientalium ſtudium vrgere, tum nouam artem publico praeconio vendere coepit. Eius vero cum publice praelegendae veniam Romae fruſtra expetiuiſſet, itineri ad infideles ſuſcipiendo ſe accinxit, et Aſiae atque Africae loca celebriora peruagatus, Tuneti diſputatione cum Saracenis inita periculum mortis ſubiit, ſacerdotis cuiusdam Arabici precibus aegre liberatus, ea tamen conditione, ne ſub mortis poena in Africam vnquam reuerteretur. Neapolin itaque ex Africa ſoluens, artem ibi ſuam docuit, vſque ad annum cIↃ CCXC, quo Romam, indeque Genuam profectus, ibique exaratis libris quam plurimis aliquandiu commoratus eſt. Quod ſi Mvto [y] credendum, eius diligentia ſtudioque laudabili inuitata nobilitas Genuenſis pecunias ipſi obtulit ad iter in terram ſanctam ſuſcipiendum neceſſarias, de quo tamen vehementer dubitamus. Non enim in Palaeſtinam, ſed Maioricam ad regem, et dehinc Pariſios abiit artem ſuam iterum praelecturus. Vbi tamen paucos eum diſcipulos reperiſſe oportet, nam mature in patriam rediit, ibique cum Iudaeis et Saracenis diſputauit; in Cypro Inſula Neſtorianos et Iacobitas oppugnauit, venenumque ab iis propinatum aegre euaſit. Artem itaque nouam cum inuidia vbique contemtuque premi cerneret, cupido iterum animum inceſſit apud Saracenos in Africa fidem Chriſtianam propagandi. Ibi Bungi lapidibus a Saracenis impetitus vix ſe eripuit, et in carcerem coniectus ſqualidum, non niſi Genuenſium mercatorum precibus liberatus eſt. Redux itaque in Europam, amiſſa in naufragio ſupellectile libraria, ad expeditiones ſacras occupandamque terram ſanctam populum cohortatus eſt, et a matronis quidem Italiae eum in finem magnum nummorum aceruum corraſit, a Clemente V, P. M. autem, quem Auenione adierat, rogaueratque, vt bellum ſacrum ediceret, contemtus eſt: nec meliorem ſuc-

y) Hiſt. Balear. l. c. Borrichivs loc. cit.

ſucceſſum in concilio Viennenſi res iſta habuit, cum et linguarum Orientalium ſeminaria exſtruenda commendaſſet, et bellum contra infideles ſuaſiſſet, et vt damnarentur libri Auerrois, qui auide eo tempore legebantur, rogauiſſet. A concilio itaque ad reges Europae eandem ob cauſſam conuerſus, aulas regum Hiſpaniae, Galliae, et Britanniae peruagatus eſt. Et in aula quidem Angliae regis Eduardi artem chemicam profeſſum ingentem vim auri ope artis iſtius regi ad ſacram expeditionem ſuſcipiendam obtuliſſe, nonnulli referunt [z], contenduntque, ex hoc auro chemico certum nummorum aureorum genus, quod roſati nobilis nomen gerit, cuſum fuiſſe, pilasque huius opera aeneas in aurum conuerſas in atrio regis Britanniae fuiſſe aſſeruatas. [a] Valde pro huius narrationis veritate pugnat OLAVS BORRICHIVS, [b] vehementer in Mutum inſurgens, quod iſtam artem chemicam Lullum exercuiſſe, rationibus vſus plurimis negauiſſet; qui etiam fidem traditioni habet quae Lullium in fine vitae ab Arnoldo Villanouano eam transmutandorum metallorum ſcientiam didiciſſe perhibet. Valde tamen veremur, vt cautis Lectoribus eius rationes faciant ſatis, cum et teſtamentum Lullii, in quo id artis miraculum perpetratum aſſeritur, fidei ſubleſtae valde ſuſpectum ſit, et Lullii tempora totumque iter Anglicanum cum rationibus chronologicis non cohaereant, quod fuſe demonſtrauit LVCAS WADDINGVS; [c] aurea vero moneta illa, quae roſatus nobilis vocari ſolet, et ex hoc auro obryzo cuſa dicitur, poſt Lullii demum tempora edi coeperit: reliquae vero rationes Borrichii ſolum eorum rumuſculum ſupponant, quorum intereſt, haec vera eſſe. Vnde non inuiti eorum ſubſcribimus ſententiae, qui totam narratiunculam explodunt, et inter fabulas medii aeui referunt, ipſam quoque eius peritiam artis chemicae negantes, inter quos Waddingus, vt famae Lullii conſulat, contendit, totam illam librorum chemicorum farraginem, quae Raymundo Lullio tribui ſolet, Raymundo Neophyto deberi, Lulliumque adeo iſtis nugis non deſipuiſſe, vt in ſcriptis potius genuinis ſalſe Alchemiſtarum ſtultitiam derideat. Quae omnia operoſe excutere, noſtri inſtituti non eſt, et ad ſpecialem hiſtoriam artis chemicae qualem hactenus deſideramus, pertinet, infra tamen adhuc quaedam de ea re dicemus. Tandem relicta anno cIↃCCCXIV vxore, tertium Franciſcanorum ordinem ſuſcepit, vehementique martyrii deſiderio aeſtuans in Africam denuo traiecit, Saracenos ad fidem Chriſtianam perducturus. Quae res peſſime illi cecidit: Tuneti enim, vel quod alii volunt, Bugiae carceri mancipatus et exquiſitiſſimis cruciatibus affectus eſt. Semianimis manibus tortorum a Genuenſibus mercatoribus ereptus et in nauem delatus in conſpectu patriae ſpiritum reddidit, anno cIↃCCCXV. Tum cadauer exanime Maioricam delatum magnoque propter martyrium cultu hono-

 ratum,

z) IMPERIALIS in Muſeo Hiſt. p. 13. ROB. CONSTANTIN. Nomenclat. Med. BORRICHIVS l. c. et quos laudat.

a) WHARTON loc. cit. qui tamen fidem rei denegat.

b) loc. cit.

c) loc. cit.

ratum eſt, ſanċteque habita eius memoria a Maioricenſibus: quemadmodum etiam eruditionis opinio Academiae Lullianae originem dedit, magnis ornatae priuilegiis regum Hiſpaniae, Alphonſi primi, Ferdinandi catholici, Caroli V. Philippi II. Philippi III. et Caroli II. Inexpugnabilem hominis diligentiam pectusque inexhauſtum laboribus produnt tum plurima, quae vagabundus ſuſcepit itinera, tum magna librorum multitudo, quos ex parte, non tamen omnes recenſent HENR. WHARTONVS [d] NICOLAVS ANTONIVS [e], LVCAS WADDINGVS [f], et qui chemici argumenti ei tribuuntur ABR. MERCKLINVS [g]. Quidam CCCC. numero fuiſſe perhibent [h], alii ad quatuor millia extendunt. Non tacendum tamen ſuſpicari nonnullos [i], pleraque ſcripta, quae eius nomen prae ſe ferunt, ob viri celeberrimi famam a Carolo Bouillo, Iacobo Fabro et Henrico Cornelio Agrippa illi fuiſſe ſuppoſita, certe multa alium parentem agnoſcere, vix negari poſſe videtur. Facile ex hac breui vitae Lullianae hiſtoria intelligi poteſt, fuiſſe hominis huius characterem prorſus ſingularem, paradoxum, mixtumque, vnde mirum non eſt, in tam contrarias de eo ſententias viros doctos fuiſſe delapſos [k]. Quibusdam enim admirandi ingenii homo vir beatus et tantum non ſanctus, martyrioque venerabilis audiit, eiusque eruditio et imprimis acumen philoſophicum maximorum virorum ingenio praelatum eſt. Vnde non ſuo tantum tempore doctor illuminatiſſimus appellatus eſt, ſed ad noſtra vsque tempora inuenti quoque ſunt, qui Lullium Carteſio aliisque ſummis viris praeponerent [l], totusque in eo eſt LVC. WADDINGVS, vt pietatem, zelum, doctrinam eius depraedicet, et in beatorum albo reponat. Alii vero contraria omnia de eo iudicantes, abiecte ſatis de Lullio ſentiunt, in quibus BZOVIVS [m] haereticis, nugiuendulis, hiſtrionibus, circumforaneis eum aggregat, damnatosque ab eccleſia errores eius fuiſſe monet [n]: notumque illud poëtae [o]:

Qui Lulli lapidem quaerit, quem quaerere nulli
Profuit, haud Lullus, ſed mihi nullus erit.

Nobis, ſi quid decernendum, laudandum quidem videtur Lullii ingenium capax, amplum, igneum, nec eruditione ſui temporis deſtitutum, quamuis eam ſero acquiſiuiſſet, ſic vt eminere inter viros doctos potuiſſet, ſi iudi-

d) ad Caue. loc. cit.
e) Bibl. Hiſp. vet. T. II. p. 84.
f) Loc. c. p. 296. noua editio a multis iam annis promiſſa a V. C. IOANNE BVCHLEFIO, vid. Mem. de Trevoux 1722. p. 2023.
g) Loc. cit. add. BORRICHIVS in conſpectu ſcriptorum chemicorum §. 23. ſqq.
h) WADDINGVS loc. cit.
i) Vid. LINDENIVS et MERCKLINVS loc. cit.
k) Iudicia eruditorum de Lullio vid. apud THOM. POPE-BLOVNT. Cenſ. cel. Auct. p. 420. et MORHOFIVM loc. cit.
l) Id de comite Ioerger, refert LEIBNITIVS Epiſt. ad Remundum, Recueil de div. pieces T. II. p. 163.
m) In Annal. ad annos citatos.
n) Factum id a Gregorio XI. deferente errores eius quingentos Nicolao Eymerico, vid. QVETIF de Script. Domin. T. I. p. 714. Io. MARIANA L. XV. c. 4. MIRAEVS Auct. c. 393. p. 71. NAT. ALEXANDER H. E. T. VII. p. 115. edit. fol.
o) LANSIVS Conſult. p. 377.

iudicii vis acceſſiſſet ſatis magna, ſubactusque doctrina animus modum ſtatuere imaginationi extra orbitam haud raro vaganti nouiſſet. Verum magnam iudicii inopiam atque paupertatem quandam Lullium preſſiſſe et tota vitae eius vagae hiſtoria teſtis eſt, et ſcripta eius genuina loquuntur, et inepta martyrii affectatio prodit; immo ipſa ars Lulliana tantopere multis depraedicata ſobrie ſentientibus demonſtrat: quare non improbandi [p] ſunt, qui ingenium ei phantaſticum tribuunt, quod foecundiſſimae legibusque ſolutae imaginationis ardore eruditioni eius obfuit, ex quo euenit, vt multa ſcriberet et ageret, quae ſtulti potius, quam ſapientis eſſe, videbantur. Ex quo facile iudicari poteſt, quem locum inter philoſophos tueatur, quem ei vindicare videntur et ars chemica, mutandorum metallorum ſi fabula vera, perita, et ars illa magna, quae ab eo Lulliana appellari ſolet, neutra tamen talis eſt, vt philoſophi magni characterem ex ea tueri queat.

§.V. Et artis quidem chemicae, vel potius metallorum transmutandorum peritiam phyſicam Lullium habuiſſe, partim ex inuentione vini aduſti, quam ei tribuunt [q], partim ex adducto ſupra exemplo parati ingentis acerui auri ex viliori metallo, partim ex lapide philoſophico, quem poſſediſſe dicitur, exque medicina vniuerſali, qua aetatem ad CXLV annos prorogauerit, probare contendunt, qui huic arti ex Lullii exemplo praeſidium quaerunt. Quibus quid reſponderi debeat, ex ſupra dictis iam notum eſſe poteſt. Quaecunque enim ei tribuuntur chemica, incertiſſimum eſt, annon ad Raymundum de Terraga pertineant [r], vel ab otioſis hominibus Lulliano nomini ſint ſuppoſita? cum reuera eiusmodi notitiam chemicam habuiſſe Lullium, rationibus, quae id euincant, idoneis nondum demonſtrauerint, quibus iſta placet opinio. Quibus vero difficultatibus prematur traditio de mutato metallo in Britannia, ſupra iam diximus, quae hoc loco repetenda non ſunt. Nec ſufficit, quod facit Borrichius [s], colorem ex male cohaerentibus quibusdam narratiunculis fabulae quaerere, ſed qui iſta probare ſatagit, eum teſtes fide dignos et coaeuos fraudisque et credulitatis non ſuſpectos de tam inſolita et incredibili re producere oportet, quales non eſſe Robertum Conſtantinum, Zwingerum, Dickinſonum, ipſe forte conceſſerit, qui ad eos prouocat Borrichius. Illud ſane omnem rationum phalangem euertit, quod ipſe ſcripſerit [t]: *Elementatiua habet veras conditiones, vt vna ſpecies ſe non transmutet in aliam, et in iſto paſſu Alkymiſtae dolent, et habent occaſionem flendi;* et alio loco: *orbis docet aurum chymicum non eſſe niſi apparenter aurum.* Vidit Borrichius vim horum verborum, ad euertendam omnem, quae Lullio tribuitur, alchemiae peritiam neceſſario facientium, quam cum negare non poſſet,

Lullius an chemicus?

p) Moshem. Hiſt. Chriſt. ſec. XIV. P. I. c. I. §. 5. p. 777.

q) Conring. apud Pope-Blovnt. loc. cit.

r) Vid. Nat. Alexander loc. cit. dictus eſt Neophytus, quia ex Hebraeorum Rabbino Chriſtianus factus eſt.

s) loc. cit.

t) Art. magnae P. VIII. S. II. c. 52. p. 453. edit. Argent.

poſſet, cauillatione quadam vſus eſt, cauſſando [u]: *Lullium non niſi poſt editos libros quam plurimos, non niſi vltimis vitae annis ad magiſteria chemicarum intima penetraſſe, ab Arnoldo Villanouano rectiora ipſa αὐτοψίᾳ edoctum. Nec ſcripſiſſe aliud, quam quod ſano intellectum ſenſu nullus chemicorum inficias iturus ſit: nempe ſpecies metallorum vere transmutari non poſſe, niſi in primam prius reducantur materiam; aurum vero chemicum mentiri, valere tantum de adulterinis pſeudochemicorum fraudibus.* Quae tam docto viro hypotheſeos gratia ita diſputanti non excidiſſe optamus, adeo futilia ſunt, et ad verba Lullii plane non quadrant. Ea enim clariſſime docent, mentem Lullii eam eſſe, elementatiuorum eam prorſus naturam eſſe, vt mutari nequeant [x], idque intelligendum eſſe de mutationibus, quas Alchemiſtae iactant, quos ideo friuole agentes fruſtraque in re impoſſibili operam perdentes dolere plorareque iubet. Qui itaque in eo potiſſimum puluerem et carbones perdunt, vt metalla prius in materiam primam redigant, eos ob naturam et conditionem elementatiui fruſtra agere Lullius pronuntiat, adeoque in altero quoque loco de omni chemicorum conatu aurum producendi ex viliori metallo, neceſſario intelligendus eſt. Id quod omnes cauillationes Borrichii vno ictu poſternit. Senem vero Lullium ab Arnoldo Villanouano hanc artem didiciſſe, idoneis prius teſtibus, quibus deſtituitur vir doctus, probandum eſt, incertumque demonſtrat per multo incertius, ſapitque fabulam huius furfuris hominum, qui vt auro viros potentes emungant, magnorum virorum nomina inaniſſimae arti praetendunt. Ex his vero corruit quoque fabula de lapide philoſophico, et medicina vniuerſali, aetateque Lullii prorſus inſolita. Eum enim aetatis anno octogeſimo obiiſſe, ex ſupra dictis conſtat.

Ars magna Lullii.

§. VI. Meliori iure inter philoſophos ſummum locum meruiſſe videri poſſit Lullius, ſi multos viros doctos audiamus [y], quibus arte iſta noua, humanum ingenium ad vniuerſaliſſimas notiones earumque combinationem, et eius artificio ad inuentionem et amplificationem cuiuscunque generis veritatum omnium perduxiſſe, et inſtrumentum exhibuiſſe viſus eſt, quo compendiaria via ad ſummam ei eruditionem exiguo tempore graſſari liceat. Qua de re inuidenda prorſus elogia artis huius fautores ei tribuunt, exemplisque probare contendunt, viros quosdam magnos incredibili temporis breuitate eius ope ad ſummum doctrinae faſtigium pertigiſſe. Vnde non nemo [z]: *Tanta eſt Lullianae artis vis, tanta efficacia, vt hac vna inſtructus reliquas haud difficili labore comparare, hoc efficere queat, vt alios ſui in admirationem traducat, et tanquam albae, quod aiunt,*

u) De mirabilibus orbis.

x) Ratio eſt, quia elementatiua ſecundum Lullium principia naturalia ſimplicia, comprehendunt, quae mutari nequeunt. Vid. l. c. p. 23.

y) Conſulendus hic imprimis MORHOF. l. c. et quos laudat. Inter eos praecipue notandus IO. HENR. ALSTEDIVS, cui debemus clauem artis Lullianae et verae Logicae. Arg. 1609. 8.

z) Qui dedicationem operibus LVLLII ad artem vniuerſalem ſpectantibus, cum Comm. AGRIPPAE et IORDANI BRVNI Arg. 1598. 8. editis praefixit.

aiunt, gallinae filius in omnium ore verſetur. Teſtantur hoc tituli cumprimis literarii a regibus potiſſimum ob hanc ipſam Raymundo Lullio exhibiti: tantae enim ſuo fuiſſe aeuo auctoritatis atque exiſtimationis legitur, vt iuſtiſſimi Arragonum reges eum in priuilegiis eidem conceſſis, magnum in philoſophia magiſtrum et mirandarum artium, et ſcientiarum auctorem nominarint. Planum id ipſum faciunt variis in nationibus varii: in Italia Petrus Daguinus, Mediatus et Iacobus Ianuarius; in Hiſpania Ferdinandus Corduba, Petrus Iacobus Faber Stapulenſis, et Carolus Bouillus in Gallia; in Germania Andreas, Petrus, Iacobus, fratres germani, natione Friſiones, cognomine Canterii, alibi alii [a]*: qui omnes vel exiguo temporis ſpatio, etiam in conſtanti aut decrepita conſtituti aetate a literis alias alieni prorſus, vel etiam in pueritia et iuuenilibus annis huic arti Lullianae vnice cum incumberent, in ſtuporem quaſi, non dicam admirationem alios deduxerunt.* Addi his poteſt apud Maioricenſes et Barcinonenſes auctoritate regia loco Ariſtotelis Lullianam artem introductam, egregia regum Hiſpaniae priuilegia meruiſſe, vt ſupra iam dictum [b]. Tantaque Artis huius multos cepit admiratio, vt magni quoque viri eam vehementer commendarent, ſuisque illuſtrarent commentariis, inter quos HENRICVM CORNELIVM AGRIPPAM [c] et IORDANVM BRVNVM NOLANVM [d] ideo nominamus, quod ingenii παραδόξε celebritate commentis his famam conciliauerint: alios de hac arte meritos enumerat D. G. MORHOFIVS [e], quem exſcribere hoc loco non licet. Neque tamen eruditos omnes Artis ſubobſcurae et magno hiatu nihil dignum praeſtantis ſplendor ita occaecauit, vt magnificum crederent, quod intelligi difficulter poteſt; ſed perſpexerunt probe magna et acuta ingenia, plus oſtentationis ineſſe arti huic, quam doctrinae. Recteque, niſi fallimur, carpunt, quod mera aenigmata offerat, nocte quaſi atra cincta, tenebrisque obruta, quae ſi diſpellantur, pro theſauris inueniantur carbones. Non negat hoc MORHOFIVS [f], licet pretium iſti arti ſtatuerit haud exiguum, faſſus, *tantis nebulis omnem illam Artem, quatenus ex Lullio deducitur, inuoluere eius magiſtros, vt nec Oedipus ipſe coniectando aſſequi poſſit.* Id quod diffiteri non potuit, quem alterum ingenio Lullium recte vocaueris, Brunus Nolanus, cuius de occulta hac arte verba excerpſit MORHOFIVS [ff], quem vide. Vbi vero tenebrae diſpelluntur, parum viri oculati inueniunt, quod pretium mereatur, cum, quaecunque philoſophantium obiiciuntur ingeniis, merum imaginationis emotae luſum, exhibeant, quae vbi allegoriis inſanis,

a) Conf. HORNIVS Hiſt. phil. L. VI. c. 10. p. 318. MORHOF. l. c. p. 369.

b) MARIANA l. c. MIRAEVS l. c.

c) Debemus ei Comm. in artem breuem R. Lullii, l. c. p. 810. ſeqq.

d) Scripſit is et Specierum Scrutinium, et Lampada combinatoriam, ib. p. 685. ſqq.

e) loc. cit. Inuidendis is Lullium in dedicatione ornat elogiis. Idem praeſtat in dedicatione Agrippa, qui tamen more ſuo de Van. Scient. „hanc artem ad pompam ingenii et oſtentationem „eruditionis potius, quam ad comparandam do„ctrinam valere, ac longe plus habere audaciae, „quam efficaciae“ pronunciat.

f) loc. cit. p. 369.

ff) Ibid.

nis, (qui praecipue mos Bruni fuit, hominis imaginationis oeſtro furentis) veſtiuntur, magnificum quid promittunt, nudata his veſtibus nihil niſi externas quasdam notionum relationes et combinationes vniuerſaliſſimas porrigunt, leuem ſcilicet mercem, et ad ipſam rerum naturam attentorum labore et meditatione indignam. Vnde acutiſſimi VERVLAMII [z] ſententia: *Nonnulli viri magis tumidi, quam docti inſudarunt circa methodum quandam, legitimae methodi nomine haud dignam, cum potius ſit methodus impoſturae, quae tamen quibusdam ardelionibus acceptiſſima procul dubio fuerit. Haec methodus ita ſcientiae alicuius guttulas aſpergit, vt quis ſciolus ſpecie nonnulla eruditionis ad oſtentationem poſſit abuti. Talis fuit ars Lullii, talis typocoſmia a nonnullis exarata, quae nihil aliud fuerunt, quam vocabulorum artis cuiusue maſſa, et aceruus, ad hoc, vt qui voces artis habent in promtu, etiam artes ipſas perdidiciſſe exiſtimentur.* Non poterit de re ipſa iudicare, et de diſſidentibus inter ſe virorum eruditorum de hac Arte opinionibus ſanum formare iudicium, niſi quis ipſa Artis huius diſcat principia, et in quo illius myſteria ſita ſint, intelligat. Aſt hoc laboris ingrati et inutilis prorſus opus eſt. Vnde lectoris quoque patientia abuti, et quos fumos Lullius vendiderit, hic prolixe exponere, nefas eſſe putamus. Enarrabimus tamen paucis, quae ſumma rei ſit, ne inuidiſſe in ipſo hiſtoriae reformatae philoſophiae veſtibulo curioſo Lectori diuitias videamur, quibus tot viri magni pretium ſtatuerunt haud infimum. Nempe non ad ratiocinandi artem haec ſcientia pertinet, ſed ad differendi, neque ad iuuandum iudicium, ſed firmandam memoriam, et regendam in certa quadam via imaginationem. Quamuis enim ad rationalem philoſophiam plerique eam ſectatores retulerint, et ideo more ſuo *Logicam venatoriam*, quae mediorum terminorum artificium et inuentionem iſta arte duce perquirit, inſtituerit BRVNVS, nihil tamen agunt aliud, qui iſta nobis pro theſauris vendunt, quam vt generales illas relationum et combinationum claſſes, genera modosque ad logicas regulas ἑκοντας, ἀκοντας adplicent, mirisque et ineptis prorſus allegoriis veſtiant. Pari enim ratione ad alias quoque ſcientias Ars illa adhiberi poteſt, et ad ipſa ſacra theologiae capita ipſe adhibuit Lullius. Ex quo intelligitur, Artis huius vſum plane nullum eſſe iis, qui diſciplinarum, de quibus tractare volunt, praecepta non tenent, et ad meras vitilitigationes redire omnia, niſi ex domeſticis ſcientiarum fontibus inſtruantur. Id quod ex generali artis huius typo intelligitur, cuius ſumma eſt, terminos generaliſſimos ſcientiarum omnium, maxime, logicae, metaphyſicae, ethicae et theologiae ex locis propriis ſublatos in commune quaſi Artis huius vniuerſalis horreum congerere, eorumque nexum, combinationem, relationes, reſpectusque per qualitatum, modorum, praedicatorum, ſimilitudinum, contrariorum, affectionumque reliquarum conſiderationes definire, vt inde nouae exoriantur deteganturque

z) De Augment. Scient. L. VI. c. 2.

Fig. I.

Fig. II.

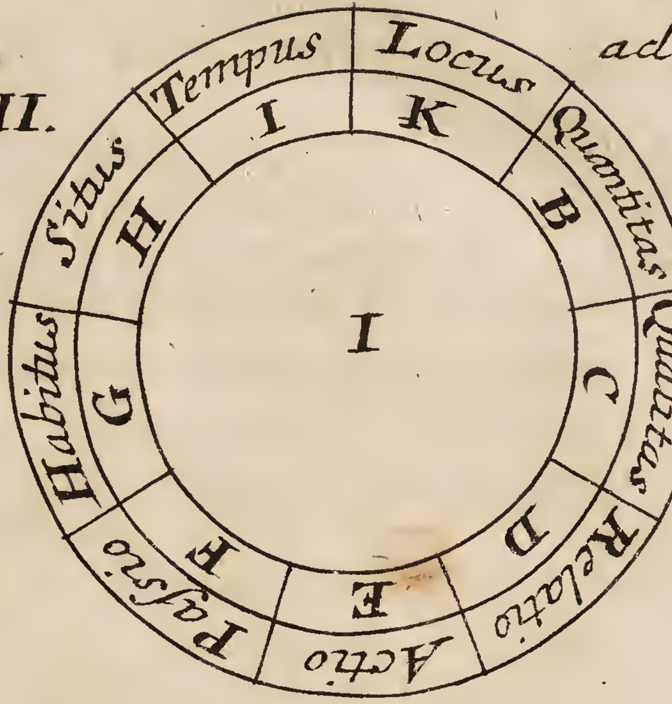

Fig. III.

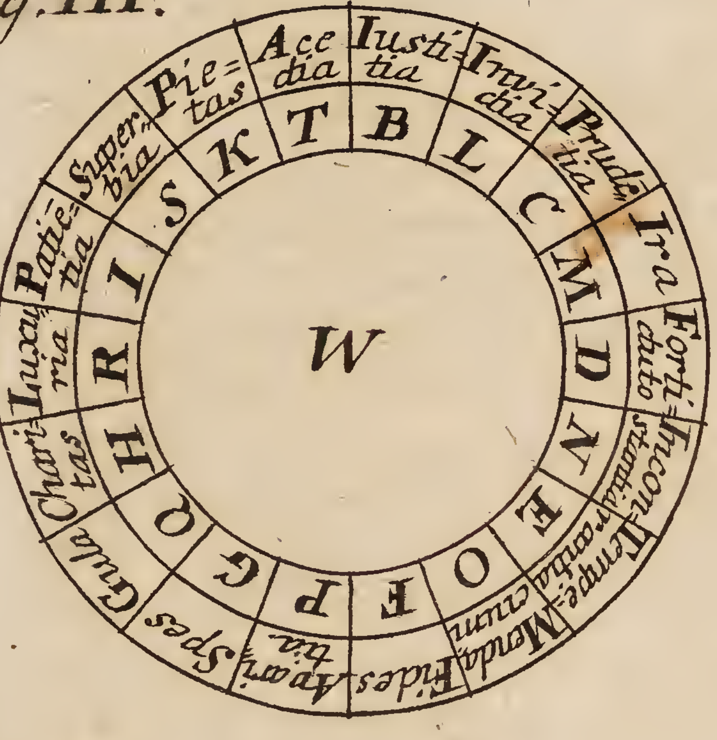

Fig. IV.

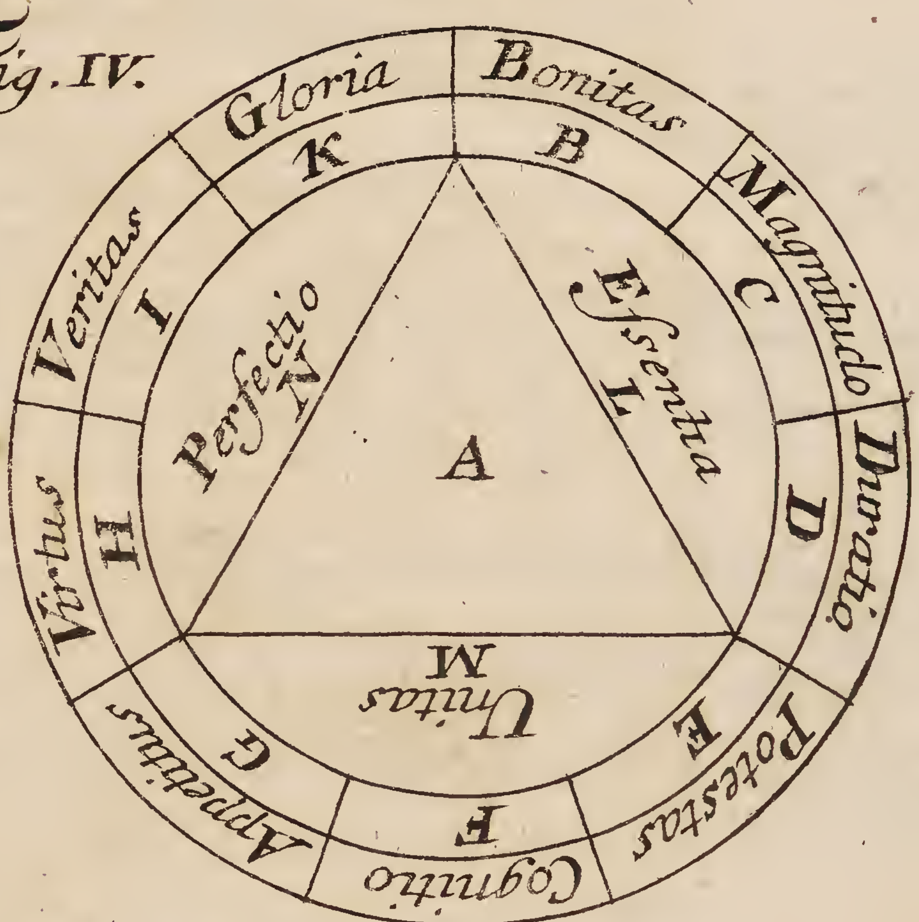
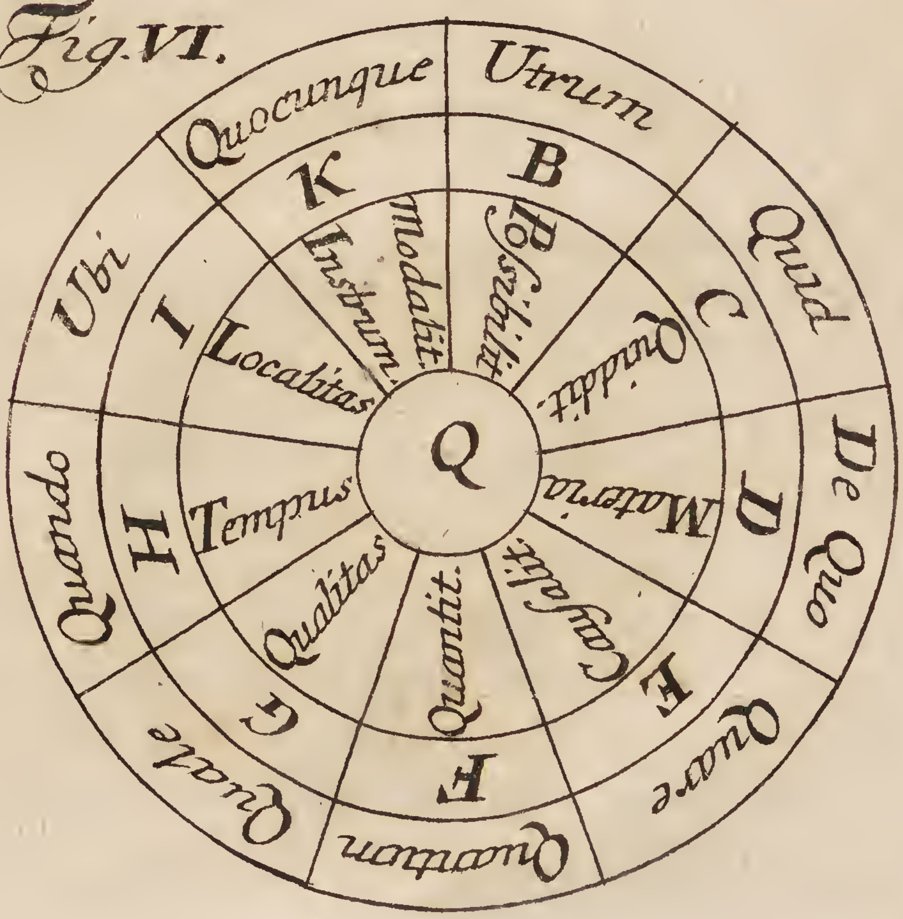

Fig. V.

Fig. VI.

que ideae, et amplificentur ſcientiae. Hunc in finem, imaginationis ope in ſubſidium aduocata, certas quasdam cameras areasue alphebetarias conſtruit, in quibus caue, putes nexum quendam naturalem deprehendi, cuncta enim ſolo arbitrario imaginationis luſu inter ſe conſtant. Ponit itaque Lullius primo quidem alphabetum huius artis, vt per ipſum poſſint fieri figurae miſcerique principia et regulae ad inueſtigandam veritatem. Illud ab A. ad K. extenditur, affixasque ſibi habet, notiones vniuerſales, hoc modo:

		A (1. Eſſentia, 2. Vnitas, 3. Perfectio)	B	C	D	E	F	G	H	I	K
Alphabetum ſeu principia Artis magnae ſunt aut	Praedicata	Abſoluta	Bonitas	Magnitudo	Aeternitas ſeu Duratio	Poteſtas	Sapientia	Voluntas	Virtus	Veritas	Gloria
		T. Relata ſ. Reſpectus	Differentia	Concordantia	Contrarietas	Principium	Medium	Finis	Maioritas	Aequalitas	Minoritas
	Q. Quaeſtiones		Vtrum	Quid	De quo	Quare	Quantum	Quale	Quando	Vbi	Quomodo Cum quo
	S. Subiecta		Deus	Angelus	Coelum	Homo	Imaginatio	Senſitiua	Vegetatiua	Elementatiua	Inſtrumentatiua
	V. Virtutes		Iuſtitia	Prudentia	Fortitudo	Temperantia	Fides	Spes	Charitas	Patientia	Pietas
	V. Vitia		Auaritia	Gula	Luxuria	Superbia	Acedia	Inuidia	Ira	Mendacium	Inconſtantia

His ſuppoſitis quinque potiſſimum figuras circuloſue conſtituit, duos ſubiectorum, duos praedicatorum, vnumque, qui claues eorum complectitur. Circulus ſubiectorum eſt vel minor vel maior; minor immobilis eſt, ſubſtantiasque exhibet nouem claſſibus comprehenſas, vid. Tab adiecta Fig. I. His enim nouem claſſibus quodcunque ſubiectorum genus comprehendi Ars haec ſtatuit. Cum autem inter elementatiuum et inſtrumentatiuum diſtinguendum ſit, eo quod elementatiuum eſt, quod ſolum habet eſſe ſubſtantiale; inſtrumentatiuum autem, quod habet ſuum eſſe in alio, vt in principali ſubiecto; hinc huius iterum reſpectum vel naturalem vel moralem eſſe definit. Et naturaliter quidem nouem praedicamenta accidentis conſtituit, quibus alter ſubiectorum circulus, qui mobilis eſt, illique inhaeret, conficitur, vt Fig. II. expreſſum. Moraliter autem illud conſideratum accidentia moralia complectitur, nempe nouem virtutes et nouem vitia, vt ex Fig. III. diſci poteſt. Hac ratione ex Alphabeto illo Cabbaliſtico artis magnae deſumtis circulis ſubiectorum plane omnium eſſen-

 tias,

tias, qualitates, affectiones et relationes comprehendi poſſe Lulliana Ars ſtatuit, quae proprias ita ſubiecto cuiuis ſedes ſe deſtinaſſe ſomniat, facile in quocunque argumenti genere inueniendas. Praedicatorum ſimilis apud Lullium eſt ratio. Illa enim vel abſoluta vel relatiua ſunt: et iſta quidem tribus tantum capitibus comprehenduntur, eſſentia, vnitate et perfectione, quae tamen triangulari diſtributione in nouem iterum claſſes diſpeſcuntur, vt ex Fig. IV intelligitur. Ex connexione vel combinatione autem ſubiectorum cum praedicatis mediantibus his circulis exoriuntur propoſitiones et axiomata, quibus has auctor artis regulas conſtituit: talia eſſe praedicata, qualia permittuntur a ſuis ſubiectis: verbaque intelligenda eſſe, ſecundum ſubſtratam materiam. Hos vero terminos praedicatorum in tota latitudine ſua accipiendos eſſe, res ipſa loquitur, vnde termini quoque cognati et repugnantes ſub iis comprehenduntur, quorum indices huius artis auctores conſtruere ſolent. Vt taceamus formas praedicatorum, ideo a Lullio excogitatas, vt modificationes praedicatorum, per quas conditionatur ſubiectum, id eſt, amplificationem eorum oſtenderet. Circulus praedicatorum reſpectiuorum nouem quoque claſſes exhibet Fig. V delineatas, quae ad triplicem rem quandam exhibendi viam definitionem, diuiſionem et collectionem reſpiciunt, vnde triplex illa triangularis figura, reſpectusque exſurgit. His tandem adiicitur circulus compoſitus ex quaeſtionum formis, et reſponſionum regulis, quae clauis inuentionis eſt, eo quod nexum ſubiecti et praedicati indicat; hic nouem quoque claſſibus nouem quaeſtiones complexis inſtruitur, vt ex Fig. VI diſcitur, eaeque quaeſtiones ad circulos ſubiectorum et praedicatorum ita adplicantur, vt inde axiomata, definitiones et collectiones eliciantur. Quae omnia fundamenti loco poſita fertiliſſimum imaginationi campum exhibent, prolixas terminorum vniuerſalium combinationes excogitandi, quas longa ſerie, et difficilibus figurarum et gryphorum ſimilitudinibus explicant, qui his myſteriis enucleandis inſudarunt. Quae tamen omnia hoc loco enarrari nec poſſunt nec debent, facileque apud ipſos auctores, et Alstedivm [b] praecipue, qui ſatis luculentus eſt, inueniri poſſunt, vt alios taceamus. Facile vero ex breui hac fundamentorum Artis Lullianae delineatione intelliget Lector, qui naſo non caret, aut inanem eſſe omnem hanc Artem fumosque illos vendere, qui magnifica de ea promittunt, aut ſupponere eam, artium et ſcientiarum fundamenta, axiomata atque regulas ipſamque rerum naturam iam notam eſſe, qualem qui habet eruditionis perfectionem, carere illa Arte facile poteſt. Neque vero ex ipſa rerum indole, eiusque cum rebus aliis combinatione has regulas deducit, ſed ſolo arbitrario imaginationis luſu vſa, dum quaedam nobis notionum vniuerſalium repoſitoria exhibet, ſoccum adaptat cothurno, et nec iudicium iuuat, nec veri a falſo diſcrimen oſtendit, ſed ſi modo vſum

h) Loc. cit. Ipſa enim Lullii Ars magna, edita Argent. 1598. 8. ſpiſſo volumine inſuperabili laborat obſcuritate, et ſine taedio legi non poteſt. Agrippae Brunique commentarii autem difficiles nugas exhibent Siculasque gerras.

vſum habet, iis, qui ſcientiarum praeſidiis inſtructi iam ſunt, indicis alicuius generalis nec accurate nec plenarie ſatis confecti inſtar eſt, vt ſubeant facilius memoriam generales illae ſubiectorum, praedicatorum et relationum notiones atque termini. Vnde non plane negamus, quod poſt LEIBNITIVM [i] contendit quoque MORHOFIVS [k], ad artem ex tempore differendi haec myſteria aliquid conferre, ſed haec potius Quirino Kuhlmanno, qui ingens Lullianis inuentionibus pretium ſtatuit [l], ſimilibusque ἐνθεσιαζομένοις vſum praeſtare poſſunt, quam ſobrie philoſophantibus et ratiocinantibus. Quisquis enim ipſa Artis huius fundamenta conſiderat, palpabit, nec adaequatam ea notionum generaliſſimarum diſtributionem comprehendere, nec talia afferre, de quibus veritatem ſitientes ſolliciti eſſe debent, qui non ad ideas generales, ſed ſpeciales, proprias et domeſticas reſpicere ſolent. Tacemus, eos, qui viuido imaginationis ſplendore deſtituti ſunt, confundi magis obſcuris Artis huius ſymbolis, quam iuuari; qui vero hac ingenii dote non priuantur, ſine ea facile in nexum et combinationem ſubiectorum et praedicatorum atque relationum penetrare poſſe; ſic vt idem prorſus et meliori quoque iure de his Lullii myſteriis pronunciari poſſit, quod de topicis prudenter iudicauit auctor *Artis cogitandi* *. Plura addere de re exigui, ſi verum dicendum, momenti, opus haud eſt.

Elegantioris literaturae et philoſophiae primus reſtaurator Dantes Aligerius.

§. VII. Volutauit ſe Lullius in Scholaſticorum coeno, vnde comtiorem, quam ea tempora patiebantur, foetum producere non potuit, et pleni ſunt barbarie medii aeui eius libri. Mirum itaque non eſt, parum placuiſſe Lullium ingeniis elegantius quid ſpirantibus, quae iucundiora et humanitati magis apta exoptabant. His ducem ſe praebuit DANTES ALIGERIVS, natus Florentiae anno MCCLXV, quem primum reſtitutae elegantioris literaturae parentem, et ſuſceptarum, quae in exilio oberrabant, Muſarum Platonicarum tutorem recte dixeris. Non enarrabimus viri omnium primi, qui de literis humanioribus, et eloquentia imprimis atque poëſi tum Hetruſco tum Latino ſermone meruere, vitam, a LEONARDO BRVNO ARETINO, CHRISTOPHORO LANDINO, CRESCIMBINO [m], IO. PAPYRIO MASSONO [n] aliisque [o] expoſitam, quam alibi quoque [p] ὡς ἐν συνόψει retulimus, nec de eius meritis, virtutibus et vitiis, quibus et in vita, et in ſcientiis, maxime celebratiſſimo dramate ſatyrico *de coelo, purgatorio et inferno* illuſtre nomen meruit, differemus: haec enim alterius loci ſunt, et a viris doctis paſſim [q] accurate excuſſa, ſed id tamen hoc loco moneri inſtitutum praeſens poſtulat,

 lat,

i) De Art. combin. p. 33. et Recueil des pieces de la Phil. T. II. p. 164.
k) Loc. cit.
l) Apud EVNDEM loc. cit.
*) P. III. c. 17. p. m. 420.
m) Hiſtor. poëſ. Ital. p. 90. et 288. ſeqq.
n) T. II. Elog. p. 15 ſqq.
o) Leonardi Bruni vitam Dantis edidit FRANC. REDI 1672. 12.
p) In Germanico Hiſt. philoſ. opere T. V. p. 1364 ſeqq.
q) Vid. BVLLART. Acad. des ſciences T. II. p. 307. BAYLE Dict. T. II. Art. Dante p. 243. IVLIVS NIGER Hiſt. Script. Florentin. p. 143.

lat, Dantem non modo elegantioribus literis, in iuuentute excultum fuiſſe, ſed ex veterum quoque lectione ſubactum in philoſophia iudicium retuliſſe. Quae cauſſa fuit, cur TRITHEMIO [r] viſus ſit *philoſophus et poëta nulli ſua aetate inferior, ingenio ſublimis et clarus eloquio, diſputator omnium acutiſſimus.* Cuius eruditionis philoſophicae ſpecimina haud vulgaria laudato dramati inſeruit, quam *triplicem comoediam Platonicae eruditionis lumine perilluſtrem eſſe*, iudicauit PAVLVS IOVIVS [s]. Auctor quoque eſt BOCCATIVS [t], quem ſequuntur PAPYRIVS MASSONVS [u], IS. BVLLARTIVS [x] et GABR. NAVDAEVS [y], ciuium inuidia exulem ad Pariſienſes abiiſſe, ibique phyſicis et theologicis ſtudiis deditum acerrime cum aliis conflixiſſe. Ita vero Boccatius: *Fuit inter ciues ſuos egregia nobilitate verendus, et quantumcunque tenues eſſent illi ſubſtantiae, et a cura familiari, et poſtremo a longo exilio angeretur, ſemper tamen phyſicis et theologicis imbutus vacauit ſtudiis, et adhuc Iulia fatetur Pariſius, in eadem ſaepiſſime aduerſus quoſcunque dimicauiſſe.* Id quod ad iuueniles quidem annos magis, quam ad exilii tempus pertinere facile concedi poteſt P. BAYLE [z], qui de iis hoc Dantis annis intelligit, quibus ſub Bruneto Latino [a] phyſicam et matheſin Pariſiis didicit; verba enim Boccatii aliud non euincunt: illud autem ex iis verbis manifeſtum eſt, Dantem in myſteriis philoſophiae fuiſſe verſatiſſimum, tempusque iis in exilio quoque triuiſſe. Ille autem cum nouum emendandi ſenſus literarii exemplum ſuis eſſet, ciuesque primus quaſi ex ſqualore barbariei, quae tum longe lateque regnabat, ad humanitatis ſtudia reuocaſſet, miſcendo iis philoſophiam, non illam ineptam et ſtrigoſam, quae tum in ſcholis perſonabat, ſed amoenam et nitidiori habitu ſe commendantem, recte inter reformatores philoſophiae refertur, quamuis pauca in ipſa philoſophia praeſtitiſſet. Valuiſſe tamen aliquid in argumento philoſophico ſerioque *Quaeſtio* eius *de natura duorum elementorum aquae et terrae* [b] ſatis prodit.

Franciſcus Petrarcha.

§. VIII. Ex Dantis ſchola illuſtre Italiae ſidus, FRANCISCVS PETRARCHA prodiit, cuius potiſſimum eruditionis radii tenebras ſeculi XIV diſpulerunt, et diem literis atque elegantiori philoſophandi rationi reddiderunt. Eum inter philoſophos huius aetatis referendum eſſe, vel vnius TRITHEMII [c] teſtimonium euincit, cui Petrarcha audit *philoſophus, rhetor et poëta celeberrimus; qui humaniores diſciplinas poſt longa ſilentia mortuas ab inferis reuocauit ad ſuperos, non minus ſancta conuerſatione, quam ſcientia clarus emicuit.* Cui iudicio longe veriſſimo ſuc-

r) Cat. S.E. c. 546. p. 131.

s) Elog. c. 4. p. 19. conferenda erudita praefatio nouae dramatis huius editioni a Cel. IO. ANT. VOLPI 1720. curatae praemiſſa.

t) De Genealog. Deor. L. XV. c. 6.

u) loc. cit. x) loc. cit.

y) Addit. ad Hiſtor. Ludou. XI. p. 175. 176.

z) loc. cit. not. K. p. 246.

a) De hoc Dantis et Guid. Caualcantis praeceptore, qui in patria Florentiae obiit 1295. libroque de Vitiis et virtutibus, et Compendio ethices Ariſtotelis inclaruit vid. IVL. NIGER de Script. Florent. p. 112. MICH. POCCIANTIVS de Script. Flor. p. 33. 44. BAYLE loc. cit. p. 246.

b) Vid. FABRIC. Bibl. Lat. Med. T. II. p. 39.

c) De S. E. c. 622. p. 147 ſeqq.

ſuccinit quicquid literarum elegantiam nouit et amat, vt ex cenſuris celeberrimorum virorum a THOMA POPE-BLOVNTIO [d] et MARTINO HANCKIO [e] collectis, diſci poteſt, quibus, ſi id ageretur, ingens addi poſſet aceruus. Quanquam ſeuerum Petrarchae cenſorem nuper egit doctiſſimus NICERONIVS [f], cuius tamen acerbitate non mouebitur, quisquis cogitauerit, eos quoque heroës eſſe, qui glaciem frangere, audereque aliquid magni ſuſtinent, quamuis omne punctum non ferant. De vita viri ſummi prolixam heic loci commentationem annectere, eſſet extra oleas vagari; ſolet ea ab iis commemorari, qui humaniorum diſciplinarum hiſtoriam exponunt, qui adeundi nominati a praeſtantiſſimo FABRICIO [g], aut videndi, qui ex inſtituto vitam celeberrimi literarum reſtauratoris deſcripſerunt, HIERONYMVS SQVARZAFICHVS [h], ANDREAS SCHROEDERN, aliique. Ipſe de ſe ſtudiisque ſuis paſſim in epiſtolis [i] quaedam memorauit, addidere multa interpretes Italicorum eius poëmatum [k], hiſtoriaeque literariae ſcriptores, qui cum in omnium manibus ſint, facile conſuli poſſunt [l]; ſuccinctam quoque de eius vita hiſtoriam nos alibi * exhibuimus. Nobis hoc loco notaſſe ſufficit, exortum eſſe bonis literis hoc ſidus Aretii parentibus Florentinis anno cIↃCCCIV, inque adoleſcentia humanitatis logicaeque praeceptis imbutum Dantem Aligerium tandem praeceptorem fuiſſe nactum, quo duce ſterquilinium ſcholaſticae eruditionis contemnere, et elegantiorem literaturam diligere didicit: conuerſum deinde ad legum ſtudium, cum barbaries, quae iſtam quoque ſcientiam eo tempore obſidebat, infenſum illud elegantiſſimo ingenio reddidiſſet, inuito licet parente ad eloquentiae, poëſeos et hiſtoriae culturam feliciſſimis conatibus animum applicuiſſe. In itinere porro Gallico et Italico hanc praeſtantiſſimarum ſcientiarum curam non depoſuiſſe, poëticae imprimis facultatis praeſtantia adeo inſignem, vt in Capitolio Romano a gubernatoribus vrbis hedera, myrto, et laurea poëtica ſolennitate publica et illuſtri condecorari meruerit. Poſt varias vero fortunae et commorationis viciſſitudines et ſeceſſum praecipue Gallicum in valle amoena, quam Clauſam vocant, poſtquam beneuolentiam ſummorum principum expertus fuiſſet anno cIↃCCCLXXIV rebus humanis ereptum eſſe, relicta ſummae eruditionis et cordatae quoque pietatis fama apud poſteros. Huic potiſſimum reſtitutam ciuitatem debet ſermo Latinus hunc parentem genuinum agnoſcit poëſis Italica: hunc hiſtoria habuit promumcondum feliciſſimum, hunc mores ſeculi corrupti viderunt cenſorem imperterritum, quae omnia, vt illi immortalem pepererunt gloriam, ita ſuis quaeque locis

d) Cenſ. Celebr. Auctor. p. 432.
e) De Roman. rer. ſcriptoribus P.II. c.42.p.194.
f) Memoires T XXVIII. p. 366 ſeqq.
g) Bibl. Lat. Mediae T. V. p. 675 ſeqq.
h) Saepius praefixam Petrarchae operibus ſeparatim vulgauit Io. HENR. ACKERVS Rudolſtadii 1711. 8.
i) Epiſt. Sen. L. XVIII. L. XV. Ep. 5. XVI. 1. L. I. Epiſtol. Carm. ſcript.
k) Io. MAR. CRESCIMBINVS Hiſt. poëſ. Ital. T. IX. p. 133. T. XV. p. 274 ſeq.
l) IOVIVS Elog. p 12. N. C. PAPADOPOLI Hiſt Gymnaſ. Patau. T. I. p. 280.
*) In Germ. H. Ph. Op. T. V. p. 1368.

cis a viris doctis enarrata quaeri debent [m]. Nobis in philoſophiae reſurgentis hiſtoria virum ſummum negligere non licet. Quamuis enim ſtrigoſam et barbaram Scholaſticorum ſui temporis philoſophiam peroſus, in quisquiliis logicis, et metaphyſicis tempus non perdidiſſet vir maioribus et pulchrioribus ingenii monumentis condendis natus; moralem tamen philoſophiae partem, iunctis philoſophiae et eloquentiae viribus expoſuit, et praeſtantiſſima morum praecepta, dulciſſima verborum elegantia animis inculcauit. Teſtes eius rei damus libros eius morales, *de remediis vtriusque fortunae*, *de vera ſapientia*, *de contemtu mundi*, *de republica optime adminiſtranda et de virtutibus et officio imperatoris*, *de obedientia et fide vxoria*, *de auaritia vitanda*, et qui primo loco ponendus eſt, *de ſua ipſius et aliorum ignorantia*. Non hic arida ineptarum, et ad animum emendandum minime proficuarum diſputationum deſerta inueniuntur, ſed horti florentiſſimi, elegantiſſimarum obſeruationum ex omni literatura decerptarum floribus referti. Immo cum plurima quoque hiſtorica et poëtica pepererit foecundum Petrarchae ingenium, in illis quoque philoſophiam non neglexit, et ab eius ſe praeſidiis imparatum pectus non habuiſſe, oſtendit, vt vel ex uno *rerum memorandarum* opere ad imitationem Valerii Maximi ſcripto intelligitur. Recte id intellexerunt diſcipuli eius, inter quos IOANNES BOCCACIVS [n] ita de eo: *Homo eſt coeleſti ingenio praeditus et perenni memoria ac etiam facundia admirabili, cui familiariſſimae quarumcunque gentium hiſtoriae ſunt, ſenſus fabularum notiſſimi, et breuiter, quicquid philoſophiae ſacro iacet in gremio, manifeſtum eſt.* Dignum vero obſeruatione hoc loco eſt, Petrarcham, cuius exemplum alii innumeri ſecuti ſunt, qui de reſtituendis literis meruerunt, hiſtoriae quoque veteris philoſophiae fuiſſe peritiſſimum, eaque in reuocanda diſciplina elegantiore pariter atque ſeueriore feliciſſime fuiſſe vſum.

Diſcipuli Petrarchae.

§. IX. Ex Petrarchae officina, fauente diuina prouidentia plaudentibusque literis ingeniis aperta prodiit, quicquid fere inter reſtauratores elegantioris literaturae ſeculo XIV et XV referri ſolet. Tum enim barbariei bellum indici coeptum, tum poſtliminio receptae, quae hactenus in exilio oberrauerant Muſae Atticae, tum Latino ſermoni honor habitus, tum reſtituta eloquentia et poëſis, et quod maximum beneficium merito reputari debet, tum ineptae philoſophiae nuditas detegi coepta, et in ruborem dari. Intelliget ex his lector, non philoſophos quidem nos hoc loco enarrare, ſed literaturae elegantioris profeſſores; adeoque eorum hiſtoriam alium locum aliosque commentarios poſcere. Non tamen ſicco praetereundi pede ſunt in hac noſtra tractatione, eo quod non modo illis acceptum referri debet, quod tandem nugari, in philoſophia quoque, intellectus humanus deſierit: ſed et fuerunt inter eos, qui philoſophiam ſobria magis ratione tetigerunt. Inter hos, qui Petrarcham ipſum audiuit,

et

m) POPE-BLOVNT. p. 432. VOSSIVS de Hiſt. Lat. L. III. c. 1. p. 524. MART. HANCK. de Rom. Rerum. Script. P. I. c. 42. p. 194 ſeqq.

n) In praef. operis de Genealog. Deor.

et ad meliorem diſciplinam formatus eſt, referendus eſt IOANNES BOCCACIVS Certaldi in Tuſcia anno M CCCXIII natus, denatusque anno MCCCLXXV, genere humilis, ingenio nobiliſſimus, liberalis doctrinae atque eloquentiae, quas a Petrarcha didicerat vindex ſtrenuus, elegantiae Etruſci ſermonis aſſertor ſummus [o]. Is Graecam linguam a Leontio Pylato Theſſalonicenſi, qui in gymnaſio poſtea Florentino eam docuit, Latinam a Petrarcha didicit, cuius tamen in ſcribendo elegantiam Latinam non aſſecutus eſt. De quibus eius eruditionis ſpeciminibus virorum doctorum iudicia poſt THOMAM POPE-BLOVNT [p] collegit PETRVS BAYLE [q] qui videndus, cum ad noſtram ea rem non pertineant. Cum autem philoſophiam non neglexerit, merito eius hoc loco facienda eſt memoria. Teſte enim TRITHEMIO [r] *fuit vir in ſecularibus literis omnium ſui temporis facile doctiſſimus, et diuinarum ſcripturarum non ignarus, poëta, philoſophus et aſtronomus* [s] *celeberrimus, ingenio ſubtilis et eloquio diſertus.* Specimen philoſophicae cognitionis et hiſtoriae quoque veteris philoſophiae dedit in libro *de Genealogia Deorum*, in quo fabularem Graecorum philoſophiam reſerare conatus eſt. Quamuis enim in interpretandis fabulis ſaepe nimium frigidumque eſſe, forte non praeter rem, ei obiecerit LVDOV. VIVES [t], recte tamen is ipſe addit, *felicius eum in iſto labore fuiſſe verſatum, quam illo erat ſeculo ſperandum.* Neque tamen ſuo omnia haec arua arauit vitulo, ſed PAVLI DE PERVSIO libro *Collectionum* [u], vſus eſt, ipſo non diffitente, vnde ab intentato plagii crimine recte eum abſoluit PETRVS BAYLE [x]. Alias eius lucubrationes tum Latinas tum Etruſcas, a vitae eius et hiſtoriae literariae enarratoribus, quos alibi nominauimus [y], et imprimis a diligentiſſimo FABRICIO [z] enumeratas, hic, vbi alia agimus, praeterimus, nec de *centum nouellarum relationum* opere, quod *Decaëmeri* inſcripſit, quodque eius famam nonnihil coinquinauit, aliquid addimus, lectorem ad P. BAYLE [a] dimittentes, qui iudicia eruditorum de hoc libro collegit. Boccacio iungimus LEONARDVM BRVNVM, a patria ARETINVM dictum, et cum Petro Aretino, mordaciſſimo ſatyrico, vt a THOMA POPE-BLOVNT [b] factum, non confundendum. Is cum Graecam literaturam a Chryſolora didiciſſet, in liberali autem doctrina magnam duce Colucio Salutato induſtriam collocauiſſet, apud pontifices maximos ſui temporis, tandemque Florentiae plurimum valuit, magnusque meritis de

Ioannes Boccacius.

Leonardus Brunus Aretinus.

o) ERYTHRAEVS Pinacoth. III. p. 219.
p) p. 437 ſeqq.
q) Dict. T. I. Art. Boccace p. 582 ſeqq.
r) Cat. S. E. c. 647. p. 152.
s) Melius Geographum dixeris, ob librum de montibus, ſyluis, fontibus, lacubus, fluminibus, ſtagnis, paludibus et maribus.
t) De Trad. diſciplinis L. III. p. m. 296.
u) TRITHEMIVS l. c. c. 634. p. 148. conf. FABRICIVS Bibl. Lat. Med. T. V. p. 644.
x) l. c. not. K. conf. VOSSIVS H. L. L. III. c. I. p. 525.
y) In Hiſt. Phil. Germanice edita T. V. p. 1375.
z) Bibl. Lat. Med. T. I. p. 682 ſeqq.
a) l. c. not. L. Inde libri de tribus impoſtoribus auctor nonnullis perperam habitus, vid. MONNOYE T. IV. Menag. p. 406. 414.
b) p. 453.

de Graecis et Latinis literis anno cIↃCCCCXLIV obiit, inter praeſtantiſſimos referendus, qui poſt foedam barbariei noctem lucem accenderunt melioribus literis. De quibus tamen eius meritis in rem humanitatis literariam illi adeundi ſunt, qui res eius et ſcripta enarrarunt [c]. Locum vero ideo in hac virorum doctorum, quos enarramus, ſerie expoſcit, quia teſtibus TRITHEMIO [d], FLORIDO SABINO [e], et IAC. PHILIPPO BERGOMATE [f], in philoſophia quoque non infeliciter verſatus fuit. Quo praeſidio ornatus et inſtructus ad vertenda Xenophontis, Platonis et Ariſtotelis ſcripta animum applicuit. Laudat praecipue id IOVIVS [g], quod *eius incomparabili beneficio, morales Ariſtotelis libros optima fide traductos legimus;* quemadmodum *commentarium* quoque *in libros Ariſtotelis oeconomicos, et Introductionem in eius moralia*, Venetiis editam [h], reliquit.

Angelus Politianus. §. X. Medio ſeculo XV, anno cIↃCCCCLIV, editus eſt ANGELVS CINVS, a patria Hetruriae oppido POLITIANVS dictus, vel hoc nomine nobis non tacendus, quod cum Pico et Ficino praeſidio Mediceae domus nixis plurimum ad promouendam philoſophiam veterem eruendosque priſtinos eius ſenſus contulit. Vitae eius enarrationem poſt alios dedit WERNERVS IACOBVS CLAVSIVS [i], qui cum THOMA CRENIO [k] aliisque multis fuſe a nobis alio loco [l] adductis eſt videndus. Memoriam autem in hiſtoria philoſophica commendauit ſuam, quod Pico atque Ficino in reuocanda philoſophia Platonica auctoritate domus Mediceae opitulatricem manum porrexit, et ad explananda felicius Ariſtotelis placita, Alexandri Aphrodiſaei *ſolutionem ſuper nonnullis dubitationibus phyſicis* ex Graeco traduxit, et vt Stoicae ethicae myſteria Latinis hactenus tantum non prorſus ignota vulgaret, Epicteti *Enchiridium* Latinum fecit: quam quoque operam praeſtitit Platonis *Charmidi de temperantia* [m]. Ex quibus eius lucubrationibus luculento exemplo patet, doctiſſimorum virorum ea aetate induſtriam in eo potiſſimum fuiſſe verſatam, vt veterem philoſophiam poſtliminio reducerent, ſcripta philoſophorum Graecorum ſuis notiori lingua legenda darent, ſicque humanitatis ſtudia cum philoſophia iucundo vtilique labore iungerent: id quod veros nobis characteres virorum ſummorum refert, qui in hoc reſurgentis literaturae diluculo de philoſophia mereri coeperunt. Eadem aetas
Hermolaus Barbarus. tulit HERMOLAVM BARBARVM, Franciſci filium, in hoc quoque

c) Vid. quos nominauimus l. c. p. 1377. add. IVL. NIGER. de Script. Florent. p. 119. Giornali dei liter. d'Ital. T. IX. p. 201. FABRIC. l. c. T. I. p. 797 ſeqq.

d) De S. E. c. 784. p. 173.

e) Aduerſus calumniatores Lib. I.

f) In Chron. Supplem. ad A. C. 1416.

g) Elog. c. 9.

h) 1550. Vitam Ariſtotelis nondum editam ſcripſiſſe refert CAS. OVDINVS de S. E. T. III. p. 2386.

i) Magdeburg. 1718. 8.

k) Praef. ad Angeli Caninii Helleniſmum p. 19. Animadu. Philolog. P. III. c. 2. p. 22.

l) Loc. cit. T. V. p. 1379. inter quos imprimis BAYLE Dict. T. III. art. Politien. p. 768. et Cel. HENR. BRENCMANN. Hiſt. Pandect. Florent. p. 306. Eloges de Thou et Teiſſier T. I. p. 168. videndi.

m) Vid. FABRIC. Bibl. Lat. Med. T. I. p. 263.

que albo eorum, qui elegantiorem diſciplinam colentes de philoſophia ſimul meruerunt illuſtris. Is enim cum praecoci ingenio vteretur [n], et octodecim annos natus, vt ipſe refert, libros ſcribere coepiſſet, decimo nono aetatis anno Themiſtii commentarios Latinos fecit, vigeſimo quinto Ariſtotelis rhetoricam, vigeſimo octauo Dioſcoridem, trigeſimo opera Ariſtotelis rhetorica. Quae eruditionis eius, maxime Graecae, praeſtantia fuerit, qua artis criticae peritia et audacia claruerit, quibus honorum faſtigiis elatus, et inuidiae conatibus deiectus ſit, quem eccleſiaſticae purpurae honorem ei pontifex maximus deſtinauerit [o], et quae alia ſunt, quibus celebre eius in eruditorum hiſtoria nomen eſt, hoc loco, vbi breuitatem ſectamur, non tangimus, legenda apud eos, qui res eius literarias tetigerunt [p]. Illud autem omnino commemorandum nobis eſt, egregie Barbarum meruiſſe de philoſophia Graeca, maxime Ariſtotelis, cuius operum verſionem integram diu meditatus eſt. Multa tamen eius ſcripta vt Themiſtii quoque, paraphraſibus illuſtrauit. De quibus eius lucubrationibus digna ſunt, quae legantur verba PETRI ALCYONII [q]: *Itaque plura ſcripſit biennio exul, quam XX ante annis, cum patria frueretur, et honoribus illius florentiſſimus eſſet, Recognitionem erratorum Pliniani codicis, Explanationem librorum de anima Ariſtotelis, cum iam ante eiusdem philoſophi libros talis argumenti in Latinum conuertiſſet, et XVI libros de ratione diſſerendi (veteres Peripatetici organon eos appellant) et quinque rhetoricos, et vnum poëticum, octoque Dioſcoridis medicos, quos alio etiam opere inſtruxerat, quod Corollarium inſcribebat. Adiecerat quoque pulcherrimam expoſitionem ad libros analyticos poſteriores Ariſtotelis ante in Latinum translatos. Et haec quidem omnia adhuc diligentiſſime aſſeruari vidi a fratribus illius, cum ſedecim abhinc annos Venetiis Bibliothecam illius excuterem: atque incredibili ſum laetitia elatus, cum cognoui, doctiſſimi, amiciſſimique hominis elucubrationes non intercidiſſe, quod ne eueniſſet, magnopere verebar, cum in ſuburbano Oliuierii Caraphae, collegae mei ex peſtilentia obiiſſet,* (anno cIↃ CCCCXLIII) *et domeſtici intimique familiares fuga ſaluti ſuae conſuluiſſent, omniaque, tanquam bona caduca, in medium reliquiſſent. Sed eius generis ſcripta ab interitu et furto vindicata fuiſſe narrabant Zenotelis cuiusdam opera, quem ille habebat ad manum. Solebat autem perſaepe mihi recitare, quae ex Ariſtotele faciebat Latina, iudiciumque exquirebat meum, quod ſic tamen interponebam, vt perſpicere poſſet, placere mihi ſuam induſtriam, et Peripateticae diſciplinae intelligentiam, quae perneceſſaria eſt homini in tali ſcribendi genere verſanti: non ſatis autem probari dicendi ratio-*

 nem,

n) Conf. BAILLET. de pueris praecocib. p. 91 ſeqq.

o) Falſus enim eſt TRITHEMIVS de S. E. c. 878. p. 209. qui Cardinalem fuiſſe putat, cui purpuram modo deſtinauit Alexander VI. vid. Giornal. de Ital. T. III. p. 52. XXVIII. p. 159.

p) NIC. COMN. PAPADOPOLI Hiſt. gymnaſ. Patau. T. II. p. 28. et quos in Germ. H. P. opere T. V. p. 1381. nominauimus.

q) De exilio L. I. p. 60 ſeqq.

nem, qua in ſententia Ariſtotelica exprimenda vtebatur: ſed hoc illius aetatis fuit vitium, vt a puritate Latinae linguae abhorreret. Ad quem locum Alcyonii de philoſophicis Barbari laboribus ea conſuli cupimus, quae notauit I. A. Fabricivs [r]. Ceterum adeo difficilem in interpretando Ariſtotele nonnulli fuiſſe volunt, vt daemonem de ſignificatione vocis entelechia interrogauerit. Tradit id Petrvs Crinitvs [s] his verbis: *Et reuera perexilis vocula daemonum et exigua eſt: quod olim noſter quoque Venetus Hermolaus dicebat, vocem ſe daemonis pertenuem et paene ſubſibilantem audiſſe, qua ille de Ariſtotelis entelechia interrogatus ſibi ipſi et Georgio Placentino reſponſitauit.* Cuius fides ſit penes auctorem. Addi his tertius poteſt POGGIVS BRACCIOLINVS, diſcipulus Ioannis Rauennatis, Manuelis Chryſolorae et Collutii Salutati, quamuis is lepido magis ingenio, quam philoſophiae cognitione nomen meruerit, de cuius rebus literariis, praeter eos, quos in Germanico Hiſtoriae philoſophicae opere [t] laudauimus, videndi viri magni nominis, Io. Bapt. Recanatvs [u], Iacobvs Lenfantivs [v], Alb. Henr. Sallengre [w], Io. Alb. Fabricivs [x], et Niceronivs [y]. De libris vero eius moralem philoſophiam illuſtrantibus conſulendi Ivl. Niger [z] et Io. Fabricivs [a].

Poggius.

Franciſcus Philelphus.

§. XI. Eandem viam in coniungenda cum philoſophia diſciplina liberali et humanitatis literis tenuit FRANCISCVS PHILELPHVS, Ioannis Chryſolorae, qui poſt iter ad Graecos, Latinas Graecasque literas Bononiae, Romae, Mediolani, Florentiae, Patauii et Mantuae, vna cum philoſophia morali et eloquentia docuit, et illuſtre nomen, inter reſtauratores literarum meruit, de cuius rebus praeter ipſum paſſim in epiſtolis, et Iovivm [b], Bergomatem [c] aliosque conſulendi ſunt Io. Henricvs Foppivs [d], Niceronivs [e] et Io. Alb. Fabricivs [f], quosque hic porro in partes vocat, qui quoque de ratione eius ſcribendi, de poëtica facultate, et ſcriptis hiſtoricis differunt, de quibus praeter iudicia eruditorum a Pope-Blovntio [ff], collecta conferendus Bernardvs Moneta [g]. Nobis eius hoc loco mentio facienda eſt ob librum *de morali diſciplina*, quem Ariſtotelem ſecutus conſcripſit: tum ob *libros duos Conuiuiorum*, quos, qui in eos praefatus eſt, Lvdovicvs Vives valde laudat ab hiſtoriae et antiquitatum atque philoſophiae cognitione. Vnde Trithemio [h] quoque a philoſophiae peritia impenſe

r) Bibl. Lat. Med. T. I. p. 457 ſeqq.
s) De honeſta diſcipl. L. VII. c. 11.
t) T. V. p. 383.
u) In vita Poggii praemiſſa eius Hiſt. Florent. et in Obſeruationibus criticis ad Poggiana.
v) Ei debemus Poggiana, Amſt. 1720. 8. edita.
w) Memoires de literature T. II. Art. 1 ſeq.
x) Bibl. Lat. Med. T. V. p. 890.
y) Memoir. T. IX. p. 128 ſeqq.
z) Hiſt. Script. Florent. p. 473 ſeq.
a) Hiſt. Bibl. Fabric. P. III. p. 320.
b) Elog. c. 17.
c) Cont. Chronic. L. XV.
d) Is vitam Philelphi ex eius potiſſimum ſcriptis collectam et accurate conſcriptam inſeruit Miſcell. Lipſ. T. V. p. 322 ſqq.
e) Memoir. T. VI. p. 71.
f) Bibl. Lat. Med. T. V. p. 845.
ff) Cenſ. Cel. Auct. p. 471 ſeqq.
g) Menag. T. IV. p. 232 ſeqq.
h) Cat. S. E. c. 855. p. 203.

impenſe commendatur, qui filium quoque eius Marium, qui Venetiis et Mantuae philoſophiam et eloquentiam docuit, ob philoſophicam eruditionem valde extollit [i]. Idem de PETRO PAVLO VERGERIO praedicat TRITHEMIVS [k], quem *non modo virum in diuinis ſcripturis ſtudioſum, verum etiam in ſecularibus literis eruditiſſimum, philoſophum et rhetorem celeberrimum* vocat, concinente RAPH. VOLATERRANO [l], aliisque quorum ille Iuriſconſultorum ſuo tempore eloquentiſſimum et ſimul philoſophum vocat, hi multi in eius laudibus ſunt, videndi apud VOSSIVM [m], P. BAYLE [n] aliosque. Inter eius ſcripta libellus quoque eſt, *de ingenuis moribus* [o], quo haud contemnendum ſpecimen exhibuit, quae ei de philoſophia inſederit ſententia. Dum enim iuuentuti morum et honeſtarum diſciplinarum praecepta tradit, ita inſtitutionem hanc diſcipulo commendat, vt pateat, humani eum animi naturam, mores, inclinationem, vitia, emendationem ita perſpexiſſe, vt accurata inde philoſophiae moralis cognitio iſtis, quibus viuebat, temporibus, prorſus inſolita et peregrina illi adfuiſſe cenſeri queat. Maxime vero commendandus eſt libellus vtiliſſimus eo quoque nomine, quod diſciplinarum iuueni tradendarum ordinem inſtituit optimum, et viam praeparat, vt philoſophia non ad oſtentationem, ſed ad vſum animi muniri queat. Quare non moralis tantum doctrinae culturam vehementer illi inculcat, eamque hiſtoriae luce colluſtrare iubet, ſed et naturalem ſcientiam; *eo quod intellectui humano conſona atque conformis ſit, per quam naturalium rerum animatarum inanimatarumque principia paſſionesque et eorum, quae coelo et mundo continentur motuum ac transmutationum cauſſas effectusque cognoſcamus.* Ita vero his praeceptionibus ingeniorum delectum per varias claſſes adaptat, vt iucundiſſimum ſit videre, quas ſibi philoſophia magis ſobria in ipſa παλιγγενεσίας ſuae infantia vires acquiſiuerit. Addimus Vergerio IANNVTIVM MANETTVM Florentinum, is enim tum *Iſagogen Porphyrianam* noua veſte latina donauit, idemque libris *Categoriarum* Ariſtotelis praeſtitit, tum Socratis atque Senecae vitam deſcripſit [p], luculento exemplo, viros doctos Italiae tempore renaſcentium literarum philoſophicam hiſtoriam ad praeparandos ad philoſophiae culturam animos adhibuiſſe.

Petrus Paulus Vergerius.

Iannutius Manettus.

§. XII. Altius ſeculo XV in philoſophiae myſteria penetrauit NICOLAVS CVSANVS, a patria Cuſa, vico Moſellae in Treuirenſi dioeceſi proximo, vbi ineunte ſeculo hoc obſcuris originibus in lucem editus eſt, dictus. Is tantopere naturam largiſſima ingenii munera diſtri-

Nicolaus Cuſanus.

i) TRITHEM. loc. cit. c. 856. p. 204.
k) c. 761. p. 178.
l) Anthropol. L. XXI. p. 773.
m) De Hiſt. Lat. L III. c. 5. p. 553.
n) Dict. T. IV. art. Vergerius p. 430.
o) Primam editionem nominat Ven. 1502. P. BAYLE l. c. not. B. eſt autem inter reculas noſtras alia prior Ven. 1497. 4. cum comm. Ioannis Bonardi presbyteri Veronenſis et Liniaci profeſſoris.
p) VOSSIVS de Hiſtor. Lat. L. III. c. 7. p. 581. Vtebatur vero fauore Nicolai V, P. M. qui valde Peripateticam diſciplinam omnemque literaturam elegantiorem commendabat viris doctis, promouebatque. Is Ianettum equitis dignitate auxit.

buentem beneuolam expertus eſt, vt in omni genere eruditionis, theologiae, iurisprudentiae, philoſophiae, et matheſeos maxime excelleret. Cumque et mentis acies, et experientia acceſſiſſet, quibus animi virtutes iunxit pulcherrimas, ex doctore theologiae epiſcopus Brixiae, tandemque Cardinalis factus eſt, defunctus anno cIↃ CCCCLXIV. Non tangemus lites eius cum Sigismundo Archiduce Auſtriae [q], vel quas partes ille in concilio Baſileenſi ſecutus fuerit, et dereliquerit poſtea; alium enim iſta locum poſtulant, et in hiſtoria ſacra et literaria ſcriptorum eccleſiaſticorum tradi ſolent [r], ſed monemus modo, virum acutiſſimum profundam philoſophiae ſuo ſeculo melioris et magis ſobriae cognitionem prodidiſſe. Non prouocabimus ad TRITHEMII [s] teſtimonium, valde eius eruditionem theologicam, philoſophicam et mathematicam extollentis, ſed ipſius libros teſtes eſſe volumus, omni exceptione maiores [ſ], magnisque eruditorum elogiis, ex parte a THOMA POPE-BLOVNTIO [ſſ] collectis probatos, quamuis in iis perſpicuitas interdum deſideretur, quod tamen ſubtiliſſimas meditationes proſequenti facile condonari poteſt. In iis id praecipue obſeruandum eſt, virum profundi iudicii, et inſolitae in rebus quoque phyſicis et mathematicis eruditionis, conſiderata humani ingenii imbecillitate, et ferociente ſuae aetatis ſcholaſticorum philoſophorum de quocunque argumento etiam difficili et obſcuro diſputantium ſuperbia modum ingeniis poſuiſſe, editis libris tribus *de docta ignorantia praeciſionis veritatis inattingibilis*, quos quoque *Apologia contra Ioannem Venechum* defendit. In his vero libris adeo humani intellectus vires deprimit, vt paene in Academicorum partes tranſeat, vnde *de coniecturis* quoque libros duos edidit, demonſtraturus *omnem humanam veri poſitiuam aſſertionem eſſe coniecturam.* Sed in aliis quoque ſcriptis inſolitam philoſophiae cognitionem prodidit, difficillimas metaphyſicae veritates enucleans; diſputauit enim *de ſapientia*, *de mentis natura*, *de ſpeculanda veritate*, *de poſſibilitate*, *ſiue materia vniuerſi*, *de ſpeculo intellectuali*, *per quod res cognoſcimus*, *de venatione ſapientiae*, *de apice theoriae et* ſimilibus; vt taceamus ſcripta mathematica, magnam ingenii aciem prodentia, de quibus ſcriptores hiſtoriae literariae, et inter eos WHARTONVS [t], FABRICIVS [u], VOSSIVS [v], videndi.

Donatus Acciaiolus. §. XIII. Ioanne Argyropulo praeceptore Graecam linguam et humaniores literas cum philoſophia Ariſtotelica iungere didicit DONATVS ACCIAIOLVS, ſiue ACCIEVOLVS, Florentinus, vir magna eloquentiae rerumque gerendarum peritiae laude inclytus. Illi praeter *Vitam Caroli M.* et *Vitarum Plutarchi* paraphraſes nonnullas, de quibus Voſ-

SIVS

q) Vid. TRITHEM. Annal. Hirſaug. P. II. p. 439. Gundlingiana XIII. p. 265.

r) Domui hoſpitali in patria excitatae diuitem librorum ſupellectilem donaſſe refert TRITHEMIVS c. 804. p. 187.

s) Loc. cit.

ſ) Vltima editio prodiit Baſ. 1565. fol. quam diligenter recenſet FABRICIVS loc. cit. T. I. p. 1239 ſeqq.

ſſ) p. 467.

t) Ad Caueum p. 105.

u) Loc. cit.

v) De Hiſt. Lat. L. III. c. 6. p. 563. de Scient. Mathem. p. 62. 63.

SIVS [w] videndus, debemus *Commentarium in Ariſtotelis libros ethicos et politicos.* In eo tamen, ex lectionibus praeceptoris Argyropuli profeciſſe, nec ipſe negat, a plagio ideo, cuius nonnulli illum accuſant, abſoluendus [x]. Idem ſeculum produxit IOANNEM IOVIANVM PONTANVM, inter oratores, poëtas criticosque ſeculi XV, virum ſummum. Qui vel ideo notandus eſt, quod teſte BALTHASARE BONIFACIO [y] *ſuauis poëta, acutus criticus, ethicus, hiſtoricus, aſtrologus doctus et diſertus, nullo praeceptore aut ad carmen componendum aut ad philoſophiam ediſcendam, aut ad coeli ſignificationes intelligendas inſtitutus fuerit, ſed inſita vi animi lectioneque aſſidua ſibi haec omnia comparauerit.* Parum tamen, quod momentum ſingulare habeat, in philoſophia praeſtitit, quamuis eum iſto nomine laudet BAILLETVS [z], cum Ariſtotelem more reliquorum interpretandum magis, quam excutiendum ſibi ſumſerit. Idem ſectatus iter eſt APOLLINARIS OFFREDVS, medio ſeculo XV clarus, quem et ſalutaris artis peritia, et philoſophiae Ariſtotelicae cognitio fecit celeberrimum. Is tanta felicitate Lycei doctrinam perſpexiſſe credebatur, vt Ariſtotelis anima, et Peripateticorum deliciae appellaretur. Quae cauſſa fuit, cur commentarii eius in libros *de anima* et in *Analytica poſteriora* magnam ea aetate auctoritatem obtinuerint [a]. Praeter hos ingens adhuc aceruus eorum eſt, qui ſtellarum exorientium inſtar diſpellere tenebras, quas barbaries per tot ſecula induxerat, et reuocare literarum lucem felicibus auſpiciis conati ſunt, hincque de ornatiori quoque philoſophiae cultu fuere ſolliciti, inter quos, ſi vel ſolam reſpicias Italiam, celeberrimum nomen extulerunt Leonardus Iuſtinianus, Bartholomaeus Facius, Matthaeus Palmerius, Carolus Aretinus, Ioannes Aretinus Tortellius, Andreas Dominicus Floccus, Franciſcus Contarenus, Ioannes Antonius Campanus, Petrus Candidus December, Blondus Flauius Foroiulienſis, Antoninus Florentinus, Nicolaus Perottus, Aeneas Syluius, poſtea dictus Pius II. P. M. Palladius, Fuſcus, Franciſcus Diëtus, Georgius Merula, Iacobus Piccolominaeus, Auguſtinus Patricius, Chriſtophorus Perſona, Iacobus Bracciolinus Poggii filius, Bernardus Iuſtinianus Leonardi filius, Alexander ab Alexandro, Ioannes Baptiſta Fulgoſus, Iulius Pomponius Laetus, Iulius Pomponius Sabinus, Bartholomaeus Scala, Antonius Galateus, Marcus Antonius Coccius Sabellicus, Ioannes Baptiſta Mantuanus, Philippus Beroaldus, Accius Sincerus ſiue Iacobus Sannazarius, Marcus Muſurus, Bartholomaeus Fontius, et cetera caterua, quae ſeculo XV ad vindicandum literarum honorem ſurrexit, quos, ſerius licet, imitata eſt Gallia, Britannia et Germania. Nemo enim horum ita humaniorem diſciplinam tetigit, vt philoſophi-

Ioannes Iouianus Pontanus.

Apollinaris Offredus.

w) loc. c. L. III. c. 8. p. 614.
x) Vid. CONRING. Intr. in Polit. Ariſt. p. 649. THOMAS. de Plagio p. 153. BAYL. Dict. T. I. Art. Acciaioli not. B.
y) Hiſt. Ludicr. L. XV. c. 5.
z) Jugemens des Savans T. II. P. I. p. 95. conf. BLOVNT. p. 500. THEISSIER Eloges T. I. p. 178. IOVIVS Elog. c. 47. p. 109.
a) GHILINI Theatr. vir. erud. MORHOF. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. p. 56.

ſophiam prorſus negligeret, eamque ex ipſis Ariſtotelis, et interpretum Graecorum fontibus diſcere nollet. Quo labore eo facilius defuncti ſunt, quo meliorem Graecae linguae, et antiquae hiſtoriae, etiam philoſophicae, ex lectione veterum auctorum comparatae habebant notitiam, ſine qua in explicando Ariſtotele fruſtra deſudatur. Verum de his prolixius agere, nec locus et inſtituti ratio, nec ipſum rei argumentum patitur, quod ad vniuerſalem literarum renaſcentium, praecipue elegantiorum et humanitatis diſciplinarum hiſtoriam pertinet. In quem campum egredi prolixius, eſſet extra oleas vagari, moramque in tam longo, quod ſuſcepimus itinere, ſine neceſſitate, nectere. Facile plura diſcent, qui haec noſſe cupiunt, ex notiſſimis, quae hiſtoriam literariam huius ſeculi explicant monumentis [b].

§. XIV. Eximendi tamen ex hoc agmine, quos ſicco praeterire pede licuit, eruditorum, qui de reſtaurandis literis meruere, Laurentius Valla et Rudolphus Agricola, eo quod ſcholaſticomaſtigas ſe praeſtiterunt, horumque philoſophorum barbariem, futilitatem, inanes garritus, et pſeudo-philoſophiam omnem fortiter exagitarunt, quamuis in purgando potius Augiae ſtabulo, quam inſtruendo nouo philoſophiae palatio fuerint felices. LAVRENTIVS VALLA patricius Romanus, theologiae doctor et canonicus S. Ioannis Lateranenſis fuit, natus anno cIↃCCCCXV, denatus quinquagenarius cIↃCCCCLXV, Cal. Aug. vt eſt in epitaphio, quod extat apud FR. FABRICIVM [c]. Vnde erraſſe cenſendus eſt TRITHEMIVS [d], qui *hunc grammaticorum principem, philoſophum, rhetorem et theologum praeſtantiſſimum, ingenio ſubtilem, acrem et vehementem, Latinam eloquentiam Graecae praeferentem claruiſſe in concilio Conſtantienſi perſonaliter*, ſcripſit. Anno enim cIↃCCCCXIV, quo coepit illud concilium, Valla nondum natus fuit. Hunc dum ſequitur CONR. GESNERVS [e] non iniquam incurrit cenſuram P. BAYLE [f], venia tamen dignus, quod a Trithemio ſeductus ſine dubio verum Vallae natalem ignorauerit. Hunc infelicium literatorum exemplum recte dixeris. Cum enim ingenio eſſet acerrimus, ſtilo vero audax et acerbus, magnoque animo in temporum ſuorum barbariem inſurgeret, eo quod ornatiorem ipſe literaturam didiciſſet, et ſcriptis quoque ſpargere cuperet, nulli vel aetati vel conditioni hominum parcens, omnes, quotquot ipſi diſplicuerant, inſectatus eſt, et imprimis maiori, quam ferre poterat illa aetas, libertate, cleri vitia, ignorantiam, barbariem, ſcelera ſugillauit, adeo vt nec Romanae curiae parceret, auderetque Conſtantini M. donationem in dubium vocare. Quo piaculo commiſſo, Roma excedere coactus eſt. Exilii tamen locum et aſylum inuenit exoptatiſſimum apud Alphonſum V. Aragoniae, Neapolis et Siciliae regem, principem doctrinae doctorumque viro-

Laurentius Valla.

b) Imprimis conſulenda FABRICII Bibliotheca mediae Latinitatis, qui pleroſque nominat, ex quibus de horum heroum in literis hiſtoria literaria, plura hauriri poſſunt.

c) In Roma. p. 183.

d) De S. E. c. 750. p. 174.

e) In Bibliotheca p. 477.

f) Dict. T. IV. art. Valla, not. A. p. 418.

virorum amantem, qui quinquagenarius a Valla Latinam linguam didicit. In hac aula cum commode ſatis viuere poſſet, linguae petulantia et calami acerbitate, contradicendique pruritu nouas ſibi inimicitias conflauit, cum viuendi diſſerendique prudentia deſtitueretur. Cuius exemplum eſſe poteſt, quod negando ſymbolum apoſtolicum a legatis Chriſti collectum eſſe, idque pertinacius defendendo falſeque communem traditionem ridendo, inquiſitorum attentionem iraſque in ſe concitauerit; quibus factum, vt heterodoxiae accuſaretur, et inter alia culparetur, quod de praedicamentis aliter ſtatueret, quam ſolet catholica eccleſia. Quamuis autem catholice ſe ſentire de omnibus, quae eccleſiae Romanae placent, haud ſemel declararet, exacerbata tamen monachorum ira ſedari non potuit, vt non damnaretur, vixque rogum Alphonſi regis patrocinio et Vernandi Cordubenſis, quo amico vtebatur, cura precibusque euaſit; ad palinodiam vero adactus ſcopis in monaſterio fratrum Iacobitarum, qui ex Dominici familia erant, caeſus eſt. Quamuis, vt ingenue, quid nobis veriſimile videatur, dicamus, vix credibile ſit, in tanta regis gratia, qua is fruebatur, publicum ſupplicium virum eccleſiaſtica dignitate fruentem pertuliſſe, nec inepta ſit ſuſpicio, Poggium, qui primus iſta narrauit, ex ingenio, vt Vallae more ſuo contumeliam attraheret, haec confinxiſſe [ff]. Fieri tamen potuit, vt intra priuatos clauſtri parietes eiusmodi fuſtigationem a manibus inquiſitorum paſſus ſit; quae enim horum hominum violentia fuerit, abunde notum exiſtimamus. Cautius itaque mercari edoctus Valla, pontificis Romani gratiam aucupari conſtituit, eo euentu, vt amicorum ope reconciliatus ſummo epiſcopo ſecretarii, quem vocant munere, ſtipendioque augeretur, data ſimul poteſtate publice legendi. Quo in munere tandem deceſſit eo anno, quem ſupra diximus. Quanta is felicitate et accuratione barbariem ſermonis profligauerit, (qua ſimul philoſophiae barbariem pelli poſſe recte viri docti illius aetatis ſtatuebant) hoc loco prolixe exponi nec poteſt, nec debet, dabuntque affatim, qui hiſtoriam criticam Latinae Linguae exhibent, vel iudicia auctorum de Valla ſuppeditant [g]. Vnus ERASMVS [h], omnium inſtar erit, faſſus, *eum ſumma induſtria, ſummo ſtudio, ſummis ſudoribus barbarorum ineptias refelliſſe, literas pene ſepultas ab interitu vindicauiſſe, priſco eloquentiae ſplendori reddidiſſe Italiam, doctis etiam id praeſtitiſſe, vt poſthac circumſpectius loqui cogantur.* Fatendum tamen, deſideraſſe interdum viros doctos [i] in ſcriptis eius hiſtoricis illas elegantias ſermonis, quas ipſe integro commentario commendauerat. Graecorum quoque librorum verſiones (inter quas NICEPHORI BLEMMIDAE *Epitomen phyſicae* fuiſſe, auctori ſuo ſurreptam, alibi diximus) parum accurationis cognitioniſque linguae Grae-

ff) Ita fuſe rem narrat BOXHORNIVS Hiſtor. vniu. p. 953. ex quo repetit BAYLE l. c. not. E. qui recte illum notat, quod teſtem non adduxerit.

g) POPE-BLOVNT p. 463 ſeqq.

h) Epiſt. L. VII. 7.

i) IOVIVS Elog. c. 13.

Graecae prae ſe ferunt [k]. Vt taceamus, mores intolerabiles [l], et acerbitatem in quoscunque viros doctos etiam magni nominis, cum veteres, ipſumque eloquentiae Latinae parentem Ciceronem, et in philoſophia Ariſtotelem [*], tum recentiores, Bartholomaeum Facium, Antonium Panormitanum, Benedictum Morandum, Antonium Raudenſem, et praecipue Franciſcum Poggium, famam et eruditionem eius valde conſpurcauiſſe, animique impotentiam, ſpiritu contradictorio ſe prodentem, oſtendiſſe, nec alius forte fons fuit, ex quo inuectiuas in barbariem Scholaſticam hauſit: quas contra ipſum Chriſtum impudenter diſperſiſſe nonnulli volunt [m]. Id quod tamen aduerſariorum magis accuſatione [n], quam rei veritate niti videtur, vt omnis illa, quae de eius atheiſmo agitatur quaeſtio [o]. Hinc de illo viuis erepto hoc paſſim diſſeminatum epitaphium [p]:

Nunc poſtquam manes defunctus Valla petiuit,
Non audet Pluto verba Latina loqui.
Iuppiter hunc coeli dignatus parte fuiſſet,
Cenſorem linguae ſed timet eſſe ſuae.

Quam inimici alicuius (Poggium non nemo [q] auctorem ſuſpicatur fuiſſe) ſatyram eſſe, quilibet videt. Non vero ſoli linguae Latinae puritati acerrimum ſe Ariſtarchum Valla praeſtitit, ſed quo nomine eum quoque hoc loco commemorauimus, philoſophiae vindex eſſe voluit. Inter ſcripta enim Vallae a WHARTONO [r], et accuratius, ab OVDINO [s] recenſita, ſunt quoque libri tres *de dialectica*, in quibus Scholaſticorum dialecticam probe depexuit, tritamque dialecticae viam ab Ariſtotele inſtitutam relinquere conatus eſt. Quod occaſionem dedit Iacobo Carpentario obiiciendi Petro Ramo, multa eum ex Valla fuiſſe mutuatum [t]. Ita v. g. reiecta praedicamentorum decade, triadem tantum inducit, tertiamque ſyllogiſmi figuram explodit [u]. In quo labore felicior fuit in tangendis, quam ſanandis Dialecticorum vlceribus. Vnde VIVES [x]: *Laurentius Valla aggreſſus eſt reconcinnationem facere Dialecticae, in qua diſſentit ab Ariſtotele, et Peripateticis veteribus ac nouis. Monet in quibusdam neutiquam praue, etſi ea ſunt perpauca et in plerisque labitur, vt fuit vir ille vehemens, et ad faciendum iudicium praecipitatus. Non ſolum in re dialectica falſus eſt, ſed in philoſophia, nam hanc quoque attingit, et quod magis mirere, in praeceptis Latinae linguae. Sed non minus illic improbando aberrauit, quam in elegantiis et inuectiuis.* Praeter diale-

k) HVETIVS de clar. interpret. p. 211.
l) Conf. Io. IOVIAN. PONTANVS de Serm. L. IV. c. 6.
*) VOSSIVS de Nat. et conſtit. rhetor. p. 48.
m) Ibid. n) Conf. BAYLE not. I.
o) Vid. REIMMANN. Hiſt. Ath. S. III. c. 3. §. 17. p. 350.
p) Id iam apud Wimphelingium, Trithemium et Paulum Langium occurrere obſeruat Cl. HEVMANNVS Act. phil. Vol. III. p. 968.
q) Memoires de literature T. II. P. I. p. 50.
r) Ad Caueum p. 99.
s) De S. E. T. III. p. 2240.
t) HORNIVS Hiſt. philoſ. L. VI. c. 11. p. 320.
u) Tantum ſibi tribuiſſe Vallam, vt palam diceret nullam eſſe Logicam praeter Laurentianam, PONTANVS loc. cit. refert.
x) De cauſſ. corr. art. L. III. p. m. 130.

dialecticam moralem quoque philoſophiae partem tetigit, editis libris tribus *de voluptate et vero bono*, in quibus ad Epicuri hortos tranſiit, non ſine magna famae ſuae contumelia. Indici enim expurgatorio adſcriptus liber eſt opusque habuit, quod GESNERVS [y] ſcribit, *edita Apologia pro ſe et contra calumniatores, defendere ſe ſuaque ſcripta, et praecipue quod voluptatem ſtatuerit ſummum bonum, virtutes ancillas eſſe voluptatis, prudentiam non a malitia, nihil amari propter aliud, nec propter ſe, praeſcientiam non obſtare arbitrii libertati.* Quod poſtremum in tractatu *de libero arbitrio* Boëthio oppoſuiſſe obſeruauit vir ſummus, G. G. LEIBNITIVS [z]. Ex dictis autem manifeſtum eſt, non defuiſſe quidem Vallae animum a Scholaſticorum via recedendi, eamque damnandi, auſum quoque fuiſſe, aliam et meliorem dare, viribus tamen imparem ſe demonſtraſſe, et conatui euentum non reſpondiſſe. Plura de Valla, quae huc non pertinent, dabunt P. BAYLE [a], MART. HANCKIVS [b], THOMAS POPE-BLOVNT [c], aliique.

§. XV. Quod tot viri docti in Italia praeſtiterunt, id ſuſcipiendum ſibi in Germania ratus eſt RODOLPHVS AGRICOLA, quem primum philoſophiae et literarum elegantiorum inter Germanos reformatorem fuiſſe, recte dixeris. Natus eſt [d] ex nobili inter Friſios familia in pago Baſſlou prope Groningam anno MCCCXLII. In ipſa infantia praeclari ingenii ſpecimina cum dediſſet, facile in ludo literario commilitones etiam aetate maiores, diſcendo praecurrit. Magna alacritate in primo ſtudiorum ſtadio vſus, cum in rudimentis literarum abunde profeciſſet, in bonarum artium emporium, quod Louanii eſt, miſſus eſt. Ibi ex more ſeculi Ariſtotelicam dialecticam, qualem ſcholaſtica diligentia tradebat, didicit, et a praeceptoribus dicta non auribus modo percepit et animo, ſed in aduerſaria quoque retulit, vt firmius inhaererent memoriae. Cum autem purioris ſermonis Latini nitorem ab Italis reſtitutum meliora ingenia nonnulla inter Belgas quoque deamare coepiſſent, ſqualorem ſui temporis peroſus, Cicerone et Quinctiliano, dicendi magiſtris vſus eſt, quodque reliquum erat temporis, a philoſophicis exercitationibus, eloquentiae ſtudio tribuit. Vt autem animum in dialecticis exerceret, ſcholaſticis quoque diſputationibus diligenter vacauit, laudatus admodum, quod et accurate et acriter, et ſumma arte, in quaeſtionibus proponendis enucleandisque, item ſedato animo et ore verecundo fuerit verſatus. Cumque iam tum multa ipſi de Scholaſtica philoſophia ſubnaſcerentur dubia, eorum labyrinthis exponendis haud raro praeceptoribus

Rudolphus Agricola.

 gra-

y) In Biblioth. p. 478.
z) Theodicée p. 605.
a) Loc. cit.
b) De Rom. Rer. Script. L. II. P. I. c. II. p. 116.
c) Cenſ. Cel. Auct. p. 463.
d) Videndi de celeberrimo viro MELCH. ADAMI Vit. philoſ. p. m. 13. BAYLE Dict. T. I. art. Agricola p. 102. Vitae profeſſorum Groeningenſium BENTHEM. Stat. Eccleſ. et Scholaſt. Patauorum P. II. c. 4. §. 10. p. 187. TRITHEMIVS Cat. S. E. c. 870. p. 206. et hiſtoriae liter. ſcriptores plerique, MIRAEVS VAL. ANDREAE, HENDREICHIVS, GADDIVS, WHARTONVS, in libris notiſſimis.

grauis fuit, cum ſibi iſta eximi petiuiſſet. Ita philoſophiae, qualis eo tempore regnabat, atque humaniorum diſciplinarum praeſidiis abunde munitus, ſummos in philoſophia artibusque honores Louanii a praeceptoribus obtinuit, tanta mox hunc honorem ſequente nominis fama, vt munerum conditiones adipiſci potuiſſet honeſtiſſimas, niſi ad maiora et excelſiora adſpiraſſet. Itaque optimarum artium atque ſcientiarum cognitioni indies magis acquirendae intentus, et Gallicam linguam didicit, et muſices, itemque ſcribendi, pingendique artificium pernouit, et quaecunque honeſte ſciri poſſunt, perquirere ſategit, vitam ſimul iungens honeſtam et a iuuentutis vitiis, quibus plerumque ſcholae publicae pollui ſolent, ſibi cauens ſedulo. Ita vero ſtudiorum curſu quem Louanii ingreſſus erat, abſoluto, ad lautiores eruditionis diuitias ſibi acquirendas iter literarium inſtituit, et primo quidem in Galliam, deinde in Italiam abiit, quo loco literas Graecorum potiſſimum exulum opera hoc tempore refloruiſſe, et a viris eruditiſſimis magnis conatibus reuocatas cultasque fuiſſe, in antecedentibus diximus. Commoratus autem Ferrariae vno atque altero anno, nimirum cIↃCCCCLXXVI et ſequenti, et ducis Herculis Eſtienſis gratia, et literatorum, ipſarumque literarum frequentia gauiſus eſt. Maxime vero ibi Theodorum Gazam, Ariſtotelis ſcripta, alia, quam ſolebant Scholaſtici via enarrantem audiuit, et in diſſertationibus atque orationibus habendis adeo excelluit, vt faſtidienti Italiae et eruditum ſermonis genus, et actionis venuſtas in homine Germano placeret. Strozzae quoque atque Guarini amicitia vſus, abunde ex eruditione eorum in philoſophia profecit. Ita ſpoliis Italiae onuſtus in patriam rediit, in qua amplum ei munus et ſtipendium (quod et Nouiomagi factum) parabatur. Sed cum literis in otio viuere mallet, negotiorum publicorum ſtrepitum auerſatus eſt. Vſa tamen eius conſilio patria eſt, eum enim ad aulam Maximiliani I. ablegauit, maiori apud imperatorem felicitate, quam grato a ciuibus exhilaratum animo. Neque tamen ſummorum virorum, quam in aula imperatoris contraxerat, amicitia compelli potuit, vt in familiam aulicam, lautiſſimis conditionibus et ſtipendio honeſtiſſimo inuitatus tranſiret, metuens fore, ne in illo aulae tumultu detrimentum Muſae ſuae paterentur. Vnde nec Antwerpiae oblatum accepit munus, ſcholaeque gubernationem, maluitque ſibi viuere ſuoque genio. Frequenter enim loca mutabat, gaudebatque itineribus, in quibus tamen tanta illi inerat ſtudiorum contentio, vt Plinii ſenioris hiſtoriam, et iunioris epiſtolas nunquam e manibus dimitteret, Quinctiliani inſtitutiones a ſe deſcriptas aſſidue manibus verſaret, Platonisque et Ciceronis excerpta quaedam ſemper ſecum haberet. Hac enim portatili bibliotheca in itineribus vtebatur, reliqua ſupellectile libraria apud amicos relicta [e]. Tandem fama eruditionis eius in aulam Palatinam ab epiſcopo Wormatienſi Ioanne Camerario Dalburgio anno cIↃCCCCLXXXII, vel vt alii volunt, cIↃCCCCLXXXIV, delata, a viro

e) De Monnoye apud Bayle loc. c. not. D. p. 192.

a viro promouendarum literarum cupidiſſimo [f], qui eum in Graecis praeceptorem habuerat, ad humanitatis diſciplinam Heidelbergae docendam vocatus eſt. Quae vocatio diſplicebat quidem initio homini, ſuo potius quam aliorum arbitrio viuere geſtienti, morem tamen tanto literarum patrono geſſit, et ad eum concedens Heidelbergae in aedibus Theodorici Pheningeri [g], viri eruditi et nobilis liberaliter habitus vixit; ab ipſo Palatino electore Philippo clementer exceptus. Ibi electoris iuſſu librum *de quatuor monarchiis* conſcripſit [h], eo euentu, vt ab omnibus labor iſte probaretur. Apud Vangiones quoque publice docuit in frequenti auditorio; quo tamen in loco ingrato labore Rudolphus perfunctus eſt, eo quod ſcholaſticas modo dapes more iſtius temporis auditores affectabant, hisque cauillationibus intenti humanitatis ſtudia, quibus ille vehementer delectabatur, negligebant. Emendare itaque literarum ſenſum, et ad meliora admittenda praeparare animos auditorum ſumma ope conniſus eſt, habuitque orationes praeclaras, non ad iuuentutem modo ſtudioſam, ſed ad ſummos quoque rerumpublicarum principes. Diſputando vero et iudicii aciem, et eruditionis copiam et diſciplinae elegantiam demonſtrauit, ipſoque Ariſtotele conſulto, accuratius de Peripatetica diſciplina ſtatuere Germanos docuit [i]: adeo vt praeceptoris inſtar ab aliis conſuleretur. Rari quippe tunc erant codices Ariſtotelis in Germania, et in paucorum manibus; quos, maxime eum, qui de animalibus agit, cum ipſe in Italia ſibi acquiſiuiſſet, gratiſſimum fuit philoſophantibus, de intimiori Stagiritae ſenſu ex ipſo Ariſtotele erudiri. Ita vero tum in philoſophia, tum in iure eccleſiaſtico et ciuili oraculi inſtar, quod conſuleretur, habitus eſt, et reſponſiones non barbaro inutilium tricarum ſqualore obduxit, ſed humanitatis elegantia ornauit, et quaſi condiuit. Annos iam XL natus linguam Hebraicam a Iudaeo quodam diſcere aggreſſus eſt, quae primum ei plurimum negotii, vt ipſe faſſus eſt, exhibuit, ſic vt ſibi videretur cum Antaeo luctari, quas tamen difficultates, iſto praeceptore praeeunte, paucis menſibus ſuperauit. Hunc Iudaeum ſolius Rudolphi cauſſa Dalburgium domi ſuae aluiſſe teſtatur V A L E R I V S A N D R E A S [k]. Recte tamen obſeruatum P. B A Y L E [l], nimium eſſe V O S S I V M [m], affirmantem, Agricolam fuiſſe Hebraice doctiſſimum. Quamuis enim praecepta linguae huius ſatis accurate teneret, patet tamen ex epiſtola quadam Agricolae ad Ioannem Reuchlinum data [n], vltra mediocritatem eius cognitionem non profe-

f) De literatiſſimo hoc epiſcopo magnoque eruditorum inter Germanos Moecenate vid. Io. Henr. Maii Vita Reuchlini p. 189. Nic. Hier. Gvndlingii Obſeru. ſel. p. 19. 21. Erat autem Cancellarius Electoris, antequam epiſcopali ſedi eſſet admotus.

g) Adami l. c. Plieningium vocat, Seckendorf. Hiſtor. Lutheraniſmi L. I. §. 70. p. 107. Ipſe in epiſtolis ad Reuchlinum ſe vocat Theodoricum de Pleningen, D. et militem auratum p. m. 20. Eum Agricola nominabat in epiſtolis Plinium ſuum.

h) Vid. Vossivs de Hiſt. Lat. L. III. c. 6. p. 566.

i) Id in dogmate de animae immortalitate luculenter oſtendit, demonſtrans ex Ariſtotele, intellectum diuinum, immortalem extrinſecus aduenire; vid. Adami l. c.

k) Bibl. Belg. p. 798.

l) Loc. cit. not. E.

m) Loc. cit.

n) p. m. 54.

profeciſſe. Habuit tamen ex hoc linguae ſanctae ſtudio illam vtilitatem, vt ſacrarum doctrinarum deſiderio flagrans purioris lucis radiis colluſtraretur, et ad pietatem laudatiſſimis accenderetur igniculis, quibus egregie inſtructus corruptelas eccleſiae tum regnantes inſpexit. Anno cIↃCCCCLXXXV febri correptus, prius, quam medicorum auxilia aduocarentur, inter pias preces et conſtantem Chriſtianae profeſſionis fiduciam animam creatori reddidit, in habitu Franciſcano ſepultus. Vxorem nunquam duxit, auerſus, vt ipſe ad Reuchlinum ſcripſit [o], ab eo conſilio, *non incommodis rei vxoriae, quae multi* κακότεχνοι *multis verbis proſecuti ſunt; ſed deterruit eum potius genus vitae et animus leuiſſimis etiam curis impar*, καὶ φιλίσυχόν τι τῆς φύσεώς σου ἦγε μᾶλλον ἀπραγμοσύνη καὶ ὡς ἀληθέστατον εἰπεῖν βαθεῖά τις ῥαθυμία τοῦ βίου. Quod ſpecimen eſſe poteſt, voluptatis honeſtioris curam inter impedimenta matrimonii interdum debere referri. Habuit amicos, praeter Wormatienſem epiſcopum, Adolphum quoque Occonem I. epiſcopi Auguſtani medicum, quem bibliothecae ſuae haeredem ſcripſit, vt alibi [p] memorauimus; tum Weſſelum Gansfortium, quo iuuenis vſus eſt, Rudolphum, Langium, Alexandrum Hegium, Ioannem Reuchlinum, aliosque reſurgentis inter Germanos eruditionis vindices. Quorum amicitiam ei comparauit eruditio ſui temporis indole inter Germanos longe maior, maſcula et ſingularis, qua praeter muſicam, poëſin, eloquentiam linguaeque Graecae et Latinae peritiam in philoſophia quoque excellebat, hacque doctrinae praeſtantia virorum doctiſſimorum elogia merebatur. Quae cum collecta exhibeant THOMAS POPE-BLOVNT [q], et G. I. VOSSIVS [r], hoc loco, ne nimii ſimus, non exſcribimus. Vnius ERASMI iudicium ſufficit, ita de Agricola differentis [s]: *Quem ego virum, totius cum Germaniae tum Italiae publico ſummoque honore nomino; illius, quae genuerit; huius, quae literis optimis inſtituerit. Nihil enim vnquam hoc Ciſalpinus orbis produxit omnibus literariis dotibus abſolutius, abſit inuidia dicto. Nulla erat honeſta diſciplina, in qua vir ille non poterat cum ſummis artificibus contendere. In carmine Maronem alterum dixiſſes: inter Graecos Graeciſſimus; inter Latinos Latiniſſimus. In oratione Politianum quendam lepore referebat, maieſtate ſuperabat. Oratio vel extemporalis adeo pura, adeo germana, vt non Friſium quendam, ſed vrbis Romanae vernaculum loqui contenderes. Eloquentiae tam abſolutae parem adiunxerat eruditionem, Philoſophiae myſteria omnia penetrauerat. Nulla pars muſices, quam non exactiſſime calleret. Extremo vitae tempore ad literas Hebraicas ac ſcripturas diuinas totum animum applicuerat. Atque haec conantem fatorum inuidia virum terris eripuit, nondum annos natum XL* (rectius XLIV.) Ex dictis vero liquet, non ob literarum tantum humaniorum vindicatum inter Germanos reſtitutumque honorem, verum etiam ob philo-

o) Loc. cit. p. 55.
p) In Hiſtoria vitae Occonum c. 1.
q) Cenſ. p. 479.
r) Loc. cit.
s) Chiliad. Adag. Cent. IV. p. 415. Edit. Froben. in Veneta enim Manutii iſta deleta ſunt.

philoſophiam a barbarie Scholaſticorum aſſertam Agricolam immortale nomen meruiſſe. Extat eius exemplum inter ſcripta illius ab ALARDO [t] edita libri *de dialectica inuentione*, iuxta genuina Ariſtotelis principia ſcripti; qui quamuis Auguſtei ſeculi nitorem non referant, vt doctiſſimo MONETAE [u] obſeruatum, et ordinis tamen dictionisque perſpicuitate et raciocinandi accuratione ſcholaſticas nugas infinitis paraſangis ſuperant. Vnde RAMVS [x] pronunciauit: *Rodolphum Agricolam primum omnium poſt beata Graeciae et Italiae tempora eximium illum Logicae facultatis vſum reuocauiſſe, vt iuuentus a Poëtis et Oratoribus diſceret non ſolum pure loqui et ornate dicere, ſed de propoſitis rebus acute cogitare, prudenterque iudicare.*

§. XVI. Chryſoloram, hominem Graecum inter primos fuiſſe, qui ſoporem Occidentis partibus excuſſerunt, et ad reſumendas in literis elegantioribus vires excitarunt, ſupra diximus; huncque dilapſis Conſtantinopoli a Turcis capta Graecis exemplum fuiſſe, ad Italos aufugiendi, et doctrinae ſpolia ſecum allata vendendi oſtendimus. Horum itaque Graecorum opera in reſtituendo philoſophiae nitore iam porro conſideranda eſt. Inter eos primus fere nominandus eſt IOANNES ARGYROPYLVS, Conſtantinopolitanus, cuius exilium Mediceae familiae beneuolentia leniuerat [y]. Cum enim fugatis Muſis Graecis in Florentina vrbe appuliſſet, a Coſmo Medice benigne exceptus, et ob egregiam literarum Graecarum atque philoſophiae peritiam inſtitutioni literariae Petri filii atque Laurentii nepotis ſatis lauto ſtipendio praefectus eſt, qua occaſione Graecas literas et philoſophiam ab eo didicit, quicquid tantis eruditionis ſtatoribus fauentibus ad meliorem diſciplinam adſpirabat. Hinc in philoſophia diſcipulum quoque habuit Angelum Politianum, vt ipſe POLITIANVS [z] ſcribit, et vix adhuc puberem Laurentium dialecticis imbuit, eaque philoſophiae parte, qua de moribus praecipitur. Qui et ſapientiam eius decretorum, diſciplinarumque cunctarum, quae encyclicae vocantur, extollit. His Mediceae familiae fauoribus adiutus, ad vertendos Ariſtotelis libros phyſicos et ethicos animum adplicuit, quod ſaxum cum ſimiliter volueret Theodorus Gaza, eam, quam ipſe ſuſceperat, verſionem igni tradidiſſe dicitur, ne Argyropylo obeſſet. Valde vero nationis ſuae moribus deprauatus fuit; non inuidus modo et difficilis in communicanda cum Latinis doctrina ſua, ſed et ineptus Ciceronis contemtor, quem et philoſophiae et literarum Graecarum ignarum fuiſſe pertinaciter contendit [a]. Neque vita ſatis philoſophum egiſſe, IOVIVS [b] aliique auctores ſunt; qui teſtantur, vini et cibi aeque auidum et capacem, et multo abdomine ventricoſum immo-

Graecorum in reſtituenda philoſophia apud Latinos partes.

Ioannes Argyropylus.

t) Colon. 1539. II. Vol. 4.
u) Apud BAYLE l. c. not. N.
x) Or. de coniungenda eloquentia cum philoſophia.
y) Vid. BVLLART. Acad. Scient. T. I. p. 269. NIC. COMN. PAPADOPOLI Hiſt. Gymn. Patau. T. II. p. 179 ſeq. IOVIVS Elog. c. 37. BAYLE Dict. T. I. Art. Argyropule p. 308.
z) Miſcell. Cent. I. c. 1.
a) Ibid. loc. cit.
b) loc. cit.

immodico melopeponum vſu autumnalem ſibi accerſiuiſſe febrem, atque ita ſeptuageſimo aetatis anno (MCCCCLXXXVI) rebus humanis ereptum eſſe. Factum id Romae, quo ſe, vaſtante Hetruriam peſte, anno MCCCCLXXX verterat, a pontifice philoſophiam Ariſtotelis primus publico ſtipendio docere iuſſus. Inter interpretes Ariſtotelis haud obſcurum nomen profeſſus eſt; ſcripſit etiam praeter verſiones laudatas *Commentarium in Ethicam Ariſtotelis*, *et Solutiones quaeſtionum, quas propoſuerunt philoſophi et medici quidam ex Cypro inſula*, de quibus aliisque eius ſcriptis videndi VOSSIVS [c], LAMBECIVS [d], FABRICIVS [e], OVDINVS [f] aliique, qui res eius tetigerunt. Huius potiſſimum auctoritate, qua in domo Medicea, poſteaque Romae, valebat, eius conterranei quoque excitati ſunt, vt Graecam literaturam et philoſophiam domi excultam, Italis explicarent. Non enim in ſolis literis Graecis tradendis haeſerunt, et philoſophiam neglexerunt, quod illi Graeci fecerunt, qui ex Graecia profugi ad Pariſienſes Muſas diuerterunt, Georgius Typhernas, Georgius Hermonymus, ſiue Charitonymus, Tranquillus Andronicus et Ioannes Laſcaris [g], quos inuidia profeſſorum Pariſienſium impediuiſſe videtur, quo minus emendandae philoſophiae fortem ſatis et audacem manum admouerent, quod Iacobum Fabrum Stapulenſem primum in Gallia ſuſcepiſſe, in ſequentibus dicemus. Graeci autem, qui in Italia conſederunt, cum philoſophiae Graecanicae honorem haberi cernerent, magnis conatibus in philoſophiam incubuerunt. Idque duplici ratione factum eſt. Quidam enim, qui domi in monaſteriis Platonicam philoſophiam didicerant, qualis ex Ammonii et Plotini ſchola per Origenis diſcipulos ad Graecos Chriſtianos peruenerat, idem ſyncretiſticae philoſophiae genus omnibus viribus commendare vulgareque contenderunt. Qui cum Mediceam gentem ſibi fauentiſſimam experti eſſent, cum illam in partes pertraxerunt, tum ex familiae huius alumnis, Marſilium Ficinum et Ioannem Picum comitem Mirandulanum ad Platonicae philoſophiae, (quam Alexandrinam vel Ammoniam melius dici, et ſyncretiſticam fuiſſe, ſuo loco docuimus) amorem ſtudiumque perduxerunt, in quorum numero poſt Georgium Gemiſtum Plethonem, Beſſario Cardinalis et Michaël Apoſtolius eminuerunt. Alii autem Ariſtotelem in aula Byzantina cultum ſuo inter Italos nitori reſtituendum eſſe rati, eius libris explicandis illuſtrandisque inſudandum, et pro eius auctoritate decertandum ſibi eſſe ſtatuerunt, id quod bellum aliquod excitauit philoſophicum. Et haec quidem fata philoſophiae in altera ſeculi XV parte in Italia fuere, quae iam porro nobis accurate enarranda ſunt.

CAPVT

c) De Hiſt. Graec. L. IV. c. 19. p. 493.
d) De Biblioth. Vindobon. L. VI. p. 278.
e) Bibl. Graec. Vol. X. p. 278.
f) De Scrip. Eccl. T. III. p. 2610.
g) Vid. NAVDAEVS Addit. ad Hiſt. Ludov. XI. c. 7.

* *

CAPVT II.

DE RESTAVRATORIBVS PHILOSOPHIAE PLATONICAE.

§. I.

Platonicae philoſophiae reſtaurationem Graecis in Italia exulantibus debemus. GEORGIVS GEMISTVS enim, qui et PLETHO dicitur, (quod vtrumque plenitudinem et abundantiam denotat [a]) vir Graecae, imprimis Platonicae, philoſophiae peritiſſimus, primus fuit, qui Alexandrinorum Platoniſmum, quem nemo fere inter Latinos, praeter Ioannem Scotum Erigenam, pernouerat, in Italia produxit in lucem, et occaſionem dedit Platonicam ſectam reſuſcitandi confirmandique. Patria Byzantinus fuit, dies autem natalis incertus eſt. Illud ex SYLVESTRIS SGVROPVLI teſtimonio [b] conſtat, ipſum duodecim annis ante concilium Florentinum ſub Eugenio IV, anno MCCCCXXXVIII apud Michaëlem Palaeologum Graecorum imperatorem et gratioſum et admiſſionis intimae fuiſſe, ab illo in magni momenti negotiis conſultum. Dicto autem concilio, cum aliis Graecis, Theodoro Gaza, et Beſſarione, cuius ille praeceptor fuit, interfuit, Graecorum partibus, qui vnionem cum Latinis auerſabantur addictiſſimus, eo quod horum artes et potentiam noſſet, et reformidaret, vt ex monitis eius ad imperatorem Graecum a SGVROPVLO relatis conſtat. Vnde errat FRANCISCVS PAGI [c], qui neminem ex Graecis in eo concilio vnioni ſe oppoſuiſſe tradit praeter Antonium Heracleenſem, Marcum Epheſium, Doſitheum Monembaſienſem, Sophronium Anchialenſem, et in fine ſolum Marcum Epheſium. Poſtea tamen patria pulſus cum neceſſitas eum coëgiſſet ad Latinos confugere, eorum partes amplexus eſt, easque ſcripto contra Manuelem Malaxum libro *de proceſſione Spiritus S.* defendit. In Italiam delatus ob eruditionem prorſus ſingularem, et imprimis philoſophiam maximi habitus eſt. Audit enim Antimacho apud L. GYRALDVM [d], *vir, quem non ſolum Graecia, ſed vniuerſus fere terrarum or-*

Georgius Gemiſtus Pletho.

a) Gemiſtus enim a γεμίζω formatur, vnde perperam a quibusdam Gemiſtius ſcribitur, Pletho, a πλήθω. Cur vero patrium Gemiſti nomen cum Plethonis appellatione commutauerit, obſcurum eſt. Plerique Georgium Chariandrum apud L. ALLATIVM de claris Georgiis p. 741. ed. Fabr. ſecuti, ideo Plethonem dictum fuiſſe volunt, quaſi Platonis, eo quod Platoni philoſophorum principi maxime accederet: id quod etiam ab aduerſariis velut arrogantiae ſpecimen illi obiectum eſt. Non tamen ſatisfacit haec coniectura Cl. HEVMANNO Act. phil. Vol. II. p. 539. not. c. nec nos certiorem coniecturam habemus.

b) Hiſt. Concil. Florent. S. VI. c. 80. cuius locum integrum exhibet OVDINVS T. III. p. 2348.

c) Breuiar. geſtor. pontific. Roman. P. IV. p. 605.

d) Dial. II. de poët.

orbis ob variam atque multiplicem diuinarum humanarumque rerum ſcientiam admiratus eſt, eo quod Platoni philoſophorum principi atque Ariſtoteli Graecorum et Latinorum omnium conſenſu proxime accederet. Inde factum, vt cum Platonicam philoſophiam reſtituere conatus eſſet, magna eius in illa re eſſet auctoritas, quae in cauſſa fuit, cur difficili de praeſtantia et vtilitate philoſophiae Platonicae, eiusque praerogatiua prae Ariſtotelica, controuerſiae implicaretur, cuius ſummam poſtea enarrabimus. In hac lite acerbum ſe atque contentioſum praeſtitit, quare arrogantiae et ſuperbiae crimen ei ab aduerſariis obiectum eſt. Rediiſſe Conſtantinopolin nonnulli incerta fide tradunt, illud dubio caret, et ex GEORGII TRAPEZVNTII [e] verbis ſatis certum eſt, in Peloponneſum poſt concilium rediiſſe, ibique ante captam Conſtantinopolin, fere centenarium obiiſſe. Vnde haud improbabilis coniectura eſt, Plethonem breui, poſt concilium Florentinum, tempore obiiſſe. Quo vero anno, incertum, vt recte WHARTONO [f] obſeruatum, qui enim obitum eius in annum MCCCCXL ponit OVDINVS [ff], teſtem adduxit nullum, nec Allatius emortualem eius diem notauit. Cum autem magna apud ſuos viuus inuidia flagraſſet, quam ei tranſitus ad Latinos comparauiſſe videtur, tantopere in eum furor Graecorum exarſit, vt ne quidem poſt fata quieſcere potuerit. Librum enim eius *de legibus*, in quo imitatus Platonem philoſophicam rempublicam finxerat, velut impium atque ſcandalo plenum, et a Chriſtiana religione non ſine blaſphemia abhorrentem vltricibus flammis addixit Georgius Scholarius, vel, quo nomine etiam venire ſolet, Gennadius patriarcha Conſtantinopolitanus. De quibus tamen libri famaeque eius fatis quia infra melior dicendi locus erit, heic alia non cumulamus. Inter eruditiſſimos gentis ſuae viros, numeratum fuiſſe, et omnigenae eruditionis laude inclaruiſſe, negari nequit, quanquam alia omnia nobis perſuadet Scholarius eius aduerſarius, et craſſam ei ignorantiam obiicit. Parum enim ponderis habet Scholarii, vt Manuelis Malaxi, teſtimonium, quorum vterque cum aduerſum inimicumque erga Plethonem animum fouerit, eius famae atque exiſtimationi derogare quouis modo contendit. Aliter Beſſario, et qui ipſi eius partibus refragati ſunt Trapezuntius et Gaza, eruditionis eius praeſtantiam libere confeſſi [g]: quam in eius ſcriptis quoque a partis ſtudio alieni lubenter agnouerunt [h]. Nec certiores eruditionis eius teſtes ſunt, quam libri ipſius cum hiſtorici, tum philoſophici, accurate ab ALLATIO a FABRICIO [i] aucto, et ab OVDINO [k] recenſiti; in quibus late regnat veteris philoſophiae Graecae omnis, praecipue Alexandrinae, cognitio, qua in abditiſſima eius myſteria mire penetrauit; ſic vt vtiliſſime eius ſcripta ad explicandam hanc philoſo-

e) De comparat. Plat. et Ariſtot. L. III. c. penult. conf. ALLATIVS de Georgiis p. 751. BOIVIN Memoires de literature de l'Academie des inſcriptions T. II. p. 780.

f) Ad Caueum p. 94.

ff) Loc. cit.

g) Vid. ALLATIVS loc. cit.

h) Vid. AD. OCCO et HIER. WOLFIVS ad libellum de virtutibus, CANTERVS ad finem Stobaei p. 210.

i) Bibl. Graec. Vol. X. p. 740 ſeqq.

k) Loc. cit.

loſophiam adhiberi queant. Neque tamen ab aliarum quoque ſectarum doctrina vacuum ſeruauit animum, ſed vbique accuratam eruditionem prae ſe fert. Leguntur inter ſcripta eius philoſophica *Tractatio de virtutibus*, *Liber de differentia Platonicae et Ariſtotelicae philoſophiae*, *Commentarius in oracula magica Zoroaſtris* Commentarius *in voces Porphyrii et decem categorias Ariſtotelis*, *Explicatio in analytica Ariſtotelis*, *Demonſtrationes naturales de Deo, et libri de legibus fragmenta*, de quibus conſulendi, qui eius libros enarrarunt [l]. In libello *de virtutibus*, quem STOBAEI eclogis phyſicis [m] adiecit G. CANTERVS, et ſeparatim edidit ADOLPHVS OCCO III. cum verſione Latina [n], Platonicorum Alexandrinorum veſtigia premit, virtutemque, definit, eſſe habitum, quo boni ſumus, id eſt, ſi ſequamur Deum, quantum ab hominibus praeſtari poteſt: quatuor autem virtutum claſſes conſtituit, prudentiae, iuſtitiae, fortitudinis et temperantiae, quarum cuilibet tres alias ſubordinat, ita vt duodecim exſurgant virtutes, pietas, prudentia naturalis, et conſilii recti facilitas; ſanctitas, prudentia ciuilis, benignitas; animi facilitas, generoſitas, manſuetudo; moderatio, liberalitas, morumque elegantia. In *expoſitione* vero *oraculorum magicorum Zoroaſtris*, quam fragmentum eſſe libri *de legibus*, eleganter coniicit FABRICIVS [o], duodecim articulos fundamentales religionis Platonicae exhibet, et concinnum praecipuorum dogmatum Alexandrinorum compendium enarrat. Cuius ſummam cum *Tomo primo* [p] iam legendam exhibuerimus, ibi dicta hoc loco repetere opus haud eſt. Ex hoc vero Zoroaſtreae, vel Platonicae magis philoſophiae compendio, rerum intelligens, facile cognoſcit, Plethonem Ammonii Plotinique ſcholae tenaciter adhaeſiſſe, nec errores euitauiſſe, quos illa fouerat. Id quod aduerſariis occaſionem dedit, de impietate eius querelas grauiſſimas effundendi. De aliis eius ſcriptis ad hiſtoriam Graecam pertinentibus, hiſtoriae eius literariae ſcriptores videndi.

§. II. Moderatius Platoni adhaeſit, et ita pro eius philoſophia ab Alexandrinis reformata pugnauit, vt tamen nec Ariſtotelicam philoſophiam contemneret, nec in Chriſtianam doctrinam peccaret, BESSARIO Graecorum exulum, qui ſeculo XV in Italia conſederunt facile doctiſſimus, cuius res literarias praeter ſcriptorum eccleſiaſticorum et hiſtoriae cardinalitiae enarratores [q], multi alii tetigerunt, qui hiſtoriam eruditionis expoſuerunt [r]. Panegyrica vero oratione eum laudauit PLATINA. Vt taceamus, qui res eccleſiae ſeculi XV [s], et concilii Florentini hiſtoriam recenſuerunt, quos hoc loco nominare omnes, nihil attinet. *Beſſario.*

F 2 Fuit

l) LAMBECIVS de Biblioth. Vindob. L. V. et VII. m) p. 233 ſeqq.
n) Vid. Noſtra hiſtoria vitae Occonum. c. III.
o) Loc. cit. p) p. 1073 ſeqq.
q) LVDOV. DONIVS DATTYCHI Hiſt. Cardinal. T. II. p. 126.
r) BVLLART. Acad. Scient. T. I. p. 9. BOISSARD. Imag. T. I. p. 136. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. X. p. 401 ſeqq.
s) TRITHEMIVS c. 821. p. 195. MIRAEVS in Auct. c. 459. p. 85. POSSEVINVS Appar. T. I. p. 219. DVPINIVS Nou. Bibl. Eccl. T. XII. p. 122.

Fuit patria Trapezuntinus, diſcipulus Georgii Gemiſti Plethonis, vt ſupra dictum. Iuuenis ordini ſacro, a Baſilio inſtituto nomen addixit, vbi cum doctrinae, ingenii morumque laude valde inclaruiſſet, tandem circa annum cIↃCCCCXXXVI e monaſterio eductus et ad archiepiſcopalem ſedem eccleſiae Nicaenae euectus eſt. Tanta autem eruditionis et prudentiae eius fuit apud Manuelem Palaeologum, imperatorem Graecorum, opinio, vt eum reliquis, quos ad concilium Ferrarienſe et Florentinum mittere in animo habebat, legatis adiungeret, cum Latinis theologis de vnione inter Graecam et Latinam eccleſiam ineunda conſultaturum. Ibi et eruditionem et prudentiam vehementer Latinis probauit, tanta eloquentiae qua valebat, arte, ſatagens, vt vnionem Graecis perſuaderet, vt non erubeſceret, *ex libris, quibus maxime fidebant Graeci, argumenta ad Latinos ſubmittere, pia fraude veritati ſuffragatus, et admonere, quibus viis deberent inſiſti*, quae verba ſunt CARDINALIS PAPIENSIS f). Qui addit: *Arguiſſe ſuos, errorem, quo laborarent, demonſtrauiſſe, ad meliora imperatorem fuiſſe adhortatum, eius denique diligentia totam diſputationem fuiſſe finitam, fidemque Graecam Latinae vnitam.* Quod vtrum verum ſit, quemque exitum habuerit, in ſacra ciuitatis Chriſtianae hiſtoria enarrandum eſt, et huc non pertinet. Illud vnum addimus, magnam inde concertationem exortam fuiſſe inter Beſſarionem et Marcum Epheſium, qui et ipſe inter legatos fuerat, indeque complures ex vtraque parte enatos fuiſſe libros, ab iis enumeratos, qui res literarias Beſſarionis expoſuerunt. Poſt reditum Conſtantinopolin ab imperatore Ioanne patriarcha quidem CPolitanus deſignatus eſt, valde vero offenderat Graecorum animos, eo quod verſipellis homo mollius ideo pedem cum Latinis conſeruiſſe videretur, vt pontificis Romani gratiam aucuparetur, et Latinis palpum obtruderet. Quare vehementer a Graecis increpitus et proditae eccleſiae Graecae accuſatus dignitatem patriarchalem obtinere non potuit. Deſerta itaque eccleſia Graeca ad Latinos tranſiit, et in Italiam ſoluens a pontifice maximo Eugenio IV. et dignitate cardinalitia et diuitiis auctus atque cumulatus eſt. Succeſſor autem Eugenii Nicolaus V, qui viris doctis valde fauebat, eum epiſcopum Tuſcolanum conſtituit, ſimulque legatum Bononienſem; Dominici vero et Franciſci ſodalitiis protector datus eſt, et ſumma auctoritate in aula Romana vixit: ſic vt a Pio II. legatus ad imperatorem Fridericum, et rempublicam Venetam mitteretur, vt eis validiſſima, qua abundabat, eloquentia bellum ſacrum aduerſus Turcas perſuaderet. Cumque patriarchali dignitate apud Conſtantinopolitanos, ſuo quidem commodo, excidiſſet, quia hoc pacto miſerabilem vrbis expugnationem et direptionem mature abiens euaſit; vt honoris huius reparationem haberet a Paulo II. anno cIↃCCCCLXIII, in Iſidori cardinalis titularis patriarchae CP. locum ſuffectus eſt, et poſt Pauli exceſſum ex hac vita omnium votis ad pontificatum

f) Epiſt. 127. apud OVDIN. de S. E. T. III. p. 2411.

catum ſupremum expetitus, fatali quodam caſu dignitate excidit [ſſ]. A Sixto IV ad Ludouicum XI miſſus, cum literarum magis, quam aularum ſcientiam haberet, infecta re non ſine rubore redire coactus eſt. Id quod adeo ſenem afflixit, vt in itinere morbo corriperetur, Taurinique decumbens, cum Romam tamen repetere vellet, Rauennae annos natus ſeptuaginta ſeptem, anno cIↃCCCCLXXII, decederet, Romae in baſilica S S. Apoſtolorum ſepultus. Romae quidem in aula viuens, non tamen Romano ſed Graeco more vixit, ſeruata barba, vt ex eius effigie conſtat, quam exhibet PETR. LAMBECIVS [t]. Valde vero de renaſcentibus literis, et imprimis de philoſophia Platonica diuerſa ratione meruit. Nam conterraneos Turcarum crudelitate patria pulſos et per Italiam palantes, extorres patria, beneuole excepit, conſilio, re, commendatione adiuuit, deque muneribus publicis eis proſpexit, ſicque Graecam eruditionem inter Italos diſſeminauit. Romae vero doctiſſimos ſui temporis viros, Georgium Trapezuntium, Theodorum Gazam, Argyropylum, Plethonem, Philelphum, Blondum, Poggium, Vallam, Campanam, Platinam, et qui ipſi a ſecretis fuit, Nicolaum Perottum ſecum frequenter habuit: quos et eruditiſſimis colloquiis pauit, et inſtructiſſima bibliotheca adiuuit. Eam ex Graecia aduectam ingentibus ſumtibus auxerat, eique Marcum Antonium Sabellicum, virum maxime doctum praefecerat, quam quoque moriens teſtamento eccleſiae S. Marci apud Venetos legauit, de quo legato eius *epiſtola ad Chriſtophorum Morum, Venetorum principem* [u] videnda. Ea hodie quoque iſto in loco inter κιμήλια literaria Venetae reipublicae ſuperbit [v]. Maxime vero elegantiſſimam eruditionem magno librorum theologicorum et philoſophicorum quos ſcripſit, numero demonſtrauit, quorum tum editorum, tum mſc. indicem, cum texuerint OVDINVS et FABRICIVS [w], ad eos Lectorem breuitatis cauſſa ablegamus. Regnat in his ſcriptis eius philoſophicis philoſophia Platonica, qualem ad captam vrbem CP. inter monachos Graecos obtinuiſſe in antecedentibus diximus. Quae cum ſyncretiſtica eſſet, Platonique attemperare vellet Ariſtotelem, ipſe quoque Beſſario eandem inire viam conatus eſt. Cumque acerrime Graeci de Platonis et Ariſtotelis philoſophia diſputarent, auctoritate et eruditione ſua ita vſus eſt, vt hanc potiſſimum controuerſiam amice dirimere tentaret. Georgio Trapezuntio tamen, vehementer Ariſtoteli obtrectanti ſe oppoſuit, edito *aduerſus calumnia-*

 torem

ſſ) Nempe cum plerorumque cardinalium ſententia in Beſſarione eligendo conſpirauiſſet, quidam eum conuenire cupientes ea de re, a Nicolao Perotto arcebantur, cauſſante, quod ſtudiis iamiam ſuis eſſet intentus. Quo offenſi mutatique cardinalium collegio perſuaſerunt, vt Franciſcum de la Roueres Sixti IV. nomine eligerent. Eo audito Beſſario dixiſſe fertur: O Perotte, Perotte, intempeſtiua tua ſedulitas hodie mihi tiaram, tibi galerum ademit. IOVIVS l. c. MENAGIANA T. II. p. 136. T. IV. p. 117.

t) l. c. p. 274. Is 1473 obiiſſe Trithemium ſecutus perperam aſſerit. Eius veſtigia preſſit OVDINVS loc. cit.

u) In Epiſtolis Philologicis a GOLDASTO editis p. 500. Edidit quoque ſeparatim cum praef. H. CONRINGIVS Lipſ. 1674.

v) MABILLON Iter Ital. p. 33. MONTFAVCON Diar. Ital. p. 41. IO. PHIL. THOMASSIN. Cat. Bibl. Venet. p. 35.

w) loc. cit. add. WHARTONVS et GERIVS ad Caueum p. 92.

torem Platonis (nomine enim eum compellare, amicitiae cauſſa ſubterfugiebat cardinalis) libro. Illum renouatae Platonicae philoſophiae compendium elegans et eruditum recte dixeris, cum pleraque capita ſcholae Platonicae reformatae et ad ſenſus Ammonianos et Plotinianos emendatae iucundiſſima et doctiſſima tractatione enarret, dignus qui recudatur, cum rarior hodie occurrat. Nam licet Trapezuntium, qui vehementer Platoni obtrectauerat, ſibi refutandum ſumſiſſet, adeoque eundem diſſerendi ordinem, quem ille inſtituerat, tenuiſſet, omnem tamen doctrinam Platonicam largiſſima luce perfudit, et huius philoſophiae notitiam maxime adiuuit. Dedimus alibi[x] libri rari, editionisque ſplendidae, quae prima fuit, recenſionem, quam hoc loco non repetimus. Operae tamen pretium eſt, verbis paucis oſtendere, quibus potiſſimum capitibus Platonicae philoſophiae hiſtoriae lucem accenderit. Nempe, vt calumnias Trapezuntii retunderet, initio quidem, magnam, quam inter P P. et in eccleſia obtinuit, Platonicae philoſophiae auctoritatem exponit, et ignorantiam Platoni obiectam refellendo, de arcana Platonis methodo a Pythagoreis deſumta, deque horum ſacro ſilentio multa egregie cumulat, et quod inter methodum interiorem et exteriorem diſcrimen apud veteres interceſſerit, explicat. Tum quas potiſſimum diſciplinarum partes Plato tetigerit, oſtendit, et quantae eius vires in eloquentia fuerint luculentis exemplis demonſtrat, euincitque, in eo ſtudio Platonem Ariſtoteli praeſtare. Idem de dialectica manifeſtum facit, et quam dextre Plato eius artificio vſus ſit, et Ariſtoteles eum demum fuerit ſecutus, probat. De naturali vero Platonis philoſophia diſputaturus, in eo potiſſimum eſt, vt demonſtret, nominibus magis quam rei ipſa differre philoſophum vtrumque, recte quoque monet, a nemine eorum phyſicas tractationes intelligi poſſe, matheſeos imperito. In theologia agnoſcit cardinalis Dionyſii cum Platone conſenſum, eum vero auctorem genuinum fuiſſe apoſtolorum diſcipulum communi ſuorum praeiudicio faſcinatus ſtatuit. Et ita tandem, quam egregie in matheſi valuerit Plato, explicat, ſic vt a peſte liberandae patriae occaſionem oſtenſa duplicatione cubi, nactus ſit. Neque hoc pacto pro Platonica philoſophia ſatis decertatum eſſe ratus, Platonem quoque contendit aptius pulchriusque conſpirare cum religione Chriſtiana et ad huius confirmationem adhiberi, quam Ariſtotelem; quamuis nec ſe Ariſtoteli in eccleſia recepto male velle, nec probare Platonis omnia, ſemel iterumque moneat. Qua ratione conſenſum Platonis cum Chriſtiana religione docere ſatagit, et de diuinitatis gradibus, de mente, de demiurgo, de numero ternario multa docte congerit, licet candide fateatur, nec Platonem nec Ariſtotelem vbique cum ſacris dogmatibus conciliari poſſe. Hunc vero deterius de Deo ſenſiſſe, et πολυθεότητι multo magis, quam illum fauiſſe, haud proletariis argumentis oſtendit. Maxime vero Ariſtotelis cauſſam in dogmate de rerum

x) Hiſt. philoſ. Germanico idiomate ſcriptae T. V. p. 1504. Editio prima naſcentis typographiae ſpecimen elegans Romae ſine mentione anni prodiit cura Conradi Sweynheim et Arnoldi Pannartii typographorum, fol.

rerum productione, comparando vtriusque philoſophiae placita iugulat: Platonemque Stagiritae vel eo nomine praeferendum eſſe ſtatuit, quod ille animae immortalitatem tradiderit, mundique ortum atque conſeruationem a voluntate et bonitate Dei deriuauerit: cum e contrario Ariſtoteles materiam mundumque aeternitate donauerit. Quo loco ſubtiliter et acute recentiorum Platonicorum placitis de materiae origine ex Deo vſus, propius eorum opinionem abeſſe a coſmogonia Moſaica pronuntiat: Ariſtotelem autem, mundum non ex non-ente, exque ſola demiurgi voluntate deriuauiſſe docte contra Georgium probat, eo quod Ariſtoteles in aeternis cauſſam agentem admiſerit nullam. Simili ratione de anima diſputat, et quis motus eius apud Platonem ſit explicat, oſtenſa Ariſtotelis de anima, Alexandrique et Auerrois opinione de intellectu vniuerſali. Qua occaſione celebratiſſimas Platonicorum et Ariſtotelicorum diſputationes de mundi anima, de loco eius inter intelligibilia, de praeexiſtentia eius, et transmigratione et ſimilibus fuſe tangit, prouidentiamque Dei a Platone aſſertam, ex Ariſtotelis vero ſententia incertam dubiamque eſſe ex adductis vtriusque philoſophi locis colligit. Fati porro doctrinam contemplaturus Chaldaicum a Platonico differre monet, et non hoc quidem, illud vero libertati animae derogare contendit, Ariſtotelem de fato obſcurum eſſe monet. Maxime vero prolixa diſſertatione principia Platonis phyſica de ente infinito, finitoque, mobili et immobili, deque rerum elementis exponit, et quae contra Platonem Trapezuntius obiecerat, retundit, fruſtraque orthodoxus ſenſus Ariſtoteli tribui, manifeſtum facit. Qua occaſione docte cardinalis in mentem Ariſtotelis de ſerie cauſſarum et connexione mundi cum cauſſa prima inquirit: et quae vitae atque innocentiae morum Platonis obiici ſolent, diſcutit. Quae omnia ab hiſtoriae philoſophicae diſcendae cupido in ipſo Beſſarionis libro merentur legi, et cum ipſo Platone et Ariſtotele, et quos Beſſario imprimis conſulerat, vtriusque interpretibus Alexandro, Themiſtio, Plotino, Iamblicho, Proclo et ſimilibus conferri, qua ratione phyſiologiae Peripateticae et Platonicae peritus non ſine iucunditate intelliget, qua potiſſimum facie Platonica philoſophia ſeculo XV inter Italos reuixerit, quibusque principiis innutrita fuerit, quae inde enata eſt, Academia noua. Florentiae, auſpiciis Mediceis, parentibus Ficino et Pico adoleſcens. Sed vt a digreſſione ſatis longa ad propoſitum reuertamur, factis quoque translationibus veterum philoſophorum de philoſophiae Graecae reſtitutione mereri ſategit Beſſario. Elegantiſſimum enim XENOPHONTIS librum *de dictis et factis Socratis* Latina ciuitate donauit; quam operam quoque praeſtitit *metaphyſicae* Theophraſto perperam tributae, itemque libris *metaphyſicorum* Ariſtotelis. Trapezuntium quoque malam edidiſſe librorum PLATONIS *de legibus* verſionem demonſtraturus, *Correctorium interpretationis librorum Platonis de legibus a Georgio Trapezuntio compoſitae* vulgauit. Laudat impenſe hanc cardinalis induſtriam et dexteritatem in vertendis Grae-

cis

ciſ philoſophis PETRVS DANIEL HVETIVS [y], qui eum *principem inter Graecos in Italia literarum vindices* vocat, iudicatque, *ſi ſingularem eius in conuertendis Graecis et plane admirabilem induſtriam fuiſſet proſecuta poſterior aetas, et pari interpretationum ſalubritate contenta ab intemperanti licentia ſeſe abſtinuiſſet, neque linguae Graecae ignaros homines tam ſaepe in errorem illecturum fuiſſe interpretum perfidiam, neque nobis in eiusmodi libertate coërcenda, et apertiſſima re argumentis et exemplis demonſtranda nunc futurum laborandum.* Fatemur autem, parum accurate nobis hoc Huetii iudicium videri, ex ipſis Beſſarionis interpretationibus edocti, verborum eum quidem proprietatem reſpexiſſe, attentum autem ad Graeci ſermonis ſignificationem, de Latinae dictionis perſpicuitate parum fuiſſe ſollicitum, adeoque ineluctabili haud raro obſcuritate laborare. Quod ne in tanta viri ſummi, quam nactus eſt, auctoritate confidenter nimis dixiſſe videamur, in fine paginae luculentum exemplum adducimus [z]. Deliteſcunt etiam inter codices mſc. varia ſcripta Beſſarionis luce haud indigna, et inter ea, *Quaeſtiones metaphyſicae ex philoſophia Platonica, ad Georgium Gemiſtum Plethonem*, de quibus aliisque eius opuſculis ineditis conſulendus eſt, qui diligenter ea recenſet CASIMIRVS OVDINVS *.

Medicea familia Platoniſmi patrocinata.

§. III. Platonica philoſophia Plethonis ſtudio Florentiae introducta maximo Mediceae gentis patrocinio gauiſa eſt. Cum enim Coſmus, Petri parens, et Laurentii auus valde illius admiratione eſſet captus, huncque filius atque nepos imitarentur, dici non poteſt, quanto in hanc philoſophiam ſtudio eruditi nonnulli incubuerint. Inde enata noua illa Platonicae diſciplinae academia eſt, quae auſpiciis Mediceis ſeculo XV laetiſſime floruit. Dignus ea de re eſt, qui audiatur FICINVS **, eo quod renaſcentis inter Florentinos Platoniſmi originem et progreſſum luculenter enarret. Is ita de hac re diſſerit: *Magnus Coſmus ſenatus conſulto patriae pater, quo tempore concilium inter Graecos atque Latinos ſub Eugenio pontifice Florentiae tractabatur, philoſophum Graecum, nomine Gemiſtum, cognomine Plethonem, quaſi Platonem alterum, de myſteriis Platonicis diſputantem, frequenter audiuit. E cuius ore feruenti ſic eſt afflatus protinus, ſic animatus, vt inde Academiam quandam alta mente conceperit, hanc opportuno primum tempore pariturus. Deinde cum conceptum tantum magnus ille Medices quodammodo parturiret, me electiſſimi medici ſui Ficini filium adhuc puerum tanto operi deſtinauit, ad hoc ipſum educauit indies; operam praeterea dedit, vt omnes non ſolum*

y) De claris interpret p. m. 293.

z) Dedimus ſuperiori Tomo inconditae verſionis Auerrois exemplum ex Metaphyſ. L. I. c. 6. Hunc vero locum ita vertit Beſſario: „Poſt dictas „philoſophias diſciplina Platonis ſuperuenit, in „plerisque quidem iſtas ſecuta, quaedam autem „etiam propria vltra Italicorum habens philoſophi„am. Cum Cratylo enim ex recenti conuerſatus, et „Heracliti opinionibus aſſuetus, tanquam omnibus „ſenſibilibus ſemper defluentibus, et de eis non „exiſtente ſcientia, haec quidem etiam poſtea ita „arbitratus eſt". Haec an vel Graecum textum exhauriant, vel Latine ſatis et perſpicue dicta ſint, Lector iudicet.

*) Loc. cit.

**) Praef. in verſionem Plotini.

ſolum Platonis ſed etiam Plotini libros Graecos haberem. In hac academia complatonicum, vt ait, habuit Picum Mirandulanum et Philippum Valorem, quem alio loco [a] vehementer Laurentio commendat, eumque a Platonico honore laudari affirmat, dignumque habuit, quem ad Matthiam Coruinum, Hungariae regem [b], ipſe expetitus [c] ablegaret. Ipſe tamen MARSILIVS FICINVS primum in hac academia Platonica locum obtinuit, qui cum inter celeberrimos, qui has partes ſecuti ſunt, philoſophos numerari meruerit, paulo pleniorem hoc loco vitae hiſtoriam poſtulat. Quam cum ſcripſerit Dominicus Mellinus, dolendum admodum eſt, quod IVLII NIGRI teſtimonio [d] ſcimus, nihil eius eſſe editum. Egregiam itaque praeſtantiſſimus Io. GEORGIVS SCHELHORNIVS, multis elegantiſſimae eruditionis ſpeciminibus memorabilis, quem honoris et amicitiae cauſſa nominamus, operam poſuiſſe recte iudicatus eſt, quod tantae famae philoſophi vitam plenius enarrauerit. Ad quem breuitatis cauſſa eo magis prouocare licebit, quo magis in omnium, qui literarum ornamenta amant, manibus ſunt *amoenitates* eius *literariae* [e]. Natus eſt Ficinus Florentiae anno MCCCCXXXIII, XIII Cal. Nou. patre genitus Medico Coſmi Medices vt ex dedicatione Plotini conſtat [f]. Eo potiſſimum tempore editus in lucem, quod ipſe ſibi gratulatur [g], *quo tanquam ſeculo aureo liberales diſciplinae ferme iam extinctae, Florentiae quoque in lucem reduxerat.* Suſcitauerat tum literarum amorem, et ingentibus praeſidiis ornauerat domus Medicea, vt ſupra dictum, comparata per Ioannem Laſcarim inſtructiſſima bibliotheca, et conſilio imprimis capto Platonicam philoſophiam reſuſcitandi. Huic itaque fini obtinendo [h], cum Platonis et Platonicorum libros Latinis auribus legendos exhibendos eſſe Coſmus Medices iudicaret, adoleſcentem quendam indolis erectae et ingenii haud proletarii ad hunc ſcopum educandum ratus, Marſilium puerum, ei rei deſtinauit, eo quod intellexiſſet, affatim dotium ad eam rem neceſſariarum Ficinum accepiſſe. Tanto itaque patrono curante fauenteque, ſumtusque munifice praebente doctiſſimorum virorum inſtitutioni traditus et ab iis potiſſimum in veterum ſcriptorum, maxime Platonicorum, lectione exercitatus eſt. Inter has curas et inſtitutionis induſtriam non tam elegantiorum literarum pulchritudinem, qua parum Ficinus valuit, quam veteris eruditionis et philoſophiae cognitionem ſupra modum Marſilius adoleſcens adeptus eſt, lectis, quos Coſmi liberalitas ſuppeditauerat, Platonis, Plotini, Procli, et Platonicorum aliorum libris. His et theologiae, et, quod pater imprimis vrgebat, medicinae ſtudium iunxit [i], muſicam more Pythagoreo et Platonico non neglexit [k], tanta

Marſilius Ficinus.

a) Praef. Verſ. Platonis.
b) L. III. Epiſt. p. 76 ſq. c) L. VIII. p. 152.
d) Hiſt. Script. Florent. p. 398.
e) T. I. p. 18 ſeqq. Eum ſecutus eſt NICERON. Memoires des hommes illuſtres T. V. p. 214 ſeqq.
f) Add. Epiſt. L. IX. p. 162.
g) Ibid. L. XI. p. 186.
h) Praef. Plotini.
i) Ep. Lib. I. p. 21.
k) Ibid. p. 24.

tanta animi contentione, vt temporis parſimoniam ad ſtudia colenda vnice referret. Factum inde eſt, vt praecoces ingenii excellentiſſimi, et induſtriae incomparabilis fructus referret [l], et ad difficillimos auctores Platonicos vertendos illuſtrandosque animum applicare poſſet. Cuius ſpecimen eſſe poteſt, quod, vt ipſe ſcribit [m], *Argonautica* et *hymnos* Orphei et Homeri atque Procli, *theologiam*que Heſiodi, adhuc adoleſcens, ſibi ſoli transtulerit, et puer fere in Lucretium commentatus fuerit: quas tamen ingenii primitias aetate maturiore diſplicentes igne poſtea deleuit. Qua vero ratione in iuuentute Platonicam diſciplinam excoluerit, ita narrat [n]: *Anno ſalutis humanae MCCCCLVI, quo ego quidem annos aetatis agebam tres atque viginti, primitias ſtudiorum meorum auſpicatus ſum a libris quatuor inſtitutionum Platonicarum, ad quas quidem componendas adhortatus eſt Chriſtophorus Landinus amiciſſimus mihi, vir doctiſſimus. Cum autem ipſe et Coſmus Medices perlegiſſent eas, probauerunt quidem, ſed vt penes me ſeruarem, conſuluerunt, quoad Graecis literis erudirer, Platonicaque tandem ex ſuis fontibus haurirem. Eas enim partim fortuita quadam inuentione, partim Platonicorum quorundam Latinorum lectione adiutus effeceram. Platonem deinde Platonicosque Graecos aggreſſus, inſtitutiones illas paulatim libris ſequentibus emendaui.* Ita vero factum, vt mature maſculam prae ſe eruditionem ferret, et patronis ſuis ex Medicea gente maximopere commendaretur, qui non modo beneficiis eum cumularunt, ſed familiaritate quoque dignati ſunt. Scribit ipſe [o], *ſe cum Coſmo annos plures, quam duodecim feliciter philoſophatum eſſe, tam acutum eum fuiſſe in diſputando, quam prudentem et fortem in gubernando. Multum ſe equidem Platoni debere, ſed Coſmo non minus. Solonem philoſophum imitatum, cum per omnem vitam vel in ſummis negotiis philoſophatus eſſet, illis tamen diebus, quibus ex hac vmbra migrauit ad lucem, quam maxime fuiſſe philoſophatum, deceſſiſſeque, praelecto Platonis libro de vno rerum principio ac ſummo bono.* Ita in illuſtriſſima ſocietate philoſophiae Platonicae operam nauans, cum exemplo, cohortationibus et beneficiis calcaria ſubderentur, magnis paſſibus ad ſummam in hoc eruditionis genere cognitionem cucurrit: ſuisque ſtudiis intentus, de vitae neceſſariis parum fuit ſollicitus. Cum enim familia praeter nepotes et neptes nulla vrgeretur, facile fuit, ex ſacerdotii, quod nactus erat reditibus viuere. Quae alia deſiderabat, Mediceorum ſuppeditabat munificentia. Adeo vero philoſophum in his quoque beneficiis parce fruendis ſe geſſit, vt ad Philippum Valorem ſcripſerit [p], *domeſticos ſuos, qui ipſi multi ſint, multumque moleſti, quoniam neque philoſophici, neque philoſophico victu ſupellectilique contenti frequenter obiicere: ceteros Mediceae domus clientes atque clientulos paucis annis inde quam plurimum accepiſſe, me vero ampliſſimae huius familiae familiariſſimum, ac vt ita dixerim, clientiſſimum* mul-

l) Conf. Amoenit. lit. I. c. §. 7. p. 36.
m) Ep. L. XI. p. 180.
n) In Epiſtola ad Phil. Valorem L. XI. p. 177.
o) L. I. p. 9.
p) L. XI. p. 186.

multis annis reportaſſe non multum. Quibus addit, ſe gratis accepiſſe, alios precario, et accepiſſe ſe, quantum voluiſſet, ſi modo petiiſſet. Mirum itaque non eſt, in tam ampla magnae domus beneuolentia minime lautam fuiſſe Ficini fortunam; qua de re legenda ſunt, quae diligenter congeſſit Cl. SCHELHORNIVS [q]. Multum vero ad hanc eius arctam rem domeſticam contulere, fata Mediceae gentis, Laurentio Medice anno MCCCCLXXVIII Florentia eiecto et a Sixto IV anathemate percuſſo [r]. Vt taceamus, nec ex medica praxi rem ſibi feciſſe Ficinium, nec lautis ſtipendiis eccleſiaſticis inſtructum fuiſſe, valdeque preſſiſſe eius fortunam aduerſarios [s]. Quas tamen aerumnas diſpulit Ioannis Medicis cardinalis beneficentia, cuius cura canonicatu auctus eſt. Docuit etiam philoſophiam Florentiae publice, vnde factum, vt diſcipulos educaret, magna poſtea eruditionis laude celeberrimos, inter quos fuere ſummi viri Angelus Politianus, Benedictus Accoltus Aretinus, Ioannes Caualcantes, Antonius Calderinus, Michaël Mercatus, et ex Italorum gente alii quoque [t]. Et haec eruditionis eius celebritas vsque ad Germanos penetrauit, et Platonicam ibi philoſophiam diſſeminauit, vt infra in vita Reuchlini dicemus. Tantaque fuit Germanorum in Ficino fiducia, vt nobilem iuuentutem eius fidei traderent, et ad diſcendas literas elegantiores, ad eum Florentiam mitterent: quos iuuenes paterno complexum fuiſſe animo, ex literis Ioannis Straehleri, poſt iſta tempora triumuiri foederis Sueuici, et ICti Vlmenſis, conſtat [u]. Eadem eruditionis praeſtantia viris ſummis atque principibus Ficinum commendauit, gratioſum apud Innocentium VIII, Matthiam Coruinum Hungariae regem, Beſſarionem, Franciſcum Saluiatum, Iacobum Papienſem, Raphaëlem Riarium Cardinales aliosque, fuſe nominatos a doctiſſimo SCHELHORNIO [x], qui videndus. Ex his vero vita philoſopho digna, quam Ficinus vixit, intelligi poteſt, quam procul ab ambitione et auaritia, in praediis a Medicibus ſibi donatis ita triuit, vt non otio, ſed confabulatione philoſophica cum amicis, vel meditationibus vires publico docendi munere conſumtas reficeret. Et his quidem montis Vecchii, Maianique, Celani et Caregiani agri receſſibus tot libri Ficini debentur, quos ſine ſacro ruris ſilentio in tam profunda argumenti obſcuritate non peperiſſet Ficini ingenium. Sed et inter amicorum confabulationes in hac otii ſui ſolitudine de philoſophia Platonica plerumque diſſerebat, proditque ipſe, ad Petrum Medicum ſcribens [y], *ſe in agro Caregio cum Laurentio Medice deambulantem, multa cum eo myſteria Platonis vltro citroque fuiſſe interpretatum.* Immo ſolus cum eſſet [z], non

q) Amoen. lit. loc. cit. §. 10. p. 46 ſeqq.
r) L. VI. p. 116.
s) Conf. SCHELHORNIVS l. c. p. 48. 49.
t) Diligenter eos enarratos vide l.c. §. 13. p. 52 ſqq.
u) Epiſt. Cl. Vir. ad Reuchlinum p. m. 5. b. Ex eo loco apparet in Graecis eos ipſum Ficinum, in Latinis literis habuiſſe Chriſtophorum Landinum praeceptorem, praelegentem Horatium et Ciceronem. Vſos quoque eos eſſe Lippi et Politiani in vtraque lingua praelectionibus, et Pico in Philoſophia. In hac epiſtola Ficinum patrem noſtrum vocat Straehlerus. De hoc vero viro vid. SCHELHORN. l. c. p. 56.
x) §. 15. p. 56 ſeqq.
y) L. I. p. 30.
z) L. V. p. 100.

non tam animum remittebat, quam intendebat, ratus *ſolitudinem philoſophantibus non tam remiſſionem mentis quam intentionem eſſe et ſolere et debere.* Mirum autem, virum tantilli corpuſculi, vt vix iuſtae magnitudinis viri lumbos attingeret [a], et perpetuo cum aduerſa valetudine colluctantem [b], tantae molis ſaxum, quale trahebat philoſophia, quam excolebat, Platonica voluere potuiſſe. Temperamento vſus eſt melancholico, quam animi complexionem velut rem amariſſimam ipſe accuſat, et a conſtellatione ſua more huius aetatis plurimum aſtrologiae tribuentis, deriuat [c]. Nec male eum conieciſſe, et corporis incommoda, ex hypochondriaco affectu coorta, et animi virtutes atque vitia comprobant. Fuit enim animo leni, moderato, ac manſueto, qui haud facile vel verbulo aliquem laceſſeret, clamoresque de re vlla tolleret. Vnde aequiſſime diſſentientes a Platone tulit, quamuis ſuperſtitioſe plane Platonem coleret [d]. Temperantiae quoque et ſobrietati deditiſſimus, hoc potiſſimum fulcro nutantem valetudinem ſuſtentauit. Diligentia autem maxima vſus improbum laborem ſumma ſuperauit patientia. Pietatem quoque excoluiſſe, et a nimio philoſophiae amore ad religionis curam Sauanarolae concionibus et eloquentia permotum fuiſſe nonnulli referunt [e]. Eadem vero complexionis animi et temperamenti ratio vitiorum quoque intellectus atque voluntatis occaſionem ei aperuit patentiſſimam. Accurato enim deſtituebatur iudicio, quo ſi fuiſſet inſtructus, facile a ſuperſtitioſo Platoniſmi Alexandrini amore, quo nihil in philoſophia vnquam fuit ineptius, ſibi cauiſſet, et felicius in pudenda ſectae huius ſomnia et inania φιλοσοφέμενα penetraſſet. Aſt ab his praeſidiis non ſatis inſtructus dici non poteſt, quam egregie nugetur, et huius furfuris philoſophaſtros non ſuper omnes modo philoſophos extollat, ſed paene diuinos faciat. Cuius inſaniae exempla eſſe poſſunt praefationes in Platonem, Plotinum, Iamblichumque, quibus reuera delirat. Nec ingenii cultioris ornatu et luce quadam elegantiore enituit, prodit enim dictio confuſionem quandam, et ab elegantia deſtituitur, recteque obſeruatum Claudio Verdierio [f], *deeſſe ſtilo eius affectuum vim, leporem, venuſtatem, elegantiam, argutiem, acrimoniam, dignitatem.* Factum autem iſta animi diſpoſitione, vt Enthuſiaſmo Alexandrino mirifice faueret, et Platonicorum recentiorum ſomniis fidem adhiberet certiſſimam. Quam ineptientis ingenii labem et credulitatem philoſopho indignam deteſtabili ſuperſtitione demonſtrauit, qua apparitionibus, inſomniis, ominibus, mirum quantum, tribuit, et maximas rerum ciuilium mutationes neſcio quibus imaginationis terriculamentis ſignificari, vel ſiderum poſitionibus et apparitionibus praedictas fuiſſe, indigna philoſopho ratione contendit. Quis enim a philo-

ſopho

a) Iovivs in Elog. b) L. IV. p. 85.
c) Ep. L. III. p. 70. De vita ſana c. 10. Schelhorn. loc. cit. §. 17. p. 69.
d) Laudabile exemplum habes in Epiſt. ad Hermol. Barbarum L. VIII. p. 145.
e) Wharton. ad Caueum p. 112. Dvpin. Bibl. Eccleſ. T. XIV. p. 111.
f) Apud Pope-Blovnt. Cenſ. Cel. Auctor. p. 493.

ſopho ſani rectique iudicii expectet dici [g], *Laurentii Medicis animam exſpirantem laetum aetherem excepiſſe, grandiore ſtella, in Laurentiana tecta cadente, mirisque flammis ex alto in Caregianis agris coruſcantibus? Et biduo ante obitum Iouem rubente dextra ſacras iaculatum arces terruiſſe vrbem mox orbam tanto patre futuram.* Alia, ne inſtituti tranſiliamus limites, praeterimus, lectoremque ad librum eius *de vita coelitus conſeruanda* dimittimus, in quo magno ſtudio huiusmodi ineptias tradidit. Fecit haec ſuperſtitio, quam potiſſimum in iſto libro prodidit, vt male paſſim audiret, opusque haberet amicorum, praecipue Hermolai Barbari, opera ſe excuſare. Immo iſta quoque cauſſa potiſſimum fuit, cur criminis magiae ſuſpectus factus ſit. A quo docta quidem apologia eum liberare ſategit eruditiſſimus SCHELHORNIVS [h], ita tamen, vt recte eum anilis ſuperſtitionis reum agi, vltro concedat. De quo aliter pronunciari quoque non poteſt, ſi ipſa illa fundamenta conſiderentur, quibus in iſto libro vſus eſt, et medicas quoque conſultationes inaedificauit [i]: *Mundum eſſe animatum, eſſe quasdam veluti eſcas, quibus animati mundi et ſtellarum munera allicere poſſint mortales ſibique vendicare: inter animam mundi et corpus eius ineſſe ſpiritum, eumque neceſſario requiri tanquam medium, quo anima diuina et adſit corpori craſſiori, et vitam eidem penitus largiatur. Hunc mundi ſpiritum, ſibi fauentem reddendum illi eſſe, qui ſanus eſſe cupiat etc.* Non haec noua quidem ſunt, et a Ficino excogitata, ſed dudum a Platonicis Alexandrinis tradita, ex quorum lacunis Ficinus totus in eorum caſtris inſaniens hauſit. Ab omni vero iudicii et philoſophiae accuratione eſſe remotiſſima, nemo forte hodie, in tanta philoſophiae luce, negauerit, cui ſanum eſt ſynciput. Dedit tamen poſtea Ficinus manus Politiano et Pico aſtrologiam oppugnantibus [k], ſed, quod ſuſpicamur, metu magis, quam rationibus conuictus. Porro ad haec temperamenti Ficini vitia referenda eſt pudenda adulatio et humi repens ſtudium gratiam potentium aucupandi. Non adducemus turpiſſimae rei exempla, legent ea, qui volent, apud SCHELHORNIVM [l]; facile autem concedet, quisquis philoſophiae pretium ſtatuere nouerit, hos mores philoſophum prorſus dedecere. Nec aliunde, quam ex iſta animi complexione deriuandus eſt, meticuloſus, quem haud raro Ficinus prodidit, animus, impietasque quaedam ſibi hominum fauorem et beneuolentiam conciliandi, quae non erubuit ſacrorum oraculorum effata ad profanam allegoriam transferre. Quanquam et ineptus ille Platonis amor eum interdum ita delirare coëgit, cuius exemplum ex *Plotini praefatione* adducit SCHELHORNIVS [m], quod tamen in Baſileenſi editione aliter ſe habet, et ob impietatem emendatum eſſe videtur. Addimus his vitiis temperamenti iniquitati adſcribendis ſpiritum ſectarium in Platonis et Platonicorum admiratione inſanum in modum deſipientem, cuius ge-

g) Praef. in Plotinum. h) Loc. c. p. 119 ſeqq.
i) Prolixius haec explicat ex iſto libro SCHELHORNIVS l. c. p. 126 ſeq.
k) Ep. L. XII. p. 194.
l) §. 19. p. 78. 79.
m) p. 80.

neris exempla pluſcula congeſſit cl. SCHELHORNIVS [n], inter quae lepidum eſt, quo Socratem Chriſtum praeſignificauiſſe, ineptius dicam an imprudentius aſſeruit. Nos vnum adducimus, a viro doctiſſimo omiſſum, quando in *Dedicatione verſionis dialogorum Platonis*, Platonicam philoſophiam commendaturus ſcribit: *Nolite, precor, antiquam ſalutaremque doctrinam, heu iam diu nimis oppreſſam, nuper autem in lucem, diuina prouidentia prodeuntem, inſequi crudeliter et opprimere, ne forte, quam Deus omnipotens vult vbique viuam, mortalis homo fruſtra perditam velit. Dextera enim domini fecit virtutem, dextera Dei iam exaltauit eam, non morietur, ſed viuet, et enarrabit opera Domini.* Verum de his omnibus rectius ipſe iudicabit lector, ſi cum cura libros eius euoluerit, quorum recenſum dant, WHARTONVS, IVLIVS NIGER, SCHELHORNIVS, NICERONIVS [o] alii. Pleraque eius ſcripta duobus voluminibus excuſa a Baſileenſibus [p]. Inter ea praeſtant verſiones Platonis et Plotini, improbi moleſtique laboris, multorumque annorum opus, quo de philoſophica hiſtoria ipſoque Platoniſmo egregie meruiſſe cenſendus eſt: praeſertim cum ſcriptis introductionibus et commentationibus obſcuram Platonis, et imprimis Plotini, philoſophiam illuſtrare ſit aggreſſus. Inde magna Ficino nominis enata celebritas, qua praeferri Ioannis Serrani diligentiae meruit [q]. Fatendum tamen, vtramque verſionem minus feliciter Ficino cecidiſſe. Obſeruatum id iam P. D. HVETIO [r], *Nannium* reprehendenti, *quod Marſilium Ficinum religioſum et fidelem interpretem, dixerit, ſummaque cura verbis inſtitiſſe, ſententiam quoque reddidiſſe, in indole vero defeciſſe: ſe enim aliter iudicare ait, nam verborum quidem curam negligere Ficinum, ſententias dilatare nonnunquam vel contrahere.* Nec hoc ſolum deſiderandum, ſed ipſa quoque fidelitas; dum Platonem ita ſaepe vertit, non vt eius mens poſcit, ſed vt ipſi viſum, vt iam alibi notauimus [s], dudumque in eo deſiderauit IO. BAPT. CRISPVS [t]. Cuius potiſſimum cauſſa nobis, qui toties Ficinum cum ipſo Platone et Plotino comparauimus, eſſe illa videtur, quod recentioris magis quam veteris Platoniſmi gnarus, Platonem ipſum cum Platonicis Alexandrinis loqui coëgerit. Acceſſit maius impedimentum, ineptum ſcilicet praeiudicium, Platonis Plotinique ſcripta veram diuinamque philoſophiam complecti, et ſatis amice cum reuelatis conſpirare dogmatibus. Quo errore impeditus vertit vtrumque philoſophum non vt debuit, ſed vt voluit, et alienos illis ſenſus haud raro affinxit. Cuius exempla plurima adduci poſſent, ſi id locus pateretur, facile vero Platonicae philoſophiae gnarus ea deprehendet. Neque tamen recentiorum quoque Platonicorum placita accurate ſatis vbique aſſecutus eſt, et multa ignorauit; quae ne fruſtra ſe in hoc ſaxo voluendo per omnem vitam ſuam deſudaſſe

n) Amoen. liter. §. 20. p. 81 ſeqq.

o) ll. cc. p) 1561. fol.

q) Videnda elogia collecta a BLOVNTIO l. c. MAGIRO Eponymol. crit. p. 349. SCHELH. l. c.

r) De clar. interpret. p. 295.

s) Hiſt. de ideis Sect. I. §. 3. p. 33.

t) De Platone caute legendo Diſtr. II. L. 6. p. 270. ipſeque PICVS de van. Aſtrol. L. V. c. 6.

daſſe videretur, allegoriarum machinis torſit et in alienos ſenſus rapuit. Tacemus affectatam obſcuritatem praecipue in Plotino, qua philoſophum in ſe difficilem et latentibus ſententiis obſcurum nouis tenebris inuoluit, et metaphyſicum ſcribendi genus, breue, conciſum, abſtractum, Latino ſermone infeliciter haud raro imitatus eſt. Idem de verſione *Eclogarum Iamblichi*, *Procli*, *Porphyrii*, *Syneſii*, *Pſelli*, *Alcinoi*, *Speuſippi*, *Mercurii Triſmegiſti* dicendum, quas, melius feciſſet, ſi dediſſet integras; diſcerptas enim haud raro ex naturali ſcriptorum ſignificatione in peregrinos ſenſus rapuit. Similem operam Dionyſio Areopagitae praeſtitit, nempe dignis eius labris lactucis. Alias, quibus Platonicam philoſophiam explicare conatus eſt, commentationes tacemus. Obiit in Coregianis agris febri correptus anno cIↄCCCCXCIX, annos natus LXVI [u], variis epitaphiis a viris doctis ornatus. Inter quae POLITIANVM auctorem habet ſequens:

Mores, ingenium, Muſas, ſophiamque ſupremam,
Vis vno dicam nomine? Marſilius.

Ex hac breui Ficini vitae hiſtoria cuilibet mediocriter attento conſtare arbitramur, non defuiſſe Ficino doctrinam, et meruiſſe eum laudes, quas ei ob eruditionem detulit virorum doctorum cenſura. Aſt negari quoque non poteſt, inter philoſophos virum hunc, qui totam vitam ſuam philoſophando conſumſit, humilem omnino locum obtinuiſſe. Id quod et animi conditio ſupra expoſita, et philoſophandi ratio, praeiudiciis et ſuperſtitione corrupta, ipſumque philoſophiae genus cui ſe tradidit, recte rem aeſtimantibus manifeſtum facit. Quod ſi itaque fatendum quod res eſt, non tam mirum videri debet, quam viſum eſt G. I. VOSSIO [x], Viuem inter philoſophaſtros Ficinum retuliſſe. Parum enim ex iis animi atque ingenii dotibus retulit, quae ad verum Philoſophum requiri ſolent. Immo nec Platonicam philoſophiam veram illam, quae in veteri Academia perſonuit, reſuſcitaſſe dicendus eſt. Totus enim iuniorum Platonicorum nugis captus fingit, refingit mutatque Platonem, prout viſum eſt. Hoc vero commilitone in Platonica philoſophia excolenda vſus eſt Picus, hunc praeceptorem habuere Reuchlinus et Agrippa, a quibus Platonica philoſophia propagata eſt. Quam itaque illa fortunam poſt renatas literas fecerit, ex his omnibus nemo non intelligit.

§. IV. Iunxit ſocias cum Ficino in excolenda reſuſcitandaque philoſophia Platonica manus IOANNES PICVS MIRANDVLAE DOMINVS ET CONCORDIAE COMES AC PRINCEPS, vir et ſanguine et literis illuſtriſſimus, adeo vt communi ſuffragio Phoenix [y] ingeniorum ſecu- *Ioannes Picus.*

u) Errant itaque, qui 1483 annos 71 natum deceſſiſſe tradunt. Quae de pacto apparitionis poſt mortem cum Michaële Meranto inito et adimpleto narrari ſolent, ea apud BARONIVM An. T. V. ad an. 411. legi poſſunt, et excuſſit ea Io. FRID. MAYERVS in diſſ. prael. de pacto apparitionis poſt mortem. Nos Lectorem monemus, prius de veritate rei diſpiciendum eſſe.

x) De Scient. Math. c. 35. §. 47.

y) Conf. quae affert Io. MOLLERVS Homonymoſcop. p. 883.

ſeculi ſui dici meruerit. Eius vitam, ex fratre nepos Ioannes Franciſcus Picus ſcripſit, praefixam eius operibus, et inſeruit quoque *vitis a ſe ſelectis* Gvil. Batesivs [z], excerpſit autem Io. Fr. Bvddevs [a]. Alios magno numero, qui res eius literarias tetigerunt, nominauerunt Hamburgi literati decora, nuper eheu! amiſſa, Io. Alb. Fabricivs [b] et Io. Chr. Wolfivs [c], qui videndi. Cum illuſtriſſimas haberet origines, maioribus iam ſeculo XII ſummis dignitatibus fulgentibus, animi tamen nobilitate magis illuſtratus eſt. Patre natus eſt Ioanne Franciſco, qui eum anno M CCCCLXIII genuit. Puer admodum excellentiſſimam ingenii diuini vim prodidit, quam parens diligenti inſtitutione augeri excolique curauit. Quo factum eſt, vt mature et in ipſa adoleſcentia eloquentiae atque poëſeos praeſtantia eniteret. Quartum et decimum aetatis annum agens Bononiam ad diſcendam iuris pontificii diſciplinam miſſus eſt; quod tamen per biennium probe inſpectum, vehementer ei diſplicuit, eo quod id meris traditionibus incertiſſimis niti perſpexiſſet. Edito itaque diligentiae et profectuum ſpecimine ad excolendam philoſophiam ſe contulit, resque diuinas et humanas omnes explorare cum cauſſis ſuis contendit. Quem in finem ſuſcepto per Italiam atque Galliam itinere literario, praeſtantes vbique viros audiuit, interrogauit, quaerendoque examinauit quaſi probauitque, et omnis, quae tum perſonuit, philoſophiae myſteria didicit. Viuis autem praeceptoribus iunxit mortuos, lectisque libris ſcriptorum Graecorum, Latinorum, Arabum et Iudaeorum philoſophicis, iuuenis eam ſibi eruditionis copiam in theologia et philoſophia, linguisque Hebraica, Chaldaica, Arabica, Graeca et Latina comparauit, vt omnes in admirationem ſtuporemque verteret, ſuique temporis exemplum vnicum et aetatis iſtius miraculum haberetur. Ita conſumto in his literis et philoſophia ſeptennio, publico quoque ſpecimine innoteſcere orbi literato et philoſophico conſtituit. Humanae itaque, quod nepos fatetur, laudis et gloriae cupidus, Romam migrauit, ibique nongentas de Dialecticis, et mathematicis, de naturalibus diuinisque rebus quaeſtiones propoſuit. Eas non ex Scholaſticorum modo gazophylaciis, ſed ex Arabum quoque Graecorumque, et Chaldaeorum atque Cabbaliſtarum ſcriniis ſe hauſiſſe gloriatur, reſpiciens potiſſimum ad recentiorum Platonicorum dogmata, Zoroaſtris, Mercurii, Orphei, Pythagorae nomen prae ſe ferentia. Extant illae concluſiones nongentae, praecipuos theologiae locos, et pleraque, in quibus philoſophorum omnis labor et ſtudium cernitur, exhibentes inter opera eius [d], ex quibus patet, deſumſiſſe eas Picum ex Alberto, Thoma, Franciſco, Henrico Gandauenſi, Aegidio Romano, Averroë, Auicenna, Alpharabio, Iſaaco Narbonnenſi, Abumaron Babylonio, Moſe Aegyptio, Mahumeth Tolletino, Auempace, Theophraſto, Ammonio, Themiſtio, Plotino, Adelando Arabe, Porphyrio, Iamblicho, Proclo, Pythagora, Chaldaeis theologis, Mercurio

z) p. 90.
a) Introd. in philoſ. Hebraeor. p. 90.
b) Bibl. Lat. Med. T. IV. p. 335.
c) Ad Pavli Colomesii Italiam Orientalem p. 10 ſeqq.
d) p. 42.

rio Triſmegiſto et Cabbaliſtis. His ſubiunxit concluſiones ſecundum opinionem propriam. Has concluſiones in omnibus Academiis Europae celebrioribus affigi publice curauit, eos prouocans, ſumtusque itineris praeſtare promittens, qui de iis diſputationem cum ipſo publicam Romae inire vellent. Non reſpondit tamen ambitioſi iuuenis deſideriis euentus, cum enim pleraeque illae concluſiones, eae potiſſimum, quas ſecundum opinionem propriam attexuerat, peregrinum quid ſonarent, et inaudita hactenus prae ſe ferrent dogmata, obſcuriſſimum autem argumentum a nemine intelligeretur, coepit de doctrina ſuſpectus eſſe. Acceſſit eruditorum inuidia, quae ferre non poterat, iuuenem viginti quatuor annorum omnem orbem eruditum in arenam prouocauiſſe. Cumque magiam quoque naturalem ab impia et ſceleſta diſtinguere conatus eſſet, ceſſit ea res illi in opprobrium, auxitque ſuſpicionem heterodoxiae; quo factum eſt, vt tredecim concluſionibus haereſeos nota inureretur, ipſeque Picus prohiberetur, quo minus eas Romae publica diſceptatione defendere poſſet. Ab ea labe ſcripta *apologia* [e] ſe defendit, in qua, referente biographo, *luce clarius conſpici datum eſt, non tantum concluſiones Cabbaliſticas catholicos potuiſſe recipere ſenſus, quam illos, qui primum adlatrauerant, inſolentiae et ruditatis coarguendos eſſe.* Subolebit ex his verbis lectori, rerum non ignaro, qualem philoſophiam barbaricam, Aegyptiacam, Cabbaliſticam, Chaldaicam Picus ſectatus fuerit, illam nempe, quam pia fraus vetuſtiſſimis nominibus ſuppoſuerat, vt veritati religionis aptius ſuffragarentur. Qualia tamen dogmata, licet eccleſiae et pontificis iudicio ſubmitteret, ferre non potuit Innocentius P. M. omneque iſtud diſputationis conſilium euertit. Ipſe vero Picus, vbi paulo magis iuuenilis ardor deferbuit, ad ſaniora animum aduertens ſalubriora conſilia ſecutus eſt, et poſthabitis gloriae et voluptatis, foeminearumque blanditiarum illecebris, totum ſe ad Dei gloriam et eccleſiae vtilitatem promouendam amplificandamque conuertit, et iuuenilia ſcripta Vulcano tradidit, interque ea elegias quoque quibus amores ſuos cecinerat, combuſſit. Tum ſacrarum literarum ſtudium ardentiſſima contentione complexus, ad veritatis Chriſtianae defenſionem contra Iudaeos et Muhammedanos animum reuocauit. Hebraica oracula cum Graecis et Latinis contulit, aſtrologorum vanitatem magna eruditione exploſit [f], et infidelium atque haereticorum impietatem refrenare ſategit. Tanto vero pietatis ardore flagrauit, vt depoſita principatus ſui et regiminis cura anno cIↃ CCCCXCI. facultatum partem magnam pauperibus diſtribueret, et in ſolitudinem praedii alicuius ſecederet, piis meditationibus vacaturus. Tantopere vero circa vitae finem pietate ſe tradidiſſe nonnulli referunt, vt facultatibus omnibus pauperibus erogatis con-

e) Opp. p. 76.

f) Extant contra Aſtrologos, ſiue in Aſtrologiam diuinatricem diſputationum Libri XII. Opp. T. I. p. 278.

conſtituerit nudis pedibus per orbem obambulare Chriſtum praedicaturus. Sed obſtitere vltima eius fata, quae vix XXXII annos natum [g] humanis rebus anno cIↃCCCCXCIV, XV. Cal. Dec. eripuerunt. Nactus erat corpus venuſtate decorum et dignitati, quam tuebatur Picus, par, ingenium autem magnum, excellentiſſimumque, quod non niſi ſumma, quamuis honeſtiſſima, ſpirabat, vnde animum quoque aluit gloriae vehementer appetentem, quem vero annis paulo maturior valde demiſit, et ad humanitatem, et modeſtiam vanitatisque humanae agnitionem prudenter pieque compoſuit, ex qua laudabili contentione ſcripta quoque theologica prouenerunt. Laudatiſſimo enim conatu philoſophiam a ſpeculatione ad animi emendationem traduxit. Talis cum eſſet, mirum non eſt, inuidendis eum elogiis proſecutos fuiſſe viros in literis ſummos, quorum loca, cum adduxerint THOMAS POPE-BLOVNT [h] et PAVLVS COLOMESIVS [i], ad eos lectorem remittimus. Vnus POLITIANVS, vir doctiſſimus, qui Picum intus nouit, et in eius quoque contubernio haeſit, ſufficiat, ita de Pico pronuntians [k]: *Princeps hic nobiliſſimus, vir vnus an haeres potius omnibus fortunae, corporis animique dotibus cumulatiſſimus, vtpote forma pene diuina iuuenis et eminente corporis maieſtate perſpicaciſſimo ingenio, memoria ſingulari, ſtudio infatigabili, tum luculenta vberique facundia: dubium vero iudicio mirabilior, an moribus. Idem totius philoſophiae conſultiſſimus, etiamque varia linguarum literatura et omnibus honeſtis artibus ſupra veri fidem munitus, atque inſtructus: denique vt ſemel complectar, nullo non praeconio maior.* Nos praetermiſſa reliqua eius eruditione, quae ad noſtrum inſtitutum non ſpectat, eius tantum philoſophiam conſideramus, quam ſe, ex Chaldaeorum, Zoroaſtris, Mercurii Triſmegiſti, Orphei, Pythagorae et Cabbaliſtarum fontibus hauſiſſe gloriatus eſt, vt ſupra dictum. Nec negari poteſt, legiſſe eum libros nonnullos Cabbaliſticos, tum omni orbi philoſophanti, praeter paucos quosdam Iudaeos, qui arcanam ſeruauerant hanc philoſophiam ſuam domeſticam et eſotericam, ignoratos, exque iis multa decerpſiſſe. Dolendum autem et huius potiſſimum furfuris philoſophiae genus illum elegiſſe, et deceptum ab impoſtoribus libros ſuppoſititios, vel interpolatos et nefaria fraude ad Chriſtiana myſteria attemperatos accepiſſe, vt eum pecunia emungerent. Tales enim LXX. libros Cabbaliſticos fuiſſe, quos non mediocri impenſa a Iudaeo quodam Siculo ſibi comparaſſe PICVS ſcribit [l], eosque Eſraiticos eſſe ſibi perſuaſit, quorumque catalogum a IACOBO GAFFARELLO vulgatum recudi fecit IO. CHRISTOPH. WOLFIVS [m], ſuo loco, vbi Iudaicam et Cabbaliſticam philoſophiam enarrauimus, iam oſtenſum eſt; nec diſſenti-

g) XXXIII. annos perperam ponit COLOMESIVS l. c. Epitaphio eum refutante. Conf. CRESCEMBINI Hiſt. poëſ. Ital. P. V. L. II. p. 95.

h) Cenſ. Cel. auct. p. 497.

i) loc. cit.

k) Miſcell. Cent. I. c. 100.

l) In Apologia p. 82.

m) Ad calcem T. I. Bibl. Hebr.

diſſentiunt viri docti, RICH. SIMONIVS [n], IO. SELDENVS [o], et plerique, qui has literas et philoſophiae hoc genus intelligunt. Quodſi dicendum, quod res eſt, Aſiaticae et Alexandrinae philoſophiae iactantia Picus deceptus eſt. Eam enim, qualem poſtea Platonici in ſyſtematis ordinem duce Ammonio redegerunt, Chaldaicas, Aegyptiacas, Orphicasque origines mentitam fuiſſe fuſe accurateque ſuo loco demonſtrauimus, et ex his quoque lacunis Cabbaliſticam illam Iudaeorum philoſophiam hauſtam fuiſſe, palam fecimus. Haec cum ignoraret Picus, qui, conditione ſui aeui ita ferente, philoſophicae hiſtoriae lumine non erat colluſtratus. Platonicae, et Orientalis ſiue Aſiaticae philoſophiae ſomnia pro veteribus Chaldaicis et Aegyptiacis habuit, ſibique caro pretio vendi paſſus eſt. Quibus aliud acceſſit malum; cum enim, qui fumos illi vendere cupiebant, impoſtores noſſent, Picum veterem philoſophiam ad tuendas religionis Chriſtianae veritates transferre cupere, deliria iſta Orientalia et Platonica ad Romanae eccleſiae placita accommodarunt emendaruntque, et ita duplici fraude Picum circumuenientes, pecunia fraudulenter emunxerunt. In quas caſſes incidiſſe Picum mirum non eſt, cum in Academia Medicea, Platoniſmum recentiorem didiciſſet, et cum Coſmo atque Ficino toties Platonice fuiſſet philoſophatus. Quod qua ratione facere Picus coeperit, ex FICINI *Praefatione in Plotinum* diſci poteſt, qui hunc Platonicae philoſophiae amorem in Pico, more ſuo, coelitus eueniſſe iudicat. Peius tamen, quam ipſe Ficinus, in explicando Platoniſmo Picus aberrauit. Eius enim theſes Cabbaliſticas, quas ex operibus eius rarius obuiis repetiit B. BVDDEVS *, intuenti, ad oculum patebit, ignoraſſe Picum, quid ſit Cabbala, quodque philoſophiae genus illa conſtituat. Definit enim Cabbalam practicam ita, vt dicat eſſe, *quae practicat totam metaphyſicam formalem, et theologiam inferiorem;* ita vero practicam Cabbalam cum theoretica mire confudit. Pari ratione Cabbalam literalem et exegeticam cum philoſophica vel metaphyſica miſcet, vt ex his eius theſibus [p] eſt apertiſſimum. Quod vero maius et fere intolerabile eſt, praepoſtero ſacrarum doctrinarum cum Cabbaliſticis comparandarum et conciliandarum ſtudio ſeductus, vbique miſcet quadrata rotundis, ſana venenatis, pulchra deformibus [q]. Hac vero ratione, cum Cabbaliſticae philoſophiae myſteria ab eo didicerint, qui ipſum Picum in Italia audiuit Ioannes Reuchlinus, quemque commentatorem habuit Angelus Burganouenſis aliique Cabbaliſticae philoſophiae ſectatores, quos in ſequentibus nominabimus, corrumpendae huius philoſophiae, et adulterandorum verorum dogmatum auctor, extitit. Idem in philoſophia, quam ſecutus eſt, Platonica praeſtitit: Syncretiſmo enim peſtilenti, quem recentiores Platonici introduxerant, et Graeci exules in Coſmi domum et ad ipſum quoque Ficinum perduxerant, correptus, et lepido ſeductus praeiudicio, veram et diui-

n) Epiſt. Sel. T. II. p. 178.
o) De ſynedriis L. II. c. 16. §. 7. p. 417 ſq.
*) loc. cit.
p) Th. 7. 14. 15. 16. 21. 22. 23. 32. 41. 43.
q) Vid. Th. 14. 16. 19. 20. 21. 27. 33. 45. 46. 47. 51. aliaeque.

diuinam philoſophiam Platoniſmum exhibere, Platonicorum placita Moſi aliisque viris ſanctis tribuit, et vt ſemel complectamur, inepte miſcet omnia, et Cabbaliſtica, Pythagorica, Platonica, Ariſtotelica, Iudaica, Chriſtiana inter ſe miſere confundit [r]. Id quod in *Heptaplo* eius, ſiue commentario in Geneſin, deſideraſſe, ſibique indicaſſe Aloyſium Lippomannum, Veronenſem epiſcopum, narrat SIXTVS SENENSIS [s], *nempe ſe in conſulendis et coniungendis auctoribus in catena ſua, ideo Pici rationem nullam habuiſſe, quod exiſtimauiſſet, nihil ſe eius opera indigere, cum animaduertiſſet, Picum in hoc tantum vnum incumbere, vt Platonicas cogitationes, vel ſuas potius phantaſias verbis ac dictis Moſaicis exprimeret.* Idem de ſyncretiſmo iudicandum, quem inter Platonem et Ariſtotelem inſtituit. Refert enim nepos, ſcripſiſſe Picum *de concordia Platonis et Ariſtotelis.* Illud tamen opus haud prodiit, et cum aliis multis a praematuris eius fatis ſuppreſſum eſt. Cuius ſine dubio titulo nituntur, qui narrant, oſtendere voluiſſe Picum, eandem in omnibus fuiſſe mentem Platonis et Ariſtotelis. Quod equidem mirandum non eſt, cum Platonicorum recentiorum ille ſemper mos fuerit, Picus autem, teſte POLITIANO [t], primo quidem Ariſtotelem ſecutus ſit, et ab eo demum ad Platonicos tranſierit. Quod ſectae nomen ille iure ſuo meretur [u], quamuis multi [x] eum inter Cabbaliſticae philoſophiae ſectatores referant. Ex dictis enim conſtat, vtrumque ſectae genus amice conſpirauiſſe, ex iisdem ſcilicet fontibus hauſtum. Pertinet enim Picus, ſic accurate dicendum, inter ſyncretiſtas recentioris aetatis, quae philoſophiae peſtis a Platonicis Alexandrinis ad Chriſtianos Orientales, et ab his ope Pſeudo-Dionyſii ad Occidentales ſcripſit, inter quos poſt Plethonem et Beſſarionem in ea ſtatuminanda diligentiſſimi fuere Picus Mirandulanus atque Ficinus, a quibus ad alios tranſiit. Haereditate a patruo hoc philo-

Ioannes Franciſcus Picus. ſophiae ſtudium accepit IOANNES FRANCISCVS PICVS Mirandulae dominus et Concordiae comes ac princeps, filius Galeotti, qui a fratre Ludouico pulſus, reſtitutus duabus vicibus tandem cum filio Alberto a Galeotto, Ludouici fratris filio capta nocturnis inſidiis arce ad imaginem Saluatoris cruci affixi prouolutus interfectus eſt [y]. Ex cuius ſcriptis cum patrui operibus editis [z] liquet, eius illum veſtigiis in philoſophia quoque ſtrenue inſtitiſſe; defendit quoque patruum, cum eius *de vno et ente* librum aggreſſi eſſent Ioannes Franciſcus Antonius comes Fauentinus, et Antonius Fauentinus philoſophus. Eius vero libros duos *de ſtudio diuinae et humanae ſapientiae* ſeparatim recudi fecit I. FR. BVDDEVS [a]. Minus tamen ad Ioannis patrui gloriam adſpiranti Mineruam ſatis

r) Vid. Th. 29. 58. 63. 64. 68.
s) Biblioth. S. L. IV.
t) In Epiſt. p. 326.
u) Hinc complatonicum ſuum nominat FICINVS l. c.
x) MORHOF. Polyhiſt, T. II. L. I. c. 7. p. 38. BVDDEVS Obſ. ad Hiſt. phil. c. VI. §. 3. p. 372. §. 7. p. 392.
y) COLOMESIVS l. c. p. 46. N. C. PAPADOPOLI Hiſt. Gymnaſii Patauini T. II, p. 46.
z) Baſil. 1573. 1601. fol.
a) Hal. Sax. 1702. 8.

ſatis arriſiſſe, iudicat P. Iovivs [b]. A philoſophiae vero praeſidiis ad vitam rectam et exilii conſolationem adhibitis eum valde laudat Petr. Alcyonivs [c], eo quod *commentando, ſcribendo, docendo amiſſi principatus dolorem leuauerit, et in philoſophia quaſi tabernaculo vitae ſuae collocato, oſtenderit, plus a virtute ſibi datum eſſe, quam fuiſſet a fortuna ablatum.* Aliorum iudicia de eo videnda apud Pavlvm Colomesivm [d], et eos, quos laudat Io. Christoph. Wolfivs [e].

* *

CAPVT TERTIVM.

DE PHILOSOPHIAE ARISTOTELICAE GENVINAE RESTAVRATORIBVS.

§. I.

Fata reſurgentis philoſophiae Ariſtotelicae genuinae.

Ariſtotelicae philoſophiae fata tempore renaſcentium literarum *capite huius libri primo* iam ex parte tetigimus. Nempe reſurgente Graecae linguae vſu et cognitione viri docti, quos barbaries Scholaſtica offenderat, quique Latina lingua purius loqui didicerant, in id fuere connisi, vt, cum Scholaſtica natio Ariſtotelem creparet, inconditis verſionibus vſa, ipſi non tam rationem philoſophandi commutarent, quam externum potius habitum, qui ſqualidus hactenus et pannoſus fuerat, emendarent et comtiorem redderent. Parum tamen profeciſſet iſta induſtria, niſi raritati operum Ariſtotelicorum occurriſſent viri principes, qui ex Oriente eius Codices magnis ſumtibus arceſſiuerant, virisque doctis et Graecae linguae gnaris interpretandos tradiderant. Quo nomine imprimis immortalem gloriam conſecutus eſt Nicolaus V, P. M. qui quam ampliſſime Muſis philoſophicis fauerit, et beneficiis, muneribus, ſtipendiis viros doctos adiuuerit, maxime vero Peripateticam philoſophiam, curata noua Verſione Ariſtotelis a viris doctiſſimis facta, promouere ſategerit, ſupra iam ex parte dictum eſt, paſſimque a viris eruditis annotatum [a]. Hoc principe ἐργοδιώκτῃ cum vbique in interpretando Ariſtotele diligentiam atque induſtriam viri doctiſſimi probarent, factum eſt, vt textus Ariſtotelis genuinus accuratius inſpici inciperet. Et huc tota illa caterua eorum virorum doctorum referenda eſt, quam inter reſtauratores elegantiorum literarum ſupra produximus. Cum autem ſumma obſcuritate laboraret Ariſtoteles, et a plerisque difficulter intelligeretur, ad interpretes

b) In Elog. et apud Colomes. l. c.
c) De Exilio p. 45.
d) Loc. cit.
e) Ad loc. c. Colomeſii.

a) Legenda eius vita, a Iannotio Mannetio libris quatuor enarrata, vbi eius nobis, quod promiſit, copiam fecerit praeſtantiſſimus Mvratorivs.

pretes recurrit, quicquid Peripatetice philoſophari coeperat. Hactenus autem, quicunque de Ariſtotelis mente inter Scholaſticos ſolliciti fuerant, Auerroëm Ariſtotelicae philoſophiae interpretem fuerant ſecuti. Quem cum velut barbarum elegantiora contemnerent ingenia, illa ad Alexandrum Aphrodiſaeum recurrebant, quem omnium optime et accuratiſſime Ariſtotelem fuiſſe interpretatum, communis in Lyceo ſemper fuit ſententia. Vterque Peripateticae philoſophiae anteſignanus multa quidem eam luce colluſtrabat, ſed impietatem quoque, quam Ariſtotelis phyſiologia fouet, maxime in dogmata de natura animi immortali prodebat. Alexander enim mortalem hominis animam eſſe ſtatuebat, Auerroës immortalem quidem, ſed vnam tantum, intellectum nempe aliquem vniuerſalem eſſe aſſerebat, ex quo omnes numero homines participent. Quam opinionem iam Thomae Aquinatis tempore inualuiſſe et refutationem ei extorſiſſe in *ſuperiori Tomo* oſtendimus. Ab eo tempore autem Auerroiſtica ſecta, quam ſeculo XIII quoque Lullius ſcriptis et voce ſugillauit, in Italia vehementer inualuit, ſicque vtraque ſchola, Alexandrea et Auerroiſtica ſeculo XV Peripateticam philoſophiam magna inuidia cumulauit. Cui malo obuiam eundum ratus Leo X, P.R. et quod ille congregauerat concilium Lateranenſe, Auerroiſticam doctrinam tanquam impiam et Chriſtianae religioni inimicam damnauit. Adſcribemus verba bullae integra, cum plurimum ad intelligendam Peripateticae philoſophiae hiſtoriam ſeculo XV faciant. Ea vero haec ſunt. „Cum diebus noſtris zizaniae ſemi-„nator nonnullos pernicioſiſſimos errores in agro domini ſeminare ſit au-„ſus, de natura praeſertim animae rationalis, quod videlicet mortalis ſit, „aut vnica in cunctis hominibus, et nonnulli temere philoſophantes ſecun-„dum ſaltem philoſophiam verum eſſe aſſeuerent; contra hoc approbante „ſacro concilio, damnamus et reprobamus omnes aſſerentes, animam „intellectiuam mortalem eſſe aut vnicam, in cunctis hominibus; aut hoc „in dubium vertentes: cum illa non ſolum vere per ſe et eſſentialiter hu-„mani corporis forma exiſtat, ſicut in canone felicis recordationis Cle-„mentis Papae, quin et praedeceſſoris noſtri in generali Viennenſi conci-„lio edito continetur, verum et immortalis, et pro corporum, quibus in-„funditur multitudine ſingulariter multiplicabilis et multiplicata, et multi-„plicanda ſit. Cumque verum vero minime contradicat, omnem aſſer-„tionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falſam eſſe defini-„mus, et vt aliter dogmatizare non liceat, diſtrictius iubemus. Omnes-„que huiusmodi erroris adſtrictionibus inhaerentes velut damnatiſſimas „haereſes ſeminantes per omnia, vt deteſtabiles et abominabiles haereti-„cos et infideles, catholicam fidem labefactantes vitandos et puniendos „fore decreuimus. Inſuper omnibus et ſingulis philoſophis in vniuerſita-„tibus ſtudiorum generalium et alibi publice legentibus diſtricte praecipi-„endo mandamus, vt cum philoſophorum principia aut concluſiones, in „quibus a recta fide deuiare noſcuntur, auditoribus ſuis legerint, ſeu ex-

plicaue-

„plicauerint, quale hoc de animae mortalitate aut vnitate, et mundi aeter-„nitate, ac alia huiusmodi teneantur eiusdem veritatem religionis Chri-„ſtianae omni conatu manifeſtam facere, et perſuadendo pro poſſe docere, „ac omni ſtudio ad philoſophorum argumenta pro viribus excludere ac „reſoluere. Ordinamus etiam, ne quis in ſacris ordinibus conſtitutus phi-„loſophiae aut poëſeos ſtudiis vltra quinquennium poſt grammaticam et „Dialecticam, ſine aliquo ſtudio theologiae aut iuris pontificii incumbat. „Datum Romae in publica ſeſſione in Lateranenſi SS. Baſilica ſolemniter „celebrata, anno M D XIII, XIV Kal. Ian. pontificatus noſtri anno primo. Pertinere hanc pontificis bullam, cui ſubſcripſit Petrus Bembus Cardinalis, non ad initia modo ſeculi XVI, quibus Achillinus, Pomponatius, Portius hisque ſimiles in his impiis dogmatibus aſſerendis ſtrenui erant, ſed ad ſeculum XV quoque, et vtramque ſcholam Alexandri et Auerrois reſpexiſſe, ex FICINI verbis oppido memorabilibus [b] intelligitur, qui de ſuo tempore ita: *Totus ferme terrarum orbis a Peripateticis occupatus in duas plurimum ſectas diuiſus eſt, Alexandrinam et Auerroicam. Illi quidem intellectum noſtrum eſſe mortalem exiſtimant, hi vero vnicum eſſe contendunt: vtrique religionem omnem funditus aeque tollunt, praeſertim quia diuinam circa homines prouidentiam negare videntur, et vtrobique a ſuo etiam Ariſtotele defeciſſe.* Et haec cauſſa quoque eſt, cur impietas, ſurgentibus elegantioribus literis inter Italos vires ſumſerit, lateque fimbrias dilatauerit ſuas. De qua tamen re prolixius disquirere, huius loci non eſt, conſulique debent, qui ex inſtituto atheiſmi hiſtoriam cauſſasque expoſuerunt IACOB. THOMASIVS [c], IAC. FRID. REIMMANNVS [d], IO. FR. BVDDEVS [e]. Vna phyſiologici ſyſtematis, quod Ariſtoteli placuit conſideratio, ſatis euincit, aliter euenire in Peripateticiſmo genuino reſurgente non potuiſſe. Huic itaque malo vt obuiam irent viri docti, de remediis cogitarunt. Et alii quidem Platonicam philoſophiam huic veneno opponi antidotum poſſe iudicabant, rati, quod FICINVS [f] ſtatuit, *tam diuulgatam impietatem, tamque acribus munitam ingeniis ſola quadam ſimplici praedicatione fidei apud homines non poſſe deleri, ſed maiori admodum opus eſſe poteſtate, id eſt, vel diuinis miraculis vbique patentibus, vel ſaltem philoſophica quadam* religione, philoſophis eam *libentius audituris, quandoque perſuaſura.* Hanc philoſophiam religioſam, impietati mederi aptam Platonicam eſſe cenſebant. Alii vero, qui Ariſtotelicam philoſophiam non oderant, eam vel cum Platonica coniungi, illique attemperari poſſe et debere ſtatuebant, quod Picum affirmauiſſe, in antecedentibus diximus: alii recte minus Ariſtotelem explicatum eſſe contendentes, magis ſobrie in eo interpretando verſandum eſſe contendebant. Quo in numero Plethonem fuiſſe FICINVS [g] tradit, quem, ſed minus Platonice, ſecuti ſunt ex Graecis

b) Praef. in Plotinum.
c) De cauſſis Atheiſmi inter praefationes p. 407.
d) Hiſt. Atheiſmi S. III. c. 4. §. 2. p. 352.
e) Theſ. de Atheiſmo c. I. §. 24.
f) loc. cit.
g) Ibid.

cis exulibus Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Georgius Scholarius. Qui cum inter Ariſtotelicos ſeculi XV ſingulare ſibi nomen acquiſiuerint, et de Ariſtotele pulcherrime fuerint meriti, cum Platonicis quoque manus pro Ariſtotelis auctoritate conſerere non dubitauerint, iam porro nobis conſiderandi ſunt.

Theodorus Gaza.

§. II. Inter Graecos exules, qui inter inſtauratores literarum in Italia referuntur, magnam nominis celebritatem ſibi acquiſiuit THEODORVS GAZA, vir doctiſſimus, et philoſophiae, medicinae, theologiae atque elegantiorum literarum peritiſſimus. Fuit is patria Theſſalonicenſis et, teſte IOVIO [h], Amurathe Graeciam omnem victricibus armis quatiente, ad Italos confugit; vnde errant, qui capta demum Conſtantinopoli in Italiam emigrauiſſe tradunt [i]. Ibi a Beſſarione Cardinale humaniſſime exceptus et presbyter ordinatus eſt. Latinas autem literas eodem IOVIO narrante, a Victorino Veltrenſi didicit, quem admirabilem virum in iis, quae ad Latinitatem pertinent, Georgius Trapezuntius praeceptorem quoque habuit [k]. Eo magiſtro *vsque adeo copioſe et diligenter Latinas literas didicit, vt longe omnium latiniſſime ſcriberet, nec plane dignoſci poſſet, an exactius et certius ab eo Latina Graece, an ipſa Graeca Latine verterentur*, quae verba ſunt ipſius Iouii. Neque tamen in ſolo literarum humaniorum ſtudio haeſit, ſed ad ipſam quoque philoſophiam induſtriam ſuam transtulit, et imprimis Peripateticam philoſophiam excoluit. Cuius diligentiae ſpecimina ſunt verſiones librorum Ariſtotelis *de hiſtoria animalium*, *et problematum* Theophraſti *de plantis*, aliaque [l], in quibus ita Latini ſermonis curam habuit, vt ipſe fateretur, ſe illos libros non minus eleganter Latine expreſſiſſe, quam Ariſtoteles Graece ſcripſerit. Laudat quod Iouius, *quod Romanae linguae facultatem, quum noua vocabula ſolerter effingeret, audaci ſed generoſa translatione locupletauerit*; qui et alio loco [m] notat, *Plinianorum verborum obſeruatorem atque imitatorem diligentiſſimum fuiſſe.* Non tacendum tamen, licet inter optimos interpretes numerari meruerit [n], offendiſſe viros doctos, et philoſophiae ſtudium et Graecae linguae indolem, quod vtrumque nimis, vbi ſua dat, regnare olim iam notauit magnus ERASMVS [o]. In quibusdam etiam illum lapſum eſſe, nonnullis obſeruatum, quae cauſſa eſt, cur verſiones eius poſtea temporis ab aliis paſſim emendatae ſint [p]. Valde vero iſtis laboribus ſe viris ſummis, maxime Beſſarioni atque

h) In Elog. c. 26.

i) Id OVDINVS vult de S. E. T. III. p. 2540.

k) De docto hoc viro, de quo in monumentis eius temporis altum ſilentium eſſe dixit FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. IX. p. 192. not. b. ipſe poſtea quaedam tradidit memorabilia in Bibl. Lat. Med. T. III. p. 76. not. a.

l) Vid. IDEM Bibl. Graec. l. c.

m) De piſcibus L. I. c. 4. apud POPE-BLOVNT Cenſ. p. 474.

n) Vid. quos laudat IDEM l. c. et HVETIVS de claris interpret. p. 219.

o) In Ciceroniano p. 160. „Theodorus Gaza „Ariſtotelem, quam Ciceronem exprimere maluit, quo non alius felicior, ſiue vertat Graeca Latine, ſiue Latina Graece. Cum ſua loquitur, duo quaedam obſtrepunt delicato lectori, „philoſophiae ſtudium, in quo totus erat et illud „γνήσιον Graeci ſermonis, quod Latine loquentes ſequi ſolet, ac vix vnquam dediſcitur.

p) Conf. quae notat FABRICIVS l. c. not. c.

ni atque Coſmo Medici commendauit, quo auctore quoque verſionem librorum Ariſtotelis eum ſuſcepiſſe, ne vero Argyropuli verſioni ſua interpretatione detraheret, eam deleuiſſe, ſupra memorauimus. Vterque gratum ſe ei praeſtitit: hic enim beneficiis illum auxit, ille ſacerdotio in magna Graecia. Ex quibus prouentibus commode viuere potuiſſet homo frugali et philoſophica vita contentus, et a voluptatis et luxuriae profuſione alienus, niſi neglectis rationibus oeconomicis omnes reditus rapacibus Graeculis et Brutiis demandaſſet [q]. Ita enim neglecta re familiari in paupertatem et inopiam redactus eſt. Quam vt leuaret, *Hiſtoriae animalium* Ariſtotelis verſionem tanto ſtudio confectam et in membranis accurate perſcriptam Sixto IV, P. M. inſcripſit, et munus ei obtulit [r]. A quo cum pingue munus et lautiorem fortunam ſperaſſet, ſpe deceptus ſua, quinquaginta tantum aureos praemium retulit, cum ſe totum inauratum iri a pontifice expectaſſet [s]. Qua de re tantam indignationem concepit Gaza, ſtudiorum ſuorum deplorata fortuna, quod tam parca lucubrationum ſuarum merces eſſet, vt numos in Tiberim proiiceret [t], moeſtus ad Brutios ſuos reuertens, vbi quoque fame periiſſet, niſi Ferrarienſis ducis munificentia pauliſper fuiſſet ſuſtentatus, vt narrat THOMAS DE PINEDO [u]. Breui quoque poſt, aegritudine et moerore confectus anno MCCCCLXXVIII, non Romae quidem, vt nonnullis [x] viſum, ſed in Brutiis [y] ſenex obiit, relicto non auaritiae quidem, indignationis tamen et ſortis aduerſae exemplo memorabili. Fuit, conſentientibus virorum doctorum iudiciis non ſolum grammaticus, ſed philoſophus quoque celeberrimus, immo VOLATERRANO [z] iudice, in eloquentiae, philoſophiae et medicinae ſtudiis huius ſeculi facile princeps, Peripateticae autem doctiſſimus, vt ex iis conſtabit, quae infra de Peripateticorum contra Platonicos litigiis dicemus.

§. III. Eandem cum Theodoro Gaza viam ad excolendam Peripateticam philoſophiam ingreſſus eſt GEORGIVS TRAPEZVNTIVS, vir eleganter doctus, de cuius rebus ad literas ſpectantibus, poſt vitam eius a FERNANDO ALPHONSO HERRERA [a] ſcriptam, videndi IOVIVS [b], ALLATIVS [c], PAPADOPOLI [d], NICERONIVS [e], et aucto- *Georgius Trapezuntius.*

q) IOVIVS in Elogiis loc. cit.

r) Iuſſerat hanc verſionem eum conficere Nicolaus V, cui etiam inſcripſerat. Eo autem defuncto cum ad ſucceſſorem diſſimilem ſe conuertiſſet, ſpe falſus eſt.

s) Varie rem narrant viri docti, vid. LEON. COZZANDVS de magiſt. antiq. phil. L. I. p. 119. IO. PIER. VALERIANVS de literat. infelicit. L. II. p. 259. THEOPH. SPIZEL. Literat. felic. p. 895. IOVIVS l. c.

t) Dixiſſe refert IOVIVS: „Effugere hinc libet, „poſtquam optimae ſegetes in olfactu praepin„guibus aſinis ſordeſcunt.

u) Ad Steph. Byzantin. p. 306.

x) TRITHEMIVS de S. E. c. 848. p. 202. et poſt hunc Palmerius, Boiſſardus, alii.

y) IOVIVS loc. c. VOLATER. L. XXI. p. 775. quos plerique ſequuntur.

z) Loc. cit.

a) Praefixa eſt libris V. Rhetoric. editis Complut. 1511. fol. Vitam Georgii quoque eius Dialecticae praefixit IOANNES NOVIOMAGVS.

b) In Elog. c. 25.

c) De claris Georgiis §. 50. p. 721. ed. Fabr.

d) Hiſt. Gymnaſ. Patauini T. II. p. 18.

e) Memoires des hommes illuſtres T. XIV. p. 322.

et auctores Ephimeridum literariarum ab Italis ſcriptarum [f], vt alios taceamus, alibi [g] a nobis adductos. Fuit is quidem patria Cretenſis, quo loco anno MCCCXCVI, prid. Non. Apr. natus eſt: Trapezuntius autem dictus eſt, quia ad Trapezuntem Cappadociae vrbem paternum genus referebat. Forte, (quod et Andream Eudaemonem Ioannem feciſſe, legimus [h]) ideo Cretenſis dici noluit, quod Cretenſes male audirent, idque dudum ſuſpicatus eſt Lilivs Gyraldvs [i]. Is tempore Eugenii IV, P. M. quo Florentinum concilium celebratum, et de concordia inter Graecos et Latinos ineunda deliberatum eſt, in Italiam venit, et Venetias primo, dein Romae pedem figens, rhetoricam et philoſophiam docuit; gymnaſio praefectum fuiſſe tradit G. I. Vossivs [k], aliis tacentibus [l]. Poſtea a Nicolao V, qui eruditioni Georgii ob peritiam Graecae literaturae et philoſophiae Peripateticae mire fauebat, ſibi ab epiſtolis eſſe iuſſus eſt, id quod ab Eugenio iam factum eſſe, perperam tradit H. Whartonvs [m]. Anno MCCCCLXV Conſtantinopolin venit, paulo poſt redux iterum. In quo itinere de martyrio Andreae de Chio, quod hoc anno ſubiit, commentandi occaſionem nactus eſt. Vehementer autem non complexus modo eſt Ariſtotelem, ſed eius quoque partes non minore acerbitate et vehementia eſt tuitus, eamque ob rem magna dicacitate et indigna philoſopho rabie conterraneos ſuos, qui Platonem venerabantur, eiusque philoſophiam magno ſtudio colere coeperant, aggreſſus eſt. Quem dentem caninum cum non modo in Platone, ſed omnino omnibus, quotquot ei pretium ſtatuebant, figeret, ſummam omnium inuidiam meruit, et perſecutionem quoque potentium, quos tunc valde Platoni fauiſſe, ex ſuperiori capite conſtat, ſibi contraxit, ipſique Nicolao V, maximi quidem Ariſtotelem facienti, verum Platonem quoque colenti, diſplicuit, et imprimis Beſſarionis in ſe calamum concitauit, qui eum ſub calumniatoris Platonis nomine fortiter refutauit, vt ſupra dictum [n]. Ita vero dum inuidiam et inſidias cultorum Platonis euitare nequit, praeſidiis ad ſuſtentandam vitam illi vbique apud potentiores interclusis miſere vitam agere coactus eſt. Et ſuccubuiſſet fatorum aduerſitati, niſi, quod ipſe filius Andreas refert, Alphonſus V. rex eum Neapolin aduocauiſſet, et exhibito honeſto ſtipendio, clementer eum habuiſſet [o]. Falſum itaque eſt, quod Whartonvs [p], narrat, poſt Eugenii mortem Alphonſum regem eum Neapolin accerſiuiſſe, et lauto admodum ſtipendio honeſtauiſſe. In ea tamen, quam regis gratia ipſi parauerat, felicitate, infelici fato vſum eſſe, ſunt qui narrent,

f) T. XVI. p. 414 ſeqq.

g) In Hiſtor. philoſ. Germanice ſcripta T. V. p. 1473.

h) Vid. Is. Casavbonvs Exerc. Antibar. l. c. 4.

i) De poëtis ſui temporis L. II. p. 63.

k) De Hiſt. Lat. L. III. c. 5. p. 599.

l) Praeter Iacobvm Gordonivm in opere Chronolog. apud Iovivm loc. cit. et Io. Noviomagvm loc. cit.

m) Ad Caueum p. 97.

n) Idem factum, in libro de natura et arte aduerſus Trapezuntium et Plethonem pro Theodoro Gaza, vid. Fabr. Bibl. Graec. Vol. X. p. 722.

o) Vid. Vossivs l. c.

p) loc. cit.

rent [q], tradentes: ingenii monumenta multo elucubrata labore pontifici maximo eum obtuliſſe, ratum, lautum aliquod praemium ſe relaturum eſſe, accepta vero centum tantum ducatorum mercede, ſpei fruſtratae dolore accenſum et auaritiae pontificis indignatione commotum, pecuniam in Tiberim abieciſſe, addita exclamatione: Periere labores, pereat et ingrata merces! ita vero aegritudine conſumtum fuiſſe, vt in gruiſſimum morbum incideret; ex quo cum reualeſcere coepiſſet, pueriliter tamen deliraſſe. Fatemur autem, valde nobis ſuſpectam eſſe hanc narratiunculam, eo quod Iouius, qui diligenter huiusmodi circumſtantias enarrare ſolet, eam taceat, quamuis eum in ſenectute repueraſcere coepiſſe tradat; et veriſimile eſt, quod Gazae obtigit, ad Trapezuntium ob ſimilem fortunam fuiſſe relatum [r]. Illud verum, morbo correptum in exacta ſenectute amiſſa memoria miſeram traxiſſe vitam. Narrat enim RAPH. VOLATERRANVS [s], qui eundem ante amiſſam memoriam iam ſenem docentem puer audiuerat, in vrbe ſolum, detrito pallio, pileatum et nodoſo ſcipione iamiam ruituri corporis membra ſuſtinentem aberrauiſſe. Obiit, quod Genebrardus et Gualterus IOVIO et ALLATIO [t] laudati volunt, anno MCCCCLXXXVI, FABRICIVS [u] autem diem obiiſſe obſeruat extrema ſenectute poſt ademtam prius omnium rerum propriique nominis memoriam Romae anno MCCCCLXXXIV, ante XII Aug. Cuius hanc rationem affert: Eo die Sixtum IV rebus humanis exemtum eſſe, cui Andreas, filius Georgii Trapezuntii, dicans Almageſtum Ptolemaei a patre verſum, negauerit patrem morte praeuentum facere hoc ipſum per ſe potuiſſe. Virum fuiſſe doctiſſimum veteriſque literaturae Graecae periſſimum inter eruditos conuenit, quorum iudicia de Georgio collegerunt THOMAS POPE-BLOVNT [x], et ALLATIVS qui videndi. Et POLITIANVS [y] quidem vehementer eum laudat, et Gazae quoque praefert, aliorum vero iudicio [z] illi multo inferior eſt. Valde etiam eum contemnunt aduerſarii, inter quos Nicolaus Perottus indignis modis et conuitiis inſolitis eius famam proſcidit, cuius verba apud ALLATIVM [a] legi, quam heic cum taedio lectoris exſcribere malumus. Illud autem negari non poteſt, in verſionibus veterum auctorum Graecorum, etiam philoſophorum (nam Platonis libros *de Legibus* Nicolai Viuſſu et Ariſtotelem *de animalibus* ex Graeco conuertit) nec eruditionem, nec diligentiam et attentionem, nec fidem ſatis demonſtrauiſſe, et quod imprimis in Euſebio vertendo auſus eſt, multa ex ingenio adieciſſe, mutauiſſe, omiſiſſe, et boni interpretis officium ſaepe migrauiſſe [b]. Quae cauſſa eſt, cur mire-

I 2 tur

q) Vid. citati.

r) Addi his poteſt, filium eius Andream cum papae Sixto IV Almageſtum Ptolemaei a parente editum obtuliſſet, ſcripſiſſe idem patrem voluiſſe facere. At ſi ita ingrata fuiſſet pontificis auaritia, et eam tantopere Georgius doluiſſet, non iterato conſilio vltimum opus ſuum illi inſcribere conſtituiſſet.

s) Anthropolog. L. XXI.

t) ll. cc. hos plerique ſequuntur.

u) Bibl. Lat. Med. T. III. p. 106. conf. Giorn. dei lett. d' Italia T. XVI. p. 422.

x) Cenſ. Cel. Auct. p. 460.

y) Miſcell. c. 90.

z) Vid. VOSSIVS Inſt. Orat. L. I. c. 3.

a) Loc. cit. p. 734.

b) Conf. praeter adductos FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. VI. p. 36.

tur HVETIVS [c], *Georgium Trapezuntium Beſſarionis familiarem, et aſſeclam, tam illuſtri exemplo minime adductum intemperantiſſime luxuriaſſe; cum praeſertim in phyſicis vel theologicis interpretandis fere verſatus ſit, quales res dicere ornate velle puerile eſt, plane autem et perſpicue docti et intelligentis viri.* Longe vero deteſtabilior fuit in viro per omnem vitae aetatem in literis et philoſophia verſato, animus maledicus, mordax et dicacitate moleſtus, qua et amicis et ſibi ipſi nocuit, famamque eruditionis ſuae vehementer conſpurcauit. Quam animi eius malitiam linguaeque atque calami incontinentiam potiſſimum expertus eſt Theodorus Gaza. Cum enim vterque Ariſtotelis libros, quibus hiſtoriam animalium complexus eſt, ex Graecis Latinos feciſſet, quod magni laboris opus erat, ob nomina plurima, quae Latino ore dici recuſant, vterque gloriam ſuperati difficillimi laboris ſibi vindicauit. Scripſerat autem Gaza in praefatione: *Adiutum ſe a nullo, nec certare adeo cum ceteris interpretibus, quos*, inquit, *vincere nullum negotium eſt.* Quae verba adeo mentem Trapezuntii vulnerarunt, vt et in *ipſum Theodorum rabie quadam immenſi furoris*, quae verba ſunt NIC. PEROTTI [d], *inuaderet, et veluti draconis epoto calice inſanire, ac palam furere inſtar rabidi canis coeperit.* Neque Gazam aggredi contentus, cum Beſſario quoque Theodorum Georgio praetuliſſet [e], hunc quoque, tot in eum beneficiis illuſtrem in *Comparatione Ariſtotelis et Platonis*, tacite proſcindere conuiciis non dubitauit. Quae eius maledicentia illam in caput eius tempeſtatem concitauit, qua fortunam eius Romae euerſam fuiſſe ſupra diximus. His animi vitiis acceſſit immoderatus Ariſtotelis amor, quo excitatus Stagiritam ſe extollere ſatis non poſſe credebat, niſi Platonem omni maledicentiae genere traduxiſſet. Quod cum ferri in tanta hominis impudentia et temeritate non poſſe iudicaret Beſſario, caninam eius dicacitatem execratus librum *contra calumniatorem Platonis* ſcripſit, et quam inepte atque pueriliter eum in vertendis Platonis libris *de Legibus*, tum in eo vituperando fuerit verſatus, oſtendit, vt ſupra prolixe dictum. Mirum itaque non eſt, Trapezuntium ſuo ſibi iumento et infelicitatem et inuidiam accerſiuiſſe, et famam ſuam turpiter commaculauiſſe. Quam reparare, ſcripta *contra Theodorum Gazam Apologia* conatus eſt filius Andreas. Qui parentis verſionem Almageſti Ptolemaei Sixto IV dicauit, parenti inuidiae morbo non melior, ſi verum eſt, quod VOSSIVS [f] narrat: „Exoſum fuiſſe Trapezuntio Ioannem de Regio Monte [g], quia is li„brorum Ptolemaei *περὶ μεγάλης πραγματείας* translationem ac commen„tarios

c) De claris interpretibus p. 292.
d) Apud ALLATIVM l. c.
e) Vid. liber Beſſarionis not. (n.) adductus, c. 3.
f) Loc. cit.
g) Celeberrimi mathematici vitam ſtrictim recenſet RICCIOLVS in Almageſto, et ex eo FABRICIVS Bibl. Lat. Med. T. IV. p. 354. et integro Commentario PETRVS GASSENDVS in vita Regiomontani, add. Cl. Io. GABR. DOPPELMAYER de mathemat. et artificibus Norimbergenſibus p. 1 ſeqq. Romam anno 1575 a Sixto IV. P. M. euocatus ad Kalendarii correctionem, rebus infectis peſtilenti febri correptus, vel, vt multi ſuſpicati, veneno a Trapezuntii filiis extinctus eſt aet. 41. Vir vere magnus, et matheſeos, atque imprimis aſtronomiae recentiore aetate reſtaurator.

„tarios a Trapezuntio factos reprehendiſſet iis libris, quibus Theonem „Alexandrinum defendit. Hoc tam aegre latum, vt cum Regiomontanus „Romam ſe contuliſſet, propterea a Trapezuntii filiis veneno extinctus „tradatur a nonnullis“. Scripſit Trapezuntius quoque Dialecticam, cuius editiones recenſent ALLATIVS et WHARTONVS [h]. Alium Georgium Trapezuntium, qui nuper, teſte DEMETRIO PROCOPIO, Scholae principalis Bucureſtinae in Wallachia magiſter fuit, imbutus externa philoſophia et ſacra theologia, Graecamque linguam callens, acroamatica Ariſtotelis ſcripta multo ſtudio et labore diſcipulis ſuis interpretatus eſt [i], ab hoc ſeniore tempus facile diſtinguit.

Georgius Scholarius.

§. IV. Inter Graecos porro pro Ariſtotelis philoſophia acriter decertauit GEORGIVS SCHOLARIVS, vel quo nomine quoque innotuit, Gennadius, vir ſuo tempore non modo CP. illuſtris, ſed in hiſtoria quoque eccleſiaſtica non negligendus, cuius hiſtoriam recentiori aetate viri docti paſſim excuſſerunt [k]. Nos ex ea illa tantum attingimus, quae ad inſtitutum noſtrum pertinent, et Scholarium nobis virum doctum et philoſophum ſiſtunt. Patria videtur Conſtantinopolitanus fuiſſe, quo loco eruditionis ſemina hauſit, inque philoſophia, theologia iuriſque peritia eos profectus habuit, vt magnam ab ineunte aetate famam inde conſequeretur. Diſcipulum fuiſſe Matthaei Camariotae tradit MAXIMVS MARGVNIVS [l]; is enim ita: *Opinor autem hoc ſcriptum* (epitome rhetoricae Hermogenianae) *eſſe Matthaei Camariotae, viri tum pietate, tum eruditione non ignobilis, qui quidem floruit, ante expugnationem vrbis CP. per Turcas, et praeter alios etiam Gennadium Scholarium, cui poſt captam Conſtantinopolin patriarchalis gubernatio credita eſt, diſcipulum*

h) ll. cc. Vtimur nos editione Col. 1533. 8.

i) De eruditis hodiernae Graeciae §. 96. apud FABRIC. Bibl. Graec. Vol. XI. p. 803.

k) Georgii Scholarii notitiam literariam tribus nobis locis ſuppeditauit LEO ALLATIVS, de perpetuo conſenſu L. III. c. 5. 6. de claris Georgiis p. 760. et in libro contra Creyghtonum. Cum autem mire inter ſe nonnulla miſcuiſſet, tresque Gennadios confinxiſſet, paulo plenius curatiusque huius patriarchae hiſtoriam literariam examinauere ſcriptores hiſtoriae concilii Florentini, et imprimis FRID. SPANHEMIVS in diſſ. de perpetua in hunc diem diſſenſione eccleſiae Graecae et Orientalis a Romana ac Papali. P. I. f. 9. 10. T. II. Opp. p. 491. quem ſequitur LAMBECIVS Bib. Vindob. L. VII. p. 111. Maxime vero de ea re diſceptatum eſt inter THOMAM SMITH et RICHARDVM SIMONIVM. Cum enim ille redux CPoli in epiſtola de Graecae eccleſiae hodierno ſtatu hunc reprehendiſſet, quod transſubſtantiationis dogma Graecis tribuiſſet, quod demum a Gabriele Metropolita Philadelphiae introductum ſit, Simonius ei oppoſuit GENNADII homiliam de ſacramento Euchariſtiae. Eam SMITHVS in Miſcellaneis p. 4. velut ſpuriam reiecit, SIMONIO priſtinam ſententiam in diſſ. de fide eccl. Orientalis de transſubſtantiatione Pariſiis 1687. Gallice edita tuente, cui reſpondit anglus in libro aduerſus cauillationes Simonii. Tandem EVSEBIVS RENAVDOTIVS Pariſiis 1709. 4. edidit Gennadii Patriarchae CPolitani Homiliam de ſacramento Euchariſtiae, Meletii Syrigi et aliorum de eodem argumento opuſcula, Gr. et Lat. ſeu Appendicem ad acta, quae circa Graecorum de transſubſtantiatione fidem relata ſunt in opere de perpetuitate fidei. Huic praefationem et diſſ. praemiſit de vita et operibus Gennadii p. 37. quam cum obſeruationibus ſuis recudi fecit FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. X. p. 343. ſqq. in qua vnum fuiſſe Gennadium luculenter probat. Ex his ſcriptoribus ſuam de doctrina et ſcriptis Georgii Scholarii diſſertationem more ſuo compilauit CAS. OVDINVS de ſcript. eccleſ. T. III. p. 2470. Conf. Cel. PFAFFIVS Primit. Tub. P. I. p. 210. not.

l) In epiſtola praefixa MATTH. CAMARIOTAE Epitomae Rhetoricae Hermogenianae.

habuit, paulo autem poſt eandem expugnationem obiit [m]. Obſtare tamen videntur temporum rationes; Scholarius enim in ſynodo Florentina et ante eam magna auctoritate et muneribus quoque conſpicuus fuit, Camariota circa tempora expugnationis CPolitanae illuc venit, et vltimis Palaeologorum temporibus rhetoricam et philoſophiam ibi docuit. Pluribus vero Scholarius ante ſynodum Florentinam annis in didaſcalorum collegium Conſtantinopoli admiſſus, apud Ioannem imperatorem gratioſus fuit, et ſecretioribus conſiſtorii imperialis conſiliis, iis maxime, quae de vnione cum Latinis ineunda agitabantur, adhibitus eſt. Anno MCCCCXXXVI iudex in iudicio imperatoris CP. fuit, adeoque laicus: Biennio poſt cum eodem imperatore cum aliis in Italiam abiens, in concilio Florentino, quod vnionem vtriusque eccleſiae vrgebat, Graecorum magna pars fuit. Vtrum vero vel pro vnione fuerit, quod Latini volunt, vel contra eam ſteterit, quod Graeci contendunt, huius loci non eſt, disquirere, et ad auctoritatem *orationum apologeticarum pro ſynodo Florentina*, quae ei tribuuntur, redit, quas genuinas eſſe ALLATIVS [n] contendit, vt ſpurias reiecit FRID. SPANHEMIVS [o], conciliatorem agente EVS. RENAVDOTIO [p]. Illud certum, diſplicuiſſe poſt concilium Scholario vnionis conſilium illudque totum abieciſſe, et contrariam partem omnibus viribus defendiſſe. Valde ea re offendit Conſtantinum vnionis negotio fauentiſſimum. Cuius iram metuens in monaſterium pantocratoris, quod prope Conſtantinopolin eſt, Laicus licet, ſeceſſit, nomine Gennadii aſſumto. Qui enim duos nobis obtrudit Gennadios ALLATIVS, deceptusque ſcriptis ſuppoſititiis contendit, noſtrum poſt patriarchalem dignitatem depoſitam vitam demum ſolitariam elegiſſe, audiendus non eſt, falſoque alium hunc, qui ante vrbis oppugnationem in monaſterium ſeceſſit, Gennadium fuiſſe aſſerit, vt accurate obſeruatum RENAVDOTIO [q]. Capta Conſtantinopoli cum extrema quaelibet Graeci partim metuerent, partim paterentur, eodem anno MCCCCLIII Gennadius Graecis Henoticis infenſiſſimis acceptiſſimus Sultani Muhammedis iuſſu, teſte PHRANZA [r] aliisque CP. rerum ſcriptoribus patriarcha, laicus licet, electus eſt, tanto Turcarum principis fauore, vt eum de rebus ſacris diſſerentem libenter audiret, isque ſpem haberet tyrannum ad ſacra Chriſtiana adducendi. Quae cum decollaret, et in tanto munere ſuſtinendo ab iis deſtitueretur, quorum erat opitulatrices manus iungere, patriarchali ſe dignitati abdicauit, inque monaſterium S. Ioannis Baptiſtae in monte Menoecei ſeceſſit, vbi circa annum MCCCCLXIV, vt coniecturis veriſimilibus demonſtrauit RENAVDOTIVS fatis conceſſit. Ita hiſtoria Scholarii, quae valde confu-

m) Pertinet hic Camariota inter eos, qui vltimis imperii Graeci annis philoſophiam CPoli docuerunt. vid. ALLATIVS et FABRIC. ll. cc. OVDINVS l. c. p. 2472. 2519.

n) Loc. cit.

o) Loc. cit.

p) Loc. cit. hic enim interpolatas eſſe concedit. conf. ROB. CREYGHTON. ad SGVROPVLI Hiſt. Conc. Florent. praef.

q) Loc. cit.

r) In Chronico L. III. c. 19. p. m. 197. edit. Iac. Pontani.

fuſa et obſcura eſt, in ordinem redacta, non opus eſt, quod Caryophylus primus fecit, quem ſecutus eſt Allatius, duos Scholarios confingere, quorum vnus Henoticis adhaeſit, alter Schiſmaticis. Illum enim confingi hypotheſeos gratia recte laudatis viris demonſtratum eſt: qui luculenter probauerunt, ſcripta Scholarii pro vnione, ad quae prouocat pars altera, ſuppoſitionis eſſe ſuſpectiſſima. Verum haec omnia ad eccleſiaſticam hiſtoriam ſpectant, ideo hoc loco tantum commemoranda, vt conſtet, cur tam infenſum in Graecos, qui inter Latinos Platonem ſequebantur, praecipue Plethonem, fouerit animum. Cum enim illi omnes Henoticorum partibus ſe addixiſſent, quas Vatiniano odio proſequebatur Scholarius, in eius indignationem Platonica ſimul philoſophia incurrit. Quam tantopere expertus eſt Pletho, vt libros eius *de Legibus* Conſtantinopoli vltricibus flammis traderet, poſtquam eos ſcripto refutaſſet, cui tamen acriter Pletho reſpondit. De quibus eius litibus in ſequenti §. dicemus. Scripſit *Introductionem in Porphyrium de vniuerſalibus*, *in praedicamenta Ariſtotelis*, *in librum de interpretatione*; et quorundam Scholaſticorum libros Graeco ſermone donauit. Quam operam Gilberti Porretani libro *de ſex principiis*, fragmentisque ex dialectica magiſtri Petri Hiſpani, et Thomae Aquinatis *de differentia inter eſſentiam et eſſe* praeſtitit. De quibus eius reliquisque ſcriptis theologicis videndi ALLATIVS [s], LAMBECIVS [t], OVDINVS [u].

§. V. Inter hos, quos hucusque recenſuimus philoſophos, ex vna parte Platonem, ex altera Ariſtotelem ſequentes magna de praerogatiua Platonis prae Ariſtotele, deque vtriusque philoſophiae pretio exorta eſt controuerſia, quam paſſim tetigit LEO ALLATIVS [x], prolixius vero narrauit eruditiſſimus BOIVINIVS, qui peculiarem de iſta lite differtationem [y] nobis exhibuit. Cuius in enarranda hac contentione veſtigia ita legemus, vt quod noſtrum inſtitutum adiiciendum poſtulauerit, addamus. Claſſicum vero cecinit, bellique philoſophici ſignum ſuſtulit Georgius Gemiſtus Pletho, cuius literariam et philoſophicam hiſtoriam, ſupra dedimus, memorauimusque, ſuperſtitioſa eum veneratione Platonem fuiſſe proſecutum, adeo, vt Plethonis nomen Gemiſti appellationi adiectum fuiſſe ob eandem cauſſam nonnullis viſum ſit. Intolerabile illi fuit, imperium Ariſtotelis, quod per tot ſecula barbariei beneficio obtinuerat, reſurgente elegantiori literatura non modo minime imminui, ſed certante quoque inter ſe virorum doctiſſimorum diligentia, et honeſtioris diſciplinae ornatu magis confirmari; ita vero Platonis auctoritatem deprimi, vt vel eadem dixiſſe, vel acutius vidiſſe Ariſtoteles crederetur. Huic itaque malo obuiam eundum, et renaſcenti philoſophiae

Controuerſia inter Platonicos et Ariſtotelicos.

Plato-

s) Loc. cit. p. 2487.

t) De Bibl. Vindob. L. VIII. p. 385.

u) Loc. cit. p. 782.

x) De claris Georgiis p. 747 ſeqq. Conf. DORN. ad IONSIVM de Scr. H. Ph. L. III. c. 21. §. 10 ſeqq. p. 110 ſeqq. LAVNOIVS de fortuna Ariſtotelis c. X. p. 225 ſeqq.

y) Memor. literar. Academiae regiae inſcript. et elegantioris literaturae, T. II. p. 775 ſeqq. eam Germanica veſte exhibuit et obſeruationibus auxit Cl. HEVMANNVS Act. phil. Vol. II. p. 537 ſq.

Platonicae ſuppetias ferendas eſſe ratus, librum edidit, *de Platonicae et Ariſtotelicae philoſophiae differentia;* in quo ſyncretiſmum Platonico-Ariſtotelicum magno argumentorum numero iugulauit, et quam mire inter ſe philoſophi iſti differant, oſtendere conatus eſt: Platonicae vero Philoſophiae cauſſam agi non poſſe credidit, niſi conuiciorum plauſtra in Ariſtotelicae philoſophiae fautores cultoresque cumularentur. Ea vero inſania adeo, quicquid Peripatetice philoſophabatur, immo omnes quoque, qui modeſtiam amabant, offendit, vt cunctorum reprehenſionem merito incurreret. Thraſoni vero huic publice ſe opponebat Georgius Scholarius, cuius vitam ſupra quoque dedimus. Is Epheſinae eccleſiae metropolitae Marco Eugenio et animo et hypotheſibus erat addictiſſimus, et cum infenſiſſimum contra Romanam eccleſiam et Henoticos animum a moribundo haereditate quaſi accepit, tum ad Ariſtotelis quoque amorem et reiiciendam Platonis philoſophiam ab eo adductus eſt [z]. Marcus enim ille, referente Bessarione, contendebat, *opiniones Ariſtotelis noſtrae religionis veriſſimis optimisque ſententiis conſentaneas eſſe, ac proinde veriores: Platonis autem diſſentire noſtris, ideoque falſas eſſe et a veritate prorſus alienas.* Quam opinionem poſtea Scholarius, et Georgius Trapezuntius, tanto epiſcopo praeeunte ſecuti ſunt. Eam inito certamine literario aduerſus Plethonem defendere ſuſcepit Scholarius, qui cum reſponſionem Plethoni opponeret, quam ἀντιλήψεις appellauit [a], non minori vehementia in aduerſarium inuectus eſt. Ad has Scholarii pro Ariſtotele obiectiones noua diſputatione reſpondit Pletho, in qua teſte, qui ipſe libellum nondum editum habuit, Allatio[b], *non diſſimilibus opprobriorum plauſtris Scholario ſe oppoſuit, cuius ignorantiam non ſine contumelia multis conatus eſt oſtendere conſiliique ſui tenax aſſidue Platonem extollere, Ariſtotelem vero coelo ab alto deiicere.* Qua apologia Plethonis vehementer exulceratus eſt Scholarii animus, ſic vt nihil niſi vindictam ſpiraret, eiusque occaſionem callidus quouis modo captaret. Quam ſpe omni citius ſuppeditauere Plethonis libri *de Legibus*, in quibus Platonicis hypotheſibus, vel potius Alexandrinis deliriis Platonicorum reformatorum vſus, nouam rempublicam, Platonem imitatus, inſtruxerat. Eius libri exemplum hodie integrum deſideratur, et fragmenta tantum nonnulla aſſeruantur mſc. in forulis bibliothecarum publicarum, argumentum tamen, quod indiculo librorum praefigitur, vulgauit Allatius [c], quod heic quoque apponemus, cum Plethonis philoſophiam, ipſamque quae ipſi tanta inuidia excitata eſt, tragoediae cauſſam mire illuſtret. Ita vero ſe habet: *Liber continet theologiam dogmatibus Zoroaſtris et Platonis conformem, cum in ea recenſeantur Dii, qui per philoſophiam innoteſcunt, patriis Graecorum eorum nominibus, ſingulis ex iis, quae non* adeo

z) Vid. Renavdot. Vit. Gennad. §. 28. p. 3463. vbi vltima Marci verba, quibus ſe coram Deo, angelis et hominibus obſtrinxit Gennadius, habentur.

a) Vid. Allatius de Georgiis p. 781.

b) Loc. cit. p. 747. 781.

c) Loc. cit. p. 749. et in libro de menſura temporum p. 135, qui etiam Graeca verba affert.

adeo ob poëtarum diſcordes ſententias ſeu tergiuerſationes conformantur, ad quam conformiſſimum philoſophiae genus redactis. Moralia ſecundum hos eosdem ſapientes nec non Stoicos. Rempublicam vero Laconicam, dempta tamen ex ea nimium ſeuera ac aſpera educatione, nec a multis probata, adiecta quae apud principes in pretio eſt, philoſophia, potiſſima nempe inter alias quae Platonicis reipublicae adminiſtrationibus conſtat, bene comtas ſacrorum ceremonias non nimis curioſas, neque in neceſſariis deficientes. Naturalia pleraque ex ſententia Ariſtotelis. Delibat etiam quodammodo liber et principia, quae a ratione non abſunt, antiquitates Graecorum, et in quibusdam diaetam ſalutarem. Facile ſubolebit Lectori, Alexandrinae philoſophiae non ignaro, huius magis myſteriis, quam Chriſtianae diſciplinae rempublicam ſuam Plethonem attemperauiſſe. Hoc librorum nondum vulgatorum argumentum, et, vt veriſimile, ipſi Plethonis libri Scholario innotuerant, eumque vehementer eam ob rem armauerant, clamantem hoſtem eſſe Plethonem Chriſtianae religionis, eamque pulſam velle, illiusque loco gentilem conari introducere. Ita vero factum, vt ab eorum publicatione deterreretur Pletho: obſeruatum enim Boiuinio ex Gennadii epiſtola ad Ioannem exarchum [d], libros hos ab ipſo Plethone adhuc ſuperſtite vulgatos non eſſe, ſed preſſos potius et clam habitos, donec poſt ipſius obitum a Demetrio Palaeologo deſpota proderentur. Quod ſi GEORGIO TRAPEZVNTIO [e] fides eſt, cuius verba refert ALLATIVS [f], liber hic poſt exitum eius, ne publice legeretur, et multis officeret, a Peloponneſi principe Demetrio, ſicut fertur, ereptus celatusque eſt. Vnde Idem quoque GEORGIVS [g], poſtquam Muhammede non meliorem Chriſtianae diſciplinae hoſtem Plethonem fuiſſe dixerat, eumque atris ob eam rem coloribus depinxerat, quaerendum ignique tradendum eſſe iudicat [h], idque hucusque factum haud eſſe vehementer dolet [i]. Quod vero Plethonis viui

d) Vid. LAMBECIVS de Bibl. Vindobon. L. VII. p. 162. OVDINVS de S. E. T. III. p. 2497. BOIVIN. l. c. p. 20.

e) De comp. Plat. et Ariſt. L. III. c. penult.

f) Loc. cit. p. 750.

g) Loc. cit.

h) Fatemur tamen, ſcrupulum poſſe moueri, vtrum mortuo demum Plethone libri hi flammis traditi fuerint, an eo adhuc ſuperſtite. Extat enim inter Codices mſc. Bibliothecae Vindobonenſis anonymi Conſolatio ad G.G. Plethonem trium librorum de legibus combuſtione per Georgium ſcholarium ſiue Gennadium, patriarcham CPolitanum. vid. REIMMANN. Biblioth. acr. p. 553. Si vero tum, cum comburerentur, Pletho ſuperſtes non fuit, qui potuit ſcripta conſolatione confirmari. Nec obſtant rationes Chronologicae Plethonis, qui μακρόβιος ſero obiit. Nolumus tamen teſtimoniis ſcriptorum coaeuorum, Georgii Trapezuntii, ipſiusque Gennadii fidem denegare, et fortaſſe ſcriptor iſte fictione tantum vſus eſt, ad vindicandam poſt fata Plethonis ipſiusque Platonicae philoſophiae famam.

i) Verba eius atra bile plena exhibet ALLATIVS de Georgiis p. 750. qui etiam cenſuram Manuelis magnae eccleſiae rhetoris non minus duram affert, apud ipſum legendam. Scripſit ob eam rem pro Plethone Apologiam ALLATIVS l. c. p. 753. cauſſatus, „Plethonem eruen-„dis e latebris philoſophorum et potiſſimum „Platonicorum ſententiis, iisque ſcripto traden-„dis, plus quam par erat materiae addictum ani-„mum aduertiſſe, et ſtudio pertinaci contra „ſentientium opiniones dente etiam maledico „vellicaſſe, non vt eorum praua dogmata de „nouo, quae docte ipſe refellit, in hominum „animos per ſe infixa prorogaret, ſed vt ex tam „vaſto ac lacrymabili naufragio tabulas diſciſſas „ac

viui et ſuperſtitis prudentia euitare nouerat, illud fatis eo concedente factum, librique illi in manus Scholarii, vel quo nomine tunc appellabatur Gennadii, ad patriarchalem ſedem CPolitanam euecti delati ſunt; qui veteris inimicitiae memor flammis vltricibus publice Plethonis paginas deleuit, de qua vindicta epiſtola Gennadii ad Ioannem exarcham videnda, quae paſſim in Bibliothecis publicis inter codices mſc. occurrit. Nec meliorem fortunam Pletho expertus eſt, cum manus conſerendi cum Theodoro Gaza et Georgio Trapezuntio occaſio illi eſſet enata. Quam ei ſubminiſtrauit, referente BESSARIONE [k], hypotheſis ARISTOTELIS [l], *naturam quidem ſtatuiſſe omnia alicuius rei gratia facere, veruntamen nihil conſulto agere, quemadmodum ars quoque, licet ſine conſilio, agat, omnia tamen alicuius rei gratia faciat.* Hoc dogma cum tota phyſiologia Platonis haud ferat, refutandum ſibi Pletho ſumſit, contrariamque ſententiam ſecutus non artem modo, ſed et naturam conſulto agere ſtatuit. Facile de ea controuerſia amice diſputari, vel verborum quoque pugna oſtendi, et qua ratione conſenſus aliquis detegi poſſit, demonſtrari potuiſſet, niſi Pletho Ariſtotelicorum in ſe odium concitauiſſet. BESSARIO enim, Theodoro Theſſalonicenſi, Platonicis obiicienti: *Naturam et artem facere quidem, ſed non agere; ſolere vero, non quid faciamus, conſultari, ideo conſilium non artis eſſe, ſed prudentiae*, amice quidem at accurate reſpondit, et Platonicorum quoque opinionem de natura et arte ita peculiari libro expoſuit, vt in verbis magis, quam re ipſa pugnam eſſe oſtenderet, licet fateatur, Plethonis partes potiores eſſe. Haec doctiſſimus cardinalis ad Theodorum Gazam quoque perſcripſerat, qui Ariſtotelis partibus ſe contra Plethonem addixerat; eumque, cum facile animum contineret, ab iniuria in Plethonem nullo negotio retinuit. Aliter autem euenit, cum Georgius Trapezuntius huic ſe controuerſiae immiſcuiſſet. Hic cum Gazae inuideret, ob cauſſam ſupra enarratam, et Beſſarioni quoque indignaretur, quod Theodorum ſibi praetuliſſet, vtrumque callide feriri hac occaſione poſſe exiſtimans, ſimulauit, Beſſarionis reſponſionem a Gaza profectam, magnaque acerbitate in vtrumque inuectus eſt, et canina rabie contra eos diſputauit. Qua de re cum ſupra iam diximus, nolumus ibi dicta hoc loco repetere. Patet autem ex iis, indecenter et non ſine humanitatis obliuione Trapezuntium contra Platonicos, ipſumque Beſſarionem cardinalem ſe geſſiſſe. Nec ſic velitationum finis; ſed proceſſit ex Platonicorum agmine nouus *πρόμαχος*, Michaël Apo-

„ac vagas in vnum veluti portum ſanas atque „incolumes recolligeret, indeque maieſtas Chri„ſtianae religionis, ac veritas dilucidior appa„reret " etc. Facile id nobis perſuaderi patimur, Plethonem in ipſo religionis negotio non tam aniliter impieque deliraſſe, ac eius volunt aduerſarii. Valde vero timemus, vt ab imprudentiae et leuitatis culpa abſolui poſſit, eo quod totum cacoëthes Alexandrinae pſeudo-philoſophiae, laudando defendendoque collegiſſe videtur. Verum de his definire nil licet, cum ipſe liber non prodierit.

k) De natura et arte libro adiecto tractationi in calumn. Plat. c. 1.

l) Phyſic. L. II. c. 8. T. I. p. 269.

Apoſtolius [m], Conſtantinopolitanus, qui tum apud Latinos iuuenis exulabat. Is Plethonis vel potius Beſſarionis cardinalis partes defendendas ſuſcipiens, Ariſtotelis cultores magna quidem vehementia, ſed impari ſucceſſu, et apparatu quoque eruditionis, doctrinae aduerſariorum, quos oppugnabat, inferiori aggreſſus eſt. Reſpondit ei Andronicus Calliſti Theſſalonicenſis, qui et ipſe Romae exul tum degebat, et Beſſarionis patrocinio fruebatur. Is enim cum et Graecae linguae et doctrinae antiquae notitia polleret, et imprimis in Ariſtotelica philoſophia nulli concederet, Apoſtolium, licet moderate magis et decenter, depexum dedit. Is autem ne patronum offenderet, in cuius domo exoptatiſſimum cum reliquis Graecis aſylum inuenerat [n], cum ipſum Apoſtolii libellum tum reſponſionem ſuam [o] cardinali ſubmiſit, et ad eius ſententiam prudenter prouocauit. Placuit Beſſarioni, viro graui, modeſto, et vere philoſopho Andronici modeſtia, quamuis is pro Ariſtotele pugnauiſſet, Apoſtolius Platonem defenderet, cui ampliſſime Beſſario fauebat. Is enim acerbitate, Apoſtolii offenſus, epiſtola ea de re ad illum data [p] temerarios Michaëlis inſultus repreſſit, compulitque ad palinodiam, egregie monens, quod omnibus controuerſiis praefigendum, οὐ λοιδορίαις τοῦ ἀντιδίκου, ἀλλ' ἀποδείξεσι καὶ λογικαῖς ἀνάγκαις τῷ φίλῳ συνηγορητέον, τόντ' ἐχθρὸν ἀμυντέον, *non conuiciis in aduerſarium, ſed demonſtrationibus, et neceſſariis rationibus amico ſuppetiae ferendae ſunt, et vindicta de inimico ſumenda.* Quo quidem loco in Boiuinio attentionem deſiderat eruditiſſimus HEVMANNVS [q], ratus, facile palpari poſſe, ex compoſito atque ſimulate tantum ita Beſſarionem egiſſe: fatemur tamen, veriſimile eſſe nobis, quod candide ea in re Beſſario egerit. Quamuis enim Platonis partes ipſe tueretur, quas magna vehementia Apoſtolius defenderat, Andronicus autem Ariſtotelem Platoni praeferret, quod improbabat Beſſario, diſplicuit

 tamen

m) Michaël Apoſtolius CPolitanus, vel paulo ante captam patriam, vel mox poſt illud tempus in Italiam venit, et a Beſſarione beneuole exceptus eſt. Offenſo vero cardinale, ob ſcriptorum vehementiam in Cretam inſulam abiit, ibique deſcribendis libris et erudiendis adoleſcentibus vitam aegre ſuſtentauit. Reconciliatum tamen cum Beſſarione fuiſſe inde colligi poteſt, quia in eius obitum panegyricam orationem habuit. vid. LABBEVS Bibl. nou. mſc. p. 71. OVDINVS de S. E. T. III. p. 2515. R. GERIVS ad Caueum p. 100. LAMBECIVS l. c. p. 113. qui et Bibliothecas indicant, in quibus ſcriptum Apoſtolii contra Gazam aſſeruatur. Illud in Mſc. Codice Vindobonenſi hoc titulo gaudet: MICHAELIS BIZANTINI liber de Ariſtotelica ſubſtantia, pro G. G. Plethone contra Theod. Gazam. Valde eius vitam culpat, hominemque contemnit ERASMVS, Chil. III. Cent. III. pr. 42. pr. m. 699. vbi „eum hominem vocat non perinde ingenio ele„gantem quam palato, quemadmodum accepi„mus ab his, qui eum domeſtica conſuetudine „nouerant". Et infra Prou. 66. p. 793. Criticam eum artem a combibonibus accepiſſe iudicat. Conf. de eo ALLATIVS de conſenſu L. III. c. 3. MONTFAVCON. Palaeogr. Graec. p. 82. LAMBECIVS l. c. FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. III. p. 285. X. p. 222 ſeqq.

n) Docuit Andronicus Romae, quia vero ſatis tenui fruebatur ſtipendio, Florentiam abiit, ibique diu magno applauſu literas tradidit. Neque tamen ſic, quod volebat, aſſecutus, in Galliam migrauit, ibique ſenex obiit. De eius ſcriptis philoſophicis atque epiſtolis plura dabit FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. II. p. 151. Conf. VOLATERRANVS Anthropol. L. XXI. p. 775. et ex recentioribus P. BAYLE Dict. T. I. Art. Andronicus de Theſſalonique, p. 237.

o) De ea vid. REIMMANN. l. c. p. 539.

p) Vid. LABBEVS l. c. p. 198. ALLATIVS l. c. p. 747. BOIVIN. l. c. §. 9. qui etiam totam epiſtolam legendam dedit, dignam, quam contentionum litiumque amantes inter doctos accurate expendant.

q) Act. Phil. Vol. II. p. 559. not. u.

tamen viro grauiſſimo et modeſtiam ſectanti acerbitas Apoſtolii, qui illam in litibus doctorum virorum malignitatem et conuiciandi conſuetudinem cane peius et angue oderat, vt ex libro *aduerſus calumniatorem Platonis* conſtat. Ferre quoque non poterat, Gazam, amicum ſibi et familiarem, et longe doctiſſimum ita conuiciis proſcindi: immo nec ita Ariſtotelem improbabat, vt eius defenſione offenderetur [r]. Nulli itaque dubitamus, quin ſerio diſputandi genus ab Apoſtolio adhibitum Beſſarioni diſplicuerit, quamuis huic illum reconciliatum poſtea eſſe inde liceat coniicere, quod in laudem Cardinalis orationem publice habuerit. Quaecunque autem vera animi intentio Cardinali fuerit, illud ex iſta epiſtola certum eſt, vehementer grauiſſimum virum improbauiſſe, quod homo iuuenis venerandae antiquitatis viros ſummos et recentioris aetatis homines auctoritate haud exigua pollentes, et eruditione illuſtres contumelioſe aggreſſus ſit, cum eorum mentem, tandem inter ſe conciliandam aſſecutus fuerit. Quare modeſtiam, meditationem, lectionem veterum ei commendat, et viros de literis optime meritos, interque eos Theodorum colere iubet. Et haec quidem viuo adhuc Plethone geſta ſunt, nec dubitandi cauſſa eſt, hanc inuidiam et animum et fortunam eius vehementer afflixiſſe; vnde coniicimus, hanc potiſſimum cauſſam fuiſſe, cur valde ſenex relicta Italia in Peloponneſum abierit, vbi tandem obiit. Neque tamen cum eius morte controuerſia finita eſt. Vehementer enim in Plethonem accenſus Georgius Trapezuntius, eum imprimis iugulandum, ipſamque Platonis cauſſam euertendam, ſcripta Comparatione Platonis et Ariſtotelis ſtatuit. Nihil in ea ſcriptione omiſit homo impotentis animi, quo Platonem eiusque ſequaces, et imprimis Plethonem atro colore notare, rabiemque canino dente oſtendere poſſet. Quemadmodum Gennadius, vt ſupra dictum, Plethone viuis erepto, igne in libros eius de legibus graſſari ſtatuerat. Vehementiſſime hic Ariſtotelicorum furor ira accendit Platonicos, qui cum Gennadium, apud Turcas gratioſum premere non poſſent, Trapezuntium indignatione tanta perſecuti ſunt, vt fortunam eius famamque omnem euerterent, vt ſupra narratum. Beſſario autem, Cardinalis ipſe tandem in arenam progreſſus, Trapezuntii cauillationes et calumnias apologia pro Platone ſcripta, cuius argumentum ſupra enarrauimus, erudite atque accurate repreſſit. Quo pacto acerrima illa controuerſia, Platoniſmo in Italia valde emergente, et Ariſtotelicis Latinis caute manus ab illa retinentibus finita eſt. Et haec quidem pro renouando philoſophiae caſtioris elegantiorisque ſtudio ſeculo XV acta ſunt. Iam prolixior ſcena aperienda, accurateque enarrandum eſt, quid in philoſophia praeſtiterit ſeculum XVI et XVII cum ſectariae, tum Eclecticae philoſophiae addictum.

LIBER

r) Addi his poteſt, offenſam, quam apud Beſſarionem incurrit, eum compuliſſe, vt Roma relicta in inſulam Cretam abiret. Quo receſſu opus haud fuiſſet, ſi Beſſario ſimulate egiſſet.

* *

LIBER SECVNDVS.

DE NOVIS LABORIBVS VETEREM PHILOSOPHIAM REVOCANTIVM.

CAPVT I.

DE CAVSSIS MVTATAE TEMPORE EMENDATAE RELIGIONIS PHILOSOPHIAE.

§. I.

Status philoſophiae tempore reformatae religionis mutatus.

Hactenus diluculum vidimus, exorientis philoſophiae, priſtino nitori reſtitutae praenuntium: ſecuta eſt non aurora modo, ſed ipſe ſolis deſideratiſſimi ortus, philoſophia tandem elegantiori habitu prodeunte, totamque philoſophandi rationem emendante atque immutante. Quam mutationem; maximam partem exoptatiſſimae, quae ineunte ſeculo poſt reparatam ſalutem decimo ſexto, ſuſcepta eſt, religionis emendationi debet. Ea qualis fuerit, quibus ex cauſſis aggreſſi illam, ſint viri maximo animo et ingenti pietatis zelo inſtructi, quibus mediis inter infinita obſtacula; et imprimis inter barbariei, tum literarum tum morum atque doctrinae remoras ſaluberrimum negotium tot tantisque multorum ſeculorum deſideriis ſuſpiriisque expetitum ad metam peruenerit, quos effectus et impedimenta habuerit, et quae alia ſunt, quae de maxima, quam eccleſiae fata vnquam viderunt, cataſtrophe enarrari ſolent, ea heic, vbi omnia alia agenda ſunt, merito tacemus; adeundique viri docti, qui reformationis hiſtoriam luculentis commentariis explicuerunt. Plurimum vero iſta religionis Chriſtianae, infinitis corruptelis per tot ſecula a priſtina integritate deficientis, emendatio ad reſtituendam elegantiorem philoſophiam contulit. Cum enim quicquid recti verique cupiens animum ad amplectendam ſanam doctrinam aduertebat, horrendae, quae ingenia hactenus vinxerat, barbariei, ignorantiae, et praeiudiciorum errorumque nocti eriperetur, et excitaretur ad meliora audenda ruptis ſeruitutis, cui, licet turpiſſime, magno tamen obſequio totus Occidentis orbis parebat, vinculis, ipſa quoque philoſophia ſub hoc iugo hactenus gemens et depreſſa caput iterum erexit, et liberiorem hauſit ſpiritum. Nempe arcto hactenus, vt in antecedente tractatione demonſtratum, nexu cohaeſerat philoſophia et theologia; quae cum vtraque Scholaſtica fuiſſet, hominum illorum, quos in ſcho-

ſcholarum publicarum et monaſteriorum cathedris aluerat ſuperſtitio longe lateque regnans, ſtudio ita perdita et ad placita hierarchiae eccleſiaſticae attemperata fuit, vt ex communi hoc fonte, vtriusque corruptio neceſſario profluxerit. Vbi vero communi malo medendo opitulatrices iunxerunt manus viri fortes et diuino zelo, magnisque praeterea ingenii dotibus inſtructi, non doctrina modo ſalutaris reſtituta atque emendata eſt, ſed philoſophia quoque laetiora fata habuit. Vſi enim tunc viri cordati rationis a Deo tributae viribus, depoſitoque praeiudicio auctoritatis, ſectae, obſequii, et ſimilium capiſtro, liberius ratiocinantes, inque veritatis inquiſitionem diligenter incumbentes, Scholaſticae philoſophiae origines et natales, indolem, cauſſas, effectus, et arcanam rationem omnem perſpexerunt, clareque intellexerunt, quot modis a verae philoſophiae indole degenerauerit. Quod quamuis nonnulli, qui acutius viderant, hactenus ante iſta tempora obſeruauiſſent, quia tamen malo medicinam nullam parauerant, intra ſuſpiriorum querelarumque limites perſtiterunt, meliora vero dare non auſi, vel ſi audere quicquam conarentur, a caterua delirantium ſuppreſſi ſunt, omnisque conatus in herba, quod aiunt, ſuffocatus eſt. Aſt vbi diuina prouidentia humani generis miſerta, caliginem ab oculis deterſit, et, vt attollerent ad lumina clariora capita, homines excitauit, magnis auſibus pſeudo-philoſophiae huic ſe oppoſuit, quicquid ſapere ſuaque ratione vti ſibi conſtituit. Ita vero factum eſt, vt non inter illos modo, qui ob emendatam veritatem Chriſtianam et derelictos errores, ex eccleſiae, cui hactenus adhaeſerant, gremio eiecti ſeceſſum facere coacti ſunt, melioris philoſophiae reſtituendae cura ſumma enaſceretur; ſed illi quoque quos vel munerum auctoritas, vel commodorum vtilitas, vel ſacramenti, quo deuincti partibus ſuis erant, religio, vel praeiudiciorum vis in veteri via detinuit, cogerentur, de emendanda philoſophia cogitare, et laetius philoſophantibus reſtituere ſeculum. Inter quae exoptata tamen philoſophiae ſidera nebulas multis in locis duraſſe, et exorientem lucem impediuiſſe dolendum eſt. Quamuis enim Scholaſticae philoſophiae nuditas omnisque turpitudo tot naeuis deformis, tot naeniis conſpicua ampliſſime pateret, adeo tamen, ea arcto cohaeſit cum hierarchiae eccleſiaſticae commodis vinculo, vt, quorum intererat illa ſalua ſartaque conſeruari, huic nuntium mittere nec poſſent, nec auderent; immo cogerentur, deformitatem huius pſeudo-philoſophiae nouis tricis augere, et ita ſuo quoque ſtercore, Augiae, quod alii purgabant, ſtabulum deformare magis et polluere. Donec tandem ea nobis illuxere, quae diuina benignitas eſt, tempora, quibus pudendus ille intellectus humani abortus ab omnibus, qui candide ſeuereque philoſophari cupiebant, nugarique dedidicerant reiectus et exſibilatus eſt, indignantibus et ingemiſcentibus bonorum omnium mentibus priſtinae maiorum noſtrorum infelicitati, quod tamdiu in hoc coeno haerere, et ad meliores reuerti ſemitas vel noluerint, vel nequiuerint. Ex quo

breui

breui nouae ſcenae conſpectu Lector intelligit, quas ſingulares prorſus ſummique momenti mutationes philoſophia Seculo XVI et XVII ad haec noſtra tempora paſſa ſit, et quam prolixa tractatio ſe nobis offerat, multiplicem philoſophiae faciem, et mirabiles viciſſitudines enarratura. Quae tamen philoſophiae fata priusquam exponamus, de cauſſis mutatae per doctrinae Chriſtianae emendationem philoſophiae prius agendum eſt, vt quibus potiſſimum mediis priſtinus illi honor redierit intelligi queat.

§ II. In cauſſas autem emendatae per religionis reformationem philoſophiae inquiſituris, ad ea reſpiciendum eſt, quae in *antecedenti capite* de reuocatis literis reſtitutoque inter Italos honeſtae diſciplinae honore diximus, rationesque expendendae, quibus demonſtrauimus, elegantioris literaturae ſtudium ad reſtituendum priſtinum philoſophiae decus plurimum contuliſſe. Eo enim tempore linguarum ſtudium reſuſcitatum, et tum eloquentia ſuo quem apud veteres habuit, loco reddita eſt, tum ars quoque critica, per tot hactenus ſecula ſepulta, reuixit, et ita ingeniis media ſuppeditata ſunt, quibus, cum propriis in philoſophando luminibus vti non poſſent, veteres tamen philoſophos Graecos legere et intelligere poſſent. Ita vero factum, vt qui prius caligauerant, oculi, ſero licet, at tempeſtiue tamen, cordatioribus aperirentur, vt ſqualorem animorum, ſitumque qui ingenia obduxerat, perſpicerent, et odio habere inciperent, manibus palpantes, hanc ingeniorum omnisque eruditionis barbariem inter primas cauſſas corruptae doctrinae diſciplinaeque eccleſiaſticae, atque regnantis ſuperſtitionis errorumque late vagantium referendam; huicque paupertati, quae plerorumque mentes premebat, magna ex parte adſcribendum eſſe, quod in capite et membris eccleſiae ingenti reformatione opus ſit. Ita dum eccleſiae emendationem anxie anhelabant viri recti ſenſus et pectoris, ſcientiarum quoque atque imprimis philoſophiae reſtitutionem atque repurgationem a tot, quae illam occupauerant, ſordibus, enixe exoptarunt, eripique ſe barbariei late regnanti ſummis in votis habuerunt. Ita affatim huius rei documenta in antecedentibus attulimus, et virorum doctorum quibus candidius pectus et ingenium emendatum obtigerat, deſideria expoſuimus, vt actum agere, dictaque repetere opus haud ſit. Qua in re ſcilicet Italia prima deſipere deſierit, noſtra tamen Germania, nec ſocors in illo veterno, qui maiores ſuos preſſerat, iacere perrexit, nec, vt in Italia factum, ſeruire tantae ſuperſtitioni, licet noua exorirentur lumina, potuit, ſed vbi primum cultiora ingenia literarum redeuntium nitorem intelligere coepiſſent, earumque ſemina in ſcholis Italorum concepiſſent, domum reuocata, damnare barbariem, philoſophiam et diſciplinam honeſtam quamcunque commendare, viros doctos excitare, ignorantiam ſalſe ridere, et quae rempublicam Chriſtianam et literariam corruptio occupauerit, ac quam fortem medicinam peſtilens malum requirat, oſtendere magno animo aggreſſi ſunt. Sufficit neque locus et paginae

Cauſſae mutatae per religionis emendationem philoſophiae.

Germania de barbaria pellenda ſerio cogitans.

paginae anguſtia, nec inſtituti modus et ratio, vt teſtium nube dicta corroboremus; nemo vero in patriae noſtrae hiſtoria ita hoſpes eſt, vt haec ignoret omnia. Nos ad vnum teſtem minime ſuſpectum, nec religionis diſſidio, quod paulo poſt obtinuit, et in partes ire viros doctos coëgit, occupatum, prouocamus, Bernardum Adelman, nobilem ex Adelmansfelden, poſtea canonicum Auguſtanum, qui Eccium grauem aduerſarium expertus eſt [a], qui in *epiſtola ad Ioannem Reuchlinum Phorcenſem* Aurelia VI Non. Oct. anno ſalutis MCCCCLXXXIIII data [b], hanc patriae noſtrae barbariem ſqualoremque ingeniorum vehementer deteſtatus eſt, et quantum melioris diſciplinae et honeſtioris eruditionis odium obtinuerit, graphice depingit. Inter alia, ita conqueritur vir optimus: *Deſpicimus, immo tanquam venena abhorremus, ac aliquando (proh quantum nefas!) iiſce incumbere prohibemur, quae Latinis iucunda voluptuoſaque, nobis vero ob noſtram barbariem quantum pernecesſaria vtiliaque eſſe ſoleant, tu ab exemplo epiſtolae principis noſtri* [c] *quam cum ſummo pudore ad te mitto, mihi opprobratam, pro tua praecipue doctrina optime intelliges. Nec mihi hi, qui hanc doctrinam dealbamentum quoddam eſſe putant, vehementer aberrare videntur. Nam velut hi, qui tingunt, cum primum quibusdam id quod colorem recepturum ſit, praepararunt, tandem poſtea florem ſuperinducunt, ſiue purpureum, ſiue quemuis alium: eodem nos itidem modo, ſi, vt indelebilis ſit apud nos probitatis ſcientia, cupimus, quum hiſce diſciplinis fuerimus imbuti, tunc caeteris operam demus, et quaſi ſolem prius in aqua videre aſſuefacti ad ipſam veram lucem intuitum tandem dirigemus. - - Non tamen me praeterit, multos non philoſophos, ſed philopompos non magiſtros ſacrarum literarum, verum tenebrarum, non iurisperitos, ſed potius iurisperditos leguleiosque eſſe, qui execrantes poëticum nomen, poëtas laſciuiis ac nugis deorum gentilium refertos eſſe praedicant. - - Haec ad te propterea Ioannes amantiſſime, verboſius quam oportuit, tanquam ad portum patronumque ac tutiſſimum refugium receptaculumque literatiſſimorum hominum exaraui, vt viris ſtudioſis liberaliumque artium cupidis ſubuenires, dignitati, gloriae, laudi, vtilitatique reipublicae conſuleres, principique noſtro Eberhardo humaniſſimo, quem audio viros doctos colere amareque ſummo ſtudio, cura, opera, induſtria, diligentia*

a) Conf. Seckendorf. Hiſtor. Lutheran. L. I. §. 69. p. 99.

b) Inter epiſtolas Cll. virorum ad Reuchlinum datas p. m. 13 ſeqq.

c) Dabimus epiſtolam hanc integram, quia breuis eſt, luculentum vero exemplum exhibet, turpiſſimae barbariei, quae in Germania regnauit, collectio vero iſta epiſtolarum ad Reuchlinum raro occurrit. Scripta eſt ab vxore comitis Eberhardi ſenioris ad cardinalem Mantuanum: „Reuerendiſſime in Chriſto pater ac Domine, „domine frater mi ſingulariſſime, humili recom„mendatione parataque ſemper obſequendi prae„miſſa affectione, a N. famulo meo fideliſſimo „percepi, quomodo frater ipſius nomine N. ne„gotia aliqua erga ſanctiſſimum expedire habeat, „vt D. V. ab ipſo latius intelligere habet, et pro„pterea me ſupplicauit, eum erga D. V. promo„tum habendo. Cum autem tempore vitae ſuae „mihi et legitimo meo ſuis ſeruitiis ſemper dili„gentiam ſummam erga nos exercuit. Ea de „cauſſa D. V. intime implorando eique fratri N. „in ſuis factis erga ſanctiſſimum ſubuenire ve„litis. In hoc rem gratiſſimam D. V. faciet, quem „Chriſtus foeliciter et longeue conſeruet. Da„tum oppido meo Grüningen, ſecunda feria poſt „Bartholomaei anno etc. LXXX quarto Barbara „filia et ſeruitrix veſtra.

tia denique perſuaderes, neminem vnquam ad veram cognitionem rerum peruenire poſſe, niſi in primis hiſce rudimentis (vt ipſi aiunt) vacauerit. Neque vero hoc vnius hominis deſiderium fuit, nec adeo a ſenſu humanitatis alieni fuiſſe credendi ſunt Germani noſtri, vt non integra natio hanc corruptionem deplorauerit, et ad eiiciendam ex eccleſia barbariem et literarum decus cultumque eruditionis reuocandum, fratribusque ignorantiae obicem tandem aliquando ponendum omnes excitauerit. Et diffitendum quidem non eſt, cum honeſtior diſciplina omnis Germania extorris eſſet, non perſpexiſſe viros cetera acutos, rectos et cordatos, quibus potiſſimum remediis vtendum ſit. Vetera tamen nationis ſuae conſilia, duce magno principe Carolo M. olim contra barbariem adhibita, reuocanda eſſe ſtatuentes, id imprimis vrgebant, in conferendis canonicatuum ſtipendiis eo reſpiciendum eſſe, vt adeſſent et Scholaſticorum muneri praeficerentur, viri docti ſacrarum literarum, philoſophiae, et artium liberalium periti, quorum ſtudio iuuentus barbariei eripi, et iſta a Germano nomine ignominia detergi poſſet. Teſtes huius rei Germanis noſtris nunquam non glorioſae ſunt grauamina a natione Germanica multoties edita [d], quae hoc loco adducere omnia inſtitutum non patitur. Dabimus exempla pauca, vt conſtet, quae Germanis ea de re animus inſederit, Inter *Auiſamenta Conſtantientia*, ſiue grauamina Germanorum in concilio Conſtantienſi *capitulum VII* totum in hoc argumento vertitur, rogantque, vt, *quia eccleſia Dei maxime indiget viris literatis et in ſcientia eruditis, ſtatuatur, vt in ſingulis collegiatis eccleſiis, quae praebendas maiores habent, quarta pars canonicatuum et praebendarum, pro doctoribus, licentiatis aut in medicina doctoribus, magiſtris in artibus aut baccalaureis reſeruetur. Immo ſi deſint idonei, vt tunc liceat collatoribus ordinariis dicta beneficia vacantia aliis perſonis idoneis etiam non graduatis iſta vice conferre* [e]. Similia occurrunt in *Auiſamentis Friderici III*, tempore concilii Baſileenſis in comitiis Moguntinenſibus propoſitis [f]; quin et ipſum concilium Baſileenſe huic neceſſitati patriae proſpiciendum eſſe accurate perſpexit [g]. Inter decantata grauamina vero Maximiliano I. tradita, eſt etiam *remedium pro ciuitatibus imperii animarum ſalute* [h], in quo inter alia haec leguntur: *Expediret rebus publicis et animarum ſaluti, ſi ſummus pontifex immutabiliter ſanciret, vt in quolibet collegio duae ad minus eſſent praebendae gratiis non ſubiectae, ad quas duo theologi, aut vnus theologus et alter canoniſta duntaxat, promoueri poſſent.* Atque

d) Conſulenda elegans tractatio Ven. IAC. FRID. GEORGII de grauaminibus nationis Germanicae, et GOLDASTI collectio conſtitutionum imperii.

e) Conf. HERM. VON DER HARD. Concil. Conſtant. T. I. Proleg. c. 15.

f) c. 9. §. 1. 2. Conf. GEORGI p. 222.

g) Seſſ. XXXI. GOLDAST. l. c. p. 202.

h) Citati, LVNIG. Archiu. Imperii Part. Gen. Cont. p. 209.

que vt idonei, puta, philoſophiae, canonum, et ſacrae paginae docti, eo promtius ſubirent curas animarum, expediret, quod auctoritate apoſtolica, monaſteria et collegia parochiis, quas ſibi incorporatas tenent, ſufficientia et certa emolumenta inferre cogerentur. Ex his paucis, quae ex plurimis collegimus, ſole meridiano clarius patet, Germanos iudicaſſe, non proſpici ſatis eccleſiae commodis poſſe, niſi, ſecus ac hactenus factum erat, literae iuuarentur, et philoſophiam artesque liberales edocti illis muneribus praeficerentur, quae alere honeſto reditu eos poſſent: barbariemque et imprimis philoſophiae artiumque liberalium ignorantiam inter vitia ſui temporis eſſe referenda, quae emendatione pontificis maximi omnino opus haberent. Et diu quidem preces hae fruſtraneae fuerunt, et intra deſideriorum limites res omnis perſtitit. Quod tamen, fatis inuidentibus, toti nationi nondum licuit, priuati ſuo modo tentare, et ad meliorem eruditionis et philoſophiae lumen adſpirare coeperunt. Quod cum in patria ſpiſſis ignorantiae tenebris obſeſſa nullo in loco ſplenderet, ad Italiam conuerſi, vbi luculenta iam literarum aurora illuxerat, in illis ſcholis et meliorem literaturam diſcere, et philoſophiae, non horridae illius et ſpinoſae, ſed comtioris et iucundioris myſteria, pernoſcere conati ſunt: ibique hauſtis diſciplinae honeſtae rudimentis domum reduces ſpargere eruditionis ſemina, iuuentutemque ſtudioſam bonis literis immergere, maxima induſtria ſunt conniſi. Non repetemus, quae de Rodolphi Agricolae ea in re induſtria diximus, nec quae infra de Ioannis Reuchlini ſtudio, primo quidem Ariſtotelicam, deinde Pythagoreo-Platonicam philoſophiam excitandi dicenda ſunt, hoc loco tangemus: vnum monemus, inſudaſſe complures viros doctos huic operae, vt pulſis barbariei tenebris, literarum decus reduceretur, nec ignota ſunt, quae circa finem ſeculi XV et initia ſeculi XVI inclaruerunt nomina Adolphi Occonis I, Medici epiſcopi Auguſtani, Nicolai Ellenbogii, prioris monaſterii S. Benedicti Ottoburani [i], Ioannis Naucleri, profeſſoris Tubingenſis, Conradi Peutingeri, ſcribae reipublicae Auguſtanae, Henrici Bebelii, hiſtorici Tubingenſis, Sebaſtiani Brand, Iureconſulti Argentoratenſis, Beati Rhenani, eiusdem Scholae philologi, Ioannis Camerarii Dalburgii, epiſcopi Wormatienſis, Bilibaldi Pirckheimeri, ſenatoris Norimbergenſis, Ioannis Cuſpiniani, polyhiſtoris Viennenſis, Ioachimi Vadiani, Medici Viennenſis et poſtea Sangallenſis, Wolfgangi Lazii, hiſtorici Viennenſis, et heroum togatorum inter Germanos aliorum, qui impari licet ſucceſſu viribusque Germaniae literarum decus reſtituere laudatiſſimo ſtudio conati ſunt. Quorum tamen hac de re conſilia atque merita, non hoc loco, ſed in hiſtoria literaria Germaniae enarranda ſunt; et hic digito tantum et ὡς ἐν παρόδῳ tetigiſſe, ſufficit.

§. III. Ita

i) Conf. de eo Io, MABILLON. Itin. Germ. p. 48.

Suſcepta doctrinae Chriſtianae emendatione philoſophiae reformatio mox ſecuta.

§. III. Ita ſentientibus affectisque Germanorum animis, cum, quae diu fruſtra ardentiſſimis votis expetita, et a pontifice maximo magna contentione poſtulata, at ſurdis auribus narrata fuerat, eccleſiae reformatio exiguis in Germania vſa initiis laetiſſimis mox incrementis amplificari et vbique dilatari coepiſſet, dici non poteſt, quot millia hominum, non ex vulgi fece, ſed cuiuscunque generis, et dignitatis etiam ex doctorum, ingenii acie et eruditionis praeſidiis non deſtitutorum numero orientem lucem admiſerint, doctrinaeque puritatem ad ductum ſacrorum oraculorum, poſtliminii iure in manus fidelium omnium traditorum, rimati ſint. Ita vero in deponendis erroribus et praeiudiciis, contemnendaque, quae acerbiſſime hactenus animis imperauerat ſuperſtitione, eiusque fulcris, theologia et philoſophia ſcholaſtica, fortiſſime verſati, nec aulae Romanae emolumenta ſibi in inquirendae veritatis via obſtare paſſi, philoſophiae quoque emendationem cum reliqua literatura, et praecipue linguarum ſanctarum ſtudio, aggreſſi ſunt. Quod melioris eruditionis iubar cum omnes, qui ingenio non deſtituebantur, et a ſeruili iugo collum retrahere, decorum putabant, perſtringeret; aperuit illis quoque oculos, qui cum doctrinae emendationem probarent, modum tamen improbabant, et humanorum periculorum, quae ex omni parte imminebant, metu deterriti, publice deteſtari, quae animo oderant, non audebant, atque leuiorem medicinam deſiderabant. Hi animos confirmare, laudare pietatem, deteſtari barbariem non erubeſcebant, ex coetu tamen, cui hactenus adhaeſerant, eiici refugiebant, cum id repurgatae doctrinae confeſſoribus cernerent obtingere. Alia itaque via incedendum rati, cum intelligerent, Scholaſticam theologiam et philoſophiam fontem eſſe tanti mali, in hac explodenda eiiciendaque induſtriam poſuerunt ſuam, et ſic ipſi quoque ad promouendos emendatioris philoſophiae gradus plurimum contulerunt. Tales fuiſſe Eraſmum Roterodamum, Ioannem Ludouicum Viuem, Iacobum Fabrum Stapulenſem, Marium Nizolium, Beatum Rhenanum [k], aliosque literaria huius temporis hiſtoria loquitur. Hi enim viri ſummi, quos et elegantiorum diſciplinarum peritia, et linguarum doctarum cognitio, et artis criticae praeſtantia celeberrimos fecerat, flagellorum inſtar habendi ſunt, quibus haec monſtra ex eruditionis orbe eiicere, eorum deteſtabiles et pernicioſos vultus demonſtrare, et haec vlcera corrigere diuina prouidentia iſto coepit tempore. Id vero varia ab illis ratione diuerſoque factum eſt modo. Alii enim ſerio rem agentes, deteſtabiles vultus philoſophiae barbarae et foetidum hoc Augiae ſtabulum ita omnium exponebant oculis, vt quanta hoc malum ingeniis dedecora adduxiſſet, omnes, qui attendere cupiebant, intelligerent, et haec ſtercora odiſſe inciperent, meliora autem exoptarent. Vnde pleni ſunt illorum libri inuectiuarum in corruptionem artium et diſciplinarum, in quibus

Alii religionis reformationem publice non profeſſi, diligentes tamen in exagitanda philoſophia Scholaſtica.

k) Conf. ADAM. Vitae philoſ. p. m. 336. THVANVS ad ann. 1547. TEISSIER Eloges des hommes ſavans T. I. p. 7. et quos laudat POPE-BLOVNT. Cenſur. celebr. auct. p. 595.

quibus diſtortam pſeudo-philoſophiae faciem, naeuosque turpiſſimos in clariſſima luce ponunt, et quae inde meliori literaturae damna eueniſſent, in aprico collocant. Alii vero ridendam barbariem propinabant, et iucundius malo remedium adplicando ſatyram in ſubſidium vocabant, opinati, ita τὸ γελαςὸν ipſam propudioſam naturam barbariei denudaturum eſſe, vt eius merito ingenuos homines pudere debeat. Qua ratione imprimis magnus Eraſmus in *Encomio moriae* vlcus hoc tangendum ſibi eſſe ſtatuit, et mordacius adhuc barbarae gentis deformitatem perſtrinxere, famoſarum *epiſtolarum* quae ab huiusmodi *obſcuris viris* nomen habent, conſarcinatores [l], auctoresque aliarum ſatyrarum huius generis, quae eodem tempore perſonatae prodierunt [m]. Illae, quem locum in ciuitate Chriſtiana habere debeant, meruerintque, hoc loco, vbi alia agenda ſunt, diſputari non poteſt; facileque intelliget Lector pius et cordatus, quod illis pretium ſtatuendum ſit, in quibus modum exceſſerint, vel honeſtatem laeſerint, et quae alia illis nuper canina rabie obiecit ὁ δεῖνα: illud certum eſt, plus dolorum hanc viris iſtis obſcuris, et philoſophaſtris medicinam excitauiſſe, quam ferrum ignemque, quem ad corrigenda haec mala vlcera Scholaſticomaſtigarum adhibuit ſeueritas. Hinc clamores inconditi, hinc furor et rabies, hinc calumniae et opprobriorum genus quoduis; hinc et famae et vitae inſidiae, hinc prouocata Tarpeia ab arce fulmina, hinc coelum, terra mareque mixta, et ipſa tantum non Acherontis vnda concitata. Quorum omnium exempla luculenta cum erudita ſeculi XVI ineuntis hiſtoria ſuppeditet, in re nota a via diuertere et exemplis haec illuſtrare nolumus. Vnius Reuchlini hiſtoria, ſuo loco enarranda, rem in ſe notam affatim illuſtrabit, et Henrici Cornelii Agrippae fata quoque comprobabunt. Qua tamen rabie adeo non promota eſt barbaries, vt potius natiua eius indoles iſto furore indies magis detegeretur, inciperentque viri docti, et cordati, de his ineptiis abiecte contemtimque iudicare, neglectisque nugis puerilibus viris eruditis indignis meliora et pulchriorem philoſophiam, laetioremque omnis eruditionis faciem quaerere. Ex quibus larga manu datis nemo non intelligit, viros hos ſummos, qui flagella Scholaſticorum fuerunt, quamuis in ipſo philoſophiae theatro partes ſuas, velut primi ordinis philoſophi non egerint, in hac tamen ſcena, quae cauſſas emendatae philoſophiae exhibet, minime negligendos eſſe, et merito renouandam eſſe eorum memoriam. Quam ne praetermiſiſſe praeter rem in hac noſtra tractatione videamur; paucis et in

Scholaſtico-maſtiges.

l) Auctores de his epiſtolis obſcurorum virorum laudat Io. Christ. Wolfivs Bibl. Hebr. P. II. p. 937. 938. Conf. qui inaudita inter literatos acerbitate idem argumentum ſibi tractandum ſumſit Io. Nic. Weislingervs in Huteno delaruato c. VII. p. 302 ſeqq.

m) De generibus ebrioſorum; de fide meretricum in ſuos amatores, quaeſtio minus principalis, de fide concubinarum in ſacerdotes, quaeſtio acceſſoria etc. in quodlibeto Heidelbergenſi determinata a M. Paulo Oleario Heidelbergenſi. Item: Conciliabulum theologiſtarum aduerſus Germaniae et bonarum literarum ſtudioſos Coloniae celebratum XVI Kal. Maii, poſtquam Io. Hohenſtrat. deiectus eſt ab officio prioratus et ab officio inquiſitoris. Item, Dialogus: Huttenus captiuus et illuſtris etc.

et in compendio ea enarrabimus, quibus ad reſtituendam philoſophiam emendandamque ſapientiam humanam plurimum contuliſſe, eoque nomine de philoſophantium coetu, atque vniuerſo orbe erudito immortaliter meriti fuiſſe cenſendi ſunt, Eraſmus Roterodamus, Ioannes Ludouicus Viues, Iacobus Faber, atque Marius Nizolius: quos quatuoruiros in euertendo barbariei philoſophicae regno potiſſimum fortes manus demonſtrauiſſe conſtat.

Eraſmi in pellenda pſeudo-philoſophia merita.

§. IV. Adeo nota ſunt merita in rem literariam viri maximi, DESIDERII ERASMI ROTERODAMI, vt, quis fuerit, quibus ingenii praeſtantiſſimi et eruditionis ſummae laboribus rempublicam eruditam adiuuerit, quid eccleſia ei debeat, quid literae, hoc loco, vbi alia agenda ſunt, dicere opus haud ſit. Aliam ea ſcenam inſtruxerunt, quam nos hoc loco aperimus. Curioſum autem lectorem ea ſatis edocebunt, quae poſt alios attulit B. FABRICII [n] diligentia. Quamuis autem in philoſophiae theatro Eraſmus perſonam non ſuſtinuerit, philologiae ſacrae et profanae, ſacriſque literis explicandis totus intentus, aliud tamen agendo melioris philoſophiae ſenſum lectoribus propinare in ſcriptis ſuis paſſim [o] conatus eſt. Hoc vero loco ideo nobis commemorandus eſt, quia in *Encomio moriae* [p] libro incomparabili, pſeudo-philoſophiam ſcholaſticam ita viuis depinxit coloribus, eiusque ſtultitiam, deformitatem, falſitatem ita ridendam lectori dedit, vt neceſſario paulo attentioribus, infauſti foetus faſtidium contemtusque enaſci debuerit maximus. Magna vero auctoritate et eruditionis opinione inter Germanos eo tempore Eraſmus florebat, cum non eſſet, qui eum lectionis copia et ingenii elegantia atque eruditionis praeſtantia vinceret. Quae eius ſumma celebritas effecit, vt cum honeſtioris diſciplinae reſtaurator merito videretur, in hac exagitanda morologia Scholaſtica conſentientes haberet, quoscunque literarum amor et iudicii acies nobilitauerat. Qui tanto duce animum contra ignorantiae patronos ſumentes, contemta inſcitiae rabie et perſecutione ſtrenue excutere triſte iugum, et in libertatem philoſophicam ſe vindicare ſategerunt; quo pacto philoſophiae reſtauratio praeparatis hunc in modum animis valde adiuta eſt. Non difficile eſſet, plurimis id exemplis comprobare et oſtendere, quid Eraſmi auctoritas ea in re valuerit, niſi inſtituti obſtaret ratio. Merentur autem ea expendi, quae in Ioannis Sapidi, Beati Rhenani, Henrici Cornelii Agrippae aliorumque hiſtoria ſolent enarrari, quaeque prudenter ea de re annotauit IOANNES STVRMIVS [q], qui videndus. Licet autem maximas laudes iſta ſcriptione Eraſmus reportaſſet, tam fortem tamen medicinam pati non potuit philoſophaſtrorum inertia, vnde graues Eraſmo Scholaſticomaſtigi inimicitiae, quas quia enar-

n) In Diſſ. de religione Eraſmi, Hamb. 1717.

o) Vid. Adag. Sileni Alcibiadis p. 682. Scarabaeus aquilam quaerit p. 767. et colloquia Epicureus, philodoxus, pſeudochei puerpera, proci et puellae, problema etc.

p) Conf. CLERICVS Bibl. Antiq. et nou. T. VII. p. 215 ſeqq. BAYLE Dict. T. II. art. Eraſme p. 387.

q) In vita Beati Rhenani, apud ADAM. p. 134.

rauit Melchior Adamvs [r], illum conſuli a Lectore velimus. Ipſe vero et canum latratus fortiter contemſit, et aliis exemplo praeire perrexit, vt longius, ac ipſe in aliis occupatus, progreſſi, non modo vlcera haec ſanare, ſed et pro virili iacentem erigere philoſophiam conarentur. Quod quia prae aliis praeſtiterunt Ludouicus Viues et Iacobus Faber, eorum porro hac quoque occaſione renouabimus memoriam.

Io. Ludouicus Viues.

§. V. IOANNEM LVDOVICVM VIVEM Hiſpania genuit, Valentia edidit, Pariſienſis ſchola educauit, et Scholaſticae philoſophiae, maxime dialecticae, myſteriis ita innutriuit, vt et eius vitia diſceret omnia, et pro iis tanquam pro aris et pro focis dimicaret, et elegantiam diſciplinae perſequeretur. Cum enim Antonio Nebriſſenſi [s] auctore literarum decus inter Hiſpanos reſurgeret, isque Salmanticae, Complutique Ximenio cardinale Maecenate vſus omnium fere ſcientiarum artiumque eruditarum florem reſuſcitaſſet, noſter cuidam Valentino theologo contra politiorem literaturam ſtrenue Antonium impugnanti ſe adiunxit, et manum commodauit [t]. Quia vero ingenio acri vtebatur, quod natura ſua non carebat veneribus, mature iſtum barbariei ſqualorem peroſus, Louaniique bonas artes itemque Graece atque Latine ſupra vulgi captum doctus vir eruditiſſimus euaſit, et imprimis antiquae philoſophiae, eiusque auctoribus legendis atque intelligendis vtiliſſimam praeſtitit operam, et mature ſpecimina edidit luculentiſſima [u]. In eodem vero bonarum mentium atque artium mercatu docendi muneri praefectus, magno animo pellere barbariem, exagitare ineptos artium corruptores, emendare eruditionis ſenſum, et natiuam ſcientiarum indolem reſtituere, magna doctrinae et iudicii laude, nec minore felicitate conatus eſt. Quo in conſilio valde eum confirmauit Erasmi amicitia, quocum Louanii familiariter vixit, quique de eo nondum vigeſimum ſextum aetatis annum egreſſo pronunciauit [x]: *In nulla eum philoſophiae parte non ſupra vulgum eruditum, tum in bonis literis atque etiam in dicendi ſcribendique facultate eo progreſſum eſſe, vt hoc ſeculo vix alium norit, quem auſit cum hoc committere.* Hoc quoque ἐργοδιώκτῃ vſus, praeſtantiſſimum commentarium in Avgvstini libros *de ciuitate Dei* ſcripſit, in quo, qualem veteris philoſophiae eiusque hiſtoriae cognitionem habuerit, abunde demonſtrauit. Eius operis elegantia ita Henrico VIII, Angliae regi, cui id inſcripſerat, placuit, vt eum in aulam accerſeret, et Mariae principis, filiae vnicae, inſtitutioni praeficeret. Cui muneri licet ſumma fide Viues praefuiſſet, tamen ob improbatum regis diuortium captiuitate, licet liberiore detentus eſt, aegreque elabendi rimam inuenit. In Belgium itaque ſecedens, Brugis ſedem poſuit, ibique inſtituta re domeſtica

r) In Vit. philoſ. p. 98.

s) De hoc reſtauratore ſcientiarum inter Hiſpanos vid. Nic. Anton. T. I. Bibl. Nou. Hiſpan. p. 104 ſeq. Colomesivs Hiſpan. Orient. p. 223. qui aliorum de illo iudicia recenſet.

t) Wharton. ad Caueum p. 155.

u) Nondum enim 26. annos natus, Eraſmo tum in edendis PP. ſcriptis verſanti ſocias iunxit manus.

x) L. XIX. ep. 101.

meſtica libris ſcribendis totus vacans rebus humanis anno MDXXXVII, vel vt vult THVANVS, anno MDXLI, ereptus eſt. Quantus in re omni literaria vir fuerit, huius loci non eſt, multis exponere; dabunt quantum ſatis erit, qui iudicia virorum doctorum de Viue collegerunt, THOMAS POPE-BLOVNT [y] TEISSIERIVS [z] et IOANNES FABRICIVS [a]. Vnum inſtar omnis elogii eſt, quod cum Eraſmo et Budaeo inter triumuiros orbis eruditi numeratus ſit, iudicandi acie illis potior habitus [b]. Quod licet de illo ſeculo tantum intelligendum ſit, certum tamen eſt, inter literatiſſimos ſui ſeculi viros Viuem locum merito occupaſſe. Quamuis autem philoſophum ſe praeſtare et noua philoſophiae lumina accendere praeter paucos quosdam libros conatus haud ſit, cum praeter breues quasdam tractationes, quae tomum tertium operis *de corruptis artibus et tradendis diſciplinis* occupant, et *de prima philoſophia*, *de explanatione eſſentiarum*, *de cenſura veri*, *de inſtrumento probabilitatis et de diſputatione*, agunt, nihil, quod ad philoſophiam proprie ſpectet, ſcripto tradiderit, non negligendus tamen in hiſtoria ſeculi XVI philoſophica eſt, tum ob librum *de initiis*, *ſectis et laudibus philoſophiae*, tum ob ſcripta polemica contra corruptores artium et diſciplinarum, librumque in pſeudo-dialecticos. In his contra artes corruptas libris illam iudicandi vim, et philoſophiae Scholaſticae cenſuram orbi erudito probauit, quam merito in hoc viro ſtupeas, ſic vt fatendum ſit, neminem eo tempore hoc vlcus vel melius tetigiſſe, vel fortius illi vulnus inflixiſſe. Vbique enim regnat, philoſophiae haud proletaria cognitio, lectio in veterum philoſophorum libris probata et accurata, ſenſus philoſophiae emendatioris iuſtus, et maxima in detegendis naeuis philoſophorum veterum, et recentiorum perſpicacia. His vero virtutibus ingenii iunxit animum fortem, erectum, praeiudiciorum hoſtem, ſuperſtitionis oſorem, et ad audenda meliora rectioraque magnis paſſibus graſſantem. Qui ſi noua et ſaniora dare, quam morboſa et putrida retegere, maloque detecto medicinam conuenientem afferre voluiſſet, inter maximos ſeculi ſui reformatores philoſophiae referendus eſſet. Nam virtutibus illis ſatis inſtructus fuit, quae ad huiusmodi conatus ſuſcipiendos requiruntur; animo nempe magno, qui ſcriptoribus aeuo conſecratis auſus eſt repugnare, et imprimis Ariſtoteli, ſinceritate haud vulgari, qua nec auctor vnquam ſectae, nec ſuaſor eſſe cupiebat; perſpicuitate et elegantia verborum, quibus aperte ac dilucide cuncta potuit exponere, vt percipi facile ac teneri poſſent [c]. Sed ſufficiebat viro eruditiſſimo, nuditatem philoſophiae receptae demonſtrare, errores retegere, et ad meliora ablegare iuuenum ingenia: quem laborem parum quidem feliciter ceſſiſſe Viui iudicat RA-

PINVS,

y) Cenſ. celebr. auct. p. 519.

z) Eloges des hommes ſavans T. I. p. 266.

a) Hiſt. Biblioth. ſuae T. I. p. 228. add. MAGIRI Eponymolog. Crit. p. 799.

b) Vid. NIC. ANT. l. c. p. 155 ſeq. TEISS. l. c.

c) Vid. praef. libr. de corruptis artibus, cuius editione Lugduni 1551. 8. manu Hier. Wolfii et Dau. Hoeſchelii in margine notata inter reculas noſtras vtimur.

PINVS [d], verum vix audiendus eſt, cum lectio librorum iſtorum, quos de corruptis artibus et tradendis diſciplinis ſcripſit, partis ſtudio non occupatum accurate doceat, plurimum detexiſſe Viuem illud monſtrum horrendum et ingens, quod damnari totum vix Rapinus ob rationes ſectae ſuae pati poterat. Cuius ingentis contra pſeudo-philoſophiam zeli ſpecimina, quia in antecedenti Tomo complura attulimus, his prolixius hac vice inhaerere opus haud eſt. Subſcribimus nos haud inuiti iudicio MORHOFII [e], qui hos Viuis libros vocat aureolos, plenos bonae frugis, ac diligentiſſime omnibus doctis legendos.

Iacobus Faber.

§. VI. Tertius, qui in pellenda barbarie Scholaſtica, virtutem heroicam oſtendit IACOBVS FABER STAPVLENSIS fuit. Tenuibus is parentibus natus Stapulis, qui pagus eſt maritimus in Picardia, quod ipſi in fortunae muneribus denegauerat, a natura ingenii dotibus animique diuitiis abunde accepit. Studiorum curſum Pariſiis eo tempore abſoluit, quo nox illa Cimmeria, quam vbique ſpargebat philoſophia et theologia Scholaſtica mentes deprimebat [f]. Italorum autem exemplo, qui ad literas politiores magnis conatibus adſpirabant, nec infelici in ea re ſucceſſu vtebantur, excitatus, cum praeter iudicandi aciem ingenii quoque alacritatem poſſideret, ipſe ſibi ad meliora, quam quae inter Gallos tunc regnabant, audenda calcar addidit. Quo incitatus cum domi non haberet, quo immenſam diſcendi ſitim reſtingueret, ad literarium iter ſe accinxit. Teſtem damus SYMPHORIANVM CHAMPERIVM in *epiſtola ad Fabrum data* [g], in qua ſcribit: *Inſtar item Pythagorae atque Platonis aliorumque inſignium philoſophorum, exteras luſtraſti regiones, atque diuerſos adiiſti populos, nec non ipſam per vniuerſum orbem famatiſſimam Italiam, doctorum ingeniorum altricem laborioſiſſime peragraſti, tum vt eos, quos ex libris atque fama noueras, coram quoque videres, tum vt ab eis bonas literas ad tuos aduеheres. Immo teſte* BARTHOLOMAEO CHASSANAEO [h] *vir omnium literatorum in omni ſcibili perfectiſſimus diſcendi cauſſa totam Europam et Aſiam transfretauit, et partem Africae etiam transcurrit, vt viros doctos et perfectiſſimos literis Graecis, Latinis, Hebraicis et Chaldaeis inueniret* [i]. His curis atque laboribus effecit, vt cum ſacris tum profanis ſcientiis omnibus, praecipue autem philoſophia optime excultum domum referret animum. Qui cum tantae doctrinae praeſidiis eſſet inſtructus, coepit barbariei Scholaſticae bellum inter Gallos indicere, et purgatius philoſophandi ſecundum Ariſtotelem genus, quod in Italia didicerat, introducere, iungebat etiam diſciplinas mathematicas [k], quas egregie ad philoſophiam praeparare animum

d) Reflexions ſur la philoſophie §. 7.
e) Polyhiſt. T. I. L. II. c. 2. §. 34. p. 337.
f) SAMMARTHAN. Elog. L. I.
g) 24. Maii 1507. Lugduni.
h) Catal. glor. mundi L. X. conſ. 4. p. 204.
i) Conf. Menagiana T. III. p. 274. ſubdubitat tamen I. FR. BEYSCHLAGIVS Syllog. II. opuſc. p. 263. vbi delineationem vitae Stapulenſis, quam meditabatur, exhibet.
k) Vid. VOSSIVS de ſcient. math. c. 22. §. 9. p. 94. c. 51. §. 5. p. 313. c. 52. §. 1. 17. p. 315. 318.

mum nouerat. Hinc tanta eius in Academiam Pariſienſem merita, tanta literarum gloria, vt ob miram docendi dexteritatem ingeniorum faber diceretur, et illi deberetur, quicquid melioris ſenſus et elegantioris doctrinae tam philoſophicae, quam theologicae in Gallia ſenſim enaſcebatur. De quibus eius in reſtaurationem eruditionis meritis SAMMARTHANVS, IOVIVS [l] aliique videndi, quorum iudicia collegit THOMAS POPE-BLOVNTIVS [m]. Dabimus nos vnum WIMPHELINGII [n], hominis coaeui teſtimonium, quia cuncta eleganter complectitur. Is ita de eo: *Iacobus Faber Stapulenſis celeberrimus noſtri ſeculi philoſophus, Belgicae, quin immo totius Galliae vnicum decus. Hac noſtra tempeſtate diuino quodam munere, in rei literariae remedium datus, omnes philoſophiae partes a caliginoſa quorundam ſophiſtarum barbarie vindicauit. Et quae iam omnino Latine loqui dedidicerant, ac longe ab Ariſtotelis ceterorumque vere philoſophantium mente abierant, in priſtinam et ſermonis et doctrinae maieſtatem reſtituit ea ſtrictura et ſerie, vt nihil deſit addendum, nihilque ſine vitio ſe offerat demendum, tanta induſtria, tantumque in omnibus ſuis operibus artificium, tanta in dicendo dignitas, vt cum philoſophia quisque vel mediocriter doctus eloquentiam, quod ante non licebat, conſequi vberrime poſſit. Primus enim apud Gallos, vt Cicero apud Romanos, philoſophiam rudem adhuc et impolitam cum eloquentia iunxit. Nam cum antea Pariſiis peregrinaretur, ciuitate donauit. Vnde non ſolum philoſophiae rudes, ſed etiam docti aliquantum ſe arbitrantur adeptos, et ad dicendum et ad iudicandum. Eſt enim in dicendo ſublimis, in ſententiis grauis, in inuentione exquiſitus, in compoſitione diligens et curioſus, nec ſuorum tantum, ſed etiam alienorum operum: ad hoc ſiquidem vnus natus videtur, vt palaeſtrae literariae conſulat, bonas artes inſtauret, et in antiquum ſplendorem reducat. Ea eſt huius viri cura, ea oblectatio et ſtudium, eo cogitatus omnis, eo mens, eo animus dirigitur. Quod vt liberius fiat, non modo patrimonium, quod non contemnendum Stapulis habebat* [o], *inſtar Demetrii ſuis condonauit, ſed et dignitates, officia, beneficia et honorifica et opulenta abiecit, cum Thebano Cratete ratus talia raro virtutibus cohaerere. Denique vt exiguo concludas omnia verſu, Ditauit ſophia ſecula noſtra Faber.* Cui ſplendido elogio ſubiungit ſcripta Fabri philoſophica, quibus tantis in philoſophiam meritis inclaruit, et quibus in dialecticos, phyſicos, ethicos, politicos et oeconomicos Ariſtotelis libros vel paraphraſes ſcripſit, vel commentatus eſt. Et poſt haec demum labores eius theologicos recenſet. His alterum non minus coaeuum BEATVM RHENANVM addimus, qui ad Capnionem [p] ita de eo: *Salutem D. P. Iacobus Faber*

M *Stapu-*

l) Ipſum ſe ita appellari voluiſſe ait IOVIVS in Elog. cap. 121.
m) pag. 521. ſeq.
n) c. 15. p. 236.

o) Haec cum tenui fortuna in paterna domo, quam ei ſcriptores tribuunt, non cohaerent, vt multa alia, quae enodatione in Fabri hiſtoria opus habent.
p) Epiſt. ad Reuchlinum p. m. 52.

Stapulenſis, vir ex omni aeuo incomparabilis omniumque diſciplinarum vberrimus fons, qui philoſophiam nimio ſitu ſqualentem et ſuo viduatam ſplendore ita illuſtrauit, vt Hermolao Barbaro et Argyropylo Byzantio praeceptoribus, quod quodam loco adnotaſti, olim tuis huic longe plus nitoris attulerit. - - - Hic Peripateticam doctrinam ita reddidit peruiam, vt neque Ammonio, neque Simplicio aut Philopono iam ſit opus. Acceſſit autem in Fabro praeter doctrinae elegantiam, mira in docendo perſpicuitas et facilitas, qua de virtute Fabri praeter SAMMARTHANVM videndus IACOBVS VERHEYDEN [q], quem ne nimii ſimus, non exſcribimus. Tanta autem philoſophiae luce colluſtratus, non potuit non religionis quoque corruptionem, quam barbara Scholaſticorum theologia inuexerat, perſpicere, et quibus poſſet modis corrigere, id quod magnas ei perſecutiones Sorbonae doctorum monachorumque contraxit, ſic vt IOVIVS, dicat, eum in Lutheranismi ſuſpicione ſenem obiiſſe. Margarethae tamen Nauarrae reginae et Franciſci I. tutela receptus in eius aula tutum inuenit aſylum, vbi quoque centenarius, vt fertur, placida analyſi obiit. De quibus reliquisque vitae eius circumſtantiis videndi qui res eius enarrarunt [r]. Scripta eius cum philoſophica tum theologica enarrat FABRICIVS [s], quem vide. Habuit diſcipulum Carolum Bouillum, de quo cum in antecedenti Tomo quaedam dixerimus, hoc loco agere ſuperſedemus. Inter amicos autem familiariſſime vſus eſt Henrico Cornelio Agrippa, cui cum in controuerſia de D. Annae matrimonio vnico tantum ſuffragaretur, graues inde ſibi concitauit inimicitias, quas tamen enarrare, alterius loci eſt [t].

Marius Nizolius.

§. VII. Magno quoque animo in philoſophiam Scholaſticam ipſumque Ariſtotelem circa haec tempora inſurgere coepit MARIVS NIZOLIVS, Brixellenſis, acre barbariei flagellum, vindexque caſtioris eruditionis ſtrenuus. Is cum Ciceronis puritatem et eloquentiam ſummo loco haberet, eumque in finem *Theſaurum Ciceronianum, ſiue apparatum linguae Latinae* [u] collegiſſet, ad ipſam quoque philoſophiam hunc amorem Ciceronis transtulit, et barbaram Scholaſticorum linguam peroſus, cum Cicerone non loquendum modo, ſed philoſophandum eſſe ſtatuit. Quare cum Ciceronis philoſophiam, quae de officiis agit, reprehendiſſet COELIVS CALCAGNINVS [x], et MARCVS ANTONIVS MAIORAGIVS, illi edita, *pro Cicerone defenſione* reſpondiſſet, ad quam nihil regeſſit Calcagninus morte praeuentus, diſplicuiſſent autem Maioragio Paradoxa Ciceronis, quibus *Antiparadoxa* oppoſuerat; Nizolius, qui Maioragio munus eloquentiae profeſſoris

q) Elog. Theol. p. 104.

r) De controuerſiis eius, placitis theologicis ſenio, annorum numero morteque vid. BAYLE Dict. T. II. art. le Fevre, p. 469. et Menagiana l. c. conf. DV PIN. Nouv. Bibl. T. XIII. aliique, qui hiſtoriam eccleſiaſticam ſeculi XVI ſcripſerunt. Add. ISELIVS Lex. Baſil. T. I. p. 16. praef. conf. quos nominat BEYSCHLAGIVS l. c.

s) Bibl. Lat. med. T. II. p. 418. ſeqq.

t) Conferri poſſunt epiſtolae Agrippae ad Fabrum.

u) Vid. Io. FABRICIVS Hiſt. biblioth. ſuae T. III. p. 260. et quos laudat.

x) In Diſquiſitionibus Baſ. 1544. editis.

feſſoris apud Mediolanenſes inuidebat, aggredi Maioragium eam ob rem ſtatuit, et literarium bellum excitauit, in quo exigua vtriusque fama incerta fuit victoria. De qua tamen lite, cum ad hiſtoriam eloquentiae et Latinae Linguae proprie pertineat, hoc loco agere non licet, videndus autem, qui poſt MORHOFIVM [y] et DORNIVM [z] eleganter rem omnem enarrauit praeſtantiſſimae eruditionis vir Io. PETRVS KOHLIVS [a], quocum conferendi LEIBNIZIVS [b], et KRAVSIVS [c], *νῦν ἐν ἁγίοις*. In hac lite de pretio quidem, auctoritate modoque Latinitatis Ciceronianae, reliquisque caſtioris ſermonis Romani momentis diſputatum eſt; quia vero Cicero argumentum haud raro philoſophicum tetigit, qui vero Nizolio aduerſabantur, magna veneratione Ariſtotelem proſecuti, in eius ſe caſtris militare, aperte fatebantur, hoc pacto controuerſia quoque ad philoſophiam deuoluta, bellumque campis philoſophicis illatum eſt. Magno ſcilicet contemtu deſpiciebant aduerſarii Nizolium, rati, hominem grammaticum verbisque Ciceronis numerandis colligendisque ſolis intentum, nihil praeſtare poſſe in philoſophia, quod puerile atque ieiunum haud ſit. Id quod aegerrime ferens Nizolius, cum iniuria haec animum vehementer ſauciaſſet, vlciſcendum, qua poſſet fieri, acerbitate ſtatuit. Inde enatus liber eſt, quem anno cIↃ IↃ LIII. edidit hoc titulo: *de veris principiis et vera ratione philoſophandi contra pſeudo-philoſophos*, in quo quibus poterat, viribus philoſophiam Scholaſticam, et omnem quoque philoſophandi rationem Peripateticam vehementer exagitauit, et cum veteres, tum recentiores Stagiritae ſectatores acerbis modis pupugit; cauſſatus, inueteratam Ariſtotelis venerationem id modo probare, ſtultorum eſſe plena omnia, et diu durare poſſe ſtultitiam et ineptias. Promiſit quoque ſe vera ſcientiarum philoſophicarum principia demonſtraturum confirmaturumque, errores autem hactenus receptos clariſſimis rationibus exploſurum eſſe. Nihil tamen horum, vt reuera ineptus ad huiusmodi philoſophiae emendationem fuit, in ipſa tractatione praeſtitit, ſed in eo diligentiam adhibuit omnem, vt dialecticam Scholaſticam perſtringeret, eiusque dicendi genus barbarum ſqualidumque exagitaret, terminisque horridis cultius ſermonis genus ſubſtitueret, quauis vero occaſione Ariſtotelem iugularet. Fruſtra itaque principia naturalia, phyſica, mathematica, moralia noua in hoc libro quaeruntur. Vbi quoque noua ſectatur, meliora non dat, ſed ineptis tricis detinetur. Cuius exemplum eſſe poteſt, quod reiectis Realium partibus nouam Nominalium ſectam conſtituit, vniuerſalia contendens eſſe vnum totum collectiuum, de qua eius opinione conſuli poſſunt, ſi placet, quae alibi diximus [d]. Mature vero liber Nizolii et euiluit, et, vt ſolet in huiusmodi ſcriptionibus euenire, diſparuit, aduerſariorum auctoritate et potentia partes Nizolii ſupprimente. Quia vero, vbi veterum, et Scho-

y) Polyhiſt. T. I. L. I. c. 25. §. 26. p. 315.
z) Ad Ionſium de S. H. P. L. II. c. 29. §. 9. p. 126.
a) In vita Maioragii, praefixa Deliciis epiſt.
b) Loco citando.
c) In not. ad MANVTII epiſtolas p. 1065.
d) Hiſt. doctrinae de ideis ſect. II. §. 6. p. 225.

laſticae imprimis philoſophiae errores tangit, veritates vtiliſſimas paſſim ſparſit, ideo librum antea ignotum recudi fecit, qui tunc iuuenem adhuc agebat, illuſtris LEIBNIZIVS [e], praemiſſa praefatione *de alienorum operum editione, de ſcopo operis, de philoſophica dictione, de lapſibus Nizolii et adiecta epiſtola de Ariſtotele recentioribus reconciliabili.* Quos foetus Leibnizianos, bonae frugis, vt ſunt omnia viri maximi ſcripta, plenos recudi nuper laudabili conſilio curauit praeſtantiſſimus CHR. KORTHOLTVS [f]. Ex hoc itaque Nizolii conatu intelligi poteſt, qua ratione flagella Scholaſticorum in pellendo hoc pſeudo-philoſophiae monſtro ſeduli fuerint, et qua ratione viris doctis placuerit, ex quo eius deformitatem perſpexerunt, illud ex felicibus philoſophantium campis abigere.

Reformationis eccleſiae vtilitas ad emendandam philoſophiam.

§. VIII. Non infeliciter operam ſuam collocaſſe hos viros doctos, cum explodendae Scholaſticae theologiae et philoſophiae manus admouiſſent, fatendum eſt: nam et ipſi eius naenias tricasque detexerunt, omniumque contemtui expoſuerunt, et aliorum ingenia exacuerunt, vt ſimili ratione ſpectra haec ex ciuitate philoſophorum pellerent, quorum exempla nonnulla in ſequentibus adducemus. Quia vero inimicitias hominum potentium, et praecipue cleri, reformidabant, caute tecteque incedere in ea re coacti ſunt, quae prudentia multum eorum conatus ſufflaminauit. Fortiorem vero atque efficaciorem medicinam attulit, quae fauentibus diuinis auſpiciis ſuſcepta eſt, eccleſiae reformatio; quae tot ingeniorum praeſtantiſſimorum aſſenſum, publica quoque confeſſione demonſtratum meruit, vt cum viribus animoque ad iuuandam doctrinam theologicam pariter atque philoſophicam eſſent inſtructiſſima, ad philoſophiae quoque emendationem ſe accingerent, deſertisque Scholaſticorum caſtris, aliis ſub ſignis militare inciperent. Qua in re philoſophia cum reliquis diſciplinis ſimile fatum habuit. Omnium enim ſcientiarum integritatem et pulchritudinem eo tempore, quo doctrina diuinior repurgationem paſſa eſt, rediiſſe, et adiuta eſſe reformationis negotio, diſciplinarum incrementa nemo temere negauerit, qui ſectae praeiudicio fauoreque vel odio partis occupatus haud eſt. Tot luculentis quoque id euicerunt rationibus et ſpeciminibus viri docti [g], vt qui contra dicere audeat, contra ſolem loqui cenſendus eſt. Mirum itaque non eſt, cum philoſophia cum reliquis ſcientiis ſororio cohaereat vinculo, eam quoque reformationis beneficio fuiſſe inſigniter promotam, et exempla logicae [h], phyſicae [i] et ethicae [k], ex diuino hoc beneficio egregie auctae produxiſſe virorum eruditorum, qui in hoc campo verſati ſunt induſtriam; quorum tamen hoc loco veſtigia

e) 1670. 4. f) Epiſt. Leibniz. T. II. p. 63. ſq.

g) Videndi, quos laudat FABRICIVS Centifol. Lutheran. P. I. p. 368. ſeqq. P. II. p. 791. ſqq.

h) Vid. DAN. REXINGERVS et poſt hunc SEB. EDZARDI pec. diſſ. quantum reformatio Lutheri logicae profuerit. Hamb. 1717.

i) Vid. B. I. FR. WVCHERER. diſſ. de incrementis phyſices a reformationis tempore. Ien. 1717.

k) Vid. B. Io. IAC. LEHMANNVS Progr. de vtilitate quam morali diſciplinae reformatio Lutheri attulit ib.

gia legere breuitatis ſtudium, et infinita dicendorum copia impedit [l]. Cauſſae vero eius rei facile intelligi perſpicique poſſunt ab illis, qui ſine praeiudicio in hoc argumento verſari vel poſſunt, vel volunt. Nempe viros quos acutiſſimum ingenium, iudicii vis ſumma, et eruditio haud vulgaris nobilitauerat, in partes pertraxerat ſuas ſuſcepta religionis emendatio. Hi cum iſtis viribus eſſent inſtructi, non modo eccleſiae corruptionem videbant, quam tot ſeculorum ſuſpiria et lachrymae toties iam detexerant; ſed et cauſſas perſpiciebant fontesque, ex quibus peſtis illa tanto Chriſtianae ciuitatis malo in eccleſiam promanauerat. Inter has mali intolerabilis ſcaturigines pſeudo-philoſophiam Scholaſticam eſſe, quae vbique in monaſteriis, in academiis ſtudiisque generalibus, quae vocant, inque ſcholis reliquis regnabat, manibus palpabant, et quae inde ſuperſtitio incrementa firmamentaque accepiſſet, quae errorum monſtra hac parente eſſent edita, probe cernebant. Recte vero intelligebant viri ſummi et prudentiſſimi, cura quadam palliatiua malo huic medicinam parari non poſſe, et ipſas origines tollendas cauſſasque morbi praecidendas eſſe, neque huic lolio capita tantum demetenda eſſe, ſed radices euellendas, et meliora ſuppeditanda. His conſiliis excitati Scholaſticam philoſophiam et theologiam magno animo aggreſſi, eius falſitatem, et corruptam faciem, innumeraque, quae in bonas artes ipſasque ſacras diſciplinas inde profluxerunt damna oſtendebant, et quam pueriliter inepteque, quantoque intellectus humani ipſiusque rei diuinae detrimento illa imperium obtineret, exponebant; iuuentutem autem, quosque ſobrie philoſophari intererat, ſerio hortabantur, vt relicta hac perfida magiſtra, ſapere, et ex melioribus fontibus prudentiae naturalis et ciuilis omnisque ſapientiae praecepta haurire conarentur. In hoc cardine voluendo magna pars induſtriae laudatiſſimorum virorum verſabatur, idque plerique vrgebant, qui, vt emendaretur intellectus humanus, optabant, et ad eam rem conferebant, quantum poterant. In hoc vero negotio arduo et difficili ſummique momenti maximum virum Martinum Lutherum principem manus auxiliatrices admouiſſe, notius eſt, quam vt dici prolixe debeat, et ipſorum aduerſariorum eius teſtimonio conſtat. Qui cum plurimum ad hanc rem contulerit, dignus eſt, cuius in philoſophiae emendationem merita hoc loco paulo prolixius enarrentur.

Martini Lutheri merita in philoſophiae emendationem.

§. IX. Non imparatum fuiſſe MARTINVM LVTHERVM a philoſophiae Scholaſticae cognitione, arteque illa tota, quae eo tempore, quo is diſciplinarum praeceptis in iuuentute imbutus eſt, obtinuit, vitae eius abunde teſtatur hiſtoria, et nemo dignior fide teſtis eſt, PHILIPPO MELANCHTHONE, qui breuem vitae eius enarrationem [m] concinnauit. Hoc auctore nouimus, Lutherum in Schola Iſenacenſi quadrien-

l) Conf. CHR. STOCKIVS de bonarum literarum παλιγγενεσίᾳ ſub et poſt reformationem, ib.

m) Praefixa eſt T. II. Opp. Lutheri Witteberg. Latin. et inſerta quoque T. IV. Declamationum MELANCHTHONIS. Nuper vero recuſa cum annotationibus doctiſſimi HEVMANNI Goettingae 1741. 4.

Lutherus eruditionis et philoſophiae laude non defraudandus.

nio audiuiſſe praeceptorem (Ioannes Trebonius is fuit, pro temporis iſtius conditione vir doctus et ſermonis Latini haud imperitus,) rectius et „dexterius tradentem grammaticam, quam alibi tradebatur. Cumque et „vis illi ingenii acerrima eſſet, et inprimis ad eloquentiam idonea, celeri„ter aequalibus ſuis praecurriſſe, et verbis et copia ſermonis in loquendo „et in ſcribendo ſoluta oratione, et in verſibus, ceteros adoleſcentes, qui „vna diſcebant, facile viciſſe. Deguſtata igitur literarum dulcedine, na„tura flagrantem cupiditate diſcendi, appetiiſſe academiam, tanquam fon„tem omnium doctrinarum. Et omnes artes ordine percipere tantam „vim ingenii potuiſſe, ſi doctores idoneos inueniſſet, et fortaſſis ad lenien„dam vehementiam naturae mitiora ſtudia verae philoſophiae, et cura for„mandae orationis profuiſſent. Sed incidiſſe Erfordiae in eius aetatis dia„lecticam ſatis ſpinoſam, eamque, cum ſagacitate ingenii praeceptionum „cauſſas et fontes melius, quam ceteri, perſpiceret, cito arripuiſſe. Cum„que mens auida doctrinae plura et meliora requireret, legiſſe ipſum plera„que veterum Latinorum ſcriptorum monumenta, Ciceronis, Virgilii, Li„uii et aliorum. Haec legiſſe, non vt pueri, verba tantum excerpentes, „ſed vt humanae vitae doctrinam aut imagines. Quare et conſilia horum „ſcriptorum et ſententias propius adſpexiſſe, et vt erat memoria fideli et „firma, pleraque ei lecta et audita in conſpectu et ob oculos fuiſſe. Sic „igitur in iuuentute eminuiſſe, vt toti academiae Lutheri ingenium ad„mirationi eſſet, isque cum natus eſſet annum viceſimum gradu magiſte„rii philoſophici ornaretur. Haec ille. Habuit autem Lutherus, vt ex M. Razenbergii *Hiſtoria Lutheri* mſc. refert illuſtris Seckendorfivs [n], praeceptores Erfordiae Ioannem Gryphium et Iuſtum Iodocum, vulgato, vt mos erat illius temporis nomine, doctorem Iſenacenſem dictum. Is in ſui aeui philoſophia adeo excellebat, vt *Summae philoſophiae naturalis*, quam edidit, hoc praefixerit elogium Eobanvs Hessvs:

Iuſtus Iodocus Lutheri in philoſophia praeceptor.

Garrula ſtelliferum mirari deſinat orbem
Fama Syracuſium compoſuiſſe ſenem.
Vulcani clypeos Aſiam Europamque ferentes
Aſſerat; inuenit fabula priſca fidem.
Quandoquidem exiguo naturae ſumma libello
Tam bene compoſita eſt, docte Iodoce, tibi.

Seruili vero ſtudio Ariſtoteli adhaerebat Iodocus, et pro eo, more Scholaſticorum, tanquam pro aris focisque pugnabat. Ex hoc vero praeceptore, qualis diſcipuli, qui ab eius ore pependit, philoſophia fuerit, nemo non intelligit. Qui tamen cum mature oculos aperiret, videretque, quantis naeuis deformis eſſet philoſophia Ariſtotelico-Scholaſtica, anno cIɔ Iɔ XVI Iodoco dubitationes contra Ariſtotelem et Porphyrium transmiſit, de quibus

Lutherus mature philoſophiam Ariſto-

n) Hiſtor. Lutheraniſmi Libr. I. §. 8. addit. 3. pag. 20.

telico-Scholaſticam oppugnat.

bus infra plura dicemus. Qua Ariſtotelico-Scholaſticae philoſophiae deſertione ita irritauit Lutherus praeceptoris, licet magna veneratione excepti, animum, vt eum Erfordiam delatum in conſpectum admittere noluerit [o]. Qua eius indignatione non commotus Lutherus, in literis ad Iodocum anno cIↃ IↃ XIIX exaratis eadem ſe in ſententia perſiſtere, profeſſus eſt, ſcribens: *Vt me etiam reſoluam, ego ſimpliciter credo, quod impoſſibile ſit, eccleſiam reformari, niſi funditus canones, decretales, ſcholaſtica theologia, philoſophia, logica, vt nunc habentur, eradicentur, et alia inſtituantur.* His Lutheri ſententiis ita exaſperatus eſt Iodoci animus, vt ad Spalatinum ſcriberet Lutherus, cum Iodoci mortem audiuiſſet [p]: *Audiui heri, exceſſiſſe e viuis D. Iuſtum Iodocum Iſenacenſem, Erfordiae. Timeo et me anſam acceleratae ſuae mortis fuiſſe, tantum aegritudinis fuit animo eius ex meis, vt dicitur, profanitatibus et temeritatibus, quibus Scholaſticam theologiam incredibiliter doluit contemni.* Verum haec poſtea geſta ſunt, et infra tangentur. In praeſentia id praecipue obſeruamus, myſteria Scholaſticorum omnia virum ſummum accurate pernouiſſe. Teſtis iterum MELANCHTHON eſt [q], narrans, *Lutherum ad Auguſtini religionem conuerſum et huius doctoris ſcripta legentem non tamen prorſus reliquiſſe ſententiarios, Gabrielem et Cameracenſem pene ad verbum memoriter recitare potuiſſe; diu multumque legiſſe ſcripta Occami, huius acumen antetuliſſe Thomae et Scoto, diligenter et Gerſonem legiſſe, ſed omnia Auguſtini monumenta et ſaepe legiſſe, et optime meminiſſe: illam autem vim ingenii demonſtrauiſſe, vt ſaepe dixerit doctor Martinus Mellerſtadius, mutaturum eſſe vulgare doctrinae genus, quod tunc in ſcholis vnicum tradebatur; et hic primum dialecticam et phyſicam Ariſtotelis enarrauiſſe.* Addixit vero ſe Lutherus, vt plerique eo tempore viri docti in Germania faciebant, Nominalium partibus [r], quas Occamus recoxerat, et Germanis acceptiſſimas fecerat, vt in *praecedente Tomo* dictum; maturior vero aetate et experientia doctior omnem Nominalium et Realium controuerſiam contemſit et exagitauit. Ex his vero manifeſtum eſt, inepte agere, et inuidiam prodere Lutherani nominis obtrectatores, qui Scholaſticorum myſteriorum et artium liberalium notitiam ei impudenter denegant. Inter quos more ſuo nomen profeſſus eſt IACOBVS GRETSERVS, inter cuius ſcripta extat etiam *oratio, vtrum Lutherus fuerit theologus Scholaſticus?* Dedit eius verba integra P. BAYLE [s], in quibus quaeſtionem ideo negandam eſſe ſtatuit, *quod craſſiſſimos, ſtupidiſſimos, et decumanos prorſusque aſininos contra theologiam et philoſophiam errores commiſerit.* Quare vehementer in eum inuehitur, quod non ſemel teſtatus fuerit, omnia ſcholaſticae theologiae myſteria ſibi probe eſſe cognita; omnia adyta perluſtrata, omnes

o) Vid. LVTHERI epiſt. I. 10.

p) SECKENDORF. l. c. p. 121.

q) loc. cit.

r) Vid. quae diximus in hiſtoria philoſ. doctrinae de ideis S. II. §. 4. p. 208. et cel. HEVMANNVS l. c. p. 10. not. c.

s) T. III. art. Luther. not. II. p. 134. SOTVEL. Bibl. ſocietatis Ieſu p. 370. C.

omnes excuſſos angulos, ſeque, quod contra doctores Louanienſes et Colonienſes ſcripſit ſ, *non peſſimo ingenio, nec vltima ſocordia verſatum eſſe, plus duodecim annis inter ſympalaeſtritas eorum detritum.* Nec ferre poteſt, quod dixerit, *ſe Occamiſtarum, qui eo tempore* Terminiſtae et Moderni dicebantur, *placita non a limine tantum ſalutaſſe, aut primoribus labris ſolummodo deguſtaſſe, ſed penitus imbibita tenere etc.* Quae cum Melanchthon quoque aſſeruerit, ita explodi poſſe putat, vt ne principia quidem philoſophica Lutherum tenuiſſe demonſtretur: cuius rationes inde deſumit, quod ſtatuerit: impingere philoſophiam in theologiae regulas, ſed ipſam viciſſim in philoſophiae regulas, quodque vehementer ſtomachetur in Pariſienſem theologorum ſcholam, quod definiuerit, idem eſſe verum in philoſophia et theologia: et quod dixerit: aliquid eſſe verum in vna parte philoſophiae, quod tamen falſum ſit in alia parte philoſophiae. Verum quam friuola haec ſint, et inepte afferantur, vel pueri intelligunt, cum quae Lutherus κατα τί, et imprimis de Scholaſtica philoſophia dixerat, vel certo tantum ſenſu et relatione affirmauerat, nec ratiocinatione mala vſus erat, ad ſenſum aliquem vniuerſalem ſatis ſophiſtice rapiantur, ipſeque Gretſerus prodat, ſe Lutheri mentem intelligere vel non potuiſſe vel noluiſſe, recte ideo notatus Baelio, qui videndus. Sufficit, vt haec fruſtra, et inuidia dictante, dici oſtendamus, quod probantibus ſuperioribus, iuſſuque electoris Friderici Sapientis Lutherus philoſophiam Scholaſtico-Ariſtotelicam in Vitebergenſi academia docuerit. Cui muneri eo minus ineptum et ineruditum monachum praeficere licuit, quo ſeuerior erat laudatiſſimi principis voluntas, vt natiuam Ariſtotelis philoſophiam iuuentus doceretur. Hanc enim felicitatem MELANCHTHON ſſ in ſermone *de corrigendis ſtudiis adoleſcentibus* gratulatur, quod *quibus benignitate optimi ac ſapientiſſimi principis Friderici, Ducis Saxoniae, electoris contigerit, longe ſaluberrimis erudiri, fontes ipſos artium ex optimis auctoribus hauriant, et natiuum ac ſincerum Ariſtotelem doceantur.* Cum autem idem quoque princeps ſuis ſumtibus imprimi curauerit PETRI TARTARETI *in doctrina Scoti ſuper Ariſtotele, et Petro Hiſpano commentationes*, (de quo commentario logico in *Summulas Petri Hiſpani* videndus HERMANNVS AB ELSWICH t hicque potiſſimum ex Scholaſticis auctoribus ſcriptor profeſſoribus Vitebergenſibus explicandus traditus commendatusque fuerit, neceſſario inde concluditur, eam in Luthero Scholaſticae philoſophiae cognitionem reperiiſſe ſuperiores, quae ad profeſſorem publicum ſufficeret, id quod Ieſuitae ſophiſmata ſatis euertit.

Lutherus Scholaſticam philoſophiam reiicit et damnat.

§. X. Non tamen tanti ſibi conſtitiſſe philoſophiae Scholaſticae notitiam, omnemque illam, quae huic innitebatur, eruditionem vir magnus credebat, vt non meliora edoctus, eiusque morologiae vanitatem et ſtultitiam

ſ) In Reſponſ. ad articulos a Louan. et Colon. theologis damnatos T. II. Opp. Lat. Witteb.
ſſ) Declamat. T. I. p. 496. t) De fortuna Ariſtotelis in Academiis Proteſtantium §. 8. p. 16.

titiam perſpiciens ſponte non abiicere modo, ſed et expellere ex ſcholis, et publicis ſcriptis oppugnare apud ſe conſtitueret. Cuius mutationis cauſſae fuere variae. Et primo quidem dubitandum minime eſſe videtur, easdem rationes, quae in Italia viros doctos, politioris literaturae ſtudio delectatos excitauerant, ad abiicienda Scholaſticae philoſophiae iuga, Luthero quoque, in veterum ſcriptis ab adoleſcentia verſato horrorem barbariei Scholaſticae inieciſſe; praecipue cum Graecis et Ebraicis literis ſe dedere coepiſſet. Satis id prodit MELANCHTHON [u], pulchre obſeruans, *cum Lutherus in theologia diſcrimen legis et euangelii, promiſſionum legis et promiſſionis euangelii, philoſophiae et euangelii, quod non extabat in Thoma, Scoto et ſimilibus magno eruditorum omnium applauſu oſtendere coepiſſet; acceſſiſſe huic, quod Eraſmi ſcriptis iam inuitata fuerint iuuentutis ſtudia ad Latinae et Graecae linguae cognitionem, et monſtrato iam dulciore genere doctrinae, multi bonis et liberis ingeniis praediti abhorrere a barbarica et ſophiſtica doctrina monachorum inceperint.* Deinde cum accurate omnia Scholaſticae doctrinae myſteria et aſyla perſpexiſſet vir acerrimo iudicio praeditus, et in arcanas eius rationes facile penetrans, peſtilens malum, cuius triſtiſſimos in eccleſia effectus tot piorum lamentationibus lachrymisque hactenus deploratos probe nouerat, non inſpicere non potuit. Ita vero inuictis rationibus conuincebatur, Scholaſticam philoſophiam et fundamentum eſſe theologiae Scholaſticae, quosque illa inuexerat, errorum omnium, et fulcrum ſuppeditare immenſum ambitionis et potentiae, curiae Romanae, quae, velut intolerabili hactenus iugo conſcientiis imperauerat, quodque tandem aliquando excutere omnes boni praeoptabant. His vero malis medendis tandem manum admouendam ratus, prauorum loliorum radices exſtirpandas eſſe recte ſtatuit, et pellendam philoſophiam Scholaſticam, ſi illa peſtis ſit auerruncanda. Cumque et ratione recte vti, et ſacras literas dulcioribus ex fontibus haurire coepiſſet, expertus erat, quam inutiles eſſent cauillationes ſophiſtarum, et ad intellectum luce colluſtrandum, et ad voluntatem rite emendandam, nec eſſe vel luminis vel ſolatii quicquam in omnibus illis diſputationibus, maximisque, quae de nihilo naſcebantur, fabulis. Has vero inanes diſſertationes et morologiam ferri ab hominibus piis et ingenuis vir recti ſenſus et integri pectoris indignabatur. Aſt his potiſſimum armis in proelium prodire, et pro peſtilentibus erroribus, qui eccleſiam occupauerant, pugnare tanquam pro aris focisque videbat curiae Romanae mancipia: his fulcris labentem moxque ruituram ſuperſtitionem ſuſtentari, his praeſidiis barbariem doctrinae morumque defendi obſeruabat, adeoque iſta prius armatura ſpolianda eſſe tenebrarum regna recte iudicabat [v]. Cumque et vocationis iure, et animi magnitudine omnium fortiſſi-

u) In vita eius l. c.

v) Conf. SECKENDORF. l. c. p. 103.

fortiſſime praeiudiciorum turmas, quae hactenus veritatem graui onere depreſſerant, eieciſſet, et ſic illam venerationem, Scholaſticae philoſophiae et theologiae, quam ab adoleſcentia in ſcholis et monaſterio hauſerat, quaeque multis oculos tenebat, vt perſpicere foedos vultus haud poſſent, exuiſſet, facile fuit, ingenii natura acerrimi in id vires conferre, vt pſeudo-philoſophiam hanc, ſuis neruis ſpoliatam omnium contemtui exponeret. Quod licet magnam illi inuidiam minabatur, eo quod emolumenta, quae a Scholaſticae philoſophiae et theologiae imperio hauriebat clerus monachorumque grex, arctis hos homines vinculis illi peſti mancipauerant, excitarunt tamen virum fortem animique imperterriti exempla magnorum virorum, qui in Italia barbariem aggreſſi, Scholaſticae philoſophiae bellum indixerant. His rationibus cauſſisque inſtigata ignea vis animi, qui eccleſiae emendationem forti quoque remedio opus habere probe perſpiciebat, non potuit non acerrime in Scholaſticam philoſophiam inſurgere, eamque telis vndequaque confodere. Iniquiſſime id tulit cucullatorum fratrum, virorumque obſcurorum turma, quae hoſtem illum eſſe philoſophiae omnis, ipſiusque rationis, et ignorantiae atque enthuſiaſmo apertiſſime fauere clamabat. Fecit id ſub ipſis reformationis auſpiciis THOMAS RHADINVS Dominicanus, qui in *oratione* [w] *ad principes et populos Germaniae*, Romae, vbi theologiam profitebatur, habita, velut enorme illi crimen obiicit, *quod Ariſtotelicam philoſophiam ſpreuerit, et theologiae peſtem vocauerit cum ſumma Scholaſticorum doctorum iniuria, qui tamen per annos trecentos theologiae philoſophiam ancillari et omnem humanum intellectum in obſequium Chriſti captiuum facere allaborauerint.* Haec poſtmodum alii, etiam docti viri ex Romanenſium coetu repetiuere, vt odio in Luthero, aliquid darent [x], quorum loca cum adduxerit Ven. HALLBAVERVS [y], theologus hodie Ienenſis clariſſimus, ad eum Lectorem remittimus, ſed et illos euoluendos eſſe monemus, qui his calumniis et opprobriis in Lutherum iactis accurate ſolideque reſponderunt, enarratos a IO. ALB. FABRICIO [z]. Viuo adhuc Luthero eo nomine ad Thomae Rhadini obtrectationes reſpondit Didymus Fauentinus, vel qui ſub hoc nomine latet PHILIPPVS MELANCHTHON, peculiari oratione [a], in qua inter alia ad obiectam ſtudiorum oppreſſionem, et quidem philoſophiae reſpondet: *Non damnat Lutherus eam philoſophiae partem, quae mathemata, quae gemmarum, plantarum et animantium naturas deſcripſit. Nam horum cognitionem fatetur ad ſacra neceſſariam eſſe, ſoletque in loco vti, quoties res poſtulat, probat inquam illam rerum deſcriptionem, cuius auctores habe-*

mus

w) Prodiit ea, cura Emſeri, qui inter Lutheri aduerſarios agmen ducebat, Lipſiae 1520. vid. SECKENDORF. l. c. L. I. ſ. 27. §. 70. p. 107.

x) MELCH. CANVS Theol. L. IX. c. 3. qui tamen ipſe theologiam ſcholaſticam condemnat. RAPIN. Compar. Ariſt. et Platonis p. 412. FLEVRY Method. ſtudiorum, alii.

y) In Diſſ. Lutherus politioris literaturae cultor et aeſtimator §. 6. p. 9.

z) Centifol. Luth. P. I. p. 367. P. II. p. 791. 792.

a) T. III. Opp. p. 38 ſeqq.

mus apud Latinos Plinium, apud Graecos Athenaeum, addo, ſi vis, Ariſtotelem, Theophraſtum, Dioſcoridem, vt poëtas interim taceam. Breuiter collaudat Lutherus, quae de rerum natura fere ſunt a medicis conſcripta, damnat autem, ſi ignoras, eam philoſophiae partem, quae de rerum principiis, ventorum ac pluuiarum cauſſis prodigioſas nugas comminiſcitur, adeoque quicquid id eſt, quod Ariſtoteles vocat phyſica ἀκροάματα, καὶ τὰ μεταφυσικὰ *damnat, quicquid de moribus a philoſophis proditum eſt.* Idem in ſequentibus de ea philoſophiae parte, quae naturam tranſcendit, et de Deo praecipit diſſerens, affirmat, ita vt planum faciat, Lutherum proprie Scholaſticam philoſophiam impetiiſſe: *De iis, quae Deo tribuuntur ab hominibus, de vnitate, de intellectu, de voluntate, de ſimplicitate diſſerunt metaphyſici, quos vocant, quam partem theologia Scholaſtica ſibi totam vindicat, in qua regnare ſibi videtur. Hinc natae ſunt factiones illae Thomiſtarum, Scotiſtarum, Occamiſtarum, velut ex chao* δημιεργεμένῳ. *Hic theologorum vulgus ſtudia in contraria ſcinditur, dum hic rem rationabilem, ille realitates, breuiter dum ſuum quisque dogma aſſerit.* Quae omnia in ſequentibus graui offenſa doctrinae Chriſtianae hactenus retenta eſſe, nec cum ſanis Chriſti dogmatibus conſiſtere poſſe, pulchre oſtendit. Ex dictis autem conſtat, dum Scholaſticam philoſophiam reiecit Lutherus, Ariſtotelicam quoque illum improbauiſſe, quam fulcrum illius vnicum eſſe nouerat, quamque cum doctrinae Chriſtianae ſyſtemate non poſſe cohaerere, arcte vero cum erroribus philoſophiae et theologiae Scholaſticae connecti probe intelligebat. Valde diſplicebat ei Ariſtotelis dialectica et ethica, maxime, quod hoc duce in ſacrorum myſteriorum penetralia pedem inferre, et his elementis res diuinas metiri Scholaſtici auſi fuerint: credebat autem philoſophari nos pulchre poſſe ſine Ariſtotele, quem Chriſto et Apoſtolis a Scholaſticis praelatum eſſe aegerrime ferebat, et iſta quoque ex cauſſa Ciceronem Ariſtoteli praeferebat, in cuius ſcriptis philoſophicis perſpicuitatem et elegantiam regnare videbat, cum e contrario Ariſtotelis ſcripta in ſe difficilia et obſcura Scholaſtica gens non intellexiſſet. Abiiciendam itaque Ariſtotelicam quoque philoſophiam, cum Scholaſtica eſſe ſtatuit, ſi ſananda ſint eccleſiae vulnera ab his hominibus inflicta. Et ex hac Lutheri de Ariſtotelica philoſophia opinione illae prodierunt rationes dubitandi, quas contra Ariſtotelem et Porphyrium anno MDXVI transmiſiſſe praeceptori ſuo Iodoco Iſenacenſi ſupra memorauimus. Commendauerat eas peculiari epiſtola [b] Ioanni Langio, in qua *Ariſtotelem, Porphyrium, Sententiarios perdita ſtudia noſtri ſeculi* vocat; praedicitque, *blaſphemiarum et maledictionum inſtar eos habituros illas eſſe, quibus decretum, non quinquennio cum Pythagoricis, ſed perpetuo et in aeternum cum mortuis ſilentium tenere, omnia credere, ſemper auſcultare, nec vnquam, ſaltem leui praeludio contra Ariſtotelem et ſententi-*

 as

b) Epiſtol. T. I. ep. 10.

as velitari et muſſitare. Addit inter alia: *Nihil ita ardet animus, quam hiſtrionem illum, qui tam vere Graeca larua eccleſiam luſit, multis reuelare, ignominiamque eius cunctis oſtendere, ſi otium eſſet. Habeo in manibus commentariolos, in primum phyſicorum: quibus fabulam Ariſtaei denuo agere ſtatui in meum iſtum Prothea, illuſorem vaferrimum ingeniorum, ita vt niſi caro fuiſſet Ariſtoteles, vere diabolum eum fuiſſe non puderet aſſerere. Pars crucis meae vel maxima eſt, quod videre cogor, fratrum optima ingenia bonis ſtudiis nata, in iſtis ſcenis vitam agere, et operam perdere: nec ceſſant vniuerſitates, bonos libros cremare et damnare, rurſum malos dictare, immo ſomniare.* Anno vero ſequenti diſſertationem Luthero praeſide M. Franciſcus Guntherus, Northuſanus habuit [c], in qua haec de Ariſtotele pronuntiatur ſententia: *Tota fere Ariſtotelis ethica peſſima eſt, gratiae inimica. Error eſt, Ariſtotelis ſententiam de felicitate non repugnare doctrinae catholicae. Error eſt dicere, ſine Ariſtotele non fit theologus. Immo theologus non fit, niſi ſine Ariſtotele. Nulla forma ſyllogiſtica tenet in terminis diuinis. Non tamen ideo ſequitur, veritatem articuli trinitatis repugnare formis ſyllogiſticis. Si forma ſyllogiſtica tenet in diuinis, articulus trinitatis erit ſcitus et non creditus. Breuiter totus Ariſtoteles ad theologiam eſt tenebrae ad lucem. Bonum erat eccleſiae, ſi theologis natus non fuiſſet Porphyrius cum ſuis vniuerſalibus. Vſitatiores definitiones Ariſtotelis videntur petere principium* [d]. Alia huius generis loca, in quibus Lutherus grauem Ariſtoteli dicam ſcripſit, diligenter paſſim a viris doctis [e] collecta, breuitatis cauſſa praeterimus. In his vero viri ſummi pronuntiatis eſſe nonnulla duriuſcula, et imputari Ariſtoteli errores, quorum Scholaſtici magis hunc philoſophum non aſſecuti, rei agendi ſunt, quam Stagirita, non diffitemur; produntque quaedam vim illam et vehementiam animi, ſine qua Augiae ſtabulum repurgari haud poterat. Sed id quoque, ſi absque odio et inuidia de hac re dicendum, fatendum eſt, valde offendiſſe virum pium, et ad animi emendationem atque praeparationem, eiusque conſolationem omnem philoſophiam referentem, abuſum Ariſtotelicae philoſophiae, latiſſime in Scholaſtica philoſophia regnantem, quae tantum abeſt, vt poſthabitis reiectisque vel emendatis dogmatibus Peripateticis, quae cum ſacra doctrina in phyſica, metaphyſica et morali parte reconciliari non poſſunt, meliora tantum rectaque conſuluerit, vt potius nefandos Ariſtotelis errores pro ſacrorum dogmatum principiis admiſerit: indignatumque eſſe ludicris et ineptis cauillationibus ex dialectica Ariſtotelis inter Scholaſticos natis, quae ſcepticiſmum, ipſamque haud raro impietatem genuerant.

Im-

c) T. I. Ien. Lat.

d) Repetiit iſta in 28. paradoxis et 12. poſitionibus philoſophicis contra Ariſtotelem Heidelbergae diſputatis, l. c.

e) Elswich. l. c. Hevmann. Act. phil. Vol. II. p. 579. Chr. Thomasivs Hiſt. ſap. et ſtult. T. I. p. 1. et pecul. Schediaſmate Germanico idiomate ſcripto Io. Gvil. Zieroldvs. Starg. 1700. 4.

Improbando itaque ſyſtema Ariſtotelis phyſiologicum, et ethicum quod male cum Chriſtiana doctrina cohaerere nemo non, rerum gnarus, intelligit, reuera Ariſtotelem Scholaſticum, ducemque philoſophaſtrorum horum explodebat, reiiciebatque. Clare id probant declarationes, quas Lutherus *Poſitionibus et declarationibus ad Heidelbergenſes miſſis* addidit, et ex Codice Mſc. bibliothecae Zittauienſis vulgauit Gottlieb. Werensdorfivs V.C. [f]. Ibi ita vir beatus: *Hae concluſiones ſunt a me ideo tractatae ac diſputatae, vt oſtenderem, primo, quam longe lateque ab Ariſtotelis ſententia aberrarint omnium ſcholarum ſophiſtae, ac plane ſua ſomnia in Ariſtotelis non intellecti libros inuexerint. Vnde et ſi quam maxime ſenſum eius teneamus (quemadmodum hic tradidi,) tamen prorſus nihil adiumenti ex ipſo haberi poſſet non ſolum ad theologiam ſeu ſacras literas, verum etiam ad ipſam naturalem philoſophiam. Quid enim iuuet ad rerum cognitionem, ſi de materia, forma, motu, finito, tempore, nugari et cauillari queas verbis ab Ariſtotele conceptis et praeſcriptis?* Et alibi [ff] ad Georgium Spalatinum ſcribens, non diſſimulat, *ratum ſibi atque certum eſſe, nec Thomam, nec omnes Thomiſtas ſimul, vel vnum in Ariſtotele intellexiſſe capitulum.* Quae omnia recte ſe habent, nec facile improbabit, quisquis vel Peripateticam vel Scholaſticam theologiam nouerit. Ceterum, ipſius Ariſtotelis philoſophiam, velut ſapientiam quandam humanam et Graecam conſideratam non prorſus contemnebat, et quam in theologia valde improbabat, ethicam Ariſtotelis, in vita ciuili laudat, Ariſtoteli quoque acutiſſimi ingenii laudem tribuit, et eo nomine Ciceroni praefert, quamuis hunc illi prudentia praeſtitiſſe affirmet [g]. Quae moderatior de Ariſtotele ſententia Lutheri adſcribenda eſſe videtur Melanchthonis amicitiae et, qua ille regebatur, opinioni de vera Ariſtotelis philoſophia. Ceterum veriſimile admodum eſt, Lutherum diſputationis aeſtu abreptum, myſticaeque theologiae, quam ei initio commendauerat Scholaſtica impietas amore adductum, initio quaedam duriuſcula non de pſeudo-philoſophia tantum, quae in ſcholis regnabat, pronuntiaſſe, ſed ipſi quoque philoſophiae imputauiſſe: imprimis autem dubio carere videtur, cum Auguſtini placitis de ſeruo hominis arbitrio eſſet addictiſſimus, ideo paulo iniquiorem in philoſophiam fuiſſe, quod hanc vires hominis naturales earumque libertatem nimium extollere crederet: quae ratio moralem quoque Ariſtotelis philoſophiam illi inuiſam reddidit [h]. Sed Lutherum ipſum ex Luthero explicantibus, et quae extra diſputationis aleam conſtitutus de philoſophia ſcripſit, conſiderantibus manifeſtum erit, virum magnum maturiori iudicio de philoſophia pronuntiantem, non eius vſum, ſed inutiles ſterilesque diſputationes Scholaſticorum, et pſeudo-philoſophiam illo tempore obtinentem reieciſſe, et nugas horum philoſophaſtrorum, quae optima tunc ingenia

f) In diſſ. de progreſſu emendatae per Lutherum religionis p. 20.
ff) T. I. ep. 45.
g) Vid. ad Gen. X. p. m. 131.
h) Conf. Act. phil. Vol. II. p. 587.

genia detinuerant, et impedimenta ſtruxerant veritatis maxima, damnaſſe. Id quod vel ex vna MELANCHTHONIS oratione *contra Rhadinum*, exque loco ſupra adducto eſt manifeſtum, legique meretur vel ipſa tota oratio, vel excerpta ex ea a SECKENDORFIO [i] data, quia luculentis exemplis Melanchthon probatum dedit, corruptiones infinitas quae ex iſta pſeudo-philoſophia exortae ſunt, virum ſummum compuliſſe, vt hunc foetum adulterinum ex eccleſia eiiciendum eſſe contenderet. Quod reliquum eſt, nec philoſophicum ingenium magnis iudicii excelſi et animi imperterriti viribus ſuffultum Luthero defuiſſe, nec a ſaniori philoſophia, diuinioris veritatis teſtem fuiſſe deſtitutum, dudum viris doctiſſimis CHR. AVG. HEVMANNO [k] et ISAACO FROEREISENIO [l] obſeruatum, quorum paginae illis euoluendae ſunt, qui vberiora eo de argumento deſiderant. Nobis enim prolixioribus eſſe non licet, contentis oſtendiſſe, quid Lutherus ad pellendam Scholaſticae philoſophiae barbariem reuocandumque meliorem ſenſum reformationi doctrinae Chriſtianae intentus contulerit. Ex quibus cauſſa intelligitur, cur philoſophia tempore emendatae religionis mutationem paſſa ſit.

Melanchthon aduerſarius philoſophiae Scholaſticae.

§. XI. Eandem, quam Lutherus fouerat, opinionem MELANCHTHONEM quoque aluiſſe, qui tum primus fere philoſophiae et humaniorum literarum reſtaurator erat, ex oratione *in Rhadinum* in antecedentibus adducta eſt manifeſtiſſimum. Et hoc diſertiſſimo viro interprete, non ſine iucunditate diſcimus, quae cauſſae viris illis magnis, qui reformandae eccleſiae opus ſuſceperunt, fuerint, philoſophiam et theologiam Scholaſticam velut purgamenta quaedam ex eccleſia eiiciendi. Quamuis autem Ariſtoteli magis faueret, nec reiiciendum eum totum, ſed in ordinem cogendum emendandumque eſſe ſtatueret, et puriorem Peripateticam philoſophiam reuocare in academias conaretur, vnde ei locum infra inter philoſophos γνησίως Peripateticos aſſignabimus; non mutauit tamen ſententiam de philoſophia Scholaſtica, quam quacunque poterat occaſione, amicis et ſtudioſae quoque iuuentuti ſuggerebat. Paſſim huius rei exemplis ſcatent orationes ab eo in academia Witebergenſi pronuntiatae, vbi more ſuo plane et perſpicue ea de re diſſerit. Praecipue autem legi meretur elegans atque docta oratio, quam *de ſtudiis corrigendis* [m] conſcripſit, et in qua multa pulcherrime de barbaro iſto, quod ante illud ſeculum, diu viguit, aeuo ediſſerit, cauſſasque luculenter exponit, qui factum ſit, vt tanto ingenia philoſophantia ſitu obducta ſint, et quibus ex fontibus illa corruptio manauerit; deformes quoque vultus exponit, quibus deteſtabilis philoſophia facta eſt. Inter alia vere: *Primum deſertis veterum diſciplinis quando audax iſta commentandi et philoſophandi ratio inualuit, ſimul Graeca contemta, mathematica deſerta, ſacra negligentius cul-*

i) Hiſt. Luther. loc. cit.
k) Loc. cit.
l) Vindiciae Lutheri, quibus eius manes a philoſophiae ſanioris odio et contemtu craſſaque ignorantia vindicantur. Argent. 1617. 4.
m) T. I. p. 489.

culta ſunt. Quo malo quae ſaeuior peſtis eſſe potuit? Certe nulla vulgarior vnquam fuit. - - Quantum aetatis homini datum eſt, nedum adoleſcentiam, inſumunt, vt Euripos omnes, ſic enim Nazianzenus vocat, Ariſtotelicos exhauriant, id quod neſcio an vnquam alicui contigerit. Subinde enim quod exhauritur, influit, felicius id quidem quam quod de Danaidum doliis ferunt. Adde quod cum ſe veri ſcientiam meditari gloriantur, plurimum operae fallaciis nectendisque dolis linguae nauent; deinde ex tot factionum diuerſis opinionibus, vix vnam aut alteram, quae ſibi conſtet, reperias. Solent enim, in omni humano dogmate falſis vera, veris falſa miſceri. Ibi vero quanto agas negotio, quibus auditorem perfugiis trahas, dum ſententiae doctores inter ſe conueniant, nimirum vt candida nigris: at nil refert, cadat, an recto ſtet fabula talo, modo clamatum ſit fortiter. - - Interim partium ſtudiis diſceditur, aluntur odia, friget humanitas, et cum a literis nihil abeſſe debeat longius rancore; nam communia erant Muſis et Gratiis quondam ſacra, horum ſtudia, quaecunque ſunt, vel ſola nutrit inuidia. Similia habet in oratione *de odio ſophiſtices* [n], in qua grauiſſimis verbis Scholaſticorum fallacias, et impietatem, quam iſtis artibus defenderunt, deſcribit, et quae inde eccleſiae pericula excitata ſint, graphice delineat. Aliorum, qui a Lutheri ſociorumque partibus ſteterunt, eadem de re teſtimonia, ne nimii ſimus, praetermittimus.

§. XII. Valde ſtudium hoc profuit orbi literato, cum vbique exorientis philoſophiae emendationem apertis exciperent amplexibus elegantiora ingenia. Quae licet non omnia philoſophiam, data opera excolerent, relicto tamen, quod diſciplinas fere omnes hactenus inquinauerat, ſterquilinio, ad colendam ſapientiam atque eruditionem humaniorem animum adiecerunt. Hi non quidem certam quandam ſectam elegerunt, vt innumeri fecere alii, qui philoſophiae nomen ab eo tempore dederant, nec eclecticum philoſophandi genus ſecuti ſunt, quod a ſcopo ſuo erat alienum, legerunt tamen ob philoſophiae amorem veteres philoſophos Graecos Latinosque, eorumque interpretes agere adhibita veteris literaturae luce conati ſunt, hacque ratione ad promouenda philoſophiae incrementa nonnihil attulerunt. Cuius exempla varia in hiſtoria literaria ſeculi XVI occurrunt, in hac hiſtoriae philoſophicae parte non negligenda. In hac claſſe collocari meretur IACOBVS SADOLETVS, vir ſummus, et politioris eruditionis vindex haud poſtremus. Hic quamuis philoſophum ſe oſtendere non deſideraret, cum tam Ciceronis eloquentiam imitandam ſibi non ſine felicitate conſtituiſſet, eius quoque exemplo monitus dicendi rationem puram caſtamque ad philoſophiam tranſtulit, et *de laudibus philoſophiae* pulchre commentatus eſt. Qui liber adeo placuit Petro Bembo Cardinali, vt ad Polum itidem Cardinalem ſcriberet [o]: *Equidem ab illis Auguſti temporibus, quae profecto maxime*

Promota hac ratione ſtudiorum elegantiorum cultura, et interpretatio veteris philoſophiae.

Exempla eius.

Iacobus Sadoletus.

n) l. c. p. 578. o) Apud POPE-BLOVNT, p. 573. conf. TEISSIER. T. I. p. 29.

xime omnium ſummis ingeniis et ſcriptoribus praeſtantibus claruerunt, nullum legi librum ſcriptum, vt mihi quidem videtur, appoſitius, ſplendidius, nullum melius, nullum Ciceroniano mori, ſtilo, facundiae denique vicinius. Idque ſine dubio debuit vir illuſtris amicitiae, quam cum Eraſmo et Melanchthone alebat, quos cum aſſertores noſſet literarum, earumque elegantiam ad philoſophiam cerneret traducere, laudabili conſilio ſecutus eſt. Iungendi his Patauinus Medicus HIERONYMVS FRACASTORIVS, et Germanorum Plinius GEORGIVS AGRICOLA. Vterque enim cum totam fere aetatem in indaganda rerum natura conſumſiſſet, literarum decus ad philoſophiam iuxta veterum mentem, licet nulli ſectae addictus transferre ſtuduit. Et ille quidem teſte THVANO [p], cui ſuccinunt eruditorum plerique, *ad exactam philoſophiae et mathematicarum artium ac praecipue aſtronomiae cognitionem ſummum iudicium et admirabile ingenium attulit: quo multa ab antiquis aut ignorata aut ſecus accepta adinuenit, et explicauit.* Hic autem Ariſtotelis atque Plinii exempla ſecutus rerum naturalium hiſtoriam tanta eruditione et ingenii ſolertia perſecutus eſt, vt non veteres modo aequaſſe, ſed et accuratione ſuperauiſſe iudicatus ſit, et praeſtantiſſimi philoſophi nomen meruerit [p]. Ex Proteſtantium coetibus his adiungimus duumuiros praeſtantiſſimos IOACHIMVM CAMERARIVM, et SIMONEM GRYNAEVM, eo quod veterum philoſophorum interpretationi inſudando ad emendandam philoſophiam plurimum contulerunt. Et Camerarius quidem, vir inter elegantioris literaturae, et praecipue veteris eruditionis, reſtauratores apud Germanos, vere ſummus, Petri Moſellani inſtitutione vſus, Melanchthonis et Eraſmi amicitia ita gauiſus eſt, vt quid Graecae, quid Latinae valerent literae non ſolum intelligeret, ſed alios quoque accurate doceret [q]. His vero raram iſto tempore iunxit philoſophiae veteris, et imprimis Graecae, cognitionem, quam cum erudite cum arte critica ſociaſſet, dici non poteſt, quanta lumina illi hoc pacto accenderit. Teſtantur id edita a Camerario ſcripta veterum Graecorum, quarum editionum catalogum exhibet praeſtantiſſimus FABRICIVS [r]. Inter haec veterum ſcripta a Camerario edita, leguntur etiam ARCHYTAE liber *de decem praedicamentis*, et explicationes, tum librorum duorum NICOMACHI GERASENI *de theologia arithmetica;* tum *ethicorum Ariſtotelis.* Inter quas eius commentationes haec ita placuit GABRIELI NAVDAEO [s], vt poſt Montecatinum et Victorium, tertium inter commentatores in ethica Ariſtotelis locum Camerario tribueret. Quae veteris philoſophiae cognitio cum accurata Graecae linguae et antiquitatum notitia ſummas Camerario laudes promeruit [ſ]. Valde ideo illum extollit aequus meritorum literis partorum iudex AVG. THVANVS [ſſ], eo quod *poſt perceptam vtri-*

Hieronymus Fracaſtorius.

p) ADAM. Vit. Medic. p. 77. THOM. CRENIVS de ſingularibus ſcript. §. 5. p. 16. TEISSIER. l. c. p. 217. q) ADAM. Vit. philoſ. p. 258. r) Bibl. Graec. Vol. XIII. p. 493.

s) Bibliograph. polit. p. 21.

ſ) Vid. TEISSIER. l. c. T. III. p. 14. CRENIVS l. c. §. 52. p. 64. Meth. comp. erud. T. III. p. 2.

ſſ) Ad a. 1574.

vtriusque linguae exactam notitiam, non ſolum ad bonos auctores interpretandos tam poëtas, quam oratores et hiſtoricos, ſed etiam in ſolidioribus philoſophiae, mathematicarum artium et poſtremo theologiae ſtudiis multa commentatus eſſet. Succinunt de egregiis eius in rem literariam veterum, etiam philoſophicam meritis virorum doctorum elogia, collecta a TH. POPE-BLOVNTIO [t], IACOBO THOMASIO [u], aliis [v], qui videndi. Illud vero non praetermittendum hoc loco eſt, non neglexiſſe quidem Camerarium more ſui temporis Ariſtotelem, inque eo interpretando doctiſſime operam poſuiſſe, fauiſſe autem ſimul Platonico-Pythagoreae diſciplinae, cuius myſteriis rimandis haud vulgariter inſudauit, vt vel ex vno *commentario in Nicomachi arithmeticam* conſtat. Ipſe vero ſatis luculenter, quae ei iſta de re animus ſit, explicuit, ſcribens [w]: *Peripatetica diſciplina humaniſſima fuit, quae ad captum ingenii humani dignitatis ac virtutis praecepta accommodauit, neque veluti optando quid maxime quisque velle, deberet, collegit, ſed quid conſequi etiam poſſet, circumſpexit. Stoici, vt ait Cicero, fines officiorum paulo longius, quam natura vellet, protulere, vt cum ad vltimum animo contendiſſemus, ibi tamen, vbi oporteret, conſiſteremus. Itaque hi priora praeclara et luculenta opera elimando videntur corrupiſſe, nam Academici certe cum Peripateticis ſententia et dogmatis coniuncti earundem rerum diuerſa quodammodo explicatione vſi fuerunt, vt aliter de aliis vtrique loquerentur. Epicurei vero quaſi abortiuum philoſophiae genus grauitatem huius plane reliquerunt, et ad futilia quaedam ac vulgo nota probataque traduxerunt diſputationes ſuas, expertes omnis eruditionis, Ariſtippi placitis arreptis, quae tamen ipſa alicubi corrupiſſe putantur et reddidiſſe molliora.* Ex quibus verbis apertum eſt, Camerarium in ea fuiſſe cum multis opinione, Academicos a Platonicis verbis magis, quam re ipſa et doctrina diſſentire. Alter ad quem prouocauimus, SIMON GRYNAEVS eſt, Sueuus, cuius vitam deſcripſit MELCHIOR ADAMVS [x]. Is ipſe quoque interpretatione veterum philoſophorum, Platonis, Ariſtotelis, Plutarchi aliorumque eam ſibi eruditionis famam comparauit, vt inter doctiſſimos ſuae aetatis philoſophos numeraretur, iudicaueritque magnus ERASMVS [y], *eſſe hominem Latine Graeceque ad vnguem doctum, in philoſophia et mathematicis diſciplinis diligenter verſatum, nullo ſupercilio, pudore pene immodico.* Quod cum maxime laudandum eſſe recte cenſeret PHILIPPVS MELANCHTHON [z], hanc tamen maiorem eius laudem eſſe reputauit, *quod non faſtidierit doctrinam eccleſiae, ſed ſemper ad philoſophica ſtudia adiunxerit lectionem prophetarum et apoſtolorum.* Tales multos viros maximopere eru-

Simon Grynaeus.

t) Cenſ. celebr. auct. p. 590.
u) Praefat. L. XXV. p. 487.
v) MORHOF. Polyhiſt. T. I. L. IV. c. 8. §. 4. p. 808. VOSSIVS de ſcient. mathem. c. LXV. §. 14. p. 376 ſeqq.
w) Prolegom. in officia Ciceronis.
x) l. c. p. 118 ſeqq.
y) L. XXVI. ep. 39.
z) L. I. ep. 68.

eruditos et praeter literaturam Graecam et Latinam omnem veteris quoque philoſophiae notitia inſignes, qui interpretatione philoſophorum vetuſtorum ipſam philoſophiam iuuare ſategerunt, ſeculum XVI protulit. Qualium ingeniorum cum ferax illa aetas eſſet, factum inde eſt, vt laetiſſimis incrementis reſurgens philoſophia vteretur, magnisque opibus augerentur philoſophantium ingenia.

Ipſa philoſophia ſua incrementa promouet.

§. XIII. Ipſa porro philoſophia, quae tempore emendatae eccleſiae, ex exilio rediit, meſſem ſuam maturauit, ſuisque adiuuit viribus, vt melius coleretur. Nempe cum ſub regno Scholaſtico ingenia etiam acuta et polita, ſitu obducta hebeſcerent, quia ratiocinandi facultatem mali commatis ars ſophiſtica, quam peſſima illa dialectica tradebat, corruperat, pulſo hoc ſpectro paulo melior comtiorque rationalis artis vſus poſtliminio rediit, coeperuntque viri docti accuratius rationes inire, deponere praeiudicia, errores conuellere, principia cum concluſionibus accurate connectere, et intelligere, quid diſtent aera lupinis. Quem in finem veterum philoſophorum ſcrinia excuſſa ſunt, et liberiori animo ad philoſophiae augmenta inde collatum eſt, quicquid inſeruire poſſe ſcopo huic viſum erat. Id quod eo facilius fieri potuit, quo iucundius erat, atque honeſtius veteris eruditionis praeſidia ad philoſophiam afferre, cum is maxime doctus crederetur, qui in ſtudio antiquitatis Graecae Latinaeque maxime verſatus eſſet, priſtinamque in hoc quoque eruditionis genere barbariem cuperet pellere. Tandem ipſa quoque fratrum ignorantiae caterua, inuita licet et praeter opinionem philoſophiae elegantioris reſtitutionem promouit. Quamuis enim ſaeuiſſimis perſecutionibus in reformatores, vt doctrinae ſacrae, ita literarum et philoſophiae fureret, et igni ferroque, vel vbi tam crudeliter non poterat, fulminibus, calumniis quin et ſannis et dicteriis inſaniam proderet, vt tam laudabiles conatus ſuppreſſum iret: ita tamen oleum modo camino adiecit, et delirante pſeudophiloſophiae indole prodita, quoscunque pectus forte animusque rectus animauerat, incitauit, vt eo audentius contra irent, ipſaque ſcientia et philoſophia quoque ſui vindicias ſumeret. Quod cum nemini ignotum eſſe queat, qui literariae ciuitatis hiſtoriam callet, hoc loco, vbi ad alia transeundum eſt, exemplis non illuſtramus. Vna Reuchlini hiſtoria infra nobis accurate enarranda, rem in luce clariſſima ponit, plura vero exempla dabit, quae ſequetur tractatio.

Scholaſtici promouent philoſophiam cultiores.

Ordo tractationis ſequentis.

§. XIV. Et hac quidem ratione, hisque ex cauſſis factum eſt, vt ingruente noua purioris doctrinae luce, repurgataque ab innumeris mendis eccleſia, philoſophiae quoque pulchrior redderetur facies, quaeque prius ſqualida et neglecta oberrauerat, honeſtiori cultu quaſi poſtliminio ſuo reſtitueretur loco. Ab iſto tempore, dici non poteſt, quanta philoſophorum ſeges effloruerit, et humanae ſapientiae ſtudium variis modis ſit auctum et amplificatum. Nec errabimus a vero, pronuntiantes, plus

prae-

praeſtitiſſe in philoſophia excolenda ſeculi XVI et XVII et imprimis noſtrorum temporum diligentiam, quam reliquam aetatem omnem, nec habere vel barbaros vel Graecos quod cum noſtri ſeculi ea in re fertilitate et felicitate queat comparari. Luculentis id exemplis euincet, ſecuturae tractationis argumentum, quod philoſophiae fata ab ineunte ſeculo XVI vsque ad praeſentem aetatem, (quantum quidem ad illos philoſophos attinet, qui hac vitae ſcena deceſſerunt) plenius enarrabit. Facile autem aequus Lector coniiciet, integram et ſpecialem recentioris aetatis philoſophiae hiſtoriam a nobis expectari non poſſe; eo quod innumera fere ſint, quae in ſingulis philoſophiae partibus ingens, qui recentiori tempore ſuccreuit, philoſophorum numerus praeſtitit: quae enarrare omnia, eſſet ſingularum ſcientiarum philoſophicarum ſpecialem condere hiſtoriam, non vero generales philoſophiae annales exponere, quem nobis ſolum terminum laboris noſtri finemque poſuimus; rati, et ex aliorum lucubrationibus in his ſacris verſatum, et imprimis recentioris hiſtoriae literariae probe gnarum haurire poſſe, quantum ſufficit [a]; et hoc operae vix ab vno ſcriptore praeſtari poſſe, cum ſingularum diſciplinarum philoſophicarum diuitiae, quas noſtro aeuo ſibi acquiſiuerunt, tantae ſint, vt integras tractationes facile compleant. Nobis cum conſtitutum ſit vniuerſalem philoſophiae hiſtoriam tradere, ſatis pro inſtituti ſcopo erit, philoſophiae mutationes, emendationes, ſectas, ſyſtemata celebriora, quaeque alia ſunt, ſine quibus eius fata intelligi non poſſunt, accurate exponere, magnorum philoſophorum, qui plurimum vel ad reuocandas veteres ſectas, vel ad condendas nouas contulerunt, acta enarrare, ſyſtematum et opinionum cauſſas et rationes eruere, et imprimis libertatis philoſophandi humano generi tandem aliquando reſtitutae hiſtoriam ſcribere, eaque ſeligere, quae et momento haud carent, et ſingularia atque memorabilia ſunt, et in hiſtoria philoſophica negligi vel ignorari haud poſſunt. Dabimus tamen per ſingulas quoque diſciplinarum philoſophicarum claſſes eorum notitiam, quae memoria digna ſunt, quibusque potiſſimum adiutum eſt philoſophiae ſtudium.

Recentioris hiſtoriae philoſophicae generalis διατύπωσις.

§. XV. Omnem vero totius philoſophiae recentioris campum vno quaſi luſtrantes oculo, eam vel ſectariam fuiſſe, vel eclecticam, comperimus. Aut enim certam quandam ſectam elegerunt philoſophi, et vel veteres Graecas reſuſcitarunt, vel nouas et peculiares condiderunt, vel certo modo philoſophandum eſſe definiuerunt: aut abiecto omni auctoritatis praeiudicio noua dare philoſophicarum ſcientiarum ſyſtemata, nullius in verba iurantes, nullius opinioni addicti, ſelectis ex omnium hypotheſibus illis

a) Praeſtantiores ſcriptores hiſtoriae ſingularum diſciplinarum philoſophicarum indicant Strvvii Bibliotheca philoſophica, recentiſſimis virorum doctorum Ackeri, Coleri, Lotteri, Kahlii obſeruationibus aucta, et viri πολυμαθεστάτου Gottl. Stollii Hiſtoria literaria. Qui libri cum in omnium manibus ſint, conſuli facile poſſunt et debent, nec iis heic quicquam addendum eſt.

illis opinionibus, quas veras eſſe credebant, anniſi ſunt. Illud praeſentis Tomi argumentum erit, hoc ſequente enarrabitur. Omne vero philoſophantium ſecundum ſectae viam, agmen in Ariſtotelico-Scholaſticos, et reformatos philoſophos diſpeſci poteſt. Tam altas enim radices philoſophia Scholaſtica egit, tamque arctis nexibus cum theologia complicata eſt, et vtilitati certorum dogmatum κυρίων adeo affinis, vt magna pars, praecipue theologorum in Romanae eccleſiae coetibus, duce Thoma Aquinate, et Ioanne Scoto philoſophari in tanta literarum et melioris philoſophiae luce non erubuerint. Quos quae cauſſae impulerint, quibus emolumentis in hoc Augiae ſtabulo detenti fuerint, quare puriora lumina non ſecuti ſint, prouidus et attentus Lector facile ex illis ipſe coniiciet, quae in *antecedente Tomo* de philoſophiae Scholaſticae natura, indole, effectibusque prolixe diſſeruimus. Quae tamen cauſſae non potuerunt impedire ingentem magnorum virorum cohortem, non ex iis ſolummodo, qui ſeceſſum facere ab eccleſia Romana coacti ſunt; ſed ex ipſis quoque eius coetus ſectatoribus, quo minus infauſto huic ſideri nuntium mittentes ad meliora et elegantiora deflecterent, quae et ſolidam cognitionem darent, et naturae receſſus felicius panderent, et animum a morbis intellectus atque voluntatis ſecurius liberarent ſanarentque. Quam ſibi metam ponere et ratio iubebat, et tot, quae in Scholaſtica philoſophia ſe prodebant, abſurda ſuadebant, cum experientia doceret, iſto monſtro nec veritatem iuuari, nec humanae mentis cognitionem augeri, nec errores debellari, innumera vero damna ſcientiis inferri. Et haec quidem recte ſtatuiſſe viros doctos fatendum eſt: aſt cum via eſſet detegenda, qua ſecurius rectiusque ad hanc metam properare liceret, ibi pleriſque aqua haeſit, incertis, quid deterioribus ſubſtituerent. Nimirum facilius ſemper fuit deuia agnoſcere, erroresque perſpicere, et quid deſiderandum ſit, quid exoptandum, quid reiiciendum, intelligere, quam emendationis rationem modumque aſſequi, et meliora ſuppeditare, quibus euitatis iſtis ſcopulis ad portum ſine offenſa tendere queat humana cognitio. Id quod plurimis exemplis ſequens tractatio faciet manifeſtiſſimum, luculenterque docebit: Id quod imbecillitati intellectus humani tribuendum eſt, qui, vbi morbos ſuos videt, medelam tamen difficulter haud raro inuenit. Patet id ex modo, quem reformaturi philoſophiam omnem tenuerunt viri doctiſſimi, qui ſeculo XVI et XVII vixerunt. In duas enim partes valde inter ſe diuerſas diuiſi dum philoſophiam iuuare ſatagunt, in nouos labyrinthos incidunt. Vna pars inepto praeiudicio decepta, ita fontes philoſophandi omnes exhauſtos eſſe, putabat, vt nouum quid afferri nequeat, nec aliter philoſophari nos poſſe, niſi electa certa, quam ſequamur, ſecta, iudicabat. Hoc philoſophorum genus de ſuis viribus, licet ſine iuſta cauſſa, deſperans, cum nonnullis optimum ingenium obtigiſſet, nihil ſuo Marte tentare auſum eſt, viamque nondum tritam perhorruit: Graecos itaque philoſophos duces ſibi eligens, et ex hoc numero

ro vnum anteſignanum deligens, Graecanicam philoſophiam reſtaurauit et recentiorum inuentis auxit et ornauit. Id quod valde promouit Graecae linguae, quod ſeculo XVI egregie floruit, ſtudium, Graecarumque antiquitatum cognitio, de quibus viri iſti eruditiſſimi pulchre merebantur. His enim fulcris nixi ad lectionem philoſophorum Graecorum ſe accingebant, verſiones meliores, quam quae priſtino tempore obtinuerant, conficiebant, et ex his fontibus ſyſtemata veterum philoſophorum Graecorum eruebant, rati, commode ſatis ſe philoſophari poſſe, ſi Graece philoſopharentur, id eſt Graecanica dogmata amplecterentur.

Ariſtotelis philoſophia ſincera reſtituta.

§. XVI. Nemo vero in hoc Graecorum philoſophorum delectu meliore fortuna vſus eſt, quam Ariſtoteles. Is dudum et a multis iam ſeculis toti orbi literario infauſto iugo grauis fuerat, et tyranni inſtar imperauerat, reliquis philoſophis Graecis contemtis et neglectis; eo euentu, vt ineptum plerorumque animos occuparet praeiudicium, inter philoſophos iudicii acumine doctrinaeque veritate et philoſophandi accuratione vnum Ariſtotelem reliquos omnes multis modis antecellere. Hac opinione cum regeretur orbis Scholaſticus, ex quo viri docti prodierunt, qui ineptam illorum hominum docendi viam reiecerunt, non damnandam eſſe Ariſtotelis philoſophiam cum Scholaſticis ineptiis, ſed ad verum vultum reuocandam emendandamque iudicarunt. Nec tamen fefellerunt viros acutos et magna eruditione conſpicuos errores phyſiologiae et theologiae naturalis, ſiue metaphyſicae Ariſtotelicae; eos vero velut naeuos aliquos non obſtare putarunt, quo minus corpori cetera pulchro honos haberetur, facileque illas erroneas Ariſtotelis opiniones emendari, rectiora eorum loco conſtitui, vel a noxis quoque et ſuſpectis ſibi caueri poſſe crediderunt. Quibus euitatis nec meliorem et ad differendum de ſapientia quauis aptiorem philoſophandi rationem eſſe, Peripatetica ſtatuerunt, et ſcientiarum omnium aedificia his fundamentis ſuperſtrui poſſe exiſtimarunt. Ita vero ſe ſeruire Ariſtoteli, quod in Scholaſticis vehementer culpauerant, minime perſpexere, perſuaſi libertatem philoſophandi ſe tenere, ſi alios philoſophos veteres interdum conſulerent, et ex illorum ſyſtematibus illa decerperent, quae facile cum Peripateticis in concordiam redigi poſſent. Cuius rei exemplum valde memorabile exhibet PHILIPPVS MELANCHTHON[b] vir ſummus, quem Scholaſticae philoſophiae acerrimum hoſtem fuiſſe, in antecedentibus demonſtrauimus. Is enim fateri non erubuit, *Ariſtotelis philoſophiam eam eſſe, qua tuto omniumque* optime philoſophaturi vti poſſunt. Dabimus verba eius, vt de mente eius Lector ipſe iudicare valeat. Ita vero: *Eruditam philoſophiam requiro, non illas cauillationes, quibus nullae res ſubſunt. Ideo dixi vnum quoddam philoſophiae genus eligendum eſſe, quod quam minimum habeat ſophiſtices, et iuſtam methodum retineat: talis eſt Ariſtotelis doctrina. Sed huic*

b) Declamat. T. I. de vtilitate phil. p. 333 ſeqq.

tamen aliunde addenda eſt illa praeſtantiſſima philoſophiae pars, de motibus coeleſtibus. Nam reliquae ſectae ſunt plenae ſophiſtices, et abſurdarum et falſarum opinionum, quae etiam moribus nocent. Nam illae hyperbolae Stoicorum ſunt omnino ſophiſticae, bonam valetudinem, opes, et ſimilia non eſſe bona. Commentitia et ἀπάθεια, falſa et pernicioſa opinio de fato. Epicurus non philoſophatur, ſed ſcurratur, cum affirmat, omnia caſu contigiſſe: tollit primam cauſſam, et diſſentit in totum a vera phyſicorum doctrina. Fugienda eſt et Academia, quae non ſeruat modum et ſumit ſibi licentiam immoderatam omnia euertendi: quod qui facere ſtudent, hos neceſſe eſt multa ſophiſtice collegere. Quanquam is, qui ducem Ariſtotelem praecipue ſequitur, et vnam quandam ſimplicem ac minime ſophiſticam doctrinam expetit, interdum et ab aliis auctoribus aliquid ſumere poteſt. Vt enim Muſae cum cantu certaſſent cum Sirenibus, easque viciſſent, ex pennis earum coronas ſibi fecerunt; ita et in ſectis, et ſi vna maxime probanda eſt, tamen interdum ex aliis aliquid veri decerpamus, quo noſtra ſententia exornetur. Quibus verbis ſatis luculenter exprimit, qua ratione eclectice philoſophandum eſſe putet, nempe vt alii philoſophi faſces Ariſtoteli ſubmittant. Ex quibus explicandum eſt, quod alio loco [c] magis ſpecioſe et ex vero diſſerit: *Nolo philoſophando quenquam nugari, ita enim fit, vt communis etiam ſenſus tandem obliuiſcare. Sed ex optimis optima ſelige, eaque cum ad ſcientiam naturae, tum ad mores formandos attinentia. Inprimis hic eruditione Graeca opus eſt, quae naturae ſcientiam vniuerſam complectitur, vt de moribus appoſite ac copioſe dicere queas. Plurimum valent Ariſtotelis moralia, leges Platonis, poëtae, atque ii ſane, qui et optimi ſunt, et in hoc legi poſſunt, vt animos erudiant, Homerus Graecis fons omnium diſciplinarum, Virgilius ac Horatius Latinis.* Haec Melanchthon, qui Ariſtotelicorum ſinceriorum poſt reformatas literas recte princeps atque dux inter Germanos habetur, et innumeros ea in re diſcipulos habuit: idque potiſſimum in Scholaſticis ferre non potuit, quod *homines hi, libidine ingeniorum ſiue amore litium ducti inciderint in Ariſtotelem, eumque mancum et lacerum, et qui alioqui Graecis obſcurus, καὶ τευλοξία ſimilis videtur, Latine ſic redditum, vt etiam Sibyllae furentis coniecturas exerceret. Huc tamen,* addit, *incauti homines impegerunt, ſenſim neglectae melioris diſciplinae, eruditione Graeca excidimus, omnino pro bonis non bona doceri coepta. Hinc prodiere Thomae, Scoti, Durandi, Seraphici, Cherubici, et reliqua proles numeroſior Cadmea ſobole. Accedit inſuper, quod non ſolum contemti veteres ſtudio nouorum, ſed omnino, ſi qui in eam ſupererant aetatem, ceu in Lethen ablegati perierunt, vt dubites, num alia re argutiarum auctores plus nocuerint, quam quod vecordes tot millia veterum ſcriptorum ad internecionem vsque aboleri paſſi ſunt.* Hac, quam Melanchthon fouebat, ſententia de Ariſtotele a Scho-

c) l. c. de ſtudiis corrigendis p. 496.

Scholaſticis vindicando ſibique et orbi philoſophico reſtituendo, tempore ſuſceptae emendationis eccleſiae occupabantur magni viri, ipſeque Melanchthon in cauſſa fuit, vt poſthabito Lutheri de Ariſtotele iudicio, Stagirita tamen, licet emendatus, obtineret. Haec vero cauſſa eſt, cur inter philoſophos ſeculi XVI tot viros magnae eruditionis ſummaeque famae liceat cernere, qui philoſophiam non ex ſpinetis dumetisque Scholaſticorum, ſed ex Ariſtotelis nemoribus exſtruxerunt, lectisque et accurata interpretatione excuſſis obſcuri philoſophi ſcriptis veram eius mentem eruere explorareque ſunt conati, quos Ariſtotelicae philoſophiae interpretes rectius, quam philoſophos dixeris. Hos intelligimus nomine Peripateticorum genuinorum, eo quod veram et domeſticam Peripati doctrinam, exploſo Ariſtotelicismo Scholaſticorum adulterino, reſtituerunt. Ex hac claſſe multi infra occurrent viri ſummi, et Romanenſium et Proteſtantium coetibus addicti, qui Graecae linguae et antiquitatis artisque criticae, quibus ornamentis valde delectatum eſt ſeculum XVI, praeſidiis adiuti in explicando Ariſtotele puro natiuoque vultui reſtituto haud infeliciter deſudarunt, quamuis in philoſophia ob hoc ſtudium ſectarium tantum non praeſtiterint, quantum praeſtare poterant, ſi hoc iugum virili conatu excuſſiſſent, abieciſſentque auctoritatis et antiquitatis praeiudicium.

§. XVII. Non placuit omnibus Ariſtotelis philoſophia, videruntque nonnulli magnos errores, et naeuos deformes, qui illam occupabant. Auſi itaque a magna philoſophantium turba ſecedere, in ipſa via aberrauerunt, rati, non aliam philoſophiam ſequendam eſſe, quam ſectariam. Ad ſectas igitur Graecanicas reliquas diuerterunt, quas vel caſus obtulerat, vel praeiudicia commendauerant, vel inclinatio animi ſuaſerat, quamuis raro ratio ſubeſſet, nec de eligenda ſententia inſtitueretur conſultatio. Ita ad eum ipſum lapidem offenſum, ad quem impegerunt veteres, quos ideo reprehendit ORIGENES [d], cuius verba recentioris quoque philoſophiae fata eleganter adumbrant: *Quis eorum, qui ſe contulerunt ad philoſophiam aut forte fortuna ſectae alicui deditus, aut a magiſtro inductus, aliter ſe ad eam applicat, quam ſi credat illam praeſtantiorem ceteris? non enim expectat, donec auditis omnium philoſophorum opinionibus earumque varietatibus, tum ſingularum adſtructionibus aut ſubuerſionibus, ita demum electionem faciat, Stoicusne malit fieri aut Platonicus, an Peripateticus, Epicureusue aut cuiuscunque ſectae philoſophicae: ſed ratione quapiam, aut potius, etiamſi hoc inficientur, impetu feruntur ad exercendam diſciplinam.* In hoc vero Graecanicarum ſectarum ſtudio ſine accurato delectu ſuſcepto Pythagoreo-Platonica ſecta ipſo reſuſcitatae philoſophiae initio nonnullis magnis ingeniis valde ſe commendauit. Quam ſeculo XV in Italiam a Graecis exulibus delatam Mediceae gentis patrocinio fixam ſibi ſedem acquiſiuiſſe ſupra enarrauimus; cuius docto-

Aliae Graecorum ſectae excultae.

d) Adu. Celſum p. m. 10.

doctores cum audiuiſſent viri nonnulli docti, eam inter Germanos Galloſque propagauerunt. Exiguo tamen tempore durauit hoc philoſophandi genus, vel quod obſcurus Pythagoras diffuſusque Plato videretur, neruisque carere crederetur, eorum philoſophia, vel quod ſyncretiſmus Platonico-Peripateticus, qui caput iterum attollebat, eam mature ſupprimeret, Ariſtotele more ſuo ex hac concordia victoriam reportante. Seculo tamen XVII inter Anglos magni quidam viri in Oxonienſi academia Platonicum philoſophandi genus reuocauerunt, quorum rationes cauſſasque, quibus adducti Platonicos Peripateticis praetulerunt, infra afferemus. Videtur tamen Platonica philoſophia in cauſſa fuiſſe, vt nonnulli ad Parmenidem deficerent, vel quod luculentius eum de naturalibus philoſophari putarent, quam Platonem, ſpectris magis et vmbris, quam principiis ſolidis in phyſica animos paſcentem, vel quod odio Ariſtotelis, cuius principia notioneſque vagas, incertas, falſas faſtidiebant, ducti meliorem partem, quam eligerent, non haberent. Certe haec ratio valuit, cum Ionicae philoſophiae ſyſtema naturale ex cineribus a nonnemine reuocaretur, quamuis impietatis eſſet ſuſpectum. Nempe hoc pacto oſtendendum erat, licet deteſtabili errore nonnunquam ſcateret phyſiologia Ionica, peius tamen errare Ariſtotelicam, quamuis omnis erroris atque periculi expers haberetur. Et ex hoc Peripateticae diſciplinae contemtu Stoicae quoque philoſophiae, praecipue quae de moribus et officiis praecipit, reſuſcitatio exorta eſt. Adeo enim ethicae Ariſtotelicae ſterilitas nonnullos offendit, ſeueriora et maiora, quam quae ciuilem quandam felicitatem tangerent, poſtulantes, vt triſtem Stoae rigorem et auſteritatem Ariſtoteli ad aulae mores eleganter compoſito, illique ethicam ſuam attemperanti praeferrent. Qua ratione veteris philoſophiae ſeueritas reſtitui coepit, licet Cynicos mores ipſumque nomen omnes perhorreſcerent. Ipſa porro Epicuri philoſophia a tot ſeculorum contemtu et maledicentia vindicata eſt, aſſertusque Gargettio philoſopho honos, poſtquam vetus illud, quod eius famam preſſerat, praeiudicium euiluit, inuentusque eſt magnus ſeculo XVII philoſophus, qui, Epicurea philoſophia nouo lumine colluſtrata, eiectisque impiis erroribus atomiſticum ſyſtema in naturalem philoſophiam introduxit, tantaque felicitate et ingenii acumine ex illo rerum naturalium myſteria explicuit, vt ſuo magis nomine, quam inuiſa Epicuri appellatione eius phyſiologia ſe multis commendaret.

Seceſſus, quem alii a philoſophia Graecanica fecerunt.

§. XVIII. Neque tamen omnium omnino hominum oculos ita caligaſſe cenſendum eſt, vt non intelligerent, ſectariam philoſophandi rationem humani intellectus naturam non decere, libertatique, ad quam honeſta ingenia nata ſunt, eſſe contrariam, illoſque qui vnius philoſophi, licet magni et acuti, ſenſa ſimplici obſequio recipiunt, interpretes magis eſſe philoſophorum, quam ipſos philoſophos; parum autem iſta philoſophandi ratione veritatem iuuari, naturam cognoſci, et animum emendari poſſe.

ri poſſe. Recte id perſpexerunt praeſtantiſſima ingenia nonnulla, quae probe viderunt, nullam ſectarum Graecarum ita veritatem omnem fuiſſe aſſecutam, vt vni illi fidere, eiusque ſyſtema integrum recipere liceat; obſeruaruntque, quamuis nulla ſecta ſit, quae non veritates quasdam viderit, ipſius tamen doctrinae aedificii ſtructuram veritati non inniti, nec iſtis φιλοσοφȣμένοις veri ſitienti animo fieri ſatis. Nouam itaque viam tentandam, meliusque philoſophandum eſſe, recte ſtatuerunt. Verum quod multoties euenire videmus, vt qui viam ante non tritam tentant, in deuia abripiantur, rectamque ſemitam non inueniant, id in hac quoque re accidiſſe fatendum eſt. Quidam enim cum perſpicacia inſolita vſi omnium ſectarum errores, difficilesque, quibus earum aſſeclae implicarentur, labyrinthos detexiſſent, incertitudinem veri intellectusque humani imbecillitatem accuſantes et ad academiam mediam et Pyrrhonis caſtra deficientes, Scepticiſmum veterum, reuocauerunt, eumque in finem rereductis in lucem Academicorum et Pyrrhoniorum obiectionibus, illuſtratisque et vulgatis eorum ſcriptis; et accurate enarrata hiſtoria vel omnem prorſus ſcientiarum certitudinem, vel tamen philoſophicarum diſciplinarum in dubium vocauerunt. Qua in re quamuis prudentius, quam veteres Sceptici agere ſibi conſtituerent, quicquid tamen obiectionum ingenii acumen et ſubtilitas, vel foecunda quoque imaginationis inuentio ſuppeditabat, magna alacritate expoſuerunt, et omnium philoſophorum placitis innumera obiecerunt dubia. Quod cum impietatis quandam ſuſpicionem apud alios excitauiſſet, et dogmatici quoque atro colore ſcepticiſmum denotarent, laudabilis ſcopi excuſatio praetenſa valdeque commendata eſt Academicorum modeſtia culpata dogmaticorum ſuperbia, iactatus ingens Scepticiſmi vſus, quem in fidei myſteriis corroborandis habet; eo quod depreſſa rationis auctoritate, oſtenſaque incertitudine, et obiectionum numero, fides triumphare, ſaluaque eſſe religio, et quod nonnulli quoque intendebant, eccleſiae decreta poſſint, neglectis aduerſariorum telis, quae ex philoſophiae pharetris vibrabant. Immo Scepticiſmo velut enſe quodam tecto nonnulli vſi ſunt, quo in viſcera Peripateticae philoſophiae altius penetrarent, et quam leuis ſit illa philoſophandi ratio oſtenderent. Ex altera parte nonnulli, quibus philoſophia Graeca diſplicuerat, ad Iudaeos dilapſi ſunt, apud quos cum arcanam quandam philoſophiam deprehendi audiuiſſent, magna ſibi myſteria promittentes, auide Cabbaliſticam philoſophiam excolere rimarique coeperunt. Quam cum nec intelligerent, nec amare poſſent alii, Moſen potius ſcriptis ſuis coſmogoniam explicantem ſequendum eſſe ſtatuentes, philoſophiam quandam Moſaicam excitauerunt, vel oraculorum diuinorum ſcaturigines philoſophiae quoque cauſſa nobis patere ſtatuentes, philoſophiam Chriſtianam commenti ſunt. Quin et alii altius, quod ſibi perſuadebant, rem exorſi, meliusque ſapientes, Moſen, ſcripturam, Cabbalam

ſam et ingenii ſui ſomnia in vnam maſſam confuſa, velut philoſophiam aliquam theoſophicam mundo obtrudere conati ſunt. Quod quam malo euentu, magnoque eccleſiae et orbis philoſophici detrimento factum ſit, dici vix poteſt. Abiecto enim et rationis et reuelationis principio, cum internum aliquod lumen creparent, et huic fundamento vano et incerto mira hypotheſium aedificia, enthuſiaſmo vicinia, et ad eum prona via ducentia inaedificarent, rati pulchre magis pieque quam ipſam ſcripturam de rebus diuinis et humanis ſe praecipere; ingens diſciplinarum confuſio exorta, et intolerabilis ſyncretiſmus inter theologiam, philoſophiam, et medicinam, tot monſtris imaginationis corruptae et deſipientis, grauis et deteſtabilis introductus eſt, quo, quae et natura ſua, et obiecti conditione et principio cognoſcendi diuerſiſſima ſunt, admixtis miris commentis nugisque velut theoſophia quadam conciliata inter ſe et coalita incautis vendita ſunt. Cum tamen oculos mundus aperiret, difficiles nugas Siculasque gerras nullo labore vidit et contemtas habuit. Aliam itaque philoſophantium concordiam ineundam eſſe facile perſuaſerunt ſibi illi, qui indignabantur quidem, ſomnia nobis et imaginationis deliria pro philoſophia quadam diuinitus edocta tradi: nouum tamen iter ingredi non audebant. Hi ſectas Graecas facile inter ſe conciliari, ſicque inito ſyncretiſmo et pace inter diſſentientes facta, vnam quandam philoſophiam erigi poſſe, quae veritates vel omnium ſectarum, vel quarundam contineret, opinati ſunt, ſicque mire veterum placita vel inter ſe, vel cum Chriſtianis quoque myſteriis compoſuerunt. Quo tamen remedio tantum abeſt vt laboranti ſub iugo ſectario philoſophiae medela allata ſit, vt potius malum augeretur. Peſtilenti enim iſto ſyncretiſmo, qui ſemper veras philoſophandi rationes corrupit, euerſa vera ſectarum ſententia, ineptae opiniones obtruſae, tenebras inter et lucem pax inita, omnisque veritatis cognitio multis modis impedita eſt. In tanto itaque philoſophantium diſſenſu, totque labyrinthis cum verum non inueniri, tantisque moliminibus parum iuuari, animum eius ſitientem cernerent nonnulli, omnem prorſus philoſophiam reiecerunt, et a falſis et ineptis philoſophandi modis et generibus malo ratiocinio ad ipſam philoſophiam concludentes, eam eiiciendam prorſus eſſe, et captiuandam rationem ſub obſequium fidei contenderunt, et ſic, cui lucem dare non poterant, oculum lippum coecumue, prorſus eruerunt abieceruntque, omnium peſſime de philoſophia meriti, cui cum reuelatione amice conuenire, vnus, ex quo ratio et reuelatio fluxit, fons abunde demonſtrat.

Reſtituta philoſophia eclectica.

§. XIX. Indignandum ſane humani generis conditioni eſt, qua veritatem, quae omnis felicitatis fundamentum eſſe debet, tam incertis viis ſectari, neſcio quae fati neceſſitas coëgit. Miſerta tamen hominum per tot opinionum ſyrtes iactatorum, totque naufragiorum miſeriis infelicium diuina prouidentia, oculos tandem magnis quibusdam viris aperuit, qui

judicii

iudicii acumini atque ingenii ſolertiae ingentem ſimul iunxerunt animum. Probe erat perſpectum viris his acutiſſimis, nec ſectariam philoſophiam veritatem ex ratione cognoſcendam ſatis detegere, nec reliquos labyrinthos, quos ab illa diſcedentes extruxerant, filum nobis oſtendere, quo ex illis egredi liceat. Non iniuſta vero eos occupabat fiducia, fore, vt cum Graecarum ſectarum auctores proprio Marte nouam ſibi philoſophandi viam quaeſiuiſſent, abiectoque omni auctoritatis praeiudicio ex aliorum opinionibus ea ſibi tantum delegiſſent, quae placuiſſent, reliqua vero ex proprii ingenii fundis et meditatione ſua adieciſſent; ipſi quoque ratione non deſtituti, nec attentione et quaerendi ſtudio carentes, multis vero, quibus veteres caruerant, ſubſidiis inſtructi, meliorem philoſophandi viam detegerent. Eiurarunt itaque laudabili conſilio praeiudicia, examinatisque philoſophorum veterum et recentiorum placitis, notatisque errorum fontibus et cauſſis, verum a falſo ſeligere, et quid probandum, quid reiiciendum ſit, diſpicere coeperunt. Illa vero, quae placuerant, cum pauca eſſent, ipſi principia ſcientiarum philoſophicarum excolentes, adhibita accurata ratiocinatione et meditatione veri fontes oſtendere, deriuare concluſiones, experientiam iungere, ſicque noua philoſophicae doctrinae aedificia conſtruere ſategerunt, poſthabito omni ſectae affectatione et ſtudio. Et hac quidem ratione illa poſtliminio humano generi reſtituta eſt felicitas, qua omnia quidem ſectarum capita et conditores gauiſi ſunt, quam vero inuidit ſectatoribus docentium ambitio, et diſcentium timiditas ac obſequium, per tot vero ſecula captiuam tenuere ſuperſtitio et praeiudicia prorſus indecora. Nempe poſt tot ſeculorum ſectariam philoſophiam eclectica tandem philoſophia caput ſeculo XVII extollere, et vindicare humani intellectus dignitatem coepit. Quanquam enim, quae in Aegypto obtinuit philoſophia, eclecticae appellationem ſibi vindicauerit, ſuo tamen loco accurate demonſtratum eſt, nomen eam illud non meruiſſe, nec prudenti veritatum per ſingulas ſectas ſparſarum electione, ſed inepto et deteſtabili dogmatum toto, quod aiunt, coelo inter ſe diuerſorum conciliatione philoſophiam minime emendaſſe, corrupiſſe autem et deformaſſe. Noſtro itaque aeuo haec felicitas ſeruata eſt, quam reſtituere tentarunt magis, quam valuerunt, Hieronymus Cardanus et Iordanus Brunus Nolanus, primus vero philoſophiae ſobriae vindex, fauente Numine apparuit magnus Verulamius. Qui non contentus vlcera receptae philoſophiae tetigiſſe, meliora oſtendit, et quamuis nouae philoſophiae ſyſtema non condidiſſet, quo pacto tamen plerarumque ſcientiarum philoſophicarum myſteria recludi poſſent, expoſuit, animumque iſta philoſophandi libertate viris doctis addidit, vt intentatum iter ſine duce proſequi auderent. Ab eo tempore non defuere orbi philoſophico viri ſummi, qui ingenii acerrimi ſolertia et animi magnitudine, quibus gaudebant, vſi, philoſophiam elegantiori habitu et nitidiore vultu in theatro hoc mundi collocarunt, quorum tamen auctoritatem et eruditionis

 opinio-

opinionem interdum ſectario ſtudio nouas vires addidiſſe merito dolendum eſt. Haec vero emendatio philoſophiae non modo ad vniuerſum eius complexum relata eſt, ſed et ſingularum diſciplinarum philoſophicarum partes reformatae ſunt. Cum enim pauciſſimis datum eſſet, vniuerſae philoſophiae campum renouare, certum tamen tractum ſuis ſtudiis purgare conati ſunt. Et hac quidem ratione tum in rationali philoſophia multa immutata, et imprimis dialecticae Ariſtotelicae nouae inuentiones ſurrogatae ſunt; tum naturali philoſophiae parti alia prorſus et venuſtior facies data, mundique ſyſtemata alia et veriſimiliora cuſa, totque experimentorum fide naturae arcana detecta ſunt, vt in hac vna ſcientia plus praeſtitiſſe ſeculum XVII et XVIII cenſendum ſit, quam omnis philoſophantium aetas. Rariſſimo enim exemplo, cui par non habuit antiquitas, ingens eruditorum numerus in eo ſtudio incomparabili conſpirauit, vt mutuo labore atque diligentia naturae myſteria detegerent, initaque ſocietatum philoſophicarum communione naturalem philoſophiam promouerent: reges autem atque principes, digna tanto eruditorum ſtudio aemulatione, nec ſumtibus nec fauore pepercerunt, vt honeſtiſſimi conatus ad maturitatem quandam perducerentur. Ita vero factum, vt in toto philoſophiae ambitu, nulli parti maius ſtudium tribueretur, quam philoſophiae naturali. Fecit tamen haec phyſicae felicitas, vt ingenia ad excolenda quoque reliqua philoſophiae capita excitarentur. Hinc et metaphyſicae pars nobiliſſima, quae de Deo et ſpiritibus agit, inſignes mutationes paſſa eſt, et ciuilis philoſophia praecepta vidit veteribus incognita: emendandae autem voluntatis formandorumque morum inſtitutiones nouae paſſim ſunt exhibitae. Maxime autem nobiliſſima philoſophiae practicae pars, quae de officiis tradit, exculta eſt, cumque tenuia quaedam, et ineptis fundamentis nixa Stoici tantum praecepiſſent, noua diſciplina, quae iuris naturalis fundamenta explicat, inuenta eſt, qua quid homines debeant, quid ciues, quid familiam deceat, quid ſingulos homines, quaeque iura gentes inter ſe obligent, definitum eſt. Et hoc quidem pacto ita mutata atque emendata philoſophia eſt, vt, ſi comparetur cum ſeculis prioribus, veterem philoſophiam recentiori multis numeris cedere, ſit pronunciandum. Ex qua breui hiſtoriae recentioris philoſophiae σύνοψει luculenter patet, quam ampla nobis tractationis materies ſuppetat, et quibus capitibus rerecentioris philoſophiae fata enarranda ſint. Nempe exponenda nobis hiſtoria eſt Ariſtotelico-Scholaſticorum recentiorum, et Ariſtotelicorum genuinorum; hisque iungendi, qui philoſophiam Pythagorico-Platonicam, Parmenideam, Ionicam, Stoicam, Democritico-Epicuream renouauerunt. Porro emendationes philoſophiae non tacendae, quas Sceptici, Moſaici, Chriſtianae philoſophiae aſſertores et theoſophici afferre tentarunt. His vero addendi ſyncretiſtae, hoſtesque philoſophiae. Et iſta quidem hoc tomo enarrare, ſicque primam recentioris philoſophiae partem hoc faſce complecti animus eſt. Altera pars ſequenti tomo eclecticae philoſophiae tum generalis tum ſpecialis complectetur hiſtoriam, et appendicis loco exoticam quoque philoſophiam contemplabitur.

CAPVT

* *

CAPVT SECVNDVM.

DE PHILOSOPHIS ARISTOTELICO-SCHOLASTICIS RECENTIORIBVS.

§. I.

Philoſophia Scholaſtica tota non ex orbe philoſophico eiecta.

Quanta induſtria, quotque laboribus viri magni et iudicii atque ingenii laude florentes Scholaſticam philoſophiam eiicere ex orbe philoſophico conati fuerint, quantaque felicitate et euidentia, eius vanitatem, futilitatem, inanemque ſubtilitatem, et, quae ex hoc foetu adulterino exorta ſunt, damna ſcientiarum demonſtrauerint, in antecedentibus prolixe expoſuimus. Plurimum hanc diligentiam apud viros recti pectoris et ſincerae mentis, cui veritas re omni alia potior fuit, valuiſſe, tota, quae ſuſcepta, et a nobis breui compendio delineata eſt, philoſophiae reformatio atque commutatio oſtendit. Aſt cum nihil ſit in rebus humanis ab omni parte beatum, factum tamen eſt, vt inuenuſtus pullus a quamplurimis retineretur, nouisque plumis augeretur, qui, quamuis ingenio ad meliora diſcenda eligendaque non deſtituerentur, philoſophiam Ariſtotelico-Scholaſticam [a] ob commoda publica et priuata retinere maluerunt. Id quod primo quidem intuitu mirandum videri queat, cauſſas vero arcanas conſiderantibus facile euenire potuiſſe, eſt manifeſtiſſimum. Nempe ita arcte cohaeret Scholaſtica theologia cum philoſophia Scholaſticorum, et vtrique emolumentum curiae Romanae, totiusque, quam illa fulcit, hierarchiae eccleſiaſticae, tantis tamque arctis nexibus implicatum eſt, vt impoſſibile fuerit, ſine detrimento armaturam hanc, qua pro receptis dogmatibus bella geri poſſe haud infeliciter plerique credebant, abiicere, nuntiumque mittere ſtudio, quod tanta vtilitate cultoribus ſuis laborum praemia offerebat. Quaeſitus itaque malo huic, quod medicinam reſpuebat, color eſt, ne, quae magna teſtium, etiam domeſticorum nube rationibusque luculentiſſimis et inuincibilibus demonſtrata erat Scholaſticae philoſophiae deformitas bonas mentes deterreret, ſicque hoc

a) Quamuis magnus recentiori aetate eorum ſit numerus, qui Ariſtotelico - Scholaſticam philoſophiam excoluerunt, nemo tamen huius ſectae hiſtoriam condidit, et Scholaſticos recentiores enarrauit. Id quod potiſſimum contemtui adſcribendum eſt, quo ineptum philoſophiae genus proſecutus eſt, quisquis elegantiorum literarum iucunditatem et ornamenta ſuſpicere ſectarique didicit. Hinc de Scholaſticis philoſophis recentioris aetatis ibi tantum quaedam dicta ſunt, vbi hiſtoria theologiae polemicae enarranda fuit, cui tela ſubminiſtrauit iſtud pſeudo-philoſophiae genus. Vnus MORHOFIVS recentiores ex hac claſſe nonnullos adduxit, Polyhiſt. lit. T. II. L. I. c. 14. p. 82. qui conſulendus. Quoniam tamen plerique, qui Scholaſticam philoſophiam cum theologia iunctam excoluerunt, ex religioſorum ordinum familiis fuere, facile eorum hiſtoria ex notiſſimis eorum libris hauriri poteſt, qui literariam hiſtoriam horum ordinum religioſorum ſcripſere. Tacemus eos, qui recentiorum theologorum Romanenſium enarrationem dederunt, v. g. AVBERTVM MIRAEVM in Auctario ſuo, L. ELL. DVPINIVM in Bibliotheca noua eccleſiaſtica, ſimilesque in vulgus notos.

hoc Palladium theologiae ipſique eccleſiaeque eriperetur. Hinc condemnatus quidem abuſus eſt, reiecta inutilis curioſitas, excuſata ſpinoſa ſubtilitas, vſus vero eximius quam Scholaſtica philoſophia in ſacris diſciplinis haberet, ambitioſis verbis explicatus atque collaudatus eſt, ſicque palpus oculis incautis obtruſus, qui non videbant, abuſum ſanae philoſophiae ipſam Scholaſticae philoſophiae naturam conſtituere, eiusque indolem talem eſſe, vt ſublato abuſu, nihil fere ex Scholaſtica philoſophia remaneat. Quod licet manibus palpare poſſit, quisquis mediocri attentione vtitur, placuit tamen multis, veterem cantilenam repetere, et inconditos vultus hoc potiſſimum colore pingere. Reſpondit id Luthero acriter in Scholaſticam theologiam et philoſophiam inuehenti Pariſienſis theologus HIERONYMVS HANGESTVS [b], cuius verba laudat LVD. ELLIES DVPINIVS [c]: *Non omnis*, inquit, *theologia Scholaſtica conuitiis ea propter eſt laceſſenda, quod profeſſorum nonnulli ſophiſticis eam quaeſtionibus deformant; non omnis ſchola profeſſoribus his aſſurgit, qui riſui potius atque contemtui ſeſe expoſuerunt.* Vnde laudatus vir doctus, vt hanc contumeliam ab eccleſia, cui erat addictus, depelleret, ad academiae Pariſienſis commentarios prouocat, in quibus narratur, *Parlamentum Pariſienſe, vt abuſus quorundam theologorum tollerentur, qui neglecto euangelio deſertisque doctoribus eccleſiae, theologiam in ſophiſticen immutarunt, legem anno cIↄ Iↄ XXX tuliſſe, qua cautum ſit, vt omnes ſcholae theologicae ſequantur methodum in cap. nonne, et in tota diſt. 37. c. 3.* [d] *quae a profanis ſtudiis eccleſiaſticos arcet, praeſcriptam.* Verum haec aut dicis gratia fuiſſe dicta, aut fruſtra praecepta, nec mutauiſſe ſcholam conſuetudinem ſuam, ipſe vir eruditus, qui haec profert, qua erat integritate, negare non potuit, adduxitque elegantem locum MELCHIORIS CANI [e], „qui „miſeram Scholae doctrinam vocat, quae detracta ſcripturae ſacrae auctoritate ſyllogiſmis contortis de rebus diuinis philoſophatur, immo ne de „rebus quidem diuinis, ſed nec de humanis, verum de rebus, quae nihil ad „nos attinent“. Qui et porro addit: „Intelligo etiam in ſchola fuiſſe non„nullos, quaſi ad diſcordiam natos, qui tum optime ſe diſſeruiſſe putant, „cum contra doctores dixerint, vt non tam verum inueniſſe velle videan„tur, quam aduerſarios conuincere, concertationibusque et rixis totas „chartas implere. Atque hos, ſunt in eccleſia multi, tanquam milites „auctoritati vel tuentur vel impugnant, et tota eorum de re theologica „diſputatio partium ſtudium eſt, contentio atque diſſidium“. Et alio loco [f]: „In hoc diſciplinarum genere theologiae profeſſoribus et honeſto et neceſ„ſario duo illa vitia maxime vitanda ſunt, quae Cicero commemorauit. „Vnum

b) In tr. de academiis adu. Lutherum.

c) De methodo ſtudii theologici c. 3. p. 40.

d) Verba Gratiani ab Hieronymo accepta haec ſunt: „Nonne vobis videtur in vanitate ſenſus „et obſcuritate mentis ingredi, qui diebus ac „noctibus in dialectica arte torquetur? qui phy„ſicus perſcrutator oculos trans coelum leuat, et „vltra profundum terrarum et abyſſi in quod„dam inane demergitur“ etc. Conf. c. 4.

e) LL. Theol. L. VIII. c. 1.

f) L. IX. c. 7.

„Vnum ne incognita pro cognitis, incertaque pro certis habeamus. Qua „in re etiam in theologia multum peccatur. Vt illi, qui D. Thomae Sco„tique opiniones vel indiſcuſſas amplectuntur, proque his non aliter pu„gnant, ac pro aris et focis. - - - Alterum eſt vitium, quod quidam ni„mis magnum ſtudium multamque operam in res obſcuras atque difficiles „conferunt, easque non neceſſarias. Quo in genere multos etiam e no„ſtris peccare video, vt eas quoque quaeſtiones latiſſime perſequerentur, „quibus Porphyrius abſtinuit, homo impius, ſed hac in re prudens tamen, „vt Platonis Ariſtotelisque diſcipulum agnoſcere poſſis. Qui nec quic„quam niſi opportunis et loco et tempore tractarunt, nec quaeſtiones vl„las proſecuti ſunt, quae iuuenum ingenia obruerent, non iuuarent. „Noſtri autem theologi importunis vel locis longa de his oratione diſſe„runt, quae nec iuuenes portare poſſunt, nec ſenes ferre. Quis enim „ferre poſſit diſputationes illas de vniuerſalibus, de nominum analogia, de „primo cognito, de principio indiuiduationis, ſic enim inſcribunt, de „diſtinctione quantitatis a re quanta, de maximo et minimo de infinito, „de intentione et remiſſione, de proportionibus et gradibus, deque aliis „ſexcentis huiusmodi, quae ego etiam, cum nec eſſem ingenio nimis tar„do, nec his intelligendis parum temporis et diligentiae adhibuiſſem, ani„mo vel informare non poteram. Puderet me dicere, non intelligere, ſi „ipſi intelligerent, qui haec tractarunt". Satis manifeſte ex hoc teſtimonio domeſtico intelligi poteſt, non praeter rem Scholaſticis obiici, quod recentiori aetate inconditum doctrinae genus ſeruauerint. Nam quae Dupinius ad emolliendam obiectionem affert, „culpam peſſimorum fructuum „in philoſophiam et dialecticam non eſſe conferendam, nec inde occaſio„nem ſumendam eas condemnandi, cum philoſophia proprie loquendo „nihil aliud ſit, quam ratio exculta atque perfecta, adeoque philoſophia „bona ad religionem permultum prodeſſe queat": recte quidem ſe habent, ſi de philoſophia bona et ſobria, quod ipſe vult, intelligantur, ad philoſophiam vero Scholaſticam applicari non poſſe, quilibet, praeiudicii expers, manibus palpat, ipſeque vir doctiſſimus faſſus eſt, „libidinem ri„xandi, et puerilem quandam oſtentationem decipiendi aduerſarium, iis „plerumque adhaerere, qui in philoſophiam ſcholaſticam totos ſe immer„gunt; intellectum enim eorum ſubtilitatibus hiſce ſenſim adſueſcere, ama„re eas, occupari his vnice, ſuauiterque acquieſcere: hinc immenſam „iſtam rixandi libidinem oriri et oſtentationem vere puerilem, victrices „ſemper laureas nectendi, ſuumque aduerſarium omnibus diſputationibus „vincendi et ad ſilentium redigendi: hunc ſcopum, hunc finem eſſe omni„um fere de rebus quoque ſeriis diſputationum, idque ſe non ſolum de „Scholis, ſed de ipſis celebratiſſimis auctoribus intrepidum pronunciare".etc. Ex quibus larga manu datis ſole meridiano clarius eſt, Scholaſticos recentiori quoque aetate non deſiiſſe. Plurimis haec teſtimoniis roborari poſſemus, virorum ſummorum, qui hanc ſcabiem in Italiae, Germaniae, Hiſpa-

Hiſpaniae ſcholis hodienum obtinere conqueſti, hos eccleſiae ſuae naeuos deteſtati ſunt, ſi id ageremus. Legenda tamen quae prudenter ſobrieque ex Germanis monuit VDALRICVS STAVDIGEL [g], ex Hiſpanis vero nuper candide faſſus eſt eruditiſſimus MAIANSIVS [h].

Cauſſae retentae philoſophiae Scholaſticae.

§. II. Cauſſas vero, cur non obſtante tanta melioris philoſophiae, et elegantioris literaturae luce, inconditum pſeudo-philoſophiae genus hactenus obtinuerit porro explorantibus, praeter vanitatem humani ingenii, quod ſibi in his difficilibus nugis vehementer placet, et neſcio quam acuminis laudem affectat, eorum potiſſimum conditio alleganda eſt, qui tempora ſua inutili et inepto ſtudio tribuunt, quique magnum ſibi ex eo emolumentum promittunt. Vt enim taceamus, ad haereticos obtundendos ex his pharetris tela ſibi deſumſiſſe lignea, thraſones immodicos, ratos ſapientiam diuinam ſtramineis humanarum nugarum machinis opus habere, egregieque defendi poſſe; ipſa profeſſionis ratio, cui nomen plerique addixerant, in cauſſa fuit, vt has porro partes ſectarentur, quamuis amoeniora et praeſtantiora illis monſtrauiſſet virorum doctorum diligentia. Plerique enim vel ipſi religioſorum ordinum familiis voto addicti erant, vel doctores tamen eiusmodi habuerant, qui ex his coetibus monachorum erant deſumti. Inter hos vero ſummam oportebat eſſe auctoritatem Alberti M, Bonauenturae, et aliorum, et imprimis Thomae Aquinatis et Ioannis Scoti, qui cum plerique ſanctitatis laude florerent, et coelitum choro additi eſſent, omnes autem maximam ſuae, cui adſcripti fuerant, genti ſacrae celebritatem conciliaſſent, ita imperium inter ſuos obtinuerunt, tantoque praeiudicio Venerationis diſcipulos eorum, qui ab ordinum ſuorum aſſeclis pendebant, occupauerunt, vt hi dubitare de eorum philoſophia non auderent, illam vero ſibi gloriam vindicarent, quam ex fideliter retenta defenſaque non ſine libidine et ſubtilitatis affectatione Thomae Scotique philoſophia et theologia ſibi promittebant. Id quod eo altius animis ſe inſinuauit, cum philoſophia horum Scholaſticorum, qui in partes diſceſſerunt, grauiſſimo dogmati de auxiliis gratiae, et controuerſiis de eo obortis ſe immiſcuiſſet. Inde enim factum, vbi ſemel a ſimplicitate apoſtolicae doctrinae in Scriptura S. traditae erat receſſum, et Scholaſticae tricae Paulinis dogmatibus ſurrogatae, vt ſine Scholaſtica philoſophia de celeberrima quaeſtione, quae toties Romanam eccleſiam commouit turbauitque [i], diſceptare, parteſque ſemel arreptas defendere poſſet nemo. In qua quaeſtione tuenda cum Dominici et Franciſci familia diuerſa et oppoſita quidem caſtra ſequerentur, eorumque monachorum partes ſub Thomiſtarum et Scotiſtarum ſymbolis pro re nata alii ordines ſacri

g) In praef. ad Io. MABILLON. tr. de ſtudiis Monaſticis Latine conuerſum.

h) In vita Immanuel. Martini, eius epiſtolis praemiſſa.

i) Teſtes damus IAC. HYACINTHI SERRII ſiue vero nomine AVGVSTINI LE BLANC ex vna parte, ex altera vero THEODORI ELEVTHERII ſiue LIVINI DE MAYER ſcripta ad hiſtoriam controuerſiae de auxiliis gratiae pertinentia. Conf. quae in compendio eleganter narrat Cel. PFAFFIVS Primit. Tubingenſ. P. I. p. 86 ſeqq.

ſacri ſuſciperent, magna inde doctrinae Scholaſticae exorta eſt aemulatio, et bella incruenta inde enata ſunt, quorum tamen hiſtoria alio loco enarranda eſt. His, quae Ignatio Loiola auctore ſurrexit ſocietas Ieſu vbi acceſſit, et non theologiae modo atque philoſophiae tradendae curam ſuſcepit, ſed et palmam in hoc ſtadio emetiendo aliis praeripere conata eſt, et pro curiae Romanae decretis militare his armis coepit, nouis viribus ex ſemine relicto ſuccreuit, et in vberrimam ſegetem effloruit pſeudo-philoſophiae Scholaſticae lolium. Et hac quidem ratione factum eſt, vt, cum vbique locorum melior iam philoſophia emerſiſſet, in academiis tamen, quae Romanae curiae obſequio mancipatae ſunt, et ex ſacris iſtis ordinibus publicos doctores accipere ſolent, itemque in monaſteriis, philoſophia Ariſtotelico-Scholaſtica conſeruata ſit, et haud raro egregie aucta. Ab illis enim, qui hoc doctrinae genus in ſcholis publicis tradiderunt, praeiudicium inſulſum enatum eſt, eſſe philoſophiam Scholaſticam orthodoxum et catholicum philoſophiae genus; quam gloriam equidem his hominibus minime inuidendam eſſe putamus, experientia tamen edocti nouimus, non omnes ita deſipere viros eruditos, qui in monaſteriis et academiis philoſophiam docent, vt his tricis terere tempus, naeniisque iſtiusmodi deludere hiantes iuuenes velint, ſed ſurrexiſſe noſtro potiſſimum tempore viros ſtrenuos, cordatos, acutos, qui condemnata et abiecta morologia Scholaſtica per omnes fere philoſophiae partes pulchrius philoſophari, et praeiudicia vetera exuere decorum putauerunt. Immo non noſtri ſolummodo aeui ea felicitas eſt, ſed diu iam inter theologos et philoſophos Romanae eccleſiae teſſeram fidei ſequentes fuere, qui melius ſaperent, et ſcholaſticam philoſophiam atque theologiam abiiciendam eſſe contenderent, licet moderate ſententiam dicere eos coëgerit Scholaſticorum recentiſſimorum auctoritas [k]. Et Melchioris Cani quidem, qui ex Dominici familia theologus Hiſpanus fuit, a quo talia vix exſpectari poterat, verba ſupra adduximus [l], qui licet haereticorum aciem iſtis culicum telis frangi poſſe credat, de auctoritate tamen Scholaſticorum doctorum ita prudenter et candide diſſerit, vt faſtidiuiſſe virum doctiſſimum ineptum doctrinae genus nullumque ei pretium ſtatuiſſe, luculenter appareat. Cuius rationibus cum vſi ſint magni Galliae theologi Ioannes Lavnoivs [m] et Lvdovicvs Ellies Dvpinivs [n], quorum ille ad deprimendum foetum adulterinum iucundum atque eruditum libellum *de varia fortuna Ariſtotelis in academia Pariſienſi ſcripſit*, coniiciet ex eo Lector, quae de Scholaſtica philoſophia et theologia eorum fuerit ſententia. Quo melioris philoſophiae ſenſu et emendandae tandem aliquando eruditionis deſiderio egregie iudicii acumen commendauit, illuſtre Benedictinae familiae ſoda-

Condemnata tamen philoſophia Scholaſtica et derelicta tandem.

k) Egregia multa de hac catholica philoſophia monet Cel. Hevmannvs Act. phil. Vol. II. p. 281. dignus, qui legatur.

l) Conf. Bvddevs Iſagog. ad hiſt. theol. L. II. c. 1. §. 15. p. 407.

m) De fortuna Ariſtotelis c. XIX. p. 350.

n) Loco ſupra citato.

ſodalitium, cuius teſtes eſſe poſſunt exempla haud pauca, et praecipue candida viri ſummi Ioannis Mabillonii ſententia [o], Germanis ab editore, eiusdem profeſſionis viro, tam graui inuectiua in Scholaſticam philoſophiam commendata, vt alios taceamus. Vnde merito patriae noſtrae gratulamur, quod in ea hodie quoque in monaſteriis ſcholisque inueniantur, qui Newtonum, Gaſſendum, Carteſium, Leibnizium, Wolfium, Vasqueſio, Sancheſio, Conimbricenſibus huiusque furfuris Scholaſticis aliis praeferunt, vel vbi inuidia premente, in hoc ſtadio currere impediuntur, in id connituntur, quod in votis nuper habuit, alter ordinis ſui Mabillonius Cl. Bernardvs Pezivs [p], *vt poſtquam philoſophiae Ariſtoteleae ac theologiae Scholaſticae ſat litatum fuerit, ad ſacram Criticam, ad illuſtrandos ſacros patres, ad diſcutienda ſelecta hiſtoriae eccleſiaſticae capita, ad eruenda ex pulueribus et vmbris veterum auctorum monumenta, in quae San-Mauriani tanto eccleſiae commodo tantoque cum omnium doctorum hominum applauſu incumbunt, maiorem ſuarum curarum ac ſtudiorum partem traducant.* Aliorum virorum doctorum ex Romana eccleſia loca de abiicienda philoſophia Scholaſtica heic, vbi ὡς ἐν παρόδῳ iſta tantummodo tangenda ſunt, praeterimus, conſulendi autem ſunt, quos nominat magni nominis theologus Christophorvs Matthaevs Pfaffivs [q].

Enarrandi Scholaſtici recentiores, ſed paucis.

§. III. Ex dictis vero liquet, magnum eſſe, etiam poſt renatas literas, reſtitutamque orbi literato philoſophandi libertatem, Scholaſticorum recentiorum numerum, integrosque poſſe contexi eorum catalogos, qui philoſophiam Ariſtotelico-Scholaſticam ſpiſſis interdum voluminibus et taedioſis commentationibus explicuerunt: ſic vt quartam Scholaſticae philoſophiae aetatem illos conſtituere, recte non nemini [r] ſit obſeruatum. Verum hos recenſere omnes, et in eorum conatibus philoſophicis enarrandis ingratam deuorare moleſtiam, idem eſſet, ac arenoſa litora ſine emolumento, ſine meſſe ſperanda arare, tempusque ac otium perdere: adeo pauca ſunt, quae ad philoſophiae incrementa attulere, adeo iniucunda ſterilisque tota illa eſt tractatio. Quoniam tamen in vniuerſalis hiſtoriae philoſophicae inſtitutionibus eorum mentio quaedam facienda eſt, eos non omnes negligemus, ſed praeſtantiores celebrioresque ex hoc ſcriptorum genere auctores, quos ingenii ſubtilitas extulit, nominabimus, paucisque, vt in hoc argumento decet, eorum hiſtoriam exponemus. Sequemur autem ad iuuandam lectoris memoriam eum ordinem, vt ſecundum

o) loc. cit.

p) Praef. ad Biblioth. Benedictino-Maurianam.

q) Introduct. in hiſt. theol. literar. P. I. Lib. II. §. 1. p. 199. Silendum autem hoc loco non eſt, Celſiſſimum Iuuauienſium principem et archiepiſcopum ad emendandam Salisburgenſem academiam, et reuocanda elegantiora ſtudia melioremque philoſophiam animum adieciſſe. Quod eo magis orbi literato gratulandum eſt, quo pauciores in hac ſchola fuiſſe, qui praeter ſcholaſticam ſtribiliginem, de melioribus literis ſolliciti eſſent, ex graui et docta inuectiua conſtat, quae nuper contra pſeudo-philoſophos edita eſt, hoc titulo: *Ἀδεισιδαίμονος Φιλορωμαίου*, vindiciae aduerſus Sycophantas Iuuauienſes Coloniae (ſeu verius Venetiis) 1741. 4. quibus nigro ſale perfricuit auctor ineptos homines, et Muratorii V. C. vindicias eleganti eruditione adornauit.

r) Vid. Bvddevs Comp. hiſtor. philoſ. obſeruationibus illuſtrat. c. V. §. 6. p. 350. 351.

dum religioſae profeſſionis et ſodalitatum teſſeram eos recenſeamus. Quamuis enim inter Proteſtantes quoque ſeculo potiſſimum XVII, quod vere eriſticum in orbe ciuili et literario fuit, extiterint, qui ſuis labris hanc lactucam adaptarunt, pauci tamen illi ſunt, et ignobilis plerique nominis, qui vero Scholaſticam philoſophiam edocti nominis inter eos celebritatem conſecuti ſunt, ipſum Ariſtotelem Scholaſticis praetulerunt, hincque alio loco infra adducendi ſunt. Dabimus itaque ex Romanae eccleſiae gremio Scholaſticos Dominicanos, Franciſcanos, Ciſtercienſes et Societati Ieſu adſcriptos. Non negamus quidem, aliorum quoque ſodalitiorum religioſorum in hoc ſtadio emetiendo diligentiam conſpicuam fuiſſe, et dediſſe nobis Scholaſticos philoſophos, e. g. S. Auguſtini, S. Benedicti, et Philippi Nerei ſodales; verum exiguus eorum eſt numerus, ſi cum reliquorum ordinum Scholaſticis comparetur, hoc loco, vbi potiora tantum breuitatis cauſſa commemoramus, non conſiderandus *. Accedit nonnullos horum, cum ob auctoritatis praeiudicium inter ſuos regnans, emendatioris philoſophiae praecepta ſuis quaſi veſtimentis ornata diſcipulis ſuis tradere non auderent, tectius rem aggreſſos, recentioris philoſophiae obſeruationes habitu Scholaſtico, tractationeque atque methodo Scholis ſuis accommodata, protuliſſe in lucem, ſicque inuidiam maleuolorum euitauiſſe [s]. Tacemus vnum alterumque ordinem religioſum a colendis literis ſeuerioribus plane abſtinuiſſe, et ignauo torpuiſſe otio, id quod de Praemonſtratenſi fatetur CASIMIRVS OVDINVS [t], *ignauiam atque ignorantiam ordinis huius fuiſſe proprias et eximias dotes, quibus a crepundiis ad noſtra vsque tempora ab aliis diſtinctus ſit.* Alii relicta vni alteriue ex ſuo ordine ad tuendam cathedram philoſophicam et theologicam, doctrina Scholaſtica, criticae ſacrae et eccleſiaſticae, colligendis illuſtrandisque veterum monumentis ſacris, explicandis praeſtantioribus hiſtoriae literariae ſacrae capitibus, immo illuſtrandae quoque veteris orbis et medii aeui hiſtoriae, vel ſacris quoque oraculis exponendis operam commodauerunt ſuam, et pauca, quae ad philoſophiam ſpectant, attigerunt. Quo in campo ſumma cum laude verſata eſt Benedictinorum in Gallia congregatio, quae S. Mauri auſpiciis regitur; cuius ſodalitii tot literarum meritis, optimisque elegantiſſimae doctrinae operibus parta gloria illuſtris literariam hiſtoriam cum poſt Bernardum Pezium enarraret, PHILIPPVS CERVIVS [u], vnum tantum inter tot ſcriptores ſui ordinis celeberrimos auctorem habuit, quem philoſophiae nomine laudaret [x], praeſtantiſſimi ingenii et acuminis philoſophum FRANCISCVM LAMI, cui praeter librum *de cognitione*

*) Conſuli vero poſſunt indices ſcriptorum ex his ordinibus, quos nominat FABRICIVS in Bibl. Lat. mediae et STRVVIVS Intr. in hiſt. lit. T. VII. c. 7. §. 24. ſeqq.

s) Exemplum eſſe poterit acuti ingenii philoſophus EVSEBIVS AMORTIVS canonicus regularis S. Auguſtini Pollinganus, qui in ſyſtemate ſuo philoſophico recentiorum obſeruationes habitu Scholaſtico indutas adduxit.

t) Praef. comm. de Script. eccleſ.

u) Bibliotheque hiſtorique et critique des auteurs de la congregation de S. Maur. 1726. 8.

x) p. 185. ſeqq. conf. PEZ. Bibl. Bened. Maur. P. I. c. 41. p. 281. BAYLE lettres T. II. p. 520. 577. edit. Marchand, NICERON Memoires T. III. p. 355.

ne ſui ipſius, elegantes diatribas philoſophicas, debemus, in quibus atheorum impietatem, et imprimis Spinozae ineptias euertit [y], itemque philoſophiam primam, ſiue *prima elementa ſcientiarum*, *introductionis loco ad cognitionem ſolidam expoſita*, quibus ſubiunctum *tentamen logicum* [z]. Ex quibus eius libris manifeſtum, euitaſſe virum acumine philoſophico celebrem ſpineta Scholaſtica, et meliorem philoſophiam fuiſſe ſectatum. Tacemus, quae in controuerſia Mallebranchii ſcripſit, vel phyſici argumenti edidit, alibi enumeranda.

Scholaſtici recentiores Dominicani.

§. IV. Vt vero heroas inter Scholaſticos recentiores Lectori contemplandos ſiſtamus, initium facimus a Dominici familia, quae Thomiſticam ſcholam preſſo pede ſequendo accurationis et orthodoxiae philoſophicae laudem ſibi prae ceteris arrogauit. Nec diffitendum protuliſſe hunc ordinem religioſum magna nonnulla ingenia, et fuiſſe ſatis diligentem in Scholaſticae doctrinae ſtudio, ſic vt pulchra dare potuiſſet, ſi maluiſſet his ineptiis ſeria et meliora praeferre, et oculos aperuiſſet, ad videndam nuditatem philoſophiae et theologiae Scholaſticae, quam ex hoc ipſo ordine conſodalibus ſuis demonſtrauit Melchior Canus. Aſt tam venerabilis illi eſt, tamque cariſſima Thomae Aquinatis Praedicatorum albo adſcripti memoria, vt omnem fere operam ſuam viri quidam acuti ingenii et haud proletariae eruditionis in eo poſuerint, vt doctrinam Thomiſticam propagarent, eamque acerrimis proeliis defenderent. Quod magnis imprimis animorum motibus factum eſt, ex quo de auxiliis gratiae diſceptatum eſt, vt ſupra dictum. Eminent vero inter multos, quorum notitiam facile ſuppeditabunt hiſtoriae literariae Dominicanorum ſcriptores toties nobis citati [a], Dominicus a Soto, Franciſcus de S. Victoria, Dominicus Bannez, Franciſcus Sylueſter, Miachaël Zanardus, Ioannes a S. Thoma, et qui philoſophiam Ariſtotelico-Scholaſticam cum Platonica raro exemplo iunxit Chryſoſtomus Iauellus.

Dominicus Sotus.

§. V. DOMINICVM SOTVM, ſiue A SOTO Hiſpania genuit, Segotia in lucem edidit anno cIↃ CCCC XCIV, vnde eius mentionem inter doctos viros Hiſpaniae fecit NICOLAVS ANTONIVS [b]. Parentes nactus humiles, paupertatem quidem primo inter impedimenta ſtudiorum expertus eſt, mox virtutis et doctrinae magiſtram habuit, cum Complutenſem Scholam adiiſſet: in qua Thomam de Villanoua praeceptorem, Sauedram condiſcipulum habuit. Hauſtis philoſophiae et theologiae iuxta methodum Thomiſticam myſteriis in academia Pariſienſi ſupremos honores theologicos obtinuit, inque Hiſpaniam redux, et in Burgenſi coenobio Dominici ſodalitio adſcriptus praeceptori Thomae a S. Victoria in academia Salmanticenſi in cathedra publica ſucceſſit. Magna vero cum eius eruditionis eſſet exiſtimatio, Carolo V imperatori a ſacris confeſſionibus eſſe,

y) Le nouvel atheisme renverſé, Paris 1696.

z) 1706. lingua Gallica.

a) Conferendi imprimis IACOBVS ECHARDVS, et de Hiſpanis NICOLAVS ANTONIVS, et ANDREAS SCHOTTVS.

b) Bibl. Hiſpan. T. I. p. 255. SCHOTTVS B. II. Tom. II. p. 234. conf. IAC. ECHARD. de Scriptor. Dominic. T. II. p. 171.

eſſe [c], et anno cIↄ Iↄ XLV concilio Tridentino intereſſe iuſſus eſt [d]. Aulae vero pertaeſus ad Salmanticenſem profeſſionem rediit, naturaeque debitum ſoluit anno cIↄ Iↄ LX, lampade Melchiori Cano tradita. Praeter ſcripta theologica, quibus magnum inter ſuos nomen meruit, enumerata a SCHOTTO, ANTONIO [e], ECHARDO [f], FABRICIO [g], et ab ipſo quoque SOTO [h] in Ariſtotelem et Porphyrium more Scholaſtico commentatus eſt: eorum catalogum dedit DAN. GEORG. MORHOFIVS [i], qui videndus. Maxime vero memorabilis Sotus eſt ob libros VII. *de iuſtitia et iure Salmanticae anno cIↄ Iↄ LVI* editos, quibus poſtea libri *de iuramento et adiuratione* acceſſere, quo habitu *Venetiis* quoque *anno cIↄ IↄC* prodierunt. In ea tractatione ſi non primus naturalis iuris ſcientiam tentauit, quod nonnulli Franciſco Victoriae vindicant, inter primos tamen fuit, qui diſperſas Scholaſticorum de hoc argumento ſententias collegit, atque integram tractationem exhibuit, vnde pronuntiauit HENR. BOECLERVS [k]: *ad omnium, qui ante ipſum ſcripſerunt, in hoc genere doctrinas ducem et indicem eſſe poſſe.* Nihil vero, quod ſobriam philoſophiam redoleat, in hoc argumento praeſtitit, cum mallet Scholaſticos ſequi, quam ſuae mentis aciem conſulere. Methodus quoque Scholaſtica confuſam tractationem reddit et incertam, luculento argumento, ad ſeueram argumenti nobiliſſimi conſiderationem Scholaſticam philoſophiam prorſus eſſe ineptam. Habuit diſcipulum Franciſcum Toletum, cuius in ſequentibus facienda eſt mentio. Non confundendus autem eſt cum Petro Soto [l] et Franciſco Soto [m] huiusque nominis aliis. Huius Soti praeceptor fuit FRANCISCVS DE S. VICTORIA, a Cantabriae vrbe ita dictus, quam patriam habuit. Hauſtis apud Pariſienſes philoſophiae et theologiae praeceptis, ſuſceptaque Praedicatorum ordinis profeſſione, philoſophiam et theologiam publice in Salmanticenſi academia docere iuſſus eſt, tanta eruditionis Scholaſticae opinione, vt BARTHOLOMAEVS A MEDINA Salmanticenſis itidem profeſſor, et eiusdem ordinis ſodalis, de eo ſcripſerit [n], *eum praeclarum eruditione, ingenio, eloquentia, abdita Thomae arcana diſcipulis patefeciſſe, vt ſe ipſum ſuperaſſe videatur, et Hiſpaniam primus theologizare docuerit.* Scripſit is libros *de poteſtate ciuili et eccleſiaſtica*, aliaque laudata ANTONIO [o], MORHOFIO [p], LOPEZIO [q] aliis. In his ſcriptis ſuis iuris gentium praecepta paſſim tradens minus quam ceteri, deſipuiſſe viſus eſt; ſuntque, qui ſuſpicentur, eo Grotium in multis fuiſſe vſum, quanquam raro illi allegetur [r]. Nec id diffitetur, vir doctus, qui *Vindicias Grotianas* nobis dedit [s], qui librum *Relectio-*

Franciſcus de S. Victoria.

Q 3 *num*

c) MIRAEVS in Auctar. c. 548. p. 101.

d) Ibi patribus congregatis librum de natura et gratia dedicauit.

e) loc. cit. f) l. c.

g) Bibl. Lat. med. T. II. p. 163. DVPIN. Bibl. eccleſ. T. XVI, p. 32.

h) In recognitione operum ſuorum ad calcem comment. in quartum ſententiarum.

i) Polyhiſt. T. II. L. I. c. 14. §. 26. p. 93.

k) Praef. ad GROTIVM de I. B. et P. p. 23.

l) Vid. MIRAEVS l. c. p. 101.

m) Vid. ALEGAMBE Bibl. ſcript. S. I. p. 254.

n) Apud MORHOF. l. c. p. 92.

o) l. c. SCHOTTVS p. 232. p) l. c.

q) Hiſtor. Ord. Praedicator. P. IV. L. I. c. vlt.

r) MORHOF. l. c. s) p. 619.

num Victoriae, in quibus hoc argumentum tetigit, *theologis pariter ac iureconſultis maximo vſui eſſe poſſe monet*, *adeo quippe accurate et ſubtiliter diſſerentis de rebus morum*, *vt ſine admiratione legi non poſſit*. Quod vtrum de homine Scholaſticae philoſophiae principiis methodoque velut cynoſura vtente dici poſſit, reueraque in diſſertationibus *de bello*, *de vſuris* aliisque, quae in illis *Relectionibus* continentur, de Victoria praeſtiterit, iudicent, qui legerunt: rariſſimae vero ſunt, et magno olim, teſte MORHOFIO [t] pretio venditae. Habuit diſcipulos Dominicum Sotum, Melchiorem Canum, Ferdinandum Vasquium et Didacum Couarruuiam, Hiſpanos, quos vltimos Grotium quoque frequenter legiſſe idem teſtatur ANONYMVS [u]. Obiit anno cIↃ IↃ XLVI.

Dominicus Bannez.

§. VI. Eadem quoque academia Salmanticenſis publicum doctorem habuit DOMINICVM BANNEZ, Mondragonii in Biſcaia natum, ordinis Praedicatorum, qui illuſtre inter Hiſpaniae theologos et philoſophos Scholaſticos nomen obtinuit. Thomae enim, et quem ille ſecutus eſſe cenſetur, Auguſtini dogmata magno acumine defendit. Is poſt primariam viginti annorum apud Salmanticenſes profeſſionem rude donatus, dum in patriam iter ſuſcepit, ſub annum cIↃ IↃ CIV, Methymnae campi fatis conceſſit [x], et praeter ſcripta theologica, *Inſtitutiones* quoque *dialecticas* reliquit [y]. Inter Scholaſticos, quos Italia protulit, Ferrariae natus eſt FRANCISCVS SILVESTRIVS, tanti inter conſodales ſuos exiſtimationis, vt ordinis ſui generalis conſtitueretur, obiitque, ſi MIRAEO [z] fides, anno cIↃ IↃ XXVIII, poſtquam diu in Bononienſi gymnaſio docuerat. Valde is a ſuis extollitur, luculentumque eius elogium ſcripſit LEANDER ALBERTVS [a]. Praeter ſcripta theologica, VOSSIO [b], FABRICIO [c] aliisque enarrata, et *Commentationem in* THOMAE *librum aduerſus gentes*, ſcripſit quoque *Quaeſtiones in tres libros Ariſtotelis de anima*, quas *additionibus et quaeſtionibus philoſophicis* illuſtrauit MATTHAEVS AQVARIVS, in Neapolitano gymnaſio doctor publicus [d]. Inter Italos porro Scholaſticae philoſophiae laude clariſſimum nomen adeptus eſt MICHAEL ZANARDVS Bergomenſis ex Vrgnano S. theologiae lector. Non enim D. Thomae doctrinam modo feliciter illuſtrauit, et inter eius commentatores eminuit, ſed philoſophiam quoque Ariſtotelico-Scholaſticam acutis tractationibus enucleauit, editis libris, *de triplici vniuerſo*, *de phyſica et metaphyſica*, *commentarioque cum quaeſtionibus et dubiis in octo libros Ariſtotelis*; de quo, qui librum euoluit teſtatur MORHOFIVS [e], *eum eſſe diligentem in dubiis mouendis iisque reſoluendis, quibus vti poſſint, qui in hoc ſcientiae genere diſputaturi ſint* ex

Franciſcus Silveſtrius.

Michaël Zanardus.

t) l. c. Extant in bibliotheca Auguſtana, vid. ELEHINGERI Catal. p. 220. vbi integer titulus exhibetur.

u) loc. cit.

x) MIRAEVS de Script. ſec. XVII. p. 265.

y) vid. ANTON. l. c. MORHOF. l. c.

z) l. c. VOSSIVS de Hiſt. Lat. L. III. p. 676.

a) De viris illuſtribus Ord. Praedic. Lib. IV. p. 141.

b) l. c.

c) Bibl. Lat. med. T. II. p. 554. 597.

d) Venet. 1629. conf. MORHOF. l. c. p. 95.

e) l. c. p. 92. GHILINI Theatr. vir. doct. etc.

ex principiis Ariſtotelicis: eidem quoque methodo inſiſtere in metaphyſicis, in quibus principia Thomae ab antiquis et recentioribus impugnatoribus defendat. In quo nihil ille peculiare habet ab aliis ſui generis ſcriptoribus, qui omnes eadem chorda oberrant. His IOANNEM A S. THOMA iungimus, Olyſipponenſem, ex Praedicatorum quoque ordine theologum atque profeſſorem Complutenſem, poſtea Salmanticenſem, quique Philippo IV, Hiſpaniarum regi, a confeſſionibus ſacris fuit. Is quam viam, in philoſophia more Scholaſtico tradenda, tenuerit, ex *curſu philoſophico Thomiſtico, ad exactam, veram, et genuinam Ariſtotelis et Doctoris Angelici mentem conſtat.* In eo enim de dialecticis, phyſicis et metaphyſicis perſpicue et luculenter breuiterque ſcholae ſuae dogmata, teſte MORHOFIO [f] explicat; qui tamen vbi non contemnendam ſane operam poſuiſſe auctorem in hoc opere iudicat, non cogitauit, ſcholae huic propriam fuiſſe inanem ſubtilitatem Scholaſticam, nec Thomam, quem tamen is vnum ſequitur, Ariſtotelem vbique recte explicuiſſe, fuiſſeque accurate aſſecutum. Tribuunt ei alii quoque *ſyſtema logicum*, *artemque logicam*, et *naturalem philoſophiam*, quae annon cum iſto opere eadem ſint, dicere non poſſumus, qui librum non vidimus.

Ioannes a S. Thoma.

§. VII. CHRYSOSTOMVM IAVELLVM Canapitium Italia protulit natum anno M CCCC LXXXVIII, qui ſuſcepta Dominici religione apud Bononienſes circa annum cIↄ Iↄ XXX theologiam et philoſophiam docuit, ſcriptisque philoſophicis Lugduni vno faſce editis [g], inclaruit. Is imprimis inter recentiores Scholaſticos notatu dignus eſt, quia non modo inter eos magna nominis eius eſt exiſtimatio, qui frequenter ad eum prouocant, ſed et vniuerſam fere philoſophiam Ariſtotelis commentariis ſuis illuſtrauit. Qua vero is methodo vſus ſit, ex *Quaeſtionibus in libros phyſicos* patet, in quibus dubia Ariſtotelis et commentatoris eius, Auerrois, ſe reſoluturum promittit iuxta Thomiſticum dogma. Aſt cum Ariſtotelis doctrinam ſcientiae magis adaptatam, Platonis autem religioni conuenientiorem crederet, raro inter Scholaſticos exemplo animum quoque ad Platonicam philoſophiam applicuit, cumque antea *diſpoſitionem moralis philoſophiae ſecundum Ariſtotelis philoſophiam* edidiſſet, *moralis* quoque *philoſophiae diſpoſitionem ſecundum Platonem* [h] concinnauit, cuius ſummam accurata recenſione exhibent *Acta philoſophorum* [i]. Imo *ciuilis* quoque *philoſophiae ad mentem Platonis diſpoſitionem* conſcripſit [k], et his demum ſubiecit *Inſtitutiones philoſophiae Chriſtianae.* Quae vero eius mens de Ariſtotelis et Platonis philoſophia fuerit, omnium optime ex eius *praefatione in diſpoſitionem moralis philoſophiae Platonicae* diſcitur, vbi inter alia ita diſſerit: *Etenim Ariſtotelis diſciplina nos quidem doctos ac ſubtiliſſime de moralibus, ſicut de naturalibus diſſerentes*

Chryſoſtomus Iauellus.

f) Polyhiſtor. l. c. p. 91.

g) Tribus tomis 1580. integrum titulum habes in Cat. Bibl. Aug. Ehingeriano p. 591. conf. p. 578. vbi eius commentarii Ariſtotelici enumerantur.

h) Ven. 1538. fol.

i) Vol. III. p. 210. ſeqq.

k) Ibid. ſubiuncta eſt Diſpoſitioni morali.

tes efficere poteſt : at moralis Platonica ex vi dicendi atque paterna adhortatione veluti prophetia quaedam, et quaſi ſuperum vox inter homines tonans, nos procul dubio ſapientiores, probatiores vitaeque felicioris reddere valet. - - Plato in omni diſciplina ſua non tam philoſophicum quam propheticum ſtilum ſeruare videtur: more enim piiſſimi patris, diuini vatis, ac ſacerdotis a corporis illecebris expiatos ad diuina nos rapere contendit. Merito igitur, vt cunctis bene recteque viuere cupientibus moraliſſimae ac purgatiſſimae doctrinae ſpeculum proponerem, poſt doctrinalem Peripateticam religioſam ac piam diui Platonis ante omnium oculos velut ornatiſſimam virginem ſtatuendam decreui. In ſequentibus quoque conſilii ſui rationes has fuiſſe, ait, *vt expoſita et morali Ariſtotelis, et diuina ac Chriſtiana philoſophia Platonis, moralem philoſophiam, quoniam quam proxima eſt diuinae ac Chriſtianae, ſeque habet ad eam, vt luna ad ſolem, locaret mediam inter Peripateticam atque Chriſtianam, quo per ipſam cunctis facilior acceſſus pateret ad Chriſtianam atque diuinam: et vt huiusmodi ſapientes, qui ſoli diuinae legis auctoritati non facile cedunt, nec contentantur, ſaltem Platonicis rationibus atque inſtitutis Chriſtianae religioni ipſique veritati admodum conſentaneis acquieſcant.* Ex quibus verbis patet, Iauellum in eadem de Platonica philoſophia opinione fuiſſe, quam Platonicos ſeculi XV fouiſſe ſuo loco diximus. Ex quo colligimus, eum forte in illorum ſcholis fuiſſe educatum: vnde haud pauca non inepte ex mente Platonis affert, quamquam interdum a ſyncretiſmo Platonico-Peripatetico decipitur; multa quoque perperam Platoni tribuit, ſic vt facile ſentias Ariſtotelicam philoſophiam notitiae Platonicae philoſophiae alienum interdum colorem induxiſſe. Forte et magna, qua Patres Platonem proſequuntur veneratio Iauellum ad hunc ſyncretiſmum compulit, et apologiam pro Platone, quam ſe inſtituiſſe dicit, ſcribere coëgit.

Scholaſtici ex Franciſci ordine.

§. VIII. Franciſcanorum ſodalitium in caſtris Scoti militare conſueuit, quem inter prima ordinis ſui ornamenta numerat, et ſubtilius, quam ipſum Thomam, philoſophiae et theologiae Scholaſticae myſteria explicuiſſe contendit. Quare poſt renatas quoque literas et reſtitutum philoſophiae nitorem magiſtro, ſuo pertinaciter adhaeſit, Scholaſticosque philoſophos dedit, nominis fama inter ſuos valde celebres. Inter

Ioannes Ponzius.

eos IOANNES PONZIVS eſt, Corcagia Hibernus, S. theologiae lector iubilatus, et in Collegio Romano primarius profeſſor, qui philoſophiam quoque Pariſiis docuit. Edidit is *Curſum integrum philoſophiae ad mentem Scoti, primum editum in collegio Romano fratrum Minorum Arbernorum, poſtea ab ipſo auctore in conuentu magno Pariſienſi recognitum, inſuperque morali philoſophia, variisque additionibus locupletatum* [1]. In quo libro totus Scholaſticus quoad rem et methodum eſt, et Scoti ſcholam contra inſultus aduerſariorum defendit. Hunc, conqueritur

1) Lugdun. 1559. fol. vid. MORHOF. l. c. p. 88.

ritur BARTHOLOMAEVS MASTRIVS [m], ſua quaedam deſcripſiſſe; id quod facile quidem fieri potuit; inter Scholaſticos vero vix plagii nomen meretur, eo quod communi conſuetudine omnes ſe mutuo exſcribant tradantque naenias easdem. Idem MASTRIVS cum BONAVENTVRA MELLVTO, in Sicilia ordinis ſui prouinciali, Ariſtotelem Scoto vindicandum eſſe, huncque vera ratione Peripateticam dialecticam explicuiſſe, contendit, editis *diſputationibus in organon Ariſtotelis, quibus ab aduerſariis veteribus Scoti logica vindicatur* [n]. Lepidum eſt, quod in praefatione, teſte MORHOFIO [o], tractandum ſibi ſumſit, doctrinam Scotiſticam non humanitus tantummodo probatam fuiſſe, ſummorumque virorum elogia, quae adducit, meruiſſe, ſed coelitus quoque confirmatam eſſe; ex quo vngue de toto leone iudicandum. Alia eiusdem ſcripta philoſophica idem laudat MORHOFIVS, qui videndus.

Bartholomaeus Maſtrius et Bonauentura Mellutus.

§. IX. Melioris commatis eſſe viſus eſt MORHOFIO [p], IOANNES LALEMANDET, Burgundo-Sequanus, ordinis Minorum S. Franciſci de Paula, per Germaniam, Bohemiam et Morauiam prouincialis, et iubilatus profeſſor Viennae, vbi circa medium ſeculum XVII inclaruit. Huius extare, dicit Morhofius *Deciſiones philoſophicas, tribus partibus comprehenſas* [q], quarum prima de Logica agit, ſecunda de phyſica, tertia de metaphyſica, librumque eſſe vtiliſſimum, quoniam quaſi per compendium proponat omnem doctrinam Thomiſtarum, Scotiſtarum et Nominalium. Et quod ad Nominales attinet, diſtinctiſſime illorum propoſuiſſe ſententias earumque differentias a ceteris, ſuo interpoſito iudicio, vt ab alio auctore non factum. Conciliatorem autem agere inter Thomiſtas et Scotiſtas, ea tamen libertate vſum, vt neutri ſe ſectae interdum applicaret, ſuasque ſententias proponeret atque ſtabiliret, deſtructis communium opinionum fundamentis. Logicae adiectum eſſe examen dialecticae Ariſtotelicae, Nominalium, Realium, Rameae ac Lullianae, deque illis vtiliſſima attuliſſe, deque initio Nominalium et de eorum differentia a Realibus prolixe agere; mentionem quoque facere veterum quarundam ſectarum Scholaſticarum nunc abolitarum etc. Vehemens haec Morhofii relatio nobis deſiderium excitauit videndi libri, in vicinia editi, eo quod hiſtoriae Nominalium tantopere obſcurae lucem inde accendi poſſe claram ſperabamus. Verum omni licet adhibita induſtria eius tamen copia facta nobis haud eſt. Ex qua libri etiam in natali ſolo raritate coniicimus, propter defenſas Nominalium partes eum euiluiſſe, hancque ſectam ſi non totam exſpirauiſſe, certe ad incitas redactam momentum non amplius inter Scholaſticos recentiores mereri, id quod dudum obſeruatum IACOBO THOMASIO [r]. Nam idem fatum aliis quoque Nominalium libris eueniſſe, vt

Ioannes Lalemandet.

m) Praef. libri citandi.
n) Venet. 1646. 4. vid. MORHOF. l. c. p. 89.
o) Loc. cit.
p) Ibid.
q) Monach. 1645. 1646.
r) De ſecta Nominal. Or. XII. p. 274.

vt contemti neglectique rariſſimi facti ſunt, conſtat [s]. Lalemandeto iungimus MARTINVM MEVRISSE, Royenſem, apud Pariſienſes theologiae et philoſophiae doctorem publicum, cuius *Metaphyſicam ad mentem doctoris ſubtilis* [t] tribus libris comprehenſam valde laudant ſui [u]. Tum CLAVDIVM FRASSENIVM Minoritam Peronenſem, et in maiori conuentu Pariſienſi philoſophiae profeſſorem, et ordinis ſui diffinitorem generalem, magnae inter ſuos exiſtimationis virum, quam vero valde turbauit agitata cum Natali Alexandro controuerſia, et obiectum ob *Diſquiſitiones Biblicas* plagium, de quo alibi dicendum. Nobis hoc loco memorandus eſt, ob editam Pariſiis [x] *philoſophiam academicam ex ſelectiſſimis Ariſtotelicis ac Scotiſtis rationibus et ſententiis, breui ac perſpicua methodo adornatam.* In quo libro perſpicuitatem laudat MORHOFIVS [y]. Ex his paucis de reliquis Ordinis Minorum philoſophis faciendum eſt iudicium. Plures enim adducere nec inſtitutum poſtulat, nec e re Lectoris eſt.

Martinus Meuriſſe.

Claudius Fraſſenius.

Scholaſtici Ciſtercienſes.

§. X. Ciſtercienſium ordo, theologiae ſe magis aſceticae addixit, Bernardi et Norberti exemplis excitatus, (quos Scholaſticam philoſophiam et theologiam transuerſis oculis fuiſſe intuitos, ſuo loco monitum) quam his Scholaſticorum myſteriis, vt ex catalogis ſcriptorum Ordinis Ciſtercienſis ab ANGELO MANRIQVEZ [z] et CAROLO DE VISCH[*] concinnatis, conſtat. Cum vero Scholaſtica theologia, non obſtante laudatorum abbatum indignatione, vires in eccleſia ſumeret, et imperium obtineret, haec quoque familia his ſacris initiari ſe paſſa eſt, et vt eam fulciret, philoſophiae quoque Scholaſticae operam locauit ſuam, inque ea famam quoque haud incelebrem conſecuta eſt. Ex multis pauca more et inſtituto noſtro damus, libaſſe has lautitias contenti. Inter Hiſpanos Ciſtercienſes Scholaſticae ſubtilitatis laude floruit ANGELVS MANRIQVEZ, Burgis ex nobiliſſima Manrique gente natus. Qui cum ingenium nactus eſſet et fertile et acutum, in Hortenſi coenobio Ciſtercienſium religione ſuſcepta, tanta induſtria eoque ſucceſſu philoſophicis et theologicis ſcientiis ſe immerſit, vt teſte CAROLO DE VISCH [a], *profundiſſimis quibuscunque theologis et vniuerſitatum profeſſoribus admirationi eſſet, et non populo magis facundia eius placeret, quam externis regionibus ac prouinciis probata fama ſcriptisque eruditio.* Orator itaque ſacer in celeberrimas Hiſpaniae vrbes et in aulam quoque Philippi IV, anno MDCXXXVI vocatus, magnisque etiam in rebus conſiliarius adhibitus eſt, a Ciſtercienſi quoque per Hiſpaniam congregatione Salmanticenſi collegio praefectus. Sed et huius vrbis Academia, quae inter Hiſpanas eminet, ob eruditionem Scholaſticam eum ſcientiarum harum principem

Angelus Manriquez.

s) Exemplum eſſe poteſt SALABERTI Logica in Nominalium via, de cuius raritate in antecedente Tomo quaedam diximus.

t) Pariſ. 1623. 4.

u) Vid. MORHOF. l. c. p. 90.

x) 1657.

y) pag. 88.

z) In Annalibus Ciſtercienſibus.

*) In Bibliotheca ſcriptorum ordinis Ciſtercienſis.

a) Loc. cit. p. 21.

cipem ſibi ſociauit primumque Scoti, ac deinde Thomae Aquinatis cathedrae praefecit, tanto ſuae gentis applauſu et calculo, vt concordi ſcriptorum eius aetatis conſenſu communis illius temporis magiſter, doctor angelicus, et Salmanticenſis Academiae Atlas appellaretur. Quae eius celebritas ei tandem generalatum ſui Ordinis et tiaram epiſcopalem Pacis Auguſtae conciliauit. Ordini is ſuo famam comparauit cum variis ſcriptis hiſtoriam eius illuſtrantibus, inter quae *Annales Ciſtercienſes* [b] eminent, tum commentariis Scholaſticam theologiam et philoſophiam explicantibus, quorum ſyllabum exhibent DE VISCH [c] et ANTONIVS [d], qui videndi. Inuidendis eum elogiis extollunt Hiſpani, vt ſunt laudatores immodici, ex quibus colligimus, in intima eum huius ſcientiarum generis myſteria ex ſententia ſuorum penetraſſe. Obiit anno M D CXLIX.

§. XI. Gomezia gens multos viros doctos Hiſpaniae dedit [e]. Ex eis de philoſophia Scholaſtica praeclare meruit BARTHOLOMAEVS GOMEZ, Vallis Paradiſi in Hiſpania monachus Ciſtercienſis. Hunc ingenio fuiſſe acuto et ad diſciplinas quaslibet capeſſendas quodammodo natum, ſcribit CAROLVS DE VISCH [f]. Ad Meyrenſe, celeberrimum Ordinis ſui, philoſophicum collegium miſſus ſummo cum applauſu philoſophiam diu docuit, parique profectu ac fama theologiam quoque illi iunxit: hisque meritis ita ſe ſuis commendauit, vt monaſterii ſui prior tandemque abbas, totiusque congregationis diffinitor crearetur. Laudat impenſe eius commentarios logicos, phyſicos, et metaphyſicos velut doctos ſolidosque CAROL. DE VISCH [ff], qui videndus. Idem MARSILIVM VASQVESIVM ex hoc ordine praeclarum Scholaſticae doctrinae profeſſorem commendat; qui ſuſcepto ordine apud Romanos philoſophiam et theologiam diu docuit in Tuſciae prouinciae monaſteriis, ac poſtmodum etiam publice in academiis Florentina ac Ferrarienſi: praeterea archiepiſcopi Florentini et Ferdinandi I. magni Hetruriae ducis theologus, vir magni nominis et praeclarae inter ſuos famae, denatus anno MDCII. Is *in vniuerſam Ariſtotelis philoſophiam Tomos octo commentariorum*, et eiusdem generis librum *in ethicam Ariſtotelis* reliquit, de quibus eius ſcriptis, vt et libro de auxiliis valde commendato videndi NIC. ANTONIVS, CAR. DE VISCH [g], aliique. Hunc a Gabriele Vaſqueſio celeberrimo itidem philoſopho Scholaſtico diſtinguit ordo: ille enim Ieſuitarum partes amplexus eſt, hic Ciſtercienſium. In eadem Hiſpania in theatrum philoſophicum prodiit PETRVS DE OVIEDO, (cum Franciſco Ouiedo Ieſuita non confundendus) Hortenſis monachus, ſanguine, moribus et doctrina, iudice C. DE VISCH [h], illuſtris, et politico pariter ac eccleſiaſtico regimine clarus. In S. Claudii collegio Galetiae primum,

Bartholomaeus Gomez.

Marſilius Vaſquez.

Petrus de Ouiedo.

R 2 mox

b) Tomis IV. Lugd. 1642 ſeq. fol.
c) Loc. cit.
d) Bibl. Hiſp. nou. T. I. p. 71 ſeqq.
e) Vid. quos nominat KOENIG. Bibl. p. 353.
f) l. c. p. 52. ANTON. l. c.
ff) Loc. cit. g) ll. cc.
h) Ibid. ANTON. l. c. MANRIQVEZ loc. cit. Tom. II. in calce.

mox publice in Complutenſi academia philoſophiam docuit, deinde a Philippo III, Hiſpaniarum rege, ad archiepiſcopatum Dominicopolitanum in Hiſpaniola Indiae Occidentalis parte euectus, indeque translatus ad cathedram Quitenſem, in regno Peruano, anno MDCXLVI autem archiepiſcopus Charchenſis in eodem regno creatus quinquennio poſt obiit. Huius *Commentaria in dialecticam, logicam et phyſicam* Ariſtotelis valde extollunt Ciſtercienſis hiſtoriae literariae ſcriptores DE VISCH, MANRIQVEZ, IONGELINVS aliique.

Ioannes Caramuel Lobkowiz.

§. XII. Nemo tamen inter Ciſtercienſes philoſophantes praeclarius de philoſophia meruiſſe viſus eſt, quam IOANNES CARAMVEL LOBKOWIZ, ſingularis ingenii homo, interque praecoces et paradoxos eruditos numerandus, qui ſuo tempore diuerſiſſima virorum doctorum meruerunt iudicia cenſurasque. Natus [i] eſt Madriti X. Cal. Iun. anno MDCVI, et adoleſcens adhuc mathematicarum diſciplinarum ſtudiis totum ſe immerſit [k]. In quo ſcientiae genere cum Ioannem Eſronitam patriarcham montis Libani praeceptorem haberet, eius eruditionem immenſo diſcendi ardore ſuperauit, tanta felicitate, vt problematibus ſoluendis, planetarumque motibus determinandis ſufficeret, quamuis nondum Latina noſſet, ſi fides NIC. ANTONIO [l]. Tabulis vero motuum coeleſtium compoſitis, futurae eruditionis ſpecimen luculentum edidiſſe aſſerit CAROLVS DE VISCH, cui ſi credendum, dubitandum omnino eſt de eo, quod Antonius retulit, vt recte obſeruatum HADR. BAILLETO [m]. Humanitatis vero ſtudiis addictus dici non poteſt, quanta celeritate inſtitutiones grammaticae atque poëticae artis didicerit, et ad rhetoricam tranſierit, nec male eum ac ſine meditatione tempus in his ſcientiis collocaſſe, ex nouis, quae orbi literato contemplanda exhibuit, ſyſtematibus intelligi poteſt, et vel inde diſcitur, quod Ouidiana vena centum vnius horae ſpatio verſus fundere conſueuerit. Verum aliis quoque inuentionibus atque obſeruationibus prodigioſam iuuentutis eruditionem et ingenii ſingularis foecunditatem demonſtrauit, quas tamen enarrare huius loci non eſt. Dabunt, quantum ſatis, hiſtoriae literariae Caramuelis interpretes. Ex Hiſpania in Belgium delatus, cum philoſophiae et theologiae myſteria omnia pernouiſſet, magnae doctrinae fama vbique admirabilis viſus eſt. Semper enim noua tentabat, et ingenii miracula explicare moliebatur. Quae cauſſa fuit, cur vindicata TRITHEMII fama a necromantiae ſuſpicione eius *Steganographiam* cum clauibus, quibus coniurationum myſteria in iis contenta commode reſerari poſſunt, ediderit. Facundia autem eius tanta tamque accepta fuit, vt a rerum Hiſpanicarum in Belgio moderatore ſummo expeteretur, qui ipſi a concionibus aulicis eſſet. Ille vero aulae ſplendori Muſarum otia praeferens, munus hoc recuſauit, et in Dunenſi coenobio Brugis tum translato monaſtica Vota, Ciſter-

i) Patre Belga, matre Germana.
k) NIC. ANTON. Bibl. Hiſp. nou. T. I.
l) pag. 178.
m) De praecoci eruditione puerorum p. 347.

Ciſtercienſium formulis firmauit. Tum Louanium in bonarum artium et pulcherrimarum diſciplinarum emporium delatus, tanto eruditionis fulgore omnium oculos perſtrinxit, vt anno MDCXXXVIII ſuprema laurea theologica ornaretur. Ordinario autem ſtudiorum curſu non contentum Caramuelis ingenium, orientalium quoque linguarum, et praecipue Sinenſium, diſcendarum ſtudio totus occupatus fuit, et noua atque ſingularia per omnem fere encyclopaediam molitus eſt. Quibus rariſſimi et inſoliti ingenii ſpeciminibus ita ſe vbique commendauit, vt et principibus eſſet gratiſſimus, et ipſi ſummo pontifici valde commendaretur, cum edito *Theologiae dubiae* libro, qui atheorum atque impiorum quorumuis obiectiones continebat, et valde ſuſpectum Caramuelem reddiderat, ita ſe Romae defendiſſet, vt ipſum pontificem, totumque, qui praeſentes erant, cardinalium collegium in ſtuporem verteret. Et fortaſſe galerum cardinalitium prodigioſa illi meruiſſet eruditio, niſi liberius Romanae aulae vitia perſtrinxiſſet. Epiſcopus tamen Satrianus conſtitutus eſt, in Bohemiam quoque delatus. Inerat ei ingenium vere paradoxum, ſciendique immenſa cupido: nullum enim diſciplinae genus fuit, in quo nouam ipſe viam non tentauerit, ſpretis veteribus, magnaque ſui fiducia nouis promiſſis. Fatendum tamen imaginationis foecunditatem, et ingenii luxuriam iudicii maturitatem ſuppreſſiſſe, et in externis eum magis haeſiſſe emendandis mutandisque, quam in ipſis ſcientiis ſuae integritati reſtituendis, imparatumque fuiſſe a veteris eruditionis praeſidiis, quam contemſit magis quam intellexit [n]. Vnde qui eius acumen et eloquentiam laudarunt, deſiderarunt iudicii accurationem, et exorbitantis imaginationis moderationem [o]. Ex quo intelligi poteſt, quam in theatro philoſophico perſonam Caramuel ſuſtinuerit. Qui licet totam diſciplinarum catenam innouare ſibi conſtituiſſet, quo nomine inter reformatores philoſophiae referri meruit, fatendum tamen, eum nouam magis ſcholaſticam philoſophiam nobis dare voluiſſe. Immenſo autem ſtudiorum ardore et inexpugnabili induſtria vſus, innumeris libris ſcribendis [p] animum adiecit, quorum ſeriem ſeu catalogum ipſe conſcripſit, et publicauit Francofurti, ſubiungendum ſuae *Theologiae fundamentali* [q], ex quo quam prolixa vaſtaque fuerit Caramuelis eruditio, intelligitur. Totam illam cateruam ſcriptorum in nouem claſſes, ſiue curſus diſtribuit, liberalem, mathematicum, muſicum, chiroſophicum, philoſophicum, theologicum, Scholaſticum, moralem philoſophicum, moralem theologicum, ſcripturarium. Quibus claſſibus tot noua ſcientiarum genera, tot tantasque veterum emendationes, immutationes et augmenta promittit, vt facile Hiſpani hominis magniloquentiam ſentias. Quae tamen hoc loco referre omnia paginae anguſtia inſtitutique limites non patiuntur. Quae autem in philoſophia immutare ſategerit, omnino hic enarranda ſunt, in qua no-

n) Conf. HENR. BOECLER Bibliogr. crit. p. 609.

o) Vid. qui ei oppoſitus eſt liber, cuius titulus: Anti-Caramuel.

p) Inter polygraphos referendus ob plurima ſcripta. Conf. VAL. ANDREAE Faſt. Louan. p. 143.

q) Eum totum exhibet C. DE VISCH p. 178. ſq.

uum eruditionis Scholaſticae vultum fingere conatus eſt. In curſu ſcilicet mathematico, matheſin promiſit audacem, in qua omnes controuerſiae logicae, phyſicae et metaphyſicae ſolo circino et regula dilucidandae ſint. In curſu muſico philoſophiam muſicam offert, quae ab effectis regreditur ad cauſſas, et vocis ſonorae conſiderationem ſecundum decem praedicamenta inſtituit. In curſu chiroſophico omnes ſcientias veteres pugno ſe comprehenſurum promittit, daturus quoque chirodialecticam, quam definit contentioſam et bellatricem facultatem veritatem propugnandi manu clauſa. Curſum vero philoſophicum, a grammatica ſpeculatiua exorditur, recte monens, multa huc pertinere, quae ſolent in logica tradi: id quod de logica Ariſtotelica eſt veriſſimum. Logicam ipſam vero in vocalem, ſcriptam et mentalem diuidit, prout nempe ratiocinia vel voce, vel ſcripto, vel mente comprehenduntur: in quo Caramuel ex parte recentiores aſſeclas habuit, qui hermeneuticam et methodologiam ab ipſa ratiocinandi arte diſtinguunt, et velut peculiares eius partes conſiderant. Vidit quoque ſatis acute Caramuel, conuertentes conuerſasque propoſitiones, quas calamus et lingua diſtinguit, ſi pure ſint mentales, coincidere: inque ſyllogiſmo intellectuali vtramque praemiſſam coëxiſtere, adeoque denominationem locum habere in vocibus et ſcriptis, non in mente: et quia omnes ſyllogiſmi, imperfectos quos vocant, aut conuerſione terminorum, aut praemiſſarum transpoſitione ad perfectos reduci poſſint, ideo in intellectu nonnullos eſſe imperfectos: vnicum vero et ſimplicem ſyllogiſmum mentalem concinnatum in Barbara eſſe vertumnum quendam logicum, quendam Proteum dialecticum, qui ad viginti et triginta etiam formulas et modos vocaliter poſſit reduci. Et hinc ſummam intellectus potentiam et ſummam linguae impotentiam noſci poſſe. Talia multa in reformatore dialectico ſe comprehendiſſe innuit. Huic ſubiicit ſeueram argumentandi methodum reformando abuſui haud paucarum vniuerſitatum deſtinatam; item paralogicam, quae entia rationis extare negat, et illa ſola eſſe entia labii monet, vt ſemel proſcribantur a gymnaſiis chimaerae et figmenta rationis, et ſecuriores naſcantur conſequentiae. A logica ad metaphyſicam progreſſus, metalogicam conſtituit, in qua vniuerſalium et praedicabilium doctrinam explicat; illi comitem iungit philoſophiam primam, in conſideratione et examine primorum principiorum et axiomatum ex iis enatorum occupatam: itemque metaphyſicam puram, quae ſyſtematis praedicamentorum coordinationem et contextum tradit. In ea diſciplina ſcholam inſtituit nominalem, explicandis nominibus philoſophicis et detegendis innumeris logomachiis in philoſophia et theologia deſtinatam, tum realem, ens variis modis realibus inter ſe diſtinguentem; porro modalem, formalem, expreſſiuam, negatiuam, actionalem, localem, magneticam et chemicam. In ea, vt ſpecimen, Lector, habeas nouae philoſophiae, Scholaſticae agit de ente chemico, eius praedicamentis decem, de principiis et cauſſis chemicis,

de

de coelo et mundo chemico, de anima vegetatiua, ſenſitiua et rationali chemice conſiderata, immo de theologia quoque et vaticiniis chemicis, ex quibus intelligatur, in ordine rerum immaterialium dari aliquid ſpirituale, quod ſit analogum luci corporeae. His addit παραδοξώτερα ſcholam infinitam, circa infinitatem, immenſitatem et aeternitatem occupatam; ſcholam euchariſticam, ſacramentum venerabile philoſophice conſiderantem, ſcholam miraculoſam, et ſcholam deiformem. Verum nec ab heterodoxa metaphyſica conſiderandisque atque refutandis philoſophorum ſyſtematibus phyſiologicis abſtinuit, et hiſtoriam philoſophiae criticam promittit: iudicaturus de Democrito, Empedocle, Pythagora, Platone, Ariſtotele, Virgilio, Thoma, Scoto, Lullio, Ramo, Paracelſo, Lorca (quem inter Ciſtercienſes Hiſpanos in pretio eſſe et propter dogma de gratia et peccato, totam dialecticam, phyſicam et metaphyſicam, immo vtramque theologiam, naturalem et moralem alterare dicit.) De Ioanne Marco, Mannagetta, Carteſio, Helmontio, Valeriano, aliisque. Inter quas eius cenſuras ſunt nonnullae, quae ſatis probant, non defuiſſe Caramueli ingenium excellens, et multam veri cognitionem, qua plus praeſtitiſſet, ſi obruere multitudine rerum et nouaturientis animi luxuria iudicii aciem noluiſſet. De Ariſtotele enim pulchre: *In magno tametſi olim honore apud ethnicos, apud catholicos damnata fuerunt eius dogmata, proſcriptaque ab ordinibus religioſorum, et quia humana omnia caduca, et inconſtantia, iterum reuocata et euecta a Scholaſticis, ſed tandem iterum excuſſimus ſeruile iugum, et veritatem vnam potius hodie, quam totum Peripatum curamus.* De Carteſio autem, tum vix ſurgente vaticinatur, *pauculis opinionibus decircinatis aut ſublatis, ceteras irrepere, et fore aliquando communes.* Sed et reliquae eius cenſurae legendae ſunt, dignae quae excutiantur, quaeque ſatis probant, Caramuelem plus valuiſſe in iudicandis aliorum opinionibus, quam propriis iudicio ſubigendis. Metaphyſicam ſequitur phyſica, quam conſtituit naturalem, elementarem, coeleſtem meteorologicam, vegetatiuam, ſenſitiuam, humanam, angelicam, mediam, diuinam, et mathematicam. Et ſimili fere modo moralem philoſophiam ordinat, ita vt orthographiam moralem, grammaticamque moralem faciat, vbi declinationes, coniugationes, caſus, numeri, tempora etc. moralium occurrunt. Grammaticam quoque ſacramentalem excitat, faſſus, plerasque diſputationes ſacramentales eſſe grammaticas. Tum theſaurum moralem, logicam moralem, ad leges et regulas primum reductam, praxin iudicialem, metaphyſicam moraliter examinatam, phyſicam et medicinam moraliter examinatam: politicam ſpeculatiuam et hyperethicam, in qua de virtute, peccato, beatitudine, poena et Deo tractatur. Et ab his demum ad theologiam tranſit. Quam ideam ſyſtematis Caramuelis accurate conſiderantes reapſe id ſperamus pronunciaturos eſſe, quod ſupra de Caramuele diximus.

§. XIII.

Scholaſtici ex ſocietate Ieſu.

§. XIII. Maxime vero inter ordines religioſos, qui Romanae eccleſiae ſubiacent, ſocietas, quae Ieſu nomen gerit, in hoc philoſophiae genere magnam famam meruit. Ea enim vt literaturae genus omne, ita philoſophiam quoque docere a moderatoribus iuſſa, reliquorum diligentiam propagandaeque eruditionis ſtudium multis ſe ſuperaſſe paraſangis dudum ſibi viſa eſt. Multum hac gloria ſuperbit, qui *Apologiam pro ſocietate Ieſu* ſcripſit PETRVS STEVARTIVS [r], ipſe ab iis, quibus talia cordi ſunt, legendus, conferenda autem, quae paſſim ex hac ipſa eccleſia viri docti monuerunt [s]: nobis enim haec prolixe exponere inſtitutum vetat. Illud laudi celeberrimae ſocietati merito tribuendum, praeclare illam de Scholaſtica philoſophia et theologia meruiſſe, et ſuperare eam reliquos ordines numero philoſophantium. Magnum vero eorum catalogum texere heic liceret, ſi Scholaſticae philoſophiae hiſtoria eſſet ſcribenda: verum generali tractationi inſiſtentes celebriores tantum nonnullos adducemus; reliquos enim facile huius particulae hiſtoriae literariae cupidus ex PHILIPPI ALEGAMBE, PETRI RIBADENEIRAE et NATHANAELIS SOTVELI *Bibliotheca ſcriptorum ſocietatis Ieſu*, quos praecipue auctores ſequimur, diſcet. Praeripuerunt autem aliis philoſophiae Scholaſticae laude famam Petrus Hurtado de Mendoza, Gabriel Vaſquez, Paulus Vallius, Balthaſar Tellez, Franciſcus Suarez, Franciſcus Toletus, Antonius Rubius, Franciſcus de Ouiedo, Rodericus de Armaga, Franciſcus Alphonſus, Franciſcus Gonſalez, Thomas Comptonus, Ioannes Baptiſta Ricciolus, et collegium Conimbricenſe, celeberrima inter ſuos nomina. De quibus ſingulis ſtrictim quaedam dicemus, ne eorum merita in Scholaſticam philoſophiam vilipendiſſe videamur.

Petrus Hurtado de Mendoza.

§. XIV. PETRVS HVRTADO DE MENDOZA Hiſpaniae prouinciam Biſcaiam natale ſolum habuit. Suſceptis in ſocietate Ieſu votis anno MDXCV, philoſophiam primo Pampelonae, deinde theologiam Valdaleti et Salmanticae triginta annos docuit, munere ſimul qualificatoris quem vocant, ſiue cenſoris ſacrae inquiſitionis functus, denatus anno MDCLI. Scripſit *Commentarios in vniuerſam philoſophiam*, teſte ALEGAMBE [t] ſexies recuſos, ex quo prima vice anno MDCXXIV prodiere. Magnae illum inter ſuos auctoritatis eſſe, inde intelligitur, quod paſſim ad eum alii prouocent. Non confundendus autem eſt cum aliis huius nominis, et imprimis, qui celebre quoque nomen eruditione theologico-Scholaſtica ſibi comparauerunt, Antonio de Eſcobar Mendoza, Petro Gonzalez, Ferdinando et Franciſco de Mendoza, Didaco Hurtado comite de Mendoza, cui plurimum inter Hiſpanos debent elegantiores literae et matheſis, et cum aliis, quorum notitiam ſuppeditabit NICOLAVS ANTONIVS [u]. Συμπατριώτην is habuit GABRIELEM VASQVEZ inter celeberrimos philoſophos et theologos ſuae ſcholae numerandum. Natus

Gabriel Vaſquez.

r) pag. 42. s) Vid. inter plura alia Auis aux plenipotentiaires a Soiſons. t) pag. 677. u) In Bibliotheca Hiſpanica noua Tom. II.

tus is Bellomontii, in Complutenſi academia philoſophiam et theologiam didicit, et ob ingenii et eruditionis praeſtantiam vix XXV annos natus, vtramque in eadem ſchola docuit, variisque collegiis etiam Romae profeſſor datus eſt, rebus humanis ereptus, Compluti an. MDCIV quinquagenarius. Quanta philoſophicae et theologicae eruditionis laude atque exiſtimatione inter ſuos vixerit, ex elogiis larga manu a SOTVELO [x] ſuppeditatis diſcimus. Inter *opera* eius *Tomis X* comprehenſa extant etiam *Disquiſitiones metaphyſicae*, ſeparatim quoque Antverpiae [y] excuſae, in quibus eas potiſſimum diſputationes metaphyſicas perſequitur, quae ad theologiam ſolent transferri; vnde magna ſubtilitate quoque de Dei exiſtentia, de vnione perſonali, de duabus naturis in Chriſto, de diſtinctione perſonarum in diuinis, deque ſimilibus agit. In his more ſuorum alios Scholaſticos nonnunquam refutat, ſi non ſolidiora, certe ſubtiliora et acutiora ipſe daturus [z].

§. XV. PAVLVS VALLIVS Romanus fuit, vbi in Ieſuitarum collegio philoſophiam et theologiam docuit, depoſuitque mortalitatis exuuias Peruſii anno MDCXXII. Acumen philoſophicum autem demonſtrauit in *Commentario in Logicam Ariſtotelis*, *Lugduni* [a] edito, in quod vaſtiſſimum opus eum conieciſſe omnium pene Scholaſticorum dogmata, ea quoque diligentiſſime contuliſſe et congeſſiſſe ait MORHOFIVS [b]. Editurus etiam erat ſimiles commentarios in reliquas philoſophiae partes, ſed morte praeuentus exſequi conſilium non potuit [c]. In Luſitania Olyſſipone editus eſt BALTHASAR TELLEZ, an. MDXCV, qui in patria primo quidem rhetoricam, mox philoſophiam, et deinde theologiam docuit, prouincialis quoque ordinis ſui per Luſitaniam factus, praefuitque rector collegio in patria cum fatis concederet anno MDCLXXV valde ſenex. Docuiſſe etiam in Academia Conimbricenſi auctor eſt MORHOFIVS [d], qui valde laudat eius *Summam philoſophiae vniuerſae*, ab ANTONIO BERTIERIO editam apud Pariſienſes [e], eo quod vſum in theologia habeat, quoniam immiſcuerit quaeſtiones theologicas, quae illo tempore inter philoſophos quoque agitabantur. Thomam autem vbique ſecutus, Scholaſticorum ſequiorum ſententias iunxit, et ſpinoſo argumento aliquid elegantioris literaturae, praecipue in phyſica adſperſit. Magna porro ingenii atque eruditionis celebritate inter Hiſpanos vixit FRANCISCVS SVAREZ, Granatenſis, nobili genere anno MDXLVIII editus, qui cum iuriſprudentiae ſe tradere cupiuiſſet, ad Ieſuitarum ſocietatem pertractus eſt, hocque ſtadium inuitus initio ingreſſus magna poſtea felicitate et eruditionis celebritate emenſus eſt. Magno enim applauſu philoſophiam et theologiam Segouiae, Romae, Compluti, Salmanticaeque

Paulus Vallius.

Balthaſar Tellez.

Franciſcus Suarez.

x) p. 272.
y) 1618. 8.
z) Conf. MORH. l. c.
a) 1620. fol.
b) Loc. cit.
c) Bibl. Soc. I. p. 655.
d) l. c. p. 95.
e) 1644. Vol. duobus.

caeque docuit, tandemque a Philippo II ad Conimbricenſem cathedram vocatus, Eboraeque theologiae doctor creatus viginti annos publicus profeſſor inclaruit, tantis elogiorum plauſtris oneratus, vt pene ſupra humani ingenii modulum extolleretur: vt ex iis diſci poteſt, quae collegerunt *Bibliothecae ſcriptorum S. I.* auctores. Recte vero in eo, quam raro exemplo demonſtrauit, modeſtia literaria laudatur, cuius ſpecimen eſſe poteſt, quod ſcripta ſua, antequam ederentur, diſcipulis legenda et examinanda tradiderit, quodque ab amaritudine et dicacitate ſibi temperauerit. Adeo vero meditationibus intentus fuiſſe dicitur, vt fere extra ſe raperetur. Obiit ſeptuagenarius anno MDCXVII. Frequenter autem ſcripta eius philoſophica ab iis leguntur, qui hoc philoſophiae genere delectantur. Inter ea ſunt *Diſputationes metaphyſicae* multoties recuſae. Diligentiae laudem ei vindicant XXIV tomi ſcriptorum, quorum ſyllabum exhibet ALEGAMBIVS [f]. Plura de eo praeter ANTONIVM [g] MIRAEVM [h], MORHOFIVM [i] alioſque dabit, qui vitam eius conſcripſit ANTONIVS IGNATIVS DESCAMPS [k].

Franciſcus Toletus.

§. XVI. Porro inter Ieſuitas Hiſpanos eminuit FRANCISCVS TOLETVS, Cordubenſis, qui vitalem auram primum hauſit anno MDXXXII. Dominicum Sotum in Salmanticenſi academia praeceptorem nactus, iunctis diligentiae et ingenii praeſtantiſſimi viribus in philoſophiae Scholaſticae myſteria tam cito tamque feliciter penetrauit, vt annos viginti tres natus in eadem ſchola philoſophiae tradendae ſufficeret. Delecta anno MDLVIII ſocietate Ieſu, recens tum condita, Romam ire iuſſus eſt, philoſophiam Ariſtotelico-Scholaſticam, poſteaque theologiam Thomiſticam traditurus, quod vtrumque magno applauſu factum eſt, illique celeberrimam famam peperit. Facundia quoque memorabilis Pio V, P. M. eiusque ſucceſſoribus per XXIV annos a concionibus ſacris fuit, prudentiamque et fidelitatem tanto ſtudio et feruore ſedi Romanae comprobauit, vt non modo pontificis legatus ad Germanos et Polonos mitteretur, ſed et cardinalium collegio adſcriberetur [l], vnde eius notitiam dare ſolent, qui literariam purpurae eccleſiaſticae hiſtoriam ſcripſerunt. Vix vero annum vnum iſto axiomate coruſcauerat, cum conſilium caperet illo ſe abdicandi, prohibitus tamen a pontifice eſt, qui frequenter eius conſiliis vtebatur. Tandem naturae debitum exſoluit anno MDXCVI, tum ob dignitatem, tum ob eruditionem magnificis laudibus elatus. Inter quae eius encomia dignum eſt lectu, quod ei ſcripſit IAN. NIC. ERYTHRAEVS [m], qui imprimis perſpicuitatem eius laudat, et obiiſſe ait, multis aureorum millibus relictis. Inter ſcripta plurima, quae magna eruditionis laude edidit, ſunt etiam *Introductio in logicam*, *commentarius in vniuerſam*

f) Loc. cit. g) loc. cit.
h) De Script. Sec. XVII. p. 285.
i) Loc. cit.
k) Edita eſt Perpignani 1671. 4.

l) Intuliſſe ſocietati hunc honorem primus, dicitur in eius epitaphio apud MIRAEVM l. c. p. 236. et SCHOTTVM Bibl. Hiſp. T. I. p. 296.
m) Pinacothec. I. p. 136.

ſam Ariſtotelis logicam, *libri octo de phyſica auſcultatione*, *libri duo de generatione et corruptione*, *libri tres de anima;* in quibus cum non ſcholaſtice modo, ſed Peripatetice philoſophari conſtituerit, magnam eo nomine gratiam apud Ariſtotelicae philoſophiae amatores iniit [n]: quemadmodum, *Summa caſuum conſcientiae* inter ſcripta moralia Romanae eccleſiae vehementer laudari ſolet [o]. Toleto ex eadem Hiſpanorum gente iungimus ANTONIVM RVBIVM, Compluti Ieſuitarum ſocietati an. MDLXIX aggregatum, in qua literarum ſede primo philoſophiam docuit. Miſſus poſtea in Indiam Occidentalem, in Metropoli Indiae auſtralis, Mexicana vrbe, triennio philoſophiam, et duodecim annos Thomiſticam theologiam profeſſus eſt. Redux ſummis theologiae honoribus auctus Compluti reliquos vitae dies docendo exegit, fatis concedens anno MDCXV. Dignus ideo, qui memoretur, quod eius imprimis opera Scholaſtica philoſophia inter Americae gentes perſonuerit. Inde enata *Logica Mexicana* ab eo edita, librique phyſici *de auditu*, *de coelo et mundo*, *de generatione et corruptione et de anima.* De quibus eius ſcriptis eorumque editionibus videſis ANTONIVM, RIBADENEIRAM, MORHOFIVM in libris notiſſimis. *Antonius Rubius.*

§. XVII. Fuerunt et alii inter ſocietatis Ieſu philoſophos, qui ex Hiſpania oriundi in hoc eruditionis genere palmam reportarunt. Laudatur eo nomine RODERICVS DE ARRIAGA Lucronienſis ex Caſtilia natus anno MDXCII. Is philoſophiam Valdoleti et Salmanticae docuit; a ſuperioribus autem in Germaniam miſſus [p], in vniuerſitate Pragenſi Scholaſticae philoſophiae myſteria tredecim annos tradidit, duodecim annos cancellarii munere, et viginti annos praefectura generali ſtudiorum vſus. Romam ter miſſus apud Vrbanum VIII, Innocentium X, gratioſus et Ferdinando III imperatori quoque charus fuit. Mortalitatem depoſuit Pragae anno MDCLXVII [q], relicto *Curſu philoſophico et theologico Lugduni* [r] edito. Curioſius elegantiusque hoc opus ſcriptum eſſe iudicat MORHOFIVS [s], quam ceterorum in hoc genere, praeſertim cum ad obſeruata recentiorum reſpiciat, exemplum Franciſci Suarezii ſecutus. Quibus addimus, eum recentiorum obſeruationes non modo conſuluiſſe, ſed multoties quoque adhibuiſſe probauiſſeque, repudiatis Scholaſticorum opinionibus. Quas licet, praecipue in phyſicis, haud raro dimiſiſſet, methodum tamen Scholaſticorum vbique adhibuit, nempe vt obiectionum pondera exponeret, et ad illas reſponderet. Quod cum interdum minori felicitate feciſſet, occaſio inde enata PETRO DE VILLEMANDY [t], eum Pyrrhoniſmi reum agendi, *Rodericus de Arriaga.*

 eo

n) Vid. MORHOF. l. c. p. 90.
o) Vid. Io. FRID. MAYER Bibl. ſcript. theol. Moral. pontif. p. 107.
p) Eo tempore fimbrias ſuas valde ſocietas in Bohemia dilatauerat, occupatis monaſteriis, quae reſtitui iuſſerat edictum Ferdinandi II, qua re magnam ſibi apud alios ordines inuidiam conflauit. Vid. Theologie morale des Jeſuites p. 69 ſeqq.
q) ALEGAMBE p. 728. ANTON. p. 219. BAYLE T. I. art. Arriaga p. 353.
r) 1669. fol.
s) Loc. cit.
t) Scepticiſmo debell. c. 2. p. 13.

eo *quod in philoſophicis et theologicis ſcriptis ita ſingula quaeque tractet, vt aliorum fere omnium opiniones variis rationibus infirmare ſtudeat, ſuas autem leuiſſime fulciat.* Verum perperam hoc ei obiici recte obſeruauit PETRVS BAYLE [u], cum id praeter intentionem et opinionem ſuam illi acciderit: nec rarum quoque eſt inter Scholaſticos, qui cum more ſuo innumera dubia nectant et congerant, ita interdum mole obiectionum obruuntur, vt reſponſionum exitum et pondus vel ipſi non videant, vel lectores tamen non perſpiciant. Illud ſane dolendum, virum acutum et doctum, cui recentiorum philoſophorum obſeruationes non ſine cura lectae et obſeruatae ſunt, maluiſſe in dumetis Scholaſticis haerere, profeſſionis ſuae vinculis impeditum, quam ſaniorem philoſophiam ſequi. Multus ideo in eo notando fuit Ioannes Marcus Marci.

Franciſcus Alphonſus.

§. XVIII. Inter huius quoque religionis ſodales ex Hiſpania oriundos celebratur FRANCISCVS ALPHONSVS, Complutenſis doctor, vbi poſt philoſophiam duodecim annos theologiam docuit, tantamque in tradenda philoſophia auctoritatem obtinuit, vt eius philoſophica ſcripta in omnibus fere huius ſocietatis collegiis obtinerent. Edidit *Curſum philoſophicum* quinque tomis conſtantem, quorum primus ſummulas, ſecundus logicam, tertius phyſicam, quartus libros de generatione et corruptione, quintus libros de anima et quaeſtiones metaphyſicas complectitur. Ex qua diſtributione librorum intelligitur, Ariſtotelem eum ducem, ſed more Scholaſtico ſibi delegiſſe [x]. Comitem huic damus FRANCISCVM GONSALEZ, Sanctae crucis natum, qui diu in collegiis ſui ordinis Hiſpanicis philoſophiam profeſſus eſt, Romam poſtea vocatus, vbi poenitentiarii pontificii munere functus eſt, denatus anno MDCLXI, relicta *Logica tripartita, vocali, reali, rationali, ex mente Ariſtotelis, S. Auguſtini et Thomae, itemque, philoſophia, de phyſico auditu, et metaphyſica,* quae vno faſce comprehenſa [y], *curſum philoſophicum* conſtituunt. His vero Hiſpanis philoſophis CONIMBRICENSE COLLEGIVM addendum eſt, ex Luſitaniae Ieſuitis enatum. Eorum enim nomine vſus EMANVEL GOES S. I. edidit *Commentarios in libros Ariſtotelis phyſicorum, de coelo, meteororum, ethicorum, paruorum naturalium, de generatione et corruptione, et de anima* [z]. Quibus acceſſere *Commentarii in logicam Ariſtotelis* a SEBASTIANO CONTO confecti, et *problemata, quae in collegii Conimbricenſis phyſicis commentariis enodantur* [a]. In quibus commentariis Conimbricenſibus eruditionem Peripateticam merito laudes, doleas autem eam Scholaſtico acumine et ſubtilitatibus fuiſſe deformatam.

Franciſcus Gonſalez.

Conimbricenſes.

Thomas Comptonus.

§. XIX. Non Hiſpaniae modo hanc ingenii Scholaſtici ſubtilitatem datam fuiſſe, ſed inter alios quoque populos pari felicitate ſocietatem hanc

u) l. c. not. B. p. 353. x) Vid. citati.
y) Romae 1639. 1645. 1655. 4.
z) Colon. 1599. Mogunt. 1600. 4.
a) Mog. 1601.

hanc in iſto ſtadio cucurriſſe, facile exemplis probari poſſet, ſi Gallorum, Germanorum, Italorumque collegia, in quibus huius ordinis ſectatores vbique philoſophiam profitentur, peragrare animus eſſet. Verum inutilis is in iucundusque labor eſt. Duos nobis enarraſſe ſufficiet, THOMAM COMPTONVM Carletonum, Britannum et IOANNEM BAPTISTAM RICCIOLVM. Ille Cantabrigiae in lucem editus, Audomaropoli elegantiores literas, Leodii autem philoſophiam et theologiam docuit, denatus anno MDCLXVI. Is *Promethei Chriſtiani* nomine diſciplinam moralem explicuit [b], librosque *de vniuerſa philoſophia* [c], edidit. Riccioli vero nomen inter mathematicos recentioris aeui celeberrimum extitit. Nam et de aſtronomia praeclariſſime meruit, de quibus tamen meritis eius in matheſeos hiſtoria ediſſerendum eſt, et philoſophiam quoque tetigit. Non contemnendam enim tractationem *de diſtinctionibus entium in Deo et creaturis* ſcripſit, acumine Scholaſtico plenam. Natus Ferrariae anno MDXCVIII, philoſophiam Bononiae, Parmaeque docuit, priori loco defunctus anno MDCLXXI [d]. Praeter hos, plurimos enarrare Societatis Ieſu ſcriptores, qui de philoſophia Scholaſtica praeclare meruerunt, in procliui eſſet, ſi his lautitiis Lector eſſet detinendus. Verum haec nobis ad grauiora properantibus praetermittenda ſunt. Dabit *Index materiarum* qui *bibliothecae ſcriptorum ſocietatis Ieſu* ſubiunctus eſt, ſcriptores logicae, phyſicae, metaphyſicae [e], philoſophiae vniuerſae, ethicae, politicae, oeconomicae, quem conſulere oportet, qui his delectatur, et copioſiora deſiderat.

Societas Ieſu a melioris philoſophiae ſenſu non tota deſtituta.

§. XX. Neque tamen, dum hunc Scholaſticorum philoſophorum catalogum ex ſocietatis Ieſu ſcriptoribus conteximus, putandum eſt, ita deſtitutam fuiſſe illuſtrem ſocietatem ſenſu philoſophandi exquiſitiori, vt non ingenia exhibuerit, quae pulchrius comtiusque philoſophari fuerint aggreſſi. Facilis enim labor eſſet, eorum non iniucundum dare ſyllabum, praeſertim ex Gallicanis collegiis, in qua gente maturius deſipere coeperunt cordati viri. Verum haec non ad philoſophiae Ariſtotelico-Scholaſticae hiſtoriam pertinent, ſed ad reformatae eclecticaeque, et ideo heic locum non habent. Vnum ex Germania noſtra philoſophum adducimus, in qua ſemper rigidiori ſtudio adhaeſit Scholaſticae philoſophiae ſocietas iſta, FRANCISCVM RASSLERVM, Dillingenſium profeſſorem, virum doctiſſimum et philoſophiae ſobriae valde addictum. Qui cum aperte ſuae familiae ſemitas in philoſophando relinquere reformidaret, problematica methodo adhibita Ariſtotelem et Empedoclem in naturali philoſophia ita inter ſe commiſit [f], vt haud obſcure cautis et attentis pateret, eum philoſophiae corpuſculari fauere, et elementare ſcholae Pythagoricae ſyſtema, quale formauit Empedocles, reſtituere reformareque fuiſſe

Franciſcus Rasslerus.

b) Antverp. 1652. 8.
c) Ibid. 1649. fol.
d) Bibliothec. ſociet. Ieſu p. 416.
e) cap. XII.
f) Edito problemate phyſico inter Ariſtotelem et Empedoclem controuerſo Dilingae 1685.

fuiſſe aggreſſum. Vidiſſe autem hunc acutiſſimum virum vanitatem Scholaſticae philoſophiae, vel ex vna diſſertatione *de entibus ſuperfluis* [g] liquet, in qua nomina nihili, et queis nulla in philoſophia res reſpondet, et ſine mente ſonos ex philoſophorum, praecipue, naturalium Schola eiicit, meliorique ratione ſapere docet.

Aliorum ordinum Scholaſtici praetermiſſi.

§. XXI. Hi ex dictis ordinibus religioſis praeter alios in philoſophia Ariſtotelico-Scholaſtica inclaruerunt philoſophi. Aliorum ordinum diligentiam in eodem ſtadio abſoluendo non deſiderari ſupra iam innuimus, facilisque labor eſſet, complures athletas adducere, qui in hac arena deſudarunt, e. g. ex Carmelitarum diſcalceatorum auctorem *Collegii Complutenſis*, ſiue *diſputationum in Ariſtotelis dialecticam*, *philoſophiam naturalem*, *libros de anima et metaphyſicam*, qui eſt Blasivs a S. Conceptione: et eiusdem ordinis ſodalem Philippvm a SS. Trinitate, qui *Summam philoſophicam ex mera Ariſtotelis et Thomae doctrina, iuxta legitimam Scholae Thomiſticae intelligentiam* edidit etc. [h] Aſt cur hos ſimilesque omittendos in hac noſtra tractatione cenſeamus, ſupra rationes luculentas expoſuimus, rati tam friuole Lectoris patientia abutendum haud eſſe. Facile reſtinguet ſitim, qui plura haurire cupit, ex ſcriptoribus hiſtoriae literariae Ordinum religioſorum, qui eiusmodi ſcriptoribus ſcatent. Quaedam ex iis, licet extemporali tantum diligentia, cumulauit Morhofivs [i], quae tamen ſufficere poſſunt, libare magis has cupedias, quam deuorare cupienti.

Parum ex hoc ſtudio emendata philoſophia Scholaſtica.

§. XXII. Emendatam fuiſſe philoſophiam Scholaſticam et in meliores pulchrioresque vultus reformatam, perſuadere nobis forte poſſit magna virorum doctiſſimorum, quam in ea excolenda recentiori aetate poſuerunt, diligentia, cum ingenio et acumine iudicii non deſtituerentur. Verum omnia alia eueniſſe, eundemque inuenuſtum foetum, ſi pauca quaedam excipias, remanſiſſe, candide fatendum eſt. Id quod nemo magnopere mirabitur, qui ad ea recte attenderit, quae in *antecedente Tomo* de natura, indole et conſtitutione philoſophiae Scholaſticae diximus.

Cauſſae eius rei.

Nempe arcte cohaerere philoſophiam et theologiam Scholaſticam, ſororioque inter ſe vinculo iunctas, ex vno quaſi ſanguine concreuiſſe, iisdemque parentibus genitas, mutuas ſibi manus porrigere, ne ipſi forte vtriusque cultores negabunt, certe hiſtoria philoſophica et eccleſiaſtica manifeſtiſſimis teſtimoniis euincit. Vna itaque mutata, alteram quoque mutari neceſſe erat. Aſt mutari theologiae Scholaſticae faciem, e re horum hominum non erat, qui et ſacramenti, quod profeſſi erant, religione, et ſtatus hierarchici emolumento conſtringebantur, vt eam ſacrarum doctrinarum faciem, quam theologia Scholaſtica finxerat, vtilitas confirmauerat, auctoritas Romanae aulae ſacram fecerat, quantis poſſent viri-

g) Ibid. 1685. h) Conf. Morhof. l. c. p. 99. i) Loc. cit.

viribus laboreque indefeſſo conſeruarent. Ita vero Scholaſticae quoque philoſophiae proſpectum erat, ſine qua natare in iſto pelago non licet: haecque προπαιδεύματα illis inculcanda erant, quibus velut προμάχοις olim vtendum erat ad tuenda recepta eccleſiae dogmata. Hinc tot exempla magni inter nouos Scholaſticos numeri, qui theologiam et philoſophiam inter ſe iungentes vtramque in celeberrimarum academiarum cathedris publica voce tradiderunt, Ariſtotelemque Scholaſticum Thomae Scotoque iunxerunt, hoc duumuirorum inter Scholaſticos celeberrimorum exemplum ſecuti. Non inficiandum quidem inter hos ipſos, de quibus loquimur, viros doctos, fuiſſe nonnullos, qui oculos aperuerunt, quibusque diſplicuit barbaries Scholaſtica, adeoque ad comtiorem faciem reuocare Scholaſticam philoſophiam conniſi, vel Scholaſticos emendarunt, vel nitidius loqui, et elegantius philoſophari docere conati ſunt. Huius generis non vnum recentioris aeui literaria nobis exhibet hiſtoria. Hanc viam ſeculo XVI ingreſſus eſt ANTONIVS POLVS, Venetus, qui publici iuris fecit, *Nouum veritatis lumen in Libb. Ariſtotelis de anima, a nullo vnquam Peripatetico ita perfecte cognitum.* In eo enim libro Ariſtotelem cum interpretibus, maxime ex Scholaſticorum grege conferre, hosque, ne Thoma quidem Scotoque exceptis reprehendere emendareque ſatagit. Verum parum eum promouiſſe, arctius Ariſtotelis veſtigiis inſiſtendo, vel ex vna eius, quam edidit *Digreſſione de circulo lacteo, in defenſionem Ariſtotelis, aduerſus omnes Peripateticos* [k] patet, in qua contra Scholaſticos pro Ariſtotele pugnans circulum lacteum inter meteora referendum eſſe contendit. Quod quam frigidum ſit, quam ineptum, vel pueri norunt aſtronomiae rudimenta edocti. Aliam viam ſeculo XVI ingreſſus eſt HONORATVS FABRI, ex ſocietate Ieſu philoſophus doctiſſimus, qui Bellici apud Bugienſes in Gallia natus anno MDCXXVI, ſocietati Ieſu votis ſe mancipauit, Lugdunique philoſophiam ſex, matheſin octo annos docuit, poſtea vero in aulam Romanam vocatus, poenitentiarii pontificii in baſilica Vaticana munere functus eſt, et ſuperiori ſeculo expirante obiit [l]. Huic debemus, *Philoſophiam vniuerſam per propoſitiones digeſtam cum ſuis momentis rationum* [m], itemque *logicam analyticam* [n], *metaphyſicam demonſtratiuam* [o], *dialogos phyſicos de motu terrae et marino aeſtu* [p], item *phyſicae, ſeu rerum corporearum ſcientiae tomos V*, [q] aliaque enarrata a SOTVELO [r]. In his aliam, et diuerſam a Scholaſticis philoſophandi viam ingreſſus eſt philoſophus Gallus, qua nec Ariſtotelem contemnit, nec Scholaſticos negligit, ſed vtriusque potius philoſophiae ſe attemperat, ita tamen, vt recentiores quoque conſulat, exque eorum, maxime Carteſianorum, obſeruationibus lucem inferre Scholaſticae philoſophiae conetur, oſtendens, in quibus conueniant, in quibus diſcrepent, quaque ratione conciliari poſſint.

Tentata emendatio

ab Antonio Polo

et Honorato Fabri.

k) Venet. 1578.
l) Bibl. ſcriptor. S. I. p. 350
m) Lugdun. 1646. fol.
n) Ibid. o) Ibid. 1648.
p) Ibid. 1655.
q) Ibid. 1669. 1670. 4.
r) Loc. cit.

ſint. Ita vero nec Scholaſticam philoſophiam emendauit, et ad ſalubriora conſodales reuocare potuit, qui Carteſianiſmi eum ſuſpectum reddentes, (qui illo tempore adhuc recens vehementer Ieſuitarum ſodalitio inuiſus fuit, vt infra dicendum) valde eius diligentiam improbauerunt, ita vt coactus fuerit *tribus epiſtolis, de hypotheſi ſua philoſophica* [s], contra eorum accuſationes ſe defendere: nec meliorem philoſophiam ſectantibus placuit, qui licet laudauerint, quod Ariſtotelem Scholaſticorum Arabumque deliriis antepoſuerit, culpauerunt tamen, quod ea magis referat, quae Stagiritam dicere debere cenſuerit, quam quid dixerit. Id quod ſyncretiſtis, qualem ille ſe praeſtitit, plerumque euenire ſolet [t]. Nec in morali philoſophia melior ei ſors obtigit, cum aduerſus Antonii Arnaldi et ſociorum inſultus *doctrinam moralem, quae ſocietati imputari* obiicique *ſolet*, ſcripto *Apologetico* [u] *dimicaſſet.* Ipſe enim SOTVELVS [x] refert S. congregationem indicis libellum hunc inter prohibitos retuliſſe, quae quoque cauſſa fuit, cur *notis ad notas Wilhelmi Wendrockii ad Ludouici Montaltii literas et ad diſquiſitiones Pauli Irenaei*, quae ſub nomine fictitio BERNARDI STVBROCKII *Apologetico* eius iunctae ſunt, nomen denegauerit ſuum, eo quod in ſimilem cenſum Romae relatae eſſent. Ex hoc vero exemplo luculenter patet, male ceſſiſſe illis induſtriam ſuam, qui in pingendo, ornando, emendandoque hoc foetu philoſophiae monſtroſo operam collocauerunt ſuam. Fatendum tamen Carteſianiſmi et Gaſſendiſmi famam atque celebritatem coëgiſſe Scholaſticos recentiores nouae horum philoſophorum elegantiae aliquid dare, eorumque opprobriis ita cedere, vt nonnulla pulchrius dicerent, dogmata quaedam problematice tantum aſſererent, et praecipue in doctrina naturali meliorem viam ingredi inciperent, id quod faſſus eſt, et iucunde enarrauit in lepidiſſima contra Carteſium ſatyra P. DANIEL [y]. Nihil tamen in ipſa Scholaſticae philoſophiae natura et conſtitutione immutatum, ſed cum elegantius loqui, et noſtri temporis humanitatem ſpirare edocta eſſet, eo ipſo nomine commendata eſt, nouisque encomiis ita elatum hoc Palladium, vt omnes intelligerent, eſſe e re certorum hominum, haec ſacra accurate ſancteque conſeruari. Quod ne inuidioſius, quam par erat, dictum videatur, legenda eſt elegantiſſimi ſermonis doctrinaeque viri FRANCISCI VAVASSORIS, S. I. quo non caſtiorem dicendi Latineque ſcribendi magiſtrum, et humanioris diſciplinae defenſorem ſocietas Ieſu habuit, oratio [z], *quid ſcripturam Scholaſtice iuuet.* In ea enim vir diſertiſſimus, quod vix oculis credas tuis, omnes ingenii neruos et eloquentiae Veneres colligit, vt demonſtret, vehementer Scholaſticam theologiam et philoſophiam commendari poſſe et debere, eo quod errores refellat, ordinate cuncta digerat, et perſpicue omnia proponat.

Quae

s) Moguнt. 1674. 4. has epiſtolas praetermiſit Bibl. S. I.

t) Vid. Cl. STOLLIVS Introd. in H. L. P. II. c. 4. §. 28. p. 520.

u) Lugd. 1670 ſeq.

x) Loc. cit.

y) Iter Carteſii per mundum P. III. p. 186 ſeq.

z) Extat ea inter Orationes miſcellas Or. X. Opp. p. 240 ſeqq.

Quae ita laudanda exiſtimauit orator, vt in haec verba erumpat, digna ſua quidem profeſſione, ſed indigna tantae eruditionis viro: *Ecce conſecutis temporibus, ſingulari munere conceſſuque Dei exorta nobis eſt, diuina quaſi lux et magiſtra intelligendi, quam Scholaſticen appellant, quae ſacra omnia primum diſſoluta, et confuſa, poſtea artificioſe digeſta componeret, ac theologiam, nondum digne ſatis vel tractatam, vel cognitam in honorem adduceret.* Certe mirum, haec ad inuidiam magnorum eccleſiae luminum, quae ante exortam diſciplinam Scholaſticam eccleſiae praefuerunt, ſcribere potuiſſe virum diſertiſſimum, et tamen ita ſui oblitum fuiſſe, vt in fine orationis, reuocaturus eam ad modeſtiam haec illam moneat: *Memento rem Chriſtianam, cui ego te valde vtilem reor, tu fortaſſe nimium te neceſſariam putas, ipſa duodecim ſecula, et eo amplius, opera tua, induſtriaque caruiſſe, cum illa interim ſpatio toto et ſua dogmata primo ſtabiliret, et deinceps omne genus errorum, qui alii ex aliis exiſterent ac renaſcerentur elideret.* Tanti ſcilicet hic pullus nonnullis videtur, vt ob illum fouendum et vetera omnia, et ipſam veritatem negligendam eſſe putent. Quo tamen in argumento virum hunc elegantiſſimae doctrinae, vel oratoris tantum partes explendo, coloremque argumento quaerendo, vel ſocietatis officiis contra animi ſententiam ſatisfaciendo fuiſſe verſatum, nobis eſt veriſimillimum. Illud manifeſte notum, regnare hodie in academiis Romanae eccleſiae addictis ineptum philoſophiae genus, tantopere licet ab omnibus, quibus ſanum iudicium eſt, exploſum, cuius mille teſtimonia exhibent libelli academici, ſyſtemata philoſophica, ſummulae logicae, theſes ex vniuerſa philoſophia, et ſimilia [a] quae, vt fungi, in his aruis enaſci hodienum ſolent; indignantibus viris cordatis [b], ingenia haud raro praeclara et meliori philoſophiae ac manſuetiori diſciplinae aptiſſima his tricis naeniisque recti ſenſus et pectoris hominibus indignis per totam fere vitam detineri *. Immo tantas radices inuenuſti foetus auctoritas egit, vt cum ſtudii critici iucunditas, phyſicarumque obſeruationum amoenitas, quaeque alia ſunt diſciplinarum genera, imprimis autem matheſeos ſtudium ingenia comtiora et elegantiora reddidiſſent, coacti tamen fuerint viri ſummi, et ab honeſtiori literatura laudatiſſimi pollicem inepto ſcientiae generi premere, ſuisque eam literis commendare. Quod licet incredendum videri queat, ſuo tamen exemplo comprobauit PAVLVS PELISSONIVS, quem vel pulchrioris diſciplinae ſenſu, vel honeſtioris eruditionis copia, vel elegantioris literaturae notitia paucos habuiſſe eo tempore ſibi pares, norunt, qui acta literaria euoluerunt, faſſusque eſt acerrimus literarum iudex P. BAY-

a) Exemplum luculentum afferunt acta philoſ. Vol. II. p. 290.

b) Vid. Cl. IOSEPHI GRVNVVALDII Medici Bauarici vita Ioannis Adami Moraſchii p. 3.

*) Legendae Vindiciae aduerſus ſycophantas Iuuauienſes.

P. Bayle [c]. Is enim neſcio qua vertigine actus, immemorque, quae contra barbariem Scholaſticam ex ſua natione declamauerint viri magni, et excelſi pariter animi atque iudicii recti, Proteſtantium coetus ideo, velut nanos et exigui ſenſus homunculos [d] exagitat, quod Scholaſticam theologiam et philoſophiam reiiciant, cum plurimum illi religio debeat, dogmata vero ea diſcutiat ſumma accuratione, perſpicuitate et certitudine, portasque elabendi occludat haereticis praeteritis, praeſentibus, futuris, ea vero, quae illi obiiciuntur, dedecora, caſu tantum accidiſſe ait, nec accuſari eorum poſſe, Scholaſticos illos quos ingenium elegans et excelſum, ſanctitas vitae et innumera in eccleſiam merita veneratione fecere digniſſimos. Quae omnia ita in ſequentibus vrget, vt abſtractionum, quaeſtionum in vtramque partem diſceptatarum, aliarumque nugarum toties a Romanae eccleſiae doctoribus, quibus candidius pectus et ſenſus accuratior fuit, damnatarum patrocinium contra Leibnizium ſuſcipiat, ad sereniſſimam Proteſtantis coetus foeminam magna rerum doctarum notitia gaudentem ſcribens. In quibus vero vtrum contra popellum Proteſtantium gigantem ſe, vel vt Goliathum quendam contra Dauidem praeſtiterit, id quod in hac epiſtola affectauit Pelissonivs, ſobriis mentibus expendendum relinquimus. Id vero fatemur, valde nobis ſuſpectum eſſe Peliſſonium, quod contra animi ſententiam ſcripſerit. Nimis enim manſuetioris diſciplinae et honeſtiorum literarum elegantiae erat innutritus, quam vt haec ex animo dicere potuerit. Neque dubitandum eſſe videtur, virum doctiſſimum, cum a Proteſtantibus ad Romanae eccleſiae caſtra transfugiſſet, et multis valde dubia et ſuſpecta eſſet eius conuerſio, ita ſcribere fuiſſe coactum, vt fidem clero Romano et praecipue Ieſuitis ac epiſcopis Gallicanis probaret, placeretque, defenſurus ἀκρόπολιν ſui coetus, contra hoſtem Leibnizium, cuius ingenii excelſi magnitudinem et eruditionem vaſtam ſatis ſentiebat. Verum hoc ὡς ἐν παρόδῳ; quae ea fini adduximus, vt clariſſimo exemplo pateret, qua ratione factum ſit, vt in tanta eruditionis et philoſophiae melioris luce Scholaſticae tamen nebulae durauerint, et ingeniis impoſuerint magnis et elegantiſſimis.

Spes tamen ſenſim malum hoc imminutum iri.

§. XXIV. Quamuis autem haec ita ad noſtra vsque tempora ſe habuerint, fatendum tamen, non abiiciendam ſpem eſſe, fore, vt hae tenebrae indies magis diſſipentur, fugatisque his ſpectris atque lemuribus redeat in ſcholas, vbi hactenus illi regnauerunt, philoſophia melior. Cuius lucis auroram, inſtantis diei praenuntiam, noſtra tempora paſſim etiam in gente noſtra, videre merito laetamur, et gratulamur patriae, in qua ſi non prorſus eiecta philoſophia Scholaſtica, melior tamen rationalis, naturalis et moralis philoſophiae doctrina in academiis Romanae eccleſiae addictis, paſſim locorum, etiam in monaſteriis emergit, et negligitur

c) Dict. T. III. art. Peliſſon. p. 641.

d) Le petit peupe des Proteſtans. Ex hoc vngue leonem diſce; vid. Lettres de Mr. Leibniz et Mr. Peliſſon de la tolerance et des differends de la religion lettre II. p. 268. ad calcem Miſcell. Leibniz. a Ioachimo Fellero editorum.

tur atque contemnitur Scholaſticae philoſophiae ſterquilinium. Cuius cauſſae ſi hoc loco ob inſtituti noſtri rationem enarrandae ſunt, rationalis philoſophiae cultura potiſſimum alleganda eſt, quae hoc ſeculo XVIII, ad quandam maturitatem ſuccreuit, certatim in id connitentibus philoſophis Gallis, Italis, Britannis, Belgis, Germanis, vt accuratae ratiocinationis regulas explicent, inanes et ſine mente ſonos vocesque caſſas ex philoſophia eliminent, accuratam demonſtrandi viam, dudum a mathematicis receptam, philoſophis commendent, incerta principia explodant, et quo pacto ſobrie philoſophandum, modeſteque ſtatuendum ſit, exponant. Ita enim vanitas philoſophiae Scholaſticae tegi, et barbaries eius occultari amplius non poterat, ſed oculos aperiri illis oportebat, qui paulo attentius philoſophabantur. His acceſſit ſermonis nitor atque ſplendor quidam et decora ratio in meditationibus animi declarandis adhibita, quae noſtrorum temporum ingenia valde commendat, quaeque cum barbaris Scholaſticae philoſophiae ſonis non concordat, eorumque taedium contemtumque neceſſario parit. Tertiam his cauſſam addimus, phyſicae experimentalis incrementa, regiis quoque ſumtibus et illuſtriſſimarum ſocietatum philoſophicarum induſtria promota. Ea enim tot obſeruationum luce colluſtrata, ineptas vmbras et incerta Scholaſticorum principia, abſtractiones, potentias, formalitates, et ſimilia ex orbe philoſophico eiecit, effecitque, vt harum nugarum pudeat, quotquot philoſophiae nomine ſe dignos reddere cupiunt. In ipſa quoque morali doctrina accidit, quod Scholaſticae philoſophiae deformitatem recentiori aetate detexit, et apud candidos viros in contemtum neglectumque adduxit. Nempe cum incertiſſima ſequatur Scholaſtica philoſophia in doctrina morali principia, eo quod nec Ariſtotelis ethica mores alios fingat, quam ciuiles, nec incertis diſputationibus regi poſſint actiones humanae, illa autem ad argumentum morale traducta eſſent, lubricam quoque inde atque fluctuantem de actione morali tractationem exſurgere neceſſe erat. Ea cum valde ſufficeret, ad ea dogmata incruſtanda, quae regnare in ſcholis intererat, vt emolumentum inde ſequatur ampliſſimum, dici non poteſt, quanta inde corruptio moralis doctrinae exorta ſit, quamque peſtilens prauorum dogmatum ſeges velut lolium effloruerit. Teſtes volumus ea, quae de peccato philoſophico, de conſcientia probabili, de methodo dirigendi intentionem, de reſeruationibus mentalibus, de cogitationibus bonis, de attritione, et ſimili argumento morali in ſcholis tradita ſunt [e]. Quae quantum impietatis horrorem viris acutis et ſeuerioris diſciplinae pietatisque tenacibus ex ipſo Romanae eccleſiae gremio incuſſerint, quam graues accuſationes et denuntiationes eccleſiae pontificique factae inde enatae ſint, quanto acumine et eloquentia ſe accuſati purgare annisi fuerint, quibus actis publicis libriſque peſtilens malum confoſſum exploſumque ſit, quid publicae ſynodi, et nuper demum illuſtris Sorbona,

e) Conf. in compendio HEIDEGGERI Hiſtor. papatus Per. VII. §. 283. p. 447 ſeqq.

na [f] de ea re ſtatuerint, hoc loco enarrari non poteſt, quamuis digna ea eſſet ſcena noſtra fabula, cum breuitas nobis, et limites poſiti obſtent. Vnde conſulendi annales eccleſiaſtici, eorumque virorum doctorum hiſtoria, qui ex inſtituto has controuerſias enarrarunt [g], et imprimis ſcripta in hoc argumento edita palmaria BLASII PASCALIS *Epiſtolae prouinciales*, contra Ieſuitas, et PIROTI atque DANIELIS *Apologiae pro Ieſuitis* [h] ſcriptae. Hac vero occaſione clariſſime apparuit, quos fructus foedos et immaturos ferat philoſophia Scholaſtica, et quam neceſſarium ſit meliora illi ſurrogare. Cumque iuris naturalis doctrinam vel plane neglexerint, vel incertiſſima methodo exiliter explicuerint Scholaſtici, reſtituta diſciplina nobiliſſima Hugonis Grotii, Samuelis Pufendorfii aliorumque ſummorum virorum iudicio, oſtenſaque praeſtantiſſima, quam in controuerſiis publicis et illuſtribus habet, vtilitate, inuitati ſunt in his academiis elegantiora ingenia vt neglectis tricis Scholaſticis, et inutilibus diſputationibus, quae vſum in republica habent plane nullum, meliora deligerent, et nouas huius diſciplinae inſtitutiones [i] conderent. Quibus praeſidiis, ſpes laeta eſt, philoſophiam Scholaſticam indies magis eiectum, ſaniorem et pulchriorem ſtabilitum iri.

* *

CAPVT TERTIVM.

DE PHILOSOPHIS GENVINAM ARISTOTELIS PHILOSOPHIAM SECTANTIBVS.

§. I.

Philoſophia Ariſtotelica natiuo vultui reſtituta.

Miſeram et exſanguem philoſophiae Ariſtotelico - Scholaſticae faciem eſſe, et marcidos vultus referre, licet a magnis ingeniis comatur, pingatur, ornetur, ex hactenus dictis notiſſimum eſt. Quid igitur mirum, eam viris doctis diſplicuiſſe, indignamque viſam eſſe, cuius in amoribus delicias quaerat philoſophantium chorus? Hinc de meliori philoſophandi genere exorto ſeculo XVI diſpicere coeperunt fortioris pectoris et acutioris ſenſus eruditi, qui contemtis nugis Scholaſticis, quas cum nucibus relinquendas eſſe pueris ſtatuebant, ſolidiori ratione ingenio

f) Vid. Corpus morale Sorbonnicum, quod doctiſſimis obſeruationibus illuſtrauit et ſimul hiſtoriam literariam notiſſimae controuerſiae enarrauit Cel. CHR. MATTH. PFAFFIVS, Tubing. 1718. 4.

g) Vid. nominati a Io. FABRICIO Hiſt. Bibl. ſuae T. VI. p. 197. BVDDEO Sel. I. N. et G. praef. §. 5. et Iſagog. in Hiſt. theol. L. II. c. 4. §. 10. p. 712. Vie de Mr. Arnaud p. 145. BAYLE, in Arnaud, Nicolle, etc. PFAFFIVS l. c.

h) Entretiens de Cleandre et d' Eudoxe.

i) Tales nuper plaudentibus Muſis edidit Cel. Io. ADAM. ICKSTATTIVS.

ingenio ſatisfaciendum eſſe pulchre videbant. Horum vero pars fere maxima relicto tramite Scholaſtico, Ariſtotelem tamen ſequi eiusque placita a Scholaſticis vel non ſatis intellecta, vel corrupta miſere et truncata reſtituere et ad genuinos magiſtri ſenſus reuocare coepit. Quod vix aliter fieri potuiſſe, magnam, quam in orbe literato obtinuerat Ariſtoteles, auctoritatem expendentibus erit clariſſimum, cauſſasque intuentes facili negotio intelligent, non difficile fuiſſe Ariſtoteli, ſeruare, quod inter philoſophos obtinuerat imperium, nec auſos fuiſſe viros doctos in dubium vocare doctrinam tot ſeculorum conſenſu et applauſu receptam, tot ingeniorum maximorum ſtudio excultam. Neque vna modo ratio fuit, cur inſanum praeiudicium, optimum philoſophiae genus exhibere diſciplinam Peripateticam, plerorumque animos faſcinauerit, ſed plurimae conſpirauerunt cauſſae, effeceruntque, vt qui omnium accuratiſſime ſecundum Ariſtotelem philoſophabantur, optime quoque, reliquisque melius in ſtadio philoſophico currere crederentur. Quae res digna eſt, vt paulo attentius conſideretur, diſcantque rei ignari, qui fieri potuerit, vt tale philoſophiae genus magnis ingeniis ſe probauerit, quod tot modis deficere, coruosque, quod aiunt, hiantes deludere maximorum philoſophorum induſtria ſole meridiano clarius demonſtrauit.

Cauſſae retentae et reſtitutae philoſophiae Ariſtotelicae.

§. II. In his vero cauſſis inſignis quae ſeculo XVI obtinuit, venerationis Ariſtotelis detegendis imprimis ad antecedentia tempora reſpiciendum eſt. Reformandae enim philoſophiae initia iam ante hoc ſeculum incidiſſe, extuliſſeque caput viros doctos, a quibus contemta eſt Scholaſtica philoſophia, ex ſupra dictis conſtat. Aſt hi alium tamen, praeter Ariſtotelem ducem non elegerant, huncque explicandum ſuaeque integritati reſtituendum eſſe ſtatuerant. Qui cum ob inſignia, quae vindicandis literis et humaniori literatura reſtituenda ſibi comparauerant, merita ſummam nominis famam atque auctoritatem conſecuti fuiſſent, opinionem iuſto maiorem apud ſeculi XVI eruditos obtinuerunt, recte et prudenter eos, vt in eruditionis honeſtioris omnis, ita in philoſophiae quoque reſtitutione fuiſſe verſatos. Quod praeiudicio adeo firmatum eſt Ariſtotelis imperium, vt tentare nouum quid, vel eius philoſophiam mediocri conatu refellere, ineptum impiumque crederetur, et ſufficere putaretur, ſi verae eius opiniones et genuina Lycei decreta explicarentur. Nec obiici poteſt, quod ipſi in *primo libro* luculenter demonſtrauimus, Platonicam quoque philoſophiam tempore renaſcentium literarum, maxime vero ſeculo XV, progreſſus habuiſſe quam exoptatiſſimos, et cum Ariſtotelica de principatu haud infeliciter decertauiſſe: tantam quoque ob ſummam quam apud veteris eccleſiae doctores conſecuta eſt, famam et vtilitatis opinionem, nactam eſſe auctoritatem, vt vix veriſimile videatur, Ariſtotelem tanti eſſe factum, vt noua ſeculi XVII philoſophis vincula iniiceret, et captiuam duceret philoſophandi libertatem. Secus enim ſe rem habuiſſe, paucosque ſeculo XVI fuiſſe,

Ariſtotelica philoſophia cur prae Platonica ſurrexerit?

qui reſtitutum Platoniſmum ſectati fuerint, ex iis, quae infra ea de re dicturi ſumus, luculenter patebit, conſtabitque vix numerum habere eos, qui Platonem ſibi ducem elegerunt, ſi cum ingenti illa cohorte comparentur, quae in Ariſtotelis verba iurauit, eiusque iugo collum ſubmiſit. Cauſſae vero eius rei in promtu ſunt, et euenire aliter non potuit, quam vt Platoniſmus recens incruſtatus cito decreſceret, duraret vero et immenſum augeretur Ariſtotelicae philoſophiae amor atque exiſtimatio. Vt enim Platonica philoſophia ſurgere poſſet, effecit potiſſimum gentis Mediceae patrocinium: ea enim fugientes ex Graecia et ad Italos dilapſas Muſas recepit, aſylumque Graecis philoſophis patefecit exoptatiſſimum. Qui cum more monachorum Graecorum recentiorem Platoniſmum ſecum adportauiſſent, ille ſub tutela Hetruſcorum principum caput efferre et laetis ſurculis germinare coepit, et haud infelicibus ſucceſſibus vſa eſt fortuna academiae Florentinae. Aſt conculcatis turbatisque vehementer rebus Mediceae domus, vt ex Florentina hiſtoria notum eſt, res ſimul clientum, qui Platonicam philoſophiam excolere coeperant, euerſae ſunt, deiectisque proceris arboribus, humilia quoque fruticeta calamitatem ſenſerunt expectatione maiorem. Ita vero euerſa Platonicorum fortuna, Ariſtotelicorum partes illis valde aemulas ſuccreſcere viresque ſumere neceſſe erat, quae cum diu de principatu cum Platonicis decertauiſſent, tandem victoria potitae ſunt. Neque haec ſola cauſſa fuit, ſed ipſa quoque recentior ſecundum Platonem philoſophandi ratio egregie Ariſtotelicae philoſophiae incrementa promouit. Illa enim ad theologiam potiſſimum reſpiciens, in qua Platonem regnare, et proxime ad reuelatam doctrinam accedere, vetus fuit in eccleſia opinio, in hac modo philoſophandi parte verſata eſt, contemto Ariſtotele, cuius metaphyſica ſterilem quendam campum aperire in doctrina de Deo videbatur. Aſt naturalem philoſophiam, quam exigua felicitate tradiderat Plato, vix curabat, paucisque nec adeo pulchre tangebat. Aliter vero rem inſtituendam eſſe rati ſunt, qui naturalem diſciplinam ſeculo XVI in Italia maxime, reſtituere ſategerunt, quorum magna pars ſalutarem artem profeſſa eſt, et ſummae eruditionis fama inclaruit. Hi enim relicta metaphyſica et theologia naturali ſacri ordinis hominibus, cum naturalem philoſophiam, fugatis eiectisque gerris Scholaſticis, reuocare coepiſſent, neque in ſcriptis Platonicorum inueniſſent, vnde eam iuuari poſſe crederent, occupati tamen ſpiritu ſectario, magno ſtudio ad Ariſtotelem digreſſi ſunt. Quem philoſophum cum accuratius in naturalis philoſophiae campo verſatum, ſubtiliusque philoſophatum eſſe crederent, in eius decretis atque placitis reſtituendis magno cum honore et philoſophiae emolumento verſari ſe poſſe iudicarunt. Cumque obſcuritas Stagiritae haud leues difficultates obieciſſet, tantum tamen abeſt, vt intactam Ariſtotelis philoſophiam reliquerint, vt potius eam ipſam ob cauſſam vehementer inflammati ſint accenſique ſtudio et labore improbo Ariſtotelica dogmata perquirendi ſicque eruditionem,

qua

qua gaudebant, criticam, demonſtrandi extollendique. Quam illis laudem nemo inuidere poterat Platonicus, cum in confeſſo eſſet, naturalem philoſophiae partem longe maiori felicitate tetigiſſe Ariſtotelem, quam Platonem, ſpectris ſuis Pythagoricis hanc diſciplinam turbantem magis quam dilucidantem. Ipſi vero Platonici hanc ſurgentem Ariſtotelis fortunam ſyncretiſmo iſto, quem inter Platonem atque Ariſtotelem ſtruxerant, viriliter promouerunt. Fatebantur enim, non differre in ipſo ſyſtematis fundamento Ariſtotelem a Platone, quamuis hic plenius multo atque elegantius de Deo rebusque diuinis praecepiſſet, quod auide arripientes, qui ex dictis cauſſis Platonem contemnebant, eo acrius Ariſtotelis veſtigia preſſerunt, quo certius ſibi perſuaſerunt, hac ratione, fatentibus Platonicis, errare ſe non poſſe, tutoque praeteriri Platonem, quem ſoliditate, accuratione et profunditate philoſophiae facile vicerit Ariſtoteles. Et ita quidem Platonis philoſophia quae vix emerſerat, iterum depreſſa eſt, et vix vnus alterque Platonem cum Ariſtotele in ſocietatem admiſit, vt infra exemplis Iacobi Mazonii, Franciſci Piccolomini, Scipionis Agnelli aliorumque conſtabit. Nec tam fortis fuit medicina, quam pro reſtituendis Platoniſmi viribus adhibuit Franciſci Patricii diligentia, et eruditio, vt cauſſae Platonis ſuppetias ferre poſſet. Quamuis enim et doctrinae et acuminis copia haud vnum Ariſtotelis philoſophiae vulnus inflixiſſet, vt infra docebimus, vbi huius philoſophi conatus exponemus; victoria tamen potitus haud eſt, altioresque fixit radices Ariſtotelis amor, quam vt iſto turbine euelli potuiſſet. Immo miro quidem fato magis confirmatus, Platoniſmus ſuppreſſus eſt. Hunc enim cum vtcunque hactenus ſyncretiſmus inter Platonem et Ariſtotelem ſtabilitus conſeruaſſet, tanta poſtea Platonicam philoſophiam inuidia ſecuta eſt, vt non modo Patricius non obſtante elegantiſſima eius eruditione magnisque de hiſtoria Lycei meritis contemtui eſſet, ſed nemo quoque eius partes amplecteretur. Donec ſeculo XVII Petrus Gaſſendus eius telis vteretur, ad debellandum Ariſtotelem, qui tamen nec Platoni fauit, ſed Epicurum ſuo modo reſtituere conſtituit, vt ſuo loco dicetur. Hac itaque ratione facile fuit, Ariſtotelem vincere, imperioque potiri.

Aliae cauſſae conſeruatae retentaeque philoſophiae Ariſtotelicae, in eccleſia Romana.

§. III. Praeter hanc alia quoque cauſſa, ſi fatendum, quod res eſt, et ſcapha ſcapha nominanda, alleganda eſt, quae validiſſimis fulcris imperium Ariſtotelis confirmauit, nempe influxus quem philoſophia Peripatetica habet in certa dogmata mordicus retenta a coetibus Romanae eccleſiae ſymbolis addictis, ex quibus haud vnum illis emolumentum enaſci ſolet, qui doctrinae cuſtodiendae tradendaeque praefecti ſunt. Poſtulat quidem nobiliſſimum argumentum prolixiorem campum, dignumque eſſet integra tractatione, quam limites nobis poſiti excludunt, quaeque in hiſtoria theologiae dogmaticae et polemicae dari debet. Nos parca manu ea tantum ſeligimus, quae ad rem praeſentem in luce ponendam dictu neceſſaria

ceſſaria ſunt, et omitti plane non poſſunt. Nempe rerum in eccleſia geſtarum et imprimis hiſtoriae doctrinae Chriſtianae non ignaros minime latet, ex quo Scholaſtica philoſophia in eccleſia regnare coepit, humanis viribus in rerum ſpiritualium negotio nimis tributum eſſe, et contemtis Auguſtini vel in ſpeciem ſaltem laudatis decretis de gratiae diuinae operatione et effectu frigidam ſuffudiſſe pleroſque doctores, ſi non ipſis Pelagii erroribus, certe Semipelagianiſmo, ab eo tempore regnum, inuitis et ſuſpirantibus piis, affectanti [a]. Quam labem cum forti manu tetigiſſent, et hoc vlcus ſanare tentauiſſent, qui medendis eccleſiae morbis reformandaeque eccleſiae medicam manum adhibuerant, tantum abeſt, vt, quod intimos artus obſederat, venenum eiiceretur, vt potius pro eo retinendo, tanquam pro aris focisque dimicaretur, quique contrariam partem tuebantur, Vatiniano deprimerentur odio. Teſtes omni exceptione maiores volumus annales eccleſiaſticos, pontificum decreta, acta publica, colloquiorum et conciliorum monumenta aliaque, ex quibus rem in ſe notam confecerunt demonſtraruntque viri nonnulli doctiſſimi. Nos huc quidem, limitum noſtrorum memores non excurrimus, idque modo monemus, corruptam moralis doctrinae faciem laxamque illam actionum moralium regulam, qua ex voto et pro menſura emolumenti certorum hominum conſcientiae regi poſſunt, quamque tot ſcriptis acerrimis confodere anteſignano Antonio Arnaldo aggreſſi ſunt, viri acuti doctique, rem tandem omnem in apricum poſuiſſe, et prodidiſſe luculenter, qua inſignis vtilitatis ſpe illecti viri etiam graues et eruditi, repugnante ſcriptura ſacra, et refragante ipſorum conſcientia humanis viribus in rebus ad animae ſalutem pertinentibus tantum detulerint. Huic vero rei praeſidium cum ex ſacrorum oraculorum doctrina accerſi non poſſet, philoſophia in ſubſidium vocata eſt. Cum autem nec Platonica, nec Stoica humanarum virium patrocinium recipere ſatis valeret, vt nuper a viro quodam doctiſſimo non ſine magna partis aduerſae indignatione flammis vltricibus prodita demonſtratum [b], Peripatetica philoſophia egregie in auxilium adhibita eſt. Eius enim moralem imprimis partem totam peſſimam eſſe, gratiae inimicam dudum monuit B. Lvthervs [c], et iam ſuo tempore eleganter pieque oſtendit S. Avgvstinvs [d], qui obſeruat quoque, Dialecticam Ariſtotelis corruptioni humanae mentis detegendae valde refragari. Qui vero metaphyſicam et ethicam Ariſtotelicam accurate conſiderat, claris, niſi fallimur, rationibus conuictus deprehendet, vtramque gratiae operationi admodum aduerſari, et tribuere homini, quod denegat oraculorum ſacrorum fides. Nam dum rebus humanis Deum eximit Ariſtoteles ſupremaeque ſphaerae alligat, humanam vero mentem extrinſecus illabi, nec ad ipſum hominem proprie pertinere ſtatuit, in illo, quod diuini fontis veſtigium habeat, relinquit nihil. Ex qua hypotheſi metaphy-

a) Conf. Bvddevs pec. Diſſert. de hoc argumento.

b) Parallele de la doctrine des payens avec celle des Ieſuites et de la conſtitution du Pape Clement XI.

c) Loco ſupra laudato.

d) Contra Iul. L. II. c. 10. L. V. c. 14.

metaphyſica ineptum ethicae Peripateticae ſyſtema ſurrexit, tradens, virtutis vim in ipſo homine quaerendam, mediocritatem affectandam, ex qua ſplendida humanarum virium vitia progenerantur, felicitatemque ciuilem et honeſtatem humanam ſectandam eſſe; quae omnia huic principio inaedificauit Stagirita [e]: *Virtutem conſilio et voluntate fieri, indeque ſpontaneam actionem eſſe*, cuius principium in nobis ſit, vt ſuo ſupra [f] loco iam obſeruatum. Talis cum eſſet Ariſtotelis philoſophia, ambabus manibus eam arripuerunt, quorum intererat, in eccleſia triumphare humanarum virium patrocinium, ſine quo conſtare tot dogmata nequeunt, quae vt conſcientiis praeter diuinarum paginarum praecepta obtruſa ſunt, ita fautores ſuos ditare apta ſunt. Et haec vera quoque cauſſa eſt, cur potiſſimum in Italia, inque conſpectu curiae Romanae philoſophia Ariſtotelica tantum philoſophantium applauſum nacta ſit, curque ad hunc vsque diem Stagiritam exterminare noluerint illi, qui pro ſedis Romanae auctoritate et commodis religionis ſacramento deuincti pugnant.

Seculi XVI ſtudio critico adiuta fortuna Ariſtotelis.

§. IV. Sufficere haec ad commendationem Ariſtotelis apud illos poterant, qui munerum, dignitatum, commodorumque illecebris perſuaſi a receptis opinionibus deflectere nolebant, et tamen Scholaſticas quisquilias peroſi meliorem philoſophandi viam ingredi tentabant. Verum nouam iis rationem ſuggeſſit, animumque valde addit ſeculi XVI in orbe literario genius. Ille enim totus criticus erat, et linguarum eruditarum, maxime Graecae et Latinae hiſtoriae veteris, antiquitatum et ſimilium notitia ſuperbiebat, adeoque plus ad artem criticam, quam ad philoſophiam adſpirabat. Qua animorum inter eruditos inclinatione, antiquitatis, literaturaeque veteris, praecipue Graecae, ſtudium ita ſeculo XVI promotum eſt, vt vix aliud tempus maiora in hoc eruditionis genere ſpecimina oſtenderet, quique in republica literaria famam conſequi cupiebant, aliis diſciplinis, quas munera publica iniungebant, hoc quoque ſtudium adiicerent, et eo maxime inclareſcere ſatagerent. Ita vero factum, vt, qui hanc artem criticam ſibi excolendam ſumſerant, cum philoſophiae explicandae munus ipſis eſſet iniunctum, potiſſimum ad Ariſtotelem deducerentur. Is enim cum et ipſe in ſe obſcurus valde ſit, et breuitate ſententiarum difficilis, multa quoque veterem eruditionem reſpicientia admiſcuerit, textus vero eius temporis iniuria valde mutilatus truncatusque et ineptis grammaticorum curis interpolatus ſit, iucundiſſimum et patentiſſimum campum artis criticae ſtudioſi nacti ſunt, ingenii in hoc philoſopho explanando et illuſtrando oſtentandi, et variae eruditionis laudis ſibi acquirendae. Nam ita genuina a ſpuriis diſcernere, obſcuris lucem accendere, veterum opiniones, ad quas reſpexit Ariſtoteles, exponere, breuitati paraphraſi conſulere, et veterum Peripateticorum eruditionem in partes pertrahere ſuam-

e) Magn. Mor. L. III. c. 5.

f) Tom. I. p. 837.

ſuamque facere, atque hoc pacto nomen magnum mereri licebat: eo quod ab his praeſidiis aetas Scholaſtica fuiſſet imparatiſſima, qui vero immortalem ſibi reſtitutione humanae diſciplinae et politioris literaturae nomen fecerant, eodem doctrinae genere inclaruiſſent. Cuius exempla in ſequentibus plurima occurrent, nos hoc loco modo ad Petrum Victorium, Marcum Antonium Muretum, M. A. Maioragium, Iulium Pacium et Franciſcum Robortellum prouocamus, qui cum Peripateticae philoſophiae notitia eminerent, artis potiſſimum criticae praeſtantia ſummam ſibi in ea parauerunt nominis gloriam. Haec vero ſtudia dum ſeculi XVI diligentia vrget, valde quidem Ariſtoteles iuuatur, genuina eius ſententia eruitur, breuitas luculenter illuſtratur, et ſic vera Ariſtotelis mens exponitur, parum vero ipſi philoſophiae affertur auxilii, ipſaque illa ars critica quae Peripatetica ſcripta tantopere commendauit, grammatica magis fuit, quam philoſophica, et ad textum potius reſtituendum explanandumque, quam ad philoſophicam Ariſtotelis illuſtrationem pertinuit. Certe vbi quoque non ad verba tantum, verum ad mentem et dogmata Stagiritae reſpexerunt viri docti, interpretes magis egerunt Ariſtotelis, quam philoſophos Ariſtotelicos. Id quod oculos aliis aperuit, vt cum iſta critica eruditione parum adiuuari philoſophiam cernerent, tandem ipſi quoque philoſophari ſecundum Ariſtotelem inciperent, qua ratione Ariſtotele Petrus Pomponatius cum diſcipulis inter primos vſus eſt. Et ita quidem factum, vt ſeculo decimo ſexto et decimo ſeptimo dimidio vbique Ariſtotelis philoſophia regnaret, et magnopere ſibi pariter atque aliis placerent, qui Ariſtotelem eiusque philoſophiam integritati reſtituerent.

Cauſſae cur inter Proteſtantes retentum genuinum Ariſtotelis ſtudium.

§. V. Ex hoc ipſo vero fonte ratio haurienda eſt, cur Ariſtotelis philoſophia inter Proteſtantes quoque caput extulerit, curque non obſtante graui detrimento, quod ex hac philoſophia in doctrinam Chriſtianam defluxerat, Ariſtoteles tamen illis ſe ita commendauerit, vt diu in his quoque coetibus vnus ille regnare potuerit, vt ex dicendis conſtabit. Quamuis enim infenſum in Ariſtotelem ſeruauiſſet animum Lutherus, qui probe perſpexerat, quantae ex hac philoſophia corruptelae in Chriſtianam doctrinam inuectae ſint, Philippus Melanchthon tamen, cum ipſe totus quoque honeſtioris diſciplinae cultu occuparetur, et virorum ſummorum, qui in Italia Ariſtotelem ad natiuos ſenſus reuocauerant, exemplo excitaretur, ita admitti poſſe Ariſtotelem ſtatuit, vt in ordinem redactus, ſolique philoſophiae relictus, nihil negotii cum ſacris diſciplinis haberet, ſua tamen philoſophandi accuratione, diſſerendique acumine et artificio praeclare iuuentutis ſtudia iuuaret; vt infra ex inſtituto probabimus. Qua ratione non modo Lutherum faciliorem et fauentiorem Ariſtoteli reddidit, ſed cum totam fere Germaniam partes ſeptentrionales diſcipulis ſuis repleuiſſet, Peripateticam quoque philoſophiam vbique locorum in coetibus Proteſtantium confirmauit, eo tamen diſcrimine, vt a ſacra diſciplina arce-

arceretur, ad quam metaphyſicam Ariſtotelicam ſeculum XVII demum introduxit, vt infra dicendum. Quod exigua philoſophantium vtilitate factum eſſe, merito dolendum, indignandumque eſt Philippo, viro cetera optimo, et de literatura elegantiori inter Germanos immortaliter merito, quod abiecto licet auctoritatis et antiquitatis ſtudio, cum proprio Marte philoſophandum fuiſſet, maluerit ſectariam philoſophiam eligere, et ea duce interpretem magis Ariſtotelis, more ſeculi ſui, agere, quam ſuo ingenio, quod nactus erat optimum, philoſophari. Ita nempe cum inter coecos luſcus imperaret, mallentque philoſophi claudum habere anteſignanum, quam nullum, Ariſtoteles, non obſtante primo eccleſiam emendantium feruore, ex eccleſia eiectus per poſticam iterum admiſſus eſt, et inter Proteſtantes quoque egregie res promota eſſe iudicata eſt, ſi extirpatis ſpinetis, quae Scholaſticorum diligentia et ſubtilitas plantauerat, reuocarentur flores Peripatetici, quamuis fructu, nucleoque carentes. Haec vero vna et ſola ratio eſt, cur inter Proteſtantium coetus, quibus parum intererat, imperare Ariſtotelem, decorum vero erat, in philoſophia quoque iudicii libertatem cum veritate coniungere, ſectaria tamen Ariſtotelis philoſophia, vsque ad Baconis, Grotii, et Carteſii tempora, et vltra, obtinuerit, et cur haud minor inter eos numerus ſit, qui magna eruditionis opinione ſecundum Ariſtotelem fuere philoſophati. Ex dictis autem nobis non monentibus intelligitur, cum tota fere reſpublica literaria Peripateticiſmo infecta fuerit, ſectam hanc reliquas philoſophantium numero et celebritate admodum ſuperaſſe, ceteroſque, qui ab Ariſtotele diuortium fecerunt, iunctos ſimul omnes hanc tamen Ariſtotelicorum genuinorum turbam numero non vincere. Hos vero hac in tractatione enumerare omnes, et impoſſibilis labor eſt et inutilis, et ad ſpecialem magis Peripateticae philoſophiae hiſtoriam pertinet. Sufficiet autem pro inſtituti ratione praecipuos ex hoc numero ſeligere, cum qui inter Romanae eccleſiae aſſeclas Ariſtotelem ducem ſequuti ſunt, tum qui Proteſtantium coetibus nomen dantes ſub eius auſpiciis militarunt. Hi vero et eruditionis celebritate, et meritorum fama nobile ſibi plerique nomen compararunt, dignique ſunt, quorum hiſtoriam paulo accuratius explanemus. Reliquorum, ne nimii ſimus, ſtrictim, et per lancem quaſi ſaturam recenſionem dabimus. Eminuerunt autem doctrinae Peripateticae laude inter Romanae fidei aſſeclas, Nicolaus Leonicus, Petrus Pomponatius, Marcus Antonius Maioragius, Daniel Barbarus, Ioannes Geneſius de Sepulueda, Petrus Victorius, Iacobus Zabarella, Alexander et Franciſcus Picolominaei, Cyriacus Strozzi, Iacobus Mazonius, Hubertus Gifanius, Iulius Pacius, Andreas Caeſalpinus, Caeſar Cremoninus. Quorum heroum inter Peripateticos hiſtoriam ſuccincte delineabimus, ea tradituri, quae ad rem praeſentem ſpectant, reliqua enim notiſſimis libris ſuppeditabunt ſcriptores hiſtoriae literariae g.

V 2 §. VI.

g) Maxime elogiorum vitarumque ſcriptores, v. g. Iouius, Tomaſſinus, Adamus, ſimilesque.

Recen-

Nicolaus Leonicus Thomaeus.

§. VI. NICOLAVM LEONICVM THOMAEVM, iure meritoque primum facimus, qui reiecto Pſeudo-Peripateticiſmo Scholaſticorum, genuinam Ariſtotelis philoſophiam reſtituere orbi literario conatus eſt. Ante eum enim nemo id tentare auſus erat, adeo omnes Scholaſticae philoſophiae auctoritas et ſubtilitatis opinio occupauerat. Fuit is Epirota patre Venetiis genitus, anno MCCCCLVII, vt refert IOVIVS [h], quem eius parentem, dubium non eſt, in educandis filiis ad exorientem tum politiorem literaturam reſpexiſſe. Nam et frater noſtri Bartholomaeus Leonicus cognomento Fuſcus, iis humanitatis et philoſophiae elegantioris praeſidiis inſtructus fuit, vt fratrem Nicolaum adaequaſſet, niſi praematura eum vitae huic fata eripuiſſent, id quod ex PIERII VALERIANI [i], relatione nouimus. Docebat eo tempore, vt ſupra dictum, Florentiae Demetrius Chalcondylas, a quo cum Graecas literas, reliquumque eruditionis apparatum didiciſſet, dici non poteſt, quantum cum in eloquentiae ſtudio, tum in philoſophia profecerit. Et illius quidem luculentum ſpecimen reliquit, in *variae hiſtoriae* libris [k], quos *iuuenis admodum multiplici tum Graecorum tum Latinorum lectione confecerat ſepoſueratque* [l], inque *Dialogis decem*, quos more Academico vulgauit [m]. In quibus eam eloquentiae rationem adhibuit, quae philoſophum decebat, recte id probante ERASMO [n], qui hunc virum non minus integris moribus, quam eruditione recondita (qui illo viuo adhuc ſupererat) laudat. In philoſophia autem animum quidem adiecit ad Platonicam philoſophiam, quae illo tempore valde efferre caput coeperat; vnde idem Eraſmus eum extollit, *quod in adytis philoſophiae, praeſertim Platonicae, ſemper religioſe verſatus ad Platonis ac Ciceronis dialogos effingendos ſe compoſuerit:* cum autem Ariſtotelicam philoſophiam rectius et maiori virtute Scholaſticae opponi poſſe cerneret, illam potiſſimum amplexus eſt, eo quod purius ex ipſo fonte ſapientiam Graecam hauriri poſſe crederet. De quo eius conſilio, digna ſunt, quae legantur verba IOVII [o], eo quod primi huius reſtauratoris Ariſtotelicae philoſophiae mentem, quae et reliquorum virorum doctorum in eo ſtadio currentium ſententia fuit, ſatis luculenter ediſſerant: *Philoſophiam*, ait, *ex puriſſimis fontibus, non ex lutulentis riuulis ſalubriter hauriendam eſſe perdocebat, exploſa penitus ſophiſtarum diſciplina, quae tum inter imperitos et barbaros principatum in Scholis obtinebat, quum doctores excogitatis barbara ſubtilitate dialecticorum figmentis, phyſicas quaeſtiones non ad veritatis lucem, ſed ad inanem diſputandi garrulitatem reuocarent, et iuuentus in* *gymna-*

Recentiori aetate multorum in hoc hiſtoriae literariae genere induſtria eminuit, quorum nomina alibi enumerantur. Noſtro tempore laudem inde haud exiguam nactus eſt erudituſſimus NICERONIVS, in memoriis virorum doctrina illuſtrium, quem tamen merito dolemus, narrationis ſuae fontes nonniſi parce indicauiſſe, et interdum narrantium fide deceptum fuiſſe. Vnde malumus paulo vetuſtiores ſequi, nominareque.

h) cap. 91.

i) De literat. infelic. L. II. p. 84.

k) Vid. VOSSIVS de Hiſt. Latin. L. III. p. 677.

l) Editos vero anno demum 1531.

m) Vid. FABRIC. Bibl. Lat. med. T. IV. p. 788 ſeq.

n) In Ciceroniano.

o) Loc. cit.

gymnaſio: Arabum et barbarorum commentationes ſecuta, a recto munitoque itinere in confragoſas ignorantiae crepidines duceretur. Ipſum itaque Ariſtotelem preſſo pede ſequendum, et hac quoque methodo, vt obſeruatum FRANC. PATRICIO *, interpretandum eſſe ſtatuit, ad quod opus eo felicius aptiusque accingere ſe poterat, quo maior illi inerat ſermonis Graeci peritia et antiquitatis atque philoſophiae veteris cognitio. Talis cum eſſet, Patauinae cathedrae praefectus eſt, in qua diu magno applauſu Peripateticam philoſophiam docuit [p], et genuinum Ariſtotelem in hanc Muſarum ſedem primus introduxit. Neque vero ſoli iuuentuti ſtudium commodauit ſuum, ſed interpretando quoque Ariſtoteli ſcribendisque commentariis philoſophicis inſudauit; aitque IOVIVS: *Erudite et luculenter commentarios in parua naturalia Ariſtotelis eum ſcripſiſſe;* GESNERVS [q] autem, ex Michaële Epheſio haec argumenta in libros Ariſtotelis *paruorum naturalium* eum transtuliſſe refert, et alia quoque eius ſcripta philoſophica enarrat, qui videndus. Ceterum et hoc nomine praeclaram laudem meretur, quod teſte iterum IOVIO [r], *vita eius procul a contentione ambitioneque remota fuerit*, et quod PETRVS BEMBVS in eius epitaphio [s] habet, *praeter virtutem bonasque artes tota in vita nullius rei appetens fuerit.* Vnde et *mediocri ſubſtantia, ciuilique frugalitate contentus, ita coelebs et felix vixit, vt nemo vel innocentiae, et doctrinae conſcientia, vel munditia corporis, vel animi nitore beatior illa aetate haberetur* [t]. Peruenit autem iſtius frugalitatis beneficio ad LXXIII aetatis annum, obiitque canitie venerandus, quod plerique tradunt, anno MDXXXIII, pro quo tamen annum MDXXXI ponit Cel. MONETA [u]. Cum hoc philoſopho Patauino non confundendus eſt, quod multis, ipſique P. BAYLE accidit [x], Nicolaus Leonicenus Vicentinus, natus anno MCCCCXXVIII, qui per LX amplius annos Ferrariae philoſophiam et medicinam docuit [y]; idemque in arte ſalutari praeſtitit, quod Thomaeus in philoſophia. Primus enim a barbarie in arte medica reuixit et nugari deſiit [z], et quod ille in Ariſtotele ſuſcepit, in Galeno effecit, nempe vt ad Graecos fontes medicinae ſtudioſi reuocarentur. Vnde factum, vt hunc Galeni interpretem, ab HVETIO [a] laudatum noſtrum philoſophum eſſe perperam nonnulli crediderint, illiusque ſcripta huic adſcripſerint. Obiit nonagenario maior anno MDXXIV, rogatusque qua ratione nullo ciborum habito delectu ſenectutis vitia eluderet? reſpondit: *Ingenium perpetua vitae innocentia, ſalubre vero corpus hilari frugalitatis praeſidio facile tuemur.* De ſcriptis eius praeter

 hiſtoriae

*) Disquiſ. Peripat. L. III. p. 149.

p) Vid. NIC. COMNEN. PAPADOPOLI Hiſt. Gymnaſ. Patau. T. I. p. 302 ſeq.

q) In Biblioth. p. 521.

r) Loc. cit.

s) Apud N. CHYTRAEVM Delic. itin. loc. cit. p. 152.

t) IOVIVS loc. cit.

u) Vid. Obſeruationes ad P. BAYLE Dict. T. IV. art. Thomaeus p. 352.

x) Loc. cit.

y) COMNEN. l. c. p. 297. IOVIVS l. c. SCALIGER. Epiſt. 19.

z) Vid. REINES. Var. lect. p. 623.

a) De claris interpret. p. 270.

hiſtoriae literariae medicorum auctores [b] videndi GESNERVS [c] et NIC. COMNENVS PAPADOPOLI [d].

Petrus Pomponatius.

§. VII. Ineunte ſeculo XVI, magna Peripateticae philoſophiae laude inclaruit PETRVS POMPONATIVS, haud incelebre inter ſcriptores hiſtoriae literariae nomen [e], quod tamen Peripatetica eruditio impietatis opinione commaculauit. Genuit eum Mantua, virorum doctorum feraciſſima [f], vbi patre Ioanne Nicolao Pomponatio Mantuano ſatus eſt, vt ipſe narrat [g]. Annum diemque natiuitatis ponit LVCAS GAVRICVS, MCCCCLXII, d. XVI. Sept. [h] quo auctore ſcimus, adeo puſillum corpore homuncionem fuiſſe, vt quodammodo nanus eſſet. Verum corpori exiguo magnum ingenium natura indiderat, quod praecoci maturitate elegantiam prae ſe ferebat, dotesque demonſtrabat ſolito maiores. Studiis itaque dicatus in gymnaſio Patauino diſciplinarum praecepta a publicis profeſſoribus hauſit, inter quos imprimis Petrum Trapolinum * praeceptorem habuit. Ita vero philoſophiae myſteriis initiatus acerrimo ingenio in eius adyta penetrauit, vt quid Ariſtoteli placeret, mature intelligeret. Ad docendam itaque iuuentutem animum adiiciens in Patauina ſchola ludum aperuit, et veram Ariſtotelis philoſophiam, cum Auerroiſtica, quae tum temporis in Italia regnauit, comparare coepit. Quod cum magnum iuuenum literarum ſtudia aemulantium applauſum meruiſſet, Alexandrum Achillinum [i] in eum armauit, qui tum temporis Patauii, poſteaque Bononiae philoſophiam Arabico-Ariſtotelicam magna eruditionis fama docuit, quique cum mores valde paedagogicos nutriret, a Pomponatio, ingenii amoenitatem prae ſe ferente ita ſuperatus eſt, vt diſcipuli eius Petrum, relicto praeceptore audirent. Id quod more Scholaſtico, magnam in eum Achillini iram et inuidiam concitauit. Qui cum acerrime diſputaret, et haud raro Pomponatium pedem referre, manusque dare compelleret, ab eo tamen miro

b) MANGETVS et MERCKLINVS in Bibl. medicis, FABRIC. l. c. p. 787.

c) Loc. cit.

d) Loc. cit. conf. BAYLE Dict. T. III. art. Leonicenus p. 90.

e) Videndi praeter multos, P. IOVIVS c. 71. p. 164. BAYLE Dict. Tom. III. p. 777 ſeqq. COMNENVS l. c. NICERONIVS l. c. T. XXV. et hiſtoriae atheiſmi ſcriptores: Maxime vero, qui peculiari diſſertatione de eo egit Io. GOTTL. OLEARIVS Ienae 1709. quem, cum magna cura in hoc argumento verſatus ſit, conſultis tamen fontibus, legendum eſſe putamus.

f) Celebrata ideo SILIO ITALICO Sylu. L. VIII. Mantua Muſarum domus etc.

g) In fine libri de Incantatione, et de fato, vbi ſe filium Ioannis Nicolai Pomponatii Mantuani nominat.

h) In ſchemat. tr. IV. f. 57. BAYLE l. c.

*) Vid. de Incantat. p. 3.

i) Alexander Achillinus Bononienſis fuit, et primo quidem philoſophiam Patauii docuit, poſtea eandem vna cum arte ſalutari in patria Schola profeſſus eſt. Is potiſſimum Saracenicam Peripateticorum philoſophiam ſecutus eſt, et inter celeberrimos Auerrois ſectatores numerari meruit. Subtilitate vero ingenii parem vix habuit, indeque diſputandi acumine Pomponatio iuueni longe fuit ſuperior. Qui cum interdum in publicis diſputationibus Achillini ſyllogiſmis irretiretur, ingenii feſtiuitate aduerſarium repulit, valde enim ſuperciliosum et Scholaſticos mores prae ſe ferentem Achillinum ingenii amoenitas, quae in Pomponatio fuit, ſuperare facile potuit. Scripſit multa Achillinus et philoſophica, enarrata a COMNENO Hiſt. Gymnaſ. Pat. T. I. p. 298. et FABRICIO Bibl. Lat. med. T. I. p. 159. et medica, enumerata ab ABR. MERCKLINO in Lindenio renouato P. I. p. 23. Conf. BOECLER. Bibliograph. crit. p. 134. et ſcriptores hiſtoriae liter. Bononienſis, BVMALDVS, ALIDOSI, aliique.

miro ſaepius artificio victus eſt. Rem ita narrat IOVIVS [k]: *In coronis conſeſſuque doctorum cum exercitatione perutili ad praetoriam porticum diſputaretur, ita mirus Pomponatius euadebat, vt ſaepe ancipiti et cornuto Achillini enthymemate circumuentus, ſuperfuſo facetiarum ſale aduerſarii impetum ex illis gyris et maeandris explicatus eluderet.* Fatemur tamen, in ſcriptis Pomponatii hanc eius ingenii amoenitatem exulare, quae barbariem ſeculi XV ſapiunt. Ex Patauina vero academia ad Bononienſem ſe conuertere Pomponatium coëgit bellum, quod inter Venetos et Cameracenſis foederis ſocios magna tum Italiae calamitate ardebat [l]. Ibi ſimiliter philoſophiam docuit, eique more illius temporis artem ſalutarem iunxit [m], cumque Achillinus fatis interea temporis functus eſſet, eius locum famamque, vti veriſimile, occupauit; quamuis nihil ea de re accurate ſcriptores eius temporis definiant. Ibi hanc eum methodum adhibuiſſe ait IOVIVS [n], vt Ariſtotelem ſimul atque Auerroëm explicaret, ita enim poſtulabant mores iſtius temporis, ſuauique ac praeclara voce, et elocutione emendata atque leni in inſtituendo, volubili et concitata, in infringendo, graui ſedataque, cum decerneret, vteretur. Quae res eum iuuentuti ſcholaſticae vehementer commendauit. Cum autem ipſum ſibi Ariſtotelem ſequendum ſtatuiſſet, hancque philoſophiam exprimendo a nonnullis eccleſiae dogmatibus diſſentiret [o], aculeis autem nonnumquam homines ſacros exciperet, cucullatos fratres, velut crabrones, in ſe concitauit, qui eius contraire conatibus omnibus viribus aggreſſi ſunt, parum tamen promouerunt, cum ſumma eruditionis eius eſſet exiſtimatio, isque in doctrina eccleſiae iudicio ſe ſubmittere, et problematice tantum de Ariſtotelis mente diſputare profiteretur [p]. Eruditionis itaque praeſtantia, et diſcipulos nactus eſt celeberrimos, quorum infra faciemus mentionem, et facultates acquiſiuit ampliſſimas, ſic vt filiae, quam vnicam habebat, mille ducatorum dotem porrigeret [q]. Suſpicamur tamen, non ex ſola philoſophiae profeſſione, ſed ex ſalutaris quoque artis praxi, et forte ex trino, quod nonnullis iniiſſe dicitur, matrimonio tantas ad eum diuitias confluxiſſe. Alii tamen coelibem faciunt [r]: alii tres reliquiſſe filios contendunt. Obiit ex ſtranguria, teſte IOVIO [s], ſexaginta tres annos natus, ex quo patet, mortalitatis exuuias eum anno MDXXV

k) Loc. cit.

l) De foedere hoc inter Maximilianum I. Imperat. Iulium II. P. R. Ludouicum XI, Galliae, et Ferdinandum catholicum Hiſpaniae regem anno 1507. Cameraci inito, quo dura et acerba quaelibet paſſi ſunt Veneti, annales reipublicae ad h. a. conſulendi ſunt. Dux tum ei praefuit Leonardus Loredanus.

m) Eam ſe a Petro Roccabonella didiciſſe ait de fato L. V. c. 6. p. 973.

n) Loc. cit.

o) Inuidiam Pomponatio conflauiſſe negatam ex Ariſtotelis mente animorum immortalitatem, monet IOVIVS: at incautius eum clerum interdum pupugiſſe, exemplo ſatis luculento ex libro de fato, L. V. p. 923. diſcimus. Ita vero crabrones irritari neceſſe erat. Quo effectu quibusque litium clamoribus, enarrat P. BAYLE l. c. not. C. et nos infra tangemus.

p) Vid. Peroratio libri de incantatione p. 325. Opp.

q) BAYLE l. c. ex Gaurico.

r) Naudaeana p. 31.

s) loc. cit. hunc itaque BAYLIVS non conſuluit, cum diceret, ignorare ſe eius emortualem; nam ex Gaurico natalem notauerat.

MDXXV depoſuiſſe. Errant itaque [t] qui annum emortualem MDXII, vel MDXXX [u] ponunt. Quamuis autem impie prorſus obiiſſe, ſcripta illi a diuerſis epitaphia innuant [x], eo quod de animae immortalitate ſecundum Peripateticos ſtatuendo futuram vitam poſt funera negaſſet, Hieronymvs Grataloryvs tamen, qui opera eius philoſophica recudi fecit, teſtibus allegatis iis, qui eum nouerunt ſuperſtitem, affirmat, pie pro eo tempore vitam cum morte commutauiſſe. Sepultus autem eſt in patria, in ſepulchro cardinalis Herculis Gonzagae [y]. Non deneganda eſt philoſopho Mantuano ingenii praeſtantia, iudicii acumen, doctrinae varietas. Imprimis laudanda eius diligentia, quae cum difficultates quaedam eſſent ſoluendae, eum in anguſtias redegit, et inſomnem inſanumque reddidit. Quam vbi reprehendit P. Bayle [z], prodit luculenter, ſe verba philoſophi ipſa non inſpexiſſe. Ita pariter modeſtia eius laudanda eſt, et in perferendis inimicorum perſecutionibus patientia. Vnde vero collegerit Olearivs fuiſſe auarum, numorumque corradendorum cauſſa tertias nuptias ambiuiſſe, non videmus, et miſera ea ratiocinatio eſt, praeſertim cum incerta ſint, quae de eius matrimonio traduntur. Rectius, niſi fallimur, in eo culpatur, quod cum ingenii acie non deſtitueretur, eam tamen ſectariae philoſophiae et auctoritatis praeiudicio ſupprimere, quam abiectis his impedimentis ſobrie et accurate philoſophari maluerit, et imaginationis feruore ſe in deuia abripi paſſus ſit. Vnde iudicium de eo fieri poteſt, vtrum eum inter philoſophos locum obtinuerit quem ei tribuunt, non ſui tantum temporis homines [a], ſed et noſtrae aetatis viri docti, qui ingens ei philoſophiae acumen [b], argumentorumque ſoliditatem tribuunt. Etſi enim denegari eruditio philoſophica Pomponatio non poteſt, facileque ferendum eſt, quod non nemo dixit [c], non vidiſſe ſe philoſophum quemquam, etiam aduerſus Pomponatium ſcribentem, qui eum non laudauerit, comparate tamen id intelligi debet, ſi cum minorum gentium hominibus conferatur eius eruditio. Satis enim acute et ingenioſe diſputat, et quamuis id ſibi, rei difficultate commotus, non arroget [d], accurate tamen in Ariſtotelis et commentatorum, praecipue Aphrodiſaei mentem penetrat. Aſt vbi ad ipſam veritatem reſpiciendum erat, dici non poteſt, quantum acumen retuderit praeiudiciorum, praecipue auctoritatis Ariſtotelicae, robur, et vana quaedam, atque inepta ſuperſtitio, quae cum ex melancholico potiſſimum temperamento eſſet

t) Lexicographi, Koenigivs, Moreri, Hofmannvs aliique nominati a Baylio et Oleario ll. cc.

u) Freherus in Theatro p. 1441.

x) Exhibentur ea a Iovio, Oleario, Koenigio, qui videndi.

y) Luculentum hoc teſtimonium eſt, eum ſine impietatis ſuſpicione fuiſſe mortuum.

z) loc. cit. not. L. Non vero dicit Pomponatius difficultates de fato et libero arbitrio eum ſtultum reddidiſſe, vt putat Baelius, ſed inſanum, id eſt, ſtilo Pomponacii aegrum. Sequentia verba vero, quibus „philoſophum perpetuis curis „et cogitationibus rodi, non ſitire, non fameſcere, non dormire, non exſpuere, ab omnibus irrideri" etc. dicit, id ſolum volunt, ſummam philoſophi diligentiam ab ardelionibus cuculatis contemni: neque ideo culpandus erat Pomponatius. Verum ipſum de fato librum Baelius non viderat, vt ipſe fatetur: et tamen cenſoriam in eum exercet virgulam.

a) Gratarolvs l. c.

b) Naudaeana p. 31. Bayle l. c.

c) Navdaevs l. c.

d) Vid. praef. libr. de fato.

eſſet coorta, monſtra quaedam opinionum illi fecit commendatiſſima, et eiusmodi dogmata perſuaſit, quae a ſani liberique iudicii philoſopho non expectaueris. Quis enim, quaeſo, vel in mediocri philoſopho, ſuis facultatibus libere, et vt decet, vtente feret: vaticinia deberi temperamento melancholico? ſanctorum inuocatorum auxilia adſcribenda eſſe imaginationi atque fidei aegrotorum, ita vt canis etiam oſſa, ſi ſimili fide reſpiciantur, idem efficiant: Excitauiſſe naturalem imaginationis vim, vel pluuiam miraculoſam orantibus conceſſam, vel apparentem S. Coeleſtini in aëre imaginem; naſci ſub certa conſtellatione homines, qui naturali vi pollent, tempeſtatibus, mari, ipſique diabolo imperandi; miraculorum virtutes latere in herbis lapidibusque; ſtatuendum eſſe maximum aſtrologiae pretium, et quae alia ſunt, his παραδοξωτέρα καὶ ἀσοφωτέρα, quae in libro *de Incantatione* plenis buccis praedicat? Haec enim prorſus eiectam a praeiudiciis iudicandi vim naturalem fuiſſe, luculenter euincunt. Quare non immerito dicam ſcripſit D. G. MORHOFIO [e] cel. HEVMANNVS [f], aſſerenti, *omnes eum Peripateticos argutia ſuperauiſſe;* cum certum ſit iudicii aciem, quam in detegendis veris Peripateticae philoſophiae principiis demonſtrauit, a ſuperſtitione et imaginationis nimium ferocientis aeſtu, variisque praeiudiciis fuiſſe ſuppreſſam. Acu itaque rem non tetigit, quisquis numum [g] Pomponatii memoriae dicauit, in quo praeter ouem patientiae ſymbolum aquila, acuminis nota exprimitur. Facilius enim in ineptis illis ſomniis, quae mira ſubtilitate perſequitur Pomponatius, fanaticum quoddam philoſophandi genus, quam ſobriam acutamque philoſophiam dignoſcas. Ipſam vero melancholici temperamenti, quod naturalem ingenii vim apud Pomponatium ſuppreſſit, notam attentus Lector deteget in ſtilo barbaro, inepto, confuſo, et Scholaſticorum ſtabulum redolente, ex quo facile taedium legenti obrepit; quas dicendi ſcribendique ineptias comitatur methodus obſcura, Scholaſtica, ſpinoſa, et obiectionum atque reſponſionum catenis ita implicita, vt non niſi ſumma attentione adhibita auctoris mens perſpici queat. Quod vitium equidem in Scholaſticorum ſcholis contraxiſſe Pomponatium, facile nobis perſuaderi patimur, parum tamen inde excuſari philoſophum putamus, cum eo, quo is vixit, tempore, honeſtior diſciplina et elegantiores literae in Italia dudum ſurrexerint. Nihil tamen magis in Pomponatio reprehendendum, quam ineptus Ariſtotelis totiusque Peripateticae philoſophiae amor, qui monſtroſas ei opiniones valde commendauit, quibus factum eſt, vt aduerſarii cateruatim in eum inſurgerent, eumque ἑτεροδοξίας poſtularent. Nempe profunde inſpexerat Ariſtotelis ſyſtema Pomponatius, cumque imprimis Alexandro Aphrodiſienſi duce vſus fuiſſet, illo interprete probe

e) Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. p. 55.

f) Act. phil. Vol. II. p. 336.

g) Eius ἔκτυπον praefixit diſſertationi ſuae OLEARIVS, et repetiit HEVMANNVS l. c. p. 689.

probe intellexerat, quae huius philoſophi eſſet de natura animae humanae opinio, quae totius phyſiologiae Peripateticae conſtitutio. Eam cum Arabica philoſophia, quae eo tempore multis in Italia placebat contulerat, et nec Auerroëm in omnibus ſequendum putauerat, neque deſerendum in omnibus, ita vero ipſo Auerroë peior φιλοσοφȣμένοις ſuis euaſit. Satis clare id intelligent, qui Auerrois atque Pomponatii inter ſe placita comparauerint, nec ſine iucunditate videbunt, qua ratione, dum Auerroiſmum emendare cupiebat Pomponatius, ipſo Auerroë factus ſit deterior. Obſeruauit id iam SPONDANVS [h], tradens: „Pomponatium Iouii praeceptorem in philoſophia, enarrantem Ariſtotelem et Auerroëm Bononiae, „animas poſt corporis mortem interituras ex ſententia Ariſtotelis probare conatum, iuuentutem valde corrupiſſe, ſe eo tuentem, quod philoſophice loqueretur, ſed aliter cum Chriſtianus eſſet, ſentiret". Quae verba praeter rem carpit P. BAYLE [i], eo quod ſupponant, Pomponatium Auerroiſticam hypotheſin de vnitate intellectus humani in omnibus hominibus fuiſſe ſecutum, cum tamen Auerroiſmum hunc ipſe in libro *de Immortalitate animae* prolixe oppugnauerit, et velut, monſtroſam recteque a Thoma Aquinate exploſam exagitauerit [k]. Hoc enim verum quidem eſt, nec Auerroiſtici huius dogmatis accuſari illum poſſe, luculenter locus ille teſtatur: at nihil hoc impedit, quo minus conſpirante veritate dici poſſit, Auerrois philoſophiam Pomponatium in errorem conieciſſe, vt dum vnitatem intellectus agentis, immortalis et diuini, velut monſtroſam et ab Auerroë Ariſtoteli temere affictam reiiceret, ipſe animam mortalem eſſe aſſereret. In ea enim erat Pomponatius ſententia: „Auerrois dogma „alienum eſſe ab Ariſtotele, verum hoc eſſe figmentum, et monſtrum ab „Auerroë confictum". Ad hanc opinionem eum adduxerat partim odium, quo Auerroiſtas, et imprimis aduerſarium ſuum Achillinum proſequebatur, partim lectio Alexandri, qui eam, quae in nobis eſt animam, mortalem eſſe, et velut formam hominis, ſoluto corpore perire dixerat. Cum itaque Pomponatius Auerrois et Alexandri placita inter ſe compararet atque committeret, nec quae ex hypotheſi Auerrois pro animarum immortalitate afferebantur, rationes ei ſatisfacerent, eo quod monſtroſo dogmate niti cerneret, ipſe vero aliam ratiocinandi, quam Ariſtotelis, artem et philoſophiam nullam admitteret, neceſſario ad hanc de mortalitate animae doctrinam deferri eum oportuit, ratum ita ſe γνησιωτέρως ſecundum Ariſtotelem philoſophari. Ex quibus iam intelligi poteſt, quo ſenſu verum ſit, Auerroiſmum Pomponatium in errorem ſeduxiſſe, et hinc ea emendanda ſunt, quae P. BAYLE [l], ex vna parte diſſeruit et nos olim [m] ex altera parte non ſatis luculenter hac de re diximus. Non ignorabat Pomponatius, hanc doctrinam, immo alias quoque, quae genuinam Ariſtote-

lis

h) Ad ann. 1513. n. 20. p. 308.
i) loc. cit. not. B.
k) cap. 3. et 4. l) Loc. cit.
m) In German. Hiſt. phil. Opere T. VI. p. 167. Ita vero nudatum hoſtibus exponebat latus Pomponatius, cum Auerroiſtae intellectui agenti vniuerſali immortalitatem aſſerentes, erroris non eſſent ſuſpecti.

lis mentem exhibuiſſent, repugnare fidei Chriſtianae dogmatibus. Id tantum abeſt, vt negauerit, vt id ipſe caute candideque monuerit [n], faſſus, *ſe iis non conſentire, qui viam fidei cum Ariſtotele conuenire credunt; ſibi namque videri, has vias incompaſſibiles eſſe.* Idque in plerisque etiam Ariſtotelicae phyſiologiae capitibus demonſtrauit [o], oſtendens, *doctrinam Peripateticam non eſſe veram, ſed mancam.* Verum ſi tamen ſecundum Ariſtotelem philoſophandum ſit, aliter ſtatui non poſſe, monuit; ſed haec tantum ὑποθετικῶς aſſeri [p], et a ſe illa modo dici, *quae Peripatetici dicere veriſimiliter haberent. Reſponſiones itaque ſuas tamdiu tenendas eſſe, dixit, donec meliores reperiantur, ſe enim verius nihil quam aliquid ab aliis accepiſſe. Quantum autem religionem attinet, ſi quid in ſuis dictis offendatur, quod ſanctae eccleſiae catholicae aduerſetur, vel ei minus placeat, illud totum ſe reuocare, et humiliter eius correctioni ſe ſubiicere* profeſſus eſt, et hac ratione nihil ſe feciſſe autumauit, quod Chriſtianum philoſophum dedeceret. Haec licet ipſe in ſcriptis ſuis aſſereret, et ſcripta etiam apologia latius proſequeretur [q], inuidiam tamen declinare non potuit, valdeque conatus impii amicis eius quoque diſplicuerunt, clerus autem, quem offenderat, exoptatam eius perſequendi occaſionem nactus, nihil non mouit, vt impietatis reus haberetur. Nec negari poteſt, Pomponatium dogma hoc de mortalitate animae, in quantum id ex philoſophia innoteſcit, non modo ſcripto, ſed et viua voce docuiſſe, et pernicioſam ſententiam lectionibus ſuis, quas ad iuuenes habebat, interſperſiſſe: ipſe enim, qui ex diſcipulorum eius numero fuit, id IOVIVS [r] teſtatur, conqueſtus *hoc dogmate ad corrumpendam iuuentutem diſſoluendamque Chriſtianam diſciplinam nihil peſtilentius induci potuiſſe.* Quamuis autem ſe haec Peripatetice tantum diſputare ſemel iterumque moneret, cauſſareturque [s], *quaeſtionem de immortalitate animorum eſſe neutrum problema, ſicut etiam de aeternitate mundi: et nullas rationes naturales adduci poſſe cogentes animam eſſe immortalem, ſed ex luce et veritate per filium manifeſtata indubie eam immortalem eſſe, aſſerendum eſſe;* haec tamen dicis cauſſa tantum profiteri iudicatus eſt. Et imprimis valde offendit omnes, quod iuuenum animos ante ſcriptum de immortalitate animae librum hac impietate imbuiſſet. Cuius argumentum eſt, quod iam anno MDXIII contra mortalitatis animae aſſertores triſulcum fulmen vibrauerit Leo X. Iuuenum autem animi cum doctrinam valde vitiis, praeſertim in eo vitae genere, quod hi ſequebantur, fauentem excepiſſent, coniici inde nullo negotio poteſt, eos iſto dogmate valde fuiſſe corruptos, tantoque praeceptore praeeunte ad impietatem declinauiſſe. Qua de re acerbe conqueſtus eſt GVILELMVS POSTELLVS [t], qui, poſtquam velut atheiſmi magiſtrum Ariſtotelem ac-

n) De Fato L. III. c. 1. p. 753.
o) De Incant. p. 310. 222.
p) Vid. Perorario libri de Incantatione.
q) Vid. de Incant. p. 222.
r) Loc. cit.
s) De immort. animae c. 15. p. 124.
t) Apud LAVNOIVM de fortuna Ariſtot. c. XIV. p. 269.

cuſauerat, ita inter alia pergit: *Ad haec eo impietatis profecti ſunt multi, vt, quod publice iſti non auderent, ob legum ſeueritatem, ſub Ariſtotelis nomine auſi ſint profiteri, vt proximis iſtis annis perditiſſimus quidam nebulo Pomponatius cum ſummo Italiae probro auſus ſit, ſcriptis etiam ſummis pontificibus oblatis, et tantum non ſuaſis conari, vt ex Ariſtotele demonſtraret, mortales eſſe animos: et ita bellua inualuit in ea impietate, vt etiam in gloria ponant quidam Pariſiis eius doctrinae interpretes, ſe Perreti aut Pomponatii eſſe diſcipulos.* Tanta itaque cum ex impio dogmate aſſerto pernicies timeretur, et imprimis liber iſte Bononiae anno MDXVI typis exiiſſet [u], nec, ſi Poſtello fides, plane in aula Romana diſplicuiſſet, quod tamen pernegat MOTHAEVS VAYERIVS [v], clerus tot cauſſis conſpirantibus commotus licentiae philoſophi Bononienſis obuiam eundum eſſe ſtatuit. Qui multo magis moleſte tulit, patriarchae philoſophorum hanc a Pomponatio impietatem tribui, quam, inter Chriſtianos eam diſſeminari. Venetiis itaque, teſte SYLVESTRI [x] liber ignibus addictus eſt, grexque Chriſtianus publica praeconis ſacri voce monitus, vt ab hoc veneno ſibi caueret [y]. Ipſi vero Pomponatii diſcipuli et amici ſcandalum ſublaturi contra praeceptorem ſcripſere, inter quos maxime Contarenus, poſtea cardinalis, fuit, cuius reſponſionem velut doctiſſimam et vberrimam Pomponatium collaudaſſe ait IOANNES CASA in *eius vita* [z]; ſero vero, ſi verum eſt, factum eſſe oportet. Pomponatius enim opinionem ſuam non dimiſit, ſed Contareno aliisque, qui in eum inſurrexerant, edita apologia ita reſpondit, vt nouis fulcris hypotheſin confirmaret. Res itaque cum indies deterior videretur, Romam delata eſt. Vbi licet et Leonem X, P. M. et Petrum Bembum cardinalem Pomponatio, eiusque dogmati fauere nonnulli ſuſpicarentur [a], tanta tamen indignatione librum exceperunt cenſores publici, vt flammas vltrices Pomponatius non euitaſſet, niſi Bembi patrocinio eſſet defenſus. Auguſtinus Niphus autem refutare Pomponatii impietatem a pontifice iuſſus eſt, eo quod in concilio Lateranenſi hoc dogma PP. obelo iam confixiſſent [b]. Cui tamen, patrocinio aulae Romanae tutus Pomponatius, *Defenſorium* oppoſuit. Id quod ita male habuiſſe Petri patrem Ioannem nonnulli referunt, vt eum abdicaret [c]. Tota autem philoſophi Mantuani defenſio iſtis potiſſimum capitibus abſoluebatur: Secundum Ariſtotelem, et, (quod in fer-

u) Recuſus eſt Baſileae 1534. vel ſerius forte vid. Ven. VOGTIVS Cat. libr. rar. p. 466.

v) Dial. V. quos Oraſii Tuberonis nomine Gallice edidit. p. 295. Poſſunt autem verba Poſtelli hunc quoque ſenſum habere: eum oblato libro tantum non perſuaſiſſe pontifici et cardinalium collegio, neque ex Ariſtotele immortalitatem animae poſſe demonſtrari, neque id officere doctrinae Chriſtianae, quae ſatis luculenter hoc dogma ſtabiliat. Quod verum eſſe ex iis patet, quae de reſponſione Bembi ad patriarcham Venetum refert LE NOBLE Tableaux des philoſophes T. II. p. 80. apud BAYLE l. c. not. C.

x) Strigimaſt. L. V. c. 5. apud SPIZEL. Liter. fel. p. 173.

y) LE NOBLE l. c. vbi excerpta afferuntur ex eius apologia.

z) pag. 184.

a) Vid. nota (v). Nota ſuſpicio atheiſmi, qua premebantur Leo X, et Petrus Bembus, vid. BAYLE Dict. T. III. art. Leon, not. I. p. 83. et quos laudat.

b) Attulimus decretum concilii Lateranenſis in antecedente Tomo.

c) OLEARIVS loc. cit.

ſeruore diſputationis conſtitutus, affirmabat) ex principiis rationis immortalitatem animae demonſtrari non poſſe, certiſſimum autem fidei dogma eſſe, proque eo defendendo aſſerendoque mori ſe eſſe paratiſſimum. Mutauiſſe tamen Pomponatium mentem [d], vel ſi dicendum quod res eſt, poenituiſſe eum, quod non cautius mercatus ſit, et THEOPHILVS SPIZELIVS [e] aſſerit, et imprimis, qui idem argumentum tractauit, ANTONIVS SIRMONDVS prodit. Is enim vbi in Gallia nonneminem Pomponatii librum, non adiecta refutatione, typis recudi feciſſe obſeruat, addit [f]: „Quem repugnante auctore, neſcio quis curioſus, aut impius, nouis ty„pis iuſſerat in lucem exire ſolitarium et ſine reſponſione Iauelli, quam „ipſe Pomponatius ſcripta ad eum epiſtola ita olim comprobarat, vt palam „rogarat edici, ſe quoque ſuffragante perſperſum ſuo libro venenum hoc „antidoto niſi diluatur, peſtiferum eſſe, ac toti humano generi extime„ſcendum". Quod vtrum verum ſit, et ſi verum, vtrum vel animi ſententia profeſſus ſit Pomponatius, an ad declinandam inuidiam et calumniam ſcripſerit, dicere non habemus, cum iſtam epiſtolam, ad quam prouocat Sirmondus, reliqui ignorent, qui de Pomponatio ſcripſerunt. Illud ex ſupra dictis certum, eum in Chriſtianae fidei communione atque opinione orthodoxiae fuiſſe mortuum, et ideo Ganzagae cardinalis tumulo honorifice illatum, quod factum non fuiſſet, niſi ab imputato crimine ſe ſatis purgauiſſet. Non tamen haec omnia obſtare potuere, quo minus atheiſmi nota etiam poſt fata Pomponatio a plurimis inureretur, quorum nomina adduxit Cl. REIMMANNVS [g]. Fuerunt tamen, qui philoſophi celeberrimi miſerti eius apologiam ſuſciperent. Inter quos imprimis editor operum eius GVILELMVS GRATAROLVS Bergomas, Medicus Baſileenſis eſt, qui valde *ignaris Pomponatii obtrectatoribus et Ariſtarchis* ſuccenſet, *qui illum de animae immortalitate non bene ſenſiſſe nugantur, cum ipſe in libro ea de re ante annos XLV* [h] *edito ex Ariſtotelis mente loquatur: in iſtis vero, vt legenti amborum librorum poſtrema et prima capita et alibi etiam clare patet, ſe vt Chriſtianum decet ſentire ac tenere aſſerit, et eccleſiae iudicio non ſemel atque iterum ſe ſuaque ſubdit: et teſtibus iis, qui eum nouerunt ſuperſtitem, pie pro eo tempore vitam cum morte commutauit: nam ſe ac ſua eccleſiae catholicae ſubiecit, ſique diutius vixiſſet, mirum quam fuiſſet veritatis acerrimus, vt puto, aſſertor.* Idem ſentiunt alii viri docti, aequius de incerta eius mente, ſtatuendum eſſe rati. Monent enim [i], ſaluis hypotheſibus Ariſtotelicis et Alexandreis aliter ſtatuere Pomponatium non potuiſſe, cum totius phyſiologiae Peripateticae connexio, ita ſtatui poſtulet. Faſſum autem eſſe Pomponatium, ſe illi tamen dogmati ex animo

 adhae-

d) Conf. Io. WIERVS de Praeſtig. daemon. L. VI. p. 569.

e) Loc. cit.

f) De Immortal. animae p. 2.

g) Hiſt. atheiſmi S. III. c. 4. §. 8. p. 361 ſeqq. quibus facile plures addi poſſent.

h) Scripſit haec Gratarolus anno 1567. inque eo falſus eſt, nam liber de Immortalitate animae anno 1516. editus eſt, non vero anno 1522.

i) Ita imprimis P. BAYLE l. c. not. F.

adhaerere, licet ex eorum numero eſſe dicat, quae certiſſima tantum ratione ex reuelatione innoteſcant, adeoque pro articulo fidei habuiſſe, rationi, maxime vero Peripateticae philoſophiae, ignoto. In eo vero ſocios habuiſſe viros multos ſummos, et vitae pietate et doctrinae puritate venerabiles, qui haud leuibus rationibus inducti aſſeruerint, immortalitatem animae philoſophiae demonſtrationibus non ſubiici, eiusque certam cognitionem ex ſcriptura tantum hauriendam eſſe. Impoſſibile autem eſſe, et ab amoris Chriſtiani natura alienum ſuſpicacius contendere, dicis cauſſa tantum iſta diſtinctione fuiſſe vſum, de internis enim animi ſenſis iudicare homines non poſſe. Talia ſunt, quae pro Pomponatio dixerunt Gisb. Voetivs [k], Ienkinvs Thomasivs [l], Petrvs Bayle, Io. Franc. Bvddevs [m], Io Gottl. Olearivs [n], et G. G. Leibnitivs [o]. Quae eleganter quidem et erudite monentur, nec in ſe conſiderata reiicienda ſunt, ad Pomponatium tamen, ſi quid iudicamus, applicari vix poſſunt. Cuius rationes paulo prolixius exponendae ſunt, et ſic occaſio quoque arripienda, oſtendendi, paulo plenius expoſitis Pomponatii placitis, quam peſtilentes fructus tulerit eo tempore philoſophia Peripatetica. Ipſi enim libri Pomponatii conſulendi ſunt, non modo quos *de immortalitate animae* ſcripſit, ſed imprimis illi, quos *de incantationibus*, et *de fato*, *libero arbitrio*, *praedeſtinatione et prouidentia Dei* edidit [p]. Qui cum rariſſime occurrant, paucisque viſi ſint, mirum non eſt, viros doctos iis non inſpectis accurate ſatis de placitis Pomponatii non iudicaſſe. Sed et reliqua eius ſcripta rariſſima ſunt [q] vt ipſe *Nomenclator operum eius manuſcriptorum et euulgatorum*, qui ex bibliotheca Ioannis Bovrdelotii teſte Labbeo [r] prodiit. Nos cum ipſas illas tractationes a Gratarolo curatas [s] in manibus habeamus, quid nobis de philoſophia Pomponatii videatur, ita candide aperiemus, vt Lectoris arbitrium in partes vocare liceat.

Pomponatii φιλοσοφέμενα de fato.

§. VIII. Pomponatii autem ſcripta cum attentione legentibus, et quod eorum obſcuritas poſtulat, relegentibus manifeſtum quidem eſt, Mantuanum philoſophum Ariſtotelem ſibi ducem elegiſſe, et cum Auerroëm non in omnibus Stagiritae mentem aſſecutum eſſe crederet, ad Grae-

k) Diſput. Theol. T. I. p. 197.

l) Hiſt. Atheiſmi c. 7. §. 4. p. 60.

m) Theſ. de atheiſmo c. 1. §. 24. p. 116 ſq.

n) Diſſ. cit.

o) Diſc. praelim. ad Theodic. §. 11.

p) Prodiiſſe editionem Venetam 1525. fol. refert, qui eam vidit deſideratiſſimus Crosaevs Hiſt. itin. liter. p. 73. conf. Vogt. l. c. p. 467.

q) Pleraque ad naturalem philoſophiam pertinent, ſuntque inter ea Dubitationes in IV. libros meteorologicorum Ariſtotelis.

r) Biblioth. bibliothecar. p. 297. Conf. Vogt. l. c. Olear. l. c. §. 36. p. 33. 34. Additiones ad Naudaeana p. 161.

s) Liber de Incantatione prodiit eodem Gratarolo curante Baſil. 1556. et poſtea 1567. poſterior de Fato eo ipſo anno cum iſta tractatione, titulo: Petri Pomponatii philoſophi et theologi doctrina et ingenio praeſtantiſſimi opera. Et hunc quidem iam ante prodiiſſe, ex nota (p) conſtat. Illum autem Gratarolum primum edidiſſe diſerte in prima editione, quae longe rariſſima eſt, dicitur. Ex quo corrigendae Relationes innoc. 1702. p. 828. Recenſionem rariſſimorum horum librorum dedere auctores Relat. innoc. loc. cit. Strvvivs Bibl. antiq. 1705. p. 249. omniumque accuratiſſime Cel. Hevmannvs Act. phil. Vol. II. p. 339 ſeqq. Nos prima editione libri de Incantationibus vtimur.

Graecos interpretes, maxime vero ad Alexandrum Aphrodiſaeum diuertiſſe, idque ſibi negotium dediſſe, vt genuinam Peripateticae phyſiologiae mentem pernoſceret. Quamuis enim ipſe fateatur [t], *infinitorum pene auctorum ſcripta ſe legiſſe*, non negat tamen, *ignorantiam in iis ſuam, quae fecerit, vt ex iis minime ſibi ſatisfacere potuerit, quaeque eum coëgerit, peculiares dubitationes ſuas aduerſus eorum dicta in vnum redigere atque libellum compilare, quem de fato et libero arbitrio ediderit.* Maxime autem eo ipſo loco ſe ad Alexandrum Aphrodiſaeum reſpexiſſe, eiusque hypotheſes integro libro primo excuſſiſſe ait, quod ille admodum copioſe Peripateticam opinionem explicuerit. Quod Ariſtotelicae philoſophiae ſtudium effecit, vt cum de naturae miraculis atque inſolitis operibus, quae incantationes dici ſolent, rogatus a quodam medico Mantuano cauſſam dicere vellet, quaeſtionis difficultatem praefatus [u], eo *quod de his Ariſtoteles aut parum, aut nihil verba haberet, et difficile ideo ſit, quid ipſe ſenſerit velle indicare, multi autem qui hoc facere tentauerint, ridiculi habiti ſint:* tandem, vt erat modeſtia ſingulari praeditus, diceret: *quod ſi rei non ſatisfecero, vt vereor, non parum mihi erit tuae petitioni ſatisfeciſſe, non enim poſtulas tibi aperiam, quid Ariſtoteles ſenſerit, hoc enim fortaſſis vires noſtras ſuperat, ſed quid Ariſtoteles ſenſerit, quod noſtrum exiſtimem, pro poſſe aperiam.* Ex quibus eius verbis clariſſimum eſt, Pomponatium ſuppoſito ſyſtemate Ariſtotelis phyſiologico, quale illud ſchola Alexandrea explicuit; vt *Tomo ſecundo* dictum, de rebus naturalibus philoſophari inſtituiſſe, hancque philoſophiam ſuam feciſſe. Pro interprete itaque Ariſtotelis habendum eum eſſe, nemo forte negauerit, qui librum *de Incantatione* legerit. Et hac quidem ex parte impietatis nota illi non inuri magis poteſt, quam aliis, qui, ſi Ariſtoteles ſequendus ſit, immortalitatem animae affirmari non poſſe profeſſi ſunt, nominati LVD. CERDAE [x] cuius locum repetiit NIC. MALLEBRANCHIVS [y]. Aſt vbi ex altera parte Pomponatium intuemur, fatendum omnino eſt, valde ſuſpectum eum eſſe impietatis, qua Ariſtotelicas nugas ſequi, quam pie ſobrieque philoſophari maluit, adeo monſtroſa, et a ſanitate doctrinae abhorrentia inque ipſam Chriſtianam religionem iniuria ſunt ea maxime, quae in libro *de Incantationibus* ſuggerit. Nec his retundendis ſufficit apologia Grataroli ad primam illius libri editionem inter alia ita praefantis: *Prima cauſſa cur iſtud doctiſſimum ac iucundum opus nunquam in vſum publicum emiſerit quisquam, haec eſſe videtur, propterea, quod is auctor, ſicut in quibusdam aliis ſuis operibus, non vſque quaque bene de animae noſtrae immortalitate, ita in hoc de nonnullis miraculis in Chriſtiana religione vulgo receptis, parum bene plerisque ſenſiſſe videretur: ſed meminiſſe*

t) Praef. libri de fato et libero arbitrio Opp. pag. 370.

u) In epiſtola libro praefixa.

x) Ad TERTVLL. ad Reſurr. carn. c. 2.

y) De la recherche de la verite Lib. II. c. 6. p. m. 209.

niſſe debebant, qui ſua legerunt, vel illum publice profitentem audiuerunt, eum dicere ſolitum, ſe vt philoſophum, hoc eſt, Ariſtotelis ſectatorem, cuius quam ſtudioſiſſimus fuit, non tenere abſolute animi immortalitatem, neque ex Ariſtotelis doctrina omnino defendi poſſe: vt vero Chriſtianum, ſe ab eccleſia catholica non diſſentire: id quod etiam in hoc ſuo ex poſtremis opere, praeſertim in primo et vltimo capitibus non obſcure fatetur. Idem de veris miraculis aſſerit, pro quibus tuendis non veretur ſemel atque iterum ipſum ſuum Ariſtotelem ac Platonem, aliosque philoſophos ignoratiae arguere, et illorum doctrinam, quod ad Chriſti miracula et religionem, Deique omnipotentis cognitionem attinet, inſufficientem ac coecam aſſerere. Nam vt verum quidem eſt, anxie haec et magna cura in prologis et epilogis ſuarum tractationum inculcare Pomponatium, ita ſatis tamen luculenter paſſim prodidit, ſe ad declinandam tantum inuidiam, euitandaque fulmina cleri ea dicere, praeferre ſe vero Ariſtotelem et Alexandrum ſuum Chriſtianae religioni, et, cum haec doctrina cum Peripatetica non conſentiat, cupere ſe, vt Lycei auctoritas prae eccleſiae fide ſalua maneat atque inconcuſſa. Quod vt in aperta luce conſtituatur, ipſae Pomponatii paginae euoluendae ſunt, in quibus ea regnat impietas et tantus Chriſtianae religionis contemtus, vt eam inſuper habuiſſe ſit manifeſtiſſimum. Non vrgebimus innumera, quae contra gratiae diuinae efficaciam et praedeſtinationis dogma diſſeminauit dubia, nodosque difficiles, quos in libris *de Fato et libero arbitrio* ſtruxit, cum ex Ariſtotelico ſyſtemate neceſſarium et ineuitabilem cauſſarum ſupremarum vsque ad infimas nexum ſupponeret; nec monebimus, non feciſſe iniuriam Pomponatio magnorum meritorum theologum cel. VAL. ERN. LOESCHERVM [z], qui eum inter ſcepticos retulit, id enim ex hac ſola eius diſputatione colligi poteſt. Sed ignoſcemus haec philoſopho, fatenti, *in difficillimo argumento, ſe haec ſcripſiſſe, non vt alios doceret, quandoque inſcium, ſed magis vt ſe ignorantem alii doceant.* Aſt quis feret ex liberi arbitrii quod in homine ſupponit [a], magnisque rationibus aſſertum ire contendit, natura inferentem *prouidentiam diuinam et liberum arbitrium humanum non poſſe ſimul ſtare in eodem, adeoque Deum abſoluendum eſſe a prouidentia caducorum* [b]. Nempe id ab Ariſtotele ſuo didicerat Pomponatius, qui ob neceſſariam motoris primi actionem in primam ſphaeram et intelligentiae ei praeſidentis neceſſariam connexionem, eius prouidentiam a ſublunaribus excludit. Quam Ariſtotelis impietatem tot vt putat, abſurditatum ex contraria de influxu Dei in actiones hominum doctrina exſurgentium obiectionibus palliat vrgetque, vt attento lectori facile perſuadeat, plurimum intereſſe philoſopho, vt inſuperabilia haec dubia et inſolubiles nodi videantur. Inde alio quoque loco [c] contra Thomae aſſertiones de gratiae efficacia et influxu, ſubtiliſſimas obiectiones ſpargit, easque con-

z) Huic enim recenſionem in innoc. Relat. adſcribit OLEARIVS l. c.

a) L. II. c. 1. p. 529. 531.

b) pag. 533.

c) Lib. V. c. 6. p. 958.

contradictionum plurimarum coarguit. Inter quas haud leue argumentum eſt, quod Thomae hypotheſin cum Stoicis comparando haud minorem, quam Porticus alebat, impietatem eam fouere acriter contendat. Vnde aliam gratiae et concurſus eius cum libero arbitrio rationem ineundam eſſe ratus, ita praecipiendum eſſe ſtatuit [d]: *Requirere mundi, velut operis diuini, perfectionem, vt ſit in vniuerſo natura libera; et condidiſſe Deum [e] naturam humanam, vt omnis homo eſſet bonus et beatus quantum poſſibile ſit, ſecundum ſuam naturam, relicta tamen et ſeruata libertate libertatis [f]: Voluiſſe quoque Deum ab aeterno omnes homines eſſe beatos, id autem intelligendum eſſe tantum de beatitudine, quae debetur homini ex puris naturalibus, ad quam per pura naturalia peruenire poſſunt, quam beatitudinem multos ex gentibus ſe exiſtimare, ait, habuiſſe qui vixerunt ſecundum regulam naturae etr.* Quae vt apertiſſima ratione euincunt, Pomponatium totum abieciſſe Paulum, vt Ariſtotelem triumphantem in ſolio collocaret, ita demonſtrant, non Chriſtiana magis, quam Peripatetica, dogmata illi arriſiſſe. Verum denuo aures vellicant nobis Pomponatii patroni; dicere haec vt philoſophum, non vt Chriſtianum, et hoc reſpectu totum ſe eccleſiae ſubiicere. Quibus vt manibus palpandum demus, quam amaro riſu praeter animi intentionem cucullatos fratres, vt ipſe vocat, iſta ſubmiſſione rideat, et quam contemta illi eccleſiae vox ſit, en locum valde memorabilem, vbi empaecta vaferrimus hunc in modum diſſerit [g]: *Percelebre peruulgatumque eſt, praecipue apud homines diui Dominici, diuum Thomam habuiſſe a redemtore multis veraciter audientibus et non phantaſtice, omnia quae per eum Thomam ſcripta ſunt, quae attinent ad theologiam, veriſſima eſſe et recta declarata. Quod ſi verum eſt, nihil eſt, quod in dictis his de praedeſtinatione dubitem. Nam quamquam mihi falſa et impoſſibilia eſſe videantur, immo deceptiones et illuſiones potius, quam enodationes; tamen vt inquit Plato, impium eſt diis et eorum filiis non credere, etſi impoſſibilia videantur dicere, et iuxta apoſtoli ſententiam oportet captiuare mentem noſtram in obſequium Chriſti.* Nempe decebat philoſophum Peripateticum, arrepta ex vulgo monachorum fabula ipſa religionis myſteria deridenda propinare, prodereque non ſine ſale, ſe ſanctiſſima ſcripturae decreta, quibus contraria defendebat, Ariſtotelem ſuum ſecutus, cum fabulis monachorum eodem loco habere. Hoc qui pacto ſinceram et Chriſtianam dogmatum eccleſiae, ipſiusque Chriſtianae religionis venerationem, obſequiumque Pomponatium demonſtrauiſſe crediderit, heroica is fide praeditus cenſendus eſt.

Credat

d) pag. 977.
e) pag. 989.
f) pag. 983.
g) L. V. c. 6. p. 958. Obſeruandum autem, Pomponatium in hoc capite oppugnandam ſumſiſſe non ſolam Thomiſticae Scholae doctrinam, ſed communem quoque eccleſiae traditionem de praedeſtinatione et gratia, de qua varias opiniones affert, Paulumque diſputationi praefigit, vt ex c. 5. p. 951. patet.

Credat Iudaeus Apella
Non ego.

Et haec quidem ex libro *de Fato atque libero arbitrio* ſpecimina ſatis luculenta ſunt, praetuliſſe Pomponatium Ariſtotelem Paulo ipſique Chriſto. In quo licet infinitis labyrinthis veram mentem ſuam occultet, et innumeris maeandris incertam atque obſcuriſſimam orationem implicet, facile tamen ex allatis lector cautus et attentus intelliget, quo loco is habendus ſit. Ex his vero cauſſam patere exiſtimamus, cur nos acutiſſimi HEVMANNI [h], cuius tamen iudicio plurimum tribuimus, ſententiam deſeruerimus, ſtatuentis, Pomponatio Stoicam de fato doctrinam arriſiſſe. Hanc enim exponit quidem, et ex ea dubitationes contra Alexandrum nectit, contendentem, alia eſſe fato ſubiecta, alia libera: verum non probat, ſed ea tantum vtitur, vt, quod clare innuit [i], probet, *Chriſtianorum*, quas oppugnat, *reſponſiones Stoicum de fato dogma corroborare et conſtruere ac manifeſtare*, *illam opinionem eſſe veram*, et vt demonſtret, *aliter dici non poſſe*, *ſi teneamus*, *Deum inferiorum habere potentiam*, *immo longe meliorem eſſe Stoicorum opinionem Chriſtianorum opinione*, *eo quod ſecundum Chriſtianos ſtantibus reſponſionibus datis Deus voluntarie faciat malum*, *ſecundum Stoicos ex neceſſitate naturae*; cuius quoque exemplum adducit, ad deridendos ſacrorum ordinum homines quam maxime comparatum. Quae vt impium et profanum Pomponatii animum declarant, produntque, quam ille opinionem de Chriſtiano doctrinae ſyſtemate habuerit, ita luculenter docent, eum Stoicorum placita ideo Chriſtianis oppoſuiſſe, vt, cum illa in antecedentibus iam confodiſſet, oſtenderet, negatam DEI in inferiora prouidentiam vnicum eſſe medium ex hoc labyrintho eluctandi. Neque in eo a Peripatetica ſemita deflectit, niſi in hoc, quod in hominibus quoque, licet diuina et naturalia non ſequentibus, fati quandam neceſſitatem, ſed a primo motore non dependentem, verum a cauſſis inferioribus, quod ad euentus attinet, dari oſtendat. In eo enim aliter ALEXANDER ſtatuit, docens [k]: *Quod ſi noſtrae ſint poteſtatis ea, ad quae agenda, aut non agenda domini ſumus, non poſſe dici fatum talium eſſe cauſſam, neque cauſſas et principia externa eſſe proiecta, per quae talia ineuitabiliter aut fierent, aut non fierent. Nam ſi id eſſet, iam in noſtro arbitrio non eſſet, vt iſta eſſent aut fierent. Reſtare itaque, vt dicatur fati vis ſita in iis, quae natura fiunt, ita vt idem ſit natura ac fatum. Neque naturale eſſe hominem ex homine, equum ex equo naſci, vt non idem ſit fatale. - - Omnis quippe ortus initium eſſe diuinarum naturarum, dum mouentur, certum quem habitum ad res infernas.* His dum dubia ſua opponit Pomponatius, Stoicis armis vtitur, et cauſſam pendere ex cauſſa, adeoque independentem etiam in iis, quae libera dicuntur, cauſſam, non dari a ſeipſo oriundam

h) Act. philoſ. Vol. II. p. 376. i) pag. 973. de Fato, edit. Pariſ. §. VI. p. 24. edit. Londinenſis.
k) De Fato p. 152. Coll. Grotianae ſcriptorum Damus autem verſionem GROTII.

undam contendit. Quam cauſſarum catenam cum ex ipſo Lyceo confirmauiſſet, vt euitaret exceptionem Peripateticorum: *Hominem ſine extrinſeco concurrente vel ipſum determinante libere agere*, regerit [l]: *In potentia contradictionis debere eſſe determinationem, quia determinata hominis voluntas exeat in actum.* Cumque illud determinans detegendum eſſet, definiendumque, dixit *illud eſſe intelligentias vna cum corporibus coeleſtibus.* Quo ictu omnino proſtrauit phalanges Ariſtotelicas, cum ex ipſo intelligentiarum ordine nexuque conſequatur a ſupremo motore, etſi neſcio, nec talia curante ad infimam vsque intelligentiam quendam influxum determinantem oriri, et ab hac ad ſublunaria ipſumque hominem extendi. Quibus poſitis tantum abeſt, vt Stoicam neceſſitatem intrinſecam aſſeruerit, vt potius ab externo influxu in naturam ſublunarium cuncta, excluſo Deo, deriuet: quamuis Alexandream hypotheſin ſuo modo deſerat. Tacemus haec omnia obiectionis inſtar Pomponatium adducere, vt oſtenderet, omnem de fato doctrinam eſſe incertiſſimam, adeoque totam derelinquendam. Ex quo, ſi eum audis, ſequitur, cum nec Peripatetica, nec Stoica, nec Chriſtiana de praedeſtinatione doctrina dubiis inſuperabilibus careat, ea abiecta, negatae diuinae prouidentiae ſyſtema Lyceo gratiſſimum eſſe amplectendum. Id quod impietatem Pomponatii luce meridiana clariorem ponit.

§. IX. Satis, niſi fallimur, luculenter ex Pomponatii libro *de fato* oſtendimus, eum contemtis et irriſis Chriſtianae ſapientiae decretis Peripatetica praetuliſſe, et inuidiae declinandae cauſſa ſe tantum eccleſiae arbitrio ſubieciſſe, quamuis diceret [m], *ſimpliciter Eccleſiae credendum, vbi quoque doctrina eccleſiae intelligi non poſſit.* Clarum etiam eſt, eum Peripateticam doctrinam habuiſſe pro optima in hoc argumento, ſecundum quam *mundus eſt animal et de neceſſitate ſupra lunam, ſublunaria autem ſe habent, tanquam non ſtercora; ſic vt dicendum ſit, Deum producere vniuerſum, veluti luminoſum producit latitudinem luminis a certo gradu vsque ad non gradum*: eum porro exiſtimaſſe, quod in fine fatetur: *Deum non cognoſcere particularia, ſaltem generabilia et corruptibilia, niſi ſecundum ſpeciem, non ſecundum indiuiduum.* Quae impietatis Peripateticae ſunt pleniſſima, exacte vero cum phyſiologia Ariſtotelica conſpirant. Iam ex libro quoque *de Incantatione* oſtendendum, Pomponatium inſano Ariſtotelis amore infatuatum, grauioribus adhuc erroribus ſe implicuiſſe, et tamen nugis iſtis atque ſomniis ita Chriſtianam doctrinam poſtpoſuiſſe, vt iniuria eam et contemtu cumulare non erubuerit. Dabimus hic quoque eius placita, cumque libellus ſit longe rariſſimus, paucisque legendus ſe offerat, longe plura vero, quam in altero libro paradoxa decreta contineat, magis memorabilia, ordine ab ipſo Pomponatio delecto, ipſisque eius verbis, licet ſaepe barbaris, exhibebimus. Ita vero philoſophus ſtatuit:

Pomponatii philoſophia de incantationibus.

 I. Daemo-

l) pag. 393. m) pag. 1013.

I. Daemones ſingularia non intelligunt, ſiue per eſſentiam ſuam, ſiue per eſſentiam rerum ſingularium intellectarum, neque per eſſentiam aliarum rerum diſtinctam ab ipſis daemonibus [n]. In hoc aſſerto ſupponit Pomponatius ex Ariſtotelica phyſiologia intelligentias ſphaeris affixas, non niſi intellectu et appetitione ad primum motorem ferri, exque eo ſphaeram ſuam mouere, inferiorum rerum neque intelligentes neque appetentes, eo quod cum iis nullam habeant communicationem. Haec clauis inſtar eſſe poſſunt, ad reliqua intelligenda. Ea autem in ſequentibus [o], inde quoque roborat, quia ſenſibilia non agere poſſunt in intellectus penitus abſtractos. Inde daemonibus omnem in res materiales virtutem mirificam et operationem praeternaturalem denegat.

II. Profanum vulgus eſt, et rudes homines, qui, quod non norunt fieri per cauſſas manifeſtas et apparentes, in Deum vel in daemonem coniiciunt [p].

III. Homo eſt medius inter aeterna et generabilia atque corruptibilia, non tantum per horum excluſionem, verum et participationem. Hinc virtutes et vitia ſunt nobis non profecta quidem a natura, ſunt tamen in nobis horum ſeminaria [q].

IV. Humana anima cum ſenſum et intellectum contineat, ipſa eſt omnia [r].

V. Quamuis ſit in anima ſenſus tantum in actu et ſenſile in actu, et ſic ſolum ſecundum eſſe ſpirituale et non reale: nihil tamen prohibet, immo eſt neceſſarium, quod ipſa ſpecies ſpiritualis realiter producat rem, cuius eſt ſpecies, ſi agens fuerit potens, et paſſum bene diſpoſitum. Prolixe hoc vrget Pomponatius, eo quod hoc potiſſimum fundamento nixus demonſtrare cupit, imaginationis vim eam eſſe, ſpirituales vt effectus mirasque et inſolitas virtutes demonſtrare poſſit. Hinc ad motus corporis ex affectu animi, ad conceptionis et formationis foetus opus, et ad alias affectuum et imaginationis operationes prouocat, e. g. faſcinationes, praegnantium errores.

VI. Quamuis per ſpecies in anima et paſſiones ad intra et in corporibus, in quibus reperiuntur, fiant tam mirabiles effectus, nihil tamen prohibet, quin et ad extra et in corpora aliena aliquando conſimiles operentur effectus: certum enim, paſſum ſimiliter diſpoſitum ad extra, ſicut ad intra immo et aliquando magis ad extra, et agens habere ſufficiens dominium [s]. Hoc ex faſcinationis vi et cauſſa demonſtratum it.

VII. Daemones immediate mouent corpora motu locali, ſed non immediate alterant: Alteratio enim fit per corpora naturalia, quae paſſo clam vel aperte fuere applicata ab ipſis daemonibus [t]. His ſuppoſitionibus Pomponatius totum demonſtrationis ſuae mirabilis ſuperſtruxit aedificium.

VIII. Ex

n) pag. 8. o) pag. 19. r) pag. 30. s) pag. 39.
p) pag. 27. q) pag. 28. t) pag. 41.

VIII. Ex his ſequitur, quod aliqui multa ſint operati ſecundum naturalem et aſtronomicam ſcientiam, et tamen vel ex ſanctitate crediti ſunt operari, vel ex necromantia, cum tamen neque ſancti, neque necromantici ſint [u].

IX. Sequitur etiam, ſi verum eſt, quod a multis approbatis viris dicitur, ſcilicet aliquas eſſe herbas, vel lapides, vel alia huiusmodi repellentia grandines, pluuias, ventos, et etiam naturaliter reperiri aliqua alia apta inducere eadem: cum homines naturaliter ſcire talia poſſint, ſic applicando actiua paſſiuis, poterunt inducere grandines, pluuias et eas repellere, neque eſt hoc impoſſibile.

X. Ex his ſequitur vlterius, quod fortaſſis multi habiti ſunt magi et necromantici, vt Petrus Aponenſis, et Ciclus Eſculanus, qui tamen nullum commercium habuerint cum ſpiritibus immundis, immo fortaſſis cum Ariſtotele crediderint daemones non eſſe. Et aliqui exiſtimati ſunt a vulgaribus ſancti et crediti habere commercium cum angelis, propter opera, quae videbantur, cum tamen fortaſſe fuerint viri ſcelerati. Quod ſi dicatur horum aliquos facere ſigna bona, aliquos ſigna mala, vtpote aliquos ſignum crucis et orationes ſanctorum dicere, alios vero oppoſitum: credo haec facta fuiſſe ad deceptionem hominum; viros autem doctos et bonos malum non propalaſſe exiſtimo, ne ſcientia vileſcat et profanetur [x]. Hunc arietem ideo ſtruxit vaferrimus philoſophus, vt in ſequentibus omnia omnino diuinorum virorum ipſiusque Saluatoris miracula ſubrueret.

XI. Contingit, vt homines habeant ex proprietate indiuiduali virtutem operandi in externum obiectum in potentia, et per vim imaginatiuam et deſideratiuam, cum actu operentur; tunc talis virtus exit ad actum et afficit ſanguinem et ſpiritum, quae per euaporationem petunt ad extra, et producunt tales effectus. Ita reges Galliae ſtrumas curant [y].

XII. Contingit imaginatiuam et cogitatiuam virtutem eſſe valde fixas circa aliquid, ſic quod non ſunt ſecundum naturales diſpoſitiones, verum habitus valde fixi et diu permanentes, et quod habeant obedientiam ſpirituum et ſanguinis: et tunc in tali caſu res imaginatiua et cogitatiua ſic imaginantibus et deſiderantibus poteſt produci [z]. Prouocat ad imaginationem grauidae, ad fidem aegri etc. et hinc cribrorum et ſpeculorum fatidicorum effectus incomprehenſibili ſagacitate deriuat.

XIII. Si quae reperiuntur facta in vtrisque legibus, veteri Moyſis, et noua Chriſti, miracula, quae etiam in cauſſam naturalem reduci poſſunt, aſſerentibus tamen legibus illa eſſe facta ex miraculo, firmiter tenendum eſt, illa fuiſſe vera miracula. Quod vero eiusdem ſpeciei alia ſint miracula, alia non ſint, ſufficit eccleſiae catholicae auctoritas, quae Spiritu S. et verbo Dei regulatur [a]. Ita fortiſſimam obiectionem, quam in antecedentibus [b] attulerat, eneruari miracula Moſis et Chriſti, et ad cauſſas

u) pag. 45. x) pag. 46. y) p. 48. z) p. 52. a) p. 89. b) p. 70.

cauſſas naturales reduci poſſe, eludit magis, quam ſoluit. Hinc cum concedat [c], quamuis illae figurationes in cordibus ex fixa imaginatione figurari poſſint, et talia ſtigmata in talibus partibus generari, vt legitur de b. Franciſco, tamen ſi eccleſia Dei determinet, iſta facta fuiſſe ex miraculo, ſic firmiter tenendum eſſe, licet haec videantur de poſſibilibus remotis valde.

XIV. Non extra naturam et operationem eſt, mentes vocibus immutari et cogi, quibus immutatis et corpora immutari perſpicuum eſt. Fides tamen accedere debet habita verbis illis, ex qua maior fit euaporatio ratione praecantantis, et melior diſpoſitio ratione praecantati. Idem valet de figuris et characteribus [d].

XV. Obiici poteſt aſſerto; quaedam fuiſſe facta [e], quae nullo modo in cauſſam naturalem reduci poſſunt; veluti mortuorum reſurrectio, illuminatio coeci, eo quod hiſtoriae quoque gentilium teſtantur, multos ex inferis fuiſſe reuocatos, idque herbarum et daemonum vi. Talia fuere miracula [f] Veſpaſiani. His obiectionibus *capite* quidem *octauo* reſponſiones opponit, verum adeo frigidas, vt quae ei mens de miraculis diuinis inſederit, cauto lectori facile prodat. Vt enim neget, reuocationem hominis demortui ab inferis, eſſe naturae opus, ad theologorum modo auctoritatem et ſententiam prouocat, quos quam contemtos habeat infra videbimus. Ad exempla reſuſcitatorum a gentilibus allata regerit, aut fabulam eſſe, aut reſuſcitatos non fuiſſe vere mortuos, cuius exempla a ſuſpenſis, epilepſia correptis, apoplexia tactis etc. deſumit; ſcilicet, quod rebatur, eandem quoque reſuſcitationi mortuorum a Chriſto praeſtitae exceptionem obuerti poſſe. Immo ſi concedendum eſſe putat [g], quod fuerit vera reſurrectio, non tamen eam fuiſſe ait ex daemonibus, verum ex ipſo Deo, nihilque vetare, eos fuiſſe paganos et gentiles. Qua ratione omne illud, quod pro veritate R. C. doctrinaeque Chriſti a luculento hoc miraculo deſumitur argumentum infeliciter impieque euertit. Nec alia ratione Veſpaſiani miracula negat, quam, non reuera fuiſſe coecos, vel ſanatos fuiſſe a Veſpaſiano, quia fuiſſent talis diſpoſitionis [h]: ſimilia dicturus de Chriſto, niſi legum metus obſtitiſſet.

XVI. Grandis tamen contra haec omnia, quae daemonum exiſtentiam Deiue operationem immediatam, vt in reſurrectione, ſupponunt, dubitatio exſurgit, mirum eſſe ac monſtruoſum, tantum philoſophum, qualem omnes nationes vno ore Ariſtotelem fuiſſe confitentur, iſtud non vidiſſe, et aperte haec, a veteribus affirmata et innumeris hiſtoriis comprobata, negauerit, et tanquam ridicula et inania deſpexerit. Valde extollit hanc dubitationem, *quam, vtinam ſoluere ſcirem*, addit: ei quoque robur quantum poteſt apponit, et vbi reſponſionem parat [i], hac excuſatione vtitur: „Satis vereor, cum tantam rem aggredi tentem, ne „nomen

c) p. 91. d) p. 95. g) p. 113. h) p. 117.
e) p. 102. f) p. 111. i) cap. 12. p. 119.

„nomen temerarii ſubeam, et ſupra vires praeſumere videar. Verum „amor meus et obſeruantia, quam a teneris etiam annis erga Ariſtotelem „habui, impellunt ad ſui defenſionem haec paucula in medium afferre, „quae tamen, ſi ex toto difficultatem non euacuabunt, meam ſaltem in „eum obſeruantiam et charitatem monſtrabunt". Satis manifeſte haec produnt cauſſam, cur Ariſtotelem Chriſto et apoſtolis praetulerit impius philoſophus: quae vero ab eo exhibetur reſponſio, talis eſt, vt impietatem Peripateticam Pomponatii in aprico ponat. Huc enim omnia paucis redeunt: Primum cauſſam demonſtrat [k], cur daemones Ariſtoteles negauerit, nempe quia viderit, ex ſenſibilibus haec inſenſata probari non poſſe, et haec principiis naturalibus aperte aduerſari. Deinde cum operationum a daemonibus profectarum exempla innumera allegentur, praemiſſa proteſtatione, ſe hanc ſolutionem non pro abſolute vera habere, ſed tantum ita ex principiis Ariſtotelis reſpondendum videri, haec ſtatuit: 1. Deum eſſe cauſſam vniuerſalem omnium materialium et immaterialium, non efficientem modo, ſed et finalem et exemplarem atque formalem; immo mundi archetypum. 2. Omnium corporabilium, ſaltem generabilium et corruptibilium hominem eſſe ſupremum et nobiliſſimum. 3. In tota natura humana aliquos homines dependere ab aliis, vt ſe inuicem adiuuent. 4. Id vero varie fieri et aliter pro ratione dependentiae. 5. Deum autem, quanquam ſit omnium cauſſa, penes tamen Ariſtotelem nihil operari valere in hoc ſublunari mundo, niſi mediantibus corporibus coeleſtibus tanquam inſtrumentis per ſe et neceſſario requiſitis ad factionem et conſeruationem horum ſublunarium. Haec non textibus allatis ex Ariſtotele ſolummodo probat, ſed innumeris fere exemplis operationes corporum coeleſtium in haec inferiora roborat, ſigna futurorum euentuum inde orta aduocat, et magna fiducia concludit, omnem effectum hic inferius aut per ſe aut per accidens reduci ad coelum, et ex peritia corporum coeleſtium miranda et ſtupenda poſſe cognoſci et pronuntiari. 6. Harum vero operationum natura doctrina, experimento, libris aliisque ex fontibus homines nonnullos habere notitiam, qui ab imperita plebe vel pro daemoniacis vel pro ſanctis natis ex materno vtero vel extra maternum vterum habeantur. Quae facta inductione latiſſime exemplis furoris fatidici gentilium, poëtarum enthuſiaſmi, puerorum fatiloquorum, lapidum diuinandi virtute pollentium, prodigiorumque non ſine lectionis oſtentatione demonſtrare ſatagit. His omnibus praemiſſis in difficilibus et occultis rationes magis ab inconuenientibus remotas ſequendas eſſe ſtatuit. Et his ita ſuppoſitis, ſecundum Ariſtotelem ſine immediata Dei vel daemonum operatione ad ſupra allata exempla omnia reſponderi poſſe contendit. Deum ſecundum Ariſtotelem [l] ob perfectiſſimam eſſentiam, inferioribus ob eorum imperfectionem admixtam immediate copulari non poſſe, adeoque inſtrumentis et miniſtris opus habere [m]. Deum itaque in vatibus (etiam

k) pag. 120. l) p. 145. m) p. 147.

(etiam in oraculis gentilium) mediantibus intelligentiis mouere corpora coeleſtia, vt talia in phantaſia vatis generentur. Hic modus cum maxime naturalis ſit, magis retinendam eſſe Ariſtotelis ſententiam, quam aliam. Per contactum itaque intelligentiae corpori coeleſti praeſidentis, ſiue potius clariusque ex diſpoſitione corporum coeleſtium habere vates iſtam virtutem fatidicam, quae cauſſa ſit, cur vates non fiant, ſed ex peculiari corporis diſpoſitione melancholica naſcantur [n]. Fieri haec quidem ab intelligentiis, verum non ab eis, quas alii dicunt, quandoquidem ſufficiat numerus ab Ariſtotele poſitus [o]; et haec modo mediantibus corporibus coeleſtibus, tanquam earum neceſſariis inſtrumentis, cum natura ordinate procedat, primaque (Deus) non coniungantur infimis ſine mediis. Similiter fieri prodigia, plorare ſtatuas, guttas emittere; quamuis haec multoties ſint hominum et ſacerdotum deceptiones, quod temporibus ſuis contigiſſe affirmat. Spectra autem et apparentes imagines, qualis illa fuit S. Coeleſtini in aëre in vrbe Aquilana viſa, factas eſſe a Deo per miniſtros ſuos, qui ſint intelligentiae coelum mouentes mediantibus coelis: eas autem non formas eſſe talium corporum, ſed motores [p]. Et per hos Deum rebus inferioribus prouidere eaque curare. Eſſe vero etiam demortuorum imagines diu in aëre, et ſonum edere poſſe, hincque illas ſpectrorum apparitiones oriri [q]. Haec ſimulacra a corporibus coeleſtibus facta illos Deos fuiſſe, quos homines ſaepe allocuti ſint [r]. Vera quoque eſſe auguria, quibus prouidentia diuina vtatur; eſſe autem ea effectus coelorum, et naturae [s]. Animam vero diſponi ſecundum materiae diſpoſitionem, et ipſam materiam ſuſcipere virtutes coeleſtes, quae virtutes coeleſtes animam dirigant ad diuerſos fines [t]. Quaecunque autem daemonibus operationes tribuantur, fieri quoque poſſe ex iisdem cauſſis per hominem. Ex his tandem, multifaria, quae auctori non deneganda eſt, eruditione et lectionis copia diſputatis, hanc tandem concluſionem format [u]: *Si quis mirabilia et occulta naturae opera conſiderauerit, virtutes corporum coeleſtium Deum et intelligentias, humana et omnia inferiora, curantes, nihil opus eſſe daemonibus, vel aliis intelligentiis, niſi Ariſtotelis, adeoque nec genios nec peculiares hominum cuſtodes ponendos eſſe. Eis autem qui ponunt animam immortalem et multiplicatam, naturalem eſſe debere reſurrectionem, arteque procurandam* [x]. *Cum autem manifeſtum ſit, Ariſtotelem reſurrectionem negaſſe, ideo certiſſimum eſſe apud eum, humanam animam eſſe mortalem, niſi figmentum maximum opinionem Auerrois ſomniemus, videlicet vnicam in omnibus hominibus eſſe animam, quod inintelligibile ſit.* Hactenus vna ſerie Pomponatius, qui cum veram mentem in hac diſſertatione expoſuerit, recte, niſi fallimur, impietatis Peripateticae accuſatur. Ea vero in ſequentibus ſic porro explicat:

XVII. Deus

n) p. 152. o) p. 155. r) p. 179. s) p. 183. x) p. 215.
p) p. 169. q) p. 173. t) p. 187. u) p. 213.

XVII. Deus omnia intelligit, et ſe quidem per eſſentiam, reliqua vero per cauſſam, quoniam aliorum eſt cauſſa omnium [y].

XVIII. Intelligentiae primo per ſe intelligunt, et in ſe ipſis intelligunt ſuperiora, quoniam eorum ſunt effectus, inferiora vero in ſe ipſis, non extra, intelligunt, quoniam ſunt cauſſae inferiorum: hinc exactiſſimam habent notitiam ſublunarium, verum tantum in ſpecie, non in indiuiduo; ſic vt opus haud ſit, ſi Deus vel intelligentia Socratem producat, vt nunc intelligat particulariter Socratem, et hoc inſtans; eo quod demum per locum et tempus determinantur [z].

XIX. Deus et intelligentiae in haec inferiora agere non poſſunt; ab agente enim immobili non poteſt prouenire nouum, niſi mediante motu antiquo.

XX. Mouent itaque Deus et intelligentiae intellectum et voluntatem tanquam prima mouentia, non tamen ſine corporibus coeleſtibus [a].

XXI. Voluntas partim eſt materialis, quia ſine re corporali agere non poteſt, partim eſt immaterialis, quare ſupra corpus operari, et eligere poteſt, et libera eſt [b].

XXII. Vates ex genitura ſua et principiis generationis ita ſunt diſpoſiti, ſed remote, habent autem aliquam propinquiorem diſpoſitionem ad ſuſcipiendos afflatus diuinos: formalis autem et effectiua eſt cognitio et ſimilitudo rerum habita a corporibus coeleſtibus [c]. Tales fuere Eliſaeus, Ioſeph, Daniel, et vates etiam gentiles.

XXIII. Deus non tantum vnius eſt cauſſa, verum omnium; quare et omnium vaticiniorum cauſſa eſt, ſecundum tamen alteram et alteram diſpoſitionem coelorum, et diſpoſitionem paſſi dat vaticinium, diuerſi autem ſitus coeleſtium corporum continue variantur.

XXIV. Sanitas miraculoſa fit vel ex imaginatione credentis, vnde ſi oſſa ſancti eſſent oſſa canis, et tanta et talis de eis haberetur imaginatio, non minus ſubſequeretur ſanitas quam ex oſſibus reliquiarum: immo multa corpora venerantur in terris, quorum animae patiuntur in inferno; vel illa fit ſecundum peculiarem diſpoſitionem ſubiecti [d].

XXV. Preces, quae imbrem operatae ſunt, effecerunt id virtute imaginationis vehementis. Nam cum hominis in anima voluntas et maxime imaginatiua fuerint vehementes, elementa, venti et reliqua materialia ſunt nata obedire eis. Hinc debent preces ex imo corde prouenire, et eſſe feruentes [e], quoniam ſic ſpiritus melius afficiuntur, et ſupra materiam fiunt validiores, non vt flectant intelligentias, ſunt enim immutabiles, ſed vt magis afficiantur. Et hac quoque ratione vapores acriter affectorum potuere figurare imaginem diui Coeleſtini [f]. XXVI.

y) p. 237. z) p. 239.
a) p. 240. b) p. 241. c) p. 244.
d) p. 249.
e) p. 255. Ita vero his ſibi placet Pomponatius, vt grauem dicam iis ſcribat, qui philoſophos impietatis accuſant, cum ipſi ſoli rationalem orandi modum ſubminiſtrent, reliqui irrationali modo orent. En vero pietatem. f) p. 259.

XXVI. Iuxta hanc imaginationem non eſt incredibile aliquem hominem ſub tali conſtellatione natum, vt imperet mari, ventis et tempeſtatibus, vel vt ex dono coeli ſanet daemoniacos, etc. verbo: virtute coelorum miracula ab hominibus poſſunt perpetrari [g].

XXVII. Negare Deum, intelligentias et corpora coeleſtia eſſe cauſſam malorum naturalium, eſt deſtruere pulchritudinem et ordinem vniuerſi, quae conſiſtit in diuerſitate [h].

XXVIII. Corpora coeleſtia ſecundum diuerſas partes ſuas cauſſant diuerſitatem in mundo inferiori.

XXIX. Quia neque Deus neque vlla creatura voluntatem poteſt cogendo mouere, ideo neque Deus neque corpora coeleſtia ſunt vel eſſe poſſunt cauſſa mali moralis [i].

XXX. Quoad diſpoſitionem tamen ſine dubio corpora coeleſtia ſunt cauſſae malorum; verum tale malum non eſt malum culpae, ſed naturae, quod eſt Dei et intelligentiarum ac corporum coeleſtium [k].

XXXI. Quamuis alliciendo et diſponendo ad peccatum Deus et corpora coeleſtia agant in hominem, illis tamen non ſuccenſendum eſt, quia quod malum eſt vni, bonum eſſe poteſt alteri. Natura etiam deſpiciens partem, reſpicit totum, et relinquens minus bonum de maiori bono procurat. Diſponunt etiam corpora coeleſtia, non vt ſequatur homo, ſed vt ſuperet diſpoſitionem, et efficiatur clarior. Coeli enim diſpoſitiones non neceſſitant [l].

XXXII. Aſtrologi recta dicunt et conſona ſenſui ac rationi [m].

XXXIII. Homines ex vi continentis vel ex aliquo alio conuerti poſſunt in lupos, vel porcos, vel aues, forma hominis in eam formam transmutata [n].

XXXIV. Vnumquodque quod incipit, ſiue ſit animatum, ſiue ſit inanimatum, ſiue ſit vnum per alligationem, ſiue ſit natura, ſiue ad placitum habet augmentum ſtatum, declinationem: idque non tantum in naturalibus, verum etiam moralibus. [o].

XXXV. Ideo cum oracula inceperint, debent etiam finem capere, diſpoſitio enim illa ex corruptibilibus eſt [p].

XXXVI. Quare cum ritus illorum priorum deorum erant oracula talia, qualia conueniebant diis illis, ideo per aduentum nouae legis, nouae diſpoſitiones et nouae conſuetudines debebant induci, priores corumpi, et ſic rationabiliter illa oracula defecerunt [q].

XXXVII. Cum autem legum mutatio ſit maxima mutatio, et difficile ſit a conſuetis ad maxima inconſueta tranſire, ideo oportet pro ſecunda lege ſuccedente inconſueta mirabilia, et ſtupenda fieri. Quare a corporibus coeleſtibus in aduentu legis nouae debent prodi homines miracula facientes, ventis et maribus imperantes, languores ſanantes, ſecreta pandentes,

g) p. 259. h) p. 274. i) p. 278. n) p. 295. o) p. 300.
k) p. 279. l) p. 280. m) p. 285. p) p. 302. q) p. 303.

tes,futura praedicentes etc. Quod enim ſparſum eſt in herbis, et animalibus vnitum eſt in illis ex Dei et intelligentiarum munere, ſuntque Dei filii.

XXXVIII. Verum non ſolum vnus primus talis eſt, ſed ſunt etiam multi alii, qui vel eandem deitatem ab eodem primo recipiunt, vel eam recipiunt a conſimili influxu intendente dictam legem perficere. Vnde tales legum conditores per multa ſecula praedicuntur a prophetis.

XXXIX. Cum talis coelorum influxus ceſſabit et declinabit, lex labefactari incipiet, donec in nihil conuertatur, latet tamen in quibusdam mutatio ob temporis diuturnitatem [r].

XL. Nihil inconuenit, ſi nunc nomine Ieſu et ſigno crucis languores expellantur, olim vero minime, quoniam nondum venerat eius hora [s].

XLI. Videmus et iſta et ſua miracula in principio eſſe debiliora, poſtea augeri, deinde eſſe in culmine, deinde labefactari, donec in nihilum reuertantur. Quare et nunc in fide noſtra omnia frigeſcunt, miracula deſinunt, niſi conficta et ſimulata, nam propinquus videtur finis.

XLII. Ritus qui nunc ſunt, infinities fuerunt, ſecundum ſpecies et infinities erunt, nihilque eſt, quod ſimile non fuerit, et conſimile non erit, nihilque erit, quod non fuit, nihil fuit, quod non erit. Quare cum continua et aeterna ſit talis viciſſitudo, habet cauſſam aeternam et per ſe; in nullam autem aliam cauſſam reduci poteſt, niſi in corpora coeleſtia Deum et intelligentias [t].

XLIII. Non eſt fortaſſe mirandum, per infinitum tempus alibi aliter fortuna influente, res humanas in eundem ſaepius caſum deferri [u].

XLIV. Deus et corpora coeleſtia habent procurare magis de legibus et religionibus, quam de ipſis regibus et regnis: ſunt enim diuturniores et longe nobiliores. Quare huiusmodi legislatores, qui Dei filii merito nuncupari poſſunt, procurantur ab ipſis corporibus coeleſtibus [x].

XLV. Quia in omnibus tempora variantur de bono in malum, quare et de lege in legem, modo meliorem modo deteriorem: hoc enim poſtulat vniuerſi perfectio, et haec fiunt viciſſitudinarie.

XLVI. Quia in vnaquaque lege, Moſis, gentilium, Mahumeti, fiunt miracula, qualia leguntur et memorantur in lege Chriſti; videtur hoc conſonum, quoniam impoſſibile eſt, tantam fieri transmutationem, ſine magnis prodigiis et miraculis.

XLVII. Non ſunt autem miracula, quod ſint totaliter contra naturam et praeter ordinem corporum coeleſtium, ſed quia inſueta et rariſſime facta, et non ſecundum communem naturae curſum, ſed in longiſſimis periodis [y].

§. X. Habes, Lector attente, ipſum Pomponatii ſyſtema phyſiologicum, quod an impietate vllum vincat, dubii haeremus. Adeo vero aperte *Excuſatio impietatis Pomponatii.*

r) p. 305. s) p. 306. t) p. 311. u) Haec aſſerta poſtulat aeternitas mundi, quam Pomponatius hoc loco euidenti ratiocinio ſupponit. x) p. 313. y) p. 314.

aperte rem Chriſtianam omnem perditum iuit, vt ne colorem quidem reliquerit, credendi magis ſobria eum ſtatuiſſe. Ne vero tanta ſentiendi et illudendi licentia omnem in ſe ſacerdotum nationem velut crabrones irritaret, *capite vltimo* determinate promiſit definire, quid ſentiat. Afferamus has quoque eius concluſiones, ne iniquius cum Pomponatio egiſſe videamur: illae his potiſſimum conſtant:

I. Qui ad mentem Ariſtotelis aliquas ſubſtantias immateriales, praeter intelligentias mouentes orbes ponunt, minime Ariſtotelici dicendi ſunt, immo prorſus ab eius dogmate alieni habeantur [z]. Probat id multis rationibus Peripateticis.

II. Propter effectus, quos communiter homines attribuunt daemonibus, immo et bonis angelis non interueniente Deo ſecundum modum ſpecialem et proprium, ſed tantum ſecundum modum generalem, dimiſſo etiam Ariſtotele, efficaciter probari non poteſt, tales ſubſtantias immateriales eſſe *. Etiam hoc multiplici ratione probat, pleraque vero eo redeunt, ſubſtantiam pure immaterialem non poſſe agere in corpus, niſi mediante corpore. Quod ſi verum ſit, ſufficere corpora coeleſtia. Eſſe quoque irridendum [a], cum corpora coeleſtia tantam rerum molem moueant, ea non poſſe tam futiles et inanes effectus edere, vt opus ſit nouos inducere Deos et noua figmenta. Etiam hanc rationem addit, quod hoc Ariſtoteli, Theophraſto, Eudemo Alexandro placuerit: cum itaque naturaliter nullus ſit in doctrina conferendus Ariſtoteli et viris citatis, magnam hoc fidem facere opinioni [b]. Praeferendam quoque hanc ſententiam Chriſtianae [c], eo quod corpora coeleſtia omnia ea facere poſſint, quae angelis tribuuntur, et quidem multo expeditius [d].

III. Si in hoc mundo inferiori aliquis eſt effectus, qui de neceſſitate ſine ſecundis cauſſis fiat a Deo, hunc effectum Peripatetici ſaluare non poſſunt, hocque oſtendit doctrinam Peripateticam non eſſe veram, ſed deficientem.

IV. Aliqua in iſto mundo inferiori facta ſunt, quae nullo modo ſecundum Ariſtotelis principia ſaluari poſſunt, immo apertiſſime eius dogmatibus ſunt repugnantia. Qualia ſunt miraculum ſolis quieſcentis, vel retrogredientis Ioſ. X. 1 Reg. XX [e].

V. Talia miracula quae ſunt praeter ordinem creata, et a ſolo Deo fieri poſſunt, et fiunt aliquando, veraciter demonſtrant inſufficientiam doctrinae Ariſtotelis, et ceterorum philoſophorum, ipſamque veritatem et firmitatem religionis Chriſtianae aperte declarant, ſolaque haec vere et efficaciter facere poſſunt [f].

VI. Quicquid affirmatum eſt, per ſcripturam canonicam et vniuerſaliter decretum eſt per ſanctam eccleſiam catholicam, illud totum firmum, ratum

z) p. 319. *) p. 322. c) p. 328. d) p. 330.
a) p. 324. b) p. 325. e) p. 334. f) p. 339.

ratum, ineuitabile, inconcuſſibile et prorſus ſine aliqua dubitatione tenendum eſt, quicquid vero damnauerit, reiiciendum [g].

VII. Cum itaque eccleſia daemones et angelos eſſe determinet, et talia aliquando operari, id firmiſſime tenendum eſt, quamuis talia per naturam fieri poſſint, et fiant abſque eorum praeſidio. Verus enim Deus eſt Chriſtus, nec poteſt mentiri, Ariſtoteles et Plato fuere homines mortales, ignorantes. Vnde concludendum, intelligentias per ſenſus cognoſcere, mutari, alterari, mouereque [h]. En vero, Lector, quibus coronis Venerem ſuam ornet Pomponatius, et qua ratione videri velit ideo haec omnia tam ſubtiliter diſputaſſe, vt Peripateticae philoſophiae nerui incidantur, et proſternatur auctoritas, ipſe vero et ſcripturae et eccleſiae obſequium fidei demonſtret. Verum caue, mentienti ſimulantique fidem adhibeas, qui ſatis aperte in ipſa tractatione prodidit, nihil minus ſibi curae eſſe, quam religionis Chriſtianae veritatem, et ſe iſta tantum ſcripſiſſe, vt inquiſitorum oculos falleret. Non vrgebimus, fortiſſimis pro Peripatetico ſyſtemate rationibus, friuolas, frigidasque obiectiones repoſuiſſe, et haud ſemel Peripateticis Chriſtiana poſtpoſuiſſe, retuliſſe quoque Chriſtum et gentiles vates, item legem Chriſtianam et Muhammedanam in vnam claſſem, habuiſſe Ariſtotelem pro ſummo veritatis magiſtro, fateri, ſe ſatisfacere eius dubitationibus non poſſe, et quae alia plurima ſunt, ſumma fide, ne omiſſa quidem dictionis barbarie a nobis relata; ea enim facile ipſi Lectori ſuppeditabit memoria. Sed id tamen monemus, ſuomet indicio, vt ſoricem, ſe prodidiſſe auctorem, hancque eius ſententiam fuiſſe, loquendum cum vulgo, ſentiendum cum philoſophis, nihil horum myſteriorum ad ſacerdotum turbam vulgandum, velandam abſcondendamque ſuam opinionem, ſimulandum Chriſtianum fidei obſequium; cauendum vero ab ineptis et puerilibus cleri dogmatibus, et philoſopham ſententiam retinendam, quae ſola imperium teneat; exotericam vero doctrinam iſtam ad vulgus ducendum ſeruandam eſſe. Quod vt clariſſime demonſtrat, caput vltimum eum tantum ad obiiciendum oculis lectoris puluerem addidiſſe, ita in hac ipſa tractatione paſſim haud obſcure profeſſus eſt. Ait enim: *Haec*, quae explicuit, *myſteria a profano vulgo non percipi, ab iſtis tamen philoſophis, qui ſoli ſint dii terreſtres, et tantum diſtent a ceteris, cuiuscunque ordinis ſiue conditionis ſint, ſicut homines veri a pictis, ſint conceſſa atque demonſtrata* [i]. Et alio loco [k] *rude vulgus* contemnit, *quod veras cauſſas non poteſt capere;* ait autem, *homines iſtos non philoſophos*, (dixerat ſupra cuiuscunque generis aut ordinis ſint, adeoque theologos quoque, ſacerdotes, etc.) *qui reuera ſint veluti beſtiae, non poſſe capere Deum, coelos et naturam haec poſſe operari, credereque ita eſſe de intelligentiis veluti de hominibus; rude autem vulgus inſtruendum et inducendum eſſe ad bonum et a malo abſtrahendum, vt pueri inducuntur ſpe praemii et metu poenae.*

 Monet

g) p. 340. h) p. 341. i) p. 48. k) p. 216.

Monet etiam lectorem, vt arcanam habeat hanc philoſophiam, eo quod aperte philoſophantes magnis perſecutionibus exponantur, eamque ab cauſſam exempla Anaxagorae, Socratis, Platonis, Ariſtotelis recitat. Etiam a conſenſu tacito et arcano prudentiorum haec dogmata commendat, Platonis verbis vſus, „maximam huius rei cuſtodiam eſſe, nihil ſcri„bere, ſed addiſcere“. Immo ab infelici et inepto effectu talia non initiatis reuelatorum argumentum ſumit; ſcribens [l]: „Sat ſcio me in tam ar„duis argumentationibus et in tam arcanis naturae rebus philoſophiae im„peritis minime ſatisfacturum, immo nihil eſt, quod magis philoſophiam „ridiculam faciat, quam tam diuina agreſtibus et profanis viris velle per„ſuadere: neque hoc irrationabiliter contingit. Cum enim tum ex diſ„ſuetudine audiendi, tum ob ingenii hebetudinem haec minime capere „poſſint, in philoſophos et philoſophiam culpam transferunt, quo fit, vt „conuitiis et irriſionibus eos proſequantur, immo quod deterius eſt, ex „vrbibus expellant, trucident, et prorſus exterminent: qualis apud phi„loſophiae alumnos habendus ſim, ſatis vereor, hae namque difficultates, „vt mea fert opinio, tales et tantae ſunt, vt quantumcunque conſumma„tum philoſophum defatigarent“. Verum ne putes haec ad plebem tantum pertinere, audi, quaeſo, ex tripode definientem [m], „reuera, qui de philoſophia „non participat, beſtia eſt“. Qua vna voce pontificem, totumque ſenatum eccleſiaſticum, cui vltimo capite puluerem obiicit, aut ſecum philoſophari cogit, aut inter beſtias refert, quid non de eccleſia reliqua dicturus? Nam ad ſacri ordinis viros ſe oculum intendere clare innuit, ſcribens [n]: „Haec non „ſunt communicanda vulgaribus, quoniam horum arcanorum non ſunt „capaces, et non credunt niſi quod vident, vel quae ſunt videre aſſueti. „Cauendum eſt etiam cum imperitis ſacerdotibus de his habere ſermonem; „cauſſa autem patens eſt, quia multotiens philoſophi fuerunt ex vrbibus „expulſi aut incarcerati, aut lapidibus et vltimo ſupplicio affecti, et ſic „propter beneficium tulerunt ſupplicium“. Quae omnia ſatis aperte euincunt, Pomponatii declarationes Chriſtianam pietatem ſpirantes eſſe nugiuendulas et fictitias, nec fidem merere, cum Ariſtotelis philoſophiam pro vnica ſapientia habuerit. Sed ineptiarum Peripateticarum et barbararum ſordium ſatis ſuperque eſt: iam ad Pomponatii diſcipulos progrediendum.

Diſcipuli Pomponatii.

Hercules Gonzaga.

Theophilus Folengius.

§. XI. Diſcipulos habuit Pomponatius celeberrimi nominis, et magnae eruditionis viros, et hos quidem haud paucos. Inter eos eminent HERCVLES GONZAGA, poſtea cardinalis, qui tanti praeceptorem ſuum fecit, vt defunctum patrio ſuo tumulo inferri curaret, teſte IOVIO [o]. Tum THEOPHILVS FOLENGIVS [p], vir iucundiſſimi ingenii

l) p. 136. m) p. 269. n) p. 261.
o) loc. cit.
p) TOMASSIN. Elog. vir. illuſtr. T. II. p. 72. Vitam eius meditabatur Naudaeus, vid. Naudaeana p. 26. ſed non edidit. Habes tamen nonnulla in Naudaeanis l. c. et in Addit. p. 157. quibus addendi hiſtoriae literariae ſcriptores paſſim. vid. BAILLET Iugemens des ſavans T. IV. p. 194. TEISSIER Eloges des hommes ſavans T. I. p. 407.

ingenii et luculentae eruditionis, qui licet S. Benedicti religionem eſſet profeſſus, ruſtico tamen carmine, quod perſonato MERLINI COCCAII nomine edidit [q], et in quo Latino ſermoni ſuae gentis verba mira iucunditate miſcuit atque ingenii feliciſſimi conatu, tum quidem inſolito, inauditum carminis genus [r] exorſus eſt, ſatis prodidit, philoſophiae praeceptis ſe accurate fuiſſe imbutum. PAVLVM IOVIVM quoque epiſcopum Nucerinum inter eos diſcipulos fuiſſe, ſupra iam ex Spondani teſtimonio audiuimus, qui tamen, licet elogium ei ſcribere eſſet aggreſſus, impietatis illum accuſare, et ſeductae iuuentutis Scholaſticae reum agere non erubuit. Audiuit quoque Pomponatium Helidaeus Foroliuienſis [s], itemque GASPAR CONTARENVS, poſtea cardinalis, quem iuuenem nobilem praeceptoris hypotheſin de animae mortalitate refutaſſe ſatis feliciter ſupra monuimus. Eius laudes expoſuere poſt IOVIVM [t] varii, inter eas autem haud minima eſt, quod in Peripatetica philoſophia fuerit verſatiſſimus, purpuramque cardinalitiam ſingulari atque eleganti eruditione ornauerit [u]. Maxime vero inter Pomponatii diſcipulos famoſum ideo nomen conſecutus eſt SIMON PORTA vel PORTIVS, eo quod magiſtri veſtigia in tuenda impietate Ariſtotelica gnauiter preſſiſſe viſus eſt. Fuit is Neapolitanus, Piſis autem philoſophiam Peripateticam tanta cum laude et eruditionis opinione docuit, vt communi eruditorum conſenſu magnus Peripateticus diceretur [x]. Cuius eruditionis Peripateticae ſpecimen eſſe poſſunt libri duo *de rerum naturalium principiis* in Germania [y] recuſi, in quibus Alexandrum Aphrodiſienſem ſecutus acute et eleganter de principiis rerum naturalium diſputat, et cum nulla alia in re obſcurior magis ſit Ariſtoteles, et incertis vagisque notionibus veram mentem recondat, omnes vires eruditionis, quam praeſtantiſſimam poſſidebat, adhibuit, vt veram eius mentem detegeret. Cuius exemplum eſſe poſſunt, quae de obſcuriſſimo argumento: an materia ſit principium indiuidui diſſerit [z]. Peripateticae philoſophiae iunxit accuratam artis ſalutaris cognitionem, cui varia ſcripta debemus, enarrata ab ABR. MERCKLINO [a] qui, videndus. In eo autem Pomponatium Peripatetica et medica eruditione clariſſimum ſuperauit, quod philoſophiae philologiam iungendo, in Graecae atque Latinae linguae cognitione excelluerit, praeceptore dicendi ſqualorem ſequente. Tanta autem fide magiſtri placita ipſamque Ariſtotelis ſententiam recepit, vt ſingulari tractatu

Paulus Iouius.

Gaſpar Contarenus.

Simon Portius.

q) Prodiit Macaronicorum titulo aliquoties, nos vtimur editione Veneta 1585. 8.

r) Inde dictio illa ludicra initium ſumſit, quam magna eruditione ex orbe literato eiecit FRANCISCVS VAVASSOR, ſingulari libello. Folengius autem, quamuis inuſitatum veteribus dicendi genus adhibuerit, carminis tamen virtutes magna cum laude expreſſit, et haud raro quoque lepidiſſima ſatyra ſui temporis mores, etiam inter philoſophos exagitauit, haud pauca quoque ex adytis philoſophiae deſumta interſperſit.

s) Vid. WIERVS de Praeſtig. Daemon. L. VI. p. 569.

t) c. 100. p. 234.

u) Conſulendi qui de doctis cardinalibus etc. egerunt.

x) Vid. THVANVS L. XIII. p. 276. et TEISS. ad h. l. Elog. T. I. p. 197 ſeq.

y) Marpurg. 1598. 8. quam editionem praeſentem habemus.

z) c. 10. p. 104.

a) Linden. renouat. p. 974.

ctatu *de anima et mente humana*, Florentiae primum [b], et deinde Neapoli inter opuſcula eius [c] edito demonſtrandum ſibi ſumſerit, animas cum corpore interituras. Quod quibus quidem rationibus euincere conatus ſit, dicere non habemus, qui librum rariſſimum [d] non vidimus; eodem vero quo praeceptor, argumentandi genere vſum fuiſſe, et ex Peripatetico ſyſtemate id demonſtrauiſſe, nulli dubitamus; eo enim ſuppoſito certiſſimam hanc demonſtrationem eſſe, candide fatendum eſt. Et haec cauſſa eſſe videtur, cur GESNERO [e] opus audiat impium, et porco non homine auctore dignum, id quod repetiere, NICOLAVS TOPPIVS [f] et B. G. STRVVIVS [g]. Hinc cum opuſcula eius ob eruditionem, quae in iis ſparſa eſt Peripateticam luce repetita digna iudicaret IACOBVS ANTONINVS MARTA, *Apologiam de animae immortalitate cum digreſſione, quod intellectus ſit multiplicatus* adiiciendam, venenoque antidotum parandum eſſe ſtatuit. Dolendum virum doctum et in hiſtoria rerum naturalium haud infeliciter verſatum, librum *de Piſcibus*, quem ſcribere aggreſſus erat, abieciſſe, et tractationem ideo omiſiſſe, quod eam iam occupatam cerneret a Guilelmo Rondeleto. Obiit, teſte THVANO, quinquaginta ſeptem annos natus, et cum alio Simone Portio Romano [h], non eſt confundendus. Porro inter diſcipulos Pomponatii magna doctrinae Peripateticae laude excelluit Ioannes Geneſius de Sepulueda, de quo cum ex inſtituto infra tradendum ſit, hoc loco nihil addimus.

I. G. Sepulueda.

Iulius Caeſar Scaliger.

Ipſum quoque Iulium Caeſarem Scaligerum Pomponatium audiuiſſe, ex loco quodam epiſtolarum eius [i] intelligitur. Maximo vero iure inter ornatiſſimi ingenii diſcipulos Pomponatii numerandus eſt praeter Hieronymum Fracaſtorium LAZARVS BONAMICVS vir doctiſſimus, gente Baſſianenſis Taruiſanus, qui inter elegantiſſima ſeculi XVI ingenia referri meruit [k]. A parentibus ruſticis agriculturae deſtinatus ingenii tamen excellentis et praecocis ſtimulo incitatus, relicto agro ad Muſarum caſtra transiit, et Calphurnium Marcumque Muſurum, in Graeca et Latina lingua, Pomponatium in Peripatetica philoſophia praeceptores habuit, et imprimis naturali philoſophiae ea diligentia operam impendit ſuam, tantaque felicitate philoſophiae ſtudiis philologiam coniunxit, vt inter eruditiſſimos aeui ſui viros connumeraretur, paucosque haberet aequales. Reginaldi Poli cardinalis patrocinio vſus, in eius familia Romae vixit, quo factum, vt, cum Roma duce Carolo Burbonio diriperetur, id quod anno MDXXVII accidit, ſupellex eius libraria, quam ampliſſimam habebat, disiecta periret. Poſtea ad Patauinam cathedram vocatus, humanitatis doctrinam vsque ad vitae finem docuit, aliasque vocationes cum lautis ſtipendiis a pontifice, rege Hiſpaniarum, Bononienſibus aliisque ob-

Lazarus Bonamicus.

b) 1551. 4. c) Neapoli 1578 fol.
d) Vid. VOGT. Catal. libr. rar. p. 468. ſ.
e) In Biblioth.
f) Bibl. Neapol.
g) Introd. in Hiſt. liter. c. 9. §. 7.
h) Edidit is Lexicon Latinum Graeco-Barbarum, vid. TEISSIER l. c.
i) Epiſt. 90.
k) IMPERIALIS in Muſeo p. 26. TEISSIER l. c. p. 126.

oblatas declinauit, fatis functus anno MD LII, tres ſupra ſeptuaginta annos natus. Gauiſus eſt amicitia ſummorum virorum, et ex cardinalium collegio Petri Bembi atque Iacobi Sadoleti, quibus eum commendauit eloquentiae Latinae dulcedo, quam tanti feciſſe dicitur [l], vt maluerit loqui cum Cicerone, quam ſummis in eccleſia honoribus perfungi, praetuleritque Auguſti imperio Tullianam dicendi elegantiam. De hac vero eius dicendi copia atque elegantia, deque litibus cum Eraſmo in hiſtoria eloquentiae Romanae dicendum examinandumque eſt, vtrum Ciceroni, quod nonnulli faciunt, aequari meruerit. Illud autem maxime laudandum in Bonamico, quod eruditiſſimos diſcipulos habuerit, eosque quamplurimos, ita vt communis Italiae praeceptor dictus ſit. Hoc enim ad philoſophiam quoque pertinet, cuius ſtudioſos a barbarie Pomponatii ad humanitatis ſtudia et ſcribendi nitorem reuocauit. Vitam quoque philoſopho dignam egiſſe dicitur, teſteque Io. Mich. Brvto [m], *non facile erat iudicare, vtrum in Bonamico comitas atque affabilitas maior, an optimarum artium ſcientia, cum in omnibus excelleret maxime, ineſſet.* Pauca tamen ipſe edidit, iudice G. Saldeno, ne [n], cum ipſe Ariſtarchum ſe aliis praeſtaret, ab iis reprehenderetur. Certe in philoſophia foetum nullum protulit, quamuis ea fuiſſe in philoſophia peritia dicatur, vt paucos aequales haberet, ſuperaretur vero a nemine, iudicaritque Imperialis [o], plus gloriae a diſcipulo hoc Pomponatio exſurgere, quam diſcipulo a praeceptore. Tandem etiam inter Pomponatii diſcipulos refertur IVLIVS CAESAR VANINVS, impietatis nomine famigeratiſſimus. Hunc enim viri docti magno conſenſu inter eos referunt, qui ex Pomponatii diſciplina prodierunt, vt ex locis eorum, quae in fine paginae damus [p], intelligi poteſt. Mirandum autem eſt, viros hos literatiſſimos, actorumque in republica eruditorum non ignaros, non fuiſſe recordatos, Pomponatium anno M D XXV obiiſſe, editum vero in lucem eſſe Vaninum demum anno MDLXXXVI, ex quo patet, non ſine ingenti anachroniſmo Vaninum viros iſtos doctos inter diſcipulos Pomponatii referre potuiſſe, recte ideo notatos a celeberrimis viris C. A. Hevmanno [q] et G. Stollio [r]. Deceperunt vero eos ipſa Vanini verba, qui paſſim in libro *de Natura regina deaque mortalium*, Pomponatium diuinum praeceptorem

Iulius Caeſar Vaninus, an Pomponatii diſcipulus?

l) Ghilini Theatr. vir. doct. P. I.

m) Epiſt. p. 596.

n) De libris eorumque vſu et abuſu p. 43. ſ. qui quoque de contemtu SS. literarum, qui illi obiici ſolet, videndus. Inde Impietatis ſuſpectus factus eſt, vid. Reimmanni Hiſt. atheiſm. p. 363. Certiores tamen, quam quos Saldenus adducit, teſtes exoptamus, tum huius, tum illius culpae, quod cuticulam curans, pretioſas ſuas horas, libris ſcribendis debitas chartis luſoriis aleaque conſumſerit. Hoc enim cum docendi aſſiduitate, quam Bonamico tribuit, non concordat.

o) loc. cit.

p) Morhof. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. §. 4. p. 55. Coll. T. I. L. I. c. 8. §, 17. p. 73. Bvddevs Theſ. de Atheiſmo c. 1. §. 24. p. 120. et Lexic. Vniu. art. Pomponatius, Arpe Apolog. Vanini p. 4. Strvvivs Intr. in hiſt. lit. c. 9. p. m. 447. Dornivs ad Ions. de S. H. Ph. p. 208. Olear. de Pomponatio §. 7. §. 11. et de Vanino diſſ. I. §. vlt. Dubitabundus loquitur Schrammivs in Vita Vanini §. 20. p. 42.

q) Act. philoſ. Vol. I. p. 10. Vol. II. p. 338.

r) Introd. in Hiſt. Liter. P. II. c. 3. §. 37. p. 500.

rem vocat, et in *Amphitheatro*, vbi eum refutandum ſtatuit, non diffitetur, pleroſque putare, ſe ex Pomponatii diſciplina prodiiſſe [s]. Verum hoc non de Pomponatio inter viuos audito, ſed de defuncti ſcriptis placitisque intelligendum eſſe, vel ſola temporum ratio clariſſime euincit, et nullo negotio intelligitur, ſi literaria Vanini conſulitur hiſtoria. Nempe habuit Vaninus in iuuentute praeceptorem monachum Carmelitam, Ioannem Baconium, philoſophum Peripateticum, ſed Auerroiſmo adeo impenſe deditum, vt diſcipulum iurisiurandi religione ad eum amplectendum deuinciret [t]: ab hoc itaque libri Pomponatii Vanino legendi traditi ſunt, in quibus licet derideatur intellectus ille vnicus et immortalis Auerrois, ipſum tamen ſyſtema phyſicum, quod praeeunte Ariſtotele Auerroës quoque ſecutus eſt, magna ſubtilitate inculcatur et defenditur. Quae cauſſa fuit, cur Vaninus Pomponatii librum *de Incantatione* valde extulerit, ſcribit enim: „Petrus Pomponatius philoſophus acutiſſimus, in cuius corpus animum „Auerrois commigraſſe Pythagoras iudicaſſet, in admirabili ſuo opuſculo „de effectuum naturalium rerum cauſſis vera fuiſſe confitetur oraculorum „reſponſa, nec tamen edita a Deo vel a daemone, ſed ab anima et cor„pore coeli". Delendus itaque ex Pomponatii diſcipulorum numero Vaninus eſt. Vtrum autem eandem de fato, de miraculis, de immortalitate animorum ſententiam cum Pomponatio tenuerit Vaninus, quod eius vitae ſcriptor Io. MAVRICIVS SCHRAMMIVS [u] contendit, qui tamen libros Pomponatii non vidit, nec cum Vanini ſcriptis contulit, hoc loco expendi non poteſt, et ad ſpecialem atheiſmi hiſtoriam pertinet.

Auguſtinus Niphus.

§. XII. Aduerſarium Pomponatius habuit AVGVSTINVM NIPHVM, celeberrimi inter Peripateticos nominis philoſophum, de cuius hiſtoria praeter alios [x] praeclare meruit GABRIEL NAVDAEVS [y]. Calaber is fuit, Iopolitanus, quem tamen alii Sueſſanum faciunt, ipſeque ſe ita nominauit, quod diu Sueſſae vixiſſet, et vxorem duxiſſet [z]. Erat illi domi pater, erat iniuſta nouerca, quae cum odium in eum indignum atque vehemens exercuiſſet, puer fuga dilapſus eſt. Delatus autem Neapolin cum in ciuem quendam Sueſſanum incidiſſet, adeo illi ingenii liberalitas in puero Nipho placuit, vt in familiam receptum cum filiis educaret. In horum conſortio et ſcholarum inſtitutione gauiſus, et academicorum quoque doctorum praeceptis imbutus eſt Pataui, eoque in loco Peripateticam philoſophiam didicit, artique ſalutari ſe quoque dicauit. Quem morem Italorum fuiſſe, vt qui eccleſiaſtico ordini ſe non tradidiſſent, philoſoſophiae ſtudiis medicinam iungerent, compluribus exemplis eius temporis hi-

s) Dial. IV. p. 20. Dial. XXIV. p. 140. Dial. LI. p. 324.

t) Amphitheatr. Ex. IV. p. 17.

u) loc. cit.

x) De Nipho quaedam affert IOVIVS Elog. c. 92. p. m. 215. non ſatis accurata; meliora ſuppeditant TOPPIVS Bibl. Neapol. p. 4. et NICODEMVS in Addit. p. 23. add. NICERON. Mem. T. XVIII.

y) In Iudicio de Auguſtino Nipho, eius Operibus moralibus praefixo, quem ſecutus eſt, P. BAYLE Dict. T. III. Art. Niphus p. 514. et nos quoque ſequemur.

z) Hinc Sinueſſanum ſe dixit. Aliis Tropea oriundus dicitur. vid. BAYLE l. c. not. A.

hiſtoria teſtatur literaria. Vnde non minus ſcriptis ad medendi artem pertinentibus, quos recenſet ABRAHAMVS MERCKLINVS [a] inclaruit, quam philoſophicis. Abſoluto ſtudiorum academicorum ſtadio Sueſſam indeque Neapolin repetiit, edoctusque parentem decoctis facultatibus ad plures abiiſſe, neque recuperandarum illarum ſpem vllam ſupereſſe, Sueſſanam ciuem vxorem duxit, et eruditis laboribus de neceſſariis ſibi proſpexit, multosque annos Neapoli philoſophiam docuit. Habuerat autem praeceptorem Nicoletum Verniam, philoſophum Peripateticum, verum tanto ſtudio Auerrois placita ſequentem, vt teſtetur RICCOBONVS [b],eum „Opinionem Auerrois de vnico intellectu ita confirmare argumentis vali„dis et numeroſis conſueuiſſe, vt omnes plebeii et minuti philoſophi, di„ctarent in vulgus, eum totam pene Italiam in hunc pernicioſum erro„rem compuliſſe". Huic dogmati et alia Peripatetica addebat, a receptis opinionibus diſtantia, non dari ſubſtantias immateriales, praeter intelligentias ſphaerarum motrices et ſimilia. A quibus tamen eum erroribus reuocaſſe tradunt Petrum Barocium, epiſcopum Patauinum. Verniam cum praeceptorem Niphus haberet, illius auctoritate permotus,ad eosdem Auerrois et Peripateticorum errores tranſiit, eosque, publicato *de Intellectu et daemonibus* libro, publice defendit. Ea vero re, ſi Naudaeo fides, vehementer cucullatis patribus diſplicuit, forte quod non tanto obſequio, quam fecerat Pomponatius, rationem ſub obſequium fidei captiuaſſet. Aitque Naudaeus, *adeo illum in caput et famam ſuam vehementiſſime eos commouiſſe, vt ſe periculis eximere non potuiſſet, niſi ab ancipiti diſcrimine eum liberaſſet Petrus Barocius, et mediis ex ignibus eripuiſſet.* Cautius itaque mercari edoctus, eruditionem ὀρθοδοξωτέρως demonſtrare non ſine laude et emolumento anniſus eſt. Narrante enim IOVIO [c] in celeberrimis Italiae academiis, Achillino et Pomponatio florentibus docuit, philoſophiam Piſis, Bononiae, Salerni, Patauii atque Romae in collegio ſapientiae magnis ſtipendiis profeſſus: Sane ipſe fatetur [d], ſibi a Bononienſibus et Venetis, ſi in eorum gymnaſiis philoſophiam docere vellet, millenorum aureorum numerum, pro mercede ſingulis annis oblatum eſſe, eamque ſe a Florentinis pecuniam accepiſſe, Piſis philoſophiam profeſſum. Maxime vero eruditione ſua Mediceae genti, quique ex illuſtri hac proſapia oriundus erat, Leoni X, ſe commendauit, qui inſignibus gentis ſuae eum vti permiſit [e], ipſoque nomine [f]: honoribus etiam auxit. Et tum occaſio illi enata eſt, cum Pomponatio Peripateticis armis congrediendi, a pontifice enim illius librum *de Immortalitate animae* refutare iuſſus eſt,demonſtraturus, non repugnare principiis Ariſtotelicae philoſophiae, ſi dicantur animae immortales, cuius contrariam opinionem Pomponatius affirmauerat.Quod licet magno eruditionis apparatu Niphus fecerit, cum tamen

a) In Lindenio renou. p. 95.
b) De Gymn. Patauino L. VI. apud NAVDAEVM l. c. p. 28.
c) loc. cit.
d) De Diuitiis, Opp. Moral. p. 88.
e) Diploma pontificium extat in Opuſc. moralibus.
f) Dictus alias eſt Eutychius et Philotheus vid. MIRAEVS de Script. ſec. XVI. c. 41. p. 136.

men in obſcuro argumento, de quo ineluctabiles labyrinthos Stagirita conſtruxit, Ariſtotelis phyſiologiam a ſua parte ſtantem Pomponatius habuiſſet, ab eo in *Defenſorio* reſponſum accepit. Niphi tamen partes iterum defendit Chrysostomvs Casalenes, Dominicani ordinis ſodalis, edito aduerſus Pomponatii *Defenſorium* libro *de Immortalitate animorum.* Neque ſic litem eam deſiiſſe veriſimile eſt. Nominantur enim inter aduerſarios Niphi, FRANCISCVS LYCHITTVS, Franciſcani ordinis alumnus, qui *Theoremata philoſophica* Nipho oppoſuit, et Lvcas Prassicivs Anuerſanus, cui debemus *Confutationes in quasdam Niphi commentationes pro defenſione catholicae et Peripateticae veritatis, nec non pro defenſione doctorum ab eo iure non condemnatorum* [g]. Quem tamen librum cum non viderimus, vtrum in controuerſia Pomponatii ſcriptus ſit, dicere non poſſumus. Neque tamen Pomponatius et, quos plurimos habuiſſe, ſupra diximus diſcipuli eius, libellis ſuis impedire potuere, quo minus apud viros principes, ipſumque imperatorem Carolum V Niphus gratioſus eſſet, eo quod ad aularum mores ſe facile eleganterque componeret, quae res eum quoque foeminis principibus commendauit, quamuis corporis forma a pulchritudine abeſſet. Dabimus verba Iovii [h], quae animum philoſophi luculenter depingunt: „Erat ingenio fertili, adaperto, liberali, ſermone autem „Campanum pingue quoddam reſonanti maxime libero, et ad ferendas fa„bulas in ſuggeſtu coronaque ad voluptatem aurium periucundo, ſed vel „toto ore ſubagreſti, et penitus inficeto, ita ſe ad vrbanos iocos compo„nebat, vt valde mirarentur, qui mox tacentis ſupercilium auſteraque „labra atque lineamenta conſpicerent". Quamuis autem haec eum morum iucunditas aulica, qua Ariſtotelem imitatus eſt, valde commendauiſſet, foeminarum tamen amoribus, quibus ſe a iuuenta vsque ad ſenectutem ſemper deditum fuiſſe candide fatetur, haud ſemel philoſophi grauitatem exuit, et in contemtum adduxit [i]. Quamuis enim eſſet continentiſſimus, narrante tamen Navdaeo [k] „amores cum puellis honorariis „quarundam heroinarum, quibuscum familiariter conuerſabatur, tam „libere adeoque intemperanter exercuit, vt non modo virginibus illis, „quas obſequio ſuo demereri ſtudebat, ſed omnibus, qui tanti nominis „philoſophum a petulcis illis et laſciuientibus puellis ita deludi faſcinarique „videbant, ludos de ſe maxime faceret". Fatendumque indignam philoſopho perſonam effinxiſſe Niphum, ſi verum eſt, quod Latomus apud Iovivm [l] de eo canit:

Quid? Niphus an non melleus
Perplexa ſuetus inter enthymemata
Et ſyllogiſmos frigidos
Narrare ſuaues Atticasque fabulas

Mul-

g) Navdaevs l. c. p. 42.
h) loc. cit.
i) De Muliere Aulica c. 7. p. 345.
k) loc. cit. p. 31. 32.
l) loc. cit.

Multumque riſum ſpargere?
At quam venuſtum hoc: ſeptuagenarium
Quod vndulatis paſſibus
Ex curioſo flexuoſoque capite
Saltare coram cerneres
Modo Dorium, modo Phrygium, vel Lydium,
Amore ſaucium graui?
Tractare ſic philoſophiam inuiſam, arbitror
Summi fuiſſe philoſophi.

Alia huius rei ſpecimina breuitatis ſtudioſi praeterimus. Plura, qui volet, reperiet apud PETR. BAYLE [m], qui more ſuo in his copioſus eſt. Nobis non hi modo mores a grauitate philoſophi abhorrentes in Nipho diſplicent, ſed praecipue reprehenſionem mereri videtur, quod ſcripta quoque ſua ſermonis ſpurcitia commaculauerit. Quam obſcoenitatem *iucundis narratiunculis ſcriptis ſuis interſperſam non in eo tantum loco deprehendi* Naudaeus obſeruat, *cum aulici ſui vrbanitatem per eiusmodi facetias vrbaniorem reddere ſatagit, ſed interdum etiam in Porticu et Academia, cum aduerſus viros grauiſſimos diſputat, in dicteria quaedam erumpere, neque loco neque tempori ſatis conuenientia, easque hiſtorias referre, quas ob rerum foetidarum mentionem nemo vel inter lixas et ruſticos abſque honoris praefatione referri vellet.* Et haec quidem ex temporum illorum conſuetudine ita Naudaeus excuſari poſſe putat, vt nihil in eo vel ſingulare, vel ab aliorum philoſophorum more abhorrens et alienum expreſſerit. Ait enim: *Philologis praeſertim adeo familiaris erat ſermonum obſcoeniſſimorum licentia, vt qui Boccatium, Poggium, Aretinum, Caſam, Caſtalionem, Pacificum Aſulanum, Iulium Grotum Puccium, Ludouicum Cinthium, Philephum, Codrum, Septabinam Mazuccium Francum, et id genus alios legerit, impudentiam tunc, malitiam, foeditatem, impietatem virus ſuum omne plenis buccis, aut potius pleno iure, ſiue in Deum, ſiue in eius miniſtros, aut publicas priuatasque perſonas et in omnem denique honeſtatem et verecundiam effudiſſe, fateri cogatur. Vnde nihil mihi aut aliis mirum videri debet, ſi cum hi mores, haec tempora viuente Nipho fuerint, ipſe etiam, qui petulanti ſplene cachinno factus a natura fuerat, qui cum heroinis et principibus viris continue viuebat, quem ſagaces puellae miris illecebris in ſui amorem pelliciebant, ſui ſeculi moribus et inſtitutis, longe quam caeteri, parcius vſus fuerit, quandoquidem, ſi aliter feciſſet, paratum eius nomini ac gloriae exitium erat, quod viris academicis nimia ſtoliditas et rerum ciuilium ignorantia ſuique potiſſimum incuria afferre ſolet.* Quae vera quidem eſſe, facile damus, et tot foeditatum exempla, inter ſcriptores ſeculi XVI apud Italos occurrentia, omnino confirmant, tantum vero abeſt, vt Nipho atque ſimilibus patro-

 cinium

m) loc. cit. not. F. p. 515.

cinium pariant, vt potius, quam deperdita gens literata fuerit, in aprico ponant. Et merentur omnino mores hi deteſtabiles in hiſtoria Peripateticiſmi recentioris, attendi, eo quod apud pleroſque fructus fuerint doctrinae Peripateticae, qua de re infra commodus magis dicendi locus erit. Praeter has vero ineptias ambitionis quoque, paedagogicos mores ſpirantis cauſſa, ſtultitiae Niphus arguitur: qua de re mira eſt narratiuncula, qua imperatori Carolo V, eum viſitanti ſedem denegaſſe traditur [n], licet fateamur, ſuſpectam eam nobis valde eſſe, nec cum aulicis Niphi moribus conciliari poſſe. Eiusmodi enim fabellarum plena eſt hiſtoria literaria. Obiiſſe dicitur Iovio anno MDXXXVII, ſed hunc falſum eſſe, ex obſeruatione Naudaei patet, monentis, anno MDXLV Niphum librum *de Animalibus* inſcripſiſſe Paulo III, P. M. quo ſeptuagenario maior vixit. Mortem ei acceleraſſe Iouius ait, quod cum iter nocturno tempore in patriam faceret, obortis tonſillis, quae fauces obſederant, refrigeratus perierit. Alii ex ſaltatione nimio aeſtu concepto morbo correptum exſpirauiſſe tradunt, de qua re incertos rumuſculos diſſeminant acta literaria [o]. Valde laudatur Niphus ab ingenii elegantia, quam in ſcriptis quoque ſuis demonſtrauit, in quibus tamen prolixitatem et lectionis profuſionem carpi videas. Maxime vero inter labores eius literarios commentarii, quos in omnes fere Ariſtotelis libros philoſophicos ſcripſit, commendari ſolent [p]. Minoris vero dignitatis viſa ſunt ſcripta eius moralia, quae Venetiis primo ex parte edita, collegit integra ediditque Gabriel Navdaevs [q]: In quibus diligentia diſputationis, quam elegantia obſeruationis practicae promptius eſſe magni alias philoſophi ingenium obſeruauit Henr. Boeclervs [r]. Paſſim tamen ex aliis collegit, quibus moralis philoſophia iuuari poteſt [s]. Fuiſſe eum multis in rebus Cardano ſimilem, ſed non ingenio Idem iudicauit, quod de ingenii viciſſitudinibus intelligendum eſt: Iudicii enim acie Cardano multum eſt inferior. Habuit vxorem Angelellam, tanta fide maritum complexam, vt delicias ſuas et iura connubialia eius ſanitati ſacrificare non dubitauerit [t]. Ex eo matrimonio habuit filium Iacobum, nepotemque ex eo Fabium Niphum, de cuius infelicitate conſulendus eſt Petrvs Bayle [u].

Marcus Antonius Maioragius.

§. XIII. MARCI ANTONII MAIORAGII vita (quem eloquentia pariter atque philoſophia commendauit) a multis enarrata eſt, tetigeruntque hiſtoriam eius literariam [x] praeter notiſſimos ſcriptores acto-

n) Vid. Patiniana p. 83. conf. Act. Erudit. 1702. p. 229. ſ.

o) Vid. Bayle l. c. not. H. et quos laudat.

p) Vid. Boecler Bibliogr. crit. p. 60. Morhof. Polyhiſt. liter. T. II. c. 11. §. 3. p. 55. Prodierunt hi Commentarii tantum non omnes Venetiis.

q) Paris 1645. 4. Eiusmodi collectionem iam prius Venetiis prodiiſſe obſeruat Miraevs de Script. ſec. XVI. p. 136. r) loc. cit. p. 604.

s) Conf. Cel. Stollivs Introd. in Hiſt. lit. P. III. c. 4. §. 37. p. 689.

t) Ipſe lepidam hiſtoriam ea de re narrat, de Amore c. 102. p. 428. eamque repetit Bayle loc. c. not. G.

u) loc. cit. art. Fabius Niphus p. 516.

x) Imperialis in Muſeo p. 126. Hanck. de Script. Rer. Roman. P. I. L. I. c. 53. p. 215. Teissier Eloges T. I. p. 236. Bayle Dict. T. III. art. Maioragius p. 286.

actorum literariorum Mediolanenſis eruditionis hiſtoriographi [y]. Nemo tamen tanta accuratione tamque plena tractatione res Maioragii enarrauit, quam V. C. IOANNES PETRVS KOHLIVS, qui cum *Deliciis*, quas edidit [z], *epiſtolicis* haud contemnendam partem epiſtolarum Maioragii inſeruiſſet, laudabili induſtria et eleganti eruditione vitam celeberrimi philoſophi et oratoris ex eius potiſſimum ſcriptis collectam iis praefixit, quam in doctiſſima praefatione additamentis egregie auxit praeſtantiſſimus IO. ERHARDVS KAPPIVS. Qua in vitae Maioragii delineatione, cum res clariſſimi viri luculenter enarratae ſint, eam imprimis conſulendam eſſe monemus, et ad eam ſimul prouocabimus. Debuit originem Maioragius parentibus Iuliano Comiti, a vico, in quo habitauerat Maioragio dicto, et Magdalenae, adeoque ex illuſtriſſima Comitum gente, ex qua multi praeclari atque celeberrimi viri prodierunt, oriundus [a], maiorum virtutem incentiuum ad egregia quaeuis audenda habuit, inque ſacro baptiſmatis fonte Antonii Mariae nomen accepit, quod vero foeminae appellationem minus aequo animo ferret, Mariae nomen in Marci poſtea commutauit, vt paulo poſt dicemus. Nondum pueriles annos exceſſerat, cum praeclara ingenii indoles dotesque animi rarae et inſolitae egregia quaeque laetiſſima ſpe pollicerentur. Id quod parentem, ad auita decora filium perducere connitentem fortiſſimo excitauit calcari, vt nec ſumtibus, nec labori et induſtriae, nec educationis fidelitati curisque parceret, quo et literarum ſtudiis egregie imbueretur, et animum nanciſceretur eleganti virtute probe emendatum exercitatumque. Valde vero parentis conſilium ſtudiumque ea in re ſummum adiuuit filii ingenium ad magna quaeuis natum, animusque optimis atque honeſtiſſimis deſideriis in praeclara quaeuis, ea maxime quae ex literis capiuntur, exardeſcens. Mirum itaque non eſt, in tam fertili naturae fundo ſparſa maxima diligentia literarum ſemina, ſegetem oſtendiſſe ſupra ſpem omnem laetiſſime effloreſcentem. Quam niſi belli calamitates, quae in adoleſcentiam Maioragii inciderunt, non nihil praefocauiſſent, dubium non eſt, quin praecoci eruditione mature in diſciplinarum ſtudiis palmam reportauiſſet. Verum ſilentibus eo tempore Muſis Mediolanenſibus, cum bellicis tumultibus omnia perſonarent, magna quoque ruina res parentum noſtri ſuppreſſit. Nam et bonis fere omnibus exuti ſunt, et pater captus eſt, vixque elabendi ex carcere occaſionem inuenit: et hoc quidem pacto Marci Antonii facultates protritae magnaque impedimenta ſtudiis eius iniecta ſunt. Redeunte vero tranquillitate publica, a conſobrino Primo Comite [b] Mediolanenſi, qui eloquentiam Comi profitebatur hoſpitio exceptus, et ad honeſtarum diſciplina-

y) PICINELLI Athen. Mediol. p. 408. IOS. ANTON. SAXIVS de Studiis literariis Mediolanenſium.

z) Lipſ. 1731. 8.

a) Loca Maioragii de maioribus ſuis indicat KOHLIVS l. c. p. 4. Qui in Oratione VIII, quae eſt in funere matris, prolixe quoque de parentibus ſuis diſſerit.

b) Vid. Orat. X. p. 191. BAYLE l. c. not. B. KOHL. p. 8. vbi tamen pro Primo, calami errore poſitum eſt, Petri nomen. Iucundam Eraſmi inaduertentiam, hunc Primum Comitem, qui eum Baſileae inuiſebat, pro comite quodam habentis venerantisque enarrat MAIORAGIVS l. c. p. 217. et ex eo citati.

plinarum ſtudia porro excolenda adductus eſt. Tum in patriam redux in domo Lancelloti Fanniani integro quinquennio tanta pertinacia et laboris incontinentia chartis eruditorum impalluit, vt, quod ipſe narrat [c], eum „non quies, non remiſſio, non aequalium ſtudia, non ludi, non conuiuia „delectarint: et non ſemel propter nimis aſſiduum ſtudium, cum in gra„uiſſimos morbos incidiſſet, de vitae periculo dimicauerit". Ita vero tantum in literis profecit, et imprimis eam eloquentiae praeſtantiam aſſecutus eſt, vt in funere matris eius laudationem non ſine audientium applauſu ſuſcipere poſſet. Quibus viribus fretus ad tradenda iuuentuti honeſta ſtudia ambienti eloquentiae Romanae praecepta ſe accinxit, ipſe vero ad philoſophiam animum adiiciens in dialectica Aruntem Bataleum, quem acutiſſimum virum vocat [d], praeceptorem habuit. Naturalis philoſophiae autem et mathematicarum diſciplinarum myſteria ab Hieronymo Cardano didicit, quem hominem appellat [e] celeberrimum, et non tantum mathematicae, ſed etiam medicae facultatis principem, ab eoque multa ſe et inſtitutione et conuerſatione edoctum fuiſſe gratus profeſſus eſt. Sed et Vincentium Magium Brixienſem, qui circa annum MDXXX in Ferrarienſi et Patauina ſchola philoſophiam magna eruditionis fama docuit [f], praeceptorem habuit. Ita vero dum creſcit Maioragii eruditio, laeta quoque incrementa capit eius gloria et exiſtimatio, quae tum iuuentutis fauorem et applauſum ei conciliauit, tum auditores ad eum adduxit magni nominis viros, qui dicentem non ſine iucunditate et admiratione audiuerunt. Quo factum eſt, vt eloquentiae profeſſio, quae auunculi eius Primi Comitis morte tum vacabat, ei traderetur, quamuis viginti atque ſex annos modo nato, modo verae ſint temporum notationes, quas ipſe ſuppeditat, quas ſuſpectas eſſe nec ſatis accuratas, obſeruauit P. Bayle [g], qui, ne in re tantilla prolixi ſimus, ipſe videndus. Vix autem biennio huic muneri praefuerat, cum noua apud Mediolanenſes belli flamma exarderet, qua disiecti viri docti dilabique ad loca tuta coacti ſunt. Maioragius Ferrarienſe aſylum petiit, in qua ſchola praeter Vincentium Magium, de quo ſupra dictum, Andreas Alciatus ius Romanum magna celebritate tum docebat. Ibi noua eruditioni praeſtanti incrementa addidit, et tum iurisprudentiam tanto praeceptore duce didicit, tum philoſophiae cognitionem magnopere confirmauit: ex virorum doctorum conſuetudine atque colloquiis autem egregie profecit. In eo vero receſſu contra Coelium Calcagninum ſcripta velitatione in arenam prodiit [h], aſſumto

Marci

c) l. c. p. 222.

d) Reprehenſion. L. I. c. 16. p. 198.

e) loc. cit.

f) Videndi hiſtoriae Italicae eruditionis ſcriptores, Ghilini, Comnenvs, aliique libris notiſſimis. Medio ſeculo XVII ex hac gente Magiorum Commentario Peripatetico in Simplicium et Alexandrum Aphrodiſaeum inclaruit Lucilius Fileatus Magius, qui in aula Taurinenſi vixit.

g) loc. cit. not. C.

h) Nempe ita Ciceronis admiratione captus erat Maioragius, vt erroris eum vnius argui ferre non poſſet. Vnde Calcagninum viginti quinque Ciceronis lapſus in libris de Officiis culpantem acerbe excepit. Addidit Maioragii Apologiam pro Cicerone, eius libris de Officiis I. G. Graevivs Conf. Orat. X. Kohl. l. c. p. 18. Moller Homonymoſcop. p. 716. Act. phil. Vol. II. p. 444.

Marci Antonii nomine. Id quod aduerſariis, eius fortunae inſidiantibus, cum Mediolanum, anno decurrente eſſet reuerſus occaſionem dedit calumniandi, quod antiquas leges maiorumque conſuetudinem contemſiſſet. Quam tamen litem, indignam virorum grauium iudicio, habita oratione luculenta facile diremit, et famae ſuae exiſtimationem egregie confirmauit [i]. Muneris itaque curam denuo geſſit tanta contentione, tanta gloria, vt facile inter aequales vnus emineret. Nimia tamen ſtudiorum aſſiduitate ita corporis vires exhauſit, vt praematuro fato quadrageſimo primo aetatis anno Mediolanenſi gymnaſio anno MDLI, eriperetur. In patria enim obiiſſe ſcriptores teſtantur [k], vnde lapſum eſſe oportet Cel. Kohlivm, qui Ferrariae eum deceſſiſſe ſcribit. Ex hac enim ſchola dudum redierat. Valde extollunt, qui Maioragii hiſtoriam tetigerunt, ingenii eius excellentiam, iudicii maturitatem, diligentiam ſtupendam et inexhauſtam, et delectationem ex literarum ſtudio ita captam, vt reliqua ſordeſcerent omnia. Virtutes quoque haud paucas ei adfuiſſe teſtantur, laudantque conuerſationis iucunditatem, amicitiae fidem, docendi peritiam, inſtitutionis fidelitatem, et praecipue vim quandam eloquentiae dulciſſimam cum perſpicuitate coniunctam, quae ex eius orationibus atque epiſtolis ſatis diſpaleſcit. Adeo vero diſciplinarum promouendarum curam habuit, vt nec operae moleſtia deterreretur, nec aduerſariorum conſiliis impediretur, quos tantum abeſt vt non laceſſitus laeſerit, vt aequiſſimum ſe potius illis praeberet, reipſa philoſophi perſonam ſuſtinere geſtiens. Quantum autem inter honeſtae diſciplinae profeſſores nomen eius illo tempore fuerit, et quam famam illi immortalem conciliauerit eloquentia et philologiae veteris cognitio, ex cenſuris virorum doctorum intelligi poteſt, quas poſt Teissierivm collegit Kohlivs [l]. In philoſophia autem nouum quid, vt erat mos aeui iſtius, molitus non eſt, ſed interpretando Graecum Ariſtotelis textum, oſtendere, quid Stagiritae viſum fuerit, contentus, ſectariam viam cum aliis ingreſſus eſt. Quae quoque cauſſa fuit, cur Philippum Melanchthonem et Ioannem Caeſarium, philoſophum [m] et medicum Germanum magni faceret, eo quod vtrumque perſpicue mentem Ariſtotelis explicuiſſe crederet, placeretque viro eleganter docto, quod viam atque aditum ad Ariſtotelis opera munire voluiſſent, tamque egregiam ſcientiam, iam pridem barbarorum commentariis et ſomniis inquinatam, et ſqualentem atque horridam quodammodo purgare et nitidiore cultu exornare contendiſſent. Ad id vero potiſſimum reſpexit

i) Vid. Orat. X. Kohl. p. 16. Bayle l. c. not. D.

k) Vid. laudati Kohlio p. 27.

l) ll. cc.

m) Fuit is philoſophus et medicus Germanus, natus in Iuliacenſi comitatu anno 1460. hauſtisque philoſophiae praeceptis Lutetiae, poſtea Coloniae vixit, et a Proteſtantium partibus, quas amplexus erat, ad Romanenſes rediit. Scripſit dialecticam, ediditque Boëthium de conſolatione philoſophiae, Diomedem Grammaticum, et Plinium et Celſum, obiitque anno 1551. Vid. Pantaleon Proſopograph. Val. Andreas Bibl. Belgica, aliique.

xit Maioragius, vt vſum dialecticae Peripateticae in eloquentiae ſtudio oſtenderet, et quo pacto ratiocinatio Ciceronis partitionibus conformiter adhibenda ſit, exponeret. Quod artificium ita aſſecutus eſt, vt, iudice Morhofio [n], ſuae aetatis oratores, praecipue τῷ ἐνθυμηματικῷ ſuperaret. Eo tamen non diffitente naturalis et moralis philoſophiae ſecundum Ariſtotelem myſteria non tam alte penetrauit, id quod in homine vitam breuem vni fere eloquentiae ſtudio tribuente non magnopere mirandum. Non immerito vero culpanda in eo iactantia, et, licet aequiſſimus eſſet, neminemque laederet, exercita tamen in laedentes vindicta vsque ad conuicia progreſſa. Cuius impotentiae animi ſpecimen dedit, in controuerſiis, quarum ſerram cum Coelio Calcagnino et Mario Nicolio itemque cum Gaudentio Merula reciprocauit, quarum hiſtoriam, quae ad alium locum pertinet, heic praetermittimus. Non autem omittendae hoc loco ſunt eius *Reprehenſiones contra Nizolium*, ex quo libro rarius occurrente ſummam controuerſiae accurate prolixeque enarrauit doctiſſimus Kohlius [o]. Nempe inter acerrimi ingenii viros non ſine acerbitate de pretio diſputabatur, quod dialecticae ſtatuendum eſſet. Quam cum ſuperciliose contemneret et abiiciendam cenſeret Nizolius, et in eum finem veterum inuectiuas in dialecticos cumulaſſet, ita Maioragius defendit, vt non ſine eruditionis oſtentatione demonſtraret, ad eloquentiae ſtudium oratores ſummos dialecticam requiſiuiſſe. Quae tamen omnia ex vtraque parte diſceptata ſi examinentur, digladiatos fuiſſe viros doctos andabatarum more, et de verbis pugnam fuiſſe, aequus iudex facile pronunciabit. Caeterum *Paraphraſi* quoque *librorum Ariſtotelis de coelo, de generatione et corruptione* [p], *Commentario in libros Ciceronis de officiis*, et *Interpretatione nonnullorum Platonis, Heronis et Nicomachi* philoſophantium ſtudia adiuuit [q], luculento ſpecimine, Ariſtotelicos huius aetatis reliquos philoſophos non contemſiſſe, ſed diligenter euoluiſſe. In oratione autem *de Laudibus auri*, in Belgio primum [r], dein in Germania edita [s] ſatis oſtendit, ſe de moribus pulchre philoſophari potuiſſe, ſi in Italia, vbi viuebat, licuiſſet.

Daniel Barbarus.

§. XIV. Barbarorum gens, non ſanguine tantum in nobilitate Veneta illuſtris, ſed et viris ſummis clariſſima, qui rempublicam ciuilem et literariam ingentibus meritis ornauerunt [ſ], Lyceo celeberrimum dedit philoſophum DANIELEM BARBARVM. Is in iuuentute philoſophiae accuratius, quam in ſcholis fieri ſolebat, addiſcendae intentus Ariſtotelemque ducem eligens, hunc legendum ſibi atque eius praecepta ediſcenda eſſe ſtatuit. Cumque magna animi inclinatione ad ſcientias mathe-

n) Praef. de laudibus auri.
o) loc. cit. p. 71.
p) Fabric. Bibl. Graec. Vol. II. p. 126.
q) Conf. Kohl. p. 77.
r) Traiecti ad Rhen. 1660.
s) Lubec. 1660. 8. vbi altera eiusdem argumenti adiecta eſt a D. G. Morhofio.
ſ) Hermolaum Barbarum inter reſtauratores literarum libro primo recenſuimus, ſed Franciſci quoque nobile nomen fuit, vid. Bayle Dict. T. I. p. 440. Alios breuitatis cauſſa tacemus.

thematicas ferretur, iis quoque non ſine laeto euentu operam addixit ſuam [ſſ], ita, vt eruditionem mathematicam editis quoque ſcriptis lucernam olentibus demonſtraret. Qua ratione haud exiguum in interpretatione Ariſtotelis nactus eſt auxilium, cum multoties μαθήματα Stagirita in partes vocet. Ita elegantiſſima eruditione auctus cum magna doctrinae eius eſſet exiſtimatio, ſummis dignitatibus ornatus et ampliſſimis muneribus praefectus eſt. Hermolai enim exemplo, cuius gloria calcar noſtro vehemens addidit, patriarchae Aquileienſi ad obeundas muneris ſacri vices ſocius additus eſt, eo quod theologiae quoque diligentiſſimam operam nauauiſſet, et imprimis veterum doctorum ſcripta verſionibus elegantiſſimis ornaſſet [t]. Quae eruditionis theologicae opinio eum ita commendauit, vt magna pars eſſet in concilio Tridentino, in quo aulae Romanae partes ſtrenue defendit [u]. Mature vero rebus humanis ereptus eſt, quadraginta annos natus, anno MDLXIX, Id. April. Tanta autem, teſte THVANO [v], veneratione Ariſtotelem proſecutus eſt, idque huic philoſopho obſequium praeſtandum cenſuit, vt diceret, niſi Chriſtianus eſſet, iuraturum ſe eſſe in verba Ariſtotelis, eo quod feliciſſimo conatu in inquirenda veritate progreſſus, in quauis naturae parte duce ratione tanta inueniſſet, quanta vix caperet humana conditio. Habuit noſter alium cognominem Hermolai Barbari ex fratre nepotem [w], qui cum eo confundendus haud eſt. Et hic quoque inter Peripateticos philoſophos numerandus eſt. Scripſit enim commentarium in quinque voces Porphyrii [x].

Ioannes Geneſius Sepuueda.

§. XV. Hiſpania vt ferax fuit philoſophorum, ita ſcholae Peripateticae dedit IOANNEM GENESIVM SEPVLVEDAM, anno MCCCCXCI in lucem editum [y]. Is Cordulae humaniorum diſciplinarum praecepta hauſit, philoſophiam rationalem et naturalem autem praeceptore Xantho Miranda, cuius ſumma tum in philoſophia fama erat, in Complutenſi academia, per triennium didicit, et tum ſacrarum literarum ſtudio ſe addixit. Vt vero parentes ſumtibus, quos eius cauſſa erogauerant, leuaret, in Bononienſem academiam abiit, in qua ciuibus ſuis, qui literis ibi in collegio Hiſpanico [z] vacabant, ephorus datus eſt. Id quod eruditioni Sepuluedae exoptatiſſimum accidit, et vehementer eius incrementa promouit. Tanta enim felicitate in diſciplinarum non modo philoſophicarum, ſed et ſacrarum ſtadio progreſſus eſt, vt fama eruditionis eius ad Albertum Pium *, principem Carpenſem penetraret, qui tum omni-

ſſ) VOSSIVS de Scient. math. c. 61. p. 355. c. 71. p. 425. Teſtis eſt Commentarius eius in Vitruuium.

t) Vid. MIRAEVS de Script. ſec. XVI. c. 88. p. 182.

u) PALLAVICINI Hiſt. concil. Trident. L. XVI. c. 4. n. 22.

v) L. XLVI. p. 942. conf. TEISSIER Elog. T. II. p. 326.

w) Vid. BAYLE l. c. p. 444.

x) Vid. GESNER. Bibl. p. 191.

y) Vita eius praefixa eſt Epiſtolis, conf. NIC. ANTON. Bibl. Hiſpan. T. II. TEISS. T. II. p. 444 ſeq. SCHOTTVS, Bibl. Hiſp. T. III. p. 465.

z) Huius collegii Hiſpanici deſcriptionem poſtea Sepulueda edidit, doctosque viros, quos dedit, enarrauit.

*) Vid. eius Antapologia pro Alberto Pio comite Carporum in Eraſmum Romae 1532. Ipſe vero ERASMVS Sepuluedam in Ciceroniano laudauit, quamuis cum illo nonnihil litigaret.

omnium maxime literis fauebat, viroſque eruditione claros fouebat. Is enim cum domum ſuam Muſarum domicilium feciſſet, ad quod confluebat, quicquid doctrinae praeſtantia atque literarum cognitione inclaruiſſet, Sepuluedam in familiam domumque ſuam recepit, quo pacto illi occaſio fauentiſſima enata eſt, virorum doctiſſimorum conſuetudine fruendi, et ex eorum conuerſatione eruditionis incrementa confirmandi. Et hoc loco imprimis Aldi Manutii, Petri Pomponatii, Marcique Muſuri aliorumque amicitia gauiſus eſt, et ex tantorum virorum doctrina valde profecit. Id quod eo maioribus fiebat ſucceſſibus, quo diuturnior eius in Italia fuit commoratio, in qua viginti annos contriuit. Tandem in patriam redux, cum ingeniorum quandam in ea ſterilitatem deprehendiſſet, et ipſe ſummo labore diſciplinarum ſemina diligentius ſpargere, et inopiam conuerſationis literatae, commercio literario, quod cum celeberrimis Europae viris alebat, leuare ſategit. Cum enim Graece Latineque eſſet doctiſſimus, et prolixa eruditione adiutus, per omnem theologiae, philoſophiae, philologiae, hiſtoriae et mathematicae campum diſcurriſſet, genus autem ſcribendi illi eſſet fuſum, et cum lenitate quadam abunde profluens, epiſtolae eius iucundiſſimae fuerunt viris doctis, hodieque non ſine vtilitate leguntur [a]. Salmanticae canonicatu auctus cum omnes in id vires conuerteret, vt doctrina alios antecelleret, ita Carolo V imperatori commendatus eſt, vt eum ſibi theologum et hiſtoriographum adſciſceret; cui quoque muneri vitam maximi principis debemus. Laudandus vero magnopere Sepulueda eſt, quod philoſophiam, quam Hiſpani Scholaſtico ſqualore deformare eo tempore pergebant, ſuo nitori reſtituere, et ſeueriori diſciplinae humanitatis ſtudia iungere feliciſſimo labore conatus ſit, qua de re virorum clariſſimorum teſtimonia adduxerunt Nicolavs Antonivs [b] et Antonivs Teissierivs [c], qui videndi. Maxime vero accurata ſincerioris philoſophiae Ariſtotelicae cognitio Sepuluedae eruditionem extulit. Debemus enim illi verſiones librorum *de Ortu et interitu*, *de meteoris*, *paruorum naturalium*, *de ſenſu et ſenſibilibus*, *de diuinatione per ſomnium*, *de vitae longitudine et breuitate*, *de iuuenta ac ſenecta*, *vita ac morte*, *de ſpiratione ac motu animalium*, *de eorum inceſſu*, *de optimo reipublicae ſtatu*, *et de mundo* [d]: itemque translationem *Commentarii in metaphyſicos libros Ariſtotelis*, quem ſcripſit Alexander Aphrodisaevs. Quas eius verſiones et notas, *vt quisquis fuerit ingenioſior*, *ita pluris ſemper aeſtimaturum eſſe* iudicauit Gabriel Navdaevs [e]. A quo tamen Naudaei iudicio diſcedit P. D. Hvetivs [f], eo quod caſtigatam interpretationum fidelitatem ſe repudiare declaraſſet, et ſic aditum ſibi ad huius artis perfectio-

a) Septem libris aliquoties ſeorſim et in Operibus Coloniae 1602. 4. editis prodierunt. Conf. Morhof. Polyhiſt. T. I. L. I. c. 24. §. 53. p. 297.

b) loc. cit. c) loc. cit.

d) Vid. Schottvs p. 465. qui merita eius in Peripateticam philoſophiam fuſe enarrat. Morhof. l. c. p. 297. Tanto autem amore Ariſtotelem proſecutus eſt, vt de eius aeterna ſalute non deſperaret, eo quod luci naturae conuenienter vixiſſet, vid. ep. 91.

e) Bibliograph. polit. p. m. 26.

f) De claris interpret. p. 289.

perfectionem obſtruxiſſet. Notas quoque eius in opus Ariſtotelis politicum celebriores forte quam accuratiores eſſe cenſet Io. Henr. Boeclervs ff, qui tamen poſt Danielem Heinſium proximam eum laudem mereri aſſerit. Sed et ipſe Sepulueda argumentum philoſophiae moralis tetigit, leguntur enim eius libelli *de Regno et regio officio*, *de appetenda gloria*, *de honeſtate rei militaris* aliique, de quibus videſis D. G. Morhofivm g. Ceterum vt laudem meretur eius modeſtia, qua ductus libros ſuos non ſummorum tantum in literis virorum cenſurae ſubiecit, ſed ad eorum quoque iudicium exegit, qui infra ſuam eruditionem erant: ita merito culpanda eſt, quaedam animi pertinacia, qua ſententiam ſemel admiſſam etiam de meliore conuictus dimittere noluit h. Cuius exemplum dare poteſt controuerſia, quam cum Bartholomaeo Caſa, qui a ſacris confeſſionibus Carolo V fuit, aluit, et in qua immanem Hiſpanorum ſaeuitiam haud exiguo famae ſuae detrimento defendere auſus eſt i. Obiit octogenario maior k anno MLXXII, in patria.

§. XVI. Sepuluedae iungimus PETRVM VICTORIVM, non modo Ariſtotelicae philoſophiae peritia illo non inferiorem, ſed elegantioris quoque literaturae, artisque criticae laude praeferendum, quippe qui inter criticos ſeculi XVI tantum non primum locum meruit. Natus Florentiae, exſpirante ſeculo XV, generoſa ſtirpe oriundus, in prima pueritia inſolitas animi dotes prodidit, pauloque aetate maturior eam elegantiſſimi ingenii praeſtantiam prae ſe tulit, vt alios longe antecelleret. Quibus naturae fauoribus iunxit inſolitam atque inſatiabilem diſcendi cupiditatem, ita vt haud ſemel diſpareret, diuque quaeſitus tandem in angulo quodam cum libro latens reperiretur l. Poſitis mature diſciplinarum fundamentis ad Piſanam academiam conuolauit, ibique Graecae Latinaeque lin- *Petrus Victorius.*

ff) Bibliogr. crit. p. 560.
g) Polyhiſt. liter. T. III. p. 503.
h) Thvanvs ad an. 1572. Teissier. loc. cit. p. 441.
i) Hiſtoriam controuerſiae late proſequitur Alvarvs Gomez in Vita cardinalis Ximenis L. VIII. breuius enarrat Thvanvs l. c. Ea cum momentum in hiſtoria iuris naturalis habeat, paucis ita habe: Diu valde deteſtatus erat Caſa ſaeuitiam, auaritiam, et tyrannidem, quam oculis ſuis viderat ab Hiſpanis in India occidentali exerceri in indigenas. Quas peſſimas artes cum homines, ne dicam Chriſtianos dedecere cerneret, ſanctius regis conſilium ſerio hortatus eſt, vt modum inhumanitati ponerent iramque diuinam a patria auerterent, non niſi his emendatis declinandam. Quam viri grauiſſimi cohortationem cum bonus quilibet probauiſſet, ea tamen illis diſplicuit, quorum emolumentum iſta tyrannis promouebat, Sepulueda autem, quod mireris, quam totus orbis deteſtabatur, excuſare probareque ſaeuitiam auſus eſt, cauſſatus, Americanos iure belli ſeruos eſſe factos Hiſpanorum, hincque omnia his in illos licere. Id peculiari diſſertatione conſignata Sepulueda defendere conatus, ea vero a Caſa et epiſcopo Segouienſi ſuppreſſa eſt. Re poſt conſultationes crebras ad theologos Salmanticenſes delata, Sepulueda cauſſa inferior diſceſſit, et liber eius edi prohibitus eſt. Is vt ſententiam theologorum eluderet, Romam librum miſit typis edendum, id quod tamen ab imperatoris legato impeditum eſt. Quod ita offendit Sepuluedam, vt publicae diſputationis aleam cum Caſa ſubeundam expoſceret; qua venia impetrata Dominicus Soto arbiter ab imperatore controuerſiae datus eſt. Neque tamen ſic peruicit Sepuluedae pertinacia, quae licet rationibus pro infanda tyrannide nihil effeciſſet, ipſa tamen res neglecta poſtea iacuit, imperatore ad alia vocato et detento, manſitque intolerabile ſeruitutis iugum.

k) Errare Thuanum 70. annos ei tribuentem ex Antonio obſeruauit Teissiervs.

l) Imperialis in Muſ. hiſt. et ex eo Frehervs Theatr. vir. erud. clar. p. 1471.

linguae, et antiquitatibus diſcendis inuigilauit, philoſophiam quoque more temporis illius excoluit. Parum autem eo in loco abfuit, quin a graſſatoribus nocturnis interficeretur. Valde vero intra moenia ſua Victorium inuitabat Roma, quae cum antiquae artis monumentis et reliquiis ſuperbiret, ille noſtro locus viſus eſt, in quo antiquitatis notitiam egregie augere poſſet. Illuc vbi venit, tanta induſtria in eruendis veteris magnificentiae Romanae monumentis verſatus eſt, tantaque felicitate, quicquid elegantiae habuit vetuſtas comprehendit, vt rariſſima eruditione euaderet clariſſimus. Tum in patriam Florentiam reuerſus Coſmum Medicen, eruditorum Maecenatem inuenit ſibi quoque beneuolentiſſimum. Is enim vbi Victorii doctrinae opes cognouerat, reipublicae intereſſe ratus, vt publico munere doceret, Graecae et Latinae linguae profeſſionem ei demandauit, cumque in philoſophia non minus, quam in philologia valeret, moralis quoque philoſophia publice tradenda ei commiſſa eſt. Quo in munere et loco ampliſſimum campum Victorius nactus eſt, explicatis eruditionis prolixae profundaeque latifundiis immortalem nominis famam acquirendi. Tanta enim doctrinae copia, tanta dexteritate docuit, vt qui eius inſtitutione gauderent, feliciſſimi reputarentur. Quae cauſſa fuit, cur principes quoque viri diſciplinarum praecepta tradentem audire non erubuerint, inter quos imprimis magno Victorium ſtudio proſecuti ſunt Farneſius cardinalis, duxque Vrbini Feltrius, Mediceae vero domus principes, ſaepius eum inuiſerint, eius conuerſatione, quae et morum iucunditate et eruditionis elegantia ſe commendabat, delectati [m]. Henricus III autem rex Galliae ſcriptis ad eum literis beneuolentiam ei ſuam offerret. Hac vero ingenti nominis claritate factum, vt et a Bononienſi et a Veneto S. P. Q. ad docendam eloquentiam et philoſophiam in academiis ſuis magnis ſtipendiis inuitaretur, et principes Italiae certatim eum ad ſe propoſitis magnis praemiis vocarent. Dulce tamen Patriae ſolum alienis ſedibus praetulit, detentus tum Coſmi Medices liberalitate, tum ciuium honoribus, quos in elegantiſſimae doctrinae virum cumulabant. Satis enim nouerant, quanto is Italiae decori eſſet, cui potiſſimum refloreſcentium literarum incrementa debebantur. Cuius exemplum eſſe poteſt, quod nemo eruditus Italiam transierit, qui non Victorium velut aliquod doctorum virorum oraculum ſalutauerit; nulla fere inter viros eruditos controuerſia enaſceretur, in qua non arbitri partes Victorio etiam modeſte deprecanti deferrentur [n]. Ipſe vero Iulius III, pontifex maximus, cum Victorius oratoris titulo a Coſmo ad eum eſſet ablegatus, tanti viri doctrinam famamque equitis comitiſque dignitate cohoneſtauit. Et tamen, licet vndique exſplendeſceret Victorii eruditio, ſummamque apud omnes nacta eſſet exiſtimationem, apud bibliopolas et vulgus eruditorum ita euiluit, vt contemneretur, et vix editorem ille ſcriptorum ſumma induſtria confectorum reperiret, grauemque ea de re querelam inſtitueret apud Augu-

m) Teissier Elog. T. III. p. 334. et quos laudat. n) Imperialis l. c.

guſtum Thuanum, luculento exemplo ſaepe nihil magis contemni, quam quod ſingularem eruditionem ſpirat [o]. Valde vero in eo extolli videas, non modo animi continentiam nulla ſorditie auaritiaque corruptam, qua magna etiam munera generoſo animo contemſit [p], ſed et modeſtiam, animo potius amicorum ſtudiis et officiis, quam propriae gloriae ac inflationi velificante [q]. SCALIGER [r] tamen, more ſuo, contemtim de eo iudicans, inuidiae oeſtro exacerbatum fuiſſe in illum conqueritur, de cuius tamen querelae veriſimilitudine facile iudicabunt, qui Scaligeri mores norunt. Illud omnium iudicio conſtat, in eloquentiae Graecae atque Romanae ſtudio, inque emendandis ſcriptoribus veteribus, non modo doctrinam eum atque iudicandi peritiam, ſed fidem quoque atque religionem probauiſſe, tanta, iudice TVRNEBO [s], pudoris ingenuitate, vt de exiſtimatione amittere mallet, quam per fucum hominibus os oblinire, et dum famae conſuleret, verum opprimere. Vnde magnus in his literis iudex Io. GEORG. GRAEVIVS [ſ] eum non ſolum ob iudicium, quo valebat, acerrimum, ac eruditionem magnam, ſed ob parem, quae ei coniuncta erat, modeſtiam, principem ingeniorum ſui temporis appellare nullus dubitauit. Alia virorum doctorum iudicia cum ad noſtrum inſtitutum non pertineant, praetermittimus, legenda apud THOMAM POPE-BLOVNT [ſſ], et ANT. TEISSIERIVM [t]. Fatendum tamen, ſcribendi rationem prolixam et circumductam, quae in Italia eo tempore regnabat, et quandam in dicendo negligentiam nonnullos offendiſſe [u], et quandam illi obſcuritatem peperiſſe. Quemadmodum autem in emendandis auctoribus veteribus praeſtantiſſimum ſe Victorius exhibuit, ita quoque in iis interpretandis doctrinam probauit atque ingenium. Et hoc quidem nomine inter Peripateticos philoſophos de Ariſtotele non indiligenter meruit; vnde laudat P. D. HVETIVS [v], *eximiam Victorii facultatem, qua ad auctoris arbitrium ita ſe componit, vt mutatus, recoctus, pene alter credi poſſit, alieno ori loqui, propriamque indolem exuiſſe videatur.* Qua ratione Ariſtotelem interpretari aggreſſus inter optimos eius interpretes, licet vtcunque obſcuros, referri meruit [w]. Vtrum autem Victorius in plagiariorum illorum cenſum, quod IAC. THOMASIVS [x] iudicat, referendus ſit, qui ambitione quadam accenſi deperditos eoque nunquam ſibi viſos citant auctores, eorum ſuppreſſo nomine, a quibus notitia talium ad nos peruenit, lectoris arbitrio decernendum relinquimus, id monuiſſe, contenti, non ſolum hoc feciſſe Victorium, ſed communem eam ſeculi XVI fuiſſe conſuetudinem, moremque a nemine tum quidem culpatum, iudicando ſufficere, ſi primi fontes aperirentur.

§. XVII.

o) Vid. TEISSIER l. c.

p) Exemplum affert IMPERIALIS loc. cit. quo magnum munus reſpuit, quod a viro quodam nobili offerebatur, ſi dedicatio Rhetoricae ei a Victorio inſcriberetur.

q) Ibid.

r) Scaligerana ſecunda p. m. 251.

s) Aduerſar. L. XIX. c. 28.

ſ) Praefat. in Epiſt. Ciceronis.

ſſ) Cenſ. cel. auct. p. 673.

t) loc. cit.

u) Vid. BALZAC Lettres a Chapelain L. III. ep. 21. MORHOF. Polyhiſt. T. I. p. 924.

v) De claris interpret. p. 271.

w) Vid. BLOVNT l. c. TEISSIER l. c. MORH. l. c. BOECLER. Bibliograph. crit. p. 34. 91.

x) De Plagio n. 573. p. 252.

Iacobus Zabarella.

§. XVII. Magnum quoque inter philoſophos ſincerum Peripateticiſmum ſequentes nomen eſt IACOBI ZABARELLAE, qui Patauii Non. Sept. anno MDXXXIII editus eſt, ex familia celebri, quae complures viros clariſſimos protulit [y]. Adoleſcens humanitatis ſtudia, linguamque Latinam atque Graecam didicit a Ioanne Faſeolo, et magno illius aetatis critico Franciſco Robortello, de quo infra dicendi ſuppeditabitur occaſio. Horum praeceptorum inſtitutione factum, vt et eleganter ſcribere et Graecorum ſcriptorum libros legere ſatis poſſet, ſicque veterum philoſophorum, maxime Ariſtotelis ſcripta ſine interprete intelligeret. Quibus praeſidiis munitus, dum philoſophiae ſtudium excolendum ſibi ſumſit, dialecticam imprimis accurate perdiſcendam ſtatuit [z], magiſtris ea in parte vſus Petro Arquano et Bernardino Tomitano, cuius in rationali philoſophia eo tempore eruditio maxime eminebat [*]. Philoſophiae iunxit mathematicarum diſciplinarum cognitionem, et imprimis aſtrologiae, in qua ſingularis eius peritia enituit [a]. Habuit in hoc eruditionis genere praeceptores Petrum Catenam, et Franciſcum Barocium. Ita ad abſtruſiora philoſophiae Peripateticae myſteria rite praeparatus, phyſicam, metaphyſicam et ethicam Ariſtotelis, conſultis ipſius Stagiritae fontibus tanto iudicii acumine, tanta ingenii felicitate didicit, vt omnium calculo inter celeberrimos Lycei philoſophos ſuo tempore referretur. Quae doctrinae philoſophicae praeſtantia illum patribus conſcriptis reipublicae Venetae ita commendauit, vt, cum Bernardinus Tomitanus logicae profeſſionem deponeret, illi ſucceſſor in ea dari anno MDLXIV meruerit. Quam ſpartam quindecim annis ita ornauit, vt dubium eſſet, vtrum vel doctiorem, vel profundiorem artis rationalis interpretem vnquam habuerit Patauina cathedra. Dignus itaque habitus eſt, cui poſtea philoſophiae profeſſio extraordinaria cum Archangelo Mercenario Piſano, tandemque ordinarium philoſophiae docendae munus crederetur, fieretque

y) Franciſcum Zabarellam cardinalem, qui ſeculo XV eminuit, et in concilio Conſtantienſi magnam nominis celebritatem conſecutus eſt, commendauit magna iuris eccleſiaſtici eruditio, laudata ſcriptoribus concilii Conſtantienſis et hiſtoriae iuris canonici auctoribus. Imprimis videndus BERNARDIN. SCARDEONIVS de claris Patauinis L. II. cl. 8. p. 168. vbi multa de eo ex epiſtola Petri Pauli Vergerii, qui eius diſcipulus fuit, adducuntur. Conf. BAYLE Dict. T. IV. art. Franc. Zabarella. Comitis Palatini dignitatem a Maximiliano I. accepit Iacobus, ad poſteros Ferdinandi I. gratia propagauit Iulius Zabarella.

z) IMPERIALIS in Muſeo p. 115. TOMASSINI Elog. P. I. p. 139. quos excerpſit FREHERVS in Theatr. p. 1483. BAYLE Dict. T. IV. art. Iaques Zabarella p. 527.

*) Fuit is philoſophus et medicus Patauinus, qui diu logicam in iſta academia docuit, artemque ſimul ſalutarem exercuit. Tandem Logicae profeſſionis pertaeſus, philoſophiae docendae ordinarium munus a ſenatu Veneto fruſtra expetiit. Quod ita Tomitanum offendit, vt depoſito profeſſorio axiomate priuatus ex artis medicae praxi viueret. Sobrietatis, quam tanta ſedulitate excoluit, vt ſemel tantum in die, nempe coenans cibum ſumeret, beneficio ſenectutem attigit, ereptus rebus humanis peſte anno 1567. Patauii. Scripſit Animaduerſiones in primum poſteriorum Ariſtotelis, Introductionem ad Sophiſticos elenchos, Ariſtotelis, Breuem methodum diluendorum paralogiſmorum per diuiſionem, Solutionem contradictionum in Auerroë et Ariſtotele, et alia quoque ad eloquentiam et medicinam pertinentia, vid. MERCLINVS Linden. renou. p. 127. IMPERIALIS, TOMASSINI, FREHERVS ll. cc.

a) Multa thematum genethliacorum ab eo deſcriptorum euentum probauiſſe nonnulli referunt, vid. KECKERMANN. Praecogn. log. p. 131. TEISSIER Eloges T. IV. p. 26.

que tam carus, reipublicae proceribus, quos facundia et prudentia eius, demonſtrata multoties orationibus publice ad ſenatum de grauiſſimis argumentis habitis ceperat, vt ſummo eum loco haberent, et munificentia quoque inſolita doctrinam eius ornarent [b]. Ipſa vero ſtudioſa iuuentus tanto fauore applauſuque ſubtiliſſimi ingenii philoſophum proſecuta eſt, vt auditorum turbam Zabarellae phrontiſterium non caperet [c]. Quae exiſtimatio, qua eruditionem eius proſecutae ſunt Muſae Venetae, eum permouit, vt cum ingenii eius ſublimitate et philoſophiae laude illectus Poloniae rex Sigismundus illum ad ſubeundam philoſophiae profeſſionem magno ſtipendio promiſſo inuitaret, paternos fumos igni alieno praeferret. Vultu ſpectabilem fuiſſe ait Tomassinvs [d], tetricam vero oris ſpeciem ei adſcribit Imperialis [e], quam ſcriptorum horum contradictionem miratur P. Bayle [f], tolli autem ea poſſe videtur, ſi illum de vultus grauitate, hunc de faciei et oris ſpecie ſeueritatem prae ſe ferente intelligamus. Minus facile inter ſe conciliari poteſt vterque, narrante Tomassino: *Nactum eum eſſe Mercurium feliciter ſtantem, eamque ob cauſſam celeres habuiſſe ingenii motus, et ad quaeuis excogitanda faciles et expeditos in omni vita.* Imperiale autem ſcribente: *Carpſiſſe in eo plurimos memoriae labem et quendam in agendis torporem, quibus ad priuata vel publica negotia minus redderetur idoneus, ſegniorem pariter, quam ferret ingenii claritas in quaeſtionibus inopinate ſoluendis praedicauiſſe, cum eum ſcholarium theſibus non niſi per interpoſitas horas reſpondere ſolitum dicerent.* Neque tamen haec nullam conciliationem admittunt, ſi dicamus, Zabarellam ingenii quidem felicitate reſponſiones excogitare facile potuiſſe, ſed proferre in medium, apteque cogitationes diſponere ac eloqui difficulter, et non niſi ſpatio interpoſito, et praeparatione adhibita valuiſſe, idque praecipue eueniſſe, vbi de rebus ciuilibus, quas mediocriter attigerat, eſſet differendum. Ita enim Imperialem intelligendum eſſe, ex alio eius loco [ff] ſatis veriſimiliter colligi poteſt, vbi Franciſcum Piccolominaeum collegam eius cum Zabarella comparat, *illumque facilitate quadam dicendi praeditum, iuncta comitati morum ac eximiae humanitati fuiſſe, hunc ſermone duriorem, blaeſum, incomtum, ciuilibus in ſtudiis inopem potius, quam redundantem extitiſſe*, aſſerit. Haec enim infacundi oris difficultas non obſtat, vt non celeres ingenii motus habere potuerit, quos vero torpor linguae impediebat, quo minus protruderentur foras. Quod magni ingenii viris nonnullis accidiſſe teſtis eſt haud vno exemplo erudita Hiſtoria. Quod vero ori decedebat, largiter rependit meditationis profunditas, iudicii acies, et inſolita

b) Dotem vni filiarum mille aureos ſoluebat reſpublica. Citati.

c) Angelvs Portenari de Felic. Patauii apud Teissier l. c. p. 27.

d) loc. cit. P. I. p. 138.

e) loc. cit.

f) loc. cit. nota D.

ff) loc. cit. p. 115.

ſita quaedam perſpicacia, qua in nexus ratiociniorum alte penetrabat. Quibus mediis ita vſus eſt, vt imprimis in ſcribendo inſolitum demonſtrare robur poſſet, et validiſſime alios refelleret. Hinc IMPERIALIS de illo: *Neminem facile quis dixerit aequare Zabarellae ſcriptorum venuſtatem atque elegantiam, quibus accedit incredibile argumentandi robur, et opinionum firmitas, quo nomine vix alius in euertendis aliorum placitis vberior, in adſtruendis propriis felicior vnquam eſt habitus.* Neque in hac cenſura partium ſtudio aliquid dediſſe Imperialem fatendum eſt, ea enim, quae de philoſophia rationali ſecundum praecepta Ariſtotelis edidit, qualia ſunt, *Tabulae logicae*, *de natura logicae*, *apologia de doctrinae ordine*, *de conuerſione demonſtrationis in definitionem*, *de ſpeciebus demonſtrationis*, *commentarius in analyticorum libros priores etc.* magnam auctoris eruditionem philoſophicam et accuratam Peripateticae doctrinae cognitionem ſpirant, ſic vt Zabarella meruerit, aliis Ariſtotelis interpretibus in argumento logico praeferri [g]. Attigit tamen phyſicam quoque Ariſtotelis editis *Libris triginta de rebus naturalibus*, *commentariis in libros Phyſicorum Ariſtotelis*, *in libros de anima*, *de naturalis ſcientiae conſtitutione*, *de miſti generatione et interitu*, *de prima materia*, *de qualitatibus elementariis*, *de natura coeli*, *de motu ignis in orbem*, *de accretione et nutritione*, *de viſu et mente humana*, aliisque, quae iunctim edidit IO. LVDOVICVS HAVENREVTERVS, medicus et philoſophus Argentoratenſis [h], oppugnauit aliquot diſſertationibus IOACHIMVS IVNGIVS, rector Hamburgenſis [i]. In his ſcriptis eius phyſicis cum Stagiritae ſyſtema phyſiologicum ſibi ſequendum propoſuiſſet, et ſinceram eius philoſophiam tradere conſtituiſſet, non potuit non errores phyſicae Ariſtotelis doctrinae proprios exponere, adeoque de mentis quoque immortalitate ea tradere, quae a ſana doctrina diſceſſum facere videbantur. Inde factum, quod IMPERIALIS narrat, *vt impenſius aliquanto impugnaret immortalitatem animae, deterrimam Alexandreorum ſententiam palam profeſſus*, licet non neget, *hos de eo rumores forte ab exulceratis animis excitos ita vel illuſiſſe poſteritatem, vel admirabili ac prope diuina virtutum fama compenſauiſſe.* Nobis ſatis veriſimile videtur, Zabarellam genuinam Peripateticiſmi Alexandrei rationem ſecutum ſtatuiſſe, ſi is ſequendus ſit, immortalitatem ex rationis lumine demonſtrari non poſſe. Tum quia ita ſchola Patauina per integrum fere ſeculum docebat, illique, qui immortalitatem animae defendebant, abſurda Auerrois hypotheſi de intellectu vno et externo nitebantur; aliter quoque ſtatuere non poterat, quisquis Ariſtotelem preſſo pede ſequendum eſſe putaret. Tum quia ad Zabarellam potiſſimum prouocat CLAVDIVS BERIGARDVS [k], oſtenſurus, pertuliſſe S. officium, vt in academia Patauina doceretur ſyſtema Ariſtotelis phyſiologicum, quamuis aliam, quam putat

g) Vid. KECKERMANN. l. c. p. 184. BOECLER Bibliograph. crit. p. 685.

h) Argent. 1623. 4.

i) Vid. MORHOF. Polyhiſt. T. II. Lib. I. c. 14. p. 104.

k) Praef. ad Circul. I. Piſanum.

putat P. BAYLE cauſſam habuerit Berigardus iſta ſcribendi [l]. Nam quod ad Zabarellam attinet, non in hoc ſolo de animae immortalitate argumento Ariſtotelem a recepta Chriſtianorum doctrina diſcedere oſtendit, ſed et demonſtrationem Dei primi motoris nullam ex motu aeterno dari, quod tamen Ariſtotelica philoſophia ſupponit, defendit. Edidit enim librum *de Inuentione primi motoris*, in quo, enarrante BERIGARDO, docuit, *vnicum medium philoſopho naturali ad demonſtrandum dari, primum motorem a materia abiunctum eſſe motus aeternitatem, quae quia non detur, vt fide diuina certi ſumus, ſequi primum motorem demonſtrari non poſſe naturaliter, ſed ad hoc opus eſſe, Dei contactu peculiari.* Nimis tamen acerbi in Zabarellam ſunt, qui ea propter impietatis maculam ei affricant [m]. Recte enim laudato viro obſeruatum, *propterea Zabarellam non putauiſſe, eam quam vocat demonſtrationem primi motoris ex motu aeterno, eſſe veram demonſtrationem, vtpote cuius medium falſum eſt, ſed loqui ex falſis principiis Ariſtotelis, nempe ſi verus eſſet motus aeternus, inde ſolum oſtendi poſſe motorem primum.* Quaecunque itaque Zabarella ea de re diſputat hypothetica ſunt, et phyſiologiam Ariſtotelis ſupponunt. Ex quibus prudentiores quidem, qualis Berigardus, concluſerunt, deterrimos eſſe fructus philoſophiae Peripateticae, vt infra demonſtrabitur, qui autem Peripatetici γνήσιοι videri volebant, nec Ariſtotelem improbare totum audebant, intulerunt, ſuperare has aſſertiones humanae rationis notitiam, et ex Dei reuelatione vel contactu ſpeciali addiſcendas eſſe. Qua ratione non ſolum Zabarellam, ſed et Caeſarem Cremoninum, et Andream Caeſalpinum philoſophatos fuiſſe, infra dicemus. Nemo tamen his non obſtantibus, Zabarellam viuum impietatis arguit, qui teſte TOMASSINO ita vixit, vt a nemine reprehendi poſſet. Ceterum habuit philoſophus noſter vxorem Eliſabetham Cauaceiam, quae eum ſex filiorum patrem fecerat, inter quos natu maximus Iulius mathematicarum diſciplinarum peritia prorſus ſingulari famam ſibi comparauit nobiliſſimam, quam tamen laſciuia tandem in fatalem morbum degenerante commaculauit. Mira ſunt, modo vera, quae de eius vitae fine narrat IMPERIALIS, Zabarellam veſpere aliquo ſtellam oſtendiſſe iuuenibus ſtudioſis, eamque ſibi fatalem eſſe, praedixiſſe: et poſt paucos dies vehementi morbo correptum XV Cal. Nou. anno MDLIX, annos natum quinquaginta et ſex deceſſiſſe [n]. Niſi enim nos coniectura turpiter fallit, haec excogitata ſunt ab illis, qui a peritia aſtrologiae, quam habebat Zabarella, et qua haud raro certos euentus praedixiſſe dicitur, vanitati aſtrologiae praeſidium quaerunt. Innumera enim huius furfuris ab audaciſſimo hominum genere ad decipiendos incautos mortales excogitata ſunt.

Cc 2 §. XVIII.

l) Nempe, non vt frigidam Ariſtoteli ſuffunderet, ſed vt ineptam eius philoſophiam eſſe oſtenderet. Qua de re infra plura dabimus.

m) Vid. IMPERIALIS l. c. p. 117.

n) Fuit alius quoque Iacobus Zabarella, eques S. Georgii, ſeculo XVII medio clarus, qui Elogia illuſtrium Patauinorum ſcripſit, et Centum ſtemmata originum Polonicarum edidit; cum philoſopho non confundendus.

Alexander Piccolominæus.

§. XVIII. Illuſtriſſima Piccolomineorum gens tot magnorum virorum ferax [o] celeberrimos philoſophorum Peripateticorum choro viros addidit ALEXANDRVM et FRANCISCVM PICCOLOMINEOS. Alexandrum Sena dedit, genuit Angelus Piccolomineus, peperit Hippolyta Sanctia [p], anno ſalutis reſtitutae MDVIII. Cum diu nobiliſſima familia ſanguinis decora cum literarum ornamentis feliciſſimo connubio coniunxiſſet, auitam gloriam ſequendam filio eſſe rati Alexandri parentes, eum praeceptoribus tradiderunt doctiſſimis, ex quorum inſtitutione et linguae Latinae, Graecae atque Hebraicae exactam hauſit notitiam, et honeſtarum diſciplinarum circulum feliciter abſoluit, tumque ſeueriores diſciplinas theologiam, iurisprudentiam, medicinam, philoſophiam, mathematicam, et quodcunque fere literarum genus, ita excoluit, vt admiratione eſſet cunctis, paucosque habere pares cenſeretur. Demonſtrant id elogia, quae in eum cumularunt IMPERIALIS [q], TOMASSINVS [r], GHILINVS [s] aliique, ex parte laudati P. BAYLE [ſ], inter quae tamen ſunt, quae modum excedunt. Illud autem certum, inter primi gradus atque generis eruditos Alexandrum retuliſſe omnes, quotquot eo tempore pretium ſtatuere literis norant. Quae cauſſa fuit, cur vnanimi eum conſenſu ſuo albo inſcriberent academiae inflammatorum ſocii [ſſ]. Iunxit vero Alexander eruditioni ſupra modum inclareſcenti et maximam illi famam comparanti tum morum ſeueritatem atque grauitatem tum conuerſationis iucunditatem atque quandam dulcedinem, id quod teſte nouimus AVG. THVANO [t], qui virum veneranda canitie ſenem cum Paulo Foxio, regis Galliarum Caroli IX oratore inuiſit. Diu autem oratoriam, rationalemque atque naturalem philoſophiam et diſciplinas mathematicas tanta perſpicuitate et dexteritate docuit, vt maxime ſub tanto praeceptore iuuentus ſtudioſa proficeret; tanta autem morum continentia vixit, vt dignus haberetur, qui ſedi Patrenſi praeficeretur, et ſocius quoque adderetur Senenſi praeſuli. In qua dignitate ſenex vitae honorumque ſatur anno redemti generis humani MDLXXVIII, IV Id. Mart. mortalitatis exuuias depoſuit. Dici non poteſt, quanta is ſtudiorum aſſiduitate, quanta eruditionis applicatione, quanta virium contentione Ariſtotelem nocturna diurnaque manu verſauerit, quantoque eius philoſophiam amore, teſte THVANO, complexus ſit: adeo, vt eccleſiaſtica infula ſplendens et ſenii incommoditatibus grauatus, otia ſua, narrante, qui eum ita offendit,

o) Dedit orbi literato Piccolominea gens Aeneam Syluium Bartholomaeum Piccolominaeum, praeter eruditionis claritatem diademate quoque pontificio, quod Pii II nomine geſſit, illuſtrem. Franciſcum Piccolomineum, Pii III nomine P. R. Lepidum Piccolomineum, iurisprudentiae laude celebratum ERYTHRAEO Pinacoth. II. p. 128. et tandem Societatis Ieſu theologum, quae et alium eius nominis Franciſcum in album ſuum retulit, qui ordinis ſui generalatum geſſit, poſtquam diu philoſophiam et theologiam docuerat. Caelius Piccolomineus autem cardinalium collegio adſcriptus eſt. Alios tacemus.

p) THVANVS ad an. 1578. TEISSIER Eloges T. III. p. 158 ſeq.

q) In Muſeo p, 83. 115.

r) Elog. P. I. p. 209.

s) Theatr. vir. erud. P. I. p. 86.

ſ) Dict. T. III. art. Piccolomini p. 712. 713.

ſſ) GHILINI loc. cit.

t) Ad an. 1518. FREHER Theatr. p. 1474. TEISSIER Elog. T. III. p. 158. BAYLE l. c.

dit, eodem ſcriptore, Ariſtotele ſuo, hoc eſt, a ſe diuerſis explicationibus illuſtrato recognoſcendo falleret. Addit his hiſtoricus: multa eum tum, quem ita offendiſſent, de ſtudiis ſuis diſſeruiſſe, eorumque ſe demum in ea aetate dulciſſimum fructum capere dixiſſe, aliis oblectamentis deficientibus, quibus aliae aetates innocenter et citra offenſam gaudere poſſent. Maxime vero ideo Alexander memorabilis eſt, quod primus fuit, qui in vernacula Peripatetice philoſophari auſus eſt. Plerique enim libri eius, quos GHILINVS recenſet, lingua Italica ſcripti ſunt. Id quod valde quidem diſplicet IMPERIALI [u], rato, ita et philoſophiam et linguam Latinam in contemtum adduci, recte vero laudauit TRAIANVS BOCCALINVS [v], qui multo ſale ſui temporis mores perfricuit, quod hanc conſuetudinem improbaret. Scripſit plurima vir diligentiſſimus et elegantiſſime doctus, inter quae eſt *Philoſophia moralis* vernacula ſcripta. Latino autem ſermone *Paraphraſin in mechanicas quaeſtiones Ariſtotelis*, et *Commentarium de certitudine mathematicarum diſciplinarum* edidit: quo vtroque nomine valde eum laudat G. I. VOSSIVS [w], et *Philoſophum plane eximium vocat, tum ob ingenium et induſtriam, tum quia feliciter adeo matheſin et philoſophiam coniunxerit, et in vtraque excelluerit.* Sunt quoque qui ei verſionem commentarii ALEXANDRI APHRODISAEI *in Libros meteororum* tribuunt. Obiter autem hoc quoque loco notandum, edito libro *de Emendatione temporum*, ſiue de calendario, quod vocant, reformando, quem iuſſu Franciſci Medices magni Hetruriae ducis ſcripſit, praeclarum ſibi nomen comparauiſſe [x].

§. XIX. Alter ex Piccolomineorum gente, qui philoſophiam Peripateticam doctrina ſua nobilitauit, fuit FRANCISCVS PICCOLOMINEVS, itidem Senenſis [y]. Natus is eſt anno M DXX, et in ipſa pueritia praeclaram indolem ingeniumque praecox demonſtrauit. Abſolutis humanitatis ſtudiis philoſophiae ſe tradidit, Marcum Antonium Zimaram [z], philoſophum et medicum celeberrimum praeceptorem nactus, *Franciſcus Piccolominaeus.*

u) In Muſeo loc. cit.

v) Relat. ex Parnaſſo Cent. I. Rel. 73. p. m. 312.

w) De Scient. math. c. XLIX. §. 21. p. 302.

x) IMPERIALIS l. c.

y) IMPERIALIS, TOMASSINI, BAYLE ll. cc.

z) Fuit is Medicus et philoſophus magni nominis, qui vero Ariſtotelis phyſiologiam ad magiam more ſeculi XVI transtulit. Cuius teſtis eſſe poteſt Antrum eius magico-medicum, liber rariſſimus, in quo, vt habet titulus, „totius tractationis, et generis philoſophandi, quod adhibuit, luculentus interpres arcanorum magico-„phyſicorum, ſigillorum, ſignaturarum et imaginum magicarum, ſecundum Dei nomina et „conſtellationes aſtrorum, cum ſignatura planetarum conſtitutorum vt et curationum magneticarum et characteriſticarum ad omnes corporis humani affectus curandos theſaurus locupletiſſimus, nouus, reconditus, cui medicamenta etiam varia chymica ex mineralibus et „vegetabilibus conficiendi methodus, tractatus „item de rebus, quae humano corpori eximiam, „et venuſtam formam inducunt; de variis etiam „metallorum et mineralium praeparationibus et „experimentis plurimis tractatio ſubiungitur. „Acceſſit motus perpetui mechanici absque vllo „aquae vel ponderis adminiculo conficiendi documentum". Francof. 1625. 8. Eiusdem quoque furfuris pars altera eſt, in qua „Arcana naturae, ſympathiae et antipathiae rerum in „plantis etc. omniumque corporis humani morborum, imprimis podagrae, hydropis, peſtis, „epidemiae et cancri exulcerati cura Hermetica, ſpecifica, characteriſtca et magnetica continentur. Acceſſerunt portae intelligentiarum, „et canones Hermetici de ſpiritu, anima et corpore maioris et minoris mundi". Franc. 1626. 8. ex hoc vngue cognoſce leonem.

ex cuius inſtitutione ita profecit, vt licet vix adoleſcentiam eſſet egreſſus, probantibus et plaudentibus cunctis artem rationalem in patria docere auderet, id quod TOMASSINI [a] teſtimonio conſtat, quamuis id taceat IMPERIALIS [b], qui narrat, annos natum viginti quinque Maceratam abiiſſe, ibique tantum eruditionis eius opinionem valuiſſe, vt primarium philoſophiae publice docendae munus ipſi crederetur. Quod cum per annum geſſiſſet, tanta eius inde per Italiam fama dimanauit, vt in nobilius theatrum vocatus, occaſionem vires doctrinae ſuae latius explicandi nanciſceretur, tradita ei apud Peruſinos cathedra philoſophica, quam quoque ita per decennium, quo ei praefuit, ornauit, vt anno MDLX ad Patauinam philoſophiae profeſſionem extraordinariam, et quadriennio poſt ad ordinariam ſenatus Veneti iudicio inuitaretur, cui primario docendi muneri mille et quadringentorum aureorum ſtipendio ſumma cum laude praefuit. Cum autem ad moralem et ciuilem philoſophiam induſtriam ſuam traduxiſſet, et praeterea tum prudentia, tum eloquentia plurimum valeret, aliquoties legatus reipublicae ad principes Italiae miſſus eſt, vnde magni ad eum honores et reditus ampliſſimi confluxerunt [c]. In ea vero academia cum collega Iacobo Zabarella eum haud raro digladiatum, cum argumentorum ponderibus interdum eſſet inferior, dicendi diſputandique volubilitate ſuperiorem diſceſſiſſe, ſupra iam narrauimus. Dabimus ipſa verba IMPERIALIS, quoniam characterem philoſophi luculenter exprimunt: *Vtitur*, ita ſcribit, *Piccolomineus oratione quidem expedita, graui, et illaborata, ceterum ſententiarum nexu frequentior, quam forte conueniat, excurrit enim vero, nec in concluſionibus haeret, nouis at ſubinde doctrinae cumulis vrget, vt libanda potius quam guſtanda propoſitorum veritas offerri videatur.* Quae ſi cum Zabarellae charactere ſupra delineato comparentur, facile intelligitur, cur lentorem eius in diſputationibus vicerit Piccolomineus, cauſſa interdum inferior. Diſputatum autem praecipue inter celeberrimos philoſophos eſt, de philoſophia quidem morali, verum non de argumento ethico ſed methodo; de qua in morali philoſophia adhibenda in *vniuerſa de Moribus philoſophia* [d] Piccolomineus diſſeruerat; quam tractationem aggreſſus Zabarella, qui in rationali philoſophia plurimum valebat, Piccolomineo apologiam extorſit, quam titulo: *Comes politicus aduerſus Iacobum Zabarellam* euulgauit. Summa controuerſiae, quam P. BAYLE [e] tetigit quidem, non vero expoſuit, haec eſt: Statuit Piccolomineus, ethicam tradendam eſſe methodo ſynthetica, nempe progrediendo a ſimplicioribus ad compoſita magis, a principiis cauſſisque ad concluſiones, a mediis ad finem; cuius rationem ex Ariſtotele deſumſit, quo auctore hic artis naturam imitantis ordo eſſet, vt progrediendo a ſimpliciſſimis ad compoſita opera conſtruat ſua. Regeſſit huic hypotheſi Zabarella, niti eam falſo fundamento; alium enim

a) loc. cit. p. 208.

b) loc. cit. p. 114.

c) Citati, et ex his FREHERVS in Theatro p. 1498.

d) Adiecta tractatione de Methodo, vid. BAYLE l. c. nota H.

e) loc. cit.

enim eſſe ordinem naturae rerumque ipſarum, alium doctrinae et cognitionis noſtrae, vtrumque autem a Piccolomineo confundi. Nec cognoſcere hominem ea via, qua natura res producit, ſed inuerſa; indeque Ariſtotelem diſtinguere inter id, quod natura prius eſt, et quod a nobis; monuiſſeque prudenter, incipiendum eſſe ab iis, quae notiora nobis ſunt, vndeque in *Nicomachicis* ordinem reſolutionis adhibuiſſe, explicito primo fine, qui in actionibus rationem principii habet: ſemperque cognitus ſit atque velut delectus ſcopus definiatur; illique ſubiectum introducere per media etc. Ex quo breui conſpectu huius controuerſiae patet, mere eam Peripateticam fuiſſe, cum ratiocinatio omnis eo tendat, qua via in habitu practico, ſi ſecundum Ariſtotelem philoſophandum, incedendum ſit. Rem enim ipſam ſi ſpectes, non minori commodo, via iſta compoſitionis in argumento morali vti nos poſſe, vna iuris naturalis conſtitutio ſatis euincit; hucque reſpexiſſe videtur Piccolomineus, qui cum tam ſuperſtitioſe, quam a Zabarella factum, Ariſtoteli non inhaereret, ſed Platonem quoque conſuleret, qui συνθετικῶς in libris *de Republica* et *de Legibus* haud raro proceſſit; vellet autem doctrinam moralem ampliori fundo donare, ab Ariſtotele ſibi recedendum eſſe putauit. Quod ferre non potuit Zabarella, ratus methodologiam Ariſtotelicam omnes alias eius generis longe ſuperare. Verum haec ὡς ἐν παρόδῳ; iam ad ipſum Piccolomineum reuerſi, id imprimis notandum de eo eſt, illum ſyncretiſmum inter Ariſtotelem et Platonem nouo conſilio ſuſcepiſſe, eo quod crederet, in primariis doctrinae capitibus verum inter vtrumque philoſophum diſſenſum haud eſſe; reliqua vero aut ferri aut emendari facile poſſe. Tomassini ea de re verba haec ſunt: *Platonicam diſciplinam fere collapſam et legendo et ſcribendo in integrum reſtituere conatus eſt, illud imprimis enitens, vt Platonem cum Ariſtotele in pluribus conciliaret.* Imperialis autem, *eum*, ait, *pluribus honoribus auctum amoeniſſima Platonis philoſophia vacare coepiſſe, quam etiam commentariis exornare ſuſceperit, ipſum namque dicere ſolitum eſſe, Platonis et Ariſtotelis philoſophiam duos quaſi oculos humani animi, aciem intellectus dirigere, quorum alterutro ſi quis careat, Cyclopum inſtar in hac rerum vniuerſitate labatur, neceſſe eſſe, ſed communia fata praeclaros hoſce eius conatus intercidiſſe.* His potiſſimum laboribus occupatus, cum LIII. annos profeſſorium axioma geſſiſſet, vt vult Tomassini relatio, (quem hoc loco magis audiendum eſſe putamus, quam Imperialem, tradentem viginti tantum annos Patauii docuiſſe *f*)) vrgentibus ſenii incommodis muneri ſe abdicauit, et quod reliquum vitae erat, in otio literario traduxit, oculorum acie tam feliciter vſus, vt octogenario maior

f) Vid. Bayle, l. c. nota D. Cum enim ante vigeſimum quintum aetatis annum iam philoſophiam docere coeperit, impoſſibile eſt, eum viginti tantum annos Patauinae cathedrae praefuiſſe, quod vult Imperialis. Si vero ponamus, 25 annos natum Macetarae docere coepiſſe, et 78 aetatis anno publicum docendi munus depoſuiſſe, recte omnia cohaerent. Tomaſſinum ſequitur Ghilini Theatr. P. I. p. 62.

maior ſine Chryſtallo cuncta legere poſſet. Obiitque quarto ſupra octogeſimum aetatis anno in patria anno ſalutis reparatae MDCIV, tanto ciuium ſuorum luctu, vt ex teſtimonio IMPERIALIS, inſolito ciuium ſqualore iuſtitio, lachrymis funus eius efferretur: in eo vno infelix, quod diſcordiam inter filios moeſtiſſimus pater ſanare nullo remedio potuerit. Scripſit *Commentarium in libros Ariſtotelis de coelo, de ortu et interitu et de anima;* itemque *ſyſtema philoſophiae naturalis et moralis.* Illud hoc titulo prodiit: *Naturae totius vniuerſi ſcientia perfecta et philoſophica, quinque partibus abſoluta.* Quam Piccolominei doctrinam naturalem oppugnandam ſibi ſumſit NICOLAVS TAVRELLVS, philoſophus Altdorfinus [g], ſcriptis libris duobus *de Coelo*, et duobus aliis *de Mundo.* Is enim, quamuis eum faciat maximi, fatetur tamen *obſcurum eum eſſe, neque ſatis pure et perſpicue; quid ſentiat exponere, vt in rebus philoſophicis eum oporteat non mediocriter eſſe verſatum, qui ex eius philoſophia fructum velit aliquem percipere.* Id quod in alterius libri *praefatione* repetit, et *ingenii et doctrinae miram illi vbertatem eſſe* concedit, optat autem, *vt purius et magis dilucide cogitata ſua nobis explicauiſſet, eo quod maiorem fructum et negotio minore ſtudioſa philoſophiae iuuentus ex meditationibus perciperet, quam is certe a veritate non raro receſſerit.* Vnde conqueritur, *duplicem ſibi laborem fuiſſe, tum vt ex obſcura oratione, horridisque phraſibus, ſententiam eius eliceret, tum vero vt vel maxime eius errores patefaceret.* Id quod mirum videri queat, cum non ſolum ob dicendi genus apertum et dilucidum Piccolomineus laudetur, ſed ob perſpicuitatem quoque eius ſcripta, P. BAYLE [h] iudice, commendentur. Adeo difficile eſt eruditorum cenſuras inter ſe conciliaſſe. Opus vero moralis philoſophiae hoc titulo Piccolominaeus ornauit: *Vniuerſa philoſophia de moribus, in decem gradus redacta.* Id tantis omnium coetuum laudibus exceptum fuiſſe IMPERIALIS teſtatur, *vt nihil eo vel ad efformandos mores vtilius, vel ad rempublicam recte gerendam accommodatius, vel ad omnem bonorum malorumque notitiam ſuauius excogitari poſſe iudicatum ſit.* Vnde mire quoque Piccolominei labor placuit GABRIELI NAVDAEO * quod *Artem moralem integram nobiliori quadam methodo et maiori vi ac copia ſpirituum tradiderit minus elato dicendi genere.* Aliter tamen HENNINGVS ARNISAEVS [i], qui cum Ariſtotelico praeiudicio impeditus cum plerisque Peripateticis ſtatuat, in artibus practicis locum methodo ſyntheticae eſſe non poſſe, ſed reſolutiuum tantum ordinem a fine ad media adhiberi poſſe, reprehendit in Piccolomineo, quod noua methodo ethicam tradere volens in ſummo tandem bono deſierit. De qua ſententia cum eandem cum Zabarella tibiam inflet, ſupra dicta noluimus repetere.

§. XX. Ex

g) Dicemus de eo infra ex inſtituto.
h) loc. cit.

*) Bibliograph. polit. p. m. 13.
i) Praef. ad doctrin. politic.

Cyriacus Strozza.

§. XX. Ex celeberrima apud Florentinos, Strozzarum familia [k], haud vulgare Peripateticae philoſophiae ſidus exortum eſt in CYRIACO STROZZA, Zachariae filio. Is cum mature honeſtarum artium diſciplinarumque deſiderio flagraret, iactis domi Graecae Latinaeque literaturae, itemque mathematicae et philoſophiae fundamentis, cum potiſſimum architectonica delectaretur, longum iter ingreſſus eſt, et potiores Europae regiones peragrauit, ea attentione, qua ad augendas doctrinae diuitias, acquirendamque experientiam rerum praeſtantiſſimarum opus erat. Ita vero collecta ſupellectile literaria copioſiſſima admirabilis prorſus tum in architectonica arte, tum in philoſophia euaſit. [l]. Redux itaque, cum habita diſputatione in patria eruditionem probauiſſet, lector philoſophiae, et poſtea Graecae linguae et philoſophiae profeſſor deſignatus eſt. Dein ex patria ad Bononienſem academiam vocatus Ariſtotelicam philoſophiam octo annorum interuallo tanta doctrinae fama docuit, vt is iudicaretur, qui Piſanam ſcholam eruditione ſua prae aliis egregie nobilitare poſſet. In eo loco viginti annis vsque ad vitae finem, quem annus ei climactericus ex calculi doloribus anno MDLXV attulit, perſtitit. Vixit per totam vitam caelebs, matrimonii enim curas et familiae tumultus philoſophorum meditationibus plurimum obeſſe, et nubeculam inducere ſerenitati mentis credidit [m]. Valde autem eum bonis omnibus commendauit vitae ſimplicitas et integritas, qua ab omni vanitatis et ambitionis tumore remotus, philoſophiam vita exprimere, honeſtatemque et virtutem colere ſategit. Cui cum iungeret eruditionem inſolitam, et colloquiorum iucunditatem atque grauitatem, qua veteres aequabat, dici non poteſt, quantam illi venerationem ea res pepererit. In Peripateticae philoſophiae hiſtoria eo potiſſimum conatu, memoriam ſuam commendauit, quod deperditum nonum decimumque librum *Politicorum* ARISTOTELIS ex ingenio reſtituere, telamque a Stagirita ſumtam eodem pertexere filo auſus eſt. Ex quo labore magna Strozzae gloria enata eſt, cum et lectionis copiam, et ingenii elegantiam in eo mirifice proderet [n]. Neque tamen ad ſcopum collineaſſe Strozza, licet doctrinam et ingenium in ea re probauerit, viſus eſt. Fridericus Morellius enim, qui haec ſupplementa Graece et Latine a Strozza edita, Gallice vertit, eum monuit, abundare ea auctoritatibus poëtarum, quorum loca cumulata ſatis prodant, iſta non ab Ariſtotele eſſe profecta. Ad quae reſpondiſſe Strozzam narrat MASSONIVS [o], ſtudio id ſe feciſſe, ne ad Ariſtotelem auctorem referrentur. Alii et ſcientia et iudicandi ac dicendi facultate Ariſtoteli con-

k) Vid. BAYLE Dict. T. IV. Art. Strozzi p. 290 ſeqq.

l) PAPIR. MASSON. Elog. TEISSIER Elog. P. II. p. 228. 229. FREHER. p. 1461. Vitam quoque eius praefixam eſſe Tomo II. Opp. Ariſtotelis p. 461. Ed. Du Vallianae monet FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. II.

m) THVANVS ad an. 1565.

n) Vid. laudatos TEISSIER l. c. Prodiere Florent. 1562. 1563. et in Du Valliana edit. l. c. p. 461.

o) loc. cit.

conceſſiſſe, fatentur, laudant tamen Strozzae diligentiam beneque de Ariſtotele merendi ſtudium. Inde moderatum GABRIELIS NAVDAEI [p] iudicium: *Quemadmodum nullus pictorum ea felicitate potuit Veneris effigiem abſoluere, quae ab ipſo Apelle incepta primum fuerat atque delineata, ita profecto immane quantum eum ab iſto auctore diſtare, quem ſibi ad imitandum propoſuerit: legendum tamen eſſe atque laudandum, quia quantum in ipſo ſitum fuerit, rerum pretioſiſſimarum iacturam ſarcire conatus ſit, et deſideriis noſtris cumulum imponere.* ANT. SCAINI [q], IO. ANDR. BOSII [r] aliorumque cenſuras breuitatis cauſſa omittimus. Non confundendus autem eſt Cyriacus cum Petro Strozza, qui et ipſe tum Peripatetica philoſophia, tum architectonica arte celeberrimam famam ſibi acquiſiuit. Is narrante IANO NICIO ERYTHRAEO [s] Ariſtotelicam philoſophiam omnem, Lazaro Bonamico monſtrante, didicit, eiusque arcana, cum in Graeca lingua non mediocriter eſſet eruditus, quam domi a Graeco quodam didicerat, accurate perſpexit. His porro diſciplinas mathematicas iunxit, et nec picturam, nec architecturam contemſit, inque hac ita excelluit, vt paucos haberet pares, ſuperiorem neminem. Ita doctrinae praeſtantia commendatus Leoni XI, P. M. ab epiſtolis ſanctioribus ad ſummos viros principes dandis ei eſſe iuſſus eſt; eamque prouinciam apud eius ſucceſſorem Paulum V retinuit, auctis ſimul inſigni in aede Vaticana ſacerdotio. Quo tamen, ſacris nondum initiatus, ſe abdicauit, cum pontifici minus eſſe gratus coepiſſet, eo quod in aedificando ſacello quodam, cuius cura illi erat commiſſa, quaedam pontifici diſplicuiſſent. Itaque reuerſus in patriam ibique humaniſſime a Coſmo magno Hetruriae duce exceptus, magno ſtipendio ad docendam philoſophiam in gymnaſio Piſano conductus eſt. Sed et alium ex Strozzarum gente philoſophum, Io. Baptiſtam idem ERYTHRAEVS [t] enarrat, quem ait philoſophicis ac theologicis doctrinis inſtructum, Graecis ac Latinis literis doctum, poëticaeque facultatis ita peritum fuiſſe, vt cum maioribus natu poëtis compararetur. Hasque illum diſciplinas in inſtituendo docendoque prudentiſſimum iuuentutem edocuiſſe, et quotidianis domi ſuae diſputationibus exercuiſſe, ac ſaepius quod vmbratili illa inſtitutione didiciſſent, in puluerem et ſolem coëgiſſe educere. Ingenia quoque quae fortunae culpa, ne emergerent, oppreſſa cerneret, ſuis ipſum opibus ac facultatibus, quibus affluens erat, ſubleuauiſſe, libros, veſtem, cibos, habitationem omniaque ad neceſſarium vſum illis praebendo. Ceterum oculorum vitio laboraſſe multos eius familiae viros, idem obſeruat.

Petrus Strozza.

Io. Baptiſta Strozza.

§. XXI. Ex

p) Bibliograph. polit. p. 19.

q) In quinque Qq. ad libros VIII. de Republica, p. 16. qui contendit, nihil Ariſtotelis librorum Politicorum intercidiſſe. Conf. FABR. l. c.

r) De Compar. prud. ciu. §. 16. p. 6.

s) Pinacoth. II. c. 15. p. 55 ſeq.

t) loc. cit. c. 2. p. 15. 16.

§. XXI. Ex Caeſenatibus oriundus fuit, qui multum Lyceo recentiori aetate ſplendorem addidit IACOBVS MAZONIVS, cuius vitam eleganter enarrauit IANVS NICIVS ERYTHRAEVS [u], ipſe vero alia de ſe ipſo retulit [v], quemadmodum nec IMPERIALIS narratio cum illa Erythraei in omnibus concordat. Is anno MDLIII natus, ab ipſa pueritia ingenium demonſtrauit acutum, feruidum et ſupra aetatis modum literis inhians. Quod cum elegantiſſimis doctrinis exornare vellet, Sebaſtiano Regulo humaniorum literarum apud Bononienſes magiſtro erudiendus traditus eſt. A quo celerius, quam ſperabatur, doctiorque dimiſſus animum ad philoſophiam, reclamantibus, vt ipſe ait, parentibus et amicis, adiecit, eo fine, vt et ſecum habitare addiſceret, et ſua contentus animi tranquillitate, nihil extra ſe ipſum quaereret. Eo itaque conſilio ad Patauinum bonarum artium literarumque mercatum aduolauit, in quo eo tempore Fridericus Pendaſius [w] philoſophiam et Guido Pancirola iuris notitiam profitebantur, magnaque fama iuuentutem docebant. Ibi Pendaſii copioſiſſimam, vt ipſe refert, ingenii fertilitatem admiratus, eo potiſſimum duce ad cognoſcenda philoſophiae omnis myſteria ſe accinxit, et biennio in iſto ſaxo voluendo occupatus eſt, tanta diligentia, tamque felici euentu, vt iam tum experiri vires, et collectis ex vniuerſo ſcientiarum orbe quaeſtionibus ingenium publica diſputatione oſtentare cogitaret. Ipſe ſane innuit, ſe omnia Platonis et Ariſtotelis volumina nec penitus incurioſe, nec plane conniuentibus oculis eo tempore perluſtraſſe, valde vero ſibi aduerſitates Platonis et Ariſtotelis, Plotini et Procli, Porphyrii et Iamblichi, Alexandri et Simplicii, Auerrois et Auicennae, Thomae Scotique obfuiſſe, ſeque in iis tollendis plurimum operis, laboris temporisque conſumſiſſe. Ex qua eius narratione palam eſt, iam tum adoleſcentem Mazonium ſyncretiſmum eum fouiſſe, quem deinde late demonſtrauit. Sed et mathematicarum artium praecepta philoſophiae iunxit, nec a philoſophiae et theologiae Scholaſticae dumetis abſterreri ſe paſſus eſt, vt non illi cognoſcendae operam collocaret ſuam. Ita vix duo de viginti anno natus [x], tanta eruditionis praeſtantia inclaruit, vt, cum ab Archangelo Mercenario philoſopho medicoque Patauino [y] oppugnaretur Pendaſius, teſte ERYTHRAEO, licet multi ſe eius propugnatores futuros pollicerentur, non tamen alteri, quam Mazonio defenſionem ſuam committendam ſtatueret. Duodeuigeſimo aetatis anno domum reuerſus eſt, quod iter ſtudiorum in Helicone Patauino abrumpere eum coëgit repentinus Baptiſtae parentis interitus. Valde eam mortem ſtudiorum ſuorum quietem concuſſiſſe, ſublato, qui ſibi vnus otia feciſſet, quanta cuperet, conqueritur [z]. Succeſſit enim facultatum tenuitas, ad quam eum et patrimonii cum aliis fratribus diuiſio, et ipſa ſtudia intem- *Iacobus Mazonius.*

 peſtiuo

u) Pinacothec. I. p. 65 ſeqq.
v) In Praef. vitae actiuae.
w) Docuit is, Mantuam patriam agnoſcens, Pataui circa annum 1570, Peripateticam philoſophiam, ediditque Cenſuram auſcultationis phyſicae.
x) ERYTHRAEVS l. c.
y) Vid. MERCKL. Linden. renou. P. I. p. 87.
z) loc. cit.

peſtiuo diuitiarum contemtu redegerunt. Inuenit tamen inter triſtiſſima nubila redeuntem ſolem in Franciſco Maria, Metaurenſium duce, qui eum in familiae ſuae obſequia retulit, eaque liberalitate fouit, vt res eius ſupra vota ſuccedere inciperent. In ea quoque aula cum doctiſſimis viris, quos ducis illius literis fauentiſſimi munificentia alebat, conuerſatus, ſtudiis ſuis immenſas copias addidit, et cum abundaret Caeſena, tanquam honeſtarum diſciplinarum aſylum, viris multiiugae et multifariae doctrinae, (inter quos valde extollit Alexandrum Martinellum, et Ioſephum Gottofredum) eorum auctoritate ſuccenturiatus, doctrinaque valde confirmatus fuit. Quod itaque conſilium in Patauina academia conceperat, exſequendum ratus, principis ſui aulae ob otium philoſophicum valedixit, amicorumque eruditorum opera conſilioque adiutus, *de triplici hominum vita actiua nempe, contemplatiua, et religioſa tribus methodis* conſcriptis, *Quaeſtiones centum et nonaginta ſeptem ſupra quinque millia* [a], publice diſputandas Bononiae propoſuit anno ſalutis MDLXXVII, iuuenis annorum fere viginti [b]. Editus eſt iuſtae magnitudinis liber eodem anno approbante ſancto inquiſitionis Officio [c] Caeſenae, forma, quam vocant, quarta [d], et per omnem pene diſciplinarum ambitum latiſſime excurrit. Quem cum rariſſime inuenire liceat [e], pauca ex eo pace lectoris, enarrabimus, vt quam ſibi eo tempore philoſophiam finxerit Mazonius, intelligi poſſit. Omnem vero ſcientiarum orbem, in vitam actiuam, contemplatiuam et religioſam diuidit; et in prima quidem parte ethicam initio conſiderat, quidque virtus ſit, quid felicitas, allatis variis opinionibus edifferit; hisque politicam ſubiungit, et de ciuitatis conſtitutione, de militia et magiſtratu, de poëſi, de rebus publicis veterum, de rege, de ſacerdotio, de ſaltatione, de tragoedia, comoedia, ſatyra, vrbis area, munitione et ſimilibus collectanea ſua et diſtinctiones affert. Tum oeconomicam explicat, de agricultura, de aucupio, deque munere domini, filiique, patris, matris, mariti, vxoris ſeruique de foeneratione, piſcatione, venatoria praecipit. Dein legalem facultatem, id eſt, legislatoriam, quam philoſophiae moralis magiam quandam vocat, conſiderat, et explicitis philoſophorum opinionibus de legibus, veram de legibus ſententiam adſtruit. Simili tractatione in vita contemplatiua verſatur, expoſitaque eius natura, grammaticam, logicam, dialecticam, rhetoricam, philoſophiae diuiſiones, et mathematicas diſciplinas, arithmeticam, ſupputatricem, algebram, muſicam, geometriam, ſtereometriam, geodeſiam, proſpectiuam, picturam porro, ſtatuariam, aſtrologiam, gnomonicam, mechanicam; deinde phyſicam, et metaphyſicam conſiderandas exponit,

a) Errant itaque Imperialis et Freherus, qui 5190. ponunt.

b) Hoc ex praefatione colligitur, octodecim enim annos natus Patauio diſceſſit, et annum fere vnum poſt moram in aula ducis iſtam diſputationem ſuſcepit, annos natus circiter viginti. Falſus itaque eſt Imperialis, qui ei 27. annos tribuit.

c) Ita tamen, vt nullo pacto concluſiones pertinentes ad aeternitatem animorum poſſint diſputari.

d) Anno 1577.

e) Debemus eum liberalitati celeberrimi I. I. Zimmermanni.

exponit, et tum omnis ferme aetatis philoſophorum opiniones affert, tum varias ex iis quaeſtiones cumulat, easque miro inter ſe connubio iungere, tollereque diſſenſum et contradictionem ſatagit. Et hac quoque methodo vitam religioſam contemplatur, ad quam tamen tractationem omnem trahit idololatriae vetitarumque artium conſiderationem, et religionis quoque Hebraeae et Muhammedanae ad demonſtrandam religionis Chriſtianae veritatem momenta varia: tum haereſium et errorum philoſophicorum cumulum adiicit. Et hoc quidem pacto infinitum pene argumentum incredibili labore exhaurire ſatagit. In qua Mazonii tractatione, fatendum quidem eſt, eum vaſtam lectionem, et ingenii copiam ſupra iuuenilem aetatem longe excurrentem oſtendiſſe. Verum, vt praematura plerumque ſolent, fecit iudicii lectionis copia ſuffocati defectus, et ineptum male cohaerentia conciliandi ſtudium, vt nihil tanto conatu dignum referret, veterum opiniones confunderet, diſtinctiones afferret praeter rem excogitatas, et nec pleno tractandi modo, nec decenti ordine rem exponeret. Quamuis enim iuuenili ambitione ſe concordiam inter Platonem et Ariſtotelem, Stoicos et Peripateticos, Cyrenaicos et Peripateticos, et omnis fere aetatis philoſophos, ne Thoma quidem Scotoque exceptis oſtendiſſe glorietur, et omnibus fere paginis ſyncretiſmum inter academiam et Lyceum introducat, lecto tamen libro ſatis obſcure et confuſe ſcripto ſuccurrit nobis illud HORATII:

Quid dignum praeſtet tanto promiſſor hiatu?
Parturiunt montes naſcetur ridiculus mus.

Patienter itaque raritatem huius libri ferimus, eoque, niſi ſponte occurrat, facile caremus. Condonanda tamen haec ſunt iuueni nondum annis maturo, fatendumque, ſi prolixam lectionis copiam ſolam conſideres, veriſimile eſſe, quod ERYTHRAEVS refert, cum hoc ſpecimen edidiſſet, qui illum noſſent, exhorruiſſe, qui vero ſuo ex ingenio ceteros exiſtiment, cachinnos extuliſſe. Sed vt ad hiſtoriam Mazonii reuertamur, ingentem aſſertionum et diſtinctionum harum numerum cum in Bononienſis ſcholae frequentia publica diſputatione ventilandum propoſuiſſet, reſponſum, exorata venia, tulit, fas eſſe nemini diſciplinarum doctoribus literarium bellum indicere, niſi cui philoſophorum theologorumque libros publice interpretandi facultas eſſet conceſſa. Doctoris itaque axioma et facultatem expetiit, et cum ſex tantum menſes in theologiae ſtudio ſe triuiſſe aſſereret, impudentiam eius et audaciam mirante Cyrillo Seruita; qui tum ſtudiis illis praeerat, periculum vt de ſe fieret, rogauit, et examine quoque ſuſcepto, ita in iis quaeſtionibus, quae ad ſacras et philoſophicas diſciplinas pertinebant, doctus inuentus eſt, vt doctoris ei locus, ac nomen omnium calculo tribueretur. Ita locum in cathedra occupans per quatriduum, ad omnia quae ponerentur in percontando, (verba ERYTHRAEI iterum damus) homo abundanti doctrina copioſe reſpondit

ex tempore; nullam rem defendit, quam non probarit, nullam oppugnauit, quam non euerterit. In quo ab ingenio, quod foecundiſſimum habebat, et a memoria, quam vaſtiſſimam alebat, admodum adiutus eſt. Si enim fides Erythraeo, nihil vſpiam conſignatum eſt literis, quod non legiſſet, nihil legit, quod comprehenſum memoria non continuit; vnde tanquam ex promtuario aliquo, cum eſſet opus, ſingula proferret, et ſuo quaeque loco collocaret. Inde factum eſſe, idem aſſerit, vt in diſputationibus, cum auctoritatibus decertandum eſſet, integras ex ſanctorum patrum, Platonis, Ariſtotelis, aliorumque doctorum hominum libris paginas ita memoriter referret, vt ne vnam quidem ſyllabam peccaret. Ita vero dum mirum in modum incrementa caperet, quam viri eruditi de eius doctrina fouebant, opinio, non ſummis ſolummodo viris commendatus eſt, qui amicitia illum ſua ſunt dignati, ſed et rerumpublicarum in Italia principes et moderatores ad Scholas eum ſuas certatim vocarunt, vt docendi munus ſubiret. Et, ſi Imperialis quidem audiendus, Romae primum, tum Maceratae, et dein per decennium Piſis, docuit, tandemque gymnaſio Ferrarienſi moderator datus eſt. Aliter tamen eius munera publica ordinanda eſſe, ſuadet Erythraei narratio, ex qua conſtat, Petrum cardinalem Aldobrandinum, qui tum potiebatur, tandem a Ferdinando Hetruriae duce impetrauiſſe, vt Romam mitteretur, ibique cardinali cariſſimum, et officiis beneficiisque omnibus ornatum, mille aureorum ſtipendio conductum fuiſſe, vt Ariſtotelis de philoſophia libros in gymnaſio Romano extra ordinem interpretaretur: ab eo autem principe iuſſum ſe Ferrariam ſequi, illuc cum eo abiiſſe. Quae melius cohaerent, quam Imperialis narratio. Quia tamen hic refert, eum occaſione anni iubilaei Romam veniſſe, conciliari vtriusque biographi relatio ita poteſt, vt dicamus, primo quidem Mazonium priuatum Romam abiiſſe, indeque commendata eius doctrina Mediceae genti, quae ſummo ſtudio viros doctos eo tempore complectebatur, Piſanae academiae doctorem datum, et tum demum Romam ab Aldobrandino cardinali vocatum ibique docentem in Ferrarienſe gymnaſium translatum fuiſſe. Tanta autem huius purpurati patris aduerſus Mazonium gratia fuit, vt et ſua illi conſilia crediderit, et eum ſolum ex familia ſibi conuiuam abduxerit, et occaſiones ei ſexcentas exhibuerit, ſumma cum nominis et eruditionis laude doctrinae latifundia pandendi. Cuius exemplum eſſe poteſt, quod inter coenam cum Iacobo Critonio f) philoſopho Scoto, cuius praecocis inge-

f) Iacobus Critonius filius Roberti, ex regia Stuartia gente apud Scotos prognatus, inter ingenia praecocia referendus eſt. Annos enim natus viginti et vnum duodecim linguas doctus, in theologia, philoſophia, matheſi et humaniori diſciplina exercitatiſſimum demonſtrauit animum, et magnam lectionis copiam in ſcriptoribus ſacris et profanis oſtendit, ita vt de omni ſcibili diſputare auderet, immo verſibus quoque ex tempore fuſis reſponderet. Patriae vero tumultus pertimeſcens ad Venetos abiit, et in academia Patauina magna celebritate aliquandiu vixit. Venetiis quoque theſes publice ventilandas propoſuit, et ad certamen omnes eruditos prouocauit. Et tum factum, vt cum inſtinctu quorundam nobilium Critonius cum Mazonio coena-

ingenii tum erat ſumma exiſtimatio, telis philoſophicis congrediens victor abierit. Valde vero et heri ſui gratia, et qui inde conſequebatur, principum virorum fauor Mazonio damnoſus, tandemque exitioſus fuit, mortem enim illi accelerauit. Nam cum parce admodum ac tenuiter vſus eſſet cibo atque potione, eaque perpetua eius conſuetudo fuiſſet, Romam abductus inter aulae plauſus, et prandia opipara, cum plus ſe cibis vinoque ingurgitare cogeretur, quam Stomachi vires ferre poſſent, tandem lethalem ex cruditate Stomachi morbum contraxit [g]. Cardinalem enim Ferrariam ad bellum proficiſcentem ſecutus, vel, vt habet IMPERIALIS, illuc ab eo copiis pontificiis praefecto miſſus, vt Ferrariam reciperet a Venetis, et ab his ob prudenter rem geſtam torque aureo ornatus, academiae moderator datus eſt, at exitiali morbo, quem eryſipelatem fuiſſe ille tradit, ſtomachi vero inflammationi adſcribere videtur Erythraeus correptus, obiit: praedixitque magnus Hetruriae dux cum eum Aldobrandini precibus expugnatus dimitteret, vereri ſe, ne tempeſtiua aulae ipſi blandientis conuiuia frugaliſſimum ſibi virum eripiant, auditoque eius obitu exclamaſſe dicitur: verum eueniſſe, quod ipſi praeſagiuerit animus, importunos eius admiratores non antea quieturos, quam ipſi vitam ademiſſent. Et ita quidem vix quinquagenarius anno MDCIII obiit. Quamuis autem Peripateticam philoſophiam publice docuerit, inter ſyncretiſtas tamen, id eſt, conciliatores inter Ariſtotelem et Platonem numerandus eſt. Tribuitque illi IMPERIALIS librum *de Conſenſu Ariſtotelis et Platonis*, id quod ERYTHRAEVS confirmat, narrans: *Poſtremo poſt multas orationes a ſe editas anno, antequam exceſſerit ex vita, egregium volumen emiſiſſe, in quo doctiſſime eruditiſſimeque concluſerit, Platonis et Ariſtotelis inuenta, ab vno eodemque ſapientiae iugo, veluti plura ex vno capite flumina deriuari, atque defluere, ac propterea mire inter ſe conuenire, congruereque.* Quod ſi verum eſt, nec confunditur ab his auctoribus liber ſupra recenſitus, qui totus in eo vertitur, vt hanc inter Platonem et Ariſtotelem concordiam demonſtret; intelligenda ſunt eius *in Ariſtotelem et Platonis vniuerſam philoſophiam praeludia, Venetiis* viuo auctore MDXCVII edita, in quibus, teſte MORHOFIO [h], ſimiliter demonſtrat, Platonis Ariſtotelisque principia ex vno eodemque fonte hauſta eſſe. Illud vero conciliationis inter vtrumque philoſophum ſtudium, eum cum Franciſco Patricio commiſit. Cum enim Dantis poëtae patrocinium contra Caſtrauillam editis duobus voluminibus ſuſcepiſſet Mazonius, in quibus enata occaſione Franciſcum Patricium reprehendebat, eo quod acerbe illum in Ariſtotelem inuehere ferre non poſſet, edito

coenaret, ambo inter ſe committerentur. Cum autem Critonius multa, ſed ſuperficiaria eruditione turgeret, Mazonius ſubactam haberet rerum notitiam, facile Critonius ab eo ſuperatus eſt, ita vt ſe ex inſtituto literis operam non dare fateretur. Quo nomine eum contemſit BAILLET. de Pueris praecoc. c. 34. p. 107. quamuis mire eum laudauerit Scaliger, Scaligeran. p. 58. Mantuae demum a Vincentio, Gonzagae ducis filio, noctu gladio confoſſus periit, annos natus 22.

g) ERYTHRAEVS l. c.

h) Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. §. 19. p. 59.

to is libro ſe aduerſus Mazonium defendit. Quod ita Mazonium exaſperauit, vt nouo ſcripto plurimorum eum errorum ſatis acerbe poſtularet. Quod cum edita reſponſione negauiſſet Patricius, demonſtrando non in his, quae obiiciebantur, locis ſe eſſe lapſum, non quieuit Mazonius, ſed contentioſius controuerſiae ſerram reciprocauit, non quieturus, niſi Patricius ſcribendi finem feciſſet [i].

Hubertus Giſanius.

§. XXII. Inter Belgas praeter artis criticae peritiam philoſophiae quoque Peripateticae laude inclaruit, HVBERTVS GIFANIVS [k], iureconſultus, ille enim de ethica et politica Ariſtotelis haud parum meruiſſe viſus eſt. Fuit is Burenſis ex Geldria [l], natus anno MDXXXIV, ex Gifaniorum [m] familia haud ignobili, quae Romanae eccleſiae communioni hactenus adhaeſerat. Literarum elegantiorum atque philoſophiae et iurisprudentiae praecepta hauſit in ſcholis Louanienſi, Pariſienſi et Aurelianenſi, in qua poſtrema honores in iurisprudentia ſummos conſecutus eſt, et de gente quoque Germana in ea academia libris impalleſcente eo nomine meruit, quod bibliothecae in eius vſus colligendae initium fecerit. Ita abſoluto ſtudiorum curſu cum legato Gallico in Italiam profectus eſt; et redux Argentorati ſedem fixit. In quo bonarum artium emporio cum iuris doctrinam traderet, adeo commendata eſt eius eruditio, vt initio quidem ethices et politices profeſſio ei demandaretur, dein autem inſtitutiones publice docere iuberetur; ex quo conſtat, eum deſertis Romanis coetibus ad Proteſtantium partes tranſiuiſſe. Adeo vero fama doctrinae eius inualuerat, vt cum thori ſibi ſociam deligeret [n], non cunctaretur Io. Marbachius, primarius tum theologiae apud Argentoratenſes profeſſor, virque magnis in eccleſiam meritis conſpicuus, filiam illi ſuam elocare. Argentorato Altdorfium vocatus eſt anno MDLXXXIII, ad ſuſcipiendam profeſſoris iuris ſpartam, in qua ornanda eandem famam atque religionem obtinuit [o]. Cum autem in academiam Angelopolitanam vocaretur lautis conditionibus iuris interpretandi munus ſubiturus, religionis Proteſtantium teſſeram deſeruit, et ad Romanenſium caſtra defecit. Qua mutatione vxorem quoque priſtinae religionis profeſſioni inhaerentem a ſe dimiſit, quae tantum inde dolorem concepit, vt aegritudine confecta praematura morte obiret, eo quod mariti perfidiae ferendae impar eſſet: Haec enim et teſtium fide dignorum aſſertis et hiſtoriae vitae Gifanii circumſtantiis melius conſonant, quam quae SCALIGER [p] tradit, eum ideo vxorem dimiſiſſe, ne familiam alere in aula Caeſarea cogeretur. In eam autem ob famam eruditionis praecipue in iurisprudentia, cum in ea Cuiacio haud inferior exiſtimaretur [q], a Rudolpho II. vocatus,

i) ERYTHRAEVS l. c.

k) Alii, Obertus Giphanius ſcribunt.

l) VALERIVS ANDREAS Biblioth. Belg. p. 587. SWERTIVS Athen. Belg. p. 703.

m) Vocabatur a Giffen.

n) Conf. B. Io. FECHTIVS in Appar. ad epiſtolas Marbachianas ſ. ſupplemento ad H. E. ſec. XVI. TEISSIER, Eloges T. IV. p. 468.

o) Vid. Vitae profeſſorum iuris Altdorfinorum.

p) Scaligerana ſec. p. m. 94.

q) Io. STRAVCHIVS de Beryto c. 4. §. 11.

catus, imperatori a Conſiliis et epiſtolis eſſe iuſſus eſt, quo loco ſeptuagenario maior Id. Quint. anno MDCIV [r], vel vt alii volunt [s], MDCIX, obiit: quamuis hi non magnopere fidem mereantur [t]. Celebratiſſima vero fuit Gifanii eruditio, tum ob iuris peritiam, tum ob elegantiores literas et philologiam, tum ob philoſophiam Ariſtotelicam, cuius famae illius celebratiſſimae teſtimonia cum collegerint THOMAS POPE-BLOVNT [u] et ANTONIVS TEISSIERIVS [x], eos lectori adeundos eſſe monemus, vt, quantus ille vir fuerit, inde diſcatur. Nobis ſufficit vnius MORHOFII [y] iudicium adduxiſſe, cui *heros* audit *inter iureconſultos Romanos qui doctrinam multiplicem, multarumque linguarum peritiam, ad iuris ſcientiam attulit.* Tacemus SCIOPPII ſententiam, qua eum *iurisconſultorum noſtri temporis principem* ſalutat [z]. Nobis hoc loco maxime memorandus eſt, ob eximios commentarios *in libros Ethicos et Politicos* Ariſtotelis, in quibus textum emendauit, paraphraſi illuſtrauit, et non ſine inſigni veteris eruditionis cumulo verum exponere ſenſum conatus eſt. Quamuis enim in iis elegantiam et perſpicuitatem deſiderauerit HERM. CONRINGIVS [a], recte tamen illi notatum, vltimam iis manum Gifanium admouere non potuiſſe. Aſt hac, vt ſunt humana omnia, labecula non obſtante Gifanii lucubrationes in hos Ariſtotelis libros, omnium inſtar haberi poſſe, iudicauit GABRIEL NAVDAEVS [b]. Alia eruditorum, quae idem affirmant teſtimonia breuitatis cauſſa praetermittimus [c]. Dolemus itaque, Gifanium, cum veteris doctrinae haud mediocrem ſibi notitiam acquiſiuiſſet, in Lucretio, quem magno labore illuſtrandum ſumſerat, ad philologiam artemque criticam, quam ad philoſophiam, reſpicere maluiſſe, eiusque obſeruationes magis grammaticas eſſe, quam philoſophicas, quo nomine eius diligentia diſplicuit recentiori Lucretii interpreti THOMAE CREECH, qui contemtim de hoc eius labore iudicat. Turpem vero illius famae maculam inuſſit ſordities, qua impulſus, cum quinque et viginti millium coronatorum aureorum cenſu polleret, in ſubtegulanea tamen cella hoſpitauerit, liberisque ſeruorum inſtar vſus ſit [d]. Nihil vero adeo exiſtimationem eius optimis literarum decoribus partam adeo commaculauit, quam haud iniuſta plagii ſuſpicio, quod crimen magna, vt ferunt impudentia commiſſum ei obiecerunt ſeculi XVI critici. Dabimus THV-

ANI

r) THVANVS L. CXXXI. ad an. 1604.

s) VAL. ANDREAS et SVVERTIVS l. c.

t) Id ex citato Scaligeranorum loco demonſtrari poteſt. Ibi enim narratur, Ieſuitam ei morienti adfuiſſe, plurimaque eius ſcripta ſurripuiſſe, Romamque abiiſſe. Scaliger autem ineunte anno 1609. ipſe morte ereptus eſt rebus humanis. Conf. BAYLE Dict. T. II. art. Gifanius, not. A. p. 548.

u) Cenſur. cel. auct. p. 838.

x) loc. cit.

y) Polyhiſt. T. III. L. VI. ſect. 7. §. 9. p. 586.

z) Comm. in Priapeia p. 2.

a) Introd. in Polit. Ariſt. c. IX. p. 648. „Verſio Politicorum Ariſtotelis, ſaepe non ſatis polita, ſaepe ambigui ſenſus interdum non vna, ſed duplex etc.“

b) Bibliographia Politica p. m. 16.

c) Vid. MICH. PICCART. Iſagog. in Lect. Ariſt. c. 21. §. 22. n. 209.

d) Scaligerana l. c.

ANI [e] verba, haec narrantis. *Fruterius* (cuius hiſtoriam ipſe tangit, illuſtratam a TEISSIERIO [f]) *in puriore literatura cum excelleret, et iam multa commentatus eſſet, properata morte praepeditus, omnia ea Giſanii iudicio atque fidei commiſit, qui pari fide minime vſus creditur, vixque lite a Iano Douſa mota exorari potuit, vt paucula, quae ex tanta iactura velut ex magno naufragio exiguae tabulae ſupererant, ſint publica.* Hinc graues irae et contumeliae in Giſanium, a Douſa, Giſelino, et qui laboribus eum ſuis ſpoliaſſe in Lucretio emendando conqueſtus eſt [g], Dionyſio Lambino profectae, de quibus tamen furtis Giſanii literariis hoc loco, cum a noſtro ſcopo aliena ſint, plura dicere non licet, videndi autem, qui pleraque enarrant, SCALIGER [h], IAC. THOMASIVS [i] et PETRVS BAYLE [k]. Memorabile vero, ſcelus ſcelere penſatum eſſe, et eandem quam ipſe commiſit culpam, in eum admiſiſſe, qui eius amicitia vtebatur, Gaſparem Scioppium. Cum enim Giſanius ex bibliotheca Beſſarionis, quae apud Venetos aſſeruatur, Symmachi codicem mſc. furto ſuſtuliſſet, illum autem, vt viris doctis concederet, nemo ab eo impetrare poſſet, Scioppii artificio clam ſubtractus eſt, et feſtinata comparatione cum editis, meliora ſurrepta et ab eo vulgata ſunt; id quod occaſionem dedit Scaligero [l], Scioppium amare traducendi, qui ſe tamen non violaſſe fidem, ſed ſuperaſſe inuidiam Giſanii contendit [m], qua de re alibi latius dicendum.

Iulius Pacius.

§. XXIII. Inter iureconſultos quoque de Ariſtotele, et praecipue de eius organo praeclara praedicantur merita IVLII PACII, Vicentini, non minus eruditionis praeſtantiſſimae, quam vitae varietate memorabilis. Parentibus natus [n] Paulo Pacio et Lucretia Angioletta anno MDL, V. Non. April. maiores habuit auitis nobilitatis decoribus inſignes a quibus Berigae cognomen a vicino praedio gentis ſuae accepit [o]. In pueritia praematura egregiae indolis et ingenii ſtudiis aptiſſimi ſpecimina edidit, ita vt nec eius acumen, nec fertilitatem deſiderarent, qui animo eius literis formando adhibebantur. Cuius ſpecimen eſſe poteſt, quod in pueritia mira quadam facilitate linguas Latinam, Graecam, Hebraicam et artes mathematicas didicerit, vixque tredecim annos natus libellum ediderit *de Arithmetica*. Vt itaque diligenti cultura foecundus ager iactis literarum ſeminibus coleretur, cum fratre Fabio, cuius poſtea celeberrimum inter medicos nomen extitit [p], Patauium miſſus eſt, vt philoſophiam iuriſque pru-

e) Lib. XXXVIII. ad an. 1566.
f) Elog. T. II. p. 285.
g) Vid. Praef. in Lucretium.
h) In Epiſt. ad Scipionem Gentilem, inter Gudianas App. n. 25. p. 356.
i) De Plagio n. 445. p. 196.
k) loc. cit. not. C.
l) Vel quisquis eſt auctor mordacis ſatyrae. Vita et parentes Gaſp. Scioppii p. 145.
m) In Amphot. Scioppianis ſub OPORINI GRVBINII nomine editis, p. 130. vnde locum excerpſit BAYLE l. c. not. E. quem vide.
n) TOMASSINI Elog. et ex eo FREHERVS Theatr. p. 1069. LAVR. CRASSO Elog. hom. literat. P. II. p. 86.
o) Ita ipſe in carmine de vita ſua apud citatos:
Pacis vbi et Berigae noſtrae cognomina gentis
Clara per innumeros inueniuntur auos.
p) Partu ſeptimeſtri editus eſt anno 1547. humaniores literas, philoſophiam et medicinam ſupra

prudentiam diſceret, id quod a praeſtantiſſimi ingenii iuuene, praeceptore Iacobo Zabarella viam muniente [q], ita factum eſt, vt omnes, quotquot ſibi prodeſſe nouerat libros legendo deuoraret. Ita vero factum, vt, comitante virtutem et doctrinam inuidia, cum domum eſſet reuerſus, valde ſuſpecta eſſet eius eruditio, indignante epiſcopo Vicentino, quod prohibitorum librorum lectione cognitionem literarum augere auſus fuiſſet. Et carcerem non euitaſſet, niſi iniuſti furoris tela mature praeuiſa declinando ad Heluetios clam aufugiſſet, trans Alpes ſecuriores latebras quaeſiturus [r]. Ibi docendae iuuentuti operam locauit ſuam, tanta praeſtantiſſimae eruditionis commendatione, vt ibi publicum ei docendi munus crederetur. Poſita itaque eo loco fortunarum ſuarum ſede matrimonium haud infoecundum iniit. Neque tamen eo in munere manere illum paſſa eſt, quae vbique de doctrinae eius elegantia diſſeminata eſt, fama, quae, cum plurimum eum in Ariſtotelis philoſophia valere dictitaſſet, in Heidelbergenſem academiam vocatus eſt, vt organon Ariſtotelis doceret, licet omnem poſtea Lycei doctrinam in illa ſchola tradiderit. Vita tamen tranſultatoria delectatus haerere illo in loco diu noluit, ſed vocatus in Pannoniam ad explicandas leges illuc conceſſit, ibique duobus fere luſtris iuris ſcientiam explicuit. Tum ad academiam recens Sedani fundatam a duce Bulloniensi vocatus, eo quoque in loco dialecticam Ariſtotelis expoſuit. Belli tamen tumultibus paulo poſt omnia miſcentibus, Sedano ſecuritatis cauſſa in Heluetiam iterum conceſſit. Et ex his terris vocatus ad Nemauſenſes, deinde Montempeſſulanum, profeſſionem iuris regiam nactus eſt. Ibi magno eruditorum Moecenati Nicolao Claudio Peireſcio innoteſcens, cum ſe magno viro excellentiſſimi ingenii dotes et elegantiſſima eruditio commendauiſſet, Aquas Sextias vocatus eſt, vt et magno viro praeſens eſſet, et iuuentuti docendo prodeſſet. Facile tamen Valentina, quae poſt haec ei oblata eſt vocatio illum ad mutationes crebriores valde pronum permouit, vt illuc concederet. Et in iſta quidem palaeſtra tanta gloria deſudauit, vt eum Lugdunenſis Batauorum, et Piſana quoque ac Patauina academia ad ſuſcipiendum profeſſoris munus inuitarent. Repudiatis vero iſtis vocationibus Patauium abiit, quo eum allexit ſenatus Veneti munificentia, qui et equitis S. Marci dignitate et ſtipendio mille ducentorumque coronatorum eum auxit, filiumque praeterea Iacobum profeſſorem iuris ciuilis eſſe iuſſit. Climate tamen Patauino ſanitati Pacii inimico, Valentiam rediit, vbi honeſtiſſima mercede conductus ad mortem vsque perdurauit; qua humanis rebus ereptus eſt anno MDCXXXV, quinque ſupra octoginta annos natus [s]. Ita qui inconſtantis nomen in vita meruit,

ſupra modum calluit, et patriam alienis vocationibus praetulit. Obiit anno 1614. IV Id. Oct. annos natus 67. vid. Tomassin. l. c. Freher. l. c. p. 1333.

q) Vid. Praef. ad Organon Ariſtotelis. Ab hoc ſtudium artis rationalis didicit.

r) Tacet haec Tomaſſinus, forte ne epiſcopi mores improbare cogeretur. Verum autem eſſe hi Pacii verſus probant:

Tum fatum iniuſti fugientem tela furoris
Detulit ad fines terra Lemanna, tuos.

s) Apud Io. Fabricivm Hiſt. Bibl. ſuae T. III.

ruit, fixam apud manes ſedem figere coactus eſt. Egregie autem de dialectica Ariſtotelica Pacius meruit, quam non editis modo *Inſtitutionibus logicis; Rudimentis logicis*, et *Diſputationibus logicis* [t] illuſtrauit, ſed imprimis accurata et eleganti editione ſcriptorum Ariſtotelis dialecticorum, quae *Organon* dici ſolent, adiuuit, in qua textum ad fidem codicum Mſc. emendauit, adiectisque in margine obſeruationibus luculentis, obſcuris locis medelam attulit. Cuius Organi editio prima, qua nos vtimur, Graeco-Latina, Morgiis anno MDLXXXIV et XCII prodiit, altera emendatior et auctior apud Wecheli haeredes Francof. an. MDXCVIII lucem vidit [u]. In id vero connisus eſt Pacius, vt quem vſum dialectica Ariſtotelis in aliis diſciplinis, maxime in iuris ſcientia habeat, oſtenderet. Neque tamen a reliquis philoſophiae Peripateticae partibus abſtinuit. Debemus enim Pacio *Libros de coelo et de anima* Graece et Latine, *Phyſicorum libros octo*, Graece et Latine cum commentario; itemque *Doctrinae Peripateticae Tomos tres*, nempe logicum, phyſicum, politicum. In quibus cum et magnam Ariſtotelicae philoſophiae peritiam oſtenderit, et perſpicuitatem valde ſectatus fuerit, meruit, vt inter optimos Lycei recentioris philoſophos numeraretur.

Andreas Caeſalpinus.

§. XXIV. Alio nomine tituloque, quam, quos hactenus recenſuimus, ob Peripateticam philoſophiam memorari merentur ANDREAS CAESALPINVS et CAESAR CREMONINVS, quorum vterque impietatis Ariſtotelicae ſuſpectus factus, accuſatusque eſt, quod diuinis veritatibus impios Stagiritae errores praetulerit. De Caeſalpino autem tenues ſunt, quae inter acta literaria occurrunt memoriae [x]. Aretinus is fuit natus anno MDXIX, et poſt humaniorum literarum ſtudia philoſophiae Peripateticae et arti ſalutari totum ſe tradidit, eo euentu, vt eum recentiorum primum et pene poſtremum cepiſſe, quid Ariſtoteles velit, SAMVEL PARCKERVS [y] iudicauerit. Talis cum eſſet, magna eius apud omnes, qui γνησίως ſecundum Ariſtotelem philoſophari cupiebant, fuit exiſtimatio, ſic vt apud Germanos quoque ſumma de eius eruditione philoſophica eſſet opinio. Videturque Caeſalpinus, qui per Germaniam iter fecit inter philoſophos Ariſtotelicos quosdam habuiſſe ſibi amiciſſimos, certe Philippo Scherbio, Altdorfino philoſopho, familiariter innotuit [z]. Hinc factum, vt plurimum eius libri commendarentur, magnique fierent opiniones eius licet παραδοξωτέραι. Teſtem damus, qui in eum inſurgere coepit NICOLAVM TAVRELLVM, qui Caeſalpina dogmata conqueritur [a] maiore apud Germanos fuiſſe in pretio, quam olim apud Graecos Apollinis oracula. Cum autem tanta eruditionis fama inclareſceret, vt inter

III. p. 458. annos tantum ſeptuaginta attigiſſe dicitur: quod falſum, ſi natus eſt anno 1550. quod biographi eius aſſerunt.

t) FREHERVS l. c.

u) Vid. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. II. p. 109.

x) Oppido pauca ſunt, quae habent FREH. p. 1313. TEISS. T. IV. p. 439. BAYLE T. II. Art. Ceſalpin. p. 117. et ſcriptores de atheiſmo itemque Bibliothecarum medicarum conditores.

y) De Deo diſp. I. §. 24. p. 64.

z) Vid. Vitae ſelectae, quae Vratislauiae 1711. prodierunt p. 583. conf. Epp. Richterianae p. 23.

a) Praef. ad Alpas Caeſas.

inter maxima ingenia numeraretur [b], munera quoque ſplendida deeſſe illi nullo modo potuere. Piſis enim diu philoſophiam artemque ſalutarem magno applauſu docuit; huius autem eximia, quam poſſidebat, peritia eum Clementi VIII, P. M. commendauit, qui ei inter medicos ſuos primum locum tribuit, et ſanitatis ſuae curam demandauit, in collegio ſapientiae autem publice docere iuſſit [c]. Quo in munere occupatum mors praeuenit, ereptum rebus mortalium VI Cal. Mart. anno MDCIII [d], cum annum quartum ſupra octogeſimum attigiſſet. In arte vero medica celeberrimum ſibi tum libris doctiſſimis multaque eruditione refertis [e], tum ea potiſſimum obſeruatione nomen fecit, qua ſanguinis circulationem ante Harueum detexiſſe viſus eſt. Ita enim nobiliſſimus medicus [f]: „Idcirco „pulmo per venam arteriis ſimilem ex dextro cordis ventriculo feruidum „hauriens ſanguinem, eumque per anaſtomoſim arteriae venali reddens, „quae in ſiniſtrum cordis ventriculum tendit, transmiſſo interim aëre fri„gido per aſperae arteriae canales, qui iuxta arteriam venalem protendun„tur, non tamen oſculis communicantes, vt putauit Galenus, ſolo tactu „temperat. Huic ſanguinis circulationi ex dextro cordis ventriculo per „pulmones in ſiniſtrum eiusdem ventriculum optime reſpondent ea, quae „ex diſſectione apparent. Nam duo ſunt vaſa in dextrum ventriculum „deſinentia, duo etiam in ſiniſtrum, duorum autem vnum intromittit tan„tum, alterum educit, membranis eo ingenio conſtitutis". Quae tamen vtrum ad eripiendam Harueo hanc inuentionis gloriam ſufficiant, medicorum filiis definiendum relinquimus. In philoſophia non minori quidem celebritate Caeſalpini eruditio inclaruit, cum autem Ariſtotelem preſſo ſibi pede ſequendum eſſe ſtatueret, et idcirco a communi interpretum Ariſtotelicorum ſententia recederet, phyſiologiam autem Peripateticam ita explicandam ſibi ſumeret, vt quae erronea viderentur et aduerſa Chriſtianis dogmatibus, non refelleret ipſe, ſed theologis confodienda relinqueret, valde inquinata Caeſalpini memoria, et pleriſque ante Spinozam in hoc impietatis luto haeſiſſe viſus eſt [g]. Editis enim *Quaeſtionibus Peripateticis* [h] de primariis philoſophiae naturalis et tranſcendentalis apud Ariſtotelem dogmatibus ita praecepit, vt non ſolum Ariſtotelicam impietatem de Deo eiusque motione et intellectione, et de intellectu hominum vno etc. ſeruauiſſe, ſed deteriora quoque, ipſo Stagirita protuliſſe viſus eſſet. Inde factum, vt certatim a viris ſummis Caeſalpinus atheiſmi inſimularetur, quibus omnibus praeiuit Taurellus, qui atroci accuſatione et acerrima diſputatione contra Caeſalpinum editis *Alpibus Cae-*

b) H. Boecler Bibliograph. crit. p. 604.

c) Patiniana p. 60.

d) Thvanvs ad h. a.

e) Vid. Merclin. Linden. renou. p. 40.

f) Qq. Perip. L. V. c. 4. p. 125. apud Bayle l. c. not. E. conf. Leibniz Theodicée praef. §. 11. Conringiana p. 192.

g) Parcker. loc. cit. Bayle l. c. not. C. Reimmann. Hiſt. atheiſmi S. III. c. 4. §. 12. p. 368. Bvddevs Theſ. de Atheiſmo c. 1. §. 24. et de Spinociſmo ante Spinozam §. 16. Anal. Hiſt. phil. p. 337. Leibniz l. c.

h) Venet. 1571. 1593. fol. conf. Relat. innoc. 1703. p. 755. Morhof. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. p. 61. Bvddevs. Iſagog. in theol. p. 264.

ſis [i] ſurrexit, et impias eius opiniones demonſtrare conatus eſt. Dolemus nos, factam nobis copiam *Quaeſtionum Peripateticarum*, quas, cum Piſis doceret, Caeſalpinus edidit [l], haud eſſe, vt de ipſo philoſophum*ένων* Caeſalpini nexu αὐτόπτοι iudicare poſſemus. Quoniam autem Taurelli liber, non minus rarus paucisque obuius, nobis ad manus eſt, dabimus, accuſationis ſummam, fide Taurelli ſtantes, qui in hac diſputatione, in qua ipſa vbique aduerſarii verba affert, potiora dogmata, quibus in deuia ſe abripi et impietati praeluſiſſe Caeſalpinus viſus eſt, retulit. Quod tamen prius quam faciamus, Lectorem monemus, vt eorum memor ſit, quae de ſyſtemate Ariſtotelis phyſiologico ſuo loco dicta ſunt. Sine iis enim tota philoſophematum Caeſalpini connexio intelligi non poteſt. Haec autem, interprete Taurello, potiſſimum in Caeſalpino reprehendenda ſunt; „quod cum magnum affectauerit nomen, et „ſe velit haberi Peripateticum, ab Ariſtotelis tamen decretis faceſſat longiſſime, et vt fucum faciat, neſcio quae Ariſtotelis loca perperam intel„lecta vel ſtudio in alienos contorta ſenſus ſuis applicet nouis et falſis „dogmatibus; et ita libros quinque nouis compleuerit opinionibus, par„tim valde noxiis, partim etiam impiis. Praecipue autem monet, nequa„quam illa ferri poſſe, quae de Deo et hominum animabus aſſerere et tu„eri pertinaciter Caeſalpinus auſus ſit: deque his Chriſtianae fidei pro„curatores, quos haereticae vocant prauitatis inquiſitores fuiſſe monen„dos. Caeſalpini enim de animabus humanis opinionem multo magis et „abſurdam et impiam eſſe, quam Auerrois. Quod enim hic de intellectu „aſſiſtente dixerit, hoc ad animas hominum ceterorumque animalium, et „ipſius adeo mundi totius tranſtuliſſe Caeſalpinum, vnam aſſerentem „per ſe eſſe animam pro corporum animatorum numero multiplicatam; „cuius ſcilicet participatione corpora ſint animata et ſubſtantiae. Quod „ſi quaeratur, quis ſit illa anima vniuerſalis; reſpondendum eſſe, Deum „eam eſſe Caeſalpinianum, quem in tot diſcerpat particulas, quot in hac „rerum vniuerſitate putet eſſe ſubſtantias. Quo poſito non tam Deus „efficiens rerum cauſſa fuerit, quam conſtituens. Vt vero per ſe eſt De„us, et ab omni materia ſeparatus, vere illi dici eſſe vnum; at nihil niſi „ſe ipſum intelligere, nihil etiam curare aliud, atque ita omnem Caeſal„pinum Dei prouidentiam tollere. Nec ea quidem opus eſſe, ſi Deus ipſamet „ſit rerum animatarum omnium ſubſtantia. Eſſe vero hos fructus Ari„ſtotelicae philoſophiae, partim non recte intellectae, partim etiam non „emendatae; nam vtroque modo peccauiſſe Caeſalpinum: Cum enim „docuiſſet Ariſtoteles omnem rerum multitudinem a materia proficiſci, „magnum hinc dogma Caeſalpinum inſtituiſſe, vnicam videlicet eſſe ſub„ſtantiam incorpoream; ne vero vel corporeas faceret animas vel earum „cogeretur admittere multitudinem, has vnius illius incorporeae ſubſtan„tiae partes aliquas eſſe, profeſſum fuiſſe, quae pro ſubiecta materia mul-

„titudi-

i) Franc. 1597. 8. dicemus de Taurello infra ex inſtituto. Etiam hic liber rarius occurrit. vid. Ven. Vogt. Cat. libr. rar. p. 562.

„titudinis ſubeant rationem. Sed et in ſequentibus conqueritur Taurel-„lus, ideo quoque peccaſſe Caeſalpinum grauiter, quod non modo quae „debebat, non emendauerit, ſed ex iis etiam approbatis multo deteriora „produxerit, tum quod recte dicta perperam intellexerit, et expoſuerit. „Axiomate enim Ariſtotelico, Ἡ δὲ νόησις ἡ καθ' αὑτὴν τοῦ καθ' αὑτὸ ἀρίστου, „*quod in ſe optimum, id ſe ipſum intelligere*, aſſumſiſſe Caeſalpinum, vt „diuinam tolleret prouidentiam, curamque rerum humanarum. Similia „in phyſicis quoque Taurellus Caeſalpino obiicit, nempe, ſuſtuliſſe ſub-„ſtantiae et accidentium diſcrimen; praedicamentorum vſum adeo eleuaſ-„ſe, vt nihil haec ad demonſtrationes rerumque ſcientias, ſed ad logicas „duntaxat diſſertationes facere velit. Expungere quoque eum ex ſubſtan-„tiae praedicamento differentias, et velle, vt in definitionibus differentiae „ex accidentium ordinibus petantur, ſic vt qualitates, actiones, paſſio-„nes, ſitus et cetera non iam accidentia ſint amplius, ſed ſubſtantiae, in „abuſum tracta ἐντελεχείας voce, quaſi hanc Ariſtoteles ſolis attribuerit „ſubſtantiis: hincque rei cuiusque finem ſubſtantiam eius complere cenſu-„iſſe." Haec Taurellus, graui indignatione Caeſalpino ſuccenſens, quod veritatem corrumpere, quam vindicare maluiſſet. Non tamen ei ma-gnam rerum ſubtiliter et ingenioſe inuentarum copiam et affluentiam dene-gat, admirandam potius eius ſolertiam et mentis varie excultae acumen extollit; laudat etiam, quod Caeſalpinus Peripateticorum ſuorum barba-riem, obſcuritatem, contentiones, erroresque inextricabiles deploret: dolet autem, acutae mentis foecunditatem, et rerum inuentarum vberta-tem, illi ſaepe confuſionem peperiſſe, non adhibito tantae copiae conue-nienti iudicio. Saepe enim veri ſpeciem fraudem parere; quae etiam Caeſalpinum decepiſſe videatur, quam plurimos ingenii ſui foetus in lucem edere nimia properantem auiditate. Improbat quoque, quod praeclaras ingenii ſui dotes non ad exquirendam in rebus difficillimis veritatem potius quam ad ſophiſticas huiuscemodi fraudes, adhibuerit. Ex quibus, quid Taurellus de impietate et ἑτεροδοξίᾳ Caeſalpini iudicet, facile rerum intel-ligens capiet. Quamuis autem, quo iure haec aduerſario Altdorfinus phi-loſophus obiiciat, vix ſine libri ipſius inſpectione accurate definiri queat, fatemur tamen, iis in locis, quae ex Caeſalpini Qq. Peripateticis adduxit, et propriis verbis deſcripſit Taurellus, confirmari nos in ea opinione, Taurellum viri boni officio non defuiſſe, et Caeſalpino nihil, quod non reuera ab eo aſſertum ſit, inuidia duce affinxiſſe: pleraque etiam, ſi re-cte conſiderentur, talia eſſe, vt a philoſopho, Ariſtotelem preſſo pede ſequi apud ſe conſtituente, aliter dici vix potuerint. Cuius vt lector ſpeci-men habeat, ecce quam παραδόξως Caeſalpinus Peripatetice ſtatuat, *prae-ter animata et animatorum partes nullas eſſe ſubſtantias*; vel quae ipſius verba ſunt: *Nullam eſſe ſubſtantiam praeter animae naturam.* Ex qui-bus error ille, quem Taurellus Piſano philoſopho obiecit, fluit, *cum multitudo a materia tantum oriatur, vnicam tantum in mundo eſſe ſub-*

ſtanti-

ſtantiam. Quae cauſſa fuit, cur vnanimi fere conſenſu Spinociſmum viri docti ei exprobrauerint. Quod, licet praeter fas fieri putemus, eo quod vnica Spinozae ſubſtantia alterius generis eſt: quam Caeſalpiniana, cum haec ad ſolam animam pertineat, illa ad materiam quoque, cui Peripateticis rationibus vſus Caeſalpinus vnitatem ſubſtantiae denegauit, fatemur tamen, haud leuiorem impietatem eam ſententiam fouere, et Stoicos errores recoquere, re ipſa Deum euertentes. Verum quoque, Auerrois eum hypotheſin de intellectu vno vniuerſali non emendaſſe, ſed adhuc magis corrupiſſe: ait enim, *Omnium animatorum animam communem quandam et vnam eſſe animam, quae pro varia ſubiectorum materia varias efficiat animatorum ſpecies.* Haec enim non ad intelligentiam infimam, ſed ad ſupremam ipſumque Deum Caeſalpinus retulit. Ita, vt eundem de vna ſubſtantia errorem incruſtet, contendit, *quia actus ſimpliciſſimus ab omni materia ſeparatus non ſit quantus, impoſſibile eſſe, multitudinem recipere; vnam igitur tantum fore huiusmodi ſubſtantiam.* Recte enim hic quaerit Taurellus, vbi ſunt angeli, vbi daemones? Nempe falſo hoc ſuppoſito nitebatur Caeſalpinus, *quod materiam non habet, vnum eſſe omnibus modis neceſſe eſſe, eo quod ipſius partes non ſint.* Ex his ſequuntur, quae Caeſalpinus porro affirmat: *Primam ſubſtantiam per ſe quidem vnam eſſe, ſed quia res multae ſunt, quibus ipſa communicatur, multas videri: Vniuerſi ſubſtantiam ſupra omne corpus exiſtentem, et ab omni materia ſeparatam pro multitudine corporum multis modis participari abſque eius diuiſione:* id quod abſurdum eſt, et impium, Deum eſſe mundi ſubſtantiam, eamque conſtituere, nec tamen eſſe in mundo, id quod ne quidem Peripatetice dici poteſt. Porro, *infinitum de iis tantum poſſe dici, quae quanta ſunt continue vel diſcrete, ſiue per ſe, ſiue per accidens: adeoque id dici proprie infinitum, quod poſſit eſſe finitum, et ob id aſſerendum eſſe, primi motoris virtutem neque finitam neque infinitam eſſe. Eſſe quoque primum motorem, intelligentiam ſpeculatiuam, non actiuam,* cuius rationem ab Ariſtotele petiit; quia ſubſtantiam ſeparata ideo mouet, quoniam deſideratur et appetitur; id eſt, intelligitur vt bonum; motionum autem naturalium actiuus intellectus eſſe nequeat. Nec de primo motore aliter Caeſalpinus ſtatuit, quam Ariſtoteles, ait enim: *Sufficientem eſſe ſpeculatiuum illum actum ſimplicem et perfectiſſimum, non alicuius gratia exiſtentem, ſed ipſummet finem omnium, vnde habent cetera et eſſe et viuere.* Et, ſi hoc verum, *ſpeculatiuum intellectum ſubſtantiam exiſtentem per ſe non alterius gratia appetibilem, ea quae apta nata ſunt appetere, perficere, non agendo quippiam, aut introducendo in materiam aliquid, hoc enim laborioſum eſſet, ſed per ſui praeſentiam educendo ex potentia materiae formam ad quam apta nata eſt.* Qua ratione Deus inſtar incubantis ouo gallinae eſſe, Taurello viſus eſt, quae ſuo calore formas in ouis deliteſcentes educit. Rectius interna vi educere formam ex potentia, quamuis nihil

nihil ipſe agat, dixeris. His ſimilia ſunt, quae porro habet: *Principium motus in patiente ſolum non in agente eſſe, quae natura dicatur vniuscuiusque; vnam tantum eſſe intelligentiam, quae ſit Deus, cum implicet contradictionem plures eſſe intelligentias, id eſt ſubſtantias. Vnicam hanc intelligentiam omnium rerum intelligentiam continere: eſſe enim tanquam menſuram omnium, ita vt ab vno multitudo deſcendat.* Nec meliora habet de aliis rebus, e. g. *Cum impoſſibile ſit potentiam aliquam eſſe ſine ſubiecto, impoſſibile etiam eſſe, huiuscemodi intellectum ſeiunctum eſſe ab omni materia. Quod igitur immixtus dicatur a corpore, non ſignificare a corpore ſeparatum eſſe, ſed eius eſſe non in corpore eſſe; non enim corpore vti dum operatur, licet inſeparabilis ſit a corpore. Materiam primam eſſe corpus, quaecunque ex ſemine fiunt, eadem poſſe fieri ſine ſemine; foeminam non ſolum materiam tribuere conceptui, ſed et formam, marem autem formam ſolum; animam non in ſingulis partibus eſſe, neque totam in toto, ſed totam in corde &c.* Et huiusmodi quoque paradoxis ex Caeſalpino Qq. Peripateticis collectis plenus eſt liber Taurelli, qui ea ipſis Caeſalpini verbis expoſuit, cuius πρῶτον ψεῦδος fuit, non eſſe ſubſtantiam, niſi quod ſit vnum, multitudinem autem abſolute a materia tantum eſſe: licet haec vna ſubſtantia valde a Spinozae ſubſtantia vnica differat. Qua in aſſertione, et in iis, quae ex illa conſequuntur Caeſalpinus Ariſtotelem deſeruit, vnde notatus eſt G. I. Vossio [k], quod contra Ariſtotelis mentem intelligentias motrices non eſſe per ſe multas, ſed tantum ob coeleſtes ſphaeras ſtatuerit: qua ratione ipſo Ariſtotele deterior omnem in ſubſtantialibus multitudinem negauit, et ad vnam omnino ſubſtantiam ſenſu Stoico, vel ſi mauis Pythagoreo, reuocauit. Ex quibus larga manu datis, niſi nos omnia fallunt, clariſſime patet, Caeſalpinum rationibus Peripateticis de vno et multo vſum et faſcinatum iſto praeiudicio multitudinem a ſola materia proficiſci, omnem veritatem et ipſa principia Ariſtotelica nonnunquam euertiſſe. Et hinc ſumma illa doctrinae Caeſalpini, quam Samvel Parckervs [l] ὡς ἐν συνόψει exhibuit, iudicanda eſt, qui licet deteſtabilem Caeſalpini hypotheſin eſſe recte putet, eumque impietati praeluxiſſe obſeruet, et Ariſtotelicas quoque nugas recepiſſe demonſtret; tantum tamen, quantum Caeſalpinus aberrauit, non attulit, cum ipſo Ariſtotele diſcipulus Caeſalpinus ſit deterior. Et ex his intelligi poteſt, cur monſtroſa et ſuperba dogmata Caeſalpino tribuat Ven. Reimmannvs [m], qui recte obſeruat, ex Taurello impietatis eius luculentam delineari poſſe faciem.

§. XXV.

k) De Orig. et progreſſu idololatriae L. II. c. 4. p. m. 531.

l) loc. cit.

m) Hiſt. Atheiſmi p. 369.

Caeſar Cremoninus.

§. XXV. Eiusdem commatis fuit CAESAR CREMONINVS, editus in lucem Centi, oppido in ducatu Mutinenſi ſito, anno MDL. [n]. Quantis is a natura ingenii dotibus auctus fuerit, quam egregie maturis eruditionis fructibus profecerit, inde argumentum capi poteſt, quod Ferrariae in aula ducis Atinenſis gratioſus fuerit, et annorum viginti atque vnius iuuenis meruerit eo in loco cathedrae philoſophicae praefici. Quam ſpartam non obſtante iuuentute ita ſeptendecim annis ornauit, vt ſumma eruditionis eius eſſet exiſtimatio, et fama eius paſſim per Italiam innoteſceret. Quae cauſſa fuit patribus patriae apud Venetos, vt Patauinae eum ſcholae doctorem deligerent, collegamque adiungerent Franciſco Piccolomineo, qui fatis functo in profeſſionis, quam vocant, primariae honore et axiomate ſucceſſit. Magna autem inter honeſtarum diſciplinarum ſtudioſos, quos illa ſchola alebat, fuit de eo opinio, qui vt ab eius ore velut a diuino quodam eloquio pendebant, ita magno ſtudio applauſuque eum audiebant. Vnde factum, vt, quas, diſcipulis ſuis dictauerat, lectiones, maxime fierent; contrarium libris eius eueniret, quos in officinis proſtantes euiluiſſe teſtatur IMPERIALIS his verbis: „Illud nobis mi„randum, quod elaborata ipſius opera typis excuſa in officinis hactenus „euileſcunt, ſcripta vero Peripati more diſcipulis ab ipſo deambulante „dictata ſic excellunt, vt nihil ad arcana philoſophiae detegenda perfecti„us ac ſuauius deſiderari poſſit“. In qua narratione, obſcura cauſſa P. BAYLIO [o] viſa eſt, cur dictata Cremonini exaſciatis ſchediaſmatibus praelata ſint. Nobis vt haud inſolens eſſe videtur, magis a iuuentute ſtudioſa extolli praeceptoris dictata, licet haud raro αὐτοσχεδίως effuſa, quam libros cum cura elaboratos, quod quotidie in academiis fieri, norunt, qui mores earum intelligunt; ita cauſſam eam fuiſſe veriſimile eſt, quod in his dictatis luculenter atque perſpicue mentem Ariſtotelis Cremoninus expoſuerit, in ſcriptis autem typis editis vel ob affectatam eruditionem, vel ob obſcurius cautiusque expoſita Lycei dogmata difficulter intelligi potuerit, ideoque etiam illa neglecta ſint et euiluerint. Summo enim loco ponebat Ariſtotelem, et ab eius placitis diſcedere religioni ſibi ducebat, contemnebat autem iuniores Peripateticos, quos probe nouerat multoties veram Ariſtotelis mentem euertiſſe, et nec ſenſus eius aſſecutos eſſe, nec ab iis ornandis, comendis, pingendis et in alienam ſententiam detorquendis ſibi temperauiſſe. Vnde ad ipſum Ariſtotelem auditores ducere, vel ex interpretibus vnum commendare Alexandrum Aphrodiſaeum, quam turba commentatorum diſcipulos obruere, et veram doctrinam Peripateticam illis inuidere maluit. Ita vero factum, vt cum magna eſſet doctrinae eius praeſtantia, et famae claritas, ſummis is quoque principibusque viris eſſet cariſſimus, ſic vt reges quoque eius imaginem velut viri clariſſimi ſecum habere praeoptarent, et in rebus arduis magnique momenti

n) IMPERIALIS in Muſeo p. 173. CRASSO Elog. T. II. p. 124. FREHER. Theatr. p. 1525.
o) Dict. T. II. art. Cremonin. not. B. p. 224.

menti eius conſiliis vterentur. Gaudebat enim acie mentis ſumma, ingenio vero verſatili et in inueniendis rationibus mediisque foecundo, cui iungebat morum ſuauitatem et humanitatem ſupra modum iucundam, qua ſe facile animis inſinuabat: vnde euenit, vt, licet ſuperficiariam tantummodo in colloquiis eruditionem prae ſe ferret, eo quod ad diſſerendi magis iucunditatem et elegantiam, quam ad eruditionis oſtentationem in iis reſpiciebat, gratiſſima tamen et exoptatiſſima eſſet, quibuscunque illa obtigerat, eius conuerſatio. His, teſte NAVDAEO [p], acceſſit, et forma corporis decora atque elegans, quae valde eum commendabat, et ſplendor, quem in vita, veſtibus familiaque, affectabat, cum ex ſtipendio lautiſſimo ſumtus ad eam rem abunde ſuppeterent. Et cum more gentis ſuae ſimulare egregie nouiſſet, tanto conſenſu mores eius probati ſunt, vt et iuuentus, quae ſe literis dederat, illius potiſſimum partes ſequeretur, et qui illi aduerſabantur, parum contra eum valerent [q]. Ita quadraginta annorum ſpatio cum innumeros in Patauino gymnaſio diſcipulos habuiſſet, peſte tandem octogenarius anno MDCXXX obiit. Reliquit doctrinae, quam ſummam alebat Peripateticae ſpecimen, praeter alia minoris momenti ſcripta, librum *de Paedia Ariſtotelis* [r], et *Diatypoſin vniuerſae naturalis Ariſtotelicae philoſophiae;* itemque *Apologiam de calido innato et ſemine pro Ariſtotele aduerſus Galenum*, cui aliam quoque *Dictorum Ariſtotelis de Origine et principatu membrorum* oppoſuit [s]. Memorantur etiam eius *Illuſtres contemplationes de Anima* [t], liberque *de Efficacia in mundum ſublunarem;* et tractatus tres *de Senſibus externis, de Internis, et de Facultate appetitiua* [u]. Porro Diſputatio *de Coelo, cum Apologia dictorum Ariſtotelis de Via lactea, et facie in orbe lunae* [x], et alia *de Formis quatuor ſimplicium, quae elementa vocantur &c.* In his quidem ſcriptis eruditionem atque Peripateticam doctrinam abunde probauit meruitque inter inſignes philoſophos et primis iure accenſendos numerari [y]: valde vero eruditionis eius fama impietatis ſuſpicione commaculata eſt, eo quod Ariſtotelem nimis preſſe ſequendo, de motore primo ſibi tantum intento ſuaeque ſphaerae affixo, de intelligentiis ſphaerarum motricibus, de prouidentia ſublunarium et ſimilibus, et imprimis de immortalitate animae, quam ſtare non poſſe ſaluo ſyſtemate Peripatetico dudum Alexander Aphrodiſaeus Cremonino ſummopere dilectus tradidit, ea praeceperit, quae religionis Chriſtianae decreta funditus euertunt. Haec ſe quidem velut Peripatetice tantum ſtatuere monuit, nec ſe ideo reiicere Chriſtiana dogmata, more philoſophorum Italicorum, qui ex Lyceo ſimilia affirmauerunt, profeſſus eſt: vnde nonnullis [z] occaſio

 enata

p) Naudaeana p. 55.
q) IMPERIALIS l. c. Naudaeana l. c.
r) Valde eam laudat MORHOFIVS Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. p. 62.
s) MERCKLIN. Linden. renou. p. 135.
t) Vid. Cl. STOLLIVS Introd. in Hiſt. Lit. P. II. cap. 1. §. 83. pag. 395.
u) Cat. Bibl. Thuanae T. II. p. 32 ſeqq. ed. Pariſ.
x) Cat. Bibl. Auguſtanae p. 459. 614.
y) BOECLER. Bibliograph. Crit. p. 605.
z) Enumerat eos REIMMANNVS Hiſt. Atheiſmi S. III. c. 4. §. 14. p. 372.

enata eſt, ab impietatis macula Cremoninum abſoluendi, inter quos, valde dolemus, nobis PAGANI GAVDENTII *Diatribam hiſtoricam* [a] *de Caeſare Cremonino, Iulio Pacio et Ioanne Barclaio* viſam haud eſſe, ex qua ſine dubio clari viri res literariae valde videntur illuſtrari poſſe. Alii autem qui Cremoninum vel nouerunt vel audiuerunt, et qua diligentia iſta Ariſtotelis placita iuuentuti inculcauerit, audiuerunt, is viſus eſt, qui Chriſtianae fidei excuſationem dicis tantum cauſſa adhibuiſſet. Quorum loca cum indicauerit diligentiſſimus REIMMANNVS [b], eum exſcribere nolumus. Quamuis autem difficile eſſe videatur, deficiente nobis ſcriptorum Cremonini omnium copia, quorum pauca vidimus, eo quod neglecta, tandem, vt fieri ſolet, in plerisque bibliothecis euanuerint, de genuina eius ſententia pronuntiare, veroque non ſit abſimile, eum in lectionibus magis ſuis, quam in libris vulgatis iſta Peripatetica dogmata, quae ſuſpecta ſunt, diſſeminauiſſe: fatendum tamen, ſi probabilem ratiocinationem ſequi licet, et vera ſunt, quae de illo tradunt, qui philoſophum audiuerunt et cognouerunt [c], ab omni eum ſuſpicione liberare vix poſſe. Nam non modo Imperialis atque Craſſus, ſed Naudaeus quoque teſtantur, fuiſſe eum ſine religione, et haud obſcure apud amicos interioris admiſſionis impiam de ea ſententiam ſuam prodidiſſe, quamuis externam pietatem ſimulauerit. Quos tantum ei ſine veritate opprobrium obieciſſe, cum cauſſam calumniandi non habuerint, veriſimile haud eſt: noſſe vero facile potuerunt, quae illi mens inſederit, praecipue cum Naudaeus eius conſuetudine vſus fuerit. Et quis, quaeſo, ignorat, vt inter omnes proh dolor gentes! ita imprimis inter Italos, maxime inter eos, qui Peripateticiſmo ex animo addicti fuerunt, eam, quae Cremonino tribui ſolet, apud impietatis cultores regulam inualuiſſe: *Intus vt libet, foris vt moris eſt*? Id cum de Pomponatio, de Portio, de Caeſalpino ſupra demonſtratum ſit, eadem ex cauſſa clanculum placita Lycei Chriſtianis decretis opponentibus, cur non, quem in eodem luto Peripatetico haerentem videmus Cremoninum, eandem quoque viam tenere probabile ſit? Valde vero hanc veriſimilitudinem auget, quod Cremoninus Ariſtotelem eiusque genuinum interpretem Alexandrum tanta fidelitate ſecutus ſit, vt eos intus et in cute nouiſſe iudicatus, ideoque Ariſtotelis genius vocatus ſit [d]. Inde enim recte infertur, ab Ariſtotelica, quam phyſiologia Lycei infert, impietate eum non receſſiſſe, et nec emendauiſſe Ariſtotelem, nec accommodauiſſe, vt alii fecerunt ad dogmata Chriſtiana. Quamuis autem ſe, hanc Ariſtotelis doctrinam, tanquam philoſophum modo admittere, et eccleſiae iudicio ſubiicere, exque eius decreto falſam eſſe faſſus ſit; faciunt tamen et inſignis quam in ea inculcanda adhibuit induſtria, et prodita apud eos, qui eum nouerunt, ſimulatio, vt ad euitanda tantum inquiſitionis tela ita ſtatuiſſe merito videatur. Hanc enim elabendi rimam ſeruaue-

a) Adiuncta eſt libro De euulgatis Arcanis. Libri autem plerique Gaudentii rariores ſunt, licet accuratam eruditionem non vbique referant.

b) loc. cit.

c) Talis Naudaeus fuit.

d) Citati.

uauerunt, quotquot in Italia impietatem Ariſtotelicae philoſophiae pro ſumma ſapientia habuerunt. Quod ſi verum eſt, quod nonnemo tradit [e], docuiſſe eum: coelum eſſe agens vniuerſale, animamque calidum innatum, quorum vtrumque ex Peripatetico ſyſtemate fluit, facile inde allata coniectura confirmari poteſt.

§. XXVI. Fuere hi philoſophi velut ſtellae primae magnitudinis in coelo Peripatetico; neque tamen hi omnes ſunt, quos ex Romanae eccleſiae addictis commendauit Ariſtotelica doctrina, ſed et alii praeſtantiſſimam in eo philoſophiae genere eruditionem comprobauerunt, quas breui delineatione, quam inſtituti noſtri limites poſtulant, recenſebimus. *Alii Peripatetici clari.* Inter hos primum locum damus FRANCISCO VICOMERCATO, qui et Vimercatus dicitur. *Franciſcus Vicomercatus.* Is gente patricia [f] apud Mediolanenſes natus in Papienſi ſchola philoſophiam, artes mathematicas et ſalutarem didicit, maturusque eruditione et meritis ſummos in arte medica honores conſecutus eſt. Tum ad exercendam cui ſe deuouerat, artem ſanandi in patriam redux, fauſtis auibus praxin medicam ſuſcepit, tanta ob felicem curationum euentum fama, vt ad ſuſcipiendum archiatri munus apud matrem Franciſci I regis, et ſubeundum ſimul profeſſoris publici munus ad Pariſienſes vocaretur. Quo axiomate auctus non ſanitatem modo regiam conſiliis tueri, ſed lectionibus quoque publicis et ſcriptis diſciplinas, maxime philoſophicas, iuuare anniſus eſt. Huic enim, quam in Gallia fecit morae, commentarios debemus, quos in Ariſtotelis ſcripta philoſophica edidit [g], nempe Comm. *in libros Metaphyſicorum, cum verſione eorundem e Graeco in Latinum, Comm. in Meteorologica, cum verſione Latina, et in Libros de Anima* [h]. Edidit quoque *de Principiis rerum naturalium libros tres* [i], et *de Anima rationali Peripateticam diſceptationem* [k]. Ex Gallia vero ob magnam eruditionem in Taurinenſem vocatus et conſiliarii intimi axiomate a Sabaudiae duce ornatus eſt. Diſcipulum is habuit LVDOVICVM SEPTALIVM, antiqua et generoſa proſapia apud Mediolanenſes anno MDLII, vt obſeruatum BARTH. CVRTIO [l], prognatum. *Ludouicus Septalius.* Alii III Cal. Mart. anno M DL in lucem editum eſſe aſſerunt [m]. Cum inter maiores magni nominis ſummaeque celebritatis iureconſultos numeraret, eorum exemplo vehementer ad comparanda ſibi eruditionis ornamenta accenſus eſt. Mediolani autem literarum elegantiorum et philoſophiae rudimentis apud Ieſuitas hauſtis in Papienſem academiam abiit, ibique Philelpho Amaltheo philoſophiam, Paulo Cigalino medicam artem explicantibus auditorem ſe exhibuit acutum et induſtrium, Amaltheo

e) Nouantiqua, p. 425.

f) Vid. BART. CVRTIVS Notit. Script. Mediolanenſ. medica eruditione clarorum P. II. p. 70.

g) Valde eos laudat MORHOF. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. p. 57.

h) Editi ſunt Venetiis 1564 ſeqq. vid. Cat. Bibl. Thuanae P. II. p. 21. Bibl. Auguſt. p. 590.

i) Marpurg. 1604. Vid. Cat. Bibl. Aug. p. 378.

k) Extat ea in Collectione diſſertationum de hominis perfectione, animo et ortu, Marpurg. 1590. edita.

l) loc. cit. p. 137.

m) GHILINI Theatr. P. I. p. 151. CRASSO Elog. P. II. p. 279. FREHER. Theatr. p. 1364.

theo vero Taurinum vocato ab Octauiani Ferrarii ore pependit, annumque vix natus vnum ſupra viginti doctoris honores conſecutus eſt, tantique eius eruditio valuit, vt fatis concedente Cigalino ei in cathedra ſucceſſor datus ſit. Exacto autem in eo munere quadriennio illud depoſuit, et in patriam reuerſus arti medicae exercendae ſe tradidit eo ſucceſſu, vt plurimis experientia eius ad ſalutem ſanitatemque prodeſſet [n]. Horas autem ſubciſiuas, cum varia et eleganti doctrina polleret, ſcribendis libris tribuit. Inter ea verſio quoque eſt librorum Hippocratis, *de Aëribus, aquis et locis* [o], itemque commentarius *in Problemata Ariſtotelis* [p], et ſcripta nonnulla medica alibi enarranda [q]. His vero meritis tantam ſibi nominis celebritatem conciliauit, vt ab aula regis Hiſpaniarum ſcribendae hiſtoriae deſtinaretur, quod tamen munus declinauit, patriumque ſolum alienis terris praetulit. In illo vero anno aetatis LIII, profeſſor moralis et ciuilis philoſophiae in Canobiana ſchola deſignatus eſt, quo in ampliſſimo munere conſtitutus artem tamen medicam exercere, conſiliiſque ſuis aegris prodeſſe perrexit. Et huic quidem muneri debemus elegantem pariter atque rariſſimum librum [r] *de Ratione inſtituendae et gubernandae familiae:* quemadmodum ſcriptorum quoque medicorum et conſiliorum viris principibus exhibitorum fama vbique locorum, vbi honos erat literis inclaruit. Inde factum, vt ad Ingolſtadienſem, Florentinam, Bononienſem et Patauinam cathedram, et ad hanc quidem inſigni ſtipendio promiſſo inuitaretur. Quas vocationes tamen omnes reſpuit patriamque ſcholam et vrbem illis praetulit, cum quod numeroſam familiam aleret, tum quod Mediolanum affatim et honoris et opum illi exhiberet. Anno MDCXXVIII ab Hiſpaniae rege ducatus Mediolanenſis protophyſicus generalis deſignatus eſt: quae prouincia vt honoribus eum auxit, ita vitae adduxit periculum. Anno enim ſequente inualeſcente lue peſtifera dum miſeris auxilia affert, ipſe illa labe corripitur, quam cum artis ſuae praeſidio a ſe depuliſſet, vis tamen mali omnis expelli non potuit. Apoplexia enim tactus linguae vſum valde imminutum ſenſit, a quo tamen malo liberatus diarrhea quadriennio poſt prid. Id. Sept. [s]. an. MDCXXXIII rebus humanis ſenex ereptus eſt, relictis filiis [t] eruditionis et famae paternae haeredibus [u]. Praeter ſcripta ſupra iam enarrata de philoſophia quoque Peripatetica editis *Libris duobus Analyticarum et Animaſticarum diſſertationum; Libris* porro *octo Politicorum*, vernacula vulgatis; *Commentario in Politicam* et

n) Citati, Cvrtivs l. c.

o) Cvrt. l. c. Cat. Thuan. P. II. p. 140. Cat. Aug. p. 348.

p) Prodiit Hanou. 1602. fol. Lugd. 1632. fol. eum „vberrimum et locupletiſſimum, multa re„rum varietate refertum, et variis disquiſitio„nibus diſputationibusque phyſicis inſtructum" vocat Morhof. Polyhiſt. T. II. p. 58.

q) Vid. Merklin. Linden. renou. p. 768.

r) De eo ita Navdaevs Bibliograph. Polit. p. 17. „Vnus noſtro tempore Ludouicus Septa„lius, medicus Mediolanenſis, gloriam omnem „retulit, quae ex eiusmodi tractatione ſperari „poterat, edito pereleganti libro de re familia„ri, in quo ita minute ac diligenter cuncta pro„ſequitur, vt telum ferme ſemper ad intima „penetret". Plura de libro rariſſimo paucisque viſo dabit Cel. Schelhornivs Amoenit. H. E. T. I. p. 936 ſeqq. qui de Septalio quoque multa, vt ſolet, erudite attulit. Prodiit liber Mediolan. 1626. 8.

s) XIV. Cal. Sept. habet Cvrtivs l. c.

t) Habuit filios ſuperſtites ſeptem.

u) Cvrtivs l. c.

et moralem philoſophiam Ariſtotelis, et *Diſcuſſionibus Peripateticis* inſigniter meruit; dignus viſus MORHOFIO [x], quem maximi nominis philoſophum appellaret.

§. XXVII. Ferrarienſem inter Italos cathedram eruditione Peripatetica nobilitauit ANTONIVS MONTECATINVS, eo in loco anno MDXXXVI natus. Qui cum et doctrinae elegantiam et prudentiae alacritatem Alphonſo II, duci Ferrarienſi, probauiſſet, magnis ab eo rebus adhibitus, et ad legationes quoque obeundas aliquoties delectus eſt. Qua occaſione talem ſe praeſtitit, vt hero ſuo conſilia operamque fideliter demonſtrauiſſe iudicaretur. Inde factum, vt et vrbi Regii regendae praeficeretur, et non ſemel vniuerſam ditionem conſiliarius produx adminiſtraret, et Ferrariae quoque tribunatum gereret [y], denatus anno aetatis LXIII, reparatae ſalutis MDXCIX [z]. Auxit is Peripateticam philoſophiam commentationibus *in Libros octo Phyſicorum*, et *tres libros Politicorum priores* [a], itemque *in tres libros de Anima*. Has non ſcholiis modo et quaeſtionibus amplificauit, ſed et digreſſiones in Auerroëm adiunxit [b]. Neque vero ita Ariſtoteli ſe deuouit, vt non Platoni quoque illuſtrando operam tribueret ſuam. Eius enim *Rempublicam partitionibus et paraphraſi* explicuit, ſimilemque laborem *libris de Legibus et Epimenidi* praeſtitit, cui *Collectionem legum quinque rerumpublicarum veterum* [c] addidit. Neque tamen in Platone commentariis exponendo aeque felix fuiſſe viſus eſt, quam in Ariſtotele illuſtrando. NAVDAEO enim iudice [d], libros de Republica Platonis, et Ariſtotelis diexodicis notis tabulis, diſtinctionibus explicare conatus nunquam neque ſibi, neque lectori ſuo ſatisfecit. Cui plus tribuimus, quam BOECLERO [e], qui opera Montecatini omnia egregia eſſe pronunciat. Verona Lyceo dedit IOANNEM FRANCISCVM BVRANAM, qui ex diſciplina Hieronymi Bagolini prodiit, qui circa annum MDXXVII, in Bononienſi academia logicam Ariſtotelis, non ſine laude docuit, notus quoque editis *Libris tribus* SYRIANI PHILOXENI *in Metaphyſicam Ariſtotelis* [f]. Hoc praeceptore in dialecticis bellis egregie exercitatus Burana a ſtudioſa iuuentute poſtulatus eſt, qui ipſe ſe illis ducem in eo ſtudio praeberet; id quod ita praeſtitit, vt et iudicium probaret et eruditionem, et auditoribus mire ſatisfaceret. Collatis enim interpretum fere omnium, Graecorum, Latinorum, Arabum commentariis, luculentam *Explicationem in libros priorum Analyticorum* conſcripſit, quae perſpicaciſſima audit

Antonius Montecatinus.

Io. Franciſcus Burana.

x) Polyhiſt. lit. loc. cit.

y) AVGVSTIN. SVPERBVS Apparat. hominum illuſtrium Ferraria ortorum p. 84.

z) BAYLE Dict. T. III. art. Montecatin. p. 412.

a) Conf. MORHOF. Polyhiſt. T. II. L. I. c. II. p. 57. 58.

b) Ferrariae 1566. inde ſuppleri poteſt BAYLE l. c. not. B. qui annum editionis ſe ignorare ait.

c) Nempe Hippodamiae, Laconicae, Creticae, Carthaginenſis, Athenienſis, contra quas Ariſtoteles in poſteriori parte ſecundi politici diſputauit, vt habet titulus.

d) Bibliograph. Polit. p. 27.

e) Bibliograph. Crit. p. 605.

f) Venet. 1558. 4. Latine, Graece enim lucem non viderunt, conf. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. VIII. p. 451.

audit MORHOFIO [g], vt ipſe Burana optimus philoſophus. Linguam autem Hebraeam ideo didicit, vt in illa Arabum interpretationes Ariſtotelis legere poſſet: qua iuuante ad vertendam Auerrois expoſitionem ſe accinxit. Exhibet titulum libri a Bagolino editi, eo quod Burana vltimam imponere manum labori huic non potuerit, P. BAYLE [h], qui hic eſt: *Ariſtotelis priora Reſolutoria, Latino ſermone donata et commentariis illuſtrata a Ioanne Franciſco Burana, adiecta Auerrois expoſitione in eosdem libros, cum Expoſitione ſecundi ſecti de facultate propoſitionum, et Auerrois in eosdem compendio eodem Burana interprete cum Annotationibus Hieronymi Bagolini.* Non vero ſubſtitiſſe diligentiam Buranae in ſolis Analyticis prioribus illuſtrandis, ſed ſimili eum induſtria etiam poſteriora expoſuiſſe, ex titulo *Tomi ſecundi operum Ariſtotelis, qui cum commentariis Auerrois prodierunt Venetiis anno MDLX* patet [i]. In eo enim continentur *Ariſtotelis poſteriorum Analyticorum libri duo cum duplici textu, nempe veteri et Auerrois cum vtraque ibidem Auerrois Cordubenſis expoſitione, media videlicet et magna, ſingulo cuique textui, accommodata, Ioanne Franciſco Burana interprete.* Publico vero docendae philoſophiae muneri diu vacans, illud tandem depoſuit, reliquamque vitam artis medicae praxi conſumſit [k]. Floruiſſe eum circa annum MDXXXIX aſſerunt KOENIGIVS [l] et COLOMESIVS [m]. Quod falſum eſſe monet deſideratiſſimus WOLFIVS [n], eo quod commentarius in analytica priora primum Venetiis deinde Pariſiis anno MDXXXIX lucem viderit, qui tamen poſthumus a Bagolino, cui id negotii Burana moriens commendauerat, editus eſt. Verum nihil valere hanc rationem inde patet, quod ille liber Venetiis primo MDLXVII et deinde apud Wechelum Francofurti MDXCIII editus eſt: vnde typothetae vitio apud PET. BAYLE, quem ſecutus eſt Wolfius, poſitus annus MDXXXIX.

Ioannes Paulus Pernumia.

§. XXVIII. In Patauina Muſarum ſede vt diu multumque ad haec noſtra tempora philoſophia Ariſtotelica floruit, ita nunquam non illa celeberrimos eius nutriuit interpretes [o]. Inter eos ex medicorum ordine Ariſtoteli illuſtrando inſudauit IOANNES PAVLVS PERNVMIA, is enim ea in vrbe edidit [p] *Ariſtotelis philoſophiam naturalem ordine definitiuo traditam, quod a nullo hactenus eſt factum.* In eadem academia fortunarum ſuarum ſedem poſuit IOANNES COTTVNIVS, homo Graecus, ex Borrhoea Macedonius teſte DEMETRIO PROCOPIO [q]. Is barbariem patriae pertaeſus ad Italorum ſcholas diuertit, et phi-

Ioannes Cottunius.

g) Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. §. 7. p. 57.

h) Dict. T. I. art. Burana. not. A. p. 708.

i) Recenſionem rari operis decem tomis conſtantis vide in Cat. Bibl. Aug. ab ELIA EHINGERO confectae p. 579.

k) AND. CHIOCCVS de Collegii Veronenſis illuſtribus medicis et philologis Sect. III. c. 2. et 3. qui liber recuſus eſt in Theſauro Italico T. IX. Vol. VIII.

l) Biblioth. p. 143.

m) Ital. Orient. p. 57.

n) Ad h. l. not. d.

o) Conferenda COMNENI PAPADOPOLI Hiſtoria Gymnaſii Patauini.

p) 1570. fol. Vid. MORHOF. l. c. c. 11. p. 57.

q) In Recenſione ſuccincta eruditorum Graecorum, ſuperioris et recentioris ſeculi §. 25. Bukareſta ad FABRIC. transmiſſa, et inſerta Bibl. Graec. Vol. XI. p. 779. 780. Ex ea ſuppleri poteſt MORHOF. Polyhiſt. l. c. c. 14. §. 68. p. 104.

philoſophiae atque medicinae ſtudio lucubrationes ſuas deuouit; eo ſucceſſu, vt dignus haberetur, cui philoſophiae publicae docendae munus Patauii concrederetur. Cui labori ſe parem non docendo modo iuuentutem, ſed editis quoque commentariis in pleroſque Ariſtotelis libros oſtendit, inter quos laudatur *Commentarius in Ariſtotelis libros phyſicos editus Pataυii MDCXLVIII*, in quo potiſſimum commendandum, quod praemiſerit operi quaeſtiones prooemiales, quarum primaria eſt hiſtorica de Ariſtotele; in qua, teſte MORHOFIO [r], omnia adducit in laudem Ariſtotelis argumenta, additis etiam iis, quae in contrarium afferuntur, ita vt non pauca obiecta a Franciſco Patricio refutet; et ad minutias vsque in deſcribendo Ariſtotele deſcendat. Aitque IDEM, diligentiſſimum eum eſſe auctorem in omnibus Ariſtotelicis examinandis, et cum Ariſtotelicis praecipue Graecis interpretibus conferendis. Sui autem apud Patauinos memoriam reliquit, condito ſuis ſumtibus phrontiſterio, ſiue ſchola Graecis erudiendis deſtinata, vt ſtudiis inuigilare apud Italos natio domi a barbarie preſſa poſſet. Cottunio Graeco alium ex ea gente iungimus paulo antiquorem IASONEM DE NORES, Cyprium, Nicoſiae ex nobili familia prognatum, et praeter philoſophiam artis quoque poëticae cognitione celeberrimum, et controuerſia cum Guarino de pretio tragi-comoediarum, quae paſtorales dici ſolent, notiſſimum [s]. Is tradendae philoſophiae morali in academia Patauina deſtinatus, cui officio tredecim annis praefuit, illi humaniorum diſciplinarum, maxime rhetoricae, in qua Ariſtotelem ſibi ducem elegerat, elegantiam iunxit, ſcribendi quoque artificio et iucunditate, perſpicuitate et ordine commendatiſſimus. Neque tamen ita Ariſtoteli addictum prodidit animum, vt non ad alios quoque veteris aeui philoſophos diuerteret. Ex quo ſtudio enata *Inſtitutio in philoſophiam Ciceronis*, liberque *de Conſtitutione partium humanae et ciuilis philoſophiae*. Neque omittendum, quod quem vſum in theatro publico philoſophia moralis habeat, quibus legibus in eo philoſophandum ſit, expoſuerit. Obiit moerore confectus anno MDXC. Tertium his iungimus in academia Patauina philoſophum Peripateticum FORTVNIVM LICETVM, doctorem philoſophiae et medicinae celeberrimum; natus is V. non. Octobr. anno MDLXXVII, in ditione Genuenſi, apud Bononienſes artis ſalutaris et philoſophiae praecepta didicit: auctisque animi diuitiis comparataque eruditione elegantiſſima, ad Piſanam et poſt hanc ad Patauinam cathedram vocatus eſt, quam magna quoque eruditionis fama ornauit, denatus anno MDLVI. Quanta is veneratione Ariſtotelem proſecutus ſit, ex *Apologia pro Ariſtotele atheiſmi accuſato*, cuius *Tomo Primo* mentio facta, intelligi poteſt. In eo enim, quem *de Pietate Ariſtotelis* conſcripſit, libro, omnes ingenii doctrinaeque neruos intendit,

Iaſon de Nores.

Fortunius Licetus.

r) Polyhiſt. liter. loc. cit.

s) Vid. THVANVS ad an. 1590. TEISSIER. Elog. T. IV. p. 96. et quae BOCCALINVS ea de re differit Relat. ex Parnaſſo Cent. I. rel. 31.

dit, vt in Numinis venerationem cultumque non peccaſſe Ariſtotelem oſtenderet. Quod qua veritate demonſtrauerit, ex eo diſci poteſt, quod ſuo loco de hoc argumento diſſeruimus, quae heic non repetimus. Nos hoc vnum adiicimus, magnis eum rationum moliminibus egiſſe, vt librum *de Mundo* Ariſtoteli vindicaret: ita enim impietatem Peripateticam magis eludi poſſe probe pernoſcebat. At inuita id veritate fieri, intelligent, qui ea expenderint, quae ſuo loco de hoc libro diximus. Scripſit multa vir πολύγραφος καὶ πολυμαθὴς, quorum hiſtoriam ipſe libris duobus complexus eſt. Eorum ſcriptorum breuem dedit ſyllabum IOANNES HALLERVORDIVS [t], qui videndus. Inter ea memorari meretur, quod *Allegoriam Peripateticam* inſcripſit, in quo libro de imagine et ſepulchro Ariſtotelis, quod Venetiis eſſe traditur, agit, nec non aenigma celeberrimum: Aelia, Laelia, Cripſis, ad rationes Ariſtotelicas exponit, librumque de mundo Ariſtoteli vindicat. In reliquis, quae ad naturalem philoſophiam pertinent ſcriptis, a ſyſtemate quidem Peripatetico diſcedere religioni ſibi duxit, ita tamen iis vſus eſt, ne quam tanto conatu defendebat ὀρθοδοξίαν Ariſtotelis, euerteret. Inde magna ei nominis celebritas enata eſt, quam vel ex vna GABRIELIS NAVDAEI epiſtola [u] diſcas, in qua eum ſummis in coelum extollit laudibus, aliisque philoſophis praefert. TOMASSINVS [x] autem clariſſimum noſtri aeui philoſophum vocat, conſentiente RHODIO aliisque [y]. Quod quo ſenſu verum ſit, ex dictis intelligere eſt. Plura qui deſiderat ei adeundi ſunt IMPERIALIS [z] et LAVR. CRASSVS [a].

Antonius Scaynus.

§. XXIX. Inter Brixienſes ANTONIVS SCAYNVS, Salodienſis memorabilis eſt, cum ob illuſtratam Peripateticam philoſophiam commentariis editis; tum ob paraphraſes, Ariſtotelis fauente Minerua lingua vernacula confectas. Edidit enim *Commentarios in libros Metaphyſicorum Ariſtotelis; Expoſitionem in libros octo Phyſicorum.* Tum *Paraphraſin in quatuor libros Ariſtotelis de Prima philoſophia,* itemque *in libros de Anima,* cum *Annotationibus, et in Politica* [b]. Quibus Scayni laboribus multum adiutum fuiſſe Danielem Heinſium, in edenda *Paraphraſi in politica Ariſtotelis,* obſeruat HENR. BOECLERVS [c]. Accurate enim docteque mentem Ariſtotelis perſpexit, vnde CONRINGIO [d], aequiſſimo in his rebus iudici, *vir* audit *doctus et analytices peritus, iudicio graui et firmo perſpicue et polite dicendi facultate pollens.*

Antonius Roccus.

Inter Romanos autem in Peripatetica philoſophia explananda induſtriam ſuam comprobauit ANTONIVS ROCCVS. Qui cum Romae, Peruſiae, et Pataui diſciplinarum cum humaniorum tum ſeueriorum fundamenta felici ingenio vſus poſuiſſet, tandem Venetiis conſedit, ibique philoſo-

t) Bibliotheca curioſa p. 79.
u) pag. 51.
x) De Donar. p. 32.
y) Conf. BOECLER. Bibliogr. crit. p. 609.
z) pag. 207.
a) Elog. P. I. p. 294.
b) Vid. KOENIG. Bibl. p. 730. MORHOF. T. II. L. II. c. II. §. 27. p. 67.
c) loc. cit. p. 650. 651.
d) Conringiana p. 290.

loſophiam medio ſeculo XVII docuit, reiectis vocationibus, quae ad alia loca eum inuitabant. Neque vero viua tantum voce philoſophiae Ariſtotelicae pomoeria dilatare ſategit, ſed ſcriptis quoque, paulo quidem, vt talia ſolent, rarius occurrentibus. Edidit enim *in vniuerſam Ariſtotelicam philoſophiam Exercitationes*, itemque *Commentationes in libros logicos et phyſicos*, et *Tractatum* de *Immortalitate animae*[e], quem pro genio Ariſtotelicae philoſophiae egregium eſſe iudicat MORHOFIVS [f]. Leguntur etiam eius *Exercitationes philoſophicae* et alia, de quibus videndus PROSPER MANDOSIVS [g]. Eiusdem claſſis fuit FELIX ACCOROMBONVS Eugubinus, medicinae et philoſophiae laude celebris. Is enim *Philoſophiam moralem Ariſtotelis* commentario illuſtrauit, ſi BOECLERO [h] credendum, non contemnendo: et conſcripta tractatione, cui titulum fecit: *Vera mens Ariſtotelis et dilucidiſſima in omnia Ariſtotelis opera explanatio*, lucem obſcuris Stagiritae locis accendere ſategit, librum quoque *de Controuerſiis inter Platonicos, Ariſtotelicos et Galenum*, aliumque *de Fluxu et refluxu maris* vulgauit: in quibus omnibus ſe Ariſtoteli pollicem premere demonſtrauit. Neque omittendus hoc loco inter Peripateticos, quos Italia protulit, FRANCISCVS ROBORTELLVS, Vtinenſis, quamuis is locum potiſſimum haud poſtremum inter criticos ſeculi XVI mereatur. Nam non humanitatis tantummodo literas et eloquentiam, ſed philoſophiam quoque, praecipue moralem, Piſis et poſtea Luccae, Venetiis, Bononiae, Pataujique docuit. De cuius in rem criticam et eruditionem veterem meritis, controuerſiis, acerbitate, plagio, et quae alia ei obiici ſolent, quibus meruit a SCALIGERO [i] *beſtia magnusque corraſor* dici, hoc loco dicendum non eſt, videndae autem cenſurae virorum doctorum parum Robortello honorificae, quas collegerunt THOMAS POPE-BLOVNT [k] et ANTONIVS TEISSIERIVS [l]. Tacemus eos, qui vitam eius tetigerunt, IMPERIALEM, FREHERVM, GHILINVM, GADDIVM, libris notiſſimis. Ideo vero nobis hoc loco memorandus eſt, quia Ariſtotelis ethicam verſione Latina donauit, quam quoque operam eius rhetoricae praeſtitit, ipſe melior orator quam philoſophus. Simili fere ratione de Ariſtotele meruiſſe cenſendus eſt, qui inter oratores ſeculi XVI eximium occupauit locum, MARCVS ANTONIVS MVRETVS, de cuius vita, quia operibus eius praefixa eſt, tetigeruntque eam omnes fere, qui hiſtoriam eruditam recentioris aeui enarrauerunt, nihil afferimus. Is vero *Commentarium in libros X Ethicorum et Oeconomicorum Ariſtotelis* edidit, quo oſtendit, ſe non infeliciter verſatum fuiſſe in Peripatetica doctrina, et plura dare potuiſſe, ſi tantum, quantum arti dicendi impendit, ſtudium ei tribuiſſet.

Felix Accorombonus.

Franciſcus Robortellus.

Marcus Ant. Muretus.

e) Vid. KOENIG. p. 676. f) l. c. c. 14. p. 107.
g) Biblioth. Romana.
h) loc. cit. p. 605.
i) Scaligerana ſecunda p. 205.
k) pag. 693.
l) T. II. p. 291.

Hiſpani Peripatetici. §. XXX. Non ſola vero Italia Peripateticorum philoſophorum ferax fuit, ſed praeter Germanos noſtros, quorum potiores in ſequentibus enarrabimus, Hiſpania quoque et Gallia eruditionem et diligentiam in eo diſciplinae genere demonſtrauit. Ex multis, facile apud SCHOTTVM et NIC. ANTONIVM inueniendis paucos dabimus, quos Peripateticae eruditionis celebritas extulit. *Io. Bapt. Monlorius.* Inter eos merito refertur IOANNES BAPTISTA MONLORIVS, Valentinus, canonicus Oriolanus. Is enim *Priores Analyticos Ariſtotelis libros* Latina veſte induit, et *Paraphraſi atque ſcholiis illuſtrauit*, librum quoque *de Entelechia et Vniuerſalibus* edidit, in qua partes eum Realium ſecutum eſſe ait MORHOFIVS [m]. *Franciſcus Valleſius.* Superauit hunc Peripateticae doctrinae fama FRANCISCVS VALLESIVS, Couarrubianus, inter doctiſſimos ſuae gentis philoſophos numerandus. Is cum ſe magno ſtudio ſummoque ingenii acumine cognoſcendis philoſophiae et artis ſalutaris myſteriis tradidiſſet, praematura eruditione inclaruit. Iuuenis enim editis *Libris decem Controuerſiarum medicarum et philoſophicarum cum libello de locis manifeſte pugnantibus apud Galenum* [n], magnam gloriam conſecutus eſt, viamque ita ſibi parauit ad profeſſionem regiam in academia Complutenſi, quam ſpartam ſumma diligentia et inſolita ingenii claritate diu ornauit. Quibus eius in arte quoque medica meritis commotus Hiſpaniarum rex Philippus II, in aulam eum vocauit, ſalutisque atque capitis ſui tutelam ei permiſit, et cubiculo ſuo medicum praeeſſe magna gratia muneribusque auctum iuſſit. Teſtes autem eruditionis praeſtantiſſimae reliquit libros plurimos tum medicos, recenſitos a MERCKLINO [o], tum philoſophicos et philologicos, de quibus videndus NICOLAVS ANTONIVS [p]. Commentatus enim diligenter eſt in diuerſos libros Ariſtotelis, eo eruditorum iudicio, *vt doctrina quidem et excellenti iudicio praeditus viſus eſſet, at nonnunquam ſtructurae negligens, vt perſpicuitatis curam nullam propemodum habuiſſe cenſeretur.* De qua eius obſcuritate conqueritur, qui Patauii [q] commentarium eius in *Ariſtotelis librum IV Meteorologicorum* edidit, vir doctus. Maxime autem illuſtrem famam conſecutus eſt, *edita Philoſophia ſacra, ſiue de iis, quae ſcripta ſunt phyſice in libris ſacris*, ſaepius recuſa [r]. In qua cum lectionis copiam et interioris philoſophiae Peripateticae cognitionem plane ſingularem et excellentiſſimam demonſtrauiſſet, dici non poteſt, quanta virorum doctorum approbatione ſuſceptus ſit [s], ita vt *eum cum multiplici reconditiori doctrina refertum, magnoque iudicio confectum eſſe, et omnium pene induſtriam in eo argumento ſuperare* iudicauerint, *tum nihil in eo temere deſiderandum* cenſuerint, *niſi forte, quod opiniones ſuas non vbiuis ſatis idoneis argumentis muniat, et quaedam*

m) T. II. L. I. c. 14. p. 104.
n) Complut. 1564. Francof. 1582.
o) Linden. Renou. p. 302.
p) Bibl. Hiſp. T. I. p. 375.
q) 1591. 4.
r) Vtimur inter reculas noſtras editione Lugdun. 1588. 8. cui addita LEVINI LEMNII tr. de Plantis ſacris et FRANC. RVEI de Gemmis.
s) Conf. Io. FABRICIVS Hiſt. Biblioth. ſuae T. VI. p. 408.

dam miraculoſe facta nimis ad naturales cauſſas videatur reducere. Id quod tamen ſuppoſita, quam auctor ſequitur philoſophia Peripatetica intelligendum eſt; quam qui reiicit, ei quoque diſplicere ratiocinationes Valleſii neceſſe eſt. Laudandus tamen, quod Ariſtotelem in iis, quae ab eo perperam et contra veritatem Chriſtianam dicta ſunt, qualis eſt aeternitas mundi, deſeruerit, et rationibus oppugnauerit: et commendandus quoque ob hiſtoriae philoſophicae notitiam, quam paſſim ſpargit haud vulgarem. Tertium his iungimus inter Peripateticos Hiſpanos nobiliſſimum, PETRVM IOANNEM NVNNESIVM, itidem Valentinum natum anno MDXXIII. Qui eruditionis ſemina concepit Pariſiis a praeſtantiſſimis viris Audomaro Talaeo, Petro Ramo et Iacobo Carpentario. Quibus ducibus illam linguae Graecae atque Latinae et philoſophiae notitiam ſibi comparauit, vt domum reuocatus felici Minerua Ariſtotelicam philoſophiam explicare poſſet. Inde ad gymnaſium Caeſaraugustanum ad explicandos Ariſtotelis libros poëticos et rhetoricos, et tum teſte MIRAEO [f] ad Barcinonenſes vocatus eſt, vt magno ſtipendio conductus Graecas Latinasque literas et eloquentiam doceret. Otii tamen literarii deſiderio captus, munere ſe abdicauit, vitaeque reliquum libris et amicis, cum eam caelibem ageret, tribuit, denatus anno MDCI, prope octogenarius. Praeter libros alios, quos enumerat ANTONIVS [ff], ſcripſit etiam *de claris Peripateticis*, *Scholia in organon Ariſtotelis*, *de Curriculo philoſophiae Peripateticae*, ſiue *Inſtitutiones philoſophiae*, quibus orationem *de Obſcuritate Ariſtotelis eiusque cauſſis earumque remediis*, luculentam ſane et doctiſſimam iunxit, multamque hiſtoriae librorum Ariſtotelis lucem accendit. De quo tamen ſcripto eius, cui *Vitam Ariſtotelis* ab Ammonio editam adiecit, ſuo iam loco *Tomo primo* diſſeruimus [t]. Ceterum cauendum, ne cum aliis Nunneſiis et praecipue Luſitano medico, cui itidem nomen Petro fuit, confundatur. Is et ipſe in mathematicis ſcientiis et Peripatetica philoſophia doctrinam ſuam probauit, et commentatione *in Ariſtotelis problemata* famam meruit. Docuit matheſin apud Conimbricenſes. Videndi de eo ANTONIVS [u], TEISSIERIVS [v], FREHERVS [w], VOSSIVS [x]. Ex Gallis his vnum addimus Robertum Balfureum, gymnaſiarcham Burdegalenſem, inter celeberrimos Ariſtotelis interpretes a MORHOFIO [y] relatum. Edidit enim *Commentarios in libros Ariſtotelis ethicos, et logicos.*

Petrus Ioannes Nunneſius.

Robertus Balfureus.

§. XXXI. Hactenus fuſe ſatis, quae fata genuina diſciplina Peripatetica inter eruditos habuerit, qui Romanae eccleſiae ſymbola receperunt, explicuimus: iam eius quoque fortuna enarranda eſt, qua in illis coetibus gauiſa eſt, qui ab iſta eccleſia receſſum facere coacti, proteſtantium nomine

Germania inter Proteſtantes Ariſtoteli deuota.

 ne

f) De Script. ſeculi XVI. c. 133.
ff) T. II. p. 163.
t) Conf. Io. FABR. Hiſt. Bibl. ſuae T. VI. p. 4.
u) loc. cit.
v) T. III. p. 132.
w) pag. 1275.
x) De Scient. Mathem. c. 36. §. 17. p. 191.
y) loc. c. p. 104.

ne appellari ſolent. In quibus cum viri iudicii acumine et eruditionis laude ſummam famam conſecuti vixerint, qui omnem fere aetatem in literis, et praecipue in philoſophiae ſtudio conſumſerunt, factum inde eſt, vt non minus momentum Peripateticae philoſophiae hiſtoria inter eos habeat. Quamuis autem longe lateque in Europae regionibus reſtitutae lucis purioris ſemina ſparſa ſint, noſtra tamen Germania, potiſſimam partem recepit. In qua cum in ſcholis publicis paſſim magni ingenii philoſophi viuerent, Peripatetica quoque ſchola in hac maxime gente ſuos aſſeclas habuit, et benignis ſatis fatis diu vſa eſt: Aſt concuſſa quoque haud ſemel tandemque a Carteſiana, longe vero fortius ab eclectica philoſophia eiecta eſt. Quam tamen Ariſtotelis fortunam in academiis Proteſtantium accurate deſcribere, quamuis nobilis ea recentioris hiſtoriae philoſophicae pars ſit, a noſtro inſtituto ſatis remotum eſt, et plenam tractationem poſtulat, qua hucusque caremus [z]. Nobis ſcopi noſtri memoribus ſufficit, generali narratione ſummam rei tradere, eosque viros doctos recenſere, qui Peripateticae diſciplinae laude inclyti, hanc ſectam prae aliis nobilitauerunt.

Fortuna Ariſtotelis in academiis Proteſtantium.

§. XXXII. Quanto feruore Scholaſticam philoſophiam, ipſumque Ariſtotelem reiecerint, eumque in eccleſia tolerandum non eſſe ſtatuerint, qui emendandis doctrinae euangelicae corruptelis manus admouerunt, et quam acris imprimis Lutheri de philoſophia Ariſtotelis cenſura fuerit, ſupra luculentis teſtimoniis expoſuimus; ex quibus conſtat, Stagiritam hoſtem iudicatum eſſe diuinae veritatis, et philoſophiam eius diuinae inimicam gratiae. Quamuis autem ſummus initio eſſet, quo in Ariſtotelem inſurgere coepit virorum magnorum ardor, eo quod damna intelligerent, quae in eccleſiam inuexerat ſuperſtitioſa eius veneratio; remiſit tamen, vt plerumque fieri ſolet, aliquantulum, et paulo mitior de philoſophia Peripatetica opinio caput coepit extollere. Nec id ſine ratione factum eſt, vel vertiginoſo quodam ſpiritu impulſore accidit, ſed rationes non contemnendae in cauſſa fuerunt. Nempe philoſophiae luce opus eſſe, viri optimi atque praeſtantiſſimo iudicio praediti et per ſe intelligebant, et ex rerum enaſcentium circumſtantiis et eccleſiae fatis haud prorſus laetis colligebant. Cum enim pſeudo-philoſophiam vehementer reprehendiſſent, et Ariſtotelem a Scholaſticis in throno collocatum ob tyrannidem, quae in

z) Plenam de fortuna Ariſtotelis in academiis Proteſtantium tractationem adhuc deſideramus, eo quod non minoris momenti viciſſitudines, quam in Pariſienſi, Ariſtoteles in illis habuit, vt ex iis intelligi poteſt, quae ſuo loco de controuerſiis Ramaeis, Sennertianis, Hofmannianis, Pufendorfianis, Thomaſianis &c. dicentur. Dedit quidem de Varia fortuna Ariſtotelis in academiis Proteſtantium diſſertationem, eamque libro Io. Lavnoii de Fortuna Ariſtotelis in academia Pariſienſi praefixit B. Herm. ab Elswich, quae docta ſatis et iucunda eſt, ſed nec plena, nec accurata, et primae magis lineae, quam iuſta tractatio. Quae cum ſuſcipi nequeat, niſi acta academiarum publica conſulantur, vt factum a Launoio, optamus merito, vt in academiis Proteſtantium viri docti, quibus ad ea aditus patet, ſimilem laborem ſuſcipiant, et ex ipſis academiarum tabulariis arcanam Peripateticae philoſophiae hiſtoriam depromant. Id quod hodie minori difficultate fieri poteſt, quam olim, cum deſierint eſſe, quibus ſacroſancta viſa eſt Ariſtotelis auctoritas, et quibus piaculum creditum, talia vulgari.

in ipſas inde conſcientias enata fuit, deiicere conſtituiſſent, prorepſit genus hominum enthuſiaſticum et ineptum, nec literis ſatis cultum, nec animi probitate ſubactum, quod cum miris ingenii ſomniis miſcere omnia, et imaginationis vagabundae nugis replere eccleſiam coepiſſet, philoſophiam, ex qua inſanienti ferociae repagula oriri poſſe intelligebat, prorſus reiecit, abuſumque eſt iuſto zelo virorum piorum, qui pſeudo-philoſophiam improbabant. Huius generis homines ipſa, ex qua lumen euangelii ſpargi coepit, Witteberga protulit, in quo agro cum tritico amara iſta ſuccreuere lolia, Anabaptiſtis in id connitentibus, vt ducibus hominibus audaciſſimis ſacra et profana miſcerent omnia, ipſamque doctrinae puritatem turbarent, et philoſophiam ſimul ob eum, quem ſibi praefixerant ſcopum, eiicerent. Teſtis eius rei eſt PHILIPPVS CAMERARIVS *), qui de iſta hominum turba, quae in agro Vitebergenſi duce Ciconia quodam, eiusmodi errores, qui Aabaptiſticorum nomine innotuere diſſeminauit, ſermonem faciens ita inter alia diſſerit: *Ciconia iſte ſe imperitum literarum eſſe penitus ſimulabat, vel erat etiam fortaſſe, praedicans ſibi diuinitus ſcientiam ſalutarem contingere. Eſſe tamen ſtudebant hi in numero ſuo literatos aliquos. Sed et ipſi ſe magiſtros doctoresue homines habuiſſe habereue affirmabant nullos, et copiam ſcientiae ſibi diuinitus conferri vniuerſae. In quibus vnus erat Marcus nomine praecipuus, qui ſibi a Deo hoc eſſe datum tributumque eximium gloriabatur, vt ipſe interpretando et explicando ſcripta ſacrarum literarum excelleret. Hic gentis, quae putabatur incolere eam regionem, quam veteres Nariſcorum appellarint, ciuis, aliquando fuerat diſcipulus ſcholae Wittebergenſis, ſed ſtudia deſeruerat, ſiue antea, ſeu poſteaquam in illam ſocietatem perueniſſet. Nam et hoc erat in legibus illorum, ne quis in otio liberali bonis artibus et literis operam daret: neu aliunde ſcientiae cognitionisque facultatem quaereret, quam ab aeterna Dei benignitate, cui adiumentis humanis nihil eſſet opus. Nam cur colere aut venerari aliquis vellet Deum? ſi non dignaretur eo beneficio, quod datum eſſet patribus et ſanctis viris priſco ſeculo. Quin etiam par commercium colloquiumque eſſe a Deo flagitandum, et vrgentibus tribui.* Haec cum ad perditiſſimum enthuſiaſmum incruſtandum diſſeminarentur, probe viderunt, qui pro puritate nuper demum tantis laboribus reſtituta, ſarte tecteque conſeruanda cuſtodiendaque vigilabant, philoſophiae opera retundendos eſſe inſanorum hominum proteruiam et furorem, nec pati ſe poſſe, vt quod contra abuſum philoſophiae, falſumque ſapientiae genus dixiſſent, ad euertendam ipſam rationem eiusque vſum ſobrium raperetur. De ponendis itaque declarandisque iuſtis philoſophiae limitibus acrius, quam antea, cogitare coeperunt; praecipue cum inter ipſos literarum profeſſores eſſent, qui artium et ſcientiarum iugulum ſuo fanaticiſmo

*) In Vita Melanchthonis p. m. 48.

ciſmo peterent [a]. Et hoc quidem pacto factum, vt de philoſophiae ſtudiis iuuentuti tradendis ſerio diſpiceretur, et ipſe Lutherus de iis mitius ſentiret, et rectum philoſophiae vſum non modo minime improbaret, ſed et ſollicitis rationibus commendaret. Qua de re cum luculenta teſtimonia attulerint clariſſimi viri CHR. AVG. HEVMANNVS [b] et HERMANNVS ELSWICHIVS [c], breuitatis cauſſa ad eos lectorem amandamus. Maxime vero Philippus Melanchthon ad id plurimum contulit, vt philoſophia in Proteſtantium Scholis diligenter coleretur. Quamuis enim acriter ſatis in Scholaſticam philoſophiam et inſanos Ariſtotelis admiratores eſſet inuectus, ipſam tamen, quam cum elegantiori literatura docebat philoſophiam ſeruandam eſſe, et temperandum Lutheri de ea iudicium, quod verbis magis acerbioribus pſeudo-theologiae, quam ſententia verae philoſophiae oppoſitum eſſe nouerat, ſtatuit [d]. Qua in re ſi eclecticam philoſophandi rationem commendauiſſet, omne ſane tuliſſet punctum. Quam, vt erat iudicio acri et ingenio optimo, non ita ignorauit, vt eam ſectariae poſtponere debuiſſet. Cordate enim, et vt decet philoſophum, ſcribit: *Nolo philoſophando quemquam nugari, ita enim fit, vt communis etiam ſenſus tandem obliuiſcare; ſed ex optimis optima ſelige, eaque cum ad ſcientiam naturae, tum ad mores formandos attinentia* [e]. Verum ad alia diuertit vir optimus, ratus ſufficere, ſi Peripateticam philoſophiam a ſordibus, quibus eam Scholaſtica natio inquinauerat, purgatam reſtituiſſet. Qua in re potiſſimum magnorum virorum, qui in Italia cum honeſtis diſciplinis reliquis philoſophiam Peripateticam natiuo vultui redditam reſuſcitauerant, exemplo confirmatus eſt, quibus Iacobi Fabri ſimilia apud Gallos molientis conatus iungebat ſibi imitandos. Erant inter hos ſummos viros nonnulli, quibus cariſſima erat Melanchthonis amicitia, inter quos imprimis Petrus Bembus et Iacobus Sadoletus cardinales fuere, qui elegantiam ingenii atque eruditionis in Philippo admirabantur. Qui cum valde Ariſtotelicae doctrinae patrocinarentur, admodum Melanchthonem in amore Peripateticae philoſophiae eorum confirmauit auctoritas. Neque id magnopere mirandum eſſe, quilibet intelliget, qui paulo attentius Philippum conſiderauerit. Cui licet animus contigiſſet placidus et ingenium optimum, quod moderate de ſe ſentiebat, procul tamen ab ea mentis fortitudine aberat, quae ad eiiciendam philoſophiam ſectariam requirebatur; quaque ſola de ſectae praeiudicio triumphare licet. Quem animi characterem vt in tota vita demonſtrauit, vt infra pluribus dicetur, ita in cauſſa ille quoque fuit, vt ſectariam philoſophiam repudiare nollet, quod tamen, vt erat ingenti animo, Lutherus voluerat. Hoc itaque pacto animo affectus cum philoſophiae culturam commendare, ſuoque

a) Id feciſſe Andream Bodenſtein Carlſtadium, notum eſt ex Annalibus huius temporis. Et hunc hiſtrionem intelligit MELANCHTHON Or. de Doctr. phyſ. T. IV. p. 256. qui ſimulatione religionis vituperat naturae inquiſitionem.

b) Act. philoſ. Vol. II. p. 590.

c) loc. cit. §. 10. p. 29. §. 15. p. 42.

d) Diximus ea de re, quantum ſatis, ſupra c. I. §. II.

e) Declamat. T. I. p. 507.

ſuoque exemplo et doctrina iuuare vellet, in Ariſtotele ſubſtitit, quem, qui pulchrius philoſophari cupiebant, eo tempore ſequi conſtituerant, rati ordine, ſoliditate et ſubtilitate Ariſtotelem reliquos Graecis philoſophis praeferendum eſſe. Eandem ſententiam tenuit Philippus, qui ſufficere putauit, ſi retento Ariſtotele ex aliis demum quaedam corpori doctrinae philoſophicae aſſuerentur. Ait enim: *Eruditam philoſophiam requiro, non illas cauillationes, quibus nullae res ſubſunt* [f]. *Ideo dixi, vnum quoddam philoſophiae genus eligendum eſſe, quod quam minimum habeat ſophiſtices, et iuſtam methodum retineat. Talis eſt Ariſtotelis doctrina.* Quibus cum adieciſſet, cur reliquas ſectas repudiandas cenſeret, addit: *Quanquam is, qui ducem Ariſtotelem praecipue ſequitur, et vnam quandam ſimplicem ac minime ſophiſticam doctrinam expetit, interdum et ab aliis auctoribus aliquid ſumere poteſt.* His rationibus inductus Melanchthon cum reuiuiſcentis literaturae florem in ſchola Leucorea promouere vehementer vellet, philoſophiae quoque ſtudium Saxoniae electori, auctoritate ea, qua apud optimum principem literis egregie fauentem vtebatur, vehementer commendauit, cumque is eſſe crederetur, cuius omnium maxime iudicio ea in re fidendum eſſet, illa philoſophandi et literas quoque elegantiores iungendi ratio facile obtinuit, et iuſſu principis introducta, et tota encyclopaedia ad veterum mentem reſtituta, philoſophiae inſeruire iuſſa eſt. Qua de re eleganter diſſerit in oratione *de Studiis corrigendis* [g], et quo potiſſimum pacto veteris eruditionis elegantia haurienda ſit, prolixe exponit: gratulatur autem adoleſcentibus ſuam felicitatem, „quibus benignitate optimi ac ſapientiſſimi principis Friderici „ducis Saxoniae electoris contigerit longe ſaluberrimis erudiri: fontesque „artium ex optimis auctoribus haurire. Hunc enim natiuum ac ſincerum „Ariſtotelem, illum Quintilianum rhetorem, hunc Plinium tantum non „ditiſſimum paediae ac veluti quoddam copicae ornu, illum argutias, ſed „arte temperatas docere. &c.“ Ita vero adornato in academia Vitebergenſi philoſophiae ſtudio ad hunc bonarum artium mercatum inuitante Philippicae eruditionis, quae vbique per ora virorum doctorum volitabat, fama adcurrebat, quicquid literis elegantioribus et philoſophiae ſe dare conſtituerat. Vt non inepte iudicauerint, qui Philippum communem Germaniae praeceptorem vocarunt, eo quod omnem fere Germaniam artium praeceptis imbuiſſet. Ita vero Melanchthonis cura Ariſtotelica philoſophia a priſtinis ſordibus purgata et tum nitori ſuo reſtituta, tum humanitatis ſtudiis ornata commendataque inualuit. Quae initia eius valde laeta non minor excepit felicitas, et incrementa haud parua ſecuta ſunt. Nam ex Italia atque Britannia, vbi iam tum melior literatura et imprimis ſincerus Peripateticiſmus inualuerat, viri nonnulli docti religionis emendationem et libertatem ſecuti ad Germanos diſceſſerant,

f) De Vtil. philoſ. l. c. p. 336.

g) Declamat. T. I. p. 505.

rant, qui cum eruditione ſua tandem obtinuiſſent, vt publicis docendi muneribus admouerentur, eam, quam domi didicerant, philoſophiam Peripateticam iuuentuti tradiderunt. Quod imprimis in Lipſienſi Schola factum ab Alexandro Aleſio Scoto et Simone Simonio [h]. Baſileenſis autem academia cum Eraſmi praeſentia ornaretur, eiusque commendatione valde vigeret vetus eruditio et imprimis philoſophia Peripatetica, publicatis Iacobi Fabri lucubrationibus, alia, quam prius, facie innoteſceret, ex hoc etiam equo Traiano milites progreſſi ſunt, qui in arena philoſophica pro Ariſtotele ſtrenue dimicarunt. Nihil tamen magis Melanchthonianam de eo philoſophiae genere ſententiam Germanis perſuaſit, et Peripateticos in coetibus Proteſtantium diſſeminauit, quam quod ex diſciplina tanti viri innumeri viri prodierint, qui ſcholis et academiis praefecti, ſecundum praeceptoris mentem encyclopaediam omnem finxerunt, ipſamque adeo Peripateticam doctrinam barbariei Scholaſticae ſurrogarunt. Qui cum diſcipulos itidem ſuos eundem in modum formauiſſent, et ex hac diſciplina ſua nouas propagines emiſiſſent, Philippica philoſophandi conſuetudine omnis Germania repleta eſt. Inter quos Philippi diſcipulos imprimis Valentinus Friedlandus Trocendorfius [i], vir clariſſimus et doctrinae elegantia commendatiſſimus, memorari meretur, qui cum ſingulari dexteritate et felicitate innumeros adoleſcentium animos, magiſtri ſui praeceptis atque methodo vſus, formauiſſet, latiſſime inter Germanos eam diſciplinarum ſeriem propagauit, et Peripatetica quoque doctrina hoc pacto aucta et vbique locorum introducta eſt. Et ex his fontibus magna illa fortuna fluxit, qua Ariſtoteles in ſcholas Proteſtantium poſt reformationem vſus eſt, cum ſuſcepta religionis emendatione parum ſpei illi ſuperfuiſſet. Nam ab illo tempore in omnibus Proteſtantium ſcholis a diſcipulis Philippi Peripatetica philoſophia iuuentuti literarum ſtudia aemulanti tradita eſt, tanto feruore, vt principum, ſua gratia academias nutrientium ſtatutis philoſophantibus Ariſtoteles dux praefigeretur. Id quod in Vitebergenſi ſchola factum eſſe, ex allato ſupra Melanchthonis loco patet: et ſequentibus quoque annis cum in ea, tum in Lipſienſi academia obtigit, cuius teſtis eſſe poteſt profeſſio organi Ariſtotelici hodienum ibi durans, euincuntque philoſophi inter Peripateticos haud vulgaris nominis, qui in iſta academia docuerunt, inter quos ſeculo XVI, praeter Camerarium, Simon Simonius enituit, de quo poſtea dicendum, ex cuius diſciplina praeter multos alios Ioannes Neldelius vir acutiſſimus prodiit. Sed et Victorinus Strigelius eodem in loco Philippica methodo vſus in arena Peripatetica militauit [k]. Anno vero MDLXXVII, Lipſienſi et Vitebergenſi academiae, teſte Elswichio [l] ab Auguſto Saxoniae electore conſtitutio praeſcripta, qua ſecundus profeſſor philoſophiae,

h) De Simonio dicetur infra, de Alexandro Aleſio conſulendus Iac. Thomasius Orat. p. 300. et Bayle Dict. T. I. art. Aleſius.

i) Vid. Melanchthon. Declamat. T. V. et ex eo Adami Vit. philoſ. p.m. 167.

k) Videnda elegans et doctiſſima tractatio de Vita Victorini Strigelii, quam plaudentibus Muſis edidit V. C. Hieronymus Merzius, collega nobis coniunctiſſimus.

l) §. 16. p. 64.

ſophiae, nec non ſeptimus, octauus et nonus, ſolius Ariſtotelis libros in dialecticis, phyſicis, ethicis, et politicis praelegere, diſputationes item et examina promouendorum ex Ariſtotelis libris inſtituere iubentur. Idem in Roſtochienſi academia factum, quam Melanchthonis ſtudio et opera reformatam dederant principes Mecklenburgici. Teſte enim DAVIDE CHYTRAEO [m], ea in ſchola, contemta, quae tum inualeſcere coeperat, Ramaea dialectica, ſola Ariſtotelis placita ex libris Philippi publice explicata ſunt, nec paſſi ſunt doctores publici alium praelegi. De qua philoſophiae Ariſtotelicae inſtitutione in academia Roſtochienſi cum prolixius ipſe MELANCHTHON diſſeruerit [n], lectorem ipſum ad eum ablegamus. Similia de Tubingenſi, Argentoratenſi, Altdorfina aliisque inter Proteſtantes ſcholis facile dici poſſent, ſi id iam ageremus, et non ex iis, quae dicenda reſtant, pateret, ſimile vbique inſtitutum obtinuiſſe.

Peripatetici nonnulli in Proteſtantium academiis.

§. XXXIII. Ex eo tempore magnus vbique inter Germanos in academiis Proteſtantium prouentus fuit, cathedrae enim philoſophicae, ſi Rami aſſeclas excipias, vsque ad Puſendorfii tempora et finem ſeculi XVII, a Peripateticis vbique occupatae ſunt. Catalogum itaque Peripateticorum inter Proteſtantes molienti, ſeries tantum philoſophorum qui logicam, phyſicam, metaphyſicam, ethicam, politicam tradiderunt, notanda eſt, hi enim omnes coeco plerumque obſequio Ariſtotelem ſecuti ſunt. In quo ſaxo voluendo tempus perdere nec inſtitutum noſtrum poſcit, nec hiſtoriae philoſophicae intereſt. Fuerunt tamen in ingenti horum hominum numero nonnulli, quos ſingularis Peripateticae philoſophiae peritia communi reliquorum turbae exemit. Inclaruit enim in Lipſienſi academia praeter Ioachimum Camerarium, de quo ſupra dictum, et Simonem Simonium, de quo infra pluribus agemus, Ioannes Neldelius, Glogauio-Sileſius, qui cum Simonem Simonium praeceptorem habuiſſet, iudicii acumine et eruditionis copia eum ſuperauiſſe CONRINGIO [o] viſus eſt. Admotusque publicae, quae organon Ariſtotelis interpretatur, cathedrae, in collegio principum maiori locum inuenit, et academiae decemuir factus eſt, denatus prid. id. Febr. anno MDCXII. Reliquit autem ſpecimen doctrinae Peripateticae *Inſtitutiones de vſu organi Ariſtotelici in diſciplinis omnibus*, recuſas curante HENRICO CRELLIO [p], cum praefatione CONRINGII ob vtilitatem apud Helmſtadienſes [q], laudatas BOECLERO [r], MORHOFIO [s], CONRINGIO, aliis *. In Roſtochienſi ſchola Philippi inſtitutione vſus Peripateticam philoſophiam docuit Dauid Chytraeus, vt ex eius epiſtola, ad quam ſupra prouocauimus conſtat, in qua Matthaeo Dreſſero, contemtum Ariſtotelis et dialecticae Philippeae obiicienti reſpondet. Cum enim iuſſu du-

Lipſiae.

Roſtochii.

m) Epiſt. p. 824.
n) Declamat. T. IV. p. 176.
o) loc. citando.
p) Vitam eius enarrat Programma acad. Lipſ. in eius funere, quod exhibet WITTENIVS, Memor. philoſ. Dec. I. p. 53.
q) 1666. 4.
r) Bibliograph. crit. p. 884.
s) Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. §. 28. p. 62.
*) ELSWICH de Fort. Ariſt. in Acad. Proteſt. §. 17. p. 15.

cis Mecklenburgici, Arnoldus Burenius, reſtaurator elegantiorum inter Roſtochienſes, literarum [ſ], Vitebergam eſſet profectus, vt de emendandis eius ſcholae ſtudiis cum Melanchthone ageret, Chytraeum potiſſimum ob elegantiſſimam eruditionem ille commendauit [ſſ]. Qui illuc traductus, Philippi methodum in tradenda philoſophia, cum rationali tum morali ſecutus eſt, vt ex libro eius *de Studio dialectices inſtituendo* conſtat. Plurimum viri celeberrimi commendatio ad ſtabiliendum eo in loco Peripateticiſmum valuit, cum et eruditiſſimus eſſet, et magna eius in iſtis oris celebraretur auctoritas; de quibus tamen rebus eius cum limites nobis poſiti non patiantur diſſerere, conſulenda eſt poſt ADAMI, REIMMANNI, TEISSIERII [t] diligentiam, erudita *Dauidis Chytraei* vita edita

Tubingae. a V. C. OTTONE FRIDERICO SCHVZIO [u]. In Tubingenſi academia ab ipſis reſtauratarum literarum initiis Peripatetica philoſophia docta eſt. Maxime vero Iacobus Schegkius celeberrimum inter ſui temporis Ariſtotelicos nomen conſecutus eſt, quam non Tubingae modo verum etiam in aliis omnibus Germaniae ſcholis obſeruari ac vigere, ſuo tempore ſcripſit, qui ad pedes Schegkii conſedit, et ab eo philoſophiam didicit NICO-

Argentorati. LAVS TAVRELLVS [v]. Argentoratenſis ſchola de tradenda Peripatetica philoſophia aliquando ita ſollicita fuit, vt cum idoneo profeſſore philoſophiae deſtitueretur, duo theologi Petrus Martyr et Hieronymus Zanchius Ariſtotelem interpretari iuberentur [w]. Quod munus eo lubentius clariſſimi viri ſuſceperunt, quo magis Ariſtotelem habuerunt ſummopere carum, eumque familiariſſimum eſſe debere veris theologis crediderunt. Sed et alii poſtea viri docti in tradendo hoc philoſophiae genere in hac academia induſtriam comprobauerunt ſuam. Inter quos praeter Ioannem Sturmium [x], veteris literaturae apud Argentoratenſes ἐργοδιώκτην, et Andream Planerum, celebritatem nominis conſecutus eſt Io. Ludouicus Hauenreuterus, Argentoratenſis, filius Sebaldi poliatri [y]. Is enim Sturmium Planerumque praeceptores nactus tanta felicitate in philoſophiae ſtadio praeeunte Ariſtotele, cucurrit, Hieronymi Wolfii quoque apud Auguſtanos contubernio et conuerſatione vſus, a quo celeberrimo viro, intimiorem Graecae linguae notitiam et τὰ μαθήματα didicit, vt licet XXIV annorum iuuenis dignus tamen haberetur, cui publica phyſices et logices Ariſtotelicae interpretatio crederetur, praemiſſa, quae ei iniungebatur explicatione libri *de Mundo* [z], quod ideo factum eſſe videtur, quoniam ὀρθοδοξωτέρως in eo libro Ariſtotelem fuiſſe philoſophatum, plerique ſibi perſuaderent. Ita explicatis Ariſtotelis libris celebrioribus, et inter eos

quoque,

ſ) Vid. AEPINVS de Meritis Weſtphalorum in academia Roſtoch. p. 37 ſeqq. ROLLII Memor. philoſ. p. 105.

ſſ) Vid. ADAMI Vit. Theol. p. m. 681. REIMMANN. Hiſt. lit. Germ. P. IV. p. 573.

t) Elog. T. IV. p. 402.

u) Supplementum Hiſt. eccleſ. imprimis Lutheranae ad dimidium ſeculum XVI quatuor libris expoſitae, quibus continetur vita Dauidis Chytraei Hamb. 1728. 8.

v) Praef. Alp. caeſarum.

w) Vid. ELSWICH l. c. p. 45.

x) Vitam eius exhibet ADAM. Vit. phil. p. m. 243.

y) IDEM Vit. Medic. p. 311.

z) STVRMIVS apud ADAM. l. c. p. 443. conf. FECHT Schediaſm. p. 488.

quoque, qui *de Motu animalium* diſſerit, dum eruditionem rerumque naturalium ſcientiam probat, ita doctrinae pulchritudinem commendat, vt artem quoque ſalutarem tradere iuberetur. Quam ita docuit, vt philoſophiam tamen minime negligeret, teſteque, cui vitae eius hiſtoriam debemus Melchiore Adamo *, *non lacunas putridas, ſed limpidos fontes conſectaretur, et quae docebat, ex auctoribus optimis, imprimis ex Ariſtotele depromeret, ratus neminem philoſophorum doctiorem nec acutiorem, nec in rebus inueniendis diiudicandisque acriorem eſſe.* Inde laudes in illum congeſtae, et fauentiſſima de Hauenreutero iudicia. Inter quae eminet, quod effigiei eius adſcriptum eſt:

Orbis amor, morum exemplar, pietatis ocellus,
Alter Ariſtoteles, alter et Hippocrates †.

Tanto autem amore philoſophiam Peripateticam proſecutus eſt, vt, cum profeſſoris medicinae et poliatri munus nimis viro ob ſtrenuos et continuos labores languenti graue eſſet, ideoque profeſſionem medicam relinqueret, exorari ſe tamen a conuentu academico paſſus ſit, vt denuo phyſicam, metaphyſicam et logicam explicaret. Metaphyſicam tamen profeſſionem accreſcente aetate depoſuit, phyſicam ad vitae finem retinuit, quem ſubiit denatus anno MDCXVIII, anno aetatis ſeptuageſimo. Quantus autem in Peripatetica philoſophia vir fuerit, ex ſcriptis eius philoſophicis intelligitur. Nam praeter Zabarellae opera, quae iunctim edi curauit, elucubrauit *Analyſin libri primi poſteriorum Analyticorum*, et *libri quinti Ethicorum Ariſtotelis*, tractatum *de Anima*, et *Compendium phyſices.* Platonicam tamen philoſophiam commentando quoque attigit ſcripta *Explicatione ciuitatis Platonicae ex libro decimo de Republica.* In Ienenſi academia praeter alios Ariſtotelis interpretes Victorinus Stri- *Ienae.* gelius noſtras, quem Lipſiae quoque philoſophiam docuiſſe ſupra innuimus, nomen ſibi fecit celeberrimum. Cum enim Graecam linguam ſatis calleret, et veteri literatura eſſet inſtructiſſimus, Melanchthonis autem παιδείας τρόπον accurate referret, Ariſtotelem ita conſuluit, et iuuentuti philoſophiam diſcenti conſulendi auctor fuit, vt ad hunc vnum praeceptorem, interprete tamen Philippo, cuncta referrentur [a]. Quo conſilio ipſe quoque libros ethicos Ariſtotelis, interpretatus eſt, editos a Iacobo Monavio [b], vel potius [c], quod recte obſeruatum B. Fabricio [d], paraphraſi illuſtrauit. Vt vero Peripateticam philoſophiam latius propagaret, quam Erfurti quoque docuit, *Philippi dialecticam* et *Ethicam hypomnematibus* explicuit. Accepiſſe Victorinum hunc Ariſtotelis amorem a praeceptore Ioanne Zinckio, medico et philoſopho haud incelebri, cum Friburgi ab eius ore penderet, ab eoque tam alte pectori infixum eſſe, vt eradicari non potuerit, aſſerit Cl. Reimmannvs [e]. Quod facile quidem

*) loc. cit. †) Ibid.
a) Vid. Iac. Monavivs loc. citando.
b) Lipſ. 1572. 8.
c) Id faſſus eſt in praefatione editor.
d) Bibl. Graec. Vol. II. p. 154.
e) Hiſt. lit. German. P. IV. p. 448.

dem concedi poteſt, multo tamen magis ad commendandum Strigelio Ariſtotelem contuliſſe videtur Melanchthonis auctoritas [f], quae tanta Victorino viſa eſt, vt eius opiniones mordicus tueretur, nec calamitates inde ſibi obortas metueret. Nec deſunt, qui Ariſtotelicae philoſophiae amorem nimium et praepoſtorum errores illi ſyncretiſticos perſuaſiſſe contendunt, quod an verum ſit, in hiſtoria viri, in actis ſeculi XVI eccleſiaſticis ſatis memorabili excutiendum eſt, nec huc pertinet, videndus autem, qui praeclare de hoc ciue noſtro meruit doctiſſimus HIERONYMVS MERZIVS [ff] noſter. Illud hic ſufficit, certum eſſe, et teſtimonio virorum doctorum comprobatum, Strigelium inter nominatiſſimos Peripateticae philoſophiae doctores ſuo tempore connumeratum fuiſſe [g]. Eandem Ariſtoteles fortunam inter Noricos habuit, nutriuit enim Altdorfina academia Peripateticos magnae famae et ſummae eruditionis, Philippum Scherbium, Nicolaum Taurellum, Erneſtum Sonerum, Michaëlem Piccartum. Qui cum primum fere locum inter philoſophos Ariſtotelicos recentiori aetate tuiti ſint, paulo curatius infra enarrandi ſunt. Id vero hoc loco non praetereundum, ipſam hanc ſcholam, quae gymnaſii formam initio habuit, conſtitutionem ſuam, auctoritate magiſtratus Norimbergenſis accepiſſe a viris ſummis Ioachimo Camerario, Eobano Heſſo et Philippo Melanchthone, translatamque Altdorfium primum rectorem accepiſſe Valentinum Erythraeum γνώριμον Melanchthonis [h], hocque pacto Melanchthoniana quoque docendi diſcendique ratione ipſam philoſophiam Peripateticam ibi inualuiſſe. Quin et primus theologiae profeſſor eo in loco Ioannes Piccardus, Michaëlis parens, totus a Melanchthonis ore pependit [i], quo euenit, vt Philippica methodus in ea ſchola diu obtineret. Idem in Helmſtadienſi accidit, quam Dauid Chytraeus ordinauit; quem Philippi diſcipulum fuiſſe ſupra diximus. Hinc celeberrimi Lycei recentioris doctores nonnulli eo in loco fuere, quos in ſequentibus commodiore loco enarrabimus. Nec aliter in Regiomontana academia euenit. Eius enim condendae auctor cum Alberto marchioni Brandenburgico duci Pruſſiae fuerit Georgius Sabinus [k], gener Melanchthonis, anno MDXLIV, ipſeque per triennium primus ei rector praefuerit, intelligitur inde ſine negotio Peripateticiſmum Melanchthonianum ea in ſchola praeualuiſſe. Et haec quidem Ariſtotelis fortuna fuit in academiis Proteſtantium, qui inuariatam confeſſionem ſequuntur, rudi penicillo adumbrata. In reformatorum, qui vocantur, ſcholis idem obtinuit, et Ariſtoteles, vbique, etiam

Altdorfii.

Helmſtadii.

Regiomonti.

f) Innuit id MONAVIVS l. c. ſcribens de Strigelio: „Quiniınmo Ariſtotelica illa, quae de „aliorum non contemnendis interpretationibus „alibi didiciſſet, libenter tamen ſeſe ſua ſponte obliuioni tradidiſſe confirmabat, vbi primum Vitebergam venit, et hanc Atticam apiculam, vel potius Muſarum luſciniam (Melanchthonem) audire ipſi contigit.

ff) loc. cit.

g) Vid. BAYLE Dict. T. IV. art. Strigelius p. 284. ADAM. Vit. theol. p. 417. TEISSIER. Elog. T. II. p. 315.

h) Vid. SIG. IAC. APINI Vitae prof. philoſ. Altdorf. init.

i) B. ZELTNERVS Vit. prof. theol. Altdorf. p. 2. et praef.

k) Vid. ALBINVS in Vita Sabini edita iterum et obſeruationibus aucta a THEOD. CRVSIO p. 134.

Geneuae.

etiam extra Germaniam triumphauit. Exemplo eſſe poteſt Geneua, Ariſtotelicae philoſophiae tenaciſſima; in qua cum nonnemo ex profeſſoribus Derodoni adhaereret, grauiſſimae inde inter doctores publicos controuerſiae exortae ſunt [l]. Maxime vero id patuit, poſtquam ad Geneuenſes Ramus peruenit; obtenturus profeſſorium munus, niſi obſtitiſſet Theodorus Beza, qui ea de re ad ipſum Ramum ſcripſit [m]: *Certum ac conſtitutum eſſe Geneuenſibus, in ipſis tradendis logicis et in ceteris explicandis diſciplinis ab Ariſtotelis ſententia ne tantillum quidem deflectere.* Inde factum, vt Arminio, ſtudiorum cauſſa Geneuae haerenti et philoſophiam ſecundum Ramum, tradenti, facultas legendi ex inſtigatione cuiusdam Peripatetici adimeretur, teſte GER. BRANTIO [n]. Inter Anglos, quamuis tempus eſſet, quo Platonica philoſophia apud nonnullos triumphauit, apud pleroſque tamen Ariſtoteles obtinuit, ſummoque loco eſt habitus. Relinquimus vero CHRISTOPHORI ARNOLDI fidei ad Georgium Richterum ſcribentis [o]: *In priuatis collegiorum Oxonienſium diſputatiunculis tantam Ariſtotelis auctoritatem eſſe, vt ſi quis opponendo eam infringere, aut vilipendere ſuſtineat, ſolidos quinque Anglicanos, hoc eſt, Philippicum, vnum ſoluere omnino teneatur.* Inter Batauos autem quanta Ariſtotelis exiſtimatio fuerit, Carteſianae controuerſiae ſatis loquuntur, cum non minus aegre tulerint eius regionis philoſophi contemni Ariſtotelem, quam, quod credebant vim inferri ſcripturae. Immo inter ipſa Remonſtrantium certamina ferre non potuere, qui contrarias partes defendebant, contemni ab Arminii ſequacibus philoſophiam Peripateticam [p], ipſique inſanias multas et impietates imputari.

In Anglia.

In Hollandia.

CauſſaePeripateticiſmi inualeſcentis methodusPhilippica.

§. XXXXIV. Diu durauit inter Proteſtantes iſta Ariſtotelis veneratio, cuius ratio vt haud vna fuit, ita potiſſimum ad Melanchthonis methodum referenda cauſſa eſt, quae effecit, vt qui eum ſequebantur, pulchrius et melius philoſophari poſſe neminem, crederent. Illa qualis fuerit, non alienum erit, praeeunte IACOBO MONAVIO [q] hoc loco exponere. Nempe ea non inhaerebat ſingulis verbis, neque immorabatur explicationi omnium argutiarum atque λεπτολογημάτων, quae in Ariſtotele reperiuntur, ſed explicabat res meliores et magis etiam neceſſarias, quam ſunt alicubi Ariſtotelicae, et quod eſt potiſſimum vſum atque fructum illarum artium atque doctrinarum demonſtrabat luculenter. His vero adaptatum genus orationis, vt Lucianus nominat, εὐπόριστον, hoc eſt proprium, diſertum, planum, perſpicuum, ſignificantiſſimum, ad omnem docendi rationem maxime accommodatum et directum. Accedebat ordo ac via docendi Ariadnaeo filo μεθοδικώτερος; tum delectus ex immenſis artium atque auctorum cumulis, quo ea ſolum depaſcerentur et ſeligerentur,

l) Conf. ELSWICH l. c. p. 71.
m) Epiſt. 34. p. 153 ep. 36. p. 156.
n) In Vita Arminii p. 12 Sectabatur autem Arminius Ramum, obſeruante Cel. MOSH. ad h. l.
o) Epiſt. Richter. p. 487.
p) Vid. Epiſtolae Remonſtrantium editae a LIMBORCHIO p. 959.
q) loc. cit.

tur, quae et maxime eſſent neceſſaria, et quae vſum potiſſimum ad rationem dicendi ſcribendique et ad formandum mores atque iudicium haberent, reiectis ac repudiatis iis omnibus, quae nec ſcienti proſunt, nec ignoranti nocent, et in quibus non eſt, vt ille ait, κράτιςον παιδεύεσθαι. Tria haec in ſcriptis doctrinaque Philippi omni inueniri, illi, qui eius γνήσιον παίδευμα eſſe cupiebant, conueniebant; ratique ideo ſunt, philoſophiam, quae eſt καθ' ἀλήθειαν, ſoli Philippo tribuendam eſſe, et qui hunc ex alto deſpicerent, eique neſcio qualia praeferrent, illis comparabant, qui inuentis frugibus glandes tamen comedere mallent. Hac vero opinione ducti a Philippo recedere eiusque ſemitam relinquere piaculum credebant, eiusque ſcriptis velut coeleſti rore cicadae victitare alique gaudebant [r]. Et hinc genus illud diſciplinae Melanchthonianum ortum eſt, quod diu floruit, quodque praecipui poſt Philippum viri docti propagauerunt, qui vna eademque omnes via inceſſerunt. Et floruiſſet illa methodus philoſophiae Philippica, (hoc enim nomine inſigniebatur) diutius, ſi intra philoſophiae limites ſubſiſtere, nec ad theologiam nouo labore nouisque opinionibus eam illi transferre maluiſſent. Ita enim magnam illam inuidiam declinauiſſent, quae in eorum poſtea capita conflata eſt, et tandem diſciplinam Melanchthonianam extinxit. Nec ſilendum, quamuis praeclara multa tradidiſſe in ſcientiis philoſophicis Melanchthonem, et de philoſophia quoque optime meritum eſſe faterentur, quotquot literas nouerant, illisque pretium ſtatuebant, diſplicuiſſe tamen multis hanc Philippicam ſecundum Ariſtotelem philoſophandi methodum. Licet enim ex affectu fraterno, quo ſe inuicem excipiebant diſcipuli Philippi, fieri, vt vnus alterum ſaepe numero ad verbum exſcriberet, cenſebant, qui aequius iudicabant, eo quod id commune videbatur reliquiſſe praeceptor, quod ex eius eruditionis haereditate ad vniuerſos perueniſſet, quo nomine a plagii crimine forte poſſunt abſolui [s]; recte tamen illis exprobrabatur, nihil ita noui, nihil quod philoſophiae ſtudium magnopere iuuaret, afferri, et intra compendiorum cancellos nimis anguſtos et repetita magiſtri placita et verba conſiſti, contemni vero et iuuentutis manibus eripi Ariſtotelem, viamque parari ad eruditionem quandam leuem et ſuperficiariam. Qua de re acerbe conqueſtus eſt, magni nominis theologus Polycarpvs Lyservs, cuius verba digna ſunt, quae hic legantur [ſ]. *Porro*, ita ſcribit, *vt quoque de Ariſtotelis philoſophorum principis ſcriptis quid ſentiam, ſcribam, tantum abeſt, vt illa ex ſcholis releganda eſſe ſtatuam, vt nunquam diſſimulauerim, me mirari, qui fiat, quod in hac ſchola noſtra* (Vitebergae) *quae cum reliquarum in Germania academiarum quaſi communis mater eſſe ſtatuatur, tantum com-*

r) Memorabilia ſunt, quae de auctoritate, quam dialectica Philippi obtinuit, narrat Matthesivs in Vita Lutheri, conc. VII. p. m. 65. Similia de eius ethica traduntur Declamat. T. VI. Quae Hoſpitalius de ea iudicauerit, recenſet Wendlervs de Meritis theolog. ſec. XVI. §. 21. p. 109.

s) Conf. Iac. Thomas. de Plagio §. 199. p. 82.

ſ) Collect. Epiſt. Lyſer. p. 287.

compendia philoſophiae ſtudioſae iuuentuti praelegantur, Ariſtotelis autem libri prorſus negligantur. Ego omnino iudico, D. Philippum initio compendia philoſophiae ſaltem pro incipientibus ſcripſiſſe, idque non hoc conſilio feciſſe, vt Ariſtotelis libros ex manibus diſcentium prorſus excuteret: ſed tantum vt eosdem ad legendum ipſum Ariſtotelem introduceret, et quaſi viam ſterneret. Iam vero, dum Ariſtoteles ab aliis negligitur, ego inſimulor, quaſi eius libros ceu inutiles reiiciam: cum ſtatuam, ex dignitate academiarum eſſe, vt in illis iuniores a compendiis ad fontes ipſos ducantur. Recte ratiocinatum eſſe Lyſerum, agnoſcet, quisquis Melanchthonis commentationes de ſtudiis inſtituendis, corrigendis, tradendis, legerit, et imprimis expenderit, quae pro Ariſtotele dixit in oratione *de Vtilitate philoſophiae.* Aſt aliter eueniſſe, mirandum quidem haud eſt, et facile fuit relictis fontibus Ariſtotelicis riuulos Melanchthonianos conſulere. Illi enim et obſcuritate ſua et difficultate tum dicendi generis tum argumenti iuuenes, et forte nonnullos profeſſorum deterrebant, hi facilitate ſua et diſcendi compendio valde ſe commendabant. Quo aliter fieri non potuit, quam vt deſertis ſcriptis Ariſtotelis ſola iſta ſumma conſuleretur, quam de praecipuis philoſophiae partibus ſecundum Ariſtotelem Melanchthon reliquerat.

Cauſſae decreſcentis Peripateticiſmi genuini inter Proteſtantes.

Philippica methodus ſuſpecta.

§. XXXV. Ita vero, quod ſurrexit et laeta incrementa habuit, Ariſtotelicae philoſophiae ſtudium ſua mole impeditum eſt, et a genuina facie deflexit. Cuius cauſſa partim in infauſtas lites, quae Philippi aſſeclas cum aduerſariis diu commiſerunt, partim in ſtudium metaphyſices Scholaſticae, quod exoriente ſeculo XVII inualeſcere coepit, coniicienda eſt. Et innumeris quidem controuerſiis Synergiſticis, Adiaphoriſticis, Crypto-Caluinianis et ſimilibus, cumulatam fuiſſe Proteſtantium eccleſiam in Germania nemini ignotum eſt, qui annales eccleſiaſticos huius temporis conſuluit. Eae autem cum Philippicae philoſophiae praeſidio gererentur, valde autem iſtis diſſidiis ſuſpecta fieret et exoſa Philippi factio, odium illud in ipſam philoſophiam, cuius ſe cuſtodem iactabat, conuerſum, magnaque inde ipſum Ariſtotelem inuidia ſecuta eſt. De quibus enim diſceptabatur, eorum praeſidium haud raro petebant ex philoſophicis notionibus; quo factum, vt qui Philippi partibus infenſi eſſent, acriter in ipſum Ariſtotelem, quin immo in ipſam philoſophiam inueherentur. Cuius luculentum exemplum adduxit ELSWICHIVS [t] ex diſputatione Vinarienſi, in qua de ἐλτιώσει humanae naturae beneficio vnionis hypoſtaticae facta inter alia diſputabatur. In ea qui, prout vocabant, Crypto Caluinianiſmum fouere credebantur, cum ad argutias philoſophicas confugiſſent, ita pars altera in philoſophiam Ariſtotelicam exacerbata eſt, vt MATTHIAS FLACIVS ILLYRICVS [u], Ariſtotelicam philoſophiam inter iſta φιλοσοφέ-

t) loc. c. §. 20. p. 52.

u) Clau. Script. P. I. p. 893. v. Philoſophia.

σοφέμενα referret, a quibus Chriſtiano cauendum eſſe D. Paulus monuit; iſque reuocato in memoriam Lutheri de Ariſtotele iudicio eum plane inſuper habendum eſſe contenderet, eo feruoris delapſus, vt Dei cognitionem ex philoſophia naturaeue lumine haberi non poſſe ſtatueret. Tacemus alia, in quae virum cetera doctum, ſed praeferuidum et nimis acrem diſputatorem praecipitem egit philoſophiae, qua ad corrumpendam doctrinae puritatem abuti Philippi ſequaces credebat, odium. Alia Flacianae partis loca, digna quae legantur, attulit, laudatus ELSWICHIVS [v] ex quibus conſtat, metuiſſe eam, ne eo redeat ſtudium theologicum, vt pro Paulo Ariſtoteles ſit concionaturus, quod antea inter Scholaſticos erat factum.

Altera cauſſa corruptae inter Proteſtantes Peripateticae philoſophiae, metaphyſica Scholaſtica renouata.

§. XXXVI. Altera, quam inquinati inter Proteſtantes Peripateticiſmi genuini cauſſam eſſe diximus, ratio quaerenda eſt in ſtudio logicae et metaphyſicae, ſiue ontologiae Scholaſticae, quae oriente ſeculo decimo ſeptimo caput iterum efferre, et ex puluere ſe attollere coepit. Quamuis enim ipſa doctrinarum theologicarum ſyſtemata ſeculo XVI inter Proteſtantes, maxime Germanos, edita, inter quae reliqua eruditione, perſpicuitate et celebritate facile vincunt PHILIPPI MELANCHTHONIS et MARTINI CHEMNITII *Loci theologici*, non careant diſciplinae philoſophicae colore atque methodo, ſimplicitas tamen quaedam vtriusque libri, qui in plerisque academiis ſacrae doctrinae ſtudioſis praelegebantur, obſtitit, quo minus ſartago iſta Scholaſtica poſſet immiſceri. Aliter autem factum ineunte ſeculo XVII. Tum enim citatis pedibus, qui philoſophiam ancillari theologiae cupiebant, ad id concurrebant, vt argutias logicae et metaphyſicae Scholaſticae poſtliminio reuocarent. Quod quidem non ideo euenit, ac ſi ſtramineam hanc ſapientiam eſſe, et recte a reformatoribus et praecipue a Luthero, graui Scholaſticae philoſophiae aduerſario, damnatam eiectamque ignorauiſſent: aſt coëgit eos, qui haec ſuſcipiebant, neceſſitas quaedam, ex ſeculi, quod tum exoriebatur fatali deriuanda periodo. Nempe illud totum vt in orbe ciuili bellicoſum, ita in eccleſia orbeque literario eriſticum et contentione plenum fuiſſe, neminem latet, qui acta eccleſiaſtica huius aetatis vel per tranſennam inſpexerit. Cum itaque cum aduerſariis congrediendum ſaepiuſcule theologis Proteſtantium eſſet, qui Scholaſticae philoſophiae telis ex logicae et metaphyſicae pharetris deſumtis acriter pugnabant; ad idem armorum genus deſcendendum, et ea ipſa Scholaſtica philoſophia ad retundendos hoſtes frangendamque inſultantis ſuae armaturae praeſidio hoſtis aciem in partes vocanda fuit. Quod non potuit non plerorumque, qui philoſophiae ſtudium ſibi ad iuuandam theologiam elegerant, diligentiam excitare, vt hanc iterum Venerem deperirent. Cuius infauſti ſideris, quod philoſophiam afflauit occaſionem dediſſe colloquium Ratisbonenſe, recte viris doctis obſeruatum eſt [w]. Cum enim in eo auctoritate iuſſuque principum Pala-

v) loc. cit. p. 53. w) BVDDEVS Iſagog. L. I. c. 4. §. 28. p. 244. ELSWICH. l. c. §. 26. p. 75.

Palatinorum inter Ieſuitas et Proteſtantes apud Sueuos theologos diſputatio inita eſſet, illorumque πρόμαχοι Andreas Tannerus, Balthaſar Hagerus, et qui reliquos eruditione et acumine vincebat Iacobus Gretſerus, cum vim facere aciei Proteſtantium et aperto Marte eorum phalanges retundere non poſſent, ad caligines metaphyſicas et Stratagemata philoſophiae Scholaſticae confugerent; terminis et diſtinctiunculis ex hoc armamentario velut telis acutis deſumtis hoſtium copias reprimere contenderunt. Id vero magno, ſi fatendum quod res eſt, damno cum theologiae, tum philoſophiae factum eſt. Cum enim infauſtarum litium exempla vbique iactarentur, theologiae ſimplicitas, quae ſatis hactenus caſta floruerat, et in proſternendis aduerſariis aliis telis vſa erat, tota corrupta, ipſaque doctrina diuinior polemica facta, et controuerſiarum ſubtilitatibus repleta eſt; ſic vt eae fere ſolae tum in eccleſia perſonarent. Cum autem iſtae lites theologicae cum Neo-Scholaſticis reciprocarentur, qui ſuismet armis erant aggrediendi, vehementer ſe commendauit Scholaſticae philoſophiae, praecipue in rationali et tranſcendentali parte, ſtudium *). Quod excolentes et iuuentuti tradentes, qui iſto ſeculo in academiis philoſophiae docendae praeerant, in id vires contulere ſuas, vt Ariſtotelem a Scholaſticis ſuum factum ſuisque acuminibus armatum in cathedris philoſophicis explicarent: quo pacto veram Lycei faciem corrumpi, et a natiuo Ariſtotele recedere oportebat. Et hinc magna illa moles librorum logicorum et metaphyſicorum orta eſt, quos ſeculo decimo ſeptimo protruſere academiae Proteſtantium; in quibus licet nec ingenii acies, nec eruditio deſideraretur, Ariſtotelis nomen autem vbique praefigeretur, vera tamen Peripateticae philoſophiae effigies non apparuit.

§. XXXVII. Nec tamen omnes hoc ſeculo a veteri Peripati diſciplina ita deficiebant, ſed paſſim in cathedris philoſophicis perſonabat doctrina virorum eruditiſſimorum, natiuam Ariſtotelis philoſophiam explicantium: qui vel peregrinorum Peripateticorum libros iuuentuti exponebant, vel ſuas interpretationes ei tradebant. Prius Nunneſii, Valleſii, Caeſalpini, Riccoboni, Portii aliorumque ex recentiori Lyceo virorum celeberrimorum ſcriptis accidit, quae apud Germanos eo fine recuſa ſunt, vt hermathenae inſtar iuuentuti literis operam nauanti eſſent, et praelectionibus philoſophorum illuſtrari poſſent. Poſterius exemplo philoſophorum Altdorfinorum, Helmſtadienſium, Gieſſenſium, Ienenſium, Lipſienſium, aliarumque academiarum apud Germanos profeſſorum luce meridiana clarius patet. In his enim Muſarum ſedibus omnibus non deerant viri acuti, docti, graues qui poſthabito Scholaſtico ſterquilinio, puriorem Ariſtotelis philoſophiam excolerent. Et ex Altdorfina quidem Schola inter celebriores Peripateticos Scherbium, Taurellum, Sonerum et Piccartum infra nominatim producemus. Laudandumque nobilis Heliconis iſtius

Seruatus tamen paſſim Peripateticiſmus purior ſeculo XVII.

Altdorfii.

*) Conf. Cel. CHR. MATTHAEVS PFAFFIVS Diſſ. Anti-Baeliana I.

iſtius ſtudium, quod iuncta philologiae veteris cura Ariſtotelem natiuum tradere ſummopere contendit. Cuius cauſſa potiſſimum quaerenda eſt in optimo conſilio generoſiſſimorum eius ſcholae curatorum, qui illuſtris ſenatus Norici auctoritate vſi, cum ipſi literas eſſent egregie docti, viros, quos nanciſci poterant, eruditiſſimos illuc vocarunt, quorum imprimis Graecae linguae et hiſtoriae philoſophicae nota eſſet et celebrata cognitio. Quae anſae duae cum ſint natiuae philoſophiae Ariſtotelicae cognoſcendae, mirum non eſt, talibus profeſſoribus cathedrae philoſophicae praefectis iisque ſtatoribus et vindicibus Lycei exiſtentibus philoſophiam eius a barbarie, quae recrudeſcere incipiebat, Scholaſtica aſſertam fuiſſe. Multa quoque ad hunc Lycei florem eo in loco conſeruandum contulit Philippi Scherbii diligentia, qui cum Rami factioni latiſſime tum inter Germanos graſſanti ſe opponeret, ad ipſa Stagiritae oracula Graeca confugere, et καινοφιλίᾳ prurientis ſeculi veteris literaturae Peripateticae elegantiam opponere coactus eſt. Cui cum accederet prudentiſſima illuſtris reipublicae Norimbergenſis conſtitutio, Muſis Altdorfinis data, quae arcto inter ſe nexu matheſin cum philoſophia coniungebat; hoc ipſo philoſophis eius ſcholae medium ſuppeditatum eſt feliciſſimum, gnauiter in lectione Ariſtotelis proficiendi, quae hominem poſtulat mathematicarum diſciplinarum haud imperitum. Quibus cauſſis conſpirantibus factum eſt, vt philoſophiae Altdorfinae in Lyceo recentiori non minor fama eſſet, atque Conimbricenſis, Complutenſis vel Burgundiacae inter Scholaſticos, eiusque magna eſſet inter Ariſtotelicos huius aetatis γνησίους auctoritas. Quae commouit Io. Pavlvm Felwingervm eius ſcholae profeſſorem, vt collectionem ſcriptorum philoſophicorum a Scherbio, Sonero et Piccarto editorum, philoſophiae Altdorfinae titulo vulgaret [y]. Ex hac vero ſchola poſtea, velut ex equo Troiano alii quoque praeter iſtam trigam, philoſophi Peripatetici genuinae notae multaeque eruditionis prodierunt, de quorum meritis et doctrina cum praeclare diſſeruerint, doctiſſimi viri et praematuro fato noſtrae amicitiae erepti, G. G. Zeltnervs [z] et Sig. Iac. Apinvs *, lectorem ad eos, ne nimii hoc loco ſimus, dimittimus. Quorum ille quoque de hac philoſophiae Altdorfinae celebritate ** vna cum illuſtri Io. Iac. Bayero [a], Noricis Muſis et orbi medico intolerabili vulnere ſubtracto eſt legendus. Durauit hic Peripateticae philoſophiae cultus floſque egregius vsque ad tempora Carteſii, et diſcipulorum eius, quibus aliam et iucundiorem planioremque viam naturalis et rationalis philoſophiae ineuntibus philoſophia quoque Altdorfina a tramite Peripatetico coepit deflectere, obſtetricante in phyſica parte celeberrimo

y) Titulus libri eſt: Philoſophia Altdorfina, i. e. Phil. Scherbii, Ern. Soneri et Michaëlis Piccarti Diſputationes philoſophicae in vnum faſciculum collectae, et ab interitu vindicatae Norimb. 1644. 4. vid. Morhof. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. p. 62. Io. Fabric. Hiſt. Bibl. ſuae T. V. p. 509.

z) Vit. Theol. Altdorf. p. 344.

*) Vit. philoſ. Altdorfienſ.

**) In Hiſt. Crypto-Sociniſmi Altdorf. P. I. §. 10. p. 24 ſeq.

a) Pec. progr. de Praeſtantia philoſophiae Altdorfinae quod praefixum eſt Apini Vitis phil. Altdorf.

rimo Ioanne Chriſtophoro Sturmio, in logica, Georgio Paulo Roetenbeccio, quorum ille *Phyſicam eclecticam* hic *Logicam, in qua veterum iuxta ac recentiorum philoſophorum vtiliſſima praecepta colliguntur*, edidit [b], eamque philoſophantibus viam patefecit, quae hodie ad eclecticae philoſophiae cognitionem ſtudioſa iuuentus ſucceſſu ducitur feliciſſimo.

§. XXXVIII. Poſt Altdorfinam Iulia potiſſimum academia, quae Helmſtadii floret, operam nauauit diligentiſſimam, ne Ariſtotelicae philoſophiae decora Scholaſticis ſordibus iterum conſpurcarentur. Viros enim aluit in eo doctrinae genere exercitatiſſimos, et de Lyceo praeclare meritos. Inter quos cum ſingulari fama excelluerint Cornelius Martini, Conradus Horneius et Hermannus Conringius, infra paulo planiorem inter celeberrimos Proteſtantium Peripateticos eorum dabimus notitiam. Praeter hos non contemnendum in hoc philoſophandi genere nomen conſecuti ſunt Samuel Rachelius, Henricus Iulius Scheurlius, Henningus Arniſaeus, Andreas Froelingius, Henricus Rixnerus RACHELII diligentiam in philoſophia veteri probauit praeter *Commentarium in Officia Ciceronis* [c] bonae frugis plenum, *Introductio in philoſophiam moralem* quam ſubiunxit libris ARISTOTELIS [d] *de Moribus ad Nicomachum* Graece et Latine a ſe editis. Qui ſi iudice CLERICO [e] paulo minus Ariſtotelis auctoritati detuliſſet, vtiliſſimum iuris naturalis apud veteres interpretem ſe praeſtitiſſet. In eodem moralis doctrinae Peripateticae ſtadio cucurrit HENRICVS IVLIVS SCHEVRLIVS, cuius *Bibliographia moralis* [f] valde laudari ſolet [g], et hiſtoriam ethices literariam haud ineleganter enarrat. Is imprimis ob penitiorem cum Peripateticae tum Stoicae philoſophiae notitiam clariſſimorum virorum laudes meruit, de quibus praeter eius biographiam quam exhibet HENR. WITTENIVS [h], videndi quos laudat IOANNES FABRICIVS [i]. HENNINGVM ARNISAEVM, Halberſtadienſem, Francofurtum ad Viadrum primo habuit moralium profeſſorem, tum Iulia academia medicinae profeſſorem, tandem in aulam Chriſtiani IV, Danorum regis, ad tuendam regis ſalutem translatum, viuisque ereptum anno MDCXXXV. Is praeter ſcripta eruditiſſima; quibus artis ſalutaris incrementa praeclare adiuuit enarrata MERCKLINO [k] et P. BAYLE [l], imprimis de metaphyſica et Politica philoſophiae Peripateticae parte egregie meruit. Illius ſpecimen eſt edita ab ARNISAEO *Epitome metaphyſicae, in qua fundamenta Ariſtotelica ordine ſcientifico explicantur, et poſtea controuerſiae pleraeque ſuis deciduntur argumentis &c. omnia compoſita ad mentem Ariſtotelis*, et ex an-

b) Lipſ. 1709. 8. conf. APINVS l. c. p. 284 ſq. qui eius vitam enarrat.
c) Francof. 1668. 8. Amſtelod. 1686. 8.
d) Helmſtad. 1660. 4.
e) Bibl. vniuerſ. T. V. p. 266. conf. BVDD. Iſag. L. I. c. 4. §. 31. p. 308. STOLLIVS Hiſt. Lit. P. III. c. 1. §. 38. p. 602.
f) Helmſt. 1648. 1686.
g) BVDDEVS l. c. p. 292.
h) Memor. philoſ. Dec. V. T. II. p. 106.
i) Hiſt. Bibl. ſuae T. V. p. 289. conf. REIMM. Hiſt. Lit. Germ. P. I. p. 64. 301.
k) Linden. Renou. P. I. p. 390.
l) Dict. T. I. Art. Arniſaeus not. D. p. 349.

antiquitate Graeca ac Latina longe ſecus, quam ab hodiernis nonnullis nouatoribus fieri ſolet, deducta [m]: huius, ſcripta politica plaudentibus viris doctis edita, inter quae eminet *Doctrina politica in genuinam methodum, quae eſt Ariſtotelis, reducta, et ex probatiſſimis quibusque philoſophis, oratoribus, iurisconſultis, hiſtoricis breuiter comportata et explicata* [n]. In quo libro architectonicam partem philoſophiae practicae Ariſtotelis illuſtrare aggreſſus multa lectionis copia ex optimis ſcriptoribus congeſſit, quicquid lucem accendere argumento aptum nouerat. Vnde multa in eo libro inueniuntur, quae in aliis ipſoque Ariſtotele fruſtra inquiras. Eiusdem commatis ſunt tractatus *de Auctoritate principum in populum ſemper inuiolabili*, *librique tres de iure maieſtatis*, itemque *Relectiones politicae*, de quibus eius laboribus eruditis praeter P. Bayle [o] conſulendus Cl. Reimmannus [p]. Ita vero meruit, inſigni elogiorum cumulo ornari, quae cum collegerit Magirus [q] ipſe adeundus eſt. Inſtituto noſtro vnus ſufficit Conringius [r], cui audit *aeternum Iuliae Academiae et incomparabile ornamentum; in quo fuit ingenium capaciſſimum, induſtria ſine exemplo, iudicium nullo non Ariſtotelicae philoſophiae aliarumque artium genere ſubactum.* Diſplicent tamen Morhofio [s] controuerſiae iuridicae nimis large admixtae, Boecleroque [*] viſum, laudandum quidem Arniſaeum, eo quod Ariſtotelem ſequatur: eum tamen antiquos ſcriptores non ſatis interdum intellexiſſe, et contra ſenſum ipſorum laudaſſe. Addimus cenſuris virorum doctorum, nimiam Arniſaeum affectare lectionis copiam et locorum veterum et recentiorum congeſtione lectorem obruere magis, quam iuuare. Quae licet ita ſe habeant, fatendum tamen, plurima eum doctiſſime annotauiſſe, mereturque veniam, ſi interdum lapſus fuerit, cum a medicae profeſſionis viro iſta ſcripta ſint [ſ]. Ceterum hoc quoque nomine in hiſtoria philoſophiae recentioris memorari meretur, quia principiis monarchomachorum ſe fortiter oppoſuit, Althuſium frigidam iis ſuffundentem aggreſſus [ſſ]. In rationali vero parte philoſophiam Peripateticam Helmſtadii illuſtrauit Andreas Froelingius, Calenbergenſis, logices profeſſor et poſthaec ſuperintendens generalis. Ariſtotelis *Organon* enim Graece et Latine cum prolegomenis haud contemnendis edidit, artemque rationalem tractatu *de natura Logicae* explanauit, denatus anno MDCXXXII [t]. Tandem his iungendus quoque eſt Henricus Rixnerus, Helmſtadienſis, philoſophus et theologus eius ſcholae celeberrimus, qui poſt cathedram metaphyſicam et phyſicam, et dein theologicam Halberſtadienſibus eccleſiis praeſul datus eſt. De cuius vita videndus Henric. Pippingius [u]

Is

m) Reimm. l. c. P. IV. p. 17.
n) Saepiſſime prodiit. Vtimur editione Francof. 1606. 4.
o) loc. cit.
p) l. c. P. V. p. 153 ſeqq. Boecler. Bibliogr. crit. p. 656.
q) Eponymol. crit. p. 82.
r DeC P p. 14.
s) Polyhiſt. T. III. L. I. §. 3. p. 491.
*) l. c. p. 658.
ſ) Conf. Bartholinus de Script. Danor. p. 52. Moller ad h. l. p. 233.
ſſ) In libro de Auctorit. principum.
t) Vid. Witte in Diario ad h. a.
u) In Memor. theolog. p. 459.

Is hoc loco memorandus eſt ob tractatum *de Vſu metaphyſicae.* Ex eo enim diſcitur, qua ratione iſto tempore metaphyſicam ad reliquas ſcientias diuinas pariter et humanas transferendam eſſe iudicauerint, qui γνησίως Peripateticam philoſophiam excolere ſibi ſunt viſi [v]. Et hac quidem ratione per integrum fere ſeculum XVII Ariſtotelica philoſophia in celeberrimo hoc Athenaeo exculta eſt, donec circa finem eius, et initia ſeculi XVIII, eclectica philoſophia caput extolleret. Cuius initia ſi non primus excepit, certe inſigniter promouit B. Io. ANDREAS SCHMIDIVS, cuius venerabilis theologi memoriam bonis omnibus cariſſimam debitis laudibus celebrauit [w], dignus in eius cathedra ſucceſſor, illuſtris Io. LAVRENTIVS MOSHEMIVS, in quo habet alma Iulia, quicquid veteris recentiorisque philoſophiae myſteriis, quidquid ſanctioris diſciplinae arcanis recludendis aptum, iuuandisque literis natum eſt.

§. XXXIX. Non difficilis labor eſſet, eundo per omnes Germanorum academias, ſimilem Peripateticorum catalogum colligere, ſi id ageremus, vt ſpecialem Lycei recentioris hiſtoriam conderemus. Verum nec id inſtitutum noſtrum poſtulat, nec dicenda quae reſtant, permittunt, quae cum innumera adhuc ſint, breues nos eſſe iubent. Damus tantum ſpeciminis loco ex Gieſſenſi ſchola Chriſtophorum Scheiblerum, ex Leucorea, Iacobum Martini, ex Ienenſi Danielem Stahlium et Paulum Sleuogtium. Qui enim Regiomontanam academiam ornauerunt Chriſtianus Dreierus et Melchior Zeidlerus, quique praeſtantiſſimo eruditionis cultu Lipſiae eminuit, Iacobum Thomaſium, ſequenti Peripateticorum inter Proteſtantes inſignium indici ſeruamus. CHRISTOPHORI SCHEIBLERI vitam ex FREHERO [x], SCHVMACHERO [y], ROLLIO [z], aliisque diſces. Waldecciae ciuis fuit Arnsfeldiae natus, Gieſſaeque tanta felicitate ſtudiis innutritus, vt ſumta anno aetatis XVIII magiſterii laurea, anno XXI profeſſioni Graecae linguae, et paulo poſt metaphyſicae logicaeque praeficeretur; addita poſtea profeſſione phyſicae extraordinaria et munere paedagogiarchae. Anno MDCXXIV autem Gieſſa ad Tremonenſes vocatus ſcholae iſti et eccleſiae vsque ad mortem, neglectis, quae eum Brunſuicum, Hamburgum Amſtelodamum aliaque ad loca inuitabant, vocationibus praefuit, humani corporis vinculis ſolutus anno MDCLIII [a]. Is ea aetate qua philoſophiae adhuc elementa alii diſcere ſolent, librum *de Anima*, aliumque *ſententiarum ſiue axiomatum* edidit, et plurimis diſputationibus, tribus centuriis editis, philoſophiam Peripateticam maxima induſtria illuſtrauit; conſcripſit quoque *Synopſin philoſophiae.* Praeclarum autem in hiſtoria Peripateticiſmi recentioris nomen meruit *Gieſſae.*

v) Addi his ex Helmſtadienſibus poteſt Ioannes a Felde ICtus, libro de Interpretatione et Commentario in Grotium de I. B. et P. celebris, vid. MAGIRVS l. c. p. 344. STOLLIVS Hiſt. lit. P. III. c. 2. p. 631.

w) In Oratione in obitum B. abbatis habita.

x) In Theatr. p. 511.

y) In Conſpectu Waldecciae literatae.

z) De DD. academicis ad gymnaſia vel ſcholarum gubernacula vocatis.

a) Perperam 1623. ponitur apud REIMM. Hiſt. lit. Germ. P. IV. p. 23.

meruit *Opere logico de natura et praedicamentis logicae et de argumentis logicae;* itemque altero *Opere Metaphyſico* [b]. Non immunis quidem eſt a ſubtilitatibus Scholaſticorum, quas explorare eum iubebat temporis genius, quem ſupra prodidimus. Laudandus autem in eo eſt, quod ipſum tamen Ariſtotelem conſuluerit, illorumque παρερμηνείας ex hoc fonte interdum ſanauerit. Inde factum, vt viuus adhuc inter ſummos et in toto orbe celeberrimos philoſophos numeraretur [c], tantique fierent opera eius philoſophica, vt apud Oxonienſes [d] eo adhuc viuo recuderentur. Plura de eius in diſciplinam quoque ſacram meritis dabit HEN. WITTENIVS [e]. *Witebergae.* In Witebergenſi ſchola qualis ſeculo XVII philoſophia Peripatetica fuerit ex IACOBI MARTINI libris diſci poteſt. Is enim non theologicam modo cathedram, ſed et philoſophicam magna diligentia ornauit. Vitam eius cum exhibeat WITTENIVS [f], eius enarratione lector detinendus haud eſt. Sufficit annotaſſe, ſtudiorum elementa hauſiſſe eum Helmſtadii a Daniele Hofmanno, contra cuius tamen partes, de quibus ſuo loco dicendum, acriter poſtea dimicauit. Deinde in Leucorea academia Polycarpi Lyſeri beneuolentia vſum, reportatis honoribus philoſophicis Nordam ad gymnaſii rectoratum vocatum, cum Ieſuitis tanta acrimonia diſputaſſe, vt inuidiae et inſidiarum declinandarum cauſſa Friſia excedere et ad Witebergenſes cum ſuis dilabi cogeretur: eo vero loco tribuiſſe illi diuinam pronoëam ſatis lauta, et digna eius eruditione munera, nempe logices et metaphyſices profeſſionem, et poſt XXI annos theologiae quoque tradendae vocationem, inque eo axiomate ſummis illius loci honoribus perfunctum anno MDCXLIX fatis conceſſiſſe. Ex his enim ſatis conſtat, inter ſummos illius aetatis viros et doctores ſuos Leucoreum Pindum eum numerauiſſe. Quanta vero ſedulitate et contentione Peripateticam philoſophiam illuſtrauerit, omnium clariſſime ex indice ſcriptorum eius intelligitur [ff], Vt taceamus enim diſputationes, orationes aliasque ſcriptiones Ariſtotelicas minores [g], et *Logicam per dichotomias* explicuit [h], et *Syſtema logicum Keckermanni* illuſtrauit [i], et *Inſtitutiones logicas* edidit [k]; tum *Exercitationes de anima* vulgauit, et *Collegium phyſicum ſpeciale*, publicauit. [l] Maxime vero metaphyſicam, *Exercitationum libris duobus* [m]; *Partitionibus metaphyſicis*, *Quaeſtionibus metaphyſicis* [n] adiuuit. Nec in his aliisque ad firmanda tantum placita et opiniones Ariſtotelis reſpexit, ſed reprimere quoque, qui aliter ſentirent, ſtatuit. Inde multae illi magnaeque lites cum Rami aſſeclis, et inter eos praecipue cum Clemente Timplero, Bartholomaeo Kecker-

b) Naſſou. 1617. 8. Marpurg. 1636. 4.

c) SCHVPPIVS Lucian. p. 810. REIMM. p. 24. MAGIRVS Eponymol. p. 736. d) 1637.

e) In Diario ad a. c. et Mem. theol. p. 1073.

f) Memor. theol. p. 714 ſeq. FREHER. p. 546. REIMM. p. 49.

ff) Apud WITTEN l. c.

g) Prodierunt in collectione, quae titulo Miſcellanearum diſputat. Viteb. 1608. 1613. 8. edita eſt.

h) Witeb. 1613. ea Rami ſectatoribus Dichotomias extollentibus oppoſita eſt.

i) Praelectionibus extemporaneis Vit. 1612. 1617. 8.

k) 1614 ſeqq. ſaepius recuſas.

l) Vit. 1607. 4. 1617. 8.

m) Ibid. 1608. 4.

n) Prodierunt Viteb. et Lipſiae a. 1606. ad 1617.

Keckermanno, aliisque; itemque cum hoſtibus philoſophiae quos Helmſtadium tulerat, et duce Hofmanno in aciem produxerat. His enim *Speculum rationis*, lingua vernacula, vaſtum volumen oppoſuit, rectius cauſſae optimae, iudice Ven. REIMMANNO* conſulturus, *ſi his hominibus reſpondiſſet breuius, neruoſius, grauius, planius, moderatius, et ſe a tot citatis prolixiſſimis, repetitionibus item et petitionibus principii, ac cauillis et ſcommatibus abſtinuiſſet.* Ceterum nimiae ſubtilitatis affectatae vitio eum infecit ſeculi genius, vnde factum, vt Ariſtotele licet duce, per dumeta Scholaſticorum reperet, quo potuit non vera diſciplina Peripatetica adulterari. Cuius exemplum qui vult, ex *libris* eius *duobus de Loco* capere poteſt. Habuit autem domi quoque aemulum, Ioannem Scharfium, Vitebergenſem philoſophum, inter Ariſtotelicos, Scholaſticos et Ramiſtas non ſine aliorum inuidia et contumelia medium tenentem, de quo, ne nimii ſimus, videſis Cl. REIMMANNVM [o]. In Ienenſi *Ienae.* academia inter philoſophos Ariſtotelicos haud ignotum nomen fuit DANIELIS STAHLII Hammelburgo-Franci, qui poſitis apud Argentoratenſes, Gieſſenſes, Ienenſes literarum atque philoſophiae tyrociniis, cum ſe ingenii acumine et perſpicuitate commendaſſet XXXI annos cathedram logicam et metaphyſicam ornauit, denatus anno MDCLVI [p]. Variis enim ſcriptis philoſophicis, quibus iudicium in Peripatetica philoſophia haud vulgare probauit, de Ariſtotelis philoſophia meruit. Inter quae *Inſtitutiones logicae*, et *philoſophiae moralis*, itemque *metaphyſicae; Regulae* porro *philoſophicae* a IACOBO THOMASIO Dilucidationibus illuſtratae, et *Compendium metaphyſicae in XXIV tabulas redactum* valde iſto tempore commendata ſunt [q]. Acumen quoque philoſophicum in controuerſia, quae eo tempore ſatis acriter ventilata eſt, de origine animae, probauit, pro animae creatione fortiter pugnans. Eadem in ſchola vixit et Ariſtotelicam philoſophiam nobilitauit PAVLVS SLEVOGTIVS, logices et philoſophiae primo profeſſor, quem Hebraicae quoque literaturae cognitio praeclare commendauit, laudatum ex merito, qui vitam eius enarrauit IO. ERNESTO GERARDO [r], GOD. GVIL. LEIBNIZIO [s], THEOPHILO SPIZELIO [ſ] aliisque, qui, ne lectorem nimis moremur, ipſi videndi. Is hoc nobis loco memorandus eſt, propter *Diſputationes academicas* cum philoſophicas tum philologicas, quae iunctim poſt auctoris fata, quae ei anno MDCLV, LX aetatis annum agenti obtigerunt, editae ſunt. In illis elegantiſſimam non minus eruditionem quam magnam ingenii acrimoniam prodidit, et quamuis Scholaſticos, vt hoc ſeculo erat more receptum, in partes vocaſſet, eos

*) Cat. Crit. p. 485.

o) loc. c. p. 28.

p) Vitam eius exhibet WITTEN. Mem. phil. T. II. p. 168.

q) Editiones enumerat IDEM l. c.

r) Praefixa eſt haec Biographia Diſputationibus Eius academicis, inſertaque WITTENII Memor. Phil. T. II. p. 244. Inde ſua hauſit FREHERVS p. 1543.

s) Diſcurſu praelim. ad. Theod. p. m. 13.

ſ) Templ. Honor. reſerat. p. 373.

eos tamen cum ipſo Ariſtotele diligenter comparauit, lucemque obſcuriſſimis argumentis attulit: in eo potiſſimum laudandus, quod philoſophiae veteris hiſtoriam in ſubſidium haud raro vocauerit, cuius doctum ſpecimen nobis dedit in diſſertatione *de Vniuerſali ante rem* ſſ), in qua controuerſiis Platonis, Ariſtotelis, Stoicorum, Realium, Nominalium de ideis lucem haud contemnendam attulit: diſtincte enim et perſpicue philoſophatus eſt, licet methodo vſus ſit Scholaſtica, quae minus iucundam eius lectionem facit. Simili ratione complures ex Proteſtantium coetibus addere liceret Peripateticos, ſi id inſtitutum poſceret: quia vero nimium id videri queat, lectorem ad Cl. REIMMANNVM t) remittimus, qui Germanorum de philoſophia Peripatetica merita diligenter enarrauit.

Impedimenta philoſophiae Peripateticae ex inualeſcente factione Rami.

§. XL. Nihil vero Peripateticae philoſophiae imperium, quod in academiis Proteſtantium obtinuit, magis debilitauit, quam bellum, quod illi intulit Ramaeae factionis vehementia. Et graues quidem atque diuturnas lites, quas Rami aſſeclae cum Peripateticis reciprocauerunt, alio loco ad hiſtoriam innouatae doctrinae rationalis delati ex inſtituto enarrabimus: hoc tamen loco id notare ſeries tractationis poſcit: commendauiſſe Ramaeam dialecticam et in contemtum adduxiſſe diſciplinam Peripateticam, perſpicuitatem atque ordinem, quem in Ramaea philoſophia omnes deprehendebant, cum e contrario grauiſſimis tenebris tecta videretur philoſophia Peripatetica. Ea enim acutum ingenium et veteris literaturae haud ignarum requirebat, et multorum annorum diligentiam haud vulgarem poſcebat; quae a paucis poterant expectari. Cui difficultati cum medelam adhibuiſſet Philippi Melanchthonis et ſequacium induſtria, qui inſuper habitis ſubtilitatibus Ariſtotelis, ſummam eius philoſophiae perſpicuis enarrare verbis contenderant, neglectum tamen ſtudium haud plane contemnendum effecit, vt priſtina incommoda redirent. Quibus cum ſe inutilis ſubtilitas Scholaſtica poſtea iunxiſſet, et ad priſtina metaphyſicae dumeta ingenia ducerentur, mirum non eſt, Ramaeam philoſophandi rationem, vt plerumque noua omnia ingeniis ſe maximopere commendant, prae Peripatetica obtinuiſſe. Nihil tamen magis ea in re Ariſtotelicae philoſophiae obfuit, quam quod Ramaea dialectica, quae totam artem rationalem ad dicendi copiam et ornatum referebat, multo felicius, quam Ariſtotelica, ſcholae, quam vitae aptior, diſſerendi et de rebus quibuscunque claros ſermones miſcendi artem pandere crederetur. Ita enim in eo ſeculo, quod ſapientiam tantum non omnem ad dicendi diſſerendique de quocunque argumento facultatem referebat, euileſcere oportebat philoſophiam Peripateticam, quae cum tota metaphyſico habitu incederet, a politica iſta philoſophia ad mores hominum ſe attemperante, multis in locis victa eſt, quamuis acerrima contra Ramaeos praelia Peripatetici ſuſciperent, nec ſine vulnere dimitterent aduerſarios. Docebit autem

ſſ) Ienae 1656. 4. t) Hiſt. Liter. Germanorum P. IV. et V.

autem tractatio ſuo loco plenior danda, actum fuiſſe de dialectica et metaphyſica Peripatetica, niſi earum profeſſores, cum diſputationum vehementia victoria, prout ſperabant praeoptabantque, potiri haud potuiſſent, ad ſummos principes, ſub quorum imperio academiae Proteſtantium vigebant, confugiſſent, demonſtratoque periculo, quod a Ramiſmo metuendum eſſe clamabant, eos monuiſſent, perituras breui artes omnes et philoſophiam, et intolerabilem barbariem obtenturam eſſe, niſi malo grauiſſimo ipſi principes medicinam adhibeant. Quod cum illi facile crederent, vt ſolet in aula minima non ſemper curare praetor, intereſſe autem videretur academiarum, vigere diſciplinam hactenus receptam, ſanctionibus ſeueris et conſtitutionibus principum Ramaea factio ſuppreſſa eſt, resque Peripateticorum reſtitutae ſunt, quibus tamen paulo poſt immedicabile vulnus attulit Carteſiana, et totam denique rem perdidit eclectica philoſophia, vt ſuo loco docebimus. Et haec quidem ad rationalem et metaphyſicam Peripateticae philoſophiae hiſtoriam pertinent. Tangenda iam fata ſunt, quae phyſica quoque Peripatetica habuit. Ea multo fortius longeque periculoſius conuulſa tandemque radicitus euerſa et peſſundata eſt, nec vires recolligere potuit. Cum enim ſeculo hoc XVII, inter Anglos primus fere magnus Verulamius ineptam naturalis philoſophiae Ariſtotelicae conditionem detexiſſet, et in eadem quoque gente Kenelmus Digbaeus nouam phyſicam meditaretur, quem feliciori conatu et laetiori greſſu innumeri poſtea alii ſecuti ſunt, vt ſuo loco luculentis demonſtrabitur ſpeciminibus: inter Gallos autem Peripateticas nugas nonnulli claram in lucem producerent, vt a Baſſono factum, maxime vero Petrus Gaſſendus contemtis vanitatibus Peripateticis nouam de rebus naturalibus philoſophandi viam, praeeunte Democrito et Epicuro fuiſſet ingreſſus, adeo omnium oculos illa lux perſtrinxit, vt in ipſa academia Vitembergenſi, in qua metropolin olim Peripatetica diſciplina obtinuerat, Andreas Sennertus, vir doctiſſimus, auderet ſemitam Ariſtotelicam deſerere, et comtius ornatiusque de rebus naturalibus philoſophari. Qui cum diſcipulos haberet plurimos, qui obſeruationibus indies a viris doctis vbique locorum inſtitutis philoſophiam naturalem augere ſtudebant, reſurgere phyſica Peripatetica non potuit, immo nec medicina illa vim ſalutarem habuit, quam attulere, viri quidem acuti, veterem phyſicam Peripateticam, cum recentiorum obſeruationibus conciliare conantes, quod vir ſummus God. Gvil. Leibnizivs [u], Io. Baptista dv Hamel [v] aliique conati ſunt, alibi enarrandi. Moralis tamen philoſophia Ariſtotelis vsque ad Samuelis Pufendorfii tempora obtinuit. Quamuis enim magis frugifera et iucunda dederit magnus Grotius, ſui tamen temporis circumſtantiis inſeruiendum ratus, nouam iuris naturalis diſciplinam Peripatetico

 cothur-

u) Vid. eius Epiſtola ad Iac. Thomaſ. T. II. Ep. 10. p. 121. collect. Kortholt.

v) In Philoſ. veteri et noua. Dicetur de his conaminibus infra, vbi de ſyncretiſtis et conciliatoribus ſectarum agendum.

cothurno, quantumpote adaptauit, hacque ratione meruit, vt ipſi Peripatetici in eius librum commentarentur, ſicque noua quaſi parte augerent encyclopaediam Ariſtotelicam. Aſt ſurgente ingenti animo Eſaia Pufendorfio, et omni morali doctrinae Peripateticae acerrimum praelium indicente, dici non poteſt, quantam ſtragem in academiis Proteſtantium Ariſtoteles paſſus ſit. Quamuis enim coelum terramque cieret, et miſceret omnia Peripatetica factio, et nec conuitiis, clamoribus, iurgiis, nec exilio, carcere et violentis remediis quibuscunque parceret, deiecta tamen a throno, in quo per duo fere ſecula inter Proteſtantes regnauit, reſurgere et pedem figere non potuit, vt ſuo quoque loco docebitur. Id quod extra Germaniam, et imprimis in ſcholis publicis Batauorum a Carteſiana philoſophia factum eſt, quae licet diu cum Peripatetica diſceptauiſſet, tandem vicit, et ſedem tamen fixam tueri potuit. In Anglia vero Platonicae philoſophiae amor, qui ſe animis theologorum Oxonienſium inſinuauerat, Ariſtotelis partibus grauis fuit et exitioſus, vt infra demonſtrabitur [w]. Donec fauente Numine in libertatem ſe aſſereret humanus intellectus, abiectoque omni ſectae ſtudio eclecticae philoſophiae curam ſuſciperet. Quod quanto molimine, quoque euentu factum ſit, infra ſuis locis enarrabitur. Et hoc quidem pacto fortuna Ariſtotelis in academiis Proteſtantium prorſus euerſa eſt.

Aliae cauſſae euerſae philoſophiae Peripateticae apud Proteſtantes.

§. XLI. Fuerunt tamen aliae quoque cauſſae, quae non quidem in ſe, accidentali tamen euentu Ariſtotelicae philoſophiae obfuerunt, eiusque interitum accelerarunt, hoc loco non plane ſilentio praetereundae. Inter eas Cocceianorum odium in philoſophiam refert Elswichivs [x], ad Antonivm Hvlsivm prouocans, *qui Cocceianos et Carteſianos coniungat, ob arcanam neceſſitudinem, quae inter vtrosque intercedat, qua alterum genus alterius cauſſam ſtrenue ſe agere haud quaquam diſſimulet, quod ex communi commercio euidenter liqueat.* Alia quoque addit vir doctus, quibus euincere ſatagit, Cocceianos non minus inimicos fuiſſe Ariſtoteli, quam Carteſianos, pleraque tamen ex obiectionibus adverſariorum deſumta. Nos facile quidem concedimus, Cocceianam factionem aliquid ad contemnendam philoſophiam Ariſtotelicam contuliſſe; ea enim ſpineta et aculeos theologiae Scholaſticae, quos ex Ariſtotelis diſciplina accerſere ſolebat, valde peroſa fuit, et longe alia methodo doctrinam ſacram tradidit, qua qui delectabantur, non potuere non contemnere diſciplinam Peripateticam, quae nullius illis vſus erat, et debuit illis ſordeſcere philoſophia, quam corrumpere ſacram eruditionem crederent. Aſt inuita tamen veritate fieri putamus, ſi ob Carteſianiſmum omnibus id imputetur, qui Coccei partes ſecuti ſunt; ea enim inter Cocceianiſmum et Carteſianiſmum ſocietas ad excitandam modo inuidiam illis a Vo-

w) Legenda interim Theophili Galei Praefatio ad Philoſophiam generalem.
x) §. 32. p. 97.

a Voëtio obiecta eſt [y]. Certe ad alios ex hac factione theologos non pertinet, niſi illos, qui de articulis nonnullis theologicis Carteſiana ratiocinia ſecuti diſſeruerunt. Inter Lutheri vero aſſeclas Ariſtotelicae philoſophiae multum nocuiſſe putat Elswichivs [z] σύῤῥαξιν quam nominant, Pietiſticam. Monet enim fuiſſe, „qui ſtudium pietatis, ſemel iterumque „atque iterum in ſcripturis diuinioribus commendatum, ſed nimis per „omnes, vt rebantur, ordines ſtatusque collapſum reſtituere volentes, „cum ſolam diuinarum literarum lectionem ſufficere ſibi perſuaderent, in „contemtum adduxiſſe philoſophiam, eoque dementiae nonnullos prolapſos eſſe, vt praelectiones logicas et metaphyſicas, quas calamo ante „exceperint, igne combuſſerint. Cuius rei cum exemplum aliquod adduxiſſet, cauſſam quaerit in theologiae myſticae amore, quam viri iſti „boni putauerint quam maxime facere ad promouendam pietatem, eo quod „micantes quasdam inuſitatae pietatis ſtricturas in ſe contineat. Quae cum „ſurculus ſit philoſophiae Platonicae, facile inde rationem apparere putat, „quamobrem Peripatetica ſigillatim adeo contemtim ſit habita. Eius rei „teſtem excitat auctorem praefationis ad tabulas hodoſophicas (quem B. „Io. Iac. Spenervm * eſſe, nemini ignotum eſt) eo quod ex illa occa„ſionem inuehendi pariter in Ariſtotelem ſumſiſſe alii cenſendi ſint. In „illa praefatione haec in Ariſtotelis philoſophiam legi ἐγκλήματα, *longe* „*maiorem noxam Ariſtoteles eccleſiae intulit quam Plato. Peripatetica* „*non eſt melior Platonica, ſed deterior. Philoſophia Ariſtotelis omni* „*alia plus nocuit. Satis ex pluribus indiciis apparet, vt ei exſequias* „*eatur, parum abeſſe, nec enim quale ſeculum noſtrum eſt ingeniorum* „*perſpicacium ferax diu amplius ferre poteſt priſtinam ſeruitutem.* „Dici quoque alibi [a]: plus boni in philoſophia Stoica, Platonica, Pytha„gorica, quam Ariſtotelica dari, cum illa propius ad vetuſtiorem Iudai„cam accedat, et quaedam eius rudera complectatur". Ad quae ſtrictim reſpondet vir doctus, ita tamen, vt nec neget graues habere Peripateticam philoſophiam errores, nec huius patrocinium ſuſcipere audeat, niſi vt demonſtret, aeque patienter ferri poſſe Ariſtotelem, quam Platonem, fanaticiſmi patronum, &c. Nos de momentis huius diſputationis hoc loco non diſpiciemus, cum id limites noſtros excedat, facile ipſe intelliget lector, fruſtra patrocinium vnius ſectae ex comparatione aliarum ſuſcipi, et rectius omnem ſectariam reiici philoſophiam. Id vero praetermittendum non eſt, iniuriam fieri viro beato, et immortaliter de eccleſia literisque merito, cum is dicitur Platonicam philoſophiam reiecta Peripatetica probauiſſe, qui luculenter innuit, omnem ſectariam philoſophiam ſuſpectam eſſe. Ait enim [b]: *Platonicam, Pythagoricam, Epicuream, Stoicam, quod attinet ſectas, non ſolum vniuerſam philoſophiam ex iſta-*

 rum

y) Vid. Alberti Diſp. de Carteſianiſmo et Cocceianiſmo. Io. Olear. Diſſ. praelim. ad Controu. Carteſ. et Cocceian. in Synopſi controu. p. 590.

z) loc. cit.

*) Conſil. theol. Lat. P. I. c. 2. art. 1. p. 211.

a) Conſil. theol. P. I. c. 2. art. 1. ſ. 10. p. 410.

b) loc. c. p. 213.

rum placitis fruſtra quaeſiuerimus, ſed et quae ſuppetunt, auctores homines olent, adeoque errori obnoxios, quorum nullum tutus ſequare. Sed alia mens fuit theologo vere pio prudentique, qui, cum probe noſſet Ariſtotelem a Scholaſticis mire deturpatum per tot ſecula non ſine damno in eccleſia regnaſſe, hoc iugum excuti cupiebat ex animis eorum, qui ſacris operantur, et ad veram philoſophiam graſſari eos iubebat. Quod id non vult, nullas eſſe veritates in Ariſtotele, ſed id tantum commendat, Deo duce et ratione comite ſobrie et ſine ſectae ac auctoritatis praeiudicio philoſophandum eſſe. Hinc prudenter monet et velut σοφὸν φάρμακον luxuriantibus ingeniis haec propinat: *Hoc facturi, ac ita ſua manu in ſapientiae adyta ſibi commiſſos ducturi, ipſi ſibi cauebunt, ne in magiſtri vllius verba iurent, ſed quae Plato, Ariſtoteles, Zeno vel quaecunque priſca ſeu noua nomina ſunt, prodidere vera, reiectis aſſumentis falſis, aſſumant, non quia illis auctoribus prodita, ſed quia vera agnita, quae eclectica methodus omni ſectaria longe potior et certior erit, atque adeo doctoribus atque diſcipulis conſultior. Haec lex ſi ſtet, nulla earum ſcientiarum, quas ſub philoſophiae nomine complecti ſolent, fuerit, cui non in gynaeceo theologiae reginae ſuus concedi locus poſſit.* Quae vt pulchra ſunt et egregia, et a nemine contemni poſſunt, qui, quid reipſa ſit philoſophari, intelligit, ita ſatis produnt, virum ſummum non Platonicae, vt Ariſtoteli aegre faceret, philoſophiae frigidam ſuffudiſſe, eamque damnato Stagirita commendaſſe, ſed reieciſſe philoſophiam ſectariam omnem et eclecticum philoſophandi genus comprobauiſſe. Vnde dica, quam ei, neſcio qua mente, ſcripſit Elſwichius, ad eum non pertinet. Fatemur tamen, adeo in damnando exagitandoque Ariſtotele deſipuiſſe nonnullos, qui ad ſinceriorem pietatem orbem perduxiſſe ſibi viſi ſunt, vt non Ariſtotelicam modo philoſophiam, ſed omne quoque philoſophiae genus condemnarent reiicerentque [c]. Quales homines ineptos eiecto ratiocinationis criterio ſuis nugis et ferocientis imaginationis ſomniis praeſidium quaerentes ideo philoſophiam omnem, cum Ariſtotelica reiicere, vt deliria ſua triumphent, intelligent, quicunque eorum querelas altasque, quas de cathedra pronuntiant, voces expendunt. Quorum loca cum more ſuo diligentiſſime conquiſiuerit GOTTFRIDVS ARNOLDVS [d], apud eum facili negotio legi poſſunt. Verum de huiuscemodi hominibus infra quoque, vbi de hoſtibus philoſophiae agendum, aliquid dicendum eſt. Ceterum verum fuiſſe Vaticinium B. Speneri, fore, vt Ariſtotelicae philoſophiae exſequias eatur, euentus comprobauit: ita enim hodierno die in academiis Proteſtantium euiluit Ariſtotelis auctoritas, vt non ſit, qui vni illi ſectario nomine adhaereat, et non malit philoſophari eclectice.

§. XLII.

c) Exemplum ſume ex Io. FRID. HAVGII Praef. ad Theoſophiam pneumaticam.
d) Hiſt. eccleſ. et haeret. P. II. L. XVII.

Ariſtotelis fortuna inter Arminianos.

§. XLII. Haec Ariſtotelis inter Proteſtantes fortuna fuit, quam rudi hactenus penicillo adumbrauimus. Dicendum etiam aliquid eſſet, quem locum inter Arminianos et Socinianos habuerit, niſi argumenti prolixitas locum in hac noſtra tractatione reſpueret. Nos ὡς ἐν παρόδῳ heic loci monemus, repetendum eſſe, quod ſupra iam diximus, noluiſſe pati Geneuenſes, vt Arminius, cum ſtudiorum cauſſa in ea ſchola commoraretur, Ramaeam logicam doceret. Addendum iſtis, quod porro narrat GERARDVS BRANTIVS [e] eius negotii pertaeſum Arminium tempori aliquid dandum Geneuamque aliquandiu relinquendam ſtatuiſſe, ſedibus Baſileam traductis, ibique ſummum ingenio et doctrinae eius honorem habitum eſſe. Quod ideo obtigiſſe opportune monet cel. MOSHEMIVS [f], quia maius Baſileenſes pretium doctrinae Petri Rami ſtatuerint, apud quos iam antea Io. Thomas Freigius diſcipulorum Rami non poſtremus, docuerit, et tum Altdorfio relicto commoratus ſit teſte MELCH. ADAMO [g]. Immo ipſum Ramum Baſileae verſatum fuiſſe ex vita eius a FREIGIO ſcripta liquet. Idem tamen Arminii biographus in ſequentibus narrat, eum Geneuam reuerſum *comperiſſe, pleroſque eorum, quos defendendis circa philoſophiam Petri Rami placitis non ita pridem irritauerat, multum de rigore ſuo remiſiſſe; Itaque ipſum quoque, ne fautores ſuos hac via offenderet amplius, de impetu ſuo remittendum ratum, ita ſe porro geſſiſſe, vt acutum ipſius excitatumque ingenium ſumma cum animi moderatione coniunctum quisque ſuſpiceret et miraretur.* Ex quo colligimus, Arminium, vel callidum ſimulatorem palpum Geneuenſibus profeſſoribus obtruſiſſe, vel reuera ex Ramiſta ſyncretiſtam factum, inter Ariſtotelem et Ramum conciliatorem egiſſe, quam viam iniiſſe Bartolomaeum Keckermannum ſuo loco dicemus. Inde vero factum eſſe putamus, vt Arminii ſequaces non tantopere ab Ariſtotele abhorrerent, quam ab iis fieri oportebat, qui grauem dicam reformatis ſcribebant doctoribus. Quamuis enim feruente ſchiſmate nonnullos ſatis acerbe in Ariſtotelem fuiſſe inuectos ſupra ex epiſtola Caroli Niellii obſeruauerimus, fatendum tamen, plerisque ſatis commode cum Ariſtotele conueniſſe. Cuius luculenta exempla duo exiſtunt ex hac aſſeclarum Arminii parte magni viri Gerardus Ioannis Voſſius [h] et Hugo Grotius. Et ille quidem adeo Ariſtotelis veneratione captus fuit, vt non erubuerit ſcribere, poſtquam laudes eius recitaſſet: *Quid multis? ſi non partem aliquam virtutum, ſed totum philoſophum conſideremus, vnus ille ingenii acie ac varietate doctrinae, eorum qui praeceſſerant lumina tantum praeſtinxerit, quantum ſol lunae et ſiderum minorum.* Grotium autem in decantatiſſimo *de Iure belli et pacis* opere Ariſtotelica multoties principia ſecutum fuiſſe, immo ne a Scholaſtica quidem philoſophia ſibi temperauiſſe, nemo eſt ſcriptorum eius lector non incurioſus, qui ignoret, et ipſa

e) In Vita Arminii p. 12.
f) Ad h. l.
g) In Vit. Iureconſ. p. 252. conf. BAYLE Dict. T. II. art. Freigius.
h) De Sectis philoſ. c. XVII. §. 5. p. m. 83.

ipſa eruditiſſimi cetera libri docet inſpectio. Cuius rei exemplum eſſe poteſt, quod Ariſtotelis errorem, non dari in morali doctrina certitudinem, non modo ipſe errauerit, ſed recenti quoque condimento ex eruditionis ſuae penu deſumto gratiorem reddere et veriſimiliorem ſategerit. Cauſſam vero cur Grotius multa Ariſtotelis dogmata in libro de I. B. et P. retinuerit, cur maximis eum adulationibus ſuper omnes philoſophos extulerit, cur Scholaſticos a modeſtia tantopere laudauerit, eorumque placita haud pauca receperit, eam eſſe vir doctiſſimus, qui *Grotii Manes vindicatas* eleganti tractatione nobis exhibuit [i], putat, quia poſtquam ex Patauia in Galliam ſe contulit, variis hominum ingeniis ſeſe accommodare, et vbique locorum inſeruire tempori neceſſe habuerit, ſi ſalarium ſuum ſartum tectumque retinere, aulae gratiam conſeruare, neque eccleſiaſticos vrſorum circulatores irritare vellet, ac in ſe concitare. Licet coniiciat, hoc ideo quoque eueniſſe, quod academia Pariſienſis, certa quadam ratione anno MDCXI ad Ariſtotelis doctrinam fuerit adſtricta, illudque decretum per parlamentum anno MDCXXIV et XXIX confirmatum ſit. Nos facile quidem concedimus, eo lubentius ſe Ariſtoteli et Scholaſticis Grotium attemperauiſſe, quo gratius id fore nouiſſet illis, a quorum gratia eo tempore pendebat. Certi tamen ſumus, Grotium, cum praeceptores Ariſtotelicos habuiſſet, et in ea philoſophia fuiſſet educatus, iſto iuuentutis praeiudicio impeditum, quod eo tempore ſummos quoque viros faſcinabat, non auſum fuiſſe huius philoſophiae principia contemnere, quamuis nouam diſciplinam, Peripateticis magnam partem ignotam condere coepiſſet. Eadem enim ratione aliis quoque inter Remonſtrantes idem accidiſſe, facile oſtendi poteſt. Certe Simonem Epiſcopium, *cum ad penitus eam intelligendam*, verba damus PHILIPPI LIMBORCHII [k], *totum ſe addixiſſet, ac triennium in hoc ſtudio magna cum diligentia impendiſſet, et poſtremo, vbi ſe theologiae applicuit, non tamen omiſiſſet philoſophiam, ad quam ingenti, arcana eius penitius rimandi cupiditate ſubinde redibat*, aliam philoſophiam, quam Peripateticam, elegiſſe, nullibi legitur, et ex eo philoſophiae genere, quod ſub initio ſeculi XVII Lugduni Batauorum perſonuit, ipſisque qui tunc docuere eius praeceptoribus, intelligitur, quos Peripateticos fuiſſe, acta eius academiae literaria teſtantur. Melius tamen hic quoque poſtea coetus ſapuit, eclectica philoſophia recepta, quae plurimum ex eo grege debet Ioanni Clerico. Ceterum nec inter Socinianos Ariſtoteli defuiſſe aſſeclas luculento exemplo comprobauit IOANNES CRELLIVS. Is enim cum Altdorfii praeceptores habuiſſet Conradum Rittershuſium, Scipionem Gentilem, Nicolaum Taurellum, Erneſtum Sonerum, Michaëlem Piccartum [l], quorum nominibus nihil celebrius eo tempo-

Inter Socinianos.

i) p. 277. ARNOLDVS Hiſt. eccleſ. P. II. L. XVII. §. 15. p. 538.

k) Vita Sim. Epiſcopii p. 4. SAM. FRID. LAVTERBACH. Ariano-Socinism. Polon. c. II. n. 37. p. 351.

l) Vid. SANDIVS Biblioth. antitrinitar. p. 150.

tempore fuit in orbe Ariſtotelico, ratio inde intelligi nullo negotio poteſt, cur Peripatetica ei philoſophia tantopere arriſerit, illique operam ipſe haud vulgarem impenderit? Et ex hoc ipſo agro, cum imprimis a Soneri ore penderet, Socinismi ſemina, in animo ſparſa foecunda habuit, vt pulchre obſeruatum Cel. ZELTNERO [m]. Nec depoſuit philoſophiae Ariſtotelicae amorem, cum ob doctrinae diſſenſum in Poloniam recederet, Racouienſem ſcholam recturus, et miniſterio ſacro poſtea functurus, in quo munere anno MDCXXXIII, vix tres ſupra quadraginta, annos natus obiit. Nam licet eccleſiae, cui ſe addixerat, pomoeriis dilatandis, eiusque placitis defendendis eſſet intentus ſummopere, ſcripſit tamen *Ethicam Ariſtotelicam ad ſacrarum literarum normam emendatam*, *quam ethicae Chriſtianae virtutum et vitiorum* ſubiunxit [n]. Quam Germanico quoque habitu exornatam prodiiſſe auctor eſt SAM. FRID. LAVTERBACHIVS [o]. Cur autem Socinianis Ariſtotelica philoſophia gratiae inimica arriſerit, non ignorant, qui horum hominum placita intelligunt.

Celebriores Peripatetici inter Proteſtantes.

§. XLIII. Hactenus, quantum licebat, ſtrictim, breuique narratione fata philoſophiae Ariſtotelicae in coetibus eorum, qui a Romanae eccleſiae placitis diſceſſerunt, enarrauimus: liceret iam ad aliarum ſectarum Graecanicarum raſtauratores progredi, ni, quem ſemel ingreſſi ſumus in condenda Peripateticiſmi recentioris hiſtoria, tramitem deſerere fas haud eſſet, non recenſitis prius viris illis celeberrimis, quorum ſtudio Peripatetica philoſophia quam maxime ſeculo XVI et XVII inter Proteſtantes floruit. Quos licet praetereundo quaſi digito tetigimus, tanta tamen fuit nominis eorum claritas, tanta eruditionis exiſtimatio, tanta in Ariſtotelicam philoſophiam puriorem et natiuam meritorum gloria, vt omnino aequum eſſe cenſendum ſit, vt paulo plenior eorum literaria exponatur hiſtoria. Inter eos ſummo loco ponendum eſſe Philippum Melanchthonem, communem Germaniae praeceptorem, ex iis, quae de meritis eius in philoſophia iam tradidimus, ſatis quidem conſtat. Quia tamen verus ille primusque philoſophiae Ariſtotelicae elegantioris et natiuae reſtaurator fuit, eoque duce ipſa philoſophia aliam accepit faciem, digna eius vitae hiſtoria eſt, quatenus philoſophiae fata reſpicit, quae accurate exponatur: cum plurima ſint in ea occurrentia, quae in hiſtoria philoſophiae ſeculi XVI negligi omittique haud poſſunt. Huic poſtea ſubiungemus alios de Lyceo recentiori meritiſſimos viros, Simonem Simonium, Iacobum Schegkium, Philippum Scherbium, Nicolaum Taurellum, Erneſtum Sonerum, Michaëlem Piccartum, Cornelium Martini, Conradum Horneium, Hermannum Conringium, Chriſtianum Dreierum, Melchiorem Zeidlerum, Iacobum Thomaſium. Quibus nominibus nihil praeclarius fuiſſe in theatro Peripatetico-

m) Hiſt. Crypto-Socin. Altdorf. §. 10. p. 62. n) Tom. II. Bibl. Vnitar. ſ. Fratrum. Polon.
o) loc. cit. p. 362.

ticorum, norunt, qui Annales literarios ſeculi XVI et XVII paulo curatius euoluerunt.

Fontes hiſtoriae literariae Philippi Melanchthonis.

§. XLIV. Ducem caputque ſe praebuiſſe PHILIPPVM MELANCHTHONEM illis, qui relictis ſordibus Scholaſticis ornatius prudentiusque philoſophari cupiebant, ex hactenus dictis eſt notiſſimum. Ille itaque velut ὁδηγὸς viaeque verus auctor ad philoſophiam Peripateticam puriorem conſiderandus, eiusque hiſtoria literaria expendenda eſt. Tantus autem ille vir fuit, tot meritis in eccleſiam et rempublicam literariam illuſtre ſibi nomen comparauit, tantisque nexibus arcte eius hiſtoria cum fatis, quae eccleſia ſeculo XVI habuit, cohaeret, vt integer liber illi ſcribendus ſit, qui plenam immortalis famae viri hiſtoriam ſcribere velit. Quod cum noſtrarum paginarum refugiat anguſtia, reſpuantque, qui nobis poſiti ſunt cancelli, nihil hoc loco de actis eius meritisque dicemus, quibus indelebilem ſibi in eccleſia peperit memoriam. Reperient ea, quae ad tanti viri plenam hiſtoriam comparandam facere poſſunt, qui his delectantur, in annalibus eccleſiaſticis, iis praecipue, quos laudabili inſtituto ſummaque eruditione et accuratione condidit illuſtris VITVS LVDOVICVS SECKENDORFIVS. Vehementer autem dolemus, intercepiſſe mortem laborem χαλκεντέρȣ FABRICII, quem vulganda diatriba *de Religione et ſcriptis Melanchthonis* ſuſcipere promiſerat [p], et pauca tantum collectanea quaedam ad eam ſupereſſe [q]. In ea enim demonſtraturum ſe recipit vir in his quoque literis ſummus, Melanchthonem et literas tum humaniores et philoſophiam, tum illas grauiores quoque ac theologicas inſigniter illuſtrauiſſe ac promouiſſe. Hoc itaque interprete dum caremus, illi conſulendi ſunt, qui ſummi viri hiſtoriam accurate expoſuerunt, et quaecunque non modo pro eccleſiae ſalute ſuſcepit geſſitque, ſed quae etiam pro artium, et ſcientiarum incrementis egit, enarrauerunt. Quamuis autem complures ſint, qui celeberrimi theologi et philoſophi vitam expoſuerunt, biga tamen virorum doctiſſimorum Ioachimi Camerarii, et Viti Winshemii eo magis ante alios conſulenda eſt, quo magis teſtes illi ſunt de rebus Melanchthonis omni exceptione maiores, qui et ſcire res eius potuerunt intima illi amicitia et praeſentia quoque multorum annorum iuncti, et cauſſam, cur mentiantur, non habuerunt. IOACHIMVS CAMERARIVS enim, qui multorum annorum amicitiam, conſuetudinem et commercium literarium cum Melanchthone aluit, et intimas eius rationes atque circumſtantias pernouit, vitam eius eleganti ſcriptione enarrauit, editam hoc titulo: *De Philippi Melanchthonis ortu, totius vitae curriculo, et morte, implicata rerum memorabilium temporis illius hominumque mentione atque indicio, cum expoſitionis ſerie cohaerentium, narratio diligens et accurata* [r]. In qua vitae Melanchthonia-

p) Centifol. Lutheran. P. I. p. 436.

q) Vid. Cl. REIMMARI Hiſtoria vitae Fabricii p. 210.

r) Lipſ. 1566. 1592. 8. qua editione nos vtimur. Recuſa eſt, cura FRID. BENED. CARPZOVII Lipſ. 1696. 8.

nianae hiſtoria res non tantum priuatae, ſed et publicae tanguntur, quibus interfuit Philippus, hiſtoria autem literaria et philoſophica, quantum ad Melanchthonem pertinet, accurate exponitur, vnde calculum virorum doctorum iſta biographia meruit [s], licet ſint, quae non iniuſte in ea deſiderentur [t]. Alteram vitae rerumque Melanchthonis enarrationem debemus VITO WINSHEMIO, theologo et profeſſori Ebraicae linguae in academia Vitebergenſi, quam ſolenni oratione recitauit in exequiis Melanchthonianis [u], qui cum intima quoque amicitia Philippo iunctus fuerit, quae vero dixit, coram frequentiſſima pronunciauit auditorum corona, quae res magni viri omnes nouerat, fide quauis dignus eſt. Ex his duabus biographiis vitam Melanchthonis duplicem conſarcinauit MELCH. ADAMVS, eamque inter Vitas theologorum [x] et philoſophorum exhibuit, quibus locis lectoris commodo merita Melanchthonis de diſciplinis ſacris et profanis ſimul vno faſce comprehendit [y]. De quibus cum nonnulla collegerint quoque, recentiores hiſtoriae literariae ſcriptores ANTONIVS TEISSIERIVS [z], PETRVS BAYLE [a], THOMAS POPE-BLOVNT [b], IAC. FRID. REIMMANNVS [c], illi quoque conſuli debent, vt quanta in literis et philoſophia fuerit Melanchthonis gloria intelligatur. Commendari quoque deberent, ſi titulo reſponderet tractatio, *Collectanea locorum communium, per multos annos ex lectionibus D. Philippi Melanchthonis et aliorum doctiſſimorum virorum relationibus excerpta* a IOANNE MANLIO [d]. Ex eiusmodi enim libris miſcellaneis haud raro de viris doctis et arcanis eorum circumſtantiis iudicari feliciter poſſe, neminem latet, qui literariae hiſtoriae fontes intelligit. Aſt non immerito fidem in ea collectione deſiderant et iudicium amici Melanchthonis, ex his imprimis IOACHIMVS CAMERARIVS [e], recteque obſeruarunt, parum ex inepta hac corraſione dictorum Melanchthonis vel lucis vel claritatis accedere ad hiſtoriam viri maximi [f]: vnde, etſi in ea nonnulla occurrunt, quae ad Melanchthoniana de philoſophia merita pertinent, ad eam tamen non prouocabimus.

§. XLV. Natus eſt Philippus, dictus Schwarzerd, id enim Graecum Melanchthonis nomen in vernacula noſtra vult, Brettae Palatinatus ſuperioris oppido [ff] XIV Cal. Martii anno MCCCCXCVII, domo et familia honeſta, patre Georgio magiſtro armorum, apud principes Palatinos *Vita Melanchthonis.*

 Phi-

s) TEISSIER. Elog. T. II. p. 26. SECKEND. Hiſt. Lutheraniſm. L. II. §. 57. p. 156. MORHOF. Polyhiſt. T. I. L. I. c. 19. §. 34. p. 223. BOECLER. Bibliogr. crit. p. 141.

t) Vid. Caſauboniana p. 29. WOLF. ad h. l. CRENIVS de Libris ſcriptorum optimis p. 205.

u) Extat T. V. Declam. Melanchthonis p. 283 ſq.

x) pag. 327. y) pag. 154.

z) loc. cit. T. II. p. 35 ſeqq.

a) Dict. T. III. art. Melanchthon p. 369.

b) Cenſ. celebr. auct. p. 615.

c) Hiſt. lit. Germ. Vol. III. p. 120 ſeq. addi poteſt MATTHESII Vita Lutheri, vbi multa quoque de Philippo occurrunt.

d) Baſil. 1562. 8.

e) loc. cit. p. 88.

f) Vid. WOLF. l. c. Praef. p. 10. Cat. Reimmann. p. 110.

ff) Conf. Monumenta diem annumque natalem Melanchthonis deſignantia apud CHR. IVNCKERVM in Memoria Lutheri numiſmatica, p. 141. ed. Germ.

Philippum et Rupertum : de cuius virtutibus, quibus ſe ipſi Maximiliano imperatori et viris principibus aliis fecit commendatiſſimum, multa iucunda et memorabilia narrat CAMERARIVS [g]. Ex cuius obſeruationibus patet, eum non inter fabrilis artis rudimenta ſubſtitiſſe, ſed machinis quoque bellicis affabre fabricandis feliciter inſudauiſſe [h]. Is cum plerumque in aulis haereret, gratioſus ob artis praeſtantiam apud viros principes, de Philippi educatione pie proſpexit auus; qui quoque, cum is patrem anno a Chriſto nato MDVIII amiſiſſet, ſenili noſtrum prudentia, grauitate et integritate cum auctoritate ſumma rexit educauitque. Is itaque vt agrum, quem foecundum eſſe mature intelligebat, ſparſis literarum ſeminibus iuſto tempore coleret, nepotem ſcholae patriae erudiendum commiſit, et quamprimum diſcendis literis aetas apta fuerat, ſollicite curauit, vt, quam acceperat, indoles excellentiſſima iuſta cultura exornaretur. Inde vero abductum, quod praeceptor lue venerea infectus eſſet, domeſtico magiſtro formandum tradidit, Ioanni Vngero, quem ſe grauem annis Phorcae vidiſſe virumque integerrimum puram euangelii doctrinam praedicantem audiuiſſe ſcribit CAMERARIVS [i]. Huius viri memoriam conſeruauiſſe Philippum ait WINSHEMIVS [k], donec vixit, ſingulari cum pietate et veneratione ; ſine dubio quod ad eum literarum optimarum rudimenta referret. Cum autem eam prae ſe indolem ferret Philippi ingenium, de qua optima quaeque ſperari poſſent, et emineret illa vis animi, qua et celeriter perciperet, atque comprehenderet, quae tradebantur, et fideliter meminiſſet, et liquido exponere illa ſciret, ad eam ſcholam traductus eſt, quam non ſine laude regebat Portae Herciniae Georgius Simlerus, qui iuriſprudentiam poſtea Tubingae docuit. Quo loco memorari meretur, quod CAMERARIVS [l] tradit, cum plurimis in locis, melius iam tum, quam dudum, pueritia inſtitui et doctrina in ſcholis vſurpari politior coepiſſet, quod et bonorum auctorum ſcripta in manus ſumerentur, et elementa quoque Graecae linguae alicubi proponerentur addiſcendum, cum ſeniorum admiratione maxima, et ardentiſſima cupiditate iuniorum Simlerum initio doctrinam haud vulgandam aliquantiſper arbitratum, Graecarum literarum Scholam explicuiſſe tantummodo aliquot diſcipulis ſuis, quos habuit cariſſimos, priuatim. His itaque literis dum inſatiabili diſcendi deſiderio inuigilat Philippus, linguae Graecae Latinaeque artiumque, quae ab humanitate nomen ſortitae ſunt elementa feliciter haurit, eaque fundamenta ponit, quibus totum poſtea elegantiſſimae eruditionis inaedificauit aedificium. Factum autem eſt non ſine prouidentiae diuinae nutu, quae noſtrum reformandis emendandiſque literis deſtinauerat, vt in domo ſororis Ioannis Capnionis, cognatione Philippo iunctae degere poſſet. Quo loco cum haud raro diuerteret Ioannes Reuchlinus, iſque puerorum, qui ibi inſtituebantur, explorare ingenia ſoleret, facile Philippi

g) l. c. p. 2. WINSHEM. p. 286.

h) Conf. BAYLE l. c. not. A. SECKENDORF. Hiſt. Lutheraniſmi L. II. §. 57. p. 156.

i) pag. 5.

k) p. 286. Conf. B. MAII Vita Reuchl. p. 144.

l) pag. 6.

lippi indoles ſupra modum alacris bonarumque artium ſtudiis intenta illius in ſe conuertit oculos. Is itaque attente conſiderare naturam pueri et ingenii profectus explorare coepit, qui cum omnibus reſponſionibus praecelleret, miratus Reuchlinus ingenii ſingularem prorſus et mirificam praeſtantiam, ſpe ſingulari de eo concepta acriter ad proſequendum literarum ſtudium cohortatus eſt, libellos etiam quosdam ei donauit, inter quos erant plenior Grammaticae Graecae inſtitutio, lexicon Graecum, et bibliorum codex; impoſito ei, vt honeſtam aemulationem accenderet, pileo purpureo, quod doctoratus inſigne ipſe olim acceperat [m]. Et heic quoque nomen eius germanicum in Graecum Melanchthonis conuertit, vt ipſe ab Hermolao Barbaro Capnionis nomen pro vernaculo Reuchlini acceperat. Ex quibus conſtat, errare quidem MORHOFIVM [n], qui Reuchlinum inter praeceptores Melanchthonis numerat, aſt plurimum tamen apud Melanchthonem adoleſcentem Capnionis exhortationes valuiſſe, vt inſatiabili deſiderio in bonarum literarum ſtadio currere pergeret. Quo ἐργοδιώκτῃ cum Philippus Latinae Graecaeque literaturae ſe dediſſet, feliciſſimo conatu illa tum fundamenta iacta ſunt, quibus poſt ea tempora ſplendidum doctrinae Melanchthonianae ſuperſtructum eſt aedificium. Ita per biennium literarum elementis hauſtis ad pleniorem ingenii cultum et mercatum doctrinae vberiorem Heidelbergam, quae parentis eius patria erat, miſſus eſt, anno MDIX, quo vix duodecimum aetatis annum exegerat. Ibi quamuis admodum adoleſcens ob ingenii rariſſimi praeſtantiam morumque ſuauitatem atque venuſtatem adeo carus bonis omnibus fuit, vt cum in domo Pallantis Spangelii theologi verſaretur, isque eius integritatem, virtutem et doctrinam mire depraedicaret, comes Ludouicus a Löwenſtein eum liberorum ſuorum praeceptorem deligeret. Meruit itaque inter pueros praecoces a BAILLETO praedicari [o], eo meliori iure, quo maiori eius poſtea eruditio enituit, nec hanc ei gloriam ringens quidem etiam apud hoſtes veritatis eripuit inuidia. Plurimum autem ad augendam Philippi eruditionem contulit honeſta cum viris doctiſſimis, qua in domo Pallantis fruebatur, conuerſatio, inter quos maxime familiariter vſus eſt Petro Sturmio Argentoratenſi, Iacobi fratre. Cui cum tunc priuatus doctor adeſſet Iacobus Wimphelingius, vir vt optimus et integerrimus, ita eruditiſſimus, et tum temporis inter literatiſſimos ſuae aetatis homines numeratus [p], eius amicitia ad augendas doctrinae diuitias Melanchthoni iuueni fuit vtiliſſima. Sed et alios viros doctos amicos habuit, qui cum dicendi fingendique facilitate excellerent, in

m) WINSHEM. p. 287. CAMERAR. p. 9. MAIVS l. c. p. 145.

n) Polyhiſt. T. I. L. I. c. 19. p. 223.

o) De Pueris praecocibus p. 129. Conf. BAYLE l. c. not. B.

p) Iacobus Wimphelingius Sletſtadio-Alſatus natus eſt anno 1449. hauſtis ſacrarum diſciplinarum iurisque pontificii praeceptis in academiis Friburgenſi, Baſileenſi, Erfordienſi ac Heidelbergenſi, Spiram ad obeundum eccleſiaſtae munus ob diſertiſſimam concionandi rationem vocatus eſt anno 1494. ſeculi tamen pertaeſus, depoſito munere Heidelbergam profectus, ibique et auctores optimos interpretatus eſt, et iuuenes formare

vtroque orationis genere, haud ſegniter ſe exercuit, et vtriusque copiam illam ſibi comparauit, quam hodienum in viro ſummo miramur. Neque tamen ſeueriores diſciplinas neglexit, ſed philoſophiae ſtudio ſe quoque tradidit, tanta ingenii, quod acute videbat, et in quaeſtionum nexus facillime penetrabat, fecilitate, vt narrat WINSHEMIVS [q], Melanchthonem quaeſtiones Gordio nodo difficilius explicabiles de propoſitionibus modalibus, itemque de vniuerſalibus realibus, quae multum rixarum inter diſputantes pariebant, diſſoluiſſe, et certamina haec cum magna omnium admiratione ſuſtuliſſe. Placuiſſe autem Melanchthoni Nominalium partes, quae in iſta ſchola dominabantur, *praecedenti* iam *Tomo* docuimus, et alibi [r] quoque eius rei teſtes excitauimus. Praeter philoſophiam autem Graecae linguae colendae diligentiam ſuam tribuit, ſcripſitque eo tempore *Rudimenta Graecae linguae*, quae poſtea in publicum edita ſunt. Ita ſupra aetatis menſuram eruditionis fructibus maturus primam, quam vocant lauream anno MDXI, quatuordecim annos natus accepit, ipſum magiſterii philoſophici honorem conſecuturus, niſi adoleſcentia obſtitiſſet. Triennio ita apud Heidelbergenſes exacto, cum inimica ei eſſet quotannis in auctumno coeli grauitas, quae febrim concitare ſolebat, a matre periculum metuente in Tubingenſem ſcholam translatus eſt. In quo literarum mercatu cum eo tempore omnis generis diſciplinarum doctores praeſtantiſſimi viuerent [s], a quorum ore pendebat iuuentus, campum Philippus ingreſſus eſt patentiſſimum, in quo non modo animi diuitias honeſtarum diſciplinarum ſtudiis partas mirifice augeret, ſed et congeſtos eruditionis theſauros aliis panderet. Itaque audiuit ibi et theologos, et iurisconſultos et medicos, et libros omnium profeſſionum optimos inſpexit, et ex omni eruditionis apparatu ſibi copias comparauit affluentiſſimas. Cum autem elegans ingenium nutriret, quod et perſpicuitatis eſſet amantiſſimum, et ad certum vitae humanae fructum omnia referret, valde illi diſplicuerunt obſcurae et ſpinoſae intricataeque quaeſtiones, quorum nugatoria, vt ait CAMERARIVS [ſ], ſubtilitate exercebantur et defatigabantur ingenia. Idem narrat WINSHEMIVS [t], teſtatus, ſolitum Philippum

formare paedagogumque ſelectis ingeniis ſe praebere non erubuit. Inter quos adoleſcentes fuere optimi, Petrus et Iacobus Sturmii, et comites Leoniſtenii. Monachorum vero perſecutionibus moleſtiſſimis expugnatus in patriam redux vitam otioſam egit vsque ad annum 1528. quo obiit. Vid. Vita eius apud ADAM. Vit. theol. p. 21. et ſcriptores Hiſt. lit. eccleſiaſt. DVPINIVM T. XIV. p. 117. CAVEVM p. 117. add. STRVVII Bibl. antiq. T. I. p. 237. Non imparatum habuiſſe animum a philoſophia, ex libris de Conditione boni principis, et de Adoleſcentia liquet. Vſus eſt TRITHEMIO familiariter, quem de eo vide de Vir. illuſtr. Germ. c. 263. et de S. E. c. 925. p. 222. 223. 263.

q) pag. 288.

r) Hiſtor. de Ideis ſect. II. §. 4. p. 207.

s) Inter eos amicitia imprimis Philippo interceſſit cum Henrico Bebelio, et Ioanne Braſſicano, vid. CAMERAR. p. 14. Henricus Bebelius autem Iuſtingo-Sueuus, hiſtoriae peritia tum maxime enitebat, vt ex ſcriptis eius conſtat apud SCHARDIVM, GOLDASTVM et FREHERVM in notiſſimis Collectionibus ſcriptorum rerum Germanicarum. Alia enarrat SIMLERVS ad Geſneri Bibl. conf. FABRIC. Bibl. Lat. med. T. II. p. 492. Hinc Melanchthonis diligentia in ſtudio Hiſtorico.

ſ) pag. 15.

t) p. 289. Valde tum arriſiſſe Ethicam Ariſtotelicam hominibus, mirum haud eſt, inter coecos enim luſcus imperabat, et inter nugatores egre-

lippum de his ineptis et inutilibus diſputationibus in rebus grauiſſimis multa ridicula ipſorum deliramenta commemorare. Inter quae hoc quoque fuiſſe ait: monachum quendam pro concione omiſſa euangeliorum doctrina ethicam Ariſtotelis explicaſſe, non paruo audientium ſtudio, qui cupidius Ariſtotelica cognouiſſent, quam fabulas aniles, quibus implere templa illius barbaricae ſuperſtitionis temporibus vſitatum fuerit. Philippus autem, quem non niſi ſolida delectabant, ingenii aciem potiſſimum ad ſacram ſcripturam conuertit, quam cum aliquando in templo in manibus tenens legiſſet, ideo ſuſpectus factus eſt, adeo diuinioris ſapientiae ſtudium eo tempore refrixerat. Poſt haec veterum potiſſimum auctorum lectioni ſe tradidit, et praecipuos in quouis diſciplinarum genere ſcriptores veteres attente legit. Tum viuentium doctorum optimos ſibi magiſtros elegit, et praeter Henricum Bebelium et Ioannem Braſſicanum, Franciſcum Stadianum in philoſophia audiuit, et hunc praecipue coluit et dilexit. Cuius haud obſcurum reliquit MELANCHTHON [u] teſtimonium hoc loco non omittendum, eo quod ex illo conſtet, Stadianum ad reſuſcitandum elegantiorem Peripateticae philoſophiae habitum, auctore potiſſimum et inſtigatore Melanchthone multum tribuiſſe. Narrat enim, „Stadianum, eruditione ac vitae genere tali fuiſſe, vt a bonis doctisque „omnibus certatim diligi mereretur, adeoque eo ſe vt fratre ſemper fami„liariſſime vſum eſſe. Eum Analytica poſteriora Sueuicae iuuentuti anno „ſuperiori praelecturum accepiſſe a ſe Themiſtii libellos Latine redditos „ab Hermolao Barbaro. Addidiſſe ſe quaedam e Philopono tranſcripta, „admonuiſſeque illic ab Ariſtotele rhetorica doceri. Legiſſe haec Stadi„anum, relegiſſeque, et quo fuerit iudicio, protinus ad ſcopum aduortiſſe „animum, ibi re penitus cognita et pro ingenii ſui felicitate aucta illuſtrata„que tot notabilibus, acceptionibus, diſtinctionibus exauctoratis, cauſſam „integram vellet recuperatorio iudicio reſtituiſſe, ſcholae ſimpliciter ac can„dide ſummam rei τὸ ἄλφα καὶ ὠμέγα traditurum. Adhaec male precatum „nugis obnixe a ſe contendiſſe, Ariſtoteli purgando ſocias manus adiice„ret; conaturum omnia ſeſe pro viribus, vti artium elementa vindicta „barbarorum liberarentur. Primi nominis ſtudia a ſordibus recipi non „poſſe, niſi purgatis adoleſcentiae rudimentis. Id fere quemque in ſum„mis poſſe, quod in infimis aſſueuerit. In ſumma omnia ſibi de grandio„ribus polliceri, ſi exercendae iuuentae ratio melior iniretur. Placuiſſe „amici conſilium et negotium vna literarium ſe ſuſcepiſſe. Ex quo loco memora-

egregie ſapiebat Ariſtoteles. Vnde factum, vt ipſi Melanchthoni atque Luthero mirifice illa placeret, vt ex teſtimoniis Act. phil. Vol. II. p. 589. allatis manifeſtum eſt. Non vero Tubingae tantum ſed Heidelbergae quoque Ariſtotelem pro concione explicatum eſſe obſeruat MELCH. ADAMVS, Vit. philoſ. p. 186. Iucundamque ſimili de re narrationem ex GASMERI Vita Lampadii recitat ELSWICHIVS de Fortuna Ariſtotelis in Academ. Prot. §. 12. p. 33. dignam, quae ibi tota legatur. Lepidum enim fuit, Ioannem Grouium Brunſuigae in concionibus ad Ariſtotelem ſaepius prouocantem, cum orationem ſacram his verbis incepiſſet: Sic dicit Ariſtoteles, excitato per ſutorem quendam campanae ſono ad ſilentium redactum, exque ſuggeſtu ſacro ipſaque vrbe cum Ariſtotele ſuo expulſum fuiſſe.

u) Orat. de Studiis corrigendis Declamat. T. I. p. 502.

memorabili clarum eſt, Stadianum inter primos referendum eſſe, quibus cum Melanchthone debetur purgati reſtitutique inter Germanos honoris Peripatetici gloria, inque eo iam tum verſatam fuiſſe Philippi adhuc iuuenis induſtriam, vt natiuam Ariſtotelis philoſophiam barbariei Scholaſticae ſitu plane obductam ex ſqualore puluereque reſuſcitaret, ſicque planiorem philoſophandi viam reſtitueret. Praeter philoſophiam mathematicarum diſciplinarum praecepta Melanchthon a Ioanne Stoefflero * didicit, cuius tunc maxima in hoc eruditionis genere erat fama atque exiſtimatio. Neque vero a ſolo praeceptorum ore pendendum eſſe ſtatuit, ſed et Graecos ſcriptores aſſidue legendos ſibi ſumſit, in quo labore ſocium habuit Ioannem Oecolampadium. A quo Rudolphi Agricolae dialecticam dono accepit, quo monſtrante laetiorem ipſe poſtea viam in dialectica tenuit. Et haec quidem ſtudiorum philoſophicorum et philologicorum Philippi tyrocinia fuere, quibus rite poſitis et abſolutis anno aetatis XVII, qui erat a Chriſto nato decimus tertius ſupra milleſimum trecenteſimum, magiſtri philoſophiae titulum atque iura ſuſcepit.

Melanchthonis de literis et philoſophia merita docendo Tubingae acquiſita.

§ XLVI. Hoc axiomate auctus Melanchthon cum indefeſſa hactenus diligentia animi diuitias congeſſiſſet, ad explicandos communicandosque cum aliis theſauros eruditionis animum applicuit. Priuatim vero Virgilium atque Terentium adoleſcentibus expoſuit, eo quod in humaniori diſciplina egregie valeret. Quod cum publice innotuiſſet, lectio illi oratoria demandata eſt, quod commouit eum, vt Ciceronem quoque atque Liuium, quos optimos Latinae linguae dicendique auctores nouerat, praelegeret. Et vt ex omni ſe parte vtilem reipublicae eruditae praeſtaret, moleſtam quoque officinarum typographicarum inſpectionem non refugit; cumque eo tempore Thomas Anſelmus typographus Tubingenſis editione librorum eruditione praeſtantium rem literariam iuuare pro virili conſtituiſſet, illi operam Philippus addixit ſuam. Et tum grande illud hiſtoriarum volumen a NAVCLERO corraſum magis ineptarumque fabularum farragine corruptum, quam accurate conſcriptum, recognouit, infinita, quae vel ſuperuacanea erant, vel fide indigna, reſecuit, confuſa in ordinem redegit, corrupta emendauit, mutila compleuit, alium-

x) Etiam hic Iuſtingae in Sueuis natus fuit, Vid. ADAMI Vit. philoſ. p. 73. BAYLE Dict. T. IV. Art. Stoffler p. 285. et qui paſſim eius meminit M. CRVSIVS, in Ann. Sueuicis. Cum naturali inclinatione ad matheſeos ſtudium ferretur, pro ſuae aetatis conditione in eo plurimum profecit. Fatale eius Bibliothecae, chartis inſtrumentisque mathematicis incendium fuit, quod omnem ſupellectilem eius librariam conſumſit. Quia autem Sebaſtianus Munſterus eius Mſc. et quaecunque ille inuenerat, ſibi deſcripſerat, hac ratione diligentiſſimi viri labores conſeruati ad poſteros ſunt, Munſtero tamen egregie eo vitulo arante. Obiit octogenarius anno 1533. XIII. Cal. Mart. relictis Ephimeridibus, ratione compoſiſitionis aſtrolabiorum, Comm. in Procli Sphaeram, Tr. de duplici proiectione terrae in planum, aliisque de quibus poſt GESNERVM videndus VOSSIVS de Scient. mathem. p. 186. Inclaruit praedictionibus aſtrologicis: Diluuium enim in annum 1524. mundique finem in annum 1558. definiebat, in vtroque falſus. Vid. BAYLE l. c. not. B. Si CALVISIO ad ann. 1531. fides, mortis genus ex camerae corruentis vel potius repoſitorii collapſi conquaſſatione ſibi quoque praedixit. Alii tamen peſte extinctum eſſe referunt.

aliumque prorſus et concinniorem multo vultum libro reddidit, effecitque, vt maiori in poſterum vtilitate liber ille legi adhiberique poſſet, et a multis adpeteretur [y]. Eo vero ſexennio, quod in Tubingenſi academia Melanchthon exegit, frequentiſſima ei multaque fuit occaſio, cum Capnione conuerſandi, quae res ſtudia Melanchthonis literaria valde adiuuit. Quotiescunque enim Stutgardia Tubingam diuertebatur Capnio, in Scholaſtico apud Philippum diuerſoriolo commorari, quam commodiorem locum deligere maluit. Cumque in eodem cum illo collegio cibum caperet, fauentiſſima illi occaſio inde enata eſt, ex abundantiſſimae viri illius celeberrimi doctrinae penu ſua horrea locupletandi. Sed et alia illi ratio Capnionem deuinxit. Feruebant enim eo tempore certamina, quae Reuchlino cum monachis quibusdam ex familia Dominici et Colonienſibus theologis Iudaeomaſtigis intercedebant, de quibus infra in Reuchlini vita plura commemorabimus [z]. Quae cum valde moleſta Reuchlino accidiſſent, qui crudeliter ab iniquiſſimo bipedum genere vexabatur, ſuam pariter atque literarum, maxime philologicarum, quibus exitium parabatur, cauſſam ſtrenue defendit, multaque ſcripſit, partim Romam, partim ad imperatorem miſſa. Haec pleraque Philippus ipſe manu ſua deſcripſit, cauſſamque bonam quibus potuit rationibus adiuuit. Plurimum tamen eo tempore in philoſophiae ſtudiis verſata eſt Melanchthonis diligentia. Quae cum nugis tricisque deteſtandis ea aetate in academia Tubingenſi mire diſcinderentur, tantaeque inter Nominales et Reales orirentur controuerſiae, vt ad dimicationes quoque et pugnas haud raro partes diſcederent, concertationibus non tantum pertinacibus verborum, ſed manuum quoque violentis; indignatus Philippus, contubernium bonarum artium et philoſophiae ſtudiis deſtinatum, in contentioſam inimicamque factionum acerrime praeliantium arenam conuerti, ad ſananda iſta diſſidia, melioremque philoſophiae ſenſum iuuentuti inſtillandum animum adiecit. Quod qua ratione fecerit, ita narrat CAMERARIVS [a]: *Philippus, qui certam docendi diſſerendique rationem probaret, et Ariſtotelica in hoc genere primas tenere intelligeret, magnificas et ſplendidas et amplas alteras diſputationes non amabat. Quamuis autem in verborum contentionibus ſuam ſententiam ita aſſereret, vt aduerſantes facile refelleret; id tamen eximia humanitate, et parata omnibus, qui vti vellent, opera perfecit, vt ſua auctoritate inter ſectas illas odia reſtinguerentur, et quamuis ſtudia diſcreparent, voluntatum tamen maneret coniunctio.*

§. XLVII.

y) CAMERARIVS p. 16. WINSHEM. p. 290. ex his BAYLE et BAILLET. ll. cc.

z) Videndus ipſe MELANCHTHON. Or. de Capnione T. III. Declam. p. 294. add. MAIVS Vita Reuchlini p. 148.

a) p. 22. 23.

Melanchthonis Vitebergam vocati merita de philoſophia.

§. XLVII. Ita confecto per ſexennium artium et philoſophiae curſu in academia Tubingenſi ad aliam literarum ſedem munusque amplius Melanchthon vocatus eſt, cum eius dotibus et doctrina vti diuina prouidentia conſtituiſſet. Nempe cum academiam recens Vitebergae fundatam optimis et eruditiſſimis magiſtris ornare cuperet Fridericus Saxoniae dux et elector, cui a prudentia ſapientis nomen haeſit, isque anno MDXVIII in comitiis Auguſtanis Capnionem et per literas et coram interrogauiſſet, qua ratione nouae literarum ſedi proſpici conductis viris doctiſſimis poſſet, Melanchthon optimo principi a Capnione vehementer commendatus eſt, quippe quem ea doctrina illoque literarum cultu praeſtare noſſet, quo non poſſint non ad ſcholam recentem magna ornamenta et vtilitas haud parua accedere [b]. Quo de conſilio Capnionis digna ſunt lectu, quae annotauit illuſtris Seckendorfivs [c]. Quamuis autem adhuc iuuenis eſſet Melanchthon, ita tamen iudicium Reuchlini apud principem valuit, vt poſtquam de eo conducendo ille cum Philippo egiſſet, is ad docendam linguam Graecam ab electore vocaretur. Cui vocationi, quae ampliſſimum Melanchthoni campum aperiebat orbi literato inſeruiendi, paruit, inque ea vrbe VIII Cal. Septembris, vt obſeruatum Melch. Adamo [d] appulit. Magnis iam eo tempore ſucceſſibus vſa erat reformatio doctrinae a Martino Luthero inſtituta, qui eiectis indulgentiarum, quas vocant nundinis caſtiorem euangelii profeſſionem reuocauerat: adeoque in theologiae ſtudio cuncta nitorem ſpirare coeperant et emendationem prae ſe ferebant. Aſt in philoſophia artibusque liberalibus atra nox ingeniis adhuc incumbebat, cunctaque barbarie ſituque obduxerat. Cuius teſtem habemus αὐτόπτην Winshemivm [e], narrantem, *adeo difficile fuiſſe huic calamitati mederi, cum omnia foeda barbarie ceu denſa caligine obruta iacerent, vt multi barbarico coeno ſepulti etſi propter principis auctoritatem palam aduerſari minus auderent, tamen clam vel contemnerent, vel obtrectarent, deeſſent praeterea exempla Graeca, et officinarum typographicarum miniſterium, ita vt auditores deſcribere cogerentur propter exemplorum inopiam, quae explicabantur.* Neque haec ad ſolas literas Graecas et Latinas pertinebant, ſed in philoſophia quoque melior lux ingeniis non affulſerat. Explicabatur enim *expoſitio magiſtri* Petri Tartareti *ſuper ſummulas* Petri Hispani, *cum allegatione paſſuum Scoti doctoris ſubtiliſſimi*, cuius editionem procurauit Martinus Mellerſtadius Pollichius, ſumtus editionis ſuppeditauit ipſe princeps elector [f]. Ex his de reliquis iudicari et ex hoc vngue leo cognoſci poteſt. Valde haec philoſophandi barbaries offendit Lutherum, qui quam male conſultum eſſet

b) Camerarivs p. 24. 25.

c) Hiſt. Lutheraniſmi L. I. §. 33. add. 2. p. 44.

d) Vit. Theol. p. 330. Seckendorf. l. c. p. 43. Non itaque hic primus fuit, qui hunc aduentus Philippi diem deſignauit, quod putauit Colervs in Epiſt. ad Cel. Hevmannvm Act. phil. Vol. II. p. 604. inſerta, qua memoriam huius aduentus vir doctus recoluit.

e) p. 292.

f) Vid. Elswich. l. c. §. 8. p. 17.

eſſet ingeniis iuuenum philoſophiam affectantibus, vt erat iudicio maximo, probe perſpexerat, vt ſupra luculentis teſtimoniis demonſtratum. Cum ergo Vitebergenſibus Muſis iunctus eſſet Melanchthon, mox amicitiam cum eo iniit vir magnus, illumque eo permouit, vt emendando quoque artium et philoſophiae curriculo manum admoueret, eiectisque illis purgamentis Parnaſſi caſtiorem doctrinam et elegantiores libros introduceret. Quod licet innumeris, vti dictum, premeretur difficultatibus, intra paucos tamen annos, teſte iterum, qui tum ſtudiorum formandorum cauſſa ab ore Philippi pendebat WINSHEMIO, Philippus eam lucem non tantum linguarum, ſed et ceterarum optimarum diſciplinarum ibi extulit, vt vnius huius viri ingenio et opera haec ſchola facile ceteras in Germania academias celebritate ſuperaret. Ipſe vero Philippus cum manum operi admouiſſet, ad condenda noua et artium, et diſciplinarum philoſophicarum ſyſtemata animum adplicuit, illudque diſciplinae philoſophicae genus introduxit, quod in antecedentibus accurate delineauimus. Quod cum elegantia, ordine et perſpicuitate ſe egregie commendaret, denſa illa barbariei caligo, quae ingenia obſederat, ſuppreſſa, et doctrinae elegantioris lux reſtituta eſt. Ab eo tempore arctiſſima inter Lutherum illumque interceſſit amicitia, qua communi cura laboreque reſtituendae veritati, profligandis erroribus, ordinandae eccleſiae, defendendae euangelii doctrinae, leuandisque, quae ex omni parte coetui puriori imminebant calamitatibus et periculis manus iunxere ſocias, et cum temperamento gauderent diuerſiſſimo voluntatum tamen conſenſione et mira inter vtrumque concordia maximum illud ſaxum feliciſſimo ſucceſſu voluerunt, quod ringente licet inuidia, immortalem fecit heroum incomparabilium memoriam [g]. De quibus tamen Philippi conatibus et laboris induſtria, eccleſiam quouis modo iuuandi, cum in annalibus eccleſiaſticis dici ſoleat, pleraque etiam accurate proſecutus ſit SECKENDORFIVS, hoc loco, vbi alia agenda ſunt, nihil addimus. Illud tamen ſcriptionis noſtrae ſcopus notare iubet, plurimum Lutheri profunditati et immenſo, quo vtebatur, iudicio profuiſſe perſpicuitatem et lucem illam ingenii, qua excellebat Philippus, eiusque elegantiam doctrinae ſoliditati Martini plurimum luminis addidiſſe. Quamuis audiendi non ſint, qui Lutherum nobis barbarum et ab omni humaniori diſciplina imparatum ſiſtunt, contenduntque, Melanchthonem ſolum medicam manum Lutheri ſcriptis admouiſſe, elegantiam et dicendi nitorem addidiſſe, et ita lectori commendauiſſe, quod poſt alios inſigni mendacio repetit HADR. BAILLETVS [h], ipſum enim Lutherum ſuo cortice nauauiſſe ſatis euictum eſt atque exploratum. Illud autem verum eſt, Lutherum conſiliis Melanchthonis vſum eſſe, ſi quid ſa-

g) Confer. quos laudat FABRICIVS Centifol. Luther. P. I. p. 436. P. II. p. 823. De hac amicitia extat Georgii Sabini epitaphium Melanchthonis:
Hic inuicte tuus, collega Luthere, Melanchthon
Non procul a tumulo conditur ipſe tuo.
Vt pia doctrinae concordia iunxerat ambos,
Sic ſacer amborum iungit hic oſſa locus.

h) loc. cit. conf. SECKENDORF. l. c. TEISS. Eloges T. II. p. 36.

crarum linguarum meditationi curaeque illius occurriſſet, cum Graece doctiſſimum eſſe Philippum optime noſſet, intelligeretque, quantis artium liberalium praeſidiis, quinimmo philoſophiae quoque copiis eſſet inſtructus. Et haec quoque cauſſa fuit, cur ad thraſonem Eccium in colloquio Lipſienſi aggrediendum oppugnandumque Philippum ſecum commilitonem adduxerit. In quo congreſſu cum linguarum et philoſophiae auxilio valde Eccium Melanchthon premeret, illi impatienter Philippi doctrinam ferenti has voces expreſſit: tace tu, Philippe, ac tua ſtudia cura, nec me perturba [i]. Ab eo vero tempore promouendae cauſſae Dei, doctrinaeque euangelii tum domi apud iuuentutem, tum foris in diuerſis eccleſiis diſſeminandae confirmandaeque totus inſudauit Philippus, et ore pariter ac ſcriptis pro euangelio ſtetit, calamumque haud raro, vt in ipſis comitiis Auguſtanis anno MDXXX factum, commodauit, conuentibus plurimis interfuit, et nihil non cum Luthero egit, quod tanto negotio inſeruire poſſe intelligebat. Quae tamen enarrare omnia, et indefeſſa tanti viri in rem ſacram et eccleſiam ſtudia deſcribere huius loci haud eſt. Neque tamen magnis rebus intentus, artium et philoſophiae curam abiecit, ſed quam ſemel reſtituere coeperat diſciplinarum elegantiam augere, polire, emendareque contendit: Teſtem damus, iuſtum eius rei et intelligentem arbitrum IOACH. CAMERARIVM [k], ita de Melanchthone ſcribentem: *Scholaſticorum doctrinam publice priuatimque aſſiduo exercebat Philippus Melanchthon, optimarum artium ſtudia confirmando, et expoliendo, ordiens ab horum quaſi pueritia, et progrediens ad vltimam velut aetatem, id quod annis aliquot perfecit, vt initium cum fine denique coniungeretur et coiret, et omnis iſta tractatio orbe vno comprehenſa abſolueretur, cuius Graecum nomen eſſe placuit* ἐγκυκλοπαιδείαν. Quod conſilium vt exequeretur, et ipſe quidem iuuentutem in collegiis manu fideliter duxit, et per diſcipulos quoque, quos in iſto ſtadio feliciter currentes educauerat, duci curauit, et habitis frequenter declamationibus, ab aliis plerumque recitatis, et iunctim poſtea laudabili conſilio editis [l], de diſciplinarum et philoſophiae ſtudiis pulcherrime diſſeruit. Quae orationes imprimis illis legendae ſunt, qui, quae magni viri de artibus et philoſophia et de libris ſcriptorum veterum optimis, ſententia atque iudicium fuerit, intelligere cupiunt. Eleganter enim, et doctiſſime, magnaque perſpicuitate de grauiſſimis argumentis diſſeruit, et conſilia vbique inſperſit luculenta et vtiliſſima, et eam quoque philoſophicae hiſtoriae notitiam haud raro exhibuit, vt facile pateat, optimis ſubſidiis inſtructum ad philoſophiam eum acceſſiſſe. Vnde non ineptum laborem ſuſcepit GEORG. RICHTERVS, eccleſiaſtes Gorlicenſis, qui iudicia ſcholae Melanchthonis [m], ex

i) WINSHEM. l. c. p. 294.

k) pag. 57.

l) Prodiere quinque tomis Argentorati et Vitebergae ab an. 1544. ad an. 1565. editis. Acceſſere poſtea Tomus VI et VII 1571. 1586. vid. Ven. VOGTIVS Cat. libr. rar. p. 385. Bibl. Hamburg. Hiſtorica Cent. II. p. 141 ſeqq. Cent. III. p. 140 ſqq.

m) Titulus integer libri infrequentis hic eſt: Iudicia florentis ſcholae Melanchthonis de lectione bonorum auctorum, in omni genere diſcipli-

ex his declamationibus collegit, ex quibus ingenium Melanchthonianum ſuis facile coloribus diſcerni, et quantus in his quoque literis vir fuerit, cognoſci poteſt. His vero artium et diſciplinarum reſtituendarum ſtudiis Philippi debemus Compendia philoſophica ab eo emiſſa, *Dialecticae*, *Doctrinae moralis* et *phyſicae*, itemque *de Anima*, quorum innumerae fere proſtant editiones. In quibus epitomis philoſophicis fatetur, *ſe, includere in artium et methodi ſepta; nullum fere quoque ſuorum librorum, praeſertim philoſophicorum eſſe integrum ac abſolutum; aſt ſe commodum iuuentutis reſpicere* monuit [n], *idque in ſcholis quaerere: et quanquam ipſe multa in ſuis deſideret, ac deeſſe agnoſcat, ex ingenii ſui tarditate, iniuriis fortunae, et aularum quoque debilitate atque otii penuria: tamen minus poenitere laborum, ſi ſuperiorum annorum cogitet inſcitiam.* Quam excuſationem veram eſſe et magnopere pro Philippo valere, aequus iudex facile conceſſerit. Maxime vero inter labores philoſophicos curae fuit Melanchthoni, dialecticam perficere, eamque ab inutilibus Scholaſticorum tricis et nugatoria ſubtilitate ad vtilitatem ſcientiarum omnium traducere [o]. Ante Philippum enim vt vbique fere, ita in academia Vitebergenſi quoque tota dialecticae diſciplina inanibus ſtrophis et inutilibus cauillationibus abſoluebatur. Id quod memorabili WINSHEMII [p] loco illuſtramus, eo quod ſtatum philoſophiae eo tempore, quo eius emendationem ſuſcepit Melanchthon clariſſima in luce ponant. Ita vero ille: „Extant ab Ariſtotele ſcripti in dialectica libri multi, qui communi nomi-„ne et titulo inſcribuntur, Organon logicum, quorum alii de aliis artis „partibus agunt, ſed cum in his tantum ſit caliginis et tenebrarum, vt „ſuperior aetas, quae Ariſtotelicae doctrinae pene plus, quam verbo Dei, „dedita fuit, ſe inde euoluere non poſſet, accidit, vt multi huic malo me-„deri, et his tenebris lucem aliquam afferre conarentur. Hi vero cum „linguarum et dicendi artium adminiculo deſtituerentur, et in barbarico „coeno ſepulti ac infantes eſſent, nec ſcribendi aut dicendi vſum vllum „haberent, non modo hoc non potuerunt efficere aut conſequi, Ariſto-„telicas tenebras vt illuſtrarent, ſed et has ipſas tenebras ipſi maioribus „tenebris, et ambagibus inuoluerunt atque obſcurarunt. Ita accidit, vt riui „fontibus magis turbidi ac limoſi eſſent. Hoc in numero cum alii multi „(fuit enim haec praecipua ſcholarum doctrina eius aetatis) tum et Tar-„tareus recenſetur, eum vt praeſentem Deum haec ſchola ante aduentum „Philippi coluit, de quo, vt venuſte, ita vere luſit quidam:

Tartara quod vincis et coecae nubila mentis
Nomen conueniens ergo libelle tenes.

ſciplinarum, in quibus infinitae regulae ſtudiorum adoleſcentiae continentur; collecta ex tomis intimationum, declamationum, epiſtolarum et praefationum Philippicarum et ex aliis Philiphilipporum didacticis et orthodoxis ſcriptis in vſum iuuentutis ſcholaſticae, Viteb. 1592. Isleb. 1597. quae editio titulum habet: Criſes Melanchthonianae vid. de hoc libro STRVVIVS Introd. in Hiſt. lit. p. 397. WOLF. Praef. ad Caſaub. §. 7. p. 10. TEISSIER Elog. T. II. p. 50.

n) Epiſt. L. I. p. 350. ADAM. Vit. theol. p. 361.

o) Conf. Praef. Erotem. dialect. p) p. 298.

„Reuera enim denſa caligine et tenebris plusquam tartareis inuoluti ſunt „illi commentarii. Accidit igitur in ſcholis tunc verſantibus, quod acci„dere neceſſe fuit, vt cum totam vitam in hac pene ſola arte conſumerent, „ad eius tamen cognitionem nunquam peruenirent. Sed in puerilibus et „ſpinoſis altercationibus Scholaſticis tempus ſine fructu terebant. Cum„que proprium ſit huius artis officium, has duas virtutes, vt inſtruat nem„pe, vt iudicium formet, et fontes inuentionis oſtendat, ipſa vtraque hac „virtute penitus deſtituebantur. Ad iudicandum enim magis inepti erant, „quam vel vlli idiotae, inuentionis autem ne nomen quidem norant. „Inanibus tantum rixis inter ſe certabant. Socratesne an Plato curreret, „ita miſere tota illis vita labore inani ſine fructu conſumebatur“. Hactenus ille; ex quo teſtimonio patet, ſatis magna fuiſſe merita ſummi viri, *quod*, vt hoc eiusdem ediſſeramus verbis, *haec laborioſiſſima et fideliſſima apicula peruolauerit per vniuerſos doctrinarum campos*, *atque inde ex variis ſcriptorum floſculis lectiſſimum et dulciſſimum fructum in fauos digeſſerit.* Id enim potiſſimum reſpiciebat Melanchthon, vt miſſis inutilibus nugis et ſuſceptis ſine fructu diſputationibus dialecticae Peripateticae praecepta ad verum, quem in diſciplinis reliquis habere poſſunt vſum transferrentur. Vnde iterum laudatus Philippi Encomiaſtes, iudicauit, „ſi nullo alio orbem philoſophicum beneficio praeceptor affeciſſet, quam „quod vel vnam hanc diſciplinam in tam luculentum, diſcentibus com„modum, et obuium compendium, atque in vnum quaſi corpus contu„lerit, et hanc lucem huic reginae ac gubernatrici diſciplinae praebuerit, „quae antea in tenebris plusquam Tartareis, quam alte et ſecure ſedebat; „tamen vel ob hoc vnum beneficium ei non poſſe pro merito gratiam re„ferre totam in aeternum poſteritatem. Agnoſcere haec multos aliis in „locis viros doctos et bonos, proque hoc beneficio, quod Ariſtotelici „pelagi fluctibus erepti ſint, Deo gratias agere, et frui hoc beneficio di„uino ea, qua bonos ac pios decet pietate ac gratitudine“. Quae licet nimia forte dicta queant videri, facile tamen ferri et admitti poſſunt, ſi eum prioribus et inutilibus dialecticae artis vitilitigationibus Melanchthonis comparetur dialectica. Quae cum vitae et diſciplinarum vſibus eſſet adaptata, vniuerſi orbis philoſophici plauſum meruit. Cuius memorabile exemplum narrat IOANNES MATHESIVS [q], qui eo tempore vixit, et ab horum virorum ore pependit: magnum quendam virum, in academia Viennenſi libere faſſum eſſe, quamuis ſaepiſſime legerit Petrum de Span, nec ſe tamen nec collegas ſuos ſciuiſſe, quid ſit medius terminus in ſyllogiſmo, donec rationem eius ex Philippi dialectica didiciſſent. Valde vero Philippo philoſophanti profuere diſciplinae mathematicae, quas eum a Stoeffelero in Tubingenſi academia didiciſſe ſupra memorauimus. Quod cur ſuſceperit, quodque ab artibus mathematicis auxilium philoſophiae ſperandum eſſe putauerit, cum ipſe in Declamatione *de Mathematicis*

q) Conc. de Vita Lutheri p. m. 65. a.

ticis diſciplinis [r] luculenter expoſuerit, eum ipſum adire lectorem iubemus. Qua ratione vero hunc in finem academiae ſtudia ornauerit, et imprimis ſiderum cognitionem, accerſito eam in ſcholam Caſpare Bornero promouere ſategerit, apud CAMERARIVM [s] legi poteſt. Omnium vero maxime in Melanchthone laudandum eſſe exiſtimamus, quod philoſophiae facem praetulerit hiſtoriam; cuius luculenta paſſim exhibuit ſpecimina. Cum enim per omnis aetatis ſcripta apis inſtar vagando, vtiliſſima quaequae magno iudicio decerpſiſſet, et in vnum quaſi horreum congeſſiſſet, ex veris fontibus omnem philoſophiae hiſtoriam magno collegit digeſſitque acumine. Nec errabimus magnopere a ſcopo affirmantes, omnem aetatem Scholaſticorum ſimul ſumtam vni Melanchthoni in philoſophiae hiſtoria concedere debere, nec eius lumina attingere. Cuius ſi quis exempla cupiat, luculenta iucundaque inter declamationes haud pauca inueniet; vna vero *de Studiis veteris philoſophiae* oratio, quam ex calamo Philippi pronunciauit gener ſoceri eruditione in hoc quoque argumento non indignus Caſpar Peucerus, ſatis demonſtrabit, quam egregie Philippi doctrinam adiuuerit veteris philoſophiae cognito. Ex his vero, quae pro inſtituti ratione differuimus, ſi iis iungantur, quae in antecedentibus de philoſophandi methodo Melanchthoniana prolixe attulimus, facile de ipſa Philippi philoſophia iudicium formari poterit. Si enim vel ipſam viri ſummi ſtudiorum rationem, vel docendi, quam adumbrauimus, methodum, vel diſcipulos intueamur, ſole meridiano clarius conſtabit, non ſine vrgente ratione nos Melanchthonem inter Ariſtotelicos γνησίως tales retuliſſe, eique primum inter Proteſtantes locum recte tribuiſſe. Non diffitemur, Melanchthonem quidem Heidelbergae Tubingaeque Peripateticam doctrinam edoctum, plurimum ſibi ſatisfeciſſe viſum eſſe, quod ex Graecis Ariſtotelis interpretibus pulchriora quaedam centonibus Scholaſticis didiciſſet: cum autem ex Tubingenſi academia in Vitebergenſem euocatus eſſet, ibique contracta cum Martino Luthero amicitia, eiusque iudicandi vim admiratus audiuiſſet, quam ſtrenue ille in Ariſtotelem Scholaſticum inueheretur, ſimilia ſtatuiſſe, cumque magna, quae ex illa labe in eccleſiam redundauerant detrimenta damnaque intellexiſſet, ſatis dure de Ariſtotele fuiſſe locutum, ipſamque Lutheri ſententiam diſerta apologia defendiſſe [t]. Id enim *capite huius libri primo* euidenti teſtimoniorum nube ipſi demonſtrauimus. Nec id magnopere mirabitur, qui, vel ſummam, qua iam tum potiebatur Lutherus auctoritatem, ingentemque, quo in emendandam eccleſiae doctrinam ferebatur feruorem cogitauerit, vel expenderit, Melanchthonem vix viginti vniusque annorum aetatem ſupergreſſum, et ingenio ſubtimidum, nouum quoque in iſtis ſedibus hoſpitem, attemperauiſſe ſe eorum moribus, quos vigere eo in loco videbat. Vnde factum, vt in diſputatione quadam

r) T. III. p. 239 ſeqq. vbi Io. Regiomontani vitam enarrat. Laudatur ideo VOSSIO de Scient. math. p. 111. s) p. 75. 76. ADAM. Vit. phil. p. 197. t) Conf. BAYLE l. c. not. K.

dam primo iſto aduentus ſui tempore habita Ariſtotelem vaniſſimum ſophiſtam vocare non erubuerit [u]. Ideo inter Ariſtotelis aduerſarios Melanchthonem referre non dubitauit RAPINVS [x], recte ideo notatus clariſſimis viris P. BAYLE [y] et G. STOLLIO [z]. Verum mutauiſſe cito Melanchthonem animum, vel, quod rectius dicitur, priſtinam mentem illi rediiſſe, omnino, niſi fallimur, dicendum eſt. Nam vt alia ſententia, et diuerſa, a Luthero opinione ducebatur, putabatque, non tam ipſum Ariſtotelem Graecum, quam Scholaſticum a Luthero damnari, inique vero ferendum eſſe recte ſtatuebat, imperium Ariſtotelem in theologia obtinere, id quod haud contemnendis rationibus contra Didymum Fauentinum ipſe demonſtrarat: ita, ſi haec ab Ariſtotele ſeparentur, ſatis ferri eum poſſe iudicabat, ratus, fore, vt ſi Ariſtoteles ſibi reddatur, liberetur que a ſeruitute Scholaſticorum intraque philoſophiae cancellos redactus a liminibus theologiae arceatur, emendentur quoque, quae impia atque profana eius ſyſtemati ineſſent, res omnis in vado ſit, nec periculum eccleſiae ab eo metui debeat [a]. Qua opinione ſemel concepta cum ipſum Ariſtotelem eiusque interpretes Graecos legiſſet, non deſperandum eſſe iudicauit, vt ex ipſo Ariſtotele pulchrior reſtituatur philoſophiae facies. Quamuis autem eclecticam philoſophandi methodum melius ſubſtituiſſet, cauſſis tamen, quas ſupra enarrauimus impeditus, et praeiudicio ſectariae philoſophiae quaſi compedibus vinctus, a tramite Peripatetico diſcedere non potuit. Qua in ſententia mire confirmatus eſt, cum hominum ineptorum, qui Anabaptiſticos errores diſſeminabant, furoribus omnem eiici philoſophiam, omnemque accurate ratiocinandi artem pedibus conculcari, inque hoc ignorantiae aſylo praeſidium deteſtabili fanaticiſmo quaeri cerneret. Ex his enim ſui temporis circumſtantiis recte inferebat vir prouidus et ſupra modum acutus, opus eſſe philoſophia quae artem ratiocinandi traderet, iuſtisque limitibus animum coërceret, et prudentem ſtatuendi rationem doceret. Id quod ex illis, quae ſupra diximus, et ex parte quoque a CAMERARIO [b] tacta ſunt, certum eſt atque indubitatum. Huius vero generis Ariſtotelicam philoſophiam eſſe, Melanchthon iudicabat, in qua doctrinam de methodo eleganter tradi, eam autem in reliquis ſectis negligi cenſebat, hincque valde Ariſtotelicam dialecticam commendabat: vt ex *praefatione ad Erotemata dialecticae* liquet [c]. Non quidem ea mentis caligine oppreſſus Melanchthon putandus eſt, vt eclecticam philoſophandi rationem, quae veritates per ſectas diſperſas colligit, et in vſum vertit contemneret. Alia eum praecepiſſe, ſupra iam memorauimus, et notabili loco monet [d]: *Nolo philoſophando quenquam nugari: ita enim fit, vt communis etiam ſenſus obliui-*

u) Vid. Relat. innoc. 1705. p. 659. Act. philoſ. Vol. II. p. 594.
x) Reflexions ſur la philoſophie p. 451.
y) loc. cit. not. (K)
z) Hiſt. lit. P. II. c. 1. p. 394.
a) Conf. SECKENDORF. L. I. p. 108.
b) pag. 47.
c) Faſſus id eſt CARAMVEL Theol. rat. T. II. p. 42.
d) De Studiis corrigendis T. I. Declam. p. 506.

uiſcare. Sed ex optimis optima ſelige, eaque cum ad ſcientiam naturae tum ad mores formandos attinentia. Ea in ſequentibus pluribus commendat, huicque fini obtinendo adhibendam eſſe eruditionem Graecam ſuadet, legique theologos, hiſtoricos, oratores, poëtas cupit, ita tamen, vt rem quisque ipſam adſequatur, non vmbram rerum. Huic vero ſcopo inſeruire poſſe putat, et valere plurimum iudicat Ariſtotelis moralia, leges Platonis, Homerum fontem omnium diſciplinarum, Virgilium ac Horatium. Quae omnia in ſequentibus mira eruditione explicat, dignus qui ipſe legatur, cum optima conſilia ſuppeditet. Verum non haec ita ad rhombum applicuit Melanchthon, vt ſectariam philoſophiam omnem deſerendam eſſe ſtatueret; cui et obſtabat temperamentum Philippi timidum, placidoque quidem animi motu profluens, at ad concipiendas maiores concitationes mentis, quas philoſophiae emendatio poſcebat, ineptum; et impediebat conſilium exemplum maximorum virorum, qui cum philoſophiam a barbariei iugo liberandum ſuſcepiſſent, in ſectaria tamen philoſophia perſtiterunt. Satis itaque philoſophantium coetibus, quin et ipſi eccleſiae conſultum eſſe vir optimus cenſebat, ſi collata philoſophia, quam ex ſectis optimam elegiſſet, cum ſcriptura ſacra, illius defectum ex huius plenitudine ſuppleret emendaretque. Id enim diſerto teſtimonio euincunt *Theſes publicae* ventilationi a Philippo *anno MDXLII* expoſitae, quas ex tenebris iterum protraxit B. Io. Chr. Colervs[e]; inter quas *vigeſima* haec praecipit: *Prodeſt ſtudioſis erudita collatio philoſophiae et doctrinae, quam Deus de ſua voluntate et de vita perpetua tradidit eccleſiae.* Quae ſi cum antecedentibus comparentur, clare demonſtrant, ſupplementa Philippum philoſophiae atque emendationem ex reuelatione quaeſiuiſſe. Cum itaque certum ſtatutumque eſſet, Melanchthoni in ſectaria via philoſophari, delectu inter ſectas Graecanicas habito, ad Ariſtotelicam velut optimam peruenit, cum ſe illi reliquae non probauiſſent. Valde vero contemnebat, et velut inimicas Chriſtianae ciuitatis decretis damnabat ſectas Epicuream et Stoicam, nec meliora dare incertitudinem Academicorum iudicabat. Ita enim ſatis luculenter[f] *reliquae ſectae plenae ſunt ſophiſtices, et abſurdarum et falſarum opinionum, quae etiam moribus nocent. Nam illae hyperbolae Stoicorum ſunt omnino ſophiſticae, bonam valetudinem, opes et ſimilia non eſſe bona. Commentitia eſt ἀπάθεια falſa et pernicioſa opinio de fato. Epicurus non philoſophatur, ſed ſcurratur, cum affirmat, omnia caſu extitiſſe, tollit primam cauſſam, et diſſentit in totum a vera phyſicorum doctrina. Fugienda eſt et academia, quae non ſeruat methodum, et ſumit ſibi licentiam immoderatam omnia euertendi: quod qui facere ſtudent, hos neceſſe eſt multa ſophiſtice colligere.* Reſtabat itaque Pythagoreo-

e) Act. phil. l. c.

f) De Vtilit. phil. T. I. p. 353. conf. T. II. p. 360.

goreo-Platonica et Ariſtotelica ſecta. Quamuis autem Platonem tum ob doctrinae vbertatem, tum ob praeclaras de Deo diuinisque ſententias magni faceret, eumque a doctis viris diligenter legendum eſſe contenderet, vt ex elegantiſſima declamatione, qua *Vitam Platonis* deſcripſit, et obſeruationes inſperſit prorſus egregias, conſtat, praeferendum tamen Ariſtotelem eſſe ſtatuit ob ordinem et methodum. Duobus ea de re locis mentem ſuam aperuit Philippus, nempe in *Vita Platonis* [g] et in *Vita Ariſtotelis* [h]. Vterque legendus et comparandus cum altero, vt de vera Melanchthonis mente conſtet. Dabimus ipſa viri magni verba, vt euoluendi taedio lectorem liberemus, praeſertim cum ſatis rara ſint declamationum Philippi volumina, nec vbique, praeſertim extra Germaniam occurrant [i]. In priori vero ita diſſerit: *Cum eam, quam toties Plato praedicat methodum, non ſaepe adhibeat, et euagetur aliquando liberius in diſputando, quaedam etiam figuris inuoluat, ac volens occultet, denique cum raro pronuntiet, quid ſit ſentiendum, aſſentior adoleſcentibus potius proponendum eſſe Ariſtotelem, qui artes, quas tradit, explicat integras, et methodum ſimpliciorem, ceu filum ad regendum lectorem adhibet, et quid ſit ſentiendum plerumque pronuntiat. Haec in docentibus vt requirantur, multae graues cauſſae ſunt. Vt enim ſatis dentibus draconis a Cadmo ſeges exorta eſt armatorum, qui inter ſe ipſi dimicarunt, ita, ſi quis ſerat ambiguas opiniones, exoriuntur inde variae ac pernicioſae diſſenſiones.* Et poſt pauca ſubiicit: *Cum afferet lector Ariſtotelicam methodum, facile quaſi intra certas metas includet eas res, quae apud Platonem late diſſipatae ſunt. Et hanc fuiſſe Ariſtoteli cauſſam arbitror, cur methodum adeo exiliter conſectaretur, vt ea, quae a Platone acceperat collecta, et quadam oeconomia atque ordine diſtributa, poſteris integre traderet. Etſi quaedam limare etiam ac corrigere voluit, rerum tamen in ſumma non magna eſt diſſimilitudo. Nec difficile eſt prudentibus videre, vter in qua parte praeſtet.* Haec in ſequentibus pluribus explicat, et in moralibus potiſſimum Platonem probat, inque iis Ariſtotelem illius vitulo arauiſſe oſtendit. Verum in Ariſtotele laudat, *quod dialectica integra ſint, et phyſica ſint eruditius inchoata ab ipſis laribus, hoc eſt, a primis initiis et perducta ad deſcriptionem naturae animalium; ethica etiam ſimplicius tradantur.* Inde orationem hoc epiphonemate claudit: *Amemus igitur vtrumque, et cum in Ariſtotele mediocriter verſati fuerimus, alterum etiam propter politicas materias et propter eloquentiam legamus. Habet ſuos quosdam locos, propter quos eruditos delectare poteſt. Diſputat enim ſatis grauiter de immortalitate animorum humanorum et philoſophiae finem vbique conſtituit, agnitionem DEI.* Egregie quoque in fine monet, *prudentiam adhibendam eſſe in diſcernendis doctrinarum generibus, et explodendos eſſe ineptos illos, qui offundunt caliginem euangelio, immo obru-*

g) T. II. p. 370. h) T. III. p. 351. i) Vid. Crenius Animadu. philol. P. I. p. 13.

obruunt ac delent euangelium, cum transformant in Platonicam philoſophiam. Haec illo loco Melanchthon ſatis dilucide et erudite. Altero loco, poſtquam vitam Ariſtotelis ſimili eruditione et iudicio enarrauiſſet, de genere philoſophiae ſe dicturum promittit, cur Ariſtotelicum maxime nobis in eccleſia vſui eſſe arbitretur. *Conſtare* putat *inter omnes, maxime nobis in eccleſia opus eſſe dialectica, quae methodus recte informat, quae dextre definit, iuſte partitur, apte connectit, iudicat et diuellit monſtroſas connexiones. Hanc artem qui non norunt, lacerant materias explicandas, vt catuli panniculos. Huius artis praecepta nuſquam tradere Platonem* monet. Inde Ariſtotelicae philoſophiae commendationem auſpicatus pergit: *Carere Ariſtotelis monumentis non poſſumus. Stoica non extant, et adparet intricatos labyrinthos et corruptelas artis fuiſſe, non ſimplicem diſſerendi viam, vtilem explicationi magnarum rerum. Venio ad phyſica. Haec etſi inchoat in Timaeo Plato, tamen ita inuoluit numeris, et aenigmatibus, vt vaticinari potius, quam docere videatur. Ariſtoteles artificioſe deducit nos ad aſpiciendam naturam certo ordine, prima ſumens exordia ex geometricis demonſtrationibus, quae oſtendunt, mundum finitum eſſe. Hac hypotheſi conſtituta, totam rerum molem partitur. Tandem hominis et animalium deſcriptiones addit: et vt homini proprias actiones attribuet, adiicit ethica, in quibus virtutum cauſſas et ordinem in natura quaerit. Nec ego nego, plurima apud Platonem ethica reperiri ſapientiſſime cogitata. Sed ſermones ſunt ambigui, multi, diuerſis locis ſparſi, quidam etiam in ſpeciem abſurdi. Minime vero exemplum vtile eſt in eccleſia, adſuefacere ingenia ad hanc diſputandi licentiam, vt abſurda defendantur, vt labefactentur certa, vt ambiguis opinionibus ſerantur certamina. Academiam igitur Pyrrhonis relinquamus, ac ſimpliciorem philoſophiam amemus, quae non ludit inanibus praeſtigiis, ſed res vtiles monſtrat, et proprie ac diſerte, quod vult, exponit, ac ſcapham dicit ſcapham.* Adeo luculenter pulchreque mentem ſuam de Platonis et Ariſtotelis philoſophia, curque hanc illi et ordine et iudicio praeferendam, eam autem non abiiciendam, ſed conciliandam cum Ariſtotele putet, exponit, vt prolixius his inhaerere, et maiori verborum ambitu Philippi ea de re ſententiam explicare non ſit opus. Ex his vero ſimul collectis, tandem definiri iuſto fundamento licet, cur Ariſtotelis philoſophiam aliis ſectis Melanchthon praetulerit. Nempe ſectam eligendam eſſe, credebat neceſſarium. Clara enim ſunt verba eius [k]: *Mihi ad mores conducere videtur, eligere ſectam, quae ſtudium habet non rixandi, ſed inquirendae veritatis, deinde quae amat moderatas opiniones.* Non ignorabat porro, cuiuis ſectae ſuos eſſe errores, eosque emendandos: aſt aliam ſectam plus, aliam minus errorum habere, et Peripateti-

 cam

k) De Vtil. philoſ. T. I. p. 334. Ex his diiudicanda, quae differit ELSWICH l. c. §. 15. p. 43.

cam minus, quam ceteras errare ſibi perſuadebat [l]. Deinde requirebat potiſſimum in eccleſia talem philoſophiam, quae methodum, et ordinem atque perſpicuitatem ſuppeditaret et iuuaret. Eam autem ſolam Peripateticam eſſe cenſebat. Quae autem in Ariſtotelis philoſophia deſiderabantur, ea partim ex ſacris reuelationis paginis emendari, partim ex Platone vel ex aliis quoque ſectis ſuppleri poſſe iudicabat: exque his omnibus neceſſitatem et vtilitatem philoſophiae Ariſtotelicae concludebat, quamuis ſobrie in ea verſandum eſſe prudenter ſtatueret. Talia cum de philoſophiae ſtudio ſentiret, iuuentuti quoque illud ſectanti identidem inculcauit, et Ariſtotelem, reiectis impuris Scholaſticorum chartis, ipſum legendum eſſe monuit. Qua de re laudatae Orationes, et imprimis illae, quae *de Studiis corrigendis*, *de Vtilitate philoſophiae*, et *de Veteri philoſophia* differunt, legendae ſunt. Ita et iudicio proprio formabatur Melanchthonis ſententia de doctrina Peripatetica, et exemplo magnorum virorum confirmabatur, et, quod non ſine veriſimilitudine ſuſpicamur, amicorum, quos celeberrimos et eruditiſſimos habebat, conſilio comprobabatur. Contulit etiam aliquid ad eligendas has partes amor elegantioris literaturae, et humaniorum diſciplinarum, quas in philoſophia Peripatetica locum aptius et facilius inuenire, quam in ceteris philoſophiae generibus, ſeculum XVI vnanimi fere ſententia iudicabat. Nec ipſa quoque animi et temperamenti Melanchthoniani conditio et natura hoc loco praetereunda eſt. Quo vſum fuiſſe ſanguineo-melancholico facile ex characteribus virtutum et vitiorum, quae illi, vt erat homo, adfuerunt, intelligi poteſt, et vel ſola credulitas, et inclinatio quaedam ad ſuperſtitionem, amore aſtrologiae iudiciariae proditam, item timiditas, et ſtudium ſe diuerſis attemperandi partibus, dicendi porro copia et perſpicuitas, cum magna quadam laboris moleſtiaeque patientia, et quae his ſunt ſimilia indicant, paſſim quoque annotata a CAMERARIO. Temperauiſſe hanc mixturam animi bonitatem et rectitudinem, vt egregiae inde animi qualitates exſurgerent, laudatiſſimi viri teſtatur hiſtoria, nec ringens inficias ire poteſt inuidia: fatendum quoque, plurimum eum hac lenitate ſua interdum eccleſiae profuiſſe [m], quanquam praeter opinionem mala inde haud pauca saepius quoque coorta ſunt, vt ab aliis demonſtratum [n]. Id autem nemo negauerit, qui paulo accuratius intelligit, quo animo quoue temperamento vere heroico oporteat eſſe illum, qui philoſophiam emendare et ad veros atque genuinos reuocare fontes cupiat, aliam prorſus animi indolem, et fortitudinem, atque excelſam quandam et inuictam vim mentis requiri, quam in Melanchthone fuit: qui, ſi modo vtilitatem publicam detrimentum haud pati intelligeret, facile paſſus eſt vetera loco ſuo non moueri, et concedendum

quid

l) Ita in iſtis Theſibus, de quibus ſupra dictum, Act. Philoſ. l. c.

m) Vid. WINSHEM. l. c.

n) Vid. Io. FRID. MAYERI Diſſ. de nimia lenitate Phil. Melanchthonis Gryphsw. 1707. 12. add. quos nominat FABR. Centifol. Luth. P. I. §. 156. p. 437. Ipſe tamen Lutherus patienter eam ferebat: Vid. IDEM P. II. p. 826.

quid eſſe temporis difficultati et hominum opinionibus ſtatuebat. Quae vt quendam animi lentorem et timiditatem, toties Melanchthoni obiectam produnt, ita ſatis cauſſam produnt, cur non cum doctrina euangelii [o], philoſophia quoque a tanto viro, his inſtructo dotibus naturae ac ingenii emendata ſit, et Ariſtoteles priſtinum obtinuerit imperium. Tacemus innumeros labores, quibus non diſtrahi modo, ſed frangi penitus vim ingenii Philippi oportuit. Cum enim domi aſſidue praelegeret, tot conſultationibus intereſſet, tot itinera ſuſciperet, poſt mortem Lutheri vero, qui ingenti ſpiritu ac vi mentis imbecillitatem Philippi toties ſuſtentauit et erexit, ſolus cum innumeris aduerſariis conflictaretur, et exhaurirentur ſpiritus controuerſiis ſynergiſticis, adiaphoriſticis et ſimilibus: mirum non eſt, nec emendandae philoſophiae, et nec Ariſtotelicae quidem perficiendae eum ſuffeciſſe, ipſumque fateri debuiſſe, imperfecta eſſe, quae in philoſophia molitus ſit. Quae quidem immortalibus meritis viri ſummi, cuius merito grata apud poſteros eſſe debet memoria, quod Germaniam noſtram barbariei coeno ſepultam erexit, et literarum illi lucem reſtituit, nihil derogant, eo quod multa tamen, ſi cum prioribus compares, atque egregia praeſtiterit, nec vnius hominis ſit, in omnibus primas tenere: at euincunt etiam, Melanchthonem interpretem magis Ariſtotelis, quam philoſophum, vel philoſophiae reformatorem fuiſſe, nec inter primae magnitudinis ſtellas in coelo philoſophico poſſe numerari. Qua de re cum acute iudicauerit Cl. HEVMANNVS [p], allatis quoque Lutheri et Scaligeri de Melanchthone cenſuris, eum adiri ipſum a lectore velimus. Laudandus tamen Melanchthon eſt, quod barbariem Scholaſticam peroſus nitidiorem philoſophiae vultum reſtituere conatus ſit, et philoſophum totum deformem a Scholaſticis tricis redditum ſibi reſtituerit, commendandus adhaec magis, quod omiſſis λεπτολογίαις et philoſophandi exilitate, quam vbique ſectatur Ariſtoteles, ad communem, quem philoſophia in vita ciuili inque diſciplinis reliquis praeſtat vſum reſpexerit, et praecepta philoſophiae, omiſſis diſputationibus otioſis, ad ſolam ingenii gloriam aucupandam comparatis, vitae inſeruire coëgerit. Quin et in eo quoque laudandus eſt, quod philoſophumena ſua eruditionis colore tinxerit, omniſque doctrinae ornatu expoliuerit, perſpicuitatem autem ſeruare diſcipulos docuerit: quorum eam imprimis virtutem fuiſſe in antecedentibus pluribus expoſuimus. Quae omnia ſatis, niſi nos egregie fallimur, euincunt, non exiguam eſſe Philippi in hiſtoria philoſophiae gloriam, quamuis cum aliis, qui ſe heroës praeſtiterunt, comparari illiſque aequiparari non poſſit. Immitius itaque cum Melanchthone agunt, quanquam diuerſo prorſus ſcopo ducti GODOFREDVS ARNOLDVS [q], et CHRISTIANVS THOMASIVS [r], qui acriter in Melanchthonem inuehuntur, quod Ariſtotelem a Luthero ex

o) Nempe in ea emendanda ſtrenuum ducem habebat Lutherum, in philoſophia neminem.

p) Act. phil. Vol. I. p. 601. Vol. II. p. 600.

q) Hiſt. eccleſ. et haeret. P. II. L. XVI. c. 10. §. 18. 19. 20. p. 113 ſeqq.

r) In Cautelis p. 89.

ex eccleſia eiectum, per poſticam iterum admiſerit, et in commendanda philoſophia eius tam ſedulus fuerit. Nam ſi concedimus, paſſum fuiſſe Philippum ea in re humani aliquid, indignum tamen viro de eccleſia literisque egregie merito tam acerbe et iniurioſe ea, cum obliuione amoris et modeſtiae Chriſtianae obiici: vt taceamus, facilius ferri poſſe, mutilam et luſcam nobis reliquiſſe Melanchthonem philoſophiam, quam nullam, ſicque quod tenebriones nonnulli volunt, excoecato vtroque mentis oculo paſſum fuiſſe, vt inſanae et emotae mentis ſomnia pro diuinis eloquiis nobis obtrudantur, quae, ratione face praeferente, velut ignes erratici diſſiliunt et euaneſcunt. Ceterum vita et Chriſtiana et fere philoſophica vſus eſt Melanchthon, cumque corpore valde infirmo ſuſtentaretur, moderatione tamen, temperantia, ordineque victus accurato vitae incommoda facile tolerauit, animi vero bonitate, rectitudine et humanitate, beneficentia quoque et ἐπιεικείᾳ ſe philoſophum eſſe vere oſtendit; licet lenitatis et timiditatis culpam non effugerit. Obiit morte vere pia et Chriſtiana anno aetatis climacterico, XIII Cal. Maii A. S. R. MDLX, relicta immortali pietatis, doctrinaeque fama apud poſteros [s].

§. XLVIII. Haec pro philoſophiae Peripateticae incrementis Vitebergae a Melanchthone geſta ſunt: idem ſaxum Lipſiae voluit Ioachimus Camerarius, de quo cum iam ſupra dictum ſit, plura hic addere, ne iuſto prolixiores ſimus, haud licet. Poſt hunc omnis eruditionis veteris promum-condum de Peripatetica philoſophia Lipſiae praeclariſſime meruit SIMON SIMONIVS. Quamquam autem celeberrima eius viri eruditio fuit, vitae autem fata miris viciſſitudinibus et ambigua fama valde memorabilia, paucae tamen ſunt et diſiectae quaſi tabulae, quae de eo paſſim reperiuntur. Fragmenta hiſtoriae eius literariae collegit licet imperfecta ſatis P. BAYLE [ſ], quo centone contentos oportet nos eſſe, donec, qui libros infra nominandos, albisque coruis rariores euoluendi occaſionem habent, ampliora ſuppeditent. Patria fuit Luccenſis, quo vero anno, quibus parentibus editus, qua in ſchola philoſophiae artisque ſalutaris praeceptis imbutus fuerit, ignoramus. Illud vero ex libris eius conſtat, non modo Graecae et Latinae linguae, ſed et philoſophiae Ariſtotelicae atque medicinae myſteria accurate [t] et profundius quam plerique ſolent, perſpexiſſe. Cum autem vel Peripateticiſmi apertius profitendi cupiditate, vel dubiis, quae contra Romanae eccleſiae doctrinam fouerat, vel naturali ad mutationes et viciſſitudines inclinatione, vel perſecutione aduerſariorum ob ſuſpectam in religione fidem (veram enim ex his cauſſam definire

Simon Simonius.

s) Vid. ex multis SECKEND. L. I. §. 34. p. 43. POPE-BLOVNT. Cenſ. cel. auct. p. 615. TEISS. Elog. T. II. p. 25. BAYLE l. c. MAGIRVS Eponymol. crit. p. 581. qui iudicia doctorum virorum de eo collegerunt.

ſ) Dict. T. IV. Art. Simon Simonius p. 216.

t) Aliter quidem de eo iudicat Schegkius et infantiam in phil. Ariſtotelica illi obiicit, parum autem fidei eſſe aduerſario conuicia conuiciis penſanti, notum eſt. Certe academia Lipſienſis in progr. fun. Io. Neldelii apud WITTEN. Memor. phil. T. I. p. 57. Virum vocat „exquiſiti „iudicii, et ob philoſophicarum et medicarum „rerum cognitionem celebratiſſimum.

definire deficientibus nobis monumentis non licet) patriam reliquiſſet, ad Geneuenſes peruenit, et doctrinae elegantia atque iudicii acumine ita ſe commendauit, vt publico docendi muneri admoueretur [u]. Sed cum alia, quam confitetur eccleſia, dogmata teneret, et ex principio ſemel poſito, ex nihilo nihil fit, inſtructus rationibus Peripateticis, de eſſentia Dei ita in libro quodam ἀδεσπότῳ diſſereret, poſſe dici, factum eſſe filium Dei, adeoque antitrinitariis fauere videretur, vehementer a THEOD. BEZA et theologis Geneuenſibus propterea reprehenſus eſt, vt ex BEZAE *Epiſtolis LIV & LVI* conſtat, quas ad Simonium pertinere inde obſeruauit THOMAS CRENIVS [v], quia, quae in iis perſtringit Beza, omnia docuerit Simonius in lectione, qua Heidelbergae explicauit principium illud phyſicum ex nihilo nihil fit, d. XXX Dec. MDLXVII. Ex his vero epiſtolis conſtat quoque, Simonium ob ſententias heterodoxas et ſtudium conuellendi tranquillitatem eccleſiae, Geneuae bis carceri mancipatum, eccleſiaſticae quoque cenſurae ſeueritate fuiſſe coërcitum. Quod ſi vera ſunt, quae ei obiicit Beza, a Geneuenſibus ad Heidelbergenſes profugus [w] auſus eſt aſſerere: poſſe ſe multas rationes afferre, quibus ne Paulus quidem ipſe, ſi viueret, reſpondere poſſet. Fatemur tamen, ſuſpectum nobis eſſe Bezae teſtimonium, quem ſatis acerbum fuiſſe in diſſentientes conſtat, quique inimicum in Simonium fouit animum. Tam impudentis enim et impii oris hominem ſibi potuiſſe conciliare amicitiam et applauſum Thomae Eraſti, theologi Heidelbergenſis, et in academiis Proteſtantium fuiſſe commendatiſſimum, veriſimilitudine caret. Verum de hac eius apud Heidelbergenſes impietate illi ſtatuent, qui lectionem iſtam phyſicam Simonii, ad quam prouocat Crenius, legerunt. Illud certum eſt, Lipſiam eum ad tradendam philoſophiam Ariſtotelis rationalem, obeundamque ſpartam profeſſoris organi Ariſtotelici vocatum, apud Auguſtum Saxoniae electorem valde gratioſum fuiſſe, et tantam in eius eruditione philoſophica fiduciam principem poſuiſſe, vt viſitationi et reformationi vniuerſitatis adhiberetur. Liberius autem vlcera tangendo inuidiam reliquorum profeſſorum in ſe excitauiſſe; cumque impietatis ſuſpicione valde premeretur, a principe fuiſſe dimiſſum, quamuis ſub auſpicia nouae profeſſionis anno MDLXX vxorem Lipſiae duxiſſet. Haec enim ex VOGELII Annalibus Lipſienſibus excerpta in lucem protulit ὁ πάνυ CHRISTIANVS THOMASIVS [x]. Ex qua relatione patet, (quamuis viro celeberrimo ſolius inuidiae et indignationis id opus videatur) ſuſpectam fuiſſe Simonii in religione ſinceritatem, eumque ſententiis heterodoxis nominis integritati valde nocuiſſe. Quam quoque coniecturam crebrae mutationes publicae profeſſionis fidei valde confirmant. Nam a Romana eccleſia ad Reformatam et ab hac ad Lutheranam, ab ea ad Romanam iterum trans-

u) Tum librum ſcripſit contra SCHEGKII tractatum de Vnione naturali et duabus naturis in Chriſto. Vid. HVIVS Dedic. Antiſimonii.

v) Animad. P. II. p. 91.

w) SCHEGKIVS l. c.

x) Hiſt. ſap. et ſtult. Germanice editae P. II. p. 63. 163.

tranſiit. Teſte enim eodem VOGELIO [y] in aulam Ferdinandi imperatoris conceſſit, Pragaeque aliquandiu haeſit: in qua, miratur, auctor anonymus, infra in partes vocandus, *potuiſſe eum riſum tenere, tamdiu ſimulando et mentiendo, cum in concione illa frequentiſſima Pragenſi declamaret de religionibus, de ſacerdotio &c.* Ex quibus patet, errare BAILLETVM [z], qui Lipſia profugum in Sileſiam et Morauiam aufugiſſe dicit, niſi velis eum per has prouincias vagabundum poſthaec oberrauiſſe. Tandem in aulam regis Poloniae Stephani Batori delatus, ibique magno in pretio habitus eſt. Suſpicamurque eum regi a ſanitate tuenda fuiſſe; rege enim Stephano anno MDLXXXVI viuis erepto, edidit Simonius, *Reſponſum ad refutationem ſcripti, de Sanitate, victu, aegritudine et obitu D. Stephani, Polonorum regis* [a], itemque *Scopas, quibus verritur confutatio contra iam dictum ſcriptum.* Quam apologiam eum oppoſuiſſe *Nicolao Buccellae, Italo, Chirurgo Anabaptiſtae, et iſtas quoque ſcopas contra eius aduocatos et illam confutationem innumeris mendaciorum, calumniarum, errorumque purgamentis infertum* adhibuiſſe, ex inſcriptione libelli patet. Sed et iam ante mortem regis grauem habuiſſe Simonium in ea aula aduerſarium, Squarcialupum quendam Thuſcum Plumbinenſem, ex apologia ei oppoſita colligi poteſt, cui hic titulus praefixus eſt [b]: *Simonius ſupplex ad incomparabilem virum praeclarisque ſuis facinoribus de vniuerſa republica literaria egregie meritum Marcellum Camillum, quendam Squarcialupum Thuſcum Plumbinenſem triumphantem, Cracouiae anno M D LXXXV.* His tamen inimicis non obſtantibus, et quamuis deteſtabilis illi impietas, et, (quod non ſine veriſimilitudine coniicimus) neglecta regis ſalus obiiceretur, ipſe quoque quod nos Cl. AVGVSTVS BAYERVS [c] docet, vincula effugere non potuerit, eum tamen apud Sigismundum III auctoritatem obtinuiſſe, ex acerrimi eius aduerſarii, cuius mox mentionem faciemus, obiurgatione liquet, qua ei obiicit, illum ſibi in aula iuſtiſſimi regis non conſtare; quae ſcripta ſunt anno MDLXXXVIII. Imo ſeculo XVII ineunte adhuc non ſine auctoritate inter Polonos vixiſſe, ex libro eius intelligitur, qui *Zamoſcii MDCIII*, hoc rubro prodiit: *Simonis Simonidis imagines diaetae Zamoſcianae* [d]. Quo vero anno obierit, et num in eccleſiae Romanae gremio, ad quod rediit, mortuus ſit, nulla hactenus coniectura detegere potuimus. Valde vero eius eruditio commendata eſt, ob egregiam Peripateticae philoſophiae genuinae cognitionem, viris doctis. Commentarium enim in *Librum primum Nicomachorum*, bene et erudite ſcriptum eſſe iudicauit GABRIEL NAVDAEVS [e], SAMVELI RACHELIO [f] autem *ea Peripateticae philoſophiae peritia et doctrina con-*

y) In Annal. Lipſ. loc. cit.
z) Des ſatyres perſonelles ſ. de Scriptoribus Anti n. 150. quem ſequitur BAYLE l. c.
a) Vid. Catal. Biblioth. Vffenbachianae T. IV. p. 253.
b) MERCKL. Linden. renou. p. 979.
c) Memor. libr. rar. c. 87. p. 254 ſqq.
d) Catal. Bibl. Aug. Ehingerianus p. 852.
e) Bibliograph. polit. p. 21.
f) Introd. in philoſ. mor. Ariſt. praemiſſa libris Nicomach. c. 14. p. 140.

confectus dicitur, *vt merito in reliquis idem ab ipſo praeſtitum exoptauerit*, *quamuis non tantum ipſum praeſtare*, *quantum in aliis deſiderare* iudicet. MORHOFIVS [g] autem, *eum*, ait, *Academiam Lipſienſem docuiſſe* ἀριστοτελίζειν, *ac exemplo ſuo et praeceptis ad ſolidiorem philoſophiam analyticam viam monſtrauiſſe.* Nec minorem famam in re medica conſecutus eſt, et theologica quoque apud Geneuenſes attigit, quae tamen res Iacobum Schegkium medicum et Peripateticum apud Tubingenſes ſummi nominis cum eo commiſit, neſcio vtrum artis ſalutaris, an Peripateticae philoſophiae, an vtriusque laudi illi aemulo: certe indigna ex ea re tantis viris aborta eſt controuerſia. Pertinet ea quidem ad hiſtoriam theologiae et medicinae, ſed tamen prorſus intacta praetermitti hoc loco non poteſt, cum hiſtoriam Simonii literariam valde illuſtret. Nempe librum de vnione perſonali et duabus naturis in Chriſto Schegkius ediderat, rogante Io. Brentio, vt philoſophiae, quo praeſtabat acumine calumnias a Sueuicis theologis depelleret. In quo cum pleraque Ariſtotelice diſputauiſſet Simonius, vt ſe theologis Geneuenſibus probaret, refutationem libri edidit. Qua ratione ſignum belli ſatis vehementis datum eſt. Cui alterum argumentum acceſſit, medicum. Scilicet nouam febrium malignarum theoriam, cuius tamen principia a Laurentio Iuberto Valentino acceperat, cudere coeperat Simonius, contra Galenum contendens, earum cauſſam non eſſe putredinem humoris alicuius, ſed principalem cauſſam reſidere in δυσκρασίᾳ feruida flauae bilis, cuius feruore inflammatum cor febrim patiatur. Hypotheſin hanc *Synopſi breuiſſima nouae theoriae de humoralium febrium natura periodis*, *ſignis*, *et curatione*, expoſuit, *additis copioſiſſimis et accuratiſſimis hypomnematibus*, *ex diſputatione de humorum differentiis atque examine ſententiae a Brunone Seidelio contra Iouberti explicationem febrium humoralium allatae* [h]. Haec cum legiſſet Schegkius, veterem Galeni opinionem de humore putri febrium cauſſa defendendam ratus, *Confutationem erroris Simonis Simonii in eo argumento* [i] edidit. Hoc itaque claſſico dato aliquoties vtrinque infeſtis armis concurſum eſt. Nam cum ea, quae diſputabantur, Peripateticis principiis inniterentur, contentionis alea omnis in campo Ariſtotelico iacta eſt, diuerſis ex vtraque parte libris prodeuntibus, quos qui noſſe cupit, eorum inueniet indicem apud MERCKLINVM [k], ADAMVM [l], BAILLETVM [m], alios. Simonius enim cum ſilendum ſibi non eſſe putaret, *Anti-Schegkianorum librum vnum* edidit, *in quo ad obiecta Schegkii reſpondetur*, *vetera eiusdem errata nonnulla inculcantur*, *nouaque complura peiora deteguntur* [n]. Huic libro et *Prodromum Anti-Simonii*, et, *Anatomen reſponſi Simonii*,

g) Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. §. 28 p. 62.
h) Vid. MERCKLINVS l. c.
i) Vid. ADAMVS l. citando. k) loc. cit.
l) Vit. Medicorum p. 300.
m) l. c. vnde ſua hauſit BAYLE l. c. not. E.
n) Baſil. 1570. 8.

nii, mox vero poſt leuiores velitationes, integras phalanges oppoſuit edito *Anti-Simonio, in quo plures quam trecenti errores Simonii refelluntur* [o]. In his vero libellis polemicis, qui tantum non, vt fieri ſolet, penitus euanuerunt [p], indignis plane ſe modis viri hi docti exagitarunt, et errores philoſophicos obieciſſe non contenti, grauiſſimorum quoque errorum theologicorum in articulo de Chriſto poſtularunt, cum et Simonius impie docere, et ad Neſtorianos declinare, et Schegkius in dogmate de naturis in Chriſto, et perſonalitate in diuinis typum ſanorum verborum minus ſeruauiſſe et Sabellianis fauere crederetur. Videntur tamen hae indignae viris doctis et philoſophis lites breui ceſſauiſſe, quod Simonius Pragam indeque Cracouiam abiiſſet, et Schegkius paulo poſt obiiſſet. Ille vero cum more ſuo religionem magis philoſophicam, quam dominantem ſequeretur, grauioribus in Polonia accuſationibus diraque culpa preſſus eſt. Prodiit enim Cracouiae anno MDLXXXVIII libellus exiguus viginti tantum paginarum, hoc titulo: *Simonis Simonii Lucenſis primum Romani, tum Caluiniani, deinde Lutherani, denuo Romani, ſemper autem athei ſumma religio, authore D. M. S. P.* Cuius libri cum maxima ſit raritas, nec quisquam de eo inaudiuerit aliquid ante B. Theophilvm Spizelivm [q], qui primus quaedam ex eo ſatis impia et deteſtanda excerpſit, variarum coniecturarum viris doctis occaſionem dedit, vnde incerta eius facta eſt notitia [r]. Nonnulli ad Theodorum Simonium vnitariorum aſſeclam retulerunt, quod tamen temporum rationes non patiuntur [s]; certi vero quicquam de eo dixit nemo. Nuper vero Cl. Avgvstvs Bayervs, cuius curioſitati literariae iucundas *Memorias librorum rariorum* [ſ] debemus, ex αὐτοψίᾳ nobis libellum deſcripſit, ita tamen, vt ſolam ex eo Simonii religionem depingeret. In eo libello ϛηλυτευτικῶ imputatur Simonio, *hanc eſſe eius religionem, nullam ſtatuere inter homines pietatem, et philoſophi magni eſſe religioni bellum indicere. Nempe arridere palato eius dogmata ſcholae Petri Aretini maledicentiſſimi ac foediſſimi monſtri. Symbolum catechiſmi eius hoc eſſe: coelum genitoris loco terram matris rerum omnium materiarum venerandam eſſe; non matricem eſſe intelligentiam, ſed viuificum calorem eſſe coeli formam et cauſſam perficientem; non ſe repugnare dicentibus cum Hippocrate: coeli calorem eſſe vocem illam omnia intelligentem ac ſcientem praeterita et futura: hanc coeli formam pro Deo habere, ſicque in ſymbolo ſuo Vilnae diuulgato clarius prodidiſſe. Docuiſſe quoque obiiciendo Squarcialupo: perfectam eſſe humanitatem absque*

o) 1573. 4. Tubingae, vbi anno praecedente et Prodromus et Anatome quoque prodierunt.

p) Diu anxie quaeſitos tandem reculis noſtris literariis adiecimus. Vidimus autem omnem controuerſiam ad notiones et regulas Peripateticae philoſophiae rediiſſe, ſubtiliter et obſcure diſputatas, vnde libelli hi euanuerunt, non lecti.

q) Scrut. Atheiſmi II. p. 43. 44. in Infelice literatore commonef. XV. §. 3. p. 354.

r) Varias virorum eruditorum coniecturas enarrat Cl. Vogtivs Cat. libror. rar. p. 539. 540.

s) Vixit enim Ianſenio σύγχρονος 1630. conf. Moller. Iſagog. ad Hiſtor. Cherſoneſi Cimbricae P. III. p. 108. Bayle Dict. T. IV. Art. Theod. Simon p. 207. Sandivs Biblioth. Antitrinit.

ſ) loc. cit.

que coniugio, monachos et ſacerdotes virilitatem ſuam Deo deuouiſſe: ſine coniugio maiorem futuram eſſe hominum multitudinem, idque fieri poſſe maiori cum commodo tum voluptate. &c. Haec impia dogmata in iſto libello ſatyrice refutari, et pertinaciae vsque ad ſenectutem Simonium accuſari idem teſtatur Bayerus. Difficile vero, et ſi verum fatendum, impoſſibile eſt, ex allatis de impietate Simonii iudicium ferre. Nam ex vna quidem parte valde ſuſpectum faciunt eum, et conſpirantibus teſtimoniis grauiſſimorum errorum, ipſiusque impietatis poſtulant Beza, Vogelius, Schegkius [ſſ] et Anonymus Polonus. Crebra quoque publicae profeſſionis fidei Chriſtianae mutatio animum leuem, deſultatorium religionis ſcenae ex commodo inſeruientem prodit: Peripatetica vero philoſophia eiusmodi erroribus generandis eſt aptiſſima, et imputata phyſiologia Hippocraticis, et ex parte Peripateticis placitis conformis. Aſt ex altera parte, ſuſpectum, fatemur, eſt, quod accuſationes hae omnes ex ore calamoque aduerſariorum eius prodierint; et his obiurgationibus et grauiſſimis accuſationibus non obſtantibus, Simonius Lipſiae profeſſoris munus acceperit, diuque retinuerit, et, licet dura ei et impia obiicerentur, attamen in aula electoris gratioſus fuerit. Tacemus animum aduerſariorum, quem demonſtrarunt bile et veneno tinctum. Nec ſcriptum illud Satyricum multum ponderis habere videtur, cum ſupra iam narratum ſit, habuiſſe Simonium aduerſarios in aula Nicolaum Buccellam et Squarcialupum, vtrumque συνπατριώδην, nempe Italos, ſed fortunae eius inſidiantes. Cumque anno poſt iſtam ſatyram editam ſequente Olmutii ediderit *Scopas, quibus innumera mendacia, calumniae errorumque purgamenta, quae aduocati Bucellae emiſerant, verruntur*, iuſta ſuſpicio eſt, ad obiecta eum crimina ita reſpondiſſe, vt, quod ſupra veriſimile fecimus, auctoritatem ad mortem apud Polonos tueri potuerit. Quibus rationibus ex vtraque parte probe ponderatis de religione Simonii aliquid decernere non audemus, donec ex ipſorum Simonii et aduerſariorum eius librorum inſpectione certiora hauriri queant. Illud tamen nobis nemo parum aequus et attentus non concedet, veriſimile eſſe, Simonium religionem magis Peripateticam, quam Chriſtianam expreſſiſſe: talem enim eiusmodi Vertumni obſeruare ſolent. Reliquit Simonius eruditionis Peripateticae ſpecimina complura, librum *dè Senſuum inſtrumentis et de his quae ſub ſenſum cadunt* [t], *Commentarium in libros* Aristotelis *de memoria et reminiſcentia;* et *Commentarium in libros ad Nicomachum: tum libellum de vera nobilitate* [u], Ienae [v] poſtea recuſum.

 §. XLIX.

ſſ) Fatendum tamen, in Schegkii eriſticis licet acerbiſſimis in Simonium, nullum ei errorem in religione obiici, praeter Neſtorianiſmum, idque conſequentia magis, quam expreſſa aſſertione. t) Morhof. l. c. u) Lipſ. 1572. v) 1662. Apud Bayle 1616. legitur.

Iacobus Schegkius.

§. XLIX. Eodem, quo Simonius Lipſienſem academiam ornauit, tempore in Tubingenſi ſchola magnum Peripatetica philoſophia praeſidium nacta eſt in IACOBO SCHEGKIO, cuius vitae hiſtoriam debemus, Philippo Lieblero [w], qui in cathedra phyſica apud Tubingenſes ei ſucceſſit. Natus eſt Schorndorſii in ducatu Wirtenbergenſi anno MDXI, parentibus plebeiis, ſed honeſtis, et cenſu ſatis inſtructis, vt filio ſtudiorum ſumtus ſuppeditare poſſent. Patri nomen fuit Bernardi Degen vulgo autem Schegkius dicebatur, quod tanquam notius filius ſemper poſtea retinuit. Incidit pueritia Schegkii in extrema tempora Capnionis, ex cuius ſchola cum nonnulli prodiiſſent, qui linguae Graecae et Hebraicae notitia praeſtabant, Schegkius quoque a nonnemine eorum, Ioanne Thoma, vtriusque linguae praecepta accepit, et ab eo quoque ceteris humanitatis elementis diſciplinarumque rudimentis imbutus eſt. Annos itaque natus XVII, cum fideliter artium ſemina concepiſſet, ad augendum colendumque animi fundum, quem a natura foecundum felicemque acceperat, in Tubingenſem academiam miſſus eſt. In quo ſtadio quoque tanta ſedulitate ad metam cucurrit, et philoſophiae atque philologiae myſteriis tanta fide initiatus eſt, vt anno MDXXIX, vix octodecim annos natus, in promotione facultatis philoſophicae primo inter candidatos loco lauream magiſterii, quam vocant, conſequeretur, et anno ſequenti vndeuiginti annorum iuueni lectio publica, qua bucolica Virgilii et Theognidis ſententiae explicabantur, demandaretur: cuius diligentiae et eruditionis maturae ſpecimen edidit verſionem Latinam *Gnomologiae Theognideae*. Ita per triennium cum Graecam et Latinam linguam et nonnulla quaedam philoſophica docuiſſet, omnibus ob morum elegantiam et doctrinae vbertatem commendatiſſimus, rector contubernii deſignatus eſt, eaque aetate aliis rector datus, qua regi iuuenum animi et ſolent et debent. Nihil tamen in iſto regimine fecit ſuſcepitque prudentia matura indignum, et leuitatis iuuenilis fructus prodens, ſed quinquennio iſto, quo illi muneri praefuit, iuuentuti magna cum laude praefuit. Studiis autem priuatis in theologiam incubuit, et Scholaſticorum ſpinetis abſterreri ſe paſſus haud eſt, vt non duces eorum Thomam et Scotum legeret. Ita iunctis philologiae ſacrae diuitiis, eam ſibi diſciplinarum ſacrarum comparauit notitiam, atque eruditionem, vt pro conſequenda prima laurea ſumma cum laude diſputare poſſet. Tum Conſtantiam petiit, ibique ſacris miniſterii eccleſiaſtici initiatus eſt. Eo enim tempore Conſtantiam Proteſtantium ſymbolis nomen ſubſcripſiſſe notiſſimum eſt. Vnde coniicimus, muneri eum ſacro in iſta vrbe deſtinatum fuiſſe; ſummos quoque in theologia honores eum meditatum fuiſſe, biographus eius innuit: cauſſam vero, cur

w) Ex eius oratione parentali, CRVSII Annalibus et GESNERI Bibliotheca Schegkii vitam enarrauit. MELCH. ADAMVS in Vitis Medicorum p. 200 ſeqq. quem nos quoque ſequimur. Ex eo ſua quoque hauſerunt FREH. p. 1287. et TEISSIER. Elog. T. III. p. 417.

cur ſacro ſe ordini non addixerit, non addit, ſed turbulenta tantum tempora, quae tunc inciderunt, in cauſſa fuiſſe ait. Quae qualia fuerint, hiſtoriam belli Smalcaldici, quod ea tempeſtate exarſit, et Conſtantiae exitiale fuit, cogitantem latere non poteſt. Aliam itaque ſtudiorum rationem initurus, iurisprudentiam ſibi elegit, et perſeuerauiſſet in ea via, niſi Guilelmus Bigotius, qui tunc Ariſtotelicam philoſophiam Tubingae profitebatur x), et quo amico intimo Schegkius vtebatur, illi perſuaſiſſet,

 vt

x) Non ignobile Guilelmi Bigotii inter philoſophos ſeculi XVI nomen eſt, fata autem vitaeque viciſſitudines tales fuere, vt non prorſus omitti eius memoria in hac noſtra tractatione poſſit. Diligenter in ea reſuſcitanda verſatus eſt P. Bayle Dict. T. I. art. Bigot. p. 362. relationibus ab amicis acceptis adiutus, ex cuius narratione de Bigotio haec conſtant. Natus eſt menſe Iunio anni 1502. in Galliae ducatu Cenomanenſi, Lauallii, parente ſatus Ioanne Bigotio. Miris fatorum nexibus cum eum deſtinaſſet prouidentia, in ipſa infantia ſingulares prorſus euentus habuit. Nutricem enim vix inuentam illi eſſe aiunt, eo quod dentatus ex vtero prodierit. Cumque nutrix cum tota familia peſte extingueretur, periturus erat infans Bigotius, niſi in triuio abiectum parens inueniſſet. Educationis porro cura ſatis fideli et ſollicita deſtitutus, cum prauis ſodalitiis irretiretur, fuga ſibi apud Andegauenſes conſulere coactus eſt. Ita vero calamitatibus ad frugem redire compulſus literarum ſtudiis ſe totum tradidit, et αὐτοδίδακτος Graecam linguam, philoſophiam, aſtronomiam, medicinam et diſciplinas alias didicit. Solitudinem tamen peroſus Galliam relinquere et in Germaniam abire conſtituit, vſus comitatu oratoris Galli Guil. Bellai Langaei. In Germania vero tanta mox eius eruditionis fuit admiratio, vt organi Ariſtotelici explicatio ei Tubingae committeretur. Quo loco Schegkio ob ſtudia communia amoremque philoſophiae Peripateticae familiaritate ſumma innotuit. Cum autem diſpliceret illi methodus Philippica, quam nec ſatis accurate cum Ariſtotele conſpirare, nec minutias Stagiritae omnes proſequi contendebat, multae inde diſcordiae inter eum ac profeſſores reliquos exortae ſunt. Quo euenit, vt munere exutus alias ſedes quaerere cogeretur. Baſileam itaque abiit. Factum id eſſe anno 1536, tradit Lancelotus, cui ſua debuit Baelius: Aſt 1538 adhuc Tubingae haerentem Schegkio perſuaſiſſe, vt artem ſalutarem profiteretur, ex eius vitae hiſtoria patet. Baſileae aliquantiſper commoratus cum fortuna in Germania non arriſiſſet, ad Gallos rediit, eo quod Guilelmus Budaeus, qui illi fauebat, promiſiſſet, impetraturum ſe, vt profeſſoris regii axiomate cohoneſtaretur. Alium tamen euentum res ſortita eſt, cuius lepidam, ſi modo fabula vera eſt, cauſſam ita Melanchthon in Reſponſione contra clerum Colonienſem, et ex eo alii narrant: „Duo „ſunt", verba damus, Philippi „in Gallia viri „excellenter docti, Caſtellanus et Bigotius. Et „quia Caſtellani diſputationes crebro a rege audiuntur, hortatur quispiam ex proceribus, vt „Bigotius quoque audiatur. Interrogat rex, in quo „doctrinae genere verſetur? cumque alii honorifico eum teſtimonio ornarent, tandem Caſtellanus, qui augeri eius opinionem nolebat, „interpellans, quid, inquit, tantopere praedicatis? eſt Ariſtotelicus. Rex interrogat, qualis ſit ea deſcriptio. Dicam, inquit Caſtellanus, Ariſtoteles ariſtocratiam adfirmat meliorem eſſe ſtatum, quam regnum. Hac voce „apud regem ſciebat ſe omnem auctoritatem „Ariſtoteli et eius ſtudioſis detraxiſſe. Cumque „rex interrogaret, an haec ſenſerit Ariſtoteles? „et ceteri id adfirmarent, audiuiſſetque, defendere Bigotium Ariſtotelicas ſententias, delirare Ariſtotelem inquit, et negauit ſe defenſorem harum ineptiarum auditurum eſſe. Facile „vicit Caſtellanus tali iudice". Conf. Menagiana T. I. p. 173. Negat tamen haec omnia qui Caſtellani vitam ſcripſit Petrvs Gallandivs §. 74. p. 130. et haec Bigotium Caſtellano obtrectantem et ad Melanchthonem ſcribentem finxiſſe contendit. Quae aliis quoque rationibus non contemnendis roborat, et falſam eſſe narratiunculam contendit Bayle l. c. not. C. qui videndus. Quaecunque autem cauſſa fuerit, illud certum, publicum docendi munus apud Pariſienſes Bigotium conſequi haud potuiſſe. Interim ad Patauinam cathedram inuitatus eſt, illi tamen Nemauſenſem praetulit, magno tamen ſuo malo. Nam et haud bene ſatis cum collegis illi ſuis conuenit, et apud Toloſanos, apud quos cauſſam quandam in curia regia agebat, malorum Lernam inuenit. Vxore enim, quae duorum filiorum patrem eum fecerat, in adulterio deprehenſa, adulter Abaelardi poena exſectis virilibus affectus eſt. Quod factum cum ipſi Bigotio ab aduerſariis tribueretur, accedentibus aliis accuſationibus, grauem ei dicam et atrocem accuſationem concitauit. Citatus ad carcerem, ipſe quidem, cauſſae ſuae fiſus Bigotius comparuit, ſed malo euentu: Diu enim captiuus detentus, haud ſemel de capite periclitatus eſt. Tandem vinculis quidem, non vero miſeriae ereptus eſt, exul enim abire, et vitam ſatis miſere tolerare coactus eſt. Quae ipſe ex parte narrat in Praeludio Chriſtianae philoſophiae, cum aliorum tum hominis ſubſtantiam luculentis exprimente rationibus Toloſae 1549. 4. edito. Ceterum hunc pene ſolum ſummum ius tueri in recondita philoſophia ", dixit Ivl. Caes. Scaliger Exerc. CCCVII. p. 946.

fenſione [e] praeclare meruit. Naſcenti enim et vires eundo acquirenti philoſophiae Petri Rami maſcule ſe oppoſuit, et cum Ramo ipſo congreſſus eſt, qua occaſione *Hyperaſpiſten* contra Ramum edidit, ab ADAMO et TEISSIERIO in catalogo librorum Schegkii praetermiſſum. Cuius ſcribendi occaſionem dedit Ramus quatuor epiſtolis ad Schegkium datis. Quas ei controuerſias autem Genebrardus theologus Pariſienſis et theologi Tubingenſes mouerint ob librum *de Vnione perſonali et duabus naturis in Chriſto*, temeratae puritatis euangelicae eum reum agentes, alio loco exponendum eſt [f]. Id vero non omittendum, ſi fides MARTINO CRVSIO [ff], ante mortem edita confeſſione fidei orthodoxiam eum demonſtrauiſſe. Ariſtotelicas quoque ſubtilitates conſecutus reſurrectionem eiusdem numero corporis negauit [g]. Plurima ſcripſit vir inexhauſtae diligentiae, etiam praeter adducta, partim medica, partim phyſica, partim dialectica, etiam theologica nonnulla et eriſtica, quorum catalogum habes apud MERCKLINVM [h], ADAMVM [i], TEISSIERIVM [k]. Oculorum lumine priuatus cum publicum docendi munus obire amplius haud poſſet, illi ſe abdicauit, ſucceſſoremque, quem ſibi exoptauerat, habuit Andream Planerum, Bolzani apud Tirolenſes natum, et in Scholis Lindauienſi et Tubingenſi educatum; qui cum anno MDLXXIX doctoris et paulo poſt profeſſoris axioma apud Argentoratenſes obtinuiſſet, cathedram Organi Ariſtotelici et medicinae a Schegkio relictam occupauit anno MDLXXIIX, denatus an. MDCVII, aetatis LXVII, ipſe quoque de Peripatetica philoſophia haud obſcure meritus [l].

Philippus Scherbius.

§. L. Quod Tubingae Schegkius, id in Altdorfina academia PHILIPPVS SCHERBIVS fuit, qui in ſcholis Proteſtantium Germanicis merito inter anteſignanos Peripateticorum refertur. Nam et eruditionis philoſophicae praeſtantia, et doctrinae Ariſtotelicae accuratioris cognitione paucos habuit ſuae aetatis ſibi ſimiles. Dolemus modo, tenuem ſatis de hoc viro egregie de literis merito eſſe in actis literariis notitiam, nec praeter ea, quae praeclarum olim Pindi Norici decus, illuſtris IO. IAC. BAIERVS, cui *Vitas medicorum Altdorfinorum* [m] debemus, qua potuit diligentia congeſſit, et quae hic inde diſperſa in ſcriptis virorum doctorum, qui iſto tempore vixerunt, inueniuntur, ſuppetere nobis alia quibus hiſtoria eius literaria iuuari queat. Fuit Philippus Scherbius ex Heluetiis Cellae Epiſcopi natus [n], quo vero anno, quibus parentibus, incertum eſt, et aeque ignotum, quibus potiſſimum praeceptoribus domi vſus ſit. Illud ex Michaëlis Piccarti, qui ab ore eius pependit, *Epiſtola* quadam

e) Dolendum autem, acerbiſſimum ſe aduerſariis in hac defenſione praeſtitiſſe, vt ex Apologeticis eius patet, quae conuiciis ſcatent.

f) Vid. praef. Apologetici contra Genebrardum Antiſimonio adiecta.

ff) Annal. Sueu. P. III. L. XII. c. 29. p. 353. c. 31. p. 359. ed. recent.

g) REIMMANN. Hiſt. liter. Germ. P. IV. p. 84.

h) Linden. Renou. p. 493.

i) loc. cit.

k) loc. cit.

l) ADAMI Vit. Medic. p. 405.

m) pag. 15.

n) Ibid. OMEIS Glor. Acad. Altdorf. p. 66. 166.

quadam *ad Hoffmannum* [o], quae inter *Richterianas* legitur, conſtat, eum in ipſa Italia philoſophiae Peripateticae ſemina concepiſſe, et imprimis Pellegrinum audiuiſſe, cuius metaphyſicam ex ore docentis exceptam, cum nemine, vt erat inuidus, communicauerit, ſed tantopere occultauerit, vt Gryphes non ita aurum ſuum cuſtodiant, vt ille ſuum Pellegrinum. Paulo vero certiora, quam quae ipſi BAIERO innotuere, de Scherbio nobiſcum olim communicauit, magni nominis in academia Baſileenſi Polyhiſtor, orbi erudito noſtraeque amicitiae nimis acerbo praematuroque fato ereptus CHRISTOPHORVS IACOBVS ISELIVS, etiam poſt funera merito deſideratiſſimus. Eo enim, conſultis albo chartisque academiae, interprete nouimus, Scherbium anno MDLXVII nomen ciuitati iſti literariae, rectore Martino Hubero, dediſſe, et haud ſegniter in literarum ſtadio cucurriſſe, peractoque itinere literario, in quo ſine dubio Pellegrinum audiuit, et a Peripateticis Italis natiuam Ariſtotelis philoſophiam didicit, tantopere doctrinae nobiliſſimae praeſtantiam demonſtrauiſſe, vt cum Nicolaus Stupanus, profeſſor organi Ariſtotelici profeſſorio munere ad tempus priuaretur, Scherbio eius vices obeundae anno MDLXXXII, LXXXIII demandarentur. Thoma Eraſto vero ex cathedra philoſophica ad medicam translato, illi in tradenda philoſophia Ariſtotelis morali anno MDLXXXIV ſucceſſor datus eſt, anno quoque ſequente ſenatui academico adſcriptus. Vix autem annum in eo munere exegerat, cum praeſtantiſſimae eruditionis Scherbianae fama commoti proceres Norici, quibus Altdorfinae ea aetate Scholae cura commiſſa fuit, eum ad hanc academiam vocarent, vt non logicam tantum et metaphyſicam, ſed medicinam quoque ſtudioſae iuuentuti explicaret [p]: id quod factum anno MDLXXXVI. Cum autem biennio poſt; erepto academiae Baſileenſi Zwingero, clariſſimi nominis medico, cathedra medica vacaret, tanta fuit Scherbianae eruditionis auctoritas, et grata celeberrimi viri recordatio, vt ad hoc munus obeundum aucto quoque ſtipendio inuitaretur. Quam vocationem licet vehementer vrgerent Baſileenſes, et erogatos quoque in Scherbii ſtudia ſumtus obtenderent, tam charus tamen Norimbergenſibus proceribus fuit Scherbius, vt interpoſita auctoritate ſua precibusque eum apud ſe retinerent. Ea enim erat iudicii, quo pollebat Scherbius, admiratio, ea praeſtantiſſimae raraeque doctrinae fama, ea philoſophiae artisque ſalutaris in illo cognitio, vt et ſtudioſa iuuentus ſummo ſtudio ab eius ore penderet, et ſenatus academicus et quotquot docendi munus obibant, ſummo eum loco ponerent, et inter praecipua ſcholae ſuae ornamenta connumerarent. Quam exiſtimationem ei imprimis

o) Epiſt. Richter. p. 579. Ex quo loco coniectura Baieri confirmatur.

p) BAIERVS l. c. Io. FABRICIVS Hiſt. Bibl. ſuae T. V. p. 510. Fallitur itaque REIMMANNVS Hiſt. lit. Germ. P. V. p. 18. et qui eum ſequitur Cel. STOLLIVS Intr. in Hiſt. liter. P. II. c. 2. §. 21. p. 439. qui philoſophiae profeſſorem tantum faciunt.

fenſione [e] praeclare meruit. Naſcenti enim et vires eundo acquirenti philoſophiae Petri Rami maſcule ſe oppoſuit, et cum Ramo ipſo congreſſus eſt, qua occaſione *Hyperaſpiſten* contra Ramum edidit, ab ADAMO et TEISSIERIO in catalogo librorum Schegkii praetermiſſum. Cuius ſcribendi occaſionem dedit Ramus quatuor epiſtolis ad Schegkium datis. Quas ei controuerſias autem Genebrardus theologus Pariſienſis et theologi Tubingenſes mouerint ob librum *de Vnione perſonali et duabus naturis in Chriſto*, temeratae puritatis euangelicae eum reum agentes, alio loco exponendum eſt [f]. Id vero non omittendum, ſi fides MARTINO CRVSIO [ff], ante mortem edita confeſſione fidei orthodoxiam eum demonſtrauiſſe. Ariſtotelicas quoque ſubtilitates conſecutus reſurrectionem eiusdem numero corporis negauit [g]. Plurima ſcripſit vir inexhauſtae diligentiae, etiam praeter adducta, partim medica, partim phyſica, partim dialectica, etiam theologica nonnulla et eriſtica, quorum catalogum habes apud MERCKLINVM [h], ADAMVM [i], TEISSIERIVM [k]. Oculorum lumine priuatus cum publicum docendi munus obire amplius haud poſſet, illi ſe abdicauit, ſucceſſoremque, quem ſibi exoptauerat, habuit Andream Planerum, Bolzani apud Tirolenſes natum, et in Scholis Lindauienſi et Tubingenſi educatum; qui cum anno MDLXXIX doctoris et paulo poſt profeſſoris axioma apud Argentoratenſes obtinuiſſet, cathedram Organi Ariſtotelici et medicinae a Schegkio relictam occupauit anno MDLXXIIX, denatus an. MDCVII, aetatis LXVII, ipſe quoque de Peripatetica philoſophia haud obſcure meritus [l].

Philippus Scherbius.

§. L. Quod Tubingae Schegkius, id in Altdorfina academia PHILIPPVS SCHERBIVS fuit, qui in ſcholis Proteſtantium Germanicis merito inter anteſignanos Peripateticorum refertur. Nam et eruditionis philoſophicae praeſtantia, et doctrinae Ariſtotelicae accuratioris cognitione paucos habuit ſuae aetatis ſibi ſimiles. Dolemus modo, tenuem ſatis de hoc viro egregie de literis merito eſſe in actis literariis notitiam, nec praeter ea, quae praeclarum olim Pindi Norici decus, illuſtris Io. IAC. BAIERVS, cui *Vitas medicorum Altdorfinorum* [m] debemus, qua potuit diligentia congeſſit, et quae hic inde diſperſa in ſcriptis virorum doctorum, qui iſto tempore vixerunt, inueniuntur, ſuppetere nobis alia quibus hiſtoria eius literaria iuuari queat. Fuit Philippus Scherbius ex Heluetiis Cellae Epiſcopi natus [n], quo vero anno, quibus parentibus, incertum eſt, et aeque ignotum, quibus potiſſimum praeceptoribus domi vſus ſit. Illud ex Michaëlis Piccarti, qui ab ore eius pependit, *Epiſtola* quadam

e) Dolendum autem, acerbiſſimum ſe aduerſariis in hac defenſione praeſtitiſſe, vt ex Apologeticis eius patet, quae conuiciis ſcatent.

f) Vid. praef. Apologetici contra Genebrardum Antiſimonio adiecta.

ff) Annal. Sueu. P. III. L. XII. c. 29. p. 353. c. 31. p. 359. ed. recent.

g) REIMMANN. Hiſt. liter. Germ. P. IV. p. 84.

h) Linden. Renou. p. 493.

i) loc. cit.

k) loc. cit.

l) ADAMI Vit. Medic. p. 405.

m) pag. 15.

n) Ibid. OMEIS Glor. Acad. Altdorf. p. 66. 166.

quadam *ad Hoffmannum* [o], quae inter *Richterianas* legitur, conſtat, eum in ipſa Italia philoſophiae Peripateticae ſemina concepiſſe, et imprimis Pellegrinum audiuiſſe, cuius metaphyſicam ex ore docentis exceptam, cum nemine, vt erat inuidus, communicauerit, ſed tantopere occultauerit, vt Gryphes non ita aurum ſuum cuſtodiant, vt ille ſuum Pellegrinum. Paulo vero certiora, quam quae ipſi BAIERO innotuere, de Scherbio nobiſcum olim communicauit, magni nominis in academia Baſileenſi Polyhiſtor, orbi erudito noſtraeque amicitiae nimis acerbo praematuroque fato ereptus CHRISTOPHORVS IACOBVS ISELIVS, etiam poſt funera merito deſideratiſſimus. Eo enim, conſultis albo chartisque academiae, interprete nouimus, Scherbium anno MDLXVII nomen ciuitati iſti literariae, rectore Martino Hubero, dediſſe, et haud ſegniter in literarum ſtadio cucurriſſe, peractoque itinere literario, in quo ſine dubio Pellegrinum audiuit, et a Peripateticis Italis natiuam Ariſtotelis philoſophiam didicit, tantopere doctrinae nobiliſſimae praeſtantiam demonſtrauiſſe, vt cum Nicolaus Stupanus, profeſſor organi Ariſtotelici profeſſorio munere ad tempus priuaretur, Scherbio eius vices obeundae anno MDLXXXII, LXXXIII demandarentur. Thoma Eraſto vero ex cathedra philoſophica ad medicam translato, illi in tradenda philoſophia Ariſtotelis morali anno MDLXXXIV ſucceſſor datus eſt, anno quoque ſequente ſenatui academico adſcriptus. Vix autem annum in eo munere exegerat, cum praeſtantiſſimae eruditionis Scherbianae fama commoti proceres Norici, quibus Altdorfinae ea aetate Scholae cura commiſſa fuit, eum ad hanc academiam vocarent, vt non logicam tantum et metaphyſicam, ſed medicinam quoque ſtudioſae iuuentuti explicaret [p]: id quod factum anno MDLXXXVI. Cum autem biennio poſt; erepto academiae Baſileenſi Zwingero, clariſſimi nominis medico, cathedra medica vacaret, tanta fuit Scherbianae eruditionis auctoritas, et grata celeberrimi viri recordatio, vt ad hoc munus obeundum aucto quoque ſtipendio inuitaretur. Quam vocationem licet vehementer vrgerent Baſileenſes, et erogatos quoque in Scherbii ſtudia ſumtus obtenderent, tam charus tamen Norimbergenſibus proceribus fuit Scherbius, vt interpoſita auctoritate ſua precibusque eum apud ſe retinerent. Ea enim erat iudicii, quo pollebat Scherbius, admiratio, ea praeſtantiſſimae raraeque doctrinae fama, ea philoſophiae artisque ſalutaris in illo cognitio, vt et ſtudioſa iuuentus ſummo ſtudio ab eius ore penderet, et ſenatus academicus et quotquot docendi munus obibant, ſummo eum loco ponerent, et inter praecipua ſcholae ſuae ornamenta connumerarent. Quam exiſtimationem ei imprimis

o) Epiſt. Richter. p. 579. Ex quo loco coniectura Baieri confirmatur.

p) BAIERVS l. c. Io. FABRICIVS Hiſt. Bibl. ſuae T. V. p. 510. Fallitur itaque REIMMANNVS Hiſt. lit. Germ. P. V. p. 18. et qui eum ſequitur Cel. STOLLIVS Intr. in Hiſt. liter. P. II. c. 2. §. 21. p. 439. qui philoſophiae profeſſorem tantum faciunt.

mis comparauit, tantamque excitauit opinionem profunda, quam poſſidebat Ariſtotelicae philoſophiae cognitio. Hactenus enim Philippi Melanchthonis diſcipuli in iſta academia obtinuerant, qui licet magna perſpicuitate et ſimplicitate ſumma Peripateticae philoſophiae capita traderent, ipſa tamen adyta Ariſtotelis non perreptabant, contenti ea docuiſſe, quae a praeceptore acceperant, vt ſupra iam dictum. Scherbius autem ad Altdorfinas Muſas translatus non hos riuulos conſectabatur, ſed ad fontes, ipſaque ſcripta Ariſtotelis iuuentutem ducebat, quae obſcura alias et difficilia, cum accurate intelligeret, tanta dexteritate et perſpicuitate explicuit, intimosque Stagiritae receſſus reſerauit, vt non potuerit non in illo ſeculo quod totum quoad philoſophiam Peripateticum fuit, maxima inde eum fama conſequi: praeſertim cum ope analyticae methodi ſolidam pariter et luculentam Ariſtotelicarum opinionum interpretationem exhiberet. His, quae in doctore ſummo loco haberi ſolent virtutibus acceſſit morum elegantia et iucunditas quaedam, in docendo interdum ad decoros vsque ſales progreſſa, qua attentionem auditorum mire conſeruauit excitauitque, adeo vt magna eſſet in phrontiſterio Scherbiano iuuenum doctorum frequentia, et applauſus maximus. De quo digna ſunt, quae legantur profeſſorum Altdorfienſium Casparis Hoffmanni et Io. Pavli Felwingeri teſtimonia [q]. Non vero iuuentutis tantum, literarum ſtudia in iſto Athenaeo perſequentis hoc iudicium fuiſſe, ſed magnos quoque viros, et Peripateticae philoſophiae arcanis accurate innutritos lectis eruditiſſimis Scherbii lucubrationibus eundem in modum de eo iudicaſſe, eumque inter nobiliſſima Lycei ſidera retuliſſe, facile collectis eorum teſtimoniis demonſtrari poſſet, niſi limites noſtrae tractationis obſtarent. Vnius H. Conringii [r], at quanti in his literis arbitri! iudicium ſufficere poteſt, cui immortalis vir audit, cui inter Germanos philoſophos parem difficulter inuenias, alioque loco [s] magnum eum Ariſtotelis philoſophiae apud Altdorfinos ſidus ſalutat. Tacemus Valentini Henrici Vogleri, Andreae Libauii, Michaëlis Piccarti elogia adducta a B. Baiero [ſ], quibus plura ex recentioribus quoque facile addi poſſent*, ſi id ageremus. In id vero quam maxime Scherbius incubuit, vt neglectam hactenus, certe non ſatis excultam inter Germanos philoſophiam Ariſtotelis ſinceram reſtitueret, et quam apud Italos regnare credebat felicitatem, ſuis quoque popularibus impertiret. Quem in finem cum Melanchthoniana diſplicerent, magnis multisque ſumtibus, quos in comparandis aduehendisque ex Italia Peripateticorum ſcriptis impendit, non pepercit, tanta in excolenda philoſophia Ariſtotelica induſtria ſtudiorumque con-

q) Vid. Casp. Hofmanni Dedic. Theſium medicarum Scherbii, Felwinger. Praef. philoſ. Altdorf. Baier. l. c. p. 16.

r) Introd. in artem medicam c. 1. p. 3.

s) Not. ad Scioppii Paediam p. 160. de ciu. Prudentia p. 126. 129.

ſ) loc. c. p. 18. 19.

*) Conf. Epiſt. Richter. p. 591. Thom. Crenivs Meth. T. I. p. 424. T. III. p. 375. Morhof. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 4. p. 62. Bvdd. Annot. ad H. P. c. 6. §. 5. p. 386. Elswich. de Fort. Ariſt. in Acad. Prot. §. 23. p. 60. 61.

que contentione vſus, vt propter laboris intemperantiam amici eius interdum, qua poſſent ratione, fronte etiam et pudore poſito eum auocarent, eo quod vita eius metuerent [ſſ]. Ita vero factum, vt inter celeberrimos philoſophiae Peripateticae reſtauratores referretur, iudicaretque HERM. CONRINGIVS [t], primum eum fuiſſe, qui ſinceram rationem, ſecundum Ariſtotelis principia philoſophandi inter Germanos comprehenderit. Tanta animi delectatione, tantaque laboris induſtria cum in ſtadio Peripatetico verſaretur, mirum non eſt, intolerabile viſum eſſe Scherbio, quod inſolita audacia philoſophorum principem Petrus Ramus conuelleret, nouamque ei philoſophandi rationem, quam velut leuem et a veteri diſciplina deficientem Peripatetici mire contemnebant, ſurrogaret. Oppoſuit itaque philoſophiae Ramaeae, valde in academiis Germanis graſſanti diſſertationem [u] *pro philoſophia Peripatetica aduerſus Ramiſtas*, veteri eruditione praeclare refertam. In qua licet reprehendat Cel. REIMMANNVS [v], quod nimium affectibus dederit, nec rationum pondera ſatis trutinauerit, ignoſcendum id tamen eſt, ſummo, quem Scherbius fouit Peripateticae doctrinae amori, quo ſummam eam ſapientiam continere ſibi perſuadebat. Non diffitebuntur autem, quicunque veteris diſciplinae Peripateticae gnari attente breue ſcriptum legerint, recte iudicaſſe MORHOFIVM [w], *adeo breuem, neruoſam, elegantem, neque ſine flore eloquentiae iſtam diſputationem eſſe, vt vel vaſto libro accuratius aliquid ſcribi haud poſſit.* Huic autem ſtudio philoſophiae Peripateticae immenſo ſine dubio tribuenda eſt amicitia, quam Scherbio cum Andrea Caeſalpino interceſſiſſe ſupra in huius vita retulimus, et cuius fructus fuit, quod eius ſcripta Peripatetica vehementer iuuentuti commendauerit. Inique id tulit, qui eodem loco artem ſalutarem et philoſophiam interpretabatur, Nicolaus Taurellus, quem editis *Alpibus caeſis* Caeſalpino innumeros errores obieciſſe ſuo loco ſupra diximus, immoderatum autem Peripateticae philoſophiae ſtudium ad eclecticam quandam et magis ſanam rationem reuocauiſſe, in ſequentibus trademus. Quod licet non inuita Minerua fecerit, Taurellus, acer diſputator et ſtrenuus, valde tamen diſplicuit Scherbio, aegre in collega ferenti, contemni et ſuſpectos reddi Italos Peripateticos amicos ſuos, quorum vnum Caeſalpinum, multis Schegkiis, in qua ſchola Taurellus educatus erat, praeferebat. Hinc ſimultas nonnulla inter vtrumque philoſophum, et indignatio mutua, quam Scherbius adeo non ſuppreſſit, vt in *Praefatione epiſtolica* ad *Erneſtum Sonerum*, CAESALPINI libris *de Metallicis Norimbergae* [x] recuſis praemiſſa, eam ſatis luculenter proderet, iudicaretque, parum in ea pugna

 con-

ſſ) Epiſt. Richter. p. 588.

t) Praef. ad PICCARTI Iſagogen in lectionem Ariſtotelis, quae extat quoque inter CONRINGII Epiſtolas p. 323.

u) Inſerta quoque eſt Syllogae philoſophiae Altdorfinae.

v) In Calendario logico p. 91. conf. BAIERVS l. c. qui obſeruat, ea tamen moderatione fuiſſe Scherbium, vt ad atroces contumelias Henningi Rennemanni ſileret.

w) loc. cit. p. 62.

x) 1602.

contra Caeſalpinum Taurellum promouiſſe. Nec in aliis quoque vtriusque philoſophi ſcriptis huius ſimultatis veſtigia deſunt, praecipue in praefationibus, quae facile detegent, qui ad has circumſtantias arcanas paulo curatius attenderint [y]. Ceterum fama quidem felix, familia infelix fuit Scherbius, filium enim vnicum, noxam habuit, ad incitas et infimam paupertatem tanto parente indignam redactum, vt narrat BAIERVS [z]. Podagrae vero doloribus diu vexatus, cum febris lenta acceſſiſſet, conſumtis viribus quinquagenariis anno MDCV, V. Id. Iul. deceſſit, magno academiae luctu et deſiderio. Scripſit multa, enarrata diligenter a BAIERO [*], et medica quidem, MERCKLINO [**] quoque memorata, ex parte vno faſciculo collegit CASP. HOFMANNVS [†], philoſophica nonnulla philoſophiae Altdorfinae inſeruit IO. PAVLVS FELWINGERVS [a]. Collectae quoque vno faſce ſunt diſſertationes eius academicae, titulo *Theſium philoſophicarum* praefixo; inter quas eminent, quae *de Libris Ariſtotelis acroamaticis et exotericis*, *de Differentiis analytices et dialectices ex ſententia Auerrois de Differentiis rhetorices et dialectices Ariſtoteleae* agunt, in quibus hiſtoriae Peripateticae multa lux accenditur. Valde quoque in his theſibus laudari videas [b] ſcribendi rationem et ordinem, et τὸ Περιπατητικὸν, etiam in politico argumento expreſſum. Multa tamen medicorum adaptauit vſibus, forte ita auditoribus conſulturus. Praeterea leguntur quoque noſtri *Diſcurſus politici in Ariſtotelis de Republica libros* [c], opus poſthumum, et imperfectum, quod gloriam auctoris quam ex literis retulit non tueri, mirandum haud eſt, cum vltimam illi manum imponere nequiuerit. Vnde non obſtat famae Scherbianae iudicium GABR. NAVDAEI [d], ob illum librum Scherbium inter Deos minorum gentium referentis. Praeſtat autem lucubrationes eruditorum poſthumas at imperfectas abſcondere, quam editis in lucem partam meritis obfuſcare laudem.

Nicolaus Taurellus.

§. LI. Eodem, quo Scherbius vixit tempore, Altdorfinum Heliconem eruditione philoſophica et medica ornauit NICOLAVS TAVRELLVS, cuius vitae doctrinaeque hiſtoria omnium certiſſime ex ipſis eius ſcriptis hauritur. Eam tamen praeter ADAMVM [e], et qui hunc exſcripſit FREHERVM [f], tetigerunt quoque P. BAYLE [g], IO. FR. REIMMANNVS [h], IO. IAC. BAIERVS [i], et nuper Ven. FEVERLINVS [k], qui conſulendi. Natus eſt vir acutiſſimi ingenii, qui ſi in noſtra tempora incidiſſet, philoſophum ſe praeſtitiſſet eclecticum nulli ſecundum. Cal. Decembr. anno MDXLVII. Montis belligardi, quo in loco pater ciuitatis

y) Ex his lucem capiet Michaëlis Virdungi Epigramma apud BAIERVM l. c. p. 21.
z) loc. cit. p. 17.
*) pag. 23.
**) Linden. renou. p. 921.
†) Lipſ. 1614. 8.
a) Ambergae 1603. 4. Helmſt. 1659. 4. cura Andreae Rudolphi.
b) REIMMANN. l. c. p. 20.
c) Francofurt. 1610. conf. BAIER. l. c. REIMMANN. l. c.
d) Bibliograph. polit. p. 124.
e) Vit. medicor. p. 403.
f) Theatr. p. 1220.
g) Dict. T. IV. art. Taurellus p. 327.
h) Hiſt. liter. German. P. IV. p. 82.
i) Vit. medic. Altdorf. p. 1 ſeqq.
k) In Diſſ. Apolog. pro Taurello.

tatis ſcriba fuit. Qui cum in aula principis gratioſus eſſet, filio ingenii alacritate et acumine laetam ſtudiorum optimorum ſpem facienti de ſtipendio ducali proſpexit. Quibus ſubſidiis inſtructus Taurellus in Tubingenſem academiam ſeceſſit, in qua ita diligentiam probauit ſuam, vt ſtipendium ei a duce Vitenbergico Chriſtophoro augeretur. Hac in palaeſtra Taurellus ſexennio in philoſophia ab optimis magiſtris, maxime a Iacobo Schegkio exercitus eſt [l]. Qui cum ad ipſum Ariſtotelem diſcipulos duceret, Taurellus, cui nec iudicii acies, nec ingenii felicitas, nec laboris patientia deerat, adeo feliciter in myſteria Peripateticae philoſophiae penetrauit, vt ea non modo omnia recte teneret, ſed et pretium illis ſtatuere noſſet, et accurate de illis iudicaret. Dignus itaque habitus eſt, cui honores philoſophici decernerentur, anno M D LXV magiſter philoſophiae rite creatus. Sacris vero diuinioris doctrinae diſciplinis animum addixerat; at mutare conſilium et artem medicam profiteri placuit [m]; ſine dubio, quod non omnia in recepta eccleſiae doctrina probarentur. Quae quoque cauſſa fortunam eius in aula ducis impediuit. Confirmatis enim apud Baſileenſes medicae artis ſtudiis laurea quoque in ea ſumma ornatus principis Friderici, ſanitati tuendae praefectus fuiſſet, niſi theologorum ſuſpiciones obſtitiſſent. Teſtem eius rei damus ipſum TAVRELLVM ita ad hunc principem ſcribentem [n]: *Cum ſesqui anno poſt* (MDLXII) *prudenti quorundam conſilio conſtitutum fuerat, vt tuae celſitudini ab ineunte aetate adiungerer, ea diligenter obſeruaturus, quorum ad C. T. Valetudinem ratio eſſet habenda. Sed irritum hoc infectumque fuit, neſcio quo, theologorum, ſat ſcio tamen, inani metu.* Qui metus theologorum quo fundamento nixus fuerit, facile intelligent, qui peculiares nonnullas opiniones, quas de diuinis noſter ſibi conceperat, quasque infra tangemus, cogitauerit, memineritque, quod nos docet, *Epiſtola commendatitia Simonis Sulzeri pro Taurello ad Marbachium* [o] ſcripta, *eum Colmario ad Baſileenſes concedentem ſeſe theologis Baſileenſibus frequentatione ſacrarum concionum et ſymbolorum vſu egregie approbauiſſe, ſancte etiam et religioſe pollicitum, ſe parem vitae rationem deinceps in finem vsque ſeruaturum.* Haec enim theologis Wirtenbergicis placere non poterant. Quamuis enim viro laudatiſſimo qui de religione Taurelli ex inſtituto diſquiſiuit, incertum videatur, an Taurellus reformatae religioni an vero Auguſtanae confeſſioni non variatae addictus fuerit, cum Voëtius Lutheranum vocet: recte tamen eidem viro doctiſſimo obſeruatum, Ioannem Vitenbogardum teſtari [p], theologos Heidelbergenſes agnouiſſe Taurellum profeſſum religionem reformatam. Ex adducto enim Sulzeri teſtimonio clariſſimum eſt, eum, cum Baſileae haereret, ſacrorum ſymbolorum vſu, quae teſſera eſſe ſolet publicae profeſſionis fidei,

l) Vid. Praef. Alp. caeſar.
m) Ibid. n) Ibid.
o) In Epiſt. theol. ad Marbachium a B. Io. FECHTIO tit. Supplementi H. E. ſec. XVI. editis p. 588.
p) Hiſt. eccleſ. ἀνωνύμως editae P. IV. p. 27.

fidei, teſtatum eſſe, tranſiiſſe ſe ad Reformatae eccleſiae coetus. Facile tamen perſuaderi nobis patimur, Taurellum cum in Norimbergenſi ſchola muneri publico admoueretur, conſenſum cum A. C. inuariata fuiſſe teſtatum, ſine quo vix veriſimile videtur, eum cathedrae publicae praefectum fuiſſe, vt quoque cum Scherbio eueniſſe coniicimus, et facilius id iſto in loco, quam in terra Wirtenbergenſi fieri potuit, eo quod in academia Altdorſina vigebat Philippicum temperamentum, quod medium quaſi tenebat inter rigorem theologorum Saxonicorum, et exceſſus theologorum Reformatorum [q]. Certe addictiorem fuiſſe etiam inter A. C. inuariatam profeſſos Taurellum religioni Caluinianae obſeruatum quoque Affelmanno [r]. Verum haec de eius religione obiter. Baſileae cum legeret, magna eruditionis eius fama et exiſtimatio fuit: quam adeo valuiſſe putat B. Baiervs [s], vt profeſſoris medicinae munus illi tribueretur. Id quod inde probat vir celeberrimus, quia decanus facultatis anno MDLXXX, quatuor doctores, inter quos Scherbius fuit, creauerit. Sed fefellit virum doctiſſimum coniectura, ignorantem morem collegii medici, qui eo tempore apud Baſileenſes obtinuit. Docente enim nos, cum viueret, Cel. Iſelio, non profeſſores modo facultatis medicae illud collegium conſtituebant, ſed recipiebantur quoque et adſcribebantur eius albo alii viri docti, qui artis ſalutaris honores ſummos atque iura erant conſecuti, licet axiomate profeſſorio non aucti. Hi diuerſis functionibus collegii illius, et creandis quoque doctoribus eo tempore adhibiti ſunt, idque etiam Taurello obtigit, qui hoc nomine bis brabeutae munere functus eſt. Illud autem ex laudata Sulzeri epiſtola ad Marbachium conſtat, Taurellum, qui Iſaaci Kelleri et Samuelis Grynaei ex ſorore neptem vxorem duxerat, Baſileae propter indigenas et ciues eruditione et virtute praeſtantes publicum munus, ex quo familiam ſuſtentare poſſet, obtinere non potuiſſe, licet eruditionem in arte medica, et philoſophia toti academiae approbauiſſet: et vicariam operam Kellero per totum ſemeſtre et amplius praeſtitiſſet, cum laude et fructu auditorum: et ea propter petiiſſe a Sulzero, vt Argentoratenſibus, apud quos eo tempore profeſſio medica vacabat, commendaretur. Tandem apud Baſileenſes ethices profeſſionem nactus eſt, ſucceſſor datus Theodoro Zwingero. Quam vero reliquit, cum cathedra medica in Altdorſina academia ei anno MDLXXX oblata eſſet, quam conſcendit VIII idus Octobr. id quod ex vniuerſitatis chartophylacio obſeruatum Baiero [t]; vnde corrigendus Adamvs, et qui eum ſequitur P. Bayle [u], qui id factum eſſe III Cal. Iul. anni MDLXXXI, tradunt. Hoc loco poſitus, omnes in id vires Taurellus contulit, vt ſpartam, quam nactus erat, ornaret, id quod eo meliori ſucceſſu ab illo fieri potuit, quo maiori erat inſtru-

q) Vid. B. G. G. Zeltner. Praef. Vit. theol. Altdorf.

r) Vid. Iac. Thomaſius apud Feverl. l. c. p. 33.

s) loc. cit.

t) loc. cit. pag. 3.

u) ll. cc.

inſtructus eruditione philoſophica et medica; quam cum inſolita mentis acies, et ingenii elegantia ad vſus auditorum orbisque literati transferret, ac induſtria ſumma et viua docentis voce et calamo prodeſſe cunctis conniteretur, magnus inde applauſus ei contigit, adeo, vt multi ſe iuuenes etiam comites et barones eius diſciplinae traderent, et conuictu eius vterentur [x]. Parum tamen diuitiarum inde ſibi acquiſiuiſſe Taurellum, Baiero [y] obſeruatum eſt. Tandem annos natus quinquaginta nouem lue peſtifera extinctus eſt XIV Cal. Oct. anno MDCVI. Corpore ſuſtentabatur mens Taurelli exiguo, ſed ingenio vtebatur magno [z], acri, foecundo, et in nexus ratiocinationum facile penetrante; quod magna ſui comitabatur fiducia, animusque excelſus, fortis et igneus, qui ipſe quoque in ſcientiarum campo ſibi quid tribuebat, et non aliena modo, ſed propria ex fundo ſuo depromere audebat. Vnde factum, vt ab auctoritatis praeiudicio facilius pedem retraheret. Quem ingenii Taurelliani characterem ſcripta eius luculenter produnt, in quibus praeter igneam illam vim animi, qua acerrime iudicabat, et aduerſarios valde premebat, illa regnat libertas ſentiendi et quaedam confidentia, qua emendare philoſophiam potuiſſet, ſi in alia tempora incidiſſet. Teſtes damus verba eius, quibus acerrime in Caeſalpinianam philoſophiam inuehitur, ita ſcribens: „Inique tuli, ex Italia ſuperatis Alpibus aliam philoſophandi rationem, „neſcio quibus excogitatis et aſſumtis principiorum loco hypotheſibus, a „vera et Ariſtotelica philoſophia alieniſſimis, in omnes Germaniae angu„los irrepſiſſe. Et eo quidem id mihi magis graue moleſtumque fuit, „quod Caeſalpinianis his paradoxis et falſis opinionibus plurimis in „locis Germana iuuentus magna verae philoſophiae iactura imbueretur. „Vt igitur philoſophiam veterem et docto Schegkii iudicio miraque indu„ſtria excultam ab huiusmodi ſordibus repurgarem: acri certe cenſura et „laboribus aſſiduis Alpes excidi Caeſalpinianas, hoc eſt noua, et iuuentu„ti verae philoſophiae ſtudioſae noxia dogmata firmiſſimis oppugnaui ra„tionibus, et niſi me animus omnino fallit, expugnaui, diſcuſſi, et excuſſi. Ab „hoc etiam opere ſemel ſuſcepto non deſtiturus diuina fauente gratia, dum „viuam: et ſuum mea mens manusque facient officium. Veteri hos ego „philoſophiae et veritati debeo conatus“. Tacemus hederam, quam vel ipſe huic operi praefixit, vel ſuſpendi tamen paſſus eſt, dum in titulo „vocatur, „ſcriptum acre, acutum et limatum, philoſophiae ſtudioſis ad „enodandas et enucleandas controuerſias et diſputationes phyſicas difficilli„mas admodum vtile et neceſſarium“. Similia paſſim affert, contra Piccolomineum aliosque Peripateticos diſputans. Talis autem cum animo et ingenio eſſet, doctrina eius ſcriptis demonſtrata doctiſſimis, valde viris eru-

x) Maxime Poloni et Lithuani. Vid. Dedic. librorum de Mundo.

y) l. c. p. 10. 11. qui aliquot eius rei ſpecimina exhibet. Non itaque dabat Galenus Taurello opes.

z) Inde lepida nonneminis congratulatio ad Taurellum:

Corpore Taurellus, taurus es ingenio.

eruditis probata eſt, qui laudis tabulas magnificas ei ſuſpenderunt [a]. Sapiunt enim vbique iudicandi vim ſummam, et inſolitam diligentiam, quam in iis elucubrandis ſe adhibuiſſe ipſe monet [b]. Maxime vero iudicii acumen in philoſophia probauit. Cum enim *Schegkianae philoſophiae*, vt ipſe fatetur in *Dedicatione Alpium caeſarum*, *perpetuo fuiſſet ſtudioſiſſimus*, *ad quam ſe ſtatim ab initio ſtudii ſui philoſophici aſſuefecerat: cumque in hac complures annos perſtitiſſet*, *et diſcens et docens*, occaſio illi enata eſt, Ariſtotelicae philoſophiae intus et in cute, quod aiunt, pernoſcendae. Cumque tam coeca veneratione Ariſtotelem non extolleret, vt non auderet examini illius placita ſubiicere, mature, qua erat ingenii acrimonia perſpexit, quam grauiter erraret in multis philoſophia Ariſtotelis, et quam turpiter ſe darent, qui vel excuſarent errores Stagiritae, vel alienum illis ad declinandam inuidiam ſenſum affingerent. Vidit quoque et indoluit, multa eſſe inter dogmata Ariſtotelis impia ſane et Chriſtiano homini non ferenda, atque inimica diuinae reuelationis myſteriis. Aſt haec tantopere coli, pingi, commendari, in hoc ſaxo voluendo tot viros magnos occupari, vt hoſtis religionis Chriſtianae ſi non vincat, impunis tamen dimittatur, aegerrime ferebat, et pro ſacris Chriſtianae ciuitatis decretis ſancto zelo exardeſcebat. Digna ea de re ſunt, quae adſcribantur Taurelli verba, tota pietatem ſpirantia, et exemplo egregio philoſophantibus futura. Ita namque in *Praefatione Methodi medicae praedictionis* differit: *Me totum ſibi Chriſtus vindicat, nec Ariſtoteli quicquam tribuetur, niſi quod Chriſtus ipſe conceſſerit, nec ſi quid obtulerit Ariſtoteles, protinus accipiam, niſi quod fuerit Chriſto acceptiſſimum. Hoc Chriſtianae mentis exemplar eſt, quod ſcholis omnibus et academiis propoſitum eſſe debebat.* Similia in *Praefatione Alpium caeſarum* monet, hoc loco, ne prolixi ſimus, non exſcribenda, ex quibus patet, id ſibi Taurellum conſtituiſſe, vt Ariſtotelicam philoſophiam purgaret, et vel reuelationis vel rationis armis ea Ariſtotelis placita de Deo et mundo conuelleret, quae tela ſubminiſtrare contra veritatem reuelatam noſſet. Ex his vero nullo negotio, quae Taurelli ſententia de philoſophia Ariſtotelica fuerit, poteſt intelligi. Non enim eam totam reiecit, ſed ſalua religione Chriſtiana, et quoad philoſophandi viam cum ipſe retinuit, tum retinendam quoque eſſe ſtatuit. Fateturque ipſe [c], *ſe vnum Ariſtotelem pluris facere, quam tot tantorumque eius interpretum nobilem cateruam; neque ſibi vnquam propoſitum fuiſſe, vt, quae firmiter annis ſtabilita conſiſtunt, euertantur, vtpote qui Ariſtotelica philoſophandi ratione mirum in modum oblectetur. Non hic de Ariſtotelis philoſophia, ſed de aliquot eius dogmatibus agi, quae multa egeant*

a) Eorum encomia paſſim more illius temporis libris eius praefixa ſunt. Egregie imprimis eius eruditionem depinxere CONR. RITTERSHVSIVS Carmine Encomiaſtico emblematibus eius phyſico-ethicis praefixo, et ARNOLDVS CLAPMARIVS, iis, qui ſunt ante libros de Coelo, iambis.

b) Dedic. libri de Vita et morte. c) l. c. p. 24.

ant emendatione, de quibus etiam graues inter Peripateticos ſint controuerſiae. Similia alibi quoque ſuggerit, paſſim in libris eius occurrentia, quae non cumulamus. Ex his vero, clare, niſi nos fallunt omnia, liquet, Taurellum Peripateticorum choris eximi haud poſſe, quamuis temperatum ſobriumque Ariſtotelicae philoſophiae ſtudium vbique prodat. Ipſae quoque tractationes eius philoſophicae, Ariſtotelicae ſunt, ſi vel methodum, vel rationes reſpicias, licet interdum a ſyſtemate Ariſtotelico deflectat, et craſſos eius errores emendari cupiat; hoc enim nondum ſufficit, vt ex Lyceo relegetur. Aſt *coeco aſſenſu*, *quaecunque dixit Ariſtoteles vnius viri auctoritate recipere*, et, vt ipſe ſcribit, *principii loco habere*, *quicquid ille aſſerit*, *in cuius verba iuraueris*, hoc intolerabile viſum eſt, excelſo liberoque Taurelli animo, qui hanc ἐυήθειαν maiorum noſtrorum merito improbauit. Praeclare ea de re paſſim differit, vt facile intelligas, multum quidem Taurellum Ariſtotelis ingenio tribuiſſe, verum aliquid etiam ſuo. Vnde reiecto, quo eum nonnulli inſectabantur Ramiſtae nomine, quamuis aequius de Ramo iudicabat, *liberum ſe*, ait [d], *probare philoſophandi genus*, *noſſe ſe*, *etiam*, *in Ariſtotele reprehendiſſe Ramum, quod probandum non fuerat. Aſt cum Ramiſta non ſit, ideo non oportere ſe eſſe Peripateticum, vt ab Ariſtotele nulla ex parte recedere liceat. Putandum itaque eſſe*, *ſe cuiusquam mancipium eſſe non velle; ſi quod ex Ariſtotelicis dogma reiiciat*, *id ex ipſomet Ariſtotele vel Ariſtotelica differendi ratione praeſtiturum*, *praeceptisque analyticis*, *quae non raro ipſemet neglexerit Ariſtoteles &c.* Maxime vero Peripateticorum Italicorum commendatio, quae ex ſchola Scherbii prodibat, vehementer Taurello diſplicuit. Cum enim nimia eorum veneratione ductus Scherbius, errores Peripateticos ſatis craſſos, quos illi propinabant, aut negligeret, aut excuſaret, Taurellus, qui liberius oculos aperiebat, detectis nefandis nonnullis dogmatibus Peripateticis laruam errori detrahere, et quam impie, quam inepte a veritatis coeleſtis via deflecterent, grauemque a ſacris reuelationis placitis diſſenſum oſtenderent, demonſtrare conatus eſt. Et hinc bellum illud literarium, quod contra Caeſalpinum, Piccolomineum, aliosque ſuſcepit, exortum eſt, eo quod crederet, philoſophiam eos Ariſtotelicam nouis erroribus adulteraſſe. Prolixe ea de re commentatur in *Praefatione Alpium caeſarum*, quae tamen exſcribere hoc loco omnia paginae anguſtia prohibet. Summa eo redit: *Non probari poſſe capita phyſiologiae Ariſtotelicae omnia*, *eſſe Ariſtotelis nonnulla de Deo et mundi aeternitate dogmata*, *quae ferri excuſarique ab homine Chriſtiano haud poſſint*, *ſed magna opus habeant emendatione. De his acriter quidem inter ſe diſceptare Peripateticos*, *aſt magnorum illorum virorum tantis et tam intricatis conten-*

d) Dedic. libri de Vita et morte pag. 37.

contentionibus lectorem non offendi non poſſe, dum, quod res eſt, fateri nolint, ne non videantur Ariſtotelici vel philoſophi, mire ſuis haereant tricis implicati, atque ne latum quidem vnguem ab Ariſtotele recedere vellint: eſſe vero, qui cum magnum affectent nomen et ſe velint haberi Peripateticos, ab Ariſtotelis tamen decretis faceſſant longiſſime, et vt fucum faciant, neſcio quae Ariſtotelis loca perperam intellecta vel ſtudio in alienos contorta ſenſus ſuis applicent nouis et falſis dogmatibus. Ceterum valde indignabatur Taurellus ſimulationi Peripateticorum, qui ſe talia ſecundum philoſophiam tantum, et ſuppoſita doctrina Ariſtotelis aſſerere ſaluis religionis et eccleſiae decretis inculcabant, ſicque Lateranenſis concilii fulmina declinare ſatagebant. Nouerat enim, quae ſecundum reuelationem falſa ſint, ſecundum rationem et philoſophiam vera eſſe non poſſe, nec inter ſe diſcrepare lumen vtrumque, quod ex aeterno Deitatis lumine prodierit. Huic enim praeiudicio euertendo *Triumphum philoſophiae*, quem iuuenis edidit, deſtinauit, et his potiſſimum armis partim contra Ariſtotelicos, partim contra ipſum Ariſtotelem in aciem proceſſit. Prodiit libellus hoc titulo: *Philoſophiae triumphus, hoc eſt metaphyſica philoſophandi methodus, qua diuinitus inditis menti notitiis humanae rationes eo deducuntur, vt firmiſſimis inde conſtructis demonſtrationibus aperte rei veritas eluceſcat, et quae diu ſepulta fuit philoſophorum auctoritate, philoſophia victrix erumpat* [e]. Quem librum ei extorſiſſe certam illam perſuaſionem, philoſophiam, quae Dei donum eſſet, Deo non aduerſari, et quae ſcientia eſſet, mentiri non poſſe, adeoque errores non philoſophiae, ſed philoſophorum eſſe, ipſe narrat [f]. Quamuis autem iſtud meletema pleroſque offendiſſet grauiter, et theologos, quod philoſophiae tribuerentur ea, quae ſolius viderentur eſſe theologiae, et philoſophos, quod veterum philoſophia doctorum detecti refutarentur errores: pleroſque etiam vehementer vellicaret et vreret, adoleſcentem [g] audere talia, qui ſacratiſſimam veterum philoſophiam vix primis deguſtaſſet labiis; Taurellus tamen contemtis cachinnis pariter atque indignationibus, ipſam Ariſtotelis metaphyſicam aggreſſus eſt, et quaecunque ad propoſitum ſuum facerent, multo labore collecta, in ordinem redacta et emendata ſincere ſuis vſibus applicuit [h]. Ex his autem intellexit, illis, qui Chriſtianam profitentur philoſophiam, et quibus propoſitum, vere, pure, et noſtrae religioni conuenienter philoſophari, multa veterum dogmata partim eſſe emendanda, vel tollenda, partim vero etiam recte intelligenda, et explicanda. Huic itaque fini obtinendo totum philoſophiae ſuae, cum theticae tum elenchticae deſtinauit ſtudium,

et

e) Baſil. 1573. Arnhem. 1617. 8. conf. Reimm. l. c. et Cat. crit. p. 1103.

f) Praef. Alp. caeſar. p. 28.

g) Annum enim tunc agebat decimum octauum aetatis.

h) Inde enata elegantiſſima eius Synopſis Metaphyſices Ariſtotelis, quam ob raritatem recuſam dedit praeſtantiſſimus Feverlinvs, et doctis Annotationibus auxit Norimb. 1734. 4. multa in hoc libello abſtruſiora metaphyſicae Peripateticae capita recluduntur, multa examinantur, noua et ſingularia nonnulla afferuntur.

et non modo Peripateticam philoſophiam ad ſobriam rationem reuocare, ſed errores quoque Peripateticorum tollere, et ſophiſmata detegere magna diligentia ſtuduit. Quibus eius conatibus cum animi fiducia reſponderet, magna Piccolominei, Caeſalpini, Valleſii, Conimbricenſium aliorumque nomina non pertimuit, vt non integris eos controuerſiarum libris refutaret, cuius exempla eſſe poſſunt *Alpes caeſae* [i], Caeſalpino, librique *de Coelo* [k], et *de Mundo* [l] Franciſco Piccolomineo, librique *de Rerum aeternitate*, Piccolomineo, Valleſio, Caeſalpineo, Conimbricenſibus [m], oppoſiti. Ex adductis vero de indole philoſophiae Taurellianae accurate iudicari, et ſententia certa pronuntiari poteſt. Et laudandum quidem omnino Taurellum eſſe, quod foeditatem praeiudicii auctoritatis viderit et deteſtatus ſit, nemo inficias iuerit, qui verae philoſophiae indolem naturamque intelligit. Et omnino veriſimile eſt, Taurellum, ſi in noſtra tempora incidiſſet, quibus proſcripta philoſophia ſectaria triumphauit eclectica, plurimum allaturum fuiſſe ad incrementa philoſophiae. Fruebatur enim iudicio acri, limato, perſpicaci, et libertatem ſentiendi fouebat cum quadam ſui fiducia coniunctam, quae potiſſimum ad emendandam philoſophiam et excutiendum ſeruitutis iugum requiruntur. Sed obſtitit viro docto genius ſeculi, quod cum ſectariae philoſophiae amore totum eſſet occupatum, paſſum haud eſt, ad alia prorſus Taurellum deflectere, nouumque doctrinae philoſophicae aedificium exſtruere. Hinc viam quoque Peripateticam relinquere integram noluit, ſed ipſa Lycei methodo, praecipue analytica, vt ipſe monet, vſus eſt, vt errores in philoſophiae hoc genere demonſtraret. Quare quaecunque de rebus logicis, phyſicis metaphyſicis philoſophatus eſt, Peripateticum omnia vultum retinent, eo modo diſcrimine, vt non contentus docuiſſe, quid Ariſtoteles dixerit, examinauerit quoque, cur dixerit, ponderatiſque rationibus ab eo allatis ea ſeruauerit, quae veritati eſſent conſentanea, reiectis iis, in quibus Ariſtotelem vel ſibi ipſi, vel rationi, vel reuelationi non conſtare iudicabat [n]. Id quod ipſe luculenter eruditeque expoſuit, ita de hac ſua philoſophandi methodo ſcribens: *Nos etiam non valde ſolliciti ſumus, quid quisque dicat. Si de placitis Ariſtotelis eſt quaeſtio, praeſtat, ipſamet eius ſcripta conſulere; ſi vero prima ſit exquirenda veritas, non minus, quid Iohannes, quam quid Iacobus dicat, eſt audiendum. Primo inquam. Cum enim rationibus agitur, nulla ſuſpicienda eſt auctoritas. Quae nulla etiam eſt, niſi quam rationes ipſae viris ingenio et iudicio praeſtantibus conciliauerint. Cum itaque ad principia reuocanda ſint omnia, vt cuius naturae ſint, intelligatur; a D. Thoma, Auerrhoë et Alexandro ad Ariſtotelem, et ab hoc etiam ipſo ad eius rationes eſt aſcendendum. Quidni ergo nos ipſos in Ariſtotele potius, quam eius interpretibus exerceamus?* Ex his vero definiri nullo negotio poteſt, vtrum Taurel-

i) Alpes caeſae, hoc eſt Andreae Caeſalpini monſtroſa et ſuperba dogmata diſcuſſa et excuſſa Francof. 1595. 8.

k) Ambergae 1603. 8.

l) Ibid.

m) Marpurg. 1604. 8.

n) loc. cit.

rellus Peripateticis an eclecticis philoſophis adſcribendus ſit? quorum prius fecit Iacobvs Thomasivs [o], qui *Ariſtotelicae philoſophiae peritiſſimum in paucis virum* appellat; conſentiente Baiero [p], qui ipſis Taurelli verbis vſus eſt. Tacemus eos, qui Taurellum inter illos numinis hoſtes referunt, qui ex Lyceo prodierunt, de quibus in ſequentibus dicemus. Poſterius Elswichio [q], Reimmanno [r] aliisque viſum, qui ea loca ex ſcriptis Taurellianis, collegerunt, ex quibus animus eius eclecticus elucet. Nec diffitemur, certo ſenſu dici poſſe. Taurellum philoſophum eclecticum. Talem enim illum videri voluiſſe, clariſſima eius verba demonſtrant [s]: *Cum nulli ſectae ſimus addicti, neque nos Auerrhois, neque Alexandri, neque ipſius etiam Ariſtotelis mouet auctoritas: vt cuique aſſentiamur et probemus, id quod a veritate ſit alienum.* Et paulo poſt: *Si toti pendeant ipſi ab vnius Ariſtotelis ſententia: Nos in rebus philoſophicis nullius hominis imperium agnoſcimus. Omne ius in ratione eſt poſitum, vt merito, quantum iuris in veteres fuit Ariſtoteli, tantum etiam in ipſum eius habeant poſteri.* Immo in *Epiſtola dedicatoria* librorum *de Rerum aeternitate*, fatetur, *noluiſſe ſe Peripateticis adhaerere, quamuis maiori cum quiete et ſecuritate, maiore etiam commodo ſuo potuiſſet emergere.* Ipſa quoque librorum eius inſpectio docet, multa eum in ſyſtemate Ariſtotelis phyſico et metaphyſico reprobaſſe, vidiſſeque errores multos, eosque abieciſſe, multoque magis ſe interpretibus Ariſtotelis, id eſt Peripateticis genuinis oppoſuiſſe, nec in ſola Ariſtotelis auctoritate acquieuiſſe, ſed ad rationum certamina prouocaſſe. Si itaque Peripateticus idem eſt, ac *qui Ariſtoteli, vel Auerrhoi, vel D. Thomae aliiue cuipiam Peripatetico mordicus addictus, vel fraude vel arte quiduis ad magiſtri ſui praecepta tuetur accommodare, et principii loco habet, quicquid Ariſtoteles aſſerit, in id iurandum eſſe,* (quibus verbis Taurellus Peripatetico ſugillat [t]) fatendum omnino eſt, ab hoc Peripateticiſmo Taurellum vehementer abhorruiſſe, cui nihil magis deteſtabile viſum fuit, quam, *vt quod tibi propoſitum eſt, obtineas, ſatis eſſe vnius Ariſtotelis auctoritatem, et non tam quid, quaue ratione, quam a quo ſit dictum ſibi curae eſſe.* Aſt ſi eum eclecticum dicamus philoſophum, qui contemto ſectae omnis ſtudio nullam alteri praefert, ſed ſelectis ex quibuscunque philoſophorum factionibus, quaecunque veritati propiora videntur, nouum ſibi propria meditatione conſtruit doctrinae aedificium, non videmus, qua ratione talis fuiſſe Taurellus dici poſſit, cum nihil horum vnquam ſuſceperit, contentus Peripateticam philoſophiam emendauiſſe. Potiori vero iure eum Peripateticis philoſophis adſcribi inde colligitur, quod licet, haud pauca Ariſtotelis placita refellerit, maiorem tamen eorum partem retinuerit, vt vel ſoli libri *de Rerum aeternitate, de Mundo et Coelo* et *Metaphyſica* teſtantur;

o) Orig. Hiſt. philoſ. et eccleſ. p. 11.
p) loc. cit. p. 4.
q) De Fort. Ariſt. in academ. Proteſt. §. 23 p. 61.
r) loc. cit.
s) Praef. Alp. caeſ. p. 37.
t) pag. 23.

tur; quod vnum Ariſtotelem, quam omnes eius interpretes ſequi maluerit; quod Ariſtotelem ſaepiſſime a παρερμηνείαις Peripateticorum recentiorum vindicauerit; quod in refutandis ipſius Ariſtotelis erroribus Peripatetica methodo vſus ſit, et totius diſciplinae Peripateticae typum ſeruauerit. Vnde ſi rationibus in vnum collectis ſententia nobis de genere philoſophiae Taurellianae dicenda eſt, omnium rectiſſime nobis illa dici poſſe videtur Peripatetica reformata. In id enim curam transtulit omnem, vt conculcato auctoritatis praeiudicio, quod nulla in re erraſſe Ariſtotelem delirat, ea quae vel Chriſtianae veritati, vel rationi aduerſa eſſe crederet, et rationibus euincere poſſet, emendaret, ſicque purgaret diſciplinam Peripateticam. Id quod adeo luculenter prodidit, faſſus non agi de Ariſtotelis philoſophia, ſed de aliquot eius dogmatibus, quae multa egent emendatione, vt quid dubii ſupereſſe nequeat, non videamus. Neque haec magnopere miranda ſunt ita eueniſſe; nam licet Taurello non defuerit ingenium vere eclecticum, et libertas quaedam ſentiendi atque philoſophandi haud inconcinna, deſtitutus tamen occaſione, fauoreque temporis et circumſtantiarum reliquarum, ſine quibus eclectica philoſophia non gignitur, ad natiuam eius indolem pertingere non potuit. Sed vt ad ipſam philoſophiae Taurellianae hiſtoriam reuertamur, in haud paucis non Ariſtotelis modo, ſed tritam quoque plerorumque philoſophorum et theologorum viam relinquere, nullus dubitauit. Inter quae placita παράδοξα eminet illud, quod de prouidentia diuina fouit, et paſſim in ſcriptis ſuis diſſeminauit, paucis vero in praefatione Alpium caeſarum ita complexus eſt [u]: *Duplex circa prouidentiam diuinam error admittitur, primo quidem ſi omnis rerum alienarum cura Deo detrahatur: Deinde ſi absque diſcrimine rerum quarumuis, et aſſidua quidem ei cogitatio adſcribatur. Quem propterea merito cenſemus ſex dierum ſpatio naturam condidiſſe, ne poſtea* τὸ συνεχὲς τῆς νοήσεως καὶ ποιήσεως *ipſi moleſtiam pareret. Nihil enim haec ad eius felicitatem faciunt, qui fuit ab aeterno, cum nihil ipſorum eſſet, feliciſſimus. Male profecto, quisquis rerum creationem ab initio mundi conditi, ad eius vsque finem extendit. Si enim voluiſſet in hiſce Deus, occupari perpetuo, quid mediis opus erat naturalibus? Earum itaque rerum curam Deo non adſcribimus, quas ipſe naturae commiſit, iis ſcilicet munitae viribus, vt eius mandata probe poſſet exſequi. Non video, quid hic notari poſſit impietatis, nam et ſacris literis conſentanea ſunt haec et rationi vere philoſophicae. - - De ceteris vero, quae nulla naturae neceſſitate, ſed libero voluntatis arbitrio geruntur, aliter ſentimus. Hic enim ob ſummam actionum humanarum varietatem diuino opus eſt regimine et prouidentia.* Nolumus addere alia omnia, quibus de diuina omnipotentia, natura, operibus, deque aliis paradoxe ſenſiſſe multis ſua noſtraque aetate viſus

u) Non hanc nouam eſſe Taurelli opinionem ſed iam adoptatam a Durando a S. Porciano, alibi Amoenit. lit. T. XIII. p. 318. monuimus.

viſus eſt. Inter quae Ven. REIMMANNVS [x], potiſſimum refert, quod ſtatuerit: res a Deo creatas per ſe ſubſiſtere; peccatum originale nihil aliud eſſe, quam impotentiam cohibendi naturam; iuſtitiam Dei eſſe miſericordiae fundamentum; tres eſſe diuinitatis perſonas, agens, actum et actionem; incorporea poſſe corrumpi, primam materiam eſſe τὸ nihil, ſubſtantiam ſubſtantiae contrariari, grauitatem et leuitatem non eſſe qualitates, vnum eſſe tantummodo ſphaerarum coeleſtium motum, non plures, deſperationem eſſe finem philoſophiae et theologiae initium, ſenſum tactus eſſe etiam in incorporeis &c. IDEM alio loco [y] plura notauit, nec deſunt, quae aliis diſplicent, heic vbi ſpecialem Taurellianae philoſophiae hiſtoriam non ſcribimus, non cumulanda: praecipue cum nobis otia fecerit, qui ex inſtituto in hoc argumento verſatus eſt, Cel. I. W. FEVERLINVS [z], qui videndus. Dici non poteſt, quantam Taurello inuidiam excitauerit horum παραδόξων aſſertio, eo maiore ſuſpicione onerata, quo conciſiori et ſubobſcuro is dicendi genere vtitur, et nimium interdum ſubtili, vt egregie obſeruatum Cl. REIMMANNO [a]. Inde factum, quod in Ariſtotele quoque obſeruatum, vt obiectiones ſaepe afferantur ſine addita eius nota, et ex attenta demum et iterata lectione diiudicare lectorem oporteat, vtrum alienam opinionem Taurellus referat, an ſuam? tacemus diſtinctiones nouas, inſolitas, a communi ſignificatione abeuntes, quam Taurelli obſcuritatem in cauſſa fuiſſe, vt in multis alieni a mente ſua ſenſus ei affingerentur, luculenter demonſtrauit Feuerlinus. His acceſſerunt odium Peripateticorum et arcanae illae ſimultates, quae inter Scherbianos et Taurellianos diſcipulos vigebant [b], cum hi altum, more magiſtri, ſaperent, et Peripateticos velut mutos interpretes Ariſtotelis contemnerent, illi impietatem et καινοφιλίαν in Taurello mire exagitarent. Ipſi ſane Peripatetici pati non potuerunt, ſuos ita circulos turbari, neque Schegkius, qui Taurelli ingenium magni faciebat, probauit iuuenilem impetum, praedixitque ſuo illum malo crabrones eſſe irritaturum. Id quod mature ſenſit, editis philoſophiae ſuae primitiis, *Triumpho philoſophiae*, quem, ipſe refert, pleroſque offendiſſe grauiter, et dicam illi theologos et philoſophos ſcripſiſſe, auctoremque inter diuinae omnipotentiae hoſtes et impietatis fautores retuliſſe. Nec poſt fata, quod plerumque alias fieri ſolet, liuor quieuit, ſed inter atheiſmi patronos, Epicuri ſequaces, et apertos numinis aduerſarios magno conſenſu relatus eſt, ſignum praeferente ZACHARIA VIETORE [c], quem poſt theologos et philoſophos A. C. inuariatae addictos Iacobum Martini, Chriſtophorum Scheiblerum, Io. Weinmannum, Arahamum Calouium Andr. Quenſtedium, et Cel. Loeſcherum, vt alios taceamus, ſatis moderate theſes Taurellianas improbantes, ſecuti ſunt ex reformatis theologi Heidelbergen-

x) Cat. crit. p. 1103.
y) Hiſt. liter. Germ. P. IV. p. 87.
z) loc. cit.
a) Cat. crit. l. c. conf. FEVERL. l. c. p. 42.
b) Conf. quae ex epiſtola Dürrii ad Thomaſium affert BAIERVS l. c. p. 8.
c) In Topica Diſſ. III. §. 164.

genſes, et Gisbertus Voëtius aliique, qui cum locum Taurello inter atheos aſſignare nulli dubitauerint, alios recentiori aetate incitauerunt, vt ſimili modo de Taurello iudicarent. Neque tamen aliis paulo moderatioribus is viſus eſt, qui tam male de religione naturali et reuelata meruerit, quique ab atheiſmi et profanarum opinionum macula abſolui non poſſit, licet non omnia in quibus Taurellus a receptis philoſophorum et theologorum decretis receſſit, probanda eſſe cenſeant. Loca vtriusque partis cum magno numero adduxerit eruditiſſimus FEVERLINVS [d], et omnino mereatur elegantiſſima eius *Diſſertatio apologetica pro Taurello philoſopho* integra legi, illis finem paginae non oneramus. Ex hac ipſa vero viri celeberrimi apologia luculenter conſtare arbitramur, immitius plerosque cum Taurello egiſſe, qui tantum abeſt, vt impietati fauerit, vt hunc praecipuum philoſophiae ſcopum ſibi praefixerit, impietati ſe opponere, eamque in ſcriptis Peripateticis tecte propoſitam, denudare, ſuisque telis confodere. Et ſi fatendum quod res eſt, paradoxa illa Taurello tributa tantis ab eo limitationibus vallata prodierunt, vt facile ſit, meliores ſenſus eruere, certe inhumanum ſit, et res peſſimi exempli, ob eiusmodi aſſerta conſequentiarum machinis atheorum catalogum augere. Quod licet lubens alias faciat P. BAYLE, peruidit tamen, quo erat acumine, iniuriam fieri Taurello, et hanc illi accuſationem concitauiſſe odium Peripateticorum, quos in haud paucis libertate vſus eclectica oppugnauerat. Quae omnia latius exponi poſſent, nec iniucunda de placitis Taurellianis de Dei prouidentia ſpeciali eiusque concurſu ad res naturales, de anima et natura hominis, de animis brutorum rationalibus ſed mortalibus, de animis ſeparatis non intelligentibus, et imprimis de attributis Dei &c. tractatio inſtitui, niſi limites inſtituti obſtarent, et omnia occupauerit Cel. Feuerlini eruditio. Illud vnum monemus, abſurde et iniuſte agere, qui ex paradoxis nonnullis metaphyſicis, nouis plerumque terminorum ſignificationibus nixis, atheiſmi patrocinium exſculpunt. Ceterum magni nominis philoſophum, Taurellum fuiſſe, et inter praecipua Germaniae ornamenta referendum, viri ſummi recte iudicarunt. Inter quos MICHAEL PICCARTVS [e] eo magis audiendus eſt, quo magis is ex diſciplina Scherbiana Taurello parum fauente prodiit; is *clariſſimum* et *excellentiſſimum philoſophum et medicum* vocat: et *ingenii Taurelliani monumenta elogio omni maiora eſſe* iudicat, *eo quod excitent lectorum animos, et varietate irrepant, acumine penetrent, iudicio cogant*, &c. Similia paſſim a viris doctis de Taurello ſcripta ſunt, quae hic cumulare omnia locus non patitur. Sufficiunt nobis duo virorum ſummorum elogia, quibus noſtra aetate nemo fuit in orbe literario auctoritate ſuperior, PETRI BAYLE, et GOD. GVIL. LEIBNIZII. Ille enim laudato excellenti Taurelli ingenio et ſubtili ratione diſputandi, inter maximos illius aetatis metaphyſicos eum numerare nullus dubi-

d) loc. cit. Sect. I.

e) In Dedic. iteratae editionis librorum TAVRELLI de Coelo.

dubitat [f]. Hic autem ingenioſiſſimum vocat, fateturque, *ſe eum Scaligerum Germanorum appellare ſolere, ſtilo, acumine, ingenio, libertate ſentiendi, medicinae profeſſione ſimillimum* [ff]. Scripſit multa vir diligentia pariter et eruditione ſummus, partim philoſophica, partim medica, enumerata quidem, ſed imperfecte a Mercklino * et Adamo †, accurata vero recenſione enarrata ab illuſtri Baiero [g]. Ea quidem vbiuis in Bibliothecis et in bibliopoliis occurrere ſcripſit vir quidam doctus [h], ſed id falſum eſſe, biblophilorum curioſitati ignotum haud eſt [i]. Pleraque enim Taurelli ſcripta rarius inueniuntur, ſine dubio, quod partim ob ſtilum obſcurum difficilemque et reconditos ſenſus neglecta, partim ob atheiſmi ſuſpicionem oculis ſubducta ſint. Quae licet requirant lectorem attentum, praeiudicio non occupatum, diligentem quoque et laboris patientem, vt relegere aliquoties ea non recuſet; exhibeant quoque nonnulla, quibus calculum adiicere prudentes recuſauerint, eam tamen iudicii vim, eam eruditionis copiam, eam eruditionis elegantiam produnt, vt in iis aliqua cum cura verſari harum deliciarum amanti omnino ſit iucundiſſimum. Certe Taurelli eruditio et philoſophia elegans exemplum eſt, non defuiſſe Germaniae noſtrae ingenia excelſa, quae idem forte perfeciſſent, quod aliarum regionum viri ſummi feliciter aggreſſi ſunt, ſi in alia tempora aliumque locum incidiſſent.

Erneſtus Sonerus.

§. LII. Scherbii ſcholam continuauit et auxit, qui ex eius diſciplina prodiit, ERNESTVS SONERVS, vir doctiſſimus, et in philoſophica pariter atque eccleſiaſtica hiſtoria memorabilis. Cuius vitam oratione panegyrica delineauit Georgivs Richtervs [k], ita tamen, vt fidem non in omnibus mereri viſus ſit. Erat enim non diſcipulus modo Soneri, totus praeceptoris admiratione captus, ſed in eius quoque partes clanculum diſceſſerat, nec quae dici poterant et debebant, propalare auſus eſt. Vnde factum, vt diu ſuperiorum auctoritate prohiberetur, hac oratione Sonerum publice laudare. Cuius rei arcanas circumſtantias, qui noſſe cupit, eas diſcet a B. Zeltnero [l]. Qui cum *Crypto-Sociniſmi*, hoc tempore *Altdorfii ſerpentis* et a Sonero maxime promoti *Hiſtoriam* lectu ſane digniſſimam conderet, huius etiam philoſophi atque medici fata, et opiniones mira felicitate et eruditione deſcripſit [m]. Quocum comparanda ſunt, quae in *Vitis Medicorum academiae Altdorfinae* [n] de Sonero narrauit Io. Iacobvs Baiervs νῦν ἐν ἁγίοις. Nobis hoc loco ea potiſſimum enarranda ſunt, ex quibus conſtat, de ſchola eum Peripatetica eius aetatis in hoc Athenaeo praeclare meruiſſe. Natus eſt Sonerus in inclyta S. R. I. libera ciuitate Norimbergenſi anno MDLXXII,

f) Dict. Hiſt. et crit. loc. cit.

ff) In Otio Hannouerano p. 141. add. Morhof. Polyhiſt. T. II. p. 61. et quae collegere celeberrimi viri Baiervs et Fevrl. ll. cc.

*) Linden. renou. P. I. p. 844.

†) loc. cit.

g) loc. cit.

h) Obſ. Hal. T. X. n. 8. 9. p. 217.

i) Vid. Ven. Vogt. Catal. libror. rarior. p. 562.

k) Ea prodiit Norimbergae 1614. 4. Recuſa in Wittenii Memoriis philoſoph. dec. I. p. 18 ſq.

l) Hiſt. Crypto-Sociniſmi Altdorfini §. 17. p. 52.

m) §. 26 ſeqq. p. 26 ſeqq.

n) pag. 26.

MDLXXII [o], parente ſatus Marco Sonero, mercatore quidem, ſed ab imperatore Maximiliano II nobilitatis priuilegiis donato. Cuius cura puer literarum rudimentis in gymnaſio patrio ita a praeceptoribus fidis inſtitutus eſt, vt in Altdorfinam academiam anno aetatis quinto et decimo mitti poſſet, adſcriptus illi adoleſcentum literarum ſtudiis inuigilantium numero, qui in publico prytaneo ſenatus Norimbergenſis liberalitate ſuſtentantur. Eo in loco ſcientiarum propaedeumaticarum inſtitutione egregie formatus, iudicioque paulo maturior, cum ſupra ſpem in literis proficeret, ad philoſophiam et medicinam traductus eſt. In vtraque tunc docuiſſe Scherbium et Taurellum, magna Pindi Norici ornamenta, hosque Peripateticam ſapientiam tradidiſſe, illum ſatis ſectarie, ſed accurate ad mentem Ariſtotelis, hunc libere, et cum examine, ex antecedentibus conſtat. Eos itaque duces nactus animum ad Peripateticae philoſophiae myſteria accuratius pernoſcenda applicuit: artis quoque ſalutaris praecepta ex ore magiſtrorum tanta attentione et iudicii vſu percepit, vt et his, et quotquot Sonerum nouerant, egregie ſe commendaret. Maxime vero ex Scherbii eruditione profecit, ſtudiumque et ingenium ita viro clariſſimo probauit, vt publico eum ornaret teſtimonio, eruditionis Sonerianae teſte luculentiſſimo [p]. Anno itaque aetatis vigeſimo tertio, dignus habitus eſt, cui docendi auctoritas atque ius publico axiomate cohoneſtato tribueretur. *Cum enim ad percipiendam Ariſtotelis mentem*, (verba damus RICHTERI) *non modernorum riuulos, ſed ipſos antiquorum fontes, maxime vero Ariſtotelis ſcripta diurna nocturnaque induſtria conſectaretur, ratus, ſe aliter eruditum fieri non poſſe, niſi concoloretur antiquis; a Scherbio autem ſingulari amore exceptus, multa philoſophiae arcana reuelata accepiſſet, is vnus e multis ab eo viuo ſibi ſucceſſor delectus eſt*, idoneusque habitus, qui Lycei Altdorfini gloriam, praeceptorumque famam ſuſtinere atque propagare poſſet. Magiſterii, quod vocant, honore auctus ad docendum ſe applicuit, et priuatae iuuenum ſtudioſorum coronae phyſicam ſecundum mentem Ariſtotelis tradidit, idque poſtea in medicina quoque tentauit et cum laude perfecit. Ita vero dum optimis diſciplinis ſe ingurgitat, et eruditione praeclare creſcit, valde quoque augetur eius commendatio. Qua factum, vt duo nobiliſſimi adoleſcentes, patricia gente nati, Chriſtophori Füreri ab Haimendorf duumuiri et equitis aurati filius, et Chriſtophorus Schlaudersbachius, qui de conſilio parentum et tutorum literarium iter ingrediebantur, eius fidei et curae crederentur. Cum his per Saxoniae inferioris ciuitates atque academias Hamburgum delatus cum nauem conſcendiſſet, Amſtelodamum petiturus, in grauiſſimam tempeſtatem incidit, et naufragium vix euitauit. In portum quendam autem egreſſus, eum lue peſtifera infectum co-

o) Apud BAIERVM 1573. l. mendo ſine dubio typographico. p) RICHTER. l. c. BAIER. l. c.

cognouit; quamprimum itaque corpora curaſſent, relicto loco priculoſiſſimo per Friſiam orientalem ad nobiliſſimam Batauorum quae Lugduni eſt, academiam cum comitibus contendit. Ibi non ſine nominis claritate et famae celebritate Soneri eruditio innotuit. Cum enim in publicis literatorum congreſſibus, maxime in velitationibus philoſophicis inuſitatam doctrinae reconditae magnitudinem multoties demonſtraſſet, et imprimis quanta accuratione Ariſtotelis myſteria pernoſſet, oſtendiſſet, adeo vt nouum Belgio exortum eſſe Ariſtotelicae ſapientiae lumen multi iudicarent [q]; magnus inde et iuuentutis literis in eo ſcientiarum optimarum mercatu inuigilantis et celeberrimorum quoque virorum applauſus et eruditionis Sonerianae celebratio ſecuta isque habitus eſt, quem ſummi viri, qui dum in ea ſchola maxima cum laude docebant, vel ad eam diuertebantur, Ioſephus Scaliger, Ianus Douſa, Philippus Marnixius, Ioannes Heurnius, Paulus Merula aliique ſua amicitia dignarentur. Quam vero in iſta literarum ſede famae acceſſionem fecit in detrimentum illi fidei et religionis ea conuerſa eſt. Nempe Polonorum et Lithuanorum nobilium quorundam praeceptoribus Andreae Voidouio et Chriſtophoro Oſterodo innotuerat, qui tum cum alumnis ſuis ſtudiorum cauſſa Leidae haerebant. Hos Socini placita recepiſſe magnoque acumine defendiſſe, ex hiſtoria huius ſectae eſt notiſſimum. Cum his dum amicitiam nectit, (ſine dubio quod Polonorum multi iuuenes nobiliſſimi Altdorfium ſtudiorum cauſſa concedere ſolerent) opinionibus Socinianis Sonerus corrumpitur, ingenii confidens acumini. Illis tamen, cum peſtis haec innotuiſſet, Lugduno excedere iuſſis [r], Sonerus ſuo ſe ſepto continuit, et opiniones ab eccleſiae doctrina deuiantes exire in publicum paſſus haud eſt. Neque tamen in hoc literarum elegantiorum emporio longius commoratus eſt, ſed iuuenes ſuae fidei traditos in Britanniam deduxit, Oxonienſem academiam inuiſit, Londini viris ſummis et eruditiſſimis innotuit. Ex inſula in Galliam transfretans, in ea regione vidit, quicquid iuuenem ſummam literarum gloriam affectantem inuitare et admirationem atque aemulationem accendere aptum eſt. Lutetiae Pariſiorum, Aureliani, et Auarici Biturigum cum Muſis conuerſari earumque alumnis iucundiſſimum habuit: Lugduno quoque, Auenione, Maſſilia aliisque nobilioribus Galliae vrbibus viſis in Italiam pedem cum ſociis promouit, adiitque Genuam, Mediolanum, Ferrariam, Bononiam, Florentiam, Senas, ipſumque caput olim orbis, Romam: tum Neapolin, et quae circumiacent loca vetuſtatis fama nobilitata. In quibus non peregrinantium voluptatem perſecutus eſt, ſed eruditionis alimenta quaeſiuit, innumera antiquitatum rudera examinauit, ſcholas celebriores inuiſit, naturae arcana miraque ſpecimina rimatus eſt, et ad literarium penum cuncta diligenter retulit: et confecto hunc in modum itinere Italico ad Patauinas Muſas conceſſit, qua in ſchola eo tempore praeclaris praeceptoribus feruebat medicinae

q) Richter. l. c.

r) Vid. Sandius Bibl. antitrin. p. 91. 92.

cinae ſtudium. Quod tanta felicitate non quidem ſine oleo et ſudore abſoluit, vt ad Germanos redux Baſileae Rauracorum ſummos in arte medica honores atque iura obtinere poſſet. Ita eruditione et nominis celebritate auctus, at opinionum quoque paradoxarum farragine onuſtus in patriam reuerſus et collegio medico adſcriptus eſt. Ibi excellentiſſimam eius in medendo fortunam fuiſſe, multaque ab eius eruditione medica ſolatia aegros accepiſſe teſtatur RICHTERVS, qui ad praeſentis auditorii teſtimonium prouocat, affirmans, nihil fere in medicinae vſu poſitum eſſe, quod huius viri ſcientiam effugerit, fidemque ſummam non probauerit, quam imprimis Taurello grauiter decumbenti vsque ad vitae exitum, in morbo peſtilenti demonſtrauerit. Poſt mortem Scherbii, cum non alius eſſet, qui eruditionem tanti viri et philoſophicam et medicam melius referret, et gloriam Altdorſinae academiae eruditione ſua tueretur, ad eam ſcholam translatus et cathedra illi phyſica atque medica tradita eſt anno MDCV. Ibi non modo naturalem philoſophiam Ariſtotelis, quod muneris ratio exigebat, explicuit, ſed rationalem quoque et imprimis metaphyſicam partem excoluit, ſuisque commentationibus doctae iuuentuti illuſtrauit. In eo autem cura illius maxima fuit, vt conſultis medicorum et philoſophorum veterum, maxime Galeni et Ariſtotelis, ſcriptis, ad antiquam diſciplinam iuuenum ſtudia effingeret, ea a contortis recentiorum nonnullorum interpretationibus vindicaret, obſcuris lucem inferret, et quae irreconciliabilia videbantur, explicata in concordiam redigeret. Ita vero et auditorum numerus, et diſcentium applauſus mirum in modum illi auctus eſt, multosque habuit nobiles non modo diſcipulos, ſed et conuictores commenſalesque, imprimis Polonos et Lithuanos, quos illi praeter Scherbianae et Taurellianae in hac gente doctrinae famam [s], arcana illa, quam caute quidem, ſollicite tamen nutriuit amicitia et conſpiratio cum Socinianis comparauerat. Ab iis enim, quotquot illis partibus fauebant, Sonero commendati ſunt. Qui vt erat acutiſſimi ingenii et homo callidus, magna quidem in eo negotio prouidentia vſus eſt, ſumma tamen induſtria placita Socini tacite propagare et iuuenum inſinuare animis conatus eſt; multosque in eas partes pertraxit, inter quos imprimis fuit Martinus Ruarus [t], non ignobile poſt iſta tempora Socinianae factionis nomen. De quibus tamen Soneri placitis, ſtudio, fatis, hoc loco plura dicere nihil attinet, cum ad ſacram illa hiſtoriam pertineant, explicata ſummo ſtudio miraque felicitate a B. GEORGIO GVSTAVO ZELTNERO, cuius *Hiſtoria arcana Crypto-Sociniſmi Altdorſini* attente meretur legi. Non tacendum tamen, eam fuiſſe tum viuentis ob doctrinam vitaeque innocentiam opinionem, tum fatis erepti famam, vt non dubitauerint viri quidam docti ab hac Sociniſmi ſuſpicione Sonerum abſoluere [u],

s) Diximus ea de re in §. antecedente, conf. ZELTNER. l. c. p. 36.

t) Vid. RVARI Epiſtolae Cent. II. ep. 26. p. 511. Edit. Zeltner.

u) FABRIC. Hiſt. Bibl. ſuae T. II. p. 511. CRENIVS Animadu. philolog. T. V. p. 246.

vſi teſtimonio Iacobi Schopperi, theologi Altdorfini, qui morienti adfuit, pieque eum exſpirauiſſe teſtatus eſt. Quos tamen falli, ipſumque, Schopperum pia credulitate deceptum fuiſſe, deſideratiſſimus Zeltnerus ſatis veriſimiliter oſtendit, qui videndus. Maxime vero metaphyſica Ariſtotelica vſus Sonerus eſt, ad inſinuanda iuuenum animis Socini placita. Quamuis enim artem ſalutarem profiteretur, metaphyſicas regulas tamen theologicis exemplis ita illuſtrauit, vt ex Peripato potiſſimum ἑτεροδοξίας color aduocaretur. Quod ſi integer et non truncatus mutilatusque comparuiſſet *Commentarius* eius *in Ariſtotelis metaphyſicam*, editus poſt fata a Ioanne Paulo Felwingero [v], luculentius conſtaret, quo pacto Peripateticis armis ſubdole Chriſtiana myſteria confodere Sonerus aggreſſus ſit. Aſt in hac editione ea,quae offenſioni eſſe poterant, omiſſa eſſe, non negat ipſe editor: cum tanta ſuſpicionem hanc ſecuta ſit inuidia, vt eam amici Soneriani, inter quos Ruarus et Richterus eminuere [w], merito pertimuerint. Obiit vir doctiſſimus in flore aetatis annos natus quadraginta [x], IV Cal. Oct. anno MDCXII, vlcere maligno extinctus, relicta magna eruditionis haud vulgaris fama. Quam imprimis nobilitauit Peripateticae philoſophiae natiuae et ſincerae cognitio, qua Ariſtotelicae philoſophiae in paucis peritiſſimus audit iuſto in hac re arbitro Iacobo Thomasio [y], vt ſimilia aliorum iudicia taceamus [z]. Maior autem futura fuiſſet Sonerianae doctrinae celebritas, ſi modum acumini philoſophiae ſectariae ponere nouiſſet et abſtinuiſſet ab iis opinionibus, quibus ſacra Chriſtianae fidei temeraſſe, et bellum armis Peripateticis ciuitati ſacrae intuliſſe viſus eſt. Cuius exemplum qui vult, ſumere illud poteſt, ex ſcriptiuncula Soneri ſatis ingenioſa quidem, ſed rariſſima, quam titulo *Demonſtrationis theologicae et philoſophicae, quod aeterna impiorum ſupplicia non arguant Dei iuſtitiam ſed iniuſtitiam*, edidit *. Scripſit pro aetatis annis haud grauis modulo ſatis multa vir diligentiſſimus *Diſputationes*, *philoſophiae Altdorfinae* ex parte inſertas †, *Paraphraſin in Ariſtotelis libros de interpretatione* [a], et medica nonnulla atque theologica, de quibus, cum huius loci non ſint, videndi Abr. Mercklinus [b], et G. G. Zeltnervs [c], qui de catechiſmo eius Sociniano albis coruis rariore eſt videndus. Reliquit etiam *Commentarium in libros VIII Phyſicorum Ariſtotelis* hactenus typis non vulgatum, teſte Omeisio [d] et Baiero [e].

§. LIII.

v) Ienae 1657. 4. In hac vero editione licet truncata nonnulla occurrere minus probae monetae obſeruat Cl. Ioach. Frid. Fellervs, in Supplem. ad vitam Leibnizii p. 11.

w) Vid. Rvarvs Epiſt. cent. II. p. 420. Epiſtolae Richterianae p. 391. Zeltner. p. 40.

x) Perperam apud Reimmannvm Hiſt. lit. Germ. P. IV. p. 9. ponitur annus trigeſimus.

y) Orig. Hiſt. phil. et eccleſ. p. 11.

z) Vid. Morhof. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. p. 62. Reimm. et Fabr. ll. cc. Elswich. de Fortuna Ariſtot. in Acad. Proteſt. §. 23. p. 61. Bvddevs Iſagog. L. I. p. 254.

*) Prodiit cum nonnullis libellis Laelii et Fauſti Socini Eleutheropoli 1654. 16. vid. Cl. Vogtivs Cat. libr. rar. p. 545. Sandivs loc. c. Conf. Feller. l. c. Moshem. Praef. Orat. SS. Vol. I. Zeltner l. c. p. 50.

†) Decem eae ſunt.

a) Baier. loc. cit.

b) Linden. Renou. P. I. p. 263.

c) l. c. add. Sandivs l. c.

d) Gloria Acad. Altdorf. p. 69.

e) loc. cit.

Michaël Piccartus.

§. LIII. Praeceptorum veſtigia magna induſtria preſſit et eruditionis Peripateticae gloriam Heliconi Norico vindicauit MICHAEL PICCARTVS, cuius memoriam poſt Fridericum Rochſium, Prutenum, cui *Piccartomnema* debemus, recuſum ab HENRICO WITTENO f), ab obliuione vindicauit B. SIGISMVNDVS IACOBVS APINVS ff). Natus eſt Norimbergae III Cal. Octobr. anno MDLXXIV, parentemque habuit Ioannem Piccartum, vel quo pacto ipſe nomen exprimere ſolebat Picardum g), qui poſt ea tempora Altdorfinae eccleſiae praefuit, et theologiam docuit. Cum praeclarae indolis ſpecimina mature ederet, parensque ingenio, quod optimum nactus erat, calcar cohortationibus et exemplo adderet, magnis paſſibus adhuc adoleſcens ad literarum gloriam graſſatus eſt, adeo vt annos natus quinque ſupra decem, gradum baccalaureatus, quem vocant, conſequeretur, et praematura referret diligentiae praemia. Quae tantum abeſt, vt ſegniorem in hoc, quod ingreſſus erat ſtadio, abſoluendo facerent, vt potius ſummum illi ardorem excitarent, ad maiora et praeſtantiora contendendi. Vſus itaque in diſciplinarum, maxime philoſophicarum, ſtudiis proſequendis magiſtris, quos Altdorfina ſchola eo tempore alebat optimis et praeſtantiſſimis, et imprimis veterum lectioni ex conſilio praeceptorum totum ſe immergens octodecim annorum iuuenis maturos virilis eruditionis fructus tulit, eorumque teſtimonium luculentum accepit, publica promotione inter philoſophiae doctores relatus. Vt itaque iuris optimarum artium ſtudiis ſibi acquiſiti vſum haberet, philoſophiam iuuentutem docere, et diſputando quoque ingenii vires explicare coepit, eo ſucceſſu, vt apud omnes honeſtiſſima de eius doctrina opinio eſſet, et magna expectatio. Quam ita expleuit, vt, licet iuuenis adhuc anno MDXCIX cathedrae logicae, ampliſſimi ſcholarcharum collegii iudicio et iuſſu praeficeretur. Nec melior quoque muneri huic doctor dari poterat. Exemplo enim et inſtitutione magnorum virorum, qui ſua doctrina Pindum Noricum illuſtrauerant, excitatus ad veterum philoſophorum, praecipue ad Ariſtotelis fontes ſe conuertit, et Peripateticam philoſophiam ex ipſis ſcaturiginibus, contemtis impuris interpretum recentiorum riuulis hauſit, hacque ratione egregiam lucem Peripateticae doctrinae accendit. Quo pacto cum de literis egregie mereretur, et Altdorfinae quoque academiae gloriam indies augeret, ob ingenii acumen et elegantiam, qua in arte quoque poëtica excellebat, metaphyſica quoque atque poëtica profeſſio ei demandata eſt. Cui ſpartae ornandae nec dignior nec doctior praefici potuit. Magna enim iudicii acrimonia in arcanas metaphyſicae et logicae Ariſtoteleae rationes penetrauerat, et eſotericam Stagiritae diſciplinam intime callebat, eam autem ſumma perſpicuitate iuuentuti explicabat. Ingenii amoenitatem autem elegan-

f) Memor. philoſ. P. I. p. 181. Inde ſua hauſere FREHER. in Theatr. p. 1415. REIMM. Hiſt. lit. P. V. p. 20. FABR. Hiſt. Bibl. ſuae T. V. p. 428.

ff) In Vitis philoſ. Altdorf. p. 87 ſeqq.

g) Vitam eius exhibet ZELTN. Vit. theolog. Altdorf. p. 1 ſeqq. primus is theologiae profeſſor fuit in Gymnaſio Altdorfino.

gantiſſimae eruditionis copia ita illuſtrauit, vt ſiue pangendi carminis Latini felicitatem, ſiue lectionis hiſtoricae copiam, ſiue veteris philoſophiae notitiam, ſiue Graecae linguae facultatem, et totum fere veteris ἐγκυκλοπαιδείας campum intuearis, Piccartum vbique virum ſe praeſtare ſolide doctum atque accuratum videas. Quam eruditionis famam vt optimis de literis et philoſophia meritis nactus eſt, ita magno eruditiſſimorum virorum conſenſu obtinuit. Teſtes volumus doctorum virorum iudicia, quibus ſummis laudibus Piccartum extulerunt, inter quos Iſaacus Caſaubonus vt accurate, quid valerent eruditi intelligebat, ita noſtri ſcripta impenſe laudauit, et vt gnauiter in eo curſu pergeret, vehementer cohortatus eſt [h]. Alios, ne nimis longi ſimus, in fine paginae nominamus [i], de Piccarti doctrina audiendos. Talis cum eſſet, adeo gratus acceptusque ſenatui Norimbergenſi fuit, vt ſingularibus beneuolentiae teſtimoniis eum ad tuendam hanc ſcholae ſuae gloriam excitaret, et ſtipendium quoque praeter conſuetudinem augeret. Mirum itaque videri queat, virum doctiſſimum per totam vitam cum paupertate colluctatum a libraria ſupellectile plane deſtitutum fuiſſe, et ſcriptorum a ſe editorum numerum librorum aceruum ſuperaſſe [k]. Quamuis autem iſta calamitate mire premeretur, defecit tamen nunquam vel a pietate ſanctisque, quibus valde commendabatur, moribus, vel ab induſtria, qua muneris rationes fideliter exſequi, et iuuentuti pariter atque orbi literato prodeſſe ſtuduit. Quibus intentus, in ipſo aetatis flore, nondum annum aetatis quadrageſimum ſeptimum egreſſus apoplexia correptus et anno MDCXX, V Non. Iulii extinctus eſt. Plurima ſcripſit vir ſupra modum diligens et eruditus, atque in philoſophia Peripatetica ſinceriori exercitatiſſimus; cuius ſpecimen eſſe poſſunt *Diſſertationes quinquaginta et vna*, inſertae philoſophiae Altdorfinae, in quibus magna regnat philoſophiae Ariſtotelicae cognitio. Illi philoſophicam hiſtoriam feliciſſimo ſucceſſu iunxerat, cuius eum accurate peritum fuiſſe, vel vna oratio *de Theologia Ariſtotelis et Platonis* [l] demonſtrat. Eundem quoque in ciuili hiſtoria ſe praeſtitit, cuius teſtes ſunt *Orationes* eius *vno faſciculo editae* [m]. Maxime vero de Ariſtotelica philoſophia meruit, edita *Manuductione in lectionem Ariſtotelis*, quam certatim laudarunt viri doctiſſimi et accurati in hoc argumento arbitri [n]. Inter quos imprimis HERMANNVS CONRINGIVS, qui libro huic epiſtolam praefixit [o], legendus eſt, eo quod maximo in Peripatetica doctrina iudicio vtebatur. Is enim, quamuis nonnulla diſplicerent, in quibus ab eo diſſentiebat, iuuentuti tamen Ariſtotelicam philoſo-

h) Vid. Epiſt. Caſaubon. DCCXXIX. p. 956.

i) Vid. OMEIS. Glor. Acad. Altdorf. p. 104. 108. Epiſtolae Richterianae p. 34. 164. RVPERT. Or. Hiſt. p. 215. BOECLER. Bibliogr. crit. p. 590. 650. 652. 663. 884. 889. et quos laudant FABR. l. c. et MAGIRVS Eponymolog. crit. p. 661.

k) APINVS l. c. p. 88. 92. cauſſam is, in filios quos noxas habebat et decoctores, coniicit.

l) Philoſoph. Altd. p. 599.

m) Lipſ. 1614. 8.

n) Vid. BOECLER. Bibl. crit. p. 650. 652. MORHOF. Polyhiſt. T. II. p. 63. BVDD. Hiſt. phil. c. 6. §. 5. p. 385. 386. I. ALB. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. II. p. 183. STRVVIVS Bibl. phil. c. 3. §. 17. p. 120. ZELTN. Vit. theol. Altd. p. 362.

o) Extat etiam inter epiſtolas Conringianas, p. 323.

loſophiam diſcere cupienti libellum nocturna, diurnaque manu verſandum vehementer commendauit. Erat enim quod alibi fatetur [p], in ea de Piccarto opinione, *eorum, qui Scherbio et Piccarto academiae Altdorfinae quondam primatibus peritia verae Ariſtotelicae philoſophiae paria fecerint, non in Germania duntaxat, ſed etiam alibi, vix ſe quenquam reperiſſe.* Eandem doctrinae ſoliditatem demonſtrauit in *Commentario in libros politicos Ariſtotelis* bonae frugis pleno, in quo interpretum omnium commodiſſimum ſe exhibuiſſe Henr. Boeclero [q] viſus eſt, vt aliorum laudes [r] de hoc libro egregio praetereamus. Sed et omnia eius ſcripta [s] teſtimonia ſuppeditant eruditionis elegantiſſimae, et hodie quoque famam auctoris pulchre tuentur. De his optime meriti ſunt academiae Altdorfinae ornamenta haud vltima, Ioannes Paulus Felwingerus, qui potiorem diſſertationum Piccartianarum partem [ſ] ab interitu vindicauit, et Ioannes Conradus Durrius [t], qui *Introductionem* Piccarti *in Lectionem Ariſtotelis* recudi fecit [u]. Vterque haeres fuit doctrinae Peri-

p) Conringiana p. 39. q) loc. cit. p. 652.

r) Vid. Bvdd. Iſagog. Hiſt. theol. L. I. c. 4. p. 321. Reimm. l. c. p. 20. Morhof. l. c. p. 63. 493. Strvv. l. c. p. 138.

s) Catalogum ſcriptorum Piccarti exhibet Apinvs l. c. Prodiit eius Oppianus Amb. 1604. 4. Pericula critica Helmſt. 1663. Introd. in Organ. Ariſtotelis Altd. 1625.

ſ) In Philoſophia Altdorfina. Vitam Felwingeri, qui 1606. natus eſt, 1687. denatus, et logicam, metaphyſicam et politicam Altdorfii docuit, enarrat Apinvs l. c. p. 173. Meruit de philoſophia Peripatetica, tum editis Scherbii, Soneri, Piccarti lucubrationibus, tum Collegio logico de Sophiſticis elenchis contra Fauſtum Socinum, Palaeſtra rationis, ſiue logica Peripatetica, Inſtitutionibus politicis et aliis, quorum indicem exhibet Apinvs l. c.

t) Eleganter doctus fuit Io. Conradus Durrius, et imprimis Peripateticae philoſophiae apprime gnarus, de Muſis autem Altdorfinis praeclare meritus, cuius vitam copioſe enarrauit B. Zeltnervs in Vitis theol. Altdorf. p. 344 ſeqq. hoc loco non prorſus praetereundam. Natus Norimbergae 1625. VIII Cal. Dec. praeceptores in patria habuit Ioannem Vogelium, haud incelebre in hiſtoria Crypto-Socinismi Altdorfini nomen, Io. Grauium et Mich. Dilherrum, et Altdorfii Hackſpanium, Koenigium, Weinmannum et Fabricium, Ienae Stahlium, Zeiſoldum, Sleuogtum, Muſaeum. Quibus magiſtris in Peripateticae philoſophiae cognitione adeo creuit, vt publica eius ſpecimina cum laude edere poſſet. Imprimis Ienam laudauit, tanquam „fidelem Germanae, hoc eſt, Ariſtotelicae philoſophiae nutriculam, atque felicem ſe praedicauit, quod Ariſtotelis lac ἄδολον ſuxerit“. Iena, Helmſtadium translatus ſacram et philoſophicam doctrinam ex inſtitutione celeberrimorum virorum Horneii, Cellarii, Calixti Conringii, Scheurlii, Schraderi, qui valde in antiqua literatura, maxime Peripatetica excellebant, auxit. Lipſiam dein inuiſens domum ad regendos reip. Norimbergenſis alumnos vocatus eſt, et rationalem atque moralem philoſophiam diligenter excoluit. Cum autem Ariſtoteli Scholaſticos doctores iunxiſſet, opportune a Iacobo Brunone, praeceptore ſuo ad meliores et veterum philoſophorum fontes reuocatus eſt, peculiari Epiſtola, digna quae ipſa apud Zeltnervm l. c. p. 351. legatur. Ex ea enim philoſophorum Altdorfinorum iudicium graue ſane et maturum de philoſophiae Scholaſticae pretio nullo plane et negligendo diſci poteſt. Paruit monenti praeceptori Durrius, et ſolos veteres imprimis Ariſtotelem ſectatus eſt, eiusque natiuam mentem philoſophando feliciter expreſſit. Cum autem elegantioris quoque literaturae apparatum poſſideret ſatis magnum, moralis philoſophiae et poëſeos profeſſio ei demandata eſt; quam magna quoque cum laude et doctrinae praeſtantiſſimae teſtimonio ſecundum Ariſtotelem excoluit, multamque illi diſciplinae lucem intulit. Vnde laudauit eum Conringius, „quod ad Graecorum „Ariſtotelis interpretum lectionem animum appulerit, eo quod rarus ſit hodie, qui eos vel „obiter velit ſalutare“. Conf. Reimmannvs Hiſt. lit. Germ. P. IV. p. 726. anno 1657. ad cathedram theologicam, ſeruata tamen morali profeſſione traductus eſt, in quo munere modeſtiam, prudentiam et cum veritate pietatem, manſuetudinem animumque mitem eum demonſtrauiſſe teſtatur Zeltnerus. Obiit 1677. relictis diſputationibus, orationibus, epiſtolis, aliisque opuſculis minoribus compluribus, itemque Inſtitutionibus ethicis, quibus adiecta oratio lectu digniſſima de Recondita philoſophia poëtica.

u) Titulus libri eſt: Iſagoge in Lect. Ariſt. h. e. Hypotypoſis totius philoſophiae Ariſtotelicae olim a Mich. Piccarto concinnata, nunc iis partibus quibus deficiebat aucta, et notis illuſtrata 1660. 8.

Peripateticae in hac Muſarum ſede per integrum ſeculum eleganter conſeruatae.

§. LIV. Sororio multoties vinculo, communique ſtudiorum ſorte cum Altdorfina cohaeſit Helmſtadienſis academia [v], quae poſt illam primum inter iſtas ſcholas locum occupat, in quibus ſincerae philoſophiae Ariſtotelicae ſtudium viguit. Id quod viri illi celeberrimi probant, quibus in Germania ſeculo XVII plurimum debuerunt incrementa philoſophiae Peripateticae. Illi etſi plures ſunt, ſuo tamen iure peculiari obſeruatione memorari merentur Cornelius Martini, Conradus Horneius et Hermannus Conringius. CORNELIVS MARTINI Antwerpienſis fuit, vnde a Swertio, Valerio Andreae aliisque, qui ſcriptores Belgicos enumerant, tangitur. Natus eſt anno MDLXVII, et puer adhuc optimis diſciplinis innutritus creſcentibus ingenii corporisque viribus philologiae, philoſophiae Ariſtotelicae, et theologiae ſtudiis ſe dicauit, ea ſedulitate, eoque acumine, vt cum apud Helmſtadienſes cathedra philoſophiae rationalis vacaret, ille ad hanc obeundam ſpartam plaudentibus omnibus vocaretur. Ibi et philoſophiam Peripateticam, et ſacras quoque diſciplinas praeter ordinem docendo magnam nominis atque eruditionis famam conſecutus eſt. Eminebat enim illa in diſciplina peripatetica, quam tanto acumine omnem comprehendit, vt inter ſumma Lycei recentioris ornamenta referretur, tantumque eius eruditioni tribueretur, vt dignus iudicatus ſit, qui a duce Brunſuicenſi Iulio ad colloquium Ratisbonenſe mitteretur, eo quod philoſophicae cognitionis quam alebat profunditate et acuto, quod ex illa referebat, iudicio plurimum valere poſſe contra ſophiſmata Ieſuitica partes Proteſtantium cenſerentur. Senſit quoque, qui ex altera parte magna ſcholaſticae ſubtilitatis confidentia in arenam deſcendit Iacobus Gretſerus, quem in eo virum eſſet expertus. Hinc indignatus, quod philoſophus inter theologos comparuiſſet, illum rogat: *Quid Saul inter prophetas?* cui apposite Martinus *quaerit*, reſpondet, *aſinam patris ſui* [w]. Acerrime enim armis metaphyſicis diſputabat, quam potiſſimum diſciplinam tanto amore proſecutus fuiſſe Io. Angelo Werdenhagenio ICto Helmſtadienſi dicitur, vt contenderit, bonum logicum et metaphyſicum vno oculi ictu non ſolum S. ſcripturam pernoſcere, ſed omnem quoque eruditionis campum ſupra humanae mentis conditionem comprehendere poſſe. Id quod ad inuidiam Martiniano nomini conflandam ſtrenue reprehendit GOD. ARNOLDVS [x]. Fatemur tamen, valde nobis ſuſpectam eſſe Werdenhagenii narrationem. Illum enim parti Hofmannianae addictiſſimum fuiſſe, quae philoſophiam omnem reprehendebat, quaeque Cornelium Martini acerrimum aduerſarium experta erat, infra de hoſtibus philoſophiae dicturi oſtendemus: licet a veriſimilitudine alienum non ſit, plurimum tribuiſſe eum illorum ſtudiorum generi, in quo omnem fere aetatem

Cornelius Martini.

v) Conf. ZELTN. Vit. theol. Altdorf. p. 254. 291. 315. et paſſim.

w) Conf. B. IOANN. ANDR. SCHMIDII Diſſ. Quid Saul inter Prophetas? pag. 20. §. 18. p. 461.

x) Hiſt. eccleſ. et haeret. P. II. L. XVII. cap. 5.

aetatem triuerat. Maxima autem diligentia Peripateticam philoſophiam excoluit, eique pertinaciter adhaeſit, omnes ingenii neruos intendens, vt Ariſtotelica doctrina ſalua maneret atque illibata. Qui zelus pro iſto philoſophiae genere, eum tum in Rami aſſeclas armauit, quorum conatibus acerrime reſiſtere, aciem frangere, copias reprimere, et nutantem Peripateticiſmum denuo erigere omnibus viribus ſategit[y]: tum aduerſus Danielis Hofmanni, philoſophiae vſum plane omnem denegantis partes in campum prouocauit, cuius *Impietati*, vt habet titulus, *malleum*, id eſt ſcriptum apologeticum pro philoſophiae vſu et auctoritate oppoſuit: de qua controuerſia eius infra plura dicemus. Cum vero telis philoſophicis pharetram ſuam abunde inſtruxiſſet, contra Romanorum placitorum προμάχους, qui tunc non ſine quadam acuminis philoſophici laude in arenam deſcenderunt, maxime contra Bartholdum Nihuſium bellum geſſit philoſophicum et theologicum. Imo cum Vitebergenſibus quoque theologis controuerſiarum ſerram reciprocauit[z], quae tamen alio loco enarrandae ſunt. Obiit quinquaginta et quatuor annos natus anno M D C XXI, relictis ſcriptis plurimis et polemicis et didacticis, inter quae ſunt *Analyſis logica* et *Commentarius logicus contra Ramiſtas*, *Commentarius in librum Ariſtotelis de Interpretatione*, itemque *Syſtema philoſophiae moralis*, vt et *Metaphyſicae.* Tacemus ſcripta eius theologica, alio loco enarranda ex quibus tamen non tacendum eius *Theologiae compendium*, quod cum HENR. IVLII SCHEVRLII *Theologia naturali* prodiit[a], et propter methodi ſoliditatem et facundiam inuſitatam valde ab eius temporis viris doctis[b] laudatur. In eo[c] vetuſtiſſimam opinionem de animae origine ex parte recoxit, ſtatuens *poſſe efficere Deum, vt ex anima parentum emanet alia, quae iisdem ſit qualitatibus cum parentis anima.* Haec enim aſſertio quamuis in ſe noua ſit, ſupponit tamen antiquiſſimam doctrinam, animam ex emanatione ſpirituali ſuum ortum habere. Fuit vir longe doctiſſimus, a nullo doctrinae genere imparatus, cui praeter ingenii et doctrinae praeſtantiam animus inſedit magnus, et fortitudine conſpicuus; vnde eum Ioanni Caſelio iungit, et inter optimarum literarum et diſciplinarum decora et columina, atque ornamenta vniuerſae Germaniae refert GEORGIVS CALIXTVS[d], cui et alibi[e] audit *vir ſummus, animi ingentis et plane heroici, cui prae ſtudio pietatis, virtutis et eruditionis vilia fuerint, quae ſplendore ſuo plerorumque oculos ſolent perſtringere.* In quo ſi quid culpandum, illud fuit, quod vetuſtiorum ſenten-

y) Dicemus ea de re infra, in hiſtoria Ramiſmi, interim conſuli poſſunt MORHOF. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 11. p. 66. ELSWICH. de Fort. Ariſt. in Acad. Proteſt. p. 59. Cel. WALCHIVS Hiſt. Logices L. II. Parerg. Acad. p. 615.

z) Conf. Io. FABR. Hiſt. Bibl. ſuae T. IV. p. 289. T. V. p. 153. T. VI. p. 3.

a) Guelpherbyti 1650.

b) Vid. quos laudat FABRIC. l. c.

c) pag. 205.

d) Appar. theol. p. 57. conf. de Comm. ſub vtraque p. 351.

e) In iterata compell. ad Colon. Academiam p. 351.

tentiarum plus iuſto interdum tenax fuerit, qua ratione eum, Conringium, quem diſcipulum habebat formauiſſe, is ipſe teſtatur [f]. Vnde intelligi poteſt, quid de aduerſariorum eius cenſura ſentiendum ſit, qui Epicuri de grege porcum appellarunt, id quod more ſuo non explorata teſtium ſuſpectorum fide repetit G. ARNOLDVS [ff]. Ea enim tempeſtate ſine acerbitate et contumelia controuerſias agitare non licebat, vt ex MEINERI, viri cetera et pietate et morum dulcedine atque iucunditate commendatiſſimi, *Admonitione de M. Cornelii Martini maledicentia, iniquitate et in logicis legibus ſuis obſeruandis negligentia*, diſci poteſt. Ex his enim ſimilibusque libellis teſtimonium de viris doctis non ſuſpectum hauriri non poteſt. Illud certum, noſtrum inter maximos philoſophos paſſim numeratum fuiſſe [g], eiusque mortem acerbe luxiſſe viros eruditos. Obſcuritatem tamen in eius metaphyſica reprehendit HENR. BOECLERVS [h], quae eius ſubtilitati et ſtudio veteris diſciplinae Peripateticae tribuenda eſt. Illa enim plerisque ab hoc doctrinae genere imparatis difficilis et ſubobſcura eſſe ſolet.

Conradus Horneius.

§. LV. CONRADVM HORNEIVM, magnum eiusdem academiae Iuliae decus laudauit CHRISTOPH. SCHRADERVS oratione parentali [i], ex qua eius vitae hiſtoria diſci poteſt. Eum enim ſecuti ſunt, qui res illius tetigerunt FREHERVS [k], REIMMANNVS [l], alii. Natus is VII Cal. Dec. anno MDXC, apud Brunſuicenſes, patre paſtore eccleſiae, intra primum lapidem ab vrbe Brunſuico diſtantis. A quo cum diſciplinarum elementa hauſiſſet, ad augendas excolendasque ingenii vires et acquirendas doctrinae diuitias in gymnaſium vrbis miſſus eſt. In eo cum praeter praeceptores alios illi talis contigiſſet, qui adoleſcentem ſponte currenten addito calcari ad veteris eruditionis Graecae et Latinae fontes duceret, dici non poteſt, quantum in vtraque lingua et literatura fere omni profecerit. Ita ingenii corporisque viribus maturior riteque praeparatus in academiam Iuliam ablegatus eſt, in qua magnas eruditionis veteris copias explicabat vir ſummus Ioannes Caſelius. Huius curae, inſtitutioni et conuictui noſter ſummo ſuo emolumento et eruditionis incremento traditus eſt, cum eum ſpecimen aliquod Graeci epigrammatis mire commendauiſſet. In quo viro maximo, vtroque licet parente orbus, inuenit, quicquid ſolatium illi afferre poterat. Valde enim placebat Caſelio Horneii Graecae literaturae amor et mira cognitio; qui cum has vnas ſibi delicias delegiſſet, perſpexiſſet autem vim bonae mentis et iudicii, quae ingenio Horneii inerat, plurima de eo ſibi pollicitus eſt, et ſolidae eruditionis fructus maturos expectauit. Eum itaque omnis humanitatis diſciplinis, quibus egregie Caſelius praeſtabat, imbuit, et anagnoſten quoque in Graecis et Latinis literis

per

f) Conringiana p. 101. vbi eum maximum magiſtrum vocat.
ff) loc. cit.
g) Vid. quos laudant MAGIRVS Eponymol. crit. p. 571. et FABRIC. l. c.
h) Bibliogr. crit. p. 620. qui tamen eruditionem in ea agnoſcit.
i) Extat in WITTENII Memoriis Theol. p. 728.
k) In Theatro p. 548.
l) Hiſt. liter. German. P. IV. p. 733.

per integrum triennium adhibuit, libros veteres eosque optimos ex bibliotheca ſuggeſſit, et ſtudia eius conſiliis integerrimis adiuuit, idque ad mortem vsque ſuam magna illi fidelitate praeſtitit. Vnde factum, vt pulcherrimis veteris doctrinae ornamentis eniteret Horneius. Vt autem philoſophiae quoque myſteria perdiſceret, quibus viam feliciter praeparauerant diſciplinae elegantiores, Cornelii Martini inſtitutione vſus eſt, ſicque Peripateticam philoſophiam ſinceriorem pernouit: id quod eo felicius fieri potuit, quo magis ipſa Ariſtotelis adire ſcripta ob Graecae linguae peritiam illi licuit. Ita iactis eruditionis fundamentis et ſuperſtructo ſolido aedificio per quadriennium, docendi ius titulumque more maiorum accepit, et ad inſtituendam iuuentutem ſe contulit. Cumque in contubernium Cornelii tranſiiſſet, hoſpitem nactus, teſte SCHRADERO [m], vindicem veritatis, omnium eruditionis partium gnarum, et demerendis denique hominibus genitum, ab eius ore quotidie pependit, eoque monitore iuuentutem ſtudioſam docendo, diſputando, ſcribendo exercuit, plurimaque per octennium edidit, ethica, logica, phyſica, metaphyſica, politica, geographica, Hebraicis quoque non neglectis. Sacris autem diſciplinis animum adiungens cum diuinis literis veteris eccleſiae monumenta diurna nocturnaque manu verſauit. Talis cum eſſet, et iam diu ſpectatiſſima fuiſſet in academia Iulia eius eruditio, anno ſeculi decimi ſeptimi vndeuiceſimo ciuilem de moribus doctrinam publice profiteri iuſſus eſt, cui poſt biennium ſucceſſit rationalis philoſophiae profeſſio, locum ei praebente Cornelio Martini, qui morte deceſſerat. Quod munus ita diligentia, cura, ſtudio cum inſolita eruditione atque veteris philoſophiae cognitione iuncto ornauit, vt veterem Lycei Helmſtadienſis gloriam iuſto tueretur titulo, haud indignus viris ſummis ſucceſſor datus. Ob quam eius praeſtantiam ſummamque, qua in docendo vtebatur dexteritatem anno MDCXXVIII ad cathedram theologicam traductus eſt, cui quoque ſumma fide, eaque nominis celebritate praefuit, vt inter praeſtantiſſimos ſacrae diſciplinae doctores referretur. Et in hoc ſtadio currentem annumque agentem quinquageſimum nonum mors oppreſſit magno ciuitatis literatae luctu VI Cal. Octobr. anno MDCXLIX, relicto filio, paternae eruditionis haerede, qui primo quidem Rintelenſem, deinde Helmſtadienſem academiam docendo illuſtrauit, Graecas literas egregie doctus, et edito METROPHANIS CRITOPVLI *Confeſſione catholicae et apoſtolicae in Oriente eccleſiae* [n] *celebris* [o]. Maximas autem corraſerat Horneius ingenii diuitias, ex veterum, potiſſimum Graecorum, ſcriniis, quibus de antiqua eccleſiae et philoſophorum diſciplina, imprimis autem de doctrina Peripatetica accurate iudicare nouerat. Quam eius inſignem peritiam teſtantur libri plurimi, tum theologici, tum philoſophici argumenti, quorum catalogum exhibet HENNINGVS WITTENVS [p]. Inter quos praeter *Diſputationes*, et

 Exer-

m) In Orat. parent.
n) Helmſt. 1661.
o) Conf. FREHER. l. c. FABRIC. l. c. T. V. p. 198. 199.
p) loc. cit.

Exercitationes logicas, *Concluſiones metaphyſicas*, et huius generis alia eminent *Diſputationes ethicae decem*, *depromtae ex ethica Ariſtotelis ad Nicomachum; Compendia dialecticae*, *et naturalis philoſophia*, *Diſputationes de prima philoſophia*, *Inſtitutiones logicae*, *et philoſophia moralis*. In his Ariſtotelem ita ſequutus eſt, vt tamen ad rationis examen cuncta referret, et Scholaſticos ſic interdum in partes vocaret, vt eos emendaret, atque ſic eorum aliquem etiam guſtum admiſceret [q]. Ita vero magnam nominis famam conſecutus eſt, elegantis philoſophi nomine cohoneſtatus [r], laudatusque quod philoſophiam vltra docentium plebeia ſubſellia euexerit. Valde vero otia eius turbauerunt controuerſiae illi motae ob aſſertam neceſſitatem bonorum operum ad ſalutem, de quibus in recentiori eccleſiae hiſtoria agendum [s], vbi etiam quam locum in litibus ſyncretiſticis habuerit, diſpiciendum eſt [ſ]. Hos motus cum non ſatis patienter ferret, eo quod pacis quidem eſſet amantiſſimus, at in bilem nimis pronus [ſſ], ſalus eius valde periclitari coepit, et fata quoque maturata ſunt. Nobis hoc loco propter doctrinam ciuilem de moribus, quam mira perſpicuitate et iudicio illuſtrauit, multaque luce ethicam Ariſtotelicam perfudit, praeeuntibus viris doctis [t] commendandus eſt.

Hermannus Conringius.

§. LVI. Nemo autem vel maiori eruditionis omnimodae copia, vel celebriori nominis fama Iuliam academiam illuſtrauit, honoremque Lycei in ſcholis Proteſtantium aſſeruit, quam HERMANNVS CONRINGIVS. Quo viro, incertum eſt, vtrum eruditiorem iſto in ſeculo habuerit Germania? Cuius vitam ſcripſit, et *Syntagmati epiſtolarum* [u] praemiſit CASPAR CORBERVS, nuper quoque *Collectioni operum Conringii* nouo labore praefixit illuſtris IO. GVIL. GOEBELIVS Iureconſultus Helmſtadienſis celeberrimus. Nos ex plurimis, quae de viro vere magno, et qui inter prima Germaniae ornamenta referri ſuo iure meruit, dici poterant, ea tantum ſeligimus, quae inſtituto noſtro conueniunt, et potiſſimum celeberrimum polyhiſtorem, cui nullum fere eruditionis genus diſciplina nulla intacta manſit, nobis philoſophum ſiſtunt literatiſſimum multisque nominibus de ciuili prudentia meritum. Natus eſt in Friſia orientali Nordae anno MDCVI, V Id. Nou. familia vetuſta, quam a villa perquam eximia Könring dicta in comitatu Steinfurtenſi, perpetua maiorum ſuorum ſede cognomentum habuiſſe, ipſe refert [v]. Parentem habuit virum doctum, Hermannum Conringium, miniſterii ſacri munere in ea vrbe functum. Puer admodum lue peſtifera tantum non extinctus eſt, viresque corporis eius ita exhauſtae ſunt, vt vix eas colligere licuerit,

q) BOECLER. Bibliogr. crit. p. 636. Conringiana p. 122.

r) Vid. quos laudant MAGIRVS l. c. p. 459. et FABRIC. l. c. BOECLER l. c. p. 608.

s) Conf. ſumme Reu. WEISMANN. Hiſt. eccleſ. T. II. p. 1198.

ſ) FABRIC. l. c. T. IV. p. 310.

ſſ) Conringiana p. 130.

t) MORHOF. l. c. T. III. p. 485. BOECLER. l. c. p. 637. BVDDEVS Iſag. p. 301. REIMMANN. l. c. p. 733. STOLLE Hiſt. lit. P. III. c. 1. §. 54. p. 616.

u) Prodiit Helmſtadii 1694. 4. Ex hac Biographia ſua hauſerunt REIMMANN. Hiſt. lit. Germ. P. V. p. 246. IO. FABRICIVS Hiſt. Bibl. ſuae T. IV. p. 203. alii.

v) In Conringianis epiſtolicis, laudabili conſilio a CHR. HENR. RITTMEIERO editis, p. 261.

rit, nec ad haurienda literarum rudimenta duci mature potuerit. Sexennis vero cum in ludum literarium mitteretur, paucis diebus apparuit, quam ei munifica natura indolis felicitatem tribuiſſet: mox enim legere didicit, et nullo fere labore doctrinae Chriſtianae elementa percepit. Neque tamen maiores ſucceſſus vrgeri poterant, cum veſtigia morbi adhuc tenui corpuſculo inhaererent, et exiguam ſpem meſſis facerent. Septem autem annos natus cum Latinis literis diſcendis deſtinaretur, ingenii excellentiſſimi praeſtantiam et vim animi tantam demonſtrauit, vt quos ante ſe currentes viderat, maturiori aetate et exercitatione ſubactos breui praeuerteret. Nam quamuis valde adoleſcens eſſet, hiſtoricas tamen narrationes feliciter tenuit, et quatuordecim annos natus, ea pangendi carminis facilitate gauiſus eſt, vt ſatyram conſcribere poſſet in poëtas coronatos elegantiſſimam. Quae cum in manus Cornelii Martini deueniſſet, adeo admiratus eſt vir doctiſſimus elegantiam ingenii puerilis ſupra aetatis modum eminentis, vt praeclara quaeuis de Conringio ſibi promitteret, parentesque eius rogaret, vt eum Helmſtadium ablegatum, ſuae fidei crederent, ſperare ſe, fore, vt optimam ex hoc agro meſſem videant, et excellentiſſimae eruditionis fructus ex eo redundent. Cui viri optimi deſiderio cum anno MDCXX ſatisfeciſſent parentes Conringii, admodum puer in diſciplinam Martini deuenit [w], et in contubernium quoque ab eo atque conuictum receptus eſt, et ad mortem illius in eo perſtitit, ſumma ſemper praeceptorem veneratione proſecutus. Poſt funera Martini vero ad profeſſorem Graecae linguae Rudolphum Diepholdum conceſſit, et per biennium illi adhaeſit, a parentibus anno MDCXXIV domum reuocatus. Bellicis tamen tumultibus Muſarum ſilentia interſtrepentibus diu in laribus paternis manere non potuit, reduxque ad Academiam Iuliam Peripateticae philoſophiae et hiſtoriae diligentiam curamque ſuam impendit, et vt cuncta accurate teneret, operam adhibuit. Vt vero ex aliorum quoque virorum celeberrimorum doctrina theſauros ſuos locupletaret ad Lugdunenſem Batauorum ſcholam anno MDCXXV abiit: in qua cum valde feruerent controuerſiae theologicae, Conringius, cuius vis animi totum eruditionis campum complectebatur, ad eas cognoſcendas ſe applicans ſacrarum diſciplinarum ſtudiis ſe dedit: Ἔργον tamen, quod maximo ante reliqua omnia ſtudio, vrgere ſibi conſtituerat, ars ſalutaris fuit, quod ſaxum per quinquennium in ea academia voluit, ita tamen, vt omnem ſcientiarum circulum curioſus explorator tangeret, nec ab vlla abiret, quam non accurate pernouiſſet. Et hoc pacto fundamenta illa feliciſſimo conatu poſuit, quibus poſtea admirandae eruditionis aedificium ſuperſtructum eſt. Ex Batauis ad Helmſtadienſes reuerſus eſt, neglecta, quae ſe obtulerat, occaſione, Pariſinam academiam inuiſendi: adeo enim Brunſuicenſi duci Friderico Vlrico commendata erat Conringiana eruditio, vt vacante cathedra philoſophiae

 natu-

w) Conringiana p. 101.

naturalis, ille poſthabitis aliis iſti muneri praeficeretur. Adiecerat inuito aulicus ſenatus eloquentiae docendae onus, quod quoniam, vt ſolet eſſe in academiis, graue nimis ipſi viſum, ab eo reiectum eſt [x]. In publicas tamen calamitates haec Conringii inciderunt tempora. Adeo enim omnia bello et tumultu feruebant, vt cum aliis ad tempus Helmſtadienſes Muſas relinquere, et Brunſuicum ſecuritatis cauſſa confugere coactus ſit. Anno MDCXXXIV tamen ſummos in arte medica honores, quos dudum omnium iudicio meruerat, conſecutus, connubiale foedus cum Ioannis Stuckii, celeberrimi iureconſulti filia iniit, quod multa prole foecundiſſimum fuit. Nec defuere ſummae, quam Conringius in omni eruditionis genere demonſtrauit, doctrinae laudes fauoresque, et iuſta quoque atque commerita praemia. Et initio quidem vitae academicae non reſpondiſſe votis eius fortunam, haud obſcure ipſe prodidit, ad amicum ſcribens [y]: *Philoſophicae Laureae nullum video vſum, cum ex academica vita mihi omnino videam eſſe diſcedendum. Aegre diuellor ab academia, et tamen vitae neceſſitas prope me compellit illam relinquere. Itaque cogor ſpreta illa dudum et olim minoris a me aeſtimata clinicorum officia ſubire, tantum vt indigentia quadam rudi popello exprimam, quod liberalia ſtudia nequeunt impetrare. Si quae haec culpa eſt, ferant illi, quorum in manu eſt ſitum, haec mutare, meum delictum forte nullum eſt.* Non diu tamen durauit haec rerum Conringii anguſtia. Quamuis enim, *improbaret officiorum publicorum nundinationes, et animo aequo ſpecularetur ludentem fortunam aliorum, paratus ad fortunam vtramque*, delecto ſibi cynoſurae inſtar illo Horatii:

Naue ferar magna an parua, feror vnus et idem [z],

non potuit tamen diu latere, et ſine mercede contemni Conringianae eruditionis praeſtantia. Breui enim tempore ex philoſophica cathedra ad medicam, aucto quoque praeter ordinem ſtipendio, traductus et anno MDCXLIX, cum patrios lares inuiſeret, a Friſiae orientalis principe archiatri axiomate ornatus et ſenatus ſanctioris concilio adſcriptus eſt. Ea autem inſolitae et rariſſimae eruditionis eius non modo medicae, ſed politicae quoque atque hiſtoricae fama vbique increbuerat, vt ad aures quoque Chriſtinae, quae Suecorum ſceptra gerebat, pertingeret. Quae cum viros vndique doctiſſimos et celeberrimos colligeret, Conringium quoque per legatum ſuum in illis terrarum partibus Ioannem Adlerum Saluium honeſtiſſimis titulis, vt in Sueciam veniret, inuitauit. Abiit is venia a Brunſuicenſibus ducibus impetrata, cumque Holmiam perueniſſet, tanta a regina clementia exceptus eſt, tamque carus fuit regni ſenatoribus, vt omnibus conſtaret, ſummo loco haberi Conringianum nomen. Noluit tamen eo in loco ſedem figere, ſed regia liberalitate tituloque conſiliarii et archiatri regii auctus poſt trimeſtre domum reuerſus eſt, relicto im-

x) Conringiana p. 123. y) Ibid. p. 131. z) Ibid. p. 105.

cto impatienti ſui deſiderio in animo reginae, quae hoc ornamentum regno ſuo maximis votis deſtinauerat. Oblatum itaque denuo illi eſt lautiſſimum ſtipendium: quod tamen magno animo accipere noluit, cum et Muſae Iuliae ipſi eſſent dulciſſimae, et sereniſſimorum ducum munificentia reditus eius augerent, eo quod inſigni Conringianae doctrinae ornamento academiam iſtam carere nollent. Additum quoque munus ciuilis doctrinae publice tradendae, quo vinculo omnium optime Conringium retineri poſſe iudicauerant. Et initio quidem quadam animi difficultate illud munus ſuſcepiſſe, ex nonnullis eius verbis colligitur, ita ad amicum ſcribentis *: *Ciuilis philoſophiae prouinciam a me ſuſcipi, etſi non abs re forte publica, tamen ſine damno familiaris rei non poteſt. Sero nunc intelligo, quid illud ſit* πρὸς ἄλφιτα, *quamque etiam optimi conatus parum eo faciant. Scilicet laudatur virtus et alget. Praeſtat itaque in tempore ſubducere ſeſe incertae et dubiae hominum clementiae, atque ita locare res ſuas, vt imperitorum auxilium haud magnopere veniat anxie expectandum.* Verum cum et hoc ei commentandi docendique argumentum obtigiſſet, in quo plurimum valebat, quodque maxime coluerat; et principum clementia rebus eius, teſte eius biographo, multoties ſubueniſſet, victas tandem dedit manus, et hanc quoque ſuſcepit prouinciam. Quanquam illa iſtorum temporum fuit calamitas, vt conqueratur [a]: *Triſtiſſimum rerum omnium ſtatum, qui eo tempore fuit, integro biennio et amplius praeripuiſſe omnia ſtipendia, vererique ſe, ne et ſibi tandem ſtatio iſta, vtut pergrata, ſit deſerenda.* Immo fatetur, *iam ſe tum circumſpicere ſubinde, quo ſe debeat vertere, aulas enim fugere ſe cane peius.* Quod ita in tanta Conringiani nominis nobilitate et exiſtimatione, cum haud dubia eſſet principum clementia, euenire potuiſſe, nemo mirabitur, qui illorum temporum infelicitatem in Germania reputauerit. Neque tamen ita animum abiecit Conringius, vt ab officio rite explendo vel latum vnguem diſcederet, ſed prouinciam iſtam ſibi demandatam tanta arte et diligentia ornauit, vt non dubitemus aſſerere, nunquam doctiorem virum cathedrae ciuilis doctrinae praefuiſſe. Cum enim Peripateticam philoſophiam accurate teneret, et contemtis, vt ipſe vocat [b], quisquiliis Scholaſticis, Ariſtotelem ipſum magno ſtudio ſectaretur, in cuius ſcriptis politicis magnam latere veteris doctrinae copiam nemini ignotum eſt: accederet autem in Conringio hiſtoriae lux, qua vetera, media, noua omnia complectebatur animo, et iuris omnis publici fontes et origines peruiderat, atque antiquitatis rationem habere poterat optimam; excellentiſſima euaſit ciuilis eius eruditio. Inde factum, vt in controuerſiis principum, multoties in partes vocaretur, et diſpulſis vetuſtatis tenebris in apricum poneret aularum iura et praetenſiones: id quod eum apud ſummos principes fecit gratioſiſſimum. Hoc pacto anno MDCLII in cauſſa Bremenſi pro Suecorum rege eruditionem ſuam interpoſuit,

*) Ibid. p. 130. a) pag. 212. b) Ibid. p. 39.

poſuit, annoque ſequenti Friſiae principi ſimili ratione inſeruiuit, maxime vero electori Moguntiae, ius inaugurandi coronandique imperatoris Romani pulcherrima diſquiſitione vindicauit; anno MDCLVIII in Holſatiam ad Carolum Guſtauum Suecorum regem vocatus operam ſuam ſimili illi modo locauit. Quo ſtudio ita admiratione eruditionis ſuae regis animum repleuit, vt regi a conſiliis et tuenda ſanitate eſſe iuberetur, et lautiſſimo ſtipendio augeretur, inuſitatae quoque liberalitatis praemium ei offerretur, ſi Holmiam ire, ibique cum rege viuere vellet. Eandem doctrinae ſuae ampliſſimae praeſtantiam probauit Carolo Ludouico, electori Palatino, cum inter aulam Palatinam et Bauaricam illuſtriſſima de vicariatu imperii exorta eſſet controuerſia [c]. Maxime vero auctoritas et eruditio eius apud sereniſſimam gentem Brunſuicenſem valuit, et orbi quoque literato fuit exoptatiſſima. Noſtri enim conſilio vſus eſt immortalis nominis princeps Auguſtus, cui tot modis literarum gloria debetur, cum ſplendidiſſimum librorum theſaurum, quem hodie doctus quilibet admiratur, Guelpherbyti colligeret. De qua *Bibliotheca Auguſta*, cum Conringius ipſe eleganti tractatione [d] diſſeruerit, inſperſis ſimul egregiis, quae ad rem bibliothecariam omnem facere poſſunt, obſeruationibus, nos nihil hoc loco de ea monemus. Neque intra Germaniae fines Conringiani nominis fama contineri potuit: ſed cum magnus ingeniorum iudex atque arbiter Colbertus, regi Galliarum Ludouico XIV magnis gratiae documentis quoscunque ſummae doctrinae viros complectenti Conringium commendaſſet, ab hoc quoque rege inſigne clementiae ſpecimen, lauto ſtipendio decreto accepit, eoque vsque ad belli Belgici initia fruitus eſt. Eandem fortunam in aula Daniae regis expertus eſt, a conſiliis regi eſſe iuſſus; et in auguſtiſſimi quoque imperatoris aula, maxima de eo fuit opinio, cum ſummo Germanici imperii moderatori librum *de Finibus imperii* obtuliſſet. Qui fortunae fauores licet rari ſint et inſoliti, dicendum tamen, talem fuiſſe doctrinam Conringii, eamque eruditionis excellentiam, vt iure ſuo eos Conringio obtigiſſe fateri debeant, quotquot literis pretium ſtatuere et honorem habere norunt. Polyhiſtoris enim nomen, veteribus ſumma in laude poſitum, et a recentiorum nonnullorum abuſu vindicatum, ſi tribui poteſt vlli, certe Conringio tribuendum eſt. Nullum enim erat diſciplinae genus, ſcientia nulla, in qua non regnauit Conringius. Quantus ille vir in ſacris literis fuerit, libelli polemici oſtendunt, ſenſeruntque, qui contra eum imparibus armis in arenam deſcenderunt velitarii milites Haunoldus, Valerianus Magnus, Vitus Ebermannus, fratres Walenburchii et Dionyſius Werlenſis. In re autem medica ab innumeris praeiudiciis artem laudatiſſimam ſanauit. Qua de re cum magnam ei litem mouiſſet vir doctiſſimus, at nimio antiquitatis praeiudicio impeditus Olaus Borrichius, ita *de antiqua veterum Aegyptiorum et recentiori Paracelſicorum medicina* cum eo diſceptauit, vt non modo, qui

c) Ibid. p. 247. 248. d) Auctam edidit filius Herm. Io. Conringivs, Helmſt. 1684. 4.

qui eodem praeiudicio occoecati Borrichio victoriae partes decernebant, Conringianam tamen eruditionem ſummo loco ponerent: ſed et noſtra aetate, qua nebulae iſtae diſcuſſae, mentesque ab illo iugo liberatae ſunt, cauſſa Conringiana potior fuiſſe recte iudicata ſit. De qua controuerſia cum *Tomo primo* [e] iam nonnulla attulerimus, ad eum locum lectorem ablegamus. Ceterum eleganti quoque *Introductione in artem medicam* [f] cuius auctam editionem [g] debemus GVNTHERO CHRISTOPHORO SCHELHAMERO, oſtendit, quantus in his quoque literis vir fuerit. Iuris autem publici, praecipue, quod ad Germanicum imperium pertinet, ea viro ſummo inerat cognitio, vt primus dicendus ſit, qui veros et ſinceros eius fontes detexerit, eamque ſequenti aetati facem praetulerit, cuius lumine hodie in arduo argumento inoffenſo progredi pede plerisque licet. Teſtes volumus libros eius, *de Origine iuris Germanici*, *de Imperio Germanorum Romano*, *de finibus imperii Germanici*, *de pace perpetua inter imperii Germanici ordines religione diſſidentes ſeruanda*, qui pſeudonymi prodiere IRENAEI EVBVLI nomine, et ad ſanandas diſcordias in conſultationibus pacis Weſtphalicae plurimum profuere, itemque *Exercitationes de republica imperii Germanici*, quaeque de iuribus electorum Moguntini et Palatini commentatus eſt, de quibus tamen plura hoc loco dicere non licet [h]. In his vero tractationibus praeter antiquitatum et hiſtoriae lucem philoſophia quoque ciuilis regnat, qua duce arduum argumentum aggreſſus eſt. Optimo enim et non ſatis laudando conſilio vbique hiſtoriam philoſophiae iunxit, cuius cum tot hactenus in hoc opere ſpecimina dederimus, totiesque ad eum prouocauerimus, praeſertim in hiſtoria philoſophiae Aegyptiacae, et medii aeui, quam in libris *de Hermetica medicina* et in *Antiquitatibus academicis* [i], bona fruge plenis luculenter illuſtrauit, plura otioſe non addimus. Neque vero ſuis tantum lucubrationibus prodeſſe reipublicae literariae vir ſummus conſtituit, ſed aliorum quoque ſcripta luce digna edere, augere, emendare, et ſic reddere vtiliſſima ſategit. Qua ratione praeter TACITVM *de Moribus Germanorum*, praefatione et notis eruditiſſimis auctum et Caſſandri atque Wicelii Conſultationes de concordia religionis et alia, debet ei orbis philoſophicus Ariſtotelis *Politica* cum *Introductione*, et MACHIAVELLI *Principem*, ex Italico Latinum factum, et notis illuſtratum, NAVDAEI *Bibliographiam politicam*, et SCIPIONIS CLARAMONTII librum *de Coniectandis moribus*, quibus omnibus additis ex ſuo penu plurimis fines philoſophiae ampliſſime dilatauit. Maxime autem de ciuili doctrina meritus eſt, quam multis ſcriptis pulcherrimam eruditionem ſpirantibus illuſtrauit. Praeter *Introductionem* enim quam *in Ariſtotelis politicam* edidit, magno applauſu exceperunt viri docti librum eius *de*

e) p. 277. not. i.
f) Helmſt. 1654.
g) Ibid. 1687.
h) Conf. REIMMANN. l. c. p. 254.
i) Diximus de iis Tom. III.

de Ciuili prudentia, *quo prudentiae politicae cum vniuerſalis philoſophicae*, *tum ſingularis pragmaticae omnis propaedia pragmatice traditur* [k]; itemque *Propolitica*, *ſiue Introductionem in ciuilem philoſophiam cum adiectis nonnullis aliis* [l]. In quibus lucubrationibus Ariſtotelis praecepta de republica ita noſtris temporibus adaptauit, vt, quod ob imperii formam apud Graecos plerumque noſtris hominibus inutile eſt, ſingulari hiſtoriae et conditionis imperiorum noſtrae aetatis notitia, qua pollebat, ad vtiliſſimum ſcopum transtulerit. Magnopere itaque laudandus eſt illuſtris Goebelii labor, qui diſperſa Conringii opera, praeter ea, quae ad theologiam et medicinam pertinent, collegit, digeſſit, ἀνέκδοτα multa in lucem protraxit, et ex vbere eruditionis ſuae theſauro multa egregia adiecit [m]. Et ex his quidem clariſſime conſtat, πολυϊστορίας laudem maximo iure Conringio deberi. Cuius pars cum haud exigua philoſophia ſit, in ea quoque ſe virum magnum pro conditione aetatis ſuae praeſtitit. Et verum quidem eſt, ab auctoritatis et ſectae praeiudicio eum ſe liberare non ſatis auſum fuiſſe; certe maiora, vt erat iudicio ſummo, et literis eleganter inſtructus, praeſtitiſſet, ſi ſine duce hanc viam fuiſſet ingreſſus. Verum obſtabat temporis conſuetudo, et educatio in diſciplina Martini, qui altiſſime Ariſtotelis amorem eius ingenerauerat animo, et veterum placitorum tenaciſſimum fecerat. Id quod ipſe candide fatetur his verbis [n]: *Ex Friſia in hanc academiam admodum puer miſſus*, *ſtatim deueni in Cornelii Martini diſciplinam. Ea certe magiſtrorum meorum dignitas*, *iam ab eo vsque tempore vetuſtiorum ſententiarum tenaciorem me fecit*, *interdum fortaſſis plus iuſto*, *vt fieri ſolet.* Aſt cum ſumma tamen vteretur mentis acrimonia, tantum abeſt, vt coecum Ariſtotelis comitem ſe praeſtiterit, vt potius agnouerit et faſſus ſit libere, vbicunque Ariſtotelem peccaſſe noſſet. Qua de re eleganter prorſus diſſeruit in *Epiſtola*, quam Piccarti *Introductioni in lectionem Ariſtotelis* [o] praemiſit, quae cum erudita ſit et pulcherrima, et de philoſophia Conringii luculenter teſtetur, tota meretur legi. Hoc enim loco ob paginae anguſtiam apponi tota haud poteſt. Inter alia vero ita ſuam hac de re mentem explicat: „Quamuis eorum me haereſis non teneat, „qui vnum Ariſtotelem ſapuiſſe, vnum nihil ignoraſſe, vnum nec fallere „nec falli exiſtimant: inter ſapientiae tamen magiſtros hunc familiam du„cere, hunc prae aliis quam multis ſapere, hunc non admodum multa „ignorare, hunc raro falli ſolere, omnino equidem arbitror. Quamuis „iis etiam neutiquam aſſentiar, quibus philoſophari eſt nihil aliud, quam „rimari Ariſtotelicae doctrinae mentem, adeoque ipſa philoſophia eſt ni„hil aliud, niſi peritia illius, quod Ariſtoteles docuit, (reapſe enim quic„quid eius eſt notitiae, opinio ſiue δόξα eſt, ſubnixa auctoritate viri per„quam

k) Helmſt. 1662. vid. Chr. Thomasii Orationes Acad. p. 439. Budd. Iſag. p. 319. Stoll. Hiſt. lit. P. III. c. 5. §. 61. p. 727.

l) Helmſtad. 1663.

m) Tomis VI. in folio Brunſuigae 1730. vid. Act. Erud. 1732. Oct. Act. Erud. Germ. P. CLVI. art. 1.

n) Conringiana p. 101.

o) Extat inter eius Epiſtolas p. 323.

„quam ſapientis quidem, hominis tamen, et a quo humani nihil alienum „fuit: quod ipſum procul admodum abeſt, vt a certitudine pariter et ab „ipſarummet rerum ſcientia, quae ſola dignitatem philoſophici nominis „aſſequitur) quoniam tamen haud temere magis quo alio magiſtro, quam „Ariſtotele, licet in ſapientiae ſtudiis proficere, hunc ante omnes con„ſulendum, huiusque ſcita ediſcenda eſſe ſapientiae cultoribus cenſeo; vt „tanto magiſtro inſtructus eo citius et certius ad veritatem et rerum ſcien„tiam peruenias. Qua in re ſane haud forte quemquam habebo diſſenti„entem, praeter eos, qui Ariſtotelicae doctrinae ſunt imperiti. Nec ve„ro quenquam ita inſanire crediderim, vt ſpernendos ſibi omnes magi„ſtros, etſi illi in promtu ſint, opinetur; quamuis haud ignorem, ea „nonnullis, praeſertim iis, qui pruritu nouandi laborant, inſanae φιλαυτίας „incitamenta ore et calamo excidere, quae in omnis magiſterii aſpernatio„nem tandem recidunt. Ceterum et is, qui Ariſtotelicae doctrinae non „adeo eſt gnarus, vt mihi illam vsque adeo laudanti queat aſſentiri, ſal„tim vtique haud negabit, ſi quidem ſapit, ingentis adeo exiſtimationis „doctrinam non poſſe vel debere contemni, ſed diſcendum eſſe atque ex„plorandum, vtrum tantis laudibus, nec ne, reſpondeat. Sane intereſt „veritatis ſtudii, neminis temere ſapientiam profeſſi ſententias non expen„dere, quanto minus eius, qui tot ſeculis infinitorum hominum doctrinae „laude florentium admirationem meruit, qualis eſt Ariſtoteles. Etiam „igitur illorum, quibus forte ſuſpecta eſt Ariſtotelis iſthaec paſſim, quam „obtinet, opinio in officio eſt, ſi veritatem ſerio amant, Ariſtotelicam „doctrinam ſibi cognitam reddere, atque adeo monumenta ipſius diligen„ter euoluere, vt ex quibus philoſophia iſthaec maxime ſincera queat peti. Ex quo loco Conringii mens eius de ſtudio Ariſtotelicae philoſophiae ſatis eluceſcit, patetque eundem illum fere in modum, quemadmodum Melanchthon ſtatuerat, pronunciaſſe: et hinc Peripateticis ſinceris omnino quidem adſcribendum eſſe, ſed illis tamen, quibus iudicio et delectu vti placuit. Id quod virum ſummum praeſtitiſſe, ſcripta eius maxime ciuilia et moralia luculenter probant. Ex iis enim diſcimus, multa eum in philoſophia practica Ariſtotelis, praecipue quae ad iuris naturalis praecepta pertinent, deſideraiuſſe. Quae ita alicubi ſummatim complexus eſt [p]: *In morali Ariſtotelis philoſophia multa deſidero: Omnem enim iuris naturalis prudentiam iſthuc cenſeo pertinere, nec ordo modusque tractandi ſatis placet, vis etiam argumentorum Ariſtotelicorum videtur debilior, idque quoniam nec prouidentiam diuinam, nec animae immortalitatem, aut vitae aliam, quam quae in hoc mundo obtingit felicitatem, agnouit. Super quibus tamen tanquam fundamentis, virtus omnis ſuperſtructa eſt. Nec enim virtus eſt niſi inanis quaedam animi generoſitas, absque illa fuerit, quae modo dixi.* Hos vero philoſophiae Ariſtotelicae defectus vt ſuppleret, aliorum modo apud veteres meditationibus,

p) Conringiana p. 69.

bus, non vero ſuis, vſus eſt, ſectario animi ſtudio impeditus. Ita vero dum veteres nimio proſequitur cultu et admiratione, a pueritia a praeceptoribus ingenita, recentiores emendationes et imprimis Carteſii magno tum ſtrepitu philoſophiae theatrum replentis conatus ferre non potuit. In quo licet nonnulla probaret, v. g. quod formas ſubſtantiales reiecerit, quas Latinam philoſophantium ſcholam contra mentem Ariſtotelis admiſiſſe credebat, faſſus tamen amicis [q] eſt, *ſe prorſus nihil potuiſſe in eius phyſiologia inuenire, quod ſpeciem habeat ἀποδείξεως, eſſe enim omnia Democritea, et non rationi tantum, verum etiam ſenſibus aduerſa.* Immo tanto in eam philoſophiam zelo exardeſcere coepit, vt illi e medio tollendae operam dari velit et vehementer indignetur [r], *inſanum amorem illius ſophiſtices multa adeo florentiſſimarum prouinciarum ingenia peſſime afflixiſſe.* In ea enim erat vir nimio Ariſtotelis amore detentus ſententia, non ineſſe illis ingenia philoſophica, qui hanc philoſophiam recipiant, id quod graui ἐγκλήματι Batauis obiecit [s]. Immo tam amaram in eam philoſophiam cenſuram ſtringit, et epitaphium Carteſio ponit bile ita tinctum [t], vt omnino nollemus talia tanto viro excidiſſe. Verum hominem eum fuiſſe, cogitandum eſt, et a pueritia veterum admiratione nimis captum. Quae cauſſa eſt, cur aliorum quoque conatus, reprobauerit, et Gaſſendo dicam, parum honorificam ſcripſerit [u], licet eius illum eruditio caperet. Scribit enim ad amicum: *Petri Gaſſendi pleraque mirifice me affecerunt, niſi quod mihi viſus ſit Epicuri potius, quam Chriſti ſectator, quam laudem ſtudioſe hodie affectant, qui prae aliis philoſophos ſe iactant, per Italiam et Galliam.* Similia paſſim de eo iudicat, nec Hobbeſio quoque parcit [*], quem dignum cenſet, quem odia omnium excipiant. Scholaſticos tamen haud minori contemtu reiecit, eorumque nugas faſtidiit [†]. Laudauit vero magnopere Hugonis Grotii conatus [x], cuius nihil non praeclarum eſſe pronunciauit, et dignum laude, et excellere ait opus de I. B. et P. incomparabile, ob rationem dicendi, breuitatem et perſpicuitatem. Scilicet facile ferri ab eo Grotius poterat, qui, vt ſupra dictum, Ariſtotelis auctoritatem non contemſit: praecipue cum ius naturae explicuerit, quod aegre ferebat Conringius, ab Ariſtotele praetermiſſum fuiſſe. Et haec ſine dubio cauſſa fuit, cur Pvfendorfii *Elementa iuris prudentiae* ſuam ſuperaſſe expectationem pronunciauerit [y]. Eſſe enim videbat librum dictione elegantem, argumento praeclarum tractandi ratione neruoſum. Ab his vero parum periculi Peripateticae doctrinae, metuebat, quam huiusmodi φιλοσοφȣμένοις ſuppleri optabat. Ceterum puſillus fuit corpore, id quod ipſe monet [z], faſſus, qua erat modeſtia, *non ſibi mentis adeo multum eſſe, vt ſufficiat excuſando corporis defectui*, credatque *imaginem hanc ſuam reuocaturam eſſe maleuolis in mentem vetuſtum illud:*

Per-

q) Ibid. p. 9. 10. r) p. 49. s) p. 88. *) p. 19. 76. 262. †) p. 36.
t) p. 156. u) p. 48. 60. 277. x) p. 61. 347. y) p. 69. z) p. 105.

Pergula pictorum, veri nihil, omnia falſa.

Et obiecit quoque ei hanc corporis puſilli figuram Ieſuita Ebermannus, qui vero ſuo malo expertus eſt, magnum in eo tuguriolo habitare ſpiritum. Maximus enim erat ingenio, et vaſtiſſimae lectionis copia ſuffultus, cui cum accederet multorum annorum experientia, dici non poteſt, ad quod faſtigium enixa ſit Coringiana eruditio. Diligentia autem, in eo tanta fuit, vt merito dici χαλκέντερος debeat; inter tot enim itinera, libros editos, curata principum negotia, in tanto commercio literario, cum totius fere Europae viris ſummis, partim principibus, partim doctrina claris, ſuffeciſſe vnum virum tot laboribus merito mirandum eſt, et non diffitente inuidia pronunciandum, inter maxima ſeculi XVII ingenia eum enituiſſe. Quamuis enim aduerſariis non caruerit, quos ex parte ſupra nominauimus, quibus addi poſſunt Aegidius Strauchius, Ioannes Otto Tabor, et Matthias Waſmuthus, plerorumque tamen virorum doctorum iudicio inter ſumma aetatis ſuae ornamenta relatus eſt. Quorum cenſurae ex parte praemiſſae ſunt, *Epiſtolarum Conringianarum Syntagmati*, facile autem innumeris ſcriptorum locis poſſunt augeri, id quod tamen priuatae lectoris induſtriae relinquimus [a]. Occidit Germaniae hoc ſidus prid. Id. Dec. anno MDCLXXXII.

§. LVII. Floruit quoque ſincerum Peripateticae philoſophiae ſtudium in academia Regiomontana, cuius ſub auſpiciis Philippicam philoſophandi ſecundum Ariſtotelem methodum obtinuiſſe a Sabino introductam ſupra diximus. Eminuit autem ſeculo XVII in iſta ſchola accuratiori Ariſtotelicae philoſophiae cognitione biga virorum doctiſſimorum CHRISTIANI DREIERI et MELCHIORIS ZEIDLERI. Dreierus Stettini Pomeraniae vrbe celebri natus eſt anno MDCXI, inque Regiomontana academia eum ſtudiorum curſum abſoluit, quem ingredi ſolent, quotquot ad ſolidam elegantioremque doctrinam adſpirant. Neque defuit Dreiero aut natura benigna, egregias ei dotes ingeniumque praeclarum largita, aut pertinax ſtudium, ſolidam eruditionem conſectandi. Itaque Ornatus variae doctrinae theſauris, a primis philoſophiae honoribus, in iſta academia ad ſummas eccleſiae et Scholae dignitates aſcendit, cathedrae praefectus theologicae, eiusque doctor renunciatus, in qua primum tandem locum obtinuit, addito eccleſiaſtae aulici et conſiſtorii Sambienſis aſſeſſoris axiomate; quibus muneribus perfunctus totius academiae ſenior Non. Aug. anno MDCLXXXVIII, aetatis LXXVIII, rebus mortalium ereptus eſt [b]. Laeto flore in eo viguit ingenii foecunditas, quae cum vaſta veterum ſcriptorum eccleſiaſticorum pariter atque profanorum lectione ſuffulta per omnem eruditionis campum, maxime philoſophicum

Chriſtianus Dreierus.

a) Conſuli tamen poſſunt, quae collegerunt REIMMANNVS l. c. P. I. p. 51. IV. 11. V. 246. 289. VI 120. 423. IO. FABRICIVS Hiſt. Bibl. ſuae T. IV. p. 203. BAILLET. Anti T. II. p. 124. MAGIRVS Eponymol. crit. p. 655. 665. 678.

b) Vid. Io. FABRIC. Hiſt. Bibl. ſuae T. IV. p. 332. REIMMANN. Hiſt. liter. Germ. P. IV. p. 33.

et eccleſiaſticum ſe diffunderet, et per dimidium fere ſeculum in ſacro atque profano argumento exerceretur, dici non poteſt, ad quam doctrinae elegantiam tandem euaſerit. Maxime vero in veterum ſcriptis ita eius verſata eſt diligentia, vt maturos ex ea fructus referret. Vnde factum, vt paucos haberet, in Ariſtotelica diſciplina ſibi pares. Dolendum autem, virum eleganter doctum cum ſummis votis vniendis eorum, qui in religionis argumento diſſidebant, animis labores ſuos deſtinauiſſet, hincque nonnulla profluxiſſent aſſerta, quae rigidioribus theologis non diſplicere non poterant, ſyncretiſticis controuerſiis ita implicitum fuiſſe [c], vt aliis, quibus eccleſiaſticam et philoſophicam hiſtoriam egregie iuuare potuiſſet, laboribus eriperetur. De quibus eius litibus conſulendi annales eccleſiaſtici ſunt [d]; ad hunc enim locum non pertinent. Nobis eo potiſſimum argumento heic enarrandus eſt, quoniam in libro, cui *Sapientiae*, id eſt, *philoſophiae primae* nomen praefixit, de Ariſtotelica philoſophia eiusque hiſtoria pulcherrime meritus eſt. Viginti enim diſſertationibus, ex praelectionibus ſuis philoſophicis congeſtis, primo quidem philoſophiae ortum et progreſſum delineauit, dein omnem Ariſtotelicae philoſophiae indolem, naturam et praecepta ex ipſius Stagiritae mente, et ſecundum genuinos eius apud veteres interpretes expoſuit, et vbique accuratam philoſophicae hiſtoriae cognitionem, ſine qua vetus philoſophia omnis diſci nequit, prodidit [e]. Hunc igitur ducem cum ſequeretur, mirandum haud eſt, Carteſii philoſophiae ad Germanos tandem delatae eum ſe maſcule oppoſuiſſe [f]. Eodem in loco vitalem auram primum hauſit MELCHIOR ZEIDLERVS anno MDCXXX. Is cum commodum natiuitatis ſorte locum accepiſſet, quo ingenii, quod natura nactus erat optimum dotes augere, fundumque, qui in eius animo latebat excolere poſſet, in inferioribus ſcholis doctiſſimos praeceptores, et artium liberalium peritiſſimos Wictelmannum et Volbrechtum, duces nactus eſt. Quibus praeeuntibus cum humanitatis ſtudia feliciter abſoluiſſet, Chriſtiani Dreieri diſciplinae ſe tradidit. Eo vero praeceptore non in triuio haerens, ſed ad ipſa veteris philoſophiae Graecae et doctrinae eccleſiaſticae limina progreſſus, quicquid in vtroque genere ſcire licuit, didicit, et elegantiſſimam veteris eruditionis copiam ſibi comparauit. Ita cognitionis, quam in omni fere diſciplinarum parte acquiſiuerat praeſtantia commendatiſſimus cathedrae philoſophicae in academia patria praefectus eſt, quam poſtea cum theologica commutauit, adiecto paſtoris in templo cathedrali et aſſeſſoris conſiſtorii Sambienſis munere. Valde in eo viro excellebat veteris

Melchior Zeidlerus.

c) Diſci id poteſt ex CALOVII Harmonia Calixtino-Haeretica, et Syncretiſmo Calixtino.

d) Vid. quos laudat FABRIC. l. c. p. 355 ſeq. BVDD. Iſag. Hiſt. theol. L. II. c. 3. p. 572. ARNOLD. Hiſt. eccl. P. II. L. XVII. c. 11. §. 14. p. 514. WEISMANN. Hiſt. eccl. P. II. p. 1205. HARTKNOCH. Hiſt. eccleſ. Boruſſ. L. II. c. 10. p. 602 ſeqq.

e) Conf. BVDDEVS Iſagog. L. I. p. 256. Hiſt. philoſ. c. 6. §. 5. p. 386.

f) Aggreſſus eſt principium cognoſcendi Carteſianum: Ego cogito, ergo ſum, peculiari diſſ. quae addita eſt Dialecticae Regiomontanae Eius; quod Compendium topicorum Ariſtotelis Io. EBERM. BVSMANNVS Helmſtadii edidit, laudatum MORHOFIO Polyhiſt. T. II. IV. c. 1. §. 3. p. 477.

ris literaturae peritia, et imprimis rerum ad philoſophiam antiquam et eccleſiae fata, ritus, diſciplinam et placita ſpectantium cognitio, quae per omnia eius ſcripta ita diffunditur, vt iucunda pariter atque vtiliſſima ſit antiquitatem ſcrutantibus, eorum lectio. Quas ſuas delicias adeo diſſimulare non potuit, vt aridam contra Iodocum Keddium diſputationis arenam ingreſſus, iucundiſſimum tamen lectoribus campum aperuerit, in praefatione de methodo, modo et circumſtantiis diſputantium, ſiue de dialectica antiqua ex ſcriptis veterum, praeſertim Peripateticorum praeclare diſſerens, multamque argumento eleganti et difficili lucem accendens, quam ex libri titulo nemo ſibi promiſerit. Multo magis in ſcriptis philoſophicis antiquitatis notitiam, quam pulcherrimam poſſidebat, eum in finem adhibuit, vt Peripateticae diſciplinae, quam ſummopere colebat, ampliſſimum lumen affunderet. Cuius luculenta prorſus exempla, optimae eruditionis genere referta eſſe poſſunt, tractatus hiſtorico-philologico-philoſophicus *de Genuino veterum docendi modo exoterico et acroamatico, id eſt dialectico et analytico, genuinae dialecticae ſiue encyclopaediae rationem ſuccincte demonſtrans* [g], in quo hiſtoria logicae veterum, praecipue Peripateticorum mire illuſtratur, itemque *Introductio in Ariſtotelem* librique tres *de Variis diſſerendi generibus et mediis eo perueniendi, ſiue Analyſi poſteriori.* Iunxit huic eruditioni diligentiam, pietatem pacisque ſtudium, quod tamen eum nonnihil ſuſpectum reddidit, et controuerſiis ſyncretiſticis immiſcuit, in quibus ſuſpicacioribus nonnullis, praecipue factioni Calouianae diſplicuit: de qua re tamen alibi dicendum. Tanta autem contentione ſtudiorum curſum perſequutus eſt, vt laboris nimii aſſiduitate exhauſtus tabem contraheret; quae cum plurimis, vt ſolet fieri, ſymptomatibus, ſtipata valde eum excruciaret, adeo vt vmbram hominis magis referret, quam hominem, patientiam illi Chriſtianam et fortem animum oppoſuit, anima tandem creatori reddita anno MDCLXXXVI, cum quinquageſimum ſeptimum aetatis annum nondum attigiſſet [h]. Scripſit plurima vir doctiſſimus et diligentiſſimus, ab antiquae doctrinae cultoribus ſummis laudibus commendata, inter quae ſcripta philoſophica de Peripatetica hiſtoria et eius generis diſciplina omni praeclare meruerunt, non denegantibus hanc Zeidlero laudem viris doctiſſimis [i], inter quos nonnemo [k] eum Nunneſio in Peripateticae philoſophiae cognitione praeferre non dubitauit. Vbique enim lumina Ariſtotelica veteris literaturae radiis colluſtrata in eius ſcriptis lucent.

§. LVIII. Tandem his, quos hactenus recenſuimus, Peripateticae philoſophiae ſincerae cultoribus in coetibus Proteſtantium adiiciendus ex academia Lipſienſi eo magis eſt, IACOBVS THOMASIVS, quo magis *Iacobus Thomaſius.*

g) Regiomonti 1685.
h) Praefixa eſt Vita eius cum catalogo ſcriptorum, notis et animaduerſionibus in ſcrutatorem poſt eius mortem Helmſtadii 1689. editis.

i) Vid. Fabric. l. c. T. IV. p. 329. Bvddevs Annot. Hiſt. phil. p. 205. 386. Boecler, Bibliogr. crit. p. 854.
k) Auctor Biblioth. Schraderianae P. II. c. 3.

magis in hiſtoria philoſophica multum nos illi debere multoties profeſſi ſumus. Patre genitus Michaële Thomaſio I. V. D. Lipſiae VII Cal. Sept. anno MDCXXII in lucem editus eſt [l]. Is cum ipſe eruditione ſatis eleganter eſſet tinctus filium, cui naturam de praeclaris ingenii dotibus proſpexiſſe obſeruabat, ſollicita formare cura artibusque liberalibus inſtruere, et praeceptoribus quoque optimis tradere non omiſit. Quem tamen fortunae curſum nonnihil retardarunt bellicae calamitates in adoleſcentiam Thomaſii incidentes; maxime vero illius ſtudiorum incrementa vehementer impediuit vtriusque parentis mors, quae anno MDCXXXII et ſequenti contigit. Ab auia tamen in parentum locum ſuccedente, et curarum partem ſubeunte cum fratre Ioanne in gymnaſium, quod Gerae floret, miſſus eſt, in quo ſcientiarum, quae ab humanitate nomen ſortiuntur elementa propitia Minerua et non ſine eximia ingenii felicitate didicit. Tum iudicio maturiore et encyclopaediae notitia ſatis inſtructus anno MDCXL in patriam rediit, et eodem anno in Vitebergenſem academiam translatus eſt, in qua a praeſtantiſſimorum virorum ore pendere, veterum et recentiorum libros magna cum cura voluere, et in horrea mentis congerere, quicquid literarum ſuo ſcopo inſeruire poterat, ſummo ſtudio conniſus eſt. Idem ſaxum ad Lipſienſem ſcholam rediens diligenter voluit, tam laeto ſucceſſu, vt collatis anno MDCXLIII doctoris philoſophici iuribus, et humaniores diſciplinas, et philoſophiam docere iuuentutem cum laude poſſet. Qua occaſione ingenii Thomaſiani elegantia et doctrina ita commendata eſt, vt anno MDCL et ſequentibus ſcholae Nicolaitanae apud Lipſienſes collega, tum Conrector praeficeretur, quae cum tantam eruditionem non caperet, ad cathedram academicam anno MDCLIII traductus et moralem philoſophiam, poſtea vero dialecticam quoque et eloquentiam docere iuſſus eſt. Et vt florentiſſima quoque, quae Lipſiae ab ampliſſimo ſenatu fouentur gymnaſia ab huius viri eruditione illuſtrarentur, anno MDCLXX ſcholae S. Nicolai, et anno MDCLXXVI ſcholae S. Thomae regendae praefectus eſt. Tacemus honores academicos et dignitates alias viris literarum meritis celebribus in hac academia laudabili conſilio conferri ſolitas, quas hoc loco enarrare nihil attinet. Quantum autem in eo virum Lipſienſes Muſae habuerint, quantos doctrinae omnigenae, praecipue veteris theſauros poſſederit, quam acuto iudicio in dignoſcendis omnis aetatis ſectarumque opinionibus vſus fuerit, et quam vere veteris literaturae omnis promus condus dici meruerit, nemini ignotum eſſe exiſtimamus, qui acta literaria ſuperioris ſeculi vel per tranſennam inſpexit, et obiter ingenii Thomaſiani foetus contemplatus eſt, adeo vbique ſumma, qua pollebat, eruditio eius eniteſcit. Praecipue autem in eo maxima laude proſequendum eſt, quod philoſophiae Graecae hiſtoriam hactenus a pleriſque neglectam, certe a pau-

l) Vid. Programma Acad. Lipſ. in eius funere editum. Conf. Fr. Casp. Hagen Memoriae philoſ. renouatae p. 273.

te a paucis viris doctis accurate excultam ex puluere prouocare ſuoque nitori reſtituere magnis conatibus coeperit, tanta in ea re felicitate vſus, vt quis illi inter Germanos in hoc doctrinae antiquae genere praeferendus ſit, nobis non ſuccurrat. Nam non Peripateticam philoſophiam tantummodo ſecundum Ariſtotelis mentem accurate tenuit, ſed reliquarum etiam ſectarum ſyſtemata pernouit, et ex ipſis veterum fontibus cuncta hauſit, infinita, quae obſcura erant, eruditionis ſuae luce colluſtrauit, ſicque de elegantiſſima literaturae veteris parte immortaliter meruit. Quod eius ſtudium eo magis ſummis extollendum eſt laudibus, quo magis ab inepto ſyncretiſmi amore, qui omnem veteris philoſophiae hiſtoriam foediſſime corrupit, erat alieniſſimus, nec ferre eos poterat, qui inter lucem et tenebras paciſcuntur [m]. A quo praeiudicio vt ingenia ſanaret, ſectarum ſyſtemata accurate expoſuit, et opinionum inter ſe diſtantium ſenſum accurate definiuit, ad id imprimis intentus, vt dogmaticam philoſophicae hiſtoriae partem exponeret. Neque ita ſoli curioſitati inſeruiendum eſſe ratus eſt, ſed cum noſſet, innumeris modis veterem philoſophiam cum dogmatibus veteris eccleſiae cohaerere, et errores pleroſque ex his fontibus propullulaſſe, praeclaris quoque obſeruationibus oſtendit, quid abuſus philoſophiae Graecanicae effecerit, cuius licet ſpecimina plurima ediderit, luculentiſſimum tamen exemplum eſt ſchediaſma *de definitione ſapientiae*, quod *Originum hiſtoriae philoſophicae et eccleſiaſticae* titulo recudi fecit [n], dignus tanto parente filius, illuſtris CHRISTIANVS THOMASIVS, quem cum fratre Godofredo, Norimbergenſi medico, et polyhiſtore celeberrimo, paternae virtutis et eruditionis haeredem reliquerat. In ea enim tractatione, praecipua dogmata quatuor ſectarum Graecanicarum celebriorum, item haereſeon Simonis Magi, Gnoſticorum, Maſſilianorum, et Pelagianorum, denique theologiae myſticae ac ſcholaſticae ſummo iudicio enarrauit, fontes eorum detexit, errorum γεννήματα notauit. In eo quoque laudandus, quod iuuentuti harum literarum amanti et hiſtoriam non tantum philoſophorum, ſed et philoſophiae tractare cupienti impulſor fuerit, vt venas philoſophorum, in agros patrum eccleſiae deriuatas perſequeretur, et ſententias philoſophorum Graeciae et antiquae eccleſiae doctorum ex ipſis fontibus eliceret. In quo recte illi applaudebat, qui ex eius diſciplina progreſſus his potiſſimum alis ad ſummum eruditionis apicem aſcendit GODOFR. GVIL. LEIBNIZIVS [o]. Quod ad ipſum vero philoſophiae genus attinet, quod ſecutus eſt Thomaſius, fatendum quidem eſt, eum in via ſectaria perſeuerauiſſe, et Peripateticam diſciplinam ex ipſis Stagiritae, Graecorumque interpretum fontibus hauſtam illuſtrare contendiſſe. Cuius exemplum eſſe poſſunt, quae

m) Vid. praef. diſſ. de Exuſtione mundi Stoica, et th. 19. 20. 21. p. 20.

n) Halae 1699. 8.

o) Epiſt. Leibniz. a Cl. KORTHOLTO editarum T. I. ep. 170. p. 270.

quae ex eius muſeo prodierunt, *Erotemata logica, phyſica, metaphyſica, philoſophia practica, tabulis comprehenſa, et dilucidationes in partem priorem regularum philoſophicarum Danielis Stahlii.* Longius enim progredi, et ſectarium iugum excutere, nondum in fatis erat, et munus eius poſtulare id modo videbatur, vt Peripateticam ſapientiam perſpicue ſolideque doceret, id quod accurate perfecit. Seruabatur vero ea gloria, eiectae ex Germania philoſophiae ſectariae filio Chriſtiano, de cuius meritis in vltima tractationis noſtrae parte accurate diſſeremus. Verum et illud laudis magno acutiſſimoque viro non denegandum eſt, in his eum ſcriptis philoſophicis cuncta hiſtoriae philoſophicae attemperauiſſe, et reſeratis quae tunc plerisque abdita latebant veteris philoſophiae myſteriis, occaſionem exhibuiſſe, de errorum fontibus cogitandi, vetera inter ſe conferendi, et, quem maximum hiſtoriae philoſophicae fructum eſſe praeclare vidit LEIBNIZIVS [p], pondus dandi nouis veritatibus, ſicque veras philoſophiae origines detegendi. Vnde, quae aridam ſpeculationum arenam exhibere videntur, *Meditationes* eius metaphyſicae, iucundiſſimum veteris philoſophiae campum variae doctrinae floribus conſperſum recludunt, vt recte obſeruatum filio celeberrimo [q]. Cuius rei exemplum vel vna metaphyſicae hiſtoria, *Erotematibus metaphyſicis* praepoſita exhibet luculentum. Quae omnia profundo iudicio, et maxima lectionis copia ita firmauit ornauitque, vt facile intelligant omnes, qui diſciplinarum catenam norunt, nihil reconditae doctrinae veteris virum ex omni parte doctiſſimum latuiſſe. Quod non negabunt, qui ſcripta viri celeberrimi attente legerunt, et vel ſolam elegantiſſimam diatriben *de Plagio literario* euoluerunt, vel diſſertationes *de Exuſtione mundi Stoica* conſulerunt, vel *Praefationes et Orationes* eius inſpexerunt, vel elegantiſſimas obſeruationes in partes vocarunt, quas de plurimis hiſtoriae literariae et philoſophicae veteris capitibus conſignauit, et ex parte edidit illuſtris noſtri filius [r]. Quas cum toties in partes vocauerimus, et vbique lectorem ad eas dimiſerimus, ipſi toties, quod grati fatemur, doctiores ab iis dimiſſi et haud leuiter in hac noſtra tractatione adiuti plura addere de eius meritis nolumus. Subſcribimusque ſententiae LEIBNITII [s] de hoc praeceptore ſuo iudicantis, eum non minori felicitate purioris philoſophiae ſtudia promoturum fuiſſe, quam a filio factum, ſi in eius tempora incidiſſet. Alia virorum doctiſſimorum elogia, ne nimii ſimus, non cumulamus [ſ].

§. LIX. Et

p) Epiſt. Tom. I. ep. 170.

q) In Praef. Orig. Hiſt. phil. et eccleſ.

r) Paſſim, in Obſeruationibus Halenſibus, in Hiſtoria ſapientiae et ſtultitiae &c. indicem harum obſeruationum ſubiecit Originibus H. P. filius.

s) Vid. Vita Leibnitii praefixa Verſioni Germanicae Theodicaeae p. 839. not. b.

ſ) Conf. CRENIVS Animadu. P. XVII. p. 6. 48. FABRIC. l. c. T. III. p. 211. REIMM. loc. c. P. IV. n. 107. STOLLIVS Hiſt. liter. P. II. c. 4. §. 5. p. 523. 599. BOECL. Bibliogr. crit. p. 63. MORHOF. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 4. §. 3. MOSH. ad CVDWORTH. p. 959. et alii plurimi.

§. LIX. Et hi quidem philoſophi nobis ſingulari meritorum de Peripatetica philoſophia excellentiſſimorum enarratione prae aliis digni viſi ſunt. Quo tamen ipſo hanc aliis gloriam non denegamus, qui haud ſegniter in iſta palaeſtra ſe exercuerunt, et praeclaris in hoc eruditionis genere ſpeciminibus nomen obliuioni ſubduxerunt; quos vero hoc loco enumerare omnes nec iuuat, nec vacat. Fuerunt quoque nonnulli, qui cum ipſos quoque Ariſtotelis fontes maxima diligentia conſuluiſſent, et accuratam Peripateticae doctrinae cognitionem ſibi comparauiſſent, iudicio vſi firmo, animoque inſtructi forti auctoritatis praeiudicium excuſſerunt, et naeuos Ariſtotelis atque philoſophiae eius plurimos detexerunt. Qualis imprimis ſeculo XVI celebratus eſt, Franciſcus Patricius, ſeculo XVII autem praeter Taurellum, Claudius Berigardus, quibus ex Germanis adiicimus Ioachimum Iungium, cuius *Obſeruationes criticae in Ariſtotelem*, quae in bibliotheca Hannouerana mſc. ſeruantur ſſ), ea de re teſtantur, vt infra ſuo loco dicendum. Verum cum hi aut ad alias ſectas declinauerint, in hiſtoria earum enarrandi, aut eclectice philoſophari coeperint, merito ex Peripateticorum ſincerorum numero eos excludimus. Nobis enim in hac noſtra tractatione Peripateticus eſt, non qui Ariſtotelis philoſophiam intelligit, ſed qui vel integram, vel ſaltem potiorem eius partem probat, ipſamque ſyſtematis Ariſtotelici formam recipit. Quales fuiſſe, quos ſatis prolixa diſſertatione hactenus adduximus, ex dictis conſtat.

Peripatetica doctrina multis aliis nota.

§. LX. Deſcripſimus hactenus philoſophos Peripateticos, qui relictis Scholaſticorum quisquiliis, ſecundum veram puramque Ariſtotelis mentem philoſophati ſunt, et qua ratione de ea ſecta meruerint, expoſuimus. Qui cum maximam philoſophantium partem a tempore renatarum literarum ad ſeculi XVIII initia conſtituerint, magnam ſimul hiſtoriae philoſophorum recentiorum partem eadem opera abſoluimus. Reſtat ipſius Peripateticae philoſophiae, qualis nempe poſt reparatam literarum gloriam pulſamque barbariem viguit, conſideratio. Ea vero, quae myſteria iactauerit, quibus principiis nixa fuerit, quibus placitis conſtiterit, hoc loco exponere, eo minus opus eſſe cenſemus, quo minus noui quid viri cetera eruditiſſimi, praeſtiterunt, ſed in explanando Ariſtotele detegendisque veris eius opinionibus plerique omnem philoſophiam ſuam occupatam eſſe voluerunt. Quibus vero aſſertionibus de rationali, naturali et morali philoſophiae parte Ariſtoteles ſententiam ſuam pronunciauerit, *Tomo primo* t), quantum tractationis limites et ſcopus inſtituti permiſere, accurate prolixeque ſatis eſt expoſitum, nec, quae ibi dicta ſunt, hoc loco opus eſt repetere. Aſt eadem quoque opera ibi naturam, indolem, proprietates philoſophiae Peripateticae deteximus, quas cum recentiori tempore

Conſideratio Peripateticae diſciplinae apud recentiores.

ſſ) Seruauerat eas Martinus Fogelius vid. MORHOFIVS Polyhiſt. T. II. L. II. P. I. c. 12. p. 217. qui earum edendarum ſpem fecit. Ea vero Bibliotheca ad sereniſſimam domum Hannoueranam translata eſt, conf. ib. p. 47.

t) pag. 805 ſeqq.

pore non depoſuerit, ea quoque huc transferenda ſunt. Quae autem philoſophorum Peripateticorum recentioris aetatis circumſtantiae ipſum hoc philoſophandi genus tetigerunt, et certum illi modum affinxerunt, plerasque iam annotauimus, eorum vitam deſcribentes. Nihil itaque aliud ſupereſt, quam vt obſeruationes quasdam momento non carentes et attentione maxime dignas addamus, ex quibus vultus Peripateticae diſciplinae, qualem ſeculo XV, XVI et XVII effinxit accuratius poſſit dignoſci, et verum firmari de ea iudicium.

Obſeruationes generales de philoſophia Peripatetica recentiori.

§. LXI. Potiora vero, quae in cenſum veniunt, paulo altius rem meditantibus huc redeunt:

I. Parum emendata hoc modo philoſophia.

I. Reſuſcitata quidem et renouata ex ſqualore Peripatetica philoſophia, in quem inepta eam detruſit Scholaſticorum ſubtilitas et induſtria, ortum ſuum nouamque vitam in Italia renaſcentibus literis debuit: illique qui laudatiſſimo operi manus admouerunt, et vindicare pereuntes literas ſunt aggreſſi, praeclare meruiſſe de humano genere ſibi viſi ſunt, ſi Ariſtotelicae doctrinae gloriam, quam Scholaſticorum παρερμηνείαι adulterauerant, reſtituerent, rati nec prudentius et caſtius philoſophiae genus poſſe eligi, nec ſcientiis de duce certo et ſecuro melius proſpici, quam iſtis Stagiritae dogmatibus puritati reſtitutis. Hanc primorum literarum reformatorum mentem fuiſſe, hanc ſententiam probauiſſe Italiam, Galliam, Germaniam, Angliam, hanc opinionem vsque ad finem ſeculi XVII obtinuiſſe, tota illa, quam hucusque exhibuimus, diſſertatio de fatis philoſophiae Peripateticae recentioris loquitur, et certiſſimis monumentis teſtatur. Quamuis autem praeclare hoc modo conſultum eſſe veritati inquirendae, ipſiusque philoſophiae ſtudio cenſerent, qui haec conſilia agitauerunt, et id ſaxum voluerunt, fatendum tamen candide, parum ſalutaris effectus ex ea re vidiſſe philoſophantium ordinem, parum veritatis cognitionem inde fuiſſe adiutam. Cuius cauſſa potiſſimum in praeiudicia auctoritatis, ſectae et antiquitatis coniicienda eſt, quibus nuntium illi non miſerunt, qui philoſophiam a barbarie vindicare auſi ſunt. Illi enim etſi deformem philoſophiae, quae a multis ſeculis obtinuerat, faciem videbant, eam tamen non philoſophandi generi ſectario, quod vigebat, ſed temporum infelicitati et paupertati ingeniorum adſcribebant, rati, punctum ſe omne laturos, ſi priſtinam ſectariae philoſophiae elegantiam reſtituiſſent. Sectae enim alicuius veteris principem ducem eligendum eſſe ſtatuebant tantum non omnes, diffiſi viribus ſuis, et nunquam auſi ſine cortice nauare, et ſine huiusmodi cynoſura hoc tentare pelagus. Licet autem Platonem nonnulli ſibi auctorem elegiſſent, parum tamen comta et accommodata ingeniis eius temporis illa philoſophandi ratio viſa eſt, et praelatus Ariſtoteles, quem accuratius et doctius philoſophari plerique ſibi perſuadebant. Id vero magno philoſophiae malo euenit. Selectus enim et philoſophantibus dux ille datus eſt, cuius ſyſtema philoſophicum innumeris

meris difficultatibus obnoxium, multiſque tenebris eſt circumdatum. At hunc in plerisque regiam in inquirenda veritate viam tenuiſſe, hunc in paucis modo aberrauiſſe, hunc veritatibus omnibus, etiam ſacris, cum fructu adplicari et cum iis conciliari poſſe, tantum non omnes ſtatuebant; idque praeiudicium ex regno Scholaſtico ad nouas orbis philoſophici ditiones translatum mire deperibant. Pauci itaque Peripateticam doctrinam prius examinauere, pauciores de eius veritate dubitauere, pauciſſimi eam relinquere auſi ſunt. Ita factum, vt neglecta, quae ſe tanta opportunitate offerebat, occaſione eclecticam philoſophiam introducendi, et ad inquirendam ſine duce veritatem mentem excitandi, imperium, quo per tot ſecula iam potita fuerat, conſeruaret tueretur que Ariſtotelica philoſophia, et philoſophorum maxima pars, magis eſſet ſollicita, quid Ariſtoteli de praecipuis rerum humanarum diuinarumque cauſſis viſum eſſet, quam quid ratio dictaret, poſtularet rerum conditio, mensque de veritate rei ex eius natura conuicta ſtatueret. Quo pacto ex philoſophis interpretes Ariſtotelis facti ſunt, omnisque philoſophiae labor eo reductus eſt, vt remotis, quae ſcripta et philoſophiam Ariſtotelis premunt, tenebris et difficultatibus, conſtaret, quid Stagiritae placuerit: ipſa autem vitia et naeui omnes, quos ſuo loco in Peripatetica philoſophia deteximus, ad philoſophantes inſigni veritatis damno tranſiuerunt. Id quod nemo negabit, qui ea ſedula attentione legerit, quae hactenus de auctoritate Ariſtotelis inter recentiores retulimus, qui in ea opinione fuerant, inter omnium ſectarum ſyſtemata Ariſtotelicum proximum eſſe veritati, nec in vllo, quod veritatis cardinem tangat, capite errare. Quod quam falſum et ineptum ſit, ex iis, quae poſt multos alios ſtrictim ſuo loco diximus, adeo luculenter conſtat, vt inutilis minimeque neceſſarius nobis labor videatur, ea multis verbis hoc loco repetere. Id autem verum hiſtoriae philoſophicae iudicium interponere cupienti ſuademus, vt quos ex philoſophis Peripateticis omnium doctiſſime philoſophantes elegimus, ipſe adeat, eorum φιλοσοφέμενα conſulat, et quid illi decreuerint, diſcat. Certi enim ſumus, deprehenſurum eum parum adeſſe ſolidi in rationali philoſophiae parte, praeter paucas quasdam regulas interpretationis et methodi, et incertam dialecticae rationem confundendis magis, quam diſtinguendis veritatis criteriis locisque inſeruire; niti naturalem philoſophiae partem, principiis vagis, incertis, nihil ſolidi ſignificantibus, totum vero phyſiologiae Ariſtoteleae ſyſtema, non negantibus viris ſummis in Lyceo recentiori, impietatem deteſtabilem comprehendere, et non ſine magna emendatione admitti poſſe; moralem partem vero falſae virtuti et felicitati ciuili vnice attemperatam vitiorum moderationem et ſplendida ſcelera pro veris virtutibus ſuggerere. Hos enim naeuos ipſi Ariſtotelicae philoſophiae maxime ſincerae ineſſe ſuo loco euictum dedimus, videruntque ex recentioribus Peripateticis illi, qui aut faſſi ſunt, non conſpirare reuelationem cum philoſophia Ariſtotelis, aut monuerunt, medicam huic philo-

loſophiae generi admouendam manum eſſe [u]. Quae cum ita ſe habeant, nobis non monentibus quilibet intelligit, parum ad emendandam philoſophiam contuliſſe reformatores philoſophiae Peripateticae, et nec intellectum ſanare magnopere, nec voluntatem emendare potuiſſe. Tacemus, etiamſi ſupponamus, parum a veritate diſceſſiſſe Ariſtotelem, indignum tamen tantorum virorum eruditione videri, quod Ariſtotelis, multa libertate omnes ante ſe philoſophos reiicientis, et nouum doctrinae aedificium conſtruentis, exemplum ſequi recuſauerint, maluerintque philoſophiam ponere in peritia illius, quod Ariſtoteli placuit. Qua de re ipſius Conringii verba ſupra adduximus, quae hoc loco eo magis repetenda ſunt, quo magis ab eo philoſopho profectae ſunt, qui Ariſtotelem non admodum multa ignorare, hunc raro falli ſolere, raro falli ſtatuebat.

II. Cauſſae retentae philoſophiae Peripateticae.

§. LXII. II. Mirari quis forte poſſit, qui euenerit, vt contemta, cuius pietas, elegantia, auctoritas, ipſis reformatarum literarum initiis valde enituit philoſophia Platonica, Ariſtotelica ſola triumphauerit, et cum vix ſeruitutis ſcholaſticae vincula abieciſſet orbis eruditus, in nouum Ariſtotelis obſequium iurauerit philoſophantium natio? Curatius tamen ad circumſtantias temporis iſtius, quo honos reddi coepit literis, et elegantius philoſophari ingenia auſa ſunt, attendentibus, cauſſae erunt in propatulo, ex quibus diſcere licet, aliter vix euenire potuiſſe. Nempe altiſſimas radices egerat auctoritatis et antiquitatis praeiudicium, et omnem propemodum orbem inepta occupauerat opinio, Graecanicae ſapientiae adiici nihil poſſe, eaque omnem humanae ſcientiae circulum abſolui, omnem attingi doctrinae apicem. Inter ſectas autem Graecorum philoſophorum Ariſtotelem prae reliquis commendauerat opinio eruditionis, ſoliditatis et nerui demonſtrandi, ſuccinctaque philoſophandi conſuetudo, quam in Platonis dialogis fruſtra quaerebant. Hunc itaque cum ex iiſdem fere cauſſis tot ſecula coluiſſent, repudiandum eſſe eo minus cenſebant, quo minus eſſet melior, quem illius in locum ſufficerent. Imperium itaque, quod Ariſtoteles obtinuerat, tot annorum ſerie altiſſime radicatum conuellere, tam arduum opus erat, vt etiam qui Platonem Ariſtoteli praetulerant, illud totum reiicere eiurareque non auderent, ſed diuiſum inter vtrumque philoſophorum Graecorum principem vellent. Nec id aliter euenire potuit, cum Ariſtotelem parentes, praeceptores, ſcholarum praeſides, et tota eruditorum cohors vehementer commendaſſet; quae a pueritia animis impreſſa validiſſime eiici, tollique nequiuere. Quamquam autem videbant, qui barbariem aggredi et purgare Augiae ſtabulum coeperant, quam amari fructus, inde emerſiſſent, propagines tamen floremque barbarae philoſophiae extinxiſſe contenti, ipſos tollere ſurculos, et radices ſuccidere auſi non ſunt; id eſt, ſublato ſordido philoſophandi genere in ſectaria tamen via haeſerunt, multum ſe praeſtitiſſe rati, ſi ſqualorem,

u) Legenda Nic. Tavrelli Praef. ad Alpes caeſas et Conringiana p. 124. vbi multa egregie monentur, Clavd. Berigardvs Praef. Circ. Piſan. alii.

rem, quo Ariſtotelicae philoſophiae vultus Scholaſtica gens obduxerat, detergerent, et priſtinum illis nitorem reſtituerent. De qua Peripateticorum elegantiorum mente cum ipſa eorum effata ſupra aliquoties adduximus, ea heic repetere nolumus. Multum tamen Ariſtotelicae philoſophiae auctoritatem confirmauit, magna, quam cum dogmatibus nonnullis in eccleſia receptis fouebat, conſenſio nexusque talis, vt arcta inter Peripatetica placita et iſta eccleſiae decreta intercederet amicitia. Supra enim in hiſtoria philoſophiae medii aeui demonſtratum eſt, ex Ariſtotelica philoſophia, praeſertim ex dialectica et metaphyſica parte nonnulla eccleſiae obtruſa fuiſſe dogmata, totumque tradendarum diſciplinarum ſacrarum circulum ita Peripateticis nexibus implicatum comparuiſſe, vt ſine Ariſtotelis diſciplina, ſanctiores ſcientiae intelligi tradique nequiuerint, nonnulla vero ſequiori conſilio introducta ſine ea corruerent. Haec ſeruari reformatorum philoſophiae intererat, nec licebat ea fulcra conuellere, quibus ſummorum in eccleſia virorum auctoritas, emolumentum et tota ratio conſtabat: et ſine quibus ad ſplendidos academiarum titulos et munera ipſosque eccleſiae honores aſcendere poterat nemo. Saluum igitur eſſe Ariſtotelem cum ob dictas cauſſas oporteret, ſatis feciſſe conatibus ſuis reformatores philoſophiae atque literarum credebant, ſi Ariſtotelem elegantiae ſuae reſtituiſſent. His et tertia cauſſa addenda eſt, quam conditio reſtaurationis literarum ipſa ſubminiſtrat. Eam potiſſimam partem a Graecis initia accepiſſe, hosque ingenia nonnulla elegantiora apud Italos, ad quos diuerterant, excitauiſſe, vt relictis ſordibus, quibus docti tantum non omnes ſe inquinauerant, literarum decus conſectarentur, libro praecedente ex inſtituto docuimus. Hi cum Graece docerent, non Graecam tantummodo linguam valde diſcipulis ſuis commendauerunt, ſed Graecam quoque literaturam omnem, et antiquitatis Graecanicae ornamenta, quotquot in literis verſabantur, imprimis autem Graecam philoſophiam, quam domo attulerant, magnis extulerunt laudibus, hisque opinionibus diſcipulorum animos totos nouae lucis admiratione captos occupauerunt. Qui vbi viam oſtenſam perſequi, et ad hanc ingeniorum culturam animum adiicere magno ſtudio coeperunt, Latinas Graecasque literas, quas eo tempore, vbi honos fuit eruditioni, regnaſſe nouerant, ſummo ſtudio excoluerunt, quaeque antiquitatis cognitio ad hunc ſcopum ſuggerebat, magna diligentia arripuerunt, et conſiliis adaptauerunt ſuis. Quod cum ſuaſu praeceptorum philoſophiae quoque Graecanicae adplicuiſſent, philoſophi illi ſelecti ſunt, in quorum ſcriptis eruditionem veterem vbique enitere ex teſtimonio magiſtrorum intelligebant. Hos Platonem et Ariſtotelem eſſe nemo ignorat, certe quo minus alii vel ex Zenonis porticu, vel ex Epicuri hortis deligerentur, multa praeiudicia obſtabant. Et Platonem quidem valde commendabat opinio diuinioris ſcientiae, et conſenſus quidam cum ſacris placitis eccleſiaeque decretis, quem illi Graecorum vrgebant, qui domi Alexandrinae philoſophiae innutriti fuerant. Ea autem Platonis admira-

miratio effecit quidem, vt caput extollentibus literis Platonica quoque philoſophia emergeret; Ariſtotelis fortunae tamen obſtare non potuit, quae eam breui ſuppreſſit. Diſplicebat enim ingeniis, quandam methodi ἀκρίβειαν ſectantibus obſcuritas Platonis, philoſophandi modus dialogiſticus, ambiguus, anfractuoſus, incertus ſenſus ſyſtematis Platonici, et imprimis naturalis philoſophia in quandam metaphyſicam vel theologiam fanaticam conuerſa. Ita Ariſtoteles facile Platoni praelatus eſt, quem dialectica commendabat, ornabat ſtricta argumentandi methodus, laudabat aliud prorſus de rebus naturalibus diſſerendi inſtitutum, ſcientiae modum aptius referens, tota vero eximie inſinuabat eruditorum animis ſyſtematica philoſophiae indoles, quam in Platone fruſtra requirebant. Qua opinione tam facili Ariſtotelis philoſophia victoria potita eſt, vt ipſi Platonici, qui in theologico et morali argumento neſcio quam diuinitatem Platonicae philoſophiae adſcribebant, hanc illi gloriam denegare non auderent. Tacemus, pleroſque Graecorum, quibus praecipuus renaſcentium literarum honos debetur, in Peripatetica philoſophia fuiſſe educatos, ſimilique Lycei amori diſcipulos ſuos innutriuiſſe, haec enim ex dictis intelligi poſſunt. Addimus his cauſſam ſatis ſingularem, ſed quae plurimum Ariſtotelis imperium fulſiſſe nobis videtur, Auerroiſmum intelligimus, late ſeculo XIV et XV in Italia regnantem, omnemque phyſiologiae Peripateticae impietatem fatali quadam elegantiae opinione commendantem philoſophantium ingeniis. Quae cum a Chriſtiana pietate, vt erant tum res eccleſiae et doctrina et vita corruptiſſimae, valde defeciſſent, eo promtius Ariſtotelicum rerum metaphyſicarum et phyſicarum ſyſtema admiſerunt, quo gratius erat negata prouidentia, immortalitate animorum aliisque, quae Peripatetica phyſiologia Auerroiſmo incruſtata ſuppeditabat, capitibus frena laxare animi cupiditatibus, ridere efficta eo tempore miracula, triumphare de ſuperſtitione, et quod credebant ſupra vulgus ſapere. Id quod Achillini, Pomponatii, Portii et ſimilium conſilia, placita et φιλοσοφέμενα cogitantibus erit in procliui. Quo pacto dum ineptae ſuperſtitioni remedium ex philoſophia parauerunt, ipſa medicina morbo fuit deterior. Luculentis nos id teſtimoniis cum bullae concilii Lateranenſis tum Ficini ſupra [v] demonſtrauimus, hoc loco non repetendis, quae tamen cum iis, quae in vita Pomponatii monuimus, conſulenda ſunt, vt pateat, quam cara eſſe debuerit his hominibus philoſophia Peripatetica.

III. Damna veritati inde enata.

§. LXIII. III. Ex dictis autem quilibet, qui paulo attentius Peripateticae philoſophiae aedificium conſiderauerit, nobis non monentibus intelliget, non ſine veritatis damno et diſpendio hoc ſectae genus, haec placita Ariſtotelis genuina fuiſſe reuocata, et a Scholaſticorum παρερμηνείαις vindicata. Gens enim iſta, vt erat acutiſſima, ita falſas et erroneas philoſophiae Ariſtotelicae hypotheſes probe perſpexerat, eumque Ariſto-

v) Lib. I. cap. 3.

Ariſtoteli homagium praeſtitiſſet, eius placita ita inflexerat emendauerat-que, vt propius ſacris Chriſtianorum dogmatibus accederent, et cum illis conſpirarent. Ita vero probe intelligebant, qui ex ſtabulo Scholaſtico ad ipſa Ariſtotelis adyta proruperant philoſophiae reſtauratores Itali, confundi euertique omnem Lycei doctrinam, et alium nobis fingi Ariſtotelem, quam ſe ipſum in ſcriptis ſuis exhibuiſſet. Hunc itaque dum ſincera ratione ſequendum eſſe ſtatuebant, peſtilentiſſimos errores recipiebant, quos ſubminiſtrabat philoſophia Peripatetica: eſſe materiam primam aeternam, et diuinis attributis parem, Deum primum motorem immobilem, primaeque ſphaerae affixum, ſui tantum intellectioni intentum eſſe, adeoque ceterarum ſphaerarum incurium eſſe, nec ob hanc naturam ſuam et neceſſarium, qui ex illa ſequitur, motum agere aliud aut rebus ſublunaribus prouidere poſſe: connecti vero ſphaerarum motum et intelligentias ipſas quadam neceſſaria emanatione et influxu, et hac ratione vltimae ſphaerae praeſidem ſiue intelligentiam intellectum quendam vnum vniuerſalem conſtituere, ita per humanum genus diffuſum, vt ex eo omnes homines participent. Praeter hunc vero externum intellectus diuini appulſum animam omnino mortalem eſſe dicendam, nec dari praeter has intelligentias daemones alios. Quae dogmata nec Ariſtotelicae phyſiologiae a nobis affingi, nec praeter veritatem multis recentiorum Peripateticorum, maxime Italorum, tribui ipſa haec noſtra tractatio et exempla allata luculentiſſima euincunt. Quam graues autem atque peſtilentes errores velut mortiferam meſſem haec ſeges protulerit, toties monuimus, totque exempla atheiſmi et impietatis maxime profanae produximus, vt in his diutius morari non ſit opus. Oramus modo lectorem, vt ea relegat, quae de Pomponatio, de Caeſare Cremonino, de Andrea Caeſalpino ſimilibusque adduximus; facili enim labore ex iis colliget, quam peſtilens ſidus in iſto philoſophiae Peripateticae ſincerioris ortu homines afflauerit, et quam periculoſo auſu iugulum diuinarum veritatum, praeſertim libertatis diuinae, prouidentiae, immortalitatis animorum &c. hoc telo petierit impietas. Quae eo maius portendebat periculum, quo maiori confidentia illi, qui intimos Ariſtotelis ſenſus rimari credebantur, aſſerebant, haec aſſerta, ex ratione et philoſophia (iſtas enim voces Peripateticae doctrinae affingebant) refutari non poſſe, ſed nuda fidei contradictione reiicienda eſſe. Quod idem fuit, ac ſi dixiſſent, infallibilem philoſophiae omnis principem atque praeſidem inuictas phalanges reuelationi fideique poſſe obiicere.

IV. Promotus inde et atheiſmus.

§. LXIV. IV. Genuiſſe hoc malum innumera alia, et prauam hanc ſementem ingentem loliorum meſſem produxiſſe, cum facili ratiocinatione colligitur, tum hiſtoria philoſophica triſtiſſimis documentis comprobat. Nempe atheiſmo, profaniſque et impiis opinionibus ingenia optima et maxime acuta certatim repleta ſunt, et veneno hoc deteſtabili ſummorum virorum

virorum tincti ſunt animi. Id quod circumſtantiae temporis in eccleſia, maxime in Italia plurimum promouerunt. Nempe cum abundaret regio ingeniorum optimorum et acerrimorum ferax, viris acutis et perſpicacibus, totam autem illi ſuperſtitione et falſis ineptisque placitis, et aſſertis quae nec ratio concoquere poterat, nec reuelatio probare, repletam viderent, et offenderet cordatum quemlibet deteſtabilis hypocriſis, quae inter ſummos eccleſiarum praeſides et doctores regnabat, ipſum religionis odium et contemtus indignatus eſt, et cum vitiis hominum tacite accuſata quoque religio. Quamuis autem caſtiora tradi viderent ab illis, qui emendare eccleſiam aggreſſi erant, adeo tamen odiis, fulminibus, calumniis, immo igne ferroque premi et extingui partes iſtae coeperunt, vt horrore tantarum inimicitiarum, cum ſplendida munera et pingues reditus amittere nollent philoſophi, ipſi magis religionis caſtimoniae vim inferre, quam admiſſa puriori doctrina ſolum vertere, intolerabiles perſecutiones pati, et incerta ſede in exilio vitam miſeram agere (quod plurimis ex Italia profugis accidit) maluerint. Quod eo promtius fecerunt, et impietatis deteſtabilis partes eo facilius ſecuti ſunt, vbi Peripatetica eos philoſophia iſtis telis armauerat, quibus nudum modo pectus religionem obuertere poſſe credebant, et certo certius ſibi perſuadebant. Ita ſemel religionis vinculo ſoluto, dum cum ſuperſtitione et errore diuinae quoque fidei iugum excuſſerunt, egregie ſe in libertatem ſeſemet vindicauiſſe gloriati ſunt, rati ſummam ſapientiam errore triumphato ſe attigiſſe. Haec ipſi, Peripatetica doctrina nixi, ſibi quotidie ogganniebant, haec diſcipulorum auribus inſuſurrabant, haec in amicorum conuentibus diſputabant, in hoc vno cauti, ne peſtis huius ſuſpicio ad aures oculosque inquiſitorum fidei perueniret, illisque palpus obtruderetur. Nihil nos hic partis ſtudio, nihil ſuſpicioni et incertae coniecturae dare, ſed indubitatis haec omnia teſtimoniis conſtare, hiſtoria Peripateticae ſcholae apud Italos ſeculo XV et XVI luculenter probat. Nos hoc loco breuitatis cauſſa ad vnum Petrum Pomponatium iterum prouocamus, quem quam plurimos ex hac ſecta impietatis patronos ὁμοψήφȣς habuiſſe FICINVS [w] teſtis eſt, omni exceptione maior minimeque ſuſpectus. Cauſſas quoque has regnantis in Italia atheiſmi adeo luculenter expoſcere viri docti laudati a Ven. I. FR. REIMMANNO [x], qui cuncta ipſe ſtrictim perſequitur, vt non opus ſit, ſpeciale hoc argumentum, quod ad ſingularem atheiſmi hiſtoriam pertinet, latius exponere. Nos ad vnum teſtem prouocamus NICOLAVM MACHIAVELLVM [y], qui vt acutiſſime ſui temporis et regionis mores pernoſcebat, ita facile vidit, corruptiſſimos aulae Romanae mores et hypocriſin ſummorum in eccleſia virorum ad hanc peſtem generandam plurimum attuliſſe. Idem ſi id ageremus, de nonnullis dogmatibus dici poſſet, quae philoſophis Ariſtoteli deuotis neceſſario contemtum religionis ſug-

w) Praef. ad Plotinum.

x) In Hiſt. Atheiſmi S. III. c. 4. §. 2. p. 353 ſeqq.

y) Diſſert. in Liuium Dec. I. L. I. c. 12. p. 40. Conf. LA CROZE Entretiens p. 394.

ſuggerere debuerunt, cuius exemplum ſi quis cupiat, eum transſubſtantiationis doctrinam, miro conſilio a Scholaſticis rationibus philoſophicis incruſtatam cum genuina Ariſtotelis philoſophia comparare iubemus, mox intellecturum, quam vehementer eorum philoſophorum animos offendere, et contemtum religionis ingenerare debuerit, qui Ariſtotelem velut Deum adorarunt, eiusque philoſophiam errore carere philoſophico ſtatuerunt.

V. Genitaſic morum corruptio.

§. LXV. V. Innumera hoc modo damna animis ſuccreuiſſe attenta cogitatione rem omnem complexis comprehendere eſt facillimum. Ex intellectu enim peſtilentiſſimis erroribus infecto infeliciſſima voluntatis profluxit corruptio, animique ſceleribus et moribus nefandis repleti ſunt. Quae enim potuit virtutis ratio coli, vel ſeruari pietatis caſtimonia, vbi eiecta conculcataque ex animo religione timor Dei, et quae prouidentiae eius debetur, reuerentia negligitur? et vbi totum religionis negotium pro praeiudicio ſimplicis plebeculae et fraude ſacrificulorum ad nundinandum excogitata habetur? Quae obtinere poſſunt vitiorum deteſtandorum repagula, vbi et iudicis oculus atque cura negatur, et viae gratiaeque diuinae certitudo infringitur, et futurae vitae ſpesque timorque cum praemiis poenisque exſibilantur, quod ſaluis principiis phyſiologiae Ariſtotelicae aliter fieri non poteſt? Annon ἀσωτίαν regnare, mores corumpi, caſtimoniam perdi, ſcandalisque repleri omnia, rebus ita ſtantibus oportet? Comprobauit hanc ratiocinationem euentus, teſte hiſtoria Peripatetica, qua narrante nouimus, adeo turpem egiſſe vitam Peripateticos plerosque, ſummi quoque nominis et excellentiſſimae famae in Italia, vt in eorum vita veſtigium non Chriſtianae modo, ſed et philoſophicae ſobrietatis virtutisque inuentum ſit nullum, certumque fuerit, honeſtate morum philoſophos ab ipſa plebe longe ſuperari. Quod qui negat, eum non legiſſe oportet annales literarios, qui obſcoeniſſimorum ſermonum, et impietatis nefandae plauſtra nobis ſuggerunt; vel oblitus eſt verborum NAVDAEI [z], in vita Niphi iam a nobis adductorum, in quibus huius philoſophi Peripatetici obſcoenitatum licentiam exemplo Boccatii, Poggii, Aretini, Caſae, Caſtalionis Pacifici Aſculani, Iulii Groti, Puccii, Ludouici Centhii, Philelphi, Codri, Septabinae, Mazuccii Franci et id genus aliorum excuſat, et per hos impudentiam, malitiam, foeditatem, impietatem, virus ſuum plenis buccis aut potius pleno iure, ſiue in Deum, ſiue in eius miniſtros, aut publicas priuatasque perſonas, et in omnem denique honeſtatem et verecundiam effudiſſe, fatetur. Plura in re nota addere opus non eſt, dabit autem, qui induſtriam in his colligendis adhibuit, plura PETRVS BAYLE [a], qui videndus.

§. LVI. Non tacendum tamen, malo non tam gliſcenti, quam publicis ſpeciminibus prodeunti et late graſſanti medicinam afferre voluiſſe

 con-

z) In Vita Aug. Niphi, praemiſſa eius Opuſc. moralibus p. 56.
a) Dict. T. IV. Art. Vager, not. E. p. 410.

concilii Lateranenſis patres, qui anno MDX inualeſcenti huic impietati Ariſtotelicae bullam iſtam oppoſuerunt, quam ſupra integram exhibuimus. Fatendum quoque, excitatos fuiſſe et conductos nonnullos, qui virus tum ſerpens ſcriptis quoque reprimerent, et hoc pacto Auguſtinum Niphum contra Petrum Pomponatium arma philoſophica mouiſſe. Verum parum iſta medicina effecit, nec retardari imminuique multo minus tolli eradicarique id malum potuit. Cuius cauſſae diuerſae fuere, hoc loco non plane ſilentio praetereundae. Et initio quidem veriſimillimum eſt, riſum mouiſſe, et cachinnos prouocauiſſe hanc bullam Peripateticis philoſophis, in quos illa fulmen vibrabat, cum viderent, Leonem X, P. M. et Petrum Bembum cardinalem nomen illi ſubſcripſiſſe, et haec auctoritate pontificia iniungi; cum ſcirent, vtrumque iuſtiſſima ſuſpicione premi, quod in eodem luto haererent; certe illam vitam agerent, quam ad eam, qua vſi ſint, proteruiam excuſandam, nihil fere tueri poteſt, quam impietas vel Peripatetica, vel Peripateticae tamen ſimilis, omnemque Dei curam prouidentiam, gratiam, iram, coelum et infernum inter commenta ſacrificulorum et terriculamenta plebis referens. Nihil nos ſummis cetera viris affingere, ex ipſo eccleſiae Romanae gremio teſtis eſt, qui *Florentinam hiſtoriam anecdotam*, id eſt arcanam, nobis dedit ANTONIVS VARILLANVS [b], ipſe de ἀσωτίᾳ curiae Romanae, ſedente Leone X, legendus: vt taceamus, narratiunculas, quibus valde ſuſpectum ſe impietatis criminis pontifex fecit, quas exhibet P. BAYLE [c], qui videndus. Nec melior Petro Bembo mens inſedit, viro cetera doctiſſimo, et de literis elegantioribus praeclare merito, vt vel ſola eius carmina produnt, hoc loco pluribus non tangenda [d]. Ignotum quoque viris doctis iudicium eruditiſſimi cardinalis de Philippo Melanchthone haud eſt cum ex Georgio Sabino, quo is familiariter vtebatur, inter epulas quaeſiuiſſet, quanto ſtipendio Melanchthon doceret, quam frequenti auditorio, et denique, quid de reſurrectione mortuorum et vita aeterna ſentiret? Cum enim ad primum reſpondiſſet Sabinus, numerari Melanchthoni quotannis trecentos circiter florenos, tum cardinalis, o ingratam, inquit, Germaniam, quae tanti viri tot tantosque labores non pluris aeſtimet! De auditorum numero cum reſpondiſſet Sabinus, habere Melanchthonem vt plurimum mille quingentos auditores, cardinalis, id ſe non poſſe credere, ait, quod nullam tota in Europa academiam noſſet, vna Pariſiorum excepta, in qua vnum tot audirent. Ad tertiam quaeſtionem reſpondit Sabinus, ex ſcriptis Melanchthonianis notam eſſe ipſius de vtroque religionis capite πληροφορίαν, tum cardinalis, haberem virum prudentiorem, ſi hoc non crederet [e]. Tales cum fuerint, quorum auctoritate firmata illa bulla fuit, quid quaeſo cogitaſſe putemus Peripateticos, cum iſta legerent, et annon bru-

b) Lib. VI. p. 292 ſeqq. conf. SECKEND. Hiſt. Lutheraniſmi L. I. §. 117. p. 190.

c) Dict. T. VI. Art. Leo X. not. I I. p. 83.

d) Conf. IDEM, art. Bembus not. E. p. 516.

e) MELCH. ADAM. Vit. theol. p. m. 360. Conf. BAYLE Dict. T. III. art. Melanchthon not. P.

brutum eos fulmen in ludibrium adduxiſſe et ſecure contemſiſſe oporteat? Mirum itaque non eſt, Bembum Pomponatii patrocinium ſuſcepiſſe, licet profanam is mentem clariſſime demonſtrauerit. Deinde licet ſerio impietas haec conſtitutionibus eccleſiaſticis ea de cauſſa ſancitis prohiberetur, occaſionem tamen fauentiſſimam ea inuenit, poſt carecta latendi et oculatorum attentionem eludendi. Non enim radices ſuccidebantur, ſed capita tantum ſumma demetebantur, fomite mali relicto: nempe ignorabant, vel ſaltem latere ſe ſimulabant religionis publicae cuſtodes, ex philoſophiae Ariſtotelicae medulla hoc virus pullulaſſe; hinc amaros quidem iſtos fructus et adulterinos foetus virgula cenſoria notabant, truncum autem venenatae arboris non eradicabant, parentem cum ſobole non interimebant, prohibita, vt tamen in medio aeuo factum erat, philoſophia Ariſtotelica. Quod auide arripientes huius diſciplinae alumni, cum ſaluam viderent Ariſtotelicam ſapientiam, modo aperto Marte contra veritates religionis Chriſtianae in aciem non procederet, ſatis callide ſibi proſpexerunt, vt ſaluis muneribus et reditibus ſuis impias hypotheſes fouere liceret. Dicis enim cauſſa, et vt puluerem oculis obiicerent, religionis decretis ſeſe totos ſubiicere fatebantur, tantaque humilitate ſe eccleſiae dogmata recipere teſtabantur, vt non obſtante inuicta rationum philoſophicarum ſerie, et inuincibili, vt putabant Peripateticae diſciplinae acie, manus tamen, etiamſi non victos, ſe dare ſimulauerint, multisque id verbis obteſtarentur. Cuius luculentiſſimum exemplum ſi quis cupit, P e t r i P o m p o n a t i i peroratio libri *de Incantationibus* affatim ſuppeditabit, quod lucem toti obſeruationi foenerabitur. His laruis indutis facile erat, quodcunque impietatis Peripateticae genus non tegere modo, ſed et publice defendere, addita modo cautione, ſe philoſophiae cauſſa eiusmodi theſes tantum proponere, eſſe eas ſecundum Ariſtotelem quidem veras, at falſas ſecundum decreta eccleſiae; his vero ſeſe ſubiicere, illasque reiicere velut erroneas, eo quod tales eſſe eccleſia pronunciet, licet, ſe huius condemnationis cauſſas non perſpicere interdum improuide prodiderint. Ita quidem ſatisfiebat illis, qui cenſurae eccleſiaſticae erant praefecti, eo quod hoc pacto damnum nullum ad eccleſiam redundare crederent: at vaferrimi homines, quibus Ariſtotelica philoſophia omni veritate Chriſtiana potior fuit, poſt has latebras tuto impia ſemina ſpargebant, illi enim, qui craſſo ſub aëre nati haud erant, nullo negotio colligebant, puerilem eſſe hanc excuſationem, et philoſophis adeo indignam, vt eos ad declinandam inuidiam talia tantummodo ſubmonere ſit euidentiſſimum. Nec hi magnopere fallebantur. Vbi enim dormiebat oculus inquiſitoris, et in amicorum fidorum coronis de his doctrinae capitibus diſſerendi occaſio enaſcebatur, magna audacia diſſeminabantur, quaecunque ſuggerebat licentia, ſumto quod Cremoninus dixiſſe fertur, ſymbolo: Intus vt libet, foris vt moris eſt.

VI. Neglectum remedium proſcripto Peripateticiſmo adhibendum.

§. LXVII. VI. Melius omnino remedium morbo aptari poterat, oſtendique, quam graues errores Ariſtotelis philoſophia ſincera gigneret, praeſertim cum dudum curia Romana decreuiſſet, lectionem ſcriptorum Ariſtotelis non niſi praeuia emendatione permitti poſſe. Aſt quo minus id fieret, ſumma, quam vbique Stagirita obtinuerat, auctoritas obſtitit, metueruntque inepti homines, immane malum diſciplinis omnibus ipſique doctrinae de Deo diuiniſque accidere, ſi Ariſtotelicae philoſophiae dignitas imminueretur. Inde factum, vt non obſtantibus tot grauiſſimis erroribus, (vt de aliis, quae merito in Peripatetica philoſophia reiiciuntur, nihil addamus,) nemo tamen mutire contra eam auſus fuerit, vel qui talia conabantur, maxima preſſi ſint inuidia. Vidit id vir doctiſſimus CLAVDIVS BERIGARDVS, qui cum ea propter Ionicam phyſiologiam cum Peripatetica comparauiſſet, vt huius errores palpandos lectori obtruderet, prudenter monuit [f]: *Non opus fuit, vt veram vsque quaque doctrinam obiicerem Ariſtoteli, cum et ipſe in multis longe deſciſcat a veritate. Quamobrem clare pronuntio, tam Ariſtotelis, quam veterum a me propoſitam opinionem in iis omnibus, quae aduerſantur Chriſtianae veritati falſam eſſe, in aliis vero, de quibus iudicium philoſophis relinqui ſolet, ſententiam meam proferre non debeo, ne, cum Ariſtotelis interpretandi munere tamdiu perfunctus ſim, in magiſtrum deſpuere, et apolactizare, vt ait Plautus, aut antiquorum cineribus inſultare velle videar.* Multo vero magis ipſa academiarum ſtatuta huius mali remediis obſtitere. Secundum illa enim iureiurando profeſſores obſtringebantur, vt Ariſtotelem in philoſophia ducem ſequerentur [ff]. Quo vinculo dum mentes retinentur, ora clauduntur, libertas eripitur, medicina omnis quoque praeciditur, et ſalua manet, magno cum veritatis detrimento Ariſtotelis philoſophia, etiam erronea, et in haud paucis peſtilens. Et hac quidem ratione in ſcholis eccleſiae Romanae addictis parum felicitatis verae philoſophiae ex cultura ſinceri Peripateticiſmi enatum eſt.

VII. Peripatetica philoſophia malo ſidere inter Proteſtantes retenta.

§. LXVIII. VII. Longe felicius ſidus philoſophiae verae in eccleſia Proteſtantium ortum erat, cum auctoritatis et antiquitatis praeiudicium forti impetu conculcaretur, et quanti in philoſophia Ariſtotelis errores laterent, oſtenderetur. Verum ſuis bonis vti ingeniis non permiſit neſcio quae temporis infelicitas, qua factum, vt a Melanchthone potiſſimum ſuſciperetur philoſophiae emendatio. Qui cum doctrina et iudicio non deſtitueretur, vt audere quid et noua dare in philoſophia poſſet, animi tamen fortitudine caruit, qua ad excutiendum Ariſtotelis iugum opus erat, vt ſupra fuſe demonſtratum. Is itaque contentus impia dogmata phyſiologiae Peripateticae reliquiſſe, iisque ſaniora ſuppoſuiſſe, ita vt damnum inde religioni metuendum eſſet nullum, totam tamen ſectariam Ariſtotelis

f) Praef. Circul. Piſan.

ff) Conf. Io. CASA in Dial. p. 144. H. C. AGRIPPA Praef. ad librum de Vanit. ſcient. HORNIVS Hiſt. phil. VI. p. 315. LILIENTHAL de Machiau. literar. §. 7. p. 25.

lis philoſophiam, praeter iſta quae diximus retinuit, ratus egregie orbi erudito conſultum eſſe, ſi eius placita perſpicue exponerentur. Maxime autem vehementer Melanchthoni, cui ingenium obtigerat luculentum et perſpicuitatis amans, placuit doctrina de methodo, et ipſa dialectica Ariſtotelis, qua iuuari commendarique poſſe diſciplinas reliquas iudicabat. Hinc translatae dialecticae regulae ad vſum ſcientiarum aliarum, praecipue ſacrarum, quod cum luculenter et eleganter facere noſſet, hancque magiſtri conſuetudinem diſcipuli imitarentur, nouo argumento Ariſtotelis philoſophia commendata eſt, vt pluribus ſupra dictum. Cum autem Philippica iſta methodus ipſam Ariſtotelis philoſophiam exhaurire omnem, et dignitati Lycei ſatis conuenire non videretur, iterum ad ipſum Ariſtotelem tota philoſophia reuocata eſt, lecti philoſophi Peripatetici Itali, et latens vlcus non expreſſum, ſed cicatrice obductum, erroresque clandeſtini excuſatione leuiter caſtigati vel tecti potius ſimulatique ſunt. Studium metaphyſicae Scholaſticae autem et ipſam philoſophiam veram et Peripateticam corrupit, et priſtinis ſordibus ingenia inquinauit. Quae cum omnia late ſupra expoſuerimus, et teſtimoniis inuictis corroborauerimus, ea hoc loco pluribus non tangemus.

VIII. Emendatio a nonnullis fruſtra et ſiniſtre ſuſcepta.

§. LXIX. VIII. Fieri tamen non potuit, vt in moderata ſentiendi et examinandi libertate, qua ſemper eccleſia Proteſtantium vſa eſt, ingenia acuta, iudicio pollentia, et paulo erectiora, naeui Peripateticae philoſophiae omnes laterent, et non paſſim ſuſpecta fieret doctrina Peripatetica: ita vt inde cogitatio enaſci debuerit, de melioribus diſpiciendi, et hoc iugum, quod per tot ſecula philoſophantium humeros preſſerat, excutiendi. Et haec quoque cauſſa eſt, cur in coetibus Proteſtantium tanta libertate in Ariſtotelem inuecti fuerint, grauemque illi dicam viri eruditiſſimi ſcripſerint. At parum tamen hac ratione, licet multum moueretur, promotum eſt. Aut enim pauci quidam Ariſtotelis errores, praeſertim in phyſiologia, in qua maxime peccauit, configebantur, eaque dogmata conuellebantur, quae in veritatem religionis Chriſtianae inſurgebant, et nonnulla tantum monebantur, in quibus comtius et accuratius philoſophandum eſſe cenſebatur, tota vero παιδεία Ariſtotelis ſalua manebat et intacta, quo pacto Taurellum ſe ad emendandum Ariſtotelem accinxiſſe, ſupra narrauimus, aut effecit quidem iſta Ariſtotelicorum errorum detectio, vt illius partes derelinquentur; at ſine duce tamen philoſophari natareque ſine cortice, nemo fere auſus eſt, ſed defecerunt iſti μεταθέμενοι ad alias ſectas, praecipue cum Petrus Ramus et Renatus Carteſius nouum philoſophiae ſectariae genus orbi literato obtruderent. Nemo itaque id contra Ariſtotelem auſus eſt, quod eum ipſum tanta fiducia et audacia feciſſe in eius hiſtoria oſtendimus, nempe vt contemtis veteribus nouum ſyſtema ſibi propria meditatione, vel ſaltem prudenti ſelectu habito conderet, ſed ſectariam philoſophiam excolebat quilibet. Et tamen his quoque conatibus ſe philoſophi, qui in academiis Proteſtantibus docebant, vehe-

vehementer omnibusque viribus oppoſuerunt, adeo iſtis nouatoribus pro conſeruando Ariſtotelicae philoſophiae honore aduerſi, vt principum et magiſtratuum auctoritatem implorare, eorumque mandatis nouitates iſtas philoſophicas proſcribere, et conſtitutionibus ſeueris principum nomine editis confirmare imperium Ariſtotelis, quibuscunque poſſent machinis conarentur. Quas licet nonnulli ſatis fortiter contemnerint, bellorum tamen philoſophicorum certaminibus laſſati tandem conquieuerunt, nec euelli ex animis Pripatetica diſplina potuit. Id quod, Rami et Carteſii hiſtoriam exploraturi, exemplis illuſtrandi occaſionem habebimus ſatis luculentam. Alii qui haec magno philoſophiae dedecori fieri videbant, cum ſectariam Ariſtotelis philoſophiam deteſtarentur, in contraria currentes omnem philoſophiam reiecerunt, et quod hominum et ſectae vitium fuit, ipſi philoſophiae tribuerunt, quale bellum ſatis ineptum apud Helmſtadienſes medio ſeculo XVII exortum eſſe, infra trademus. Alii rationem cum reuelatione, hancque cum interna quadam, quam iactabant illuminatione confundentes, obſcuram et fanaticam philoſophiam excogitarunt, et emotae imaginationis ſomnia pro theoſophia quadam vendiderunt, ſicque e Scylla in Charybdin philoſophantes coniecerunt, lucem et tenebras, certa et incerta, humana et diuina inter ſe miſcentes, et aptantes quadrata rotundis. Quorum hominum hiſtoriam cum infra tradituri ſimus, hoc loco nihil de iis mouemus, id modo monentes, ipſum hunc praepoſterum philoſophiae adiuuandae modum effeciſſe, vt contemtis ſomniis iſtis, quibus ſacra et humana omnia facile euerti poſſe quilibet videbat, in priſtina Ariſtotelis via plerique perſeuerarent. Patrum itaque noſtrorum noſtriſque temporibus ea felicitas ſeruata fuit, vt fracto tandem et abiecto iugo Ariſtotelico et contemta philoſophia ſectaria deſineret nugari philoſophorum cohors, in academiis Proteſtantium. Quibus cum ducem ſe praebuiſſet Sennerti ſchola, quae prima fere in Germania a placitis Ariſtotelis naturalibus recedere auſa eſt, viam autem ſtrauiſſent certamina Carteſiana, quae naeuos Peripateticos in aperta luce collocarunt, tandem Pufendorfio et Thomaſio auctoribus in alia omnia itum, et Lyceum relictum eſt. Quibus conatibus cum manibus pedibusque reluctarentur alumni Peripateticae philoſophiae, ipſa illa bella et contentiones tantum iſti doctrinae odium excitauerunt, vt tota tandem abiecta ſit. Verum de his omnibus infra ex inſtituto tractabimus; iam ſatis diu in hoc campo verſati Lyceum recentius relinquimus.

CAPVT IV.

* *

CAPVT QVARTVM.

DE RESTAVRATORIBVS PHILOSOPHIAE PYTHAGOREO-PLATONICO-CABBALISTICAE.

§. I.

Vna cum Peripatetica ſecta Platonicam ſimul ſuſcitatam ſeculo XV fuiſſe, cum Alexandrinae ſcholae placita a Graecis in Italiam delatis academiis occidentis inferrentur, ex iis conſtat, quae libro primo de eius origine et fortuna diximus. Planum autem eo quoque loco fecimus, non fuiſſe auſos Platonicos eius temporis, quamuis patrocinio Mediceae gentis fruerentur, Ariſtotelicam philoſophiam totam contemnere, ſed vt ipſa Platonicae diſciplinae ratio, quam Graeci in occidente inuexerant, quaeque ex Ammonii Plotinique ſchola origines ſuas deriuauit, ſyncretiſtica fuit, ita locum quoque Ariſtoteli feciſſe eiusque peritia in rationali et naturali philoſophia agnita et probata, imperium in orbe philoſophico inter Platonem et Ariſtotelem diuiſiſſe, contentos, ſi calumniatores Platonis reprimerent, et auctoritatem eius, quam in argumento diuiniore maximam eſſe ſtatuebant, tuerentur. Quae Platonicae philoſophiae fortuna tam diu durauit, quam diu ſub vmbra Mediceae domus ſectatoribus tutis eſſe licuit: rebus autem illuſtriſſimae gentis magna poſtea clade affectis, illorum quoque res propemodum euerſae ſunt, vt ſupra luculenter probatum. Certe ita triumphauit ſolus Ariſtoteles, vt ex ipſa hac familia Leo X, P. M. potiſſimum Peripateticis faueret. Actum itaque erat de ſchola Platonica tanto ſtudio ſeculo XV excitata, tantis viribus aucta et corroborata, niſi Ariſtotelicae philoſophiae impietas, quae initio ſeculi XVI luculentiſſimis ſpeciminibus ſe prodere coeperat, inuidiam illi conflaſſet, et oculos aperuiſſet ingeniis nonnullis acute videntibus, vt, in quos labyrinthos a Stagirita deducerentur, intelligerent. Ita enim philoſophi quidam occaſionem nacti ſunt, paulo liberius in errores et vitia philoſophiae Peripateticae inquirendi, et quam graues cauſſae deſerendae Peripateticae doctrinae adeſſent, demonſtrandi. His itaque viam parantibus auſi nonnulli ſunt a coepto tramite deflectere, viamque ab omni pene orbe philoſophico tritam deſerere. Qui ſi liberati a iugo ſeruitutis Ariſtotelicae libertatem ſuam tueri, ſuoque, quod egregium et philoſophiae aptiſſimum acceperant, ingenio fidere voluiſſent, plurimum ſane conferre potuiſſent ad vindicandum verae philoſophiae honorem et reſtituendum orbi literato, eius ſtudium. Verum neſcio quae

Occaſio huius ſectae.

quae animi humilitas et pectoris anguſtia, proprii theſauri ignara effecit, vt nonniſi ſectario modo philoſophiam excoli poſſe crederent, adeoque de alio ſibi duce proſpicerent, rati ex Graecorum philoſophorum principibus ſibi aliquem deligendum eſſe. Inter quos cum poſt Ariſtotelem Plato vniuerſae antiquitatis iudicio omnium maxime emineret, Platonica philoſophia in Italia reſuſcitari coepta, at tantum non a Peripatetica extincta ſeculo XVI reuocata eſt, idque philoſophiae genus eo auidius receptum, quo certius ſibi perſuadebat orbis philoſophicus, Pythagorae myſteria, quibus apud certum hominum genus, nihil erat celebrius, diuinius, religioni accommodatius, et, quod maximam illis auctoritatem conciliabat, arcanorum diuinae ſapientiae et mirabilium euentuum plenius, in ea ſecta Platonica, veteri ſyncretiſmo Pythagoricae iuncta contineri, et initiatis recudi. Qui error vbi ſemel radices in animis egit, noua ſectae huic firmamenta ſubminiſtrauit, nouasque vires addidit. Cum enim nemo fere eo tempore dubitaret, quin ab Hebraeis potiora philoſophiae ſuae capita Pythagoras acceperit, et ex ſanctioribus fontibus arua ſua in itinere orientali irrigauerit, enatum inde, vel reſuſcitatum potius, quod iam patres eccleſiae certatim arripuerunt, praeiudicium, Pythagorico-Platonica myſteria cum Hebraeorum philoſophia arcana arcto cohaerere nexu et ſororio inter ſe conſpirare vinculo. Quod ſi viri boni de Aegyptiaca Iudaeorum philoſophia intellexiſſent, nouiſſent autem veram eius indolem, tota res fuiſſet in vado, nec futurum fuiſſet, vt res ſacrae et profanae tantopere miſcerentur, ipſaque ſectarum placita tam miſere confunderentur. Verum error errorem genuit et auxit, falſaque opinione ſibi perſuaſerunt viri docti quidem, at hiſtoriae philoſophiae veteris non ſatis periti, nimis quoque credulo animo veterum eccleſiae doctorum praeiudicia amplexi, Cabbaliſticam illam philoſophiam, arcanamque Iudaeorum doctrinam, quam tamen ipſam parum perſpexerant, eſſe veram illam ſapientum Hebraeorum doctrinam, cuius merito ſumma inter Chriſtianos eſt auctoritas et veneratio. Quam cum tantopere abſcondi probe noſſent, vt in tanta librorum Cabbaliſticorum raritate, obſcuritate et incertitudine ſphyngis aenigmata ab Oedipo vix ſoluenda ſuppeditari, ipſam autem ſapientiam iſtam Hebraeam intelligi non poſſe eſſet manifeſtiſſimum, ob praedictum praeiudicium ad philoſophiam Pythagorico-Platonicam confugerunt, ſperantes, fore, vt hac claue adyta arcanae iſtius ſapientiae, omni humana diſciplina ſanctioris et anguſtioris recludere posſint. Id quod infra latius probabimus, et ineptam falſamque opinionem in apricum producemus. Ita vero nouum philoſophicae ſectae genus prodiit, quod Pythagoreo-Platonico-Cabbaliſticum paradoxo quidem et ſyncretiſtico, at vero nomine recte appellamus. Hi enim philoſophi cum in Italia a Graecis placita ſcholae Alexandrinae, ſyncretiſmo cuidam vniuerſali adaptata didiciſſent, et haec pro ſinceris Pythagorae Platoniſque ſententiis habuiſſent, decepti venerandorum virorum, Abrahami, Moſis,

Herme-

Hermetis, Zoroaſtris, Orphei et ſimilium nominibus, quae ſpuriae philoſophiae praetendebantur: Cabbaliſtica nonnulla incerta et adulterata ab impoſtoribus, et ex libris ſuppoſitis et corruptis hauſta, iungentes nouum illud ſectae genus condiderunt, illique ſyſtema opinionum aliquod attemperarunt, cuius iam hiſtoriam porro, qua licet breuitate, enarrabimus.

Generalis διατύπωσις hiſtoriae huius ſectae.

§. II. Ex dictis intelligitur, ſectae Pythagorico-Platonico-Cabbaliſticae origines ad ſeculi XVI initia referendas, et in ſchola Platonica, quam Coſmus Medices condi curauit, quaerendas eſſe. In ea enim a Graecis exulibus hanc philoſophiam Pythagorico-Platonicam didicerant, et pro vera Hermetis et Zoroaſtris doctrina vendiderant Ficinus, et commilitones eius ſupra enarrati. Qui licet ſeculi XVI orientis annos non attigerint, ipſam quoque, quae Mediceam domum vehementer afflixerat, calamitatem experti, eiusque tutela orbati planeque proſtrati fuerint, transmiſerunt tamen, vt poterant, Platonicam diſciplinam iſto ſyncretiſmo incruſtatam ad illud tempus per Franciſcum Catanaeum Iaccetium et diſcipulos Ioannis Pici Mirandulae principis. Ille Florentiae anno MCCCCLXVI natus, cum in diſciplinam Marſilii Ficini tranſiiſſet, in huius philoſophiae myſteriis accurate eruditus eſt, et cum ſummum ad ad eam cognoſcendam ſtudium ac diligentiam attuliſſet, praeclare totam illam doctrinam a tanto praeceptore didicit, ita vt inter academiae a Coſmo excitatae et a Ficino inſigni induſtria conſeruatae ornamenta ſummo loco haberetur. Nam Graecas quoque literas et eloquentiam mire callebat, quibus elegantiis iſta aetate valde commendabantur praeclara ingenia. Dignum itaque habuit, quem ſibi ſucceſſorem Ficinus deligeret, et Mediceae familiae de meliori traderet. Eo itaque in munere poſitus Platonicam philoſophiam illo modo, vt a praeceptore acceperat, propagauit, cuius exemplum eſſe poſſunt libri ab eo editi et a Baſileenſibus vno faſce comprehenſi, *Paraphraſis in politicum et Theagenem Platonis*, *in Ariſtotelem de coelo et meteoris*, *Enarratio in Platonis ſympoſium*, *Tractatio de amore*, et alia, in quibus ſyncretiſmo Platonico-Peripatetico eum fauiſſe recte obſeruatum eſt IACOBO THOMASIO [a] et IO. FR. BVDDEO [b]. Hic cum obiiſſet anno MDXXII, Platonicam iſtam ſectam in ſeculum XVI transtulit. Vitam eius eleganter enarrauiſſe Euphroſynum Lapinum teſtis eſt MICHAEL POCCIANTIVS [c], qui cum GHILINO [d] et P. BAYLE [e] de eo eſt videndus. Abſtinuit tamen ſchola Ficini, quam ille continuauit ab aperto ſyncretiſmo Cabbaliſtico. At hanc labem Platonicae philoſophiae intulit, eamque totam deformem reddidit Picus, vt ſupra demonſtratum. Quo loco etiam probauimus tantum ſtrepitum inauditum philoſophiae genus per totam fere Europam excitauiſſe, vt ex Germania quoque optimae indolis iuuenes Florentiam

a) De Syncretiſmo Peripatetico, Orat. XV. p. 341.
b) Obſ. Hal. T. III. obſ. 14. p. 265.
c) De Scriptor. Florent. p. 67. 68.
d) Theatr. vir. erud. P. II. p. 88.
e) Dict. T. II. art. Iaccetius p. 828.

rentiam mitterentur, vt eam addiſcerent. Inter quos cum Ioannes Capnio fuerit, huic potiſſimum literarum inter Germanos reſtauratori philoſophiae Pythagorico-Platonico-Cabbaliſticae cultura adſcribenda eſt, qui in ea ex puluere et tenebris protrahenda multum laboris ſuſcepit, vt in ſequentibus dicemus. Et ex eodem fonte hauſerunt, qui ſimili ratione de hoc philoſophiae genere ſolliciti fuerunt Petrus Galatinus, Paulus Riccius et Franciſcus de Georgiis Venetus, quos cum Pico, et Capnione inter eius primarios cultores numerat HENR. CORNELIVS AGRIPPA f), ipſe inter eos referendus, qui plurimum illi diſciplinae detulerunt, eamque propagare ſtuduerunt. Mature tamen ſecta haec euiluit: id quod magnopere quidem mirandum haud eſt. Nam cum eſſe deſiiſſent Maecenates, Marones quoque defuerunt, et euerſo Mediceo patrocinio ipſa philoſophia Platonica grauem iacturam paſſa eſt, praeſertim cum Ariſtotelica tantopere caput efferret, vt difficilia iſta et obſcura dogmata vbique contemnerentur. Ipſa vero quam cum Cabbaliſticis placitis iniuerunt, vel verius, iactauerunt modo, cultores philoſophiae Pythagoreo-Platonico-Cabbaliſticae, concordia eius decrementa et contemtum promouit. Nam cum obſcuriſſima aenigmata panderent, ea quae intelligi non poterant, non lecta ſed neglecta ſunt: cumque a ſanitate doctrinae diuinioris deflectere crederentur, magna inde ſectae huic conflata eſt inuidia, et immanes errores obiecti, vt vel ex ſolo Agrippae exemplo infra enarrando conſtabit. Ita vero tantopere euiluit huius ſectae auctoritas, vt cum illi nomen dediſſet Franciſcus Patricius, diu oberrare ſine ſede certa ſine munere coactus fuerit, donec eius patronum inuenerit atque promotorem, ius ſub vmbra Platonice philoſophari liceret. Et tamen Protei inſtar in mille formas ſe transmutauit, eo quod Ariſtotelem ex Platonico conſortio eiiciens, haud alio pacto odium Peripateticorum effugere poſſet. Certe, qui Platonicae philoſophiae ea aetate in Italia aliquid deferebant, ob ingentem Ariſtotelicorum numerum et auctoritatem eam cum Peripatetica philoſophia iungere coacti ſunt, vel Scholaſticae quoque eam diſciplinae attemperauerunt: cuius exemplum ea dare poſſunt, quae *capite huius libri primo* de Chryſoſtomo Iauello diximus, qui Platonicam quoque philoſophiam, praeter Ariſtotelico-Scholaſticam illuſtrauit. Neque tamen hoc quoque pacto fortuna vti haec ſecta fauente potuit g), nec inuentus eſt, qui Patricii veſtigia premeret, licet in caſtigando Ariſtotele et exagitanda diſciplina Peripatetica ſtrenue eius exemplum imitati ſint Sebaſtianus Baſſonus, Petrus Gaſſendus et huius generis Ἀριστοτελομάστι-

γες

f) Epiſtol. L. VII. ep. 26. p. 1043.

g) Refert quidem Itineris Carteſii per mundum architectus, quem DANIELEM ex S. I. virum doctiſſimum eſſe conſtat, P. II. p. 78. vſus auctoritate biographi Bellarmini, vix octoginta annos eſſe, ex quo pontifex Chriſtianorum maximus tantum non iuſſerit, vt Romae Platonis philoſophia loco Ariſtotelicae doceretur, nec id velle deſtitiſſe, niſi perſuaſum ab illuſtri Bellarmino. Id vero ſcriptoris vitae Bellarmini fidei relinquimus. Certe iſto tempore grauem dicam Platoni, velut haereticorum condimentario ſcripſit, eamque coram facie pontificis Gregorii XIV Romae edidit IOANNES BAPTISTA CRISPVS, valde exagitato et reprehenſo Steucho, Panſa et ſimilibus Platonis fautoribus. Vix facturus ſi Platoni tantopere fauiſſet pontifex maximus.

γες alii. In Germania autem licet maxima de Reuchlino eſſet opinio, odium monachorum tamen, quod in ſe defenſis literaturae Hebraicae partibus concitauerat, nouum hoc philoſophiae genus ab eo excultum ſuſpectum mox reddidit. Cumque vbique, qui ex eius cohortationibus ad reſtituendum philoſophiae nitorem animum ſumſerat Philippi Melanchthonis diſciplina valeret, et Ariſtotelica doctrina ab eo tradita reciperetur, cum Capnione philoſophia Pythagorico-Platonico-Cabbaliſtica orta eſt et interiit. Nec in Gallia quoque meliori fortuna vſa eſt, quamuis ex Iacobi Fabri ſchola prodiens Carolus Bouillus illi frigidam ſuffunderet, et in haud paucis eam ſequeretur. Adeo obſcuris et paradoxis aſſertionibus enim ſcripta ſua repleuit, vt arridere iſti tempori minime potuerint, quo Ariſtotelicae philoſophiae iureiurando quoque obſtricta fuit academia Pariſiorum. Intercidiſſet itaque ſecta iſta, niſi immane, quod in Peripateticam philoſophiam conceperant, odium viris nonnullis doctiſſimis in Britannia Platonicam philoſophiam commendaſſet. Huic enim fauori acceptum referre debet, quod in albo ſuo legat nomina clariſſimorum virorum Theophili Galei eiusque filii Thomae, Samuelis Parckeri, Radulphi Cudworthi aliorumque, quos poſtea nominabimus. Inter quos tamen nemo fuit, qui Cabbaliſtica cum Pythagoreo-Platonicis coniunxerit, praeter Henricum Morum, qui vt acumine pollebat, ita has partes, qua potuit, arte et eruditione ornare aggreſſus eſt. Tacemus theoſophicos nonnullos ſuo loco, peculiari capite, enarrandos, qui haud raro ad Platonem diuerterunt, ita tamen, vt nonnulla tantum eius dogmata ſuis ſomniis adaptarent, et neſcio quam philoſophiam Cabbaliſticam, a Iudaeorum doctrina arcana longe remotam creparent. Quo in ſaxo voluendo magnas nugas egit Iulius Sperberus, ſuo loco delineandas. Et haec quidem generalis hiſtoriae ſectae huius paradoxae διατύπωσις eſt. Iam vt paulo curatius ea noſcatur, celebriorum ex illa virorum res literarias enucleate trademus, et vbicunque licebit, ipſorum placitorum faciem ita depingemus, vt in qua opinione verſati hi philoſophi ſint, attento lectori pateſcat.

§. III. Philoſophiam Pythagoreo-Platonico-Cabbaliſticam primum fere propagauiſſe IOANNEM REVCHLINVM, modo diximus. *Ioannes Reuchlinus.* Ille itaque in hoc capite eo magis conſiderandus eſt, quo maiora eius fuerunt in reparatam literarum gloriam apud Germanos merita, et nominis eius celebritas. Qui cum inter primos eruditionis vindices haud poſtremum locum obtinuerit, a plurimis, qui vel eccleſiae hiſtoriam, vel philologiae linguaeque ſanctae, vel rerum quoque Iudaicarum fata enarrarunt paſſim tactus eſt, quorum tamen loca conſulere et afferre ob inſtituti rationem non licet. Optime vero tanti viri hiſtoria cum ex ſcriptis eius et praefixis ab illo praefationibus diſcitur, tum ex epiſtolis ab eo, et ad eum ſcriptis, et vno faſce editis [h]. Praecipue autem attentionem lectoris meretur,

h) Vtimur nos editione Tigurina, 1558. 8. edita.

tur, *Vita Ioannis Capnionis*, a PHILIPPO MELANCHTHONE [i] ſcripta; ille enim, vt ſupra obſeruatum, res magni viri, cui amicitia iunctus erat, et qui familiariter aliquando cum Philippo vixerat, omnium optime noſſe poterat, nec dubitandum, quin more ſuo accurationem et diligentiam in ea exponenda adhibuerit. Hos fontes, velut puriſſimos conſuluerunt, et ex iis hauſerunt, qui Reuchlini hiſtoriae lucem haud contemnendam accenderunt IAC. BASNAGIVS [k] HERM. VON DER HARDT [l], IO. FR. BVDDEVS [m], aliique, qui hiſtoriam literariam ſcriptorum eccleſiaſticorum condiderunt. Omnium tamen diligentiſſime, et non ſine elegantis eruditionis laude in hoc campo verſatus eſt B. IO. HENRICVS MAIVS, theologus Gieſſenſis multis nominibus de eccleſia literisque praecipue philologicis meritus, qui cum hiſtoriam Reuchlini accurate illuſtrandam ſuſcepiſſet, quicquid res eccleſiae orbisque literati in ea tangit, multa ſimul luce erudite perfudit [n]. Tacemus literariae hiſtoriae ſcriptores alios, alibi [o] a nobis notatos, et CRVSIVM paſſim in *Annalibus Sueuiae* hoc patriae noſtrae ornamentum memorantem, qui tamen interdum emendatione opus habet. Nos quantum licet ipſos more noſtro fontes conſulemus, et ad ea potiſſimum reſpiciemus, quae ſcopus ſcriptionis noſtrae memorabilia hoc loco eſſe ſignificabit.

Reuchlini vita.

§. IV. Hauſit primitus vitalem auram Ioannes Reuchlinus, Pforzhemii, oppido Sueuiae, in Badenſi ditione ſito, V. Cal. Ian. anno MCCCCLV, nam qui annum ei natalem adſcribunt MCCCCXLV [p], vel MCCCCLIV [q], falluntur. Ipſe enim Reuchlinus in epiſtola ad Ioannem Cuſpinianum [r] natalem ſuum fuiſſe annum Chriſti MCCCCLV prodit. Parentibus ibi editus eſt honeſtis, patre Georgio, matre Eliſſa Erina. Qui cum eſſent amantes virtutis et doctrinae noſtrum cum fratre Dionyſio Scholaſticae inſtitutioni tradiderunt: cumque voce valeret, elementa muſicae ei diſcenda commendarunt, in qua cum egregie proficeret, et reliquarum artium rudimenta, quae pueris explicari ſolent, fideliter didiciſſet, fortunae vitae futurae hoc pacto proſpexit. In aulam enim Badenſem inter ſymphoniacos accitus principi mox gratiſſimus extitit; et cum haud poenitentes in grammatica profectus feciſſet, Friderico Marchioni Badenſi adoleſcenti ob ſtudiorum ſimilitudinem adiunctus eſt [s]. In cuius comitatu etiam Lutetiam miſſus occaſionem maturam habuit in ea Muſarum ſede ſtudiorum curſum proſequendi. Ita vero, quod in academiis Germaniae ob regnantem adhuc barbariem obtinere deſperabat, adhibita pertinaci induſtria facile conſecutus eſt, vt ex auſcultatione ſummorum et literatiſſimorum

i) Declamat. T. III. p. 280. Quam fere totam repetit MELCH. ADAMVS in Vitis philoſoph. p. m. 37 ſeqq. et conſuluerunt quoque IAC. ALTINGIVS in Hiſtoria Palatin. et SECKENDORF. Hiſt Lutheraniſmi L. I. p. 103.

k) Hiſt. Iudaic. L. IX. c. 33. §. 10 ſeqq. p. 924. ſeqq. edit. recentiſſ.

l) In Hiſtor. literaria reformationis P. II.

m) Introd. in Hiſt. philoſ. Hebraeor. §. 34.

n) Francof. 1687. 8.

o) In Germanico H. P. opere T. VI. p. 553.

p) CRVSIVS l. c. P. III. L. VII. c. 11. p. 402.

q) ADAM. l. c. WHART. App. ad Caue p. 143.

r) pag. m. 64.

s) MELANCHTHON. l. c. p. 283. MAIVS l. c. pag. 152.

morum virorum, ex librorum optimorum lectione, interpoſita meditatione ſtudioque indefeſſo, eruditionis theſauros conquireret non contemnendos. Maxime vero opportunitatem ibi nactus eſt diſcendae linguae Graecae, cuius notitia illi viam poſtea ad reliquas eruditionis partes aperuit. Paulo ante iſtam aetatem enim Graecam linguam ante ignotam et neglectam Lutetiae, publico conductus ſtipendio docere coepit Georgius Tiphernas[t]. Cui cum ſucceſſiſſet Gregorius Hermonymus[u] Spartiates, isque eam linguam publice doceret, noſter ſumma attentione eum audiuit, et non modo rudimenta iſtius linguae comprehendit, ſed et venuſte ab eo pingere literarum figuras ductusque didicit. Ita vero duplici nomine creſcebat Reuchlini fortuna. Iſta enim pingendarum literarum Graecarum felicitate eo tempore, vbi typis exarati libri Graeci nondum proſtabant, multis viris doctis innotuit, quibus libros Graecos deſcribebat; ſicque peculium ſibi parauit. In literis Graecis autem adeo profecit, vt paulo poſt idem ille eius praeceptor honeſtiſſimo eum teſtimonio ornaret, et vt porro operam daret libris Graecis, ingenio praeditus et ex *ἀπαλῶν ὀνύχων* optimis diſciplinis atque artibus inſtitutus, eum cohortaretur. Simili tamen induſtria Latinam linguam pernoſcere, et in philoſophiae maxime rationalis, myſteria duce Ariſtotele penetrare ſtuduit. Contemtis enim, quae iam tunc viris doctis ſordere coeperant, Scholaſticae philoſophiae lacunis, puriores ſcriptorum Ariſtotelicorum fontes ipſe adiit, et ſectae eius conditorem Graece loquentem audire in deliciis habuit. Tanto vero labore rem aggreſſus eſt, eamque tam feliciter abſoluit, vt ſenex etiam, teſte MELANCHTHONE[x] ad verbum longas Ariſtotelis ſententias recitare poſſet. In theologia autem celeberrimum eius temporis theologum Ioannem a Lapide praeceptorem habuit, quod quamuis incertum ſibi eſſe dicat IACOBVS BASNAGIVS[y], patet tamen ex ipſa Reuchlini relatione[z], dubitandum de eo minime eſſe. In rhetorica autem Guilelmum Iardinum et Robertum Gaguinum audiuit, quorum haud incelebris ea aetate in eloquentiae ſtudio fama extitit[a]. Et hac quidem ratione diſciplinarum praeſtantiſſimarum praecepta a doctiſſimis viris hauriendo, et attentionem atque meditationem iungendo annos vix natus viginti ille euaſit, qui cum doctiſſimis comparari poſſet. Innotuit quoque viris eruditiſſimis, quos eo tempore Lutetia alebat, et ex quorum conſuetudine doctrinae eius magna facta eſt acceſſio. Ita vero animo elegantiſſimis literis exculto, in

t) Vid. MELANCHTHON. loc. c. p. 283. et de Tiphernate IOVIVS Elog. c. 117. BAYLE Dict. T. IV. p. 377. art. Tiphernas. Addi is debet ALLATII Georgiis, et FABRICII Supplemento Vol. X. Bibl. Graec. p. 818 ſq.

u) Vid. REVCHLINI Praef. Rudim. Hebraic. et NAVDAEVS Addit. ad Hiſt. Ludou. XI. c. 7. MEL. l. c. ipſa Georgii epiſtola ad noſtrum, luculentum diligentiae eius ſpecimen extat inter Epp. Reuchlini p. m. 4. De Georgio videſis ALLATIVM l. c. §. 56. p. 393. et FABR. l. c. p. 758.

x) loc. cit. y) loc. cit. pag. 924.

z) In Epiſtola ad Iac. Fabrum Stapulenſem. conf. MAIVS l. c. p. 152.

a) Vid. de Gaguino TRITHEM. Cat. S. E. c. 914. POPE-BLOVNT. Cenſ. cel. Aut. VOSS. de Hiſt. Lat. p. 663. et quos plures nominat FABRICIVS Bibl. Lat. med. T. III. p. 5. Fuit Belga, doctor decretorum, et ordinis maturinorum miniſter generalis. De Io. a Lapide a nobis dictum Tomo antecedente inter Scholaſticos. Ex his WHARTONVS l. c. ſupplendus.

to, in Germaniam redux haud contemnendas ingenii opes attulit. Quas vt explicaret, et aliis quoque impertiretur, Baſileam conceſſit. Ibi quae egerit, malumus MELANCHTHONIS verbis explicare, quam noſtris. Ita vero vir magnus: *Baſileae magiſterii philoſophici gradu ornatus, docere ibi linguam Latinam et Graecam coepit, habuitque ſtudia ſeniorum et iuniorum non vulgaria. Eodem tempore venit Baſileam vir doctiſſimus Weſſelus Friſius pulſus Lutetia, propterea, quod errores quosdam theologorum taxaſſet. Eius viri ingenium, eruditionem et grauitatem valde praedicabat Capnio, quem quidem recte de eo iudicaſſe, nunc editis Weſſeli ſcriptis melius intelligi poteſt - - Colebat autem adoleſcens Capnio ſenem Weſſelum, eo maiore reuerentia, quia eum antea Lutetiae, nouerat, et cum ei familiaris eſſet, elementa linguae Hebraeae ab eo didicit. Narrabat autem ipſe Capnio, Weſſelum hortatorem ſibi fuiſſe, vt adoleſcens in Graeca lingua diutius ſe exerceret. Eius rei facultas Baſileae erat, quia ibi Graecos libros, quos ſynodi tempore eo afferri curauit Nicolaus Cuſanus inſpicere et deſcribere poterat.* Hactenus Melanchthon, in cuius tamen narratione, licet ea fidem inuenire videatur, quoniam res Reuchlini accurate ſcire potuit, nonnulla deſiderat, quem olim ea de re conſulueramus, magnum Baſileae ſuae orbisque literati ornamentum Chriſtophorus Iacobus Iſelius. Qui cum a nobis rogatus acta academiae inſpexiſſet, in literis narrauit: in matricula, quam vocant, vniuerſitatis inueniri quidem inſcriptum nomen *Ioannis Roeuchlin de Pforzen*, addito anno MCCCCLXXIV, nullum autem ſe veſtigium alibi neque ante id tempus, neque poſt id reperiſſe, quod Weſſelus vnquam Baſileae fuerit, vel quod vlla ratione ad eum poſſit referri. Ita ſilentibus monumentis publicis, quae eius nomen reticere minime poterant, ſi in iſta academia Weſſelus vixiſſet, valde ſibi ſuſpectam eſſe Melanchthonis narrationem, viderique ſibi confudiſſe virum optimum loca, et quod a Weſſelo Lutetiae conſilium Reuchlinus accepiſſet, eum ad Baſileenſem ſcholam perperam retuliſſe, cum hunc in illa ſtudiorum curſum continuaſſe diceret. Falſum quoque eſſe, quod de codicibus Graecis a Capnione in vſus ſuos adhibitis affert, eos Nicolaum Cuſanum illuc afferri curauiſſe. Confudiſſe enim Melanchthonem Nicolaum Cuſanum cum Nicolao de Raguſio, cardinali, qui ab aduerſa parte in ſynodo ſteterit. Non extare autem vel vnum codicem a Cuſano Baſileam translatum in bibliotheca academica, ſed multos eosque nobiliſſimos in illam deportatos eſſe ex bibliotheca Dominicanorum, cui illos legauerat cardinalis de Raguſio, qui cum Graecas literas domi didiciſſet, a pontifice legatus Conſtantinopolin a Felice V miſſus eſt, vt Graecos ab amplectendis Eugenii IV partibus deterreret, et ad ſynodum Baſileenſem inuitaret. Falſum quoque eſſe, nec vllo indicio vero conſtare, quod profeſſionem extraordinariam ſibi demandatam accepiſſet. Hoc itaque viro doctiſſimo et domeſticis teſtimoniis inſtructo praeeunte, nulli dubitamus, narra-

narrationem Melanchthonis, cui poſt Maivm aliosque ipſi olim ſubſcripſimus nuntium mittere, et Casimiro Ovdino [b] adſtipulari, moram Weſſeli apud Baſileenſes neganti. Sed vt in viam redeamus, Baſileam delatum Capnionem ibi Graecam et Latinam linguam docere coepiſſe facile aſſerenti Melanchthoni credimus, paulo enim poſt id tempus, quo ad Muſas Baſileenſes ſe Capnio conuerterat, Andronicus Contoblacas [c], Graecus, vir doctus, quo quoque praeceptore vſus is erat [d], noſtrum literis hortatus eſt, vt alios Graecas literas edoceret, eo quod ſperaret, non ſolum ipſi id muneris profuturum, ſed audientibus etiam honori fore [e]. Cum autem non ſcholae ſed vitae ſe deſtinauiſſet Reuchlinus, relicta poſt quadriennii moram Baſilea, in qua *Onomaſticon Latinum* fratribus Amerbachiis excudendum reliquerat, in Galliam denuo conceſſit, eo quod iurisprudentiae ſtudia ibi laetius florere, quam in Germania, noſſet. Aureliam itaque profectus eſt, et quae iuris ciuilis pariter atque canonici diſcendi momenta ſibi deeſſe nouerat, perfecit, literas tamen elegantiores; non abiecit, ſed hortator fuit nobili iuuentuti, eius conſilia et inſtitutionem ibi ſequenti, vt linguam Latinam recte diſceret, quo fine Ciceronis epiſtolas ei enarrauit, interdum et Graece docuit, et *Grammaticae Graecae elementa* conſcripſit, quae in Pictauis anno ſequente auditoribus explicuit. Hac vero ratione de reditibus, ex quibus viueret, liberaliter ſibi proſpexit, ſumtusque inde habuit ſtudiorum copioſos [f]. Anno MCCCCLXXXI in Pi-

b) De Script. eccleſ. T. III. p. 2707.

c) p. 4. conf. Crvsivs l. c. c. 12.

d) Vid. Dedic. Rudimentorum et Lex. Hebraici.

e) Latius itaque ſumenda ſunt verba Reuchlini in Dedicatione libri de Accentibus, aſſerentis, ſe extra ordinem inter profeſſores docuiſſe, et intelligendum fuiſſe. Reuchlinum, magiſtrum noſtrum, priuata habuiſſe diſcentium collegia, vt ſolet in academiis fieri. Totum vero locum adſcribemus, tum quod liber ille rarus eſt, tum quod egregie ratio ſtudiorum Reuchlinianorum, etiam philoſophicorum, in illo deſcribitur. Ita vero ille: „Quondam aduleſcens ego dum aſperam et rudem ſeculi ſuperioris philoſophiam „apud Kauraeos meditor, ſtatim ad cultum et „aequabile genus orationis latinae, ſiue ſolutam „velles, ſiue modis vinctam, adieci animum. „Interque primos profeſſores vt eſſet aliquis „etiam vſus mei in reſtituendis literis, extra ordinem vtriusque generis authores publice docui. Atque id primum ſtudio magis vt grammatici, quam elegantes haberemur. Quid „enim requireres amplius ab hominibus, qui „annos iam ſupra trecentos aliud nihil moliebantur, quam vt barbari eſſent? Vnde cum „loquendi vitio amor etiam et voluptas quaedam „balbutiendi inſederat, ſed proſpere ceſſit. Magnae rei non fruſtra admoliti manum ſumus, „tametſi ſtrenue refragarentur initio iſtius generis magiſtri, quos hodie ſcilicet hoſtes patimur, quibus corruptiſſimo iudicio et admirabili „φιλαυτίᾳ tumentibus nihil praeter faeces ſuas „recte probatur. Iam vſu res exſplendeſcebat, „fiebatque, vt purius et ſcriberet et diceret iuuentus Germanica, idque me auſpice. Deinde acceſſit Graecarum literarum ſtudium, ſine „quibus nemo ſat politus cenſeri poteſt. Hiſce „ad philoſophiam reuocabamur Ariſtotelicam, „quae non niſi a Graecis hominibus proprie ac „rite tradi ſolet. Huc aſpirabant, ſi qui bonis „ingeniis non corrupta iſta et perturbata diſciplina infecti erant ſenſim pueriles ſcholarum „nugae deſerebantur. Ibi vero ſupercilia tollentes veternoſi ſophiſtae, mirum, vt ridiculi „aiebant, literarum genus a nobis tractari, alienum a Romana pietate Graecos ſchiſmaticos „eſſe; interdictas eorum diſciplinas contra eccleſiae decreta nobis magiſtris prodi. Viden' „quanti ratio mihi primorum ſtudiorum conſtiterit, per quae rerum diſcrimina quid paſſus a „ſophiſtis effecerim, vt reſipiſceret Germania „vel tandem. Sero enim ſapiunt Phryges. Haec „ſunt primae iuuentutis merita, quam intelligis „omnem in diſcendis iuuandisque literis actam.

f) Hos ſtudiorum ſuorum ſucceſſus ipſe Revchlinvs quoque enarrat in Ep. dedic. Rudim. et Lexici Hebr.

In Pictauis licentia honores in iurisprudentia ſummos conſequendi rite ornatus [g], in Germaniam rediit, inuitatusque patriae vicinitate et recentis academiae fama et aulae celebritate, Tubingam conceſſit, in qua academia et aula eruditorum et bonorum virorum magnam tum fuiſſe frequentiam, eorumque aliquos in Galliis Capnioni familiares fuiſſe. MELANCHTHON refert. Nec diu in hac luce deliteſcere potuit Capnionis eruditio, quae et ſummos iuris titulos atque honores illi conciliauit, et viam ei ad ampliora parauit. Cum enim Eberhardus Barbatus, qui et Probus dicitur, Wirtembergiae dux Romanum iter meditaretur, pontificem ſummum ſuis precibus coram veniam petiturus aedificandi monaſterii, doctiſſimos in terris ſuis viros comites ſibi adſciſcendos eſſe ſtatuit. Cumque ea aetate fama eruditionis eminerent Ioannes Nauclerus, Petrus Arlunenſis, et Gabriel Biel, hi cum hero ſuo vrbem adire iuſſi ſunt. Illi vero cum non ignoraſſent, perhorreſcere delicatas Italorum aures incomtam et duriuſculam pronunciandi Latina verba rationem, quae tum in Germania obtinebat [h], domino ſuo auctores fuerunt, vt Reuchlinum aſſumeret; eum enim, cum diu in Gallia eſſet verſatus, ſuauius eam pronunciare, et iucundius eius ſermonem auribus illabi, ſatis nouerant. Neque euentu praeuiſo rem caruiſſe, ex Melanchthonis ore refert Io. MANLIVS [i], cum enim ex conſiliariis ducis non nemo vir ſatis doctus, ſed pronuntiatione rudis ex mandato ducis orationem haberet ad pontificem et cardinales, et ob pronuntiationis inconcinnitatem ab iis non intelligeretur, Capnionem dux dicere iuſſit, qui non ſine iucunditate ab iis auditus eſt. Feliciſſimo autem ſidere hoc iter ſuſcepit Capnio. Cum enim ea aetate magna in vrbe copia virorum doctiſſimorum viueret, eorum amicitiam noſter honeſte ambiit, illaque eo facilius potitus eſt, quo magis mirabantur Itali, ex Germania, ob barbariem late regnantem Romanis valde contemta, aduenisse hominem, cum quolibet Italorum eruditionis nomine facile comparandum. Breui itaque et ianuae virorum ſummorum, quorum ſpectatiſſima tum fuerat doctrina virtusque, et ipſa quoque pectora Reuchlino patebant. Qui et noſtri candorem amabant et Graecae atque Latinae literaturae, ac philoſophiae peritiam extollebant, et ad proſequendum in via tam honeſta iter calcaria addebant. Inter quos nobis hoc loco praecipue notandi ſunt, Demetrius Chalcondylas, Chriſtophorus Landinus, Marſilius Ficinus, Angelus Politianus, et qui primo loco nominandi erant Laurentius Medices et Ioannes Picus Mirandulanus [k]; quorum potiſſimum conſuetudine factum eſt, vt ad philoſophiam Pythagorico-Platonicam animum adiiceret, cum prius in Ariſtotelis caſtris militaſſet. Et tum quoque factum, vt cum Hermolai Barbari amicitia vteretur, is offenſus Germanico Reuchlini nomine, illud more aetatis iſtius in Graecum Capnionis

g) Extant Vniuerſitatis Pictauienſis ea de re Literae inter Epiſtolas p. m. 73 ſeqq.

h) MELANCHTH. l. c. p. 171. Conf. quae ex Wimphelingio, de Sueuorum pronuntiatione Latini ſermonis barbara habet MAIVS p. 171.

i) Collect. p. 547.

k) Diſci id poteſt ex Collectione Epiſtolarum Reuchlinianarum.

nis conuerteret; id quod ita obtinuit, vt inter exteros, hac praecipue appellatione notus ſit. Ceterum cum ex voto domini ſui rem omnem geſſiſſet, in patriam redux vitam aulicam ſequi iuſſus eſt, principi enim admodum grata erat eius induſtria, et placebat valde, quod eius oratio libenter audiretur a viris ſummis. Non multum poſt reditum, cum magna principis in eo eſſet fiducia, legatus ad imperatorem Fridericum miſſus eſt, feliciſſimis ſane auſpiciis. In ea enim aula cum magno tum honore viueret Iudaeus quidam, Iacob Iehiel Loans, qui inter medicos imperatoris erat [l], Reuchlinus occaſionem nactus de Hebraea lingua diſſerendi, auidum ſe illi demonſtrauit, eorum accuratius diſcendorum, quorum rudimenta a Weſſelo percepiſſet. Egregie placuit Iudaeo huius linguae ſtudium rarum eo tempore, et a plerisque neglectum Capnionem itaque in familiaritatem admiſſum eo legationis tempore linguam Hebraeam diligenter docuit, tanto Capnionis gaudio, vt cum tempore legationis cum laude peracto ab imperatore nobilitatis iuribus et axiomate comitis Palatini ornaretur [m], et, vt moris erat, de munere oratori dando deliberatum eſſet, Capnio eruditionis cultui omnem honorem poſtponens, per hunc ſuum praeceptorem effecerit, vt donaretur codice Hebraeo eleganter ſcripto, quo hodie ſuperbit ſereniſſimi principis Badenſis bibliotheca, quae Durlaci aſſeruatur [n], probante imperatore ſene et ſapiente atque literarum amante ſtudium hominis tantum pretium diuinis oraculis linguaeque ſanctae tribuentis. Haec igitur folia quantum aulae concedebant tempora, diligenter voluit, ſicque conſultis diuinae veritatis fontibus in plerisque doctrinae coeleſtis capitibus deſipere deſiit [o]. Et hactenus quidem ſecunda fortuna vſus erat Capnio: aſt cum morte Eberhardi primi ducis Wirtembergici valde ea commutata eſt. Cum enim filio Vlrico adoleſcenti terras ſuas reliquiſſet, in teſtamento tutores ei aſſignauerat et gubernatores. At contra eius voluntatem ſucceſſerat alius, Eberhardo non probatus; qui cum iſta prouincia ſibi credita abuteretur, intelligebat id agi apud imperatorem Maximilianum, vt ab iſta dignitate munereque remoueretur. Infeſtus itaque omnibus, per quos res iſta agebatur, maxime Capnionem ſuſpicatus eſt id ſaxum voluere, decreuitque eum in carcerem abducere [p]. At ille monitus fuga ſibi conſuluit, et in aulam Palatinam dilapſus eſt, in qua amicos habebat ſummos viros, et cum eruditione excellentiſſimos, tum doctorum amantiſſimos, omnisque literaturae tunc in Germania exorientis ſtatores vindicesque. Inter quos nominari merentur praeter Rodolphum Agricolam et Vigilium, Plinius electoris cancellarius, id eſt vero nomine Theodoricus Phenningerus, et Ioannes Camerarius Dal-

 bur-

l) Vid. Revchlini Praef. Rud. Hebr. linguae. De ipſo hoc Iudaeo, archiatro imperatoris et equite aurato vid. Wolf. Bibl. Hebr. P. I. p. 597 ſq. P. III. p. 469. R. Simon Epiſt. Select. T. III. p. 169. Extat ad eum Epiſtola Reuchlini p. m. 68.

m) Diploma legitur in Epiſtolis p. m. 74.

n) Eum deſcribit accurate Maivs p. 529. quocum conferendus Wolf. Bibl. Hebraeae P. II. ſ. III. p. 295.

o) Melanchthon. l. c.

p) Idem p. 287. Has mutationes aulae Wirtembergicae ſcriptores hiſtoriae Sueuicae ſilere obſeruat Maivs l. c. p. 186.

burgius, Vangionum epiſcopus, quorum ſupra iam mentio facta in vita Agricolae [q]. Hoc itaque loco licet exularet Capnio, tantis tamen viris parariis, et commendante eruditione praeſtantiſſima, aſylum inuenit in aula florente et ſpectata principis Philippi virtute exoptatiſſimum. In ea enim multos ait MELANCHTHON viros doctos ſimul fuiſſe verſatos, quorum ſinguli magnas academias ornare potuiſſent. Hos amicos habebat Capnio, horum commendatione innoteſcebat optimo principi; in horum amicitia et conſuetudine exilii ſolatium inueniebat ſpe omni votoque dulcius. Cum autem viri eruditiſſimi magno animo barbariem, quae tunc temporis apud clerum adhuc regnabat, contemnerent, et exagitarent, noſter, vt erat feſtiuo ingenio et eleganti, comoediam ſcripſit plenam nigri ſalis et acerbitatis, vt in ignorantiam monachorum in genere, ita in eum praecipue monachum Auguſtinianum, qui in aula Wirtenbergenſi eius capiti inſidiatus erat. Eam cum legiſſet Dalburgius, vt erat prouidus futuri, editionem et actionem diſſuaſit, ne crabrones irritaret. Quod quidem conſilium ſecutus Capnio comoediam occultauit, impedire vero non potuit, vt non tandem vulgaretur [r]. Ex quo fonte capitales illae inimicitiae monachorum profluxerunt, quibus eum accedente poſtea cauſſae literarum Hebraicarum patrocinio ad vitae finem perſecutum eſt genus bipedum nequiſſimum. Creuit autem indies in aula electoris Capnionis exiſtimatio, cum et rerum gerendarum prudentia non deſtitueretur, et doctrinae elegantia valde commendaretur [s]. Inde cum ad curiam pontificis partim propter nuptias Ruperti principis cum filia Georgii ducis Bauariae partem propter litem electori a monachis Weiſſenburgenſibus intentatam legationem elector mittendam decreuiſſet, noſter potiſſimum delectus eſt, cui id muneris committeretur [t]. Quod negotium cum ſuſcepiſſet, Romae, vbi diutius anno haerebat, otium et facultates ad id nactus iterum animi diuitias explicuit auxitque, ad id celeberrimorum in omni diſciplinae genere virorum conuerſatione vſus, vt et famam, quam ei eruditio comparauerat, confirmaret, et literarum theſauros amplificaret. Maxime vero Graecae et Hebraicae linguae ſtudium valde hoc loco vrgebat, eo quod opportuna ſe ei obtuliſſet occaſio, in vtriusque cognitione egregie proficiendi. Docebat enim eo tempore Romae Graecas literas Ioannes Argyropulus, cuius lectiones, cum ob celebritatem viri audire conſtituiſſet Capnio, linguam pariter atque philoſophiam Graecam ex eius

q) Conf. MANLIVS Collect. p. 572. CRVSIVS l. c. P. III. L. IX. c. 8. MAIVS l. c. p. 190. et imprimis eius Epiſtolae ad Reuchlinum ſcriptae.

r) Pforzhemii anno 1507. Cum Comment. Georgii Simleri, ex officina typographica Thomae Anshelmi. Plura ex ſcenicis Capnionis exercitationibus dabit MAIVS p. 290 ſeqq.

s) Id vel ex ſolis Agricolae tum apud Dalburgium viuentis literis ad noſtrum intelligi poteſt, quae plenae ſunt laudibus eruditionis eius vid. p. m. 55. b.

t) Vid. MELANCHTHON. l. c. p. 106. collata Oratione Reuchlini ad pontificem, ab Aldo edita, quam totam exhibet MAIVS p. 195. Ceterum minus accurate BASNAGIVS l. c. p. 924. Reuchlinum a Bauariae duce Romam eſſe miſſum ſcribit. Quamuis enim elector Palatinus in iſta Oratione Bauariae dux S. R. I. princeps elector vocetur, conf. Epiſt. Reuchlin. p. 586. addendum tamen erat electoris nomen, ne cum duce Bauariae confunderetur.

eius ore percepturus, eum audiit, et Thucydidem enarrantem inuenit. Salutato itaque philoſopho, cum ſe Graecarum literarum ſtudio incenſum ſibi eam occaſionem illius audiendi gratulari profiteretur, delectatus oratione Capnionis homo Graecus, cum operam ſuam benigne pollicitus eſſet, interrogat, an attigiſſet Graecas literas. Tum Capnioni ſe Baſileae earum elementa audiuiſſe fatenti, Thucydidem exhibet ac iubet legere, et deinde etiam interpretari. Quod cum vtrumque eleganter Capnio faceret, miratus homo Graecus ad auditores ſe conuertit, et exclamans, ecce inquit Graecia noſtro exilio tranſuolauit Alpes [u]. Nam iam tum ſuauiter pronuntiaſſe, vitato ſono agreſti, et ſententias Graecas recte et bonis verbis Latinas reddidiſſe Capnionem, Melanchthon [v] teſtis eſt. Cum autem Hebraicae linguae notitiam plenam ſibi praeoptaret, cuius elementa a Weſſelo et in aula imperatoris a Iudaeo didicerat, vſus eſt inſtitutione Iudaei cuiusdam docti, Obadiae Ben Iacob Sporno, cui ſolutis pro ſingulis horis ſingulos aureos, tantum in ea lingua profecit, vt eam poſtea recte ad alios propagare poſſet [x]. Poſt reditum in Germaniam tranquillam inuenit aulam Wirtebergenſem, tradita terrarum iſtarum gubernatione duci Vlrico adoleſcenti iuſſu imperatoris; qui ſapientes viros, et inter hos Nauclerum illi adiunxerat. Horum conſilio Reuchlinus domum ex aula Palatina, inuito electore, reuocatus eſt, abiitque et domeſticorum ſuorum cura tactus, et otium quaerens ad propagandam, quam tantis ſumtibus atque laboribus didicerat linguam Hebraicam, quod in aularum ſtrepitu fruſtra expeti nouerat. Ibi tanta de noſtro fuit opinio, vt non modo principis conſiliis diligenter adhiberetur, ſed et celebre illud Sueuorum foedus, quod a S. Georgii tutela ſibi nomen ſumſit, ob ſingularem iuris peritiam eum triumuirum Sueuiae deligeret [y], id eſt, controuerſiarum inter ſtatus arbitrum: quo inſigni axiomate ornatus, hoc vno munere contentus fuit, et reliquo, quod ab eo ſupererat, tempore in ſtudia ſe abdidit. Quater enim quotannis foederis iſtius iudices tantummodo Tubingae conuenire ſolebant. Otium itaque ex voto nactus totum ſe priſtinis delitiis, nimirum Ling. Hebr., et philoſophiae Pythagorico-Cabbaliſticae tradidit, Hebraeos, Graecos, Latinos ſcriptores legit et examinauit, linguae vtriusque notitiam ad alios propagauit, adoleſcentum ingenia ad proſequendum in literarum ſtudio curſum conſiliis optimis adiuuit, vt ſupra de Melanchthone dictum, et aulae quoque deſideriis principisque negotiis rogatus nunquam defuit. Et plura forte diligentiae et eruditionis Reuchlinianae monumenta legeret orbis literatus, niſi monachos iam olim a Capnione offenſos in eum armauiſſet ſuperſtitio et ignorantia. Rem ad hunc locum non pertinentem,

u) Melanchthon. l. c. p. 290. Manlivs p. 828.
v) loc. cit.
x) Dedic. Rudim. et Lex. Hebr. Videndi de hoc Iudaeo Wolf. l. c. P. I. p. 939. P. III. p. 866. P. IV. p. 939. Maivs p. 211. Minus recte Basnagio loc. cit. p. 925. dicitur Ben Iacob Spuon.
y) Vid. Dedic. libri de Accent. et Orthographia Hebr. ling. De ipſo hoc foedere in Compendio legendus Maivs p. 228. et ſcriptores Hiſtoriae Sueuicae paſſim, et Io. Stravchivs Differt exot. Iur. publ. X.

er in Hebraicae literaturae hiſtoria pluribus enarrandam exponere integram non licet, neque tamen indicta praetermittenda eſt, ne manca ſit tanti viri hiſtoria. Paucis itaque et ὡς ἐν συνόψει totam litem a SLEIDANO primum, et poſt hunc ab aliis plurimis expoſitam [z] deſcribemus. Originem controuerſiae dedit Ex-Iudaeus quidam Ioannes Pfefferkornius, qui Coloniae ſimulata Chriſtianae religionis profeſſione Iacobo Hochſtrato ceterisque haereticae prauitatis inquiſitoribus perſuaſerat, eo conniterentur, vt edicto imperatoris Iudaeorum libri omnes, blaſphemiarum in Chriſtum pleni comburi iuberentur. Recte monuit MELANCHTHON, oſtendiſſe hac ratione vaferrimum impoſtorem inquiſitoribus, magnam pecuniam honeſta ſpecie et ſine magno negotio Iudaeis, libros ſuos redemturis eripi poſſe. Monachorum et theologorum Colonienſium negotio cum facile religionis praetextu res in aula Maximiliani I. conficeretur, editur edictum, et Pfefferkornii diligentia Iudaeorum libri, praeter biblia, omnes in curia Francofurti congeruntur. Quod cum aegerrime ferret Iudaeorum gens, in aula imperatoris amicos adeunt, et eo rem adducunt, vt iudicia eruditorum in his literis virorum explorari imperator iuberet. Cum autem nemo eo tempore Reuchlinum in eo doctrinae genere ſuperare crederetur, eum ſententiam ſuam dicere imperator per electorem Moguntinum, cui rem commiſerat, iubet. Qui vt prauae ſuperſtitionis loligine animum minime tinxerat, ita ſententiam longe mitiorem pronuntiat; libros diſtinguendos eſſe, ſcripta de conſilii ſui rationibus ad electorem Moguntinum epiſtola iubet, libros contra Chriſtum blaſphemos aboleri ſuadet, eosque ſuis titulis nominat, ſeruari cupit Grammaticos, medicos, hiſtoricos, et aliarum honeſtarum artium libros, ne lingua eccleſiae vtiliſſima tota pereat. Quae ſententia Capnionis cum aequiſſima videretur, redditi imperatoris auctoritate libri Iudaeis ſunt; id quod in rabiem et furorem egit et impoſtorem Pfefferkornium et eius cauſſae ſocios, eluſa fraude, vt corui hiantes, diſcedentes. Illi itaque furiis exagitati, et atro felle animati calamum in Reuchlinum ſtringunt, et ipſe quidem Pfefferkornius edito *Speculo manuali* omne calumniarum genus in Reuchlinum produxit, cuius tamen virulentam dicacitatem ille edito *Speculo oculari* mox repreſſit. Colonienſes autem theologi, Iacobus Hogſtratus, Arnoldus de Tungari et Ortuinus Gratius vehementer iſta re exacerbati nulli non violentiae pepercerunt, vt Reuchlinum deprimerent. Potiores enim academias in partes pertractas contra eum animauerunt, ita vt Moguntiae apologia Capnionis igne vindice deleretur, et in curia Moguntina is ipſe damnaretur. Quamuis autem luculentam ad imperatorem orationem edidiſſet Capnio, monachorum tamen

z) Paucis hiſtoriam praeter MELANCHTHONEM l. c. enarrat Io. SLEIDANVS de Statu religionis ſub Carolo I. P. II. p. m. 34. Editionis omnium primae Argent. 1555. 8. editae. Hos multi ſecuti ſunt, quos enarrandi otium nobis fecit WOLFIVS Bibl. Hebr. P. I. vid. Ioannes Pfefferkorn p. 985. P. II. p. 935. P. III. p. 940. P. IV. p. 946. et ſcriptores hiſtoriae Reuchlini fere omnes, maxime MAIVS l. c. p. 250 ſeqq. qui rem omnem accurate exponit.

tamen inſidiis in eius aula Reuchlinus circumuentus eſt: vnde prouocatione ad pontificem interpoſita, tantiſper otium ſibi parare quo reſpirare poſſet, coactus eſt. Pontifex delegatis epiſcopo Spirenſi partibus ſuis, rem examinare iubet; non comparentibus autem furentibus Capnionis hoſtibus, ſed durante lite Coloniae eius librum publice comburentibus, res per theologos deciſa et Capnio abſolutus eſt. Id quod aduerſariorum turbam coëgit ad pontificem prouocare, et Pariſienſem quoque Scholam in partes vocare, ſatis in Reuchlini cauſſam iniquam. In curia Romana autem cum potentes amicos Capnio haberet, et iudicio praeeſſet cardinalis Grinanus, Venetus, vir literas Graecas, Latinas et Hebraeas eleganter doctus, ille autem in conſilium adhiberet Petrum Galatinum, in his literis eo tempore facile principem, cauſſam quoque Reuchlini commendarent Iacobus Queſtembergius, vir ſummus, et Eraſmus, facile vicit Reuchlinus, et confuſa eſt ignorantia atque ſuperſtitio. Quam cum ſale ſatyrico amare eo nomine perfudiſſet Huttenus cum Sodalitio, conſcriptis famoſis *Epiſtolis obſcurorum virorum*, dici quidem non poteſt, quantum viris doctis riſum, praecipue in Italia mouerit ea ſatyra, cuius teſtis eſſe poteſt Pavlvs Iovivs [a]: at in furorem quoque et rabiem egit monachos, quae ne hodie quidem exſpirauit [b]: donec exortis nouis Lutheri controuerſiis, iſtae lites obliuioni darentur. Sed non literarii modo tumultus, verum etiam ciuiles Capnionem valde inquietarunt: cum enim foederis Sueuici ſocii arma contra Vlricum Wirtembergiae ducem ob captam Reutlingam mouiſſent, eumque vniuerſis ditionibus ſuis exuiſſent, noſter quoque in eo bello captus eſt, et facultates cum familia fiſco addictae ſunt. Ipſe Angelopolin abductus cum ducis Bauariae, Guilelmi, qui foederis copiis praeerat, nomine in ea academia Graecas Hebraicasque literas annuo ſtipendio ducentorum florenorum, redditis quoque facultatibus, docere iuberetur, munus accepit, et cum rerum neceſſariarum preſſus inopia, tum bibliothecae abſentia animo aeger, calamitatem ſuam leuauit vt potuit [c]. Valde haec Reuchlini mora inter Muſas Ingolſtadienſes diſplicet Iacobo Gretsero [d] Ieſuitae, qui nouae doctrinae ſemina eum ſparſiſſe, neſcio quibus fundamentis, certe non ſine calumniis in tantum virum iactis, ſuſpicatur. Diu vero eo in munere manere non potuit: peſtis enim ſaeuitia iſtam ſcholam relinquere coactus, Tubingam conceſſit, poſtquam facultates ſuas librosque pacata patria, receperat. Nam quamuis Ingolſtadii frequenti auditorio vteretur, famem tamen vix effugere potuit, de quo ipſe in epiſtola ad Pirckhaimerum acerbe

a) Elog. c. 143. p. 285.

b) Teſtis eſſe poteſt Nic. Weislingeri Huttenus delaruatus, in quo inaudita acerbitate hiſtoriam huius ſatyrae perſequitur. Nos nec Hutteni cauſſam, nec argumentum omne et imprimis nonnulla, profana iſtarum epiſtolarum probamus: Dolemus autem in noſtro ſeculo moribus polito et eruditione ornato adhuc inueniri Hogſtratos, Tungacos, Ortuinos, et his ſimiles, quos barbaries morum et linguae inquinauit.

c) Conf. qui haec ex Epiſtolis Reuchlini ad Bilibaldum Pirckhaimerum illuſtrat Maivs p. 513.

d) In Suppetiis Luthero academico miſſis, cuius verba huc pertinentia excerpſit Seckend. Hiſt. Luther. L. I. p. 105.

acerbe conqueritur. Franciſci Sicani ſ. a Sickingen ſtudio autem ſopitae lites cum monachis ſunt, ſoluta expenſarum ſumma, quam iudex Spirenſis auctoritate pontificis definiuerat [e]. Tubingae literas Graecas et Hebraicas publice docere coepit, quamuis animo a puerilibus imparis diſciplinae ſtudiis paulo abhorrente; ex quo, primum inter profeſſores Tubingenſes Reuchlinum fuiſſe, coniicit MART. CRVSIVS [f]. Fungi autem eo munere, et deliciis ſuis iuuenum animos paſcere, diu non licuit: lento enim morbo, quem ictericum vocant, correptus, Stutgardiam deportari ſe iuſſit, ibique languens paulatim domi ſuae III Cal. Aug. A. S. R. M D XXII, annos natus LXVII, deceſſit. Falſumque eſt, quod MELANCHTHON [g] aſſerit, iam egreſſum ſeptuageſimum annum morbo correptum et languefactum Stutgardiae anno M D XXI obiiſſe. Aliud enim teſtantur publica monumenta, quorum fidem aduocauit B. MAIVS [h]. Moriens teſtamento bibliothecam collegio patrio legauit, ea conditione, vt ab omnibus publice inſpici poſſet. De cuius κιμηλίοις lectu digna nonnulla collegit MAIVS, quae apud ipſum quaerenda ſunt. Magnum autem apud bonos omnes ſui deſiderium reliquit Reuchlinus, maxime apud eos, qui pretium ſtatuere literis nouerant. Cuius luculentum teſtimonium eſſe poteſt, *Apotheoſis*, quam Capnioni ſcripſit ERASMVS [i], quo dialogo mirum in modum demortui laudes decantauit. Neque fruſtra eas illi fuiſſe tributas et in indignum collatas, quilibet fatebitur, qui conſiderauerit, adfuiſſe Reuchlino ingenium et naturae felicitate et diſciplinae induſtria acutum, politum, et multifaria eruditione refertum, animo autem illum enituiſſe pietate, iuſtitia, humanitate, temperantia commendatiſſimo, prouidentia vero inter iactationes aulae et mutabilem fortunam vſum eſſe ſingulari, prudentiae virilis teſte pulcherrimo. Multos quoque errores in eccleſiae doctrina vidit, et deteſtatus eſt, quamuis ſeceſſum a Romana eccleſia non fecerit, eo quod prima tantum reformationis tentamina viuendo attigiſſet. Nihil autem ea aetate celebrius fuit, et ad noſtram quoque aetatem famam ſummis literarum meritis partam conſeruauit, quam Reuchliniana eruditio. Quam carus enim ſui temporis viris literatiſſimis, magnumque nomen in orbe literario adeptis fuerit, epiſtolae ad eum ſcriptae luculentiſſimis teſtantur ſpeciminibus, quae plenae ſunt laudum, quas certatim illi tribuerunt viri celeberrimi. Inter quas ita ad eum ſcripſit RVDOLPHVS AGRICOLA [k]: *Haud temere mihi videor committere debere, vt iudicium tuum ſubeam, hominis tam multiplicibus diſciplinarum literarumque ornamentis expoliti. Gaudeo, ita me Deus amet, vicem tuam, et quum animi naturaeque tuae felicitati, tum vero imprimis fortunis Germaniae noſtrae gratulor, quam ſi vnquam, nunc aliquando expergefieri oportebit, et ab hac barbarie, qua tot iam ſeculis velut ſtupido ſopore, vel potius* λη-

e) MAIVS l. c. p. 507.
f) l. c. P. III. L. X. c. II.
g) loc. cit.
h) pag. 519. 520.
i) Colloq. familiar. p. m. 121. His addi poteſt carmen HVTTENI, quod inſcripſit Triumphus doctoris Reuchlini, et integrum legitur apud MAIVM p. 480 ſeqq.
k) pag. 54.

ληθάργῳ τινὶ oppreſſa tenetur excitari. Non vero Graecarum tantum et Hebraicarum literarum notitiam in eo admirabantur viri eruditionis celebritate ſummi, eo quod rariſſima inter Germanos auis eſſet, qui iſta tangeret, rarior, qui ea myſteria aſſequeretur, ſed philoſophiae quoque cognitionem, in eo ſtupebant. Sane Conradus Leontorius, Monachus Maulbrunnenſis inter alia, *ſe* inquit [l], *eum vnum admirari, quod vtrumque munus ſplendidiſſime ſoleat obire, et hinc quidem publici muneris oratorem ſe ita exhibeat, vt paucos; philoſophiam vero adeo eleganter, ſubtiliter, profunde indagare, elucidareque coepiſſe, vt nullos cum eo hac tempeſtate conferre nec auſit nec poſſit.* Similia ad eum ſcripſit Petrus Moſellanus: *Tu es ille Capnio, in quo vetuſtus ille Pythagoras reuixit, in quo Plato reuiguit, in quo diuus Hieronymus refloruit. Breuiter, quicquid vsquam gentium philoſophiae olim erat in pretio, in te velut renatum miratur mundus.* Plura his addi ex collectione epiſtolica Reuchliniana poſſent [m], niſi breuitati inſeruiendum eſſet. Verum iuuabit Lectorem ipſam illam epiſtolarum farraginem conſulere [n], ex qua multa lux accendi hiſtoriae literariae ſeculi XV exſpirantis et XVI ineuntis poteſt. Magna enim iucunditate in ea leguntur epiſtolae virorum ſummorum, quibus inter eruditos eius aetatis nihil fuit celebrius, Andronici Cantoblacae, Marſilii Ficini, Io. Straehleri, Io. Franciſci Pici Mirandulani, Pet. Bonomi, Adolphi Occonis I. Ioannis Kayſersbergii, Conradi Peutingeri, Henrici Bebelii, Sebaſtiani Brantii, Nicolai Ellenbogii, Ioannis Stoeffleri, Beati Rhenani, Rudolphi Agricolae, Ioannis Camerarii Dalburgii, Aldi Manutii, Bilibaldi Pirckaymeri, Ioannis Cuſpiniani, Ioachimi Vadiani, Iacobi Queſtembergii, Simonis Lazii, Georgii Spalatini aliorumque, quorum hodie quoque ob doctrinae praeſtantiam et ſumma literarum merita, veneranda eſt memoria. Quos omnes tantis noſtrum laudibus ornaſſe mirum non eſt, inter primos enim literaturae elegantioris reſtauratores, et imprimis Graecarum atque Latinarum vindices omnium iudicio primum ille locum iure ſuo occupat. Quae tamen omnia latius hoc loco perſequi non licet, et in ſingulari hiſtoria reſuſcitatarum literarum elegantiorum, qualem adhuc deſideramus, debent enarrari. Nobis inſtituti memoribus ob excultam modo philoſophiam Pythagorico-Platonico-Cabbaliſticam enarrandus eſt, quam primus, niſi fallimur, poſt Picum ſcriptis explicuit. Edidit enim opera de hoc argumento duo, lucernam olentia, nempe *de Arte Cabbaliſtica*, et *de Verbo mirifico.* Et poſteriorem quidem tractationem *de Verbo mirifico* ante priorem edidit, qui epiſtolam praefixit Conradus Leon-

l) pag. 43.

m) Addendus tamen TRITHEMIVS de S. E. c. 920. p. 221.

n) Eas ipſe collegit et edendas tradidit Ioanni Hildebranto Reuchlinus, editionem procurauit Philippus Melanchthon, vterque praefatus eſt. Vidit prima editio lucem viuente Reuchlino Hagenoae 1519. 8. repetita Tiguri 1558. quam primam eſſe perperam tradit. IO. FABRIC. Hiſt. Bibl. ſuae P. I. p. 100.

Leontorius ad Iacobum Wimphelingium; ex qua diſcimus, *Capnionem, vt Hebraeorum ſecreta dogmata penetraret, multis annis enixiſſime laborauiſſe, atque omnem eorum bibliothecam euoluiſſe; hac ingenii et doctrinae felicitate et vbertate inductum ad ſcribendum dialogum ſe contuliſſe, in cuius libro primo omnia ſecreta philoſophiae explicet, in ſecundo Baruchiam Iudaeum omnia illa ſecreta nomina et portentifica et alia multa Hebraeorum enodantem confingat, in tertio fidem Chriſtianam ex praeſcriptis duobus approbans et demonſtrans omnia verba mirifica, ad nomen IESV ita applicet, vt illud ineffabile tetragrammaton iam effabile factum eſſe demonſtret.* Non enarrabimus prolixius argumentum, quod, qui librum ipſum conſulere detrectant, facile ex Maii [o] vel Io. Fr. Bvddei [p] recenſione haurient, ſed id modo monemus, in eo totum eſſe in iſto libro Reuchlinum, vt doctrinam Cabbaliſticam de nominibus diuinis, imprimis de tetragrammato, de Sephiroth et ſimilibus, ad Chriſtum Ieſum, applicet, et praecipue in hoc argumento tractando vti Cabbala verbali, ſiue exegetica, quae ex literularum ſignificatione, transpoſitione et huius generis aliis ratiocinia nectit. Hoc praeludio praemiſſo ipſam artem, quam vocabat, Cabbaliſticam aggreſſus eſt, et libris tribus adhibita itidem methodo dialogiſtica explicare tentauit, dedicauitque opus Leoni X, P. M. vt cauſſam illi ſuam commendaret [q]. Nouerat enim, quod ipſe in dedicatione tangit, *Pythagoricam philoſophiam a Mediceis, feliciter reſtitutam, et ſemina eius a Laurentio facta eſſe; haec*, ait, *ſub Leone filio in culmos ſurgere, vt ſpicas illius metere in omnibus linguis liceat, et ſibi quoque ſpicilegium relictum eſſe, conandumque, quid in eo ſtudiorum genere poſſet.* Ipſius autem verba hoc loco maxime notanda ſunt: *Italiae Marſilius Platonem edidit, Galliis Ariſtotelem Faber Stapulenſis reſtaurauit. Implebo numerum et Capnion ego, et Germanis per me renaſcentem Pythagoram tuo nomine dicatum exhibebo. Id tamen absque Hebraeorum Cabbala fieri non potuit, eo quod Pythagorae philoſophia de Chaldaeorum praeceptis initia duxit, quae patrum memoria diſcedens e magna Graecia rurſus in Cabbaliſtarum volumina [r] incubuit. Eruenda igitur inde fuerunt fere omnia. Quare de arte Cabbaliſtica, quae ſymbolica philoſophia eſt, ſcripſi, vt Pythagoreorum dogmata ſtudioſis fierent notiora.* Ex quibus eius verbis, quo conſilio ad philoſophiam acceſſerit, ſatis luculenter patet, id quod paulo accuratius explicari tractatio noſtra poſtulat. Et initio quidem cum in Gallia haereret, et apud Baſileenſes quoque viueret, Ariſtotelicae philoſophiae ſe tradidiſſe Capnionem, ex ſupra dictis notum eſt; ipſos autem Stagiritae libros eum euoluiſſe, et hoc pacto barbariem ſcholaſticae philoſophiae peroſum meliora et elegantiora quaeſiuiſſe, ex narratione eius, quam de

o) In vita Reuchl. pag. 431.

p) Introd. in Hiſt. phil. Hebr. §. 34. p. 251 ſeqq.

q) Prodiit Hagenoae 1717. fol. ſaepius recuſus, etiam cum Petri Galatini libro de Arcanis catholicae veritatis, et in Pistorii Coll. ſcript. Cabball.

r) Videtur reſpicere libros Cabbaliſticos a Pico redemtos.

de ſtudiis ſuis iuuenilibus dedit, nosque ſupra integram adduximus, conſtat. Vt autem ab Ariſtotele ad Pythagoram tranſiret, duplex eum commouebat ratio. Et primo quidem ſtudium gloriae, vt ſe velut literarum omnium vindicem, ac philoſophiae quoque veteris reformatorem orbi erudito demonſtraret, illum ad has partes amplectendas commouiſſe, eo minus dubitandum videtur, quo luculentius verba modo adducta ex dedicatione librorum de arte Cabbaliſtica hoc eius conſilium produnt. At iam occupauerant Ariſtotelicam philoſophiam in Italia viri ſummi, in Gallia Iacobus Faber, cuius libri cum Baſileae edi coepiſſent, probe vidit, fore, vt Germania breui ad natiuam Ariſtotelis philoſophiam ſine ſuo labore tranſiret. Cum autem Platonica partim a Ficino et ſocietate Mediceo-Platonica, cui ille praeerat, excoli coepiſſent, partim cum Pythagoricis ſatis arcte cohaererent, huic ſe ſectae deſtinare voluit, vt nouum ſe philoſophiae reformatorem Germanis ſiſteret. Deinde ad has ipſas partes amplectendas commouit eum notitia Ficini, et Pici, in quam occaſione Itineris Italici cum duce ſuo venerat. Ipſo enim in epiſtola ad Leonem X. refert, *Laurentium Medicem, cum intellexiſſet, Eberhardum principem ſibi colloquium cum eo exoptare, protinus peregrini dexteram perquam humaniter apprehendiſſe, omnesque quos ſecum habebat, domum ſuam duxiſſe, ac ſingula viſu digna oſtendiſſe, et inter ea bibliothecam inſtructiſſimam.* In conuictu autem et contubernio Laurentii cum eſſent viri doctiſſimi, et reliqui, qui Florentiae viuebant, has aedes velut Muſarum aliquod ſacrarium frequentarent, Capnio in notitiam et amicitiam Demetrii Chalcondylae, Marſilii Ficini, Georgii Veſpucii, Chriſtophori Landini, Philippi Valoris, Angeli Politiani, Ioannis Pici Mirandulani venit: quos partim honeſtiſſimis ſtipendiis ad iuuandas literas et philoſophiam Platonicam reſtaurandam Laurentium conduxiſſe, partim auctoritate, conſilio, precibus et exemplo quoque adduxiſſe, primo libro manifeſtum fecimus. Horum itaque amicitia inductus, cum Hebraicae quoque literaturae ſe addixiſſet, Pico imprimis quem Platonica cum Cabbaliſticis iungere nouerat, vſus eſſet, ſi Florentiae cum eo longius conuerſari licuiſſet [s]. Quo cum coram frui diu non poſſet, vt ex Pici epiſtola ad Reuchlinum conſtat, libri Pici Reuchlino commendati ſunt, ipſo Pico per Ioannem Straehlerum, quem cum fratre Dionyſio aliisque iuuenibus Germanis Florentiam ad excolendas literas miſerat, Reuchlini amicitiam exoptante. Hos cum legiſſet, vidiſſetque Picum librorum Cabbaliſticorum, licet vel ſpuriorum, vel ſaltem miſere interpolatorum auxilio, miram veteris, quod ſibi perſuade-

s) Scribit enim Picus ad Capnionem, anno 1505. „ſe incenſum diu fuiſſe animo cognoſcen„di eius, eumque in Germania conueniendi. Ex quibus verbis patet, Picum eum non vidiſſe. Aſt in Epiſtola Straehleri ad Reuchlinum 1491. ſcripta narratur, Picum cum is Reuchlinum illi commendaſſet, ſtatim dixiſſe: „Eſtne is, qui ſu„periori anno penes me fuit, aliqua de Orpheo „interrogans, ſi recte memini". Quae aut plane ſibi non conſtant, aut dicendum, Reuchlinum diu vti Pici conuerſatione non potuiſſe, huncque illius poſtea ita oblitum fuiſſe, vt eum de facie amplius non nouerit, adeoque in Germania eius inuiſendi deſiderio flagrauerit, quod in eodem philoſophiae genere occuparetur.

ſuadebat, philoſophiae Hebraicae cum Pythagorico-Platonica concordiam detexiſſe, cum quadam vehementia ad huius philoſophiae ſtudium raptus eſt. Id quod verum eſſe deprehendent, qui libros eius ſupra laudatos cum cura et attentione inſpicient. Ita vero nouum philoſophiae genus ſe reſuſcitare poſſe ſperabat. Philoſophia enim Pythagorico-Platonica, quam academia Laurentiana Florentiae reuocauerat, cum Cabbaliſtica commixta haud fuit, quem ſyncretiſmum Picus primus inſtituit, vt *Tomo tertio* dictum. Non abludit tamen prorſus a veriſimilitudine, Weſſeli conuerſationem et praecepta, quibus Lutetiae gauiſus erat Capnio, primos amoris huius philoſophiae Pythagoreo-Platonico-Cabbaliſticae igniculos in eo accendiſſe. Eum enim contemta ſcholaſtica philoſophia, Platonicam elegiſſe, Hebraicaeque linguae peritum fuiſſe, in eius vita oſtendimus. Verum autem, Cabbaliſticae philoſophiae primam notitiam certam Reuchlinum ex Pici ſcriptis hauſiſſe, Pythagoream in Italia ideo deperiiſſe, quod ad eius ſtudii amorem in itinere inflammaretur. Id quod vel inde conſtat, quia per amicos, praecipue Straehlerum ſuum, libros Pythagoricos et Platonicos ex Italia magnis ſumtibus ſibi apportari curauit; quibus poſtea Cabbaliſticos nonnullos, quos legere ob Linguae Hebraicae peritiam ipſe potuit, adiunxit. Ex his vero, quae ipſa ſcriptorum Reuchlini philoſophicorum lectio ſatis luculenter confirmat, iudicium de hoc, quod inter Germanos reſuſcitatum iuit, philoſophiae genere fieri facili negotio poteſt. Nempe Graecos quidem philoſophorum fontes Reuchlinus legerat, accenſus ad id ſtudium cohortatione Graecorum, quos praeceptores habuerat. Cum autem in Italiam eſſet delatus, et contemtis Ariſtotelicis ob rationes adductas, aliam ſectam veterem hactenus ſepultam reuocare in vitam ſtatuiſſet, ad Pythagoream aduertit animum, cuius hactenus myſteria nemo in apricum produxerat. Ita vero ſectam elegit, cuius nulla ſapientiae ſuae monumenta extabant, ſed cuius opiniones apud alios exquirendae et quaſi exſculpendae erant. Has itaque dum venari cupit, cum legiſſet, Pythagoram ſua a barbaris accepiſſe, philoſophiam Chaldaicam, Aegyptiacam, Thracicam, id eſt Zoroaſtream, Hermeticam, Orphicam, et quam harum parentem eſſe credidit, Hebraicam conſulendam ſibi eſſe credidit. Hoc praeiudicio occupatus Florentiae, Picum Ficinumque conuenit, atque de hoc philoſophiae genere, cum illis ſermonem miſcuit. Straehlerus enim, cum Reuchlinum Pico commendaſſet, ad illum ſcribit, ſtatim Picum quaeſiuiſſe, an is eſſet, qui ſuperiori anno (ſcripta haec ſunt anno M CCCC XCI,) penes ipſum hic fuiſſet, aliqua de Orpheo interrogans? Cumque ex Italia ad patrios lares rediiſſet, libros Plotini, Platonis, Ficini et Pici ſibi per Straehlerum coëmi curauit [t]. Ita vero dum apud Florentinos nouam electae ſectae philoſophiam quaerit, ab eis in easdem ſyrtes inducitur, in quas ipſi incauti ceciderant. Suo enim loco inuictis rationibus demonſtratum eſt,

t) Epp. p. 45.

eſt, Coſmum Medicen et filios, captos elegantia et ſuauitate philoſophiae Platonicae, quam Graeci monachi nonnulli in Italiam aduexerant, eam miro ſtudio propagauiſſe, excitataque ſchola Platonica viros doctos, maxime Ficinum, excolere iuſſiſſe. Nemini autem, qui hiſtoriam Platoniſmi Graeci poſt C. N. a nobis *Tomo ſecundo* fuſe expoſitam attente legerit, ignotum eſſe poteſt, eam philoſophiam a veteri Pythagorica et Platonica mire defeciſſe, et in innumerabilium opinionum toto inter ſe coelo diuerſarum ſyncretiſmum coaluiſſe, maxime vero ab Orientali et Aegyptiaca philoſophia, qualis circa tempora nati ſeruatoris floruit, miſere corruptam fuiſſe. Eam autem cum in Aegypto caput primitus extuliſſet, a Iudaeis quoque receptam patriisque et domeſticis traditionibus inepta conciliatione, vel corruptione potius attemperatam fuiſſe, hacque ratione arcanam illam Cabbaliſticam philoſophiam genuiſſe. Tum Ammonium, Plotinum, et reliquam Alexandrinae Scholae cateruam nouo ſectae habitu ornatam ad Chriſtianos per Origenem transtuliſſe, a quo eam monachi illi egregie fauentes didicerint. Ita vero dum haec philoſophia ſyncretiſtica et ſpuria in Italiam allata eſt, fumum ea vendidit iactando, ſe veterem Zoroaſtream, Hermeticam, Orphicam philoſophiam eſſe. Et hanc Florentiae doceri, de ea ſcripta Platonicorum in academia Medicea viuentium tractare noſter audiuerat: haec itaque legit, et ſic Pythagoricam ſe philoſophiam didiciſſe credidit. Cum autem Picum Cabbaliſtica myſteria ex libris magnis ſumtibus coëmtis hauſiſſe percepiſſet, auide in eius ſcriptorum lectionem incurrit, ratus, ita ſe, quae ex Platonicis deſumi non poſſent, a Cabbaliſtis recte petere poſſe, eo quod ab Hebraeis ſua myſteria didiciſſe Pythagoram plerique ſtatuerent. Itaque Cabbaliſtica philoſophia velut claue vſus eſt, ad ea reſeranda, quae a Platonicis de Pythagora tradi credebat, imitatus exemplum Pici, quem in Linguae Hebraicae cognitione antecellebat, et cuius libris hodegi inſtar vtebatur. Ita vero nouo praeiudicio corruptus, nouo errore Reuchlinus infectus eſt. Picus enim cum nec verum Platonici ſyſtematis, quale Alexandriae Athenisque, a ſeculo III viguit, ſenſum attingeret, nec Cabbaliſtarum opinionem ſinceram percepiſſet, deceptus libris ſpuriis et ad Chriſtiana placita ſtulta temeritate inflexis; ea pro Pythagoricis, immo Zoroaſtreis quoque, Hermeticis et Orphicis habuit, quae ſyncretiſtarum iſtorum ingenia nugiuendula excogitauerant. Cum his vero vbi Cabbaliſtica ſua comparauiſſet, magnam inde inter Chriſtiana myſteria et placita Pythagorico-Cabbaliſtica concordiam ſe detexiſſe gloriatus eſt, reuera deceptus et decipiens; nam nec Pythagoream, nec veterem barbaricam, multo minus veterum Hebraeorum ſapientiam pro theſauro cuſtodiebat, ſed Alexandrinorum recentiorum ſomnia, mire hac quoque ratione adulterata, quia exegeticam Cabbalam cum philoſophica confuderat, et luſus ingenii ex literulis neſcio quae myſteria exſculpentis cum ſyſtemate Iudaeorum Aegyptiaco miſcuerat. His dum veſtigiis inſiſtit Capnio, dum Cabba-

baliſtas interpretes facit Pythagoreae philoſophiae, dum Cabbaliſtica placita cum exegeticis Cabbaliſtarum nugis confundit, dum ineptam inter Chriſtiana dogmata et Pythagoreo-Platonico-Cabbaliſtica concordiam aſſerit, miſcet quadrata rotundis, et nec Pythagoream, nec Platonicam, nec Cabbaliſticam philoſophiam, nec Chriſtiana myſteria pura tradidit. Fatemur itaque, Reuchlinum, cui in reſtaurando philologiae ſacrae ſtudio primas concedendas eſſe, lubenter concedimus, praeclare quidem hoc nomine de literis, et noſtra quoque Germania meruiſſe, at parum attuliſſe ad philoſophiae incrementa, ſed eam potius iſto inepto ſyncretiſmo corrupiſſe. Videturque Reuchlinus de ſucceſſu optato ipſe deſperauiſſe, praeter libros enim de verbo mirifico et arte Cabbaliſtica, qui prodromi inſtar eſſe debebant, et viam parare ad philoſophiam Pythagoricam, nihil eius argumenti amplius in vulgus edidit. Quamuis veriſimile quoque ſit, lites monachorum et theologorum ipſi intentatas in cauſſa fuiſſe, vt ab hoc ſtudiorum genere ſe contineret, quod ſuſpicio ἑτεροδοξίας ex obſcuro et aenigmatico philoſophiae genere facile poſſet augeri. Certe, qui eum ſectaretur, ſi paucos excipias, qui tamen ipſi ex aliis quoque fontibus biberunt, habuit neminem: quamuis vix negandum eſſe videatur, eius atque Pici exemplum excitauiſſe nonnullos, vt philoſophiam quandam Pythagorico-Platonico-Cabbaliſticam comminiſcerentur, licet hypotheſibus a Capnione diuerſi. Tales enim fuerunt Franciſcus Georgius Venetus et Henr. Cornelius Agrippa, qui decedente Capnione in hoc theatro comparuerunt, de quibus iam porro agendum.

Franciſcus Georgius Venetus.

§. V. Eiusdem commatis philoſophiam excolendam ſibi delegit, ſine dubio Pici et Reuchlini exemplo excitatus FRANCISCVS GEORGIVS VENETVS. Qui obſcurus manſiſſet, niſi paradoxis aſſertis ex hac philoſophia deſumtis reprehenſionem virorum doctiſſimorum incurriſſet. Pauca de eius vita ſunt, quae adduci ſolent; obſcurum enim vitae genus delegit, Franciſcanorum ordini regularis obſeruantiae addictum, vnde eius memoriam recoluit LVCAS WADDINGVS [u], qui de eius vitae circumſtantiis pluribus videndus. Id nos hoc loco monendum exiſtimamus, falli pleroſque MOLANVM in *Bibliotheca eccleſiaſtica* mſc. cuius verba repetiit AVB. MIRAEVS [v], POSSEVINVM, WHARTONVM [w], OLEARIVM [x] aliosque, qui obiiſſe Georgium, ſiue de Georgiis, vt nonnullis vocatur, anno MDX dicunt. Vixiſſe enim adhuc an. MDXXXII, ex epiſtola amici ad H. CORN. AGRIPPAM [y] conſtat, in qua his verbis mentio fit Georgii: *Hoc amplius nolo te ignorare, me in itinere meo Italico Patauii conueniſſe P. F. Georgium Venetum, qui librum de Harmonia mundi conſcripſit, qui cum iturus eſſet Venetias, conferre eumque alloqui breuiſſimo colloquio mihi licuit. Qui quidem poſtquam de te et de noſtris ſtu-*

u) De Script. Ord. minor. p. 119. conf. HENR. WILLOTI Athenae Franciſc. p. 127. 138.
v) Auctar. de S. E. c. 497. p. 92.
w) Ad Cau. Hiſt. lit. S. E. p. 151.
x) De S. E. p. 259.
y) L. VII. T. II. Oper. p. 1030.

ſtudiis mentionem feciſſem, mirum in modum ingenio tuo gauiſus eſt, mihique pollicitus eſt, quicquid poſſet, in rem meam facturum libentiſſime, ſeque mea hac cauſſa me Venetiis ſeptem menſes expectaturum. Illud et quidem mihi affirmauit, eos Hebraeos libros, quos tu et ego tantopere et cupimus et perquirimus, apud ſe eſſe, neque eos mihi negaturum, verum legendos non autem exſcribendos, cum id praecipue cauſſaretur, rem nimis longam et difficilem fore[z]. Sed et anno MDXXXVI adhuc ſuperfuiſſe, ex dedicatione *Problematum* ad Paulum III, P. M. patet; ille enim anno MDXXXIV pontificium diadema ſuſcepit, et liber biennio poſt prodiit. Fuit vir portentoſi ſubtilisque ingenii, at quod euagantis magis imaginationis ſomnia notum fecere, quam iudicii accuratio; ceterum lectione gaudebat vaſta, et cum in Platonicorum, tum in Cabbaliſtarum et Rabbinorum ſcriptis exercitata. Verum cum inepto Pici praeiudicio ſeductus, in his libris veterem Hebraeorum ſapientiam latere crederet, neque tamen veras ſyſtematum horum rationes intelligeret, mire omnia peruertit et confudit, et ſui ingenii commenta aliis ſuppoſuit. Quae cum venerandam priſcae ſapientiae doctrinam ipſi referre viderentur ad explicanda dogmata Chriſtiana, multa quidem ſed inepta diligentia has nugas retulit, hocque nomine paſſim viris doctis vapulauit. Ita enim de eo Sixtus Senensis[a]: *Fr. Georgius Venetus ordinis Minorum regularis obſeruantiae, cuius extat inſigne opus de harmonia mundi, vir Platonicae philoſophiae cultor, ſacrarum literarum ſtudioſiſſimus, et varia multorum auctorum lectione imbutus, edidit in ſelectiores quoſdam locos totius diuinae ſcripturae problematum libros octo, eruditos quidem, ſed ob Platonicas et Talmudicas quaſdam opiniones, quibus hinc inde reſperſi ſunt, cenſura graui ac diligenti dignos.* Quam cenſuram exercuit quoque in hunc Georgii librum *Index expurgatorius*[b], qui loca a veritate deuiare viſa obelo confixit. Duplici vero labore, praeter alios, de quibus alibi dicendum[c], in hoc philoſophiae genere eminere cupiens, reprehenſionem magis virorum doctorum incurrit, quam laudem meruit, nempe *Harmonia mundi* et *Problematum in ſcripturam ſacram, tomis ſex.* Et prius quidem ſcriptum, *de Harmonia mundi totius Venetiis* primo prodiit anno MDXXV, Clementi VII inſcriptum, et a Pariſienſibus recuſum eſt[d]; poſterius itidem *Venetiis* MDXXXVI lucem vidit, repetita poſtea apud Pariſienſes editione[e]. Quod cum toties offendere in veritatem catholicam videretur, pars ea, quae ad Geneſin ſpectat, a Marinno Mersenno ſubtili doctoque commentario excuſſa et confutata eſt.

z) Fuiſſe hos libros Cabbaliſticos, ex fine Epiſtolae patet, vbi mentio fit Cabbalae Samuelis.

a) In Biblioth. S. conf. Colomes. Ital. Orient. p. 39 ſeq. Agrippa Epiſt. L. VII. ep. 26. vbi eum commendatiſſimae doctrinae virum ſalutat.

b) Vid. Index Hiſpanicus p. 406-421.

c) Scripta Georgii enumerant Waddingvs l. c. Fabr. Bibl. Lat. mediae T. III. p. 101. vbi enarratis addi debet Georgii Promtuarium rerum theologicarum Paris 1564. editum, vid. Cat. Biblioth. Vffenbach. P. I. p. 761.

d) An. 1543. Vid. ibid.

e) 1574. 1621. 4.

eſt [f]. Qui recte monet, opus hoc Platonicorum et Cabbaliſtarum placitis plane abundare. Hoc enim philoſophiae genus ſequendum ſibi Georgius ſtatuit, vnde recte inter Cabbaliſticos philoſophos numeratus eſt a D. G. MORHOFIO [ff], licet et theoſophicis annumerari potuiſſet, vt ex dicendis conſtabit, eo quod diuiniorem quandam philoſophiam incruſtare voluit, non inepte, ideo a P. POIRETO [g] inter praecurſores Iacobi Boehmii relatus. Et in dedicatione quidem *Canticorum de Harmonia mundi* Ariſtotelicam ſe ſequi philoſophiam in naturalibus profitetur, verum hoc ideo tantum Georgium ad pontificem cauſſatum fuiſſe, ne eum paradoxis aſſertis adeo offenderet, ex totius libri lectione intelligitur, in quo Peripatetica male cum Platonicis et Cabbaliſticis cohaerent. Qui cum rariſſimus ſit, exemplum autem luculentum exhibeat, quo vultu hoc philoſophiae paradoxae genus ſub initio ſeculi XVI in vulgus exierit, ea quae reliquis extantiora ſunt, in gratiam Lectoris more noſtro ſtrictim exhibebimus [h]. Ita vero Georgius ſtatuit:

I. Numeris omnia diſpoſita ſunt, nam cognati ſuperis ad coeleſtia familiariter conſcendunt, rurſusque, cum ſenſibilibus domeſtice agunt, et inde diuerſos modos diuerſasque naturas innuunt [i]. Ita Georgius κυρίαν δόξαν huius ſectae explicans, luculenter prodit, ſyſtema emanatiuum, quo ſuprema infimis connectuntur, et combinantur, cardinem caputque philoſophiae ſuae eſſe; nec id alienum eſt a philoſophia Orientali, Aegyptiaca, et Alexandrinorum Platonica ſiue eclectica, quae hoc principium multis rationibus ſibi vindicauit, vt *Tomo ſecundo* dictum et ex IAMBLICHO conſtat. Inde, qua ratione Georgius Platonicos ſequutus ſit, definiri poteſt, ipſum enim Platonem hanc emanationem ad ſola intelligibilia retuliſſe, nec ad ſenſibilia extendiſſe, ex iis, quae de eius phyſiologia ſuo loco diximus, manifeſtum eſt.

II. A ſanctis viris diuino lumine colluſtratis de Deo diſcere poſſumus, quae de mundo tractanda. Viri autem ſancti, qui in diuino et humano inſtrumento circa penetralia perſonuere concordes, Hebraei ſunt, et quidem ex iis, qui verum Meſſiam ſecuti ſunt Paulus Ioannes, Dionyſius Origenes, ex externis Pythagoras, Plato &c. [k] Satis clare hoc aſſerto Georgius prodit, quibus auctoribus ſapientiam ſuam debeat, et quas ſectae ſuae origines adſcribendas eſſe putet? Nempe veteri praeiudicio corruptus ab Hebraeis ad Platonicos omnem philoſophiam defluxiſſe ſtatuit, adeoque ex Pythagorico-Platonicis et Iudaicis ſcriptis eam optime hauriri poſſe ſibi perſuadet. Qua ratione oſtendit quoque, cur hanc ſectam Platonico-Cabbaliſticam plerique appellari voluerint.

III. Deum

f) Adiectum hoc examen Problematum Georgii Commentario eius in Geneſin longe rariſſimo, qui prodiit Paris 1623. fol.

ff) Polyhiſt. T. II. L. II. P. I. c. 3. §. 7. p. 165.

g) De Principiis et characteribus myſticorum p. 173. conf. Io. FR. BVDDEVS Iſag. in Hiſt. theol. L. II. c. 4. p. 690.

h) Summam libri exhibent quoque Obſeru. Hal. Lat. T. II. obſ. 16.

i) p. 340. Prooem. Cantici I.

k) Cant. I. Tono II. c. 7.

III. Deum eſſe certo ſcimus; et ratio quoque cognoſcit, ex rerum quarumuis foecunditate, Deum eſſe foecundiſſimum [l]. Huic potiſſimum argumento emanationis ſiue euolutionis ſyſtema, quo tota Cabbaliſtica quinimmo Alexandrina quoque philoſophia nititur, inaedificaſſe videtur; ſumit enim Deum non vt cauſſam modo efficientem foecunditatis, ſed etiam vt ſubiectiuam immo formalem quoque. Inde Deum, aſſerit mirandum in modum concinnum eſſe, quod per Pana ſignificare voluerint ethnici: eſſe enim vnum. Quibus vnum illud Cabbaliſticum Enſoph, ſiue infinitum fontem omnium emanationum, et Platonicorum ſequiorum Deum primo-priorem et ἀπάτωρα ſatis clare innuit.

IV. Deus vnus ad intra ſemet intelligendo produxit filium, ex quo amor producitur vtrumque eum colligans; et mundus extra ſe, qui ita comparatus eſt, vt philoſophi non habeant, vnde eum productum non eſſe probent [m]. Viden', vt emanationem filii, ſiue Adam-Kadmon, et λόγου Platonici cum mundi productione emanatiuo coniungat? Hanc tamen creationem vocat [n].

V. Dogmatum metaphoris et aenigmatibus occultandi contegendique ratio inualuit propter paucitatem hominum purorum ac ſanctorum [o]. Ita patrocinium emendicandum erat ineptis allegoriis Cabbaliſtarum, Orphicorum, Hermeticorum et ſimilium nugatorum Alexandrinorum, quos praeceptores Georgius habuit.

VI. Ad concordiam perduci poſſunt philoſophi diſſonantes, ſi cognoſcant et colant vnicum mundi auctorem eundemque liberum [p].

VII. Conueniunt ſapientes in aſſignando geniturae mundi ſpatio, quod puncto temporis circumſcribitur ob Dei infinitam potentiam: numerus autem ſenarius fabricae et ſeptimus dies requiei addictus eſt, quia iſte eſt primus numerus perfectus, quippe qui reſultat ex partibus aliquotis combinatis, nempe 1.2.3. quarum quaelibet combinata ſenarium conſtituit, v.g. ſexies vnum, ter duo, bis tria; et quia optimus eſt ad mundi fabricam, conſtatque ex proportione dupla, quae diapaſon facit. Huic numero nil deeſt, nec ſupereſt, vti nec quicquam Deo et mundo: immo idem eidem mundi fabricae ex figura trigona quoque competit. Nam is eſt a tribus, qui tendunt in vnum finem, quod fit per binarium, nempe materiam; quae in vnum reduci cupit per formam, ternarii imaginem [q]. Mutuum accepiſſe hanc numerorum ad mundi origines explicandas doctrinam Georgium a Platonicis ex *Theologumenis Arithmeticis* et IAMBLICHI *Introductione in* NICOMACHI GERASENI *Arithmeticam* conſtare poteſt. Sed cum ad faciendum fucum Ariſtotelica nonnulla admiſcere vellet, totum illud dogma corrupit, et doctrinam de forma et materia inepte applicuit. Longe enim aliud volunt iſta Peripatetica, ad quorum tamen conſenſum prouocat [r]. VIII.

l) c. 4. m) c. 6. 7. n) c. 11. o) c. 8. p) c. 9. q) c. 10. r) c. 14.

VIII. Vnum per viginti ſeptem diſtenditur vnitatis harmonia, quae in multitudine reperitur. Nam ſunt ſeptem et viginti prima rerum productarum genera, in tres nouenarios deſtincta, ſupercoeleſtem videlicet, coelicum, et elementarem, in quos deſcendit Deus, vnde ex vna ennade ad aliam ordinatis gradibus conſcendendum eſt ad archetypum omnis conſonantis parentem [s].

IX. A Deo trino, tanquam ternario ſimpliciſſimo diſtributae ſunt ternario quadrato ſeu ſuperficiali tres enneades, vt ſint nouem intelligentiarum ordines, nouem coeli, nouemque genera generabilium et corruptibilium: ternario autem cubo complentur omnes ſimul enneades [ſ].

X. Angeli quoque per nouenarium ſimplici ternario correſpondentem diſtribuuntur, ita vt Deo proximi, ternarii ſimpliciſſimi imaginem maxime gerant, ſequentes duplato et vltimi tertiato concludantur. Per hunc tripartitum angelorum ordinem Deus ad nos deſcendit, et nos viciſſim ad Deum aſcendere poſſumus. Inferiora enim perficiuntur et illuminantur a ſuperioribus intelligentiis, adeo, vt nos angelis primum ſtipati expurgemur, expurgati archangelicae tradimur curae et principes euadamus, quibus adeſt terror diuinus a principatibus adipiſcendus, virtutum decus a virtutibus praeſidium contra poteſtates aëreas a poteſtatibus, dominium affectuum a dominationibus: donec ad Deum conuerſi ipſi ſoli vacemus, quod fit memoriam ſupra coeleſtium per thronos retinendo, contemplandoque ea, illuſtratione Cherubica amoreque Seraphico [ſſ]. Veſtigia haec clariſſima ſunt καθάρσεως in Orientali philoſophia contra poteſtates malas per angelorum circulos et emanationes ſucceſſiuas aſcendendo conſequendae, quam poſtea Alexandrini quoque receperunt, ex quorum ſcholis poſt Origenem Chriſtianae doctrinae hanc labem intulit Pſeudo-Dionyſius, quem potiſſimum auctorem ſecutus eſt Georgius.

XI. Planetae inferioribus ſuppeditant bona et mala, ea tamen lege, vt mala proueniant, non ex influentium malitia, ſed recipientium diſpoſitione praua [t].

XII. Secundo ternario quadrato Deus coelos nouem, tertio quatuor elementa produxit, quae quaternario numero diſtributa ſunt, quia is eſt omnium numerorum radix et exordium, continetque omnem muſicam conſonantiam [u].

XIII. Haec elementa reperiuntur in omnibus mundanis membris, lapidibus, metallis, plantis, animalibus, immo et in coeleſti, ſupercoeleſti et archetypo [v].

XIV. Per elementa in Deo intelliguntur ſeminaria rerum et producendorum ideae et origines: in angelis diſtributae poteſtates, in coelo virtutes quaedam, in natura rerum ſemina, in mundo hoc inferiore craſſiores formae [w].

XV. Principes angeli a Deo tantummodo deſtinantur, et aliis delegant ſua munia, vt primum mobile a primo motore tantum circumuoluitur.

s) Ton. III. c. 1. ſ) c. 2. ſſ) c. 3. t) c. 7. 8. u) c. 6. 12. v) c. 14. 15. w) c. 16.

uitur. Sequitur in angelorum claſſibus muneribusque deſignandis Pſeudo-Dionyſium, ita tamen, vt Ariſtotelicarum intelligentiarum ſyſtema ſimul intrudat, id quod ſatis prodit, quam inepto cuncta ſyncretiſmo miſcuerit. Licet enim emanationem quandam illud inuoluat, id tamen reſpectu magis fit cauſſarum finalium, quam efficientium et effectorum: et non plures quoque ſunt intelligentiae, quam ſunt ſphaerae, quibus praeſident: quo omnis daemonologia et pneumatologia Georgii euertitur. Aut itaque verum ſyſtematum diuerſiſſimorum ſenſum non aſſecutus eſt, aut dicis tantum cauſſa, et vt videretur ὀρθοδοξώτερος Peripatetica Platonicis et Cabbaliſticis immiſcuit.

XVI. Omnes enneades in ſuo decimo conueniunt. Enneas rerum corruptibilium in hominem, coelorum in empyreum; angelorum in Chriſtum tendit [x].

XVII. Heptachordum Platonicum animae conuenit ideo, quia, etſi in ſe ſit vnicum, multiplex tamen euadat deſcendens ad inferiora, iterumque ad ſe reuerſa quaſi componatur et reuniatur [y].

XVIII. Identitas omnium rerum exiſtentium in opifice muſica proportione declaratur: alteritas rerum productarum, arithmetica, alteritatum vnio geometrica [z].

XIX. Geometrica proportio ſubſtantiarum comprehendit multitudinem, harmonica eſt ratio vnionis: Arithmetica alteritates primas, medias, et vltimas in vnum complicat.

XX. Septem limitibus mundi et animae negotium conſtat: primus notat animae praerogatiuam, quippe eandem cum opifice continentis vnitatem, aut quia in intellectu primo ſuum caput collocat. Secundus limes progreſſum innuit animae a Deo; tertius egreſſum ad eundem, quartus egreſſum ex ſe ipſa, quintus retroceſſionem ad ſe, ita vt proceſſus a ſe ipſa annectatur progreſſui quem facit ab eo, qui eandem praecedit: et regreſſus ad ſe ipſam a regreſſu ſui ipſius ad praecedentem ipſam opificem dependeat: vltimi limites, qui ex ſolidis conſtituuntur, conuerſionem docent corporum, quibus annectitur ipſa anima [*].

XXI. In principio vnam ex vniuerſo accepit opifex portionem: quam duplauit, dum materiam informari iuſſit: ad quam lemmatis proportionem habebat: quadruplicauit autem, dum in elementa diſtincta effudit, quae octuplatur compoſita profundens et viuificans: ſed hoc per vim foemineam. Ex imparibus autem, tanquam ex vi maſculina, omnia eadem ſerie replet, vsque ad ſuum cubum, perfectam videlicet harmoniam. Replet autem interualla diapente, ad diuina genera reſpiciens, diateſſaro ad daemonum genera et particulares animas, quibus ſphaeras plenas eſſe dicunt. Tonis vero replet, ad brutales animas deueniens: quae comparatio eſt tertii ternarii ad cubum dualitatis: lemma autem ad corporale et vegetatiuum attendens vsque ad metalla, lapides et infima quaeque genera [a].

 XXII.

x) Ton. IV. c. 33.
y) Ton. V. c. 9. z) c. 11. *) c. 9.
a) Ineptam allegoriam a monochordi diuiſione deſumtam proſequitur c. 13 ſeq.

XXII. Deus vita tota omnium ſecundum quandam portionem ſe communicat, vni quidem in proportione ſeſquialtera, alii in proportione ſesquitertia, alii in ſesquioctaua, alii in ſesquiſexta decima; vnde diapente, diateſſaron, tonus et lemma reſultant [b].

XXIII. Per numerum autem intelliguntur formae rerum ſpecificae, ſeu medium arithmeticum: per menſuram vires vnicuique rei praeſtitae, ſeu medium geometricum: per pondera grauia elementa aut rerum inclinationes in bonum et malum, ſeu medium muſicum [c].

XXIV. Omnes iſti tres nouenarii continentur in ſupremo nomine Dei et ab eo emanant [d]. Totum hoc Cabbaliſticum et Alexandrinum quoque eſt, et fontem emanationis indicat, quam clauem totius ſyſtematis Pythagorico-Platonico-Cabbaliſticae ipſa haec Georgii verba ſuppeditant.

XXV. In homine congeſta ſunt incredibili et miro artificio omnia, quae a Deo emanarunt in totum mundum [e].

XXVI. Homo vinculum eſt rerum omnium, quarum circulus apertus fuit, vsque dum Chriſtus aſſumeret humanam naturam: habetque proportiones menſurarum, vt mundus ſesquioctauam, ſesquitertiam, duplam, ex quibus toni diateſſaron, diapente, diapaſon reſultant.

XXVII. Omnia includuntur in homine, nam et elementa in eo multo, quam alibi elegantius et concinnius ordinata reperiuntur, vtpote donato vita meliore et diuina: reſpondent autem elementis eius partes viuaciores v. c. oculus igni, aures aëri, olfactus et guſtus aquae, tactus terrae; ex compoſitis conueniunt oſſa eius lapidibus, humores metallis, inteſtina mineralibus, caro et ſanguis plantis, ſenſus, imaginatio, affectus &c. animalium virtutibus. Ex his veterum mens de transmigratione poteſt intelligi [f].

XXVIII. Etiam qualitates in corpore humano conueniunt cum planetis et octauo coelis, e. g. atra bilis Saturni, ſanguis Iouis, ignei impetus Martis, rubea colera ſolis, aëreus calor Veneris expreſſam ſatis gerunt imaginem. Cor quoque reſpondet primo mobili, et libertas animi ibi reſidens [g]. Haec ad minimas ineptias explicat Georgius, et quae ſingulis ſtellis competant membra hominis, qui morbi, quae affectiones praeternaturales, quae temperamenta vitia et virtutes inde conſequantur, quae figurae externae imprimantur, et ſimilia ex nugaciſſimis aſtrologorum commentationibus proſequitur.

XXIX. Omnia fabricata praeexiſtunt in artifice, et omnia habent in archetypo aliquid, cui reſpondeant [h].

XXX. Materia primo actui, Deo ſummo, reſpondet, foecundiſſimo omnium ex elementis aqua filio; ardor Spiritui S. congruit et aër, quia connectit patrem et filium. Tanta haec omnia explicat allegoriarum abſur-

b) c. 15. c) c. 16. d) c. 18. e) Ton. VI. c. 1. f) c. 5. 6. 7. 8. 9. g) c. 20. 21. h) Ton. VII. 1.

ſurditate et ineptientis ingenii leuitate, vt hoc loco recenſeri amplius cum taedio lectoris non mereantur.

XXXI. Deus omnia complet flatu et vita ſuauiſſima, licet ea harmonia mente expurgata tantum percipiatur. Cooritur ea plenitudo ab vno, a quo omnia profecta ſunt, nempe a Deo [i].

XXXII. In Deum omnia tendunt: omnia enim eo abeunt, vnde nata ſunt, idque fit vel naturali vel libero, vel ſupernaturali et diuino appetitu, qualis in homine eſt, ab illa portione ſuperiori ortum ducens [k]. Δόγμα χαρακτηριστικὸν hoc eſſe ſyſtematis emanatiui, ex quamplurimis exemplis ex omni philoſophorum orbe hactenus collectis explicatisque notum eſt; adeoque ex illo quoque de Georgii philoſophia iudicandum.

XXXIII. Per numeros ſenarios exiuimus ex Deo reuertimurque in Deum [l]. Haec inepta et frigida allegoria ad ſex opera et dies creationis applicat, et ſeptima nos quieſcere in Chriſto docet. Sex quoque mundi aetates inde exſculpit, quas hic prolixius perſequi, operae pretium haud eſt.

XXXIV. Coeli quoque in ſua reuolutione diapaſon perfecte efficiunt, dum redeunt ad punctum, vnde proceſſerunt [m].

XXXV. Concentus coelorum tam ex diſtantia, quam ex conſonantia motuum cooritur [n].

XXXVI. Idoneae intelligentiae ſingulis coelis praepoſitae ſunt, et quia omnia ab vno influxum recipiunt, omnia velut gradatim in eundem quoque deducuntur [o]. Genuinus hic ſyſtematis emanatiui ordo eſt, quem ab Alexandrinis Platonicis et Cabbaliſtis didicit Georgius. Et haec quidem in cantico primo expoſuit philoſophus παράδοξος; in ſecundo ſequentia occurrunt:

XXXVII. Chriſtus et Meſſiah eſt Dei ſapientia et verbum omnia ratione ideali continens, et homo exiſtens omnia inferiora actu complectens [p]. Theſi hac ſatis accurate λόγον Platonicorum et Adamkadmon Cabbaliſtarum Chriſtianae doctrinae inepte affrictum exprimit. Hic enim filius Dei medium emanatiuum eſt, per quod inferiora omnia, quae actu comprehendit ex ſupremo Deitatis fonte deriuantur. Ex quo vno aſſerto clariſſime pateſcit, quam miſere Chriſtianum myſterium ὁμολογουμένως μέγα Georgius peruerterit: qui tamen Cabbaliſticos, Theoſophicos et huius furfuris philoſophaſtros alios ſibi habet conſentientes. Quae attento lectori et Cabbaliſtici atque Orientalis itemque Alexandrini ſyſtematis ſuo loco in clara luce poſiti gnaro prodere poſſunt, ex quo fonte profluxerint.

XXXVIII. Omnia diuini quid habent, imprimis homines, et inter hos redemtor, quippe cum quo ſe communicare maxime Deo libuit: cum vero Deus tanto magis quem reddat Deum, quanto eum magis ſecum vnit, mirum non eſt, Meſſiam dici poſſe Deum, cum ei ſe ea plenitudine prae-

i) Ton. VIII. c. 1. k) c. 3. l) c. 8. m) c. 14. n) c. 15.
o) c. 20. 21. p) Ton. I.

buerit [q]. Nihil hoc a filio Dei Cabbaliſtico, plurimum vero a Chriſtiano differt. Clariſſimis enim verbis, quam ei diuinitatem tribuat, ita eloquitur: *Vt honorificentiſſimo liberatori deberent redemti, angeli et homines, omnia quae in ipſis contenta, conueniens fuit, vt liberator, cui omnia manciparentur, omnium eſſet excellentiſſimus: quod fieri nequit, niſi per magis participatam diuinitatem.*

XXXIX. In hoc verbo continebantur omnia, antequam in proprias formas explicarentur, et quidem omnia etiam in numero, pondere et menſura, nempe in ideis [r].

XL. Sunt autem ideae, formae, ſpecies, exemplariaque rerum aeterna in mente diuina ſemper exiſtentia, et antequam res fierent, vt ab eis tanquam a propriis ſigillis vnumquodque ſubiectum imprimeretur [s]. Ex his habemus formam et eſſe ſpecificum, pondus et menſuram [t].

XLI. Rerum itaque omnium harmonia a verbo procedit; iſtae vero ideae intelliguntur per ſolam colluſtrationem diuinam, resque omnes et omne eſſe neceſſario ab illis dependet. Probe hoc de ideis dogma apud Georgium obſeruandum eſt. Eas enim non exemplares tantum vult rerum cauſſas eſſe, ſed formales, quae naturam et eſſentiam ex ſua communicatione largiuntur, ſtatuit, ex quo ſequitur, ipſas quoque rerum formas in intellectu diuino, id eſt, vt vult Georgius, in Chriſto comprehendi et ſuis characteribus atque eſſentiis differentes extare. Quod quam Chriſtianum ſit, quam philoſophicum, Lectori iudicandum relinquimus.

XLII. Chriſtus eſt vita et ſuſtentaculum omnia viuificans et omnia ad ſe trahens [u].

XLIII. Mundus velut animal quoddam immenſum et immane eſt, quod quaſi ab vna anima virtute Dei et ratione tenetur [x].

XLIV. In Chriſto radix eſt Deitas, truncus verbum, rami ſunt attributa communicata cum Chriſto, folia ideae rerum irrationabilium, flores intellectualium, fructus ſunt regulae et chariſmata [y]. Comparanda haec ſunt cum homine Cabbaliſtarum primogenito, qui eadem ab illis allegoria explicatur: inde enim conſtabit, Chriſtum Georgii a Deo patre diſtare, vt truncum a radice, primum emanatiuum a fonte primo-primo.

XLV. Viuunt omnia in Chriſto, ea arbore, vita creatrice et naturali, homo autem etiam quadam vita ſpiritus. Et itaque ſuſtentaculum omnium, mundanamque machinam velut columna ſuſtinet [z].

XLVI. Cum Deus in omnibus mundani corporis membris operetur, putarunt gentiles plures eſſe virtutes et numina [a].

XLVII. Qualitatibus tandem contrariis compoſitis variisque influxibus diuerſe diſponentibus corpora, diuerſitate item regionum, ciborum conuerſationumque remota in ſe Chriſtus reducet res omnes, omnesque attrahendos trahet [b].

XLVIII.

q) c. 1. r) c. 4. s) c. 5. 6. t) c. 10. u) Ton. II. x) c. 1. y) c. 4. z) c. 7. a) c. 13. b) c. 18.

XLVIII. Deus eſt pater omnium, dum in ipſo ſunt omnia ideata [c].

XLIX. Chriſtus maxime in cruce docuit nos omnia ab elementis melioris et myſticae grammaticae incipiens, et deducens nos ad ſummos apices profundiſſimae theologiae, nullam doctrinam intermediam relinquens intactam [d]. Omnes ſub hoc allegoriae velo diſciplinas ſatis pueriliter huc aduocat Georgius, et inter eas philoſophiam quoque, quam, ait, docere abſtrahere intellectualia a ſenſibilibus, dum docuerit haec contemnere illa appetere.

L. Chriſtus eſt cunctarum rerum cauſſa, omnia diuinitate ſua replens; nec tamen eſt pars aut totum, et tamen totum et pars. Eſt enim Deitas Chriſti perfecta in imperfectis, in perfectis ſupra perfecta et praeperfecta, forma ſuper omnes formas, eſt ſubſtantia omnibus ſubſtantiis ſuperueniens, et tamen ſegregata, ordinat omnia, et ipſa tamen ſuper omnem ordinem &c.[e] Obſcuriſſima licet haec ſint, clariſſima tamen luce fulgebunt, ſi proprietates et attributa, quae a Cabbaliſtis primogenito, a Platonicis ſequioribus λόγῳ tribuuntur, cum iſtis comparentur. Idem enim dicere voluit Georgius, quod illi dixerunt: vnde ſimilia quoque apud Pſeudo-Dionyſium, et, qui primus inter Latinos haec ſomnia diſſeminauit Ioannem Scotum Erigenam deprehenduntur. Inde hoc quoque fluxit:

LI. Chriſtus eſt mediator, per quem omnibus datur tranſitus, vt in finem ſuum deueniant [f].

LII. Symmetria humani corporis ea eſt, vt ad eius exemplar architecti ſe conforment in arte ſua [g].

LIII. Quando omnis in corpore diſſonantia vel ex humorum abundantia, vel defectu alterationibusque aliis intrinſecis vel extrinſecis vel ab animo oriuntur, corpus eſt temperandum per herbas, radices, lapides, verba; vt hinc ſpiritus virtutesque concinnum ſortiantur ordinem.

LIV. Quaerentibus rerum agendarum fauſtum omen, omni diligentia obſeruandum eſt, vt audiamus, quid in nobis loquatur Deus, aut in ſcriptura ſua ſancta et lege, quid bonus ſuadeat cuſtos, quid ſuggerat ſpiritus, et ad quid ſidus faueat, quo ducat locus [h].

LV. Ne fixus in eodem loco aut opere ſemper permaneas, ſed variis te motibus exerce, gyros quosdam circumduces inſtar coeleſtium, a quibus fauorem quaeris [i]. Paria praecepiſſe Orientales, et inter Arabes Thophailum, *Tomo tertio* demonſtrauimus, et quo fine id commendauerint, velut medium ecſtaſibus aptum, explicuimus. Ex his fere ſcaturiginibus ſua hauſit Georgius in ſcriptis Orientalibus valde verſatus.

LVI. Anima ſe ipſa contenta eſt, aut philoſophia nutriatur, virtutum delectu ſanetur et oblectetur, quae quidem omnes congruunt cum anima, quisque tamen ei virtuti vacet, ad quam ſidus, genius, natura, Deus

c) Ton. V. c. 1. d) c. 10. e) Ton. VI. c. 1. 2. f) Ton. VIII. 1. g) Cantic. III. Ton. I. c. 1. h) c. 8. i) c. 8.

Deus ducit: ita vt a virtute politica conſcendatur ad purgatoriam diapaſonica harmonia: a purgatoriis vero ad heroicas, itidem diapaſonica [k].

LVII. Anima reſpectu rerum, quas intelligit, eſt quaedam diuina ſubſtantia a diuinis fontibus emanans, ducens ſecum numerum rationalem, quo cum omnibus proportionem habens omnia intelligere poſſit [l].

LVIII. Omnes animae aequales creatae a Deo non ſunt, differunt enim accidentibus et gradibus [m].

LIX. Conueniunt angeli et homines diſpoſitione naturali, ſunt enim participes rationis, intelligentiae capaces in eundemque finem tendunt [n].

LX. Vt fidelibus ſingulis cuſtos angelus adiunctus eſt, ita impiis malus angelus.

LXI. Homo a coelis accipit lucem, motum, generationem, virtutem quamlibet: coeli virtutem ſuam nacti ſunt ab angelis [o],

LXII. Conuenientia quaedam occulta eſt inter res mundi, et quae ſic conſpirant, in homine facilius connectuntur. Vnde et homo vaticinatur nonnunquam, euentusque fidem facit [p].

LXIII. Spiritus eſt quidam nexus ligans et nectens duo extrema ſimul, ipſa viuificans et corroborans pro conditione ſpiritus vnientis.

LXIV. Hominis ſpiritus nexus quidam eſt et medium ſapiens naturam intellectiuam et corpoream ligans, et connectens animam animalem et craſſiorem cum intellectiua virtute, quae dicitur portio ſuperior. Corporeus quidem eſt ſpiritus, ſed corpus illud ſubtiliſſimum eſt, et facile vnibile cum mente ſuperiore, quae eſt in nobis [q].

LXV. Spiritus eſt vel naturalis, vel daemoniacus, vel humanus, vel angelicus, vel diuinus.

LXVI. Spiritus noſter, qui forte eſt anima rationalis et media aſſentitur et ſupremo illi atque diuino in homine, quod nunquam peccat, nec olim cum damnando in infernum detrudetur, et infimo illi ſemper propendenti in peccatum [r].

LXVII. Spiritus diabolicus intrat in impii corpus, cum miſcentur duo ſpiritus humanus, et mali daemonis.

LXIIX. Ideo anima in corpore, tanquam in fuſorio vaſe purganda collocata eſt, antequam reuertatur in Deum, a quo venit, vt purget et purgetur [s].

LXIX. Homo exercitiis pietatis ad contemplationem perductus introducitur ad penetralia, in quibus perſpicere licet illa ſpectacula aeterna, tandem is amore vnietur, ecſtaſi tranſmutabitur, et corpus quidem in ſpiritum, ſpiritus in Deum.

LXX. Pii in reſurrectione conflabuntur igne Dei, qui eſt ſpiritus igneus intellectualis, non habens formam, ſed transformans in ſe quodcunque voluerit, et coaequans ſe vniuerſis, et vniuerſa ſibi [t].

LXXI.

k) c. 10. l) Ton. II. c. 1. m) c. 2. n) Ton. III. c. 1. o) Ton. IV.
p) Ton. V. q) c. 1. r) c. 2. s) c. 3. t) c. 13.

LXXI. Lux beatitatis eſt ſpiritus ſplendidus aut ſplendor ſpiritalis, ſeu diuinus ignis omnia colluſtrans, et omnia viuificans. Sed viſibilis haec lux eſt ſpiritalis quaedam ſubita et latiſſima ſine detrimento effundentis emanatio impartiens rebus inferioribus ea beneficia: quae a ſuprema luce perficit u).

LXXII. Suprema felicitas alterius vitae, ſilentium, nam cum deuenerimus ad primum et ſummum, quieſcendum eſt, nec vltra progrediendum, cum nihil vltra ſummum dari poſſit. Nam qui transformatus eſt in Deum omnium exteriorum oblitus atque ab omnibus aliis ſeiunctus, nullum habet, cum quo loqui poſſit, conuerſans ſolummodo cum illo, apud quem ſermo non exquiritur, cum omnia intueatur, nec non quia ea proſpicit, et his oblectatur, quae ſi vellet etiam exprimere, non poſſet x). Nihil in his vltimis aſſertis affirmat Georgius, quod non neceſſaria conſequentia ex ſyſtemate emanatiuo fluit, et multoties a nobis in philoſophia Orientali, Aegyptiaca, Platonica, Arabica, Cabbaliſtica, notatum eſt: ex quibus ſatis euidenter colligi poteſt, ex quibus ſcaturiginibus ſua arua irrigauerit.

Et haec quidem in libro *de Harmonia Mundi* Georgius diſſeruit; qui cum mire hoc philoſophiae genus deperiiſſet, omnem diſciplinam ſacram his ineptiis repleuit. Mirum itaque non eſt, problemata, ab eo in totam ſcripturam ſcripta, eodem illum colore tinxiſſe. Cum enim tria millia eorum exhibere vellet, ſex diſtributa domis, in quatuor prioribus hiſtoriam ſacram ad hanc methodum exegit, in quinto ſeptem ſapientum doctrinam vitamque ad hanc normam examinauit, nempe Salomonis, Iobi, Hermetis Triſmegiſti, Platonis, Orphei, Pythagorae Zoroaſtris, eo quod hos omnes ex vno fonte ſapientiae latices hauſiſſe communi veterum praeiudicio, vt videtur, ſeductus crederet. Sed vt ad res quoque philoſophicas, ingenii portentoſi et exorbitantis commenta adhiberet, tomo ſexto, de Deo, de coelis, homineque eiusque viribus, moribus, euentibus; de bonis malisque angelis, de animalibus, de mundo et proprietate naturae, operationibus ac virtutibus, de quibusdam occultis operationibus naturae et artis, et ſimilibus agere aggreſſus eſt. Quae qualia ſint, ex adductis facile intelligere eſt. Aſſerit e.c. Deum initio creaſſe hominem in vniuerſali, velut molem quandam virtutis maſculinae et foemininae, vnde omnis mas et foemina formam et vitam ſuſciperet, vnuſquisque videlicet pro diſpoſitione corporis: huius hominis eſſe ſempiternas et vniuerſales veritates: participatione hominis omnes homines eſſe vnum hominem, particularem factum corpore induto y). Luce a Deo inſpirata hominem Deum intelligere et bonum operari. In principio geminum creatum eſſe hominem, marem et foeminam, coniunctos per dorſum, poſtea ſectos, vt e regione coniungerentur ad prolem generandam, idque edoctum

u) Ton. VIII. c. 6. x) c. 19. y) T. I. pr. 27.

ctum eſſe diuinitus Platonem a Moſe, idque probare librum Sohar [z], Chriſtum eſſe arborem ſcientiae boni et mali, quia in ipſo ſint aeternae regulae, quibus conformiter viuere debemus [a], &c. Huius generis nugis ſcatent iſta problemata, in quibus, omnibus paginis regnant liber Sohar, Elkana, Bahir, Plato, Pythagoras, Plotinus, Porphyrius ſimilesque. Ex his vero nullo negotio intelligi poteſt, qualis philoſophia fuerit, quam ſequendam elegit Georgius, homo enthuſiaſmo fouendo natus, ingenioque fanatico. Nempe illam ſibi doctrinam adamandam eſſe ſtatuit, quam genuit poſt Zoroaſtrea tempora Oriens, cum Platonico-Pythagoreis commiſcuit Aegyptus, ſacris dogmatibus inepte attemperauit philoſophia Iudaeorum myſtica, nouo aedificio ordinauit Alexandria, in eccleſiam introduxit Origenes, ad maturitatem perfecit Pſeudo-Dionyſius, in Occidente diſſeminauit Scotus Erigena, reſuſcitauerunt Graeci exules, promoueruntt Platonici Florentini, et ad extremam ineptiarum ſpeciem tranſtulit Georgius. Ille enim hoc chao miſerabilique confuſorum dogmatum vultu non contentus, Peripatetica quoque nonnulla, ſed corrupta et a ſincera mente ad alienos ſenſus rapta admiſcuit. Id quod tantum abeſt, vt neget, vt potius in prooemio *Harmoniae mundi* ad Clementem VII, P. M. glorietur, *antiqua ſe noue tradere, cognita diuinitus vere ſapientibus et ſanctis: deſpectis humanis rationibus, quae vtpote compoſitae nec opificis naturam attingant, nec ob cauſſarum ignorantiam, et ſenſuum fallaciam naturam rerum quarumcunque. Minus gnaros tamen rerum diuinarum ſe docturum vocatis in ſubſidium quoad ſenſui res patentes, dogmatibus Peripateticorum, quoad coeleſtia, aſtronomorum, quoad rerum naturalium concordiam, ſecretiorum philoſophorum, quoad ſiderum varietatem et ex diuerſis adſpectibus motibusque concentum, muſicorum, quoad ſupremas intelligentias et arcana diuina, prophetarum ac ſanctorum.* Quem ſyncretiſmum mira eum confuſione, ineptis et nihil ſignificantibus notionibus, audaciſſimisque allegoriis fouiſſe et obtorto rapuiſſe collo, quicquid imaginationi furenti occurrebat, ipſa librorum nulla alia re, quam raritate ſua commendabilium docet inſpectio. Qui tamen luculentum ſpecimen dare poſſunt, qua potiſſimum ratione ſecta haec Pythagoreiſmum et Platoniſmum Cabbaliſticae doctrinae aſſuerit, et quid portentoſo philoſophorum generi placuerit.

H. C. Agrippae hiſtoria vnde diſcenda?

§. VI. Elegantiori eruditionis ornatu hanc ſectam philoſophicam produxit, et nomen ita ſibi celeberrimum comparauit HENRICVS CORNELIVS AGRIPPA. Cuius vitae valde ſingularis et deſultoriae hiſtoria ex eius epiſtolis [b] omnium rectiſſime diſcitur. Cum enim ad familiares ſcriptae ſint, in quorum ſinum animi ſenſa, et querelas de fortunae viciſſitudine exonerauit, nec illae vnquam ab eo editioni deſtinatae fuerint, manifeſtum inde eſt, libere illum et vere, quaecunque ad eum perti-

z) Prob. 29.
a) Prob. 34.

b) Conſtituunt magnam partem Tomi I. Opp. Agrippae, p. 593-1071.

pertinebant, amicorum fidei tradidiſſe. Ipſe quoque Agrippa, in *Epiſtola ad Mariam, Hungariae et Bohemiae reginam, ac inferioris Gallo-Germaniae proregem* [c] vitae ſuae fata ſtrictim enarrauit, quae epiſtola fundamenti loco in exponenda vitae eius hiſtoria iacienda eſt. Hos fontes in delineanda biographia Agrippae conſuluit quidem MELCHIOR ADAMVS [d], quem more ſuo exſcripſit PAVLVS FREHERVS [e], ita tamen, vt diligentiam et accurationem merito deſideres. Tacemus NAVDAEVM [f], TEISSIERIVM [g] aliosque, ſcopas modo diſſolutas ad hoc argumentum afferentes. Dignam itaque eruditione et ἀκρίβεια ſua operam praeſtitit PETRVS BAYLE [h], quod famigeratiſſimi viri vitam critico oculo perluſtrauerit, eamque paulo curatius retulerit, confixis obelo erroribus ſcriptorum, qui plerique falſa de Agrippa narrarunt. Cum autem omnia nec viderit, nec adduxerit Baylii diligentia, non ingratum orbi erudito laborem ſe praeſtiturum recte credidit, eruditiſſimus SCHELHORNIVS [i], ſi ea ex abundantiſſima, quem ſeruat, hiſtoriae literariae penu depromeret, quae Agrippae hiſtoriam illuſtrare poſſunt. Non negligemus nos haec virorum celeberrimorum lumina, ad ipſa tamen Agrippae ſcripta recurremus, fonteſque indubitatos hiſtoriae eius Lectoris aperiemus curioſitati et induſtriae.

§. VII. Natus eſt Henricus Cornelius Agrippa a Nettesheym Coloniae Agrippinae; hanc enim patriam ſuam eſſe ipſe in *Epiſtola ad ſenatum Colonienſem* innuit [k]; ſcribens: *Sum enim et ego, ſi forte neſcitis, ciuitate veſtra oriundus, et prima pueritia apud vos educatus.* Recte itaque P. BAYLE [l] Teiſſierium notauit, Netteshemium in agro Colonienſi patriam Agrippae eſſe tradentem, qui quoque errorem in editione recentiſſima correxit. Non tacendum tamen, Agrippam in *Epiſtola ad Maximilianum Tranſſyluanum* praefixa libello *de Nobilitate et praecellentia foeminei ſexus* [m], quam Antuerpiae ſcripſit, hanc quoque vrbem patriam vocare, quam et alibi hac appellatione cohoneſtauit [n]. Ex quo colligi debet, aut maiores, parenteſque Agrippae Antuerpia oriundos fuiſſe, aut ipſum Agrippam fere puerum Colonia Antuerpiam tranſlatum, eo in loco fuiſſe educatum. Vtraque enim ſignificatio patriae nomen interdum apud ſcriptores hiſtoriae literariae tuetur [o]. Editus autem eſt in lucem anno MCCCCLXXXVI, XVIII Cal. Octobr. id quod ex *Expoſtulatione* eius *contra Catilinetum* [p] recte colligitur, in qua anno MDIX adhuc adoleſcentem nondum annos natum tres ſupra viginti ſe Do-

Agrippae vita.

c) L. VII. ep. 21. p. 1020.
d) In Vitis Medicor. p. 16.
e) In Theatro p. 1221.
f) Apolog. magiae ſuſpect. c. 15. p. m. 285.
g) Elog. T. III. p. 487.
h) Dict. T. I. art. Agrippa p. 103.
i) Amoenit. liter. T. II. p. 553. add. NICERONIVS Memor. T. XIX. XX.
k) L. VII. ep. 26. p. 1047. Vbi vero annus natiuitatis non exprimitur; ad quem tamen locum BAYLE l. c. prouocat.
l) l. c. not. B.
m) pag. 500.
n) Conf. L. V. ep. 15. p. 875.
o) Prius placet SCHELHORNIO l. c. p. 554. poſterius hiſtoria Agrippae facit veriſimile.
p) pag. 499.

ſe Dolae in Burgundia docuiſſe refert. Maiores habuit nobiles, eosque ab auis et atauis Auſtriacis principibus, vt ipſe ſcribit [q], addictos, qui virtutum ſuarum praeclara inſignia fortunasque reportarunt. Horum nixus veſtigiis, et ad eorum exemplum intuendo, cum a natura praeclaras ingenii dotes accepiſſet, iis ſe diſciplinis totum dedit, quae in aularum miniſteriis in vſum vocari ſolent: hacque ratione praeparatus, cum ab aulica vita non abhorreret, Maximiliano I. imperatori a prima aetate deſtinatus, aliquandiu a minoribus ſecretis fuit, deinde valde adoleſcens ſeptennio eius ſtipendio in Italicis caſtris militauit [r]. Fatemur tamen, hanc, quam ipſis Agrippae verbis damus narrationem, nobis valde ſuſpectam eſſe. Cum enim ex adductis conſtet, anno MDIX Agrippam viginti trium annorum iuuenem fuiſſe, et ante id tempus in Hiſpania vixiſſe, militaſſe autem integro ſeptennio, ſequitur inde, Agrippam puerum quatuordecim annorum caſtra iam ſecutum, et ante id tempus duodecennem puerum ſecretis minoribus imperatoris (Secretarium hodie barbare vocant,) adhibitum fuiſſe. Quod vtrum veriſimile et aſſeueranti Agrippae credendum ſit, Lectori iudicandum relinquimus: id monentes, virum hunc doctum quidem, ſed ſupra modum arrogantem et iactantius ſe efferentem, paſſim de ſe ipſo ita loqui, vt fidem attenti facile deſiderent, et mendacii eum coarguant. Sequimur tamen filum narrationis eius, ſine quo in eius vita hiſtoria inexplicabiles labyrinthi ſuperari nequeunt, adhibebit Lector cautionem, et iudicium, ſubinde tamen monendus. Vt autem in viam redeamus, ſi laudatori ſui fides habenda, *poſtea varia legatione functus nunc literis nunc militia, diuerſo conditionis habitu geminam vtriusque laudem aequauit, pericula quoque varia ſuperauit, nunc miſerrimis, nunc feliciſſimis par habitus, vtriusque fortunae menſuram impleuit, inter auratos equites numeratus, quem ſe ordinem non precario ſe redemiſſe, non a tranſmarina peregrinatione mutuaſſe, non in regum inthroniſatione impudenti inſolentia ſurripuiſſe, ſed in publicis praeliis media acie bellica virtute commeruiſſe* ad Mariam Auſtriacam [s] gloriatur: et in *Supplicatione ad priuatum Caeſaris conſilium* [ſ], iactat, *ſe non ſolum ingenuum, ſed et ſpectabilem genere, nec tantum clarum imaginibus auitis, ſed et propriis titulis militia doctrinaque partis, nec modo ſcholaſticis tiaris, ſed etiam militaribus inſignibus decoratum ſub diuerſorum regum imperatoribus militiae praefectum nitido coruſcantem aere ſtrenua edidiſſe facinora*, vnde et *ad ſummorum pontificum, caeſarum regumque et potentatuum* (quae ipſius verba ſunt) *clara teſtimonia* prouocat. Mirum itaque videri queat, hominem armis natum et in iis educatum, ea literarum incrementa habuiſſe, vt non modo cum laude in iis verſari, ſed et publicum docendi munus affectare potuerit. Verum vt magnum et foecundum Agrippae obtigerat ingenium, ita animi inclinatione

q) L. VII. ep. 21. p. 102. L. VI. ep. 10. p. 957.
r) Ibid.
s) loc. cit. p. 1022.
ſ) L. VI. ep. 22. p. 966.

one varius et a ſe ipſo ſaepiſſime diuerſus, deſultoriam vitam ſupra modum amauit, fortunae ſuae hoc pacto miſer ſane multoties faber et infelix fatorum artifex. Et hinc itinera quoque per omnem fere vitam ſuſcepta deriuanda ſunt, quae vt variis eum conditionibus vitae affixerunt, ita dura multa pati coëgerunt. Anno MDVII enim ex Gallia eum iam rediiſſe oportet Coloniam, ex qua ſibi in Galliam redeundum eſſe ad Landulphum eo anno ſcripſit [ſſ], vitae ſuae felicem ſtatum praedicans, et *expectare ſe*, narrans, *commiſſionem mandatumque magni cuiusdam Iouis.* Cuius clauem nobis ſuppeditat, quae de Hiſpanico itinere ſuo ex Grangiae palatio anno MDVIII ſcripſit [t]. Acerbe enim in iſta epiſtola conqueritur, *principes et reges*, *quicquid de miraculis ſuis credere coeperint*, *mox factis comprobari cupere: et talibus precibus poſtulare*, *quae blandis aſpera permixta habent.* Hinc in ſequentibus *inter pollicitationum mella fel ſe periculorum probe dignoſcere* fatetur, doletque, *plura de eo et grandiora promiſiſſe amicos regi*, *quam praeſtari queant*, *ſic vt inſigni periculo cogatur illorum promiſſioni fidem facere*, *et ineuitabili diſcriminis neceſſitate diſtrictum*, *ſi res ſecus euenerit*, *rem*, *famam et fidem perpetuo perdere:* Ait tamen, *ſe vitam aut mortem fortiter praeſtaturum eſſe; ſe vero amici fide et ſodalis auxilio iam manibus tenere*, *aureum arboris aureae ramum: adeoque eum*, *qui in hunc labyrinthum dux fuerit*, *in reducendo reſtituendoque operam praeſtare debere.* Similia ad eundem amicum ſcribit, plena timoris et deſperationis, conqueſtus *fucoſis dignitatum nominibus videri ſe libertatem vendidiſſe*, *honorisque atque officii praetextu deſtinari vltima ad pericula.* Tacemus reliqua, quae apud ipſum legi debent, ex quibus intelligitur, iactantiam Agrippae et amicorum, maximis et principibus viris palpum obtruſiſſe, et artis alchemiſticae praeſidio aureos montes promiſiſſe, indeque fortunam quidem et titulos illi comparauiſſe, ſed ob fraudes et fallaciam extrema quoque pericula fuiſſe minatam. Magnas enim iam tum bullas ferocientem et iactabundum adoleſcentem proieciſſe, et omnium eruditionis partium theſauros ſe poſſidere gloriatum fuiſſe, poſtquam iuris et medicinae doctor renunciatus eſt, ex ſupra laudata eius *Epiſtola ad Mariam Auſtriacam* patet, vbi *ſe praeter multimodam etiam abſtruſarum rerum cognitionem*, *peritiam et cyclicam eruditionem*, *vtriusque iuris et medicinarum doctorem euaſiſſe*, ait. Qui cum mutandorum metallorum ſpe os principibus oblineret, mirum non eſt, et dura eum inter ſummam fortunae ſpem expertum et carceris et inſidiarum pericula vix euitaſſe, vt ex *decem Epiſtolis libri primi prioribus* intelligitur. Immenſo tamen ſodalium gaudio iis ereptus longaque et moleſta terra marique peregrinatione [u] Hiſpaniae faucibus ſubductus in Galliam euaſit, et ſumtuum tenuitate coactus Auenione, *inſtructa ſolita ſua*, vt ipſe ait, *chryſotoci offi-*

ſſ) L. I. ep. 1. p. 594. Perperam in Germanico Hiſt. phil. opere T. VI. p. 600. pro Colonia poſita Lutetia.

t) Lib. I. ep. 4. p. 596.

u) Eam deſcribit Lib. I. ep. 10. p. 610.

cina tantiſper manſit, et in hoc opere perſeuerauit, quoad vſque longioris itineris fomenta noua excubuiſſet. Ex qua narratione, quam Agrippae verbis exhibuimus, manifeſtum eſt, impoſtorem eum in iuuentute egiſſe, et nugiuendularum artium promiſſis egregie viros principes deluſiſſe. Poſſentque plura ex eius epiſtolis loca adduci, ex quibus, ſole meridiano clarius conſtat, Agrippam χρυσοποίησιν exercuiſſe, cum ſociis foedere ſibi iunctis, ob eam autem cauſſam libertatis iacturam ferme haud ſemel fuiſſe paſſum, niſi eam prolixitatem noſtri recuſarent limites, eaque iam collegiſſet doctiſſimi Schelhornii [x] diligentia, qui videndus. Aſt decepiſſe Agrippam fautores artis vaniſſimae, ipſe alio loco [y] luculenter prodidit, faſſus *ſe ſpiritum ex auro ſecernere potuiſſe, qui rite ſegregatus et extractus, ſi poſtea cuiuſuis eiusdem generis materiae, hoc eſt cuiuis metallorum adhibeatur, aurum ſtatim conficiat: aſt non plus auri fabricare ſe potuiſſe, niſi quantum erat illud auri pondus, de quo ſpiritum extraxerit.* Id quod ipſe probe pernouit impoſtor callidus et malignus, qui amaro riſu ſimplicium inſaniam traduxit; ſcribit enim loco quodam [z]: *Virum quendam gentilitium, ſibi a multis annis amicum, auri ſemina ad ſe detuliſſe, eaque in oblongi colli cucurbitula in fornicculam ſuam, caeparum in agris inſtar plantauiſſe, igniculoque ceu phoebeo calore atque vt gallinae ſolent oua incubantes ſe vtrumque fouere, expectareque propediem naſcituros ingentes foetus aureos, qui ſi rite excludantur, Midam ipſum vel auro ſe ſuperaturos vel ſaltem auriculis; ſeque vel auratiſſimum vel auriculatiſſimum futurum.* Et his quidem artibus primam iuuentutem nobilitauit. Tandem cum praematura eruditione polleret, homo vagus et χρυσοποιητὴς Dolae in Burgundia anno MDIX pulpito donatus, et ſacras literas docere iuſſus eſt, ibique librum Reuchlini *de Verbo mirifico* praelegit [a]. Id quod *lectura ſibi ordinaria, cum regentia et ſtipendiis obtigiſſe, in Expoſtulatione contra Catilinetum* aſſerit, alibi tamen [b] gratis ſe docuiſſe tradit, quod tantum ad iſtas de verbo mirifico praelectiones, in honorem principis Margaritae habitas reſtringendum eſt, quos ſe gratis habuiſſe, at iis meruiſſe, vt in collegium profeſſorum cum ſtipendio reciperetur, aſſerit [c]. Tanta autem eo in loco de Agrippa fuit opinio, vt ſummi quoque viri eum audirent, inter quos praecipue Simonem Vernerium Dolanae eccleſiae decanum et gymnaſii procancellarium laudat [d], qui nullam eius lectionem omiſit: ad audientes quoque ſenatorii ordinis in curia prouinciali patres prouocat. Cum autem et inuſitatum philoſophiae genus profiteretur, et ſuſpectiſſima eſſet Cabbaliſticae doctrinae denominatio, quae qualis eſſet, clerus non intelligebat, eos vero acrius nonnunquam, quam ferre poterant, Agrippa morderet, grauem ſibi conflauit inuidiam, durasque monachorum criminationes paſ-

ſus

x) loc. cit pag. 562.
y) De Phil. occult. L. I. c. 14. p. m. 23.
z) L. IV. ep. 56. p. 840.
a) pag. 499. b) pag. 594.
c) Ita contradictio tollitur, quam ſe deprehendiſſe P. Bayle l. c. not. F. putauit, et nos quoque olim obſeruauiſſe credidimus.
d) loc. cit.

ſus eſt, facem praeferente, Ioanne Catilineto, fratrum Franciſcanorum per Burgundiam prouinciali miniſtro, qui ob explicationem libri Reuchliniani *de Verbo mirifico* in publica concione Gandauii coram principe Margarita, heterodoxiae ſuſpectum reddiderat, et ſi vera ſunt, quae in *Expoſtulatione contra eum* [e] Agrippa conqueritur, congeſtis multis mendaciis non erat veritus, immo maxime conatus erat, in eum odium concitare, et indigniſſima ſermonis acerbitate calumniari, ita vero et principis et aulicorum animum ab eo velut Iudaica ſomnia Chriſtianis veritatibus praeferente abalienare. Cui cum apologiam anno ſequente oppoſuerit Londini in Anglia ſcriptam, in qua *ſe*, teſtatur *et Chriſtianum eſſe, et Chriſtianos doctores omnibus praeferre, tamen Iudaeorum Rabbinos non contemnere, nec iudaiſare intendere, damnatas prohibitasque artes, non docere, et ne diſcere quidem velle, ſacras ſcripturas non detorquere, artes haereticas Iudaeorumque errores non docere, &c.* non tantum accuſationis capita ex ea intelliguntur, ſed recte quoque infertur, tantas hanc calumniam radices in animis plerorumque egiſſe, vt abeundum ex Burgundia Agrippo haereſeos ſuſpecto fuerit. Londinum itaque conceſſit. Parentibus autem, qui adhuc eo tempore viuebant, flagitantibus [f] et amicis rogantibus Coloniam conceſſit, et theologiam docuit, ab amicis vero ad proſequendam artem mutandorum metallorum vehementer excitatus eſt [g]. Quibus tamen vtrum morem geſſerit, dicere non poſſumus, de geſtis Agrippae enim hoc biennio tacent eius ſcripta et epiſtolae. Illud ex epiſtola ad Landulphum ſuum, huius furfuris hominem, magnas ſpes ex iſta arte deuorantem ſcripta [h] liquet, diffidere illi arti Agrippam cepiſſe, monet enim eum, *caueret, ne incertum pro certo ſequatur*, promittit tamen, *venturum ſe Mediolanum, et verum ad gloriam iter monſtraturum* [i]. In Italiam itaque anno MDXI abiit, et Veronam ad Georgium Tridentinum epiſcopum, tum Ticinum, conceſſit, vbi mirabilem eum de ſe opinionem ob ſingularem virtutem et ingenii acrimoniam reliquiſſe, amicus quidam eius teſtatur [k]. Tum Mediolanum conceſſit, vbi munus aliquod ſed fruſtra ambiit. In caſtris quoque Maximiliani militaſſe, donec a cardinale de S. Cruce, vt ſecum ad concilium Piſanum abiret, inuitaretur, P. Bayle [l], non adducto, quo fidem faceret, teſtimonio, aſſerit. Diſſeminaſſe Agrippam eo tempore philoſophiam ſuam Cabbaliſticam, ex epiſtola ad Chryſoſtomum quendam monachum, quem Chryſoſtomum Iauellum eſſe ſuſpicamur, patet [m], cui philoſophiam iſtam *artemque hanc, totam ſanctam atque diuinam, atque ſine dubio efficacem*, miris modis commendat, at impoſtorum more, tantum myſterium intra ſecreta religioſi pectoris penetralia ſilentio tegere, et conſtanti taciturnitate ſilere iubet. Ex epiſtolis amicorum autem an. MDXII ad

e) pag. 494.
f) L. I. ep. 22. p. 620.
g) pag. 624.
h) L. I. ep. 29. p. 626.
i) L. I. ep. 26. p. 625.
k) L. I. ep. 30. p. 627.
l) loc. cit.
m) L. I. ep. 31. p. 627.

ad Agrippam ſcriptis colligitur, eum ab Heluetiis captum, et rurſus ſine magno incommodo liberum dimiſſum fuiſſe. Videtur autem eo tempore aliud in fronte prae ſe tuliſſe, aliud geſtaſſe in pectore: qui enim ſuſpectum philoſophiae et theologiae genus amicis, quorum tutam fidem eſſe nouerat, tradidit, is anno MDXIII a Leone X ſingulari epiſtola [n], commendatione Ennii epiſcopi Verulani adiutus meruit, ob deuotionem in ſedem apoſtolicam et libertatis atque incolumitatis tuendae ſtudium et diligentiam maximopere laudari, quod non factum eſſet, ſi iſtud ſtudium ſummus pontifex intellexiſſet. Quamuis autem militiam ſequeretur, eruditi tamen perſonam non depoſuit: ſed Papiae *Natione barbarus* (ita Italorum auribus ſe accommodando humili adulatione patriam Germaniam calumniatur) *Exercitio hactenus miles*, *habitu exotico* cathedram conſcendit, et Hermetem Triſmegiſtum *de Poteſtate et ſapientia* praelegit, more ſuo iactabundus in oratione, qua eam lectionem auſpicatus eſt [o], gloriatus, *ab ineunte aetate multiiugis literis eruditus coeleſtium influxu, diuinoque genio ab ingenio naturali corroboratum, rerum ſecretiſſimarum naturam, ipſiusque naturae ordinem ſpectaculum omnium amoeniſſimum contemplatum eſſe, nihilque magis ad ſe pertinere arbitrari, quam vt ſacroſanctam hanc amplexus philoſophiam, ducem ſe praeſtet illis, qui ea maxime eruditione ſunt digni, vt in Ticinenſi gymnaſio optimi quique adoleſcentes ſuo munere atque opera depromtis ex ſuis theſauris nouis atque veteribus ſacrae illius philoſophiae fructus intellectuque conſequentur.* Ex quibus eius verbis clariſſime conſtat, quem ipſe eo in loco philoſophum effingere cupiuerit. Valde tamen res eius Papiae calamitate affectae ſunt. Scribit enim [p]: *Relicta Papiae domo ac ſupellectili, rebusque omnibus, paucis ſaluis, vna cum vxore filiaque ac familia quo confugiſſem? - - Recogitaui perditam familiam, expenſam pecuniam, amiſſum ſtipendium, onus familiae, aes alienum, reditus nullos cariſtiam omnium rerum.* Ad amicos itaque recurrit et literas, ac Caſalis deliteſcens, anno MDXVI libellum *de Triplici ratione cognoſcendi Dei* Guilelmo Palaeologo, Marchioni Montis ferrati dedicauit [q], ſicque penuriam, vt poterat, lenire contendit, implorata amicorum commendatione et opera. Qui cum maximam de eo opinionem fouerent, Hannibali cardinali eum ita tradiderunt, vt eum in familiam, cum ducentorum ducatorum, quos vocant ſtipendio reciperet, quam conditionem quoque eum accepiſſe, ex *Epiſtola quinquageſima ſexta libri primi* colligitur. Sed mutaſſe celeriter animum oportet Agrippam, Vertumni inſtar in horas mutabilem; quamuis enim amicus de habitatione commoda et conuenienti illi proſpexiſſet; nam initio anni M D XVII adhuc Caſalis haeſit, et eo tempore amicorum diligentia in eo fuit, vt ipſi in Gallia locum aliquem deligerent; ſcribit etiam amicus Lugduno ad eum,

n) L. I. ep. 38. p. 631.
o) pag. 1091.
p) L. I. ep. 49. p. 638.
q) p. 452 ſeqq. conf. L. I. ep. 50. 51. 52. p. 639 ſqq.

eum [r], inuitari eum ad ſeruitium legati Auenionenſis cum ſtipendiis bonis. Sed et Metenſis ſyndici munus ei oblatum eſt, quod licet amici illi poſtponendum eſſe iudicarent, ipſe tamen hanc prouinciam ſuſcepit, et eam ingreſſus, ipſe ſe more ſolito [s] *ob progeniem non ignobilem, familiam non pudendam, domum non ſordidam, mores inculpatos, vitam ſine crimine, famam apud probatiſſimos viros ſine maculis, fidem inuentam apud imperatorem et eccleſiaſticos viros ipſumque pontificem, et praeclara gratiae et amicitiae ſpecimina*, laudauit. Ne vero in tanto aularum fauore ipſi obiiceretur, ſuſpectum eſſe, quod vrbanum munus aliquod ſuſcipiat, *ſe*, ait, *poſtquam vxorem duxiſſet* [t], *a publicis negotiis principumque vltra ſortem ſuam familiaritate, vt quae longe plus ambitionis habeat atque periculi, quam tranquillitatis, abſtinere propoſuiſſe, et propria deinceps induſtria vixiſſe, ſuisque ſe anguſtiis continuiſſe ſorte ſua contentum, variasque fortunae ambages infracto animo pertuliſſe, nemini oneroſum, expetitum tamen ad oratoris Metenſis munus, preces has noluiſſe reiicere, ſed ſpretis omnibus aliis commoditatibus ac magnificis titulis, quorum plures tunc apud Allobroges ſibi proponerentur, ſe illis firma deliberatione dedicauiſſe.* Vixiſſet ſine dubio et maiori tranquillitate et laetiori animo ea in vrbe Agrippa, quam in aulis, ſi fortuna ſua vti et prudenter ſcenae inſeruire ſciuiſſet. Aſt cum cleri praeiudiciis eſſet infenſiſſimus, libertate autem vteretur oris atque calami maiori quam ferre poterat genus irritabile vatum, crabrones in ſe ita concitauit, vt male eum punirent, et grauiſſima odia atque perſecutiones in eum molirentur. Cum enim haereticorum inquiſitor, conuentus praedicatorum ſodalis mulierem quandam contra ius et fas, contra Chriſtianam conſcientiam et fraternam charitatem, contra formam legum et canonum, in ſuam carnificinam traxiſſet dolo malo cruciandam, et enormibus tormentis expoſuiſſet [u]: ipſe mulierculae innocenti patrocinio adfuit, eamque faucibus leonis eripuit, quam hiſtoriam totam ipſe *Epiſtola XL libri ſecundi* narrat: id quod acrem ei apud ſanguinolentos homines hos concitauit inuidiam. Maioris autem indignationis materiam ſubminiſtrauit, cum Iacobi Fabri Stapulenſis, tres D. Annae maritos fuiſſe negantis cauſſam tueretur, et monachos ex ſuggeſtu vehementer eum calumniantes mire depexos daret [x]. Ita enim eorum furor contra Agrippam exarſit, vt eum haereſeos accuſarent, et quibuscunque poſſent machinis fortunam eius euertere conarentur. Quod valde afflixit Agrippam, cuius animum taedium quoque ob neglectas contemtasque apud Metenſes literas ab hac vrbe ita alienauit, vt ad amicum ſcriberet [y]: *Nunquam alicubi locorum ſe fuiſſe, vnde abiret*

r) L. II. ep. 9. p. 651.
s) pag. 1111.
t) De coniugio Agrippae vid. BAYLE l. c. not. H. et L. II. ep. 19. Tres vero vxores duxit.
u) L. II. ep. 39. 40. p. 687.
x) Lib. II. ep. 25. p. 673. ep. 35. 36. p. 682. ſ. ep. 38. p. 685.
y) L. II. epiſt. 33. ep. 681.

iret libentius, quam ab hac omnium bonarum literarum virtutumque nouerca ciuitate Metenſi. Licet autem ſe neſcio quo clauo defixum haerere, dicat, vt neque quomodo maneat, quomodoue abeat, cogitare valeat; relinquendam tamen inuiſam vrbem anno MDXX ſtatuit, et Coloniam rediit, execratus inuidiam et perſecutiones fratrum cucullatorum. Quorum tamen furorem in patria quoque euitare non potuit, ſine dubio, quod horum hominum anilem ſuperſtitionem et hypocriſin acerbe rodere pergeret, ſic vt, quam initio felicem Coloniam [z] appellaſſet, amaram poſtea et ingratam expertus ſit [a]. „Inde nouae calumniae et contumeliae, „quas tamen Ioannis Campani, inſigni doctrina et virtute viri, ex ſcholis „ſecluſi, Petri item Rauennatis, celeberrimi iuris doctoris vrbe eiecti, „Hermanni comitis Nuenarii, eruditiſſimi viri, nequiſſimis calumniis in „tergo proſciſſi, Eraſmi Roterodami, viri et vita et doctrina omnium ex„ceptione maioris; Iacobi Fabri Stapulenſis, vnici Peripateticae philoſo„phiae reparatoris, inſuper mathematicarum humanarumque quarumcun„que et diuinarum literarum eruditiſſimi, iſtis ſordibus aſperſi: et Ioannis „Capnionis, iuris conſulti clariſſimi, et arcanarum literarum variarum„que linguarum peritiſſimi, pertinaciter a Colonienſibus oppugnati, ex„emplis leuauit, cogitans, omnem eorum doctrinam, fidem, famam, „auctoritatem ſimul perpetuum naufragium feciſſe, cum vulgatiſſima per „vniuerſum orbem eorum inſcitiae, ignominiae, perfidiae, falſitatisque „infamia facta eſſet, et honori reputans ſibi a Colonienſibus magiſtris no„ſtris perſecutionem pati". Anno itaque ſequenti, ad Geneuenſes diſceſſit *ſedemque inter Allobroges, poſt multos mari terraque emenſos labores feſſus elegit, et aerumnis ſuperioris ſtudii habitum tranquillioris vitae meditatione mutare decreuit, ratus, ibi ſe vitam ab externis negotiis procul tranſactae eruditionis vſu omnium ſecuriſſimam ducere poſſe, ſi arti ſalutari vacaret* [b]. Sperabat etiam a Sabaudiae principe ſtipendium, ſed fruſtra; conqueritur enim [c], *ad biennium promiſſis confiſum hanc rem ſe non ſine magno ſuo incommodo magnoque diſpendio, ac aeris alieni onere pecuniarumque iactura expectare, hactenus praeter mollia verba nihil aſſecutum.* Anno MDXXIII itaque Geneuam reliquit, et Friburgum Heluetiorum (quam cum Briſgouiae Friburgo confundit Adamvs [d]) abiit, medicinam facturus. Mature tamen loci ruditate offenſus eſt, ſic, vt circa auſpicia anni MDXXIV eum *omnium ſcientiarum cultu deſertum ac deſtitutum* vocaret [e]. Sedem ergo iterum mutauit, et amicorum, quos Lugduni apud Gallos habebat, opera, domicilium ſibi parauit, regis liberalitate intercedente. Ipſe vero in epiſtola ad Mariam principem ait, *ſe victum aliquot principum virorum multis admodum literis et precibus, in Lugdunenſem Galliam conceſſiſſe, vbi inter*

z) Ep. 43. p. 693. Commoratus autem eſt apud parentes, ep. 53. p. 709.
a) Lib. II. ep. 60. p. 717.
b) L. III. ep. 12. p. 728. coll. ep. 7. p. 724.
c) L. III. ep. 24. p. 736.
d) loc. cit.
e) L. III. ep. 37. p. 761.

inter cetera munera regiae matris phyſicus [f] *aliquot annis extiterit.* Non diu tamen, vt ipſa fortuna Agrippae moribus eius mutationibus crebris obnoxiis reſpondebat, durare potuit haec felicitas. Nam et ſtipendium a rege decretum ipſi ſolutum haud eſt, et regiae matris gratia prorſus excidit. Quod *Epiſtola ſexageſima ſecunda libri quarti* [g] ipſe prolixe narrat, conqueſtus *mite et tractabile principis ingenium ſubita indignatione ita correptum fuiſſe, vt ſubita indignatione, tanquam furore percita, nullo animo ſuo deliberandi dato ſpatio, ſe, qui ad calamitatem vsque eius ſecutus ſit fidem, tam repente abdicaret ſtipendio; culpam vero hanc partim eſſe, quod admonuerit, vt diuinae prouidentiae patiens aſtrologicas pernicioſas nugas relinqueret, nec ſuum ingenium honeſtarum artium diſciplinis praeditum hac ſuperſtitioſa profeſſione pateretur corrumpi; partim, quod retulerit, comperiſſe ſe in Borbonii natalitiis reuolutionibus illum fruſtratis regiis exercitibus etiam in iſtum annum victorem fore.* Coniicimus autem ex ea epiſtola aſtrologum eum conductum fuiſſe, *dolet* enim, *ſibi, quod ars illa dictat, monendi dicendique ius relictum haud eſſe.* Ab eo tempore plane deſperatae conclamataeque res Agrippae fuerunt, cuius deſperabundi animi ſigna plurima in epiſtolis ad amicos paſſim ab eo tempore dedit [h]. Nam et cum inopia colluctari cogebatur, et literas publicae fidei teſtes accipere non poterat: vt poſſet diſcedere, quam rem aegerrime tulit indignatus principi ſuae [i], *quod abuſa quondam opera ſua in aſtrologicis nugis, ſupra ingens damnum his ipſum titulis decorauerit.* Tandem accepta publicae ſecuritatis teſſera, in Belgium euaſit, et anno MDXXVIII Antuerpiae pedem fixit, relicta vxore grauida Lutetiae, quam Antuerpiam anno ſequente delatam, enixamque filium acerbo ſibi fato ereptam amaris queſtibus deplorauit [k]. Iterum tamen melior fortuna Agrippae affulſit inter medios luctus, quos ei familiae calamitas, epidemicae luis infectione excitauerat. Eo enim anno a rege Angliae magnis conditionibus vocatus et in aula imperatoris magnum ei faſtigium promiſſum eſt. Marchio quidam in Italia, ſummis eum pollicitationibus ad ſe cum tota familia reuocauit; et in aula Margaritae principis honeſta ei conditio oblata eſt. Quamuis autem mallet in libertate viuere, quam ſe ſeruituti ingerere, quia tamen filiorum vtilitati proſpiciendum eſſe videbat, vltimam conditionem, cum titulo hiſtoriographi Caeſarei accepit. Verum in ea quoque aula aduerſantem ſibi fortunam et iratam Iunonem inuenit. Cum enim more ſuo Cynicam libertatem contra monachos exercuiſſet, adeo inuiſus aulae factus eſt, vt ſtipendium illi non numeraretur, *cogereturque*, vt ipſe acerbe conqueritur [l], *egregie eſurire; apud principem enim muliebriter religioſam cucculliones praeualuerant, eumque monachalis maieſtatis ſacraeque cucullae reum,* tan-

f) Rectius Aſtrologus, vt ex dicendis conſtabit.
g) pag. 843.
h) Conf. Bayle not. K. L.
i) L. V. ep. 30. p. 894.
k) L. V. epiſt. 51. p. 909 ſeq.
l) L. VI. ep. 15. p. 955.

tanquam in religionem Chriſtianam impium traduxerant. Quas perſecutiones cum aegerrime ferret, totus vindicta ardens, famoſam illam declamationem, ſiue ſatyram Cynicam *de Vanitate ſcientiarum* edidit, non tam artibus et ſcientiis ignominiam inuſturus, quam bilem et indignationem in aduerſarios effuſurus. Factum id anno MDXXX, quo prima libelli doctiſſimi editio prodiit [m]. Quod autem in praefatione praedixit: *Videre ſe probe, quam cruenta pugna hic ipſi cominus ineunda ſit, atque plenum periculo bellum, cum ſit tam potentiſſimorum hoſtium vallatus exercitu*, quodque ſibi ſatyrico dicendi genere vaticinatus eſt certamen, ſupra expectationem celerius expertus eſt, ſuoque ſibi malum iumento accerſiuit. Quamuis enim ipſe moneret [n], *ſcripſiſſe ſe Cynicam illam diſſertationem, vt ſegniora ingenia ad defendenda bonarum literarum ſtudia excitaret, et monachis concionatoribus arguendorum in omni exercitii genere vitiorum non frigida argumenta conferret*, vidit tamen, *omnes communem*, vt queritur, *hoſtilitatem ipſi indixiſſe, iamque* audiebat, *paſſim a ſuggeſtis, a pulpitis in publicis concionibus apud promiſcuam plebem magnis vociferationibus, aduerſus illum clamari, omne impietatis, haereſeos, contumeliae probrum in ipſum transferri.* In patria quoque Agrippae, haereticae prauitatis inquiſitor edicto caueri curauerat, ne liber venderetur, et atro quoque lapillo liber publice iugulatus, et poſtea ab indice librorum prohibitorum obelo confoſſus eſt. Adeo vero infandae impietatis ſuſpicionem hoc libro Agrippa fouit auxitque, vt ipſum imperatoris Caroli V. animum a ſe auerteret. „Ipſe enim „alio loco conqueritur [o], ſibi aduentantem Caeſarem integrum annum „maximo ſuo incommodo et alieni aeris diſpendio ſecuto, quum virtute „venerationem, et praeſtito obſequio laborum mercedem meruiſſet, il„lum improborum impulſu pro veneratione perſecutionem, pro praemio „poenam prope irrogauiſſe: iamque tanquam in Cyclopis antro illud pul„cherrimum literaturae donum in praemium benignitatis exitio proprio „ſibi fuiſſe compenſandum, niſi apoſtolicae ſedis legatus Laurentius Cam„pegius, et Leodienſium antiſtes Erhardus a Marca, maieſtatem illius „ad meliorem ſenſum reuocaſſent“. Immo tantae illi calamitates enatae ſunt, vt ſcribat“, „ſi inflictas ſibi apud Caeſarem calumnias numeret, ſi „laceratae famae atrocitatem referat, et quomodo Caeſareus indiciarius ad „inſolentis ſtipatoris plenum ignominiae ludibrium redactus fuerit, ſi „captiuitatis iniuſtae ignominiam, et permixtam ludibrio aulicorum inſo„lentiam, atque inter tot acerbiſſimos caſus etiam metuendi Caeſaris odium „et negatam ſibi a Caeſareis iuſtitiariis iuſtitiam recenſere velit, vix ingenti „volumine complecti poſſe“. Ita miſeria vbique preſſus, cum graue aes alienum contraxiſſet, ſummum a creditoribus ſuis paſſus eſt periculum, et non obſtante imperatoris epiſtola, qua ab eorum perſecutione ſecurus eſſe iubeba-

m) L. VI. epiſt. 8. p. 946.
n) L. VII. epiſt. 35. p. 1060.
o) L. VII. epiſt. 21. p. 1023.

iubebatur, Bruxellis in carcerem anno MDXXXI coniectus [p], magnaque inopia preſſus eſt. Paulo tamen meliorem illi vultum aduertit fortuna, cum ex his laqueis pedem ſubducere licuiſſet. Scripſerat enim librum *de Occulta Philoſophia* ante captiuitatem [q], et Hermanno archiepiſcopo Colonienſi dedicauerat: qui cum eum in Colonienſi patria oriundum tantopere literis eruditum intellexiſſet, fauorem et gratiam ei obtulit [r], et eum ad aulam ſuam inuitauit. Quam commodam elabendi rimam eſſe conſpiciens Agrippa, perſecutorum irae ſe ſubduxit, et eius anni menſe Martio [s] iam Coloniae adfuit [t]. Inuitis enim, qui eum detinebant, creditoribus cum familia et bibliotheca ſe ſurripuiſſe, Agrippa ipſe profeſſus eſt [u]. Ibi beneuole ab electore exceptus ſatis commode vixiſſet, niſi monachorum et theologorum acerbitatem noua editione librorum *de Occulta Philoſophia* in ſe armauiſſet. Nempe ipſum illud opus praemiſſo examine a nonnullis eximiae dignitatis et eruditionis viris eccleſiaſticis iuſſu imperatoris ſuſcepto priuilegio Caeſaris munitum Antuerpiae prodierat [x], et vt ipſe Agrippa ſcribit; *apud Pariſios quoque ſine contradictione impreſſum et publice venditum ac diſtractum erat*. Huic vero editioni libri aliquot deerant, quos ſe ſuppleturum eſſe, ſi annuerit archiepiſcopus, ad eum perſcripſit [y]. Illo vero non renuente, quo minus ederetur, librum integrum Ioanni Soteri typographo excudendum tradidit. Quod cum comperiſſet prauitatis haereticae inquiſitor, ad ſenatum detulit, libros hos de occulta philoſophia vehementer eſſe de haereſi ſuſpectos, proinde haud quaquam ferendum vt in hac ciuitate typis excudantur. Quo ita ſenatum exacerbauit, vt vocatus Soter iuſſus ſit afferre, quod excuſum erat, idque traditum inquiſitori, vt cenſuram ſuam adhibeat, num editio libri permitti debeat? ipſi quoque archiepiſcopi officiales et fiſcalis maxima cenſura prohibuerunt, ne quid ederet typographus, niſi examinato prius ab illis exemplari. Quod cum ex literis typographi comperiſſet Agrippa, apologiam ſcripſit ad Colonienſem ſenatum indignationis irarumque pleniſſimam [z], quod libri Caeſarea cenſura et priuilegio probati munitique, alii eruditionis ſuae penitus ignaris, velut Mineruae ſues ſuſtineant, et accuſatores eſſe et iudices. Qua quoque epiſtola grauem dicam ſcripſit monacho illi ſycophantae, et in ipſum monachorum ordinem grauem ſatyram effudit, quae omnino ab iis legi meretur, qui hiſtoriam literariam ſeculi XVI intelligere, et arcanas circumſtantias noſſe cupiunt, nobis enim in his eſſe prolixis ob inſtituti rationem non licet. Id modo, ſcopi noſtri memores, monemus, Agrippam in hac apologia non modo infenſiſſimum in Peripateticos demonſtrare animum, et Ariſtotelem peſtilentem vocare, ſed et graui querela deplorare, quod ſacroſanctam Cabba-

p) L. VI. ep. 23. 24. 25. p. 970. 971. Auctor captiuitatis erat Alexius Falco ib. ep. 26. p. 973.
q) L. VII. epiſt. 27. p. 1052.
r) L. VII. epiſt. 1. p. 996.
s) L. VII. epiſt. 5. p. 999.
t) L. VII. epiſt. 15. p. 1014.
u) Ibid.
x) L. VII. epiſt. 26. p. 1037.
y) ib. epiſt. 4. p. 998. conf. NAVDAEVS l. c. c. 15. p. 296.
z) p. 1037 ſeqq.

balam pro Iudaiſmo traducant, aſtrologiam et ceteras mathematicas diſciplinas ſortilegiorum probris allatrent, ac abrogatis et mutatis legibus damnent. Tuetur ſe quoque exemplo ſummorum virorum, et quos auctores in hac philoſophia ſecutus ſit exponit, ſcribens: „Cum me accuſare et damnare praetendunt, Ioannem Picum Mirandulanum, Marſilium „Ficinum Florentinum, Ioannem Capnionem Phorcenſem, Petrum Ga„latinum Romanum, Paulum Ricium Papienſem, Franciſcum de Geor„giis Venetum et Minoritarum noſtra aetate commendatiſſimae doctrinae „virum, tum ſuum Thomam et Albertum, et Baconem, et Guilelmum „Pariſienſem, et Petrum de Alliaco, et Arnoldum de Villanoua, et ex „remotiore antiquitate Pſellum, Chalcidium, Prudentium, et alios innu„meros Chriſtianos doctores, qui in ethnica philoſophia deſudantes Ariſto„telem, Platonem, Lucretium, Plinium, Iamblichum, Porphyrium, „Proclum, Syneſium, Ammonium, Hermetem, Hipparchum, Alchin„dum et alios plures commentati ſunt, damnant“, &c. Sed ad ipſum quoque archiepiſcopum literas dedit ſupplices [a], et vt imperii princeps et elector Caeſareum priuilegium tueatur, enixe rogauit. Qui cum literas iſtas ad officiales miſiſſet [b], illique non reſponderent, rem vehementer vrſit, cauſſatus, iſta tergiuerſatione et mora ſe nundinis Francofurtanis fraudari et in irreparabile damnum adduci; ex quo ſuſpicamur, ipſum Agrippam editionis ſumtus ſuppeditaſſe. Tandem cum cenſuram archiepiſcopo cenſores ſubmiſiſſent, ad eam iterum Agrippa reſpondit [c], multisque laboribus et non ſine magna indignatione eo rem tandem perduxit, vt liber Coloniae anno MDXXXIII prodiret [d]. Cum autem vehementer Agrippae animum ſauciaſſent monachi „apertas cum illis inimicitias ge„rendas eſſe ratus, cum vniuerſa hac improborum ſophiſtarum et cucul„lionum colluuie aeternum bellum ſuſcipere, et quicquid hactenus cum illis „nebulonibus ſibi negotium fuiſſet, poſtliminio reſuſcitare, illosque ſuis „coloribus depictos ſub diuo palam omnium oculis exponere“ decreuit [e], eumque in finem Apologiam pro D. Annae monogamia amaro ſale reſperſam recudi fecit. Ita vero dum hos homines pungit, eorum aculeos expertus, multas ſibi et iras et miſerias concitat, quas diutius Coloniae perferre detrectans, locum iterum mutare, et Lugdunum magno ſuo malo iterum abire ſtatuit. Cum enim indigniſſima illi verba contra regis Galliarum matrem excidiſſent, aula iniuriarum memor eum captiuum detineri iuſſit, rationem redditurum de acerbitate verborum. Amicorum tamen interceſſione aegre liberatus Gratianopolin ad amicum abiit [f], vxore enim Mechlinienſi, quam tertiis votis duxerat, eo, quo Coloniae diſceſſit anno MDXXXV repudiata [g], familiam non alebat. Ibi poſt paucos menſes placide, teſte Ioanne Wiero [h], qui frequens cum eo fuit, et

a) L. VII. ep. 27. p. 1052. b) pag. 1054. c) Ep. 34. p. 1059. d) Praemiſſum eſt priuilegium Caeſareum. e) L. VII. epiſt. 35. p. 1061.

f) Wiervs de Praeſtig. Daemon. L. II. c. 5. p. 111. Navdaevs l. c. Bayle l. c.

g) Wiervs l. c. et ex eo Adam l. c. p. 18.

h) loc. c.

et ſtudiorum communium familiaritatem aluit, obdormiuit, quem tamen vitae finem eius Pavlvs Iovivs [i] more ſuo inſulſa fabula commaculauit, ita de obitu Agrippae ſcribens: „Exceſſit e vita nondum ſenex „apud Lugdunum, ignobili et tenebroſo in diuerſorio, multis eum tanquam necromantiae ſuſpicione infamem execrantibus, quod cacodaemonem nigri canis ſpecie circumduceret, ita vt cum propinqua morte ad poenitentiam vrgeretur, cani collare loreum magicis per clauorum emblemata inſcriptum notis exſoluerit, in haec ſuprema verba irate erumpens: abi perdita beſtia, quae me totum perdidiſti. Nec vnquam familiaris ille canis ac aſſiduus itinerum omnium comes, et tum morientis „domini deſertor, poſtea conſpectus eſt, cum praecipiti fugae ſaltu in „Ararim ſe immerſiſſe, nec enataſſe ab his, qui vidiſſe aſſerebant, exiſtimetur". Cuius fabellae inſulſitatem poſtea, vbi de ſuſpicione magiae, in quam Agrippa incurrit, dicemus, Wierii explodemus teſtimonio. Obiit Agrippa anno MDXXXV, quo Bonna diſceſſerat, vt ex Wiero [k] conſtat, vnde falſus eſt Adamvs [l], qui licet ipſe Wieri verba adduxiſſet, tamen anno MDXXXIV fatis conceſſiſſe tradit. Manſit autem in eccleſiae Romanae communione, nec publice ex eius gremio diſceſſit, quamuis multa in ea minus probaret, et reuera eclecticam religionem ſequeretur. Et verum quidem eſt, valde illi placuiſſe Lutherum, qui iſto tempore monachorum auctoritatem indulgentiarum nundinatione proſtitutam magno animo conculcabat. Paſſim quoque magnis eum elogiis extollit [*], et in epiſtola ad Melanchthonem anno MDXXXII ſcripta [m], *ſalutari* iubet *inuictum illum haereticum Martinum Lutherum, qui, vt in Actibus ait Paulus, ſeruit Deo ſecundum ſectam, quam haereſin vocant.* Verum, licet iucundiſſimae eſſent Agrippae Lutheri digladiationes contra monachos, aduerſus quos irreconciliabile bellum gerebat, ita tamen ex aularum obſequio ſuam ſibi fortunam fingere poſſe ſperabat, vt Romanam eccleſiam relinquere, ſicque commoda ſua deſerere non auderet [n]: ratus ſufficere, ſi more Iacobi Fabri, Deſiderii Eraſmi Roterodami aliorumque ſuperſtitionem rideret, inſulſa reiiceret, meliora ſeligeret, et crederet, quae ſacris literis probari poſſe noſſet, diuortio tamen publice ab eccleſia, in qua natus erat, et viuebat, non facto. Hos enim duumuiros Agrippam prae ceteris amplecti et ſequi conſtituiſſe, ex epiſtola quadam [o] clarum eſt. Nec magnopere hoc in Agrippa mirandum eſt, cuius ingenio valde iſte mos conuenit. Vidit vir acer et praeiudiciorum contemtor innumera in iſtius coetus doctrina [p], quae tum omnium oculis demonſtrata erectioribus animis plane ſordebant; et a cucullatis fratribus fortuna eius multoties euerſa in rabiem fere con-

i) Elog. c. 101. p. 237.
k) loc. cit. l) loc. cit.
*) Apolog. c. 19.
m) L. VII. ep. 13. p. 1012.
n) Scripſit ad Eraſmum anno 1535. „Sed et „illud te admonitum volo, me de his quae ad „religionem attinent, nequaquam ſecus ſentire, „quam ſentit eccleſia catholica L. VI. ep. 36. p. 991.
o) L. II. epiſt. 24. p. 672.
p) L. IV. epiſt. 44. p. 821.

contra illos actus eſt, et quamcunque poſſet vindictae occaſionem eſt meditatus. At obſtabat, quo minus eos ſequeretur, qui puriorem doctrinam reſtituere coeperant, et eclectica credendi ſtatuendique conſuetudo, et timor, ne quos iam acerrimos expertus erat theologos, in ſuum caput irritaret, et ſilentii melius tutiusque praemium eſſe ſtatuit. Id quod haud obſcure prodidit, ad amicum ſcribens: „Reliquum vero, quod admones, transferendum aliqui de Chriſtianiſmo „ad Chriſtianiſſimum regem, res haec non modicam conſiderationem re„quirit, maturaque deliberatione penſitanda eſt: vtrum conueniat magis, „vel aliena traducere, vel propria meditata proferre, adhuc haeſito: ho„neſtum eſt propriis armis decertare, at tutius forte ſub alieno clypeo de„liteſcere: tutiſſimum autem, tacere. Nam hodie, vt vides, Chriſtiana „veritas nullo ſecuriori modo colitur, quam ſtupore et ſilentio, ne forte „corripiamur a Praedicatorum haereticorum inquiſitoribus, ac Sorboni„cis illis in lege, non quidem Moſaica, nec itidem Chriſtiana, ſed Ari„ſtotelica, doctiſſimis ſcribis et phariſaeis, qui nos faſciculorum metu „cogant ad palinodias". Obſtabant praeterea Agrippae amici quos ſummos in iſtius eccleſiae communione habebat, inter quos Campegius, et epiſcopus Leodienſis, cardinales, itemque elector Colonienſis erant, quorum beneuolentia et auxilio res ſuas saepenumero ad deſperationem inclinantes erigi poſſe ſperabat. Sententia vero inter Romam et Vitebergam medius, nihil decernebat, et irarum tantum et indignationis frena animo in monachos laxabat. Vt autem mutabile Agrippae obtigit ingenium, quod in extrema haud raro, deſperatione duce, currebat, ita tantum non conclamatis rebus ſuis, cum Colonienſis archiepiſcopi tutela deſinere videretur, et furor hoſtium vndique eum cingeret, ab aula vero Caroli V nec ſtipendia illi debita ſoluerentur, nec vllo ex loco auxilium ſubnaſceretur, tranſitum eum ad Lutheri partes molitum fuiſſe, modo reſpirandi resque ſuas emendandi ſpes vel commodi muneris conditio adfuiſſet, nobis ex epiſtola Agrippae ad Melanchthonem ſcripta veriſimile eſt [q], in qua hoc eius conſilium his verbis haud obſcure prodidit: „Te ſcire conuenit, „aeternum bellum mihi ſuſceptum eſſe, cum Louanienſibus theologiſtis, „in quod certamen me protraxit audens veritas. Sed eo ſub iudice dimi„care hactenus compellor, qui eſt hoſtis omnis veritatis, peritque mihi et „virtus, et gloria, et res, et fides irato tyranno, cuius pertinacem indi„gnationem et ingratitudinem erga magnitudinem ſeruitiorum meorum „inauditam in biennium pertuli, et magna patientiae conſtantia propemo„dum vici, niſi noua veritas continuo nouum mihi adderet odium. Vtinam „hic Nabuchodonoſor aliquando ex beſtia rediret in hominem, aut ego „relinquere poſſem iſtud Vr Chaldaeorum". Quibus verbis aſperrimis, Carolum V, eius declamationi Cynicae *de Vanitate ſcientiarum* vehementer indignantem eum pungere, nemo non videt. Quae acerbitas cum Melan-

q) loco ſupra cit.

Melanchthonis ingenio, mitiſſimo et conſilia vehementia improbanti diſpliceret, non reſpondiſſe, nec conſilium elabendi ſuppeditaſſe videtur, et ita quidem manſit in priſtina eccleſiae Romanae communione intercedente Colonienſis archiepiſcopi gratia Agrippa. Perperam itaque agunt, qui inuidiae cauſſa Agrippam Lutheri aſſeclis adiiciunt, vel ſuſpenſi haerent, cui profeſſioni fidei publicae addictus fuerit.

Iudicium de Agrippa.

§. VIII. Ex hac vitae, quam magnam partem ipſis Agrippae et amicorum eius verbis deſcripſimus, hiſtoria de celeberrimo hoc philoſopho iudicandum, et quo vſus fuerit ingenio, qua eruditione, quibus virtutibus vitiisque memorabilis ſit, quale philoſophiae genus ſectatus fuerit, definiendum eſt. Ipſum ſi audimus, nihil ei defuit, quod in viro πολυϊστορίας laude celebri mirari ſolemus; non ingenium praecox, acutum, non ingenium elegans, non lectionis copia ſupra modum vaſta, non linguarum plurimarum notitia, non philoſophiae arcanae et doctrinae pauciſſimis cognitae theſauri. Paſſim haec iactat non ad amicos, modo, ſed ad conſilium quoque Caeſareum [r], et ad Mariam Hungariae et Bohemiae reginam [s], in qua epiſtola ſe vocat *octo linguarum mediocriter doctum, ſed illarum ſex adeo peritum, vt in ſingulis non loqui modo et intelligere, ſed et eleganter orare, dictare et transferre nouerit;* gloriatur quoque *praeter multimodam abſtruſarum rerum cognitionem, peritiam et cyclicam eruditionem, vtriusque iuris et medicinarum doctorem euaſiſſe.* Similia cum iam ſupra adduxerimus, et quae ingenii virtutisque facinora edidiſſet, buccinantem audiuerimus hoc loco, vbi domeſtica teſtimonia ſuſpecta ſunt, et propriis oculis iudicandum eſt, alia non coaceruamus. Et viro quidem quem et vita et fortuna et philoſophia ſingularem plane atque celeberrimum fecere, ingenii ſupra modum felicis gloriam omnino concedimus; quam cum praecoci eruditione ornaſſet, et in tanta fortunae mutabilitate et iactatione inſolitam ſibi lectionis copiam acquiſiuiſſet, mirum non eſt, eum inter tot itinera, militiae incommoda, munerum viciſſitudines, rei familiaris incrementa et decrementa; et quod magis inſolens videri poteſt, in tanto affectuum tumultu, inter tot inimicos et lites, depreſſum etiam, captiuum, fame tantum non enecatum, et deſperatione plenum, tot ſcripta potuiſſe elucubrare, lucernam olentia, et difficillimum argumentum explicantia, tamque frequenti literarum commercio cum literatiſſimis viris ſuffeciſſe. His intellectus virtutibus acceſſit inexhauſta diligentia [t], improbique laboris patientia, et animus magnus, excelſus, praeiudiciorum contemtor, audax et ad relinquendam tritam viam valde pronus, peroſus quoque ſuperſtitio-

r) L. IV. ep. 44. p. 966.

s) p. 1061.

t) „Inter chartas eum continuo delituiſſe, nec „toto octiduo vix ſemel prodiiſſe, atque in muſeo „inter ſupellectilem chartaceam, certe inſignem „perpetuum fuiſſe", Wiervs αὐτόπτης teſtatur L. II. c. 5. p. 111.

ſtitionem, hypocriſin, paedantiſmum et barbariem. Quem vbique deprehendent, qui ſcripta eius vno faſce Lugduni a Beringis fratribus edita [u], maxime vero epiſtolas eius legerit. Quae quoque cauſſa eſt, cur ſummis laudibus eius eruditionem viri docti paſſim extulerint, hoc loco ne nimii ſimus, non adducendis [x]. Aſt has ſummas ingenii animique virtutes diſpar prorſus voluntatis male affectae conditio corrupit, eumque ita in transuerſum egit, vt vitiis, quam virtutibus illuſtriorem recte dixeris. Cum enim ſatis acute iudicaret, et magno quoque animo praeiudicia contemneret, inepto tamen ſingularis et arcanae diſciplinae amore, ex gloriae, quam inde ſperabat, cupiditate enato ad fanaticum doctrinae genus delapſus eſt, eamque philoſophiam elegit, quam nemo recti virilisque iudicii probauerit. Et quamuis huius quoque diſciplinae ineptias perſentiſceret, et eam quoque animo vera ſitienti non ſatisfacere intelligeret, vt in declamatione *de Vanitate ſcientiarum* [y] ipſe monuit, infelicitate tamen animi in horas mutabilis ad certam metam curſum ſcientiae dirigere, euitareque ſyrtes, quas praeuidit, non potuit, ſic vt Vertumni inſtar eum non mutaſſe quidem mentem, fluctuaſſe tamen, et nihil accurate et certo fundamento tenuiſſe ſit manifeſtiſſimum. His acceſſit animi conditio atque indoles a verae philoſophiae praeceptis prorſus deflectens. Totus enim affectuum imperio occupatus, et tumultu atque rabie paſſionis plerumque ita exagitatus eſt, vt ad infeliciſſima eum fata traxerit cupiditatum, quas inſanas alebat, ferocia. Inter eas ſummam animi inconſtantiam, partim ex immoderato gloriae ſtudio, nulla re contento et menſuram implenti, partim ex impatienti deſiderio vota ſua explendi exortam primo loco recte ponimus. Hanc enim ab ineunte aetate ad mortem vsque prodidit; haec optimis quoque et feliciſſimis fatis eum vti prohibuit; haec ab ampliſſima eum fortuna deiecit, haec in carcerem detruſit, et in exilium eiecit, totamque vitae eius ſcenam miſerabilem inſtruxit. Qua forte labe caruiſſet, niſi ambitio animum eius occupaſſet immodica, quam tantam expertus eſt, vt poſitis pudoris et modeſtiae repagulis vbique, maiorum nobilitatem, generis claritatem, ingenii excellentiam, facinorum gloriam, principum fauores, et ſimilia iactaret, et buccinator propriae laudis ad viros ſummos ad inuidiam et nauſeam vsque ſe omnibus praeferret, ipſi quoque imperatori infelicia quaeque vaticinatus, quod tantae doctrinae et tot modis vtiliſſimum virum neglexiſſet. Ex hoc porro fonte irarum vehementia et vindictae profluxit cupiditas. Laeſus enim vel vulneratus fama fortunaue, dici non poteſt, quam acerbum ſe aduerſariis praeſtiterit, quam vehe-

u) Duas praeſentes habemus Lugdunenſes editiones, vnam priorem, luculentis typis formaque editam, alteram, vt in titulo eſt recuſam, et arctius expreſſam. Illam recenſet Io. FABRICIVS Hiſt. Bibl. ſuae T. VI. p. 270. Dolemus autem, in his Lugdunenſibus nonnulla malo conſilio eſſe reſciſſa. De ἀνεκδότοις Agrippae autem conſulendus doctiſſimus SCHELHORNIVS l. c. Neutri editioni Lugdunenſi annus editionis praefixus eſt.

x) Collegerunt eas THOM. POPE-BLOVNT. Cenſ. cel. auctor p. 550. TEISSIER l. c. p. 437. WOLF. ad Caſauboniana p. 201. IO. FABR. l. c. quibus multa aliorum loca addi poſſent, ſi id ageremus. Multos notauimus in Germanico H. P. Opere T. VI. p. 620. nota (zz) qui conſulendi.

y) cap. 48.

vehementem conuitiorum torrentem in eos effuderit, et in deſperatis quoque rerum ſuarum circumſtantiis, vbi deprecationibus, et mollibus verbis opus erat, virus omne non in priuatae tantum conditionis homines, ſed in ſummos quoque imperantes, ipſumque Carolum V imperatorem et Franciſcum I, eiusque matrem eructauerit. Cuius ſpecimina qui cupit, eum vel ſolas eius literas ſupplices legere oportet, indignationis et contumeliarum plenas, et viro, cui philoſophia pectus muniuit, prorſus indignas. His vero inſignibus vitiis malitioſam quoque leuitatem animi iunxit, qua viri boni characterem prorſus perdidit. Cuius luculentum prorſus et memorabile exemplum eſt, quod in iuuentute ſocietatis nugiuendulorum impoſtorum qui χρυσοποιήσεως laudem et aucupia quaerebant, caput eſſe, et licet ipſe parum illi arti tribueret, reges tamen principesque viros decipere magno ſuo malo auſus; adulta vero aetate ſe reginae aſtrologum conduci paſſus ſit, vt ſupra iam narratum. Ex hac vero ſcaturigine magicae, Cabbaliſticaeque philoſophiae amor nulli dubitamus, quin profluxerit. Cum enim vidiſſet vir callidus et ad mores hominum valde attentus, Pici, Georgii Veneti, Rici, Reuchlinique ſcripta ſummam illis admirationem peperiſſe, cum ignota et latentia plerumque humanis maiora et praeſtantiora credantur eſſe, non eidem modo doctrinae generi adhaeſit, et omnis aetatis libros arcanos curioſe rimatus eſt, ſed magnos quoque fumos vendidit, et abſtruſos rerum ſupra vires humanas ſe extollentium theſauros promiſit, arcana naturae, et ignota myſteria coruis hiantibus promittens. Id quod libros de occulta philoſophia per tranſennam inſpicienti erit longe manifeſtiſſimum. Vnde noſtro quidem iudicio inter impoſtores philoſophicos locum omnino meretur; in quem numerum referendos eſſe, quotquot vel arcanas artes promittunt, vel ignotas et latentes diſciplinas prae ſe ferunt, intelligunt omnes, qui quid eruditio ſit, quid ſapientia, norunt. Neque hoc noſtrum modo de Agrippa iudicium eſt, ſed vidit quoque varium et diuerſum a ſemet ipſo hunc animi characterem, qui hanc in eum ludit epigraphen, editioni operum Lugdunenſi iam praefixam:

Inter diuos nullos non carpit Momus,
Inter heroas monſtra quaeque inſectatur Hercules,
Inter daemonas rex Herebi Pluton iraſcitur omnibus vmbris
Inter philoſophos ridet omnia Democritus,
Contra deflet cuncta Heraclitus.
Neſcit quaeque Pyrrhias, (Pyrrho)
Et ſcire ſe putat omnia Ariſtoteles,
Contemnit cuncta Diogenes.
Nullis hic parcit Agrippa
Contemnit, ſcit, neſcit, flet, ridet,
Iraſcitur, inſectatur, carpit omnia,
Ipſe philoſophus, daemon, heros, Deus et omnia.

 Haec

Haec cum ita ſe habeant, mirandum non eſt, propriae calamitatis architectum ſibi Agrippam fuiſſe meliori fortuna dignum, ſi ingenii praeclari opibus vti, et ad modeſtiam et philoſophiae praecepta animum componere nouiſſet. Cum enim ſuperſtitionem, hypocriſin, fraudesque cleri et intelligeret, et Vatiniano proſequeretur odio, artesque multorum nefarias perſpexiſſet, ſatyra vſus amariſſimo eos ſale perfricuit, et acerbitate mira ineptias, barbariem, ſtultitiam et malitiam horum hominum traduxit. Eius exemplum vel ſola *Supplicatio ad ſenatum Colonienſem* exhibet valde memorabile, cuius lectione mirum non eſt, totam eum in ſe ſophiſtarum et cucullionum cohortem irritaſſe, vt in eius perniciem coniurarent. Et tamen acerbiora meditatus eſt, pollicitus eo in loco, *enumeraturum ſe in libro de fratrum Praedicatorum ſceleribus et haereſibus infecta ſaepius veneno ſacramenta, ementita ſaepiſſime miracula, interemtos veneno reges et principes, proditas vrbes et reſpublicas, ſeductos populos, aſſertasque haereſes.* Et haec quidem non ad ſolos iſtos ardeliones, non ad Hogſtratum vel Conradum quendam inquiſitores, ſed praecipitato quoque conſilio in declamatione *de Vanitate ſcientiarum* ad ipſas artes et diſciplinas retulit [z], et omnis generis homines virosque doctos canina dicacitate momordit, vnde Cynicae declamationis ſatyraeue nomine libellum inſigniuit. Ia vero telum, quo peti euertique poſſet, hoſtibus tanta acerbitate totque contumeliis in rabiem actis, ipſe porrexit. Hi enim in aulis regum principumque Senatu Agrippam, velut omnis pietatis, honeſtatis et eruditionis hoſtem atque euerſorem depingebant, et quantum poſſent calumniabantur: cumque non ſufficeret libellus de vanitate ſcientiarum, librum quoque de philoſophia occulta ſuſpecto magiae nomine famoſum in ſubſidium vocatum, malarum artium et vetiti cum cacodaemone commercii reum egerunt. Quam calumniam licet acerbiſſimis conteſtationibus Agrippa refelleret, et ſibi vim fieri clamaret, valde tamen ea locum apud principes inuenit. Qui cum Agrippae infenſiores ita facti eſſent, tantum abeſt, vt eorum indignationem lenire verbis mollioribus tentauerit, vt potius acerbis apologiis eam mirum in modum exaſperauerit. Vbi enim ſemel laeſus eſſet, iniuriam concoquere non poterat, et cum factis non poſſet, verbis amaris vlciſcebatur. Inde tam inuiſus factus eſt, in aula Gallica, cui aſtrologicis praedictionibus fumos vendiderat, vt cum literas fidei publicae teſtes peteret, diu negatas et tandem obtinendas diſruperit totas princeps Vandemienſis, inquiens, ſe nequaquam ſignaturum in fauorem diuinatoris [a]. Qua re meruit bonus ille princeps inter ſtultos, praepoſtere religioſos, et ingenio inertes, qui nihil ſapiunt, niſi in patinis et calicibus, et qui ſtultitiae venia digni ſunt, ab Agrippa numerari. Similem rationem in aula Caroli V tenuit, neque dubitandum, quin in aula Colonienſis electoris pari cyniſmo praeſulis ſupra modum ei fauentis gratiam, exaſperatus cenſura Colonienſi, conculcauerit; alias

z) Exemplum eſſe poteſt prologus galeatus illius declamationis. a) L. V. epiſt. 30. p. 894.

alias Bonna non abiiſſet, et Lugdunum cum praeſenti libertatis vitaeque periculo confugiſſet. Cum autem per totam fere vitam ſtipendiis principum nutriretur, vel ex munerum collatorum reditibus viueret, praxeos medicae vero emolumenta, vti veriſimile, exigua eſſent, priuatus iſtis commodis et vita honeſte tranſigendae ſubſidiis eo quod patronos mire dicacitate ſuae offendiſſet, ad aes alienum confugere neceſſe habuit, quod cum exſoluere non poſſet, Lerna malorum inde illi exorta eſt, qua periisſet, niſi amicorum beneuolentia ſuſtentatus ſenectutem ne attingeret, diuina prouidentia definiuiſſet. Diligenter matureque eum monuere ea de re amici, parcendum eſſe viris principibus, et non irritandos apud clerum crabrones: et candide amicus Heluetius perſcripſit [b]: *Quod tum tibi ſuaſi, rurſus ſuadeo, vt ſi commode poſſis, extrices te ab iſta contentione; ſit tibi exemplo Ludouicus Barguinus, quem nihil aliud perdidit, quam in monachos et theologos ſimplex libertas. &c.* Aſt ſurdo haec canebatur fabula, animo Agrippae iſtis vulneribus ita ſaucio, vt totus vindicta arderet, et ad ſua ipſe fata rueret.

Agrippa an magus fuerit?

§. IX. Inter grauiſſima, quae Agrippae obiecta fuere crimina, magia eſt, et impurum cum ſpiritibus malignis commercium. Quam cum viuo obieciſſent aduerſarii, poſt mortem ita vulgata eſt, vt haud pauci de veritate rei perſuaſi inter impiarum artium cultores eum referrent, cuius teſtimonia qui cupit, illi PAVLVS IOVIVS [c], THEVETIVS [d], DELRIO [e], NATALIS COMES [f], et poſt hos alii adeundi ſunt, qui fabulam recoxerunt. Quam ex inſtituto quidem excutere loci anguſtia non patitur, non indicta tamen cauſſa in Agrippae hiſtoria nobis dimittenda, ſed ab opprobrio hoc philoſophia liberanda eſt. Occaſionem autem iſtius criminationis cudendae ipſe ſubminiſtrauit Agrippa. Is enim cum in adoleſcentia in libros Cabbaliſticos, magicos, et huius furfuris alios incidiſſet, et arcanum hoc philoſophiae, quam illi promittebant, genus miram apud imperitos opinionem excitare poſſe intelligeret, reipſa quidem illud doctrinae aedificium ſibi ſtruxit, quod in ſequentibus delineabimus, quodque, Picus, Ricius, Reuchlinus, Galatinus aliique mire commendauerant, cum autem Cabbalae nomine, literalis quoque illa doctrinae Iudaicae pars, quam ſuo loco exegeticam vocabimus, deſignaretur, videretque callidus homo, eiusmodi aenigmata in admirationem lectorem ignorantem rapere, tales characteres ſuo quod ſibi condere coepit rerum naturalium ſyſtemati adplicuit; et ita ad ſimilitudinem Cabbaliſticae doctrinae valde iuuenis librum *de occulta Philoſophia, ſiue de Magia*, compoſuit; coniicimusque non ſine veriſimilitudine, eum, vt erat thraſonicae iactantiae mirus cultor, inſolita et ſupernaturalia apud imperitos haud raro crepuiſſe [g]. Cum enim metalla ſe mutare, et ex ſiderum poſitu diuinatio-

 natio-

b) L. VII. epiſt. 40. p. 1066.
c) loc. cit.
d) Elog. des hommes illuſtres T. VII. p. 221.
e) Disquiſ. magic. L. II. q. 12. n. 10.
f) Mytholog. L. III. c. 17. p. 257.
g) Exempla luculenta habet L. II. de O. P.

nationes conſtruere poſſe, dicere auderet, dubium non eſt, quin in reliquis artibus arcanis ſimiles fumos vendiderit. Maxime vero ſuſpicionem hanc auxit, quod paſſim amicos monuerit [h], ſe clauem iſtius libri totiusque negotii ſibi et amicis reſeruaſſe. Quo abuſus nebulo quidam lucifuga, poſt Agrippae fata, eam clauem, edidit, *librumque quartum de O. P. cum Elementis magicis* Petri de Abano vulgauit[i] *anno MDLXV*, qui cum magiam practicam exponat, et ſpirituum adiurationes doceat, veterem accuſationem confirmauit. Sed et apologia pro muliere veneficii accuſata, iſtam calumniam meruit, quam cum ex inquiſitorum faucibus liberaſſet, eiusdem criminis ſuſpicio illi obiecta eſt. Tandem et acceſſit fabula illa de cane nigro aſſiduo eius comite, quam ſupra ex Iouio narrauimus. Quibus fulcris cum ſatis firmiter niti videretur magiae crimen Agrippae obiectum, fabulis fabulae poſtea auctae ſunt, vt in magicis fieri ſolet. Verum enimuero quam ficulnea haec omnia ſint, et inepta paulo altius rem rimantibus ignotum eſſe non poteſt. Quod cum ſatis luculenter demonſtrauerit Gabriel Navdaevs [k], qui doctam pro Agrippa apologiam ſcripſit, moram in his longam non nectimus, ſed paucis ea tangimus, quae ad abſoluendum ab hac ſuſpicione Agrippam ſufficere putamus. Et fatemur quidem, Agrippam nobis non ſatis a ſuſpicione purgari, quod arcanas et ſupernaturales vel diuiniores artes apud nonnullos imperitiores iactauerit. Sane in philoſophiae occultae opere talia occurrunt, quorum ipſe excuſationem petit [l], venia a iuuentutis curioſitate petita. Scribit enim in praefatione: *Qua propter iterum nunc quaeſo te, candide lector, ne de praeſenti tempore editionis iſta libres; ſed veniam des curioſae iuuentuti, ſi quid forte ſecus, quam placeat, in iſtis deprehendes.* Aſt haec ſolius curioſi ludibria ingenii fuiſſe, et magnas tantum Agrippam ad decipiendos naſoque ducendos incautos bullas proieciſſe, ac in ſinu eorum infantiam riſiſſe, in epiſtolis paſſim prodidit. Ipſi vero de philoſophia occulta libri, non ſunt inſtitutiones magicae, ſed hiſtoria potius philoſophica de arte magiae, in quam non ſine multa lectionis copia et varia eruditione Agrippa congeſſit, quicquid de magia apud barbaros, Graecos, Iudaeosque philoſophos legerat: non itaque artem experientia edoctam profeſſus eſt, ſed aliorum de ea opiniones enarrauit. Id quod ipſe prouidus in praefatione monuit, lectores ita allocutus: *Quod ſi quae repereritis, quae vobis non placeant, mittite illa, nec vtemini. Nam et ego vobis illa non probo, ſed narro. Fateor praeterea, magiam ipſam multa ſuperuacanea, et ad oſtentationem curioſa docere prodigia, ſimul haec vt vana, relinquite.* Itaque iniquum eſt, ob hunc librum Agrippam magiae inſimulare. Libellum autem quarti libri nomen gerentem Agrippae impoſtorem ſuppoſuiſſe, Wiervs diſcipulus, et arca-
norum

h) L. III. epiſt. 56. p. 759.
i) Locum editionis lucifuga non adſcripſit.
k) Apolog. magiae accuſator. l. c. p. 285. add. Bayle l. c. Webster de Magia c. 4. §. 31. Thomasii Acta magica T. I. p. 565. 571.
l) In Praef. editionis Colon. 1533. fol.

norum Agrippae conſcius, teſtis eſt [m], et ipſe partus ſuppoſititius et inſulſus prodit. Dictio enim ab Agrippae ſcribendi genere mire diſtat, et tota barbara eſt, atque adeo inuenuſta, vt impoſſibile ſit, ab Agrippa eum librum prodiiſſe. Sunt quoque nonnullae in eo hypotheſes, quae ſyſtemati magico, quod Agrippa propoſuit, e diametro repugnant, et falſitatem inſulſae ſcriptiunculae luculenter produnt. Cuius generis eſt, quod ſuprema intelligentia anima mundi dicitur [n], cum Agrippa eam animam mediam ponat inter intelligentias et res ſublunares. Nec clauis illa occulta valde ad tuendam hanc ſuſpicionem vrgeri poteſt: quamuis enim incertum ſit, quid per eam intellexerit, ipſeque ad Aurelium ab Aquapendente ſcribens, haud obſcure prodat, internam quandam illuminationem et lucis ſupernae illapſum in animam ad ea intelligenda requiri, *nec*, vt ipſe ait [o], *haec committi literis nec ſcribi calamo, ſed ſpiritu ſpiritui paucis ſacrisque verbis infundi;* certum tamen eſt, non aliam quam Platonicam eum illuminationem clauemque, a Goëtia valde diuerſam requiſiuiſſe. Quod ſatis clarum ex his verbis eius [p] ad eundem Auguſtinianum monachum eſt: *Quod ad poſtulatam philoſophiam, te ſcire volo, quod omnium rerum cognoſcere opificem ipſum Deum, et in illum tota ſimilitudinis imagine ceu eſſentiali quodam contactu ſiue vinculo tranſire, quo ipſe transformeris, efficiareque Deus, ea demum vera ſolidaque philoſophia ſit, quemadmodum de Moyſe ait Dominus: ecce ego conſtitui te Deum Pharaonis. Haec eſt illa vera et ſumma mirabilium operum occultiſſima philoſophia. Clauis eius intellectus eſt, quanto enim altiora intelligimus, tanto ſublimiores induimus virtutes, tantoque maiora et facilius et efficacius operamur. Verum intellectus noſter carni incluſus corruptibili, niſi viam carnis ſuperauerit, fueritque propriam naturam ſortitus, diuinis illis virtutibus non poterit vniri, ac peruidendis illis occultiſſimis DEI et naturae ſecretis omnino inefficax eſt.* Ex quo loco ſatis patet, longe aliam clauem, quam quae ab illo nugatore exponitur, quaeque tota adiurationibus, literarum elementis, nominum diuinorum et angelicorum combinatione et ſimilibus ex Cabbala Iudaeorum practica deſumtis abſoluitur, Agrippam intellexiſſe, et nihil aliud innuiſſe, quam quod Platonici ſequiores, quorum veſtigia legerat, poſtularunt. Quod cum ſolius imaginationis ſuaue aliquod ſomnium ſit, non a veriſimilitudine diſcedit NAVDAEI coniectura, Agrippam mera oſtentatione hanc clauem iactaſſe, vt admirationem et deſiderium eius amicis iniiceret, eosque naſo duceret, nec aliam eum habuiſſe, quae haec adyta referauerit. Reliqua, quae pro magiae ſuſpicione contra Agrippam vrgentur, leuia ſunt, et facile refutari poſſunt. Nam cur mulieris veneficii accuſatae patrocinium ſuſceperit, ipſe luculenter prodidit, nempe quod aduocatus ciuitatis Metenſis conſtitutus pati non potuerit, quod contra ius fasque inquiſitor in-

m) De Praeſtig. daemon. L. V. c. 4.
n) pag. 5.
o) L. V. epiſt. 14. p. 873 ſeq.
p) pag. 879.

tor innocentem mulierculam ſola inſtigatione nebulonum ruſticorum cum violatione iuris ciuitatis ad tribunal ſuum traxerit: ipſa quoque acta in ſublimiori tribunali recognita et mulierculam et Agrippam liberos pronunciarunt, mulctaque irrogata perſecutoribus eſt. Licet autem vbique locorum magiae inſimulatus ſit Agrippa, a monachis, virisque eccleſiaſticis, in tanta tamen irarum et indignationum, quae inter eos et Agrippam interceſſere, magnitudine nemo non videt, rem omnem ad calumniam redire. Quod vlcus tam fortiter in epiſtola ad ſenatum Colonienſem tetigit, vt mirum non ſint, dolores illos tantos eis clamores excitauiſſe. Ridicula autem eſt fabula de cane nigro, quem canem naturalem fuiſſe, pueriliter ab Agrippo amatum, adeo vt et in menſa et in lectulo ei adeſſet, WIERVS [q] teſtatur, qui vbi Agrippam ſectaretur, non raro loro eum duxit. Et opportune is quoque monet, cum Agrippa, licet inter chartas libroſque ſuos totus deliteſceret, nec toto octiduo vix ſemel prodiret, quicquid tamen in diuerſis regionibus ageretur, fere noſſet, ex epiſtolis amicorum quamplurimorum, quos vbique habebat, imprudentiores huic cani, vt daemoni acceptum tuliſſe. Tacemus, ſi iſtas artes magicas ſciuiſſet, et effeciſſet Agrippa, eum in tantam inopiam ſe redigi non paſſurum fuiſſe, vt carceri manciparetur, et fame tantum non enecaretur. Quibus omnibus inter ſe comparatis, ne vmbra quidem veriſimilitudinis in hac accuſatione magiae comparet, recteque haec fabula eliminatur ex hiſtoria philoſophica.

Philoſophia occulta Agrippae.

§. X. Ex dictis intelligitur, cuius generis philoſophiam Agrippa excoluerit, nempe Pythagorico-Platonico Cabbaliſticam. Cum enim ob cauſſas ſupra adductas philoſophiam magicam, id eſt occultam ſibi excolendam ſumſit, qua prae aliis philoſophiae generibus admirationem mereri ſe poſſe autumabat, hoc potiſſimum doctrinae genus eligere debuit, quod omnium optime ad illam diſciplinam quadrat: quamuis Peripatetica quoque philoſophiae magicae elementa ſuppeditare, Petri Pomponatii et Ioannis Baptiſtae Portae Philoſophi Neapolitani [r] exemplis conſtat. Eam vero Platonicam philoſophiam intelligimus, quae reformata, mutata et in peregrinos habitus transformata atque ex Ammonii Plotinique ſchola totum Orientem late peruagata in Italia tandem conſedit, et praecipue Pici ſtudio Cabbaliſticae philoſophiae ſociata eſt. Non negat id Agrippa, candide in *Praefatione librorum de Occulta philoſophia* faſſus, *multa ſe Platonicorum ceterorumque philoſophorum gentilium placita ſecutum eſſe.* Et ſu-

q) De Praeſtig. Daem. L. V. c. 5.

r) Natus is eſt anno 1545. et Cardanum praeceptorem habuit; rerum naturalium ſtudiis dedititiſſimus, quod ei occaſionem dedit academiam ſecretorum domi ſuae excitandi, quae in occulta naturae opera inquireret. Plurimum etiam ad academiam otioſorum contulit, magnaque eruditionis, praeſertim phyſicae, aſtrologicae, phyſiognomicae laude illuſtris, anno 1615. Obiit, relictis libris IV. Magiae naturalis, ſiue de rerum naturalium miraculis. Quos Ariſtotelis principiis de formis ſubſtantialibus inaedificauit, ita tamen, vt Platonica haud raro in concordiam vocaret. Prodiit libellus eruditus Antuerpiae apud Plantinum 1585. 12. et tum ſaepius videndi de Porta GHILINI, CRASSO IMPERIALIS, FREHERVS libris notiſſimis.

Et ſupra quoque verba eius iam adduximus, quibus ait, Platonem, Iamblichum, Porphyrium, Proclum, Syneſium, Ammonium, Hermetem, Hipparchum, Plinium ſibi in philoſophia auctores fuiſſe: prouocat etiam ad Picum, Reuchlinum, Ficinum, Galatinum, Ricium, Georgium Venetum [s], quos philoſophiae Platonico-Cabbaliſticae anteſignanos fuiſſe, ex ſupra dictis conſtat. Cui philoſophiae generi cum TRITHEMIVS quoque faueret, ab eo in hac diſciplina valde confirmatus eſt, vt ex eius epiſtolis ad Agrippam conſtat, vnde a nonnemine, qui Trithemii iam defuncti manes contra accuſationem artis magicae defendi ab Agrippa cupiebat, eius auditor et diſcipulus vocatur [t], qui eo vſus ſit familiariter, et illius philoſophandi modum attigerit. Fuiſſe autem theologiam Platonicorum Alexandrinorum magicam, certe hoc caput prae reliquis excoluiſſe, huic reliqua diligenter attexuiſſe, et ad id pleraque retuliſſe, ex iis, quae de ſecta et doctrina Alexandrina *Tomo ſecundo* diximus, notum eſt. Mire ſe haec diſciplina ingenio Agrippae, paradoxa et peregrina affectanti, atque ad oſtentationem curioſis prodigiis, vt ipſe in praefatione ſcribit, propenſo commendauit, vel quod theſauros exhibere crederet, vel quod acquirendae mirabilis eruditionis famae inſeruire poſſe ſperaret. Quo pacto non potuere non plurima luxuriantis ingenii et ineptientis antiquitatis ſomnia ab Agrippa adhiberi, nugae interdum venales obtrudi, principia fanatica commendari, et chaos opinionum ex diuerſis ſectis collectarum conſtrui, ex quo difficulter ſanum aliquod et cohaerens ſyſtema eruas. Hanc vero doctrinae partem ad amicos velut diuinam iactabat, huius ſe diuinam clauem, contactu diuino adeptum eſſe mentiebatur, hanc reliquis non ſine inſigni aliorum contemtu praeferebat, et tamen, vbi eſſent, qui paulo acutius eum probare cuperent, faſſus eſt [u], *diuina ſe paſſum haud eſſe, ſed humanis et carnalibus vinculis alligatum, totumque a carne, a mundo, a domeſticis curis tranſuerſum actum, tam ſublimia Deorum dona, non eſſe aſſecutum, ſed ſe accipi velle velut indicem, qui ipſe ſemper prae foribus manens, aliis, quod iter ingrediendum ſit, oſtendat.* Paulo vero vehementius iactatus cum ſentiret, quantum ipſi inſolitum philoſophiae genus odium conflauerit, publicam huius philoſophiae profeſſionem depoſuit, cumque libros de occulta philoſophia recognitos, emendatos et inſigniter auctos Coloniae edidiſſet, multus in *Praefatione* in eo fuit, vt moneret, *ſe non omnia probare, multa velut ſuperuacanea reiicere, et vt vana relinquenda, dixiſſe, cumque in libro de vanitate ac incertitudine artium hunc librum magna ex parte retractauerit, curioſae iuuentuti veniam dandam eſſe, ſi quid deprehendatur, minus forte placiturum.* Quae conue-

s) p. 1043. L. VII. epiſt. 23. p. 1030.
t) L. III. epiſt. 33. p. 743.
u) L. V. epiſt. 19. p. 881.

conuenienter illis dicta ſunt, quae *de Vanitate ſcientiarum* tractans profeſſus eſt [x]: *de Magicis ſcripſiſſe ſe iuuenem adhuc libros tres, amplo ſatis volumine, quos de occulta philoſophia nuncupauerit, in quibus quicquid tunc per curioſam adoleſcentiam erratum ſit, nunc ſe cautiorem hac palinodia recantatum velle, permultum enim temporis et rerum his vanitatibus olim ſe contriuiſſe: tandem hoc profeciſſe, quod ſciat, quem iis rationibus oporteat alios ab hac pernicie dehortari.* Inde factum, vt cum pleniorem eum librum ederet, eum tantum inſtar hiſtoriae doctrinae magicae conſiderari iuberet. Quod vtrum ſeria eius mens et vera opinio fuerit, an dicis tantum cauſſa,et ad declinandam inuidiam cauſſatus ſit, dicere non habemus, cum epiſtolarum ſeries, poſt annum vltimae editionis librorum de P. O. deficiat, eo captiuitate et morte rebus literariis erepto; ex quo tamen fonte vno de vera eius ſententia iudicium fieri poſſe arbitramur. Illud ex Wieri diſcipuli et amici relatione conſtat, a plerisque eum circa vitae finem, pro mago fuiſſe habitum: ex quo tamen vulgi iudicio inferri non poteſt, eum hanc philoſophiam vsque ad cineres excoluiſſe: vnde nihil de ea re definimus. Qualis autem illa philoſophia magica, ſiue theologia naturalis et diuina arcanior fuerit, operae pretium eſſet, ex libro rarius occurrente paulo plenius exponere, et curioſum ματαιολογίας humanae caput illuſtrare, niſi argumenti prolixitas, et limitum noſtrorum anguſtia obſtaret. Sufficient igitur: paucae quaedam aſſertiones, vt ex vngue leo cognoſci et ſententia haud incerta de Agrippae philoſophia fieri poſſit. His vero dogmatibus totum fere artis iſtius aedificium nititur.

I. Triplex eſt mundus, elementaris, coeleſtis et intellectualis [y].

II. Quisque mundus inferior a ſuperiori regitur, ac ſuarum virium ſuſcipit influxum, ita vt ipſe archetypus et ſummus opifex per angelos, coelos, ſtellas, elementa, animalia, plantas, metalla, lapides ſuae omnipotentiae virtutes exinde in nos transfundat, in quorum miniſterium haec omnia condidit, atque creauit.

III. Non irrationabile itaque eſt, per magiam nos per eoſdem gradus, per ſingulos mundos ad eundem ipſum archetypum mundum, omnium opificem, et primam cauſſam, a qua ſunt omnia, et per quam ſunt omnia, poſſe conſcendere, et non ſolum his viribus, quae in rebus nobilioribus praeexiſtunt, frui poſſe, ſed alias praeterea nouas deſuper poſſe attrahere.

IV. Magia profundiſſimam rerum ſecretiſſimarum contemplationem naturam, potentiam, qualitatem, ſubſtantiam et virtutem, totiusque naturae cognitionem complectitur, et quomodo res inter ſe differunt, et quomodo conueniunt, nos inſtruit: hinc mirabiles effectus ſuos producens, vniendo virtutes rerum per applicationem earum ad inuicem, et ad ſua paſſa congruentia inferiora, ſuperiorum dotibus ac virtutibus paſſim copu-

x) cap. 48. y) L. I. cap. I.

copulans atque maritans. Hanc artem excoluerunt Zoroaſter, Zamolxis, Abaris, Charmondas, Damigeron, Eudoxus, Hermippus, Trismegiſtus Mercurius, Porphyrius, Iamblichus, Plotinus, Proclus, Dardanus, Orpheus, Apollonius Tyaneus, Oſthanes, Democritus, Pythagoras, Empedocles, Plato et plures nobiliſſimorum philoſophorum [z].

V. Quatuor ſunt elementa, et primaria fundamenta rerum omnium corporalium, ignis, aër, aqua, terra: ex quibus omnia elementata componuntur, non per modum coaceruationis, ſed ſecundum transmutationem et vnionem [a].

VI. Singula, ſunt triplicia, vt ſic quaternarius compleat duodenarium, et per ſeptenarium in denarium progrediens, ad ſupremam vnitatem, vnde omnis virtus et mirabilis operatio dependet, fiat progreſſus [b].

VII. Ad omnium mirabilium operationem ſufficiunt ignis et terra, haec eſt patiens, ille agens.

VIII. Ignis, quando per ſe ipſum eſt, non accedente materia, in qua propriam manifeſtet actionem, immenſus eſt, et inuiſibilis, per ſe ipſum potens ad actionem propriam, mobilis, tradens ſe ipſum omnibus quodammodo proximantibus, renouatiuus, naturae cuſtodia illuminatiuus &c. Ideo mali daemones fugiunt lucem, boni, ſiue angeli lucis incrementa ab eo ſuſcipiunt, non ſolum a diuina, ſolari et coeleſti, ſed etiam eius, qui apud nos eſt ignis. Hinc vſus ignis et lucis in ſacris ceremoniis [c].

IX. Omnium elementorum baſis et fundamentum terra eſt, ipſa enim eſt obiectum, ſubiectum et receptaculum omnium radiorum influxuumque coeleſtium, ipſa in ſe continet omnium rerum ſemina ſeminalesque virtutes; et coeleſtibus ideo viribus foecundatur.

X. In aqua ſeminaria omnium rerum virtus animalium eſt. Hinc tot ex aquis miracula.

XI. Aër ſpiritus eſt vitalis, cuncta permeans entia, omnibus vitam et conſiſtentiam praebens, ligans, mouens et implens omnia. Ipſe proxime coeleſtium omnium influxus in ſe recipit, et aliis cum elementis communicat.

XII. Idola quaedam non modo ſpiritualia, ſed etiam naturalia a rebus effluunt, vt puta per influxum quendam corporum a corporibus, atque ſi in aëre conualeſcant, tum per lumen, tum per motum, tum ad viſum, tum ad alios quoque ſenſus ſeſe nobis offerunt, et oſtendunt, et in nos mirabilia quandoque agunt.

XIII. Hoc pacto ſi pictis certo artificio imaginibus ſcriptisque literis quis nocte ſerena plenae lunae radiis opponat, earum ſimulacris in aëre multiplicatis ſurſumque raptis, et vna cum lunae radiis reflexis, alius quispiam rei conſcius, per longam diſtantiam videt, legit, et agnoſcit in ipſo diſco lunae.

z) cap. 2. a) c. 3. b) c. 4. c) c. 5.

XIV. Vt in archetypo mundo omnia ſunt in omnibus, ita etiam in hoc corporeo mundo, modis tamen diuerſis; pro natura videlicet recipientium [d].

XV. In inferioribus elementa ſunt craſſae quaedam formae, immenſaeque materiae, in coelo autem ſunt per eorum naturas et vires modo coeleſti, et excellentiori quam infra lunam. Ita quoque in intelligentiis ſunt virtutes diſtributae, et in archetypo ideae producendorum.

XVI. Sunt rebus vltra elementales qualitates, quas cognoſcimus, innatae quaedam aliae virtutes, et ita a natura concreatae, quas admiramur, ac ſaepe ſtupeſcimus, nobis ignotas, vel nusquam vel raro conſpectas. Hae virtutes rerum occultae [e].

XVII. Virtutes occultae infunduntur rerum ſpeciebus ab ideis, quae Deo inſunt vna forma, in anima mundi vero, vt multae, et ponuntur in ſequentibus mentibus ſiue corpori coniunctis, ſiue a corpore ſeparatis, participatione quadam et gradatim iam magis magisque diſtincta [f].

XVIII. Ideae ſunt non modo cauſſae eſſendi alicuius ſpeciei, ſed etiam ſunt cauſſae cuiuscunque virtutis, quae tamen infunditur, ſecundum merita materiae.

XIX. Deus omnium virtutum finis et origo ſigillum idearum miniſtris ſuis praeſtat intelligentiis: qui tanquam fideles executores, res quasque ſibi creditas ideali virtute conſignant, coelis atque ſtellis, tanquam inſtrumenta, materiam interim diſponentibus ad ſuſcipiendum formas iſtas, quae in maieſtate diuina per aſtra deducenda reſident, easque dator formarum diſtribuit per miniſterium intelligentiarum, quas ſuper opera ſua conſtituit rectrices et cuſtodes, quibus ea facultas in rebus ſibi commiſſis credita eſt [g].

XX. Prouenit itaque forma et virtus primo ab ideis, deinde ab intelligentiis praeſidentibus et regentibus: poſtea a coelorum aſpectibus diſponentibus, porro ab elementorum diſpoſitis complexionibus correſpondentibus coelorum influxibus, a quibus ipſa elementa diſponuntur.

XXI. Nulla res eſt tam praeſtantibus viribus, quae viduata diuino auxilio ſui natura contenta ſit [h].

XXII. Vt virtutes ſuperiores extendantur ad inferiora, opus eſt anima, ſcilicet ſpiritu mundi, quae eſt eſſentia quinta.

XXIII. Nihil reperitur in toto mundo, quod eius ſpiritus virtutis ſcintilla careat, magis tamen ac maxime infunditur his, qui huiusmodi ſpiritus plurimum hauſerint.

XXIV. Omnes res habent inter ſe amicitiam et inimicitiam. Hinc innumerae inclinationes et auerſiones occultae.

XXV. Res in quibus minus mergitur idea materiae, in his adhuc, poſtquam mortuae ſunt, et defunctae fuerint, id quod immortale eſt, mirabilia operari non ceſſat [i].

XXVI.

d) c. 8. e) c. 10. f) c. 11. g) c. 13. h) c. 14. i) c. 21.

XXVI. Res inferiores ſubſunt corporibus coeleſtibus et humanum corpus ipſaque hominum exercitia et mores ſtellis atque ſignis diſtribuuntur [k].

XXVII. Totus ſublunaris mundus, et quae in eo ſunt, planetis diſtribuitur; ſimilis ratio eſt ſignorum et ſtellarum fixarum [l].

XXVIII. Omnes ſtellae ſuas proprias habent naturas, proprietates, conditiones, quorum ſignacula et characteres per ſuos radios etiam inferioribus producunt [m].

XXIX. Dantur virtutum et influxuum commixtiones, quarum quaedam partibus ſuis inſitae ſunt, quaedam per artificioſam multarum rerum inter ſe ſecundum certas proportiones confuſionem efficiuntur, quando ſequentes virtutes antecedentibus gradatim correſpondent [n].

XXX. Ea eſt colligantia et continuitas materiae ad animam mundi, quae quotidie influit ſuper naturalia et ſuper omnia, quae natura praeparauit; vt impoſſibile ſit praeparata materia non influi vitam aut nobiliorem quandam formam [o].

XXXI. Ab inferioribus ad ſidera, ab illis ad eorum intelligentias, et inde archetypum vnaquaeque res apte reduci poteſt, e quarum ſerie tota magia et omnis occultior philoſophia emanat: omnis enim virtus ſuperior per ſingula inferiora longa et continua ſerie radios ſuos diſpertiendo vsque ad vltima fluit, et inferiora per ſingula ſua ſuperiora ad ſuprema perueniunt: vt chorda tenſa extremo vno tacta tota ſubito tremit, et tactus ad alterum vsque extremum reſonat [p].

XXXII. Daemones mali malis artibus, angeli boni pura mente, myſticis orationibus, deuotis ſuppliciis et ſimilibus nobis conciliantur; adeoque certis quibusdam mundi materiis mundana quoque numina allici poſſunt [q].

XXXIII. Suffumigationes quaedam ad ſtellas accommodatae plurimum poſſunt, quatenus aërem ſpiritumque vehementer afficiunt ad dotes coeleſtes opportune ſub ſtellarum radiis capeſſendas. Spiritus enim noſter ab huiusmodi vaporibus plurimum transmutatur, ſiquidem vterque ſit vapor quidam alterius ſimilis [r]. Similis ratio eſt collyriorum, vnctionum, philtrorum, alligationum, ſuſpenſionum, annulorum et ſimilium [s].

XXXIV. Lumen qualitas multum formalis et ſimplex actus intelligentiae eſt, et imago primo a diuina mente in omnia diffuſa; ſed in ipſo Deo patre prima lux eſt, deinde in filio illius illuſtrans ſplendor, in ſpiritu ſancto ardens fulgor, in angelis diffuſa ſplendens intelligentia; deinde deſcendit in coeleſtia, vbi fit copia vitae et efficax propagatio, etiam viſibilis ſplendor: in igne vero naturalis quidam vigor a coeleſtibus inſitus: in hominibus denique lucidus rationis diſcurſus, et rerum diuinarum cognitio, totaque rationalis. Tranſit inde ad phantaſiam, et ad

 ſenſum

k) c. 22. l) c. 30. 31. m) c. 33. n) c. 35. o) c. 37.
p) c. 37. q) c. 38. r) c. 43. s) c. 44. 45.

ſenſum maxime oculorum, in eo fit viſibilis claritas, porrigiturque alternis perſpicuis corporibus, in quibus fit color et pulchritudo renitens, in opacis autem virtus quaedam benefica, et generans, penetratque vsque ad centrum, vbi radiis eius in anguſtum collectis fit caliginoſus calor crucians et exaeſtuans [t].

XXXV. Paſſiones animae, quae phantaſiam ſequuntur, quando vehementiſſimae ſunt, non ſolum poſſunt immutare corpus proprium, verum etiam poſſunt transſcendere ad operandum in corpus alienum, ita vt admirabiles quaedam impreſſiones inde producantur in elementis, et rebus extrinſecis, atque morbos etiam quosdam animi ſiue corporis ſic poſſint auferre vel inferre. Potentiſſimae autem fiunt, ſi cum coelo conſentiunt vel naturali pacto vel libero arbitrio [u].

XXXVI. Animus humanus, quando per ſuas paſſiones et effectus ad opus aliquod attentiſſimus fuerit; coniungitur ipſe cum ſtellarum animis, etiam cum intelligentiis, et ita quoque coniuncta cauſſa eſt, vt mirabilis quaedam virtus operibus ac rebus noſtris infundatur [x].

XXXVII. Ineſt hominum animis virtus quaedam immutandi, attrahendi, impediendi et ligandi res et homines ad id quod deſiderat, et omnes res obediunt illi, quando fertur in magnum exceſſum, alicuius paſſionis vel virtutis, in tantum, vt ſuperet eos quos ligat [y].

XXXVIII. Non minor ineſt verbis rerumque nominibus virtus maxima praeterea in ſermonibus [z]. Propria autem nomina magicis operationibus plurimum neceſſaria ſunt; ſunt enim quidam rerum radii vbique praeſentes ſemper rerumque vim ſeruantes, quatenus eſſentia rei ſignatae in ipſis dominatur et diſcernitur. Eadem ratio eſt inuocationum, adiurationum &c. [a]

XXXIX. Omnia, quaecunque a primaeua rerum natura conſtructa ſunt, numerorum videntur ratione formata. Loquimur autem de numero formali, non materiali [b].

XL. In numeris miranda latet efficacia et virtus tam ad bonum, quam ad malum.

XLI. Vnum omnium rerum principium eſt et finis, neque ipſum principium aut finem habens.

XLII. Binarius numerus malus eſt, dualitas daemon, malus in quo materialis eſt multitudo.

XLIII. Ternarius idealibus formis deputatus magis eſt Oromaſis, Mitris, Araminis, id eſt, Deus, mens, et ſpiritus.

XLIV. Quaternio fundamentum et radix eſt omnium aliorum numerorum.

XLV. Quinarius vim magnam habet in expiationibus ſacris, pellit malos daemones, et venena. Eſt nexus omnia ligans.

XLVI.

t) c. 49. Eleganter hoc loco emanatio lucis Cabbaliſtica exponitur.

u) c. 65. 66. x) c. 67. y) c. 68. z) c. 69. a) c. 70. b) L. II. c. 1.

XLVI. Septenarius et in bono et in malo omnium eſt potentiſſimus [c].

XLVII. Deus ipſa prima monas priusquam ſeſe inferioribus communicet, primo ſe in primum numerorum, ternarium videlicet diffundit: dehinc in denarium, tanquam in decem ideas et menſuras omnium numerorum, et rerum omnium faciendarum [d].

XLVIII. Ipſa literarum elementa certos quosdam diuinosque poſſident numeros, per quos ex propriis rerum nominibus in ſummam collectos de rebus occultis futurisque elicimus ſententiam [e].

XLIX. Muſicalis harmonia cum corpora coeleſtia opportune inſequitur, coeleſtem influxum mire prouocat [f].

L. Homo omnes numeros, menſuras, pondera, motus et elementa ceteraque omnia illum componentia in ſe continet et ſuſtinet.

LI. Sortis cauſſa quaedam ſublimis et latens et occulta eſt, non per accidens, eſtque in ſubſtantiis immaterialibus et incorporeis, quae reuera ſortem adminiſtrant, et ad veritatis indicium diſpenſant [g].

LII. Habet mundus, habent coeli, habent ſtellae, habent elementa animam, cum qua cauſſant animam in iſtis inferioribus atque miſtis. Habent etiam ſpiritum, qui mediante anima ſua adeſt corpori. Viuit itaque mundus, habetque animam et ſenſum [h].

LIII. Anima mundi ac coeleſtes animae ſunt rationales ac mentem participantes diuinam [i].

LIV. Humanae imprecationes naturaliter imprimunt ſuas vires in res exteriores [k].

LV. Quia partes mundi naturaliter ſe trahunt, inuicem, et in ſe mutuo agunt, idcirco magus inuocans per verba operatur per vires naturae aptas.

LVI. Sacra haec dogmata intra ſecreta religioſi pectoris condenda ſunt [l].

LVII. Facultas magica requirit intellectum, qui cum fuerit nimio carnis demerſus commercio, et circa ſenſibilem corporis animam occupatus, nullum meretur diuinarum ſubſtantiarum imperium. Deſerendi itaque affectus carnales et ſenſuum paſſiones materiales: confici hoc poteſt religioſis ceremoniis, expiationibus, conſecrationibus et ſimilibus [m].

LVIII. Sunt tamen tres religionis primi duces, amor, ſpes, fides, quibus animus veritatem attrahit, omnesque rerum tam naturalium quam immortalium ſtatus, cauſſas, rationes, et ſcientias in ipſa veritate diuina, tanquam in quodam aeternitatis ſpeculo intuetur, ſubitoque comprehendit [n].

LIX. Deus ipſe licet in trinitate perſonarum vnitiſſimae eſſentiae ſit, ſunt tamen in eo multa quaedam numina, veluti radii ex eo emanantes, quos gentium philoſophi Deos, Hebraeorum magiſtri numerationes (Sephiroth) nos attributa vocamus [o].

LX.

c) c. 3. ad 10. d) c. 13. e) c. 20. f) c. 24. g) c. 54. h) c. 56. i) c. 57. k) c. 60. l) L. III. c. 2. m) c. 3. n) c. 5. 6. o) c. 10.

LX. Nomina Dei diuerſa non diuerſas eius eſſentias exponunt, ſed quasdam proprietates ab eo emanantes, per quae nomina in nos, et ea quae creata ſunt, multa beneficia et diuerſa munera velut per canales quosdam diſtillant [p].

LXI. Summus creator et prima cauſſa etſi omnia regit et diſponit, curam tamen exequendi variis miniſtris diſtribuit, beneficis et maleficis. Idem etiam facit per coelos et ſtellas, tanquam per inſtrumenta [q].

LXII. Veſtimenta et ornatus Dei ſunt tanquam viae quaedam ſeu relationes ſiue emanationes vel canales, per quas ſe diffundit [r].

LXIII. Intelligentia eſt ſubſtantia intelligibilis libera ab omni craſſi putreſcibilisque corporis mole immortalis, inſenſibilis, cunctis aſſiſtens, cunctis influens [ſ].

LXIV. Daemonum tria genera ſunt, ſupercoeleſtes atque mentes a corpore penitus ſeiunctae et quaſi intellectuales ſphaerae Deum ipſum tanquam ipſorum firmiſſimam ſtabiliſſimamque vnitatem, ſiue centrum colentes; qui propter participationem dii vocantur. Hi nec mundi corporibus praeſunt, nec inferiorum adminiſtrationi adaptantur, ſed ſusceptum a Deo lumen inferioribus ordinibus influunt, ſingulisque ſingula officia diſtribuunt.

LXV. His ſecundo ordine proximi ſunt coeleſtes intelligentiae, quos vocant daemonas mundanos, ſcilicet vltra diuinum cultum mundi ſphaeris accommodatos, vnicuique coelorum et ſtellarum praeſidentes.

LXVI. Tertio ſunt quaſi miniſtri, ad ea quae ſunt inferioribus diſponenda, qui quoque negotia noſtra dirigunt. Hi vel aquei, vel ignei, vel aërii, vel terrei ſunt: habent enim corpus, ſubiectum paſſioni, et ſenſibile, licet ſpiritale [t].

LXVII. Natura genii tutelaris cuiusque ex ſideribus et influxu eorum, eorundemque aſpectibus, qui in geneſi cuiusque verſantur, cognoſci debet [u].

LXVIII. Triplex vnicuique homini daemon bonus eſt proprius cuſtos, vnus quidem ſacer, alter geniturae, tertius profeſſionis. Primus a Deo deſcendenti animae rationali aſſignatur, ſecundus a mundi diſpoſitione ſiderumque circuitibus, qui in generatione verſantur deſcendit; tertius datur a ſideribus, quibus ea profeſſio vel ſecta ſubiicitur [x].

LXIX. Characteres ac ſigilla ſpirituum ſunt ignorabiles quaedam literae aut ſcripturae ſacrae deorum et ſpirituum nomina a prophanorum vſu lectioneque cuſtodientes [y].

LXX. Vincula quibus alligantur ſpiritus obteſtanturque vel exterminantur, ſumuntur vel ex mundo elementali, vel ex coeleſti, vel ex intellectuali et diuino [z].

LXXI. Sequitur beatorum ſpirituum choros ordo animaſticus, ſiue heroum et ſemideorum, tum deorum mortalium, et terrenorum [a].

LXXII.

p) c. 11. q) c. 12. r) c. 13. Satis commode in his aſſertis Cabbaliſtarum mentem aſſecutus eſt Agrippa. s) c. 16. t) c. 19. u) c. 21. x) c. 22. y) c. 29. z) c. 33. a) c. 34. 35.

LXXII. Spiritus rationalis hominis quodammodo corporeus eſt, ſed corpore ſubtiliſſimo et facile vnibili cum mente, nempe illo diuino, quod eſt in nobis [b].

LXXIII. Mala omnia, et quicquid in inferioribus diſcors et diſſonum reperitur, non ex influentiae malitia, ſed ex mala diſpoſitione recipientis prouenit [c].

LXXIV. Anima hominis immunda, quae in hac vita nimium habitum contraxerit ad corpora, intimo quodam elementalis corporis affectu aliud ſibi poſt fata corpus ex elementorum vaporibus contexit, ex materia facili, cui tanquam carceri mancipata in illo dolores patitur [d].

LXXV. Nonnunquam animae illae non haec figuralia tantum corpora inhabitant, ſed nimio corporis ſanguinisque affectu etiam in animalia ſe praecipitant, et reptilium brutorumque corpora, cuiuscunque ſpeciei ingreſſa, daemonum inſtar illa obſidentes corripiunt.

LXXVI. Oberrant hae animae circa cadauera relictorum corporum, tanquam circa cognatum, poſſuntque cognatis iis, quibus olim corporibus iungebantur, mediis per conſimiles vapores, liquores, nidores, facile euocari et allici. Hinc necromantia [e].

LXXVII. Anima humana conſtat mente, ratione et idolo; mens illuminat rationem, ratio fluit in idolum, omnia vna eſt anima. Ratio niſi a mente illuminetur, ab errore non eſt immunis [f].

LXXVIII. Mens quia a Deo eſt, ſiue a mundo intelligibili, idcirco immortalis eſt et aeterna, ratio autem coeleſtis a coelo ſuae originis beneficio longaeua eſt, idolum vero, quia ex materiae gremio ac ſublunari natura dependet, interitui atque corruptioni ſubiicitur [g].

LXXIX. Oracula petiturum oportet vacare munditiae, abſtinentiae, ieiuniis, caſtitati, ſolitudini, animi tranquillitati atque aſcenſui. Potior autem purgationis pars eſt poenitentia et eleemoſyna [h].

Haec ex innumeris fere, quae ex immenſa veterum ſcriptorum lectione congeſſit Agrippa elegimus, vt quibus fundamentis conſtet, quibus dogmatibus primariis ſe efferat philoſophia magica, pateat. Non denegamus Agrippae multiiugam eruditionem, et praeſertim Platonico-Alexandrinae et Cabbaliſticae diſciplinae notitiam haud vulgarem, fatemurque, paſſim oſtendiſſe Agrippam, ſe magis hiſtoriae cauſſa, quam inſtitutionis gratia haec ſcripſiſſe. Licet veriſimile quoque ſit, quod in praefatione fatetur, iuuenilem curioſitatem multa ei perſuaſiſſe, quae aetate et iudicio paulo maturior ipſe improbabat. Suſpicamur autem, emanationis ſyſtema, quod haec philoſophia ſupponit, Agrippam ad mortem vsque non dimiſiſſe. De ipſo vero hoc nugatoriae philoſophiae genere nihil iudicamus, cum facile Lectori ſit arbitrium interponere. Nobis datae delineationis

b) c. 36. c) c. 39. d) c. 41. e) c. 42. f) c. 43. g) c. 44. h) c. 45.

tionis vſus haud contemnendus viſus eſt, ſi, quod ipſe Agrippa dixit, hoc inde proficiamus, vt ſciamus, quibus rationibus oporteat alios ab hac pernicie dehortari.

Agrippa Lulliſta.

§. XI. Ne vero vllam mirabilem artem omiſiſſe videatur Agrippa vanitati ſcientiarum, quam poſtea diſertiſſima ſatyra tam fortiter iugulauit, in iuuentute deditiſſimus, rationalem quoque philoſophiam attigit, et partem eam, quae de inuentione agit, illuſtrare ſategit. Quod cum ad miraculum vsque feliciter fieri poſſe artis Lullianae beneficio crederet, in eam commentarium ſcripſit[i], ſi non alio, certe hoc nomine laudandum, quod obſcuriſſimam artem magna perſpicuitate docuerit. Didicit eam ab Andrea Canterio Triſone, quem cum fratribus Petro et Iacobo huius artis beneficio, licet pueros decennes in omni diſciplinarum genere egregie diſſeruiſſe, et non modo Germaniae et Galliae, ſed totius pene Italiae ipſiusque Romae admirationem meruiſſe in *Praefatione* ait. Quae tota laudibus artis iſtius ſcatet, eique tantam dignitatem ac praecellentiam tribuit, eam generalitatem ac certitudinem ineſſe ait, „vt ſe ſola ſufficiente, „nulla alia ſcientia praeſuppoſita, non vllo indigens forinſeco iuuamine, „infallibiliter cum omni ſecuritate ac certitudine, errore omni ſemoto, „de omni re ſcibili veritatem ac ſcientiam ſine difficultate et labore inue- „nire nos faciat“. In quibus verbis multum oſtentationis, parum autem vel nihil veritatis eſſe, ex iis, quae *libro Primo* huius tomi diximus, liquet: et ingenium Agrippae fumis vendendis aptiſſimum luculenter prodit. Retractauit tamen haec omnia Agrippa et ſolide atque accurate de arte Lulliana iudicauit in declamatione *de Vanitate ſcientiarum*[k], quod eius iudicium eo minus piget hic adducere, quo minus dubitandum, quin omnium optime de ea arte iudicare potuerit. Ita vero vir acerrimi ſenſus et liberrimi oris: „Inuenit Raymundus Lullus recentioribus tempori- „bus dialecticae haud abſimilem prodigioſam artem, per quam, tanquam „olim Gorgias Leontinus (qui primus in conuentu literatorum hominum „poſcere auſus eſt, qua de re quisque audire vellet) de quouis ſubiecto „ſermone abunde quis valeat diſſerere, atque inuenire quadam artificioſa „nominum ac verborum perturbatione, atque in vtramque partem de „omni ſermone curioſo hoc plusquam eleganti artificio garrula loquacita- „tis oſtentatione diſputare, neque vllum vincendi locum aliis relinquere, „et res minutiſſimas et puſillas in immenſum dilatare. Sed haec altius re- „petere non eſt neceſſe, nos ampla ſatis commentaria in hanc artem dedi- „mus alibi: verum nolo haec alicui fucum faciant, in artificio admodum „leui: quod etſi eisdem extollere viſi ſumus, tamen res ipſa palam ſe fa- „cit, vt opus non ſit, circa hanc magnopere depugnare. Hoc autem ad- „monere vos oportet, hanc artem ad pompam ingenii et doctrinae oſten- „tationem potius, quam ad comparandam eruditionem valere, ac longe „plus

i) Extat T. II. Opp. p. 315 ſeqq.

k) cap. 9. pag. 59.

„plus habere audaciae quam efficaciae. Eſſe praeterea totam ineruditam „et barbaram, niſi elegantiore quadam literatura adornetur“. Quo nihil dici potuit verius, nihil accuratius pulchriusque.

§. XII. Huiusmodi autem cenſuris, quas vt in omnem eruditionem exercuit, ita in proprias quoque diſciplinas ſeueriſſime fecit, cum et iudicio eſſet maturior, et innumeris aduerſitatibus animus magis eſſet ſubactus, atque pſeudo-doctorum perſecutionibus in omne doctrinae genus armaretur, meruit, vt ob librum *de Vanitate ſcientiarum* inter ſcepticiſmi fautores referretur, credereturque artis nihil ſciendi inſtitutiones in ea declamatione dediſſe. Haec ratio permouit celeberrimum REIMMANNVM [l], de patriae noſtrae hiſtoria literata meritiſſimum, vt Agrippam inter Scepticiſmi cultores Germanos referret. Neque vero hodie demum illa opinio enata eſt, ſed vbi vix liber prodiiſſet, Agrippae haec inuidiae conflandae cauſſa obiecta ſunt, vt ſupra ipſis eius verbis relatum, cum hiſtoriam naſcentis libelli exponeremus. Viderunt tamen paſſim viri docti, qui de eius pretio iudicarunt, et eruditionis elegantiam ingenii copiam, vimque quandam doctrinae iure quodam in eo extulerunt laudibus [m], ſeriam mentem non fuiſſe Agrippae, vt quod pagina prae ſe fert omnes ſcientias contemneret. Nobis illi omnium tutiſſime iudicare videntur, qui ad hiſtoriam naſcentis declamationis, cauſſasque attendunt, quae Agrippam impulerunt, vt mordaciſſimam ſatyram ederet. Nempe, vt ſupra ex Agrippae ſupplicationibus et epiſtolis clariſſime demonſtratum, calamitatibus vndique tum oppreſſus et tantum non enecatus eſt. Spe enim ſua fruſtratus, cum in aula imperatoris munere indiciarii id eſt hiſtoriographi et archiuarii eſſet auctus, ſtipendium autem promiſſum non numeraretur, priuilegioque Caeſareo auctoritas et effectus eſſet nullus, ipſi autem Caeſaris miniſtri naſo eum ducerent, ſpeque inani lactarent, vehementibus anguſtiis, aerisque alieni, inopiae, famisque aerumnis preſſus eſt. Quas cum ex contemtu literarum literatorumque exortas crederet, vt ſuam libertatem, et, quae inſigniter extollebat, merita, neglecta et contemta vlciſceretur, hanc commentationem vulgandam ſtatuit. Eam iam in Gallia ſimilem ob cauſſam conceperat, totus eius tractationis admiratione captus, vt ex epiſtola ad amicum [n] conſtat. Aſt ſuppreſſam, ne crabrones irritaret, extorſit illi indignatio et miſeria, ratus, ita et hoſtes poſſe in ruborem dari, et cum omnem eruditionis ampliſſimae apparatum in eam tranſtuliſſet, poſſe ex ea Caeſarem intelligere, in quot et quantis illi vſui eſſe poſſet [o]. Hunc ſcopum fuiſſe Agrippae in eo libro edendo, ipſe ad amicum quem habebat optimum Cantiunculam ſcripſit [p]: „Tandem cum nuper edidiſſem declamationem illam de Vanitate ſcientiarum atque excellentia verbi Dei, quam in hoc ipſum ſcripſi, partim vt

Agrippa an ſcepticus?

 „ſegnio-

l) Hiſt. liter. Germ. P. III. p. 168 ſeqq.
m) Vid. praeter ſupra laudatos SORELLIVS de Perfect. hominis p. m. 342 ſeq.
n) L. IV. epiſt. 44. p. 821.
o) L. VII. epiſt. 21. p. 1024.
p) L. VII. epiſt. 35. p. 1060.

„ſegniora ingenia ad defendenda bonarum literarum ſtudia excitarem, „partim vt monachis concionatoribus arguendorum in omni exercitii ge„nere vitiorum non frigida argumenta conferrem, illi beneficium hoc „meum ingrato penſantes animo, pariter omnes hoſtilitatem mihi indixe„runt". Palpauerunt quoque mox amici, quibus editum libellum transmiſerat, ſcriptum eum eſſe, non ad contemnendas diſciplinas ipſas, ſed ad exagitandam caſtigandamque barbariem, quae tum late in Flandria regnabat, vt ex quadam amici epiſtola ad Agrippam [q], hac occaſione ſcripta diſcimus. Ideo autem, cum acerbiſſimam eſſe medicinam viderent, monuerunt eum, vt caute ageret, ne eam, quam in praefatione aculeata, quam prologi galeati inſtar praemiſit, ſibi praedixerat inuidiam incurreret. Vnde nonnemo ad eum ſcripſit [r]: „Placuit in libro de V. S. δείνωσις et co„pia, nec video cur tantopere indignentur monachi. Vituperas malos, „ita laudas bonos, ſed illi tantum amant laudari. Quod tum tibi ſuaſi, „rurſus ſuadeo, vtſi commode poſſis, extrices te ab iſta contentione". Rectum itaque iudicium eſt, quod de hoc libello tulere doctiſſimi viri Petrvs de Villemandy [s], et Io. Fr. Bvddevs [t], eſſe eum ſatyram, qua ſuperbiam pſeudo-eruditorum tumoremque ſophiſtarum dogmaticorum deprimere voluerit. Ipſique Erasmo [u], quamuis maiori copia, quam delectu ac dictione tumultuoſa verius quam compoſita elaboratus liber viſus ſit, iudicatum tamen, in omni genere rerum eum vituperare mala, laudare bona. Ex his vero nullo negotio intelligi poteſt, ſatyram hanc Cynicam, (ita enim ipſe appellauit) non ita iniuriam in philoſophiam eſſe, vt Agrippa inter eius hoſtes referendus ſit, licet non magnopere repugnare velimus Clavdio Minoi [x], iudicanti: *Agrippam cum in literas declamauerit, videre voluiſſe egregie literatum, quanquam tamen non minus apud ſanos videatur aucupio vanitatis delectatus, quam otioſe ſolers in vanitate artium inſectanda.* Hoc enim non praeter rem Agrippae vitio verti, ex ipſo eius de libello iudicio [y] conſtare poteſt. Aſt quaecunque eius animi conditio eo, cum haec ſcriberet, tempore fuerit, certum tamen eſt, eum non philoſophiam ipſam ſed modo ſectariam ſeruitutem; abuſusque ex philoſophantium prauitate obortos iugulaſſe, et praecipue aduerſariorum ſuorum inanes artes, ſtrepitusque vacuos, ipſamque barbariem depexa dediſſe, licet eum in finem argumentis Scepticorum vſus ſit, et religionis obtentu atque verbi diuini extollendi praetextu in ipſas artes et ſcientias inuectus ſit. Quam dicendi licentiam apud Eraſmum ita excuſauit, vt eum moneret, eſſe declamationem [z]. Quod iudicium ipſius libelli lectio abunde Lectori confirmabit, et innumeris eum docebit exemplis. Nam, vt vnum alterumque adiiciamus, ita

q) L. VI. epiſt. 9. p. 946.
r) L. VII. epiſt. 40. p. 1066.
s) Scepticiſm. debell. c. 4. p. 28.
t) Obſeru. ad Hiſt. phil. c. 1. §. 10. p. 27.
u) Apud Pope-Blovnt l. c. p. 530.
x) In Obſeru. ad Alciati Emblemata p. 63.
y) L. IV. epiſt. 44. p. 821.
z) L. VI. epiſt. 36. p. 994.

ita dialecticam culpat [a], vt improbet, Peripateticos, *opinantes nihil ſtare aut ſciri poſſe, niſi quod ſyllogizando probetur per demonſtrationem, eam videlicet, quam depingit Ariſtoteles, qui tamen nunquam eam in dogmatibus ſuis obſeruauit, cum omnes ſuas argumentationes ex praeſuppoſitis ab eo deducantur, quem ſecuti omnes iſti ſcientiarum pollicitatores, hactenus nullas aut pauciſſimas veras demonſtrationes dederint, nedum in naturalibus, ſed omnes deduxerint eas ex praeacceptis aut ab ſuo Ariſtotele, aut abs alio, qui illa prior dixerit, quorum auctoritatem ſeruent ſibi pro principio demonſtrationis.* Capite vero ſequente ſophiſticam reprehenſurus, totum Scholaſticarum nugarum vultum viuis depingit coloribus, ſic vt manibus palpes, eum aculeum in monachorum ventris et capitibus infixiſſe. Sanam quoque de Cabbala [b] tractationem inſtituit, ſatisque manifeſtum facit, accuratius ſe illius rationes pernouiſſe quam Picum, Reuchlinum, Georgium, Ricium ſimilesque. Diſtinctione enim facta inter Cabbalam philoſophicam ſiue coſmologicam et inter practicam, illam concedit, et a magia naturali nihil differre monet: hanc ſymbolicam theologiam eſſe notans, totam reiicit, faſſus, ſe hanc artem multo labore aliquando ſcrutatum eſſe, at non niſi meram ſuperſtitionis rhapſodiam ac theurgicam quandam magiam agnouiſſe. Et ſimili ratione in aliis quoque philoſophiae generibus et partibus verſatur, et vbique ſectas aggreditur. Vti autem eum argumentis Scepticorum ex comparatione *Capitis quinquageſimi de Principiis rerum naturalium* cum Sexti Empirici *libro tertio*, *Pyrrh. hyp.* [c] et *libro nono aduerſus Mathematicos* [d] conſtare poteſt. Maxime vero nullibi Ariſtoteli parcit, quoniam non modo eius philoſophiam minime probabat, ſed et norat, ita altiſſimum vulnus in aduerſariorum pectora poſſe adigi. Cuius ſi quis luculentum exemplum cupiat, illi *caput quinquageſimum quartum*, quod *de philoſophia morali* agit, legendum eſt: vbi poſtquam vitia Ariſtoteli obiici ſolita recenſuiſſet, addit: *Digniſſimus profecto hodie Latinorum gymnaſiorum doctor, et quem Colonienſes mei theologi etiam diuis adnumerarent, librumque ſub praelo euulgatum ederent, cui titulum facerent de ſalute Ariſtotelis, ſed et alium verſu et metro de vita et morte Ariſtotelis, quem theologica inſuper gloſſa illuſtrarent, in cuius calce concedunt, Ariſtotelem ſic fuiſſe Chriſti praecurſorem in naturalibus, quemadmodum Ioannes Baptiſta in gratuitis* [e]. Plura in re clara cumulanda non ſunt, ex his enim dicta ampliſſimam lucem capiunt, et, quae mens fuerit Agrippae in eo libro ſcribendo diſpaleſcit. Vnde optamus, vt qui nouam libelli editionem meditantur [f], non modo integram exhibeant (malo enim conſilio editores [ff] Lugdunenſes nonnulla acerbiora expunxerunt, quos ſecutae ſunt editiones aliae) ſed et obſeruationibus adiectis lucem nouam affundant, ſicque librum reddant vtiliſſimum. Verum de Agrippa ſatis ſuperque. Iam ad alios properandum eſt.

 §. XIII.

a) cap. 7. b) c. 47. c) S. 30. p. 135. d) S. 359. p. 619. e) Vid. quae diximus Tomo I. f) Prodiit, niſi fallimur, vltima Stettini 1714. ff) Vid. Schelhorn. l. c.

Franciſcus Patricius.

§. XIII. Adeo ſuſpectum et inuiſum ab eo tempore fuit Cabbalae nomen, quod Platoniſmo reſtituto aſſutum fuerat, vt vix cultorem ea philoſophia inueniret. Aliter itaque rem aggreſſus FRANCISCVS PATRICIVS, ineptas nugas Iudaeis reliquit, et Platonicam philoſophiam ex Graecis ſcriptoribus renouare conſtituit, cuius viri tanta fuit eruditionis claritas, vt eius memoria in hac noſtra tractatione merito renouanda ſit. Natus eſt Cliſſae, Illyrici vrbe, teſte THVANO [g], vnde Venetus audit IANO NICIO ERYTHRAEO [h], qui eum elogio decorauit. Editum eſſe in lucem anno MDXXIX, ex ſubſcriptione imagini eius adiecta colligimus, in qua anno ſalutis MDLXXX. aetatis quinquageſimum primum attigiſſe dicitur [i]. Puer adhuc ita optimarum artium diſciplinarumque elementis imbutus eſt, vt iudicio paulo maturior in Graecae Latinaeque literaturae ſtudio inque philoſophicis diſciplinis ſupra modum proficeret. Sufflaminaſſet autem eius curſum aduerſi fati iniquitas, niſi impedimenta omnia ingenii excellentiſſimi felicitas ſuperauiſſet. Ipſo enim auctore [k] conſtat, *fati vim quandam eum nouem annorum puerum ad virilem vsque aetatem peregrinationibus continuis terra marique exercuiſſe, atque per Dalmatiam*, quae ipſi patria fuit, *per Graeciam, per Aſiam, ac demum per Hiſpaniam atque Galliam iactaſſe.* Nec cum integram aetatem attigiſſet, tranquillius Muſis vacare illi licuit: qua de re acerbe conqueritur, „ſe Cypri optimam aetatis „ſuae partem philoſophiaeque ſtudiis aptiſſimam alienis commodis inſu„dando, ſuis abutendo plusquam ſeptennio miſere contriuiſſe: aſſidue „enim fatigatum fuiſſe, vt opibus alienis fabrefaciendis incumberet, res „ſuas omnes praetermitteret, philoſophiae ſtudia, delicias ſuas penitus „omitteret, non ſemel vitae periculum ſubiret". Quam fortunarum ſuarum euerſionem et fati iniquitatem alibi quoque [l] deplorat, teſtatus „ſe peſſum Cyprico bello datum, peſſimorumque hominum ingratitu„dine, fraudibus, inſidiisque agitatum, perque multos annos fortunae „aduerſiſſimae fluctibus actum, pauperie quoque preſſum, et dum aliena „commoda curaret, ſua non curaret, continuis itineribus terra marique „exercitum Cyprica clade oppreſſum, atque ingratiſſimorum peſſimo„rumque hominum fraudibus inſidiisque circumuentum fuiſſe". Et ſuccubuiſſet forte fortunae aduerſae perſecutionibus, niſi errantem et luctantem reuocaſſet, et Venetias velut in portum reduxiſſet Philippus Mocenigus, Cypriorum archiepiſcopus, vir omni doctrinarum virtutumque genere ornatiſſimus [m]. Ex eo enim tempore paulo tranquillius Muſis vacare, et ingenii diuitias explicare potuit. Cum eodem vero Mocenigo Patauium profectus eſt, exoptatiſſimo conſilio et laetiſſimo euentu. Narrat enim ipſe, „Ibi ſe ad vetera ſua ſtudia ſe reuocauiſſe, illis totum „ſe reddidiſſe, veteres cogitationes reſumſiſſe: cum Zacharia Mocenigo

„ſtudia

g) Hiſtor. L. CXIX. p. 817.
h) Pinacothec. I. p. 203.
i) Conf. BAYLE Dict. T. III. art. Patrice p. 621.
k) Dedic. Tom. I et IV. Diſcuſſ. Peripatet.
l) Dedic. T. II. D. P.
m) loc. cit. Tom. I.

„ſtudia philoſophiae in gymnaſio Patauino proſequenti de iis multoties „contuliſſe, eaque adiuuiſſe, quaeque is a Federico Pendaſio et Octauio „Amaltheo audiuiſſet, ex ſuo penu auxiſſe, et Ariſtotelicae philoſophiae „culturam exarata in Ariſtotelicae philoſophiae hiſtoriam introductione „promouiſſe; abreptum autem in Hiſpanias, conſumto ſemeſtri. Ve„netias reuerſum coeptam operam continuiſſe, telamque, quam exorſus „erat, reſumſiſſe". Ex quibus eius verbis manifeſtum eſt, errare ERYTHRAEVM [n] et CRASSVM [o], qui in Patauino gymnaſio publica auctoritate Patricium docuiſſe contendunt, negante id P. BAYLE [p], priuata enim docendi licentia tantum fuiſſe gauiſum ex dictis conſtat. Neque vero ſic quoque fati aduerſitatem effugere, et fortunae iram emollire potuit, vbique enim ſe calamitatibus vexatum fuiſſe conqueritur. Tandem ad amicos veteres Mutinenſes confugit, et in eorum aedibus aſylum aliquod inuenit [q]. Laudat inter eos Alexandrum Baranzonum, ac Tarquiniam Molziam, ſingularem totius ſeculi foeminam, apud quos primum reſederat, poſtquam ex marinis et fortunae fluctibus in hunc portum eſſet deuectus. Eo in loco ſtudiis ſuis ſe reddidit, et ſcripta a ſe iam olim quaedam in manus reſumſit, quantumque potuit poliuit. Maxime vero in exornando philoſophia animo laudatae foeminae tempus terendo, iucundiſſimam otia fallendi recteque collocandi occaſionem nactus eſt. Valde hanc mulierem extollit Patricius [r], eo quod non modo Hetruſcam linguam, ſed Latinam et Graecam optime calleat, et tum hiſtoricos atque oratores, tum philoſophos, Platonemque ipſum, quin et Pindarum et poëtas quoslibet, ſine haeſitatione vlla et legat, et intelligat, idque ipſo praelegente tribus menſibus didicerit. Teſtatur quoque eam logicas ſpinas omnes demetiſſe, moralem philoſophiam Plutarchicam, Ariſtotelicam, Platonicam ebibiſſe, magnos profectus in phyſiologia feciſſe, theologiam catholicam toto pectore hauſiſſe; muſicam omnis generis ad ſtuporem artificum quoque tenere &c. Eo itaque loco fortuna, quae tergum hactenus verterat, vultum oſtendere fauentiorem coepit: ob eruditionem enim, quam elegantiſſimam demonſtrabat, ab Antonio Montecatino, celeberrimi nominis philoſopho duci Ateſtino Alphonſo II. commendatus eſt, eo euentu, vt in gymnaſio Ferrarienſi Platonicam philoſophiam publice profiteri iuberetur [s]. Quod Peripateticum philoſophum ſua commendatione promouiſſe effeciſſeque, magnopere mirandum non eſt. Eo enim tempore ſyncretiſmum, interque Platonem et Ariſtotelem concordiam meditabantur multi philoſophi in Italia viuentes, quam cum ſe promouere poſſe prae ſe ferret Patricius, vt ex *Dedicatione tomi ſecundi Diſcuſſionum Peripateticarum* diſcimus, non potuit non Montecatino gratiſſima eſſe Patricii eruditio. Ab eo tempore vbique inclaruit eius doctrina, ipſeque viris ſummis maximopere com-

n) loc. cit. p. 205.
o) Elog. viror. doct. T. I. p. 62. p) loc. cit.
q) Vid. Dedic. T. III. et IV. Diſc. Perip.
r) loc. cit.
s) Docuit autem Patricius philoſophiam in gymnaſio Ferrarienſi annos ſeptendecim.

commendatus eſt. Inter quos cum Clemens VIII, P. M. eius opera, antequam ſedi Romanae eſſet admotus, vſus eſſet, tiara pontificali redimitus eum ob ſingularem eruditionem Romam vocauit, et inſigni ſtipendio auctum publice philoſophiam docere iuſſit [ſ]. Neque defuit opinioni atque expectationi ſummi pontificis Patricii diligentia atque ſtudiorum excellentia; vix enim Romae pedem fixerat, cum editis *Parallelis militaribus* oſtenderet, quantis doctrinae opibus polleret, quaeque ab eo expectanda eſſent. Quae poſtea quoque editis immortalis famae operibus luculenter confirmauit. In qua ſtatione laborantem et commoda orbis literarii promouentem mors oppreſſit anno MDXCVII, VIII id. Febr. aetatis LXVII. Statura corporis breuis neque ita venuſta cum ei a natura contigiſſet [ſſ], animi magis et virtutis doctrinaeque mole, quam corporis illuſtris et honoratus extitit. Maxima enim illi inerat vis ingenii, et inſolita iudicandi acies, incredibilis lectionis copia ſuffulta, dicendique ornatu commendata, ita vt meruerit inter ſummos Italiae viros, doctrina illuſtres numerari; vt ex locis eruditiſſimorum virorum conſtat, quae collegerunt Thom. Pope-Blovnt [t], Antonivs Teissierivs [u], et Io. Fabricivs [v], quibus L. Crassvs [w], Hyac. Gimma [x], et Rich. Simonivs [y], addi poſſunt, quorum verba breuitatis cauſſa praetermittimus. Vnus Erythraevs ſufficiet, qui, licet haud patienter ferre potuerit, quod Ariſtotelem Patricius dictis lacerauerit, eiusque philoſophiam contemſerit, quanta tamen eius eruditio et ingenii acumen fuerint, magnificis verbis depraedicauit. Teſtis tamen omnium optimus et fide digniſſimus erit, ſcriptorum Patricii lectio, in quibus dubium eſt, vtrum magis extollenda ſit iudicandi acies, in detegendis innumeris aliorum, veterum pariter et recentiorum, erroribus demonſtrata, an ingenii foecunditas, quae tot nouis cogitationibus fouendis, poliendis, apteque et eleganter vniendis, vt in veterum locum ſurrogari poſſent, ſuffecit, an lectio infinita per omnis aetatis ſcriptores, maxime Graecos diffuſa; an laboris patientia, in difficillimo argumento nullis difficultatibus exhauſta, an animus fortis erectus, magnusque praeiudicii auctoritatis contemtor? quae omnia in eius ſcriptis, non ex turbidis lacunis, ſed ex ipſis veterum fontibus deriuata, diligens lector deprehendet. At haec omnia noſtro quidem iudicio ſuperat, et admirationem merito meretur, quod in tam vario et depreſſo vitae genere, quo diu iactatus eſt, inter tot itinera, et negotia a ſtudiis aliena, inter tot calamitates, aerumnas, paupertatem, et perſecutiones totus quotidie diſtractus, disiectus, et quaſſatus, ad eum tamen doctrinae apicem pertingere, et tot veritatibus detegendis, tot nouis excogitandis, poli-

ſ) Thvanvs l. c. male Clemens II. vocatur in Io. Fabricii Hiſt. Bibl. ſuae T. V. p. 497.

ſſ) Erythraevs l. c.

t) Cenſur. celebr. auctor. p. 797.

u) Elog. T. IV. p. 218.

v) loc. cit.

w) loc. cit.

x) Idea della Storia letterata d'Italia T. II. c. 39. art. 4. §. 7.

y) Bibliotheque choiſie p. 166.

poliendis, ornandis, tot veteribus magna eruditionis copia conſigendis ſuffecerit. Dolendum autem ingenio excellentiſſimo doctrinaeque elegantia illuſtri parem animi rectitudinem, voluntatisque bonitatem non reſpondiſſe. Cum enim ſua bona noſſet, et intelligeret, multos ſe doctrina ſuperare atque ingenio, exorta inde ambitio, quae acerbum contradicendi et ab omnium opinionibus, interdum praeter rem diſcedendi ſtudium peperit. Quae cum in eius animo altas radices egiſſent, inuidia et aemulatio virum doctiſſimum in aduerſum egere, patique is aliorum, quam ex eruditionis meritis capiebant, gloriam non potuit; vnde tot contradicentis lites, tot cum viris doctis reciprocatae controuerſiae exortae, tot illi inimici atque aduerſarii excitati ſunt. Perpetuas enim teſte ERYTHRAEO [z] habuit cum Theodoro Angelutio, philoſopho ac medico Patauino, de naturali philoſophia, et cum Iacobo Mazzano, de ea, quae eſt de moribus, controuerſias, vt ex libris apparet, quibus tanquam armis inter ſe decertarunt. Tantum autem propriarum hypotheſium aſſertione odium incurrit, vt coactus fuerit paulo ante mortem nonnullas retractare. Quibus tamen non obſtantibus fatendum eſt, habitaſſe in breuis ſtaturae corpore ingentem ſpiritum, et ingenii alacritatem ſummam cum eruditione inſolita coniunctam, inter praeſtantiſſimos ſuae aetatis ſcriptores locum illi fuiſſe. Licet autem a philoſophis Peripateticis fortunae fluctibus ereptus et in tuto collocatus eſſet, et initio quoque ſyncretiſmum Platonico-Ariſtotelicum finxiſſet, totus tamen poſtea alius et diuerſus Vatiniano proſecutus eſt Ariſtotelem odio, quaeque ad ſimulandam inter Platonem et Ariſtotelem concordiam congeſſerat, et ſcripſerat, ad eum euertendum conuertit. Nihil nos Patricio tribuere, et falſitatem hanc animi non ex mera ſuſpicione reprehendere, *Diſcuſſionum Peripateticarum* opus egregium, doctum, varium, luculentum, ſed inuidia odioque in Ariſtotelem plenum ſatis ſuperque probat. Eius initia ſuſceperat ad iuuandum philoſophiae Ariſtotelicae ſtudium, in gratiam Zachariae Mocenigi, et in hunc finem *Tomo primo* ea omnia congeſſerat, quae ad hiſtoriam Ariſtotelicae philoſophiae pertinebant, et Stagiritae vitam, mores, libros, auditores, ſectatores, expoſitores, interpretes, ſectas, philoſophandi rationem illuſtrare poterant. *Tomo* autem *ſecundo*, tum edito, cum Antonii Montecatini commendatione gymnaſio Ferrarienſi doctor eſſet datus, et ſe ab eo Ariſtotelica dogmata viua voce docente veluti ab oraculo profecta et ſuſcipere et ſuſpicere profiteretur, Ariſtotelis et veterum philoſophorum concordiam demonſtrare magno molimine ſatagebat. Id ſtudium ſerium ſibi eſſe in *Dedicatione ad Montecatinum* aſſeuerauit, iactans, *poſt Concordiam inter Platonem et Ariſtotelem a Porphyrio, Simplicio, Boëthio, et nuper a Pico et Franciſco Vi-*

z) l. c. Diſplicuit quoque multis cenſura acrior in Tarquinii Taſſonis Hieroſolymas, vid. TEISSIER. l. c. p. 320. MENAGE Obſeru. ſur l'Amintas p. 189.

Vicomercato fruſtra vel promiſſam vel tentatam ſuſceptamque, ſe ad hanc rem incubuiſſe, et Ariſtotelem non ſolum cum Platone, ſed etiam cum vetuſtiorum multis, quantum fieri potuerit, concordem eſſe oſtendiſſe. Aſt feſelliſſe Patricium hac larua Peripateticos, et reapſe nihil aliud ſimulata iſta concordiae demonſtratione agere voluiſſe, quam vt Ariſtotelem plagiarium et inſanum veterum exſcriptorem atque conſarcinatorem ſiſteret, et ipſa huius *Tomi ſecundi* lectio, et *tertii* argumentum clariſſime prodit. In eo enim totus eſt, vt demonſtret, quaecunque bene recteque, immo nonnunquam perperam ab Ariſtotele dicta ſint, ea illum a veteribus accepiſſe, e. g. praedicamentorum denarium debere Archytae &c. In hoc autem, cum fortuna eius altiores radices egiſſet, totus eius vultus mutatus eſt, prolixa tractatione enim Ariſtotelis et veterum philoſophorum diſcordiam demonſtrare conniſus, oſtendit, Stagiritam a quatuor theologis Xenophane, Parmenide, Zenone et Meliſſo receſſiſſe, idem diuortium feciſſe ab Empedocle, Anaxagora, Democrito, et imprimis Pythagoreis Platonique ſe oppoſuiſſe, magnamque eſſe inter Platonicam et Ariſtotelicam dialecticam diſcordiam, quod ex dogmate illo decantatiſſimo in ſchola Platonis, de ideis erudita commentatione demonſtrat. Quae omnia ita excutit, vt non modo diſſenſum luculenter oſtendat, ſed et partes philoſophorum contra Ariſtotelem magna doctrina et callido conſilio tueatur. Et ne vllo pacto Ariſtoteli peperciſſe, vel ſimulato iſto ſyncretismo eius partes adiuuiſſe videretur, *Tomo quarto* acerrimam cenſuram adhibuit, in philoſophiam naturalem Ariſtotelis, eamque miris modis depexam dedit. In qua tractatione, quae, cum ſeorſim ſinguli tomi prodiiſſent, a Baſileenſibus laudabili conſilio iunctim edita eſt †, fatemur egregiam enitere Patricii doctrinam, ingenii elegantiam prorſus admirabilem, et, quod primo loco ponendum eſt, inſolitam veteris philoſophiae cognitionem, cuius ope nos Peripateticae diſciplinae hiſtoriae multoties lucem attuliſſe, grati ſuis locis profeſſi ſumus. Aſt diſplicuiſſe eam non modo Ariſtotelis cultoribus et ſectatoribus, et grauem inuidiam ſuo auctori concitaſſe, id quod indignatio Erythraei*, Ionsii[a] aliorumque ex hoc genere ſcriptorum teſtatur, ſed ſcriptoris quoque boni et accurati et a partium ſtudio alieni officium, eum non impleuiſſe, fides aſſertionum et teſtimonia veterum ſaepe numero aut deprauata aut falſo adducta, et ſcopum non ferientia demonſtrant, id quod tot exemplis in hiſtoria Ariſtotelis planum fecimus, vt nouis hoc loco opus haud ſit. Incaute itaque egerunt et praecipitanter, qui, vt quoduis contumeliae genus in Ariſtotelem coaceruarent, Patricium ſine examine exſcripſerunt. Et haec quoque cauſſa eſt, cur Herm. Conringivs[b], Patricio multae quidem lectionis et doctrinae variae laudem conceſſerit, at exquiſitam tamen iudicii acrimoniam dene-

†) 1581. fol. *) loc. cit.

a) De Script. Hiſt. phil. L. III. c. 20. p. 311. add. Morhof. Polyhiſt. T. II. L. II. P. I. c. 14. §. 1. p. 239 ſeq. L. I. c. 8. §. 3. p. 45. cuius verba Ionſio ſubſtituit nouus eius editor Dornivs.

b) De Hermetica medicina c. 14. p. m. 155.

denegauerit: quod tamen minus videtur in culpa fuiſſe, quam contradicendi ſtudium, quod eum coëgit, Ariſtotelicam philoſophiam tam indignis modis proſcribere. Iudicio enim valuiſſe, ſcripta eius ſatis produnt, at praeiudiciis occupatus, rectum vbique verumque videre non potuit. Vnde attentione in eius lectione vtendum, qua ſi quis acceſſerit, vtiliſſimi eſſe poſſunt Patricii labores in philoſophiae hiſtoria. Neque tamen impedire ſe paſſus eſt odium, quod in Peripateticam philoſophiam fouebat, quo minus *Commentarium Graecum* Philoponi *in Metaphyſicam Ariſtotelis* e tenebris erueret, et *in Latinum a ſe conuerſum* emitteret[c]; forte, quod Philoponum, vt tota eclectica ſchola Ariſtotelicam theologiam habitu Platonico comſiſſe crederet. Ipſam enim, quae in Lyceo perſonuit, diſciplinam adeo peroſus deteſtabatur, vt, cum nouam ſuam de vniuerſis philoſophiam Gregorio XIV, P. M. nuncuparet, ſummum eccleſiae Romanae praeſulem cohortaretur, vt proſcripta ex omnibus ditionis ſuae et Romae praeſertim ac reliquis Chriſtiani orbis gymnaſiis coenobiisque Ariſtotelica philoſophia velut impia et profana, Platonicam praelegi iuberet. Cuius rei ſpecimen ipſum, valde memorabile exhibet Io. LAVNOIVS[d], qui videndus. Quantum autem Ariſtotelicam philoſophiam depreſſit, tantum Platonicam extulit, cuius vtriusque rationem dedit in libello, cui titulum fecit: *Ariſtoteles exotericus*, in quo latiſſime demonſtrare ſategit, quam aduerſa ſit Chriſtianae pietati et doctrinae Ariſtotelis philoſophia exoterica, amica vero et conueniens myſtica, quam ex ore Platonis hauſit, quoniam haud multum a fide Catholica diſcrepet. Quod vt probet, XLIII capita adducit, in quibus Platonem amice cum ſacris reuelationis doctrinis conſpirare, Ariſtotelem diſſonare, et impie diſſentire contendit. Merentur ea integra legi, quoniam ex iis ſatis luculenter diſcitur, qualem ſibi philoſophiam Platonicam praepoſuerit excolendam: at hic adduci ob inſtituti rationem non poſſunt. Integra adduxit Io. LAVNOIVS[e], qui legendus. Elegiſſe autem ſibi non philoſophiam Platonicam veterem Patricium, ſed eam, quae Alexandriae recocta, mutata et adulterata eſt, ex *Decimo capite* patet, quo Platoni tribuit: Deum mundum feciſſe ex nihilo, quia ex nulla materia praecedente, quam et ipſe creauerit; Etſi enim ad Timaeum prouocat, notum tamen ex iis, quae ſuo loco diximus, nihil tale, ſed contrarium in Timaeo Platonis aſſeri, hancque demum mentem Alexandrinos Platonicos magiſtro affinxiſſe, vt propius ad religionis Chriſtianae placita accederet. Immo eo vsque progreditur vir doctus, et qui ea, qua pollebat, eruditione et iudicio inſtructus, rectiora videre potuiſſet, niſi Platonicorum auctoritas eum in transuerſum rapuiſſet, vt credat, a Platone Chriſtum praedictum, et reſurrectionem mortuorum aſſertam eſſe &c. Quae luculenter teſtantur, quantum Patricius Platonicam Alexandrinae ſcholae philoſophiam deperierit. Valde vero inepta, quae virum eruditiſſimum faſcinauit, opinio Platonem cum ſacris

c) ERYTHRAEVS l. c. d) De Fortuna Ariſtotelis c. XIV. p. 281. e) loc. cit. pag. 283.

valde concordare, in perquirenda vera Platonis mente illi obfuit. Ea enim occupatus perſuaderi ſibi paſſus eſt, foetus adulterinos, quos Hermeti Triſmegiſto, Orpheo, Zoroaſtri, ipſique Ariſtoteli ſuppoſuit audax impoſtorum Alexandrinae Scholae cohors, eſſe genuina vetuſtatis monumenta; vnde magno labore λείψανα oraculorum Zoroaſtris ex ſcriptis Platonicorum recentiorum collegit, vnoque faſce edidit, et, quae Hermeti Triſmegiſto tribuuntur, *Poemandrum*, *ſermonem ſacrum*, *clauem*, *ſermonem ad filium*, *ſermonem ad Aſclepium*, *Mineruam mundi* et alia huius generis vulgauit [f], de quibus cum *Tomo primo*, quantum ſatis eſt, dixerimus, ad eum locum Lectorem breuitatis cauſſa remittimus [g]. Sed et Ariſtotelis *Philoſophiam myſticam* ſiue *Aegyptiacam*, eiusdem furfuris ſcriptum ideo publicauit, vt oſtenderet, arcanam Ariſtotelis philoſophiam cum iſta philoſophia Platonica ipſaque Chriſtiana concordare. Neque tamen iſtas veterum lacinias ex tenebris protraxiſſe contentus, nouam ipſe philoſophiam Platonicis inſtructam principiis meditatus eſt, eamque auctam iſtis, quos recenſuimus libellis Platonicis edidit Ferrariae [h]. Dabimus integrum libri ſatis magni titulum, cum adeo rarus ſit et carus, vt SORELLVS [i] ſcribat, eius pretio bibliothecam quandam paruam poſſe coëmi. Eſt vero hic: „Noua de vniuerſis philoſophia, libris L. compre„henſa, in qua Ariſtotelica methodo non per motum ſed per lucem et lu„mina ad primam cauſſam aſcenditur; deinde noua quadam ac peculiari „methodo Platonica rerum vniuerſitas a Deo deducitur. Auctore Fran„ciſco Patricio, philoſopho eminentiſſimo, et in celeberrimo Romano „gymnaſio ſumma cum laude eandem philoſophiam publice interpretante. „Quibus poſtremo ſunt adiecta Zoroaſtris oracula CCCXX, ex Platonicis „collecta, Hermetis Triſmegiſti libelli et fragmenta, quotcunque repe„riuntur, ordine ſcientifico diſpoſita; Aſclepii diſcipuli tres libelli, my„ſtica Aegyptiorum a Platone dictata, ab Ariſtotele excepta et perſcripta „philoſophia. Platonicorum dialogorum nouus penitus a Franciſco Patri„cio inuentus ordo ſcientificus: capita demum multa, in quibus Plato „concors, Ariſtoteles vero catholicae fidei aduerſarius oſtenditur“. Noua in hoc opere nonnulla attulit Patricius, ſed mutuum ſumta a Bernardino Teleſio. Is enim cum eodem tempore Parmenidea principia reuocaſſet, nouumque illis de rebus naturalibus doctrinae ſyſtema inaedificaſſet, adeo eius philoſophia Patricio placuit, vt nullus cunctaretur, eam veterum doctrinae praeferre. Multa tamen cum monenda haberet, ea parario amico quodam communi cum Teleſio communicauit, qui ea occaſione ſuam philoſophiam emendauit, illuſtrauit et auxit [k]. Patricius autem luminibus Teleſianis vſus nouum ſyſtema ſuum ita inſtruxit, vt poſitis

f) Subiuncta ſunt haec ſcripta Philoſophiae de vniuerſis, quae cum 1591. prodierat, falſum eſt, quod in editione Hamburgi 1593. 12. a Ranzouio edita dicitur, primo ea tunc comparuiſſe.

g) Conf. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. I. p. 48. Vol. II. p. 168.

h) 1591. repetita editio Venet. 1593.

i) De Perfect. hominis p. m. 517.

k) Vid. B. Io. G. LOTTERI vita Teleſii p. 56. 57. 61.

poſitis cum illo calore et frigore rerum omnium materialium principiis, tria illis alia adderet, lucem, ſpatium et fluorem, velut principia oberrantia, Platonica vero Parmenideis miſcendo, nouaque veteribus aſſuendo multa confunderet, et verius obſcuraret, quam illuſtraret. Multa ibi oppoſita Ariſtoteli, negata coeli rotunditas et orbes, eorumque denſitas et tenuitas, exploſus ignis ſublunaris et quatuor corporum qualitates. Dum autem audacius in vetera inuehitur, et tamen ad eorum conſenſum prouocat, ſua magis, recte iudicante MORHOFIO [l], intricauit dogmata, quam ipſe Teleſius, et nebulas aliquas Platonicas potius captauit, quam rei veritatem ſectatus eſt. Prolixe itaque eius philoſophiae ſummam deſcribere, haud opus eſt, cum ex dictis ſatis conſtet, parum, quod eruditione ſua dignum nouumque ſit, praeter Teleſiana, quae in ſequenti capite delineabimus, et Platonica eum attuliſſe. Elegantem vero naturalis diſciplinae ſecundum Patricium delineationem deſideranti faciet ſatis SORELLI diligentia [m]. Pauciſſima nos, ne plane ἀσύμβολοι abeamus, hic exhibemus, eo redeuntia; nihil eſſe ante vnum, et ex vno omnia progredi habereque ortum: illud eſſe vnicum et perfecte bonum, nempe Deum, rerum omnium principium ipſumque bonum. Porro a primis monadibus reliquas oriri, a monadibus eſſentias, ab eſſentiis vitas, a vitis intellectus, ab intellectibus ſpiritus, a ſpiritibus diuerſas naturas, a naturis proprietates, a proprietatibus ſpecies, a ſpeciebus corpora. Quam rerum oriundarum ſeriem a Pythagoreis et Platonicis deſumſit, et ita principiis Parmenideo-Teleſianis attemperauit, vt diceret, res omnes eſſe in ſpatio, calore et luce. Sed et reliqua quoque, quae paſſim occurrunt, a Platonicis et Teleſio transſumta ſunt: eſſe aſcenſum et reditum ad Deum finem philoſophiae, initia cognitionis ſumenda eſſe a ſenſibus, imprimis a luce, mediante luce coeleſti, quae DEI imago ſit, aſcendere nos ad lucem primigeniam; lucem omnibus miſceri, omnia viuificare et formare; hincque lucidis corporibus ſuam eſſe claritatem, qua obſcura careant, quia lux ad fundum penetrare nequeat. Eſſe praeter et ante ſolem aliam lucem incorpoream, ſolique et aſtris ineſſe calorem, non vero coelis, quae corpora ſint ſimplicia, omnem ignem natura ſua lucere, nec ignem ſine luce eſſe, eſſe coelum aethereum fluorem, a quo reliqua dependeant. Recte de his omnibus pronunciauit SORELLVS, res vel vulgares, vel a Platonicis deſumtas et Teleſianis luminibus illuſtratas, nouis vero vocabulis veſtitas pro nouis veritatibus Patricium vendere, et obſcuris verbis myſteria ſine cauſſa crepare, miſcere ea quae rebus tantum accidunt, non vero principia ſunt; et obſcuris nominibus, v. g. panarchia, pancoſmia, panaugia, panpſychia, tractationi praefixis fumos vendere: Dignum tamen eſſe, qui legatur, eo quod multos errores veterum haud infeliciter refutauerit. Ex his vero, quae ſtrictim paucisque de naturali philoſophia Patricii diximus, iudicari poteſt, vtrum verum ſit, quod nonnullis viſum [n], praecurſorem Gaſſendi et Carteſii

l) l. c. T. II. L. I. c. 14. p. 239. m) loc. cit. p. m. 421. n) CRASSVS l. c. TEISSIER. l. c.

teſii Patricium fuiſſe? ab vtriusque enim ſyſtemate Patricii phyſica longe abeſt, nec praeſtare volumus, quod V. C. NIC. COMNENVS PAPADOPOLI [o] contendit, Gaſſendum tela in Ariſtotelicos ex pharetra Patricii vibraſſe; licet hoc plerique fuerint, qui poſt Patricium in Ariſtotelem, etiam noſtro tempore, inſurrexerunt. In reliquis, quas diligenter excoluit vir eruditiſſimus diſciplinis nouatorem egit [p], nouam enim geometriam, rhetoricam et poëticam condidit, viris doctis paſſim valde probatas [q]. Quemadmodum *Parallela militaria* eius ob eximiam veteris literaturae copiam tantopere placuerunt, vt a multis exſcriberentur [r], id quod dudum obſeruatum Scaligero, *alios, qui hoc ſtudium tractarunt, ad verbum eum ſequi, tamen eius nomen ne ſemel quidem memorare.* Quibus verbis pungere videtur Iuſtum Lipſium, in eodem ſtadio currentem [s]. Tacemus libellum eius *de ſcribenda Hiſtoria*, et *Commentarium in Polybium*, teſtes eruditionis eius. Non confundendus noſter cum Franciſco Patricio, epiſcopo Caietano, Senenſi, libris *de Regno et regis inſtitutione*, et *de optima Reipublicae gubernatione* claro [ſ]. Is enim integro ſeculo vetuſtior anno MCCCCXLVII Senis capite plexus eſt [ſſ]. Veriſimile tamen noſtrum ex eadem familia progenitum fuiſſe, nam ad Senenſes origines ſuas retulit.

Platonici ſeculo XVII.

§. XIV. Non tam laeta Platonicae philoſophiae fortuna ſeculo XVII fuit: in eo enim coeperunt paſſim viri docti imaginaria principia, quibus naturalis philoſophia a plerisque ſectariis philoſophis hactenus repleta erat abiicere, et metaphyſicis ſpeculationibus phyſica experimenta deductasque ex naturali fonte regulas ſubſtituere. Celebritas Platonis tamen nonnullis perſuaſit, vt in eius caſtris militarent, ita tamen, vt eius ſyſtema integrum non reciperent, ſed vel cum Ariſtotele ſuisque placitis coniungerent, vel ad doctrinam eccleſiae effingerent. Vnus Henricus Morus Platonico-Pythagoream philoſophiam cum Cabbaliſtica copulauit et tradidit, cum huius facies paulo melius, quam ante id tempus, innotuiſſet. Verum dicemus de eo in ſequentibus ex inſtituto. Inter Germanos dogma de ideis, quod eſſe caput atque cardinem Platonicae philoſophiae *Tomo primo* demonſtrauimus, a Platone mutuatus eſt, illique comto, ornato et cum Ariſtotelicis formis in concordiam ire iuſſo nouum doctrinae naturalis ſyſtema inaedificauit IOANNES MARCVS MARCI a KRONLAND philoſophiae ac medicinae doctor, eiusdemque facultatis medicae in vniuerſitate Pragenſi profeſſor ſenior, ac phyſicus regni Bohemiae, vir doctus et ſubtilis, et praeter philoſophiae notitiam, linguas quoque Hebraicam, Syriacam, Graecam doctus, qui humanae natu-

Ioannes Marcus Marci.

o) Hiſt. gymnaſ. Patauini T. II. L. II. c. 35. n. 212. p. 258.

p) Vid. Obſ. Hal. T. VI. Obſ. 15.

q) TEISSIER l. c. MORHOF. l. c. T. I. L. VI. c. I. §. 12. p. 947.

r) ERYTHRAEVS l. c. TEISSIER p. 323.

s) Conf. Lex. Hiſt. vniu. T. III. art. Patricius p. 817. edit. Baſil.

ſ) Vid. BAYLE l. c. not. A.

ſſ) Confuderunt vtrumque KOENIG. in Bibl. DORNIVS ad Ionſium L. III. c. 25. §. 1. p. 138. IO. FABRIC. Hiſt. Bibl. ſuae l. c.

naturae debitum perſoluit anno ſalutis MDCLXVII, aetatis LXXII. Is cum naturalem philoſophiam qualitatum occultarum principiis nec claris nec certis fluctuare magis et incertiſſimam reddi, quam ad legitimam metam deduci cerneret, clariora et paulo veriſimiliora illis ſubſtituere,et quid per iſtas qualitates occultas intelligendum ſit, quid de ſpecificis et totius ſubſtantiae qualitatibus ſtatuendum, declarare conſtituit. Totam tamen earum cateruam explicare cum prolixius opus eſſet, quam ipſe ſibi definiuerat, eam tantum partem ſibi illuſtrandam ſumſit, quae in virtutem plaſticam, ſeu ſeminalem, inquirit. Quam vt luce illuſtriori donaret, ad idearum hypotheſin confugit, earumque ad formandas res naturales ad materiam concurſum peculiari libro explicuit, hoc inſcripto titulo: *Idearum operatricium idea, ſiue detectio et hypotheſis illius occultae virtutis, quae ſemina foecunda et ex iisdem corpora organica producit* [t]. Hoc philoſophiae nouae ſpecimen, cum multos ideae nomine inuſitato in ſcholis phyſicorum offenderet, et idearum Platonicarum hypotheſis cum iis commiſceretur, ſuas Iunones ſuosque angues ſenſit. Ipſe ſane auctor conqueritur [u], *multos cum legerent, obtrectationem pro fine habuiſſe, aut per ſaltum ea, quae carpere poſſent, more canum ex Nilo lambiſſe; alios quamuis bene affecti legerent, aſſequi non valuiſſe. Placuiſſe tamen viris ſummis illam hypotheſin* ipſe teſtimoniis nonnullis roborat. Nouo itaque commentario eam illuſtrare aggreſſus, dum de eo cogitat, prodiit Helmontius, miro euentu Ariſtotelica et Galenica phyſicorum dogmata proculcans. Cuius philoſophiam cum nouam, crudam, et inſolentem eſſe cerneret Marcus, eam, a principe quodam viro examinare iuſſus,vbi ideas quoque ſeminales et operatrices introductas vidit, neceſſarium tandem aliquando eſſe putauit, ſuam de his ideis, quam Hippocraticis et Ariſtotelicis placitis viciniorem iudicabat,opinionem latius explicare, et qua ratione mediantibus iſtis ideis ſeminalibus mundus ex chao euolui coeperit, quemque partes ſingulares in ea euolutione ordinem, nexum mutuumque conſenſum habeant, exponere. Edidit itaque *philoſophiam veterem reſtitutam, in qua de mutationibus, quae in vniuerſo ſunt, de partium vniuerſi conſtitutione, de ſtatu hominis ſecundum naturam, et praeter naturam,et de curatione morborum libris quinque* agit [v]; qui liber poſt auctoris fata ob exemplaria diſtracta, denuo recuſus eſt [w]. Non patiuntur limites tractationis noſtrae, vt totum philoſophiae huius naturalis typum hic ſiſtamus, paucis tamen ſummam eius indicabimus, vt conſtet, quid a Platone acceperit, quid Ariſtoteli formas ſiue ideas materiae immerſas ſtatuenti conceſſerit, in quibus cum Helmontio ſenſerit. Multa enim in eo libro ſunt, quibus Ariſtotelicorum et Scholaſticorum placita oppugnauit, et imprimis Arriagae ſyſtema refutauit. Nempe exploſa materia prima Peripateticorum et Scholaſticorum, vnum tantum principium cum Parmenide et Meliſſo aſſumit, nempe quoad eſſentiam, et en-

t) Pragae 1635. 4. u) In Praef. libri laudandi. v) Pragae 1662. 4. w) Francof. 1671. 4.

et entitatem, quod et cauſſa ſit accidentium, et ſubiectum quod recipiat, idque materiae primae ſurrogat. Quamuis autem hoc meram hypotheſin ſapiat, non reiiciendum tamen putat, eo quod doctrina ex hypotheſi non mereatur reprehenſionem, ſi ea quae huic nituntur, ſibi cohaereant. Formam vero ſubſtantialem eſſe faſſus, actum eam eſſe definit compoſiti phyſici ſeu corporis naturalis, prout per animam idem conſtituitur in eſſe corporis magis perfecti, hoc eſt, organici poteſtate vitam habentis: has formas ſubſtantiales eſſe, ait, vnam entitatem ſimplicem, differre tamen a ſe per eam ſpecies; nihil vero anima deſtitui, neque aliquid de nouo fieri, ſed omnia ab illa entitate, quae nihil eſt actu eorum, quae ſunt, poteſtate vero omnia, prouenire. His principiis generaliſſimis, quae, quo pacto in homine locum habeant acute contra Arriagam oſtendit atque tuetur, partium vniuerſi conſtitutionem inaedificat; et poſtquam monuerat, eſſe differentiam inter ideas ſeminales et ſpecies imaginatiuas, ita de rerum omnium ortu ſtatuit: Chaos prima euolutione idearum diſtingui coepiſſe in mundum coeleſtem et ſublunarem, potuiſſe tamen ex hoc ideas coeleſtes, ex illo terrenas euolui, eo quod cognatio inter vtrumque mundum ſit: euolutionem idearum per lucem coepiſſe, terram, animalia et reliqua ex idea propria ſuam figuram et conſtitutionem obtinere, omnes vero mundi partes ex chao ortum cepiſſe, neque alia vi, quam ſeminali ſuam perfectionem adeptas eſſe: poſſe autem ideas ſeminales ex vna ſerie excitare ideas in alia ſerie euolutas. Porro, coelum, contendit, influere in haec inferiora, fierique actiones ſtellarum per lucem aut non absque luce, et pro diuerſo ſitu et aſpectu vires earum et influxum variare. Non tamen coeleſtes influxus ad ſolum, lumen tanquam ſui vehiculum, neque ad magnetiſmum planetarum limitari, ſed eſſe mutationes ideales, ſtellasque per ſui generis ideas in ſe continere effectus ſublunares, euocari vero ideas in planetis latentes per lumen varie illapſum. Per has ideas ſubiecto materiali impreſſas, non poſſe fieri communionem inter ſtellas et res ſublunares. Quibus poſtea aſtrologorum praecepta hypothetice aſſumta applicat, vt oſtendat, quinam effectus proueniant a ſtellis. Tum ad res ſublunares progreſſus, principia actionum in brutis fieri per ideas ſeminalibus ideis connexas, ſtatuit, et ideas, ait imaginatiuas ideis ſeminalibus connexas ad haeredes quandoque tranſire, et alias impreſſiones cauſſare. Archeum autem eſſe ſyſtema idearum, et non ſolum ad fabricam corporis, ſed etiam illius vſum et actiones ſecundas determinare. Ita conſtitutione partium vniuerſi generali explicata, haec ad ſpecialem applicat, et quid coelum, quid aër, quid lumen faciat, exponit, quae vero huc apponere locus non patitur. Maxime vero parte tertia operoſus eſt, in illuſtrando ſtatu hominis ſecundum naturam, in qua tractatione ideae vtramque paginam faciunt. Fatendum, in his φιλοσοφȣμένοις magnam eum oſtendiſſe ingenii ſubtilitatem; eam autem magna quoque obſcuritate laborare, et precariis niti ſuppoſitis fatebuntur, quicunque librum cum attentione legerint.

gerint. Quod ſi enim ideas has, ex Platonicis ideis, Ariſtotelicisque formis fabrefactas ab archeo Helmontiano ſimpliciter neges, tota corruit phyſiologia Marci; eaque omnia recte illi obiiciuntur, quae ideis Platonicis opponuntur, eſſe eas τερετίσματα, et imaginationis luſus, nec eas vllibi exiſtere, niſi in cerebro Marci, cui tamen mirifice placuerunt: vnde exiguo, ſi quid iudicamus, philoſophiae naturalis damno, parte libri ſpeciali, de ideis operatricibus actura, caret orbis eruditus, auctore morte praeuento. Quamuis autem auctor ideas ſuas a Platonicis valde diſtinguat, fatendum tamen, ex eadem eas officina prodiiſſe: has enim formas ſubſtantiales non minus ac Plato a Deo deriuat, ita creatas, vt etiam extra materiam et ſubiectum ſuum exiſtere poſſint, immo adeo tenaciter adhaereant ſubiecto, vt quanquam corpus organicum turbatum omnino ſit, ipſo tamen puluiſculo vniantur, et iunctae impreſſaeque chao eſſentiam formamque largiantur. Pone vero, has ideas aeternas eſſe in Deo, quod vnum negauit Marcus, ſed creatas dixit, et habebis ideas Platonicas, ſed miro connubio cum rationibus ſeminalibus Stoicorum confuſas. Quae an principia explicent, ſenſus implentia et pectus ſaturantia, merito cum MORHOFIO [x], ambigimus.

§. XV. Poſſet quidem in hunc quoque cenſum referri illud philoſophorum genus, quod contemta humanae ſapientiae dignitate diuiniorem doctrinam iactauit, et theoſophicam eruditionem crepare auſum eſt; illud enim nec Platonica iſta, nec Cabbaliſtica contemſit, ſed cum ſomniis ſuis mira audacia copulauit. Verum adeo ſingularis indolis eſt iſta philoſophia, et proprium characterem ſeruat, vt ſeorſim conſiderari mereatur, dicemus ergo de ea infra peculiari capite. Nulla tamen in gente Plato fauentiores ſibi viros doctos expertus eſt, quam in Britannia. In ea quidem, vt ingeniorum acutiſſimorum ferax eſt, non defuere, qui Platonicam philoſophiam valde deprimerent, et de naeuis quoque in ea conſpicuis doctos viros monerent. Id quod praecipue in Oxonienſi academia factum eſſe, ex viri perſpicaciſſimi SAMVELIS PARCKERI *Cenſura philoſophiae Platonicae* [y], libro pererudito et ingenioſo, et ad intelligendum Angliae Platoniſmum, qui tum caput efferre coeperat, vtiliſſimo, diſcitur. Aſt magnos tamen viros, et eruditione illuſtres, praecipue theologos Cantabrigienſes in diuerſum abiiſſe, et pleroſque veterem philoſophiam excoluiſſe, nulli autem ſectae, excepta Platonicorum diſciplina adhaeſiſſe, teſtis eſt vir clariſſimus GVIL. WOTTONVS [z], GILB. BVRNETVS * autem haud obſcure prodidit, Hobbeſii philoſophiam, quae

Platoniſmus in Britannia florens.

x) Polyhiſt. T. II. L. II. P. II. c. 1. §. 8. p. 276. conf. L. 1. c. 7. §. 18. p. 41.
y) Prodiit lingua Anglica Oxon. 1666. 4.
z) In elogio Thomae Burnetii, quod Actis philoſoph. Vol. III. p. 435. inſeruit praeſtantiſſimus HEVMANNVS.
*) Hiſt. temp. ſui 1661. T. II. p. 187 ſeqq.

quae eo tempore magnum inter Britannos ſtrepitum excitauit, et ob impietatem, quam nutrire credebatur, imprimis theologis vehementer inuiſa fuit, viris doctis perſuaſiſſe, vt Platonicam philoſophiam ſectarentur: quae cum Hobbeſianis placitis in plerisque e diametro aduerſa ſit, exculta, emendata et ad primos Hebraeorum, ex quibus fluxiſſe credebant, fontes reuocata, plurimum reſiſtere poſſe impietati hominis ad aulae plauſum gentisque ſuae propenſionem philoſophiam attemperantis videbatur. Certe in Cantabrigienſium theologorum ſcriptis tela, quae innumera in Hobbeſium vibrabant, pleraque ex Platonica pharetra deſumta eſſe, rerum intelligens Lector ſine labore deprehendet. Inter hos maxime Platoni fauerunt Witchotus, Wilkinſius, Whortingthonus, Widdringthonus, Morus, quique ex horum diſciplina prodierat, Thomas Burnetius. Quamuis enim viri iſti doctiſſimi et iudicii acumine non deſtituti faterentur †, in naturali philoſophia parum claruiſſe Platonis ingenium; quem notionibus metaphyſicis circulos phyſicos turbauiſſe probe videbant: non tamen prorſus contemnenda eius ſcripta phyſiologica eſſe iudicabant, et inſignem ex illis vſum in refellendis impietatis patronis ſibi promittebant, eo quod Plato, vt non nemo eorum ſcribit *, *cum diu verſatus eſſet in Aegypto, retulerit archaeologias haud paucas, et hinc priſcae ſapientiae priſcique mundi veſtigia in Timaeo, Politico, Phaedone, aliisque diſſertationibus impreſſerit, deſumta ex ipſis Hermetis columnis.* Aſt in theologia et diſciplina morali merito diuinum nuncupandum eſſe ſtatuebant, vnde Witchotum philoſophiae ſtudioſis Platonem Plotinumque nocturna diurnaque verſandum manu commendauiſſe, teſtis eſt, GILB. BVRNETVS. Nemo tamen eorum tantum Platonem Platonicosque extulit, et ad omnem ſapientiam diuinam pariter et humanam explicandam aduocauit, quam Theophilus Galeus, Radulphus Cudworthus, et Henricus Morus, de quibus iam porro paulo curatius agendum, et qua ratione Platonem ſecuti ſint diſpiciendum eſt.

Theophilus Galeus.

§. XVI. THEOPHILVS GALEVS Deuonienſis fuit, eccleſiae, quae partes presbyterianorum ſequitur, miniſter, denatus anno MDCLXXVII. Vir doctus, et in ſcriptis veterum verſatiſſimus, quod copia lectionis in eius lucubrationibus obuia ſatis oſtendit. Vnde clarum inter ſuos nomen adeptus eſt, quod tamen melius adhuc illuſtrauit, qui parentem eruditione, praecipue Platonica, vicit, filius Thomas Galeus, cui elegantiſſimam IAMBLICHI *de Myſteriis Aegyptiorum* editionem et alia nonnulla [a], ad veteris literaturae et philoſophiae hiſtoriam apprime facientia debemus. Valde hunc virum eruditum, ſed meliorem theologum quam philoſophum offenderat [b] noua philoſophia, quae, duce Carteſioc, aput efferre coeperat, et inter Britannos nonnullis ſe commendauerat,

†) BVRNET. Archaeol. c. 13. p. 438.

*) loc. cit.

a) Syllogen Scriptorum mythologicorum et ethicorum ſuo loco inter ſcripta de Pythagora recenſuimus. Edidit etiam Rhetores ſelectos, Hiſtoriae poëticae ſcriptores antiquos, Collectionem Hiſtoriae Britannicae.

b) Narrat haec ipſe in Praef. philoſ. generalis.

rat, magna autem oſtentatione a transmarinis extollebatur, theologis reformatis inter Batauos e contrario omnia ſuſpicionibus et querelis contra eam mouentibus. Diſplicebat viro docto, totam philoſophiam moralem miſſam facere recentiores philoſophos, mordebatque eius animum, quod ſibi perſuaſiſſet, quosdam inter eos bellum toti indicere Euangelio; iudicabat enim, ex criterio: quicquid clare et diſtincte percipio, illud verum eſt, et ex primo principio: de omnibus dubitandum, innumera nouarum opinionum monſtra eos comminiſci, exindeque plurimis peregrinis monſtroſisque erroribus in theologia animos eorum inoleſcere, eosque tandem omni diuinitatis ſenſu denudatos irridere myſteria fidei, et philoſophicó faſtu temere inſolentes, Dei ſpoliis ſuam ornare rationem, ac ne ſine ratione deſipere videantur, eam fidei regulam ac menſuram conſtituere. Quam peſtem religionis cum ferri non poſſe iudicaret, indignareturque, obrui orbem turba philoſophorum, qui nimis fidunt ratiociniis ſuis, ad reformandam philoſophiam animum adiecit, hoc ſibi, vt habent eius verba, proponens: *Philoſophiam ad ſuum originarium exemplar, primaeuamque ideam reducere, vt genuina philoſophia a ſimulata ementitaque ac verus philoſophiae vſus ab abuſu diſcriminetur.* Statuebat autem, primaeuam iſtam ideam philoſophicam eſſe verbum Dei, variis modis variisque eccleſiae curriculis reuelatum. Ab hac prima philoſophia, barbaricam et Graecanicam ſuam originem vitalemque ſpiritum traduxiſſe: hanc eſſe illam perantiquam philoſophiam a Timaeo Locro et Platone commendatam. Quod cum ſemel certum atque fixum ſibi poſuiſſet, ita in gentilium philoſophorum ſcriptis, caute verſandum eſſe iudicabat, vt theologia non ad philoſophiam exigatur, ſed philoſophia aequa theologiae ſiue primaeuae veritatis lance trutinetur, ſicque ex ethnicorum philoſophematis reportetur, quod nobis proprium eſt, et veritati affine, reliquis abiectis. Commendabat autem ſelectum, ex optimis quibuscunque factum, eademque ex cauſſa valde extollebat ſectam eclecticam, a viris praeſtantiſſimis, nimirum a Potamone Plutarcho, Ammonio magno, Platino, et ceteris aureae ſucceſſionis viris vſurpatam, et a Clemente Alexandrino ſummis laudibus elatam. Quem ſcopum ſibi conſtitutum vt exſequeretur, ducemque ſe praeberet iuuenibus ad meliorem philoſophiam, magno vt ipſe ait, molimini manus admouit, et perdifficile opus atque ſpinoſam rem aggreſſus eſt. Nempe congeſtis ex omni veteri literatura teſtimoniis *Philoſophiam generalem* edidit [c], in duas partes diſterminatam, vnam de ortu et progreſſu philoſophiae, eiusque traductione e ſacris fontibus, quam cum ad Platonem recta ſerie perueniſſe crederet, fuſiſſime tractauit de philoſophia Platonica; alteram, in qua hiſtoria eſt de minorum gentium philoſophis praemiſſa diſputauit de nouem habitibus intellectualibus, de philoſophiae obiecto, ſubiecto, finibus, adiunctis, diſcrimine a theologia, praeſtantia, effectis, corruptione, recto vſu, partibus, nec

c) Londini 1676. 8.

non philoſophorum characteribus et officiis. In hoc magnae molis libro eclecticum quidem philoſophiae vultum fingit, et prae ſe fert, reuera autem id agit, vt demonſtrata ſucceſſione philoſophiae Hebraeae ad Platonem vsque pertingente, hanc ante reliquas omnes velut optimam commendaret. Licet enim proteſtatione interpoſita, fateatur, „ſe Platonis „errorum, qui varii et magni ſunt, nequaquam patronum eſſe velle, ſed „in hominis ethnici tenebris quasdam veritatis primaeque philoſophiae „ſcintillas inueſtigare ſibi propoſuiſſe, non errorem, ſed veritatem com„mendare, et verum a falſo ſecernere moliri, omnes Platonis opiniones, „quae ab orthodoxa fidei et ſacrae philoſophiae amuſſi deflectunt, toto „pectore deteſtari": fatendum tamen, falſum praeiudicium, cui ſatis confidenter fidem habet, Platonem de rebus moralibus atque diuinis praeter ceteros omnes accuratius et ſublimius philoſophatum diuini nomen recte meruiſſe, virum doctum in transuerſum egiſſe, vt et pro Platonicis haberet, quae ab ipſo Platone profecta haud ſunt, et ad ſacros ſenſus Platonicorum ſequiorum dicta, ipſiusque Platonis effata inepte obtorto collo raperet, et frigidis ratiunculis ſine vlla veri ſpecie, vbique Hebraeorum ſapientiam creparet. Non recenſebimus librum, maioris molis, quam vt locum in hac pagina eius ſumma inueniat; faciet deſiderantibus eam ſatis praeſtantiſſimi H e v m a n n i diligentia [d]: illud modo inſtituti noſtri memores monemus, quod attento rerumque gnaro Lectori ſponte in mentem venire credimus, Galeum virum pium et doctum, et vt mos erat theologorum eo tempore in Anglia viuentium, inſanum immodicumque pretium antiquitati eccleſiaſticae ſtatuentem, ſeductum vetuſto iſto PP. eccleſiae praeiudicio, ab Hebraeis ad gentiles et imprimis ad Platonem priſcae et primaeuae veritatis traditionem perueniſſe, habereque hunc philoſophum, multo plus, quam alios philoſophos, quae diuinae veritati vindicanda et Chriſtianis aſſerenda ſint, quadrata miſcuiſſe rotundis, ſacra cum profanis confudiſſe, et nec fidei hiſtoricae regulis, conſarcinatis, quaecunque poterat, ſine examine teſtium ſatis, quod eſt, feciſſe, nec veram Platonis mentem fuiſſe aſſecutum, et imprimis recentioris Platoniſmi Alexandriae formati larua, quam ab ἐκλέξει philoſophica petiit, deceptum, ea ſana putauiſſe, quae morbidum philoſophiae corruptae corpus offerunt. Maxime vero origines hiſtoriae philoſophicae inepta iſta PP. hypotheſi vehementer corrupit; quo factum eſt, vt librum iſtum, alias ob infinitam veteris literaturae copiam, quam vbique ſparſit, ſaltem in philoſophiae hiſtoria non contemnendum, in vſum adhibere nemo ſecure poſſit, qui non contra inepta praeiudicia iſta rite armatus eſt, et iudicium vbique interponere nouit. Reliqua autem, quae de aliis philoſophis habet, ex Laërtio deſumta ſunt omnia, et ſine criſi accurata deſcripta, neque tamen ab hoc naeuo immunia. Cuius exemplum eſſe poteſt, quod Ariſtotelicam philoſophiam, in puram et impuram diuidendo, iſtam

d) Act. philoſ. Vol. III. p. 793.

iſtam mediante Platonis canali Stagiritam a Moſe accepiſſe, neſcio ineptius, an falſius aſſerit. Eadem vero lyra cum in altero quoque opere [e], oberrauerit Galeus, cuius ſummam exhibet IAC. BASNAGIVS [f], quid de eo ſtatuendum ſit, nobis non monentibus quilibet intelligit.

§. XVII. Accuratiori meditatione, maiorique iudicii vſu Platonicam philoſophiam examinauit, et ad refutandos impietatis patronos in partes vocauit RADVLPHVS CVDWORTHVS. Cuius viri longe doctiſſimi immortale *Syſtematis intellectualis* opus toties in partes vocauimus, excuſſimus, emendauimus, vt vel ſolo hoc nomine non indictus nobis omittendus ſit. Is quamuis, vt temporis illius, quo viuebat, circumſtantiae poſtulabant, caute prudenterque in Platoniſmo in partes vocando verſatus ſit, quod, teſte BVRNETO [ff], aduerſariis eius occaſionem ſubminiſtrauit, verſutiae et diſſimulationis eum accuſandi, non tamen ita occultare eum, quo in Platonicam diſciplinam ferebatur, amorem potuit, vt non ſatis luculentis veſtigiis ſe proderet. Vitam viri praeſtantiſſimi enarrauit, et praeclariſſime non de Cudwortho tantum, eiusque excellenti opere, ſed et de ipſa diſciplina ſacra et philoſophica meruit, celeberrimus operis interpres magnus MOSHEMIVS, ex cuius narratione [g], ſtrictim Cudworthi biographiam ſiſtimus. Lucem aſpexit Cudworthus Allerae in comitatu Somerſettenſi anno MDCXVII, patre genitus theologo elegantis doctrinae et celebris nominis. Quo mature orbatus a vitrico, tanta fide educatus eſt, vt ſcientiarum elementis artiumque initiis prudenter matureque initiaretur. Cumque puero ineſſet indoles excellentiſſima, ingeniique acumen magnum, et inſolitus diſcendi ardor, inter praecocis eruditionis pueros referri meruit. Tredecim enim annos natus, in collegium S. Immanuelis apud Cantabrigienſes receptus et biennio poſt ciuibus academiae adſcriptus eſt. In quo ſtadio tanta alacritate et ingenii felicitate cucurrit, vt ob magnos, quos in philoſophia fecerat, profectus magiſtri artium titulo iureque donaretur, et inter ſocios collegii S. Immanuelis anno MDCXXXIX reciperetur. Quo in loco poſitus tantum eruditionis rarae et inſolitae fulgorem vbique ſparſit, vt ante alios praeſtantiſſimi adoleſcentes eius curae et inſtitutioni committerentur. Acceſſit paſtoris primarii, ſiue rectoris munus, in vico vicino ſtipendio lautiſſimo pingue. Poſt haec praefectus aulae Clarenſis apud Cantabrigienſes conſtitutus eſt, creatus anno MDCXLV regius linguae Hebraeae profeſſor, cum in ea lingua et antiquitatibus Hebraeorum plurimum valeret, qua propter munere ſacro ſe abdicauit, totumque ſe academicae vitae et inſtitutioni ſumma cum laude tradidit, eruditionemque probauit omnibus. Sumtis vero honoribus theologiae ſummis, tandem anno MDCLIV

Radulphus Cudworthus.

e) Court of the gentiles 1672.

f) Hiſt. des Iuifs T. III. c. 4. p. 421.

ff) Hiſt. ſui temporis T. II. 1661. p. 187.

g) Eam ex actis academiae Cantabrigienſis et chartis Cudworthianis aliisque fide digniſſimis memoriis ex Britannia miſſis magna accuratione conſcripſit illuſtris editor.

MDCLIV collegio Chriſti praefectus datus et ſacras literas docere iuſſus eſt. Cui muneri tanta fide et dexteritate, tanta doctrinae copia praefuit, vsque ad vitae finem, quem anno MDCLXXXVIII, aetatis LXXI, habuit, vt maxima omnium de eo eſſet opinio, isque inter ſumma ſcholae illius totiusque Angliae ornamenta, calculum adiicientibus bonis quibuscunque numeraretur. Quantus autem vir fuerit, quanta vſus ſit iudicii acrimonia, qua ingenii felicitate, qua eruditionis vbertate, ſcripta eius teſtes ſunt omni exceptione maiores. Cum enim profundis meditationibus metaphyſicis iudicandi acies affatim ſufficeret, lectio autem vaſtiſſima, ex abundantiſſimo veteris et recentioris literaturae penu innumera ſuppeditaret, et memoria ille gauderet plane inſolita, mirum non eſt, φιλοσοφέμενα ſua ſubtilitate difficillima et profundiſſima perſpicue tamen et eleganter ornata literisque humanioribus commendata eum protuliſſe. His acceſſit animus pius, magnoque pro cauſſa Dei feruore accenſus, cui immortale *intellectualis Syſtematis* opus debemus, atheiſmi fautoribus oppoſitum, de quo cum iam ſaepius mentionem fecerimus, plura non cumulamus, praecipue cum incomparabilis Moshemii verſione Latina, emendationibus et illuſtrationibus auctum iam in omnium manibus ſit, qui veteris philoſophiae cognitionem ſolidam amant et ſectantur. In eo autem opere ſatis prodidit, quas ſibi in philoſophia partes ſequendas propoſuerit. Nempe in doctrina naturali atomiſticum ſyſtema ſequitur, ita tamen, vt deſerto Democrito et Epicuro, quos primarios impietatis patronos eſſe iudicabat, naturas iis medias, quas plaſticas vocabat, adiungeret; quas cum hypotheſis gratia P. Baylio, Manichaeorum ſyſtema κατ' ἄνθρωπον defendenti opponeret Ioannes Clericus, longa inde diſputandi ſeries et magna vtrique viro celeberrimo fabula enata eſt [h]. In metaphyſicis autem et theologia naturali, ſui temporis morem apud Cantabrigienſes inualeſcentem ſecutus, Platonicam philoſophiam Alexandrino habitu indutam magnopere adamauit, cumque Platonicorum recentiorum ex Ammonii ſchola libros magna diligentia legiſſet, multoties in eorum caſtra tranſiit, et imprimis Plotinum ſtudioſe ſecutus eſt. Quo factum, vt non modo horum hominum rationem philoſophandi imitaretur, ſed et nimis illi philoſophiae tribueret, ratus vetuſtiſſimae Hebraeorum ſapientiae veſtigia in illa ſatis luculenta deprehendi: quae occaſio illi fuit in quibusdam offendendi, eorumque errores, maxime de diuinis principiis excuſandi palliandique [i]. Quos tamen viri cetera ſummi lapſus, ex nimio Platoniſmi amore enatos cum poſt eruditiſſimum interpretem nos in hiſtoria Platonicae doctrinae, et ſcholae eclecticae diligenter notauerimus, ea hoc loco, quae ibi dicta ſunt, non repetimus.

§. XVIII.

h) Hiſtoriam controuerſiae narrat Moshem. in Praef. libri laudati.

i) Patuit id in doctrina de Trinitate, putabat enim vir celeberrimus, veram de tribus in Deo naturis doctrinam ab Hebraeis ad Platonem, et ab hoc ad iuniores eius diſcipulos perueniſſe, ideoque Platonicorum tres archicas hypoſtaſes a Chriſtianorum trinitate non niſi vocabulo differre.

Henricus Morus.

§. XVIII. Nemo vero ſeculo XVII philoſophi Platonico-Cabbaliſtici nomen vel meliori iure meruit, vel maiori eruditione tueri ſategit, quam HENRICVS MORVS, amicus et collega Cudworthi, in academia Cantabrigienſi. Is vitae hiſtoriam, quatenus ad hanc noſtram tractationem pertinet, ipſe deſcripſit [k]. Editus in lucem eſt anno MDCXIV, literisque ab ineunte pueritia a parentibus deſtinatus, cum ingenium illi acre contigiſſet, haud poenitendos profectus nactus eſt. Cui agro natura foecundo cum inſpergerentur diſciplinarum ſemina, iis artibus quibus ad praeclara quaeuis adoleſcentes erudiri ſolent, ita innutritus eſt, vt in Cantabrigienſem ſcholam transferri potuerit, ad abſoluendam, quam texere feliciter coeperat, ſtudiorum telam. Quam in palaeſtram delatus non modo optimorum, praecipue veterum ſcriptorum lectione animum ſatiandi, ſed et rerum veritatem philoſophia duce altius, quam vulgo fieri ſolet, inſpiciendi deſiderio totus flagrans in philoſophicarum ſcientiarum cognitionem omnem ſuam diligentiam conuertit, idque in ſtudium, vt ipſe ait, totum ſe ingurgitauit. Vſus autem eſt Ariſtotele, Cardano, Iulio Caeſare Scaligero, aliisque celeberrimi nominis philoſophis, quorum ſcripta diligenter euoluebat. Multorum enim, qui ſola Ariſtotelis lectione ſe exſatiari non patiebantur, eo tempore opinio fuit, ſatisfeciſſe ſe deſiderio ſuo, eclecticam quandam philoſophiam excolendi, ſi ea legiſſent, de quibus aduerſis inter ſe ſignis concurrerunt Cardanus et Scaliger. Nec negat Morus, in quaedam ſe ſubinde incidiſſe ſatis argute, et aliquando ſolide dicta, fatetur autem, pleraque aut tum falſa ſibi viſa eſſe, aut incerta, aut triuialia denique et obuia, vt plane operam ſe luſiſſe in iſtiusmodi ſcriptoribus legendis apud ſe reputaret. Nec a Scholaſticis meliora haurire poterat, quorum ſpeculationibus nimis ſubtilibus in periculoſos aliquando errores incidit. Cum enim ſpinoſam, quae inter Thomiſtas et Scotiſtas agitatur, quaeſtionem de principio indiuiduationis [l] abſtruſiore aliquando meditatione eſſet rimatus, in eam opinionem incidit, ſe non vnum aliquod eſſe indiuiduum diſtinctum et completum, ſed membrum ingentis cuiusdam vel immenſi potius indiuidui intelligentis, vt pollex membrum eſt hominis, cui ſoli datum ſit, quis ipſe ſit plane intelligere. Nec tacet, ambiguis Scholaſticorum diſputationibus factum eſſe, vt ex horum philoſophorum lectione incertior ſemper diſceſſerit, etiam in illis rebus, de quibus cognitionem certam apud eos quaerebat, ſic vt in merum tandem ſcepticiſ-

k) In Praef. Opp. philoſoph. Londini 1676. fol. 2. Voll. editorum. Conf. BVDDEVS Introd. in Hiſt. phil. Hebraeor. §. 35.

l) Doctam ſubtilisque meditationis plenam diſſertationem de Principio Indiuiduationis dedit ſub IACOBI THOMASII Praeſidio illuſtris G. G. LEIBNITIVS, anno 1663. Qua occaſione hiſtoriam famoſae controuerſiae enarrauit THOMASIVS, inter Praefationes eius XLIII. p. 246. occurrentem. Non potuit non autem iſta dubitatio Mori ex hac Scholaſticorum controuerſia oriri, cum plerique materiam pro principio indiuiduationis, ab Ariſtotele ſeducti haberent. Ex eo enim neceſſario ſequitur, res omnes ipſis hominibus non exceptis, ſpecie quidem non diſtinctas, ſed numero, eandem habere eſſentiam, eſſeque particulas eius licet numero differentes. Et tamen Thomas Aquinas is fuit, qui materiam ſignatam indiuiduationis principium diceret, cui haecceitatem ſuam oppoſuit Scotus, entitatem Occam.

ſcepticiſmum philoſophia abierit. Relicto itaque Lyceo, totaque diſciplina Peripatetica ad Platonicos conuerſus, Ficini commentationes, eoque duce ipſum Plotinum, Mercurium Triſmegiſtum huiusque generis alios legere coepit, quibus theologiam Germanicam adiecit. In quibus licet nonnulla triſtioris temperamenti veſtigia et lapſus quosdam animaduerteret, vehementer tamen illi arriſit commendata κάθαρσις et lumen a Deo ſolo quaeſitum, eo quod ſatis clare videret, illam, quam hucusque ſectatus erat ſcientiam veri ſitientem animum non explere, nec ad eius felicitatem quicquam conferre poſſe; ſentiretque, nihil rationi ſuae intimaeque conſcientiae connatum magis et conſentaneum eſſe, quam vt voluntatem propriam penitus exuat, nec ſibi viuat, ſed Deo ſoli, eiusque inſtinctu peragat omnia. Quem conſcientiae ſtimulum ad arripiendam veram philoſophandi rationem cum ſequi conſtituiſſet, magnum inde, ait, conflictum luctamque exortam eſſe inter diuinum hoc principium, naturamque animalem, cum nulla iam tergiuerſandi relicta eſſet opportunitas, repugnaret autem voluntatis propriae pertinacia ſubinde recurrens. Frequentiori vero certamine victoria potitum id ſe conſecutum eſſe aſſerit, vt reliqua ſtudia prae numinis amore vileſcerent ſibi atque ſorderent, et temperata illa rerum ſciendarum cupiditas atque ſitis extingueretur. Quam philoſophandi viam ingreſſus, totusque deſiderio plenioris vnionis cum diuino coeleſtique hoc principio ardens, vbi inordinatum illud multa ſciendi deſiderium refrixiſſet, et ad ſolam ille hanc animi ſimplicitatem puritatemque anhelaret, maiorem, narrat, ſibi indies, quam expectare potuerit, etiam earum rerum, quarum ſciendi maxima eum olim cupiditas inceſſerat, certitudinem illuxiſſe, ita vt intra paucos annos in laetiſſimum lucidiſſimumque animi ſtatum emerſerit, et plane ineffabilem. Haec de ſtudio ſuo philoſophico ipſe Morus. Quam narrationem ſine fuco eſſe facile viro acutiſſimo pietatisque ſtudioſo largimur, vtrum autem eo philoſophiae genere, quod poſtea ſectatus eſt; quodque Pythagorico-Platonico-Cabbaliſtica dogmata ſuppeditat, illum diuinae lucis illapſum acceperit, et annon inter optime cogitata nonnunquam imaginationis, quam foecundiſſimam alebat, luſu deceptus ſit, Lectori ad philoſophiam eius, praecipue metaphyſicam attendenti, cogitandum relinquimus. Illud certum, virum longe eruditiſſimum ab eo tempore a philoſophia ad ſacras literas transgreſſum, eam ſanctioris diſciplinae notitiam ſibi acquiſiuiſſe, vt inter praeſtantiſſimos Angliae theologos numeraretur [m]. Summis itaque ſacrae theologiae honoribus auctus per varios gradus ad publici diuiniorum literarum profeſſoris munus in academia Cantabrigienſi aſcendit, in collegium Chriſti cooptatus. Quo loco poſitus cum ad amplificandos veritatis diuinae limites operam laboremque conferret omnem, mors eum oppreſſit anno MDCLXXXVII, relicta laude magni celeberrimique theologi. Maxime autem in laudabili conſilio cum collegis, praecipue Cudwortho conſpirauit, impietati inter ciues

m) Bvrnet. Hiſt. ſui temp. loc. c.

ciues ſuos obtentu philoſophiae graſſanti fortes lacertos obuertendi, eneruandi rationum ſpecioſarum inſultus, licentiae nec modum nec colorem impudentiae ponenti metam figendi et obicem, hypocriſin fanaticorum denudandi, ſchiſmati doctorum virorum diſcordiisque in eccleſia natis occurrendi, et hoc pacto infelicitate ſui temporis, ſacrarum diſciplinarum praeſidio inculcata diuini numinis reuerentia et pietate ex parte medendi. Cui fini obtinendo nihil melius inſeruire poſſe ſperabat, quam ſi certas et demonſtratas de Dei exiſtentia naturaque rerum ſpiritualium notiones literarum ſtudioſis ingeneraret. Vt autem ad hanc metam pertingeret, philoſophiam Pythagoreo-Platonico-Cabbaliſticam adhibuit. Nam et hunc occupauerat opinio late tunc in ſchola Cantabrigienſi regnans, vetuſtiſſimam Hebraeorum ſapientiam ad Pythagoram et ab eo ad Platonem et ſequaces perueniſſe, et ex eorum ſcriptis, reiectis alienigenis primaeuae et arcanae veritatis rudera erui poſſe. Cum autem Cabbaliſtarum philoſophiam ex eodem fonte promanaſſe crederet, ſibique perſuaderet, ſumma illa myſteria ab his magiſtris recludi, quibus ad verae diuinaeque ſapientiae radios contuendos graſſari licet, totum ſe iſti philoſophiae generi excolendo dedit, ita tamen, vt rationem liberam quoque in ſubſidium vocaret, vnde tria philoſophiae ſuae fundamenta conſtituit, ſcripturam, Platoniſmum, et rationem liberam [n]. Quibus totum philoſophiae ſuae aedificium ſuperſtruxit, eamque libris profundam meditationem prae ſe ferentibus explicuit, et contra aliorum obiectiones defendit. Id quod ita fecit, vt Cabbaliſticam philoſophiam eſſe veram illam et antiquam ſapientiam oſtendere, et quae inter Pythagorae et Cabbaliſtarum dogmata intercedat concordia, exponere, ac in quibus Cabbaliſtae recentiores a veteri ſapientia defeciſſent, explicare conaretur. Inde ſcripta eius philoſophica enata ſunt, quae hunc characterem prae ſe ferunt, nempe, *Coniectura Cabbaliſtica in tria prima capita Geneſeos, ſ. Tentamen coniecturale interpretandi mentem Moſis in tribus illis Geneſeos capitibus, ſecundum triplicem Cabbalam, literalem, philoſophicam et myſticam, ſiue diuino-moralem. Defenſio Cabbalae triplicis*, quam quoque ſcripta *apologia contra SAM. ANDREAE Examen generale Cabbalae philoſophicae* defendit. Tum *trium tabularum Cabbaliſticarum decem Sephiroth ſiue numerationes exhibentium deſcriptio*, in qua conſenſum Pythagoricae et Cabbaliſticae philoſophiae demonſtrare voluit. Porro, *Quaeſtiones et conſiderationes in tractatum primum libri Druſchim, expoſitio Mercauae Ezechielis ex principiis philoſophiae Pythagoricae praecipuisque theoſophiae Iudaicae reliquiis concinnata. Catechiſmus Cabbaliſticus ſiue Mercauaeus, fundamenta philoſophiae ſiue Cabbalae Aetopaedomeliſſeae* [o], quibus inepta recentiorum Cabbaliſtarum philoſophemata euertere ſategit.

n) Conf. Cabbal. denudat. T. I. P. II. p. 14 ſeqq.

o) Pleraque haec ſcripta Mori Cabbaliſtica Tomo I. Cabbalae denudatae inſeruit KNORRIVS.

git. Qualem autem Cabbaliſticae philoſophiae faciem Morus depinxerit, quibus eam fundamentis niti, in quibus capitibus cum Pythagorea diſciplina conſpirare crediderit, operae pretium eſſet, hoc loco paulo plenius exponere, niſi *Tomo ſecundo* eodem labore iam eſſemus defuncti, vbi Mori et Helmontii, principia Cabbaliſtica explicuimus. Quare Lectorem ad eum locum amandamus, nec ibi dicta otioſe repetimus. Cum autem praeiudicio iſto, Pythagoreo-Platonica cum ſacris Hebraeorum placitis conſpirare, totus eſſet occupatus, haud pauca ex ea diſciplina recepit, ita tamen, vt miro connubio cum Carteſianis nonnullis coniungeret: quo factum, vt a receptis opinionibus non ſine inuidia et obtrectatione multoties abiret, et παραδοξοφιλίαν proderet. Cuius ſpecimen eſſe poteſt eius *Enchiridion metaphyſicum, in quo agitur de exiſtentia et natura rerum incorporearum, et quamplurima mundi phaenomena ad leges Carteſii mechanice obiter expenduntur, illiusque philoſophiae et aliorum omnino omnium, qui mundana phaenomena in cauſſas pure mechanicas ſolui poſſe ſupponunt, veritas falſitasque detegitur* [p]. In hoc enim libro, vt in tractatione *de Immortalitate animae*, inter alia his paradoxis ſubſcripſit: naturam ſpiritus habere extenſionem, quamuis corpore careat, Deum et ſpatium ſiue extenſionem coincidere, eſſe enim attributum eius, dari ſpiritum quendam naturae, ſiue principium hylarchicum, a Pythagora, Platone, Ariſtotele naturae nomine inſignitum, praeexiſtere animas et ſimilia, ex Platoniſmo deſumta; quibus acrem nonnullorum cenſuram meruit, vehementer improbantium, quod a ſimplicitate et puritate diuinae veritatis interdum receſſiſſet [q]. Mirandum autem, cum Morus Platonica et Cabbaliſtica tanto ſtudio ſecutus ſit, potuiſſe ei Carteſiana quaedam adeo placere, vt coſmogoniam Moſaicam ſecundum principia Pythagorica, Cabbaliſtica et Carteſiana explicare ſuſciperet. Id enim in *Cabbala triplici eiusque defenſione* fecit, ratus phyſiologiam Carteſianam clauem exhibere ad Coſmologiam Pythagorico-Cabbaliſticam et hanc ad Moſaicam, id quod recte, niſi fallimur, viris doctis improbatum eſt [r], et a tanti iudicii viro fieri potuiſſe, vt gryphes equis iungeret, mirandum eſſet, niſi innumeris exemplis conſtaret, ad quae abſurda perducat ſyncretiſmi ſtudium. Quamuis autem in natura rerum explicanda Carteſium prae aliis ſapuiſſe cenſeret, tantum tamen abeſt, vt omnem eius philoſophiam probauerit, vt potius candide moneret, quae in ea ſibi diſplicuiſſent. Id quod factum in *Epiſtola, quae apologiam complectitur pro Carteſio, quaeque introductionis loco eſſe poterit ad vniuerſam philoſophiam Carteſianam* [s], in qua Carteſium quidem laudat et aduerſus ineptos cenſores defendit, reprehendi tamen iure quodam poſſe

p) Prodiit Londini 1674. 4. et T. I. Opp. philoſoph. p. 133 ſeqq.

q) Conf. Bvddevs Iſagog. Hiſt. theol. L. I. p. 136. 269. 283. Morhof. Polyhiſt. T. II. p. 186. Mosheim ad Cudworth. p. 1007.

r) L. Odhelivs in Synag. bifronte p. 93. Bvddevs Introd. in phil. Hebr. l. c.

s) Opp. phil. T. I. p. 107. conf. Morhof. l. c. pag. 260.

dam poſſe contendit, et inaduertentiam quandam, et nimium prudentiae ſiue honeſtae aſtutiae ſtudium, et enormem quandam mathematicae certitudinis ac neceſſitatis in ſingulis ſuis concluſionibus affectationem. Quae ita deducit, et ſpecioſis argumentis inſtruit, vt quid magnopere cum veri ſpecie reponendum ſit, Carteſii aſſeclae vix habuerint, certe, quod nonnemini [t] opportune obſeruatum, nihil illi ad has dubitationes Mori regeſſerint. Ex his vero, nobis non monentibus, intelligit Lector, ſingularem prorſus eſſe philoſophiae Mori faciem, nec eam totam cum cultu Pythagoreo-Platonico, nec cum Cabbaliſtico concordare. Illuſtrauit vir doctiſſimus praeter naturalem, et pneumaticam philoſophiae partem, moralem quoque, edito *Enchirido ethico praecipua philoſophiae moralis rudimenta complectente, illuſtrato vt plurimum veterum monumentis, et ad probitatem vitae, perpetuo accommodato*, quod in Germania [u] recuſum eſt, multaque continet bonae frugis plena [v]. Ceterum teſte GILB. BVRNETO [w] mentis ſinceritas cum pietate in eo certauit, et laudabile illum occupauit ſtudium, philoſophiam ad eum finem adhibendi, vt animos contra atheiſmi peſtem praemuniret. Vnde acerbius, quam merebatur, de eo iudicauit IACOBVS THOMASIVS [x], qui, cum ferre non poſſet, aſſeri a Moro animarum praeexiſtentiam, gentiliſmum ei obiecit, et naturaliſmum quendam ac latitudinariam religionem, atheiſmo frigidam ſuffundentem exprobrauit. Non negamus tamen, Morum inter eos eſſe, quos Latitudinarios rigidiores inter Anglos vocant, quique narrante BVRNETO [y], id ante omnia agebant, vt accuratius, quam fieri ſolet, in rerum naturam inquirerent, et ex vtraque parte ſuperſtitioni pariter atque enthuſiaſmo reſiſterent. Probata autem forma regiminis eccleſiaſtici legibus introducta, moderationem inter partes diſſidentes maiorem deſiderabant, et amicitiam eorum non detrectabant, qui ceteroquin de variis rebus diuerſas partes ſequebantur; ſuis autem libertatem ſatis magnam, cum in theologia, tum in philoſophia concedebant, eo autem meditationes ſuas dirigebant, vt rerum cauſſas accuratius explorarent. Has enim partes Morum eſſe ſecutum, idem teſtatur et ſcripta eius loquuntur. Aſt immerito inter Libertinos eum retulit Antonius Collinus, recte vero laudauit ven. REIMMANNVS [z].

Obſeruationes criticae de hac ſecta.

§. XIX. Satis luculenter, niſi nos omnia fallunt, characterem philoſophiae Pythagorico-Platonico-Cabbaliſticae deſcripſimus, cauſſasque delineauimus, quae viros doctos impulerunt, vt has potiſſimum partes ſequerentur. Relinqui itaque cetera Lectoris meditationi poterant, niſi tractationis methodo aliquid eſſet dandum, eaque vno faſce comprehendenda eſſent,

t) BAYLE Nouvelles de la rep. de lettr. 1684. p. 301. STOLLIVS Introd. in Hiſt. liter. P. II. c. I. §. 97. p. 412.
u) Norimb. 1668. 8.
v) Conf. BVDDEVS Iſagog. L. I. p. 301.
w) loc. cit.
x) In Epiſtola cuius fragmenta extant in STRVVII Actis literar. faſc. VII. p. 9.
y) loc. cit. p. 188.
z) In Catalog. crit. T. I. p. 980.

ſent, et ſimul exponenda, quae de hoc philoſophiae genere nobis ſtatuenda eſſe videntur. Ea, ſi quae in antecedentibus diximus, comparata cum hiſtoria Pythagoreiſmi, Platoniſmi et Cabbaliſmi ſuis locis tradita, attente explorentur, huc potiſſimum redeunt:

I. Decepiſſe ſe ipſos viros, quos in ſcenam produximus, doctiſſimos, dum Pythagoream philoſophiam aſſecuti eſſe ſibi videbantur, Lectori ignotum eſſe nequit ea recolenti, quae *Tomo primo* de Pythagora diximus. Eo enim loco indubitatis teſtimoniis euicimus, nihil, quod genuinum ſit, ex ſcriptis Pythagorae, aut extitiſſe vnquam, aut ad poſteros dimanaſſe, ſcripto nihil eum diſcipulos docuiſſe, cuncta arcana methodo celaſſe, et adeo ſacri ſilentii ſacramento ſuppreſſiſſe doctrinae ſuae notitiam, vt in vulgus emanari, praeter exoterica nonnulla et vulgaria, non potuerit. Mature quoque interiiſſe ſectam Pythagoricam, innumeraque, ex vago rumore illi eſſe, maxime a Platonicis, ſuppoſita. Pauca porro, quae ad nos peruenerunt, et a Platone, Ariſtotele, Xenocrate aliisque, quibus Pythagoreorum meletemata innotuerunt, ad poſteros transmiſſa ſunt, partim dubia, manca et imperfecta eſſe, partim adulterata et ad proprias ſententias reficta. Quibus circumſtantiis philoſophiae Pythagoreae probe conſideratis, certiſſimum apparebit, ſpe ſua deluſos philoſophos hos pro Iunone nebulam fuiſſe amplexos, proque Pythagorica philoſophia philoſophemata peregrina et adulterata habuiſſe, certe ad vera Pythagorae placita adſpirare nequiuiſſe. Quod vt omni dubitatione caret, ita demonſtrat quoque, defuiſſe illis clauem tantopere depraedicatam ad reſeranda veteris philoſophiae Hebraeorum adyta, etiamſi concedamus, Pythagoram ſua ab Hebraeis accepiſſe.

II. Verum id falſiſſimum eſſe, et tum veterum teſtimoniis fide dignis repugnare, tum cum dogmatibus Hebraeorum conuenire non poſſe, eodem loco luculenter demonſtrauimus, confecimusque incertiſſimum et inſuperabilibus difficultatibus expoſitum eſſe iactatum Pythagorae iter ad Orientales et imprimis Babylonios, certiſſimum autem eſſe, quod nunquam ad Iudaeos Pythagoras acceſſerit, multo magis, quod cum eorum doctoribus et prophetis conuerſatus ſit. Aſt hoc praecipue fundamento nititur ſecta, Pythagorico-Cabbaliſtica, quae recentiori aetate reſuſcitata eſt a Pico, Reuchlino, Riccio, Georgio, Agrippa, aliisque. Hoc canali ad Pythagoram, et ab eo ad Platonem, ab eius aſſeclis vero ad noſtra tempora dimanauiſſe ſapientiam veterem, omnes huius ſectae fautores, ne recentioribus quidem exceptis, ſibi perſuadebant, et de vetuſtiſſima ſibi veritate gratulabantur, licet purpurae huic humanarum nugarum panniculos aſſutos crederent, viderentque. Quos cum a veris et genuinis veteris ſapientiae Hebraeae placitis diſtinguere nec noſſent nec poſſent, neſcio quae myſteria ſibi inueniſſe viſi ſunt, vbi nihil praeter ſomnia imaginaria acceperunt, quae nec Hebraica nec Pythagorea dici poterant et debebant. Ita vero duplici ratione peccatum eſt. Nam non ſolum falſas ſibi de ori-

ginibus

ginibus veteris veraeque philoſophiae opiniones fingebant, ſed et doctrinas maleſanas et hoc nomine plane indignas, quales multas continet iſta Pythagorica diſciplina, pro ſanctiſſimis habuerunt veritatibus. Quas cum hoſtibus Chriſtianae religionis, velut σοφὸν φάρμακον contra impietatem oppoſuiſſent, mirum non eſt, nocuiſſe eos plus veritatis diuinae amplificationi, quam profuiſſe. Cuius exempla eſſe poſſunt ſatis luculenta quae Picus, Reuchlinus, Ricius, Georgius de ſacris Chriſtianae religionis placitis aduerſus atheos et ἐμπαίκτας ſcripſere, ab his ſannis magis et contemtu excepta, quam cum admiratione lecta et admiſſa.

III. Neque ex Cabbaliſtica philoſophia medicina allata, ſed electum philoſophiae genus multo magis confuſum eſt. Id quod hiſtoriam eius *Tomo ſecundo* accurate expoſitam intuenti et ad hanc ſectam applicanti erit longe manifeſtiſſimum. Ex ea enim certiſſimis indiciis patet, omnem illam Cabbaliſticam philoſophiam nec ab Hebraeis, quod quidem prae ſe ferebat, ortam eſſe, nec puram Pythagorae diſciplinam pro parente agnoſcere, ſed eſſe chaos quoddam ex placitis orientalibus, Platonicis et Aegyptiacis enatum, ad demonſtrandas rerum omnium ex vno fonte emanationes, per varios gradus ad hunc vſque mundum ſublunarem ipſosque infelices ſpiritus pertingentes, quod a veteris diſciplinae Hebraicae praeceptis praeter nomen et ineptas quasdam dictorum ſacrae ſcripturae accommodationes, prorſus nihil habet veritatis diuinae Hebraeis patefactae, et errores fouet longe periculoſiſſimos ſanctiſſimaeque reuelationi e diametro contrarios. Aſt hanc tamen ex illa defendere, ſicque arcana diuina recludere ſatagebant. Quod quam infeliciter fieri potuerit, rerum intelligens nobis non monentibus comprehendit. Exemplo eſſe poſſunt ea, quae Henricus Morus, ceteris multo doctior et acutior, hunc in modum eſt commentatus. Tacemus innumera huic Cabbaliſticae doctrinae ſucceſſiua immutatione fuiſſe aſſuta, ita vt ne quidem de primis eius dogmatibus certi eſſe poſſimus, vt in eius hiſtoria demonſtratum. Quo fieri debuit, vt velut in alto ſine cynoſura, ſine clauo, ſine rectore fluctuarent viri boni et docti, ſed originum philoſophicarum aut ignari, aut ad eas non ſatis attendentes easque ex P. P. eccleſiae ſomniis repetentes.

IV. Ipſa vero incertitudo Cabbaliſticorum ſcriptorum hos philoſophos multoties decepit. Cum enim longe rariſſima eſſent, et innumeris modis aut ſuppoſita aut adulterata, arripuerunt tamen, quodcunque in manum venerat, velut theſaurum latentem, et peregrinorum atque obſcurorum admiratione capti illis, furtiuis et corruptis monumentis fidem habuerunt, immo pecunia quoque pro iis erogata, nimia credulitate ſe emungi paſſi ſunt, quod Pico imprimis obtigiſſe ſuo loco narrauimus; et accidiſſe quoque Georgio Veneto, Agrippae et ſimilibus, qui hos libros inſano ſtudio venabantur, valde eſt veriſimile.

V. Quamuis autem nonnulla Cabbaliſtarum ſcripta nacti eſſent genuina, qualia vidiſſe eos, Reuchlini et Agrippae exempla docent, qui libros

quosdam Sohari cos, librum Iezirah ſimileſque inſpexerunt, valde tamen iis obfuit, quod accuratum inter Cabbalam exegeticam ſiue literalem, philoſophicam ſiue doctrinalem et metaphyſicam, et inter practicam atque magicam diſcrimen vel ignorauerint, vel neglexerint. Inde enim euenit, vt exegeticos Iudaeorum luſus, quibus velut corticibus arcanus ſenſus ſubeſt, cum ipſis dogmatibus confuderint, et hoc argumentandi genere otioſo et ludicro nimium quantum tribuentes, quodcunque vellent, inuitis etiam Cabbaliſtis exſculperent, ita vero ſe velitariis his armis religionem Chriſtianam ſummopere defendiſſe ſomniarent. Id quod Pici et Reuchlini libros, vel Riccii quoque et Angeli Burgonouenſis commentationes conſulenti eſt clariſſimum. Hac ratione vero Iudaica, Chriſtiana, Platonica et propria cogitata facile erat in vnum confundere et pulchre miſcere, quae ita attemperata ſonos dabant mirificos, ſenſum fere nullum, ſane minime genuinum, exhibebant. Paulo diſtinctius id diſcrimen obſeruauit Agrippa, vir acer et attentus, aſt cum magiam eſſe vetuſtiſſimam philoſophiam miro ſibi ſomnio perſuaſiſſet, ex Cabbala practica ea ad philoſophiam retulit, quae naturam eius totam confundunt. Vnde nec Cabbaliſticam philoſophiam nec Pythagoricam ex eo diſcere licet. Morus autem φιλοσοφικώτερος dum ſua tradit, non aliena, nobis multoties peregrino impoſuit nomine.

VI. Vt vero error errorem gignit, ita quoque in hac ſecta accidit. Semel enim occupatis praeiudicio auctoritatis animis, quodcunque antiquitatis veneratione enitebat, ad hanc philoſophiam obtorto tractum eſt collo. Cum enim eius ſectatores firmiſſime ſibi perſuaſiſſent, ad barbaras gentes ab Hebraeis ſapientiam quandam arcanam atque myſticam deſcendiſſe, Zoroaſtrem, Hermetem, Orpheum alioſque veteris orbis philoſophos principes in hunc cenſum retulerunt, eoſque Pythagorae praeceptores ſi non voce, ſcriptis tamen fuiſſe crediderunt. Qua opinione ſemel radices agente, dici non poteſt, quam faciles fuerint in fide danda ſcriptionibus iſtis, quae venerandorum horum nominum titulis ſuperbiebant, et quam diligentiam adhibuerint, vt has commentationes in apricum producerent, ſuiſque lucubrationibus illuſtrarent, exque iis vetus illud ſapientiae genus, quod ſperabant, reſtituerent. Quem morem in Italiam ex Graecia tranſtulerunt Graeci exules, maxime Pletho et Beſſario, fouerunt Ficinus et Picus, ad Cabbaliſtica adplicuerunt Georgius Venetus et Reuchlinus, magicis adhibuit Agrippa, editis autem collectiſque vno faſce huius furfuris ſcriptiunculis, in iuſtum quoddam compendium coëgit Patricius, cuius eruditio quam plurimos minorum gentium philoſophos ſeduxit, vt in eadem deuia delaberentur. Quam erronea enim haec opinio fuerit, et quam noxia ad corrumpendam tum philoſophiam omnem, tum origines eius vitiandas, ex iis, quae *Tomo primo* de his ſcriptis ὑποβολιμαίοις late diſſeruimus, adeo notum eſt, vt ea repetere hoc loco non ſit opus.

VII.

VII. Dimiſerunt, quod fatemur, nonnulli Cabbaliſticam philoſophiam, et Platonicam pure ſequendam eſſe ſtatuerunt, eo quod legi hodie Platonis opera poſſint, et haud exiguus doctiſſimorum eius interpretum ſuperſit numerus. Verum ſi dicendum, quod res eſt, parum feliciter. Platonem enim valde obſcurauerat ſyncretiſtica philoſophia, quam in Italiam delatam Ficinus, Picus, et ſequaces reſuſcitauerant, quae quam inepte academica dogmata corruperit, et aliena immiſcuerit, prolixa demonſtratione exemplisque luculentis clariſſimum *Tomo ſecundo* fecimus. Inde vero omnis naeuus originem habuit, et quam inutile fuerit reſuſcitatae philoſophiae Pythagoreo Platonicae ſtudium, haud obſcure proditum eſt. Ex his enim propaginibus omnes illi ſurculi prorepſerunt, qui fructibus malae indolis hanc philoſophiam repleuerunt. Nam ab his philoſophis, ſyncretiſtica illa placita et vana dogmatum paradoxorum ſomnia orta ſunt, quibus commentationes ſuas recentiores repleuerunt. Ab his magiſtris didicerunt ſequioris aetatis commenta Moſi, Hermeti, Zoroaſtri, Orpheo tribuere; his auctoribus Cabbaliſtica ipſa in his officinis cuſa reiici non poterant: verbo omnis philoſophia Ammonio, Plotino, Porphyrio, Iamblicho, Hierocle, Proclo, Simplicio, et ex Chriſtianis Origene, Pſeudo-Dionyſio, Syneſio, Pſello, innixa eſt: hos claſſicos auctores iactauere Picus, Ficinus, Reuchlinus, Georgius, Agrippa, et qui magis ſobrie philoſophari videri voluit Patricius. Ad hunc lapidem offenderunt Galeus, Morus, Cudworthus, in quorum ſcriptis adeo regnat philoſophiae Platonico-Alexandrinae auctoritas, vt cum damno veritatis diuinae eius placita, quinimmo haud raro verba phraſesque receperint. Exempla qui volet, illa quae de Georgio Veneto, Agrippa et Patricio ex ſec. XVI, de Cudwortho et Moro ex ſeculo XVII diximus, ea affatim ſuppeditabunt.

VIII. Cum autem in merum Syncretiſmum haec philoſophia abierit, maleque conſarcinata exhibuerit, quaecunque ſpeciem antiquitatis mentiebantur, facile inde colligere eſt, quam ineptam atque falſam philoſophandi rationem illa obtulerit. Et ferri tamen potuiſſet, concedique vt ſuo abundarent ſenſu iſti philoſophi, niſi deteſtabile praeiudicium eos in transuerſum egiſſet, ex hac pſeudo-philoſophia poſſe diuinam veritatem erui, et antiquiſſimam ſapientiam reſtitui, eo quod hanc eſſe illius parentem crederent. Ita enim nobis totum emanationis ſyſtema obtruſum, dogmata autem aliena et falſa veritatis diuinae obtentu commendata ſunt, et corrupta ſanctioris diſciplinae ſimplicitas. In qua fruſtra animam mundi, influxus angelorum, arcanas operationes hominum in coeleſtia, ſubordinationem naturarum in diuinis, praeexiſtentiam animarum, ſpiritum naturae et ſimilia quaeras, niſi eo ipſo inepto praeiudicio magiſtro et interprete vtaris.

IX. Quod ſi in ſe ſectam iſtam, poſthabito hoc reſpectu ad alias intueamur, ne tamen hoc quoque nomine ſe commendare, nomenque Platonicae tueri poteſt. Miris enim modis a Platone diſcedit, et eius opi-

nionem

nionem peruertit. Ad quod, praeter dicta duplex quoque cauſſa concurrit. Nempe vel Ariſtoteles more ſcholae Alexandrinae in partes pertractus eſt, quo pacto genuinus Platoniſmus periit: vel eius odio nimis ornatus, excuſatusque Plato eſt, vt inuidia Stagirita cumularetur et Platoni poſtponeretur. Quae maxime ratio coëgit Patricium, Platonis doctrinam miris modis pingere et Parmenideis vel potius Teleſianis meditationibus reddere φιλοσοφικωτέραν, magisque diſciplinae naturali attemperatam. Tacemus adeo ineptiiſſe nonnullos, vt deſumto externo quodam veteris Pythagoricae et Platonicae doctrinae habitu, ſuisque naeniis et laſciuientis ingenii ſomniis adaptato, crederent, Pythagoream Platonicamque ſe ſapientiam tradidiſſe. Quod memorabili Georgii Veneti exemplo illuſtrari poteſt, qui doctrina philoſophica de muſica Pythagorea hoc modo miro legentium faſtidio vſus eſt. Ex quibus omnibus inductione in vnum collectis recte concludimus, veram philoſophiam ab hac ſecta parum fuiſſe adiutam, licet nonnulli paſſim acute, et in nonnullis veriſimiliter philoſopharentur.

* *

CAPVT V.

DE RESTAVRATIONE PHILOSOPHIAE PARMENIDEAE.

§. I.

Occaſio reſuſcitatae philoſophiae Parmenideae.

Parmenideae philoſophiae ex puluere et obliuione, in qua tot ſeculis abſcondita et depreſſa iacuit, reſuſcitandae occaſionem dedit philoſophia naturalis Ariſtotelis. Haec cum magna quidem et multa promitteret, pauca autem reapſe exhiberet, quibus de rebus naturalibus certa et clara ſuperſtrui explicatio poſſet, principia autem in cerebro magis Stagiritae enata, quam rebus naturalibus inſita notionesque vagae, incertae et metaphyſicis quibusdam praeciſionibus abyſſum naturalium myſteriorum non exhaurientes magno verum ſitientes faſtidio onerarent; excitati tandem ſunt viri nonnulli docti, ingenio acres et animo ſatis fortes ad contemnendum abiiciendumque auctoritatis Peripateticae praeiudicium, vt phyſiologiam Ariſtotelicam examinarent, examinatamque et improbatam expellendam eſſe ex phyſicis philoſophorum circulis ſtatuerent, et meliora ſurrogare auderent. Cuius egregii facinoris gloria primo, niſi fallimur, in argumento naturali debetur BERNARDINO TELESIO. Is enim excitatus fortean Platonicorum nonnullorum diſputationibus, cum Platonica quoque de rebus naturalibus diſputatio minime ſatisfaceret animo, exploſa illa atque Peripatetica philoſophia, nouam dare phy-

phyſicae partis explicationem conſtituit. Quam cum Parmenideis tuto inaedificari poſſe principiis crederet, ſepulta reuocauit in vitam, iisque nouum atque elegans ſuperſtruxit doctrinae naturalis aedificium, quo meruit, vt a nonnullis [a] inter eclecticos nouaeque philoſophiae conditores referretur. Quam ei laudem non prorſus quidem denegamus, cum ipſius ſyſtematis nexum atque rationem ſuo debuerit ingenio. Quia vero id proprie ſategit, vt Parmenidem nobis de rebus naturalibus accurate philoſophantem ſiſteret [b], hoc capite eius philoſophiam enarrandam conſtituimus, oſtenſuri, qua ratione Parmenidea placita ordinauerit, eiusque principiis ad phyſiologiam explicandam vſus ſit. Miramur autem, virum ſuo iure in hoc eruditionis genere ſummum a plerisque, qui philoſophiae hiſtoriam ſcripſerunt, aut intactum manſiſſe, aut leuiter tactum eſſe, eosque qui hiſtoriam eruditam ſeculi XVI expoſuerunt, huius viri mentionem ſatis accuratam plenamque non feciſſe. Id quod ex inſpectione eorum diſci poteſt, quae NICOLAVS TOPPIVS [c], et LEONARDVS NICODEMVS, IMPERIALIS, TEISSIERIVS [d], NIC. COMNENVS PAPADOPOLVS [e] et ex his alii de eo retulerunt. Egregie itaque de hac hiſtoriae philoſophicae particula meruit, eruditiſſimus IO. GEORGIVS LOTTERVS noſter, profeſſor Petropolitanus, nimis acerbo praematuroque fato elegantioribus literis noſtraeque amicitiae ereptus, qui *de Vita et philoſophia Bernardini Teleſii* luculentum atque doctiſſimum nobis dedit commentarium [f], inque eo non res modo et philoſophiam Teleſii, ſed vniuerſam quoque ſeculi XVI hiſtoriam literariam luculenter illuſtrauit. Quem ducem eo magis ſequimur, quo accuratior eius eſt tractatio, isque fere nullum in hoc argumento poſt ipſum ſcripturis reliquit ſpicilegium. Conſultis itaque fontibus hunc commentarium inſpicere Lectorem iubemus, prolixius copioſiusque ea expliciturum, quae ſtrictim exponere inſtituti ratio limitesque poſcunt.

§. II. Tulit elegantiſſimum BERNARDINI TELESII ingenium Italia, edidit Conſentia, Neapolitani regni vrbs ſatis celebris et virorum clarorum ferax [g]. Natus eſt anno MDVIII, ex familia et generis nobilitate, atque ſanguinis gloria et literarum virtutisque laude inclyta, teſte IO. IMPERIALE [h], et, qui Teleſianae gentis decora pluribus enarrauit, ELIA DE AMATO [i]. Cum natura feruidum illi atque acre ingenium contigiſſet, et ſui animi inclinatione et parentum amicorumque conſiliis atque exemplis fere puer literarum ſtudiis ſe tradidit. Maxime vero patrui Antonii *Vita Teleſii.*

a) VERVLAMIVS Hiſt. ventor. praef. T. II. Opp. et paſſim. TOPPIVS Bibl. Neap. p. 344. IACOB ECHARD. Bibl. Domin. T. II. p. 506.

b) VERVLAMIVS de Cupidinis fabula, Vol. III. p. 238.

c) loc. cit.

d) Elog. T. III. p. 449.

e) Hiſt. gymn. Patau. P. II. c. 32. n. 146. p. 278.

f) Lipſ. 1733. 4.

g) Sexaginta duos Conſentinos, eruditione claros laudat TOPPIVS libro cit.

h) In Muſeo Hiſt. p. 78.

i) In Pantapologia Calabra, Neapoli 1715. edita p. 126. vid. Act. Erud. Suppl. T. X. ſ. 7. p. 289 ſq.

tonii Teleſii exemplum et inſtitutio illi adoleſcenti plurimum profuit. Magna inerat viro huic literarum tum humaniorum tum ſeueriorum cognitio, qua meruit a Carolo V, Caeſare, vocari, vt Philippum II, filium literis inſtrueret, teſtibus libris eius doctiſſimis, quibus virorum doctorum elogia meruit [k]. Sane celebris philoſophi laude dignum cenſuit THVANVS [l]. Hic eum, priuato quidem ſtudio [m] rectae mentis atque eruditionis cupidae iuuentuti apud Mediolanenſes bonarum artium ſcholas aperuiſſet, noſter ad eum vix ex ephebis egreſſus miſſus eſt, vt et contubernio eius et inſtitutione frueretur. Qui cum parentis curam atque diligentiam in educando formandoque adoleſcentis ingenio adhiberet, et eius animum ſponte currentem addito calcari ad honeſta eruditionis praemia conſequenda magnopere accenderet, dici non poteſt, quantum Bernardinus in illis diſciplinis profecerit, quibus ad maiora capeſſenda iuuentus erudiri ſolet. Inde facultas, Latine eleganter ſcribendi in ſcriptis Teleſii poſtea prodita, viresque eloquentiae, quae accedente iudicio paulo maturiore ſe vehementer commendarunt. Acceſſit, more iſtius aetatis, praeter facultatem poëticam, quam ei tribuit TOPPIVS [n], Graecae linguae ſtudium, quo velut claue vſus eſt ad reſeranda Graecae philoſophiae, in ſcriptis veterum latentis adyta. Dein patruo Antonio ad Romanum gymnaſium vocato anno MDXXV, vt in illuſtri hoc theatro literas manſuetiores doceret, Bernardinus cum eo illuc abiit, et quicquid alimentorum ſtudiis ſuis vrbs vel doctiſſimorum virorum praeceptis, vel hominum eruditiſſimorum exemplis magna copia ſuppeditabat, ad doctrinam ſuam amplificandam retulit: biennio vero poſt a latere auunculi Conſentiam ad beneficium ſacerdotale adeundum redeuntis auulſus dum Romae manet, cum reliquis incolis fatalem annum MDXXVII expertus eſt, quo Borbonio principe duce vrbs capta et direpta eſt. Triſtiſſimo et infeliciſſimo id noſtri fato euenit. Ipſe enim licet ſilentes et tranquillas Muſas nemini grauis ſequeretur, facultatibus omnibus tamen a milite ſpoliatus et in carcerem inſons detruſus eſt. Et liberatus forte ex eius ſqualore non fuiſſet, niſi Bernardini Martiriani, ciuis ſui, qui laudato duci tum ab epiſtolis ſecretioribus fuit, et idem poſtea munus apud Carolum V imperatorem ſubiit [o], interceſſione in libertatem fuiſſet vindicatus. Romam ita tantae cladis memoria perhorreſcens ad Patauinas Muſas conceſſit, ſeueriori ſe diſciplinae traditurus, et philoſophiae atque mathematicarum ſcientiarum myſteriis initiandus. Illam tum Hieronymus Amalthaeus [p] docebat, has Fridericus Delphinus [q] magno applauſu tradebat. Illum

itaque

k) Vid. IOVIVS in Elog. c. 122. p. 264. TEISS. Elog. T. III. p. 449. IMPERIALIS l. c. LOTTERVS l. c. p. 7. not. d. et quos laudat.

l) Apud TEISSIER l. c.

m) Vid. COSTER. l. c. not. e. p. 8.

n) pag. 344. Nihil tamen poëmatum Teleſii hodie extat.

o) TOPPIVS l. c. p. 46. DE AMATO l. c. p. 108. LOTTER p. 9. not. l.

p) Vid. TEISSIER T. III. p. 22. PAPADOPOL. T. I. p. 228.

q) Vid. PAPADOPOL. l. c. T. I. L. III. c. 10. n. 51. p. 305. Qui refert, tanta felicitate Venetiis medicinam feciſſe, vt ſuſpectus cucullatis fratribus tantum non in carcerem raperetur.

itaque moralem philoſophiam explicantem audiuit, huic totum ſe tradidit, tantaque felicitate in artium mathematicarum ſecreta penetrauit, vt teſte IMPERIALE [r] proprio ingenio noua, inexcogitata, imperſcrutabilia prope quam plurima detegeret in doctrina optica. Quibus praeſidiis munitus cum ad naturalem philoſophiam accederet, mirum non eſt, vulgarem eius explicationem, quae tum obtinebat, illi non placuiſſe, nec arriſiſſe iuueni mathematicam ἀκρίβειαν et perſpicuitatem ſectanti vel Ariſtotelis libros phyſicos, quos Graece legerat et examinauerat; vel metaphraſtarum Latinorum et Graecorum explicationes quas conſuluerat, *exiſtimans* vt ipſe ſcribit [s], *fieri non poſſe, vt tot praeſtantiſſimi viri tot nationes, vtque adeo humanum genus vniuerſum tot iam ſecula Ariſtotelem coluerit, in tot errantem tantisque.* Vt itaque certiorem planioremque ſibi viam pararet, ipſe ſibi ſufficiens de fundamentis proprii aedificii in naturali diſciplina iaciendis cogitauit, eorumque primas ſibi lineas formauit, damnatis Peripateticorum dogmatibus, quae minime ſufficere in rerum naturalium φαινομένοις cauſſisque explicandis pulchre videbat. Ita quod gnauiter ingreſſus erat philoſophiae curriculum Patauii feliciter abſoluit, et ſummis in eo dignitatibus acquiſitis coronauit, cumque deleta fere eſſet priſtinae calamitatis, quam apud Romanos paſſus erat, memoria, in vrbem rediit, ingenii diuitias aucturus et expliciturus. Cuius occaſionem egregiam nactus eſt, cum felicitas illi obtigiſſet, vt virorum doctiſſimorum conſuetudine frueretur, colloquiis eorum paſceretur, luminibusque praeclaris illuſtraretur. Inter quos cum magno eum fauore atque beneuolentia proſequerentur Vbaldinus Bandinellus et Ioannes della Caſa, quorum ille Graecarum literarum erat intelligentiſſimus [t], hic vero carminis gloria excellebat [u], vterque autem iudicii acumine praeſtabat, libere cum tantis viris pro familiaritate amicitiae, quam cum illis contraxerat, cogitata ſua de philoſophia naturali communicauit; qui, cum egregie cuncta ipſis placerent, ad pertexendam, quam inceperat telam Teleſium vehementer excitarunt. Ita philoſophica eruditione praeclare ornatus ſummis paſſim viris innotuit, qui in aula Romana verſabantur, cumque ſanctiorem illi diſciplinam iungeret, et maxima eſſet animi candoris morumque probitatis eius in curia Romani pontificis exiſtimatio, ita carus omnibus fiebat, vt, quod auctore THVANO [x] ſcimus, Paulus IV, qui tum rerum ſacrarum ſummae praeerat, illi vltro archiepiſcopi Conſentini dignitatem offerret, quam tamen, ſtudiis aliis delectatus modeſte recuſauit, et epiſcopali tiara fratrem Thomam ornari paſſus eſt. In qua tamen Thuani narratione temporum rationes non nihil impeditae ſunt [y]. Illud certum,

 Tele-

r) loc. cit. pag. 78.
s) In Praef. Lib. de Rerum natura edit. Rom. 1565. Inde magna inerat Teleſio Peripateticae philoſophiae notitia, qua meruit vir Peripateticis rationibus potens et inſtructus vocari VERVLAMIO de Fab. Cupidinis Vol. III. Opp. p. 238.
t) Vid. LOTTER. l. c. p. 14. not. u.
u) Notiſſimum Caſae in Hiſt. lit. recentiori nomen et merita opera eius recudi fecit NIC. HIER. GVNDLING. Halae 1709. 8.
x) loc. cit.
y) Thomam Teleſium ſummi apud Conſentinos antiſtitis dignitate fuiſſe ornatum anno MDLXV, ex VGHELLI Italia ſacra T. IX. p. 350.

Teleſium, poſt moram Romanam patria Conſentia repetita vxorem duxiſſe, Dianam Serſali nobili inter Conſentinos genere editam, quae cum trium eum liberorum patrem feciſſet, praematura eum morte ſumma affecit triſtitia, nec exiguo familiae damno deceſſit, ſtudiorum philoſophicorum non item. Quod enim non nemo poëtarum recentiorum cecinit [z]:

- - rara libris cura, vbi foeminae
Quieta turbant tecta philoſophi,
Diesque ac noctes cor mariti
Per ſtimulos agitant acerbos.

id Teleſio quoque vxoriis compedibus vincto eueniſſe narrant, qui res eius deſcripſerunt [a]. Non enim ipſe modo fatetur [b], *poſt ſtudia iuuenilia ſcribendi munus ſe longo tempore intermiſiſſe*, ſed et alii referunt, cohortationes Bandinelli atque Caſae a matrimonii curis, et adminiſtratione domeſtica Teleſii fuiſſe impeditas. Ab his autem vinculis et vxoris morte, et filii, quem vnicum ſuperſtitem habebat, diligentia, cum is res domeſticas regendas ſuſcepiſſet, liberatus, ad otia philoſophica rediit, et vt ſereniori mente diuini ingenii foetus eniteretur, ſeceſſum literarium meditatus, in praedium aliquod ſuum, ſacris nemoris ſilentiis et ruris amoenitate ad philoſophiam inuitans abiit, totumque ſe in literas ingurgitauit. In quo tamen otio ita negotioſus fuit, vt cum ab vrbano ſtrepitu et familiae interpellatione liber eſſet, veterum philoſophorum ſcripta diligenti manu euolueret, et imprimis repetito ſtudio Ariſtotelis libros relegeret et examinaret, plurimum autem temporis perficiendo, quod Parmenideis principiis inaedificare coeperat aedificio doctrinae naturalis tribueret, et congeſtis digeſtisque omnibus *duos de natura libros iuxta propria principia* componeret, inque illis Peripateticam ſuper rebus naturalibus diſciplinam euerteret. Suo tamen iudicio diffiſus, meletemata ſua cum amicis communicauit, quibus mentem ineſſe rectam ſobriosque de philoſophia ſenſus nouerat, et imprimis cum Ioanne Mario Madio Brixiano, rerum philoſophicarum peritiſſimo viro [c]. Cuius calculum cum meruiſſet, excudendos eos de natura libros Romam miſit, vbi anno MDLXV typis exierunt. Cum autem totus a natura ad detegenda explicandaque ſecreta ſua opera factus eſſet, in iſto labore perrexit, et de ſingularibus quoque ex diſciplina naturali argumentis commentarios compoſuit, typisque ex parte vulgauit, nonnullos poſteris edendos reliquit. Vix vero typographi carceribus liberata prodiit Teleſiana

conſtat. Aſt eo tempore iam in matrimonio viuebat Bernardinus, Paulus IV, P. R. quinquennio prius morte deceſſerat. Si itaque Thuanus ſcriptor coaeuus deſerendus non eſt, intelligenda haec ſunt de conſilio Papae, poſt iſta demum tempora euentum ſortito. conf. LOTTER. l. c. p. 16.

z) CONR. CELTES Lib. III. Odar. XXIII.

a) PAPADOP. l. c. b) loc. cit.

c) PAPADOP. l. c. T. I. L. II. c. 36. n. 167. p. 261. Fauebat Madiorum, vel Magiorum, familia Ariſtoteli, vnde ex ea Vincentius quoque Magius de ea philoſophia, editis Simplicii et Alexandri Commentariorum verſionibus meruit. Placide tamen Madium legiſſe, nec improbauiſſe ſuas meditationes in Praefatione teſtatur Teleſius.

ſiana phyſica, cum inſperato quidem, aſt laeto magnoque plauſu exciperetur tum a viris doctis, tum a gymnaſii Neapolitani ciuibus, qui licet totam aetatem ſuam in Ariſtotele conſumſiſſent, laetabantur tamen, eſſe ipſis ducem, quo ad inſitam natura libertatem philoſophandi ſpem ſuam erigere poſſent. Ita nempe quae apud alios inuidiam parere ſolet, Teleſio gloriam laudemque peperit dogmatum nouitas. Inſtigare itaque Teleſium, rogare, inſtare, vt receſſum relinqueret, ſolitudini vrbis frequentiam praeferret, et Neapolin ad docendam nouam philoſophiam concederet. Vincique ſe paſſus eſt Teleſius, atque in eam vrbem conceſſit, in qua tantum abeſt, vt de rebus naturalibus dicentis praeſentia famam minueret, vt indies maior eſſet eruditionis eius et eloquentiae admiratio. Neque ea adoleſcentium tantum fuit, ſed viri quoque maturo iudicio praediti, magnopere doctrinam Teleſianam ſuſpexere, et ab eo accendi ſe paſſi ſunt ad ſcrutanda diligentius, quam a Peripateticis fieri ſolebat, naturae arcana, et colendam phyſicam. Quod ſtudium auctore Teleſio occaſionem dedit ſocietatis eruditae ineundae, quae iunctis inter ſe viribus diuiſisque laboribus ad iuuandam rerum naturalium cognitionem et conculcandam Stagiritae auctoritatem in phyſicis conſpirabat. Quam academiam, (ita laudabile inſtitutum vocare more a Platonicis deſumto placuit,) vel omnium primam, vel inter primas fuiſſe et exemplum dediſſe, quod maximo philoſophiae emolumento poſteri ſequerentur, annales literarii teſtantur [d]. Huic academiae Teleſianae nomen a conditore haeſit, quamuis et ab eius patria Conſentina dici ſoleat [e]. In hoc igitur vitae ſuae otio ſatis negotioſo cum diligentiſſime naturae ſcientiam excoleret, ita carus factus eſt omnibus, vt principibus quoque viris maximopere probaretur, eumque vt liberalius philoſophiae operam dare poſſet, Ferdinandus Carafa, Nuceriae dux in familiam ſuam adſciſceret, et, quod ipſe Teleſius praedicat [f], non in minore honore haberet, quam Alexander Ariſtotelem. Quae vero tot virorum cordatorum illi amicitiam parauerat libertas philoſophandi, tandem vitae interitum attulit. Valde enim vrebat fratres cucullatos, contemni Ariſtotelis auctoritatem, cuius philoſophiae gloria tumebant: more itaque ſcholarum, hac ſuperſtitione captarum in Teleſianam philoſophiam inſurgere, eamque atque academiam Teleſianam iurgiis laceſſere coeperunt: quae cum nimis impatienter ferret Teleſius, contracto ex atra bile morbo, ſenex viribus vehementer proſtratus eſt [g]. Patriae vero dulcedine tractus, deſiderioque iſtis furoribus et vexationibus ſeſe ſubducendi Conſentiam a filio tranſuectus eſt. Ibi per octodecim fere menſes exſtatico ſimilis non tam vixit, quam ſpiritum aegre duxit; depoſuitque tandem grauem mortalitatis ſarcinam octogenario proximus anno M D L X X X V I I I, ſepultus in tumulo fratris

 Thomae

d) Conf. Gimma Idea Hiſt. lit. Ital. T. II. c. 38. §. 2. p. 476. Imperialis l. c. Lotter. l. c. p. 25. not. (t)

e) Philoſophia aliis praeſtabant ex ſociis Sertorius Quatrimani, Io. Paulus de Aquino, Iulius Caualcanti, et Fabius Cicala.

f) In Dedic. editionis Neapolitanae.

g) Papadopol. l. c.

Thomae archiepiſcopi. Quam beneuole autem viri literati, quique rerum naturalium cognitione luculentiori, quam in ſcholis pandi ſolebat, delectabantur, Teleſii conatus exceperint, ex repetitis librorum *de Natura rerum iuxta propria principia* editionibus intelligi poteſt. Primus enim et ſecundus liber poſt Romanam editionem *Neapoli* quinquennio poſt anno MDLXX prodiit, integrum autem *librorum nouem* opus, *ad illuſtriſſimum et excellentiſſimum D. Ferdinandum Carafam Nuceriae ducem* lucem, eo viuo, vidit *Neapoli anno MDLXXXVI.* Repetierunt biennio poſt Geneuenſes eam editionem, adiectis PHILIPPI MOCENICI, *Veneti vniuerſalium Inſtitutionum ad hominum perfectionem, quatenus induſtria parari poteſt, contemplationibus V.* et ANDREAE CAESALPINI *Quaeſtionum Peripateticarum libris V.* Libellos autem, *de his, quae in aëre fiunt*, et *de mari*, quos viuus ediderat Teleſius, adiunctis aliis, quos *de Cometis et lacteo circulo, de iride, quod animal vniuerſum ab vnica animae ſubſtantia gubernetur* [h], *de Vſu reſpirationis, de Coloribus, de Somno* ſcriptos Teleſius reliquerat, vulgauit ANTONIVS PERSIVS, Teleſio in vita amicitia coniunctiſſimus, Venetiis MDXC. Quamuis autem et Romae et Neapoli viuo Teleſio patienter audiretur eius noua de naturalibus philoſophia, poſt fata tamen indici expurgatorio libri iſti adſcripti, et donec expurgarentur, prohibiti ſunt, quod fatum editiones apud Italos cuſas rariores fecit. Neque tamen, non obſtante hoc fulmine amici ei ſectatoresque defuerunt, et morte quoque erepti laudes non reticuit academia Conſentina, inter quos, quem modo nominauimus, Antonius Perſius libros eius edendo SERTORIVS QVATRIMANI autem, *Compendium philoſophiae Teleſianae* lingua vernacula exarando praeclare de Teleſio meruerunt. Patricium autem Teleſiana nonnulla in ſuum, quod molitus eſt ſyſtema naturalis philoſophiae transtuliſſe, ſupra iam memorauimus. Praecipue autem Teleſii partes ſecutus eſt Thomas Campanella [i], de cuius tamen philoſophia, cum omnes eius partes innouauerit, parte ſequente dicetur. Aduerſarios autem non cuculliones modo expertus eſt, vt ſupra dictum, ſed viros quoque doctos. IAC. ANTONIVS MARTA enim Neapolitanus, iuris ciuilis et canonici publicus in gymnaſio Patauino interpres, in vndecim annorum opere, quod *Pugnaculum Ariſtotelis* inſcripſit, Peripateticam doctrinam contra Teleſium defendere ſuſcepit: ſequutus hunc eſt, ANDREAS CHIOCCVS medicus atque philoſophus Veronenſis, qui Teleſii ſententiam de venis, neruis atque arteriis impugnauit. Vtrumque refellit, et pro Teleſio reſpondit CAMPANELLA [k]. IANVM CAECILIVM

FREY

h) Perperam illud adſcripſimus ANDR. CHIOCCO in German. Hiſt. phil. opere T. VI. p. 696. quod delendum.

i) Defenſionem Teleſii CAMPANELLA ſuſcepit in Philoſophia ſenſibus demonſtrata, vbi quoque Iacobo Antonio Martae reſpondit. Vid. de Libris propriis Lib. I. cap. I.

k) Diligenter de his Teleſii aduerſariis, eorumque eruditione, meritis, ſcriptis et refutatione egit B. LOTTER. l. c. §. II. p. 84 ſeqq. ad quem lectorem, ne nimis prolixi ſimus, remittimus.

Frey quoque in *Cribro philoſophorum* Teleſium examinaſſe, teſtis eſt Clavd. Sorellvs [l].

§. III. Qua vero via in explicandis rerum naturalium principiis inceſſerit Teleſius, ex laudatis eius libris *de Principiis rerum naturalium* diſcendum eſt. Non ſine vtilitate tamen comparare cum ſcripto Teleſiano licet Baconis de Vervlamio libellum *de Principiis atque originibus ſecundum fabulas Cupidinis et Coeli, ſiue de Parmenidis et Teleſii et praecipue Democriti philoſophia tractata in fabula de Cupidine* [m]. In qua ſcriptione, vt erat Verulamius acumine inſolito praeditus et profunde meditabatur, ſubtiliſſimam et ingenioſam eius fabulae explicationem phyſicam dedit, et ad Parmenidis, Democriti et Teleſii phyſiologiam applicuit, nec contentus, eorum ex hac fabula principia exponere, oſtendit quoque, quo pacto, poſitis iſtis principiis porro philoſophandum ſit, etiam in illis capitibus, quae illi non attigerunt, declarauit quoque quae inter Parmenidem, Democritum et Teleſium ſententiarum atque placitorum intercedat affinitas, ſuumque de hoc philoſophiae naturalis genere iudicium interpoſuit. Ex hac Verulamii tractatione breuem Teleſianae phyſiologiae delineationem, addita ἐπικρίσει, adumbrauit Morhofivs [n], et niſi fallimur, ideam Teleſianae philoſophiae generalem inde quoque hauſit Sorellvs [o]. Cl. Lottervs [p], autem ex ipſo Teleſiano opere elegans doctrinae phyſicae dedit compendium, laudabili conſilio, cum non tantum dulcius ex ipſo fonte bibantur aquae, ſed comparationes dogmatum quoque haud raro alieno ſenſu ea corrumpant, certe obſcurent et incertiora reddant. Ipſe itaque Teleſius audiendus eſt, qui, cur ad nouam de naturalibus doctrinam deſcenderit, ex ſupra dictis ſatis conſtat. Scilicet probe videbat vir Peripateticorum φιλοσοφεμένων accurate gnarus, non Scholaſticos modo pueriliter in rebus naturalibus explicandis ineptire, ſed Ariſtotelem quoque coruos, quod aiunt, deludere hiantes, et principiis incertis, vagis, ac clari definitique nihil ſignificantibus inanes dimittere lectores. Quod vt demonſtraret, et quot modis vel laberetur prorſus, vel nutaret tamen et ambiguo pede fluctuaret Stagirita, magnam operis ſui partem impendit, quod non modo διδακτικὸν eſt, ſed ἐλεγχτικὸν quoque, et in euertendis Lycei principiis phyſicis plurimum occupatum. Maxime autem offendit Teleſium, virum ſani iudicii et pſeudo-philoſophiae ſpectris valde inimicum, quod principiorum loco, quae ſenſus implere et naturae reſpondere poſſint, metaphyſicas ſpeculationes, notionesque ſolis mentis praeciſionibus nixas, et ex Ariſtotelis cerebro tantum enatas, veri ſitienti philoſopho vendiderit [q]. Itaque fabuloſas et imaginarias Stagiritae ſemitas, quas tot argumentis euertebat,

l) loc. cit. Hic ſobrie quoque de Teleſio iudicauit, cui addendus Vervlamivs l. c.

m) T. III. Opp. ed. Elzeu. p. 208 ſeqq.

n) Polyhiſt. T. II. L. II. P. I. c. 13. p. 231 ſeqq.

o) De Perfect. hominis, P. III. p. 413 ſeq. verſ. Germanicae.

p) loc. cit. c. 2. p. 35.

q) Legendum Telesii Prooemium, editioni poſtremae praemiſſum, quod exhibet quoque Ven. E. Sal. Cyprianvs in Vita Campanellae, p. 11 ſeqq. et Lotter. l. c. p. 40 ſeq.

Philoſophia Parmenidea Teleſii.

tebat, relinquens, de principiis, quae ſenſuum fide niterentur, adeoque a nemine reiici poſſent, diſpexit. Ea apud Parmenidem ſe deprehendiſſe ratus, qui ex calore et frigore rerum omnium naturam, ortum, qualitates et mutationes naturales deriuabat, in his duobus principiis perſtitit, quodque Parmenides κατά τι, ita poſcente ſyſtemate Eleatico, affirmauerat, ſimpliciter recipiens rerum naturalium phaenomena illis conuenienter explicuit, et quae paucis Parmenides dixerat, latius expoſuit, vnde recte eum Parmenidis interpolatorem vocauit B. I. Chr. Wolfivs [r]. Nec a veriſimilitudine diſcedit coniectura Vervlamii [s], occaſionem ſyſtematis ſui exſtruendi captaſſe Teleſium ex Plvtarchi libello *de primo Frigido* [t], quem ex aliquo tractatu antiquo, qui tunc temporis extabat, interiit autem, poſtea deſcriptum et deſumtum eſſe ex eo ſuſpicatur, quia haud pauca habet et auctiora et firmiora, quam ſolent eſſe auctoris ipſius, qui ea vulgauit. Ex quibus patet, errare non neminem [u], qui Teleſium philoſophiam Pythagorae recoxiſſe aſſeruit.

§. IV. Ita vero, vt ſummam phyſicae Teleſianae exhibeamus, de naturalibus praecepit Conſentinus philoſophus:

I. Tria omnium, quae exſtant, rerum principia ſunt, agentes naturae duae incorporeae, et quae illas ſuſcipit, corporea. Illae calor et frigus ſunt, haec materia. Deſumſiſſe haec naturalium rerum principia Teleſium a Parmenide, laudatum Plutarchi libellum legenti erit manifeſtiſſimum. In eo enim ſumma Teleſiani ſyſtematis capita iam deprehenduntur. Huc enim pleraque redeunt 1. frigus non eſſe priuationem, ſed principium actiuum et efficiens: 2. Inter frigida non minus, quam calida gradus eſſe, vt aliud alio magis minusque, hoc admodum, illud non adeo, vnum remiſſius, aliud intentius dicatur frigidum calidumue: 3 Manere tamen haud raro calida admixta frigidis, eamque commixtionem plurimum ad rerum naturam conferre: 4. Aduerſarum harum facultatum oppoſitionem cum tempeſtiue a creatore inſtituta ſit, non perimere, ſed res potius conſtituere, eo quod conſonantiam creator fecerit, eaque ita gubernet, vt et coëant et diſceſſum faciant moderate, et nimia vtrique vehementia ademta in rectum modum componat. 5. Calorem corporis tepore et laxitate, frigus eiusdem concretione atque denſatione ſentiri: 6. Vtriusque autem ſuum eſſe peculiare principium. 7. Frigus calori vt ſubſtantiam ſubſtantiae repugnare. 8. Exinde quatuor rerum naturalium principia reſultare, calorem, frigus, ſiccitatem, humiditatem, iisque omnium elementorum motiones abſolui. 9. Ignem calidum et ſplendidum eſſe, naturam oppoſitam frigidam et tenebroſam &c. Ex his, quae in ſequentibus ſatis luculenter ad rerum naturalium cauſſas Plutarchus applicat, euidenter conſtat, occaſionem ſumſiſſe ab iis Teleſium, nouum

r) Ad Origen. Philoſophum. p. 87.
s) loc. cit. t) T. V. Opp. p. m. 496. ſeqq.
u) Io. Conr. Arnold. diſſ. de Nouitate philoſophandi §. 11. p. 17. §. 26. p. 39.

nouum ſyſtema phyſicum incruſtandi. Addidit tamen duobus Parmenidis principiis tertium, materiam, quod ex Peripatetica illi philoſophia haeſiſſe Verulamius coniicit, MORHOFIVS neceſſitate adactum iudicat, vt ſubiectum poneret, in quod operetur frigus et calor. Nobis, ſi coniecturae locus eſt, a Parmenide non tantopere diſceſſiſſe Teleſius videtur. Notum enim ex iis, quae de phyſica Parmenidea *Tomo primo p. 1163.* diſputauimus, frigidum calidumue Parmenidem poſuiſſe in rebus ſenſibilibus, et ita vnius Eleatici modificationes et affectiones ſenſibiles explicando, illud velut ſubiectum aliquod ſuppoſuiſſe, et ipſam quoque materiam hoc pacto agnouiſſe, quam tamen diſtincte in principiis numerauit Teleſius, in hoc vno clarius ac Parmenides locutus. Certe, qui eum ſequebantur, in rerum naturalium mutationibus exponendis materiam ſopponendo, frigoris et caloris qualitates illi induxiſſe, ex his Plutarchi verbis eſt manifeſtiſſimum: materia enim, alias vehementius, aliasque languidius affecta, a contrariis facultatibus, alia aliis magis calida frigidaue exhibet. Ex hoc vero principio Parmenideo ita porro diſputat Teleſius:

II. Calor ſua natura mobilis, immo ipſi motui tempore, natura ac dignitate praeit, eiusque cauſſa eſt.

III. Frigus immobile eſt.

IV. A frigore terra, et quaecunque illi inſunt, facultates; a calore ſol conſtitutus eſt et ſtellae coelumque.

V. Agentia duo principia incorporea, corporea opus habent mole, qua ſuſtineantur, ea eſt materia.

VI. Materia neque augetur, neque minuitur vnquam in vniuerſo.

VII. Omnis porro actionis expers eſt, et ſua natura inuiſibilis ac nigra, de cetero autem vtriusque principii operationibus ſuſcipiendis apta.

VIII. Duae iſtae naturae agentes facultate pollent non tantum ſe aſſidue multiplicandi et quaqua verſum effundendi; ſed et perpetuo ſeſe inuicem oppugnandi, propriisque ex ſedibus expellendi; actiones itidem atque paſſiones et alterius principii oppoſiti et proprias percipiendi ſentiendique.

IX. Ex his principiis mutuo ſibi oppoſitis duo mundi corpora primaria coelum atque terra ortum ducunt, reliqua ſecunda, ex terra omnia a ſole diuerſis modis immutata ſunt efficta.

X. Ex terra mare eductum, et continuo adhuc quotidie educitur.

XI. Diuerſae, quibus res gaudere, et abs ſe inuicem ſecerni, videmus, naturae atque diſpoſitiones diuerſis, quibus calor operatur, viribus locorumque interuallis tribuendae ſunt, cuius quippe actionem frigus ſubinde ſolet intercipere.

XII. Satis diſtincte tamen iſtae caloris differentiae vt et materiae percipi accurateque determinari nequeunt.

XIII. Ca-

XIII. Calor adeo in coelo propriam atque fixam ſibi conſtituit ſedem, vt in ſecuro heic collocatus, ab omni frigoris, contrarii principii, inſultu liber exſiſtat atque immunis.

XIV. Similiter frigus, quae natura oppoſita eſt, locum in terra, puriſſima illa, et infra maris abyſſos depreſſa, ſuum occupat, quo coeleſtis ille calor penetrare prorſus non poteſt.

XV. Terra quatuor affectionibus primariis frigiditate, opacitate, denſitate ac quiete inſtructa eſt.

XVI. Duo haec principia in intimis ſuae regionis partibus tranquilla, in extimis continua bella gerunt.

XVII. Oriuntur ex illo conflictu, nullis vnquam induciis finiendo, qui in intercapedine coeli et terrae peragitur, corpora, quae tellus habet ac alit vniuerſa.

XVIII. Corpora haec magis minusue ſiue calida ſiue frigida gignuntur atque diſpoſitionem adipiſcuntur, prouti iam de imbelliori principio triumphos egerit validius.

XIX. Coelum corporaque coeleſtia ex ſummo calore materiaque ſubtiliſſima fabricata ſunt.

XX. Motum coelum ſtellaeque habent proprium, qui tamen ſubinde variat, neque ad eum opus eſt intelligentiis motricibus.

XXI. Coelum natura ſua lucidum eſt, veluti et ſtellae, licet hae variis modis a ſe diſcrepent.

XXII. Plantarum corpori anima quaedam ineſt, ſpiritu illo, qui animalibus ineſt paulo craſſior.

XXIII. Animalia vel perfectiora ſunt, vel imperfectiora.

XXIV. Anima a deo in ſingulos homines, dum generantur immiſſa, et corporis vniuerſi forma, incorporea item atque immortalis eſt.

XXV. Senſus omnes tactus ſunt, vno auditu excepto.

XXVI. Animalia quoque reliqua praeter hominem ratiocinationis expertia haud ſunt.

Summa haec ſunt phyſicae Teleſianae capita, quae partim ipſe latius, licet, haud raro confuſa et inordinata tractatione deducit, partim prolixius explicuit Verulamius, ipſe ne nimii ſimus legendus. Cuius vt exemplum afferamus, ex poſito principio vtriusque niſu vincendi alterum ſibique ſimile reddendi, et conatu terrae, ſolem conuertendi, et ſolis terram, impedito tamen ne fiat, ſicque principium tollatur, cauſſas operationum variarum caloris deriuat Teleſius. Fieri enim ſtatuit iſtam operationem vel per vim caloris, vel per diſpoſitionem materiae, vel per modum ſubactionis, velut concauſſas inter ſe concurrentes. Prout itaque calores variant, ita etiam ex mente Teleſii operantur. Differt enim calor vi, copia, mora, medio, ſucceſſione; ſucceſſio variatur accedentia, recedentia, intentione, remiſſione, ſaltu, gradu, reditu, vel repetitione, per maiora aut minora interualla. Ipſi quoque calores inter ſe pro-

ut

ut gradu differunt, maiores minores abſorbent, qui aliquid cum frigore commune habere videntur, aut cum ipſo conſpirare. Caloris vero ſucceſſio per motum ſolis, tot generationum cauſſa eſt. Per eam enim corpus ſolis ſe omnibus terrae partibus accommodat, et viciſſitudine ſua efficit, vt nulla eius pars calore careat. Ita de calore diſputat, frigus tamen ſimili modo delineare, gradusque et mutationum atque operationum cauſſas definire omiſit, quare hunc defectum ſuppleuit Verulamius, cuius cogitationes ὡς ἐν συνόψει repetiit Morhoſius, qui cum in omnium manibus ſint, et ſua placita Teleſianis philoſophematis tantum accommodauerit, ea huc non transſcribimus. Simili ratione materiam a principiis actiuis ſubactam conſiderans, prout ad conſtitutionem vniuerſi concurrit, ei vim tribuit actionem caloris promouendi, impediendi, mutandi, et differentias conſtituit quadruplices, nempe calore vel praeinexiſtente, vel non praeinexiſtente; ita vt calor, qui corporibus ineſt, ab adventitio calore excitetur ad agendum. Ex copia materiae vel eius paucitate; ex ſubactione materiae, ſecundum gradus ſuos, nempe lentoris, mollitiei, viſcoſitatis vel tenacitatis, fluoris, vaporis, halitus, aëris. Porro ex clauſura vel apertura corporis ſubacti &c. Quibus principiis ſubordinatis reliqua omnia attemperat, modumque ſeparationis, qualitatum primarum connaturalium, coloris, lucis, tenuitatis et mobilitatis, et quae his opponuntur, velut accidentium explicat. Et de ſubactione quoque pari modo diſputat, quae omnia fere ad victoriam principii actiui praeualentis, licet non aequali potentia, redeunt. Quae tamen heic loci curatius perſequi inſtituti ratio finesque non patiuntur, et vel apud ipſum Teleſium, vel apud Verulamium, cuncta eleganter enarrantem quaerenda ſunt. Ineſſe ſyſtemati huic Teleſiano multa non ſine ingenio dicta, omnino fatendum eſt, nec enim ſine hoc fulcro aedificium ſimile conſtrui poteſt. Aſt ineſſe ei multa male cohaerentia et inexplicabilia, ipſe Teleſius faſſus eſt, libere pronuncians: *Qui calor vel quantus, hoc eſt, quod caloris robur, et quae eius copia, quam terram, et quae entia in qualia inuertat, minime inquirendum eſſe, vt quod homini nulla innoteſcere queat ratione.* Praeterea recte obſeruatum magno VERVLAMIO *p. 269.* Teleſium non minus ac Platonem et Ariſtotelem ex non entibus entia conſtituere, principia abſtracta ponere, agentium principiorum bellum mirum et iniquum introducere, cum terra puncti inſtar ſit, coeli ſpatia et regiones immenſae: abſurdum eſſe, terrae vires vsque ad ſolem peruenire, et frigidum eius eo adſpirare poſſe. Addit his alia, v.g. dari actiones in rebus et effectus, quae ad colorem et frigus referri nequeant, eſſe res, in quibus calor et frigus in primo eſſe eorum indantur et generentur, ita vt principii ratio in iis ex vtraque parte deficiat, et quae his ſimilia ſunt, quibus immorari diutius ſcopus tractationis non patitur. Quibus tamen non obſtantibus viro ſummo lubentes ſubſcribimus, bene

de Teleſio ſentienti, atque eum vt amantem veritatis et ſcientiis vtilem, et nonnullorum placitorum emendatorem et nouorum hominum primum agnoſcentem. Maxime vero laudandum exiſtimamus Teleſium, quod Ariſtotelis principia conuellere auſus ſit, quae res ei melius ſucceſſit, quam noui doctrinae naturalis aedificii exſtructio: quamuis dum attributa materiae in principia incorporalia mutat, ſuis telis, quibus contra Ariſtotelem pugnauit, confodi poteſt. Hoc vero licet in cauſſa fuiſſe videatur, cur paucis arriſerit Teleſiana philoſophia, eaque paulo poſt parentis ſui fata exſpirauerit; ille tamen exemplum fuit nobile, et ad excitandos viros magni ingenii maxime vtile, vt maiori fiducia deſertis aridis Peripateticae phyſicae deſertis amoeniores campos quaererent, et proſcriptis expulſisque ſpectris lemuribusque, veriora et ſenſus implentia principia quaererent. Quibus ſe ducem praebuiſſe, et animum addidiſſe, ſatis gloriae eſt Teleſio.

* *

CAPVT SEXTVM.

DE RESVSCITATIONE PHILOSOPHIAE IONICAE.

§. I.

Ionica ſecta cur depreſſa manſerit?

Inter omnes, quas Graecia tulit, ſectas philoſophicas nullam eſſe, quae iniquiori fortuna vſa eſt, quam Ionicam, nemo hiſtoriae philoſophicae ignarus eſt, vt id neſciat. Quamuis enim ſummos et ingenio admirabiles viros Thaletem, Anaximenem, Anaximandrum, Anaxagoram, Diogenem, Archelaum protulerit, quorum memoria vel hoc vno nomine venerabilis eſſe debet, quod ſepultum ſuperſtitionis tenebris orbem philoſophicum a praeiudiciis liberauerint, et rebus naturalibus primi omnium lucem aliquam accenderint; mature tamen deſiit, et inter Graecos neminem inuenit, qui laudabile inſtitutum continuaret, lumina tantorum virorum augeret, et quod in aliis ſectis factum, perfectiorem eam redderet et illuſtriorem. Quanquam enim in Clementis Alexandrini vitae hiſtoria traditur, habuiſſe eum Ionicum quendam praeceptorem; in *antecedenti* tamen *Tomo* obſeruatum eſt, fruſtra hoc nomen ad ſectam Ionicam referri. Et PLVTARCHVM quidem cum in libello *de Placitis philoſophorum*, tum alibi, et poſt eum PSEVDO-ORIGENEM, quorum veſtigiis ex recentioribus inſtitere SCIPIO AQVILIANVS et THOMAS STANLEIVS, philoſophumένων Ioni-

Ionicorum διατύπωσιν nobis dediſſe, ex iis, quae *Tomo primo p. 464.* de hac ſecta diximus, notum eſt. Verum hi Ionicam phyſiologiam narrando tantum expoſuerunt, nec ad philoſophiam ipſam, ſed eius hiſtoriam modo referendi ſunt. Et mirari quis forte poſſit, qui euenerit, vt philoſophica haec ſecta, nec adeo mala in ſe, nec curioſitate philoſophorum indigna, inter Graecos pariter et recentiores neminem inuenerit, qui iſti philoſophandi viae inſiſtere, et Ionicorum philoſophorum placita incruſtare, vel emendare quoque, et ex parte excolere conatus ſit, cum aliae tamen Graecorum ſectae hac fortuna vſae ſint, quae in rerum naturalium inueſtigatione longe infra dignitatem et acumen Ionicae ſunt; e. g. Pythagorica, quae pneumaticam et metaphyſicam partem phyſicae miſcendo multo deterius philoſophata eſt de rerum naturalium cauſſis, quam Ionica. Verum hiſtoriam philoſophiae huius et temporum iſtorum, quibus intercidit, conſulenti res omnis erit apertiſſima. Nempe, vt taceamus, ipſam regionem peregrinam, et Athenis nimis diſtantem, in cauſſa fuiſſe, vt citius negligeretur, praeſertim vbi Anaxagoras vrbe eiectus eſt, duae potiſſimum cauſſae concurriſſe videntur, cur omiſſum et ſuppreſſum fuerit philoſophiae Ionicae ſtudium. Vna in ſuſpicione atheiſmi quaerenda eſt, qua valde preſſa eſt ſecta Ionica. Cum enim cauſſam efficientem vel omitteret, vel plane obliuiſceretur, et materialem tantum conſiderare naturae ſtudioſos iuberet; impietas illi obiecta eſt. Quam licet tollere videretur Anaxagoras mentem rerum omnium fabricae adiungendo, non potuit tamen ſuſpicionem eam omnem ex animis eiicere, praecipue cum ob impietatem obiectam Athenis eſſet pulſus. Adeo vero periculoſum erat Athenis ſine numine philoſophari, et res ipſa capitis periculo non carebat, vt merito inuiſa et neglecta manſerit philoſophia Ionica. Quod praeiudicium recentiora tempora non exuiſſe, ex circumſpectione conſtabit, qua vſum eſſe Berigardum in ea philoſophia in partes vocanda infra dicemus. Altera cauſſa in ſcholae Socraticae ſtudio et incrementis quaerenda eſt. Socrates enim, vt ſuo loco probatum, tametſi ex Archelai Ionici ſchola prodierat, philoſophiam a coelo in terram deduxerat, neglectaque rerum naturalium conſideratione ad moralem diſciplinam et emendandum animum cuncta reuocauerat, quae res cum ob tanti viri exiſtimationem valde probaretur, finem fecit ſcholae Ionicae. Quae vero ex Socratica ſchola emerſerunt ſectae academica, Peripatetica, Cynica, Stoica, (reliqui enim Socratici de naturalibus philoſophati haud ſunt,) ita ſuis philoſophematis, nouitatis gratiam aucupantibus Graeciam occupauerunt, vt Ionicae nullus poſſet eſſe locus nulla memoria. Acceſſit conditorum iſtarum ſectarum inuidia, qua veteres cumulabant, vt ſua commendarent. Quamuis enim Ionicorum ſcrinia haud raro compilarent, vt laterent tamen plagia, Ionica philoſophumena falſo relata et corrupta refutare, quam quo

decebat modo explicare emendareque maluerunt, vt noui ſyſtematis ipſos ſolos maneret gloria. Id quod imprimis Ariſtotelem feciſſe, eleganter recteque obſeruatum eſt FRANCISCO PATRICIO [a]. Acceſſit his ex altero Graecanicae philoſophiae fonte, qui ex magna Graecia auctore Pythagora ſcaturiuit, noua cauſſa, ſupreſſae phyſiologiae Ionicae. Ex eo enim promanans philoſophia Eleatica, cum auctore Leucippo et Democrito nouum et naturae magis conueniens de rebus naturalibus philoſophandi genus introduxiſſet, illatum ab Epicuro Graeciae, ipſisque Athenis, et populariter magis diſſerere de φαινομένοις naturae viſum effecit, vt neglecta maneret phyſica Ionica. Exoriente vero monarchia Romana cum non aliae de cauſſis phyſicis ſectae philoſopharentur, quam Platonica, Peripatetica, Epicurea et Stoica, Ionica fortuna noua vti non potuit, ipſorumque Romanorum imperatorum legibus non aliud philoſophandi genus permiſſum eſt, qui vero priuata induſtria philoſophabantur, Academicam potius incertitudinem eligebant, vel de rebus naturalibus plane non erant ſolliciti, vt a Cynicis factum: quae vero poſtea caput extulit Ammonii ſchola, cum omnes ſectas ſupprimeret, et ſola imperio potiretur, Ionicam quoque in puluere iacentem retinuit, ne ſurgeret. Quod fieri quoque non potuit, cum in vniuerſum philoſophorum orbem tyrannidem exerceret Ariſtoteles. Recentiori vero aetate cum refloreſcere inciperent literae, et philoſophia Graecanica reſuſcitaretur, vigentes et in memoria conſeruatae ſectae, quales Platonica et Ariſtotelica fuere, tantum applauſum nactae ſunt, vt ex his ſcaturiginibus plerique ſua arua irrigarent. Nec dubitandum, quin Ionicorum ſcriptorum inopia in cauſſa fuerit, cur recentiores eam neglexerint, et atheiſmi ſuſpicio eam exoſam reddiderit. Quae adeo inualuit et tam altas radices egit, vt cum Ionicae phyſiologiae renouatione Ariſtotelem debellare conſtituiſſet Claudius Berigardus, id adeo circumſpecte, cauteque ſuſceperit, vt nemo hactenus conſilium hoc eius inſpexerit, ſed omnes eum inter Peripateticos numerauerint, adeo Ariſtoteli deuotos, vt impiis quoque eius dogmatibus frigidam ſuffunderet. Aſt iniuriam illi fieri, et reuera reſuſcitaſſe illum Ionicorum phyſicorum placita, et, ſi non alio ſcopo, certe κατ᾽ ἄνθρωπον velut meliora et tolerabiliora Ariſtoteli oppoſuiſſe, ſequens tractatio faciet manifeſtiſſimum. Quanquam cum tam occulte et ambiguo dialogicae methodi ſenſu id fecerit, inde euenerit, vt neminem haberet, qui veſtigia eius premeret, immo ipſe eius liber in quo hoc inſtitutum perſecutus eſt, fieret rariſſimus, paucisque innoteſceret, et a plerisque qui hiſtoriam philoſophicam recentiorem tetigerunt, vel negligeretur, vel inter interpretes Ariſtotelis relatus, ſolo impietatis Peripateticae nomine recenſeretur, et oppido pauca eſſent, quae de eo dicerentur. Diligenter itaque, quantum nobis licebit, viri doctiſſimi magnoque acumine in hac philoſophiae parte verſati hiſtoriam enarrabimus.

§. II. Vitae

a) Diſc. Peripatet. T. III. BERIGARDVS Praef. Circul. Piſ. I.

§. II. Vitae CLAVDII BERIGARDI hiſtoria valde hactenus manca fuit, vt vel ex paucis illis videre eſt, quae de eo congerere potuit P. Bayle [b]. Quaedam nobis de eo, licet nec certa ſatis, nec digeſta narrauit *Naudaeanorum* collector [c], ex quibus comparatis cum ipſis Berigardi ſcriptis alio loco [d], qualem licuit, Berigardi biographiam conſcripſimus. Interea temporis autem cum elegantis eruditionis viri, Petri Niceronii *Memoriae virorum literis illuſtrium* comparuiſſent [e], et is a nonnemine ex poſteris Berigardi [f] paulo pluſcula de eo accepiſſet, vberiorem dare Berigardi notitiam conatus eſt. Et tamen optandum, vt et plura eſſent, et certiora. Depingemus itaque eius ſcenam, vt poſſumus. Verum nomen philoſophi praeſtantiſſimi fuit, Claudii Guillermet domini de Berigardo; patre is natus fuit Petro, philoſophiae et medicinae doctore Molinenſi. Natum fuiſſe anno MDXCII, olim tum ex indicio aetatis adſcripto imagini Berigardi editioni Circulorum eius Piſanorum, quae anno MDCXLIII prodiit, praefixo collegimus, vbi LI annorum vir dicitur, tum ex *Supplementis Naudaeanis adiectis* [g] colligi poſſe monuimus, vbi anno MDCLIII annum aetatis LXII attigiſſe Berigardus dicitur: nihil autem pro certo definiuimus. Niceronio autem auctore conſtat, natum eum eſſe anno MDLXXVIII, XVIII Cal. Sept. Quod vbi verum eſt, nonageſimum aetatis annum attigiſſe Berigardum oportet. Ex epiſtola enim G. Hier. Welschii noſtri ad Io. Andream Boſium XI Id. Nou. anno MDCLXVII ſcripta [h] certiſſimum eſt, non vixiſſe modo eo tempore Berigardum, ſed iis quoque viribus floruiſſe, vt potuerit conferre codices Graecos, et amicis iſto labore lubenter inſeruire: quod vtrum de viro nonagenario veriſimile ſit, et an ſine contrarii metu fidendum natali, quem deſignat Niceronius, Lectori expendendum relinquimus. Eo vero auctore quoque diſcimus, poſt ſtudiorum diligenter magnaque cum laude abſolutum curſum, cum et philoſophiae et artis ſalutaris praecepta, et humanitatis literas, Graecamque linguam et μαθήματα accurate didiciſſet, in academia, quae Aquis Sextiis floret, philoſophiae et medicinae laurea fuiſſe redimitum, anno MDCI. Haeſiſſe tamen eum quoque diu oportet Pariſiis aut diſcendi aut docendi cauſſa, ex ipſius indicio liquet, ait, enim [i], ſe ex Pariſienſi academia in Piſanam accitum eſſe. Quacunque autem in ſchola ſtudiorum fundamenta iecerit, illud ex ipſis Berigardi ſcriptis manifeſtiſſimum eſt, philoſophiae, cum veteris, tum recentioris, quae experientia obſeruationum rerum naturalium cauſſas inueſtigare eo tempore coeperat, itemque hiſtoriae veteris literaturae, et quod Welschivs in eo magnopere laudat, Graecae linguae atque eruditionis itemque matheſeos fuiſſe peritiſſimum. Quae doctrinae copia illum

Claudii Berigardi vita.

b) Dict. T. I. art. Berigardus.
c) p. 110 ſeqq. Additions p. 227 ſeqq.
d) In Germanico Hiſt. phil. opere T. VI. p. 714.
e) Tom. XXXI. p. 123 ſeqq.
f) Comite Nicolao Berigardo, a quo accepit Naudaeanorum collector, et ab eo Niceronius.
g) pag. 227.
h) In Epiſtolis Reineſianis et Boſianis, p. 470.
i) Praef. Circ. Piſ. II.

illum Catharinae, Lotharingiae principi, quae magno Hetruriae duci nupſerat, ita commendauit, vt ſibi a ſecretioribus epiſtolis Berigardum eſſe iuberet [k], ſuſpicamur quoque, cum artem ſalutarem profiteretur, valetudini principis curandae ſimul praefectum fuiſſe. Ei vero magnam de Berigardi doctrina opinionem fouenti, occaſio inde enata eſt, Berigardum Mediceae domui commendandi. Id quod eo fecit ſucceſſu, vt, cum in Piſana Academia cathedra philoſophica vacaret, inter plures viros doctos, qui Pariſienſem academiam eo tempore ornabant, vnus Berigardus ad ſubeundam hanc ſpartam anno MDCXXVIII euocaretur, demandata ſimul profeſſionis mathematicae, et botanicae prouincia. In hac palaeſtra duodecim annis exercitatum ſe eſſe, ipſe in *Dedicatione Circ. Piſ.* ad Ferdinandum II, magnum Hetruriae ducem [l] ſcribit: idque factum eſſe magna nominis celebritate, et inſigni Hetruriae principum gratia et fauore, ipſe in omnibus, quas ad huius gentis viros ſummos, Ioannem Carolum, cardinalem, Matthiam, Leopoldum, Laurentium, et Carolum cardinalem ſcripſit, dedicationibus faſſus eſt. Cum vero doctrinae eius fama vndique eſſet celebratiſſima, a ſenatu Veneto ad ampliſſimum doctoris publici munus in academia Patauina anno MDCXL vocatus eſt, inſigni octingentorum aureorum ſtipendio. Quam ſpartam tanta eruditionis copia ornauit, tantumque ſui deſiderium amoremque apud reipublicae Venetae proceres excitauit, vt cum in patriam redeundi ſpes affulgeret, illi an. MDCXLVI ſtipendium ad M. aur. ſummam augeretur, idque, cum an. MDCLIII primarii profeſſoris locum Fortunio Liceto fatis functo occuparet, ducentis adhuc aureis redderetur pinguius. Et in hac quidem ſtudiorum palaeſtra vsque ad mortem perdurauit, a paſchate tamen, cum cathedrae vacare incipiunt, Florentiam ſe cum familia conferre, atque ibidem aeſtiuare ſolitus eſt [m], vt in frequentiſſima vrbe apud veteres patronos, eo lautiora haberet et commodiora ſtudiorum priuatorum rite excolendorum otia. Id quod ſenio ingraueſcenti eo iucundius accidit, cum filium haberet, paternae eruditionis haeredem, quem ob morum humanitatem et inſeruiendi promtitudinem valde extollit Welschivs. Obiiſſe tamen oportet filium ante parentem, nec hunc alios habuiſſe liberos, ſi verum eſt, quod relatum Niceronio, fratrem Ioannem Berigardum eius haeredem fuiſſe: at habuiſſe Berigardum nepotem Petrum, qui *Hippocratis Aphoriſmos* verſibus leoninis comprehendit, teſtis eſt Naudaeanorum auctor [n]. Obiit Pataulii, ſi eidem viro docto fides eſt anno MDCLXIII, ex hernia vmbilicali, aetatis LXXXV anno. Aſt quadriennio poſt, anno MDCLXVII, adhuc eum in viuis fuiſſe, ex Welschii, qui tum Pataulii ſtudiorum cauſſa vixit, epiſtola conſtat, falſum fuiſſe Niceronium oportet ab eo, qui has illi memorias ſuppeditauit: id quod ſaepius viro cetera diligentiſſimo et accurato incerta narrantium fide accidiſſe, eius commentarios examinanti erit manifeſtum, ſciuntque, qui humaniſſimum

k) Niceron. l. c. l) Circ. I. m) Welschivs l. c. n) loc. c. p. 227.

niſſimum virum inter viuos norant. Vnde ſuſpicamur, ſi viuendo annum MDLXVIII attigit, paulo ſerius eum natum fuiſſe, quam ſupra dictum. Quanta autem eruditionis Berigardianae exiſtimatio fuerit, ſocietas eruditorum academiae diſunitorum nomine nota, ſuo probauit iudicio, quae eum, vt ex GAVDENTII relatione ſcimus, albo ſuo adſcripſit, et virorum, quorum ſumma eſt in republica literaria auctoritas, elogia ſatis oſtendunt. Et inter Italos quidem ſumma eum in opinione fuiſſe, ipſe nobis Berigardus, quamuis eſſet modeſtiſſimus, prodidit [o], laudato enim Laelii Mancini profeſſoris iuris primarii, Paganini Gaudentii, profeſſoris philoſophiae, et Ioannis Baptiſtae Soncini atque Io. Baptiſtae Ruſchii medicorum Piſanorum conſilio, hos ſe, ait, praecipue viros cordatos permouiſſe, ne opus hoc exile ſuum in libros de coelo diutius in tenebris, quibus illud damnauerat, latere ſineret, monuiſſeque, videri ſatis ingenuo ſcriptori, ſi placuerit tribus aut quatuor viris egregiis. Nec omittendae hic ſunt cenſurae libris Berigardi praefixae, quamuis enim forſean a viris obſcuris poſſint videri profectae, teſtantur tamen, quid de eo illi iudicauerint, quorum perſpicaciae et fidei purioris doctrinae cuſtodia fuit commiſſa. Inter quos Franciſcus Bettotus, theologus primae ſedis in academia Patauina logicus, circulum eius primum, *delineatum*, iudicauit, *peruenuſta ſapientiae arcana complectentem, ac tanquam ſolem radios orbi porrigentem, in quo nil impuri ſit, immo qui ignorantiam pellat, Peripateticas veritates ab errorum caligine vindicet, noui veris delicias orbi praegeminet.* Similia habent cenſurae reliquae, plenae laudum doctrinae Berigardi, quibus eius in doctrina puritas et elegantia magnis encomiis extollitur. Quae ſi non id euincunt, quod Niceronius putat, perfecta illis Berigardum apologia purgari ab obiecto impietatis crimine, quod aliis et melioribus rationibus conficiendum eſt, oſtendunt tamen, inter ſummos Italiae philoſophos Berigardum fuiſſe numeratum. Nec minori admiratione apud exteros fuit Berigardi eruditio, quam hoc diſticho eius imagini appoſito laudauit Ioannes Iacobus Scharundaeus Solodorienſis:

Ellipſi minima phyſici ſollertis imago
Clauditur, aethereo mens nequit orbe capi.

Maius pondus habet iudicium quod P. BAYLE [p] tulit, cui acutiſſimus philoſophus, ſubtilitatis laude nulli ſecundus audit. Addimus his ex Germanis MORHOFIVM [q], qui profundiſſimum in eo ingenium et iudicium agnoſcit, et Circulos eius valde extollit. Neque his eius laudibus illorum magnopere obſtant cenſurae, qui atheiſmo Peripatetico frigidam ſuffudiſſe Berigardum conqueſti ſunt: Vt taceamus enim, non denegare illos laudem ingenii et acuminis Berigardo, illud res ipſa, et locorum, quibus iſta

o) Circ. III. Prooem. p) l. c. et Tom. III. art. Rufin. n. C. p. 101. q) Polyhiſt. Tom. II. p. 154.

iſta agunt accuſatores Berigardi, inſpectio docet, paucos vidiſſe, legiſſeque Circulos eius, pauciores ad ſcopum ſcriptionis eius attendiſſe, paucisſimos veram eius mentem fuiſſe aſſecutos. Edidit anno MDCXXXII ficto GALILAEI LYNCEI nomine *Dubitationes in dialogos Galilaei pro terrae immobilitate*, P. BAYLE et P. NICERONIO laudatas, quas tamen non vidimus. Maxime tamen nomen eius apud aetatis ſuae homines nobilitarunt, apud poſteros autem impietatis ſuſpicione obfuſcarunt *Circuli* eius *Piſani*, liber inter rariſſimos numeratus [r], in quo diſputationes eius circulares Piſis in libros phyſicos Ariſtotelis habitae exhibentur, et commentarius in eo ſuppeditatur longe doctiſſimus. Eum Piſis adhuc docens conſignauerat, diuque tenebris amandatum ſuppreſſerat, ſine dubio timens, ne triſulcum in caput ſuum fulmen prouocaret. Amicorum tamen, maxime collegarum Piſanorum exhortationibus permoueri ſe paſſus eſt, vt has meditationes ſuas Vtini ſuperiorum permiſſu cenſurisque munitas anno MDCXLIII ederet. Inſcripſit ab inſtituto et occaſione ſcribendi: *Circulos Piſanos de veteri et Peripatetica philoſophia, in quibus parte prima libros Phyſicorum priores, Vtini MDCXLIII parte ſecunda*, anno locoque eodem edita, *octo reliquos* libros *Phyſicorum, parte tertia, MDCXLVII* vulgata, libros *de Coelo, parte quarta MDCXLIII* librum *de Ortu et interitu, parte quinta MDCXLVII* libos *Meteorologicos, parte ſexta* libros *de Anima* MDCXLIII mira ſubtilitate et elegantia illuſtrauit. Vidimus, praeter hanc primam editionem, quam inter reculas noſtras ſeruamus, alteram quoque *Patauii* anno MDCLXI editam [s], et chartae typorumque nitore atque elegantia priori editioni Vtinenſi multum cedentem. Quas cum comparare inter ſe non licuerit, dicere non poſſumus, vtrum recentiori editioni vel additum aliquid ſit, vel detractum: non diſſimulamus tamen, ſuſpectum nobis fuiſſe, quod in titulo auctor, qui tum in viuis adhuc ſupererat, hanc editionem *auctiorem et retractatiorem* vocauerit. Quis enim non videt, mutationem fuiſſe hunc librum in editione altera paſſum, et retractaſſe eius conditorem nonnulla, quae inuidiam illi creauerant. Primam ergo editionem in conſilium partesque vocantes, quid de Ariſtotelica philoſophia, quid de Ionica Berigardo fuerit viſum, iam porro explicabimus.

Berigardi conſilium philoſophiam naturalem excolendi qualefuerit?

§. III. Recte vero de mente Berigardi circa vtrumque philoſophiae genus diſputaturis praefationes et introductiones auctoris ipſae, quas in *Circulos Piſanos* ſcripſit legendae ſunt, quod qui vel facere nequeunt libro iſto deſtituti, vel id laboris refugiunt, eos inepte et praeter rem de hac re diſſerere, minime mirandum, et vera cauſſa dicenda eſt, cur aliam, quam fouit, opinionem viri docti Berigardo affinxerint, eumque inter deteſtandos atheiſmi Peripatetici incruſtatores praeter rem meritumque eius retulerint, parcius iſta obiecturi viro philoſophiae laude clariſſimo, ſi eas

r) Vid. Cat. Bibl. Vffenbach. T. I. p. 763. Cat. libr. rar. Io. LVD. BVNEMANNI p. 107. Ven. VOGTIVS Catal. libr. rar. pag. 78.

s) Vid. Cat. Bibl. Vffenbach. l. c.

ſi eas introductiones, et totum librum, cum attentione et repetita, quam poſcit, diligentia perlegiſſent, et ad circumſtantias eius paulo curioſius reſpexiſſent. Ne itaque et nos offendamus, rem ex fontibus hauriemus ſuis. Et ante omnia quidem ex antecedentibus in memoriam reuocandum eſt, vixiſſe, et quod ex ipſius verbis collegimus, docuiſſe Berigardum exoriente ſeculo XVII Pariſiis, quo tempore euileſcere coepit phyſicae Ariſtotelicae pretium, virique docti paſſim audebant Ariſtoteli per pulpita publica adhuc ſtrepenti liberius obloqui. Quod vt luculenter explicemus, et vna fidelia duos dealbando parietes philoſophicam hiſtoriam academiae Pariſienſis ab initio ſeculi XVII ad id tempus, quo ad Piſanam cathedram Berigardus vocatus eſt, paulisper illuſtremus, memorandum hoc loco ducimus, ſub auſpiciis huius ſeculi, cum ſcholae reformatio eſſet ſuſcepta, regia auctoritate mandatum quidem fuiſſe, vt libri logici et ethici Ariſtotelis praelegerentur iuuentuti, metaphyſici autem et phyſici emendarentur. Inter regulas enim quas ſingulis facultatibus praeſcriptas fuiſſe ex tabulario academiae refert Io. LAVNOIVS [ſ], hae quoque ſunt, vt „primo anno interpretentur libros Ariſtotelis Logicos; ſecundo eius Phy„ſicam mane, poſt meridiem Metaphyſicam; vt vero Ariſtotelis Diſpu„tationes aduerſus veteres phyſicos, in quibus ingenii ſumma ſubtilitas „elucet, accurate examinentur, reiectis inanibus quaeſtiunculis, quas „olim barbari inuexerant, et ab humaniore politioreque ſeculo exploſas „aſperi durique homines non ita pridem redintegrare ſint conati". Haec eo tempore ſancita ſunt, quo certum ex ſupra dictis eſt, Berigardum iam doctorem philoſophiae et medicinae renunciatum Pariſiis haeſiſſe aut docendi aut diſcendi cauſſa. Quodcunque eligamus, licet prius magis cum verbis eius conueniat, neceſſario inde fluit, illum, cum ſe ob profeſſionis medicae rationem naturae ſcrutandae dediſſet, ad hoc examen librorum phyſicorum delatum occaſionem habuiſſe veterum phyſicorum placita cum Peripateticis comparandi, et vtriusque partis ſyſtemata explorandi. Subminiſtrauit hoc viris multis eruditis anſam adiecitque animum, vt, in cuius verba hactenus iurauerant, Ariſtotelem de rebus naturalibus examinare, rationes ad trutinam exigere, de principiorum et concluſionum veritate disquirere, ſicque paulo accuratius ad fundamenta phyſicae Peripateticae attendere auderent. Teſtem damus, qui eo tempore vixit SEBASTIANVM BASSONEM, qui in *Praefatione Philoſophiae naturalis* [ſſ] lectu digniſſima *, teſtatur, *laborauiſſe plurimos, vt veritatem quaſi ſepul-*

ſ) De Fortuna Ariſtot. in Acad. Pariſ. c. 15. p. 296.

ſſ) Prodiit liber elegantis doctrinae hoc titulo: Philoſophiae naturalis aduerſus Ariſtotelem libri XII, in quibus abſtruſa veterum phyſiologia reſtauratur, et Ariſtotelis errores ſolidis rationibus refelluntur, a SEBASTIANO BASSONE doctore medico, cum indice locupletiſſimo. Amicus Plato, amicus Socrates, ſed magis amica veritas. Eſſe librum ex rarioribus obſeruarunt viri literatiſſimi, C. A. HEVMANNVS in Conſp. Hiſt. liter. optimae frugis libro p. 315. et Act. phil. Vol. III. p. 939 ſeqq. vbi eius recenſionem ſiſtit, et Cl. Io. VOGTIVS in Cat. libr. rar. p. 75. id tamen praecipue de Geneuenſi editione intelligendum, Elzeuiriana frequentius occurrit.

*) Totam fere exhibet LAVNOIVS l. c.

ſepultam eruerent, ingentia ſaxa, quae viam praepediebant, vel ſubmouiſſe, vel certe crebris diſputationum ictibus valde concuſſiſſe, vt non difficile eſſet, ea remouere, atque via facili ad veritatem peruenire. Immo fuiſſe plures eorum, quibus complures Ariſtotelicae doctrinae falſitates paterent, easque non diſſimulaſſe. Quia tamen Peripatetica philoſophia publico ſenatus decreto iniuncta, regis auctoritate firmata, academiae Pariſienſis conſenſu recepta fuit, nemo fere fuit, qui, quae inter amicos differebat, aut apud iuuenes diſceptabat, publice proloqui auderet, donec anno MDCXXI, laudatus Sebaſtianus Baſſo, vir, vt iudicat LAVNOIVS *acerrimi iudicii et ſcientiae maximae*, in libro modo adducto ſignum quaſi tolleret, claſſicumque ad debellandam Ariſtotelis philoſophiam naturalem caneret. Et tamen veriſimile eſt, eum Pariſiis id auſum non eſſe, liber enim iſte non in Gallia, ſed apud *Geneuenſes* anno MDCXXI. 8. [t] prodiit, poſtea in *Belgio* [u] ob inſignem eruditionem recuſus. Quo libro prodeunte oculos hactenus coecutientes aperuit, quicquid de veritate rerum naturalium cogitare aptum erat, et imprimis artis ſalutaris quam ipſe quoque Baſſo profitebatur alumni, aut curioſi ſpectatores erant pugnae ab acuto eruditoque viro inter Hippocratem, Democritum, Platonem, Anaxagoram, Empedoclem et inter Ariſtotelem inſtitutae, aut acres iudices. Inter quos Berigardum fuiſſe, et profeſſionis ratio, et ſtudiorum ſimilitudo, et ſcriptionis, quod poſtea expreſſit genus dubitare nos non ſinunt, et patefaciunt, qua in parte Berigardus, qui vsque ad annum MDCXXVIII magna eruditionis fama Pariſiis vixit, fuiſſe cenſendus ſit. Neque dubium, honeſtam virum doctum aemulationem ad ſimilia audenda accendiſſe, cum videret Baſſonis exemplum excitaſſe nonnullos apud Pariſienſes, vt Ariſtotelicae philoſophiae bellum indicerent. Id quod paulo poſt, nempe anno MDCXXIV factum eſt, quo Ioannes Bitaudus, Antonius de Villon et Stephanus de Claues publicas theſes Paracelſicis, Cabbaliſticis, et Peripateticis dogmatibus phyſicis oppoſitas [v], ediderunt, quorum quidem impetum et facultatis theologicae cenſura, retardauit, et ſenatusconſultum Pariſienſe compeſcuit, vt allatis documentis publicis fuſe narrat LAVNOIVS [w], impedire tamen non potuit, quo minus quibus aes circa pectus triplex erat, intrepida pugna Ariſtotelis philoſophiam aggredi auderent. Quod tamen qui aperto Marte fecerunt, impune vix ferre poterant, ſaltem a certamine ab inuidia quae inde exoriebatur, deterrebantur: id quod memorabili Petri Gaſſendi exemplo nouimus, qui cum eodem anno *Exercitationes paradoxicas aduerſus Ariſtoteleos* edidiſſet, vulgata diſputatione ſecunda telam, quam exorſus fuerat, abrumpere, remque alia et cautiore via vrgere coactus eſt. Qui itaque apertum cum Peripateticis philoſophis bellum

t) Hac editione inter reculas noſtras literarias nos vtimur.

u) Amſtelod. 1649. conf. de hoc libro SOREL. de Perfect. hom. P. III. p. 484. ed. Germ.

v) Quales illae fuerint, ex SORELLI indicio l. c. p. 501. conſtare poteſt, qui eas accurate recenſet. Quem exſcribere inſtitutum noſtrum haud patitur.

w) loc. cit. pag. 320.

lum detrectabant, et tamen meliora videbant, prouidentia vti ſtatuentes non in fronte bello aggrediebantur Ariſtotelem, ſed inſidiis quaſi diſpoſitis lateri tela intentabant, ſimulantesque cum eo concordiam doloſa ſimulatione ei plagas inferebant: nonnulli paulo mitius agentes, ab Ariſtotele laudato et commendato in naturali doctrina diſcedebant, quoties experientia, tot iam tum virorum doctorum obſeruationibus ſtabilita id iuberet. Qua via ex philoſophis Gallis Honoratum Fabri circa illud tempus incepiſſe, alibi narrauimus. Et illis quidem partibus ſe adiunxiſſe Berigardum eo minus dubitandum eſt, quo certioribus indiciis ex Circulis eius conſtat, vidiſſe eum naeuos phyſiologiae Peripateticae, eosque candide detexiſſe, et illis non directa quidem acie, obliqua tamen pugna ſe oppoſuiſſe, vt ex dicendis conſtabit. Et veriſimile admodum eſt, Berigardum inter nouatores, phyſicosque eclecticos haud obſcurum nomen conſecuturum fuiſſe, ſi apud Gallos manſiſſet. Quamuis enim valde refragabantur innouationi huiusmodi profeſſores veteres, parum tamen eos effeciſſe, et eo tempore, quo Berigardus fatis conceſſit, iam in pulcherrima luce viguiſſe philoſophiam naturalem apud Gallos, hiſtoria innumeris exemplis teſtatur, et vel vnius Gaſſendi et ſequacium conatus et ſcripta euincunt [x]. Neque a vero valde abit coniectura, Berigardum, qui licet ſenex de reditu in patriam cogitauit [y], eo potiſſimum argumento excitatum fuiſſe, ad deſerendum, ſi fieri poſſit, pingue munus, vt liberius, quam in Italia fieri licet, philoſophari liceret, nec iſtis amplius laruis, quibus ad decipiendos Italorum oculos vſus erat, opus eſſet. His vero philoſophiae naturalis fatis inualeſcentibus, cum adhuc apud Pariſienſes viueret Berigardus, et excellentiſſimae eruditionis copia, atque lectionis vaſtitate, praeſertim in ſcriptis philoſophorum Graecorum, vetera et recentiora omnia componere et conferre inter ſe noſſet, otio inſuper ſatis liberali in eo, quo apud principem Lotharingiae fungebatur, munere frueretur, mirum non eſt, eam illum philoſophiae veteris notitiam ſibi comparauiſſe, quae in eius ſcriptis regnat. Non enim coeco aſſenſu legebat, ſed attentus iudicabat, et praeiudicia exuebat, cuius exemplum luculentum et laudabile mox in limine Circuli primi [z] ſuppeditauit. Haec molitus, et hoc pacto in conſideratione philoſophiae naturali verſatus Berigardus lauta conditione ab magno Hetruriae duce ad docendam philoſophiam Peripateticam, medicinam et artes mathematicas in Piſanam academiam vocatus, ea vero vocatione tota eruditionis eius ſcena mutata

eſt.

x) Conf. Menagiana T. II. p. 9 ſeqq.

y) Praef. Circ. II.

z) Ibi reiecta origine philoſophiae Pythagoricae ex Iudaica, recte obſeruat, fabulam eam Ioſepho deberi, vt acommodet ad aures vulgi ſacras paginas, non verenti compluribus locis ſenſum peruertere. Recte quoque et contra praeiudicium ſui temporis monet, Graecorum inuentione philoſophiam nos habere, barbaros habuiſſe aliquam philoſophiam, ſed valde rudem et inconditam, moralem praecipue, naturalem enim fuiſſe obſcuriorem, vt ex iis pateat, quae ab Hebraeis accepimus. Miſſos faciendos eſſe illos, qui philoſophiam ab Adamo traditam putent, et Ioſephi ſuperſtitionem Sethianas columnas memorantis &c. Quae ſatis oſtendunt, quo iudicio ſobrio in legendis veterum ſcriptis Berigardus vſus ſit.

eſt. Viuebat enim in Italia, in qua licet magna nonnulla ingenia caput erigere, et phyſicae Peripateticae exploſae meliora, ſaltem noua et inaudita ſurrogare auſa erant, male tamen illis res ceſſerat, nec pati potuit ob rationes ſupra dictas curia eccleſiaſtica, vt Ariſtotelis auctoritas euileſceret; ex quo ſtudio Peripateticae diſciplinae mordicus tuendae euenit, vt Teleſio, Patricio, Galilaeo, ſimilibusque, qui a tramite Peripatetico declinauerant, grauis ignominiae nota inureretur, et retractationes, non omiſſa carceris vi, iniungerentur, libri autem nigro ſtigmate in indice expurgatorio notarentur. Quibus exemplis diſcere poterat Berigardus, quanto pretio conſtaret, Ariſtotelis imperium laceſſere, et hac quoque via cleri praeiudicia conuellere *. Neque vero hoc ſolum timendum erat philoſopho Gallo, ex libera gente ad magna libertatis vincula translato, ſed cum magno ſtipendio ad profeſſionem philoſophiae Peripateticae vocatus eſſet, et ſumma ſpe gratiae principum Hetruriae aleretur, ſpeciali quoque ratione Peripateticae philoſophiae profeſſorem effingere cogebatur, niſi hac vellet gratia excidere, et nouatoris ſuſpicione a pingui munere et fauore Moecenatum depelli. Neque id difficile fuit Berigardo, viro et iudicii acumine et lectionis diligentiſſimae in veterum ſcriptis vſu Graecae philoſophiae omnis, et imprimis Ariſtotelicae peritiſſimo: qui cum ineptum conciliationis Peripateticarum doctrinarum cum ſanioribus reuelationis placitis praeiudicium exuiſſet, melius et accuratius, quam alii iſta opinione praeconcepta impediti, in veros ſenſus Stagiritae penetrare poterat. Cum autem otioſum et ſterile commentandi genus, Ariſtotelicis ſolenne perhorreſceret, nolletque inanibus vacuisque vero ſenſu ſonis philoſophiam naturalem replere, ita praeceptis Peripateticis, quae muneris ratio et conditiones vocationis iniungebant, vſus eſt, vt et veteris philoſophiae Graecanicae lumina in partes vocaret, et recentiorum obſeruationes et experientiam toties admitteret, quoties id caute inſtituta patiebatur tractatio. Quam ſuae philoſophiae methodum ipſe prodidit, ſcribens: *Conabor ex veterum et neotericorum obſeruationibus ea proferre, quae ſunt ingenioſius excogitata, velut hypotheſes quaedam, ad diuinum opus ſupremi artificis adumbrandum, quemadmodum feci in aliis partibus philoſophiae.* Nec hac eum laude deſtitui recte obſeruatum MORHOFIO †, lectione libri eius abunde rem confirmante. Igitur ſi quis Berigardum ob publicae profeſſionis notam Peripateticis velit aggregare, minime repugnamus, qui alio eum ſenſu ex hoc numero eximimus, et ad delectum ab eo philoſophiae genus reſpicimus, quo tecta cautaque via Peripateticam arcem euertere ſtuduit. Aſt non ita ſtupidum fuiſſe Berigardum, vt quae publica docentium vox tradebat, et imprimis hominum eccleſiaſticorum auctoritas, quae in Italia maxima eſſe ſolet, profiteri iubebat, ea omnia crederet, ſed multa in ſinu riſiſſe, et frigidis excuſationibus prodidiſſe, aliam ſibi de rebus naturalibus mentem ineſſe, facile cauto et

*) Prooem. Circ. III.

†) loc. c. pag. 165.

et attento Lectori ex dictis ſubolebit, et monuit quoque auctor Naudaeanorum, Berigardum totam Italiae religionem contemſiſſe. Quod licet maxima prouidentia in ſcholis Italicis fieri debebat, non tamen omiſit prodere, vbi ſimplicioribus fumum vendere oſque oblinere poſſet. Quod ne partis ſtudio vel inuidiae cauſſa attuliſſe videamur, vno alteroque exemplo ob libri raritatem faciemus manifeſtiſſimum. Tractaturus de vi argumenti, quod ad ſtabiliendam ſcripturae ſacrae auctoritatem a miraculis petitur, Ariſtaeum (quo nomine ipſum Berigardum intelligi poſtea oſtendemus) ita loquentem inducit *: *Neceſſarius eſt Dei contactus ad vera miracula diſcernenda, vt ad ſupremi vnius creatoris cognitionem aſſurgamus, nec ſimul colatur ſanctus Mandalius, ſancta Xynoris ſanctus Vermius, ſicut olim a Pictonibus occaſione veteris epitaphii, quod vix legebatur: Vermibus hic ponor &c. vnde iam factum erat, vt mulierculis lapidem hunc ad vermes enecandos deradentibus, locus ille fictis miraculis celebraretur. Si tollis afflatum diuinum, et res, vt ſunt, conſideras tantum naturaliter, laborat intellectus, vt veros auctores diſtinguat ab iis, qui fidem quaerunt falſis prodigiis.* Quae poſtea ita deducit, vt miraculorum recentiori aetate longa ſerie in eccleſia, cui adſcriptus erat, enarrari ſolitorum incredendas circumſtantias, concuſſam veterum fidem, et ipſa ἀσύςατα e. g. crucem Domini clauosque multoties repetitos oſtendi, ita palpandas exhibeat, vt vel mediocriter attento ſuſpicio ſubnaſcatur, riſiſſe eum ſuorum hominum, ne Ieſuitarum quidem miraculis apud Sinas et Iaponenſes editis exceptis, ſuperſtitionem: certe hoc omnia canone comprehendit, *haec prodigia, quantumuis illuſtria, nihil aut parum nos mouerent, ſine fide quam habemus ſanctae eccleſiae.* Quod quo fine dixerit acerrimi iudicii philoſophus, Lectoris iudicio definiendum relinquimus, noſtri enim hoc loco non eſt, diſceptare de religione Berigardi, quibus ſufficit demonſtrare virum doctiſſimum, ea non probaſſe omnia, quae publica profeſſio probare iubebat. Maxime vero id fecit, vbi naturalis philoſophiae cauſſa agenda erat; in qua hoc ſibi ſtatuebat [a]: *Non teneri nos aſſentiri ſanctis patribus in rebus phyſicis, vt illi dicunt, parum eſſe curandum, quid ſentiant philoſophi in rebus diuinis.* Alia loca, licet non minus luculenta, ob paginae anguſtiam praetermittimus: haec enim ad ea probanda ſufficiunt, quae ad detegendam veram Berigardianam philoſophandi methodum attulimus; et lectori facilem laborem reddunt in lectione *Circulorum Piſanorum* ad veram Berigardi ſententiam reſpiciendi, modo teneat in dialogi ambiguitate Ariſtaei reſponſiones eſſe Berigardianas. Talis cum eſſet Berigardus, qui prouida ſimulatione philoſophiam apud gentem Italam melius iuuari, quam aperta profeſſione, nouerat, Peripateticam quidem philoſophiam, vt erat iuſſus, accurate docuit, ita vero, vt parum cautum eſſe oporteat eum, qui non palpauerit, ad obliniendum ſimplicioribus et incautis os et ad fallendam inquiſitorum vigilan-

*) Circ. III. pag. 25.

a) p. 53.

lantiam et perſpicaciam virum callidiſſimum id feciſſe, et ita inſtituiſſe, vt attento dubium non ſit, quin Peripateticae philoſophiae euertendae cauſſa ad veteres phyſicos maxime Ionicos perfugerit, eorumque arma dudum ſepulta contra Ariſtotelem reſuſcitauerit. Non hic fidem nobis aſſerentibus poſcimus, ſed ipſum Berigardum luculentiſſimum teſtem damus, et omni exceptione maiorem. Vidit accurate ſi quis vnquam, vir acerrimi ingenii enormes naeuos philoſophiae Peripateticae, vidit, deteſtatus eos et publice profeſſus eſt, plena impietatis horrea a phyſiologia Ariſtotelica aperiri, ineſſe illi ſyſtemati et ipſis quidem principiis phyſiologicis multa abſurda, et periculoſa, et id tam aperte protulit, vt ſatis mirari non poſſemus, tot viros doctos Peripateticae impietatis Berigardum in tanta verborum eius claritate accuſaſſe, niſi ſciremus, pauciſſimis viſos et cum cura atque attentione lectos eſſe Berigardi *Circulos Piſanos.* Dabimus autem eius verba, vt ipſe interponere ſuum Lector queat iudicium. Ita enim ſcribit [b]: „Atque vt apertius euadat, quid in Ariſto„tele et antiquis ſit reiiciendum, quid vero relinquendum eorum diſpu„tationi, quibus Deus mundum dicitur tradidiſſe, illud imprimis occurrit „reprehendendum, quod Ariſtoteles poſuit, mundum eiusque materiam „primam aeternam, primum motorem ſupremae modo ſphaerae medio „circulo inſiſtentem, libertatis expertem, nihil aliud aptum intelligere, „niſi ſe ipſum, nec aliud efficere, quam motum aeternum, proinde nec „mundum nec aliud quicquam, ex nihilo creare poſſe; itemque de reli„quis intelligentiis, quarum infimam videtur facere intellectum agentem, „et animam vnam communem toti ſpeciei humanae, vnde conſurgit in„numerabilium errorum ſeges". Quae cum damnanda eſſe aſſerat, quis quaeſo ſanae mentis affirmauerit, Berigardum inter Peripateticos numerandum eſſe, qui ſumma phyſiologiae Peripateticae capita atheiſmi accuſat. Non diffitemur, aſſerere Berigardum in ſequentibus: „His reiectis „retinere nos poſſe Ariſtotelis principia ad normam ſacrae theologiae „caſtigata". Aſt voluiſſe Berigardum oculis inquiſitorum et cenſorum tantopere pro Ariſtotelis auctoritate vigilantium puluerem obiicere, nemo non intelligit, qui conſiderauerit, exploſis his principiis et fundamentis totum euerti phyſicae Peripateticae aedificium. Id quod tantum abeſt vt in ſequentibus neget, vt potius ad THOMAE CAMPANELLAE [c] effatum prouocet, ita de Ariſtotele ſtatuentis: „Is mundum aeternum docet, „Deum non eſſe factorem mundi, neque hominum, neque doctorem, „qui communicet nobiſcum vel in ſomnio vel in vigilia, nec beatorum „ante et poſt mortem, quippe nobiſcum nec habere poteſt commercium, „nec curat, nec intelligit inferiora. Item animas humanas eſſe corpo„rum formas corruptibiles, vnam vero vniuerſalem ſemper viuere, quia „non eſt actus corporis. Praeterea idem Ariſtoteles negat poenas et prae„mia poſt mortem, vnde Auerroës ſcripſit contra tres legiſlatores, Chri„ſtum,

b) Praef. Circ. I. c) De Reduct. Relig. c. 2. n. 19.

„ſtum, Moſem, et Mahometum, deditque materiam ſcriptori impio de „tribus impoſtoribus. Praeterea Ariſtoteles tradit, religionem eſſe inuen„tionem politicam, non autem natura conſtare: amplius negat, extare „daemones et angelos, niſi eos, qui affixi coelo mouent orbes". Quae cum ex Campanella recenſuiſſet Berigardus, his addit: „Ac ne quis pu„tet, hoc illi tribui non a Campanella, ſed ab impiis, reſpondet in his „omnibus Ariſtotelis philoſophiam eſſe ſophiſticam, paruique faciendam „eius auctoritatem, cum habeamus ſanctos patres et D. Thomam inge„nioſiores, et doctiores, nec philoſophiam contradicere theologiae ſed „Ariſtotelem et Auerroëm, adeoque errare illos, qui dicunt, theologiam „in Ariſtotele fundari, quae in diuinarum reuelationum notis inhaeret". His cum ſubſcribat Berigardus, et horum ſe auctoritate tueatur, hocque a S. Officio Romae approbatum in Campanellae libro contendat, quis quaeſo Berigardum inter Peripateticae philoſophiae patronos retulerit? Aſt non offendit modo Berigardum Ariſtoteles in diuinis et metaphyſicis, ſed et reliqua, quae ad phyſicam pertinebant magnopere illi diſplicuere, inde innumerus obiectionum aceruus ab Ariſtaeo contra ficulneas Charilai excuſationes allatus, et fortiſſimis arietibus intentatus atque egregiis recentiorum obſeruationibus munitus eſt. Dolebat porro viro eruditiſſimo euertiſſe Ariſtotelem veterum mentem haud ſemel, et melioribus tacite ſuppreſſis infirmas rationes tantum attuliſſe. Adeo vero eclecticae philoſophiae fauebat, vt in tanto eam profitendi periculo, ſcribere tamen auſus ſit: „Vtrum ex Ariſtotelis vel antiquorum principiis philoſophemur, iis „exemtis, quae vt dixi, fidei repugnant, nihil refert, quare Libervm „Omnibvs Relinqvi Potest, vt de vtraque parte iudicium ferant". Id quod ad abiiciendum conculcandumque Ariſtotelis iugum eum retuliſſe, ex his eius verbis, niſi nos omnia fallunt, eſt apertiſſimum: „Acclama„tiones et plauſus illis relinquo, qui ſyllabatim Ariſtotelis expendunt ver„ba et artificium, nec ei contrarium quicquam inueniunt, niſi vt illud ſta„tim amoliantur, et velut ἀνδράποδα καλὰ κ᾽ἀγαθὰ vnius placitis domi„nentur". Haec vtrum is ſcribere poſſit, cuius vna fides et religio eſt in Ariſtotele, quod Berigardo affingit auctor *Naudaeanorum*, prudentis Lectoris eſto iudicium.

Modus quo Berigardus contra Ariſtotelem pugnauit.

§. IV. Satis, niſi egregie nos oculi ſenſusque decipiunt, haec omnia probant, Berigardum Ariſtoteli ex animo non fauiſſe, ſed eum inter impietatis patronos relatum oppugnare, et ab eius tyrannide animos philoſophantium liberare voluiſſe. Aſt hoc opus, hic labor fuit, inuidia plenus, id quod probe praeuidit Berigardus, vnde in *Praefatione totius operis* fatetur, cum *apud ſe tacitus meditaretur, viſum ſibi eſſe in limine operis audire ſophiam ipſam, huius rei difficultates ſummas, quibus ad cumulum accederet odium, atque inuidia, exaggerantem.* Caute itaque

itaque incedendum erat, ne vel monachos exaſperaret, vel patronos offenderet, vel innumeras ſibi perſecutiones, quae tot viris doctis exitiales fuerunt, concitaret. Verum vt erat prouidentiſſimus, et ſimulationem in Italia didicerat, ita rem ſic aggreſſus eſt, vt ab incautis inter ſummos Peripateticiſmi defenſores poſſet referri. Nempe methodo vtebatur dialogiſtica, quam poſſe ita adhiberi, vt vera mens auctoris tutius lateret, et non niſi acerrimi lectores, veram eius ſententiam poſſent deprehendere, a Platone didicerat. Id pulchre prodit ſcribens: „Methodum „hanc elegi, velut tutiorem, quia more Platonico dum in vtramque par„tem diſputatur, non caditur in offenſionem eorum, quibus integrum „relinquitur, vt ipſi ſtatuant, quod conſentaneum eſt veritati". Duos autem collocutores introducit, Charilaum et Ariſtaeum, quorum ille placita Peripatetica, hic veterum opinionem tuetur. In quibus nominibus effingendis ita delectum auctor habuit, vt Peripateticorum cauſſam tuendam traderet Charilao, *gratiam* apud *vulgus* philoſophorum captanti, Ariſtaeo veteres tuendos commendaret, quod *optimas partes* elegiſſet. Ex qua nominum impoſitione cautus Lector ſine negotio intelliget, quam meliorem eſſe philoſophiam Berigardus putauerit, Peripateticam an veterum phyſicorum ? Oppoſuit autem Ariſtoteli non ſuas obiectiones, vt Baſſo fecit in liberiori aura viuens, ſed Ionicum ſyſtema, quod Ariſtoteles ſubdole peruertendo refutare aggreſſus erat. „Non vero quenquam", vt ſcribit ipſe, „antiquorum oppoſuit Ariſtoteli, non Empedoclem, non „Anaxagoram, non Democritum, quoniam ſinguli quid habent, quod „argumentis ſuis Ariſtoteles facile auertit, maxime ſi ſententias eorum „accipiamus, vt ipſe refert; quin potius ex omnibus, quae ab antiquis „praeclare dicta videri poſſunt, maluit ſeligere placita inter ſe magis co„haerentia, vnde doctrina conficeretur, quam Ariſtoteles non facile ſuis „machinis labefactaret, et quae viciſſim arcem Peripateticam aggredere„tur: ex Anaximandro tamen et Anaxagora plura depromſit". Ita non inepte ſcopum ſe attingere poſſe credebat vir callidus, ita vt periculum effugeret. Nam ita dici non poterat, eum partem quandam contra Ariſtotelem fuiſſe ſecutum, cum lectori liberum reliquerit, partes eas eligere, quas velit, vel conſentaneas veritati putet: ſuam enim ſe opinionem mentemque non declarare, ipſe aliquoties monet. At ſub hac larua liberum erat peſtilentiſſima phyſiologiae Peripateticae dogmata ſuis depingere coloribus, et denudata pigmento, quod inepti conciliatores illeuerant, nudam oſtendere eius turpitudinem. Id quod tanta eruditione, et demonſtrata Peripateticae phyſiologiae cognitione fecit, vt rectiſſime iudicauerint, qui pronunciarunt, omne Ariſtotelicae phyſicae venenum apertiſſime in iis dialogis fuiſſe appoſitum, licet in eo errauerint, quod credant, hanc impietatem Berigardum probare. Contrarium ipſe monet, ſcribens: „Quando in his Circulis quiſpiam defendi videbit, errores Ariſtotelis, id „fieri non alia mente ſibi perſuadeat, quam eam eſſe eius doctrinam licet

„emen-

„ementientem atque mendoſam, quae veterum placitis inanioribus oppo-„nitur“. Ita commiſſos inter ſe, Ionicos veteres et Ariſtotelem dum pugnantes introducit, occaſionem nactus eſt egregiam, multoties Ionica ſyſtemata, licet manca, quod non negat, et imperfecta, Peripatetico prae-ferendi, huiusque nuditatem falſitatemque detegendi. Ita vero rem ag-greſſus eſt, vt dum ordinem librorum phyſicorum Ariſtotelis ſequeretur, eiusque mentem a Charilao expoſitam et, quantum liceret, demonſtratam daret, Ariſtaeo, Ionicorum ſyſtema Peripatetico opponenti id muneris daret, vt oſtenderet, planius certiusque de rebus naturalibus philoſophari quem poſſe, ſi vagis, ineptis impiisque principiis Ariſtotelicis hypothetice „ſurrogentur corpora aeterna, prima et infinita, mutua conſenſione ac „repugnantia temperata, illis autem adiungeretur et praefigeretur mens „velut cauſſa efficiens, hac enim ratione appariturum, quantum Ariſtote-„lis motor primus infra hanc naturalem doctrinam ſit“. Dabimus ipſa Berigardi verba, tum ob libri raritatem, tum vt clare appareat, quo ſen-ſu Ionicum ſyſtema Berigardus reuocauerit. Ita vero ille: „Ariſtoteli „materiam aeternam et res abſtractas a materia longe aliter quam ſint, fal-„ſo aſſerenti, opponere decuit antiquos, qui omnia corporea eſſe ſtatue-„rent, et primum motorem ab vniuerſo non diſtinguerent, vt palam fie-„ret, quinam propius abeſſent a veritate, et quorum principia, Dem-„ptis Erroribvs, retineri poſſent, ad rerum naturalium declaratio-„nem. Nec dubium, quin Ariſtoteles in iis, quae ad animam et Deum „attinent, partes obtineat potiores, ſi ſpectetur tantum eorum ſententia, „qui nihil eſſe putarunt, quod non eſſet corpus. Sed quoniam Ariſtaeus „hoc intuens dixit corporibus infinitis et aeternis poſſe adiici mentem „Athenagorae, quae melius refert Dei naturam, quam primus motor „Ariſtotelis, hypotheſi ſic reconcinnata, difficile eſt“ (forte dicendum ex mente Berigardi, facile,) „ſtatuere, grauioresne ſint errores Ariſto-„telis an antiquiorum. Hi tamen perinde atque ille ſunt reprehendendi, „quod ſubſtantias ſimplices corporeas aeternas eſſe docuerunt, quamtum-„uis mentem vnam aut plures poſuerint vniuerſi gubernatricem. Quare „ſupereſt, vt eorum erroribus amputatis videant philoſophi, an princi-„pia rerum naturalium poſſint eſſe Corpvscvla Tenvia A Deo „Creata, Qvorvm Sola Congregatione Et Secretione „omnium ortus et obitus, vt plerique ex SS. Patribus cenſuerunt perficia-„tur, et an ille corporum conſenſus atque diſſenſus, Nihil Repv-„gnans Doctrinae Sacrae Praestabilior Sit Qvam „Materia Prima Aristotelis“. Aut coecutimus nos prorſus et nihil videmus, aut ita perſpicua haec verba ſunt, vt ſatis clare appareat, Berigardum reiecta inepta et impia phyſiologia Ariſtotelis Ionicum parti-cularum ſyſtema Democriticis rationibus incruſtatum ad atomiſticum ſen-ſum ita reuocaſſe, vt loco principiorum nuda mentis praeciſione effictо-rum ad minima corporum deſcenderet, et ita rerum naturam non ex ima-

ginariis, ſed veris principiis explicaret; abiectis tamen iis, quae cum reuelata veritate conſiſtere nequeunt, qualia ſunt cauſſa efficiens vel omiſſa plane, vel corpuſculis aeternis tantum ſociata. Hoc ſyſtema Berigardum habuiſſe pio veriſimili, proque eo, quod doctrinae ſacrae non repugnaret, et conſenſu antiquitatis eccleſiaſticae ſe tueri poſſet, adeoque multis nominibus Ariſtotelico praeferendum ſit velut longe verius et praeſtabilius, adeo manifeſtum ex hoc loco eſt, vt mirari ſatis non poſſimus, qui fieri potuerit, vt viri docti et alias accurati Berigardo contrariam mentem affinxerint, et ita attentionem, quam poſcit ambigua Berigardi oratio, deſiderari paſſi ſint. Neque id vno loco monuit Patauinus philoſophus, ſed paſſim lectoris aurem vellicauit, innuens, *erroribus* quos in Ionico quoque ſyſtemate ſatis graues et deteſtandos nouerat, et ingenue fatebatur [d], *reiectis, eo nitendum eſſe, vt palam fiat, expurgatae doctrinae praeſidio mundi conſtitutionem non aliam eſſe, quam Chriſtiana veritas doceat.* Quam vt corroboraret, et ne videretur cum Ionicis ex ſolo particularum mediante lite et amicitia concurſu earumque coalitione et ſecretione mundum effinxiſſe, multus non ſine ingenio et doctrina fuit, in demonſtranda veritate coſmogoniae Moſaicae, cui praecipue locum fecit in commentatione *Circuli tertii in librum de coelo.* Cum enim de mundi origine tractationem ſuſcepiſſet, duabus digreſſionibus reuelatae doctrinae veritatem probare conniſus eſt, quarum prior literarum ſacrarum auctoritatem circa mundi originem aſſerit, poſterior de origine mundi ex ſacris literis diſſerit. Nec contemnenda omnia ſunt, quae in his digreſſionibus affert, euertendae impietati ſatis accommodata. Et initio quidem recte monet, *etſi dogma fidei noſtrae de origine et fine mundi indigeat rationis vllius adminiculo, permittere tamen ea conſiderari, quae theologi vocant motiua credendi, vt ex iis naturaliter videri poſſit, quam longo interuallo doctrinas omnes profanas poſt ſe relinquat.* Potiſſimam autem demonſtrationis partem in Moſis auctoritate euincenda ponit κατ᾽ ἄνθρωπον contra philoſophos diſputaturus, qui cum ſibi credendum eſſe poſtulent, maiori id iure ſacram poſcere hiſtoriam, cum ob antiquitatem, tum ob ſcriptoris ſanctimoniam. Vtramque argumentis, quae vocant non intrinſecis, ſed extrinſecis quoque probat, et ad teſtimonia veterum philoſophorum prouocat, quibus conſtare putat, Moſen et antiquiſſimum et ſanctiſſimum ſcriptorem ipſis gentilibus viſum eſſe. Reſpondet etiam ad crimen goëtiae Moſis miraculis obiectum, ita tamen, vt valde laboret in ſaluandis miraculis in eccleſia cui addictus erat iactari ſolitis, quae quo loco habeat, ex ſupra dictis intelligere licet. Recte autem monet, impoſturae vel ſceleris nulla veriſimilitudine reum agi Moſen poſſe, et δυσνόητα in oraculis ſacris non a ſcribentis ſed legentis vitio ortum ſuum ducere. Quae omnia non ſine eruditione late diducit, ita tamen, vt ſtudeat ſui coetus hominibus placere, vnde aſſertum profluxit [e], quod ab homine

d) Circ. III. Prooem. e) pag. 39.

homine Gallo non niſi in Italia viuente expectaueris: „Fieri, vt ſi ſinguli fideles ſeorſim accepti aliquo errore teneantur, non poſſit tamen a „pontifice et concilio legitime congregato decerni quicquam alienum a „veritate“. Et haec προσωποληψία candore philoſophi indigna ad nonnullas eum hypotheſes digredi coëgit, minime probandas [f] v. g. „nihil officere veritati, ſi quis ſcriptores ſanctos dicat ſaepe memoria lapſos, eo quod lapſus memoriae non ſit mendacium, et dum „ad ſenſum duntaxat attendunt, non ita exacte res referant. Tempore „calamitatis Iudaicae ſub Ptolemaeis et Antiochis multa in ſacra ſcriptura „eſſe deprauata“. Haec et ſimilia praui commatis eo ſe fine ſcripſiſſe ait, vt demonſtraret, „in ſumma rerum perturbatione, niſi recurramus ad „eccleſiae auctoritatem, facile eſſet ſuſpicari, multa in iis corrumpi potuiſſe“. Quae et alia nonnulla laudem eam minuunt, quam huic tractationi tribuit MORHOFIVS [ff]. Sed vt in viam ad ipſum Berigardi inſtitutum redeamus, cum in vtroque tamen ſyſtemate phyſiologico graues occurrere difficultates agnoſceret et fateretur, ad ſobrium quendam ſcepticiſmum confugit, eo gratiorem ſuae regionis hominibus futurum, quo aptiorem credebat ad firmandam neceſſitatem auctoritatis eccleſiae in doctrina fidei. Ipſa et hoc loco eius verba audienda ſunt, quibus ita praecipit [g]: „Vt demus, haud aliud haberi ex naturalium rerum indagatio„ne, quam dubitationem: eſt tamen viri ſapientis, prudenter de iis du„bitare, ad quorum intuitum natura erexit hominem, atque, vt ait Ari„ſtoteles, ſatis eſt, ad hypotheſin poſſibilem ea reducere, et rationis ali„quod ſimulacrum adornare. Sic Diogenes ipſi, quaerenti, cur nihil „ſciens ipſe philoſopharetur, ſi philoſophiam, inquit ſimulo, hoc ipſum „eſt philoſophari“. Et alibi apertius ſcribit [h]: „Cum ex noſtris diſpu„tationibus quas ſperabam frugiferas, non aliam hactenus, quam multa„rum diſputationum meſſem confecerimus, vix aliam ex hac vltima par„te ſperare poſſum, quam vt videamus, non modo nos nihil ſcire, ſed „etiam nihil ſcire poſſe, quamdiu erimus incluſi compagibus huius cadu„cae mortalitatis“. Quae vt clara ſunt, et locum Berigardo inter Scepticos recentiores faciunt, ita in viro ſectariam philoſophiam ſequenti miranda non ſunt, praeſertim cum in Italia viueret, cuius regionis circumſtantiae eo tempore tales erant, vt non poſſet non Berigardus in Scepticiſmum incidere. Neque tamen ita ſcopo ſuo Berigardus excidit, ſed cum argumenta argumentis opponeret, multo valentiores eſſe partes Ionicorum, quam Peripateticorum, demonſtrauit haud infeliciter: et vbi illae deficiebant a Platone, Democrito aliisque veterum ſuppetias acciuit. Cumque vtramque partem ſibi non ſatisfacere concederet, et imprimis fateretur, ſe ab Ariſtotele quod ſedaret famem vel ſitim non accepiſſe; iucunda ſimilitudine perorans, quem ſcriptionis ſcopum habuerit prodit. Ait enim [i]: „Nobis accediſſe videtur, vt duobus paraſitis qui cum ien„tacu-

f) p. 35. ff) l. c. p. 165. g) Circ. V. in Prooem. h) Circ. VI. Dial. II. p. 2. i) Circ. VII. p. 141.

„taculo condixiſſent ea lege, vt alter potulenta, alter eſculenta ſecum „afferret, ſpe fretus vterque, ſe ſocii copiolis genio facturum ſatis, poſtquam hic pulmentum alterius occupaſſet, et viciſſim ille lagenam, haec „quidem inanis reperta eſt, illud vero pictura ſimulatum, vnde neceſſe „fuit, vt aliunde ſibi cupedias prouiderent. Ita nos defraudato viciſſim „genio ad locupletiorem cellam penuariam non fictis, ſed veris cibis in„ſtructam, nempe moralem philoſophiam, exemplo Socratis diuertamus.

Berigardus contra impietatis ſuſpicionem ſe munit.

§. V. Hac ratione cum Peripateticae philoſophiae clandeſtinum inferre bellum tentans alienis armis vteretur Berigardus, facili coniectura intellexit, multis hanc rem expoſitam eſſe periculis, nec caute ſatis ita muniri poſſe, vt non maleuoli anſam arripiant perſpecto ſcopo ſuo, tam callide diſſimulato ad impietatis et haereſeos accuſationem abutendi. Vt itaque heterodoxiae philoſophicae ſuſpicionem praeuerteret, cautelas adhibuit, quas poterat inuenire, tutiſſimas. Non contentus cenſorum, qui lyncei plerumque ſolent eſſe, approbatione, qua ſcriptiones eius velut orthodoxas et ad amplificanda Peripateticae philoſophiae myſteria plurimum luminis afferentes extollebant, proteſtatione quoque ſe muniendum Lectoremque de mente ſua monendum eſſe cenſuit. „*Inde clare ſe*, ait *, et *ingenue profiteri*, *ſe nulli doctrinae*, *niſi Chriſtianae veritati eſſe addictum*, *proinde quae citra praeuaricationem tam pro Ariſtotele*, *quam pro antiquis in medium proferat*, *non proponere ſe*, *vt vera*, *ſed quid in iis ſit veritatis*, *ſacris theologis ac philoſophis doctioribus examinanda ac iudicanda.* Et ne frigidam hanc quis excuſationem eſſe contendat, et accipiatur ſiniſtra, quod ipſe dextra porrigebat, clariſſime quid de peſtiferis veterum erroribus, et praecipue de maxima labe phyſiologiae Ariſtotelicae ſentiat, iis verbis quae ſupra attulimus, expoſuit. Promittit etiam „ſi obſcurius loquutus fuerit, ſe etiam „illis conſulturum, qui vel minus philoſophice ſciunt, vel minus Latine, „et pro virili parte ſe explanaturum, et ſi minus ad ſacrae doctrinae line„am aequari potuerint, emendaturum. Malle enim ſe cum Auguſto, vt „ſuus Aiax in ſpongiam incumbat, quam vt inconſiderate porcos Epi„cureos perſequendo miſera prolapſione in profundam erroris alicuius fo„ueam incidat". Et ne ſic quidem ſibi proſpexiſſe contentus, pro veritate religionis naturalis, quam a Peripateticis valde labefactari demonſtrauerat, pugnare, eamque iis rationibus confirmare aggreſſus eſt, quibus conſtare poſſe putabat, veritatem religionis Chriſtianam, etiam ſemoto peculiari contactu diuino, et auctoritate eccleſiae eſſe veriſimillimam. Qua ratione longe ſe cautius philoſophari credebat, et lectores quoque monebat, quam Zabarellam, impietatis culpa tamen nunquam exoſum, qui ex motu aeterno motorem primum demonſtrari non poſſe aſſeruiſſet. Ita enim praefatur: „Denique vt conſtet, ea quae dicuntur in noſtris „Cir-

*) Circ. I. Prooem.

„Circulis permiſſa iam fuiſſe a ſacro officio, libet pauca ſubiicere, maxime „ne cui durum videatur, quod introduco Ariſtaeum defendentem ſententiam Iacobi Zabarellae, viri in hoc lyceo celeberrimi. Haec ſententia „libro de inuentione aeterni motoris approbato ſaepius a S. officio docet, „vnicum medium philoſopho naturali ad demonſtrandum: dari primum „motorem a materia abiunctum eſſe motus aeternitatem, quae quia non „datur, vt fide diuina certi ſumus, ſequitur, primum motorem demon„ſtrari non poſſe naturaliter, ſed ad hoc opus eſſe Dei contactu peculiari. „Neque propterea Zabarella putat, eam, quam vocat, demonſtrationem „primi motoris ex motu aeterno eſſe veram demonſtrationem, vtpote cu„ius medium falſum eſt; ſed loquitur ex falſis principiis Ariſtotelis, nem„pe ſi verus eſſet motus aeternus, inde ſolum oſtendi poſſe primum mo„torem. Hanc Zabarellae opinionem iam permiſſam, ſi tuerer, id for„taſſe tuto facere poſſem, verum contrariam exiſtimo magis eſſe conſen„taneam pietati, propterea illi oppono Charilaum [k], qui contendit, Deum „verum cognoſci poſſe naturaliter, et licet rationes illae ſeorſum acceptae „non videantur ſufficere ad conuincendos pertinaces Epicureos, vt con„cludit vltimis verbis, omnibus tamen ſimul inſtructis ait intellectum recte „diſpoſitum poſſe eleuari ad hanc cognitionem naturaliter, ſed absque „merito gratiae et gloriae, vt ſic inexcuſabiles vere dicantur, a diuo Pau„lo, qui contemtis his rationibus ad falſas et irreligioſas opiniones dela„pſi ſunt". Monet porro: „non diſputari a Charilao et Ariſtaeo, an „detur Deus, quam quaeſtionem impiam vocant, neque an expers ſit li„bertatis; et an mundus ſit aeternus, an ex nihilo creatus, ſed hoc ab iis „quaeri, an melius de hoc ſenſerit Ariſtoteles, an philoſophi vetuſtio„res, et quae ſit eorum ſententia licet impia. Verum ad eorum opiniones „declarandas interdum, vt fit in dialogis, afferre ſe, non pro philoſopho „naturali, ſed pro theologo rationes antiquis ignotas exercitationis tan„tum et vberioris doctrinae cauſſa, idque ſibi perinde ac aliis condonari poſſe". Ex quibus eius verbis, qui praeiudicio occupatus non eſt, facili attentione aſſequi lector poteſt, quae mens Berigardi de demonſtratione Dei ex lumine naturae fuerit, et quaecunque ille differit, hypothetice tantum, et prout ex ſyſtemate vel Peripatetico vel Ionico fluunt, attuliſſe: reipſa tamen quibus potuerit rationibus contra impietatis ſuſpicionem ſe muniuiſſe.

§. VI. Obtinuit hac ſua prouidentia Berigardus, quod quaerebat, dum in viuis erat. Quippe prodierunt eius Circuli inquiſitoribus non ſuſpecti, et multa orthodoxiae laude ornati, praecipue cum crederentur Peripateticae veritates in illis ab errorum caligine vindicari. Aſt quod viuo non accidit, fato functus euitare non potuit, ſed ob hunc ipſum librum, in quo haud perfunctorie ſe pro cauſſa Dei patefacta impietate Peripatetica pugnaſſe ſibi viſus eſt, inter clandeſtinos Numinis hoſtes numeratus

Berigardus atheiſmi ſuſpectus.

k) Fallitur itaque P. Bayle, qui l. c. Art. Rufin. not. C. p. 101. Zabarellae opinionem ei tribuit.

meratus eſt. Cuius opinionis de Berigardo primus, quantum recordamur, auctor fuit SAMVEL PARCKERVS [1], vir et iudicii acumine et eloquentiae laude et eruditionis copia celeberrimus, et praecipue ob inſignem DEI cauſſam aduerſus atheiſmum tuendi feruorem omni encomio digniſſimus; at in inurenda impietatis macula nonnunquam magis quam decebat praeceps, et paulo quam par eſt, interdum ſuſpicacior. Huic enim doctiſſimo praeſuli ficta iſta pugna Berigardi viſa eſt, ſuſpectusque is, quod ideo impia ſyſtemata denudauerit, vt hoc venenum eo fortius lectorum animis inſinuaret. Sane graue ἔγκλημα eſt, quod in Berigardum coniicit, his verbis: „Caeſalpinum eadem impietatis via et ratione non modo ſe„cutus eſt, ſed ſuperauit Claudius Berigardus Molinenſis, qui vna cum „impia Ariſtotelis diſciplina obſoletam iſtam quoque veterum Ionicorum „(quemadmodum de iis ipſe cenſuit ac plerique alii cenſuerunt) reuoca„uit. Cum enim diſputationes ſuas dialogorum conſuetudine ſcripſit, ſer„monem in duas perſonas Charilaum et Ariſtaeum diſtribuit, quorum „alter Ariſtotelem, qui praeter materiam, quendam primum motorem, „prouidentiae tamen expertem poſuit, alter antiquos illos defendit, quos „omnia corporea eſſe velle, nullumque primum motorem ab vniuerſo „corporeo diſtinxiſſe putauit. Atque adeo vno eodemque opere diuerſas „cum Epicureae tum Peripateticae impietatis rationes, adornauit, quan„quam Ariſtotelis diſciplinam fuſius et ardentius excoluit, atque eam po„tiſſimum, quam libro phyſicorum octauo librisque de coelo et rerum „generatione tradidit, quibus vniuerſam mundi fabricam ſine prouidentia „architectrice extruxiſſe ſe putat philoſophus. Neque nefaria ſua dogmata „vno aut altero capite, vt Caeſalpinus, inſinuauit, ſed aperte omnem „Peripateticae impietatis rationem ſecutus eſt, neque numinis prouiden„tiam, vt ille, e rerum natura tollere, ſatis habuit, niſi et ſalſe dictis „(qualia vir non admodum facetus potuit) increparet. Tantum tamen „abeſt, vt in quam reprehenſionem incurrat, vt laudem et auctoritatem „a S. inquiſitorum officio obtinuerit. Quod ſcilicet, quae in Ariſtotele „reprehendenda ſint, omnia callide praefatus fuiſſet". His cum verba Berigardi ſupra adducta de erroribus phyſiologiae Peripateticae ſubieciſſet, addit: „Quanquam prima et praecipua iſta ſint Ariſtotelicae philoſophiae „effata, et quaecunque praeterea dogmata habeat, iſtorum gratia, aut „quod confirmarent, aut quod admodum cum iis conuenirent, docuit; „vt tota quidem ipſius diſciplina iis ſolis innitatur, eorumque praeſidio „inſeruiat, neque hic quosuis Ariſtotelis libros excoluit, niſi qui eiusmodi „decreta praecipue continerent. Atqui tamen tantum praeiudicata opinio „poterat, vt quicquid cum Ariſtotelis diſciplina conueniret, ſola illius „auctoritate pium ſanctumque exiſtimarent, quanquam cum ea nihil con„uenire poterat, niſi quod omnes impietatis radices ipſasque radicum „fibras euellat". Haec Parckerus, qui ipſe audiendus fuit, eo quod plerique

1) Diſput. I. de Deo ſ. 24. p. 67.

rique tantae exiſtimationis viro crediderint, et eius fide Berigardum inter numinis hoſtes retulerint. Sane illius maxime auctoritate inductus locum Berigardo inter atheos fecit B. Io. Franc. Bvddevs [m]. Paulo aliter accuſationis colorem induxit illuſtris Leibnitivs [n], illi enim ob Auerroiſmum incruſtatum vapulat, valdeque impietatis ſuſpectus eſt. Quorum veſtigiis ita inſiſtunt viri ſummae eruditionis, Mat. Veis. la Croze [o], et Iac. Frid. Reimmannvs [p], vt non contenti morologiae Peripateticae errores Berigardo tribuiſſe, illum ſyſtemati Spinoziſtico, quod ab Ariſtotelico valde differt, praeluſiſſe contendant. Aliter hanc dicam Berigardo ſcribit Petrvs de Villemandy [q], illi enim ideo ſuſpecta eſt admodum religio et fides Berigardi, quod, „dum res „omnes phyſicas, immo et diuinas plerasque ex principiis Ariſtotelis ita „declarat adſtruitque, vt easdem illas ex oppoſitis Anaximandri hypothe„ſibus, purum atheiſmum redolentibus, continue impugnet ac euertat, „nihil in rebus phyſicis ſtabile et immotum reliquerit, et contra perpetua „ſua illa libratione cunctas ſuſpenderit, nec alio tendere illam aſſumtam „Anaximandri hypotheſin credas, quam Berigardus Ariſtotelicae longe „praefert, niſi eo vt in ſupremi Numinis eiusque prouidentiae locum in„finitam quandam materiam infinitis corporibus diſſimilaribus, ex ſe ipſis „mobilibus conflatam, hoc eſt, in veri Dei locum caecam naturam ſubſti„tuat“. Quas accuſationes et virorum a quibus profectae ſunt magnitudine, et capitum, quibus conſtant, grauitate, acerbiſſimas eſſe, ſummumque momentum habere, quilibet fatebitur. Non indignum itaque noſtro labore erit, rem paulo curatius inſpicere, et audita vtraque parte lectorem, quid de Berigardi religione ſtatuendum ſit, quoue loco eius φιλοσοφέμενα habenda, accurate edocere. Id quod eo facilius fieri poterit, quia in antecedentibus loca illa omnia adducta ſunt, quorum effatis ſtatque caditque Berigardiana pietas. Ex his enim iudicandum, illa intuenda, et ſcopus auctoris diligenter expendendus eſt. Quod qui negligunt, et vel librum ob raritatem legere non poſſunt, vel oſcitanter tantum legunt, cum magnam attentionem poſtulet anfractuoſa dialogorum methodus, eos decipi in definienda cauſſae iuſtitia vel iniuſtitia, oportet: id quod in inurenda atheiſmi macula fieri non debet.

Iudicium de atheiſmo Berigardo obiecto.

§. VII. Parum quidem noſtra refert, referenduſne Berigardus ſit inter numinis hoſtes nec ne? magna quoque eſt virorum ſummorum, quos adduximus, auctoritas. Veritatis tamen hiſtoricae intereſt, rem hanc ſine examine non dimittere, quodque immerenti hanc affricuerint ignominiam,

m) Theſ. de Atheiſmo c. I. §. 24. p. 130.

n) Diſſert. praelim. ad Theodiceam §. 11. p. m. 11.

o) Entretiens p. 348. add. Naudaeana p. 110.

p) Hiſt. Atheiſmi ſ. III. c. 5. §. 19. p. 409.

q) In Scepticiſmo debellato p. 11. Nihil definit Bayle l. c. ex quo ſuſpicamur, eum librum Berigardi non vidiſſe.

miniam, oſtendere. Neque enim ab hoc officio tractationis noſtrae ſcopus alienus eſt. Quod ſi ea conſiderentur, quae ſupra de Berigardi intentione, modo fineque ſcribendi fuſe ex ipſius libro cum cura et attentione perlecto diſſeruimus, facile putamus eſſe, apologiam pro Berigardo ſcribere, et ab hac contumelia inuictis eum argumentationibus abſoluere. Qua quidem opera ita leui brachio perfungi liceret, vt oſtendatur, ipſos ſibi accuſatores contradicere, nec vna ſtare poſſe accuſationes omnes. Quod ſi enim verum eſt, quod inuidioſius, quam par erat, illi obiecit Parckerus, in Peripatetico atheiſmo eum haeſiſſe, qui potuit Epicuream impietatem commendare, quae a Peripatetica phyſiologia toto coelo differt, et ab illa tota euertitur? Si Auerroiſmus illi obiiciendus eſt, cur Numinis alicuius prouidentiam negaſſe dicitur, cum intellectum agentem vniuerſalem Auerrois hypotheſis innuat? Si primum motorem ſphaerae ſupremae affixit, et e rerum natura ſuſtulit, qui potuit mundum habere cum Spinoza pro Deo modificato? Si Scepticam impietatem introduxit, qui potuit caecam naturam affirmando falſa numina vero ſubſtituere? Et annon hoc ſufficit, vt intelligatur, male totam accuſationem cohaerere, nec ſatis attente et cum cura viros doctos Berigardi librum legiſſe? Verum vt tota cauſſa manifeſta Lectori ſiſtatur, curatius paulo ad obiectiones reſpondendum eſt. Quod vt rite faciamus et Lectorem conuincamus, ex ſupra allatis verbis Berigardi ipſiſſimis ſupponimus: 1. Verum quidem eſſe, impietatem Peripateticam neminem clarius demonſtrauiſſe, quam Berigardum, et totam eius turpitudinem demonſtraſſe, ac contra Peripateticos, colorem et excuſationem praetendentes ad oculum quaſi euiciſſe: aſt longum hunc et difficilem laborem ideo Berigardum ſubiiſſe, vt Peripateticos, quos aperte aggredi non audebat, clandeſtinis tectisque vulneribus confoderet, et impietatem atque abſurditatem Ariſtotelicae philoſophiae in luce clariſſima ponendo, veriſimiliora ei opponeret. Adeo luculenter hoc a nobis ſupra probatum eſſe confidimus, vt prorſus ſatisfacere poſſe Lectori veri cupido ſimus perſuaſiſſimi. 2. Ex ſupra dictis repetimus quoque, Berigardum Ionico ſyſtemati non niſi ὑποθετικῶς ſubſcripſiſſe, idque non eo fine elegiſſe, quod crederet indubitatas rerum naturalium circumſtantias in eo recludi, ſed quod vetera opponendo veteribus putaret, ita longe felicius a ſimpliciori philoſophandi genere Ariſtotelica dogmata euerti poſſe. Immo 3. hoc quoque ex antecedentibus conſtat, eum non nudum brutumque Anaximandri ſyſtema elegiſſe, ſed materiae aeternitate demta, ex particulis minimis, mediante mente ſecundum placita Anaxagorae formationem mundi tradidiſſe. 4. Obſeruatum autem ſimul eſt, candide agnouiſſe, et faſſum eſſe Berigardum, non tantum Peripateticum ſyſtema cum veritate diuina et naturali ſtare non poſſe, ſed ineſſe quoque Ionico nonnulla erronea, et magnopere emendanda. Aſt praetuliſſe tamen illud Ariſtotelico, eo quod demtis erroribus corrigi melius inque concordiam aliquam redigi poſſit cum fide Chriſtiana ali-

unde

unde certiſſima, et id voluiſſe Patauinum philoſophum, ita hac philoſophia praeparandum animum, vt a ſupranaturali lumine pleniſſime conuinci queat, hocque pacto illud Ariſtotelico longe praeſtare cenſuiſſe, quod emendari nequeat, niſi ſumma eius capita decidantur, et fundamenta euertantur primaria. Haec verba Berigardi ſupra adducta clariſſime docent, eo tota eius tractatio collineat, hanc diſputationibus ſuis metam praeſcripſit. Quae cum ita ſe habeant, non videmus, quo vel leui praetextu coloreque atheiſmi vel Peripatetici, vel Ionici, vel Epicurei queat Berigardus accuſari. Vt enim taceamus, diſputari poſſe, vtrum inter atheos directos Peripatetici, Ionici, Epicurei referri queant, quod ex illis iudicandum eſt, quae *Tomo primo* prolixe de his ſectis docuimus; vbi etiam id concedimus, valde impietati eſſe affinia iſta ſyſtemata, non tamen inde exſculpi poſſe putamus, quod contendunt Parckerus, Buddeus, Leibnizius, Croſaeus, Reimmannus, Villemandaeus. Nam quod ad accuſationem atheiſmi Peripatetici attinet, quam potiſſimum Parckerus vrget, ipſe praeſul eruditiſſimus faſſus eſt, candide monere Berigardum ſumma et prima Ariſtotelicae phyſicae capita peccare in veritatem et religionem, et amputanda eſſe nec tolerari poſſe. Quibus nihil habet, quod obiiciat, niſi omnem Ariſtotelicae morologiae inſaniam eum tamen latiſſime in ſuis diſputationibus explicuiſſe, et hoc eo fine, vt illam hominibus commendaret. Id quod vellemus viro magno non excidiſſe. Quamuis enim verum ſit, denudatam eum exhibuiſſe phyſiologiam Ariſtotelicam, manifeſtum tamen ex dictis eſt, id feciſſe ideo, vt eius falſitatem oſtenderet, et derelinquendam eſſe in rerum naturalium explicatione inſuſurraret quaſi in aurem et cauto modo inſtillaret. Contra aperta verba vero nuda ſuſpicione aliquem nefandi criminis reum agere, durum nimis eſt, et ab humanitate alienum, et eo minus Berigardo faciendum, quo minus facile reperire eſt, qui Ariſtotelis phyſicam doctius in ruborem dederit. Aſt obiiciet nonnemo: cur non directa oratione Ariſtotelis impietatem deteſtatus eſt? cur non veneno appoſuit antidotum? cur tam tecte muſſitauit, vt conſentire videatur? Reſpondebit ad haec ipſe Berigardus [r]: „Sententiam meam proferre non debeo, ne cum Ariſtotelis interpretandi „munere tamdiu perfunctus ſim, IN MAGISTRVM DESPVERE, ET „APOLACTIZARE, vt ait Plautus, aut antiquorum cineribus inſultare „velle videar". Quibus verbis vel caecutientes deprehendunt, innui, ſi ſententiam ſuam Berigardus protuliſſet, futurum fuiſſe, vt pro eo haberetur, qui in magiſtrum deſpueret, id eſt, eius philoſophiam contemneret et reiiceret. Quae ſi paulo attentius conſideraſſet Parckerus, ab odio et inimicitia, qua in Ariſtotelem, laudabili quidem pro cauſſa Dei feruore, ſed interdum paulo ardentius, quam inquirenda veritas patiebatur, accenſus eſt, abripi ſe paſſus non eſſet, ad minuendam Berigardi famam notamque atheiſmi inurendam. Quod vero ad Auerroiſmi accuſationem

 attinet,

r) Praef. Circ. I.

attinet, aut non vidit vir ſummus, a quo ea profecta eſt, Berigardi librum, et ab aliorum relatione deceptus eſt, aut non totum, vt innumeris laboribus diſtringebatur, cum cura euoluere potuit. Tantum enim abeſt, vt Auerroiſmum Berigardus incruſtet, vt diſertiſſimis eum verbis reiiciat. Scribit enim [s]: „Intellectus agens eſt mens ſeu intelligentia quaedam im„mortalis, tamen non omnium prima, vt putauit Alexander, Averro„es, Zabarella. Nam cum illa ſit Deus, non diceretur recte mens hu„mana". Et paulo poſt: „Nos vero credimus, eſſe ſpiritum immorta„lem ſingulis hominibus in ipſo exortu eodem puncto temporis a Deo „creatum et infuſum, et ſi Ariſtoteles ita ſenſiſſet, fidentius poterat aſſe„uerare, patientem intellectum nihil aliud eſſe, quam phantaſiam, ſiqui„dem in homine ſatis eſt reperiri animam vnam immortalem, quae intel„ligat et velit efficienter, licet actus illi non recipiantur in ipſa, ſed in „phantaſia". Quae verba ab omni Auerroiſmi ſuſpicione Berigardum ampliſſime liberant. Nec firmiori talo ſtat Villemandaei accuſatio, cui frigidam quoque ſuffundit Parckerus, temerarium corpuſculorum aeternorum ſyſtema ſine mente et Deo Berigardum in Numinis locum ſubſtituiſſe. Parckero enim Parckerum opponimus late diſputantem Ionicis Phyſicis ob neglectum in ſyſtemate Deum atheiſmum obiici non poſſe, eo quod illum non negauerint, vel a rerum conditarum fabrica excluſerint, ſed ſuppoſuerint, contenti, vt phyſicis par erat, de rerum naturalium principiis materialibus diſſeruiſſe. Hoc ſyſtema emendatum et abiecta aeternitate corpuſculorum correctum qui ſequitur, is iudice Parckero atheus non eſt. Quod pro Berigardo non minus militat, quam pro Anaxagora vel Anaximandro. Villemandaei criminationi autem verba obſtant Berigardi, monentis, „corporibus infinitis et aeternis poſſe adiici mentem Anaxago„rae, quae melius refert Dei naturam, quam primus motor Ariſtotelis: „et tamen Ionicos reprehendendos eſſe, quod ſubſtantias ſimplices aeter„nas eſſe docuerint, quantumuis mentem poſuerint vniuerſi gubernatri„cem. Supereſſe ergo, vt amputatis erroribus ponantur principia rerum „naturalia Corpvscvla Tenvia A Deo Creata, quorum ſola „congregatione et ſecretione omnis ortus et obitus perficiatur, et hunc „conſenſum atque diſſenſum corporum nihil repugnare ſcripturae ſacrae „et praeſtabiliorem eſſe quam materiam primam Ariſtotelis". In qua explicatione, dum atomiſticum ſyſtema ſequendum eſſe monet, tam diſerte Deum illi conditorem et gubernatorem praeficit, vt tota accuſatio vno ictu corruat. Quod ſi vero haec concidunt, non videmus, qui Spinoziſmus queat Berigardo obiici: quem nec Peripateticum nec Ionicum ſyſtema, etiam mendoſum et capitalibus erroribus ſuis refertum admittit. Berigardus autem inter materiam et Deum accurate diſtinguit, nec materiam patitur cum Deo confundi. Meliori veritatis colore ſcepticiſmus phyſicus Berigardo obiicitur, quem negari non poſſe, ex propria eius con-

s) Circ. VI. Dial. 20. pag. 137.

confeſſione ſupra adducta conſtat. Ad declinandam tamen, qua Berigardum Villemandaeus cumulat inuidiam obſeruamus, ſcopum ſcepticiſmi huius a Patauino doctore admiſſi conſiderandum eſſe. Id enim vult, vt clariſſima eius verba euincunt: omnem ſectariam philoſophiam Graecorum veri ſitienti animo in naturali doctrina non facere ſatis, adeoque eam relinquendam eſſe ob innumera dubia. Ita euertit quidem haud illaudabili conſilio ſectariam philoſophiam, non autem naturalem cognitionem omnem. Deinde ſcepticiſmo hoc vtendum eſſe, putauit ad auctoritatem fidei et eccleſiae extollendam eiusque neceſſitatem demonſtrandam. Quo animo id fecerit Berigardus, nos, qui corda non ſcrutamur, non definimus, et dubium relinquimus, vtrum pia mente an ad obtrudendum ſacerdotibus palpum id ſcripſerit: ſufficit, impietatis notam ex ſcepticiſmo hunc in finem adhibito exſculpi non poſſe, et fuiſſe alios quoque v. g. Heruetum, Huetium, &c. in eadem haereſi, quos in numinis reuerentiam iniurios fuiſſe nemo dixerit. Ex his vero plenis cyathis iam allatis luculenter, niſi nos omnia fallunt, et ſenſus oculique deſtituunt, conſtat, iniquos eſſe in Berigardum, qui librum eius theatrum Spinoziſticum et atheiſticum eſſe clamitant, et agnoſcendam eſſe eius in hoc quidem argumento innocentiam. Quod ad reliqua autem attinet, non negamus, Berigardum ſingulares nonnunquam opiniones fouiſſe, ſine obelo non praetermittendas, at difficulter ob methodi dialogiſticae ambiguitatem et quaeſitas ſtudioſe latebras detegendas: ipſa vero Circulorum Piſanorum, licet docte pariter atque ſubtiliter ſcriptorum editione non admodum praeclare de orbe philoſophico multoque minus de republica Chriſtiana meruiſſe. Quamuis enim vlcera Peripatetica fortiſſime tetigerit, et deteſtabiles errores Ariſtotelis manifeſtos fecerit, adeo tecte tamen ne ſuis commodis et auctoritati ex Ariſtotelica philoſophia acquiſitae obſtaret, id fecit, vt qui innumeras diſputationis anfractuoſae et multis diuerticulis impeditae difficultate magna patientia ſuperare non contendit, facile in eam opinionem concedat, commendare eum Peripatetica, ex quo caecus ſequi poteſt eorum aſſenſus, qui has ſubtilitates aſſequi examinareque haud valent. Et licet, quae in Ionico ſyſtemate laudanda, quae reprehendenda ſint, oſtenderit, peccauit tamen in eo, quod ineptis, vt ipſe fatetur hypotheſibus meliores non ſurrogauerit, et contentus oſtendiſſe tolerabiliorem eſſe Ionicam phyſiologiam, quam Peripateticam, veram de natura rerum philoſophandi viam non oſtenderit. Quod facere potuiſſet, explicato, quod probabat, ſyſtemate corpuſculari, ſi metum exuere, et receptis opinionibus ſe opponere fuiſſet auſus. Ita vero dum falſa falſioribus opponit, et vtrumque ancipiti argumentationis genere infirmat, magna incertitudine fluctuantem relinquit Lectoris animum, neſcium ad quas partes ſe vertere debeat. Cui malo vtrum auctoritas eccleſiae, vt ille vult, medeatur, et vtrum talis medicina a philoſopho commendari poſſit, prudenti Lectori expendendum, et quam inde impietas occaſionem ſumat

ſacris et naturalibus veritatibus illudendi cogitandum relinquimus. Noſtrum enim non eſt, de auctoritate eccleſiae in rebus naturalibus et veritatibus religionis naturalis definiendis diſputare. Non inuiti itaque fatemur, quamuis liber cetera elegans multaque et varia eruditione refertus atheiſmi crimine careat, inſtitutum tamen eius, ipſamque tractationis indolem et rationem eam eſſe, vt incautis variis nominibus nocere queat. Vnde ab iis tantum legendus eſt, qui animum habent ſobria philoſophiae, eiusque hiſtoriae cognitione probe ſubactum.

* *

CAPVT VII.

DE RESTAVRATIONE PHILOSOPHIAE STOICAE.

§. I.

Occaſio reſtaurandae philoſ. Stoicae.

Vt Parmenideae et Ionicae ſectae ex puluere reſuſcitandae occaſionem dedit phyſicae Peripateticae exilitas, ita Stoicae ſectae renouandae conſilium inſpirauit, moralis philoſophiae, qualis in Ariſtotelis ſchola perſonuit ſterilitas atque leuitas. Ea enim cum ciuilium virtutum quarundam vmbram modo exhiberet, et nec ſatisfaceret animo, nec ad eum emendandum quicquam conferret, apud Stoicos, moralis diſciplinae laude apud veteres inclytos meliores, quibus ſatiari mens poſſit dapes ſe deprehenſurum ratus eſt IVSTVS LIPSIVS, magnum olim inter criticos ſeculi XVI nomen. Is enim ingenti ſtudio et eleganti, qua pollebat, eruditione Stoicam ethicam reſuſcitare conatus eſt. Quae cum intelligi ſine phyſiologiae Stoicae explicatione non poſſit, laudabili diligentia et praeſtantiſſima eruditione eam quoque explicuit. Is cum eleganter tradiderit, quo ſcopo ad renouandam philoſophiam Stoicam acceſſerit, omnino ipſe audiendus eſt [a]. Vbi enim ſibi a puero deamatam fuiſſe philoſophiam dixiſſet, ita pergit: „Nec id ea via, qua hic philoſophantium vulgus feci, qui in ſpinis argutiarum aut laqueis quaeſtionum „male dediti non aliud quam ſubtili quodam diſceptationum filo texunt „eas et retexunt. Haerent in verbis aut captiunculis: et aetatem totam „in aditu philoſophiae verſantur, adyta enim nunquam vident. Habent „eam vt oblectamentum, non vt remedium et inſtrumentum vitae maxi„me ſerium vertunt in ludum quendam nugarum. Quis eorum mihi de „moribus quaerit? quis affectus temperat? quis timori, quis ſpei metam „ponit aut modum? quin adeo ad ſapientiam ſpectare haec non arbitran„tur, vt aliud aut nihil agere eos cenſeant, qui id agunt. Itaque vitam „eorum, ſiue iudicia vides, nihil vel in ipſo vulgo reperias, quod ad „illam

a) Praef. ad librum de Conſtantia.

„illam attinet, ſpurcius, ſtultius, quod ad iſta. Scilicet vt vinum quo nil „ſalubrius, quibusdam in venenum eſt, ſic iſtis philoſophia, qua abutuntur. „At mihi alia mens: qui nauim ſemper auertens ab illis argutiarum ſale„bris, velificationem omnem direxi ad vnum tranquillae mentis portum“. Quo loco memorabili quos potiſſimum Lipſius pungat, ſequens, quam trademus, diſciplinae eius puerilis et vitae hiſtoria ſatis prodet; ita vero manifeſtum quoque facit ineptam inutilemque, quae in ſcholis regnabat cauillandi artem a ſophiſtis iuuentuti magno damno traditam mentique ad tranquillitatem, et felicitatem conſequendam nulla in re vtilem, virum eruditiſſimum coëgiſſe, vt ad Stoicos confugeret. Quod qua ratione fecerit, iam latius enarrandum eſt.

Iuſti Lipſii vita.

§. II. Adeo variis eruditionis elegantiſſimae meritis celebrata eſt in republica literaria IVSTI LIPSII fama, vt pauci ſint, qui res literarias ſeculi XVI intelligunt, quibus ignota eſt praeſtantiſſimi critici hiſtoria. Eam poſt illa, quae ipſe conſignata reliquit [b], accurate perſcripſit Avbertvs Miraevs [c], qui eius inter viuos agentis amicitia diu vſus fuerat. Inde ſua hauſerunt biographi, Henr. Rollivs [d], Melch. Adamvs [e], Pavlvs Frehervs [f], Fr. Sweertivs [g], Ianvs Nicivs Erythraevs [h], Ant. Teissierivs [i], P. Bayle [k], aliique, qui in hac palaeſtra deſudarunt. Et ex hoc quoque fonte, cum actis literariis illius temporis comparato hauriemus, quantum ad noſcenda Lipſii fata, eruditionem, et conſilium emendandae philoſophiae opus eſt. Natus eſt Anno cIɔIɔXLVII, XV Cal. Nouembr. Iſci, oppido tertio milliari a Bruxellis et Louanio diſtante. Inter cuius maiores non ignobile eſt Martini Lipſii nomen, quod cum Iuſto confudit Lvd. Ell. Dvpinivs. Is enim Eraſmi amicitia inclaruit, eique ſocias iunxit manus in edendis nonnullis ſcriptoribus eccleſiaſticis, denatus, anno cIɔIɔLV [l]. A cuius fratre Nicolao genitus, Aegidius, Iuſti parens. Qui cum parentum haereditate villam, agros, domum in Iſcano municipio haberet, quamuis Bruxellenſis eſſet, noſtrum eo loco genuit, et aliquot annis in iſto praedio educauit. Vbi bis vitae certiſſimum expertus eſt periculum, ſemel niuis copia fere ſuffocatus, et dein ex alto delapſus; vtroque tamen tempore diuinae prouidentiae tutela ſaluus euaſit. Annos ſex natus Bruxellas cum parentibus migrans, literarum ſtudiis initiatus eſt. In ludo autem iſtius vrbis mature patuit, quam promtum et alacre ei contigiſſet ingenium, cuius inſtinctu tam impigre in ſtudiorum ſtadio currere coepit, vt praeceptor paruulum geni-

b) Cent. III. ad Belg. Ep. 87.
c) Antuerp. 1608. 8. praemiſſa quoque eſt eius Operibus.
d) Memor. Philoſoph. Dec. II. p. 111. 112. ſeq.
e) Vit. Philoſ. p. m. 465. ſeqq.
f) Theatr. p. 1501.
g) App. ad Flores ex I. Lipſii Operibus excerptos p. 359.
h) Pinacoth. III. c. 1. Addi his alii biographi poſſunt Craſſo, Ghilini, Hoffmannus, Buddaeus &c.
i) Elogior. T. IV. p. 524.
k) Dict. T. III. Art. Lipſe p. 125. ſqq.
l) Videndus de eo Miraevs de Script. ſec. XVI. c. 67. p. 158.

genibus impoſitum, ad accendendam condiſcipulorum aemulationem, illis exemplum futurum commendaret. Ibi feliciſſimo labore Grammaticam didicit, in aquis autem vitae periculum adiit; et ſubmerſus periiſſet, niſi pronoeae auxilio mirabili fuiſſet ereptus. Anno aetatis decimo Athum Hannoniae ablegatus eſt, denuo grammaticalibus praeceptionibus inſtituendus. In qua piſtrina ſe biennium detentum eſſe poſtea deplorauit[m]: ibi poëticam quoque facultatem attigit; anno tertio ad Ieſuitarum collegium Coloniam Vbiorum miſſus et ab iis more recepto Graecis, rhetoricis, et philoſophia imbutus eſt Scholaſtica, quod qua ratione factum ſit, ex loco ſupra adducto diſcimus. Ibi tanto ſe ſtudio in philoſophiam incubuiſſe ſcribit[n], *vt peccare iuuenili quodam ardore videretur, et freno atque inhibitione fuerit coërcendus ita, vt velut per vim libri illi omnes e manibus et ſcripti etiam commentarii eriperentur, quos laborioſe confecerat. ex omni interpretum fece.* Id quod haud infeliciter factum eſt, cum nugis ſophiſticis animus eius ſitiens veri paſceretur. In eloquentiae ſtudium autem tanto ardore et ingenii praeſtantia incubuit, vt haud malo ſucceſſu, Ciceronis eloquentiam imitaretur: eiusque ſpecimen in orationibus iuuenilibus daret. Quam tamen et animo mutatus, et Taciti atque Senecae lectione, quam vehementer vrgebat, inſtigatus poſtea deſeruit, et breuem illam, conciſam, acutamque dicendi rationem ſibi formauit, quae licet ingenii amoeniſſimi et feliciter audacis foetus videri queat, attamen a veterum ſcribendi modo, ſobrio et iuſto multis modis abiit. Qua re in Scioppii et Henrici Stephani reprehenſionem incurrit, valde indignantium maſculam eloquentiam eum corrupiſſe[o]. Id quod longe iuſtiori κακοζηλίας culpa illis obiectum eſt, qui ſtilum Lipſianum imitati, a vera dicendi ratione mire deflexerunt[p]. De qua re tamen hic plura dicere nihil attinet, ſufficit hic adduxiſſe ſanam illuſtris HVETII[q] cenſuram, iudicantis: „Interciſum illum ſermonem, et vibrantes ſententias indoctorum adole„ſcentium, vel imperitae forte multitudinis approbationem commouere „poſſe, ſanis vero auribus et verae ac Tullianae eloquentiae vſu ſubactis „placere non poſſe.“ Non ſubſtitit tamen in verbis inſatiabili diſcendi deſiderio flagrans Lipſii animus, ſed cum pectus ſatiare philoſophia cuperet, et Scholaſticae tricae illud non explerent, ad moralem et ciuilem eius partem conuerſus a veteribus diſcere ſategit, quod a recentioribus haurire non poſſet. Legit itaque diligenti attentione Epictetum et Senecam propter doctrinam moralem, et Tacitum propter ciuilem prudentiam. Quem amorem quoque in hos ſcriptores, quoad viuebat non depoſuit. Hac vero re excitatus eſt ad cognoſcendas antiquitates et accuratius exquirendum ſtudium

m) Cent. I. Miſc. ep. 94. conf. qui vtilia nonnulla admiſcet monita BAILLET. de Pueris praecocibus p. 184.

n) Praef. de Conſt.

o) Vid. ipſe LIPSIVS Cent. II. ad Belgas ep. 87 Cent. III. ep. 82. Aliorum iudicia vide apud Thom. POPE-BLOVNT. Cenſ. cel. Auct. p. 840. TEISSIER. l. c. BAYLE l. c. not. M. MORHOF Polyhiſt. T. I. L. I. c. 24. §. 63 p. 298.

p) Conf. praeter laudatos CLERICVS Bibl. ſel. T. I. p. 316. IAC. THOMASIVS Praef. ad Manutii Epiſtolas.

q) De clar. Interpret. p. 282.

dium criticum, colendasque humanitatis diſciplinas, ſine quibus praeſidiis veteres libri intelligi haud poſſunt. Totus autem deuotione flagrans patribus Societatis Ieſu aggregari voluit; quod cum parentibus diſplicuiſſet, eum ſedecim annos natum Louanium transtulerunt. Ibi et veteris literaturae et iurisprudentiae ſtudiis ſe totum mancipauit, duce in illis Cornelio Valerio, viro humaniorum literarum peritiſſimo [r], ſub quo praeceptore in his ſtudiis cum Lipſio militiam literariam ingreſſi ſunt Martinus Delrius, Victor Giſelinus, Ianus Lernutius, Andreas Schottus haud vulgaria poſtea in republica literaria nomina, quibus ex aſſe amicis Lipſius tum vſus eſt. Eo tempore patrem et breui poſt matrem quoque amiſit relicto exiguo, quod pater valde attriuerat, patrimonio. Quod coëgit Lipſium ad animi diuitias, quas largas a natura acceperat, reſpicere, eisque augendis et amplificandis omnem ſuam induſtriam tribuere. Quam viam ingreſſus ita impiger cucurrit, vt anno cIↃDLXVII *Variarum lectionum* libros, nouendecim annorum iuuenis edere poſſet, quo libro fundamentum eum gloriae illius ieciſſe, ad quam poſtea conſcendit recte obſeruatum Hadr. Bailleto [s]. Hunc cum inſcripſiſſet Antonio Perenotto cardinali Granuellano, occaſio illi inde enata eſt tanto viro innoteſcendi. Qui Lipſium in Italico itinere Romam delatum omnibus humanitatis officiis proſecutus eſt, adituque in ſuam domum parato, auctor illi et hortator ad proſequenda alacriter ſtudia extitit; tandem eum ſibi a Latinis epiſtolis eſſe iuſſit. Quo munere cum non magnopere labore diſtineretur, otium nactus eſt, inſatiabile deſiderium, quo antiquitatem noſcere ardebat, explendi, et animi theſauros pulchre amplificandi. Nam et lapides veteres et exeſa vetuſtate monumenta curioſo perluſtrabat oculo, et rudera collapſa diligenter perreptabat, et aditu parato ad bibliothecam Vaticanam ope patroni ex hoc animorum ἰατρείῳ magnas eruditionis acceſſiones faciebat. Quin ex virorum quoque eruditione ſummorum, Pauli Manutii, Fuluii Vrſini, Latini Latinii, Hieronymi Mercurialis, M. Antonii Mureti conſuetudine plurimum alimentorum doctrinae ſibi comparabat. Quae vero ad excolendos ingenii fundos ampliſſime illi profuerat Italia, plurimum eius moribus obfuit, animumque corrupit. Redux enim cum eruditionis elegantia vitae licentiam Louanium attulit, et quas diligere iam tunc coeperat Epicteti praecepta vita non expreſſit, ſed ſine parente, ſine tutore, qui monitorem illi ſe praeberet, totum ſe voluptatibus tradidit, ſodalitiis, ludis, aliisque ineptientis iuuentutis erroribus tempus fefellit. Neque tamen diu ita oberrare eum paſſa eſt diuina prouidentia. Delatus enim ad Carolum Cangium, canonicum Leodienſem, eius colloquiis languens ad virtutum cultum vehementer accenſus eſt animo, eiusque amicitia Lipſio plurimum ad declinandas voluptatis ſemitas profuit. Erat is, teſte Avb. Mirae-

r) Vid. Avb. Miraei Elogia Belgarum p. 153. s) l. c.

Miraeo[t], non modo ſummus aeui ſui Criticus, et veterem literaturam omnem animo complectebatur ſuo, ſed et virtutis erat cultor, qui poſthabito tumultu hominum, inter libros latebat, aut hortorum ſe ſepibus claudebat, cum florum et hortorum cultura impenſe delectaretur. Praeterea vir fuit omnino prudens et humanus, et quo radii ſolis meliorem nullum illuxere alterum. Huic cum in Eburonum vrbe[u] innotuiſſet, is vt ipſe narrat Lipſius[z], eum hoſpitio excepit, et vtili quoque ſermonum maxime ſalutarium genere emendauit, oculosque aperuit deterſa vulgarium opinionum nube, viam oſtendens, qua ſine ambage ad ſapientiae templa peruenire poſſit, nempe emendato et ad tranquillum conſtantemque ſtatum perducto animo. Quae omnia latius exſequitur, et qua ratione de conſtantia philoſophandi ſibi inde anſa data ſit, in tractationis *de Conſtantia prooemio*, explicat. Qua medicina animi reſtitutus, tumultusque bellicos, et deflectendi a recta via occaſiones euitaturus peregrinationem in aulam Caeſaris Viennam ſuſcepit, prius Dola Sequanorum luſtrata, in qua parum abfuit, quin febri perderetur. Reconciliatus tamen cum valetudine Viennam perrexit, ibique Augerium Busbequium, Ioannem Sambucum, Ioannem Cratonem, Stephanum Pighium viros celeberrimos et eruditiſſimos amicos nactus eſt. Noluit tamen, quod illi praeoptabant munere aliquo detineri illisque terris alligari, ſed patriam meditatus iter, Bohemiae, Saxoniae et Thuringiae regiones iniit. Ibi cum audiret acerbiſſimis bellorum fluctibus Belgium concuti, patrimonium valde militari furore afflictum eſſe, nec tutum eſſe in patriam reditum, Ienae Thuringiae oppido, Muſarum domicilio celeberrimo haerere aliquantiſper ſtatuit. Vbi cum praeclara eruditione valde commendaretur, profeſſoris munus ſuſcepit, fidei profeſſione ea facta, quae inter A. C. inuariatae addictos ibi viget. Quod licet ſtudioſe celauerit Lipſius, ipſe tamen hanc ſpartam negare non potuit[a], nec Miraevs eius biographus inficiatus, Erythraevs autem, candide faſſus eſt, *integumentis diſſimulationis eum re neceſſaria cogente tectum fuiſſe.* Id quod notante Crenio[b], Lipſio aliquando „coram exprobrauit Conradus Schluſſelburgius, qui, vbi narraſſet „Lipſium „olim collegam ſuum et profeſſorem oratoriae facultatis in vniuerſitate „Ienenſi, magnum amatorem Lutheranae religionis egiſſe, et iureiurando „confirmauiſſe, ſe doctrinam Lutheri vt vnam, aeternam & diuinam veri„tatem agnoſcere, Romanique antichriſti idololatriam & blaſphemiam da„mnare, *his ſubiungit*, ſe Antuerpia reducem cum Leidae illum inuiſisſet, „et ex illo quaereret, qui rationem reddere posſet defectionis ſuae a vera „religione, reſpondisſe, ſe Chriſtum non abnegauisſe, nec deſeruisſe, nul„lam enim et omnem religionem ſibi pari pasſu ambulare." Quae ſi vera ſunt, vt ad conſcientiae et teſtis fidem prouocat Schlusſelburgius, ſatis docent, vbi etiam conceſſerimus, haec non de Chriſtiana religione vniuerſa,

t) l. c. p. 162.
u) Leodii.
z) Initio libri de Conſtantia.

a) Vid. Inſtit. Epiſt. c. ult.
b) Animaduerſ. philol. P. VII. p. 54. 55.

uerſa, ſed de ſectis coetibusue intellexiſse Lipſium, quibus Chriſtiani inter ſe diſſident, philoſophiae praeceptis eum ad eleuandam religionis auctoritatem abuſum, ſimulationis et diſſimulationis egregium fuiſse artificem, indignumque ſtoica ſeueritate et ſanctitate facinus admiſiſse. Verum de his plura dare nec loci huius eſt, nec paginae. Suppeditabunt ea viri docti, qui paſſim de religione Lipſii diſputarunt [c]. Sane neceſſitate coactum religionis profeſſionem, cui Lutheri ſequaces adhaerent, feciſſe, mutatio poſt annum & quod excurrit, ſecuta ſatis prodidit. Relicto enim munere, quod orationibus & diſputatione memorabile fecerat [d], Coloniam abiit, vxoremque duxit Annam Calſtriam, patricia Louanii familia genitam, quam et ſuperſtitione et morum moroſitate marito fuiſſe grauem, annalium literariorum ſcriptores referunt [e]. Ipſe concorditer ſe vixiſſe ait, licet prodiderit, habere ſe coniugium ſuum pro naſſa, qua fatali Deorum decreto cuſtodiatur. Liberos autem cum ea non genuit. Coloniae nouem menſes cum ſubſiſteret, *Antiquas Lectiones* conſcripſit, quibus veterum auctorum, & potiſſimum Plauti locis multis deſperatis medicinam attulit [f]. In ea quoque mora Tacitum primo correxit, et annotationibus ſuis inſtruxit. Inde in Iſcanum ſuum commigrauit, ruris ſilentia vrbium tumultibus praeferens, ratus, eo in loco tranquille ſe viuere, ſolisque libris legendis ſcribendisque immorari, et cum Muſis congredi poſſe. Verum haec ſpes eum fefellit. Cum enim infeſtum rus feciſſet armorum ſtrepitus, Louanium ſecedere, et ſecuritatem quieti praeferre coactus eſt. Quo loco ut in ciuitate conſpicuus eſſet, vtilisque reipublicae appareret, amicorum conſiliis monitus, legum notitiae paulo accuratius diligentiusque ſe tradidit, accepta quoque anno cIↃIↃLXXVI iuris doctoris dignitate tituloque. Neque tamen vel foro ſeruire, vel rempublicam procurare ſtudiorum, quae ſupra modum diligebat, conditio paſſa eſt: contentusque et voce et calamo quibuscunque poſſet, prodeſſe, nullius ſeruitutem ſubire voluit: ratus melius ſe toti reipublicae eruditae, quam vni ciuitati inſeruire poſſe. Diſcipulis itaque leges regias et decemuirales interpretatus eſt, vt et Liuii quaedam, et *Epiſtolicas Quaeſtiones* edidit. Quae cum in portu tranquillo ageret, ex improuiſo coorta tempeſtas, quae Belgium miſere conquaſſauit, et cuncta caede, ſanguine, rapinis, incendiis miſcuit, Lipſium velut fractam ventis carinam adeo iactauit, vt ſine certis ſedibus diſcurreret. Tandem anno cIↃIↃLXXIX a Belgii confoederati ſtatibus receptus et Lugdunenſi apud Batauos academiae publicus doctor datus eſt, quod munus cum inter Proteſtantes ſuſceperit, nouam dedit occaſionem, eum inconſtantiae in religione accuſandi, ſtrenue hanc culpam depellentibus ab eo amicis. In quam hoc loco inquirere, quia res a noſtrae tractationis inſtituto aliena eſt,

 non

c) BAYLE l. c. not. A. et quos laudat SAGITTARIVS in Lipſio Proteo.

d) Cal. Mart. 1574. clam ſe ſubduxiſſe refert HADR. BAYERVS in Syllabo Rectorum et Profeſſorum Ienenſium, p. 987. conf. ZEVMERI Vitae Profeſſ. Ienenſ. p. 24.

e) Vid. PATIN Lettres T. II. Lettr. 294. p. 565. BAYLE l. c. not. F. et quos laudat.

f) Cent. ad Germ. ep. 72. p. 705.

non licet: lectǒr quoque eius academiae mores et conſuetudinem edoctus facile intelliget, quibus partibus ſe addictum eſſe ſimulauerit. Hunc in locum velut in tutum portum euaſiſſe tum ſibi videbatur Lipſius: cum enim magna eius eſſet in literis gloria, et praeclare de rebus ad antiquitatem ſpectantibus ad iuuenes diſſereret, libris autem eruditiſſimis facem omni literaturae veteri praeferret ampliſſimam, carus factus eſt non modo iuuentuti literarum ſtudia in iſto Athenaeo ſectanti, ſed et ipſis academiae patribus, et ſummis viris, in quorum tutela tum erat celeberrimum gymnaſium. Verum ne hoc quoque loco, vbi tredecim annos humanitatis diſciplinas publico ſtipendio conductus docuit, halcyonia diu durauerunt, ipſo Lipſio materiam fortunae ſubminiſtrante, vt in illum ſaeuiret. Nempe cum politicam diſciplinam et voce et ſcripto tradidiſſet, eius generis principia iuuentuti commendauit, quae in Belgio foederato nuper demum in libertatem vindicato placere non poterant. Inter praecepta politica enim, quae libro quoque conſignauerat, de religione in imperio fouenda diſputans, in hanc ſententiam conceſſit. *Vnam religionem in vno regno ſeruandam eſſe*, cumque porro quaereret, vtrum ferendi diſſentientes, an puniendi ſint? diſtinctione facta inter eos, qui et ipſi male de Deo receptisque ſacris ſentiunt, atque alios ad ſentiendum impellunt, et inter illos, qui pariter male ſentiunt ſed ſibi; reſpondit, *illos puniendos eſſe; melius enim eſſe, vt pereat vnus, quam vt pereat vnitas, nec clementiae locum hic eſſe, ſed vrendum, ſecandum, ut membrorum potius aliquod quam totum corpus intereat* [g]. Dici non poteſt, quantam verba haec inuidiam Lipſio concitauerint, adeo vt in notis poſtea additis ad iſta verba: vre, ſeca adſcriberet: *O verba nata in turbas! periiſſent illa et calamus, cum haec ſcripſi.* Nempe aperte fauere Hiſpanorum crudelitati videbatur Lipſius, obtentu religionis incredibili ſaeuitia in diſſentientes graſſanti. Intolerabilia haec videbantur in profeſſore in ea academia viuente, cuius proceres pro conſcientiae animorumque libertate cuncta mouiſſent tolerauiſſentque. Signum itaque contra Lipſium ſuſtulit Theodorus Volcardus Coornhaert, Harlemenſi reipublicae a ſecretis epiſtolis, vir acer et acerbus et ſuis potiſſimum opinionibus, quodam fanaticiſmo incruſtatis vehementer indulgens, eo quod nulla ex receptis religionum formulis illi placebat: Vnde multae illi lites exortae ſunt, in annalibus eccleſiaſticis enarrandae [h]. Huic cum infanda Lipſii ſententia perhorreſcenda videretur, edito *Proceſſu contra haereticidium*, itemque *Quaeſtione conſcientiaria* dicam illi ſcripſit grauiſſimam. Defendit ſua et commode magis explicuit Lipſius peculiari tractatione *de Vna Religione*, vbi ſe illa de vera religione intelligere declarabat. Verum ne ſic quoque mitigari poterant exacerbati

in

g) Politic. L. IV. c. 3.

h) Memoria viri huius in recentiori eccleſiae hiſtoria notatu digna eſt, ob ſingulares, quas fouit, et contra miniſtros eccleſiarum Batauarum defendit hypotheſes, quas enarratas habes apud G. ARNOLDVM Hiſt. eccl. T. II. p. 59. quocum conferendi P. BAYLE Dict. T. III. art. Kornhaert. p. 13. ſeqq. HORNBECK Summa controuerſ. L. VI. p. m. 420. COLOMIES Melange de Lit. Opp. p. 831.

in Lipſium animi, ſuſpectum de vera circa Proteſtantium dogmata ſententia, eo quod ſtatuiſſet, *domi quieſcentem et ſilentem quemuis eſſe poſſe, licet aliud prae ſe ferret in publica religione.* Tanta enim acie aggreſſus eſt Lipſium Koornhaertius edita *Defenſione Proceſſus de non occidendis haereticis contra tria capita libri quarti Politicorum Lipſii*, vt fugam meditari coactus, quo ſe verteret, neſciret. Sedata tamen procerum prouidentia iſta tempeſtas eſt, cum ob eruditionis gloriam parcendum Lipſio eſſet: qui tamen ab eo tempore Batauis diffidere coepit, adeoque, cum emendatis nonnullis duriuſculis ſuſpicionem tamen non tolli videret, de mutando loco cogitare coepit. Sunt quoque, qui tradant [i], mulierem Lipſii ſuperſtitioſam et imperioſam tamdiu moleſtam viro fuiſſe, donec de loco et religione mutanda conſilium coepiſſet. Maxime vero pollicitationes Ieſuitarum ambitioſum Lipſii animum permouiſſe videntur, vt cum nullam ſectam et omnem ſectam aequali loco haberet, tandem ad priſtinam fidei teſſeram reuerteretur, quam ſe clam ſeruauiſſe poſtea videri voluit. Nec a veri ſimilitudine diſcedit, quod GROTIVS [k] obſeruat, metum quoque publicum praeter priuatam iniuriam ad mutandas partes eum impuliſſe. Timidus enim erat, et foederatorum viribus diffidebat, metuens ne inferiores illorum partes eſſent, ſibique hac ratione Hiſpanorum victoria male eueniret. Dolo itaque, bono et pio, ſi SWEERTIO [l] credendum, clam inde ac furtim, teſte ERYTHRAEO [m] ſe ſubduxit. Simulato enim hepatario morbo ad Spadae aquas ſalutares iter ſuſcipiens, Leodii Spadaeque per biennium fere haeſit, et ad Colonienſes digreſſus a Ieſuitis in gremium Romanae eccleſiae receptus eſt, eam tamen mutationem clam aliquandiu habuit. Ita ad ſocietatis obſequium totus praeparatus ab eorum nutibus totus pependit, et imprimis Leonardum Leſſium et Delrium auctores rerum ſuarum habuit. Facileque SCALIGERO [n] credimus, aſſeueranti, libellos eum de Virgine deipara Sichemenſi et Hallenſi, Societatis iuſſu ſcripſiſſe, vt illis ſe probaret, et hac ratione commendationem eorum mereretur. Qui cum valde potentes in aulis eſſe ſoleant, paſſim Lipſius eorum laudibus viris principibus traditus, in academiam Ingolſtadienſem, Salisburgenſem, Herbipolenſem, Piſanam, Patauinam, Romam quoque et in Galliam expetitus eſt. Quamuis vix credibile putet SCALIGER [o], eum MCC aureorum ſtipendio Patauium vocatum, pingue munus recuſaſſe, quemadmodum vero ſimile vix eſt, eum ad curandam Henrici IV bibliothecam fuiſſe deſignatum, praelatum autem eſſe illi Scaligerum. Sed Lipſius, cum patriam omnibus praeferret, reliquis vocationibus neglectis a Brabantiae ſtatibus anno MDXCII ad obeundum profeſſoris munus in ſcholam Louanienſem vocari ſe paſſus eſt [p]. Quam ſpartam et viua

i) SCALIGER L. II. epiſt. 120. apud TEISSIER l. c. p. 528.
k) Hiſtor. Belg. L. V. p. 378.
l) loc. cit.
m) loc. cit. pag. 5.
n) Lib. II. ep. 106.
o) Scaligerana ſecunda p. m. 142.
p) Vid. TEISSIER p. 535.

voce et libris eruditiſſimis, quibus hiſtoriam et literaturam veterem illuſtrauit, ab eo tempore egregie ornauit, tantaque inde opinio de eo ſecuta eſt, vt cum anno MDXCIX Albertus archidux Auſtriae et Iſabella Clara Eugenia Louanii inaugurarentur, et Athenaeum Louanienſe inuiſentes Lipſium aliquid ſubitaneum dicere iuberent, ille autem ex SENECA *de Clementia* pulcherrime diſſereret [q], multa eum principes gratia complecterentur, et ita in aula regis commendarent, vt ſtipendio DCCC aureorum, quod ei ſtatus Brabantiae ſoluebant, M aureorum ſumma ei ſingulis annis a rege Hiſpaniarum adiiceretur. Qua in aula cum plurimum valeret eius eruditio tandem regi a conſiliis et hiſtoria ſcribenda eſſe iuſſus, et a profeſſorio munere liberatus eſt. Nunquam tamen aut conſilia dare politica aut rebus ciuilibus immiſcere ſe auſus eſt, homo priuatus et cum libris atque veterum imprimis ſcriptis magis conuerſatus, quam res ciuiles et publicas rationes recentioris aetatis edoctus. Vt vero hanc, quam in aula Hiſpanica commendatione Societatis ſibi parauerat, beneuolentiam tueretur, religionem quoque et pietatem ſingularem publice demonſtrare ſategit, et ſe ex animo eccleſiae Romanae addictum eſſe probare voluit, conſcriptis *Laudibus diuae Virginis Halenſis* et *diuae Sichemienſis* ſiue *Aſpricollenſis*, qui vltimi Lipſii foetus fuere. Valde extollunt hanc eius pietatem in diuam virginem Miraeus, Sweertius et huius generis alii, culpauerunt autem animum leuem, et ex religionis publicae neglectu ad hanc ſuperſtitionem tranſilientem, plerique viri docti, acriter autem ſcripta iſta, Lipſiano ingenio et eruditione indigna reprehenderunt DENAISIVS [r] et THOMSONVS [s]. Dabimus ex Italia teſtem ERYTHRAEVM [t], ita de his eius ſcriptiunculis et anathematis, quae miraculoſis iſtis imaginibus dedicauerat, ſcribentem: „Sed totius ſcribendi curſus quaſi meta fuit Lipſio, Deiparae virginis Sichemenſis et Hallenſis res nouae atque admirabiles; cui virgini Hallenſi, moriens lacernam ſuam pelliceam teſtamento legauit: in quo non potuit, quin facetorum hominum vrbanitatem incurreret; qui quidem ridicule, ſed non admodum religioſe, ideo lacernam pelliceam Virgini illi relictam aiebant, quod eius miracula, quae tantopere in coelum laudibus efferebat, frigerent ad populum". Idem de penna argentea, quam diuae Virgini ſuſpendit iudicauit auctor epigrammatis, quem Scaligerum fuiſſe notum eſt:

Poſt opus explicitum, quod tot miracula narrat,
Pennam Lipſiades hanc tibi, Virgo, dicat.
Non potuit leuius penna tibi Virgo, dicare,
Ni forte eſt leuius, quod tibi ſcripſit opus.

Qui

q) Prodiit haec lectio poſtea, eo, quo habita eſt, tenore adiuncto PLINII Panegyrico in Traianum.

r) In libro de idolo Halenſi.

s) De idolo Aſpricollenſi.

t) loc. cit. pag. 6.

Qui luſus adeo noſtra aetate viris emunctae naris non diſplicuit, vt in amoeniſſimis *Collectaneis dictorum acutorum* AEGIDII MENAGII [u] quoque compareret, hosque verſus Graecos quoque redderet Cel. MONETA [x]. Certe iudicii laudem et acuminis gloriam in eo ſcripto deſiderarunt etiam Lipſianae doctrinae admiratores [y]. Tandem corpus longa valetudine domeſtica fere exhauſtum, deſtillantis cerebri fluxionibus ineunte vere anni MDCVI conſumtum eſt, et diſparente colore, calore, viribusque, exſpirauit Lipſius X Cal. April. natus annos LVIII, menſes V. Bibliothecam non tam numero quam praeſtantia delectuque librorum optimorum ſpectabilem ſcripta item ſua Guilelmo Greuio Bruxellenſi, e ſorore nepoti legauit, et cum XIII annorum adoleſcens eſſet, apud Ioannem Wowerium contubernalem, donec adultior ipſe ea frui poſſet, deponi curauit. Humanitatis exuuiae depoſitae in Franciſcanorum aede ſacra, ad D. Virginis aram, vt quam viuus coluerat, mortuus quoque honorare videretur. Ingenium obtigit Lipſio magnum, viuidum, et ad elegantiam literarum factum, omniumque artium capax, praeter muſicam quam, vt ipſe fatetur [z], aſpernabatur. Iudicium ſatis acutum, limatum, penetrans, vbi praeiudicia non obſtarent. Quibus et imprimis rationibus eius domeſticis adſcribendum eſt, quod iudicii laudem negligere, quam ineptis frigidisque ſcriptionibus mancipium ſe monachorum nonnullorum paulo ante finem vitae non demonſtrare maluerit. Reliqua enim iudicandi acrimonia, quicquid etiam videatur SCALIGERO [a], non deſtituuntur. In dicendo autem quamuis ſtricta illa et arguta breuitas, plerisque diſpliceret, laudandum tamen eſt, quod tenebras vitauerit, ſatisque perſpicue ſcripſerit. Suntque illi dictioni Lipſianae ſuae Veneres, quae lectorem trahunt, et inuitant; et vel aculeum relinquunt, vel mel in legentis animo [b]. Quae laudari ſuo modo vel excuſari tamen in Lipſio poſſunt, imitanda autem proponi non debent, multosque in deuia deduxerunt. Singulare autem eſt, quod de vi memoriae, qua fruebatur Lipſius, narrat ERYTHRAEVS [c], cum eſſet apud quendam principem virum, ac die quodam iniiceretur mentio de Tacito, gloriantem Lipſium dixiſſe, ſe illud aureum volumen adeo memoria comprehenſum habere, vt nihil ex ea vnquam exciderit, ſtatuendumque eſſe aliquem cum pugione, qui iugulum petat, ſi vnum verbum peccauerit. Hac memoriae fidelitate adiutus, cum lectione gauderet vaſta et exercitata in ſcriptis veterum, mirum haud eſt, magnam eum ſibi comparauiſſe artis criticae, antiquitatum, totiusque literaturae veteris cognitionem, et inter primaria ingenia ſeculi XVI eſſe numeratum [d]. Laudant etiam, qui eo viuo vſi ſunt, morum modeſtiam, in ſermone, cultu, geſtu

u) T. II. p. 382. x) T. IV. p. 136.

y) Conf. PATIN Lettres T. I. Let. 26.

z) Cent. III. Epiſt. miſc. 87. Similia de Malherbio et Menagio narrantur. vid. Menagiana T. III. p. 187.

a) Scaligerana ſec. p. 143.

b) Faſſus id eſt Heinſius. Vid. MORHOF. Polyhiſt. T. I. L. I. c. 24. §. 65. p. 299.

c) loc. cit.

d) Videnda elogia doctorum apud TH. POPE-BLOVNT. Cenſ. Cel. auct. p. 840. MIRAEVM Elog. Belgar. p. 134. MAGIR. Eponymol. Crit. p. 518. BAILLET. Iugemens T. II. P. II. p. 306. TEISSIER l. c. FABRICIVM l. c.

geſtu adeo modicam, vt qui eum audituri aduenisſent, Lipſium fama magnum ſe videre vix crederent. Praeterea facilis erat et humanus, et binas fere horas a prandio adoleſcentibus ſtudioſis concedebat, qui eum conuenirent, exteris autem ſemper patentes erant eius ianuae. Tacemus, quae de pietate eius cultuque D. Mariae ſupra modum ingenti iactant eius biographi Miraeus et Sweertius. Inde factum, vt per omnem fere Europam ſummorum in republica literaria virorum laudes conſequeretur. Sunt tamen, quae in eo non praeter rem culpauere viri docti. Et imprimis merito plerisque diſplicuit, quod publicam religionis profesſionem ſecundum vtilitatem magis quam conſcientiam ſibi effinxerit, et a leuitate animi, quam Vertumni inſtar in iuuentute demonſtrauit in virili aetate ad anilem ſuperſtitionem tranſierit; vnde factum, vt peſſime audiret; religio et pietas Lipſiana. Ideo viſus [e] in re theologica aut quocunque modo ad religionem pertinente lubricus, anceps, vagus, in omnes formas mutabilis, qui modo aliquid largiri, modo adimere rurſum cupiat, id quod neceſſe eſt accidere homini vera religione ſerio nunquam imbuto, ſacrarumque literarum penitus experti. Quod iudicium non illubens ſubſcribet, quisquis *caput quartum et quintum libri quarti Politicorum* attente legerit [f]. Recte quoque in eo reprehenditur immenſa ambitio, quae vitae variis mutationibus et calamitatibus iactatae regula fuit et principium, ac eum haud raro in praeceps egit. Hinc iactantia illa, quam paſſim in ſcriptis, praeſertim in praefationibus prodit, quamque in epigrammate, quo pennam D. Virgini dedicauit, tam inepte oſtentauit, vt nil ſupra. Quis enim in philoſophiae Stoicae ſectatore hanc ferat inſcriptionem?

Hanc Diua, pennam, interpretem mentis meae
Per alta ſpatia quae voluit aetheris
Per ima quae volauit et terrae et maris:
Scientiae, prudentiae, ſapientiae
Operata ſemper, auſa quae conſtantiam
Deſcribere et vulgare quae ciuilia,
Quae militaria atque poliorcetica
Quae, Roma, magnitudinem adſtruxit, tuam:
Variaque luce ſcripta priſci ſeculi
Affecit et perfudit, hanc pennam tibi
Nunc diua merito conſacraui Lipſius &c.

Quae iactantia eo magis eſt ingloria, quo magis alienis plumis ſe ornaſſe deprehenſus eſt Lipſius, et plagii crimen ei non praeter rem haud ſemel obiectum eſt [g]. Quamuis autem vbique Graecas voces et ſententias cre-

e) HENR. BOECLER. diſſ. de Politic. Lipſ. p. 55. et T. III. Diſſ. acad. p. 352 ſeqq.

f) Conf. BAYLE l.c. Scaligerana l.c. ARNOLD. l.c. P. II. L. 17. c. 1. §. 4. p. 450.

g) Scaligerana l. c. THOMASIVS de Plagio lit. n. 487 ſeqq. p. 217 ſeqq. CRENIVS de Furibus librar. Animad. phil. P. IV. COLOMESIVS Gall. Orient. p. 131.

creparet, obſeruatum tamen viris doctis [h], ſatis ieiunam eius linguae fuiſſe in Lipſio notitiam, et magnum quem ſibi in antiquitatibus Latii acquiſiuerat apparatum eruditionis non condigna ratione ſequentem. Reprehenſus etiam a nonnullis eſt [i], nimius catellorum florumque amor, in quem ſumtus quoque fecit haud exiguos. Plurima ſcripſit vir doctiſſimus et ſupra modum diligens, quae tamen pleraque cum vel veteres auctores emendent, vel rituum antiquorum morumque vetuſtorum hiſtoriam exponant, vel hiſtoriam veteris aeui explanent, alio loco enarranda ſunt [k]. Aliquot voluminibus comprehenſa prodiere Antuerpiae an. MDCXXXVI. Nobis illi modo ingenii Lipſiani foetus enarrandi ſunt, quibus veteris Stoae philoſophiam reſuſcitare, et ſeuerius atque ſucculentius ſapientiae genus, quam quod exhibet philoſophia Scholaſtica reſtituere voluit. Nempe vt ſupra iam ex parte narratum, cum communibus patriae procellis iactaretur Lipſius, nec ſatiaret placaretque animum ſophiſtica illa ars, quam philoſophiae nomine in ſcholis didicerat, videret autem fruſtra in tanta fortunae tempeſtate, quae pleroſque eo tempore miſere concutiebat, portum tranquillitatis quaeri, niſi animus ab affectuum tumultu liberatus, ad veram fortitudinem iis bonis nixam duceretur, quae eripi a fortuna non poſſunt: ad alios fontes diuertere, et meliores praeceptores quaerere coepit. Legerat autem ante omnes veteres diligentiſſime Tacitum et Senecam, quorum ille virtutis Stoicae exempla nonnulla depingit valde illuſtria, et a nulla fortunae ſaeuitia expugnata; hic praeceptis ex Porticu petitis formare animum et inſtruere contendit. His ducibus in Stoicae philoſophiae amplexus ruit, et Virtutis Stoicae atque ſanctiſſimae ſectae admiratione captus, hanc ſibi in philoſophia viam elegit, et de conſtantia in aduerſis ſeruanda philoſophari, Stoica tamen praecepta Chriſtianis attemperare ſtuduit. Quod facili quoque fauenteque Minerua executus eſt, vnde G. NAVDAEI [l] iudicium: *Lipſium in libello de Conſtantia tanquam in Darii ſcrinio, res ipſas quas habebat pretioſiſſimas, elegantiam videlicet, et omnes ingenii ſui ac iudicii gemmas artificioſe concluſiſſe.* Diſplicuit tamen plerisque doctrina de fato, quam *libri primi capite decimo ſeptimo et ſequentibus* fuſe explicuit. Quamuis enim haud indiligenter fatum hoc ſuum a Stoico diſtingueret, et qua ratione nec in libertatem voluntatis, nec in Dei ſanctitatem atque bonitatem peccet et iniurium ſit, multis oſtenderet, impedire tamen non potuit, quin a multis eam ob rem notaretur. Quod praeuidit, ideoque veniam Lectoris exorauit, ſicubi forte lapſus eſſet, cum locos illos altiores ſcanderet de proui-

h) CASAVBON. ep. 21. apud BLOVNT. l. c. HVETIVS de Clar. interpr. P. II. p. 287. TEISSIER. l. c. p. 538.

i) MIRAEVS l. c. TEISSIER p. 530. LIPS. Cent. I. ad Belg. ep. 44.

k) Catalogum exhibent MIRAEVS, SWEERTIVS, ADAMVS, TEISSIER. VALER. ANDREAS in notiſſimis libris.

l) In Bibliographia politica p. m. 24. Conf. quae affert TEISSIER l. c. p. 530. 543. et Cel. STOLLIVS Hiſt. lit. P. II. c. 1. p. 689. vbi duae quoque verſiones Germanicae memorantur.

prouidentia, iuſtitia, fato. Nec negari poteſt, Lipſium Stoicis notionibus impeditum claram et diſtinctam ſibi fati definitionem non finxiſſe, eo quod Stoica emendare, et ad ſenſum Chriſtianum traducere vellet, quod tamen fieri non poteſt, niſi ipſum tollas fatum Stoicum. Quod non recte agnouit Lipſius, et decipi ſe paſſus eſt a magniloquentia Stoica et ſimulatione ſaniorum verborum, vt crederet, Germanos verosque Stoicos aperta fronte nunquam talia, qualia Chryſippus, fuiſſe profeſſos, et ſi improuidi quid in huiusmodi dictis inſit, nihil tamen ineſſe impii. Quam cantilenam in diſſertationibus de phyſiologia Stoica, vbi cuncta accuratius exponere conatus eſt, repetiit. Quae omnia tamen quam falſa ſint, et a vera Stoicorum mente abeant, *Tomo primo* adeo luculenter, niſi fallimur, oſtendimus, vt ea hoc loco repetere non ſit neceſſarium. Louanium delatus, quam texere coeperat telam abſoluit, et philoſophiam Stoicam omnem tum in *Manuductione ad philoſophiam Stoicam* tum in *Diſſertationibus de phyſiologia Stoica*, quibus tertiam *de Morali doctrina* addere volebat, morte tamen praeuentus, non edidit, complexus eſt. De quibus eius libris, quos introductionis loco in Senecae ſcripta vulgauerat, cum *Tomo primo* noſtram iam expoſuerimus ſententiam, eo lectorem ablegamus [m]. Ita via praeparata ipſam Senecae operum editionem breuibus at vtiliſſimis annotationibus curauit, quam *Tomo* quoque *ſecundo* iam enarrauimus. Quo ex labore haud exiguam eruditionis famam merito retulit, omnium enim optime de hoc philoſopho eiusque ſcriptis meruit. Nec deneganda Lipſio laus iſta eſt, omnium eum praeclariſſime in explicandis philoſophiae Stoicae praeceptis ſua aetate fuiſſe verſatum, eamque Porticus placitis lucem accendiſſe, qualem nemo forte poſt eam extinctam attulit: ſic vt carere Lipſianis his foetibus nemo poſſit, qui triſtes hos philoſophos accurate noſcere cupiuerit. Quin hoc quoque fatendum, vidiſſe eum et depoſuiſſe nonnulla praeiudicia, quae hiſtoriam huius ſectae totiusque philoſophiae veteris valde commaculauerant. Aſt cum hanc ex omni antiquitate ſectam omnium tutiſſime ſequendam eſſe ad veram ſapientiam adipiſcendam ſtatueret, et nimia prudentiae opinione de ea occupatus ad eam accederet, fieri aliter non potuit, quin multa ſana putaret, quae in ipſis fundamentis morbida ſunt, et admitti non poſſunt. Et hinc plurima pro ſacris religionis Chriſtianae dogmatibus conſentaneis habuit, quae immane quantum diſtant. Quod cum viris doctis [n] paſſim obſeruatum, a nobis autem in hiſtoria philoſophiae Stoicae multoties annotatum ſit, heic prolixe probari non debet. Vna dedicatio diſſertationum de phyſiologia Stoica legenda eſt, vt intelligamus, quam grauiter aberret Lipſii de philoſophia Stoica iudicium. Rectiſſime quoque reprehenſum in eo ab H. Boeclero [o], quod Stoicorum cauillationes vocabulorum, arrogantiam et affectationem perfectionis maioris,

m) Conf. Act. phil. Vol. I. p. 747.

n) Ex multis vide Thomas. de Exuſt. mundi Stoica diſſ. XIII. p. 166. Orig. hiſt. phil. p. 6. Bvddevm Anal. hiſt. phil. c. 4. p. 256. c. 6. p. 300. Morhof. Polyhiſt. T. I. L. I. c. 4. §. 2.

o) loc. cit.

maioris, quam materia capit, non obſeruauerit, immo, quod merito addimus, imitatus ſit. Quare non ſine delectu et examine libelli vtiliſſimi adhiberi poſſunt. Eclecticum vero agere conſtituit Lipſius in *Politicorum* ſiue *ciuilis doctrinae libris ſex*, qui ad principatum maxime ſpectant, poſt primam Lugdunenſem editionem ſaepius, omnium tamen optime a Io. FREINSHEMIO [p] vulgatis. In quibus licet ad ſolum imperium et ſtatum reipublicae monarchicum reſpexerit, multa tamen monuit, quae omnino placere poſſunt et debent, vnde enatum iudicium BOECLERI, qui peculiari diſſertatione *de Politicis* I. LIPSII tractauit, *neminem accuratius naturae, rationis, diſciplinae fontes, quatenus huc pertingunt recluſiſſe Ariſtotele; nec Lipſio alium eſſe potiorem, qui in veram actionis humanae palaeſtram agendorumque penetralia hiſtoriarum ambitu concluſa rite perduceret* [q]. Sane et ordo concinnus, et delectus ſententiarum veterum, et communita ciuilis prudentiae fundamenta, et meta ſemper in oculis habita, omnino laudem merentur. Verum nec ſuis corpus elegans naeuis caret. Vt taceamus enim, frigidam eſſe religionis in eo opere curam, quod in homine, per omnem vitam in ſcriptis gentilium volutato et inſigni religionis ſimulatione vtente minime miramur, cum totum ſe in eo argumento ambiguum oſtenderit; κακοπραγμοσύνη quaedam et conſilia ſuſpecta, maxime vero arcana dominationis iniuſta recte in eo reprehenduntur, et in cauſſa fuerunt, cur liber cetera elegans et doctiſſimis atque prudentibus viris vehementer diſpliceret. In nonnullis quoque, vt ipſe ciuilem prudentiam ex libris veterum magis collegerat, quam ex vſu didicerat, ea quae actione et experientia tantum diſcuntur, ad ſubtilitatem contemplationum exigi poſſe opinatus eſt, quo pacto imaginaria cum Platone ciuitas extrui ſolet. Quae etiam de *Obſeruationibus* eius *in Tacitum* ſuo modo valent, in quibus, quod ad cetera attinet, praeſtantiſſimam doctrinam demonſtrauit. Vnde optimum hunc inter Lipſiani ingenii foetus eſſe, iudicauit Scaliger [r]. Pertinent huc quoque eius *Monita et exempla politica*: in quibus omnibus facile Lector agnoſcet Lipſium, qualem hactenus deſcripſimus.

Reſtauratores philoſophiae Stoicae alii. Gaſpar Scioppius.

§. III. Lipſii veſtigia qui legerent, et Stoicam philoſophiam recoquerent, pauci fuere, et vix vnus GASPAR SCIOPPIVS nominari poteſt, qui coeptam a Lipſio telam pertexere conſtituit, et tamen non abſoluit. Vitam famigeratiſſimi viri, et ταῖς εὐφημίαις καὶ δυσφημίαις in annalibus literariis notiſſimi, hoc loco enarrare, ab inſtituto noſtro alienum eſt, et praeterea, ob aduerſariorum obiectiones, quibus famam eius admodum conſpurcarunt, et ſtrenuam, quam illis oppoſuit, negationem, incertum, et maius atque prolixius examen poſtulat, quam hoc loco dari poteſt: praeſertim cum, critici, quam philoſophi perſonam ſuſcipere maluerit. Lectoris itaque harum rerum curioſi diligentiae relin-

 qui-

p) Arg. 1641. 12. Addita in fine BOECLERI Diſſertatio laudata de Politicis Lipſianis.

q) Conf. quae collegere REIMM. Hiſt. lit. Germ. P. V. p. 94. STOLLIVS l. c. p. 722. ARNDIVS Bibl. herald. polit. p. 86. BVDDEVS Iſagoge p. 322.

r) Scaligerana l. c.

quimus, ex libello, qui *Vitam* et *parentes Gaſparis Scioppii* ſatyrico ſale adſperſo enarrat [s], et Scioppii reſponſione, quam titulo: OPORINI GRVBINII *Amphotides Scioppianae*, emiſit in lucem, eiusque *Paedia humanarum et diuinarum literarum*, inter ſe comparatis adhibita attentione et iudicio ea ſeligere, quae ad res eius noſcendas et a falſis diſtinguendas pertinent, facem praeferente P. BAYLE [t], qui conſulendus, donec accurata et critica viri tot diuerſis doctorum virorum ſententiis famoſi hiſtoria, quam non nemo promiſit [u], prodeat. Nobis hoc loco ideo in conſpectum lectoris producendus eſt, quia ſaxum, quod Lipſius voluere coeperat, et ipſe aggredi et maiori cura ac felicitate abſoluere conſtituit. Teſte enim, auctore *Vitae Pauli Sarpii* [x], cuius quoque verba exhibet P. BAYLE, cum celeberrimo hoc libertatis Venetae aſſertore Venetiis tranſiens, collocutus multa more ſuo magnifice iactauit, de doctrina veterum Stoicorum, eorumque placita ex tenebris, quibus ſepulta iacere dicebat, ſe protracturum in lucem eſſe promittebat. Parum tamen tanto hiatu dignum praeſtitit promiſſor, infinitis animi varii, mordacis et acerbi motibus ad alios labores et arrodendos viros doctos diſtractus. Nihil enim lucem vidit [y] praeter *Elementa philoſophiae Stoicae moralis, quae in Senecam, Ciceronem, Plutarchum aliosque ſcriptores commentarii loco eſſe poſſunt* [z]. Neque in hoc libello, rarius hodie occurrente, inuenies, quod magnam in hoc argumento gloriam auctori ſuo pariat. Exigua enim et perbreuis eſt tractatio, et, quod Cel. STOLLIVS [a] apposite monuit, pars tantum maioris operis, cuius capita aliquot a LXX ad CLIII exhibet. Nec in hac ſcheda nouum quid audax attulit criticus, ſed Lipſium exſcripſit, vel, ſi honeſtiori vocabulo vtendum, in compendium miſit [b]. Parum ergo fundi philoſophia Stoica hoc labore ſibi acquiſiuit. Eleganter porro in hoc campo verſatus eſt, et Stoicam ethicam omnibus praetulit, eamque philoſophantibus viam commendauit, DANIEL HEINSIVS, cuius, pulchra extat oratio *de Philoſophia Stoica.* Verum nec a tanto, qualis ille fuit, viro quicquam lucis amplioris ad colendam hanc philoſophiam allatum eſt, et pleraque expreſſa verbis tantum elegantibus ex Lipſio, breuia quoque cuncta, et ad dicendi magis apparatum, quam ad doctrinae paediam relata, vnde parum inde promouit ſapientia Stoica. Plus ad eam illuſtrandam commendandamque attulit THOMAE GATAKERI diligentia [c], quo incertum, an quisquam recentiorum maiorem eruditionis copiam ad hoc argumentum adhibuerit. Cum enim vir doctiſſimus, omnem fere veterem literaturam animo eſſet

Daniel Heinſius.

Thomas Gatakerus.

s) Prodiit cum Confutatione fabulae Burdonum, Leidae 1609. 8.

t) Dict. T. IV. Art. Scioppius p. 172. add. REIMM. Hiſt. lit. Germ. P. V. p. 188.

u) V. C. Carolus Henricus Langius.

x) pag. 191.

y) In cauſſam eius rei inquirit REIMM. l. c. P. IV. p. 676.

z) Mogunt. 1608. 8.

a) Hiſt. lit. P. III. c. 4. §. 14. p. 672.

b) MORHOF. Polyhiſt. T. II. c. 4. p. 23. BVDDEVS Annot. ad Hiſt. phil. c. 6. p. 380. Iſag. p. 298.

c) Vitam celeberrimi viri praefixit editor Eius Aduerſariis miſcellaneis poſthumis inter Opera eius critica Trai. ad Rhen. 1698. fol. editis. Natus eſt Londini 1574. denatus 1654. Cantabrigiae, vbi praefectura Collegii SS. Trinitatis functus eſt.

eſſet complexus, et lectis plerisque ſcriptis veterum philoſophorum, oratorum et poëtarum, imprimis Graecorum, ampliſſimum doctrinae antiquae theſaurum ſibi comparauiſſet, quo in artis criticae et antiquitatis ſtudio incomparabilis euaſit, Graecam autem linguam egregie eſſet doctus, et iudicio vteretur acri, lectionem autem ſtupendam diligentia inſolita acquiſiuiſſet, quo pacto laudes ſummorum virorum meruit [d]: Stoicam philoſophiam noua luce donare, et imprimis eius moralem partem commendare anniſus eſt. Quem in finem ANTONINI imperatoris librum περὶ ἑαυτοῦ commentario illuſtrandum, et praemiſſa diſſertatione Stoicam philoſophiam commendandam ſibi ſumſit, vt iam *Tomo ſecundo* annotatum. Et in commentario quidem, omnino fatendum eſt, magnam Gatakerum eruditionem demonſtrauiſſe, et ex incredibili, quam poſſidebat, lectionis copia attuliſſe, quicquid apud veteres, cum philoſophos tum ſcriptores alios lucem foenerari poteſt philoſophiae Stoicae, et praecipue morali eius parti, vnde factum, vt obſcuris Antonini aphoriſmis clariſſimum multoties lumen accenderet. Subſcribimusque MORHOFIO * pronuntianti, *Promtuarium veteris doctrinae moralis* eum non immerito vocari poſſe, *eo quod diligentiſſime ſententias Antonini e Stoicorum ſcriniis deſumtas cum ceteris philoſophis contulerit, non quidem vt longas de iis diſputationes inſtitueret, ſed breuiter tantum teſtimonia adduceret.* Verum quoque, quod addit: *Commentarium hunc mirifice prodeſſe poſſe hunc fundum occupaturo.* Eum enim cum MENAGII *Commentario in Laërtium*, et STANLEII *Hiſtoria philoſophica* inſtar pandectarum veteris philoſophiae Graecanicae haberi poſſe, experti nouimus. Dolendum autem virum cetera eruditiſſimum et recti pectoris, ſine praeiudicio ad hoc opus aggrediendum non acceſſiſſe. Cum enim falſa Stoicae philoſophiae admiratione eſſet occupatus, qua omnia ſibi ſana fingebat, non potuit non in perſpiciendis veris ſenſibus philoſophiae Stoicae coecutire, et germanam porticus mentem in multis ignorare, atque perperam interpretari. Inde euenit, vt abominabiles non nunquam Stoicae philoſophiae errores pro ſanis dogmatibus haberet, et ad eos illuſtrandos illa veterum teſtimonia cumularet, quae ſi verus eorum ſenſus conſideretur, longe aliud dicunt, et a Stoicis immenſum diſtant. Id quod imprimis in comparandis oraculorum ſacrorum effatis cum Stoicorum praeceptis viro doctiſſimo non accidiſſe vellemus, qui ſplendidis Stoicorum verbis deceptus ipſum D. Paulum in Stoa multoties reperit. Idem opus in praemiſſa diſſertatione ſiue praeloquio de diſciplina Stoica ſimili ratione modoque vrget. Comparatis enim veteris Graeciae ſectis cum Stoica, hanc aliis praeferre nullus dubitat, eiusque ſanctiſſima, vt putat, decreta, multis verbis commendat. Maxime vero, cum graues inter Epicuri hortum et Zenonis porticum lites iam olim interceſſiſſent, huius partes contra illum ſuſcipiens non modo grauis atque vehemens in

d) Vid. MAGIR. Eponymol. crit. p. 378. COLOMES. Opuſc. p. 297. 652. Io. FABRICIVS Hiſt. bibl. ſuae P. II. p. 452. et quos laudat. BVDDEVS Hiſt. phil. c. IV. p. 248. *) l. c.

Epicurum eſt, et veteres obtrectationes magno animo recoquit; ſed et ethicam Stoicam iis pigmentis ornat, quibus elegantiſſimum vultum, et pietatem ſingularem oſtendit. Quod accurate ſe executum eſſe credidit, cum omnia αὐτολεξεὶ ex Stoicorum monumentis afferret. Verum deceptum fuiſſe virum eruditiſſimum partis ſtudio, nec ad germanas Stoicorum hypotheſes accurate ſatis et ſine praeiudicio attendiſſe, plurimum autem dediſſe affectui odioque, quo Epicuri philoſophiam perſequebatur, ipſumque Gaſſendum, pro Epicuro doctiſſime pugnantem tacite petebat, ex iis quae ſupra locis ſuis iam diximus, adeo clarum eſſe putamus, vt iis prolixiora adiicere non ſit opus. Ipſum potius Lectorem rogamus, vt hanc Gatakeri diſſertationem cum ſyſtemate Stoico, quale ſuo loco deſcripſimus, conferat, et ea quoque in partes vocet, quae doctiſſimi viri IACOBVS THOMASIVS [e] et Io. FRANCISCVS BVDDEVS [f] falſo iſto praeiudicio non impediti de philoſophiae moralis et naturalis apud Stoicos ſenſu vero et germano diſſeruerunt, vel ſi tanti videbuntur, ea cum Gatakerianis comparet, quae alibi [g] de *Stoicis ſubdolis Chriſtianorum imitatoribus* ſcripſimus. Ex iis enim, niſi nos omnia fallunt, πρῶτον ψεῦδος illud clariſſime conſpicietur, quod Gatakerum in tranſuerſum egit, illique perſuaſit, vt ſana eſſe putaret, et velut optima commendaret, in quibus virus latet merito pertimeſcendum. Hoc vero cum tantae doctrinae tamque accurati iudicii viro acciderit, mirandum haud eſt, alios, qui tantum doctrinae et acuminis ad commendandam philoſophiam Stoicam non attulerunt, ad eundem lapidem offendiſſe, et deceptos ſplendidis Stoicorum mendaciis inter tenebras et lucem, ita paciſci conatos fuiſſe, vt ipſam Chriſtianae veritatis ſanctitatem ad Stoicam impietatem inepta comparatione traducerent. Id quod imprimis ANDREAE DACIERIO accidit, qui et ipſe Antonini librum annotationibus illuſtrauit, et ſanam eſſe philoſophiam Stoicam ſomniauit. Qui ſi ab inepto conciliandae gentilis philoſophiae cum ſcripturae ſacrae et religionis Chriſtianae decretis ſtudio abſtinuiſſet, ſi maiorem ad perſpiciendum verum ſyſtematis Stoici nexum attentionem attuliſſet, ſi parcius eloquentiam ad comendos fucandosque Stoicorum errores adhibuiſſet, non meruiſſet acerbam reprehenſionem FRANCISCI BALTI [h], viri hiſtoriae veteris philoſophiae non ſatis quidem periti, at qui naeuos tamen Stoicos acutius vidit et damnauit candidiore pectore, quam Dacierius. Alios quos huc adducamus non habemus. Quamuis enim multi recentiorum fuerint, qui Stoicam diſciplinam illuſtrauerunt, quos ſuo loco potiores nominauimus, illi tamen inter reſtauratores huius ſectae numerandi non ſunt, cum hanc nobis doctrinam imitandam non commendauerint, adeoque falſis nominibus pagina noſtra replenda non eſt. Ad quem lapidem offendiſſe nonnullos, qui hiſtoriam philoſophicam attigerunt, heic ὡς ἐν παρόδῳ monere non abs re erit, concinente, qui ſimilia attulit, B. Io. FR. BVDDEO [i].

CA-

e) De Exuſt. mundi Stoica.

f) De erroribus Stoicorum inter Analecta Hiſt. philoſ.

g) Tempe Helu. T. III. p. 260.

h) Iugement de SS. Peres ſur la morale des payens, paſſim.

i) Annot. ad Hiſt. phil. c. VI. §. 3. p. 380.

* *

CAPVT VIII.

DE RESTAVRATIONE PHILOSOPHIAE DEMOCRITO-EPICVREAE.

§. I.

Occaſio reſuſcitatae philoſophiae Democrito-Epicureae.

Philoſophiae Democriti atque Epicuri, et imprimis quo ea tota nititur ſyſtematis atomiſtici reuocandi ex puluere, in quo abiectum et neglectum iacuerat, ea ipſa occaſio extitit, quae Ionicam et Parmenideam philoſophiam reſuſcitauit, nempe phyſicae Peripateticae contemtus. Cum enim ſecundum Ariſtotelem de rebus naturalibus parum feliciter ſe disſerere poſſe viri acuti doctique cernerent, eo quod principia incerta, vaga, obſcura, et praeciſione mentis tantum precario excogitata naturalium rerum adyta reſerare non poſſe crederent, de huiusmodi principiis cogitantes, quae in ipſa rerum natura exiſterent, et quibus velut primis rerum omnium initiis ad conditarum rerum indolem pernoſcendam aditus pararetur, tandem ad atomos Democriti peruenerunt. Quas cum phyſiologiae fundamenti loco ſubſternerent, reliquas quoque philoſophiae partes, quae cum naturali cohaerent, quasque Epicurus excoluerat, eo filo aggreſſi ſunt. Et hoc quidem pelagus, mature ſeculo XVII tentauit DANIEL SENNERTVS, qui inter Germanos in naturali philoſophia primus deſipere coepit. Is enim ſingulari capite in *Hypomnematis phyſicis* [a] de atomis et miſtione differens ſyſtema atomiſticum in ſcholam ſuam recepit, eo quod illud antiquiſſimam doctrinam ſiſtere credebat, et Mocho [b] Phoenicio tribuendum eſſe putabat, qui ante Troiae excidium floruerit, communem autem fuiſſe omnium philoſophorum ante Ariſtotelem ſententiam, ex ipſo ARISTOTELE [c] patere contendebat, quem primum ab hac ſententia receſſiſſe dicebat, ſtatuentem, corpora illa minima non ſolum in miſtione vniri, ſed et per mutuam actionem et pasſionem inter ſe ita alterari et affici, vt deſinant eſſe id, quod ante miſtionem erant. Hinc licet non ignoraret, doctrinam de atomis et corporibus indiuiſibilibus ſatis odioſe vulgo proponi, tamen ſi recte explicetur, abſurdam non eſſe pronunciauit, rationesque, quae pro hac ſententia afferuntur, tales eſſe, quae cogant et vrgeant, et quae haud facile ſolui poſſint, agnouit. Fatendum tamen, confudiſſe Sennertum atomos Democriti cum corpuſculis minimis, quas phyſici veteres adhibuerunt, cum ſufficere putaret, ſi ſtatuantur σώματα ἀδιαίρετα, eo quod in natura in reſolutione vltra ea ad minora progreſſus non fiat, et contra, quia ab iis corpora naturalia ſuum exordium habent, licet longe a Democriti mente in iis definiendis

a) Hypomnem. III. c. 1. p. 86. ſeqq.

b) Male in editione anni 1636. legitur, *Monacho cuidam Phoenicio.*

c) De Gener. et corrupt. L. VIII.

endis abeat, ſingulis elementis propria minima phyſica huius generis vindicans. Vnde atomi vox apud eum non ſenſu ſpeciali, ſed generali, quo corpuſcula in natura minima denotat, ſumenda eſt, ſecundum quem ſimplicia quaedam corpora ſui generis ſunt, ex quibus compoſita generantur, quae valde ab atomis Democriti et Epicuri differunt.

Io Chryſoſtomus Magnenus.

§. II. Occaſionem hoc dedit IOANNI CHRYSOSTOMO MAGNENO philoſophiam Democriti, a nemine hactenus explicatam in ſcenam reuocandi, et nouam de naturalibus rebus philoſophiam explicandi. De quo philoſopho, quid dicamus, non habemus, niſi quod ipſe innuit, fuiſſe Burgundo Luxouienſem Patricium, philoſophum, medicum, et in vniuerſitate Ticinenſi regium medicinae profeſſorem, in emeritorum vero ſubſellia euectum, honorario fuiſſe auctum. Cuius quoque viri docti memoria in hiſtoria medicinae literaria haud obſcura eſt. Commendantur enim a medicorum filiis eius exercitationes, *de Manna Calabrina*, et *de Tabaco*, in quibus praeter eius hiſtoriam virtutes et vitia vſus et abuſus oſtenditur [d], quae iunctim apud Batauos [e] prodierunt. Tribuit ei quoque librum *de Atomis et particulis* MORHOFIVS [f], qui tamen a libro citando diuerſus haud eſt. Is itaque, quem diximus, cum derelictam crederet doctrinam atomiſticam, (quae enim circa id tempus de reſtituenda philoſophia Epicuri ſcripſerat Petrus Gaſſendus, ignorauiſſe videtur) *primogenitam inter omnes ſapientum ſectas atomorum philoſophiam reſtituere deſignauit, eiusque opinionis famam mille calumniis obſoletam vindicare conſtituit.* Quod tamen *non eo fine ſe facere ait, vt alius ſecum e philoſophis cathedram aſcendat regiam, praeterquam Ariſtoteles, eo quod in publicis praelectionibus iuuentutis inſtitutioni non autem genio nouitatique ſit indulgendum: ſed ſe id ſuſcepiſſe,* dicit *veritatis deſiderio ingeniique exercendi cauſſa, praeſertim cum in philoſophicis nulla poſſit eſſe praeſcriptio, et ob hanc rationem non abs re fore duxiſſe, in integrum reſtituere ſententias, quae primo viguerunt.* Et hunc vt ſcopum obtineret edidit: *Democritum reuiuiſcentem, ſiue de vita et philoſophia Democriti Ticini anno* cIↃIↃcXLVI, quem poſtea librum Bataui iterata editione recuſum dederunt [g], quem tamen rariorem fecit vel neglectus libri, cum Gaſſendiana longe praeſtantiora et luculentiora ſuppeterent, vel paucitas eorum, qui his literis librisque delectantur. Illi prolegomena praemiſit, in quibus quae de Democriti vita, ſcriptis, laudibus, doctrina, et inuentionibus apud veteres diſperſa paſſim extant diligenter, iudicio ſuo interdum interpoſito collegit, de quo eius labore cum *Tomo primo* [h] iam diximus, ea repetere hoc loco otioſe nolumus. In ipſa vero tractatione de atomis ſecundum Democriti mentem, id imprimis ſibi inueſtigandum ſtatuit, ex quo omnium in rebus naturalibus explicandis difficultatum fontem repetendum

d) Vid. MERCKLIN. Linden. renou. p. 554. MORHOF. Polyhiſt. T. II. L. II. P. II. c. 27. p. 395.

e) Poſt Papienſem editionem lucem viderunt Hagae Comit. 1658. Amſtelod. 1669. 12.

f) L. c. c. 3. p. 284.

g) Lugd. Bat. 1648. Hag. Com. 1658. 12.

h) p. 1175.

tendum eſſe credebat, vt in materiae primae originem inquireret. Naturam enim materiae ſequi et formam et accidentia obſeruabat, idque imprimis in Peripateticis deſiderabat, quod ineptam materiae conſiderationem inſtituiſſent. Telam itaque exorſus, eamque methodo mathematica pertexturus, ad tria potiſſimum capita diſputationem reuocauit, oſtenſurus primo iuxta Democritum, nullam dari materiam primam, diuerſam ab elementis; ſecundo atomos eam conſtituere, et haec, tertio fruſtra obiectionibus eneruari. Quae vt neceſſaria demonſtrationis catena firmet, praemiſſis definitionibus verbalibus et realibus, his principiis totum demonſtrationis ſuae aedificium inſtruit [i]:

I. Ex nihilo nihil fit, hoc eſt, agentia naturalia exigunt ſubiectum vt agant, et materiam circa quam verſentur.

II. Mundus deſtrui non poteſt, per cauſſas naturales, vi propria et naturaliter applicatas, ſecus, ſi virtute diuina applicentur paſſo.

III. Agentium naturalium actio iuuatur ab extenſione, dummodo ſit ea absque diſperſione virtutis: pariter et reſiſtentia paſſi iuuatur ab extenſione, virtuti ſuae actiuae proportionata.

IV. Sublata parte eſſentiali, perit totum, ſiue pars illa ſe habeat ex parte materiae, efficientis, formae finisue; nihil enim absque hiſce cauſſis eſſe poteſt in natura.

V. Quinque ſunt mundi partes principes et eſſentiales, terra, aqua, aër, ignis, ſe habentes ex parte materiae, et coelum formae.

VI. Vbi contrarietas datur inter agens et paſſum, ibi neceſſario eſt alteratio ſucceſſiua, praecedens paſſi deſtructionem ſubſtantialem.

VII. Natura ſemper intendit, quod perfectiſſimum eſt.

VIII. Non poteſt introduci forma ſine praeuiis diſpoſitionibus, et vbi ſunt diſpoſitiones omnes, ibi eſt forma.

IX. Cauſſa principalis debet continere effectum ſuum vel formaliter vel eminenter.

X. Idem eſt finis actionum et eſſentiae, nam eſſe eſt propter operari.

XI. In iis, quae ſub ſenſum cadunt, poſita experientia, oportet philoſophari, ſenſibilia enim per ſenſus iudicanda ſunt.

XII. Exiſtentia rei dignoſci poteſt a tribus: primo ex cauſſae neceſſariae, aut effectus neceſſarii exiſtentia, ſecundo ex proportione et reciprocatione actionum, et connexione cum alio externo, exiſtente: rerum enim non exiſtentium nulla eſt actio. Tertio cum eſt ad totius vniuerſi bonum.

XIII. Magis et minus non faciunt differre eſſentialiter.

His principiis, vel potius, axiomatibus totam quam in ſequentibus exhibet demonſtrationis ſeriem innectit, probaturus [k], elementa eſſe primum

i) pag. 54 ſeqq. k) pag. 60.

mum vniuscuiusque corporibus ſubiectum ſiue materiam, eo quod attributa habeant, ſubiecto primo conuenientia: eſſe autem elementa, ait [l], ſeminarium primum atomorum ſimpliciter figuratarum et vnigenarum, ſecundum quarum variationem et vnitionem diuerſam mixta quaeuis generantur, et in quae omnia vltimo reſoluuntur. Hoc elementum, contendit [m] non componi ex materia et forma, eo quod ingenerabile ſit et incorruptibile. Eſſe autem, monet [n], in quouis elemento tria primario conſideranda, primo molem ſubſtantialem corpoream, ſecundo, qualitatem primam, tertio appetentiam mixtionis. Secundario autem elementa contemplanda eſſe, vt partes vniuerſi et vt mobilia localiter. Vnde patet quoque, Magnenum qualitates atomis tribuiſſe, quam veram quoque mentem Democriti fuiſſe putat, repudiata Lucretii explicatione, quem in Empedoclis caſtra tranſiiſſe contendit. Numerum autem quatuor elementorum oppugnat [o], et tria tantum ponit [p], excluſo aëre, quem magno niſu ex elementorum numero eiicit, eo quod careat qualitatibus primis, iisque rationibus eſſentialibus, quae elementis neceſſario inſunt, ſed aërem organum vel machinam omnium, per quam omnia fiunt eſſe affirmat [q], et ſic terram, aquam, ignem tantum inter elementa relinquit. Primas autem qualitates caloris, frigoris, humiditatis, ſiccitatis, alias, quam Ariſtoteles exhibet, et tactiles eas eſſe definit [r], quibus corpora vel vniuntur, vel diſiunguntur et vincula modificantur, vt facilius difficiliusue coëant. Et hac ratione materiali principio corporum explicato et ab obiectionibus vindicato compoſitionem rerum ex atomis explicat, oſtendendo [s] continuum non conſtare ex punctis mathematicis, nec ex partibus et punctis ſimul; ſed componi omnia conſtareque ex atomis ſiue corpuſculis finitis numero adaequate inter ſe diſtinctis, certae et determinatae areae. Atomum autem dicit [ſ] eſſe materialis phyſicaeque extenſionis radicem et initium, eas autem ponit vel ſubſtantiales, vel igneas, vel aqueas, vel terreas, vel aëreas, vel viuentium. His proprietates tribuit [ſſ] communes mobilitatem, ſympathiam, quantitatem; ſingulis autem ſuam ineſſe dicit qualitatem, figuram, ordinem, qui ſpectat ad intentionem, quae ſecundum ſingula atomorum genera fuſe explicat, et qualis figura, ſit atomorum ignearum, terrearum, aquearum, aërearum, deſcribit. Mixtionem et diſſolutionem atomorum autem ita delineat, vt ſuppoſito, quod toti negotio praeſideret, principio ſempiterno, primam dicat concretionem factam eſſe, exterioris mundi partis, ſiue inuolucri omnium, quae in inanis immenſitate coaluere ex atomis, id eſt coeli extimi, et tum atomos in aëre concluſas affirmat [t] variis cieri motibus tum localibus, tum etiam ad figuram, cumque includerentur vaſtiſſimo illo carcere, ſeque mutuo quaeritarent ad generationes, in centro mundi euitata circumferentiae vaſtitate, ſibi inuicem conſenſiſſe, et primum ſolem coaluiſſe: hocque adminiculo influente vertiginem ipſam coeli ſoli-

l) p. 87. m) p. 88. n) p. 91. o) p. 96. p) p. 110. q) p. 111. r) p. 122. s) p. 174. ſ) p. 189. ſſ) p. 93. t) p. 272.

ſolidiorem factam ceterosque planetas efformatos eſſe, et tum ſtellas fixas, illos a centro mundi ad ſphaeras ſuas delatos, has in orbis centro circinatas. Factis, porro ait, ſideribus, veluti vniuerſo mundi ſeminario, ceteram atomorum multitudinem craſſa Minerua inuicem permixtam in centro orbis remanſiſſe, vt generationibus animalium ſubſeruiret, hinc terrae globum aqua et terra coaluiſſe. Incertus tamen et parum fidens huic rerum γενέσει, alium quoque modum explicat [u], quo ex atomis primigeniis compactae ſunt atomi ſecundae, ſeu minima naturalia, quae amicitiae et inimicitiae ſtimulis ſeſe quaeritantia in medio aëre velut commiſſo praelio ſolaria corpuſcula ſolaribus, lunaria lunaribus conuenerint, cunctisque in ſuum locum delatis ſuperiorum cum inferioribus conſenſio extiterit. Quam tamen eſſe Anaxagorae ὁμοιομερίαν ipſe agnouit, a Democriti atomis diuerſiſſimam. Vnde incertus quid de mundi fabrica exactius ſtatuendum ſit, ampliorem quaeſtionis tractationem praetermittit, et modum agendi atomorum triplicem commemorat [v], primum, per intruſionem ſui in poros, ſecundum per propagationem qualitatis in ſpatio libero, tertium per inhibitionem qualitatis contrariae. Quo pacto vt mixtio atomorum efficiatur, tria requiri ſtatuit [w], materiam, atomos ſc. aqueas, terreas, igneas, inſtrumenta, quae ſunt qualitates primae atomorum, et ſiderum influxus, et tandem formam nondum exiſtentem, afflatum intentionalem, idealem directiuumque operis. Opus enim naturae, opus eſſe intelligentiae, ſupponit magis, quam ex mente Democriti probat, licet ad Aristotelem alibi [x] prouocet, Democrito principium aliquod ſempiternum et indemonſtrabile tribuentem [y]. Iſtis vero mixtionum generibus ſuppoſitis gradus quoque earum explicat, prout ad perfectiora ſeriatim poſitae atomi ordinantur, hoc potiſſimum axiomate vſus [z], quo perfectior eſt forma, eo elaboratiores eam admittere diſpoſitiones, quas ad temperiem, ſyntheſin, ſpiritum calidum et humidum radicale reuocat. Et ſimili modo diſſolutionem mixti ex principiis Democriti ſibi explicandam ſumſit *, aduocatis formis admiſſionalibus et ſubductoribus, ſuppoſita regula, omnia reuocare ſe ad natiuum ſtatum, quantum quidem poſſunt, quare ſi illum deperdant, vi extrinſecus adhibitae tribuendum eſſe. Inde enim concludit: ſtatim ac extrinſecum quidpiam in mixti penetralibus refunditur, et ad formae partiumque ſibi vnitarum exigentiam figuratas atomos proritat, eas auxiliaribus illis copiis motas, contempto formae imperio natiuae primaeuaeque libertatis cupidas figuram recuperare primam, quae cum ſit ſphaerica et vnionis cum cubo incapax, ſtatim eas exilire, et cum ſint valde mobiles, erumpere ex vinculis, hincque diſſolutionem continuatis huiuscemodi defectionibus conſequi. Et ex his quidem demonſtrationibus non naturalium tantum operationum, ſed et praeternaturalium cauſſas explicare aggreditur, quae tamen enarrare huius loci non eſt.

 His

u) p. 277. v) p. 278. w) p. 284. x) p. 272. y) De Gener. L. II. c. 4. z) p. 292. *) p. 298.

His reſponſiones ad obiectiones ſubiungit, et imprimis mathematicorum illationes reiicit, monens †, actiones phyſicas non eſſe expendendas regulis geometricis, quas dum explicat, praecipua tangit, quae ad rerum menſurabilium theoriam pertinent. Diſputatione tertia autem motum localem, rarefactionem et alterationem, itemque colores iuxta Democritum explicare nititur. Quibus quasdam definitiones et principia, ſiue axiomata praemittit *, v.g. Motum localem eſſe actum entis in potentia, prout in potentia, in ordine ad locum vel ſpatium. Omne agens debere continere effectum ſuum vel formaliter vel eminenter: non dari vacuum in rerum natura, totum hoc vniuerſum a Deo creatum eſſe plenum, eaque inſtructum quantitate, quae toti ſingulisque partibus ſufficit: dari colores reales non autem apparentes tantum. Negat [a] autem ſucceſſionem perfectam, quia alioqui motus eſſet diuiſibilis in infinitum. Et ex his concludit [b]: non dari grauitatem neque leuitatem ſtricte ſic dictam; motum localem eſſe entitatem permanentem, totam ſimul in natura, et ſucceſſiuam in connotatione, cuius cauſſa productrix ſit ſolus impetus. Omnem porro [c] rarefactionem improprie dictam eſſe, fierique per intruſionem atomorum, condenſationem per extruſionem, quoniam non detur vacuum. Potiſſimam corporum alterationem [d] fieri per meatus ſenſibiles, intenſionem per ordinem et poſitionem multiplicem atomorum, remiſſionem per ſolutionem ordinis. Vbi tamen obſtare ſibi vidit νόμον καὶ ἐτεῇ Democriti, quibus omnia fieri cenſuit. Ex his enim clarum eſſe, quod qualitates reiecerit Democritus, *Tomo primo* [e] demonſtrauimus, et GALENVM [f] id iam obſeruauiſſe, *atomos omni qualitate carere, ſed ex illarum ſynodo omnes oriri et agitari atomos per omnem aeternitatem*, ipſe Magnenus monet. Quae cum explicationi ſuae obſtare videat, valde ſe torquet, ratus [ff] illam differentiam ſenſationum, quas atomi excitant, inde prouenire, non quod ſola opinione conſtent, ſed quod reuera inter agens et paſſum debeat intercedere proportio, ſi illa deſit, non ſequatur effectus; at primas elementorum qualitates non voluiſſe proportione probari, neque dixiſſe νόμῳ ignem eſſe calidum. Tandem capite vltimo theoriam colorum ex mente Democriti pandit [g], demonſtrareque conatur, colorem eſſe lumen internum corporum ab atomis igneis diffuſum, et per alias atomos refractum, ſuppoſitis axiomatibus, elementa carere omni colore, cum ſint defaecata, et ab omni mixtione immunia, et ex miſtione perſpicui et opaci varios enaſci colores, nempe transeuntes. Quae omnia ita roborat, vt diuerſitatem qualitatum in atomis elementorum ſupponat, indeque ex atomis ignis, terrae aquaeque particulas ſubeuntibus, easque perſpicuas reddentibus rem omnem explicet.

§. III. Val-

†) p. 317. *) p. 376. a) p. 378. b) p. 385 ſeqq. c) p. 415. d) p. 419. e) p. 1195. f) De Element. L. I. c. 2. ff) p. 437. g) p. 438. 440.

§. III. Valde ſibi iſta explicatione phyſicae Democriteae Magnenus placuit; nec deneganda ei eſt ingenii ſubtilitas, et imprimis geometriae peritia, quam haud infeliciter interdum in partes vocauit. Aſt quod ad cardinem rei pertinet, inuito eum Democrito, inuita veritate ita philoſophatum fuiſſe, raro veros Democriti ſenſus aſſecutum, fatebitur, quisquis hiſtoriam ſyſtematis Democritici, a nobis *Tomo primo* ex veterum narratione delineatam, cum hac phyſiologia Magneniana comparauerit. Non vrgebimus lapſus nonnullos hiſtoricos, paſſim a viris doctis notatos [h], ſed ipſa principia a Magneno in partes vocata et admiſſa teſtamur, quae adeo a Democriti mente diſtant, vt plane illius ſyſtema alterent. Nempe Peripateticis notionibus, quas publice tradere iuuentuti ſolebat Magnenus impeditus, mira confuſione Ariſtotelem cum Democrito miſcuit. Inde enim et formae, quibus tantum tribuit, et omnes formarum actiones in materiam ſiue atomos deſumtae ſunt, nec qualitates elementares inter ſe diuerſas alia, quam Peripatetica philoſophia Magneno ſubminiſtrauit. Quas ſi tollis, cunctae eius explicationes corruunt, ſi admittis, totum Democriticae phyſiologiae aedificium ſubuertitur. Teſte enim LAERTIO [i], Δημόκριτος τὰς ποιότητας ἐκβαλὼν, ἵνα φησὶ νόμῳ ψυχρὸν, νόμῳ θερμὸν, αἰτιῇ δὲ ἄτομα καὶ κενόν. *Democritus qualitates eiecit, dicit enim, diſpoſitione calidum et frigidum, vere et realiter autem atomi et vacuum.* Quae verba adeo manifeſte Magneni explicationem ſyſtematis phyſici Democriti euertunt, vt vel mediocriter attendenti pateat, parum feliciter in hac eum arena deſudaſſe. Nam et qualitates prorſus omnes, etiam elementares negantur, et vacuum ponitur, quod ſui oblitus negat Magnenus, Peripateticae phyſicae hac quoque in parte velificans. Adeo difficile eſt, veterum doctrinas perſpicere, ſi oculus accedat alieno colore iam tinctus. Ceterum nec axiomata, quae ponit, omnia principiorum naturam habent, et talia ſupponuntur, quae non niſi Peripateticus ſine contradictione admiſerit: propoſitionum autem demonſtratio hiulca haud raro eſt et ἀνακόλουθος. Tacemus obſcuritatem ex nimiae ſubtilitatis affectatione enatam, et notiones incertas, nihilque clari et perſpicui ſignificantes, atque praeciſione mentis magis, quam rerum natura nitentes. Quae vitia auctori ex Scholaſticae et Peripateticae philoſophiae contaminatione haeſiſſe videntur. Quam tantum abeſt, vt odio habuerit, vt ſcribere potius cunctatus non ſit [k]: „Grauiſſimo omnium „pene populorum conſenſu ſanctam et inuiolabilem eſſe in academiis Pe„ripateticorum principis maieſtatem, vt maiori diligentia illi ſtudeat iu„uentus, quem a veteranis quibusque vident ſcrupuloſiſſime coli". Vnde promittit, haec priuata tantum fore placita, neque alium ſecum e philoſophis cathedram aſcenſurum regiam praeterquam Ariſtotelem. Quae condonari forte poſſunt, in ea regione philoſophanti, vbi ſacroſancta tum erat Ariſtotelis philoſophia, at abiici tamen et ſeponi debebant

Iudicium de Magneni philoſ. Democritica.

 in

h) Vid. MENAG. ad LAERT. L. IX. ſ. 37. i) L. IX. ſ. 72. k) p. 84.

in explicatione ſyſtematis Democritei, quod ab Ariſtotelico eſt diuerſiſſimum.

§. IV. Meliori ſucceſſu et feliciori ſidere, Democritico Epicuream philoſophiam reſuſcitauit, et propitio genio comtiorem atque commendatiorem exhibuit, magnum ſuperioris ſeculi in republica philoſophica et literaria lumen PETRVS GASSENDVS. Cuius tanta ſunt cum de literis in genere, tum de philoſophia, praeſertim naturali merita, ea autem eruditionis elegantia, et melioris philoſophiae ſenſus, vt inter praecipua recentiſſimae aetatis ornamenta, quae philoſophando nominis immortalitatem conſecuta ſunt, ſuo iure mereatur referri. Cuius vitae hiſtoriam, eo, quo tantum decet virum, cui tot nominibus reſpublica literata honorem debet, ornatu et accuratione, qua ipſe Peireſcii, Ioannis Regiomontani, Tychonis Brahei aliorumque vitas delineauit, conſcriptam nondum eſſe, merito dolemus. Et multa quidem, quae ad celeberrimi philoſophi hiſtoriam pertinent, in eius epiſtolis occurrunt, quae *Tomum ſextum operum* eius complent: dedit nonnulla, NICOLAVS TAXIL in *Oratione parentali* in anteceſſorem hunc ſuum in praepoſitura habita: potiora autem tetigit, qui intimo amicitiae nexu cum Gaſſendo vixit SAMVEL SORBIERIVS [l], cuius diſſertatio *de vita et moribus Petri Gaſſendi, ad virum illuſtrem Henricum Ludouicum Habertum Monmorium, libellorum ſupplicum magiſtrum*, quae et *Operibus* philoſophi, et *Syntagmati de philoſophia Epicuri* praefixa eſt, et a WITTENIO * repetita vice edita, velut certiſſimus fons hiſtoriae Gaſſendianae conſuli debet [m]. Tacemus alia paſſim a viris doctis de Gaſſendo data, qualia ſunt, quae de eo ſcripſit vitae Carteſii architectus HADRIANVS BAILLETVS [n], quaeque in *Praefatione Compendii philoſophiae Gaſſendianae* attulit FRANC. BERNIERIVS. Et nuper quidem, qui celebriorum, qui in Prouincia Galliae nati ſunt, virorum hiſtoriam meditatus eſt BVGERELVS Oratorii presbyter *Vitam Petri Gaſſendi* noua enarratione deſcripſit [o], et quae paſſim diſperſa iacebant, collegit, characterem animi expreſſit, ſcriptorum catalogum et phyſicae Gaſſendianae Analyſin breuem ſubiecit. Qui licet non ſine ingenii amoenitate in hoc argumento fuerit verſatus, multa tamen perperam attulit, in haud paucis verum non vidit,

Petrus Gaſſendus.

l) SAMVEL SORBIERIVS dignus Gaſſendo diſcipulus de philoſophia literisque praecipue collectione operum Gaſſendi meruit. Vitam eius deſcripſit GRAVEROLVS, quae praemittitur Sorberianis. Natus eſt in dioeceſi Vticenſi XIII. Cal. Martii anno 1615. educatus a Samuele Petito, cuius ductu in coetu Proteſtantium vixit. Artis ſalutaris praeceptis apud Pariſienſes hauſtis, Londinum abiit, ibique artem medicam exercuit, in Galliam autem redux apud Arauſianenſes collegio medico praefectus eſt. Tum tranſitu ad Romanae eccleſiae caſtra facto a clero Gallicano ſtipendium meruit. Nannetum autem in exilium miſſus, quod aulam Danicam in itinerario a ſe edito laeſiſſet, Romam poſtea abiit, cumque nec in vrbe fauſtum illi ſidus illuxiſſet, Lutetiam reuerſus ex hydrope anno 1670. obiit. Vir eruditus et tum rerum medicarum tum phyſicarum haud imperitus, teſtibus ſcriptis, quae edidit, quorum nonnulla ſunt pſeudonyma. De Sorberianis autem vid. WOLFIVS ad Caſauboniana, praef. §. 15. p. 22.

*) Mem. philoſ. T. II. Dec. 4. p. 201.

m) Ipſe ſe teſtem vocat „oculatum, amicum, „ſidum, diſcipulum veterem“. l. c.

n) Tangemus infra illa, quae de Gaſſendo habet BAILLETVS in Vita Carteſii L. VI. c. 5.

o) Paris 1737. 12. vid. Iourn. des Savans, 1737. Iuil. art. 3.

vidit, non praeter rem ideo ab ANONYMO in peculiari *Epiſtola critica et hiſtorica* [p] reprehenſus. Alios, qui acta literaria aeui recentioris expoſuerunt, et Gaſſendi res tetigerunt omittimus, ſatis enim noti ſunt, et in omnium manibus, facileque conſuli poſſunt [q]. Nobis Sorberii fides reliquis potior eſt, qui cum Gaſſendo familiariter vixit, et res eius noſſe potuit: quem ita ſequemur, vt cum eius narratione, reliqua, quae nobis apud alios occurrebant memoratu digna, comparemus, et ea afferamus, quae inſtituti noſtri ratio poſtulat.

§. V. Patriam habuit PETRVS GASSENDVS Campotercerium agri Dinienſis oppidulum, vbi parente Antonio ſatus, in lucem editus eſt anno MDXCII, IX Cal. Ianuarii. Parentibus, pietate et morum ſuauitate commendatis cum gauderet, puer adhuc ad ſimiles mores formatus eſt. Laudandumque in eo, quod a teneris vnguiculis, cum vix voces edere poſſet, ſublatis in coelum oculis iunctisque manibus in precibus fundendis diligens, pietatem probauerit, eumque morem ita ſeruauerit, vt diuino cultui ſupra modum deditus, firmato vix greſſu in publicum prodiens inter coaetaneos concionatorem imitaretur, vel ſolus in multam noctem ſereno coelo ſideribus contemplandis immoraretur, non ſine metu parentum puerum aſtrologum in tenebris interdum anxie quaerentium. Paulo adultior autem cum corporis et ingenii vires incrementa coepiſſent, a parentibus Diniam miſſus eſt, traditusque diſciplinae Godefridi Wendelini, qui, teſte VALERIO ANDREA DISSELIO [r], cum Romam adiiſſet, peragrataque Italiae parte per Maſſilienſem Galliae prouinciam iter domum verſus inſtituiſſet. Diniae aliquantiſper ſubſtiterat, et iuuentutem formando tempus terebat. Qui cum praeter linguas eruditas in eloquentiae ſtudio et arte mathematica valeret, Gaſſendum, qui ingenium elegantiſſimum attulerat, et praematuram ſpem foecundiſſimae meſſis in literarum ſtudio prae ſe ferebat, ita literis Latinis, Graecis, rhetorica item inſtituit, vt quis eſſet futurus rerum intelligentibus ſtatim pateret. Id quod affinem Gaſſendi commouit, vt eum cum filiis ſuis Aquas Sextias mitteret, ad diſcendam philoſophiam, quam ibi Feſaius Minorita magna nomi-

Vita Gaſſendi.

p) Lettre critique et hiſtorique a l'auteur de la vie de P. Gaſſendi. Paris 1737. 12.

q) Enumerant eos IO. FABRIC. Hiſt. Bibl. ſuae T. V. p. 264. DORNIVS ad IONSIVM de S. H. P. p. 179. conf. Act. erud. 1718. p. 519.

r) In Bibl. Belg. quo cum conferendus MIRAEVS de Script. ſeculi XVI. c. 237. Bibl. Eccl. Fabr. p. 325. Natus eſt in dioeceſi Leodienſi anno 1580. pr. non. Iun. praeceptorem nactus Henricum Alenium, magna praecocis ingenii prodidit ſpecimina, tredecim enim annorum iuuenis carminis Latini facilitate et elegantia et linguarum Hebraicae, Graecae et Latinae peritia alios vincebat. Tum Pragam aditurus Norimbergae a dyſenteria correptus ſubſtitit, patriamque reſtituta ſanitate repetens in Louanienſi ſchola literis humanioribus et philoſophiae operam dedit. Dein Lugduni aliquantiſper corrigendis typographorum libris inuigilauit. Ineunte ſeculo XVII Romam ad celebritates ſeculares accurrit, indeque per Galliam itinere facto apud Maſſilienſes et Dinienſes iuuentutem literas docuit, et hoc loco Gaſſendum diſcipulum habuit. Patriam deinde reuiſens cum nouum iter meditaretur, Lutetiam abiit, et in domo Andreae Arnaldi octennium haeſit. Anno 1612. ad Belgas reuerſus, eccleſiae miniſterio ſe addixit, et nonnulla munera eccleſiaſtica nactus eſt. Adeo vero in ſcientiis mathematicis excelluit, vt ſummis laudibus eueheretur, inter quas minima haud eſt, quod ſui aeui Ptolemaeus dici meruerit. vid. Voſs. de Scient. math. c. 66. §. 18. p. 392. Notandus nobis quoque ob diſſ. de Tetracty Pythagorica.

nominis celebritate docebat. Quod licet pater aegre ferret, qui agro magis quam ingenio colendo, filium deſtinauerat, conſenſit tamen ea conditione, vt patriae filius poſt biennium redderetur, ſcilicet, vt de futurae vitae conditione illi proſpicere poſſet, ratus, praeſtare inter Cereris operas ſatiari, quam in Muſarum choris eſurire. Exacto itaque biennio cum egregie in philoſophiae ſtudio profeciſſet, ad patrem rediit, aſt a vili opera abhorrens, cum animum quam terram colere mallet, ducente diuina prouidentia Diniam ſedecim annorum adoleſcens vocatus eſt, vt rhetoricam doceret. Cumque triennio poſt ad plures abiiſſet Feſaius, imberbis iuuenis celebri viro in philoſophia docenda ſucceſſor datus eſt. Quam ſpartam ita ornauit, vt iudicii acumine et ingenii elegantia praeceptoris lumina obfuſcaret isque videretur, qui in ſenatu philoſophico, etiam iuuenis locum tueri poſſet. Quamuis autem tum temporis vnus in Gallicanis ſcholis Ariſtoteles regnaret, vt ſupra iam probatum, impoſſibile tamen fuit, iudicii acrimoniam, qua pollebat Gaſſendus a ſpinis ſcholae ſuffocari, et incerta vagaque Stagiritae philoſophia ſatiari eius animum. Id quod illum excitauit, vt et alteram partem audiendam eſſe ſtatueret, et quid contra Ariſtotelem monerent viri docti, quibusque rationibus Lycei philoſophiam reprehendiſſent, accurato examine excuteret. Oppugnauerant autem Peripateticam diſciplinam ante Gaſſendi tempora Ludouicus Viues, et Petrus Ramus, ſeceſſum quoque fecerant Picus Mirandulanus et Petrus Charondas [s], cuius celeberrima tunc fama inter eruditos percrebuerat, ob librum *de Sapientia*. Hos dum legit, dumque argumentorum

s) Monet nos celeberrimi viri nomen, vt indictum eum in hiſtoria recentioris philoſophiae non patiamur, in qua non ignobilem famam meruit. Vitam eius libro de Sapientia praefixit editor Pariſienſis editionis 1607. prolixe quoque enarrauit et obſeruationibus more ſuo illuſtrauit P. Bayle, Dict. T. II. art. Charron p. 142. Natus eſt Petrus Charondas, (Charron) Lutetiae anno 1541. animumque literarum ſtudiis adiiciens, humanitatis ſcientias, philoſophiam et iurisprudentiam in ſchola Aurelianenſi didicit. Summos autem iuris honores nactus in curia Pariſienſi cauſſas publice egit. Pertaeſus tamen cauſſidicorum technas, ad theologiae ſtudium conuerſus eſt, tanto ſucceſſu, vt inter oratores ſacros omnium maxime eniteret. Id quod commouit epiſcopos multos, vt oblatis muneribus eccleſiaſticis ſatis pinguibus eum ſibi vindicare cuperent, vnde paſſim eccleſiaſtae munus obiit. Anno 1588. Lutetiam Pariſiorum reuerſus Carthuſianorum Sodalitio, et his recuſantibus Coeleſtinorum familiae nomen dare conſtituit, ſed ob annorum numerum, quo diſciplinae rigidiori ſuſtinendae impar credebatur, admiſſus haud eſt. Ergo inter clericos ſeculares ſubſiſtens, ad oppugnandam ſcriptis infidelium et haereticorum aciem ſe conuertit, quo ſtudio meruit a Cadurcorum epiſcopo generalis vicarius, quem vocant, conſtitui, promotus poſtea in eccleſia cathedrali Cadomenſi ad cantoris munus. Pariſienſes anno 1601. adiit, vt iteratam editionem libri de Sapientia curaret, vix autem initio editionis facto, in publica via XVII Cal. Dec. 1603 exanimis corruit. Famam autem, licet ſatis ambiguam et difficilem ſibi comparauit, editis libris duobus, quorum vnus hoc gaudet titulo: Trois veritez contre tous athées idololatres, Iuifs, Mahometans, heretiques et ſchiſmatiques, Paris 1595. 1611. 4. 1625. 8. In quo haec tria ſibi demonſtranda ſumſit: eſſe Deum, eſſe vnam modo veram religionem, et hanc vnam eſſe illam, quam profitetur Romana eccleſia. Quem librum recudi fecit, et examini ſubiecit Franc. Ivnivs Lugd. Bat. 1599. 4. conf. Io. Alb. Fabricivs in Syllabo Script. de V. R. C. c. 21. p. 470. Bibl. Graec. Vol. VI. p. 116. Bayle Dict. l. c. not. C. Alter famoſum illud de Sapientia ſcriptum eſt, quod Gallica lingua prima vice Paris 1601. prodiit ſaepe poſtea recuſum, aſt in nonnullis editionibus mutilatum, vid. Cat. Bibl. Reimmann. p. 1119. 1120. Stòllivs Hiſt. liter. P. III. c. 1. §. 55. p. 619. In ea tractatione nonnunquam Charondam amici ſui, Michaëlis Montani vitulo arauiſſe, obſeruatum Sorelio Bibl. Franc. c. 5. p. 52. et P. Bayle l. c. not. O. In ea atheis et Latitudinariis aliisque impietatis patronis

torum pondera excutit, adeo capitur taedio philoſophiae Peripateticae, vt totus arderet deſiderio, eius nuditatis detegendae ſ). Quod cum eodem fere tempore praeeunte Sebaſtiano Baſſono ſſ) ſimili modo tentaſſent Antonius Villonius, Io. Bitaudus et Stephanus Clauius, vt ſupra in vita Claudii Berigardi dictum, mirum non eſt Gaſſendum, in hoc conſilio vehementer fuiſſe confirmatum. Lectis eum quoque FRANCISCI PATRICII *Diſcuſſionibus Peripateticis*, ex huius pharetra tela aduerſus Peripateticos depromſiſſe auctor eſt RICHARDVS SIMONIVS t), ſed exigua veriſimilitudine, cum Gaſſendus, licet iam in arenam contra Ariſtotelem deſcendiſſet, totam tamen pugnam deſeruerit, quod eo labore ſatis eſſe defunctum Patricium comperiſſet. Quoscunque autem vel auctores vel exempla in ea re Gaſſendus ſecutus fuerit, illud certum plus vidiſſe vnum iuuenem, viginti quatuor annorum, quam multa ſecula, pleraque, quae alii ſparſim monuerant, collegiſſe, et inuictam Peripateticis paralogismis argumentorum aciem oppoſuiſſe. Quod tamen vt caute faceret, profesſionis, quam tuebatur, publicae ratio monebat, qua iniunctum illi erat, vt philoſophiam doceret Ariſtotelicam. Vt itaque inuidiam declinaret, ita per ſexennium, quo philoſophiam Aquis Sextiis docuit, lectionum ſuarum curſum diſtribuit, vt in duas eas partes diuideret, vnaque Scholaſticorum Ariſtotelem ſequentium opiniones et placita explicaret, et quibus modis illa poſſent defendi exponeret: altera autem illud obiectionum agmen illis opponeret, quo non poſſet non tota Scholaſticae et Peripateticae philoſophiae acies euerti. Quod licet moleſtum eſſe Ariſtotelis adoratoribus probe videret, odium tamen ita euitare ſategit, vt haec paradoxa ſe non pro veritatibus certiſſimis, ſed pro problematibus habere affirma-

nis aliis dum rimam obſtruere ſatagit, ipſe inter atheiſmi fautores haud leui ſuſpicione numeratur, eo quod nefandi hominum generis obiectiones, qua, poſſet, vi et robore inſtructas enarrauerit. Cuius accuſationis primarius auctor fuit, ex Soc. Ieſu theologus Garaſſius, quem alii ſecuti ſunt multi. Diſplicuit tamen temeraria accuſatio viris aliis cordatis indigne ferentibus, alienam Charondae mentem ſaepe affingi. Vnde qui GARASSII Doctrinam curioſam adhibita Cenſura examinauit OGIERIVS vindicias in eo iudicio pro Charonda ſcripſit, quod et ipſum eius biographus, et poſt eum P. BAYLE l. c. et Ven. REIMMANNVS Hiſt. atheiſmi S. III. c. 5. §. 16. p. 405 ſeq. et Cat. crit. l. c. fecerunt. Sunt tamen nonnulla in eo libro, magno cetera acumine et humanae mentis notitia, referta, quae viris doctis non immerito diſplicuerunt. Inter quos multa contra eum monuit PETR. MOLINAEVS in libro de Pace animae. Conf. CLER. Bibl. anc. et mod. T. XVII. p. 301. 322. Iournal des Savans 1704. p. 303. alii.

ſ) Haec ipſe narrat in praef. Exerc. paradoxi c. adu. Ariſtoteles.

ſſ) De Baſſono ſupra, quantum ſatis dictum. Hoc loco iis adiicimus, referre THOM. CAMPANELLAM de Libris propriis c. 2. art. 5. p. m. 392. Baſſonem inter eos, qui nuperrime philoſophiam Epicuri explicare, aut potius inſtaurare conati ſunt. Id quod falſum eſſe, ipſa libri Baſſoni lectio demonſtrat, et admiſſa ab eo principia euincunt. Baſſo enim minima naturalia ſiue atomos pro materia quidem rerum naturalium habuit, ideoque veteres hoc nomine laudauit, vid. Phil. nat. L. I. art. 3. p. m. 8 ſeqq. aſt ita, vt ex Anaxagorae, Democriti, Platonis aliorumque hypotheſibus propriam fingeret, et iſtos inter ſe conciliatos ad certas atomorum elementarium claſſes reuocaret: Democritum tamen ſe ſequi profeſſus. Loco vacui autem dum ſpiritum aliquem mundi creatum ponit p. 333. manifeſte totum ſyſtema Democriteum euertit. Non tamen omni veriſimilitudine caret, Baſſonis librum Gaſſendo cogitandi de Epicuro occaſionem ſubminiſtraſſe.

t) Biblioth. crit. P. IV. p. 100. conf. Cl. STOLLIVS Hiſt. lit. P. II. c. 2. §. 48. p. 462.

firmaret, et ſeſe totum eccleſiae cenſurae atque iudicio ſubmitteret. Ita et philoſophiae et iuuentuti et famae ſuae atque tranquillitati conſultum fore credebat. Vt vero non ſoli iuuentuti literis vacanti operam commodaret ſuam, ſed orbi quoque erudito ſtudium probaret ſuum, animaduerſiones in philoſophiam Peripatetico-Scholaſticam *Gratianopoli* typis vulgauit, hoc titulo praefixo: *Exercitationum paradoxicarum aduerſus Ariſtoteleos libri ſeptem, in quibus praecipua totius Peripateticae doctrinae fundamenta excutiuntur, opiniones vero aut nouae aut ex vetuſtioribus obſoletae ſtabiliuntur.* Antequam autem infidum vulgi pelagus iſta editione tentaret, virorum ſummorum quorum iudicio et eruditioni plurimum tribuebat, ſententiam explorandam ſibi eſſe ſtatuit. Oſtendit itaque librum, curiae, quae Aquis Sextiis eſt, praeſidi et magno literarum literatorumque Mecoenati Nicolao Fabricio Peireſcio, itemque Ioſepho Gatterio priori Valettae. Qui cum animum Gaſſendi excelſum, iudicium acre et limatum, et eruditionem profundam eſſent mirati, extrahendum eum ſcholae altercationibus ſtatuerunt, et vitae eccleſiaſticae tradendum, vt et otio frueretur ſecuriori, et tranquillitate ad philoſophandum vberiori, et auctoritate aduerſus eos, quos mordebant eius exercitationes, ampliore. Sacris itaque ordinibus admotus, et canonicatu Dinienſi donatus eſt, poſtquam doctoris inſignia accepiſſet: et ſecuta quoque eſt praepoſitura eiusdem eccleſiae, de cuius tamen poſſeſſione Gaſſendo cum canonicis acriter poſtea fuit dimicandum. Huius ita axiomatis clypeo quaſi tectus, librum, vti dictum, anno MDCXXIV edidit, quem Batavi ſequenti tempore ob eximiam eruditionis praeſtantiam bis * recuſum dederunt. Neque inuidia Ariſtotelicorum et Scholaſticorum deterreri ſe a continuatione laboris huius paſſus eſt, ſed edidit *alterum* quoque *Exercitationum paradoxicarum aduerſus Ariſtoteleos* volumen [u], euertendae logicae Peripateticae deſtinatum. Et ſimili quoque conſilio quinque partes alias meditabatur, quibus omnis Ariſtotelis et Scholaſticorum philoſophia confutaretur, eas autem aut non abſoluit aut non edidit, vel quod Patricium pleraque occupaſſe cerneret, vel vt tela aduerſariorum declinaret, graui bello in eum exſurgentium. Praeuidit enim ipſe Gaſſendus et praedixit [v] crabrones ſe irritaturum, et haud leuem conciliaturum ſibi eſſe horum hominum inimicitiam. Qui cum eo adhuc tempore in aula et curia Pariſienſi ſatis auctoritatis haberent, vt Ariſtotelomaſtigas vi repellere et coërcere poſſent, vt ex iis clarum eſt, quae de machinationibus Peripateticorum contra Villonium, Bitaudum et Clauium narrat Io. LAVNOIVS [w], dubium non eſt, quin Gaſſendum metus quidam et pro-

*) Amſtelod. 1649. 8. Hag. Comit. 1656. 8. Recenſionem primae editionis exhibet HEVMANN. Act. phil. l. c. ſecundam auctores Memoriarum de bibliotheca Thomaſiana, tertiam STOLLIVS l. c. p. 461.

u) Dubitat, vtrum editum ſit ELSWICHIVS ad LAVNOIVM de Fort. Ariſt. p. 325. ſed prodiiſſe teſtes ſunt STOLL. l. c. MORH. l. c. HEVMANN. l. c. rarius autem occurrit.

v) Exercit. V. §. 12.

w) De Fort. Ariſt. c. 17. p. 310 ſeqq.

et prouidentia, conſilia quoque amicorum [x] impulerint, vt argumentum inuidia plenum deſereret, quaeque dicenda reſtabant, alio loco, tempore, habitu produceret: id quod ab eo in aliis eius tractationibus factum eſſe, recte Cel. Hevmanno [y] obſeruatum eſt. Certe maiori ſe hoc commendat veri ſpecie, quam quod Honoratus Fabri coniicit, et calculo ſuo probat Morhofivs [z], Gaſſendum iuuenili inductum audacia et cauſſa quoque quadam priuata permotum, iſtam viam inſtituiſſe, qua ad famam perueniret, at ſenem poenitentia eius rei ductum fuiſſe. Quamuis enim annis grauior placatiorem vultum in ſcriptionibus ſuis Gaſſendus exprimeret, ſemper tamen ab Ariſtotelica philoſophia abhorruit, et Epicurum Stagiritae praetulit, id non facturus, ſi belli contra Lyceum ſuſcepti eum poenituiſſet. Illud autem verum, vix intolerabilius Peripateticis vulnus viſum eſſe illo, quod tela Gaſſendiana inflixerunt: vnde varii contra eum ſublati clamores, et retundi tentata arma, quibus tam fortiter ἀκρόπολιν Peripateticam oppugnauit. Id quod ex vno Io. Ionsii * viri doctiſſimi exemplo diſci poteſt, qui cum aeque ferret, Epicurum a Gaſſendo laudari, eiusque philoſophiam illuſtrari, concoquere non potuit, quod in iſtis exercitationibus Ariſtotelem aggreſſus ſit, iudicauitque exigua veriſimilitudine, „Gaſſendum in illis Ramiſtam [a] agere, et acerrimum ſe Ariſtotelis „calumniatorem prodere, quanquam nihil minus ſe facturum in praefatio„ne polliceatur. Sed puduiſſe eum coepti inſolentis, vt libros reliquos „tenebris aeternis damnauerit, et cum Ariſtotelem vituperare ſine dede„core non poſſet, ad alterum extremum delaberetur, Epicurum laudatu„rus meliori iure et ſucceſſu“. Tacemus alios Ariſtotelicorum conatus, quibus reſpondere Gaſſendo et calumniam depellere ab Ariſtotele conniſi ſunt. Qua ratione de Stagirita bene mereri ſtuduerunt Michael Watsonivs [b], Kilonienſis, Henricvs Vffelmannvs [c], Helmſtadienſis, Henricvs Ascanivs Engelke [d], Roſtochienſis profeſſor. Nos non diffitemur quidem, iuuenilem ardorem et quandam ferociam in his exercitationibus ſe prodere, et potuiſſe Gaſſendum nonnulla parcius et modeſtius obiicere: quam in viro maximi ingenii virtutem merito miramur, vbi iuuenilis ille impetus deferbuit: absque partis autem ſtudio pronuntiandum quoque eſſe exiſtimamus, plurima acute docteque monuiſſe Gaſſendum, et vlcera Peripatetica fortiſſime tetigiſſe, hacque ratione de philoſophia praeclare meruiſſe: ſane, hodegi inſtar eſſe poſſe in lectione Ariſtotelis, vt diſcatur, quid examinandum ſit. Probamusque iudicium Io. Henr. Boecleri, monentis [e], „Gaſſendi parado„xi-

x) Idem obſeruatum Honor. Fabri Epiſt. L. II. p. 74. et Elswichio l. c. p. 325.
y) loc. cit.
z) loc. cit. p. 67.
*) De Script. hiſt. phil. L. V. c. 2. p. 313. edit. vet. p. 177. ed. Dorn.
a) Quamuis Rami exemplo ſe excitatum eſſe ad examinandam Peripateticam philoſophiam Gaſſendus in Praefatione fateatur, non tamen ideo Ramiſta eſt, quia Rami dialecticam nunquam probauit.
b) In Apolog. pro Ariſtotele, teſte Morh. l. c. ἀνεκδότῳ.
c) In Oratione aduerſus Gaſſendum.
d) Aliquot diſſertt. Roſtochii 1698. editis.
e) Bibliograph. crit. p. 591.

„xicas exercitationes aduerſus Ariſtoteleos licet non per omnia ſerio „agant, legi tamen ad iudicium informandum, ne plus vltra aut citra „eatur, mereri.

Labores philoſophici Gaſſendi reliqui.

§. VI. Strata hunc in modum via, remotisque, quae in philoſophiae ſtudio obſtabant dumetis Peripatetico-Scholaſticis alacriori pede ad ſapientiae magis ſobriae et prudentis adyta progredi Gaſſendus conſtituit. Quod eo promtius facere licebat, quo liberiori fruebatur otio, et Lutetiam Pariſiorum delatus, vt praepoſiturae, quam nactus erat, poſſeſſionem confirmaret, occaſionem habebat fauentiſſimam, praeter μαθήματα, quae ſupra modum diligebat, omnem philoſophiae campum perluſtrandi, et iis auxiliis vtendi, ſine quibus in hoc oceano natare poteſt nemo. Et tum ad Epicuri ſyſtema delatus eſt, de quo infra dicemus. Non vero contentus, mortuos conſuluiſſe, poſtquam veterum et recentiorum lectione ſe ita ingurgitauerat, vt vaſtiſſima inde enaſceretur omnis literaturae, maxime veteris, copia, viuos quoque in partes vocauit, cum eruditiſſimo quocunque amicitiam iniit, anno quoque huius ſeculi vigeſimo octauo cum Franciſco Tuillerio rationum apud Pariſinos magiſtro in Belgium peregrinationem ſuſcepit: in qua cum viris doctiſſimis vbique innotuiſſet, magna fuit Gaſſendi apud eos doctrinae exiſtimatio, cum et eruditione polleret, et moribus ornaretur humaniſſimis. In Italiam autem appuliſſe, et Romae cum Athanaſio Kirchero aliisque viris doctis de rebus ad philoſophiam ſpectantibus contuliſſe, quod nonnulli perhibent, negat Sorbierius. In eo itinere otioſus non fuit Gaſſendus, ſed ad euertenda Roberti Fluddi ſomnia, quibus theoſophicam quandam philoſophicam comminiſcendo magnos fumos vendidit, vt in ſequentibus docebimus, operam ſuam conuertit. Cuius illi occaſionem ſubminiſtrauit Marinus Merſennus, vir doctiſſimus, et Gaſſendo amiciſſimus, qui, cum in *Quaeſtionibus in Geneſin* Fluddi παρερμηνείας in *philoſophia Moſaica* admiſſas, detexiſſet, ad reſponſiones Fluddi plura excipere, et contentionis ſerram, a qua abhorrebat, reciprocare noluit, ſed amico ſuo, vt id laboris ſuſciperet, perſuaſit. Et fatendum omnino eſt, meliori ſucceſſu Gaſſendum, quam Merſennum, cum Fluddo diſputauiſſe. Diffuſa enim lectionis et ſcriptionis copia f) ſe ipſo interdum Merſennus eſt inferior, id quod candide fatebuntur, qui *Q. q. in Geneſin* longe rariſſimas paucisque viſas, cum cura euoluendi examinandique occaſionem habuerunt, nosque multoties in viro cetera eruditiſſimo experti ſumus. Aſt Gaſſendus vt aſſuetus erat notionibus claris, diſtinctis, perſpicuis, et argumentum, quod tractabat, omne animo accurate et ordine erat complexus, ita magno lumine diſputationes ſuas replebat, κυρίας δόξας mira ἀγχινοίᾳ detegebat, erroresque ſuis haud raro telis confodiebat. Cuius ſpecimen in *Examine philoſophiae Fluddanae* dedit prorſus egregium, in quo Fluddi ſyſtema ex propriis prin-

f) Recte id in Merſenno reprehendit SORBIERIUS l. c.

principiis euertit, et methodo vſus Socratica, quam feliciter adhibere nouerat, omnem Fluddanae ratiocinationis neruum ſuccidit. Narratque Sorbierius, in ea arte prorſus mirum fuiſſe Gaſſendum, „ſeque, ait, ſaepius audiuiſſe, laceſſitum a ſophiſtis nullam aliam reſponſionem adhibere, „praeter eam, quam ipſi ſibi aduerſarii feciſſent: quippe nudare ſolitum „fuiſſe perplexa et inuoluta verborum cortice ſophiſmata, probaturum, „an auctorum mentem aſſequeretur. Quod vbi conceſſiſſent, rogaſſe, „vt iam efferrent ratiocinia ſua verbis iſtis eius captui magis accomodatis: „et ſic iucundum fuiſſe videre bonos iſtos viros, quos ratiocinii ſui ſuppuderet, eo quod durum eſſet reliqua retexere, quae tunc apparerent „ineptiſſima“. Quae luculento teſtimonio ſunt, Gaſſendum in arte ratiocinandi admodum valuiſſe, et perſpicuitatis beneficio ratiocinationum vim omnem accurate perſpexiſſe. Quibus accedebat, quod, teſte iterum Sorbierio, ad ironiam eſſet natura ſua propenſior, ſine qua friget methodus Socratica. In hoc autem, de quo diximus itinere Batauico ſupra modum viris eruditiſſimis placuit ingenii Gaſſendiani elegantia, et iudicii acumen, quo factum, vt magnos in republica literaria heroës, et quoscunque viros conuenerat eruditione illuſtres, ſibi amicos et doctrinae ſuae admiratores conciliaret, adeo, vt non deeſſent, qui Gaſſendianam philoſophiam Carteſianae, valde tunc inter Batauos caput efferrenti, praeferrent, et imprimis in diſceptatione illa, quam cum Carteſio Gaſſendus iniit, quamque infra tangemus, eius partibus velut melioribus et fortioribus accederent [g]. Talis cum eſſet Gaſſendus, non potuit non eruditio tanti viri atque virtus ſummis quoque viris eſſe commendatiſſima. Vnde factum, vt, licet lucri et honorum minime eſſet appetens, et ob eam cauſſam omnem munerum dignitatem et emolumenta refugeret, attamen archiepiſcopi Lugdunenſis, cardinalis Alphonſi Pleſſei, Armandi Richelii fratris conſilio immo iuſſu inuitus cogeretur regiam apud Pariſienſes matheſeos profeſſionem anno MDCXLV ſuſcipere: quamuis, quod mirandum, ipſi Richelio cardinali nulla Gaſſendi cura fuiſſet [h]. In vrbe autem cum iam ante iſtud munus collatum magna eſſet de Gaſſendo opinio, dici non poteſt, quanta expectatione ad eius lectiones accurrerint iuuenes, matheſeos myſteria diſcere cupientes, quam egregie illi non reſponderit tantum doctrina et diligentia Gaſſendiana, ſed eam quoque multis modis ſuperauerit, et quam frequens fuerit ob iſtam cauſſam eius auditorium, quod non ſtudioſa modo iuuentus tyroneſque replebant, ſed et viri ornabant grandaeui et rude donati, ab hoc Varrone, quo nomine recte eum cohoneſtat Sorbierius, ea audituri percepturique, quae ſine eo ignorauiſſent. Quanquam autem magna ex hoc labore Gaſſendi emolumenta in literas redundabant, ſumma tamen, qua ad explendas muneris partes vtebatur contentio valde damnoſa Gaſſendo extitit. Cum enim

 pulmo

g) Inter eos Adrianum Heerebordum et Henricum Bornium nominat Sorbierius.

h) Frigide id, niſi fallimur, excuſat Sorbierius.

pulmo debilis vim iſtam vocis ſatis ferre non poſſet, tuſſis inde et pulmonis ſecuta eſt inflammatio. Vt itaque natalis aëris ſpiritu reficeretur patriam repetiit, et in Prouinciam abiit, Diniae aliquantiſper commoratus. Ibi Valeſio proregi cariſſimus ſemper adeſſe, et tum morum iucunditate eum paſcere, tum conſiliis iuuare ſuis iuſſus eſt. Diniae commoratus vsque ad annum MDCLIII, Lutetiam repetiit, cum Franciſco Bernierio Andegauenſi medico, quem ex lectiſſimis Gaſſendi diſcipulis fuiſſe infra dicemus. In hac vrbis regiae frequentia nec amicis Gaſſendus defuit, nec philoſophiae et literis. Publicata enim vitae ſummorum aſtronomorum Tychonis Brahei et Copernici hiſtoria, in adornando philoſophiae ſuae ſyſtemate totus fuit. Quod qui cum attentione expendunt, fatebuntur, virile iudicii robur, et quandam maturitatem cum ingenii late ſe in eo explicantis ſobrietate eo tempore in Gaſſendo quam maxime floruiſſe. Verum nimia laborum aſſiduitate exhauſtum corpuſculum par amplius tantae animi contentioni eſſe non potuit, et in morbum ſatis iam grauem anno MDCLIV incidit. Quo leuatus quidem ſtudiorum intermiſſione facta et educta ex ſenili corpore ſat magna ſanguinis copia, vires tamen recuperare non potuit, adeo vt nec ambulationes in horto, quibus delectabatur, nec amicorum confabulationes, quibus mire recreabatur, diu ſuſtinere poſſet. Id quod praeter pectoris debilitatem, nimiae ſanguinis miſſioni adſcribendum eſſe videtur, quam ideo recte improbat Petrvs Borellvs [i]. Certe ab eo tempore miſerabilem vitae conditionem fuiſſe expertum, et ſubinde febriculis et ventris profluuio, pulmonis labi valde inimico fatigatum et exhauſtum fuiſſe, teſtis eſt Gvido Patinvs [k]. Confluebat tamen ad tantae celebritatis virum, quicquid literis pretium ſtatuere nouerat, nec medicorum frequentia deerat, quae tamen optimum virum perdidit. Anni enim ſequentis auctumno in morbum lethalem incidit, quem cum nouem ſanguinis miſſionibus leuare conarentur medici, vidit ipſe Gaſſendus, immoderatae phlebotomiae tolerandae ſe imparem futurum eſſe. Noluit tamen medicis in eius perniciem diſſentientibus deeſſe, forte quod ſpem nullam ſupereſſe videret recuperandae valetudinis firmae, pellendique morbi ipſa morte grauioris, et quo ſpiritum vix trahere licebat. Exhauſtis itaque viribus omnibus, cum extremam imminere horam ſentiret, animo magno vereque philoſophico ad ſubeunda vltima fata ſe praeparauit: ſacrisque animae remediis adhibitis, menteque ad vnum Deum conuerſa, ſacris tantum meditationibus imperatoris vocem ſtatione decedere iubentem expectauit, tanta animi praeſentia, vt manum ſubinde pectori admoueret, ad notandum titubantem greſſum et deficientem vigorem vitalis laticis. Tandem omnem philoſophiam ſuam digna tanto philoſopho, voce, quae vltima fuit, ad Poterium ſuum emiſſa: *Vides, quid ſit hominis vita?* abſoluendo IX Cal. Nou. anni MDCLV placide obdormiuit, anno aetatis ἀνδροκλαςῆ, nempe LXIII, quem a nouem

i) Obſeruat. medico-phyſic. Cent. III. obſ. 11.

k) Epiſt. ſelect. L. p. m. 167.

uem iam menſibus exegerat. Quantum autem virum amiſerit ciuitas literaria vniuerſalis luctus, quo eum amiſſum totus fere doctus orbis deplorabat, ſatis comprobauit. Maxime Ludouicus Habertus Mommorius, libellum ſupplicum magiſter, qui vt omnes viros doctos fouebat, ita Gaſſendum in aedibus ſuis nutriebat, eiusque ſermonibus animum philoſophiae vehementer addictum [l] nutriebat, funus ipſe duxit, cadauer ſplendide extulit, et ſepulchro maiorum ſuorum iuxta Guilelmum Budaeum depoſuit, vt qui viuus eruditorum ſocietatem ornauerat, in morte quoque celeberrimo viro cuidam iungeretur. Ornatus quoque in Mommorianorum ſacello ſtatua marmorea, et epitaphio magnifico [m]. Demortuum laudauit, vt ſupra dictum Nicolaus Taxilius [n] in praepoſitura ſucceſſor, quae eius laudatio non ſine amaris largisque ciuium fletibus et maximo omnis aetatis hominum concurſu audita eſt.

Character animi et eruditionis Gaſſendi.

§. VII. Meruiſſe honores hos omnes Gaſſendum, vniuerſae reipublicae literariae conſenſus probat et iudicium, quo inter maximos ſuae aetatis viros refertur. Inerat enim illi iudicandi vis ſumma et acerrima, qua errores eorumque fontes accurate perſpiciebat, et qua ratione ex principiis primis et ſimpliciſſimis veritas omnis eſſet deducenda, pulchre videbat. Ingenii autem elegantiam et perſpicuitatem poſſidebat prorſus mirabilem, qua et apte atque ordinate cuncta nectebat, et miro artificio ita delineabat, vt inuitum quaſi lectorem in partes raperet, totumque ſui admiratione occuparet. Quantae autem memoriae vires fuerint, vaſta illa lectionis copia, qua omnem veterem literaturam animo comprehendit, ſatis comprobat. Et ſacras quidem diſciplinas exacte tenebat, in philoſophia autem principatum ſuo tempore fere obtinebat, certe non erat, qui eum perſpicacia et meditationis ſoliditate vinceret. Ita vero in errorum fontes, nexus, et praeiudicia penetrabat, vt quid reponi poſſet, vix inueniretur. Cum autem nouum ſyſtema condidiſſet, illud ita ornauit, et veriſimilitudine tanta atque elegantia commendauit, vt etiam aduerſariorum admirationem mereretur. Incomparabilis etiam in arte mathematica, et quam ſingulari ſtudio excoluerat, in aſtronomia extitit. Quamuis enim, fatente Sorbierio, deſiderarent nonnulli in eo matheſin profundiorem, quae in geometriae et arithmeticae myſteriis ſublimioribus verſatur, in qua eo tempore excellebant Car-

l) Epitaphium Gaſſendo ſcriptum a Mommorio et aliud ab amicis erectum affert THOMAS POPE-BLOVNT Cenſ. celebr. auctor. p. 965 ſeq.

m) Dignus eſt, qui de Mommorii ſtudio in philoſophiam et philoſophos legatur locus HVETII de rebus ad eum pertinentibus L. III. p. 68. quo narrat, „apud virum hunc omnis doctrinae et ſublimioris et humanioris amantiſſimum, certo per ſingulas hebdomadas die certaque hora conueniſſe magnum doctorum hominum coetum, habitasque inter eos fuiſſe vtiles et eruditas de Rebus phyſicis diſſertationes. Huic collegio magno fuiſſe decori Petrum Gaſſendum, inter primos aetatis huius philoſophos merito ſuo reponendum. Cui quamuis eſſet cum Mommorio hoſpitium et domeſticus vſus, hic vero videretur ſectam eius perſequi et Epicuri doctrinam probare, occulte tamen fauiſſe Carteſio, cui palam aduerſaretur Gaſſendus, nec aliam ob cauſſam creditum fuiſſe conuentum hunc philoſophorum apud ſe inſtituiſſe Mommorium, quam vt eorum animos Carteſianis dogmatis aſſuefaceret, et in hanc ſectam ſenſim pertraheret".

n) Prodiit 1656. 4.

Carteſius, Roberuallius et nonnulli alii; obſeruatum tamen laudato viro „docto: „diſcere Gaſſendum ea neglexiſſe, quae nullius vſus eſſe nouerat, „impenſae vero, hoc eſt temporis in acquirendo ſat longi. Nimirum ſatis „eſſe duxit vitae humanae breuitatem aduertentem et anguſtiam mentis „noſtrae dimetientem neceſſaria tantum comparare, et ea, ſine quibus ad „philoſophiam ſe accingere non poſſet; non inuidentem aliis, qui toti geo„metriae vel algebrae incumberent, ſubtiliſſimarum inuentionum gloriam. „Prae oculis ſemper habuiſſe vltimum philoſophandi ſcopum, felicitatem, „et ex vniuerſo ſcientiarum ambitu ea tantum collegiſſe, quae praecipue „ad inſtitutum ſuum facere viderentur; haud imitatum imprudentem via„torem, qui ad loca quaeque amoena deflectit immemor patriae vel ter„mini peregrinationibus ſuis praefixi". Sed et reliqua legenda ſunt, quae pleraque ſobrie monet Sorbierius. Quantus autem in aſtronomiae ſtudio viris ſummis illa aetate viſus ſit, vnius Ger. Io. Vossii [o] teſtimonio confici poteſt, qui *ſe*, ait, *eius ſingularem et multiiugam eruditionem non potuiſſe non mirari, cum Belgicam terram luſtrans, ſe non ſemel ſalutatione et alloquio ſuauiſſimo eſſet dignatus.* Et meruit ideo Gaſſendus, vt ab Isaaco Barrovio [p], inter ſummos aeui noſtri mathematicos, acumine ſimiles antiquis et prope pares referretur, et iungeretur Galilaeo, Gilberto, Carteſio. Maxime vero vaſtiſſimam lectionis copiam in Gaſſendo miramur, qua omnes fere antiquae doctrinae fontes exhauſit, nihil non vidit, nihil non in horrea ſua repoſuit. Quae tamen non, vt fieri plerumque ſolet, confuſum aliquod chaos, et vaſtam inconditamque aliquam molem conſtituunt, qua ſemper fere ſuffocari ſolet iudicandi vis atque acrimonia, ſed nihil congeſſit, quod non ordinate digeſſit, miroque acumine ad veros vſus adhibuit. Teſtem damus *Commentarium* eius *in Librum X.* Diogenis Laertii, in quo coaceruauit mira diligentia et felicitate, quicquid apud veteres ad illuſtrandam Epicuri philoſophiam inuenire poterat. Sic vt praeter exilia quaedam, et nonnullas emendationes criticas neque Menagio neque Meibomio, viris eruditiſſimis ſpicilegium reliquerit. Superauit tamen haec omnia cogitandi ars, quae illi inerat, ſumma, qua et perſpicue et ordinate de rebus omnibus iudicabat, et ratiocinandi leges accurate obſeruabat, et errores luculenter detegebat. Quibus cum accederet vbertas ingenii affluentiſſima, qua mira elegantia et perſpicuitate, quaecunque dicere vellet, ob oculos poterat ponere, et viuis quaſi imaginibus commendare lectoribus, mirum non eſt, inter maxima ſeculi ſui ornamenta vnanimi eruditorum ſententia Gaſſendum fuiſſe numeratum. Cuius quamplurima adducere poſſemus teſtimonia, ſi id ageremus, et hanc ante nos prouinciam non ſuſcepiſſent viri nonnulli docti [q], qui laudes eius colligerunt: quibus tamen

o) De Scient. mathemat. c. 66. §. 10. p. 389.

p) In Opuſc. p. 87.

q) Pope-Blovnt. Cenſ. cel. auct. p. 964 ſeq. Magirvs Eponymol. crit. p. 377. Baillet Jugemens des ſavans T. I. p. 339. Io. Fabric. Hiſt. Bibl. ſuae T. V. p. 264.

men multa addere in procliui eſſet [r]. Nos ex multis duo tantum damus, ne aduerſariis quidem Gaſſendiani nominis contemnenda. P. Baylii [s], cui maximo elogio Gaſſendus audit, *philoſophorum literatiſſimus, et literatorum maxime philoſophus*, et Petri Sylvani Regii [t], ita de Gaſſendo ſcribentis: „Multa praeclara eruditiſſimaque opera de rebus ad „philoſophiam pertinentibus compoſuit, in quibus admiranda perſpicui„tate omnes priſcorum philoſophorum opiniones ab ipſo vel refellendas vel „admittendas exponit, ita vt pro certo dici poſſit, nullum philoſophum, „praeter ipſum, tam vehementer veritatis ſtudio vnquam operam dediſſe". Non ignoramus quidem, diſplicuiſſe nonnullis Gaſſendum, quod Epicurea nimium amauerit: inde inſanum in abſurdiſſimam totius gentiliſmi haereſin amorem ei exprobrat Iac. Thomasivs [u], et Herm. Conringivs, qui pleraque eius ſe mirifice affeciſſe fatetur, obiicit [x], videri eum Epicuri potius, quam Chriſti ſectatorem: vnde alibi [y] eum minime Chriſtianum eſſe dicit, ſed de grege Epicuri, eaque quae in Ariſtotelem ſcripſit, nullius viſa ſibi eſſe pretii, ait [z]. Quae excidiſſe quidem nollemus viris eruditiſſimis, ſed ob Epicuri partes a Gaſſendo defenſas contra eum odio et ſiniſtra opinione occupatis, qui vero aliter pronuntiaſſent, ſi animo reputauiſſent, Gaſſendum illos errores, qui infenſam illis merito fecerunt phyſiologiam Epicuream reprobauiſſe, adeoque nihil contra pietatem doctrinae Chriſtianae machinatum fuiſſe. Verum haec ἐγκλήματα meruit Gaſſendus, ob proſcriptum et notatum Ariſtotelem, cui valde fauebant Conringius et Thomaſius. Quod patrocinium Epicuri ipſum quoque Samvelem Parckervm [a] permouit, vt cum eum, non eruditione, quam aut iudicio aut candore nobiliorem iudicaret, ſuſpicaretur tamen, eum ex affectu animi Epicureae cauſſae defenſionem ſcripſiſſe, quae apertum bellum omni religioni indicat. Similes enim cenſurae partium ſtudio, quo aegre toto liberantur viri docti, condonandae ſunt, et haud leuis gloria Gaſſendi eſt, fateri eos vberrimam illius doctrinam et iudicium haud contemnendum. Animi autem virtutes eum aluiſſe optimas et ab omni impietate remotas vno ore teſtantur, qui candidiſſimae mentis virum nouerunt. Magnificis enim verbis et inuidendis elogiis extollunt non fucatam, qua aduerſus Deum vſus eſt, pietatem, multis ſpeciminibus demonſtratam. Quae tanta fuit, vt deſerere Epicurum, licet ſibi deamatum, quam cauſſae Dei deeſſe, et capitales Epicuri errores non refutare mallet. Temperantiae autem illud ſtatuiſſe pretium amici affirmant, vt ſupra modum ſobrietatem coleret, et anachoretae ſimilis, abſtemius ſua

r) Conf. Allativs in Apibus vrban. p. 92. Io. Willisivs de Anima brut. P. I. c. 1. p. 6. Facciolat. de Enthymem. p. 17. Daniel Itin. Carteſii per mundum, p. m. 101. Mosheim. ad Cudw. p. 970. alii.

s) Dict. T. II. art. Catius p. 102. not. E.

t) Diſcurſ. Hiſt. philoſ. p. 176.

u) De Exuſt. mundi Stoica p. 6.

x) Conringiana p. 49.

y) p. 60.

z) p. 277.

a) De Deo diſp. I. Sect. 12. p. 30.

ſua ſponte viueret, ptiſana tepida pulmoni refrigerium quaerens [b]. Nihil autem magis Gaſſendum ornaſſe cenſendum eſt, quam modeſtiam in tanto eruditionis famaeque faſtigio prorſus ſingularem. Cuius ſpecimina digna ſunt, quae apud Sorbierium legenda Lectori ſemel iterumque commendemus. Solebat enim pauca de ſe ſuisque ſtudiis diſſerere, iactare nihil, et affectum magis amoremque eruditionis prae ſe ferre, quam doctrinae ſpeciem, humani autem animi anguſtiam limitesque in quaeſtionibus enodandis praefari, et tarditatem ingenii ſui excuſare, quae autem doctiſſime diſſerebat, velut ſomnia quaedam contemnere, et paucis multa dicere, ita vt, vbi minimum ſibi placere videbatur, omnibus maxime placeret. Quae omnia, vt characterem veri philoſophi exprimunt, ita apud laudatum virum ipſa legenda et repetenda ſunt. Et philoſophandi quoque rationem intra modeſtiae limites coërcuit. Saepe numero enim difficultatem quaeſtionum confeſſus, nihil adinueniſſe ſe dixit, quod ſibi, nedum ſagacioribus ſatisfacere poſſet. Vnde ſaepe audiebatur conqueſtus de humanae mentis caligine, per quam non licet longum iter in inueſtiganda natura rerum inſtituere [c]. Id quod virum vere philoſophum ita ad moderandam animi ſententiam adigebat, vt nemini ſua obtruderet, et contradicentes facile ferret, et ſilentii praemium haud contemnendum reputaret. Et eandem quoque rationem, eosdem mores in controuerſiis ſcriptis agitatis tenuit, cuius exemplum luculentum eſſe poſſunt *inſtantiae aduerſus meditationes Carteſii.* Fallitur tamen P. Bayle, qui ob hanc, quam in Gaſſendo laudauimus, modeſtiam Pyrrhoniis eum accenſet, quod tota illius ſyſtematis indoles refugit, quod ſibi Gaſſendus delegit. Coronauit hunc virtutum ſingularium chorum ſtudium indefeſſum et pertinax, de ſcientiis bene merendi, et veritatis cognitionem, qua felicitas humana promoueri poteſt, omnibus viribus iuuandi. Cui cum par accederet eruditionis vis et praeſtantia, vtiliſſimus ſane reipublicae eruditae euaſit. Et debemus huic contentioni maturos Gaſſendianae doctrinae fructus *Opera* eius a Sorbierio ſex voluminibus poſt eius fata iunctim edita [d], et apud Florentinos nuper recuſa. Quae omnibus fere paginis loquuntur, quantus vir in republica literaria Gaſſendus fuerit. Nobis vero hoc loco potiſſimum memorandus eſt, ob reſuſcitatam philoſophiam Epicuream. Quod vtrum aliis ſectis pari felicitate recentiori aeuo vnquam contigerit, merito ambigimus. Iis enim praeſidiis inſtructus ad hoc opus acceſſit, et praeter veteris literaturae notitiam animum praeiudiciis liberum, iudicium acre, imaginationis vim magnam viuamque, et calamum ſcribendo exercitatiſſimum attulit, vt non potuerit non labor ſuſceptus euentum ſortiri exoptatiſſimum. Maxime vero ea mente ad hoc opus acceſſit, qua, dum carebant alii, in hoc negotio a recta via non aberrare non potuerunt. Nempe euitato peſtilenti ſyncretiſmi et ineptae conciliationis amore, ita in hoc argumento verſatus eſt, vt nec aliarum ſectarum plauſum precariis hypo-

Scripta Gaſſendi.

b) Conf. Patin. Lettr. XV. p. 51. c) Lettr. T. I. p. m. 5. d) Lugd. 1658. fol.

hypotheſibus emendicaret, nec errores reticeret, quos tolerari in Epicuro non patitur diuina veritas. Quo conſilio capto Epicuri φιλοσοφέμενα abiecta et neglecta hactenus reſtituere conſtituit, cum multo elegantius ea atque luculentius diſſerere videret, quam Peripatetica et Stoica: ſyſtema atomiſticum autem recte explicatum ingens lumen repandere in tota philoſophia naturali crederet. Quod tamen antequam aggreſſus eſt, vindicandam eſſe Epicuri famam ab ignominia, qua tot ſeculis preſſa fuit, pulchre vidit, ſine quibus vindiciis probe intelligebat, philoſophiam Epicuri odio et inuidia deteſtabilem factam non admiſſum iri. Ea itaque, qua gaudebat, ampliſſima philoſophicae hiſtoriae cognitione et lectionis copia adiutus, cum ad illuſtrandum Diogenis Laertii *Librum decimum*, cui praecipuam de Epicuro notitiam debemus, congeſſiſſet, quicquid de Gargettio philoſopho apud veteres occurrebat, vitam Epicuri liberiori et veraciori penicillo depingendam conſtituit. Occaſionem operis edendi ipſe in *Dedicatione* ad Franciſcum Luillerium, Pariſinum, rationum magiſtrum enarrauit. Nempe cum amicitia intimiori is Gaſſendo iunctus eſſet, inque priuatis receſſibus, multa de philoſophis veteribus ex Gaſſendo audiuiſſet, vidiſſet autem commentarios de Epicuro, valde iis affectus eſt, quae praeter ſuam exſpectationem de huius viri continentia diſciplinaque ediſſeruerat. Viſus enim illi erat merito non ſuo diffamatus, et delectauit eum, eximi illum poſſe ab iſtis, quibus oppreſſus eſt, calumniis, poſſeque eius non modo vitam ab omni labe repurgari, ſed philoſophiam quoque, expunctis, vt circa Ariſtoteleam, erroribus quibusdam paucis tum de natura ſolertiſſime, tum de moribus ſapientiſſime dogmata tradentem oſtendi. Inſtabat itaque vt ſaltem ea, quae ſpectant ad vitam moresque, conſcriberet, cetera enim, quae ad doctrinam placitaque attinent, longioris operae cum ſint, patientius deinceps expectatum iri. Ipſe quoque pro rara illa, quam poſſidebat, Graecae linguae cognitione et eruditione in multis locis lucem illi faciebat. Quo amico ἐργοδιώκτῃ permotus ad edendum opus ſe perſuaderi paſſus eſt. Quanquam autem non contendebat Epicurum aut nihil peccaſſe, aut vnum inueniſſe verum, conuictus tamen de veritate, demonſtrare conatus eſt, iniuria fabulam vulgi fieri, quod ſectatores aliarum partium vt olim inuidia et auctoritate ita iam deſpectu et multitudine illum obruant: cum tamen, ſi non ex ipſa fronte iudicetur, ſed monente Seneca, interius penetretur, cauſſa plenius cognita ea fuiſſe probari poſſit vitae innocentia, puritate, auſteritate, qua philoſophorum alius nemo fuerit, ea ingenii perſpicacia iudiciique maturitate, qua non facile ceteris concedat. Monet quoque, ſe eum eſſe, quem humanitatis officia delectent, cum non indigne ferre non poſſit opprimi a turba, quem virum reputet eſſe innocentem, et ſuaue ſe habere, ſi quas illi, tenues licet, ſuppetias ferat. Nam ſi perſuaſus foret, fuiſſe Epicurum luxui deditum ac ſeſe proluiſſe obſcoenis voluptatibus, tum ſane diris eum deuoturum, ac faces et ſaxa cum tota factione non poſtremum

coniecturum. In id autem ſe incumbere ſemper, ait, vt innuat, quid veriſimilius ex Epicuri mente appareat; ſi forte vero id non ferendum vel minus probandum videatur, ipſe primum exauctoraturum, et cenſura omnium ſeueriſſima nigrum quaſi theta praefixurum eſſe. Quod ad dogmata vero religionis attinet, non it inficias, quin placita Epicuri quaedam e diametro cum illis ſtent, vt quae ſunt praeſertim circa prouidentiam animorumque immortalitatem. Sed cum ferendos et expungendos quidem errores, non vero totum reiiciendum Epicurum eſſe exemplo Ariſtotelis docuiſſet, promittit, quoties ad grauiora illa capita peruenerit, vel quoties quidpiam occurrerit, quod videri poſſit vel quam minimum fidei ſacrae diſſentaneum, in Epicurum neruos contendere, ac eius ſententiam conuellere velle. Nam licet, confecta vitae Epicuri apologia doctrinae quoque explicationem aggreſſurus ſubinde ſit, non propterea tamen ſe illi nomen dare, ait, neque placitorum vadem ſe aut ſponſorem praeſtare. Quin etiam vt in aliis rebus rationem ſolam audiat, neque niſi illam admittat magis ipſum moueat Epicurus, quam quiuis alius philoſophorum ſic in religione ſe eccleſiam catholicam ſequi &c. Quae, etſi longiuſcula, heic enarranda fuerunt, vt Lectori pateat, iniuriam feciſſe viros doctos optimo philoſopho, imputantes, aut ad oſtentandum tantummodo ingenium ea ſcripſiſſe, aut Epicurum Chriſto praetuliſſe: id quod vtrumque falſum eſſe, ex dictis intelligitur, et lectio ipſa libri probat. Prodiit ille *de Vita et moribus* (de doctrina [e] enim nihil habet) *Epicuri commentarius libris VIII* conſtans *Lugduni*, non Batauorum [f], ſed Galliae, typis admodum luculentis et forma auguſta *anno MDXLVII*, recuſus in Belgio MDCLVI [g], et diuerſa eruditorum iudicia expertus eſt; quae tamen heic enarrare, cum alibi tetigerimus, non vacat. Nemo tamen fuit, etiamſi moleſte illam infamis philoſophi apologiam tulerit, qui non admiratus ſit doctrinae vbertatem in eo argumenti ambigui tractatione diffuſam. Non enarrabimus eius compendium, nec iudicium interponemus noſtrum, cum, quantum ſatis eſt, in *primo Tomo* [h] iam dixerimus, quo, niſi graue eſt, Lectorem remittimus. Illud modo affirmamus, ita explicuiſſe in eo libro Gaſſendum Epicuri hiſtoriam, vt quid veritas poſſit, quid calumnia, ſit apertiſſimum, nosque, examinatis cum cura omnibus non poenituiſſe, hunc nos ducem in Epicuri hiſtoria fuiſſe ſecutum [i]. Cum autem ingentem veteris literaturae farraginem ad Epicuri hiſtoriam congeſſiſſet, eam inuidere harum lautitiarum cupidis noluit, ſed inſtigante AEGIDIO MENAGIO, cuncta in ordinem coëgit, et ad illuſtrandum *Librum X.* DIOGENIS LAERTII conuerſus, quicquid lectio veterum ſcriptorum, quicquid Graecae linguae notitia, quicquid ars critica, quicquid philoſophia ſuppeditabat, in com-

e) Ita tamen titulus libri adducitur Act. phil. Vol. II. p. 644.

f) Id quod apud STOLL. Hiſt. lit. P. II. c. I. §. 47. p. 364. emendandum.

g) Hagae Comit.

h) p. 1228 ſeqq.

i) Conf. STRVVII Bibl. philoſ. c. 2. §. 7. p. 37. ſ. CHR. THOMASIVS Cautel. c. XIII. §. 10. Acta philoſ. l. c. p. 325.

commentarium contulit, et totam Epicuream hiſtoriam inſigni luce colluſtrauit [k]. Qui quo loco haberi debeat, ex MENAGII iudicio diſcendum eſt, ita de eo diſſerentis [l]: „Decimum hunc Laërtii librum hoc eſt „vitam Epicuri, mei cauſſa Latine vertit, et notis accuratis et commen„tariis luculentis illuſtrauit Petrus Gaſſendus, vir omnium ſectarum, Epi„cureae imprimis, peritiſſimus. Eo breuior ero in huius libri expoſitione. „Quid enim de Epicuri decretis quisquam proferre poſſit, quod Gaſſen„dus non viderit? poſt quem tacere modeſtiſſimum foret, niſi quaedam in „textus Laërtiani enarratione vir mihi amiciſſimus non tam omiſiſſet, „quam mihi reliquiſſet". Cui iudicio ſubſcribent, quotquot artis criticae et philoſophicae hiſtoriae gnari commentarios Gaſſendianos in vſus adhibebunt ſuos. Neque hoc humanitatis et diligentiae officium digno rependere proemio Menagius oblitus eſt. Eius enim cura ſatis magna pecuniae ſumma Gaſſendo ſoluta eſt [m]. Vt autem philoſophica doctrina Epicuri ſuo quoque lumine luceret, cuncta in accuratum ſyſtema contulit, idque titulo *Syntagmatis philoſ. Epicuri* edidit [n]. In quo tanta perſpicuitate, tanta ordinis concinnitate, tanta tractationis elegantia et dicendi copia Epicuri placita expoſuit, confuſa digeſſit, obſcura illuſtrauit, quaeque deficiebant, eius principiis conuenienter enarrauit, vt ipſius Epicuri calculum, ſi videre illi licuiſſet, meruiſſet. Quem filum cum nos non ſine iuſta grauique cauſſa in delineanda philoſophia Epicuri ſecuti fuerimus, Lectorem plura ſciendi auidum ad eum locum ablegamus. Quamuis autem Gaſſendus atomos qualitate deſtitutas atque vacuum cum Epicuro pro rerum naturalium principiis admitteret, voluptatem autem ſtantem, ſiue indolentiam in morali doctrina finem ſibi omnis, quae de moribus animique felicitate agit, ſcientiae poſuiſſet, tantum tamen abeſt, vt vel ſine numine mundi natales depingeret, vel ad foedae voluptatis ſenſum lectorem ſeduceret, vt potius virtutis ſtudium illius voluptatis, animo humano natura ſua deſiderabilis, matrem eſſe luculenter oſtenderet, errores phyſicos Epicuri vero eleganter et accurate refutaret. Ideo ſyntagmati laudato inſertae ſunt animaduerſiones luculentae: I. Annon mundus hic vnicus pro vniuerſo ſit habendus? II. Eſſe Deum auctorem ſeu cauſſam productricem mundi. III. Eſſe rectorem ſeu cauſſam gubernatricem mundi. IV. Cuiusmodi ſint, quas in Deo intelligimus, perfectiones? V. Dari inter cauſſas vnam omnium primam, id eſt Deum. VI. Eſſe vſum partium in animalibus intentum a cauſſa efficiente. VII. Regere Deum ſpeciali cura humanum genus, VIII. quid ſit, et qua neceſſitate materiale principium materiaue prima exigatur. IX. Quid ſentiendum de diuinatione ſeu praeſenſione rerum futurarum mere fortuitarum. Non haec ſterili commentatione Gaſſendus perſequitur, ſed cum rationibus fortiſſimis peſtilentes phyſiologiae Epicu-

k) Lugdun. 1649. fol. et Opp. T. V.
l) Comm. ad Laërt. L. X. ſ. 1.
m) Vid. Menagiana T. I. p. 1.
n) Hagae Com. 1659. Amſtelod. 1684. 4. Londinenſem 1668. 12. memorat STOLLIVS loc. cit. P. II. c. 1. §. 47. p. 364. quae cum duodecim tantum plagulis conſtet, non niſi epitome eſſe poteſt.

Epicureae errores profligaret, ex abundantiſſimae eruditionis penu et lectionis copia obſeruationes attulit elegantiſſimas, et hiſtoriae luce cuncta perfudit. Ita vero explicato toto philoſophiae Epicureae ambitu cum principia Epicurea emendata, purgata, aucta et ornata ſelegiſſet, iis fundamentis proprii ſyſtematis philoſophici ſatis prolixi aedificium ſuperſtruxit, hiſtoriam philoſophicam, in qua paucos pares habebat, in partes vocauit, et praecipue in naturali doctrina cuncta ad recentiſſimam philoſophorum experientiam et obſeruationes reuocauit, hacque ratione inter noſtrae aetatis phyſicos magnum ſibi nomen locumque haud contemnendum comparauit. Subſcribimusque lubentes Io. Henrico Boeclero [o] incomparabile opus [p] vocanti. In eo, praecipue, quod ad phyſicam pertinet, a Carteſio, cuius philoſophia eo tempore Pariſiis, ipſo Mommorio fauente et obſtetricante, emergebat, multoties diſſentit, vnde non ineptam operam ad intelligendam philoſophiae naturalis ſeculi XVII hiſtoriam ſuſcipient, qui vtramque philoſophandi rationem inter ſe comparabunt [q]. Praeter iſta non ſine philoſophantium commodo leguntur quoque deſcriptae a Gaſſendo *vitae Tychonis de Brahe, Nicolai Copernici, Georgii Purbachii, Ioannis Regiomontani et Nicolai Fabricii Peireſcii*, quae exemplo eſſe poſſunt, qua ratione biographiae conſcribendae ſint, vt vſum legentibus verum praeſtent. Non contentus enim tantorum virorum, quibus nihil nobilius ſuo tempore habuit ciuitas literata et imprimis artes mathematicae ſideralisque ſcientia, res expoſuiſſe, ipſarum artium et ſcientiarum hiſtoriam in partes aduocauit, et in digreſſionibus iucundiſſimis quam plurima attulit, quae ſuo iure virorum doctiſſimorum calculum laudesque meruerunt [r]. Ceterum non in Epicureae tantum philoſophiae hiſtoria magnum nomen Gaſſendus conſecutus eſt, ſed Carteſiana quoque hiſtoria eum ſibi vindicat, cum in controuerſiis, quae cum Carteſio agitatae ſunt, haud poſtrema Gaſſendus pars fuerit. Rem omnem fuſe quidem exponit, qui enarranda Carteſii hiſtoria ingens volumen repleuit Hadrianvs Bailletvs [s] ita, vero in eo argumento verſatus eſt, vt nonnihil partium ſtudio dederit, Gaſſendum ſic deſcribendo, vt conſtaret, inuidia et indignatione commotum eum aduerſus Carteſium calamum arripuiſſe, eo quod mentionem ſui nullam in ſcriptis ſuis Carteſius feciſſet. Qui tamen cum humanitatem Gaſſendi laudat, ſatis prodit, extorſiſſe philoſophum moribus longe aliis ornatum ſibi inuito veritatem. Vt itaque ſine praeiudicio et partis ſtudio haec, quae inter maximi nominis philoſophos interceſſit controuerſia intelligatur, conſulenda quoque Gerardi de Vries *Diſſertatiuncula hiſtorico-philoſophica de Renati Carteſii meditationibus a Gaſſendo impugnatis* [t]. Ita enim audita altera parte, niſi fallimur, haud

o) Bibliograph. Crit. p. 615.
p) Opp. T. I. et II. conf. Stollivs l. c. c. 4. §. 38 p. 553.
q) Conf. Thomasivs Cautel. c. 13. §. 10. p. 301.
r) Vid. Boecler. l. c. p. 449. Io. Fabr. Hiſt. Bibl. ſuae T. V. p. 263. et quos laudat, Morhof. Polyhiſt. T. I. L. I. c. 19. §. 17. 18. p. 220.
s) L. V. c. 5.
t) Trai. ad Rhen. 1691. 8.

haud obſcure patebit, Carteſium contradictionis a Gaſſendo factae impatientiorem fuiſſe, quam prae ſe ferebat. Non enarrabimus prolixe rei hiſtoriam, quam pagina noſtra non capit, ſed paucis rei ſummam comprehendemus. Vtebantur eo tempore amico communi Gaſſendus et Carteſius Marino Merſenno ordinis Minimorum S. Franciſci de Paula presbyteri, qui et rerum mathematicarum erat peritiſſimus, et de philoſophia ſobrie iudicabat, nec recentiorum obſeruationes contemnebat, modo cauſſam Dei et eccleſiae non perderent. Qui cum, teſte Sorbierio, dum vixit Lutetiae Pariſiorum terſius philoſophantium commune centrum eſſet, et imprimis magna amicitiae familiaritate Gaſſendo eſſet coniunctiſſimus, meditationum philoſophicarum exemplum mſc. quod Merſenno Carteſius ſubmiſerat, vt virorum doctorum iudicia de iis exploraret, cum amico hoc ſuo communicauit, eumque, vt ſententiam ferret, rogauit. Quamuis autem a dictatoria ambitione procul abeſſet Gaſſendi animus, nihil tamen vel Merſenno, vel Carteſio, quem et ipſum amicum habebat, denegandum eſſe ratus, ratiocinia Carteſiana examinauit, et obiectiones ſuas cum Merſenno communicauit. Quae quales ſint omnium quidem optime ex lectione earum intelligitur, et quanta vis animi et perſpicacia in Gaſſendo fuerit, deprehenditur, non omittendum tamen hoc loco, quod Sorbierius tradit, Thomam Hobbeſium, cui cum Gaſſendo amicitiae quoque vinculum interceſſerat, *opuſculum hoc tereti filo et eximia ſagacitate intra paucos dies ad vmbilicum perductum, non ſatis mirari potuiſſe, et Gaſſendum nuſquam maiorem apparere pronuntiaſſe, quam in retundendis laruis, tenues in auras tam facile diffugientibus, gladio imperuiis nec ictum clauae excipientibus.* Has *obiectiones* ſiue *diſquiſitiones metaphyſicas*, quae inter *Obiectiones ad meditationes Carteſii* quintum ordine locum occupare debent, ad Carteſium Merſennus miſit. Qui vt impatiens erat contradictionis, cum reſponſione ſua Gaſſendianam diſquiſitionem typis vulgauit. Indigne id tulit Gaſſendus, qui non ea fini ſcripſit, vt contentionis ſerram cum amico reciprocaret: vt tamen oſtenderet, quibus momentis nondum ſatisfeciſſet Carteſius, *Inſtantias* delineauit *ad Reſponſiones Carteſii.* Is aegre id ſe ferre non diſſimulauit communi amico Sorbierio, quo rogante tandem ad ipſum Carteſium inſtantias ſuas Gaſſendus ſubmiſit, quo pacto hae quoque typis comparuerunt. Quibus vt reſponderet, et tela Gaſſendiana retunderet, vehementer quidem Carteſium amici impulerunt, officium tamen illo refugiente, cum et haud facile retundi poſſent, et interea temporis Carteſio ad Pariſinos delato intercedenteque Caeſare Eſtraeo, poſtea epiſcopo Laudunenſi inter vtrumque pax eſſet inita et renouatum in praeſentia Launoii, Roberualii, Merſenni aliorumque magni nominis virorum amicitiae vinculum. Satis acerbe in hac controuerſia in Gaſſendum inuectus erat Carteſius, adeo, vt carneum diceret, et verbis aliis duris haud parceret: ſumma animi lenitate et moderatione reſponderat Gaſſendus, et praeteritorum obliuionem

pacti

pacti erant amici. Attamen Carteſius, cui res acta manebat alta mente repoſta, indignationem poſtea omnem dimittere non potuit. Cum enim noua editione meditationes ſuas recudi faceret, omiſit obiectiones et inſtantias Gaſſendi, eumque in locum ſuffecit epiſtolam [u], in qua ad eius monita nonnihil reſpondit, ita tamen, vt viri docti [x] non inepte iudicauerint, nihil ſolidi regerere potuiſſe Carteſium, nec noui aliquid protuliſſe. Ex his vero, quae carptim ex multis, quae de ſummo viro dici poterant, ſelegimus, conſtat, ſummo eum loco habuiſſe viros non modo in republica literaria primarios, ſed et in aula atque ciuitate principes, et amicitia eius gauiſum eſſe, quicquid inter nationes literis cultas magno viro innotuerat. Quos amicos fautoresque Gaſſendi longa ſerie enarrat Sorbierius, ipſe, ſi quis eos noſſe cupit, videndus. Non tacendum tamen, aſtronomorum totius fere Europae amicitia commercioque literario frui Gaſſendo licuiſſe, vt ex epiſtolis conſtat inter opera eius a Sorbierio editis. Sed et praeter matheſeos ſtudium philoſophiae amor illi viros ſummos iunxerat: inter quos praecipue memorari merentur Thomas Hobbeſius, Iſmaël Bulialdus, Franciſcus Mottaeus Vayerius, Michaël Neuraeus, Gaſſendi contra Io. Baptiſtam Morinum ὑπερασπιστὴς, Kenelmus Digbaeus, Marinus Curaeus Cambraeus, quem Sorbierius ait primum Ariſtoteleam philoſophiam et Platonica ratiocinia cultiori habitu in aulam deduxiſſe. Tum Ioannes Riolanus, Ioannes Pecquetus, cui demonſtrationem circulationis ſanguinis et exſuctionis chyli per venas lacteas Aſellianas debuit Gaſſendus, prius de ea re incertus et prorſus dubius. Hugo Grotius quoque, Honoratus Fabri, Iacobus Gaffarellus, Petrus Fermatius, et magna cohors aliorum, quorum doctrinae praeſtantia in reliquis ſcientiarum partibus excelluit, hoc loco non enumerandorum. Neque tamen vt nihil eſt ab omni parte beatum, et virtus non eſt ſine allatrante inuidia, aduerſariis quoque Gaſſendus caruit. Inter quos reliquos acerbitate facile vicit Ioannes Baptiſta Morinus, profeſſor regius mathematum, de cuius vitae circumſtantiis P. BAYLE [y] legendus eſt. Is cum magnam τῆς μαντικῆς peritiam iactaret, et ex ſiderum poſitu de futuris multa praedicere confidenter auderet, pro aſtrologiae dignitate autem manibus calcibusque pugnaret, ferre non potuit Gaſſendum vaniſſimae artis incertitudinem rationibus euertentem euidentiſſimis, et occaſionem quaeſiuit, indignationem iramque in Gaſſendum demonſtrandi. Quam nactus eſſe ſibi videbatur, cum Gaſſendus duabus epiſtolis ad Petrum Puteanum, *de Motu impreſſo a motore translato* obiectionibus, quibus Copernici ſyſtema motusque terrae aſſertus impeti ſolet, reſpondiſſet. Publice enim tum Gaſſendum, editis *Alis telluris confractis* adortus eſt. Non tacuit quidem in tanta cauſſae bonitate Gaſſendus, ſed nonnulla repoſuit [z], edere tamen

u) T. I. Opp. p. m. 122.

x) Conf. STOLLIVS l. c. c. 2. §. 23. p. 411. BVDDEVS Iſagog. L. I. p. 245.

y) Dict. T. III. Art. Io. Bapt. Morin. pag. 424 ſeqq.

z) Inſerta eſt haec reſponſio T. III. Opp.

tamen iſtam reſponſionem noluit, cum litem amici diremiſſent. Cum autem inſcio et inuito Gaſſendo eam anno MDCXLIX edidiſſet Neuraeus, culpam licet a ſe non admiſſam deprecante Gaſſendo, in furias actus Morinus ad epiſtolam eam acerbiſſimam reſponſionem edidit, et peculiari diſſertatione quoque *de Atomis et vacuo* MDCL ſyſtema Gaſſendi euertere conatus eſt. Noluit tamen litigare cum impotentis animi viro Gaſſendus, cuius virtus a contentioſis moribus valde abhorrebat. Succeſſerunt in locum amici Gaſſendi Bernierius et Neuraeus, quorum ille vulgata *Anatomia ridiculi muris*, et *Fauilla ridiculi muris*, ſale nigro Morinum adſperſit, tanta illius ira et indignatione, vt cum alia non haberet, conuicia reponeret, edita *Vincentii Banurgi* nomine epiſtola *de Tribus impoſtoribus*, nempe, Gaſſendo, Bernierio, Neuraeo *. Quam controuerſiam, indignis modis agitatam moleſte tulit Gaſſendus, quem doluiſſe, quidquam repoſitum fuiſſe ab amicis teſtatur Sorbierius. Neque tamen ita imminuta eſt Gaſſendi fama et auctoritas, quae viros acutos permouit, vt ſyſtema principiis Democriti et Epicuri inaedificatum a Gaſſendo reciperent, et ſecundum illud vel totum vel ex parte maxime de natura rerum philoſopharentur. Et hinc Gaſſendiſtarum nomen in orbe philoſophico auditum, licet nihil minus vir ſummus cupiuerit, quam ſectam aliquam condere [a]. Quanquam, quod hic obiter monemus, eo quoque nomine, haud raro illi appellantur, qui ſyſtema atomiſticum admiſſo vacuo ſecuti de rebus naturalibus philoſophati ſunt, et Carteſianae imprimis philoſophiae ſe ex parte oppoſuerunt [b], quamuis non eam quam Gaſſendus tenuit, viam inſtituerent. Quo pacto Radulphum Cudworthum, magnum Verulamium, imitatum Franciſcum Bayle, Franc. Lami [c], Robertum Boylium, Kenelmum Digbaeum aliosque philoſophari coepiſſe, in hiſtoria philoſophiae naturalis ſpeciali exponi ſolet, et peculiari tractatione enarrauit HENRICVS MAIVS [d]. Hos hoc loco non curamus, ſed eos tantum adducemus, qui preſſo pede Gaſſendum ſecuti ſunt.

§. VIII. Inter eos primum merito locum occupant FRANCISCVS BERNIERIVS et MICHAEL NEVRAEVS, quem vtrumque, cum in viuis eſſet, Gaſſendum praeceptorem habuiſſe, eique conſtanter adhaeſiſſe in antecedentibus diximus. Et ille quidem, quem itinera in Aſiae partes nonnullas, et comparata in iis exquiſita rerum naturalium et medicarum experientia celeberrimum fecere, cum artem ſalutarem Montis- *Sectatores Gaſſendi.*

*) Vid. SORBIER. et BAYL. ll. cc.

a) Conferri merentur quae de Gaſſendi aſſeclis et imitatoribus attulit cel. MOSHEMIVS Hiſt. Chriſt. recent. ſec. XVII. c. 4. §. 20. p. 402 ſq.

b) Nonnullos confundere Carteſianos cum Gaſſendianis, obſeruatum DANIELI Itin. Cart. per mundum P. III. p. 184.

c) Vid. STOLL. l. c. p. 593. BVDD. Annot. hiſt. phil. p. 379. Iſag. p. 668. STRVVIVS Bibl. phil. c. 5. §. 5. p. 150 ſeqq.

d) In phyſicae veteris nouiter adornatae ad principia Democriti a Gaſſendo, Verulamio, Boylio, Derodone, Digbaeo aliisque redintegratae Syn. Franc. 1689. conf. Bibl. Vniuerſ. T. XIII. p. 226.

tiſpeſſulani docuiſſet, adeo humanitate, doctrina et philoſophia Gaſſendi captus eſt, vt ab eo non diſcederet, ſed Tolonam, Diniam et Lutetiam, Pariſiorum eum ſequeretur, et moribundo quoque oculos clauderet [e]. Offendit tamen Bernierius atomiſticae doctrinae adoptatione Ieſuitam Valeſium, eo quod iſta hypotheſi transſubſtantiationis dogma euerti crederet. Quam ſuſpicionem vt a ſe, et a philoſophia Gaſſendiana depelleret, *Apologiam* de ea re ſcripſit, quam P. Bayle [f] *Collectione ſcriptorum ad Carteſianam philoſophiam ſpectantium* inſeruit, quo cum conferendus *Biographiae Baelianae* ſcriptor Cl. des Maizeaux [g]. Debemus Bernierio *Compendium philoſophiae Gaſſendianae*, lingua Gallica, bis [h], niſi fallimur, editum, in *quo virum ſe magno iudicio animique perſpicuitate praeditum demonſtrauiſſe*, iudicauit Petrus Silvanus Regius [i], qui addit, *in ea epitoma multa perrara contineri inuenta a tempore Gaſſendi, tam ad phyſicam, quam ad aſtronomiam pertinentia excogitata, quaedam autem huic etiam operi inſeruiſſe dubia ſibi facta de Quaeſtionibus huius philoſophiae difficillimis* [k], *quibus moderationem ingeniumque ſuum acerrimum demonſtrauerit.* Non tacendum quoque, quod illuſtri Leibnizio [l] obſeruatum eſt, negaſſe Bernierium concurſum Dei ſpecialem, id quod a Gaſſendi quidem placitis recedit, in homine vero atomiſticum ſyſtema preſſo pede ſequente non eſt magnopere mirandum. Michaëlem Neuraeum, philoſophiae et aſtronomiae notitia ſingularis Gaſſendo commendauit, *quem acerrimum eius defenſorem fuiſſe, quotiescunque dentata opus fuerit charta amico propugnando*, tradit Sorbierius, *quemque vnum* ait *poſſe vitam praeceptoris immortalibus ſuis coloribus repraeſentare.* Narrat de eo Hvetivs [m], cui Cadomi innotuit, principum Longauillanorum adhuc puerorum regendis ſtudiis praefectum nomina Michaëlis et Neuraei non natiua habuiſſe, ſed adſcita et commentitia. Cognoſcere enim licere ex miſcellaneis Cheuraei, qui popularis eius et condiſcipulus fuerit, natum hunc eſſe Iulioduni in Pictonibus, Laurentium Meſmam vero nomine dictum, Carthuſiano ordini ſolemnibus votis adſtrictum totos triginta annos apud Burdigalenſes egiſſe: et vitae tandem huius ac germani nominis pertaeſum aliam induiſſe perſonam, ac Lutetiae demum Michaëlem Neuraeum factum, nouoque cultu ornatum prodiiſſe. Praeter hos Gallos Gaſſendianam philoſophiam in Anglia recepit, amplificauit illuſtrauitque Gvaltervs Charletonvs. Illi enim debemus *Phyſiologiam Epicuro-Gaſſendo-Charletonianam, ſiue fabricam ſcientiae naturalis ex hypotheſi atomorum reparatae,*

e) Sorbier. l. c.

f) Recueil de quelques pieces curieuſes concernant la philoſophie de Mr. de Cartes 1684.

g) pag. 29. edit. fol.

h) 1678. 8. conf. Stollivs l. c. P. II. c. 1. §. 84. p. 397. Bvddevs Hiſt. phil. p. 376. Morh. Polyhiſt. T. II. p. 273. Strvv. l. c.

i) Diſcurſ. hiſt. phil. p. 177.

k) Doutes ſur quelques uns des principaux chapitres de ſon abregé de la philoſophie de Gaſſendi Paris 1682. 12. conf. Moller. Hypomnem. p. 520.

l) Theodicee §. 27. p. 90. Fecit id in libro, de Libero et voluntario, Gallica lingua Amſtelod. 1684. 8. edito.

m) Comm. de rebus ad eum pertinent. L. III. p. m. 70.

tae, *Londini MDLIV* lingua Anglica editam [n], cuius tamen pars ſpecialis non prodiit, ſed generalis ſolummodo Epicuream phyſiologiam, qualis a Gaſſendo reſtaurata eſt, ordine ſyſtematico delineat. Similes conatus ſuſcepit G. B. DE SANCTO ROMANO medicinae D. Pariſienſis, in *Phyſica a ſcholaſticis tricis liberata* [o]. Is enim ad atomos quoque in enarrandis rerum naturalium arcanis recurrit, et ad atomos emancipatas pleraque reuocat, quas venena eſſe et ſolutas a corporibus, noxio in hominem effectu agere contendit, cum ſint corpuſcula valde acuta, acuminata, et terebellorum ſerrarumque exiguarum inſtar figurata, quae partes vitales transfigant, ſcindant, diuidant, et hac actione ſpirituum vitam largientium motum interrumpant. Hinc et antidota atomos iſtas emancipatas motu ſuo impedire, efficereque, vt oppignoratae et quietae remaneant, non ſecus ac ante emancipationem ſuam erant, ſtatuit. Et ex hac hypotheſi atomiſtica omnium fere morborum cauſas ſoluere tentat, quas in eiusmodi ſolutione atomorum, quae in corporum corruptione aut totali aut partiali fit, conſiſtere, putat: et remedium quoque vniuerſale commendat, nempe euacuationem quotidie factam motu et vellicatione corpuſculorum acutorum. Quae tamen omnia heic latius enarrare, et quo pacto atomiſticum dogma ad res omnes tum extra hominem tum in homine explicandas adhibeat, exponere, huius loci haud eſt. Haurient, qui plura cupiunt, et libellum ipſum non habent, ex Ephimeridibus Lipſienſibus *Acta Eruditorum* [p] deſcribentibus, quantum ſatis ad cognoſcendum, qua ratione Gaſſendi aſſeclis viſum ſit, ſyſtema Democrito-Gaſſendianum ad argumentum transferre medicum. Addimus his WOLFERDVM SENGVERDVM, is enim *Philoſophiam naturalem*, *Lugduni Batauorum* [q] editam ſimili pacto atomiſtico ſyſtemati inaedificauit. Quod adhibuit quoque DE STAIR [r] ita tamen, vt inter Gaſſendum et Carteſium medium teneret. Sunt quoque nonnulli, qui inter aſſeclas Gaſſendi Hobbeſium referunt [s], quem principiis corporeis omnia tribuiſſe infra ſuo loco docebimus. Et negari quidem nequit, amicitia Hobbeſii gauiſum fuiſſe Gaſſendum, huic autem librum illius *de Corpore*, teſte SORBIERIO [t], mire placuiſſe. Aſt ipſum tamen vtriusque doctrinae aedificium ita diuerſum eſt, vt confundi inter ſe non debeant. Sed et alios huc referri videas, Rondellum, de Cotoures aliosque, qui pro Epicuro ſcripſerunt. Qui tamen cum philoſophiam resque Epicuri hiſtorico tantum filo deduxerint, huc non pertinent. Sunt qui inter reſtauratores phyſiologiae Epicureae Iordanum Brunum Nolanum referant [u], at eum locum magis inter eclecticos mereri, ex illis conſtabit, quae infra de eo ſatis copioſe dicemus.

n) Conf. MORHOF. l. c. T. II. p. 183. PASCH. Introd. in phil. mor. vet. p. 688. BVDDEVS l. c. p. 376. STOLLE l. c. p. 553.

o) Lugd. Batau. 1684. 12.

p) 1684. p. 364.

q) 1681. 4.

r) STRVVIVS et STOLLIVS ll. cc.

s) GENTZKE Hiſt. phil. P. III. m. I. c. 2. p. 154.

t) loc. cit.

u) BVDDEVS l. c. p. 367.

Obſeruationes de reſtauratione philoſophiae Democrito-Epicureae.

§. IX. Qua ratione Gaſſendus eiusque ſequaces, ſuppoſito ſyſtemate atomiſtico philoſophati ſint, id hoc loco delineari non poteſt, eo quod ad ſpecialem philoſophiae naturalis hiſtoriam pertinet. Pleraque tamen ex illis intelligi poſſunt, quae de phyſica Epicurea Gaſſendum ducem ſecuti ſuo loco diximus. Reſtat ſolummodo, vt pauca quaedam de reſuſcitata philoſophia Democrito-Epicurea, et praecipue de naturali eius parte dicamus, quae allatis lucem quandam conciliabunt.

Et I. quidem philoſophiam corpuſcularem, id eſt, illam de rerum naturalium principiis cauſſisque ratiocinationem, quae corpuſcula minima et indiuidua ſupponit, non cum Democrito natam, ſed antiquiorem eſſe, ex hiſtoria philoſophiae *Tomo primo* fuſe enarrata eſt manifeſtiſſimum. Quamuis enim non ſatis tuta certaque fide eos niti demonſtrauerimus [x], qui vel Moſchum Phoenicium eius auctorem dicunt, vel in Sanchuniathonis phyſiologia eam vident [y], qua ratione nimis perſpicax fuit RADVLPHVS CVDWORTHVS [z], antiquitatis philoſophiae corpuſcularis defenſor acerrimus et eruditiſſimus; non ignorant tamen, qui ſyſtemata veterum philoſophorum, maxime Graecorum nobiscum explorarunt, nec Pythagoram, et qui ex eius ſchola prodiere, maxime Empedoclem, nec Heraclitum, nec Anaxagoram, ſimilem de rebus naturalibus philoſophandi modum refugiſſe. Et hoc quidem ſenſu non ſolam Democriti et Epicuri philoſophiam, ſed canam vetuſtatis traditionem reſuſcitaſſe viros doctos, quos in hoc capite in ſcenam produximus, dicendum eſſet. Verum recordari ſimul Lectorem ea iubemus, quae *Tomo primo* [a] accurate, niſi fallimur, diſputauimus, veterum, qui particulas minimas, ſimplices, indiuiduas pro principiis poſuerunt opinionem verum ſyſtema atomiſticum non recepiſſe, ſed a Democriti et Epicuri ſtatutis longe differre: eo quod particulas iſtas, ſiue minima naturalia variis modis qualitatibus induerint, et ſolis litis et amicitiae modificationibus ſine vacuo admiſſo cuncta fieri tradiderint. Quod licet parum momenti habere videatur, omnino tamen hoc loco animo reputandum eſt, nec diuerſae inter ſe opiniones confundantur et ſoccus aptetur cothurno, quadrata miſceantur rotundis. Id quod in ipſa quoque recentiorum, qui atomos ſibi ſelegerunt, philoſophorum hiſtoria tenendum eſt, qui non omnes in Gaſſendi via, quae Democrito-Epicurea fuit, haeſerunt, ſed prout ſibi videbantur ad ſcopum peruenire potuiſſe, quem praeoptabant, atomorum hypotheſi vſi ſunt. Id quod ex Carteſii phyſiologia illuſtrari luculenter poteſt, qui licet minima illa corpuſcula ad explicanda rerum naturalium φαινόμενα adhibuiſſet, vacuum tamen proſcripſit, quo exulante totum corruit Democriteae et Epicureae phyſicae aedificium, tria autem iſtorum corpuſculorum ſiue elementorum ex quibus omnia fiunt, genera comminiſcens, aliam longe, quam Gaſſendus, phyſiologiae rationem iniit. Nec hic ſolus fuit, qui ea hypotheſi ad conſtituendum ſyſtema ſingulare adhiberet, ſed noſtra aetate plurimi fuere, qui vt quis fuit ingenio promtior et alacrior, ita meliorem rerum

x) T. I. p. 231. y) Ibid. p. 241. z) Syſt. Intell. c. 1. §. 9. p. 14. a) p. 232.

rerum naturalium originem ſe hoc filo adhibito deſcripſiſſe credidit. Cuius rei exempla in hiſtoria philoſophiae naturalis ſpeciali quaerenda ſunt. Specimen vero hoc loco qui poſtulat, cum REGNALTII *Dialogos inter Ariſtaeum et Eudoxum* [b] adire iubemus, vbi mediam inter Gaſſendum et Carteſium hypotheſin reperiet, dogmati atomiſtico inaedificatam.

II. Porro de ipſo philoſophandi modo Gaſſendiano recte ſtatuendum eſt. Quem non primum inter recentiores adhibuiſſe Gaſſendum, nec ſolum, ex iis, quae hoc capite iam tetigimus, conſtare attento lectori poteſt, et recentioris philoſophiae hiſtoria teſtatur. Praeter Gaſſendum enim non Magnenus modo hypotheſi de atomis vſus eſt, ſed et magnus VERVLAMIVS [c] vt erat animo maximo et acuto, eam vehementer commendauit, et praeclare Democritum atomos ſiue ſemina, atque eorum virtutem nullius rei ſimilia quae ſub ſenſum cadere poſſet, aſſeruiſſe iudicauit. Egregie quoque obſeruat, vim et formam atomorum non graue quiddam eſſe aut leue, aut calidum aut frigidum, aut denſum aut rarum, aut durum aut molle, qualia in corporibus grandioribus inueniuntur, cum iſtae virtutes et reliquae id genus compoſitae ſint et conflatae. Similia de motu atomorum motui corporum grandiorum diſſimili notat, recte addens, nihilominus et in corpore atomi elementa omnium corporum et in motu et virtute atomi initia omnium motuum et virtutum ineſſe. Sed et ſupra initio capitis huius diximus, Andream Sennertum atomorum hypotheſin iam in medium adduxiſſe, qui ad Franciſcum Aquilonium prouocat, neceſſitatem huius hypotheſis ad explicanda rerum naturalium myſteria ante ſe agnoſcentem. Tacemus quae ſupra de Sebaſtiano Baſſono attulimus, Democriteam de atomis doctrinam valde commendante. Sic vt vno eodemque fere tempore Sennertus, Verulamius et Baſſo de atomiſtico ſyſtemate reſtituendo philoſophos monerent. At debetur tamen Gaſſendo gloria, quod vnus fuerit, qui illi hypotheſi iuſtum doctrinae naturalis aedificium ſuperſtruxit, et phyſicam corpuſcularem animauit iuſtoque inſtruxit habitu. Qui tamen licet Democritum vel Epicurum potius ſibi ſequendum elegiſſet, non tamen ſectario ad id animo acceſſit, ſed vt a ſeruili iſtius philoſophiae iugo abhorrebat, quod fatentem ſupra audiuimus, ita Epicureis hypotheſibus non aliter vſus eſt, quam vt ea ſeligeret, quae veritati conuenire reputabat, repudiatis illis, quae falſa eſſe et erronea in ſyſtemate Epicureo iudicabat. Inde factum, vt cum praeter atomos et inane nihil pro principio rerum naturalium Epicurus admitteret, Gaſſendus deſerto Gargettio ſene Deum toti materiae moli praefecerit, et contemto fortiterque exploſo praeiudicio Epicureo: refragari beatae naturae diuinae rerum naturalium operationi praeeſſe, ab eo motus atomorum initium deriuauerit, nec prouidentiam diuinam ex mundo proſcripſerit. Nec contentus errores peſtilentes eieciſſe innumera ex ſuo penore addidit, recentiorum phyſicorum obſeruationibus cuncta illuſtrauit, hocque pacto nouum

b) REGNAVT Entretiens d'Ariſte et Eudoxe, vid. Act. Erud. nou. T. I. ſect. III. art. 5. p. 109.

c) De Principiis atque originibus ſecundum fabulas Cupidinis et Caeli T. III. Opp. p. 213 ſeq.

uum philoſophiae ſyſtema condidit. Vnde non magnopere errant, qui Gaſſendum inter eclecticos philoſophos referunt: licet primarium totius diſciplinae naturalis fundamentum quo ſua inaedificauit omnia, ab Epicuro tranſſumſiſſet [d].

III. Ex his vero ſua ſponte fluit, Epicuream philoſophiam puram et nulla ratione mutatam neque apud Gaſſendum, neque apud alios, qui eius veſtigia preſſerunt, quaerendam eſſe. Tantum enim abeſt, vt id ſibi propoſuerit Gaſſendus, licet in eo totus eſſet, vt natiuam Epicuri philoſophiae faciem a tot ſeculis deturpatam et corruptam redderet, vt potius in dedicatione librorum *de vita Epicuri* contrarium diſerte teſtatus ſit. Oſtendimus etiam ſupra, in quibus dogmatibus κυρίας δόξας Epicuri deſeruerit, easque accurate refutauerit. Qua ratione quidem verus, purusque Epicureiſmus a Gaſſendo reſtitutus haud eſt, qui ſuo talo conſtare non poteſt, niſi eiecto ex rerum naturalium circulis et in intermundia relegato Deo, tota materiae formatio et coalitio fortuito atomorum concurſui in vacuo ſiue inani facto permittatur; ita vero exitialis ille atque peſtilens vultus, quo Epicurea philoſophia terruit, quotquot religionem Deumque amarunt, procul eſſe iuſſus ſublatumque venenum eſt, quod tantopere pertimuerunt plerique, qui Epicuream philoſophiam reprehenderunt. Sobrie itaque et modeſte de hac Epicureae philoſophiae reſtauratione iudicandum eſt, nec impietatis contemtaeque religionis nota viro maximo et pietatem ſponte ſectanti inurenda eſt, qua ratione praecipitanter ſatis de Gaſſendo iudicauiſſe Conringium, Thomaſium, Parckerum ſupra iam memorauimus.

IV. Magnam et patentem naturae arcana rimaturis ianuam hac hypotheſi comta, ornata, et recte explicata Gaſſendum et ſequaces aperuiſſe, non diffitebuntur, qui inuidia non ducuntur, et ipſam hypotheſin, quaeque ex ea conſequuntur, rite intelligunt. Fatemurque lubentes, ad eclecticam philoſophiam vix aliquem ſtratam magis viam parauiſſe, quam Gaſſendum. Verum vt omnis philoſophia hypothetica ſuis premitur difficultatibus, et ea quoque eſt humanae mentis anguſtia, vt in omnia naturae adyta penetrare non poſſit, ita negari quoque non poteſt, eſſe in hac ipſa philoſ. atomiſtica, qualem Gaſſendus reſuſcitauit formauitque, quae ſummorum virorum obiectiones haud leues experta ſunt, quaeque facilius oppugnari quam defendi poſſunt. Quod prolixa hoc loco diſſertatione explicare inſtitutum quidem noſtrum haud patitur, vna tamen, quae de vacuo poſt Gaſſendum, qui illud ex exilio quaſi reuocauit exorta eſt diſputatio ſatis demonſtrat, non defuiſſe viris ingenio et eruditione magnis, quae non ſine acumine et veriſimilitudine ſat magna Gaſſendianis φιλοσοφȣμένοις obiicerent. Inter quos imprimis Renatus Carteſius, Gaſſendo aemulus, naturalem philoſophiam ſuam ita inſtruxit, vt pateret, vacuum omnino eiiciendum eſſe. Quod ſyſtemati atomiſtico aduerſari nemo non videt, cum ſine inani Epicureo atomis locus non ſit, in quo moueantur. Vnde Galilaeum, Toricellum aliosque, qui vacuum ad explicanda rerum natu-

d) Comparari hunc in finem LAERTII liber X. cum ſyſtemate Gaſſendiano debet.

naturalium phaenomena adhibuerunt, ſecutus Gaſſendus vacuum more Epicureo corpuſculis illis indiuiduis oppoſuit, et ſpatium ſiue vacuum pro re habuit, quae nec corpus eſſet, nec ſubſtantia, nec accidens ſubſtantiae, ſed res media [e]. Id quod non potuit non offendere Carteſium, qui cum rerum omnium naturam in cogitationem et extenſionem diuiſiſſet, et in illa ſpiritus eſſentiam in hac corporis poſuiſſet, ſpatii vel vacui ideam contradictoriam eſſe obiecit, eo quod, quamcunque ſpatii notionem ſequare dimenſiones corporum tamen, adeoque extenſionem ab ea ſeparare non liceat, quo pacto ſpatium vacuumue corpori opponi non poteſt. Quae res longae et his noſtris temporibus nondum finitae controuerſiae ſerrae reciprocandae occaſionem Gaſſendiſtis et Carteſianis ſuppeditauit. Cum enim Carteſii ſequaces naturam corporis, et extenſionis indolem vehementer vrgerent, Gaſſendi aſſeclae, motus naturam illis oppoſuerunt, quem verum non dari contenderunt, niſi corpora in ſpatio vacuo mouerentur, eo quod vnum corpus aliud penetrare non poteſt. Qua ratione ex vtraque parte ita dimicatum eſt, vt iudicari dum videatur, victoriam ſemper fuiſſe aggredientium, et facilius eſſe inuictas argumentorum phalanges obiicere, quam aduerſarum rationum vim frangere. Ita tamen ſpatii vacuique cauſſam egerunt Gaſſendi aſſeclae, vt viri ſummi et magna rerum naturalium cognitione illuſtres ab eo recipiendo admittendoque non abhorruerint. Quo modo Chriſtianus Hugenius ad demonſtrandam cauſſam grauitatis illud iam adhibuit, noſtra autem aetate magnus in philoſophia naturali et matheſi ſublimiori heros Iſaacus Neutonus, fortiſſimam pro ſpatio infinito aciem inſtruxit, quam ſuis adiuuerunt copiis maximi viri cultores et aſſeclae Fatius, Clarkius, aliique haud pauci, quibus Carteſiana hypotheſis ſpatio inimica neque cum natura motus, neque cum grauitatis cauſſis conſiſtere poſſe iudicata eſt. Vbi tamen, vt nihil eſt humanae rationis perfectum, et Carteſiana factio grauem Neutonianis dogmatibus de ſpatio vacuoue dicam ſcripſit, et illuſtris Leibnizius, quique eius philoſophandi rationem ſequuntur, vt erat ingenio maximo, inſuperabiles difficultates illis oppoſuit [f], qui ſpatium pro ente reali abſolutoque habent, cum ad ſolam corporum relationem eam notionem referret. De quibus tamen omnibus prolixius heic diſſerere, paginae anguſtia et limites nobis poſiti obſtant. Nobis licet iniquus in hoc argumento iudex videatur P. Bayle [g], qui ad incruſtandum Pyrrhoniſmum ambigua hac controuerſia callide vſus eſt, fatemur tamen, vix alio exemplo luculentius conſtare, quam arcti ſint intellectus humani limites, et quam neceſſarium ſit, non de rebus modo naturalibus, ſed notionibus quoque metaphyſicis modeſte diſputare, modumque ſeruando et humanae mentis conditionem recordando prudenter ſapere.

* * *

LIBER

e) Conf. Cudworth. Syſt. intell. p. 970. Bayle Lettres T. III. p. 829.

f) Vid. Recueil de Diuerſes pieces de Philoſophie T. I. p. 20. ſeq. et quae nuper ea de re diſputata ſunt inter Voltairium et Kahlium VV. CC.

g) Dict. T. III. art. Leucippe not. G.

* *

LIBER TERTIVS.

DE PHILOSOPHIS, NOVAM PHILOSOPHANDI VIAM TENTANTIBVS.

CAPVT I.

DE SCEPTICIS RECENTIORIBVS.

§. I.

Ratio eorum qui a ſectaria philoſophia diſceſſerunt.

Omnem fere philoſophantium orbem ſectaria philoſophia, et quidem, quod ad plerosque attinet Peripatetica, occupatum fuiſſe poſt renatas literas, prolixa hactenus commentatione demonſtrauimus. Prodit id quidem vel paupertatem quandam ingeniorum, ſibi nihil, veteribus omnia, tribuentium, vel ignauum animi conſilium, nihil noui audendi, et in veteribus conſeneſcendi, vel praeiudicia omni veritate ſuperiora, quibus creditum, adeo perfectam eſſe Graecorum ſapientiam, vt addi nil poſſit. Quae tamen momenta, cum reuera dedecus aliquod humano generi inferant, facile refelli et ineptae opiniones exui poſſunt cogitantibus, eadem et intellectus luce et animi libertate nos vti, qua veteris Graeciae philoſophi, et praecipue conditores ſectarum vſi ſunt, et eandem viam eo felicius laetiorique ſucceſſu tentare nos poſſe, quam illi tentarunt, quo luculentioribus exemplis deuia nobis, quae euitanda ſunt, innotuerunt. Quae cogitationes adeo rectae ſunt, vt impoſſibile fuerit, omnem philoſophantium nationem in philoſophia ſectaria haerere, ſed ad praeclara magis et pulchra adſpiranda ſe conuerterint excelſa nonnulla ingenia. Aſt cum laudabili inſtituto adiecto ſeruili iugo meliora quaerere viri docti coepiſſent, nonnulli quidem ad eclecticam philoſophiam delati ſunt, quos parte huius tomi altera enarrabimus: multi autem, vt nihil eſt ab omni parte in humana vita beatum, in deuia abripi ſe paſſi ſunt, et vel veterum Academicorum et Pyrrhoniorum inſtituta probantes, omnem humano intellectui veri cognitionem, ſaltem certam et ad ipſa veritatis limina ducentem ſcientiam denegarunt: vel cum rationis a Deo humano intellectui inditae lumini diffiderent, et incertum ex eo ſibi in inquirenda veritate auxilium promitterent, abiecta iſta regula, immo poſthabita quoque ſcripturae S. interpretatione rationali, diuinum aliquod lumen mentibus illabens commenti ſunt, quod vbi ſe hominum animis inſinuaſſet, recluderet rerum diuinarum humanarumque myſteria, et concatenatae elementorum rerumque omnium ſeriei arcana panderet, hacque ratione theoſophiam quandam ſuppeditaret, artis chemicae beneficio

ad

ad miraculoſos effectus transferendam. Fuere nonnulli, qui cum eclecticam philoſophiam laudatam inueniſſent, audiuiſſentque, nullam eſſe ſectam, quae non aliquid viderit ex vero, eam cum ſyncretiſmo, et inepta ſententiarum dogmatumque toto coelo diuerſorum conciliatione confundentes, impurum philoſophiae genus, doctrinis heterogeneis maleque conſarcinatis plenum excogitarunt. Immo inuenti ſunt, qui omnem omnino philoſophiam reiicerent. De quibus iam in ſequentibus paulo plenius tractandum eſt.

Cauſſae, cur abiecto ſectario ſtudio eclectica philoſophia non triumphauerit.

§. II. Mirabitur forte quiſpiam, qui factum ſit, vt, cum ſectariae philoſophiae abſurditas ingeniis nonnullis excitatis acutisque ſe prodiderit, non auſa ſint eclectice philoſophari, ſuoque lumine ita vti, vt his demum, quae recta veraque detexiſſent, ea adiicerent, quae veritati affinia apud alios inueniſſent. Verum ad ingeniorum ipſorum conditionem, ad propenſiones animi, ad temperamenti rationem, ad educationis praeiudicia, aliasque cauſſas ſimiles reſpicientes, mirari hanc ἀβλεψίαν humani animi deſinent *. Ita enim plerumque via inſtituitur, vt his ducibus placet. Prima tamen eius mali cauſſa fuit, aut nimia erga vires intellectus homini connatas diffidentia, aut nimia ſui fiducia. His enim extremis comprehendi putamus, quicquid ea in re recentiori aetate in deuia abreptum eſt. Et nimiam quidem ſui fiduciam, ambitionis matrem, quam omnium difficillime homines exuunt, incertitudinis illius, quam recentiores Sceptici excolunt, verum fontem fuiſſe, nemo negauerit, qui cogitauerit, hos homines, qui Pyrrhoniſmum noſtra aetate incruſtant, tanta de ſui ingenii acie, eruditione, et viribus opinione occupatos eſſe, vt credant, nihil ad eas obiectiones, quas foecunda ſuggerit imaginatio, auget inſanum contradicendi ſtudium, poſſe reponi, ſibi vero egregie placeant, quod certiſſimis omnis humanae eruditionis decretis innumeras obiectiones queant reponere. Alii non minus ſuperbia inflati, cum communem humani ingenii ſortem faſtidientes, maiora et excelſiora appellerent, ad extraordinaria, diuina, theoſophica delapſi ſunt, et obſcuras difficilesque nugas veritatibus ſimplicibus praetulerunt. Sed et nimia erga ſe ipſum diffidentia horum deuiorum cauſſa eſſe potuit. Cum enim nonnulli, animi ſui paupertate deterriti veritatem inuenire, leuare difficultates expedire ſe perplexis, et eruere ſapientiam ſe poſſe deſperarent, rationem, cuius parcum vſum habebant, accuſantes, ſupernaturale, diuinum, extraordinarium principium excogitarunt, et ignotam viris ſanctis, diuino Numine afflatis theoſophiam commenti ſunt. Alii, ignauiae ſeducti perſuaſione cum imaginationis viuae et foecundae, at iudicii vi non in ordinem redactae beneficio ad excogitandas obiectiones quam plurimas eſſent apti et procliues, nulli autem argumento diu inhaererent, nexumque veritatum operoſa

*) Conf. quae acute monet Cel. MOSHEMIVS Ethic. Chriſt. T. I. c. I. §. 23. p. 407 ſeq.

operoſa meditatione perſpicere refugerent, commodum ſibi eſſe rati ſunt, ſi Scepticiſmi patrocinio ingratum laborem euitarent. Immo et atra bile referti cum feruerent imaginationis extra orbitam decurrentis, ardore, et neſcio quae profunda myſteria ſibi fingerent, diuinam huiusmodi ſapientiam, paucis noſſe datam ſomniarunt. Tacemus ſimiles cauſſas alias, facile ab illis detegendas, qui ad interiores humanae mentis receſſus accurate attendere ſolent. Haec vero tangere, ad haec reſpicere hoc loco eo magis opus eſt, qua magis ad emendandum animum, euitandos errores, et interponendum ſanum de his conatibus iudicium ſine his nemo facile peruenerit.

Scepticiſmi varia conditio.

§. III. Infelicem fuiſſe fructum huius mali ex intemperie animorum vel nimis ſibi tribuentium, vel minus quam poterant et decebat, exorti, Scepticiſmum, norunt, qui res literarias recentioris temporis cum cura contemplati ſunt, et annales eruditos attente euoluerunt. Qualis vero ille Pyrrhoniſmus fuerit, quas cauſſas habuerit, quibus mediis ad maturitatem quandam peruenerit, quo artificio ſe animis ſupra vulgi conditionem ſapere ſibi viſis inſinuauerit, et quo pacto mox omnem humanae cognitionem euerterit, mox reuelationi inſidias ſtruere tentauerit, interdum etiam vel rationis vel naturae, vel morum diſciplinam in incertitudinem adduxerit; quibus vel pietatis et modeſtiae, vel ſubtilitatis metaphyſicae coloribus ſe pinxerit, quem finem ſcopumque ſaepe diuerſum mireque artibus humani ingenii callidis et doloſis attemperatum reſpicere iuſſus ſit, hoc loco exponere, eſſet extra oleas vagari, et a recto, quem hactenus tenuimus, curſu deflectere. Dabunt his plura, qui haec plena noſſe cupiunt, vt omnino a veritate cupidis rite explorari cognoſcique debent illi, qui de Scepticiſmo philoſophico, theologico, logico, phyſico, morali diſſertationes conſcripſerunt, labemque humanae mentis iſtam accurate delinearunt, quorum ſyllabum exhibet B. Io. Alb. Fabricii [a], diligentia: inter quos poſt Petrvm de Villemandy [b] et Marinvm Mersennvm [c], enituit celeberrimorum virorum Io. Franc. Bvddei [d] et Io. Petri de Crovsaz [e] diligentia. Id tamen hoc loco monendum eſt, varii generis et conditionis fuiſſe Scepticos recentiores, nec omnes in vna claſſe eſſe collocandos. Nonnulli enim ipſam humani intellectus arcem, ratiocinandique principia modumque inuadentes, cum academia media et Pyrrhonis ſchola facere viſi ſunt, ideoque vtramque ſectam ſuis commentariis valde commendarunt [f]. Id quod Vayerium, Foucherium, Huetium feciſſe, ex dicendis conſtabit. Adiiciunt his

a) Syllab. Script. de V. R. C. c. 23. p. 486.

b) In Scepticiſmo debellato Lugd. Bat. 1697. 4. vid. Hiſt. des ouvrages des ſavans 1697. p. 240.

c) De Scepticiſmo.

d) Diſſ. de Scepticiſmo morali, Anal. Hiſt. phil. p. 205.

e) Logic. T. III. P. II. c. 4. p. m. 999. Examen du traité de la liberté de penſer, et imprimis examen du Pyrrhoniſme ancienne et moderne, vid. Bibl. Germanique T. XXVII. p. 14 ſeqq.

f) Idem inſtitutum tenuit anonymus, qui Sexti Empirici Hypotypoſes Gallice vertit, et Scepticiſmum in praefatione commendauit. Vid. Hiſt. lit. d'Europe 1726. Iuil. art. 5. Act. erud. 1726. Dec. art. 6.

his nonnulli [g] ex Scholaſticis recentioribus Rodericum Arriagam et Ioannem Lalemandetum; nec diffitendum eſt, totam Scholaſticorum ſcholam recentiorem ambiguis diſputationibus Pyrrhoniſmo frigidam ſuffudiſſe. Alii in naturali diſciplina de cohibendo aſſenſu et retinenda definitione philoſophandum eſſe ſtatuerunt, cum viderent, multa in ea eſſe adyta, nobis hactenus non recluſa, multa diſputare viros doctos ex incertis et precariis hypotheſibus aſſumtis, pleraque ad fallaces φαινομένων, quae paſſim obſeruarunt viri docti, explicationes, redire, et tot inter ſe opinionibus digladiari myſteriorum naturalium interpretes, vt manifeſtum ſit, incerta eos ſede in hac diſciplina vagari. Quae licet nonnulli viri eruditi et modeſti moderatis tantum ſobriisque limitibus includerent, concluſione ex his deducta, de ignotis non temere ſtatuendum, hypothetica non pro certis et indubitatis veritatibus amplectenda, et ex cognitis ad ignotorum detectionem progrediendum eſſe, quo ſcopo *ſcepſin ſcientificam aduerſus dogmaticorum vanitates* [h] adhibuit IOSEPHVS GLANVIL; alii tamen, cum in ſyſtematibus phyſiologicis philoſophorum nihil certi cernerent, ad contemnendam omnem doctrinam naturalem, ea σκέψει abuſi ſunt, cuius generis exemplum qui deſiderat, illi Berigardi hiſtoria ſupra enarrata conſulenda eſt: quem hunc in modum ad Scepticiſmum phyſicum inclinaſſe, eo loco demonſtrauimus. Addit his Petrum Gaſſendum et ſectatores P. DE VILLEMANDY [i] et P. BAYLE [k], vt ſupra dictum exigua veriſimilitudine, et Sebaſtianum Baſſonem IO. FR. BVDDEVS [l], quem tamen facile ab hac culpa liberamus, licet innumeras veteribus, et imprimis Ariſtoteli difficultates obiecerit, eo quod lubens conceſſerit, et non ſine doctrinae demonſtratione manifeſtum fecerit [m], „priſcorum ſententias, quae in „ſcholis exſibilantur non modo nulla ferre incommoda, ſed ſane intelle„ctas ducem habere experientiam rationibus ſtipatam inuictis, quaeque „vel ab inuitis conſenſum extorqueant, ex quo omnia clara, facilia, na„turae conſentanea peti queant, vt veritati liceat ſuffragari". Haec enim in Scepticiſmi naturalis fautorem non cadunt. Sed Carteſio quoque atque ſequacibus et imprimis Mallebranchio Scepticiſmum hunc obiectum eſſe, ſuo loco dicemus, et quo iure quaue iniuria id factum ſit, explorabimus. Neque morum doctrina ab hac labe immunis manſit, repertique ſunt, qui actionum humanarum normam vel fluxam ponerent, et variabilem aſſererent, vel ſoli reuelationi ſcientiam et ſapientiam in argumento morali vindicarent. Quo nomine Michaëli Montano in hunc modum paſſim in *Tentaminibus moralibus* [n] diſputanti Scepticiſmum obiecerunt magni viri, AVCTOR *Artis cogitandi* [o], AEG. MENAGIVS [p] et PETR. BAYLE [q], et diſcipulus eius Charondas eiusdem culpae accuſatus eſt, vt,

 ſupra

g) VILLEMANDY l. c. c. 4. p. 32. BVDDEVS loc. cit. §. 4. p. 212. BAYLE Dict. T. I. art. Arriaga p. 322.

h) Londin. 1665. 4. conf. MORHOF. Polyhiſt. T. II. p. 31.

i) l. c. c. 4. p. 29.

k) T. I. ep. p. m. 5.

l) loc. cit.

m) Praefat. phil. nat. adu. Ariſtotelem.

n) Vid. L. II. c. 12.

o) P. III. c. 20. p. 412.

p) Ad Laërt. L. IX. ſ. 68.

q) loc. cit.

ſupra monuimus. Neque tamen formidoloſior Scepticorum claſſis eſt, et philoſophorum nomine indignior illa, quae incertitudine ad debellandam veritatem reuelatam et incruſtandas profanas opiniones immo viam quoque impietati parandam vtitur. Quibus humani generis carcinomatibus vtinam hodienum non abundaret ciuitas Chriſtiana et literata! vtinam non tot diſſoluti ingenii et vagantis licentiae homines inuenirentur, qui vbi omnia corraſerunt, quibus fundamenta Chriſtianae rei euertere ſe poſſe ſibi perſuadent, innumeras obiectiones diuinis veritatibus ſtruunt, impudentique ore oggamniunt, ſupra vulgus ſe ſapere, ratione vti fortiori, iudicioque pollere ſe acutiori ſomniant, licet nec ſibi nec rationis ipſius regulis conſtent. Qua ratione, Scepticiſmo vſum fuiſſe praeter Ioannem Tolandum, et Antonium Collinum, inficeti et audacis animi et mediocris doctrinae viros [r], Antonium Ashley Cooper comitem Shaftsburium, praeclara ingenii elegantia et dicendi iucunditate gratum at periculoſum ſcriptorem [s], vel vna, quam *de Enthuſiaſmo* ſcripſit epiſtola ſatis ſuperque prodit, et quod his ſe potiſſimum armis contra religionem muniuerit, comprobat, egregie hoc nomine reprehenſus a magno LEIBNIZIO [t]. Tacemus alios multos, noſtro, quae infelicitas huius aeui eſt, tempore, prodeuntes [u], quibus nihil carius Scepticiſmo eſt, ad euertendas veritates illas, quae diuino numine dictante repagula ponunt licentiae opinionum et morum, quos enumerare omnes, loci huius non eſt, conſulendus autem IO. ALB. FABRICIVS [x], qui eos quoque nominat, qui huic veneno parauerunt antidotum. Praeterimus nonnullos alios, meliori intentione, quam conſilio inſtructos, qui vt reuelationis vocem audiendam eſſe demonſtrarent, in rationis imbecillitatem ſupra modum declamarunt, vel, vt eccleſiae teſtimonium ſine examine admittatur, omnem rationis certitudinem eripiendam nobis eſſe cenſuerunt. De quibus tamen diuerſis Scepticiſmi viis, et varia, quae inde oritur, facie cum in fine capitis huius adhuc agendum ſit, plura hoc loco non cumulamus. Ex his vero, niſi nos omnia fallunt, clariſſimum eſſe putamus, prolixum admodum campum Scepticiſmum recentiori aetate inualeſcentem occupare, et tantopere connecti cum reliquarum diſciplinarum hiſtoria, vt ſine ea enarrari nequeat. Quod cum limitum nobis poſitorum anguſtia refugiat, illis relinquendum eſt, qui ex inſtituto Pyrrhoniſmi recentioris hiſtoriam condere in animo habent. Nobis, qui vniuerſalem philoſophiae hiſtoriam et generales annales ſcribimus ſufficit, eos viros doctos enarrauiſſe, qui pro Scepticiſmo publice verba fecerunt, eumque velut tutiſſimam viam commendauerunt. Quo nomine celeberrimi in orbe philoſophico

ſunt

r) Conf. CROVSAZ Examen du traité de la liberté de penſer p. 426. conf. quos laudat FABRICIVS in Syllabo ſcript. de V. R. C. c. 23. p. 488.

s) Conf. MOSHEIMIVS Hiſt. Chriſt. recent. p. 377.

t) Vid. Pieces diuerſes ſur la philoſophie par MAIZEAVX T. II. p. 245. Conf. FABRICIVS l. c. c. 6. p. 284.

u) Tales ſunt Auctor Cogitationum liberiorum de religione et eccleſia, Auctor tr. de eo quod eſſentiale eſt in religione, Auctor Principum Malabaricarum ſimileſque nugatores.

x) loc. cit.

ſunt Franciſci Sanchez, Hieronymi Hirnhaym, Franciſci Mottaei Vayerii, Petri Danielis Huetii et Petri Baylii nomina. Reliquos enim, qui in diuino et humano argumento Pyrrhoniſmo fauerunt, eiusque telis vſi ſunt, vt dignoſcamus, obſeruationes nonnullae generales in fine capitis adiiciendae ſatis materiae ſuppeditabunt.

Franciſcus Sanchez.

§. IV. FRANCISCVM SANCHEZ, cuius vitam eius diſcipulus RAYMVNDVS DELASSVS concinnauit [y], a quo ſua hauſerunt NIC. ANTONIVS [z] et PETRVS BAYLE [a], Bracara, haud ignobilis prouinciae Interamnenſis apud Luſitanos vrbs edidit. Natus eſt, parentibus, vt ferunt [b] Iudaicis, patre medico haud obſcurae famae anno MDLXII. Puer ad Burdegalenſes translatus eſt, vt literarum et diſciplinarum ſemina a praeceptoribus doctis fidisque conciperet. Inde in Italiam miſſus, celebriores eius regionis ſcholas adiit, et imprimis in Vrbe commoratus, quicquid augendis animi diuitiis aptum cognouerat, in mentis horrea congeſſit, et philoſophiam atque artem ſalutarem indefeſſo ſtudio ex viuentium ore et mortuorum praeceptis feliciter hauſit. In Galliam reuerſus Montispeſſulani diligentiae ſtudiorumque praemium, collatis ſummis in medica arte honoribus anno MDLXXXVI accepit. Bellorum tumultibus autem, quae tum omnia replebant, impeditus, vt ſtudiorum impedimenta euitaret, ad Toloſanos abiit. Quo in loco tantopere eius eruditio valuit, vt publico docendi muneri praeficeretur. Quod cum iudicio et lectionis copia inſtructus valde ornaret, philoſophiam annos viginti quinque, artem ſalutarem octodecim annos magna cum laude docuit, denatus anno MDCXXXII, aetatis ſeptuageſimo. Admodum commendauit Sanchezium medica eruditio, quam compluribus demonſtrauit libris lucernam olentibus, quorum indicem habet ABR. MERCKLINVS [c]. Eos vno faſce comprehenſos poſt auctoris vltima fata ediderunt Toloſani anno MDCXXXVI, additis nonnullis eius lucubrationibus philoſophicis [d], ex quibus patet, Peripateticam eum ſemitam in lectionibus philoſophicis more aetatis ſuae, quae hanc publicis philoſophiae profeſſoribus legem imperabat, calcaſſe. Quantus autem vir fuerit in mathematicis ſcientiis, in controuerſia, quam cum Chriſtophoro Clauio, inter primos artium iſtarum profeſſores eo tempore excellenti aluit, demonſtrauit. Ita enim obiectionibus virum acutiſſimum preſſit, vt, quod apte regereret, non haberet [e]. Quamuis autem ad docendam philoſophiam Ariſtotelicam eſſet conductus, eamque in Italia a praeſtantiſſimis philoſophis didiciſſet, non potuit tamen viro acuto et ſupra vulgi praeiudicia ſapienti placere philoſophiae genus ineptis notionibus et incerta doctrina animum replens, et in veritate indaganda mo-

y) Praefixa eſt eius operibus.
z) Bibl. Hiſp. nou. T. I. p. 262 ſeqq.
a) Dict. T. IV. art. Sanchez p. 133.
b) Patiniana p. 72. 73.
c) In Lindenio renouato p. 297.
d) De Longitudine et breuitate vitae, Comm. in Ariſtotelis libr. phyſiognomon. et de Diuinatione per ſomnum: adiectus in fine liber, Quod nihil ſcitur.
e) BAYLE l. c.

leſtum magis, quam proficuum. Aſt cum prima vice in philoſophia vires tentaret, et ad ſcribendum ſe accingeret, quod anno MDLXXXI factum eſſe auctor eſt cel. STOLLIVS [f], valde potentes in Gallia erant Ariſtotelici, et recenti victoria qua de Petro Ramo potiti erant ſupra modum feroces, regiis quoque edictis cautum erat, ne quis contra Stagiritam publice inſurgere auderet. Triſti itaque fato Rami, quem miſere interemtum tum dolebant amici, monitus, cautius agere conſtituit, et ne hanc pupillam ſuo malo tetigiſſe videretur, crabroneſque Peripateticos, valde tum furentes irritaret, ipſi dogmaticae philoſophiae tela intentare ſua, omnemque, quae aſſerendo ſcientias tradit, diſciplinam oppugnare conſtituit, improbans ea a dogmaticis in philoſophia ſupponi et pro certis indubitatisque principiis haberi, quorum incerta fides eſſet, et quam maxime dubia veritas. Et hanc quidem diſceptationis arenam ingreſſus eſt, edito libro: *De multum nobili et prima vniuerſali ſcientia, quod nihil ſcitur*, qui poſt primam Lugdunenſem editionem aliquoties [g] recuſus eſt, addita quoque anno MDCLXV DANIELIS HARTNACCII refutatione, hoc titulo: *Sanchez aliquid ſciens, additae ſunt textui notae refutatoriae et praemiſſa eſt hiſtoria breuiuſcula Scepticiſmi veteris et recentis*, quae tamen tractatio ieiuna eſt, et longe infra Sanchezii eruditionem et acumen iudicii. Quamquam autem ex circumſtantiis allatis ſatis manifeſtum eſſe putamus, petiiſſe illis telis Sanchezium iugulum philoſophiae Ariſtotelico-Scholaſticae, quae nulla fere ratione fortius euerti poteſt, quam negando vel in dubium vocando ea principia, quae repugnante rerum natura ſola mentis excogitauit ſubtilitas, et ſine claritate, ſine certitudine in ſcientias intruſit philoſophantium audacia, fatendum tamen, ipſam ſciendi certitudinem, et quae illa nititur ſcientiarum conſtitutionem vulnus ex hoc conflictu accepiſſe, licet alte illud non penetrauerit. Cauſſam ideo ſcientiarum agere contra Sanchezii inſultus nonnullis viſum [h], ipſe inter primae notae Pyrrhonios a P. BAYLIO [i] relatus eſt. Ceterum non confundendus eſt cum Franciſco Sanchezio, vel quo nomine Latino innotuit, Sanctio, Brocenſi, in Salmanticenſi academia primario rhetorices et Graecae linguae doctore, quem artis criticae peritia et imprimis praeclarum de grammatica arte opus quod *Mineruam* inſcripſit, fecit celeberrimum. Quem ὡς ἐν παρόδῳ hoc loco nominamus, eo quod inter ſcriptores quoque philoſophicos haud ignobilis ei locus debetur. Scripſit enim *Organum dialecticum*, librumque *de Porphyrii aliorumque erroribus in dialectica*, et Epicteti quoque *Enchiridium* Hiſpanico ſermone legendum dedit. De quibus eius laboribus videſis NIC. ANTONIVM [k].

§. V. Alio

f) Hiſt. lit. P. II. c. I. §. 85. p. 398. hoc vero anno liber ille Lugduni apud Gryphium primum prodiit.

g) Francof. 1618. adiecto MATTH. SIMONII tr. de Literis pereuntibus, Roterod. 1649. 12.

h) Praeter Hartnaccium contra Sanchezium diſputauit Io. VLRICVS WILDIVS Diſſ. quod aliquid ſciatur Lipſ. 1664.

i) loc. cit.

k) loc. cit.

§. V. Alio fine Scepticiſmum commendauit HIERONYMVS HIRNHAYM, canonicus ordinis Praemonſtratenſis eccleſiae B. V. Pragae in monte Sihon, vulgo Strahow, abbas, per Bohemiam, Auſtriam, Morauiam et Sileſiam viſitator, ac vicarius generalis, SS. theologiae doctor, qui vixit ſuperioris ſeculi anno ſeptuageſimo quarto et ſequentibus. Vir doctus et diſertus, et ab iis diſciplinis non imparatus, quibus elegantia ingenii acquiri ſolet. Edidit is librum non vbiuis occurrentem, ob quem meruit inter recentiores Scepticiſmi patronos referri. Eius en titulum: *De Typho generis humani, ſiue ſcientiarum humanarum inani ac ventoſo tumore, difficultate, labilitate, falſitate, iactantia, praeſumtione, incommodis et periculis tractatus breuis, in quo etiam vera ſapientia a falſa diſcernitur, et ſimplicitas mundo contemta extollitur: Idiotis in ſolatium, doctis in cautelam conſcriptus* [1], in quo libro nihil quidem minus ſibi cordi eſſe auctor profitetur, quam ſcientias deprimere, ſed id potiſſimum ſibi agendum conſtituit, vt a vano earum tumore animos praemuniat, easque ſcientias perſequatur, *de quibus inanis ſtultusque mundus inſolentiſſime gloriatur, tumidam illam pſeudo-philoſophiam, qua inflati hodie multi faſtuoſe ſuper alios extolluntur, magnum ſe arbitrantes praeſtare obſequium eccleſiae, magnum Deo, deridentes ſimplicitatem iuſti, tanquam illi ſoli eſſent homines, et cum ipſis moritura ſapientia.* Ex quibus auctoris verbis ſatis apparet, quod etiam in ſequentibus non celat, ad commendandam vitam aſceticam, et ſapientiam eam, quam Norbertus ſuis iniunxit, eum potiſſimum reſpexiſſe, eumque in finem humiliare quaſi, et oſtenſa vanitate et incertitudine ſcientiarum profanarum, deprimere eruditionem humanam diuinae ſapientiae inimicam voluiſſe. Nec negandum, multa auctorem acute monuiſſe, et humani animi inania haud raro ſtudia prudenter ſugillaſſe, attuliſſe quoque non pauca, quibus pietas et diuinioris ſapientiae cupido accendi poteſt. Verum vt in delicato eiusmodi argumento difficile eſt, medium recte tenere, ita factum quoque, vt dum vanitatem animi per ſcientias humanas ad ambitionem inanem graſſantis, et ex doctrinae pulchritudine ſpiritus ſibi ſumentis vult corrigere, quae hominum vitia ſunt, ipſis ſcientiis imputaret, et quo ad euertendam humanae mentis arrogantiam ex diſciplinarum gloria acquiſitam, validis vteretur machinis, eas rationes adhiberet, quibus Scepticiſmus commendatur, viresque ſolet acquirere. Quod vt paulo plenius cognoſcatur, et pius hic Scepticiſmus, (quo ſingulari charactere Hirnhaymianus philoſophandi modus ab aliis Pyrrhoniſmi ſectatoribus diſtinguitur) in aperta ponatur luce, intelligatque Lector, etiam pietatis ſtudio interdum decipi homines, ſi rationem eiurent, vt ad peruerſa et falſa delabantur, paulo diſtinctius auctoris non omnibus noti cogitationes explanabimus. Valde vero mox in limine timet auctor, ne ob argumenti vicinitatem in Agrippae vanitatem ſcientiarum exagitantis conſortio videatur

Hieronymus Hirnhaym.

1) Pragae 1676. 4.

atur haeſiſſe, quare coniectis in eum, quotquot vetus magiae fabula ſuppeditabat et Iouius commodabat, conuitiis, operoſe hanc a ſe amoliri ſuſpicionem ſatagit. Qua in re licet facile concedamus monacho, alio longe fine, quam Agrippam, eum ſcripſiſſe, prodit tamen libri lectio, non inutilem illi praeſtitiſſe Agrippam operam, nec ab iis telis abſtinuiſſe Praemonſtratenſem abbatem, quae in pharetra ſua Agrippa repoſuit. Ipſum argumentum excuſſurus poſtquam nimium ſciendi deſiderium mortalium delineauit, temporalia ſcientiarum nocumenta et fluxam earundem conditionem demonſtranda ſibi ſumit, docens, nimiam ſcientiarum affectationem ſtudiumque corpus affligere, creare moleſtias, excitare morbos, conciliare atram bilem et corporis affectum ſubtriſtem, impedire coniugii foecunditatem, conflare inuidiam, adeoque ſuſpectam eſſe debere mortalibus. Verum autem demonſtrationis ſuae fundamentum poſiturus[m], ſcientiam non dari, cum academicis negat, Pythagora, Anaxagora, Socrate, Democrito in partes vocatis. In quo campo tam aperte Pyrrhoniis velificatur, vt non erubeſcat ſcribere: „Si de rigoroſa illa ſcientia ſit „ſermo, ad quam metaphyſica certitudo et euidentia a philoſophis requiri„tur, ſeu talis, quae neque diuinitus falli poſſit, facile induiſſe, vt talem „cum Socrate et Academicis omnino neget“. Rationem inde deſumit, quod certitudo intellectus a fallibilibus et incertis ſenſuum experimentis dependeat, cum nihil ſit in intellectu, quod non fuerit in ſenſu prius. Quae tam certa viſa eſt incertitudinis demonſtratio monacho, vt ſcientiae aſſertores ſomniantibus eſſe ſimiles iudicet, qui dum dormientes ſe certa videre credunt, expergefacti ſe ludificatos eſſe ſentiunt. Fatetur quoque „induci ſe non poſſe, vt credat, vllum etiam ex certiſſimis philoſopho„rum axiomatibus, ea certitudine qua ipſi, credat eſſe infallibile“: quod inde probat, „quia in creatione falſificatum eſt illud axioma: Ex nihilo „nihil ſit, et in myſterio eucharistiae illud: Accidens non poteſt vllo mo„do eſſe ſine ſubiecto, vel illud in myſterio trinitatis: Non poſſe „eadem tria eſſe vni tertio, nec tamen eadem inter ſe“. Immo, quod mireris, et inde viri ſcopum et ingenium noſcas, non diffitetur, „ſe illud principium principiorum: implicat idem ſimul eſſe et non eſſe, „et, omne eſt, aut non eſt, omne totum eſt maius ſua parte, et alia hu„iusmodi, etſi non credat falſificari poſſe, eam tamen ſe illis fidem nun„quam tribuere ſuo iudicio fretum, vt etiam diuinitus infallibiles eſſe „pro certo contendat, et infinitam Dei potentiam velit humano captu cir„cumſcribere“. Vnde et in ſequentibus ſenſuum teſtimonium in percipienda reuelationis diuinae veritate eiusque criteriis occaſionale tantum eſſe dicit, cunctaque ad gratiae habitum ſupernaturalem et auxilium diuinum reuocat. Quae an dici poſſint a Sceptico magis πυῤῥονικῶς et an aliquid magis faciat ad euertendum omnem rationis vſum, Lectori expendendum relinquimus; quamuis eandem fabulam, licet prudentius, luſerint alii quoque

m) cap. 3. pag. 20.

quoque ex Romana eccleſia viri docti. Quos tamen, imprudentia dicam an impudentia vincit auctor, dum, quod ne Pyrrhoni quidem vel Arceſilao in mentem venit, ſenſuum criteria eludit, contendens, „Apoſtolos, qui Chriſtum viderunt, et cum eo comederunt, „vocemque eius audiuerunt, fuiſſe de his certos non certitudine phyſi„ca ſenſus, quae abſolute falli poſſit, quam certitudine fidei“. Quod ex ipſis Scepticorum decretis inficetum eſt et inſipidum, omnemque humanae naturae ſenſum eiicere aptum. Vidit auctor, vt palpari enormes errores poſſunt, ita omnem cognitionem eiusque criteria perire. Vt itaque hoc ſe labyrintho extricet, ad diuinum criterium confugit, idque eſſe lumen, ſtatuit, humanae menti inſitum, immo congenitum, ſiue concreatum, ad veritates cognoſcendas et diiudicandas; quod lumen, vt a ratione diuerſum eſſe ſtatuit, ita a Deo nobis infuſum magis vel minus hominem illuminare, ait, prout magis vel minus ſe ad illud intuendum conuertit, quantoque magis vel minus purum adhibet mentis oculum: qua ratione dum ad gratiae operationem et illuminationem omne veri cognoſcendi principium reſtringit, omnem veri regulam, quatenus intellectui naturaliter ineſt, eludit. Et tamen adeo incertitudini intellectus humani etiam per gratiam infuſam illuminati fauet, vt afferat, etiam hoc pacto ſcire nos non poſſe euidenter, quando in iudiciis noſtris huic infuſo lumini, et quando naturali potentiae innitamur, ſic vt non habeat homo, cur ex hoc etiam capite ſuam hic et nunc iactare vnquam poſſit ſcientiam. Quae annon omni Scepticiſmo impudentiora et imprudentiora ſint, ipſe cautus rerumque intelligens lector diſpiciet. Neque obiectionem vulgatiſſimam, id tamen ſciri, quod ſcientia non detur, aliter reprimit, quam vt Scepticos ſecutus dicat, videri id modo probabiliſſimum, et ita affirmari poſſe, vt falſum tamen ſubeſſe timeatur, quamdiu rationi humanae iudicium inſiſtit. Criterium veritatis autem, quod recte illi opponi videbat, ita eludit, vt ad Pythagoreum αὐτὸς ἔφα confugiendo, illud ſibi firmiter certoque credendum eſſe ſtatuat, quod eccleſia proponit, certius longe ſibi futurum, quam ſi ex quibuscunque Dialecticorum praemiſſis deduceretur. Ex quibus quaſi praeclare labore defunctus concludit [n], ſcientiam nullam in eo ſenſu, quo a philoſophis quaeritur, dabilem aut humano ſtudio comparabilem eſſe. Verum recte ingeminamus heic illud Horatii:

Quid dignum praeſtet tanto promiſſor hiatu?
Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus.

Qui enim ſcientiarum difficultatem et falſitatem magnis bullis proiectis ſe demonſtraturum pollicetur, gaudens ſibi hoſtem non deeſſe, quem telorum ſuorum acie configat, is declamatorio dicendi genere, corraſis ſententiolis obtorto collo in partes raptis, perpetuoque circulo, quem vocant,

n) cap. 4. p. 50.

cant, et elenchi ignoratione, miſcet quadrata rotundis, et cum ſpectris ac lemuribus pugnat, rationesque affert nullas, ſollicite ſibi cauens, ne accurate ratiocinando aliquam intellectus recte adhibendi ſcientiam dari ſuo exemplo comprobet. Quae vero ſpeciem philoſophiae ex auctoris mente habere debent, cuncta ex Scholaſtica philoſophia deſumta ſunt, qua ratione ſteriles metaphyſicae Scholaſticae nugas et regulas veritatum maxime formalibus, vti vocant, principiis, neſcio ineptius an inſulſius opponit, et ex problematibus phyſicorum Scholaſticorum quibus magnis rixis de magnetiſmo, de ſympathia et antipathia aliisque occultis naturae operationibus diuerſa et fluctuante opinione diſputant, ipſam ſciendi certitudinem euertere ingenti niſu ſatagit. Qua occaſione, vt ſorduerunt monacho pietatem cum ſcientiarum interitu promouere cupienti diſciplinae naturales, ideas et archaeum Helmontii atque Marci, quae principia eo tempore in ſchola Pragenſi magnam exiſtimationem nacta erant, hancque concitaſſe bilem auctori videntur, iugulat, ſyſtema atomiſticum explodit, et quam grauia inde animae damna oriantur, more declamatorum ſuggerit, ratus *millies ſalubrius eſſe homini in ſola deuotione et oratione commorari, et, ne a quo ſtudio impediatur, literas velut peſtes fugere* [o]. Et heic ampliſſimum campum inuenit Praemonſtratenſis praeſul vitia eruditorum inſectandi, et prolixum eorum naeuorum indicem contexendi, quibus contaminatae ſunt a multis literae et ſcientiae. Probat enim, excuſare plerumque doctos peccata, licet in ipſis grauiora et ceteris deteſtabiliora; exoriri ſteriles euangelii praedicationes, ſaluberrima ſuggerentium, nihil eorum praeſtantium, et mortuam quandam, id eſt, ſine fructu et effectu ſe efferentem eruditionem iactantium, quae dum alia ſcire putat omnia, ſe ſuamque ignorat miſeriam et infelicitatem. Vanum quoque libros conſcribendi ſtudium ſugillat, doctorum indocilitatem ac pertinaciam liberatorum exagitat, contentioſas et cauillatorias diſputationes depingit, vanam in ſcrutandis rebus altis curioſitatem deplorat, et quo pacto, humilitas iſtis naeuis proſcribatur, foueatur exitialis multorum et funeſta infelicitas, fides autem Deo diſplicitura ſine merito euadat, graphice delineat. Quae omnia, haud ingrata lectionis copia et dicendi genere non inficeto allata ſi ad emendandos animos, ad pellendos pſeudo-eruditorum morbos, ad reſtituendum ſcientiis honorem verum, et ad limites ponendos inani mentis humanae iactationi attuliſſet, non haberemus magnopere, quod in auctore reprehenderemus. Verum dum docentium et diſcentium vitia, et pſeudo-eruditionis infauſtos et bonis quibuscunque deteſtabiles fructus ipſi eruditioni imputat, dum, quae voluntatis male affectae fructus ſunt, ipſis artibus et diſciplinis adſcribit, aperte prodit, aut ſtupenda ignoratione ea, de quibus ſibi diſputandum eſſe cenſuerit, ipſum latuiſſe, aut maligna mente et iniuſta ratiocinatione inſontes literas maleuolis calumniis oneraſſe. Praeuidit Auctor, fore plurimos, qui ſtupidae ſimplicitatis aduocatum eum agere velle, ſuſpicentur. Quam maculam viro docto, qui

o) p. 197.

qui omnia paſſim ad argumentum ſuum ornandum corraſerat, quae literae ſuppeditabant, indignam vt a ſe depelleret, ſcientiae laudem et neceſſitatem per partes eundo operoſe demonſtrare, ſugillare et acute configere ineptam ignorantiam, conſtituit [p], tacite indignatus ordini ſuo, quod primordiorum ſuorum conſuetudinem diuerſas ſcientiarum facultates profitendi non retinuiſſet [q]. Verum caue ſecularem intelligas ſcientiam, hanc enim ſeruo Dei noxiam eſſe et prohibitam denuo repetit, ſed hanc vnum eſſe ſcripturae ſtudium, collectis veterum aſcetarum effatis contendit, his ſeruatis et ſtudioſe conſultis paginis, facile carere nos poſſe omnibus libris et a gentilibus et a ſecularibus viris ſcriptis putat. Quod vt demonſtret indolem ſapientiae verae, qualis Chriſti diſcipulis Spiritus Sancti colluſtratione confertur, quaeque animum vere emendat, et ad diuinos vultus reuocat, multis depingit, et omnem in commendanda pietate et virtute Chriſtiana laborem conſumit. Qua ratione vtiliſſima multa et ad excitandum pietatis ſenſum apprime facientia auctorem attuliſſe, minime negamus, quae vero et ſcopae diſſolutae ſunt, et ad exterminandas ſcientias nihil valent, et id modo probant, ſanandum eſſe diuini ſpiritus operatione animum ab ambitione et vanitate, quibus vel per falſam eruditionis ſpeciem iactatur, vel veris et commendandis ſcientiis abutitur. Quae vt recta ſunt et a bono quolibet vtroque pollice probanda, ita ad Scepticiſmum incruſtandum, et ad inferendum non literis modo honeſtioribus, ſed et ipſi ratiocinandi facultati homini a patre luminum conceſſae inepte prorſus tranferuntur, apta quoque ſunt, ad ſubminiſtranda profanis animis tela, quibus confoditur pietas et in contemtum atque ſordidae ignorantiae ſuſpicionem adducitur. Ex quibus parca manu datis, ſatis, niſi fallimur, conſtat, auctorem, cui plus pietatis, quam iudicii, plus lectionis quam accuratae meditationis ineſſe, adducta monſtrant, Scepticiſmi patrocinio, ſacris literis, pietati et imprimis eccleſiae auctoritati conſulere voluiſſe. Quod quam peruerſo et noxio modo fecerit, et veritates ſuo loco et genere optimas ad malum finem, ipſi forte non praeuiſum, adhibuerit, ex dictis eſt manifeſtiſſimum.

§. VI. Elegantius Scepticiſmi cauſſam ornauit, eamque philoſophantium ingeniis commendauit FRANCISCVS MOTTAEVS VAYERIVS, inter literatiſſimos ſuae aetatis viros apud Gallos numeratus, cuius res poſt P. PELLISSONIVM [r] tetigit P. BAYLE [s]. Is ad Cenomanenſes origines retulit [t], a patre autem Felice Mottaeo Vayerio Lutetiae anno MDLXXXVI genitus eſt [u]. Qui cum praeclaras animi dotes in filio obſeruauiſſet, nihil omiſit eorum, quibus felici inſtitutione ad elegantiam morum et eruditionis animi adoleſcentium formari ſolent. *Franciſcus Mottaeus Vayerius.*

 Mature

p) c. 30. p. 315.

q) p. 325. Hac confeſſione probatur querela CAS. OVDINI in Praef. comm. de S. E. ſupinam ignorantiam huic ordini obiicienti.

r) Hiſtoire de l'academie Francoiſe p. m. 234.

s) Dict. T. IV. art. le Vayer, p. 408 ſeqq.

t) MARVILLE Melanges de literature T. II. p. 328. edit. recentiſſimae.

u) CROIX DV MAINE Bibl. de France p. 84.

Mature itaque humanitatis literis et veterum ſcriptorum deliciis innutritus, incrementa cepit ſpe omni laetiora. Quibus animi dotibus et eruditionis praeſidiis inſtructus cum firmato iudicio maſcula vis animi et acies quaedam inſolita accederet, bonis omnibus doctisque viris euaſit commendatiſſimus. Ita vero aulae quoque gratus factus eſt, vt non modo inter ſtatus conſiliarios legeretur, ſed et Andegauenſi duci, a rege fratre praeceptor praeficeretur, cuius inſtitutione ad egregia quaeuis regii ſanguinis adoleſcens effingi poſſet. Sed et ipſum regni haeredem inſtitutione ſua formauiſſe Pellissonivs teſtis eſt [x], quod munus grauiſſimum anno MDCLII ſuſcepit. Quo teſte ſi ſtandum eſt, falsus eſt Navdaevs [y], qui cum obſeruaſſet, magnam in aulae regis fuiſſe Vayerii exiſtimationem ob librum, quem *de Inſtitutione regia Delphini* conſcripſerat, et ea commendatione fuiſſe ad id munus delectum, addit, impediuiſſe conſilium reginam a viro coniugii nexibus implicato abhorrentem. Sed et hoc falſum eſſe inde intelligitur, quod nonnulli tradunt, reiectum eſſe Vayerium metu, ne prauae doctrinae veneno, quod in dialogis ſuis ſparſerat, tenerum regii principis animum corrumperet. Tanta autem literarum in eo viro fuit cognitio, et fama ex iis ingens, vt, qui ſupremum rerum Gallicarum clauum moderabantur, cardinalibus Richelio et Mazarino eſſet commendatiſſimus, et in oculis eum haberent inter eruditos, quotquot literis pretium ſtatueré nouerant. Coniugio tamen, non admodum laeto fuiſſe gauiſum Vayerium ex inuectiuis in foeminas, quas paſſim ſcriptis ſuis inſperſit, coniicit Baylius [z], incerto tamen niſi fallimur, argumento vſus. Certe filio, quem vnicum habebat, anno MDCLXIV orbatus [a], ita animo afflictum ſe ſenſit, vt doloris mitigandi cauſſa, ſenex licet ad ſecunda vota transiret [b]. Hunc filium, vitae eccleſiaſticae addictum, parentem ad Pyrrhonica placita effinxiſſe, facile nobis ex eleganti, quae illi inſcripta eſt ſatyra [c], Boilavii perſuademus. Totus enim in eo eſt poëta ingenioſiſſimus, vt ſcientiam humano generi deneget, et inter ſtolidos connumeret omnes, ſtultitiae licet gradu et ridenda abſurditate diuerſos. Certe ita placere voluiſſe Vayerio poëtam, et a deamata illi ſecta occaſionem ſumſiſſe ſuae aetatis homines magno ſtrepitu eruditionem affectantes, nigro ſale defricandi eſt veriſimillimum. Ereptus eſt rebus mortalium Vayerius valde ſenex, cum LXXXVI aetatis annum attigiſſet, anno redemti humani generis MDCLXXII. Qualis autem quantusque inter eruditos illius aetatis fuerit, cum cenſurae atque iudicia eorum probant [d], tum ſcripta illius loquuntur. Sane valde commendat Vayerium ſententia, quam P. Bayle [e] dixit, dignus in hac re iudicanda arbiter, cuius ſatis notum

x) Hiſt. de l'Acad. Franc. loc. c.

y) Maſcurat. p. 375.

z) loc. cit. not. H. quam obſeruationem ſine lectoris damno laudabilius omiſiſſet Baylius.

a) Ibid. not. G.

b) Patin, T. II. Lettr. 326. p. 656. Marville loc. cit.

c) Satyr. IV. p. m. 25.

d) Vid. Baillet. Jugemens des Savans T. I. P. II. c. 9. et citati.

e) loc. cit. not. K.

notum eſt accuratum limatumque de meritis virorum doctorum in rem literariam iudicium. Is enim comparando Vayerium cum Plutarcho, cuius lectionis copiam et ingenii amoenitatem prope attigit, multum emolumenti, ait, redundare ex lectione ſcriptoris optimi. Multa enim cogitaſſe eum eleganter, multa accurate et ſolide definiuiſſe, aequisque inter ſe paſſibus in eius ſcriptis ambulare iudicandi aciem et eruditionis praeſtantiam, ita tamen, vt a lectione vaſta, ingenti laudatorum locorum veterum cumulo ſe prodente illa nonnihil deprimatur. Maxime vero felicem fuiſſe Vayerium pronuntiat, in aliorum meditationibus ad nouas cogitationes eleganter adhibendis. Cui Bayliano iudicio ſubſcribent, quotquot Vayerii labores literarios cum cura legerunt. Non ignoramus quidem Balzacii [f] et perſonati MARVILLII [g] cenſuras, quibus tot congeſta veterum loca, et coaceruata antiquitatis teſtimonia valde diſplicuerunt, et corraſor magis ſententiarum veterum, quam ſcriptor iuſtus et accuratus Vayerius viſus eſt: nec negamus, diſſonum eſſe id a moribus huius gentis hodiernis, ex qua ortus erat, et in qua viuebat; interdum etiam nimium genio hac in re ſuo illum indulſiſſe. Verum vt in eo veterum magis conſuetudinem, qua mire delectabatur, expreſſit, quam tantum abeſt vt reiiciant reprehendantque qui de rebus eruditionis antiquae ſobrie iudicant, vt potius in laude πολυμαθείαν iſtam veterum ponant, qua ratione Plutarchus omnium calculum meruit: ita iudicium ſimul adhibuit, nec ſola veterum loca repetiit, ſed et ſententiam dixit ſuam; illis gratus futurus, qui antiquorum ſcriptorum lectione gaudent, licet delicati et ignaui ſeculi mores iſta fugiant. Id nos meliori iure in viro vaſtae lectionis dolemus, ſuffocaſſe nonnunquam ingentem illum veteris doctrinae apparatum iudicandi vim et obſtitiſſe, quo minus foecundiſſimo, quod alebat, ingenio ſatis vti poſſet [h]. Ipſam autem ſcribendi rationem diſplicuiſſe elegantiarum Gallici ſermonis iudicibus, qui academiam laudatiſſimam conſtituunt [i], et quorum pars ipſe fuit Vayerius, in eam ſocietatem anno MDCXXXIX receptus [k] non mirabuntur, qui cogitant, antiquorum magis morem quam recentiorum eum ſibi imitandum propoſuiſſe. Ceterum adoleſcentiam eius a diſciplinae ſeueritate paulisper receſſiſſe, ex eius *Hexamero ruſtico* [l] colligas; viri autem atque ſenis ea fuit viuendi ſobrietas, ea morum probitas et conſtantia inter aulae luxum et voluptates, vt ſimilem non haberet. Toto enim animi habitu Stoicum philoſophum expreſſit, honores et diuitias contemnentem, et voluptatibus omnibus longe ſuperiorem, adeo vt non tantum eam ſolicite vitaret viuendi licentiam, qua ad luxum et proteruiam plerique, qui in aula viuunt, abutuntur, ſed et ab iis oblectamentis abhorreret, quibus honeſta recreatione refici ſolet animus. Totus muſeo addictus, et inter libros tantum non ſepultus, eam modo voluptatem ſectatus eſt, quam ex lectione optimorum ſcriptorum, et ex lucu-

f) Vid. Menagiana T. I. p. 328.
g) loc. cit.
h) Vid. Leibniziana p. 165.
i) Menagiana Tom. II. p. 250. MARVILLE, BAYLE ll. cc.
k) PELLISSON. l. c. p. 153.
l) p. 97. 98.

lucubrationibus cum cura et eruditione conficiendis viri docti capiunt. Fecit tamen ille veteris eruditionis amor et affectatio, vt mores eius a ſeculi iſtius, ſatis accurati et elegantiae iam tum ſupra modum ſtudioſi conſuetudine abhorrerent, et nonnihil ambitionis et auſteritatis, quae paedagogis tribui ſolet, in eo notaretur; quo factum, vt imaginem eius Patinvs [m] et Marvillivs [n] depinxerint, illi, quam in orbe literario meruit famae non reſpondentem. Patinus enim vt eum noſcamus Stoicum, nos animo fingere iubet hominem, laudis alienae admodum cupidum, et ſuae opinionis atque conſuetudinis ſupra modum tenacem, impietatis autem Diagorae Melio et Protagorae obiectae plerisque reum viſum. Nec abludit Maruillii narratio, qui licet non neget, inter optimos academiae quae patrii ſermonis curam habet ſcriptores Vayerium ea aetate fuiſſe relatum, ait tamen, plerisque diſplicuiſſe mores viri phantaſticos et Scepticum philoſophum externo quoque habitu referentes. Ipſo enim vultu et veſtitu inſolens quid et ſeculi conſuetudini diſſimile prae ſe tuliſſe, oculisque ad coelum elatis et in aedificiorum cacumina intentis ambulantem ſibi magis viſum eſſe aſtrologum vel chemicum, lapidi philoſophorum quaerendo intentum, quam philoſophum. Quae vbi legimus, ſuccurrebat nobis imago Pyrrhonis ſimili fere modo per vicos ambulantis, qualem deſcripſit Antigonus Caryſtius: vnde ſuſpicio nobis enata eſt, Vayerium, ſuae aetatis mores prae veteribus valde contemnentem ſtudioſe eiusmodi perſonam effinxiſſe, vt veteres Pyrrhonios imitaretur. Certe nec aulae plauſum curabat Vayerius, nec probari cupiebat aetati ſuae, molliores mores ſectanti, quam ferre poterat vir, qui omnem fere aetatem in legendis ſcriptoribus antiquis conſumſerat, omnemque diligentiam, quae illi maxima inerat, adhibebat, vt theſauros veteris aeui colligeret, et in vſus ſuos referret. Cuius ſpecimina edidit luculenta vulgatis libris multis iisque fauente Minerua eleganter docteque conſcriptis [o], quos quanta cupiditate et plauſu legerit orbis literatus, iteratae editiones comprobant. Eo vero adhuc viuo, curante filio magnae ſpei iuuene, vno faſce comprehenſi comparuere [p], quae editio aliquoties repetita et aucta eſt [q]. Inter hos ingenii Vayeriani foetus eruditorum iudicio eminent, quos *de Inſtitutione ad regium principem*, et de *Philoſophia gentilium* [r] ſcripſit. Nobis autem hoc potiſſimum loco enarrandus fuit ob Pyrrhoniſmum, quem fouere, incruſtare, et quibus poſſet viribus commendare conatus eſt. Vnde occaſionem haud facile dimiſit, ſcientiarum certitudinem labefactandi, et dubitationibus, vt erat ingenio foecundus omnia complendi. Praecipuum tamen Pyrrhoniſmi patrocinium ſuſcepit *in quinque dialogis*, quos veteres, maxime Ciceronem imitatus aſcito *Oratii Tuberonis* nomine vulgauit, inque iis philo-

m) T. I. Lettr. 22. p. 97. 98.
n) loc. cit.
o) Catalogum eorum habes apud Peliss. l.c.
p) 1653.
q) Tomis tribus, fol. 1662. Sex tomis 1669. in qua editione ſunt libri a Vayerio annis 1667. 1668. 1669. ſcripti.
r) Vid. Sorberiana p. 223. Perravt Eloges T. II. p. 129. Patiniana p. 100. Memoires de Literature T. I. p. 187. Bayle l.c. not. K. p. 413.

philoſophiam Scepticam, conuiuium Pyrrhonicum vitam priuatam et ſimilia more Sceptico laudare conſtituit [s]. Quibus poſtea addidit quatuor alios, doctam ignorantiam, opinionis pertinaciam, artem ciuilem et matrimonium conſiderantes. In his vero adeo aperte Scepticiſmo fauet, et omnem tum ſciendi tum viuendi certitudinem omnibus neruis ſpoliat, vt periculoſus multis veritatis hoſtis viſus ſit: quare arma contra eum praeter alios arripuit ARNOLDVS WESENFELDIVS, V. C. et laudati ab eo Scepticiſmi abſurditatem luculenter demonſtrauit [t]. Multo vero magis viris doctis piisque diſplicuit, quod ad religionum, quae in orbe vigent, diſparitatem σκέψιν ſuam extenderit, et indigna tanto viro leuitate animi in eo argumento fuerit verſatus. Quae cauſſa fuit, cur in Atheiſmi ſuſpicionem inciderit, profanaeque mentis accuſationem iſta ſcepticiſmi laudatione meruerit [u]. Ipſe vero ad extollendam reuelationis neceſſitatem et firmandam eccleſiae auctoritatem velut προπαίδευμα aliquod ad Chriſtianam fidem Scepticiſmo vtendum eſſe contendit [x]. Ad has vero ſyrtes naufragium fecit fama viri cetera ſummi et inter maxima Galliae lumina ſua aetate numerati, qui et *Hexamero ruſtico*, lubrico et indecoro ſcribendi et laſciuiendi genere confecto canos ſuos contaminaſſe viſus eſt [y]; certe a viro Stoicam grauitatem prae ſe ferente edi non debuit. Inter diſcipulos eius Sorbierium [z] quoque referri videas, certe is, quamuis ex diſciplina Gaſſendi prodiiſſet, partem tamen quandam *Inſtitutionum Scepticarum* SEXTI EMPIRICI Gallice vertit, et haud obſcure prodidit, a Scepticiſmo ſe non admodum abhorrere; ſupra quoque obſeruatum, fuiſſe nonnullos, quibus viſum, ſyſtema atomiſticum quale Gaſſendus conſtruxit, viam ad Pyrrhoniſmum ſtruere: quod vtrum verum ſit, et quo ſenſu dici poſſit, alio loco diſpiciendum eſt. Sed et FOVCHERIVM [a] canonicum Diuioneſem, edita hiſtoria philoſophiae Academicae celebrem, Vayerii veſtigiis inſtitiſſe, ex iis notum eſt, quae *Tomo*

s) Nouam editionem 1716. recenſent auctores Belgae Reipubl. literar. 1717. Sept. conf. STOLL. Hiſt. lit. P. II. c. 1. §. 85. p. 398.

t) Exercitat. Francof. T. I. Sect. II. vbi agitur de Abſurditate Scepticiſmi denudata, atque Vayerii laudes ſcepſios excutiuntur, additur quoque Hiſtoria Scepticae dubitationis.

u) Vid. REIMMANNVS Hiſt. atheiſmi p. 408. et quos laudat.

x) Vid. Dialog. l. c. p. 275.

y) MARVILLE l. c. Leibniziana l. c. BAYLE l. c. not. D.

z) Lettres de Sorbiere p. 148. STOLL. l. c. p. 400.

a) Sobrie Foucherius in commendanda et in luce ampliori ponenda philoſophia Academica verſatus eſt, et iudicium pariter atque doctrinam in eo argumento probauit, edita Hiſtoria Academicorum, quae incomparabile opus, auctori ſuo magnae gloriae futurum audit Menagio Menagianor. T. II. p. 387. Non enim ad inuidiam humani generis Scepticiſmi commendationem adhibuit, ſed tolerabiliorem faciem illi eſſe, et meliores vultus demonſtrare voluit, eam Pyrrhonis ſcholae operam praeſtiturus, quam Lipſius Stoicae, Gaſſendus Epicureae praeſtiterat, recte id obſeruante illuſtri LEIBNIZIO Theodiceae §. 353. p. 355. De quo non dubitabunt, qui Librum II. diſſertationum de Inquirenda veritate legerint, vel ſolum caput 13. cum cura euoluerint. Non enim is viro eruditiſſimo animus erat, vt in Scepticiſmo velut fine ſuo acquieſcat intellectus, ſed, quod monitore Leibnizio didicerat, vt eo parante viam, ad perſpicuitatem et euidentiam perducatur cogitatio: id quod in laudatis diſſertationibus de I. V. magnopere vrget. Intelligi hoc etiam poteſt ex occaſione excultae hiſtoriae et philoſophiae Scepticae, quam libris MALLEBRANCHII de Inquirenda veritate, et Carteſianiſmo oppoſuit, vt in ipſo Diſſert. de I. V. limine fatetur.

Tomo primo [b] de eius lucubrationibus diximus. Is enim inter laudatiſſimos philoſophandi modos academicam diſceptandi rationem retulit.

Petrus Daniel Huetius.

§. VII. Nemo autem vel diligentior in Scepticiſmo defendendo commendandoque fuit, vel in ſtuporem magis et admirationem rempublicam eruditam ea re conuertit, vel concinnior fuit in argumentis enumerandis, quae pro Scepticiſmo adduci ſolent PETRO DANIELE HVETIO. Qui vt inter ſummos Galliae literatae viros per dimidium, er quod excurrit, ſeculum, iure ſuo eminuit, ita in hiſtoria philoſophiae quoque eum locum occupat, vt eius memoriam omittere nefas ſit. De eius vero vita fatisque *rebusque ad eum pertinentibus*, ipſe illuſtris ſcriptor commentarium conſcripſit, et quo pollebat ſermonis Latini nitore et caſtigatae dictionis copia non res modo ſuas, ſed et amicorum, et orbis literati, quoad ſuam aetatem, iucunda narratione expoſuit, qui liber eo adhuc viuo. Hagae Comitum [c] lucem vidit, et a Lipſienſibus recuſus eſt. Hac narratione ceterisque Huetii chartis vſus eſt, amicus eius OLIVETVS, qui biographiam eius libello *de Imbecillitate intellectus humani* praefixit. Tacemus ephimerides literatas [d], paſſim vitae eius hiſtoriam ſtrictim enarrantes. Nos inſtitutum noſtrum ſequentes, ad ea potiſſimum reſpiciemus, quibus, vt in orbe literato immortale nomen Huetius conſecutus eſt, ita de philoſophia eiusque hiſtoria praeclare meruit, Scepticam autem philoſophandi viam ſi non feliciter planeque, erudite tamen ſtrauit. Natus eſt Petrus Daniel Huetius, Cadomi parentibus nobilibus et illuſtri genere ſatis, anno ſalutis recuperatae MDCXXX, VI. Id. Febr [e]. Patrem habuit Danielem Huetium, qui inclinatis reformatae eccleſiae partibus ad Romanae eccleſiae caſtra transfugerat. Cum in ipſa pueritia ingenii ſubtilitatem, et iudicandi vires ſupra aetatem magnas, elegantiam autem imaginandi facultatis, et indolem ad humanitatem compoſitam oſtenderet, ſtudiis idoneus iudicatus eſt, a patre tamen ad ea colenda duci non potuit, quem in prima pueritia amiſit. Matre vero educationis curam ſubeunte, quinquenni maior primae literaturae rudimentis a praeceptore domeſtico initiatus eſt. Vix autem triennium elapſum erat, in quo ſpem dederat puer Huetius haud vulgarem, profectuum laetiſſimorum, cum ipſam ſegetem laete effloreſcentem in prima herba ſuffocaret mors matris immatura, qua domum ſuam valde, ait, afflictam eſſe, adeo vt non multum abeſſe augurarentur homines, quin bonis omnibus ac fortunis euerſa eſſet. Et ſucceſſerat quidem tutoris nomine in partem curae de illo educando Aegidius Macaeus, exquiſita mathematicarum diſciplinarum et ſideralis imprimis ſcientiae cognitione percelebris [f], cuius poſtea ſupellex mathema-

b) pag. 1334.

c) 1718. et ad calcem Qq. Alnetan. Lipſ. 1719. 4. qua editione vtimur, vid. Bibl. ancienne et moderne T. X. art. 7. Act. erud. 1719. Febr. Europe ſauante 1719. Ian. art. 5.

d) Memoires de Trevoux 1721. Avr. NICER. Memoires T. I. Noua liter. Germ. 1720. p. 105. 1722. p. 148.

e) Diem natalem, neſcio quo fato omiſit ipſe, indicat OLIVETVS l. c. Imaginem eleganti Wolfgangi manu aere depictam habes ante vltimam editionem Lipſienſem Demonſtrationis Euangelicae.

f) loc. cit. p. 5.

thematica haereditatis iure ad Huetium peruenit. Verum cum is tempus fere omne artis ſideralis ſtudio tribueret, exiguam officii curam habuit, eique ſe ſubtraxit. Puer autem Huetius interim monacho cuidam crucigero puerilibus literis inſtituendus traditus eſt, qui tametſi homo mitis erat, ita tamen ſupercilio atque voce ſua puerulum inter matris amplexus tenerrime educatum terruit, vt aetate quoque grandior ad aeris Campani ſonum ad ſcholam vocantem cohorreſceret. Quibus acceſſit contubernium adoleſcentium ſanguine iunctorum, qui toti abhorrebant a literarum ſtudiis. Quae tamen impedimenta ſuperauit et indolis ad egregia quaeuis adſpirantis bonitas, et Ieſuitarum Cadomenſium, quorum diſciplinae poſtea traditus eſt, cura et cohortatio, praemiis quoque et munuſculis ſuffulta, qua factum, vt, qui tantum non extinctus erat, amor literarum rediret. Qui cum in adoleſcente fauentiſſimae naturae muneribus ampliſſime inſtructo accenderetur, mature in flammam erupit, eo inſatiabili ſcientiarum addiſcendarum deſiderio, quod per omnem poſtea vitam non depoſuit, flagrante. Id quod vehementer quidem praeceptoribus eius placuit calcar currenti addentibus, et noua indies ardori, quo in diſciplinarum ſtudia ferebatur, alimenta ſubiicientibus: commilitonum autem, quos poſt ſe relinquebat, inuidiam, et inſidias illi contraxit. Abhorrebat tamen, quod mireris, a lingua Graeca, diuina vero ingenii vi quadam raram pangendi carminis facilitatem et felicitatem expreſſit, eamque ſimplicitatem et maieſtatem fuci adſcititii neſciam aſſecutus eſt, vt inter primos aetatis illius poëtas numerari potuiſſet fere puer, ſi exempla veterum magis, quam recentiorum illi magiſtri imitanda propoſuiſſent. Emenſo politioris humanitatis curriculo, cum iam hauriendis philoſophiae myſteriis videretur maturus, in Antonii Hallaei profeſſoris regii conuictum et diſciplinam tranſiit, quem virum impenſe doctum magnam ſibi eo tempore praeter geographiam facultatis poëticae famam acquiſiuiſſe, praeter HVETIVM[g] teſtis eſt PETRVS BAYLE[h]. Huius autem et praelectionibus publicis et priuata Inſtitutione harum quoque rerum notitia imbutus, et domeſtica eius conſuetudine egregiis doctrinae incrementis auctus, ad philoſophiae artiumque mathematicarum ſtudia totum ſe conuertit, inque illis ducem nactus eſt Petrum Mambrunum e Societate Ieſu, qui poſtquam Lutetiae rhetoricam magna cum laude tradiderat, Cadomum venit, ibi philoſophiam explanaturus, poſt iſta vero tempora in Flexienſi collegio philoſophiam et theologiam ad vitae finem[i] profeſſus eſt. Is cum a Platone aliiſque antiquitatis magiſtris didiciſſet, parum feliciter in philoſophia verſatum iri, qui anſas eius, artes mathematicas non prius didiciſſet, Huetium ea de re monuit, auctorque illi extitit, vt Geometriae principia prius delibaret. Quod conſilium dum adoleſcens inſolito diſcendi ardore diſciplinas quaſcunque complexus, exſequi-

g) p. 12. 134. h) Dict. T. II. art. Hallé p. 687. i) Obiit 1661.

quitur, adeo cupiditate illius ſcientiae accurate diſcendae occupatus eſt, vt noctes atque dies in ea excolenda conſumeret, et iam pene aſpernaretur ea ſtudia, quorum amore hactenus erat accenſus. Id tamen magiſter egit, vt cum extinguere hunc Geometriae amorem non poſſet, in ordinem eum redigeret, et ad percipienda philoſophiae praecepta ardentem diſciplinarum ſtudio adoleſcentem perduceret. Ipſe cum pauliſper aetate matureſceret, non ſine literarum ſuarum damno intellexit, iſtud ſibi nimium geometriae ſtudium noxium accidiſſe, neglecta philoſophia, quod optimum hominibus bonum datum eſſe intelligebat. Et ſuo itaque inſtinctu et Mambruno auctore philoſophiae ſtudia renouauit arctiusque complexus eſt, ſepoſitoque geometrico et aſtronomico choragio, philoſophiam coepit haud ſegniter capeſſere, ita tamen, vt leges geometrarum ad meditationes philoſophicas apte feliciterque transferret. Emiſerat per illud tempus Carteſius principia nouae philoſophiae ſuae; quem cognoſcendorum cum iam triennium in philoſophiae curriculo abſoluiſſet, magna eum cupido inceſſerat. Fateturque ipſe [k], *Dicere non facile ſe poſſe, quantam admirabilitatem fecerit noua philoſophandi ratio in animo iuuenili, et veterum ſectarum rudi, cum ex ſimpliciſſimis et facillimis principiis depromta videret ſpecioſa miracula, et velut ſponte exortam mundi huius compagem, totamque rerum naturam.* Addit his, *per multos certe annos arctiſſime deuinctum ſe tenuiſſe Carteſianae factionis ſtudium, tum praecipue, cum per Hollandiam et Germaniam viros graues atque doctos velut faſcinatione quadam tenaciter Carteſio videret addictos, diuque inſanientis huius ſapientiae conſultum errauiſſe, donec matureſcente aetate, totoque hoc doctrinae apparatu a fundamentis perſpecto vela dare retrorſum et curſum iterare coactus eſſet, cum inanibus ſtructuris niti eam totamque ab imo ſolo vacillare certiſſima ratione deprehendiſſet.* Quod quo pacto fecerit, et in aduerſariorum Carteſii partes tranſiuerit, in ſequentibus enarrabimus. Sane Ieſuitas, quibus ob notiſſimas cauſſas vehementer inuiſa fuit Carteſiana philoſophia, vt ſuo loco infra tradetur, quique plurimum apud Huetium poterant, ad mutationem hanc plurimum contuliſſe, eſt veriſimillimum. Eo vero iam tempore quamuis ſedecim demum annorum adoleſcens eſſet, praeclariſſimi ingeni Huetiani eminuit praecocitas, cuius ex omni artium mathematicarum circulo ſpecimen publica diſputatione in vrbe Cadomenſi, ſtupentibus rei nouitatem cunctis, edidit, cum Eduardum Billium ex S. I. ſodalitio virum doctum in iis artibus ſtudiorum moderatorem habuiſſet. Abſoluto philoſophiae et τῶν μαθημάτων curſu ad ſcientiam iuris accedere mos eum iubebat vulgo receptus: quamuis vero legum veterum notitia haud parum illi cordi eſſet, amoenitas tamen literarum philologicarum et antiquitatis eum retraxit, cum eas ex SAMVELIS BOCHARTI *Geographia ſacra* diligere coepiſſet. Indignatus autem ſibi eſt, cum ſe Hebraicarum Graecarumque literarum prorſus rudem et ab his praeſidiis iner-

k) p. 15.

inermem videret, ſine quibus antiquiſſimarum rerum cognitio acquiri non poteſt. Quod effecit, vt cum viui praeceptores in eo doctrinae genere ipſi deeſſent, nullo alio magiſtro, niſi ſe ipſo, vſus, breui tempore vtriusque linguae indolem, regulasque perdiſceret, et feliciſſima ingenii excitati et promti indole nixus ſacra oracula multoties [l] legere, ſcriptores autem Graecos et poëtas non ſine fructu euoluere poſſet. Quod minime in eo mirandum, licet ſingulare prorſus eſſet, cum praeter florentem iuuentutis vigorem, ac inuſitatam mentis alacritatem, ingenio praeſtantiſſimo ſuffultam et viuidum corporis robur accepiſſet, et nulla vnquam aſſiduitate laborum, vel lectionis pertinacia et vitae ſedentariae deſidia expugnaretur, ſed vegetus ſemper et alacris non minus a libris et ſtudiorum contentione diſcederet, quam acceſſiſſet. Plurimum autem illi profuit Bocharti amicitia, cuius *Geographiam ſacram* cum inexhauſtam eruditionis ſacrae et profanae congeriem eſſe videret, cupido ipſum inceſſit, ipſum auctorem adeundi, vt eius conſiliis et amicitia frueretur. Quae ſpes eum non fefellit, ab eo enim tempore arctiſſima inter vtrumque conſuetudo coaluit, quae plurimos annos durauit, et ad augendam firmandamque doctrinam Huetio plurimum profuit. Valde tamen in his profanae eruditionis ſtudiis refrixiſſe pietatis ardorem ipſe candide fatetur [m], quo factum, vt aequalium ſuorum exempla ſecutus, commodaque et oblectamenta vitae quaerens circulis hominum, et multo magis etiam mulierum, frequens adeſſet, et tum cultum corporis et veſtimentorum elegantiam, tum reliqua quibus placere ſequiori ſexu iuuenes ſolent, cum cura coleret, exercitationibus autem corpus ſtudioſe perficeret. Ita exacto vitae iuuenilis tempore, ineunte anno viceſimo primo ſui iuris factus e poteſtate tutorum exiit, qui ſatis duriter et illiberaliter eum habuerant. Suis vero facultatibus potitus in re iam lautiori ad alia conſilia animum conuertit, et Lutetiae adeundae deſiderio flagrans, ſtudiorum nutrimenta in vrbis frequentia quaeſiuit. Ibi vero cum ingentem artium et ſcientiarum augendarum apparatum inueniret, totum ſe illis immerſit, et cum praeſtantiſſimis cuiuscunque generis libris conquirendis facultates ſuas impendit, et tantum non exhauſit, tum virorum eruditionis claritate excellentiſſimorum amicitiam ſibi comparauit, inter quos imprimis fuere ex Societate Ieſu celeberrimi viri Dionyſius Petauius, Philippus Labbeus, Gabriel Coſſartius, Franciſcus Vauaſſor, et Renatus Rapinus, quorum amicitia factum eſt, vt ad vitae finem ſingulari ſtudio ſocietatem proſequeretur. Nec tamen omittendum hoc loco eſt, quod de Petauio, cuius *Dogmata Theologica*, ipſi ob inſignem auctoris doctrinam commendatiſſima fuere, ipſe narrat Huetius [n]: „Se cum et auctorem noſſet, et amaret, „et faceret plurimi, ea et materiae dignitate et nitore dictionis, et paſſim „diffuſa eruditione totas noctes attentum tenuiſſe et affixum. Verum ad„hibita ab eo in dogmatibus comprobandis argumenta ponderibus ſuis

 „exa-

l) pag. 17. m) pag. 23. n) pag. 29.

„examinanti ſibi, ſi quod viſum eſſet infirmius, vacillaſſe tum quoque „apud ſe dogmatis, quod eo nitebatur, fidem, cum nihil ad eius defen-„ſionem certius afferri poſſe putaret, quam quae a tanto viro perpenſa re „fuiſſent prolata. Hanc vero temerariam opinionem, iuuenili leuitate „ſuſceptam, priſtinam ſuam de ſacroſanctae noſtrae religionis capitibus „ſententiam, praeſtitamque iis hactenus a ſe reuerentiam contagione ſua „labefeciſſe. Nec ante conualuiſſe ex hoc morbo, quam clarioribus de „coelo radiis colluſtrata mente ſua offuſae diſcuterentur tenebrae, firmio-„ribusque ac profundioribus radicibus ſua fides inſiſteret". Haec enim ſincera Huetii confeſſio apertum facit, qua occaſione ad Scepticiſmum ea ratione fouendum, vt infra trademus, primo peruenerit. Nempe iudicii vi minus, quam ingenio, valebat, et praeter ea naturalem iudicandi aciem nimia lectionis copia, et imprimis diſciplinarum philologicarum cultura exquiſitiori ſuffocauerat. Cum itaque quadam intellectus ſui imbecillitate in argumento difficili et ancipiti haereret, et exitum non inueniret, in eam incidit cogitationem, non ſuo, ſed naturae humanae vitio incertitudinem iſtam enaſci. Quod vbi ſemel conceperat, facile fuit illis, quorum auctoritas apud eum ſumma erat, perſuadere Huetio, aliunde, nempe ex eccleſiae teſtimonio diuinitus colluſtrato, de rebus maximi momenti certum eſſe illum poſſe, qui obſequio pronas aures commodet. Verum de hac eius circa Scepticiſmum mente infra plura dicemus. Iam vt vitae eius et ſtudiorum hiſtoriam porro perſequamur, non viuos tantum audiuit et conſuluit, ſed mortuorum quoque chartis dies noctesque impalluit: eamque ſibi librorum ſupellectilem collegit, quae hominis priuati conditionem paene ſuperaret, et inter ſplendidiſſimos theſauros literarios Galliae referretur. Quam non ſplendori et oſtentationi ſeruire iuſſit, ſed vſui, ita vt elegantiam librorum parum curans, margini allineret, quaecunque vel meditatio vel lectio vaſta et memoria fidiſſima ſuggeſſiſſet. Innumeris quoque exemplis per ſcripta eius ſparſis demonſtrauit, nihil fere eum vel diuinae vel humanae doctrinae, maxime veteris, latuiſſe, innumera in horrea ſua congeſſiſſe, omnes veterum theſauros eruditionis expilaſſe: quae vt admirationi merito ſunt inter doctos, ita dolendum, parem iudicandi vim iſti lectioni non reſpondiſſe. Et hac quidem ratione tum Pariſiis, tum Cadomi, quo Lutetia ſe iterum conuerterat, plaudentibus cunctis totum ſe eruditioni et literis tradidit.

Peregrinationes Huetii.

§. VIII. Haec in Gallia molitus eſt Huetius. Quem cum exteras quoque regiones inuiſendi cupido inceſſiſſet, eo tempore, quo iter Italicum meditabatur, fauentiſſima peregrinationis literariae occaſio ei ſe obtulit. Magno ea aetate ſtudio et ingentibus ſumtibus regiaque munificentia viros doctiſſimos et eruditionis excellentia celeberrimos in Sueciam inuitabat Chriſtina, magni Guſtaui Adolphi filia, imperio clariſſima et literis. Huic Bochartum vehementer commendauerat Iſaacus Voſſius, quod is vnus,

in

in antiquitatis Orientalis omnisque diſciplinae veteris notitia et philologia regnaret. Qui cum pollicitationibus reginae eſſet victus, abitumque Holmiam pararet, vt erat Huetio amicitia coniunctiſſimus, illi perſuaſit, vt itineris ſibi comes adeſſet, nec occaſionem negligeret in longo per tot regiones et vrbes itinere, viros celeberrimae famae et praeſtantiſſimae eruditionis conueniendi. Paruit monenti Bocharto Huetius, et cum diſcedentem morbo quodam impeditus comitari non poſſet, abeuntem ſecutus eſt, vbi cum ſanitate in gratiam rediiſſet. In Belgium delatus Lugdunenſem ſcholam inuiſit, viros doctos adiit, et imprimis Salmaſium facilem et beneuolum expertus eſt. Amſtelodami vero Bocharto iunctus, amicitiam Voſſii ſibi conciliauit, Traiectique priſtino malo depreſſus, Henrici Regii, quem et medica ars commendauerat, et Carteſiana philoſophia eo tempore nobiliſſimum fecerat, conſilio et opera ſanitati reſtitutus eſt. Ex Hollandia vero in Daniam traiiciens, vidit Hafniae Olai Wormii theſauros ex omni vel naturae vel artis opere raro et ſingulari collectos, et Huenam inſulam ruderibus domicilii Tychonis Brahei, maximi inter ſideralis ſcientiae cultores, viri illuſtrem. Holmiam autem delatus multis quidem clementiae fauoriſque ſignis cum Bocharto a regina exceptus eſt: Non reſpondit tamen ſpei atque expectationi euentus, cum reginae animum paullum a virorum doctorum conſectatione et literis Burdelotius, quo medico vtebatur, alienaſſet. Vt tamen ex difficili et longinquo itinere literarios, quos quaerebat, fructus Huetius referret, optimis bibliothecae regiae libris, etiam nondum typis vulgatis ita vſus eſt, vt non contemnendam opum literariarum acceſſionem faceret. Tum commentaria nonnulla Origenis ex codicibus mſc. deſcripſit, quae poſtea edidit, et praeſtantiſſima diſſertatione, qua res et dogmata Origenis luculenter expoſuit, egregie illuſtrauit. Grata tamen reginae fuit hominis ad aulicorum morum elegantiam compoſiti conuerſatio, quae cauſſa fuit, cur abitum meditantem inuita dimitteret. Borealibus itaque niuibus relictis in patriam tendens, Gottorpii Adamum Olearium, Hamburgi Petrum Lambecium, viros doctiſſimos conuenit, et apud Batauos cum ſummis viris, quorum ſpectatiſſima virtus et celeberrima eruditio erat, amicitiam iniit, inter quos valde commendat Alexandri Mori et Dauidis Blondelli beneuolentiam. Cadomum redux, nouam interea temporis virorum doctorum ſocietatem inuenit, colendis naturalis diſciplinae ſtudiis deſtinatam, cui nomen quoque dedit. Plurimum autem temporis in digerendis perficiendiſque Origenis commentariis, conſumſit, hocque ſaxum graue et moleſtum diu non ſine cura voluit. Vt tamen aliarum quoque diſciplinarum oblectamenta tangeret, Dialogum *de Interpretatione et claris interpretibus* ſcripſit, hocque libro primo tentauit, qua ſorte et orbis eruditi plauſu inter ſcriptores bonos referri poſſet. Nec defuit expectationi euentus: cum enim ſcribendi genere vſus eſſet plano et perſpicuo, multumque luminis ſcriptioni ineſſet, lectio autem probata, et ſobria de viris

doctis iudicia vbique elucerent, magna eruditorum conſenſione exceptus, ſaepiusque recuſus eſt [o], valdeque D. G. MORHOFIO [p] laudatur, „quod in argumento, de quo nihil hactenus erat praeceptum, ſe tamen „per omnes diſciplinas diffuderit, et quidem in ſingulis, qua cura quid con„uerſum ſit disquiſiuerit, addito vbique limatiſſimo iudicio". Iniquior tamen illi videtur in Germanos, quod quidem hominis Galli moribus condonari poſſet, reipſa vero falſum eſt. Aequitatem enim in iudicandis Germanorum circa interpretationem ſcriptorum veterum meritis omnino ſeruauit, Germanos vocans [q], „homines ad artium omnium tractationem „a natura ſatis quidem factos, ſed iis etiam quae a natura habent non val„de magna, diuturno vſu et conſtanti meditatione excolendis et augendis „gnauos prae ceteris atque induſtrios, qui, poſtquam ſtudium interpretandi „arripuit Germania, tam pertinaciter in eo ſe exercuerint, vix vt vlla gens „meliorem, nulla certe vberiorem interpretum foetum tulerit". Ceterum praeter iſtos, quos diximus labores in antiquitatibus eruendis diligentiam poſuit ſuam, et ipſos, quod neceſſarium eſſe videbat, fontes ſectatus eſt. Cumque ob editionem *Origenianorum* frequenter adiret Lutetiam, doctiſſimis porro viris innoteſcere ſategit. Inter quos Capellanus fuit, cuius poëma epicum, inuitis viris doctis probauit [r]. Capellano vero intercedente, ad conuentus quoque eruditorum in aedibus Mommorianis pertractus eſt, inque illa ſummorum virorum, de literis praeclare diſſerentium ſodalitate eruditionis ſpecimina dedit luculenta, eius autem fructus retulit vberrimos. Sed cum vitae eccleſiaſticae deſiderio diu iam flagraſſet, in Flexienſi Societatis Ieſu collegio ſacrae militiae nomen dare conſtituit, diſſuadente tamen id conſilium Mambruno, cui obtemperauit, et ad Cadomenſes ſuos reuerſus eſt, eruditorum, quos illa vrbs, et ſchola, quae ibi alebatur, haud incelebris ſuppeditabat, conſuetudine, commercioque literario cum principibus inter eruditos Europae, viris inito ſtudiis ſuis alimenta praebens. Nec inuitationem reginae Sueciae, quae circa iſta tempora nuntiabatur, ſequi voluit, cuius inconſtantiam in ipſa Suecia ſatis perſpexerat [s]. Ipſe cum Cadomum, patriam ſuam, ſedem ſtudiorum tranquilliſſimam ſibi delegiſſet, eaque aetate inter Gallos, Batauos atque Anglos naturalis doctrinae, obſeruationibus et experientia virorum doctiſſimorum aucta et ſuffulta laeta incrementa illuſtribus ſocietatibus conſtitutis cepiſſet, ſimilem cum amicis nonnullis rerum phyſicarum peritiſſimis laborem ſingulis hebdomadibus ſuſcepit, et academiam in aedibus ſuis inſtituit, in qua praeter rerum naturalium ſcientiam anatomiae et aſtronomiae ratio haberetur. In quo laudabili conſilio conſenſerunt et ad amplificanda philoſophiae latifundia operam ſuam contulerunt viri quidam doctrinae laude celeberrimi et philoſophiae peritiſſimi: Inter quos etiam Petrus

o) Primum prodiit Lutetiae 1661. 4. dein Stadae 1680. Hagae Comitum, et Lipſiae 1683. 8.
p) Polyhiſt. liter. T. III. L. V. c. 1. §. 14. p. 536.
q) pag. 273.
r) p. 67. Mem. de Trevoux 1722. Aug. art. 1.
s) pag. 86.

Petrus Calliſus fuit, in Academia Cadomenſi philoſophiae profeſſor, qui erudito commentario Boethii libros *de Conſolatione philoſophiae* illuſtrauit, et deſerto, cui prius adhaeſerat Lyceo, ad Carteſianam factionem, cui tunc adhuc nomen dabat Huetius, deſciuit, eiusque praecepta, indignantibus Romanae eccleſiae theologis ad explicandam transſubſtantiationis, quam vocant, doctrinam adhibuit. Adeo vero placuit recens inſtitutum augendis philoſophiae incrementis, duce et auctore Huetio deſtinatum Colberto, qui tunc diſciplinas omnes regia auctoritate magno ſtudio iuuabat, vt regis nomine pecunias numerari iuberet ad faciendos liberaliter ſumtus, et toleranda experimentorum impendia. His autem exercitationibus dum totus inuigilat Huetius, noua ei ſuppeditata occaſio eſt t), Pyrrhonium philoſophandi genus diligentius perquirendi et amorem inde eius concipiendi, quem non niſi cum vita depoſuit. Nempe regis indignatione et fortunae reflantis inuidia pulſus ab aula, et in Cadomenſem vrbem relegatus erat Cormiſius, ſenatus Aquenſis praeſes, in quo viro literarum peritiam et imprimis veteris philoſophiae cognitionem haud vulgarem laudat Huetius. Cui cum ille admodum eſſet commendatus, vt afflicti res conſilio, vt poſſet, et ſolatio iuuaret, eius virtute et eruditione commotus, frequens illi adfuit, et ſingulis fere diebus eruditis cum eo colloquiis tempus terendo, multum de rebus antiquorum et praecipue de veterum philoſophorum ſectis ſermonem habuit. Eum autem ait, cum omnium egregie ſciens eſſet, illa potiſſimum accurate tenuiſſe, quae animum iubent ab omni aſſenſu ſuſtinere. Is autem ſumopere comprobabat Sexti Empirici doctrinam, effecitque commendatione ſua, vt cum vix nomine prius auctor ille notus fuiſſet Huetio, eum diligenter magnaque cum cura euolueret, et familiarem ſibi deligeret, ſummaque, vt ipſe fatetur, illius apud eum eſſet commendatio. Et tum quidem Huetium fundamenta Pyrrhoniae philoſophiae poſuiſſe, cum vt ſupra obſeruatum iam prius animo fluctuaſſet, nec ſibi in philoſophematis ſuis vbique ſatisfaceret, ex *praefatione* libri *de Imbecillitate intellectus humani*, patet, in qua ſuppreſſo quidem Cormiſii nomine, hunc quem iisdem paene verbis ob inſignem veteris philoſophiae peritiam, et Pyrrhoniſmi amorem commendat, ad ſequendas has partes ſibi auctorem hortatoremque fuiſſe longa narratione exponit, ſic vt fictum illud exordium, licet Patauii habitam illam diſputationem diceret, videri non debeat. Sane ab eo tempore plurimum Scepticiſmo fauiſſe, ſequens vitae eius teſtabitur hiſtoria.

§. IX. Valde cum eruditione multiplici, quam iſtis mediis atque laboribus comparauerat, creuit fama Huetii atque exiſtimatio, adeo vt regia liberalitate recrearetur. Colberto enim auctore cum Ludouicus XIV ad excitanda honeſtiſſimarum diſciplinarum ſtudia viris per Europam doctiſſimis annua ſtipendia regia munificentia decerneret, Huetius quoque inter eos iudicatus eſt, qui gratificatione iſta regis exornandi eſſent, eaque beneficentia *Labores eruditi Huetii.*

t) pag. 94.

ficentia per multos annos frui potuit. Praeterea ſenatui Aquenſi adſcribendus erat, niſi ſplendido muneri tranquilla Muſarum otia praetuliſſet. Narrat „ipſe quoque [u], et poſt eum, Olivetvs [x], „legatum Tottium a re„ge Sueciae miſſum Capellanum adiiſſe, Huetio veteri neceſſitudine ad„dictum, dixiſſeque, habere ſe in mandatis a Suecici regni proceribus, „denutiaret ipſi, vniuerſis illorum ſuffragiis delectum eum eſſe, cui regis „ſui in literis inſtituendi cura traderetur, qua propter maturandam eſſe „profectionem in Sueciam; at ſe Suecici coeli inclementiam expertum „gentisque aſperitatem, et mores a Gallica vrbanitate adeo alienos, obla„tum munus modeſte repudiauiſſe". Quod tamen falſum eſſe, Auctores *Actorum literariorum Sueciae* [y] inuictis rationibus demonſtrauerunt, et ex ipſis regni actis atque tabularii fide euicerunt, Carolum Guſtauum regem anno MDCLX ineunte inſtituendi filii principis in literis curam Figrelio Griepenhielmio tradidiſſe, conſentientibus, qui ei has partes aſſignauere, regni proceribus et tutoribus regii iuuenis; qui alieniſſimo a religione Romanenſi fuerint animo, ita vt ne quidem Chriſtinae, reginae ſuae, Stockholmiam ad exequias Caroli Guſtaui celebrandas reduci publicum conceſſerint religionis exercitium; ipſum vero regium paedagogum iurisiurandi fide obſtringi petierint, vt regiam ſobolem ſecundum doctrinam Auguſtanae Confeſſionis inuariatae cultu Dei imbueret. Omnium applauſu quoque ſtudia regia moderatum eſſe Griepenhielmum, nec in inſtructione legati comitis Tottii, anno MDCLXI, neque in literis ad eum vllis vel ſenatus regii vel cancellariae, quam vocant, teſte archiuario regni quicquam de Huetio legi. Quae vt omnino fide publica ſtant et certiſſima ſunt, ita probant, vel Huetium paulo iactantius ea ex rumuſculo incerto falſoque protuliſſe, vel, quod nobis veriſimilius videtur, Capellanum, vt Huetio, ſtrenue eius partes contra obtrectatores tuenti, palpum obtruderet, ex ſolo legati Suecici teſtimonio, ſpectatam apud Suecos eſſe Huetii eruditionem, talia confinxiſſe, et ad Huetium, fidem amico dantem perſcripſiſſe. Valde eo tempore vrgebat Huetius *opus Origenianum*, quod tandem commendatiſſima editione anno MDCLXXXVII prodiit [z], et in quo praeter antiquitatis eccleſiaſticae notitiam plane ſingularem, oſtendit quoque elegantiſſimis, quas hiſtoriae Origenianae inſperſit, obſeruationibus, quam egregie in veteris philoſophiae hiſtoria fuerit verſatus. De quo tamen eius labore hoc loco plura dicere nihil attinet, dabit alia B. Io. Alb. Fabricii [a] diligentia. Amiſit eo tempore, quo hoc ſaxum maxime voluebat amicum veteranum Bochartum, cui plurimum eruditio Huetii debuit, qui tamen, cum de loco quodam Origenis circa ſanctum corporis Chriſti ſacramentum cultumque angelorum cum eo diſputaret ardentius, nonnihil amicitiam refrige-

u) p. 96. factum id eſſe, ait, anno 1661.
x) pag. 19.
y) 1723. Trimeſtri IV. Art. 2. p. 466.
z) Apud Rothomagenſes.
a) Bibl. Graec. Vol. V. p. 216. et quae nos ſupra tomo tertio diximus.

frigeſcere paſſus eſt [b]. Circa id quoque tempus elegantem vtiliſſimamque tractationem *de Fabulis Romanenſibus* plaudente republica erudita edidit [c], quae aliquoties poſtea recuſa eſt [d], quaeque non noſtri modo temporis res literarias illuſtrat, ſed et veteri literaturae maxime philoſophicae lucem amplam foeneratur, et ad cognoſcendas origines philoſophicas plurimum conferre poteſt. Occaſione enim iſtarum fabularum de philoſophia veterum mythologica, et orientalium methodo allegorica obſeruationes iucundas et praeſtantiſſimas attulit, et hanc antiquae doctrinae partem multa luce perfudit. Biennio poſt ſummos in vtroque iure honores in academia patria obtinuit, et in illuſtre quoque honorariorum iuris doctorum collegium Pariſienſis academia eum adſciuit. Tanta autem eius exiſtimatio et doctrinae celebritas extitit, vt cum Delphini adoleſcentiae regendae praepoſitus fuiſſet Montauſerius, Huetius potiſſimum ab eo regi commendaretur, qui ad formandos congreſſus literarios apud regium principem circa illum eſſet, eiusque animum literis iſtis, quibus principes iuuenes formari ſolent, imbueret. Qua ratione Cadomo Lutetiam cum Huetio ſedes eius literaria et ſupellex libraria ampliſſima translata eſt. Quod grauiſſimum munus vna cum Boſſueto dum exſequitur, et Galliae futurum regem optimis artibus inſtruit, priuata induſtria opus illud celebre, quod *Demonſtrationem Euangelicam* inſcripſit, et in quod, velut in horreum, praeſtantiſſimae et abundantiſſimae eruditionis ſuae copias contulit, confecit, in quo veritatem religionis Chriſtianae ſecundum geometrarum leges demonſtrare ſuſcepit. Non patiuntur quidem tractationis noſtrae inſtitutum et limites, vt huius operis extra Galliam magis, quam inter Huetii *συμπατριώτας* celebris hiſtoriam exponamus, ſed conſulendi ſunt viri docti, qui eius res tetigerunt [e]. Non tamen indictum hoc loco praetereundum eſt, hiſtoriam veteris philoſophiae, praecipue barbaricae et mythicae, ad probandam veritatem reuelationis diuinae in ſacris literis patefactae Huetium multoties in partes vocauiſſe. Feciſſe id virum ſummum infinitae lectionis copia, et vi ingenii tanta, vt admirationem iure mereatur, non negamus, optamus autem, vt in huius generis ſcriptione, quam ad ſeueras geometrarum leges ſe exacturum promiſerat, ad certiora animum intendiſſet, inepta, quae haud raro ſequitur praeiudicia, omiſiſſet, et imprimis omnis antiquitatis barbaricae Graecaeque origines ad Hebraeos referendo, cauſſam quam tuebatur, optimam impietati non prodidiſſet, et a temerariis coniecturis, quibus omnes veteres philoſophos ad patriarchas Hebraeorum, praeſertim ad Moſen, obtorto collo trahit, abſtinuiſſet. Ita enim nec origines ſacras, nec philoſophicas corrupiſſet, et certiori talo conſi-

b) pag. 99.
c) Paris 1670. 8.
d) Amſtelod. 1679. 1716. Belgice, 1672. Anglice, ex Gallico Latina ſaepius prodiit.
e) Act. Erud. 1692. p. 282. Io. FABRICIVS Hiſt. Bibl. ſuae P. IV. p. 30. Io. ALB. FABRICIVS Syllog. Script. de V. R. C. c. 27. p. 516. BVDDEVS Iſagog. Hiſt. theol. L. II. c. 1. p. 431. ſeqq.

conſiſteret eius demonſtratio, vt ſuo loco [f] multis a nobis exemplis eſt euictum. Iudicio itaque ſobrio et accurata veterum religionum et philoſophiae notitia opus eſt, ſi quis iſtum librum ad vſus egregios adhiberi velit. Ceterum cum iam circa iſta tempora Huetium Scepticiſmo vehementer fauiſſe, ex ſupra adductis ſit certiſſimum, merito mirati ſunt multi, virum ſummum auſum tamen eſſe Demonſtrationem Euangelicam ſcribere, quam ſuppoſitis iis, quae in tractatu *de Imbecillitate intellectus humani* fulcit, axiomatibus conuellere eſt facillimum. Abſtinemus tamen a iudicio de ſcopo Huetii ferendo, illudque Lectori ſagaci et ad Huetii circumſtantias attendenti relinquimus, id modo monentes, cautis aliquam iſtius, quod auctorem ad ſcribendum commouit, conſilii rationem, ſubolere poſſe ex praefatione nouae editioni praemiſſa, in qua ſe hanc Demonſtrationem traditioni inaedificaſſe fatetur. Eam vero Pyrrhoniſmo non aduerſari, ſed hunc ad eam viam munire tum temporis iam credebat Huetius, vt ex *Qq. Alnetanis* eſt manifeſtiſſimum. Immo in ipſo illo demonſtrationis Euangelicae limine hunc ſcopum ſuum, illamque de hoc argumento mentem non prorſus abſcondere potuit. Prolixe enim in *Operis Prologo* [g] demonſtrare nititur, „ad faciendam fidem inanem eſſe „ſine gratia Dei omnem argumentationem, viam cognitionis, quae per „ſenſum ac rationem fit, obſcuram eſſe, ancipitem et fallacem, ad veri „notitiam malefidam et intutam infinitis obſeptam philoſophorum tricis „et quaeſtionibus; fidem vero claram eſſe et apertam, conſtantem, prae„lucentemque animo, ancipites motus et fluctuationes admiſſo coeleſti „lumine componentem, quam ſi cui Deus largitus ſit, eum probationes „non requirere; quae ſi deſit, nullam illi ſufficere demonſtrationem". Immo eo vſque progreditur, vt afferat: „Idcirco non perſpicacis et „certae, ſed coecae et hebetis rationis vſum nobis Deum conceſſiſſe, ne „manifeſtam ſacrorum myſteriorum notitiam ratione adepti, fidem aſpernaremur". Fatetur quoque, „ita Chriſtianiſmo longe minus aduerſari „videri, quam exiſtimetur vulgo, eas philoſophorum diſciplinas, quae „incertum habent ac dubium, quicquid ſenſuum et rationis ope cognoſcimus, quaeque ſuſtinent ſe ab omni aſſenſu. Sic enim praeiudiciis expur„gatos animos ac opinionibus liberos Deo regendos, et fidei diuinae mo„derandos facile ſe permittere". Quae vbi Auguſtini (in Academicorum caſtris olim militantis) teſtimoniis illuſtraſſet, addit: „Extitiſſe ſubinde „viros ingenio ac eruditione praeſtantes, qui vt viam munirent doctrinae „Chriſtianae prius ex hominum animis eradicandam cenſuerint philoſo„phiam, et Scepticis ad id argumentis commode ac feliciter vſi ſint; atque „eo tutius, quod ſcirent, et aperte praedicarent, irrita fore eadem vim„que omnem amiſſura, ſi aduerſus Chriſtianam diſciplinam torquerentur, „quippe cuius principia non ab hominibus rebusue humanis, ſed a Deo „ipſo ducerentur". Non tam obeſae naris fuit Huetius, vt non intelligeret,

f) Tomo primo, paſſim.

g) pag. m. 5. edit. recentiſſ.

ret, obiici poſſe: *Quorſum igitur iſta demonſtratio?* Sed reſpondet: „Nempe ad parandam et confirmandam fidem, quam per ſcientiam gigni „in nobis, nutriri, defendi, ac roborari ſciſcit Auguſtinus; non quaſi per „propriam et praecipuam cauſſam, ſed vt per extraneum et aſcititium ad„miniculum, quo in obſequium Chriſti debitaeque Chriſto fidei mens no„ſtra ſenſim flectitur". Non exigemus hoc demonſtrationis genus eiusque vſum ad leges ratiocinandi, quas dubias eſſe et incertas iam tum ſtatuebat Huetius, nec quo pacto hunc ſe finem ſibi propoſitum rite obtinuerit perquiremus; faciet id ſine nobis Lectoris induſtria; id modo monemus, animo Scepticiſmo plene imbuto ad hoc opus ſcribendum ſe accinxiſſe Huetium, et alia prorſus reſpexiſſe, quam incautus ad haec eius monita credebat orbis literarius, adeoque fruſtra egiſſe, qui ob illum librum, diſſertationem *de Imbecillitate intellectus humani* illi abiudicarunt. Ceterum eo tempore conſilium auctorum Latinorum, quos claſſicos vocant, in vſum Delphini illuſtrandorum, inter primos concepit [h], ipſe Manilium hac ratione notis ſuis illuſtrauit. De qua re praeter hiſtoriae criticae Latinae linguae ſcriptores videſis Io. Alb. Fabricivm [i].

Vita eccleſiaſtica Huetii, et ſcripta tum edita.

§. X. Hactenus inter aulae obſequia vixerat Huetius, vitae tamen eccleſiaſticae ſemper appetentior. Anno autem aetatis quadrageſimo ſexto, poſtquam huic ſe conſilio paulatim attemperauiſſet, ordines eccleſiaſticos ſuſcepit: cumque paulo poſt ſplendidae ſocietati, quae Academiae Francicae nomen gerit eſſet adſcriptus, vacanti apud Alnetanos abbatiae a rege praefectus eſt, eam tamen non niſi anno M D C L X X X, quo de nuptiis Delphini cogitatum eſt, et ſtudiorum eius curriculum deſiit, adire licuit. Transacto igitur in aula toto decennio Cadomum primum, ac deinde Alnetum venit, qui locus cum amoenitate ſua Tempe quaedam videretur Huetio, Muſas eius ita prouocauit, vt non modo loci iucundiſſimum aſpectum ſuis celebraret carminibus, ſed et eum ſibi ſeceſſum exoptatiſſimum eligeret, in quem ſingulis annis redeunte vere exſpatiaretur, totasque aeſtates in tranquilliſſimo degens otio, noctes diesque in rerum humanarum diuinarumque meditatione transigeret. In hac ergo quieta ſtudiorum ſede, quam diu meditatus erat, Scepticae philoſophiae commendationem ſuſcepit [k], conſcriptis editisque *Quaeſtionibus Alnetanis* [l], in quibus de rationibus et fidei concordia tractationem exorſus demonſtrare voluit, quae eſſent partes rationis in ſuſcipienda fide, vsque quo pertinere debeat in rationem fidei imperium; docere etiam, nihil tam alienum a ſenſu communi proponi nobis a religione, quorum dogmatum et praeceptorum non conſimilia vel etiam a fide moribusque hominum magis aliena, gentes optimis inſtitutis temperatae vel non crediderint, vel in vſum conſuetudinemque non receperint, proptereaque nullam ſupereſſe cauſſam, cur ea ab impiis hominibus repudientur. Quanquam autem totam eam diſpu-

h) pag. 119 ſeq.
i) Bibl. Lat. Tom. I. pag. 294.
k) pag. 143.
l) Cadomi 1690. 4. Lipſiae 1693. 1719. 4.

diſputationem ſatis longam et prolixam, variaque doctrina mirifice excultam eo fine auctor adhibuit, vt religionis Chriſtianae veritatem impiis perſuaderet: fatendum tamen, reuelationis eum aſſertionem rationis euerſione inaedificaſſe. Facit id quidem occultius, nec vt ipſa rationis principia videatur eiuraſſe; attamen id hoc pacto agit, vt pateat, fruſtra eſſe rationis laborem omnem, niſi cum ſe ſentiat inanes in veritate detegenda conatus ſuſcipere, eo ducat, vt certiorem ex reuelatione veritatem quaeramus. Fundamentum toti hypotheſi ſternit, fluctuans animi iudicium, quod dum incertum haeret, quanam ratione mentis ideae cum rebus externis congruant, exque hac conſenſione veritas oriatur, cum videat, ſpecies internas et ideas rebus externis applicare ſe non poſſe, neque ad eas conferre, ac proin veritatem firme attingere; inde intelligit, per rationem cerni clare viam non poſſe, qua eatur ad veritatem. Quo pacto dum viae incerta ratio ſuſpenſa haereat, in ea incertitudine non acquieſcendum, ſed alium ducem eligendum eſſe ſtatuit, qui certius tutiusque iter ingrediendum oſtendat, nempe fidem: huncque in modum egregie ſe putat Scepticiſmi, in incertitudine non haerentis modo ſed acquieſcentis inſaniam ſanauiſſe, et qua ratione adhaerendum ſit philoſophis, qui dubitationis artem profitentur, docuiſſe. Et hac ratione quidem ita occulte rem ſuam agit Huetius, vt licet ſatis manifeſte pro Pyrrhoniſmo cauſſam in eo libro perorauerit, fere nemini tamen Scepticiſmi ſuſpectus factus ſit, donec poſt eius fata decantata illa incertitudinis Pyrrhonicae apologia prodiiſſet. Neque tamen magnopere mirandum, ad hanc potiſſimum Scepticiſmi viam Huetium confugiſſe. Cum enim et intellectus, rerum copia impediti praegrauatique, imbecillitate quadam laboraret, quem eius morbum in pulcherrimis ingenii, quod elegantiſſimum et viuum habebat, foetibus paſſim deprehendere licet, et iſta infirmitate debilitatus rationibus e contraria parte inter ſe concurrentibus ſatisfacere non poſſet, innumeram autem opinionum late diſſeminatarum turbam animo comprehenderet, non potuit non ad philoſ. illam incertam, et dubitationis artem deficere, in qua eum a doctis nonnullis viris contentionum philoſophicarum pertaeſis confirmatum fuiſſe, ipſe candide fatetur. His vero acceſſerunt momenta duo, ex his quaeſtionibus Alnetanis paulo attentius eas legentibus facile colligenda: Quorum vnum ad philoſophiam pertinet, alterum ad religionem. Et philoſophiam quidem initio amplexus erat Huetius Peripatetico-Scholaſticam, cuius vanitatem cum intellexiſſet, ad Carteſianam deſciuit, eamque miro amore diu complexus eſt. Aſt cum vel Ieſuitarum inſtinctu, qui plurimum apud eum auctoritatis habebant, vel ipſorum ratiociniorum infirmitate dubitare admodum et aliis eam factionem armis aggredi coepiſſet, vt ex eius *Cenſura philoſophiae Carteſianae* conſtat, quam paulo poſt ex Alnetano ſeceſſu prodiiſſe dicemus, non potuit non ad Pyrrhonias partes deflectere, cum meliora haud noſſet. Quod vero ad religionem attinet, notum ex actis eccleſiaſticis ſuperioris ſeculi, exoriente Carteſiana philoſophia

ſophia

ſophia illos viros doctos, qui extra Romanam eccleſiam viuebant, telis ex Carteſianis pharetris deſumtis vehementer Romanam aciem preſſiſſe, et imprimis transſubſtantiationis dogmati immedicabile vulnus inflixiſſe. Qui itaque philoſophiae et rationis ope ſuccurrere laboranti aciei non poterant, ad alia auxilia properarunt, contemtaque rationis auctoritate ad fidei, et quod illius fundamentum ſtatuebant, traditionis ſiue eccleſiae vocem confugerunt. Cuius rei teſtes nouarum artium, ſiue methodorum architectos aduocamus, et ad eas diſputationes prouocamus, quae inter Gallos de via examinis et auctoritatis magna animorum contentione agitatae ſunt. Et poſtremis his partibus acceſſiſſe Huetium, ob cauſſas ſupra adductas nemo mirari debet, rerum in eccleſia eo tempore geſtarum memor. Has enim *Quaeſtiones Alnetanas* eo illum fine ſcripſiſſe, vt auctoritatem traditionis contra rationis imperium ſtabiliret, ipſe candide fatetur. Verum eum in modum id praeſtitit Huetius, vt parum praeſidii in eius dimicatione magnis licet doctrinae copiis ſuffulta ponere illis liceat, qui viam examinis reiiciunt. Imbecillia enim pleraque ſunt, quae affert, confuſa et ad accuratae ratiocinationis leges haud exacta, quae vero ex omnium religionum ſylua congeſſit, et ad demonſtrandam veritatem R. C. attulit, ita deprauata a domeſtica ſignificatione et proprio ac genuino ſenſu ſunt, vt plane indigna Huetiana fama ea tractatio videri queat. Maxime vero vehementer veterum philoſophorum ſyſtemata corrupit, et perditiſſimos errores inducto fuco ita pinxit, vt concordare cum ſacris dogmatibus videri queant. Quae ratio eſt, cur valde hic labor viris doctis diſplicuerit, et innumeros in eo naeuos illi detexerint [m]. Sane nec a veritate nec a iudicio deſtituitur acutiſſimi HEVMANNI cenſura [n], qui vbi periculoſum eum librum atque inſidiarum plenum eſſe obſeruaſſet, id maximopere notandum eſſe monet, ad eiurandam contemnendamque philoſophiam omnem eum vbique collineare, nec aliud quaeſiuiſſe Huetium, quam vt omiſſis diſputationibus deſperatoque rationis auxilio, qui in Gallia a Romana eccleſia defecerunt, coecum Romanae auctoritati obſequium praeſtarent. Quod tamen tantum abeſt, vt obtinuiſſe credendum ſit, vt potius aduerſae, quam tacite aggrediendam ratus eſt parti tela improuidus ſubminiſtrauerit. Id quod tamen operoſe demonſtrare huius loci haud eſt [o]. Non multo feliciori quoque pugnae genere decertaſſe viſus eſt Huetius, cum *Cenſuram philoſophiae Carteſianae* in ea mora Alnetana conſcriberet, quae apud Pariſienſes edita [p] et aliquoties recuſa eſt [q]. Quamuis enim nonnulla Carteſianae philoſophiae vulnera inflixiſſet,

m) Vid. MOSHEIM. ad Cudworth. p. 960. 973. 996. 1050. 716. 1004. BVDDEVS Iſagog. L. I. c. 4. §. 23. pag. 235.

n) Act. philoſ. Vol. I. p. 313.

o) Exemplum eſſe poteſt, dum L. II. c. 4. p. m. 101. Cultum Angelorum ex philoſophia Alexandrina deriuat, veriſſimo quidem argumento, cuius veritatem nuper quoque perſpexit eruditiſſimus Anonymus, qui Adiſidaemonis Philoromaei nomine elegantiſſimas vindicias aduerſus ſycophantas Iuuauienſes Venetiis edidit. c. 2. p. 43. Sed exitiali illis, qui hunc angelorum cultum ex turbidis his lacunis exortum, pro orthodoxo commendant.

p) 1689.

q) Curante M. MEIBOMIO Helmſtadii et Franequerae 1609. 4. Pariſ. 1694. 12.

ſet, telum tamen in intima viſcera non adegit, facileque inuenerunt Carteſii aſſeclae, quid reponerent. Proceſſerunt enim contra eum in hanc arenam Ioannes Eberhardus Schwelingius, Ioannes Schottanus, Petrus Syluanus Regis, et Andreas Petermannus, de quorum ſcriptis contra Huetii cenſuram conſulendus Cl. STOLLIVS [r]. Valde hos quidem aduerſarios velut leuis armaturae milites contemnit Huetius [s], maxime vero ſe huius ſectae vanitatem tam certis documentis patefeciſſe gloriatur, vt cum nuperus ille factionis huius propugnator Petrus Syluanus Regiſius refellere eum inſtituiſſet, non aliter expedire ſe potuerit, quam poſtquam verba Huetii falſa interpretatione adulteraſſet; adeo vt argumentationi eius reſponſionem opponere ſimulans, ſibi ipſi dolo malo ſed inani calliditate reſponderit. Aliter tamen viſum P. Baylio, acutiori quam Huetius fuit, in hoc argumento iudici, qui Regiſii hanc animaduerſionem exemplo aliis commendare non cunctatus eſt [t], vt diſcant, qua ratione in hac re verſandum ſit. Certe inaequalia heic arma Huetii et

impar congreſſus Achillei.

Ex his vero intelligi quoque poteſt, quid de conſilio Huetii conſcribendae hiſtoriae philoſophicae [u] iudicandum ſit. Nempe cum ab adoleſcentia primisque literarum ſtudiis exiſtimatio veteris philoſophiae eius animo inſediſſet, ad cognoſcendas ſectas veteris philoſophiae antiſtitum a Laërtio explicatas plurimum laboris atque diligentiae contulit, et ex veterum lectione promtuarium aliquod ad Diogenem Laërtium collegit, ex quo ea depromſit, quae in *Demonſtratione Euangelica* et in *Quaeſtionibus Alnetanis* de hoc argumento dixerat. Cumque MENAGII *Commentarium in Laërtium* recognoſcendum ab auctore accepiſſet, ex quo magna illi ſuccreuit veteris ſapientiae notitia, adeo huius ſtudii amore captus eſt, vt nullum iter ſuſciperet, nullo ſubciſiuo frueretur tempore, quo non Laërtium ſecum habuerit, et veteri philoſophiae illuſtrandae partem temporis conſecrauerit. Quo pacto in magnam molem excreuit opus, quod in partes ſecandum edendumque decreuit, nihil tamen ex eo profectum prodiit, praeter *Quaeſtiones Alnetanas* et *Cenſuram philoſophiae Carteſianae*: ex quibus, ſi a partium ſtudio ſeponendus eſt animus, iudicandum, plus ad congerendum quam digerendum illuſtrem auctorem habuiſſe virium, nec illi ea auxilia adfuiſſe, quae ad condendam philoſophiae veteris hiſtoriam requiruntur, licet materiam habuerit ita amplam et abundantem, vt nemo fere eo tempore illius diuitias literarias aequauerit. Quam ſententiam vere dictam eſſe, vel hoc vno argumento conſtat, quod ex copioſiſſima vaſtaque illa veteris ſapientiae collectione haud alium, quam Scepticiſmum, fructum retulerit. Id quod tantum abeſt, vt neget, vt potius „hunc ſibi egregium vſum enatum glorietur, „quod, cum philoſophia „nul-

r) Hiſt. liter. P. II. c. I. §. 97. p. 412.
s) loc. cit. p. 142. 162.
t) FONTENELLE Hiſt. de Renouvell. de l'Academie Franc. p. 184. LE CLERC Bibl. vniuerſ. Tom. XV. p. 330.
u) pag. 142.

„nullis contineatur finibus, et vltra mundi ipſius atque aeui metas euage-
„tur in immenſum, mens autem humana in anguſtum coacta, et humi
„depreſſa denſisque obducta tenebris in claram lucem crepere, arduosque
„veritatis apices ratione ſua ſubnixa conetur apprehendere, quaerendum
„ſibi propoſuerit, quousque viribus illa ſuis ſeſe poſſit attollere, quae-
„nam illi petendae eſſent a fide ſuppetiae". Cuius meditationis fructum cum *Quaeſtiones Alnetanas* fuiſſe dicat, apparet inde, immenſam illam farraginem veteris philoſophiae, cui iudicio interpoſito ſubigendae impar fuit Huetianum ingenium fluctuans atque ambiguum, Scepticiſmum apud eum genuiſſe. Ceterum ex hoc abbatiae Alnetanae ſeceſſu alia quoque eius ſcripta prodierunt, quibus admodum nominis ſui celebritatem auxit; inter quae libellus *de Nauigationibus Salomonis* magno eruditorum plauſu exceptus eſt. Eo quoque tempore cum Nicolao Boelaeo (Boileau) Pratellio, de ſublimi in verbis Moſis coſmogoniam deſcribentis diſputauit; quam diſputationem cum poſt multos annos Ioannes Clericus edidiſſet, valde ea re irritata eſt poëtae ſatyrici, et pungentis non modo, ſed interdum quoque latrantis rabies. Creuit iſtis laboribus Huetianae eruditionis celebritas, et meritorum cumulus tantus viſus eſt, vt anno MDCLXXXV. a rege Epiſcopus Sueſſionenſis deſignaretur; ob notiſſimas autem lites, quae aulae Gallicae cum curia Romana intercedebant, non niſi elapſo ſeptennio confirmationem pontificis maximi, et poſſeſſionem muneris iſtius nanciſci potuit. Interim infula Sueſſionenſi cum Abrincenſi commutata anno MDCXCII diploma Romanum ſatis magno, vt conqueritur, pretio redemtum accepit. Neque in eius eccleſiae adminiſtratione illas delicias inuenit, quibus in Alnetana abbatia frui poterat. Adeo enim collapſa erat diſciplina eccleſiaſtica, corrupti cleri mores, perditae incolarum conſuetudines, vt non ſine graui moleſtia habita ſynodo et ſtatutis conditis * ſeueris in ordinem deuiantes cogere poſſet. Quod cum aegre ferret Huetius, otio literario totus fere innutritus, et aquae inſalubritas eo loco inimica eſſet eius ſanitati, ingraueſceret autem aetas prouectior, et augerentur ſenectutis incommoda, conſentiente rege epiſcopatu ſe abdicauit, a rege autem Fontanetenſi abbatiae praefectus eſt, ne rei familiaris anguſtiis obſcurata eius dignitas ſordeſceret. Fontanetum autem cum Cadomo vicinum eſſet, valde hoc ſenii ſui portu gauiſus eſt Huetius, aedesque abbatis exornari et ſupellectile eleganter inſtrui curauit. Aſt quam tranquillitatis ſedem ſibi fore ſperauerat, moleſtiarum et indignationis campum expertus eſt. Nam et vicinorum neglectum aegre tulit et litibus excitatis Franciſci Caſaei (de la Chaiſe) Ieſuitae inclementia maxima rebus eius illata eſt calamitas: et a fraudulentis hominibus, qui reditus ex praediis eius prouenientes conduxerant circumuentus eſt. Quae taedia tamen conſuetis literarum ſtudiis et imprimis veteris philoſophiae diſciplina leuauit, vt potuit, animi vero moleſtiam auxerunt Ioannes Schottanus et

Petrus

*) Prodiere Statuta Synodalia Cadomi 1693.

Petrus Callius, pro Carteſio vehementer in Huetium inſurgentes. Quam Carteſianorum maledicentiam vt vindicaret, cum a litibus iſtis ſe indignis valde abhorreret, ſeuera autem ſtudia impedirent oculorum debilitas et epiphorae, ad ludicrum ſcribendi genus conuerſus, fabula Mileſia Carteſianos exagitandos eſſe ſtatuit. Edidit itaque *nouas memorias ad iuuandam* [y] *Carteſianiſmi hiſtoriam* aliquoties ἀνονύμως editas, nomine ſuo ita clam habito, vt diu Huetium auctorem eſſe viri docti ignorarent. In ea ſcriptiuncula Regiſio dicata multo ſale ſatyrico Carteſianos aſpergit, fictione vſus, Carteſium falſa mortis imagine deluſis Suecis ad Lappones clam diſceſſiſſe, et inter eos nouam ſcholam excitauiſſe. Neque Batauorum ingeniis parcit, quae ob frigus aliquod aptiora iudicat [z] ad Carteſianae philoſophiae myſteria percipienda, quam feruidos Gallorum ſpiritus; non recordatus, inter ſuos Mommorium, Rohaltium, Boſſuetum aliosque inter Carteſianos, ipſo narrante, militauiſſe. Tandem ſeceſſus Fontanetani, et moleſtiarum pertaeſus Lutetiam reuerſus eſt, vt inter literarum dulcedines, et conuerſationis eruditae delicias vitam clauderet. Cumque in aedibus Ieſuitarum ſibi domicilium delegiſſet, ibi corpuſculum ſenectutis morbis fractum et grauatum reficere, animum autem virorum doctiſſimorum colloquiis et veterum ſtudiorum reminiſcentia paſcere conſtituit: bibliothecam quoque ſuam ne poſt mortem diſpergeretur, illuc tranſtulit, et Ieſuitarum ſocietati teſtamento legauit, ita tamen, vt in publicos eruditorum vſus certis legibus ab eo ſcriptis [a] proſtaret. Et hoc quidem pacto ſenectutis incommoda leuauit, et poſt grauiſſimum morbum, reſtituta ſanitate *Commentarium de rebus ad eum pertinentibus* conſcripſit. Cumque memoriae vires valde decreſcerent, et grandaeuus ſenex maioris molis operibus ſcribendis amplius non ſufficeret, morbis autem et corporis infirmitate animi quoque vigor ſenſim exhauriretur [b], *breuibus Diſſertationibus* [c] conſcribendis animum adplicuit. In quibus licet multa ſaluberrima congeſſerit, fatendum tamen exhauſtos ſenectutis valde prouectae incommodis ſpiritus, eas ſubinde prodere, nec amplius eas ſcriptiunculas Huetiano reſpondere ingenio. Pietati vero vltimos dies litaturus dum Vulgatam annotationibus illuſtrare contendit, tandem nonagenario maior anno MDCCXXI, VII. Cal. Febr. rebus mortalium eripitur.

§.XI. Clan-

y) Nouveaux memoires pour ſervir a l'Hiſtoire du Carteſianiſme par Mr. G. de l'A. Paris 1692. 12. Traiecti ad Rhen. 1693. 12. z) p. 50.

a) Extant Amoenit. literar. T. V. art. 7. p. 164. collapſas vero aedes illi Bibliothecae deſtinatas refecerunt Ieſuitae.

b) Talem inuenit Cl. Maichelivs, vid. diſſ. de Bibliothec. Pariſienſibus P. I. c. 5. §. 7. p. 96. ob hanc infirmitatem excuſat Oliuetus confuſionem quandam in Comm. de ſua vita occurrentem.

c) Diſſertatiunculas iſtas abbas Tilladetvs Collectione diſſertationum ad religionem et philoſophiam ſpectantium Paris 1712. 12. inſeruit, eo enim amico vtebatur Huetius. Cogitationes autem miſcellaneas Huetianorum nomine vulgauit Olivetvs Paris 1722. 4. in quibus frigus ſenile ſubinde deprehendes. Conf. Act. Erud. 1722. Sept. art. 12. Journ. des Savans 1721. Aug. art. 6. Bibl. ancienne et moderne T. XXVIII. art. 3. Memoires Hiſt. et crit. 1721. Iun. art. 1.

Inſtitutiones Scepticae ab Huetio ſcriptae.

§. XI. Clanculum hactenus, quoad viuebat, Scepticiſmi ſemina ſparſerat Huetius, probe gnarus, quanta nomen huius factionis inuidia ſequi ſoleat: quare aliud quaſi agendo, vti dictum, Pyrrhoniſmum commendauit, nunquam tamen videri voluit, ac ſi totam philoſophiam dogmaticam euertere in animo habuiſſet: contentus oſtendiſſe, neceſſarium eſſe, vt ob rationis imbecillitatem et innumeras, quae in inquirenda veritate occurrunt, difficultates fidei potiores credantur partes eſſe, quam rationis. Verum quod cautus, dum viuebat, facere omiſerat, illo fatis erepto comparuit, edito ab amico Huetii, OLIVETO, diſſertatione eius *de Imbecillitate intellectus humani*, quam vernacula quidem, in qua edita eſt [d], conſcripſit, in Latinam vero conuerſam ſimul reliquit. Eam diu ante fata illuſtrem virum conſarcinauiſſe, ex libri prooemio, ſi cum reliqua vitae eius hiſtoria comparatur, qualem ipſe enarrauit, cautus lector facile deprehendet. Fatetur enim eo in loco, amicum quendam ingenii excellentiſſimi magnorumque meritorum, cum inimicorum inuidia et potentia eſſet patria pulſus Academicam philoſophandi methodum autem omnibus praeferret, ipſi illius amorem inſpirauiſſe. Quem fuiſſe Cormiſium, ſenatus Aquenſis praeſidem, ex iis, quae ſupra diximus, conſtat. Cum autem has inſtitutiones Pyrrhonias viuus ſuppreſſiſſet, licet illis inaedificauerit *Quaeſtiones Alnetanas*, poſt mortem a laudato abbate in lucem protractae ſunt. Quae editio quantam rei inſolentis admirationem in republica erudita concitauerit, dici vix poteſt. Fidem ſane multi ſuis vix oculis habuere, legentes talia ſcripſiſſe virum in demonſtranda veritate Euangelica geometrarum legibus obſecundantem, quae omni religioni et vſui humani intellectus euertendis eſſent accommodata, et latens aliquod periculum tegerent. Nemo enim hactenus ſatis luculenta illa loca in *Demonſtratione Euangelica* et *Quaeſtionibus Alnetanis* notauerat, quibus Pyrrhoniſmo velificari conatus erat. Sui itaque officii, et imprimis gratae, quam Huetio ob innumera beneficia in ſocietatem collata debebant mentis eſſe iudicarunt Ieſuitae, vt hanc ignominiam a manibus Huetianis depellerent, et tantam impietatem, quantam libellus ille fouere videbatur, ab illo non proueniſſe, negarent. Vehementer igitur ſuccenſuere in *Ephimeridibus Triuoltienſibus* [e] OlIueto, quod illuſtri viro, pietate et ſingularibus in eccleſiam meritis conſpicuo ſupponere hunc librum fuiſſet auſus. Quod cum ſatis acerbe illi Ieſuitae obieciſſent, qui inſignia impietatis ſpecimina in eo libro detexiſſe ſibi videbantur, atroque carbone illum notauerant, calumniam a ſe ita abbas depulit, vt oſtenderet, perſonatum illud, quod tractationi in mſc. praefixum eſt, nomen, ſatis luculenter Huetium prodere, *Dominum de la Roche* enim, Petrum innuere, *Theocritum* Danielem, et *Pluuignac* idem dicere, quod Graeca vult ſignificatio Huetii: prouo-

d) Amſtelod. 1723. 12. e) 1725. Iuin.

prouocaret autem ad auctoris αὐτόγραφον, ipſosque Ieſuitas Ruaeum et Martinum teſtes, excitaret, et imprimis academiam Francicam in partes vocaret, quae Boiuinium et Monetam, viros clariſſimos deputauerat, vt veritatem rei explorarent, qui manus Huetianae gnari editum libellum cum αὐτογράφῳ Huetii conſpirare teſtatum fecere. Quae omnia prolixe enarrat, totiusque rei cauſſam perorat OLIVETVS in *Apologia Ephimeridibus Triuoltienſibus oppoſita* [f], quae plura deſiderantibus conſulenda eſt. Recte vero editor monuit, non abhorrere has inſtitutiones Scepticas a ſcopo Huetii dudum in *Quaeſtionibus Alnetanis* prodito, qui fuerit, imbecillitate intellectus humani demonſtrata frenum iniicere luxurianti ſeculo, quo athei et profani quilibet audeant, metaphyſici acuminis obtentu ſacra omnia euertere, ipſisque religionis Chriſtianae myſteriis apertum bellum indicere. Id quod agnouit FRANC. BALTVS, ipſe quoque ex Societate Ieſu theologus, in *Epiſtola ad Oliuetum* [g], qui hoc Pyrrhoniae philoſophiae compendium non contemnendum, nec inutile eccleſiae eſſe iudicat. Recte enim illi obſeruatum, eum Euſebium imitatum poſt ſcriptam Demonſtrationem Euangelicam, edita quoque Praeparatione Euangelica animos ita inſtruere voluiſſe, vt deuicta humana intellectus ambitione, eiectisque praeiudiciis, deſinant nimium ſibi ſuoque iudicio fidere, et faciliori obſequio fidei pareant. Quam veram mentem Huetii fuiſſe verba eius ſupra adducta ex *Demonſtratione Euangelica* et *Quaeſtionibus Alnetanis* ſatis comprobant. Verum an hanc rerum Chriſtianarum vtilitatem reuera iſto libello promouerit Huetius, vel mediocri attentione vſus Lector ſatis palpabit. Libellum enim totum legenti, vel eius modo ſummam paſſim a viris doctis enarratam [h], animo comprehendenti palam erit, nihil aliud egiſſe Huetium, quam vt SEXTI EMPIRICI *Hypotypoſes Scepticas* ordine concinno exhiberet, eaque ex philoſophica hiſtoria congereret, quae Pyrrhonium philoſophandi genus commendare, et pro optimo cogitandi et ſapiendi modo venditare apta ſunt, ita vero humano intellectui vim rationis omnem eripiunt, vt his ſaluis non habeat, quibus in veritate inquirenda diſcernendaue amplius nitatur. Huc enim omnia tendunt, quae lectionis vaſtiſſimae et eloquentiae ſatis nitidae viribus vſus auctor illuſtris attulit: Non habere humanum intellectum cognitionis certitudinem, quam et reuelatio ei deneget, et ipſa intellectus humani conditio. Incertum enim eſſe, valdeque dubium, vtrum vel obiectorum imagines cum ideis noſtris conueniant, vel recte ſe habeat medium, per quod tranſeunt ad intellectum hominis; praeſertim cum et ſenſus fallaces ſint, et infideles nerui ſpiritusque animales; ipſum quoque cerebrum ſua indole et conſtitutione incertitudinis rationes praebeat, animus autem ſuſpectus vel ideo iudex ſit, quod ſuam ipſam naturam ignoret. Vrget porro, vt hanc rerum omnium incertitudinem quoad cognitionem humanam euin-

f) Paris 1726. 8. conf. Hiſtoire literaire de l'Europe 1726. Aout art. 3.

g) Continuat. des Memoires de Literature et d'Hiſtoire Tom. II. P. I.

h) Vid. Bibl. ancienne et moderne T. XXVIII. p. 455. Act. Erud. Germ. P. LXXXVI. p. 77.

euincat, latere eam rerum omnium eſſentias, obſtareque in momenta mutabilem rerum indolem, vt, quid de iis certo ſtatuendum ſit, cognoſcatur. Adeo vero inter ſe iudiciis, temperamentis, opinionibus differre homines, vt contrariae haud raro de vna eademque re ſequantur ſententiae; multo minus in cauſſas rerum penetrare poſſe rationem hominis infirmam, cum et infinitae ſint, et certa regula haud proſtet, ſecundum quam latens iudicari eruique veritas poſſit. Adeo vero has partes proſequitur Huetius, vt non dormientium tantummodo et inſanientium imagines falſas et confictas euidentiae ſani hominis irridendae obiiciat, et Carteſium in partes vocet, ſtatuentem, ignorare nos, annon Deus eiusmodi naturam nobis dederit, quae falli quotidie poſſit, ſed et vrgeat vitioſum probationis genus eſſe, ſi rationis certitudo probetur argumentis a ratione petitis, praeſertim cum incertiſſimis inter ſe ratiociniis homines diſſentiant, ipſorumque dogmaticorum diſcordia, qua ſuas inter ſe opiniones iugulant, id clariſſime euincat. Longum autem ſapientium omnis aetatis catalogum nectit, qui reiecta omni rationis certitudine aſſenſum cohibendum eſſe monuerunt, et non Academiam modo ſecundam et tertiam eiusque aſſeclas huc aduocat, ſed et Anacharſin, Pherecydem, Pythagoram, Empedoclem, Gorgiam Leontinum, Xenophanem, Epicharmum, Parmenidem, Xeniadem, Zenonem Eleatem, Heraclitum, Anaxagoram, Democritum, Protagoram, Socratem, Platonem, Ariſtotelem, Metrodorum. Anaxarchum in his partibus collocat, et academicos cum Pyrrhonis ſequacibus ſatis amice conuenire, licet inuiſum fuerit Pyrrhoniorum nomen, demonſtrare ſatagit. Nec poſt nati Saluatoris tempora deſiiſſe hanc, quam putat ſapientiam Celſi, Fauorini, Sexti Empirici, methodicorumque et empiricorum ſectae, Luciani, Vraniique exemplis comprobat. Immo inter ipſos dogmaticos Porphyrium, Ariſtippum, Herillum Carthaginenſem, Menedemum Eretrienſem, totamque ſcholam Megaricam, Monimum porro Cynicum in hanc partem inclinaſſe contendit: et inter exoticas nationes Magos, Brachmanas, Turcas, Eſſenos, Seboraeos, Maimonidem, ſectamque apud Arabes Loquentium Pyrrhoniam philoſophiam ſuo modo fuiſſe profeſſos. Ex quibus omnibus colligit, dubitationem et ἐποχὴν ſolum eſſe verum et ſufficiens remedium euitandorum errorum, ſolos eſſe Scepticos philoſophorum nomine dignos, indignos autem dogmaticos, quorum temeritas infinitorum errorum mater fuerit. Vidit probe illuſtris auctor, Scepticae philoſophiae inuidiam moleſtam ſuae ſcriptioni futuram eſſe, obiicique illi poſſe, quod oculos homini eruat, omnemque viuendi et felicitate fruendi vſum mediumque eripiat. Quod vt declinet, ad eas potiſſimum, latebras confugit, quibus dogmaticorum tela euitare ſatagebant Pyrrhonii. Nempe fidem ait, rationis incertitudini ſuccurrere, et certa illa facere, quae ambigua ſint, et fluxa, ſi rationem ſolam audias. Sequendam autem in vitae vſu veriſimilitudinem rerum, diſcendumque ex hac arte dubitandi eſſe, qua ratio-

ne error, pertinacia, et arrogantia rationis et praeiudicia eiicienda, animus autem ad humilitatem obſequii fidei praeſtandi adducendus ſit. Praeſtantiſſimum autem eius fructum in illo ſitum eſſe, vt auctoritatem nullius hominis reuereamur, ex ſectis omnibus veriſimiliora ſeligamus, nihil vero fidei contrarium admittamus, ſed eclecticos imitemur, viros magnos et celeberrimos, adeoque nec Academicam, nec Scepticam, nec eclecticam ſectam teneamus, ſed propriam nobis ſeligamus, ſiamusque ἰδιογνώμονες. Non tam ignarus rerum in ciuitate philoſophica geſtarum cenſendus eſt Huetius, vt non praeuiderit, obiecturum eſſe lectorem, ita omnem vitae ſtatum, naturaeque ordinem, omne agendi principium euerti. Hanc itaque inuidiam vt declinet, obiectionibus quoque dogmaticorum ſatisfacere ſatagit. Neque tamen alia affert, quam quae dudum Sextus Empiricus et Sceptici alii attulere: nempe, quamuis ſcientia nulla detur, viuere tamen Scepticos non vt philoſophos, ſed vt homines reliquos, adeoque more aſtronomorum ex hypotheſi agere, contentos ita finem vitae actionumque humanarum aſſequi. Non eruere hanc philoſophiam oculos, ſed eorum tantum lippitudinem manifeſtam facere et arrogantiam hominis detegere, quae ſcire omnia, de omnibus iudicare, arbitriumque inter litigantium partes interponere audeat. Falſum autem eſſe, quod ex admiſſa probabilitate concludi poſſit, dari veritatis κριτήριον, cum ea non ſit certitudo ſed apparentia externa, quae falſa interdum eſſe poſſit, inepteque miſceri certitudinem cum veroſimili, et quod errori obnoxium haud eſt, cum eo, quod fallere poteſt. Quamuis autem nihil comprehendi poſſe dicant Sceptici, hoc tamen eos comprehendere, quod incerta et incomprehenſibilia ſint omnia, neque tamen id affirmando, ſed dubitando. Deum autem, licet intellectus fallax ſit, ſufficiens dediſſe remedium, ne decipiamur, nempe fidem, adeoque accuſari non poſſe, quod ad errores hominem condiderit. Huic fidei ſi ratio ſubmittatur ſalua eſſe omnia, diuino enim lumine colluſtrari animum, vt, quid faciendum ſit, quid omittendum intelligatur, et eo quoque duce ſummam primamque illam veritatem certo cognoſci: eſſe Deum. Et haec quidem noua illa Sceptica philoſophia eſt, quam dudum ſepultam reſuſcitare auſus eſt Huetius vir ſummus. Qui ſi id partis ſtudium, quod iugulat Pyrrhonis philoſophia, depoſuiſſet, ſi inter principia, quae vocant, formalia et materialia diſcrimen accuratius poſuiſſet, ſi contentus fuiſſet, immoderatae humani animi ambitioni et iactantiae modum poſuiſſe, ſi Sextum examinare ſine praeconcepta opinione quam deſcribere maluiſſet, ſi a petitionibus principii abſtinuiſſet, ſi ineptum ſtudium auctoritatem eccleſiae in tribunali rationis veritatem diiudicantis collocandi abieciſſet, ſi ad verum quaeſtionis ſtatum accuratius attendiſſet, ſi philoſophorum veterum, quos inter Scepticiſmi patronos numerat, opiniones melius diſtinxiſſet, dignior ſane illuſtri auctoris ſui fama liber in vulgus exiiſſet, nec nocuiſſet cauſſae illi, propter quam tantos labores ſuſcepit, quam nihil magis

optare,

optare, niſi vt rationis iudicium effugiat, iſta ſcriptione ſatis prodidit. Verum haec aliis expendenda relinquimus: adireque eos iubemus, qui libri cenſuram inſtituerunt.

Character animi Huetii.

§. XII. Ex hac, quam ὡς ἐν συνόψει dedimus Huetii hiſtoria, imago eius facili negotio poteſt depingi. Magnum enim inter ſuae aetatis eruditos virum fuiſſe, et haud exiguum orbis literati ornamentum, ignauus ſit vel inuidus, qui temere negauerit. Inerant illi eae animi dotes, eoque fruebatur naturae fauore, ſine quibus mediis ad gloriae culmina in ciuitate erudita graſſari haud licet. Maxime vero illi, quam a natura praeſtantiſſimam acceperat, indoli ſummam iunxit diligentiam, laboriſque improbi patientiam prorſus inexpugnabilem, eamque ſtudiorum contentionem, vt nec inter edendum, nec inter quieſcendum a ſtudiis ſibi temperaret. Cumque facultatibus afflueret, et natiuitatis praerogatiua facile ſummis vbique viris commendaretur, non potuit induſtriae eius ampliſſima deeſſe materies, ſuppeditatis iis auxiliis, quibus immenſa lectionis copia parari ſolet. Ita enim et ſplendido bibliothecae apparatu fruebatur, et ad virorum eruditione ſummorum colloquia facile admittebatur, qua pacto eruditio illi vaſta et inſolita enata eſt. Maxime vero ingenium nactus erat ſupra modum elegans, foecundum, viuum, et vi quadam imaginationis concinna ſuffultum: Ex qua penu et eloquentiam illam, et felicem facilemque poëticae facultatis vſum, et artem quandam inſolita et parum veriſimilia comendi ornandique depromſit. Nec memoriae defuit fidelitas, ea largiſſime ſuggerens, quae ex multorum annorum lectione infinita in commentarios retulerat. Quibus cum accederet longus vitae ad ſummam ſenectutem vigentis vſus, et exercitatio, mirum non eſt, illum inter ſummos viros et praeclara aetatis ſuae lumina excelluiſſe. Verum quas affluentiſſimas poſſidebat, eruditionis diuitiis parem iudicandi aciem non adfuiſſe merito dolendum eſt. Cum enim natura ingenio, quam iudicio polleret, vaſtiſſima illa, in qua ſe ingurgitauit lectio naturalem animi acrimoniam ſuffocauit: quibus cum accederent praeiudicia nonnulla, ex vitae circumſtantiis oriunda, quae obſtiterunt, quo minus perſpicacibus oculis vteretur, vis illa mentis, qua verum a falſo diſtinguitur, eminere in eo non potuit. Cuius ſi non aliud extaret teſtimonium, ſola iſta, quam expoſuimus Scepticiſmi commendatio exemplo eſſe poteſt luculentiſſimo. Sed in aliis quoque eius ſcriptionibus, praecipue in *Quaeſtionibus Alnetanis*, quin in ipſo praeclaro ceteroquin *Demonſtrationis Euangelicae* opere iudicandi aciem deſiderari dudum viris doctis obſeruatum eſt, et vel ſola inepta hypotheſis, quoscunque cana antiquitas in coelum extulit viros ſummos ad Hebraeorum ſapientes reuocandi ſatis ſuperque comprobat. Aut vehementer autem fallimur, aut ratiocinandi artem, quam in Ieſuitarum ſcholis Ariſtotelico-Scholaſticam didicerat, exacte non tenuit Huetius, quam ſi recte conſuluiſſet, facile vidiſſet, fidei, vel quam eo

nomine callide tegit, auctoritati eccleſiae locum eſſe non poſſe, eiurato veritatis criterio, niſi coeci duci magis velut bruta animalia, quam videntes incedere, velut homines velimus. Ceteras vero animi virtutes virum magnum egregie ornauiſſe omnino fatendum eſt. In aulae enim luxu et vitae commoditatibus admodum affluentibus ſobrie vixit, theae potu mirifice, vt ipſe ſcribit [i] viribus recreatus, vnde licet variis morbis tentaretur, nonageſimum tamen annum viuendo ſuperauit. Solas autem vitae delicias ex literarum ſtudiis et conuerſatione virorum eruditorum captauit, quibus, licet religionis profeſſione diſſentirent, humanum ſe, comem et inſeruiendi cupidum praebuit. Pietatem autem eius generis coluit, quam in philoſopho raro offendas. Maxime eam ob cauſſam Societati Ieſu addictiſſimum ſemper ſeruauit animum, quod ſtudium in nonnullas vitae eius circumſtantias, maxime in odium, quo Carteſianos perſecutus eſt, influxum habuit. Nec defuerunt, qui inde colligerent, plus in ea re voluntatem quam iudicium valuiſſe, de quo tamen, cum arcana mentis ſenſa hominibus non pateant, non iudicamus. Illud autem ſine temeritatis nota pronuntiamus, omnem eum, quem pro Chriſtianae religionis auctoritate atque veritate ſuſcepit laborem, maiorem iudicii aciem, et minorem lectionis atque eruditionis abundantiam requiſiuiſſe, quam adhibuit. Quae, ſaluis cetera viri ſummi meritis, quae ex aequo depraedicamus, euincunt, inter primae notae philoſophos Huetium non eſſe reponendum; licet boni quilibet facile conceſſerint, inter viros doctos ſeculi XVII locum ſatis amplum eius praeſtantiſſimam eruditionem meruiſſe, dignumque eſſe, cuius memoria cum laude conſeruetur in republica literaria.

P. Bayle. §. XIII. Non minori eruditionis, veteris pariter atque recentioris apparatu, maiori autem iudicii vi et acrimonia ad cauſſam Scepticiſmi iuuandam animum applicuit PETRVS BAYLE, inter maxima noſtri temporis ornamenta ex merito numeratus. Cuius toties iam a nobis facta mentio, toties in partes ille vocatus, in philoſophiae recentioris annalibus autem tam illuſtre eius nomen et celebris fama eſt, vt ideo indictus a nobis non praetermittendus ſit. Ita vero pro retinendo aſſenſu cuncta difficultatibus dubiisque repleuit, vt inter fortiſſimos, qui pro Pyrrhoniſmo ſteterunt, bellatores noſtra aetate relatus ſit, vnde omnino locum in hac theatri philoſophici ſcena poſtulat. Cuius vitae hiſtoriam, et laborum literariorum fata omnium optime ex *Epiſtolis* eius diſcimus, quamuis in eriſticis quoque, quos aduerſariis oppoſuit, libellis, nonnulla occurrant, quae lucem rebus eius noſcendis afferre poſſunt, praeſertim in illa ſcriptiuncula, quam *Cabbalae chimericae* titulo Iuriei aggreſſionibus oppoſuit. Defunctum autem nonnulli viri docti laudarunt, et moderate quidem id fecit SAMVEL HENRICVS BASNAGIVS, in cuius *Hiſtoria Actorum eruditorum* [k] elogium Baylii legitur, quod iterata editione *Colle-*

i) p. 126. vbi extat elegans elegia in hoc potionis genus.

k) Hiſt. des Ouvrages des Savans 1706. pag. 545 ſeqq.

Collectioni Epiſtolarum Baylianarum praemiſit PROSPER MARCHANDIVS. Tacemus biographiam eius *Memoriis Triuoltienſibus* [l] a Ieſuitis inſertam, aliamque praefixam Anglicae verſioni Cogitationum eius de cometis. Vitae quoque Baylianae enarrationem *Dictionario* eius *apud Geneuenſes edito* praemiſit anno MDCCXV, abbas REVESTIVS, *emendatam et Obſeruationibus auctam* [m] cel. MONETA, vnde ad hunc potiſſimum auctorem a nonnullis perperam relata eſt. Quam cum nec plenam ſatis nec accuratam eſſe iudicarent viri docti, eam caſtigandam ſumſit anonymus quidam, quem IO. MASSONVM eſſe nonnulli volunt, a quo edita, *Hiſtoria P. Baylii et ſcriptorum eius, accurate recognita et additionibus atque correctionibus aucta, qua nonnulla ſingularia et* ἀνέκδοτα *ex ſcriptis eius et vita Anglice vulgata afferuntur* [n], qui tamen labor ob acerbum ſcribendi genus et contumelias in viros doctos iactas merito plerisque diſplicuit, qui reprehenderunt, a nonnullis diiudicandis eum abſtinuiſſe, quae tamen iudicium poſtulabant, nonnulla falſo et perperam attuliſſe, in quibusdam ad moleſtas digreſſiones diuertiſſe. Et tamen cum meliora non ſuppeterent, hae quoque animaduerſiones *Supplemento Dictionarii Bayliani* a Geneuenſibus anno MDCCXXII adiectae ſunt [o]. Inſeruit quoque *Ephimeridibus eruditis* [p] quae apud Pariſienſes prodeunt, auctiores autem apud Batauos recuſae eduntur, cl. H. P. LIMIERIVS *Specimen bibliothecae miſcellaneae, Latino ſermone edendae* [q], quod vitam Baylii exhibet. Et ex his quoque fontibus ſua hauſit, qui inter *Memorias ad illuſtrationem hiſtoriae literariae ſcriptorum celeberrimorum in republica literaria facientes* Baylianam quoque vitam enarrauit NICERONIVS [r]. Nihil tamen perfectum et accuratum cum in his omnibus de vita viri ſummi reperiretur, meliora et pleniora dare conſtituit Cl. DES MAIZEAVX. Is viuum Baylium nouerat, et amicitiae vinculo illi iunctus multa ſciebat, quae alios fugiebant. Vt igitur de amico fatis ſibi erepto pulchre mereret, nec tanti viri memoriam intercidere pateretur, ad plenam Baylianae vitae hiſtoriam enarrandam animum adiecit. In quo conſilio confirmauit eum illuſtriſſimus Shaftsburyus, qui ſimilem ab eo laborem popoſcerat. Quem tamen priusquam aggrederetur, a Baſnagio multa accepit ſingularia Baylii hiſtoriam concernentia; ſicque materiam ſcribendi ſatis amplam nactus eſt, qua tamen non contentus, amicos Baylii adiit, et imprimis, quem is haeredem ſcripſerat, Bruguierium, qui ex chartis Baylii ſibi relictis ea congeſſit, quae ad noſcenda viri celeberrimi fata facere aliquid poterant: Ea ſuis annotationibus auxere atque illuſtrauere Maraeſius, aliique viri docti,

l) Memoires pour l'Hiſtoire des ſciences 1707. Avr. art. 47. p. 693.

m) Londini 1708. Ex ea potiora repetunt Acta Erudit. 1711. p. 103.

n) Exacte revuë de l'Hiſtoire de Mr. Bayle et de ſes ouvrages, contenant des additions et des corrections, avec diverſes particularitez ou anecdotes ou tirées de ſes ecrits et de ſa vie publiée en Anglois.

o) Journal des Savans 1715. Mai art. 10.

p) 1718. Juil. art. 16.

q) Eſſais d'une Bibliotheque melée en Latin, que l'on ſe propoſe de donner au public ſous ce titre: Specimen Bibliothecae miſcellaneae.

r) T. VI.

docti, quibus cum Baylio viuo familiaritas interceſſerat, vel qui commercium literarium cum eo aluerant. Quae omnia cum ſcriptis et epiſtolis Baylianis collata et cum rerum ſuarum indice, quem ipſe Baylius conſtruxerat, et a patria *Calendarium Carlanum* [s] inſcripſerat, comparata in ordinem redegit, et ex hac ampliſſima rerum ad hiſtoriam magni viri pertinentium ſylua egregios commentarios conſcripſit, in quibus vitam, fata, mores, ſcripta, controuerſias Baylii accurate expoſuit, nihilque eorum omiſit, quae ad noſcendum virum celeberrimum facere poterant [t]. In quo viri doctiſſimi labore cum nec accuratio deſideranda ſit, nec eruditio, cuncta autem eleganter pleneque enarrauerit, hunc nos quoque ducem ſequemur, eaque ex ampliſſima et prolixa Baylianae vitae hiſtoria excerpemus, quae ad ſcopum noſtrum faciunt: ita tamen, vt ad epiſtolas [u] et ſcripta magni viri ſubinde reſpiciamus, quibus ſcilicet omnium tutiſſime fides adhiberi poteſt, et ea quoque adiiciamus, quae paſſim viri docti obſeruauerunt; idque agamus potiſſimum, vt ad iudicium ferendum inſtruatur Lector, et vtilitate ſua huius quoque philoſophi vitae ſe commendet enarratio.

Vita Baylii. §. XIV. Natus eſt PETRVS BAYLE Carlae, quod caſtellum eſt comitatus Fuxienſis, Apamienſibus et Riuienſibus vicinum, IV Id. Nou. anno ſalutis reſtitutae MDCXLVII, parente Ioanne Bayle, reformatae, quae ibi colligebatur, eccleſiae miniſtro, honeſtiſſima familia oriundo [x]: Puer indolem praecocem eamque egregiam prodidit, cui nec ingenii ſubtilitas, nec imaginationis foecundae vigor, nec memoria fida deeſſet, quibus cum acceſſiſſet a pueritia inſatiabilis diſcendi ardor ſciendique cupiditas, in agro natura fertili facile erat ſparſis ſcientiarum ſeminibus largiſſimam meſſem polliceri. Parens ergo, quem filium hunc ſuum iſtis naturae muneribus ornatum videret, nihil eorum omiſit, quae ad formandum literisque optimis imbuendum pueri animum facere poſſe nouerat. Ipſe vero elementa Graecae et Latinae linguae, et humanitatis diſciplinarum illi vsque ad annum MDCLXVI tradidit; cumque paulo firmiores in hoc ſtadio greſſus facere poſſet, ad academica ſtudia ablegauit. Ibi non peſſimo ſeculi noſtri more ignauiae, luxui voluptatibus ſe tradidit adoleſcens optimus, ſed cum inſatiabili ſcientiarum addiſcendarum deſiderio flagraret, vt hunc ardorem reſtingueret, diſciplinas exhaurire omnes conſtituit, et quo plus didicit, eo vehementius ſcire plura et perſpicere penitius cupiit. Qua nimia ſtudiorum contentione factum eſt, cum dies noctesque libris impalleſceret, vt graui morbo corriperetur, cogereturque vacantibus cathedris ſcholaſticis ad patrios lares reuerti, et per ſeſquiannum corpus exhauſtum nimioque labore debilitatum reficere. Quam-

s) Perperam inter ſcripta de Charletaneria retulit Cel. MENCKENIVS in lepida Oratione de iſto eruditorum vitio. Nomen enim habet a Carla, patria Baylii.

t) Amſtelod. 1730. 12. et in limine Dictionarii editionis Amſtelod. 1730. qua nos vtimur.

u) Adhibemus autem editionem MARCHANDII Rotterodami 1714. vulgatam, quam praeſentem habemus.

x) Lettr. XXXI. p. 146.

Quamuis autem cum ſanitate in gratiam rediiſſet, et ad ſalubriorem locum miſſus aëris mutandi cauſſa a ſtudiorum intemperie auocaretur, ignea tamen vis animi cohiberi non potuit, vt non priſtinum laborem reſumeret, et maiori contentione, quam ferre poterat imbecille et attenuatum corpuſculum ad literarum gloriam curreret, quo pacto malum recruduit et atrox febris ſecuta eſt. Neque tamen extingui iſta infirmitate inexplebile diſcendi ſtudium potuit: quamprimum enim vires reſtitutas eſſe ſenſit iuuenis Baylius, ad conſuetas literas reuerſus lectione librorum omnis generis, ne eriſticis quidem exceptis, ſe ingurgitauit. Maxime autem inter veteres Plutarchus, inter recentiores Michaël Montanus noſtrum mirifice delectarunt, cum et iucunda lectionis varietas eius ingenium paſceret, et vterque ſobrie et moderate philoſophari videretur. Nec magnopere aberrabimus a vero, ſi affirmauerimus, lectione vtriusque ſcriptoris primos Scepticiſmi igniculos et ſemina quaedam hauſiſſe Baylium, cum et Plutarchus haud raro academicis faueat, vt ſuo locum probatum, et Montano Pyrrhonia libertas et modeſtia vbique ſit commendatiſſima. Videruntque dudum viri docti, diſciplinam Montani ad hunc Scepticiſmi amorem, quem fouit Baylius, aliquid contuliſſe. Sane Renaudotius abbas, cum de Dictionario Bayliano ſententiam diceret, Montani licentiam Pyrrhoniam, et temeritatem quandam etiam certiſſima in dubium vocandi in eo libro vtramque paginam facere, cenſuit. Quod tantum abeſt, vt inficias iuerit Baylius, cum iſti cenſurae ſuas cogitationes opponeret, vt potius ab Montano exemplum impunitatis peteret, ea ſtatuendi, quae in conſpectu et cum approbatione aulae et Sorbonae iſte auſus eſſet. Quae molimina Montani Scepticiſmo frigidam ſuffudiſſe, non ignorabat Baylius, qui alio loco y) inter apertos Pyrrhoniſmi patronos Montanum numerat. Iudicii vero viribus paulo maturior, cum aetatis annum vigeſimum primum attigiſſet. arti ratiocinandi diſcendae ſe tradidit, quod tam ſero ſe feciſſe poſtea deplorauit. Cum autem nimis anguſta illa ſchola eſſet, in qua literarum tyrocinia hactenus poſuerat, quam vt vaſtum, quod alebat, ingenium capere nutrireque poſſet, ad Toloſanos abiit, inque iſta academia apud Ieſuitas philoſophiae praecepta diſcere coepit, animum autem attulit, cum innumeris, quae ex lectione ſcriptorum eriſticorum collegerat, dubiis, obiectionibus, et reſponſionibus plenum, tum ad incertitudinem et fluctuationem inter ambiguam rationum fidem ſponte inclinantem. Qui cum annorum iuuenilium, nondum ad maturitatem iudicii pertingentium, leuitate in diuerſas partes agitaretur, callide hac incertitudine vſus eſt ſacerdos quidam Romano coetui addictus, qui in vno cum eo contubernio viuebat, ad demonſtrandum, in tantis rationum ambiguarum fluctibus cum, vbi pedem figat, non habeat intellectus, audiendam eſſe eccleſiae vocem,

y) Lettr. I. pag. 5. Neque tamen in Dictionario de Montano articulum habet, licet ad eum prouocet in illuſtrationibus pag. m. 616.

vocem, et iudicem quendam quaerendum, cuius ſententia inniti queat animus. Quae retia cum vitare non noſſet iuuenis animus, inſidiarum iſtiusmodi inſciens nec ſatis prouidus, in caſſes eas incidit, et ad Romanae eccleſiae fidem publica profeſſione recipiendam magno ſuorum dolore et conſternatione adductus eſt [z]. Qua in re praecipitanter egiſſe Baylium, omnino iudicandum eſt, etiam vbi a ſectae partisque ſtudio abſtinemus, ſi vera ſunt, quae narrat eius biographus: Iuuenem infinita animo complexum plurimorum diuerſorumque librorum lectione ſe inebriaſſe antequam artis rationalis praecepta didiciſſet. Ita enim neceſſarium erat obrui intellectum nondum exercitatum, et ad expendenda rationum momenta non ſatis idoneum, vt cum exitum labyrinthi, et ſolutionem difficultatum non videret, iſtis perſuaſionibus vinciſſe, et extricari quaſi ex iſta incertitudine at nouis illaqueari retibus pateretur. Ita vero ad ſacra Romanenſium traductus Baylius cum ab epiſcopo Riuienſi ad faciendos ſtudiorum ſumtus neceſſaria accepiſſet, magna gloria publica diſputatione ingenii alacritatem demonſtrauit, magnamque ſpem excitauit, fore, vt hoc duce alii quoque ad gremium matris reuerterentur. Certe et fratrem et neceſſarios alios ad easdem partes amplectendas perducere ſtudioſe eo tempore conatus eſt. Alium tamen euentum res habuit. Fratris enim viri docti et acuti, qui miniſterio eccleſiaſtico quoque inter reformatos fungebatur, colloquiis ad reſipiſcendum adductus et amici cuiusdam demonſtrationibus luculentis conuictus eſt, vt fateretur, praecipitanter ſe egiſſe, nec rationibus ſatis munitum hoc conſilium ſuſcepiſſe. Maxime vero inter dogmata Romanae eccleſiae propria, tot tantosque nodos deprehendebat [a], vel Gordio enſe inſecabiles, vt veritatem in hoc coetu vnicam eſſe credere amplius haud poſſet. Redire itaque ad Proteſtantium coetus relictis caſtris Pontificiis ſtatuit [b]. Quod tamen cum capitale eſſet in Gallia, clanculum factum, relictaque Toloſa anno MDCLXX ad Geneuenſes amicos translatus eſt. Ibi cum Carteſiana eo tempore philoſophia caput extollere coepiſſet, Baylius, qui in ſcholis Ieſuitarum Ariſtotelico-Scholaſticam ſapientiam didicerat, excitatus eſt, vt quo erat animi ſublimis et acutiſſimi robore, ad comparandum inter ſe vtrumque philoſophiae genus iudiciumque interponendum ſuum animum transferret. Id quod tanta accuratione et iudicii, quo pollebat, acumine fecit, vt Scholaſticae philoſophiae ſpinas tricasque pertaeſus eam totam abiiceret et Carteſium ſequi conſtitueret. Id vero magna ingenii vi et felicitate ab eo tempore praeſtitit, et Carteſianae philoſophiae myſteria accurate didicit; Ita vero indolem egregiam et animum literis pulcherrime cultum demonſtrauit, vt dignum

z) Prolixe haec narrat DES MAIZEAUX p. 17. 18.

a) Transſubſtantiationis dogma et cultum imaginum ſe concoquere non potuiſſe ipſe narrat, Cabbal. Chimaericae Demonſtratae p. 139. quanto autem acumine dictum dogma oppugnauerit, ex Dict. art. Pyrrhon, patet.

b) Falſum itaque eſt, quod a nonnemine relatum Ven. REIMMANN. Hiſt. atheiſmi Sect. III. cap. 5. pag. 426. triennium integrum apud Ieſuitas Toloſanos Baylium Pontificiis ſacris addictum vixiſſe.

dignum iudicaret Normandius, ciuitatis Geneuenſis Syndicus, quem liberorum inſtitutioni praeficeret. Cui labori ita inuigilauit Baylius, vt fidem quidem et dexteritatem egregie probaret, nihil vero eorum omitteret, quae ad perficiendum ingenium, doctrinaeque copiam augendam quouis modo facere poſſent. Quo ſcopo a virorum celeberrimorum Picteti, Turretini, Minutoli aliorumque, qui in academia Geneuenſi magna cum laude docebant ore pependit. Atque ſic factum eſt, vt ſpectatiſſima vbique eſſet et commendatiſſima Bayliana eruditio. Quae cum comiti Dohnenſi innotuiſſet, cuius praedia nonnulla Geneuae vicina erant, commotus ille eſt, vt filiorum literis imbuendorum curam illi traderet. Quanquam autem Geneuenſem Muſarum ſedem relinquere cogebatur, amicorum tamen deſiderium, commercio literario cum iis inſtituto leniebat, et frequentes imprimis ad Minutolum et Conſtantium literas mittebat. Ex quibus ſatis luculenter patet, Baylium, licet Carteſianam factionem ſequi videretur, multo tamen magis iam tum ad Pyrrhoniorum partes inclinaſſe. In epiſtola enim Copeto anno MDCLXXIII ad Minutolum Geneuam ſcripta [c] valde Scepticorum cauſſam extollit, Dogmaticorum deprimit, et multa ex illorum parte electa commoda oriri ſtatuit, qua vero ratione facile vinci iſto diſputandi genere Dogmatici poſſint, explicet; ſibi autem potiſſimum Horatium commendatiſſimum eſſe dicit, qui cum omnium ſectarum exploratorem egiſſet, in nulla ſecta certus haeſit. Biennium hoc pacto transegit, ſolitudinis autem pertaeſus et conuerſationis literariae appetens anno MDCLXXIV iſtam prouinciam deſeruit, et ad Rothomagenſes abiit, vbi amici de neceſſariis illi apud mercatorem quendam proſpexerant, cuius filium informandum literis accepit, nec tamen ob ruſticationes frequentes, ſtudiis inimicas diu eo in loco manſit, Lutetiae vero viſendae magna cupiditate flragrauit. Illuc amicorum interceſſione, qua fratrum Beringorum [d] ſtudiis moderandis praefectus eſt, anno MDCLXXV delatus, fauentiſſimam occaſionem nactus eſt, ea animo literis inſatiabili deſiderio inhianti alimenta praebendi, quibus ad virilem quandam maturitatem aſſurgere, et excellentiſſimam doctrinam conſequi poſſet. Nam et virorum eruditionis praeſtantia celeberrimorum colloquiis ac conſuetudine, et bibliothecarum publicarum priuatarumque apparatu et commercio literario cum maximae eruditionis viris inſtituto innumeras literarum diuitias corraſit; amicis autem illis vſus eſt, quas et fides commendaret, et ſpectata cariſſimos redderet rerum diuinarum humanarumque cognitio. Inter quos amicitiae pignore cum Baylio prae aliis certauit Samuel Henricus Baſnagius, a quo Iurieo, Sedanenſi theologo commendatus eſt, viro docto multaeque lectionis, ſed ambitione paulo elatiori, eosque pati neſcio, quos impetus retardare ſuos vel officere conſiliis et auctoritati ſuae nouerat *. Per hunc enim ſperabat Basnagius

c) Lettr. I. d) Fratrem illi habebant ſenatorem curiae regiae Pariſienſis.
*) Vid. DES MAIZEAVX p. 22.

nagius Baylium ad cathedram philoſophicam, quae anno MDCLXXVI in iſta academia vacabat, promotum iri, cum illi potiſſimum Spartae ornandae abunde ſufficeret. Non abnuit Iurieus, cui candidati reliqui diſplicebant. Paruit amici conſiliis Baylius, licet timidus, eo quod edictum regis contra eos, qui ad Romanam eccleſiam digreſſi eam iterum reliquiſſent, quosque relapſos vocant [e], curam iniiceret, metuenti ne dignoſceretur. Venit itaque Sedanum, et ita vtrique, quae tunc in diuerſum ſententiam diſceſſerat parti ſe commendauit, publica diſputatione autem tam luculentum excellentiſſimae doctrinae ſpecimen edidit, vt disiectis eorum qui in contrarium nitebantur, technis profeſſoris philoſophiae munus ei plaudente academia Sedanenſi conferretur, et ipſe Iurieus valde eum amaret, viri autem docti, quos illae Athenae nutriebant, certatim eius amicitiam ambirent. Inter quos ſingularibus amoris et beneuolentiae teſtimoniis noſtrum ſibi coniunctiſſimum habuit Iacobus Rondellus, eloquentiae profeſſor Sedanenſis, qui poſt disiectam regis auctoritate academiam ad Batauos abiit, et elegantiores literas Traiecti ad Moſam publico ſtipendio docuit, vir veteris doctrinae peritiſſimus, et rerum quoque noſtra aetate in orbe literato geſtarum callentiſſimus [f], quem ſuo loco ob vitam Epicuri deſcriptam, et elegantem de choenice Pythagorae diſſertationem aliaque, quae edidit ſcripta commendauimus. Qui cum Graece eſſet doctiſſimus et vetera folia accurate euoluiſſet, multoties Baylio inſtar oraculi fuit, quod in locis veterum difficilibus et obſcuris conſuleret, ſuisque cogitationibus exoptatiſſimam haud raro lucem inferret. Vbi vero cathedram, munus nouum auſpicatus, occupauiſſet, philoſophiae ſyſtema intra biennium ſuorum auditorum vſibus deſtinatum conſcripſit, et rogante quoque Ancillonio, qui Metenſis eccleſiae tum miniſterio fungebatur, PETRI POIRETI *Cogitationes rationales de Deo, anima et malo* examinauit, et obiectiones atque dubia ſua illo mediante ad Poiretum miſit, qui ad ea reſpondit, et nouae editioni libri ſui ipſam hanc controuerſiam inſeruit. Qua occaſione longa inde lis Baylio cum Poireto enata eſt, quae ad finem properante pugnantium vita valde acerba euaſit. Et initio quidem, cum anno MDCLXXIX nouam *Cogitationum rationalium* editionem curaret Poiretus, tum Carteſianus adhuc, intra modeſtiae et humanitatis limites controuerſia ſubſtitit. Quamuis enim editioni huic Poiretus obiectiones Baylianas cum cenſura et reſponſionibus ſuis adieciſſet, laudauit [ff] tamen in aduerſario *legentis iudicium, obſeruantis ἀκρίβειαν, impugnantis viuacitatem, beneuolentiſſimique animi blandam erga ſe propenſionem; ingenii quoque penetrationem, quam vocat, et ſoliditatem agnoſcit.* Cum autem iterata editione anno MDCCXV Cogitationes iſtas Poiretus vulgaret, tum dimiſſo Carteſianiſmo totus factus myſticus et theoſophicus, tam acerbe famam Baylianam

e) Vid. Hiſtor. edicti Nannetenſis Tom. III. p. 428. 520. 582. et paſſim.

f) Conf. Lettr. CLVIII. p. 611.

ff) In Epiſt. ad Ancilonium p. 734. edit. vlt.

nam proſcidit, vt *Diſſertationem* praemitteret *nouam*, in qua *de ſimulato Petri Baylii contra Spinozae atheiſmum certamine* egit, et in album impiorum Baylium referre nullus dubitauit. Licet autem deteſtabili impietate ad arrodendam iſta ignominiae nota famam Baylii, ſe commotum eſſe dicat, prodidit tamen aliam longe cauſſam animum ſuum, qui antea Baylianas contradictiones aeque patienterque ferebat, contra illum exaſperaſſe, indigne in iſta diſſertatione ferens, quod Baylius, ceteros, praeter ſe, omnes, qui Spinozam oppugnauerant, (inter quos haud poſtremum locum ſibi Poiretus vindicabat) debiles aduerſarios appellaſſet. Cauſſa autem arcana in eo latebat: deſcripſerat Baylius in *Dictionario* ſuo vitam fanaticae virginis Burignoniae, eamque allatis nonnullis rumuſculis ita depinxerat, vt parum conuenire iſta imago characteri, quem effingere cupierat, iudicaretur, et in contemtum eam adducere videretur. Aſt ad Burignoniae partes deſerto munere eccleſiaſtico et caſtris Carteſianorum tranſierat Poiretus, et theoſophiam foeminae cum ratione inſanientis velut diuinae ſapientiae myſteria vbique commendauerat, vt infra in eius vita dicemus. Suas itaque partes a Baylio arrodi credens Poiretus, et hoc ſibi per aliud latus intentari telum ſuſpicans, cum aegerrime ferret, inter inſanientes mulieres, Burignoniam a Baylio numerari, odio vehementer in eum accenſus eſt. Quod haud parum auxit, cum ſuſpicacius forte, quam re vera fuit, coniiceret, ad excitandam magiſtratuum ſeueritatem in Burignoniae factionem, iſta Baylium ſcripſiſſe. Accedebat autem his, quod in alio *Dictionarii* [g] loco reſponſiones et apologiam Poireti amaro ſale Baylius conſperſiſſet. Ita vero in rabiem actus theoſophus, et iſtis locis Baylii non ſine dicacitate reſpondit, et propudioſa atheiſmi macula infamem Baylium declarauit, ſatisque prodidit, quae eum cauſſa ita armauerit, vt in ea ſatyra *falſa*, *calumnioſa*, *infideliter truncata*, *maligne*, *ſcurriliter*, *ludicre expreſſa* eo dictionis genere obiiceret [h], quod in myſtico philoſopho et theologo theoſophico nemo aequus facile tolerauerit. Verum ea poſt illa tempora, Baylio inter Batauos verſante, acta ſunt, et in tantam animorum diſiunctionem enata res eſt: tum autem, cum Sedani philoſophiam doceret Baylius, ab iſta quidem parte tranquilla fuere omnia, et controuerſia iſta amica extitit. Diſputauit quoque paulo poſt anno MDCLXXX, contra Valeſium, ſocietatis Ieſu theologum [i], vſusque Carteſiano axiomate: extenſionem naturam eſſentiamque corporis abſoluere, transſubſtantiationis dogma acutiſſimis ratiociniis oppugnauit; de qua eius controuerſia infra plura dicendi aptior nobis erit occaſio. Cum autem anno MDCLXXXI inſolitae magnitudinis cometa inter ſidera apparuiſſet, et diuerſis ille hominum iudiciis agitaretur, ſuam quoque ſententiam dixit, et *Cogitationes de Cometis* multa eruditione refertas anonymus conſcripſit, eo quod ſperaret, priuilegio regio munitas Lutetiae

g) Art. Roi not. C.

h) Conf. Vol. II. libri de Eruditione tripliei, p. 574. Edit. rec. Bibl. myſt. pag. 247. 312.

i) Viuebat ille tum in collegio Cadomenſi.

tetiae prodituras eſſe, ſi a Romanae eccleſiae ciue conſcriptae viderentur. Et hac quidem ratione muneris dignitatem tueri, et philoſophiae ſuis prodeſſe laboribus, inter Gallos Baylius gnauiter perrexit.

Vita Baylii inter Belgas.

§. XV. Hunc vero in modum de philoſophia optime merentem grauis illa procella obruit, quae res reformatae eccleſiae in Gallia prorſus proſtrauit. Rex enim omni illius profeſſionis fidei exercitium in regno ſuo ſublaturus, ſcholas primo omnes reformatorum ſoluere decreuerat. Ita profeſſorio, quo hactenus gauiſus erat Baylius munere euerſo, res quoque eius attritae ſunt [k]. Factum tamen, cum in contubernio ſuo Sedani iuuenem aluiſſet Batauum, quem philoſophiae praeceptis imbuerat, vt is praeceptorem de ſe optime merentem ſibique cariſſimum, Roterodamenſis reipublicae conſiliario, quem penſionarium vocant, Paetſio, quibus poſſet, verbis traderet, et cum in literis, tum domum reuerſus, coram ita eum commendaret, vt maxima inde Baylianae doctrinae enaſceretur exiſtimatio, isque eſſe iudicaretur, cuius eruditione gymnaſium Roterodamenſe egregie ornari iuuarique poſſet. Illo itaque viro conſultiſſimo reipublicae proceribus ſuadente noua hiſtoriarum atque philoſophiae profeſſio cum ſtipendio honeſto [l] excitata eſt, cui Baylius praefici poſſet. Inuitatusque ad eam Spartam obeundam eo laetior Baylius obtemperauit, quo exoptatior illi locus videbatur, libertate philoſophandi, quam mire deperibat, gaudendi. Igitur omiſſo itinere Anglico, quod meditabatur, in Belgium foederatum abiit, eumque paulo poſt Iurieus ſecutus eſt, quem theologiae profeſſorem eruditio haud vulgaris acceptum fecerat. His igitur exulibus Gallis ſcholam iſtam nouam et illuſtrem ſua doctrina ornandam et amplificandam Roterodamenſis reipublicae curatores tradiderunt. Ibi primum rarae vaſtaeque eruditionis ſpecimen edidit, vulgatis *Cogitationibus de Cometis*, quibus priuilegium regium Lutetiae obtinere non potuerat. Lectionis multiplicis variaque literarum cognitione refertae copiam in eo argumento tractando demonſtrauit Baylius. Qui tametſi diſſertatione epiſtolari tantum, ephimeridibus publicis [m] inſerenda oſtendere ſuſcepiſſet, ſi malo omine cometae appareant, quae vulgata eſt opinio, ſequi inde feciſſe Deum miracula, vt ſuperſtitionem confirmaret; tanta tamen rerum copia ſcribenti ſe obtulit, vt iuſtae molis librum tractatio referret. Quam licet laruato nomine conſcriptam ſimulaſſet, offendit tamen argumentum et cogitationum libertas cenſores Pariſienſes, vt editio impediretur, remittereturque liber auctori, qui ad Belgas delatus, ob eam ipſam cauſſam librum edidit ἀνόνυμον. Ex mſco tamen, quod Baylii manum referebat, breui apparuit, eum harum cogitationum auctorem eſſe [n], qui fons illi poſtea multarum moleſtiarum fuit. Quamuis enim praeſtantiſſimam illa ſcriptio eruditionem ſpiraret, accenſus tamen illius gloria Iuriei animus odio

k) Lettr. XXXI. pag. 142.

l) Lettr. XXXII. p. 148. LXXIV. p. 260. Gaudebat autem Stipendio 500. florenorum.

m) Mercure galant.

n) Vid. Lettr. XXXII. pag. 149. XXXVII. pag. 158.

odio et inuidia eſt, vnde amara contentionum et calamitatum ſcaturigo Baylio poſtea enata eſt. Auxit quoque iſto tempore hanc de ingenio eius et natura excellentiſſimo, et literis ſupra modum culto atque eleganti opinionem, edita *Diſquiſitione critica in Hiſtoriam Caluiniſmi* [o], quam magno conatu parturierat Maimburgius Ex-Ieſuita. Qui cum doloſis artibus ſatis callide res Reformatae eccleſiae euertere, et calumniis onerare eas partes velle videretur, ad vindicandam eius famam duarum hebdomadum ſpatio hanc diſquiſitionem generalem Baylius conſcripſit, vtque erat literis apprime verſatus, et acumine iudicii atque ingenii feſtiuitate ornatus, tanto lepore, et tractationis iucunditate, eaque ſubtilitate ratiociniis generalibus tantum Maimburgii copias euertit, vt in fugam primo ex congreſſu hoſtis daretur, magna laus vero Baylium ſequeretur, immo ipſe Condaeus princeps eius libelli lectione delectaretur [p]: narraretque MENAGIVS [q], adeo egregium iſtum librum viſum eſſe Maimburgio, vt laudare eum coactus ſit; ipſe doctiſſimus vir autem elegantiam ingenii et viuum iudicandi ſcribendique genus commendaret. Nec maior forte inuictis Baylii ratiociniis laus enaſci potuit, quam quod tantum irarum inde enatum eſſet aduerſario, vt cum rationibus refutare non poſſet, non quieſceret, donec regis edicto et flammis vltricibus prohiberetur [r]. Nec hic furor libri plauſum, apud aequos lectores ipſamque ciuitatem literariam impediuit, quae tanta auiditate et legit et coëmit, vt eodem anno auctam emendatamque editionem iterum vulgare auctor cogeretur. Cuius tamen, quod mireris diu verum nomen latuit, vnde factum, vt diuerſis viris doctis liber ille tribueretur. Elegantia tamen, et perſpicuitas tractationis, multis luminibus refertae, et doctrinae varietate abundantis tandem Baylium, cui in hoc quidem ſcribendi genere haud par alter fuit, prodidit. Reſponderat ad eandem hiſtoriam Caluiniſmi Iurieus quoque, inſtituta *Caluiniſmi et Papiſmi hiſtorica comparatione*, inque ea *Apologiam pro reformatione et reformatis* dederat [s]. At cum obruere multitudine rerum, quam accurate veſtigia aduerſarii reprimere maluiſſet, longe inferior Baylio in ea arena pugnauiſſe iudicatus eſt [ſ], id quod nouos inuidiae morſus excitauit, cum praeferri ſibi Baylium Iurieus pati haud poſſet. Tanta autem literarum delectatione capiebatur Baylius, tanta contentione augendis et amplificandis orbis literarii limitibus inuigilabat, vt cum ſatis opima et fauentiſſima illi nubendi conditio eo tempore offerretur, caelebs tamen viuere mallet, omnemque aetatem in literis conſumere reipublicae eruditae autem et amicis ſe totum deuouere ſtatueret. Qua ſententia in animo eius firmata, nouam editionem *Cogitationum de Cometis* an. MDCLXXXIII cura-

o) Critique generale de l'Hiſtoire du Caluiniſme.

p) DES MAIZEAVX l. c. p. 27.

q) Menagian. T. II. p. 22. 23.

r) Adiecit Biographiae Baylianae regium mandatum ea de re DES MAIZEAVX, qui loc. c. prolixe rem omnem exponit.

s) L'Hiſtoire du Caluiniſme et celle du Papiſme, miſe en parallele, ou Apologie pour les reformateurs, pour la reformation et les reformez.

ſ) Vid. Menagiana l. c.

curauit, et nonnullis, quae amici quidam contra Brueyſium μεταθέμενον, eiusque librum apologeticum conſcripſerant, fauentem Lucinam conciliauit: ipſe *Collectionem tractationum aliquot ad Carteſianam philoſophiam pertinentium* inſtituit, illique ea adiecit, quae contra Valeſium Ieſuitam diſputauerat; quae collectio Amſtelodami MDCLXXXV prodiit*. Vt vero liberiorem paten-

*) Titulum praefixit Baylius hunc: „Recueil „de quelques pieces curieuſes, concernant la phi- „loſophie de Mr. de Cartes. Non enarrabimus contenta libri, id modo obſeruantes, Scholaſticorum theologiae euertendae Baylium in ea collectione animum intendiſſe. Maxime vero transſubſtantiationis dogma Carteſianae cui tum fauebat philoſophiae praeſidio ſubruere in ea diſſertatione ſategit, quam contra Valeſium ſcriptam huic collectioni inſeruit. Pomum eridos autem iſtud dogma, quod ſemper philoſophantium ingenio et acumini inuiſum fuit, naſcente potiſſimum Carteſianiſmo viſum eſſe, nemo rerum noſtra aetate in eccleſia et ciuitate literaria, geſtarum adeo ignarus eſt, vt id neſciat. Cum enim nouo philoſophandi genere Carteſius ſubſtantias omnes in cogitantes et extenſas diuiſiſſet, illas ſpiritus naturam abſoluere, has corporum ſtatuebat, et vtriusque attributa haec eſſentialia eſſe dicebat, vt ex Principiorum philoſ. P. I. §. 53. 54. p. m. 12. conſtat. Id quod repugnare doctrinae Romanae eccleſiae de ſacroſanctis altaris myſteriis editis mox Meditationibus Carteſii vidit et obiecit ANT. ARNALDVS, monens, ſecundum hoc dogma, ſi ſoluas, non manere hanc doctrinam poſſe, cum fide credat eccleſia ablata a pane euchariſtico panis ſubſtantia, ſola illic accidentia remanere, ea autem eſſe extenſionem, figuram colorem, odorem, ſaporem, aliasque qualitates ſenſiles. Quibus valde preſſus Carteſius in Reſponſ. quart. p. 118. in omnes formas ſe torquet, vt argumenti vim eludat, faſſusque eſt, vt ſe iſtis Romanae eccleſiae decretis addictum demonſtraret, in pane euchariſtico nihil plane aliud eſſe, quo ſenſus noſtri afficiantur, praeter ſolam iſtam ſuperficiem, quae ſit terminus dimenſionum eius corporis quod ſentitur; et in qua ſola ſuperficie fiat contactus; notandum autem eſſe monuit, iſtam ſuperficiem non ex ſola corporum externa figura eſſe aeſtimandam, ſed conſiderandos etiam eſſe omnes illos exiguos meatus, quae inter puluiſculos farinae, ex quibus panis conflatus eſt, et inter particulas, ex quibus vinum conſtat, reperiuntur. Ea ſpatiola alia materia ſubtili repleri, nec tamen ad eius ſubſtantiam pertinere, adeoque eius ſuperficiem non externam tantum eſſe, ſed eam, quae interne ſingulis particulis immediate ſit circumpoſita. Supponit porro hanc ſuperficiem etiam moueri ex parte, cum aliquae panis particulae ab aëre aliisue corporibus eius poros ingredientibus agitentur: ſic vt ex horum motu perpetuo, intelligatur ſuperficies perpetuo in motu quodam eſſe: immo et hoc ſibi concedendum poſtulat, per ſuperficiem panis non hic intelligi partem vllam ſubſtantiae, nec quantitatis eiusdem corporis, ſed tantum terminum illum, qui medius eſſe concipitur inter ſingulas eius particulas, et corpora ipſas ambientia, quique nullam habet entitatem, niſi modalem. Quibus ſuppoſitis concludit: cum in hoc ſolo termino contactus fiat, et nihil niſi per contactum ſentiatur, manifeſtum eſſe, quod, corpus dicatur in aliud ita mutari, vt haec noua ſubſtantia in eodem praeciſe loco exiſtat, in quo prius corpus v. g. panis exiſtebat, neceſſarium ſit, nouam illam ſubſtantiam eodem plane modo ſenſus omnes noſtros afficere debere, quo panis et vinum illos afficerent, ſi nulla transſubſtantiatio facta eſſet. Speciem enim illam externam remanentem eſſe illam ſuperficiem mediam inter ſingulas particulas et corpora illa ambientia. Valde placuit hic pullus tum Carteſio, iactanti melius ſe myſterium hoc explicuiſſe, quam Scholaſticos accidentia realia ἀσυςάτως comminiſcentes; tum aſſeclis eius, inter quos biographus eius HADR. BAILLETVS, L. VIII. c. 9. ita mentem Carteſii explicuit, manere quidem eandem corporis extenſionem, ſed mutari panis extenſionem, in extenſionem corporis Chriſti, vt cibus in homine in ſuccum et ſanguinem conuertitur. Immo haec tam plana eſſe et euidentia putat, vt hac explicatione iactet quamplurimos reformatorum ad amplectanda dogmata Romanae eccleſiae commotos eſſe. Valde vero grauis fuit Carteſii ſcholae aduerſa Scholaſticorum factio, cui facile fuit oſtendere, hac explicatione Carteſiana mentem Concilii Tridentini de hoc dogmate plane euerti, ipſumque ſibi Carteſium contradicere, cum quae ſola extenſione cognoſcantur accidentia, reipſa eſſentiam corporis ex eius mente ingrediantur. Vt itaque huic ſe labyrintho extricent, in varios, anfractus dilapſi ſunt et hypotheſes excogitarunt ſuas magis opiniones, quam mentem concilii exhibentes. Quidam enim, et inter eos imprimis FRANCISCVS DES GABEZ in Philoſophia Euchariſtica Gallice edita, FRANC. LAMY in Epiſtolis philoſophicis, et quem ſupra nominauimus, PETRVS CALLYVS in Durando illuſtrato cum modos ſiue attributa iſta a ſubſtantia corporis Carteſiana ſaluis eius hypotheſibus, ſeparari hac non euerſa minime poſſe, cernerent, aſſumtionem quandam hypoſtaticam et informationem commenti ſunt, affirmantes diuinam Chriſti naturam animamque ita per transſubſtantiationem corpus et ſanguinem aſſumere, atque informare, vt eadem ratione ſit corpus et ſanguis Chriſti, quam illa quae in coelis ſunt. Vehementer autem iſta explicatio illis diſplicuit, qui ſuccenſebant Carteſianis, quod puritatem doctrinae

patentioremque campum nanciſceretur, in eruditionis latifundia exſpatiandi, vtque multis modis orbem ſibi eruditum deuinciret, cum varietate doctrinae

doctrinae eccleſiae labefactarent: vnde ſupra narrauimus, Callyum ob eam hypotheſin valde Huetio vapulaſſe, eo quod nihil minus iſta explicatio referat, quam transſubſtantiationem. Cautius itaque mercaturus Emanuel Maignanus, ex Minimorum ordine celeberrimus philoſophus et mathematicus, (cuius vitam poſt P. SAGVENVM enarrauit P. BAYLE Dict. T. III. art. Maignan p. 20.) ſimpliciorem rei adumbrationem commentus eſt. Quamuis enim medius inter Gaſſendum et Carteſium incederet, formas tamen ſubſtantiales et accidentia realia improbabat. Huic viſum, deſinere quidem panem et vinum adeſſe in ſacramento et exiſtere, verum eandem tamen in ſenſus incurſionem impreſſionemue, conſeruare Deum, quae ante transſubſtantiationem fuerat. Quae licet ſimplicius quidem difficultatem leuare videantur, compertum tamen mox eſt, ita duplex poni miraculum, cum hoc pacto Deus ordinem ſenſuum et impreſſionis atque ſenſationum mutare tollereque neceſſe habeat. Vnde Maignani quoque hypotheſin oppugnarunt reieceruntque Nicolaus Maria Gennarus, et Auguſtinus de Guiditiis, ipſe quoque Maignanus ob hanc aſſertionem in capitulo generali ordinis ſui reprehenſus eſt, teſte DANIELE in Itinere Carteſii p. 197. Indignam philoſopho hanc hypotheſin eſſe, quae miraculum miraculo explicat, Deumque ex machina prouocat, recte vidit, ROHALTIVS, celeberrimum inter Carteſianos nomen, qui vt propius ad mentem magiſtri accederet, alium modum excogitauit, ſtatuendo, corpus I. C. in ſacramento poſt conſecrationem ita locum panis occupare, vt eadem ſpatia et interualla, quae panis occupauerat, illud iam occupet, et eandem extenſionem ſeruet, quam habuit panis, vid. Entretiens ſur la philoſophie p. 48. Verum prorſus ita euerti mentem Tridentini concilii recte ab aduerſariis Carteſianae factionis reſponſum eſt: eo quod iſto modo ſequatur, quod corpus Chriſti in panem, non vero panis in corpus Chriſti mutetur, cum eſſentiam panis, quae in diſpoſitione et modificatione extenſionis a Carteſio ponitur, ſuam faciat, et eſſentiales eius modos recipiat; qua de re acute nonnulla monuit P. BAYLE Dict. l. c. not. A. Longum eſſet lites hoc de argumento omnes enumerare, quas cum Scholaſticae philoſophiae aſſeclis Carteſiani fouerunt, afferreque mira iſta ſomnia, quae ad explicandum hoc myſterium Platonicis numeris incomprehenſibilius et obſcurius ex hac turba attulerunt Clercelierius, Mallebranchius, eiusque ὑπερασπιστής Mironius, quaeque Franciſcus Bernierius, Io. Baptiſta du Hamel aliique, qui media inter vtramque partem via inceſſerunt, excogitarunt. Alium iſta locum, aliam tractationem poſtulant. Nobis ad praeſentem Baylianae vitae hiſtoriam illuſtrandam attentis, monuiſſe ſufficit, difficultates inſuperabiles, quas contra hoc dogma ſtruit Carteſiana philoſophia, aduerſariis Romanae eccleſiae haud leue triumphi argumentum, Carteſianorum inimicis autem fauentiſſimam occaſionem exhibuiſſe, illi factioni obtrectandi. Maxime Societas Ieſu cum haud exigua ſibi impedimenta obieciſſe Carteſianiſmum cerneret, magnis animis in eam factionem inſurrexit, et heterodoxiae accuſatione aduerſarios confundere ſategit. Non prouocabimus ad celebre illud concordatum, vti vocant, inter Ieſuitas et patres Oratorii de non tradenda iuuentuti Scholaſticae Carteſiana philoſophia, nec ea adducemus, quae contra Mallebranchium eiusque aſſeclam Mironium vehementer vrgere coepit eius ἀνταγωνιστής P. Du Tertre, de cuius obiectionibus vid. Europe ſauante, T. III. P. II. art. 5. p. 296. T. IV. P. I. art. 7. p. 129. ſed ad Cadomenſem Ieſuitam, Valeſium prouocamus, qui data opera in hoc argumento Carteſianas phalanges adortus eſt, edito libro, perſonato nomine, LOVIS DE LA VILLE, lingua Gallica: Oppoſition de principes de Mr. des Cartes avec la foi del' egliſe Romaine, touchant la transſubſtantiation, et leur conformité avec le Caluiniſme. In quo tam luculenter oſtendit, Carteſii principia philoſophica cum hoc dogmate conſiſtere non poſſe, ſed illud totum euertere, vt non modo inuincibile eſſe agmen Valeſii iudicauerit BAYLIVS, vid. Lettr. XXIX. p. 336. ſed et Carteſiani inter Gallos, pontifici Romano addicti haud parum animo deiicerentur, et Regiſius, qui Carteſianos conuentus Pariſiis inſtituerat, metu coactus eos ſolueret. Non vero ſolos Carteſianos ſed et Gaſſendiſtas inter eos numerauerat Valeſius, qui irreconciliabilem philoſophia ſua inimicitiam contra hoc dogma concepiſſent, eoque nomine dicam ſcripſerat Bernierio. Qui cum deuiaſſe ab eccleſiae doctrina videri nollet, in Illuſtrationibus ad librum perſonati VILLEI ſuſpicionem a ſe iſtam amoliri conatus eſt. Idem fecit quem ſimili accuſatione aggreſſus erat Mallebranchius, proque Carteſii vel ſua potius hypotheſi verba fecit, quibus tamen apologiis docta iſta natio philoſophica prohibere non potuit, vt non iterata vice prodiret nonnemo, et diſſertatione Gallice ſcripta oſtenderet, Philoſophiam Carteſianam, fidei eccleſiae catholicae repugnare, Bernierium autem denuo refelleret. Tacemus Mallebranchii aduerſarium du Tertre, Antonium Arnaldum, aliosque, qui Mallebranchium a recta via declinauiſſe contenderunt. Intelligi autem nobis non monentibus poteſt, eos, qui ex Proteſtantium coetibus telis ſuis illius dogmatis iugulum petiuerunt, otioſos in illa domeſtica Romanenſium pugna non conſediſſe, ſed proprium enſem in eius viſcera adegiſſe. Id quod praeter I. LA PLA-

doctrinae et elegantia ingenii lectores mirifice delectare poſſet, ad edendas ephimerides literarias, quod ſcriptionis genus recens tum exortum mirifice plerosque ceperat, hortatu Iuriei animum adiecit, et Calendis Martiis anni MDCLXXXIV Gallico ſermone *noua ex republica literaria* [t] edidit, libros optimae notae accurate recenſuit, literariam hiſtoriam mira luce perfudit, nec ſterilem enarrationem exhibuiſſe contentus, iudicium ſuum interpoſuit, obſeruationibusque ſelectis argumenta librorum haud raro illuſtrauit. Qui labor adeo feliciter ceſſit Baylio, vt inter ephimerides literarias, quae ob doctrinae varietatem et iucunditatem maximi fiunt, ſummo fere loco habitus ſit, certe nulli huius generis lucubrationi ceſſerit. Cum autem ob materiae diuerſitatem varia et multiplex in eo opere eniteret Bayliana eruditio, eaque raro exemplo in omni fere argumento regnaret, dici non poteſt, quam commendatae iſtae ephimerides viris doctis fuerint, qui certatim eas ſummopere laudarunt [u]. Auctor autem, cum indies magis literarum praeſtantia inclareſceret, dignus viſus eſt, quem Friſiae occidentalis Status ad adeundam cathedram publicam in academia Franequerana C. M. florenorum ſtipendio inuitarent. Sua tamen ſorte contentus Baylius, cum paucis viueret, opimam Spartam recuſauit, foecundiſſimum autem calamum porro ad amplificandas literas adhibuit. Nouae enim editioni *criticae Diſquiſitionis in Hiſtoriam Caluiniſmi continuationem* [v] addidit, quae tamen, licet ingenii eius amoenitatem tota ſaperet, cauillandi anſam nonnullis ſuppeditauit, cum quaedam ridendo et iocando dixiſſet [w]. Valde eo tempore contentionis ſerram reciprocauere magna Galliae lumina Arnaldus et Mallebranchius, quorum controuerſiam miris animorum motibus agitatam cum attigiſſet in nouis literariis [x] Baylius, iſtis quoque litibus implicitus eſt. Nempe praeter alia

Placette, qui auctoritatem ſenſuum contra transſubſtantiationem peculiari ſchediaſmate vindicauit, fecit quoque Petrus Baylius, qui cum Carteſianae ſe ſectae addixiſſet, apud Sedanenſes, vt ſupra narratum diſſertationem Valeſio oppoſuit, in qua vindicantur a Peripateticorum obiectionibus rationes, quibus aliqui Carteſiani probarunt, eſſentiam corporis ſitam eſſe in extenſione. In hac diſſertatione, non negat Baylius, extenſionis rationem et imprimis impenetrabilitatem materiae cum transſubſtantiatione conſtare non poſſe : vera autem eſſe et naturae conformia iſta principia acriter defendit, et offendere ideo doctrinam Romanam principia rationis prima, clariſſima et certiſſima, ſtatuit. Et haec quidem ſumma eſt iſtius collectionis, curioſitate Lectoris non indignae, quam edidit Baylius, comprehenduntur enim in ea praeter Concordatum Ieſuitarum cum patribus Oratorii, obſeruationibus illuſtratum, Bernierii annotationes, Mallebranchii reſponſio, refutatio noua Bernierii, et diſſertatio laudata Baylii, vna cum meditationibus ad metaphyſicam abbatis de Lanion, editaque iſta collectio eſt Amſtelodami 1684. 4. Plura de re ipſa dare huius loci non eſt. Nobis haec enarranda fuere, vt qualis hoc de argumento Baylio controuerſia interceſſerit, Lector intelligat : quo pacto tamen ſimul quandam hiſtoriae Carteſianae, ſuo loco latius enarrandae particulam tangere licuit. Plura qui ſitiet, ei affatim dabunt ſcriptores laudati praeſtantiſſimae doctrinae theologo D. Chr. Matth. Pfaffio Cancellario Tubingenſi, in Diſſ. Anti-Roger. p. 26. 48. et diſſ. Anti-Baeliana II. p. 28.

t) Nouvelles de la Republique des Lettres.

u) Vid. Act. Erud. 1685. p. 511. Hiſt. des Ouvrages des ſavans 1706. Dec. p. 545. Strvvivs Introd. in Hiſt. lit. c. VI. §. 43. p. 296. et qui ſupplementa dedere, Ackervs, Colervs, Lottervs, Ivnckervs de Ephimerid. erudit. p. 170. Fabric. Praef. ad Morhofii Polyhiſt. alii.

v) Nouvelles Lettres de l' Auteur de Critique generale de l' Hiſtoire du Caluiniſme de Maimburg.

w) de Maizeavx l. c. p. 32.

x) 1685. Août art. 3. p. 876.

alia ad logicam et metaphyſicam pertinentia, quae infra ſuo loco enarrabimus, etiam de morali quaeſtione inter viros iſtos doctiſſimos diſputatum eſt. Cum enim nouum ſibi ſyſtema philoſophicum et theologicum Mallebranchius effinxiſſet, idque ad doctrinam de gratia, valde tunc theologorum diſſenſionibus agitatam tranſtuliſſet, inter alia axiomatis loco poſuit: omnem voluptatem eſſe bonam, et illum felicem reddere, qui ea fruatur. Quam aſſertionem, metaphyſica ſubtilitate praeciſioneque mentis formatam acriter quoque defendit; non minori autem contentionis alacritate oppugnauit Arnaldus, ratus, ita omnem honeſtatis virtutisque faciem conſpurcari, et foedae quoque voluptatis cauſſam agi poſſe. Quam Arnaldi obiectionem cum enarrauiſſet Baylius, vt accurate diſtinguere, partibusque idearum de quibus diſceptatur, omnibus enumeratis, verborum pugnas miro artificio ſoluere nouerat, Mallebranchii aſſertum eſſe veriſſimum, pronuntiauit: eo ipſo momento, quo quis voluptate fruitur, hominem felicem eſſe, neque tamen ita foediſſimarum voluptatum cauſſam defendi, quas omnino fugiendas eſſe, ſanus rerumque intelligens lubens conceſſerit. Nempe diſtinguendum eſſe inter cauſſam voluptatis formalem et efficientem; illam vero heic ſolam a Mallebranchio intelligi, non vero hanc, quae niſi bona et iuſta ſit, voluptatis rationem reiiciendam eſſe poſtulet. Quamuis autem et veriſſima diceret Baylius, et ab aliis quoque, maxime a Gaſſendo, dudum pronuntiata, valde tamen vrebat Arnaldum, quod ſcripſiſſet, mirari ſe, nolle aduerſarios Mallebranchii ad veram eius mentem aduertere animum, vel non poſſe eam intelligere. Vnde grauem ei dicam ſcripſit [y], et cum ille non ſileret, nec cauſſae ſuae deeſſet [z], vt erat acer diſputator et vehemens, iſtam diſceptationem nouis obiectionibus continuauit *, quam totam de verbis pugnam fuiſſe, Lector prudens facile comprehendet nobis quoque non monentibus. Tetigit quoque argumentum de tolerantia, edita de ea epiſtola Hadriani Paetſii, quo is Moecenate vtebatur: quo tamen nomine illis diſplicebat, qui rigidas partes ſequebantur †. Anno MDCLXXXVI breui ſed eleganti commentariolo, inquiſiturus in cauſſas, quo modo ad eccleſiae Romae gremium tota Gallia perducta ſit, artes ſeueras, adhibitas iniurias, quas Reformati pertulerunt, delineauit *. Maxime vero ipſam ſacram violentiae, quae in conuertendis hominibus adhibetur, anchoram conuellere, et quam neceſſaria et cum naturalibus legibus tum praeceptis Chriſti et regulis Chriſtianae ciuitatis conueniens tolerantia ſit, oſtendere conſtituit, edito *Commentario philoſophico, in verba Ieſu Chriſti, compelle eos intrare: in quo rationibus quam plurimis iisque euidentiſſimis probatur,* Eeee 2 *nihil*

y) Avis a l'Auteur des Nouvelles de la Republique des Lettres.

z) Roterdam 1686.

*) Diſſertation ſur le pretendu bonheur des ſans.

†) Nempe improbabat Auctor motus Britanniae ſub Iacobo II. et damnabat, non aliam in Britannia religionem tolerari quam Proteſtantium. Quod cum partibus Guilelmo regi addictis placere non poſſet, etiam interpretem inuiſum Britannis fecit.

*) Ce que ce que toute la France Catholique.

nihil eſſe abominabilius, conuerſionibus, quae vi et coactione efficiuntur, refutantur quoque ſophiſmata eorum, qui hac ratione agunt, et ad ea quoque reſpondetur, quae S. Auguſtinus pro excuſandis perſecutionibus protulit [a]. Praeuidit Baylius, qui in hoc libro ad tolerantiam ſtabiliendam commendandamque vim eloquentiae et eruditionis omnem adhibuerat, diſpliciturum eſſe hunc commentarium etiam inter Proteſtantium theologos illis, qui rigidiori zelo pro cauſſa eccleſiae orthodoxae vigilare ſe et pugnare ſibi viderentur. Quod genus hominum cum irritabile eſſe noſſet, ne crabrones excitaret, Anglum auctorem Ioannem Foxium de Bruggs commentus eſt, et prodiiſſe hanc ex Anglico verſionem apud Londinenſes ſimulauit, quae ab ipſo Gallico idiomate ἀρχέτυπος Amſtelodami vulgata erat [b], latere tamen diu non potuit, quamuis conſtanter hunc foetum abnegaſſet. Inde vero haud parum in ſuſpicionem adducta eſt Baylii religio, quod tamen latius heic enarrare non licet, cuncta eleganter exponit eius biographus DES MAIZEAVX, qui conſulendus. Grauiori afflictione, eo ipſo tempore turbabatur Baylii animus, cum in nouis eius literariis nonnulla Chriſtinam Sueciae reginam offendiſſent, cuius tamen indignationem mitigauit iramque placuit Baylii prudentia [c]. Aſt quam illi ſollicitudinem ea res excitauerat, haud parum leuauit academiarum regiarum, Francicae et Londinenſis beneuolentia, quae datis ad Baylium, literis teſtatae ſunt, quo loco praeſtantiſſimam eius eruditionem haberent. Valde vero paulo poſt turbauere circulos eius inſultus quidam febriles, ita, vt corpore animoque languens cogeretur ephimeridum edendarum curam Baſnagio Bellouallenſi, amico ſuo tradere, quo auctore mutata inſcriptio, et noua haec literaria titulo *Hiſtoriae actorum eruditorum* [d] vulgata ſunt. Admodum ab hoc tempore non vires tantum corporis Baylii, continuata febris pertinacia attenuatae ſunt, ſed et animi tranquillitas, et ingenii quoque alacritas vehementer turbata eſt. Sub cinere enim gliſcentem inuidiae ignem hactenus contra Baylium aluerat Iurieus, in quo et gloriae aemulatio inuidiam excitauerat, et zelus pro doctrinae puritate ſuſpicionem accenderat, doloſum eius hoſtem Baylium eſſe. Qui cum commentarium, *Compelle eos intrare* edidiſſet, et tolerantiae fines late extendiſſet, ira et indignatione aeſtuans Iurieus, pro commodis eccleſiae et doctrinae purioris conſeruatione contra latitudinaria Baylii principia apertum bellum ſuſcipere conſtituit. Erat in eo Baylius, vt tertiam illius commentarii partem ederet, cum in arenam contra eum Iurieus deſcenderet, irreconciliabilem ab eo tempore inimicitiam innumeris offenſionibus teſtatus. Quae lites indecorae inter collegas funeſtae quoque fuere reipublicae literariae, cum vis illa ignea et elegantia, qua ſupra modum excellebat ingenium Baylianum,

a) Commentaires philoſophique ſur les paroles de I. C. contrain les entrer &c.

b) 1686. prolixe libri huius Hiſtoriam enarrat DES MAIZEAVX l. c. p. 35. quocum conferendae Epiſtolae Baylianae.

c) Ibid. p. 37. Quaeſtio verſabatur circa quasdam Chriſtinae Reginae epiſtolas a Baylio vulgatas addito iudicio ſuo paulo liberiori.

d) Hiſtoire des Ouvrages des Savans, vid. citati not. (u)

Baylianum, valde iſtis moleſtiis et aegritudine debilitarentur, ſanitatique eius valde afflictae obſtarent, quo minus ex voto reſtitui in integrum poſſet: qua ratione non potuit non viuax ille, qui in Baylio regnauerat animus deprimi eneruarique. Id quod ſenſerunt non ſine animi dolore amici, qui ab iſto tempore Baylium veterem imaginem non amplius retuliſſe, ſibique ſimilem vix fuiſſe obſeruauerunt [e]. Ipſe Aquisgranum profectus hauſtis aquis ſalutaribus nonnihil leuaminis ſenſit, emergere tamen ex animi luctu et moerore non potuit, praecipue cum mors illi Moecenatem, Paetſium eripuiſſet, et in rabiem et furorem actus Iurieus vehementi eum perſecutione premere pergeret. Deſerendum itaque Roterodamum ratus, Berolinum ſibi animo delegit, vbi exulibus Gallis exoptatiſſimum aſylum electoris gratia parauerat. A quo ſtatore vindiceque literarum, cuius immortalis eo quoque nomine fuit gloria, cum viris ex hac natione doctis ſtadium aperiretur, ad eruditionis gloriam propoſitis praemiis impigre currendi, amicorum, maxime Ancillonii, Abbadii et Lenfantii, virorum celeberrimorum precibus Schombergio, qui copiis Brandeburgicis ſummus dux praeerat, et ab eo electori commendatus eſt. Neque effectu deſtituta eſſet iſta commendatio, cum et magna eſſet doctrinae Baylianae fama, et plurimum amici in aula poſſent, niſi mors electoris interceſſiſſet, quo pacto res euentu caruit. Reprimendas autem Iuriei iniurias et calumnias ratus *Supplementum ad Commentarium de Tolerantia* [f] edidit, et aduerſario reſpondit, ſeparataque ſcriptione eius impudentiam laruatus retudit.

§. XVI. Hactenus primae tantum velitationes belli iſtius literarii inter Iurieum et Baylium interceſſerant, iam grauius bellum exarduit, et cruenta facta pugna eſt, quam et gloriae aemulatio ſuccendere, et ſi fides nonnemini, domeſtica quoque cauſſa quaedam [ff] augere coeperat. Nempe prodiit anno MDCXC famoſus libellus, qui *maximi momenti informationem exulibus Galliae reformatis de inſtanti eorum in patriam reditu* [g] (quem vaticiniis quibusdam apocalypticis nixus ſuis vicinum praedixerat Iurieus) titulo promittebat. In quo libello res attritae eccleſiae reformatae Gallicanae, quae in exilio viuebat acriter exagitantur, et ad excuſandam palliandamque aulae perſecutionem, omnis cauſſa in ſeditioſa axiomata et conſilia exulum coniicitur, aculeato vero dicendi genere contumeliis innumeris miſeri cumulantur. Qui libellus cum pſeudonymus prodiiſſet, dici non poteſt, quantam indignationem Proteſtantium, maxime inter Britannos Batauosque meruerit, non ſine graui cauſſa querentium, bonam ita cauſſam inauditis calumniis opprimi, et ex ipſo Proteſtantium ſinu, id quod ſcribendi genus abunde declarabat, progredi auſum eſſe, qui

Controuerſiae Baylianae.

e) BASNAGIVS in Elogio Bayliano, Hiſt. des Ouvr. des Savans 1706. p. 547. depuis ce tems la ce n'eſt plus Mr. Bayle.

f) Supplement du commentaire philoſophique ſur les paroles: contrain les entrer, 1688.

ff) Vid. Journal des Savans Mai 1716. p. 596 ſeqq. recte vero narratiunculam in dubium vocarunt auctores Biblioth. Germ. P. XLVI. p. 90.

g) Auis important aux refugiez ſur leur retour prochain en France 1690.

qui telum in fratrum viſcera adigeret, et atrocem perſecutionem iis coloribus pingeret, quibus deteſtabiles eccleſiae reformatae vultus viderentur. Cum autem non ſine acumine et ſale ſcriptus eſſet, cauſſamque non exulum modo, ſed omnis Proteſtantium eccleſiae iugulare velle cenſeretur, maxima de libelli στηλιτευτικοῦ auctore detegendo cura fuit. Et Iurieus quidem Baylio illum tribuere nullus cunctabatur: nec id a vero valde alienum videbatur aliis viris doctis, qui luculentos characteres ingenii Bayliani, ab aliis imitatione haud facile exprimendos ſibi detexiſſe videbantur. Vnde in grauiſſimam ſuſpicionem Baylius adductus eſt, voluiſſe eum non ſine exitio eccleſiae Reformatae aulae Gallicae blandiri, eiusque gratiam captare. Iurieus autem, vt inuidia aduerſarium cumularet, publico ſcripto eum aggreſſus, ad expellendum hominem tam infando crimine rebus Reformatae eccleſiae noxium ex Belgio foederato magiſtratus cohortatus eſt. Quae procella cum omnem Baylii fortunam euertere videretur, pugnis calcibusque is pugnauit, vt oſtenderet, iniuriam ſibi fieri, nec a ſe vnquam libellum iſtum fuiſſe profectum. Quod et ſemper amicis affirmauit, et ad vitae finem conſtanter defendit, ſe illius foetus parentem non fuiſſe. Sic vt ad haec noſtra vsque tempora de auctore libri incerta ſententia viri docti diſputauerint [h]. Inde vero atrociſſimum contra Baylium ex parte Iuriei bellum exortum eſt. Is enim illum velut proditorem eccleſiae, et clandeſtinum hoſtem accuſare, et vt ex foederato Belgio eiiceretur, ſollicitare magiſtratus non dubitabat. Vim igitur vi repellere coactus telis tela oppoſuit et libellis ſale acri refertis, quibus titulum *Cabbalae Chimaericae*, *Chimaerae demonſtratae*, et *Ianuae Coelorum*

h) De auctore famoſi libri valde Baylio et viuo et viuis erepto diſputatum eſt, quam tamen diſputationem prolixe heic referre inſtituti ratio prohibet. Pauca tantum delibamus. Et viuente quidem Baylio maxima veriſimilitudinis nota ad eum libellum referri poſſe iudicatum a viris doctis eſt, cum et ingenium Baylianum mire referret, et qui librum imprimi curauerat, bibliopola ſe a Baylio eum accepiſſe teſtaretur, manum autem Baylii mſc. retuliſſe diceret, qui emendandis operarum erroribus praefuerat. Conſtanter vero id negabat Baylius, vt ex Cabbala chimaerica demonſtrata patet, et ad mortem vsque velut alienum foetum reiiciebat. Quod tamen non obſtitit, quo minus ipſi Baylii amici, et inter eos Baſnagius et Des Maizeaux dubii haererent, an non ad Baylium auctorem liber referendus eſſet. Poſt fata Baylii vltima eandem ſortem iſta diſceptatio habuit. Nonnulli Paulum Pelliſſonium hunc foetum genuiſſe ſuſpicabantur, at is publice ſe parentem eſſe negabat: alii Larroquanum filium a Reformatis ad Romanas partes transgreſſum hunc partum excluſiſſe, et Baylio amico transmiſiſſe contendebant, vt editionem procuraret: Baylium autem inuiſi libelli editioni fauiſſe cauſſabantur, quod viſionum et vaticiniorum Iurieu exagitandorum facilem occaſionem inueniſſet. Id amici nonnulli, et inter eos Cel. Croſaeus ipſius Baylii fide referebant: nuper autem Olivetvs abbas, in Epiſtola ad Buhierium ſenatus praeſidem, quae extat Journal des Savans l. c. et Bibl. German. T. XLVI. Art. 5. p. 84 ſeqq. ex ipſius Larroquani ore ſe centies audiuiſſe narrauit, eum verum eius foetus parentem eſſe. Quamuis ephimeridum auctor hoc tamen non obſtante rationem oſtenderet, quae perſuaderet, Baylium opitulatrices Larroquano manus in excludendo hoc foetu porrexiſſe. Tandem nonnemo in Bibl. Germ. P. XLVII. art 9. p. 130 ſeq. qui perſonata Prioris de Neſuille appellatione nomen verum abſcondidit, inuictis, ſi verae ſunt, ad quas prouocat, memoriae, rationibus demonſtrauit, Baylium hunc librum tum conſcripſiſſe, cum inter Batauos omnia in eius perniciem coniuraſſent. De reditu enim in patriam et recuperanda aulae gratia, cum ſtipendium 4000. librarum ei promiſiſſet, qui regi a confeſſionibus fuit, Franciſcus Caſaeus (la Chaize) ea conditione vt Romanam fidem amplecteretur, cogitantem, fidei ſuae et ſinceritatis hunc eſſe prodromum voluiſſe. Et euentum hunc in aula habuiſſe, vt Larroquano apud Ieſuitam, et hoc apud regem intercedente ſtipen-

Coelorum reſeratae indidit [i], Iurieum vehementer repreſſit et ita depexum dedit, vt in contemtum apud omnes adduceretur, et longa inde lis enaſceretur; cuius tamen fata reliqua et euentum heic loci enarrare non licet, ſed in actis eccleſiaſticis huius temporis exponenda ſunt. Parum vtilitatis ex atroci hoc bello literario ciuitas erudita habuit. Vt itaque alia ratione literis prodeſſet, ad ſcribendum *Dictionarium Hiſtorico-Criticum* animum adiecit, eiusque ſpecimen ad Iacobum Rondellum edidit, ex quo conſtabat, ſimiles eum labores literatos ſub examen vocaturum, erroresque literarios emendaturum eſſe; vnde vno tantum volumine obſeruationes ſuas comprehendi poſſe iudicabat [k]. Verum et hoc inſtitutum valde nouis Baylii calamitatibus retardatum eſt; quibus factum, vt tandem munere profeſſorio exueretur. Cum enim nonnulla de pace vniuerſali reſtituenda conſilia ab amico ſecum communicata typis vulgaſſet, Iurieus autem magnos de iis clamores ſuſtuliſſet, quod latentem in angue herbam prodere ipſi viderentur; ſuſpectus factus eſt Baylius, quod rebus Britannorum, quales ſub Guilelmo rege magnam mutationem paſſae erant, infenſior eſſe animo, aduerſamque aulae partem Galloſque conſiliis ſuis iuuiſſet; qua re magna inuidia inter Britannos cumulatus eſt. Qui licet his ſe artibus nihil tribuere, inſontemque eſſe edita ea, quam diximus apologia demonſtraret, fidem tamen non inuenit. Vnde Britannorum monitis ſollicitati reipublicae proceres eum loco mouendum ſtipendioque priuandum eſſe cenſuerunt, cauſſati, in meditationibus *de Cometis* talia eum affirmauiſſe, quae in viro publici doctoris axiomate ornato ferri haud poſſent [l]. Equidem non ſibi defuit Baylius, et iniuriam ſibi fieri demonſtrata aſſertionum ſuarum innocentia, conqueſtus eſt, cum autem arcanam veramque huius calamitatis cauſſam ignoraret, fruſtra verba fecit. Quoniam autem hunc fulminis ictum vitare haud poterat, patienter quod mutare nequibat, pertulit, contentus, Iuriei calumnias edita apologia luculenter confutaſſe. Cumque nec diuitiis inhiaret, nec honoribus, paucis autem contentus viueret, in ipſa afflictione iſta inuenit ſolatium, laetus ita ſibi otia ſuppetere, cum Muſis et amicis pro lubitu congrediendi tempusque omne tribuendi literis, libris vero ſcribendis largius indulgendi. Ita ab omni muneris vinculo liber, cogitationes omnes ad *Dictionarium Hiſtorico-Criticum* conuertit, cuius aliam iam ſibi faciem finxerat, et campum delegerat paulo ampliorem. Quod ſaxum poſtquam dies nocteſque impiger voluiſſet, tandem volumen primum et ſecundum anno MDCXCVII, praefixo contra morem ſuum nomine edidit. In id autem velut in horreum Baylius contulit, quicquid iudicii acies vel naeuorum apud ſcriptores, vel cauſſarum arcanarum

ſtipendium numeratum iri promitteretur, quamprimum in locum Romanae eccleſiae addictum ſe recepiſſet. Cum autem tota res ad exitum non perduceretur, magnique inde motus in Belgio eſſent contra Baylium exorti, Larroquanum rem ſecreto tenuiſſe, et poſt Baylii mortem demum prodidiſſe.

i) Conſulendus hic, qui fuſe omnia enarrat DES MAIZEAVX l. c. et conferendae epiſtolae Baylianae, p. 313. 318. 320. 326. 348. 365. 458 ſeqq.

k) Extat illa diſſertatio T. IV. Dictionarii p. 606. ed. rec.

l) Rem omnem exponit DES MAIZEAVZ pag. 68. ſeqq.

narum in hiſtoria omnis aeui detexerat, quicquid ſplendidum atque elegans viuisque coloribus depictum ſiſtere poterat ingenium, quicquid memoria ſuggerebat vaſta lectionis copia ſuffulta. Vnde factum, vt certatim opus nouum et inſolitum extolleretur, laudarentque viri docti Baylianae eruditionis praeſtantiam tot ingenii praeclaris luminibus refertam. Quae cum in vulgus nota ſint, et aliquoties iteratis auctisque et emendatis editionibus opus amplum ſplendidumque prodierit, et in omnium manibus ſit, ſententias eruditorum de eo colligere nolumus. Nobis hoc loco eo potiſſimum nomine in partes vocandum eſt Dictionarium Baylianum, quia innumeris locis veteris et recentioris philoſophiae hiſtoria in eo tangitur, veterum philoſophorum dogmata critico examine, quod pauci hactenus fecerant, ſubiiciuntur, et de rebus grauiſſimi argumenti et quaeſtionibus philoſophicis ſatis arduis diſceptatio inſtituitur. Verum vt haud parum eruditionis Baylianae gloria iſto opere aucta eſt, ita famae quoque auctoris apud plurimos lectores cautos haud leuem maculam affricuit. Cum enim oculi acceſſiſſent lyncei, et ad latentia dogmata, quae paſſim inſperſit, attenti, multis in locis viſus eſt talia attuliſſe, quae vel naturali religioni vel Chriſtianae eſſent inimica, et corrumpendis quoque moribus apta, ſcriptorisque animum proderent, nulla religionis ſeueritate tinctum, ſed ad impietatis patrocinium valde inclinantem, certe cauſſam Dei ſubdolo argumentandi genere euerterent, et quod omnium maxime diſplicebat, Pyrrhoniſmum ſatis periculoſa methodo ipſis veritatis diuinae myſteriis inferrent [m]. Quam accuſationem exemplis confirmarunt luculentis, quibus perditiſſimo ſcepticiſmi generi frigidam ſuffuderit, narratiunculis leuibus, ludicris et lubricis caſtas aures laeſerit, atheorum ſyſtemata, quibus poſſet coloribus ornauerit et rationibus firmauerit, et quaecunque ſacra et profana ipſi diſplicuiſſent ſatyrico ſale perfricuerit, caninoque dente arroſerit. Quae examinare omnia et quo merito Baylio obiiciantur, diſpicere eo minus opus eſt, quo ſaepius loca *Dictionarii* quamplurima in partes vocandi, et ſententiam de iis noſtram dicendi occaſio hactenus in hac noſtra tractatione ſuppeditata eſt. Maxime vero Renaudotius virgulam cenſoriam in hunc librum exercuit, prohibuitque ne in Gallia recuderetur, vel regio priuilegio munitus prodiret, peculiari ſchediaſmate conqueſtus, nec veteris literaturae, nec religionis, nec accuratae tractationis quicquam in eo deprehendi, ſed regnare vbique apertam Pelagianiſmi et Pyrrhoniſmi impietatem. Quod auide arripuit Iurieus, quem toties in Dictionario traduxit Baylius, recudique iſtud Renaudotii ſchediaſma curauit, vt hoc pacto contumeliam vlciſceretur. Verum nec Baylius ſiluit, ſed editis conſiderationibus in illud vtrumque vehementer depexum dedit [n]. Partes quoque Baylii tuendas ſuſcepit SantEuermontius, inter cuius opuſcula [o] haec quoque ſcheda extat. Interceſſerunt tamen amici, ne inter vtrumque

virum

m) Conf. Cel. PFAFF. Diſſ. Anti-Baeliana I. p. 5. Ven. WEISMANN. Hiſt. eccl. T. II. p. 973. STOLLIVS Hiſt. liter. P. I. c. 6. §. 9. p. 253.

n) Etiam hae ſchedae adiectae ſunt editioni Batauae Dictionarii, anni 1729. T. IV. p. 655 ſeqq.

o) A Cl. DES MAIZEAVX edita.

virum celeberrimum indecora inde et indigna vtriusque eruditione et fama lis exoriretur. Eandem cum Renaudotio ſententiam de iſto libro dixit Renatus Maſſuetus [p], nec aliis veteris literaturae peritis valde placuit, cum in ea minus Baylius valeret, quam in recentiori, et multa attulerit ex veterum fontibus nec fideliter ſatis et accurate, nec plene hauſta et accurate digeſta. Mirum itaque haud eſt, Iurieum ad omnes occaſiones, quibus grauis eſſe aduerſario poſſet, attentum, inueniſſe in iſto opere, de quibus in ſenatu Gallorum eccleſiaſtico acerbe conquereretur. Nec defuerunt cenſurae ἱεροδικαςῶν [q], qui praecipue haec deſiderabant, obeloque cenſorio configebant; eſſe quamplurima loca caſtis auribus offendiculo, et honeſtatem laedere; leuitatem animi prodere et contemtum ſcripturae ſacrae, quae de Dauide rege ſcripta eſſent; ſyſtema Manichaeorum dualiſticum ita ornari, confirmarique, vt ipſo auctore fatente et pronuntiante inuincibile videatur: Pyrrhoniſmum autem, praecipue in Pyrrhonis vita ad euertenda religionis fundamenta adhiberi, vbique autem atheorum hoſtiumque reuelatae veritatis doctrinaeque Chriſtianae cauſſam agi. Reſpondit ad has cenſuras Baylius, et nec male doloſeque ſe egiſſe cum religione, nec virtuti inimicum ſe demonſtrauiſſe, non ſine ingenio et eloquentia oſtendere editis illuſtrationibus conatus eſt. Quamuis enim vitam atheorum non ſine virtutis ſpecie actam laudaſſet, non tamen ſe ait, ipſa venenata eorum placita probauiſſe, ſed haud vno loco fuiſſe deteſtatum; et ſi recte obſeruationes allatae adhibeantur, ad accendendum verae pietatis ſtudium plurimum poſſe conferre: Manichaeorum obiectiones autem eo ſe fine vrſiſſe contendit, vt appareat, ſyſtema aperta abſurditate ridiculum tantas tamen rationi difficultates obiicere, vt ex iis quilibet paulo attentior colligere poſſit, eam in religionis negotio prorſus non eſſe audiendam, ſed recipiendam reuelationis diuinae fidem humili ſanctoque obſequio. Idem de Pyrrhoniſmo faſſus eſt, nempe omnia eo tendere, vt conſtet, Chriſtianam doctrinam ſupra rationis ordinem eſſe poſitam, et ad auctoritatem diuinam cuncta in ea referenda; non enim ideo Deum nobis illius myſteria reuelaſſe, vt ea comprehendamus, ſed vt illa fide humili et obſequio credamus, quibus infiniti entis decreta ſine contradictione et murmure recipi debent. Licet autem hiſtoricae narrationis veritate coactus nonnulla ſcriptorum loca teſtimonii loco adduxerit, quae laſciuos mores nutrire poſſe videantur: functum ſe tamen hiſtorici munere, non tantum ab iis probandis commendandisque abſtinuiſſe, ſed et horrorem abominabilis ſceleris Lectorum animis occaſione ferente multoties ingeneraſſe. Quae omnia non rationibus tantum, vt erat ingenio foecundus, quamplurimis ornauit, ſed exemplis quoque ex

p) In pentade epiſtolarum ad Cl. Pezium, quam inſeri curauimus Amoenit. liter. Cel. Schelhornii T. XIII. p. 278 ſeqq.

q) Acta ſubiuncta ſunt Dictionarii T. IV. p. 665.

ex omni hiſtoriae eruditae ambitu diligenter collectis illuſtrauit. Neque tamen hac quoque declaratione et apologia ſatisfecit ſenatus eccleſiaſtici iudicibus, quorum ſententia Baylius iuſſus eſt, loca illa, quae offendiculo eſſe poſſunt, tollere, et prudentiori in poſterum atque cautiori calamo vti. Obtemperauit Baylius ſenatui ſacro, et in ſecunda editione, quae anno MDCXCVIII parabatur, multa mutauit, ad plura reſpondit, et de reliquis ita ad ſenatum eccleſiae retulit, vt ille tandem acquieſceret. Aſt qui publico iudicio ita ſatis fecerat, iam priuatorum obiectionibus impetiebatur. Anno ſequente enim IOANNES CLERICVS, vir doctiſſimus qui *Parrhaſianorum* nomine *Cogitationes miſcellaneas* edere coeperat, ea aggreſſus eſt [r], quae pro roborando Manichaeorum ſyſtemate Baylius attulerat, et nodos inſolubiles ſtructos eſſe iactauerat. Demonſtrandum autem ſibi ſumſit, facile iſtas difficultates ſolui poſſe, modo admittatur ſyſtema Origenis emanatiuum, quod faciles reſponſiones exhibeat ad ea, quae Manichaeorum patroni contra iuſtitiam Dei, naturam et neceſſitatem mali et ſimilia obiiciant. Quo ſigno dato nouum Baylio bellum enatum et longa controuerſiae ſeries ſtructa eſt, de argumento grauiſſimo, quod ab incunabilis philoſophiae maximorum philoſophorum ingenia torſit, nempe de ſyſtemate dualiſtico, et quod illi oppoſitum eſt, emanatiuo, in quas duas partes omnes veteres philoſophos barbaros atque Graecos diſceſſiſſe, ex iis, quae *Tomo primo* multis locis diximus, eſt maniſeſtiſſimum. Reciprocarunt autem duumuiri celeberrimi hanc contentionis ſerram non ſine animorum commotione vsque ad mortem Baylii, qua demum ſilentium partibus impoſitum eſt. Interim, quam per quadriennium magno ſtudio molitus erat, ſecunda *Dictionarii Hiſtorico-Critici* editio anno MDCCII prodiit, multo caſtigatior et emendatior, et altera quoque parte auctior, cui illuſtrationes quoque et apologiam eorum adiecit, quae in iſto opere reprehendebantur, et auctori inuidiam conflauerant. In ea editione quoque, Origenis hiſtoriam enarrans ad Clerici obiectiones reſpondit. Magno ea applauſu excepta eſt, adeo, vt Britannorum nonnulli conſilium caperent, in Anglicum ſermonem verſum vulgandi [s]. Quod tamen diu euentum non habuit, cum imparibus ad hoc ſaxum ſatis grande voluendum lacertis auctores acceſſiſſent. Cura tamen laboris ad celeberrimum *Memoriarum literariarum* [ſ], quae Anglica lingua editae ſunt, auctorem, P. DE LA ROCHE delata, Anglicano tandem habitu ornatum opus anno MDCCIX prodiit [ſſ], quod tamen non, ex aſſe ſatisfecit Cl. BERNARDO, qui videndus [t]. Cum autem prolixo et difficili Dictionarii opere ingenii vires laſſari ſenſiſſet, ad alia non minus vtilia quidem, at minus moleſta et difficilia animum conuertit, et *Obſer-*

r) Conf. Lettr. CLXIII. p. 623 ſeqq. vbi ipſe rem accurate enarrat.

s) Vid. Lettr. CXCV. p. 743. CCVII. p. 791. CCVIII. p. 800.

ſ) Memoires of Literature.

ſſ) Londini 1700. fol. IV. Vol. Inſigne vero augmentum nuper acceſſiſſe, adiectis articulis quamplurimis, ex Actis literariis noſtri temporis lectorem non latet.

t) Nouvelles de la rep. des Lettres 1709. Nov. p. 596.

Obſeruationum Hiſtorico-Criticarum et literariarum itemque philoſophicarum ſyllogen edere hocque labore non doctis tantum lectoribus, ſed et illis prodeſſe voluit, qui diſciplinarum cognitione non ſatis eſſent tincti. Celare tamen more ſuo nomen conſtituit, et ficto titulo anno MDCCIV *Reſponſiones ad prouincialem quendam* [u] edidit, emendationes quoque ad TEISSIERII elogia virorum doctorum vulgauit, quibus auctor in noua editione [v] non ſine lectoris commodo vſus eſt. Sed et *Meditationes* ſuas *de Cometis* continuando [w] non obiectionibus modo virorum doctorum ſatisfacere, ſed et alia inſpergere ſtuduit, quae in controuerſiam venerant, et praecipue quam magna diligentia aſſertum iuerat, theſin iſtam; minus malum eſſe atheiſmum, quam ſuperſtitionem. Ex hoc autem nouo opere, noua quoque litium et contentionum philoſophicarum ſeges Baylio effloruit, quae eum cum Clerico aliiſque viris doctis vſque ad vitae finem commiſit. Rem a Baylianae vitae enarratore fuſe expoſitam [x] et celeberrimo MOSHEMIO [y] quoque tactam paucis ſic habe: Reprehenderat Baylius ὡς ἐν παρόδῳ, cum de rationibus demonſtrandi Dei exiſtentiam ageret, hypotheſin celeberrimorum virorum Radulphi Cudworthi et Nehemiae Grew, dari naturas plaſticas ſiue genetrices, id eſt naturas immateriales, at brutas actionumque ſuarum inſcias, quae rebus formandis generandiſque praefectae ſint; et hanc aſſertionem rationem omnium optimam et euidentiſſimam demonſtrandi Dei, auctoribus licet nec opinantibus nec ad id attendentibus euertere, monuerat, cum quod ab admirabili vniuerſi ſtructura ad concludendam inde ſapientiae diuinae neceſſitatem deducitur argumentum ita eneruetur, et atheis hylozoicis, qualem Stratonem Lampſacenum eſſe Cudworthus magno conatu euincere voluit, tela ſubminiſtrentur, quibus in bonam Dei cauſſam ſaeuiant. Sequi enim inde, formationem rerum omnium, licet optimam et elegantiſſimam, poſſe tamen a cauſſa irrationali proficiſci, mundumque ipſum coecam aliquam cauſſam parentem agnoſcere. Placere ſibi hypotheſin naturarum plaſticarum ſignificauerat Clericus, cum in *Bibliotheca ſelecta* compendium ſyſtematis intellectualis Cudworthiani dediſſet. Suam ergo rem in ea controuerſia verti, et ſe a Baylio impeti ratus, atque maligne ſuſpectam reddi virorum ſummorum Cudworthi et Grewi religionem indignatus, ad obiectiones Baylii reſpondit, et corrumpi eorum hypotheſin ac falſo referri conqueſtus eſt, monens, nihil ab his naturis plaſticis cauſſae atheorum accedere, cum eae a Deo conditae iſtiſque viribus inſtructae ſupponantur, quae maxime rationalem et ſapientiſſimam cauſſam, rerumque omnium architectum euincant; cum autem illis velut inſtrumentis tantum vti innuant, adeoque rem omnem tamen pro cauſſa Dei in vado eſſe. Non tacuit Baylius, ſed confeſſus, nihil ſe virorum laudatiſſimo-

 rum

u) Reponſe aux queſtions d'un Prouincial. Vid. Lettr. CCX. p. 808. CCXXI. p. 851.

v) 1715. Multas tamen reprehenſiones carere fundamento Teiſſierius contendit, ad quod reſpondit Baylius Hiſt. des Ouvrages des Savans 1704. Mai. p. 200 ſeqq.

w) 1705.

x) p. 86 ſeqq.

y) Ad Syſt. intellect. Cudworth. p. 150. et in praefatione.

rum orthodoxiae detrahere, cum haec ipſis hypotheſis non propria ſit, ſed omnibus fere philoſophis, exceptis Carteſianis, communis; vrgere vero ſe hoc potiſſimum, ait, quod nexus ratiocinii, quod a ſtructura rerum rationaliter et ſapienter ordinata ad euincendam cauſſae ſumme rationalis et ſapientis neceſſitatem ducitur, deſideretur, ſequi enim contrarium ex iſta hypotheſi, nempe non eſſe inter effectum iſtum et cauſſam nexum neceſſarium, ſed dari poſſe naturas quamuis brutas et irrationales, licet ab ente maxime rationali productas, quarum naturae conueniens ſit, effectus rationales producere. Non detinebimus Lectorem enarratione controuerſiae totius, quae mutuis exceptionibus et reſponſionibus diu agitata eſt, cum longius ea a noſtro inſtituto recedat, monemus tantum, Clericum conqueſtum eſſe, non recte comprehendiſſe Baylium mentem Cudworthi, qui has naturas a cauſſae rationalis et diuinae fonte, influxu et regimine non ſeparauerit; Baylium autem Clerico obieciſſe, mutari ſaepiuſcule ſtatum controuerſiae, nec ad id ſatis attendi, de quo inter eos lis iſta intercedebat. Tandem edita *Tertia parte Reſponſionum ad Quaeſtiones prouincialis cuiusdam* [z], obiectiones omnes vno faſce comprehendit, et Clerici phalangi oppoſuit Baylius. Nec ab hac pugna intacti manſere alii viri docti, nam difficultatibus a Baylio excitatis reſpondere quoque ſategit illuſtriſſimus Dublinenſium archiepiſcopus Kingivs, cui acutiſſimam tractationem *de Origine mali* debemus. Alios quoque eo tempore antagoniſtas Baylius expertus eſt. Vir enim clariſſimus I. Bernardvs, cui *Noua literaria* [a] debemus, diſplicere ſibi ea prodidit, quae de argumento pro exiſtentia Dei demonſtranda a conſenſu gentium petito ſcripſerat Baylius. Doctiſſimus Iaqvelotivs quoque, cuius diſſertationem d*e Exiſtentia Dei* reprehenderat Baylius, obiectionibus eius ſatisfacere conatus eſt, edita tractatione Gallice ſcripta *de Concordia fidei et rationis* [b]. His vero, qui in aciem proceſſerant omnibus in iſta *Continuatione reſponſionum ad quaeſtiones prouincialis cuiusdam*, ſuas copias oppoſuit, et reprimere eorum impetum ſtuduit. Pugnae tamen genere mutato, hypotheſin Origenianam dimiſit Clericus, et recta fronte Baylium adortus eſt [c], qui cum ne ſic quidem cederet, et ad academiae cuiusdam arbitrium prouocaret, alienum ab ea voluntate animum Clerici deprehendit, poſtulantem, vt orthodoxiae teſtimonium ab academiae alicuius doctoribus proferret. Non laſſatus eſt iſta pertinaci pugna Baylius, ſed confictis *inter Maximum et Themiſtium dialogis* [d], Clerico nouas rationes obiecit, quarta vero *Reſponſionum ad Quaeſtiones Prouincialis cuiusdam* parte Bernardo ſatisfecit. In dialogis iſtis autem Iurieo quoque et Iaquelotio ita reſpondit, vt quam alias ſeruare nouerat animi moderationem fere amitteret, et videretur aculeis paulo armatior [e]. Et hac quidem

z) 1705.
a) Nouvelles de la republique des Lettres.
b) Conformité de la foi avec la raiſon.
c) des Maizeavx p. 90. Wolf. de Manichaeiſmo ſect. III. p. 348. Fabr. Syll. ſcript. de V. R. C. c. 15. p. 383. Stoll. Intr. in Hiſt. liter. P. II. c. 3. §. 31. p. 490 ſqq.
d) Entretiens de Maxime et Themiſte.
e) Basnage l. c.

quidem ratione vltimis vitae temporibus Baylio cum aduerſariis doctis et grauibus concertandum fuit, ſenſitque eorum, iudice Baſnagio, fortiſſimos Iaquelotium et Clericum. Cum autem omnium maxime ferueret bellum illud philoſophicum, et incerta adhuc victoria eſſet, quod neutra pars pedem referret, inopinata mors dimicantem et ſtrenue aduerſarios repellentem Baylium oppreſſit. Et ſemeſtri quidem ante vltima fata pectus ſenſit praegrauatum, et tuſſi impetitum, quam ſequebatur febris lenta, vires corpuſculi laboribus et dimicationibus quoque attenuati ſenſim comminuens atterensque, nihil tamen inexpugnabilis diligentiae vir vereque χαλκέντερος illud ſanitatis diſpendium ſibi officere paſſus eſt, nec remedia malo ſerpenti oppoſuit, cum haereditarium et inſanabile eſſe crederet. Ita ſcribens et laborans IV Cal. Ian. anni MDCCVI aetatis LIX, ſubitanea morte rebus mortalium litibusque omnibus ſubtractus eſt. Nec defuerunt, qui Clerico crederent, cauſſanti [f], eum refutationi ſui et Iaquelotii intentum adeo ira commotum exarduiſſe, vt nimia corpuſculi teneris et febris inſultibus fracti commotione rupto vaſe pectoris quodam perierit, aliter vero mortis eius circumſtantias philoſopho digniores narrant Baſnagius et Des Maizeaux, qui videndi. Quemadmodum autem viuus εὐφημίαις et δυσφημίαις Baylius inclaruerat, ita diuerſis quoque et valde contrariis ſententiis de obitu eius iudicatum eſt. Nonnulli enim viri docti piique [ff] valde doluerunt, ſubito auocatum fuiſſe ad tribunal aeternitatis Baylium, cum mente et calamo occupatus fuiſſet in defendenda cauſſa peſſima, atque proſequenda rixa amarulentiſſima, neglecto memorabili paroxiſmo antecedente, quo de inſtantibus fatis vltimis monitus ſit. Illuſtris autem Leibnizivs [g] allatis Lutheri verbis de reſeruato academiae coeleſti praedeſtinationis myſterio, ob voluntatis bonitatem Baylium lumine iſto aeterno colluſtrari iam atque circumdari, more ſuo, vt erat aequiſſimus et bene ſperabat, profeſſus eſt, ſaltem humaniter et moderate cum Baylii manibus agendum eſſe cenſuit [h]. Inter quos limites vtinam conſtitiſſet, leuitatis pudendae laudator, qui *viros magnos* nobis enarrauit, *qui iocando ludendoque vltima fata ſubierunt* [i], et hoc pacto maximam animi leuitatem contra mortis horrorem commendare voluit: is enim inter illos heroës, quibus futurae vitae cura nulla fuit, Baylium quoque referre non erubuit, ratus, iungi illum Pyrrhoni poſſe, qui ſimile inſtitutum per totam vitam gnauiter vrſerat. Quo pacto ſuſpicionem obitus parum Chriſtiani, contra Baylium haud leuiter auxit. Nobis a definienda ſententia eo magis abſtinendum eſſe videtur, quo magis contra caritatis et modeſtiae Chriſtianae regulas eſt, de exitu vitae hominis iudicare, cuius circumſtantias non ipſi attente examinauimus. Monendus autem lector eſt, vt ab iis ſibi ſyrtibus caueat, quibus plerumque naufragium patiuntur, qui ad

f) Biblioth. Choiſie T. XII. p. 200.

ff) Vid. Weismannvs Hiſt. eccl. T. II. p. 975.

g) Theodiceae diſſert. praelim. §. vlt.

h) Hunc ſcopum Leibnizii fuiſſe coniicit Stollivs l. c. p. 493.

i) Reflexions ſur les grands hommes, qui ſont morts en plaiſantant p. 38 ſeqq.

ad deuia ſe humanae eruditionis, quamuis magnae et acuminis laude celebratiſſimae, abuſu ſeduci patiuntur. Ereptum ſibi autem Baylium acerbe luxit orbis literarius, non ſine deſiderio ſcriptorum eius. Id quod occaſionem dedit et λείψανα tanti viri colligendi, et opera eius omnia recuſa vulgandi [k]. Imprimis de amico ſuo bene ſe merere poſſe et eruditis gratam ſimul praeſtare operam cenſuerunt amici, ſi epiſtolas eius magna rerum ad literas ſpectantium copia refertas edidiſſent. Duplex huiusmodi epiſtolarum Baylianarum collectio extat. Primam debemus Prospero Marchandio, qui annotationes adiecit, et indice vtili auxit, Roterodami MDCCXII [l]. Acceperat has epiſtolas Baylianas Marchandius a Petro des Maizeaux, qui mutatas, truncatas et leuis generis notis oneratas magis quam ornatas eſſe, multa quoque iniurioſe dicta infarta conquerebatur [m], ideoque nouam editionem vulgabat editam Amſtelodami MDCCXXIX. Reſpondit tamen ad obiecta Marchandius, et nihil ſe ſine illius voluntate omiſiſſe, pleraque illius autem ſuis obſeruationibus ex ſua penu ſubminiſtratis deberi teſtatus, priuatam tantum indignationem, ob non totum aere redemtum exemplar mſc. eum in ſuam editionem armauiſſe, profeſſus eſt [n].

Character Baylii.

§. XVII. Breuis haec Baylianae vitae hiſtoria, ex prolixis virorum doctorum commentariis ipſisque eius ſcriptis collecta, imaginem Bayliani ingenii animique depingere et characteres virtutum vitiorumque eius deſcribere, qualemque philoſophum egerit, docere ſine negotio poteſt, praeſertim ſi illi quoque conſulantur, qui animum illi infenſum non fouerunt. Iurieum enim, Clericum, Poiretum, Iaquelotium alioſque eius aduerſarios iniquo eum penicillo adumbrantes non audiendos eſſe, aequitas poſtulat, quae ea in re praeferendos eſſe praeter biographum, Baſnagium, Leibnizium ſimileſque recte dictitat. Habuiſſe autem Baylium, ſi naturae munera animo abundantiſſime conceſſa conſideres, paucos ſibi ſimiles, ſuperiorem fere neminem, aequus rerum arbiter lubens pronuntiauerit. Vtebatur enim iudicio acerrimo, tanta acrimonia in nexus rerum et ratiociniorum fundamenta penetrante, tanta perſpicacia principiorum et concluſionum inter ſe cohaerentium vincula contemplante, vt quo vel robore vel infirmitate cuncta ſtent cadantque, promte accurateque intelligeret. Eandem vero vim iudicandi demonſtrauit, vbi vel ipſe ratiocinando aliquid confirmare, vel obiectionibus conuellere conſtituiſſet, in quo miram viri docti acrimoniam merito miramur. His vero imaginationis ea virtus acceſſit, quae vt miris omnia coloribus pingere, et inſolita felicitate apte connectere nouerat, adeo vt viuas imagines lectori plerumque offerret, ita imprimis in inueniendis rationibus, praeſertim ſi difficultatibus obiiciendis ſe accinxiſſet, miram foecunditatem referebat. Inde factum,

k) IV. Vol. fol. Hagae Com. 1725-1731. Vid. Act. Erud. Germ. P. CVI. art. 2.

l) Vid. Act. Erud. 1714. p. 441. Memoires de Trevoux 1715. Fevr. art. 3.

m) Vita Baylii p. 100.

n) Journal literaire T. XII. P. II. art. 11.

ctum, vt cum mille dubia ex dubiis necteret, cuncta tamen non ordine tantum enumeraret, ſed eo quoque loco poneret, iſtisque circumſtantiis veſtiret, quibus lector facile irretiri, et non niſi cautiſſimus quiſque iſtis retibus ſe extricare poſſet. Innumeras vero elegantias cogitationum mire cohaerentium et ſermonis delicatam quandam verborum ſeriem ſeruantis ſuppeditabat ingenii Bayliani amoenitas, ſic vt miris illecebris et vi quadam in lectoris animum mox irruente mox illabente et cum ſuauitate quadam ſe inſinuante ſcripta celeberrimi viri vniuerſo orbi literario, et illiteratis quoque ſe commendauerint. Cuius luculentum teſtimonium eſt, quod *Dictionarium Hiſtorico-Criticum* rara operum ingentium et cariſſimorum felicitate aliquoties editum ſit [o], et lectores repererit innumeros. Praeter iſtas vero naturae dotes magna quoque Baylio inerat doctrinae copia, per omnes fere diſciplinarum partes diffuſa, et imprimis philoſophiae, tum Ariſtotelico-Scholaſticae, tum recentioris peritiſſima, porro lectionis vaſtiſſimae copia, qua ex omni ſcriptorum genere, maxime recentiorum (veteres enim parcius attigerat [p],) magno iudicio et feliciſſima memoriae fidelitate collegit, digeſſit, et in vſus ſuos adhibuit, quicquid elegantiarum, quicquid obſeruationum memoratu dignarum, quicquid circumſtantiarum ſingularium paucisque notarum deprehenderat. Quibus omnibus cum inexpugnabilis improbi laboris patientia, et conſtantia acceſſiſſet, mirum non eſt, Baylium inter ſumma ſeculi noſtri ornamenta fuiſſe relatum. Quod ad animi virtutes attinet, valde extollunt, qui eum intus nouerunt honeſtatem animi, inſeruiendi promtitudinem, temperantiam, ambitionis et iactantiae fugam, eamque recti amantiſſimam indolem, quae ab auaritiae, calumniarum, morumque paedagogicorum ſordibus plane immunis fuerit, et amicitiae dulcedine et ſinceritate, amicis, quibuscunque autem poſſet, ne aduerſariis quidem exceptis, aequitate ſe probaret. Quae vt omni laude digna ſunt, ita maximopere optandum, vt in tanto viro ea reprehendi non poſſent, quae memoriam eius tot meritis coruſcantem non immerito obſcuraſſe cenſentur. Totam enim eius vitae hiſtoriam accurate perpendenti, et ſcripta eius quoque attente et cum cura legenti patebit, virum ſummum, cum timorem et reuerentiam Numinis, qui cardo actionum omnium viri ſapientis et philoſophi eſſe debet, neglexiſſet; et animi ſui tot dotibus inſtructi magnitudini nimium tribuiſſet, ſibi ſuisque viribus relictum in periculoſos labyrinthos multoties deuiaſſe. Non diſquiremus prolixe, vtrum verum ſit, quod ἐγκωμιαςαὶ Baylii perhibent, in tota eum vita ſua honeſtatem et virtutem expreſſiſſe, et nulla in

o) Editiones viuo Baylio excuſas iam memorauimus. Et Roterodamenſem et Amſtelodamenſem commendant elegantia et nitor. De his vero editionibus inter Maſſonium et Marchandium, quorum ille huic interpolationem obiecit, litigatum eſt. Vid. Journ. lit. T. VIII. P. I. art. 9. Innocentem autem eſſe Marchandium agnouerunt CLERICVS Bibl. anc. et mod. T. VI. P. I. art. 2. et BERNARD. Nouv. de la R. L. 1716. Sept. art. 4.

p) Eius ſpecimina complura in noſtra tractatione attigimus. Sed in Hiſtoria Literaria recentiori quoque eum ſaepe lapſum eſſe Cel. REIMMANN. in Diſq. Critica Halae 1711. vernacula edita, demonſtrauit.

in re a rationis et prudentiae vel temperantiae regulis receſſiſſe, ita vero vixiſſe, vt ne locus quidem ſuſpicioni datus ſit, principiorum et axiomatum deteſtabilium virus eum clanculum aluiſſe. Concedemus haec viris doctis et amicorum eius fidei tantum tribuemus, vt hos eum characteres externos retuliſſe ſatis certe dici queat. Nos autem, qui ex ſcriptis eum tantum nouimus, eo tutius iudicari poſſe ex hoc indice perſuaſiſſimi ſumus, quo luculentius ſcriptorum indoles inclinationes animi latentes prodere ſolet. Haec autem intuentibus, niſi nos omnis fallit attentio, manifeſtum eſt, in id omnes contuliſſe virum acutiſſimum ingenii atque eruditionis vires, vt omnia incertitudine repleret, et certiſſima humani intellectus fundamenta, non corraſis, vt Sceptici alii ſolent, miſeris ratiunculis et leuis notae ſophiſmatibus, ſed ratiociniis vim ingenii ſummam prodentibus conuelleret, et ſic Pyrrhoniſmum ſummo, quod illi conciliari poteſt, robore ſuffultum in aciem produceret, vt cuncta, quae ipſi diſplicebant, euerteret. Quae ferri minore dolore poſſent, ſi intra humanarum rerum limites ſubſtitiſſent; aſt tantum virum in id omnia Scepticiſmi tela conuertiſſe, et in eo ingenioſiſſimum fuiſſe, vt inſuperabiles nodos contra diuinas veritates necteret, eaque dubiorum retia tenderet, quae non niſi cautiſſimi et exercitatiſſimi euadunt, animis vero ad peruerſas inclinationes firmandas, excuſandas augendas pronis arma ſubminiſtraſſe, quibus aggredi pietatis moenia impietas ſolet, id non ſatis deplorari poſſe exiſtimamus. Et fatemur quidem, vt aequo iudicio in hiſtoria Baylii verſemur, nimios eſſe, qui inter atheos Baylium referunt [q], id quod praeter Iurieum, Clericum, Iaquelotium aliosque, qui inimicis ſignis in Baylium inſurrexerunt, peculiari diſſertatione ſibi demonſtrandum ſumſit PETRVS POIRETVS [r], cauſſatus, dicis gratia tantum Baylium Spinozae impietatem refutaſſe, et magis confirmauiſſe, quam deſtruxiſſe; myſteria religionis Chriſtianae autem pernicioſo Scepticiſmo prorſus eneruaſſe. Quamquam enim hoc negari non poteſt, falſo tamen illud Baylio imputatur, qui et faſſus eſt amicis, et haud vno loco Dictionarii [s] prodidit, ſe nullatenus de hoc primo omnium axiomate dubitare: eſſe Deum. Neque ea, quae contra Spinozam diſputauit, ita comparata ſunt, vt ſimulatam pugnam referant, ſed ſatis fortiter tela Spinoziſtica retundunt, licet cum principiis Poiretianis toto coelo diuerſis non conſpirent. Verum valde dubitamus, an certam dogmatum Chriſtianorum fidem Baylius habuerit, qui in pueritia lectis innumeris eriſticorum ſcriptorum diſceptationibus illud fluctuationis mare ingreſſus eſt, in quo pedem figere non poſſet. Sane ſine hac animi incertitudine vix nobis perſuademus fieri potuiſſe, vt ad Romanenſium caſtra iterata vice tranſitum meditaretur, et maligno illo libello rebus afflictis eccleſiae, cuius publicam fidei profeſſionem ſequebatur,

q) Conf. BVDDEVS Theſ. de Atheiſmo c. 1. §. 24. p. 156. REIMM. Hiſt. atheiſm. Sect. III. c. 5. §. 28. p. 426. WEISMANN. Hiſt. eccl. T. II. p. 1352.

r) Loco ſupra citato.

s) Vid. Art. Maldonat. not. vlt. art. Zabarella not. F. conf. Memoires literaires de la grande Bretagne T. II. art. 5. p. 485. Bibl. Angloiſe T. VII. p. 477.

tur, acerbe illuderet. Nec diffitemur, quamuis atheiſmum ipſe non profeſſus ſit, frigidam tamen impiae genti ſuffudiſſe. Cuius, niſi fallimur, luculentum exemplum dedit, contendendo obiectiones Manichaeorum, licet a priori abſurdas eſſe conſtet, a poſteriori tamen, vt loqui amant, refutari haud poſſe. Maxime vero atro lapillo philoſophus Roterodamenſis notandus eſt, quod machinis Scepticis ipſa veritatis Chriſtianae propugnacula et adoranda myſteria, quibus nihil ſanctius et inuiolabilius homini Chriſtiano eſſe debet, adortus ſit, eaque dubia obiecerit, quae non ſatis confirmatis veritatem ſanctiſſimae religionis noſtrae in dubium vocare aptiſſima ſunt. Non id exemplis demonſtrabimus, cum in *Dictionario* multis ea locis occurrant [ſ], et ad hanc noſtram tractationem non pertineant, viri autem docti nefandam Baylii audaciam in apricum protulerint, et qui eleganter in hoc argumento verſatus eſt, celeberrimus PFAFFIVS [ſſ] cuncta mira eruditione illuſtrauerit, ſuisque denudata praeſidiis euerterit. Id vero tangendum eſt, hanc potiſſimum excuſationem attuliſſe Baylium [t], non ſe myſteria reuelata euerſa cupere, quorum certa fides ex reuelantis auctoritate conſtet, ſed oſtendere tantum velle, incomprehenſibilia ea rationi eſſe, eiusque principiis et axiomatibus prorſus contraria, adeoque captiuandam rationem nimis anguſtam, incertam, ambiguam ſub obſequium fidei. Quod etſi definire nolumus, vtrum ſerio ſtatuerit Baylius, quod ſoli καρδιογνώστῃ notum eſt: certum tamen eſt, Baylium hac incertitudine, ea ipſa principia confellere aggreſſum fuiſſe, quibus omnis reuelationis et diuinae fidei certitudo nititur, vel ſaltem quibus aduerſus impiorum cohortes ea poteſt defendi. Deinde dolendum quoque haud parum eſt, tot obſcoenis narratiunculis, nefandos in lectorum, maxime iuuenum incautorum, animis igniculos et impuras flammas accendere aptis, dicteriis ſalſis et iucundis at modeſtiae Chriſtianae ſeueritatem ex mente eiicientibus et philoſophum Chriſti diſciplinam profitentem minime decentibus ſcripta ſua, et praecipue, quod in omnium manibus eſt, *Dictionarium* ſuum contaminaſſe. Legimus diligenter et ſine partis ſtudio, quae pro hac licentia ſcribendi excuſanda pingendaque magna eloquentiae contentione attulit Baylius, at fatemur, Baylium nos acutum videntem deſideraſſe, et vix fidem habuiſſe oculis noſtris, virum tanti acuminis tam friuolas ratiunculas, et inanes aranearum telas ad hanc nuditatem ſuam tegendam adhibuiſſe, quae vel a mediocriter moralis ſapientiae perito detegi poſſunt. Quis enim in tam accuratae eruditionis viro ferat, deteſtabilem diligentiam veterum et recentiorum laſciuiam et petulantiam colligendi, et verbis mellitis ac iucundiſſimis incautis lectoribus propinandi, exemplis veterum nouorumque ſciptorum incaute in ea parte verſatorum excuſari? quaſi neſciuiſſet Baylius, qua erat perſpicacia, verborum

ſ) Vnum art. Pyrrh. legenti res erit manifeſta.

ſſ) Tribus diſſertationibus Anti-Baelianis.

t) In Illuſtrationibus, vbi pec. capite de obiecto ſibi Pyrrhoniſmo agit.

borum obſcoenitatem nihil ad veritatem conferre, eamque nudam quoque eſſe caſtiſſimam. Quae omnia ſatis probant, caruiſſe virum eruditiſſimum vera Numinis reuerentia, ſine qua friget animus incontinens, et ad erraticos ignes diuertitur. Ceterum facile credimus amicis eius fidem nobis facientibus caſte et continenter eum, licet coelibem, vixiſſe, nec illubenter in eam ſententiam concedimus, fabulam ſapere ſatis popularem, quod nonnemo tradidit [u], inimicitiae inter Baylium et Iurieum tot annis flagrantis flammas ignes Baylianos thoro theologi moleſtos accendiſſe. Aſt ſi continenter vixit, quo quaeſo ſcopo a modeſtia ſcriptoris Chriſtiani homo ſi non Chriſtianus, certe philoſophus, isque magnae exiſtimationis diſcedere maluit?

Scepticiſmus Baylii.

§. XVIII. Ex dictis ſole meridiano clarius patere exiſtimamus, iure ſuo Petrum Baylium inter Scepticos recentiores relatum, et ſummum in hac philoſophorum cohorte locum illi tributum eſſe. Id enim in ipſa iam adoleſcentia egiſſe, huius ſemina ex horreis Michaëlis Montani accepiſſe, iis fluctibus iactatum ad alienos coetus defeciſſe, has partes iuuenem velut optimas commendaſſe, ad hanc metam viri omni iudicii robore inſtructi ſtudium collineaſſe, et hanc Venerem illi innumera dubia ſuggeſſiſſe larga manu vbique diſperſa, in antecedentibus dignis fide teſtimoniis docuimus. Et id tota diſputandi et in innumeros anfractus lectores ſeducendi conſuetudo et ratio, quae vbique in ſcriptis eius elucet, comprobat. Non alio teſtimonio opus eſt, quam ipſius Baylii, qui haud vno loco omnem philoſophiam et rationis vſum condemnat. Scribit enim [v]: „Nemo eſt, „qui dum ratione vtitur, peculiari Dei auxilio et contactu non opus ha„beat: ſine eo enim illa ſeductrix magis, quam dux eſt, compararique „philoſophia poteſt cum medicaminibus corroſiuis, quae vbi vulneris pu„tredinem conſumſerunt, ſanam quoque carnem arrodunt, et ad oſſa vs„que depaſcunt. Nam refutat philoſophia quidem errores, verum niſi „hic pedem figamus, ipſas veritates aggreditur, et ſi illi obtemperatur, „vt genio indulgere poſſit ſuo, ita in praeceps abripitur, vt, quo loco ſit „ipſa neſciat, et quibus fidem habere poſſit, non inueniat. Id quod im„becillitati intellectus humani tribuendum eſt, et viribus iactatis vaniſſi„me at male adhibitis. Bonum autem, vel potius prouidentiae diuinae „decretis ſapientiſſimis tribuendum, quod pauci homines in has ſyrtes „incidere, (nempe ob defectum iudicii et ignorantiam) valeant“. Quibus an atrocior in philoſophiam iniuria excogitari et impudentior pro Scepticiſmo apologia ſcribi poſſit, dubii haeremus. Et ſimilia quidem paſſim ſuggerit, ac ne leui ſuſpicione ea dixiſſe videatur, ipſe exemplum praeeundo, rationem vbi poteſt rationi opponit, et in eos lectorem labyrinthos deducit, ex quibus ne filo quidem Ariadneo eluctare plerisque licet. Nempe Penelopes telis ſimilem rationem putat tela ea noctu ſoluentis,

u) Vid. not. (ff). v) Dict. art. Acoſta, not. F.

uentis, quae texere interdiu coeperat, et erroneos ignes ſuggerere ſtatuit, quibus ſeducitur incautum genus mortalium. Probe vidit Baylius, deteſtabilem hunc eſſe Pyrrhoniſmi vultum et deformitatem ſuam nimis prodere. Vt itaque eum pingeret, alio duce opus eſſe ſtatuit, nempe reuelationis lumine, et hac ratione magnifice iactat, quam vtilitatem ex Scepticiſmo religio capiat. Nec is ſolus eſt, qui ita praecipit, ſimilia enim Vayerium et Huetium monuiſſe ſupra dictum eſt. Aſt quod hi eccleſiae ſuae auctoritati velificantes dixere, eodem ſcopo ſcripſiſſe Baylium nemo facile crediderit, qui hominum fidem et auctoritatem toties in religionis negotio deriſit. Vtrum vero oraculorum ſacrorum definitionibus ſine contradictione, et non obſtantibus rationis et philoſophiae obiectionibus acquieſcendum, et coeco obſequio parendum eſſe ex animo ſtatuerit, prudenti lectori, quibus machinis in incertos ſenſus ſacrarum paginarum effata haud raro detorqueat, conſideranti expendendum relinquimus. Certe valde ſuſpectum facit Baylium, ſi verum eſt, quod Cel. Pfaffio [w] narrauit Baſnagius, inter defuncti ſchedas repertas eſſe obiectiones conſignatas contra diuinam prouidentiam. Sed ponamus, hunc rationis humiliandae ſcopum intendiſſe Baylium, an ferendum in viro philoſophiae praeceptis accurate imbuto, ipſa formalia rationis principia, ſine quibus nihil vel diuini vel humani cognoſci poteſt, lubricis dubiis euerti? et annon periculi plena alea eſt, a tanti ingenii et acuminis viro, qui in arte dubitandi parem non habuit, ipſi rationi apertum bellum indici? Quae omnia vno faſce collectae vbi comprehendimus et accurate meditatione expendimus, lubentes fidem damus, S. Reu. Pfaffii narrationi, Baylium de Scepticiſmo ſuo ipſum incertum fuiſſe, ratum, nimis multa ſe ſcire, quam vt illi nomen dare totus poſſit, et nimis pauca ſcire, vt ex his fluctibus poſſit emergere. Itaque recte feciſſe cenſendi ſunt viri docti, qui Pyrrhoniſmi eum accuſarunt, laudandaque diligentia celeberrimi Crovsazii, qui ad hunc Baylii Scepticiſmum euertendum eruditionis et iudicii, quo pollet, vires adhibuit [x]. Nec illi fruſtra egiſſe, ſed cauſſae optimae egregie inſeruiuiſſe cenſendi ſunt, qui ſubdola tela viri cetera eruditiſſimi accurata reſponſione etiam poſt mortem retuderunt: Inter quos eminet illuſtris Leibnizivs, qui in celebratiſſimo *Theodiceae* opere obiectionibus Baylii ex Manichaeorum ſchola petitis noua hypotheſi vſus reſpondit. Quod pari ratione fecerunt Perogierius, Gaudinus, Iacobus Saurinus, Durandus, Blackmorius, Naudaeus, Clarkius, Hauteuillaeus, Buddeus, Pfaffius, Bulfingerus, alii. Et haec quidem Baylianae philoſophiae facies eſt, hic foetus viri inter maxima aetatis noſtrae ornamenta et portenta ingeniorum numerati. Cuius imagini, parum feliciter effictae hoc ſubiecit elogium Cl. Moneta:

Baylius hic ille eſt, cuius dum ſcripta vigebunt,
Lis erit, oblectent erudiantue magis?

 §. XIX.

w) Diſſ. Antibaeliana I. p. 5. x) In Examine Pyrrhoniſmi, Gallica lingua edito.

Obſeruationes criticae de Scepticiſmo recentiorum.

§. XIX. Quid de hac Scepticorum ſchola ſentiendum ſit, qua indole gaudeat, quibus ſe characteribus prodat, quibus ex cauſſis exorta ſit, vnde incrementa deſumſerit, quem euentum ſortita ſit, quibus incommodis philoſophiam preſſerit, et quae alia quamplurima ſunt, quae de Scepticiſmo tractantibus occurrere ſolent, ſi accurate perſequi vellemus, magna nobis ampliſſimae diſſertationis ſuccreſceret materia, nec inutilis nec iniucunda, et quae obſeruationibus haud contemnendis poſſet illuſtrari. Verum haec quamuis vtiliſſima a ſcopo et inſtituto noſtro remota ſunt, et ad artis rationalis praecepta, quae hoſtibus rationis opponuntur, pertinent, a viris doctis autem, ad quos ſupra ex parte prouocauimus, accurate ita tradita ſunt, vt hic intellectus humani morbus ſatis dignoſci poſſit. Nobis intra limites hiſtoriae ſubſiſtentibus ſufficiat, paucas quasdam more noſtro obſeruationes ad formandum rectum de hoc philoſophandi genere, iudicium adducere, quae ex ipſa horum philoſophorum hiſtoria nobis enatae ſunt, ea vero conſulere ſimul iubemus, quae initio huius capitis, de Scepticiſmo eiusque variis generibus diximus. Et quidem

I. Varias Scepticorum claſſes eſſe, ſupra iam obſeruauimus, et ex enarratione Scepticiſmi recentioris eſt manifeſtiſſimum. Vt taceamus enim, non exiguum eſſe diſcrimen ratione diſciplinarum philoſophicarum, quibus dubitandi artem inducit humani ingenii peruerſitas, vt ſupra ſatis luculenter demonſtratum: ipſe potiſſimum ſcopus Scepticorum, cauſſaque, quae commouit viros doctos, vt ad hoc dubitationis et incertitudinis aſylum confugerent, diuerſiſſimos nobis Pyrrhoniſmi vultus confinxit: quae res, operae pretium eſt, vt paulo accuratius explicetur. Nempe fuere inter viros eruditos nonnulli, nec mente adeo mala corrupti, nec prauis animi praeiudiciis in praeceps ita acti, vt in perniciem rationis, et ſimul omnis honeſtatis, pietatis et religionis coniurarent: at qui vel tantas intellectus vires non poſſidebant, quibus hoſtium religionis arma retundere poſſent, vel experti nouerant, illud eccleſiae, cuius decretis affixi detinebantur, patrocinium, artis ratiocinandi vel philoſophiae auxilio acquiri non poſſe, quod extra teli iactum illas partes poneret, et victoriam promitteret indubitatam. Viam itaque certiſſimam et breuiſſimam eſſe rati ſunt, ſi confirmata et aſſumta rationis humanae infirmitate, et innumeris eius dubiis, atque fluctuantis opinionis ambagibus productis in medium et, quantum poſſent, exaggeratis, totam aduerſariorum pharetram confringerent, et ſpicula formidoloſorum iſtorum telorum deiicerent. Nempe ſibi perſuadebant, fore, vt qui rationibus ante fortiſſimis pugnauiſſent, et opiniones ſuas erroneas roborauiſſent, ita non haberent, ex quo arma contra dogmata eccleſiae deſumerent. Coactum enim iri, ab oppugnatione terrae alienae ad defendenda propria latifundia recurrere, et eccleſiae propugnatores liberos dimittere. Nec hoc vnum emolumentum eſſe putabant, ſed credebant quoque, demonſtrata humanae rationis incertitudine et intellectus imbecillitate, conuictum iri diſſentientes aduerſarios, alium iudicem,

aliud-

aliudque certitudinis fundamentum neceſſarium eſſe, nempe reuelationis fidem; et, cum ea nullo intellectus humani criterio poſſit dignoſci, audiendam eſſe eccleſiae vocem, et obſequium illi ſine examine praemiſſo eſſe praeſtandum, adeoque ad amplectenda eius decreta animum aduertendum, illum autem iudicem agnoſcendum, qui eccleſiae nomine definiendi ſibi ius arrogauerit. Diu eſt, ex quo iam hanc Scepticiſmi viam ingreſſi ſunt, theologi nonnulli Romanae eccleſiae addictiſſimi. Certe hanc potiſſimum rationem ad vertendum Sexti Empirici opus *aduerſus mathematicos* ſe commouiſſe iactat Gentianvs Hervetvs, in *Dedicatione ad Carolum cardinalem Lotharingum* ſcribens: „Mihi „perſuaſum, hunc vel maxime ex eo fructum eſſe capiendum, quod cum „aperte oſtendat, nullam eſſe apud homines adeo recte conſtitutam „diſciplinam, quae non labefactari, nullam adeo certam ſcientiam, „quae conſtare poſſit, ſi rationum et argumentorum oppugnetur ma„chinis, futurum ſit, vt humanas leuiter praeteruecti ſcientias, „quae inflant, non aedificant, nos ad Chriſtianorum propriam con„feramus diſciplinam ac ſcientiam, nempe vt fidem habentes a Chri„ſto nobis factae reuelationi, et promiſſorum bonorum ſpe innitentes, „Deique praeceptis parentes charitatem ſemper teneamus et amplexemur". Et vt recte id intelligatur, et non ad gentiles modo philoſophos, quorum „errores diu deſierunt vigere vtile eſſe credatur, addit: „Hoc cum ad „gentiles et externos philoſophos confutandos nobis ſit adiumenti pluri„mum adlaturum, non paruam quoque ſuppeditabit copiam argumento„rum aduerſus noſtri temporis haereticos, qui, quae ſunt ſupra naturam „naturalibus metientes rationibus, quae ſola fide percipi et apprehendi „poſſunt, non intelligunt, quia non credunt. Nam cum quae ſunt mere „naturalia, adeo ſint ad percipiendum difficilia, vt quaecunque de iis di„xeris aut cogitaris, facile euertantur: quid mirum, ſi quae ſunt ſuperna„turalia ingenii humani captum ſuperant? Hoc certe, ſi nihil aliud Calui„niſtis noſtris deberet perſuadere, vt ſimplici verbo Dei credentes, quo„modo quod ab eo dicitur, fieri poſſit, Capharnaitarum inſtar minime „inueſtigarent. Quod ſi facerent, non ſe praecipites darent, in tantum „impietatis barathrum, vt cum ipſo Chriſto temere pugnarent, dum eius „verbis ſuam derogant dignitatem et efficaciam". Ex quibus Herueti, ardenti zelo aliis quoque ſcriptis contra haereticos inſurgentis, verbis clariſſimum eſt, haud leuem auxilii ſpem harum partium προμάχȣς contra haereticos poſuiſſe in Scepticiſmo diligenter adhibito et confirmato. Idem recentiori aetate factum, ſed maiori artificio, ne inuiſum Scepticiſmi nomen offenderet. Nempe cum de nouis artibus reuocandi haereticos ſuperiori ſeculo maxime inter Gallos et Germanos eſſet actum, inter alias quoque methodos, (qua voce nouum pugnae genus inſignire placuit) ea quoque nonnullis viris doctis ex coetu Romanenſium valde commendata eſt, quae oſtendere conatur, impoſſibilem eſſe viam examinis, et vnam

auctoritatis ſemitam in eligenda inter Chriſtianos diſſentientes ſententia ſequendam eſſe. Qua de re quae a Nicolio et Pelliſſonio, quibus nemo acutius contra Proteſtantes in aciem proceſſit, diſputata ſint Claudio et Iurieo illis acriter ſe opponentibus, in annalibus eccleſiaſticis enarrari ſolet [y]. Cum autem non modo veriſimilitudine careat, ſed ipſam rationem hominis offendat iſta aſſertio, quae oculorum vſum mortalibus eripit, omnino pingenda, ornanda, confirmanda erat: nec aliud auxilium ſupererat, niſi Scepticiſmus; quo in philoſophiae adyta admiſſo, prona conſequentia fluere videbant aſtuti thraſones, ereptis armis nuda pectora obuertere debere hoſtes, vt vno auctoritatis eccleſiae telo iugularentur. Id quod tantum abeſt, vt celauerit Pelliſſonius, vt potius poſtquam ipſe abiecta ratione eiusque ſententia ad eccleſiac auctoritatem transfugiſſet, contenderet, aduerſarios Romanae eccleſiae aut Scepticiſmum vniuerſalem admittere debere, aut traditioni atque, quae ea nititur, auctoritati eccleſiae collum ſubmittere. Et hunc quoque ſcopum fuiſſe Vayerii et imprimis Huetii, ſupra adeo luculentis rationibus demonſtratum eſt, vt dicta repetere et nouis rationibus confirmare non ſit opus. Has autem voces imitatus eſt nuperus *Hiſtoriae Criticae Philoſophiae* auctor, declamatorio dicendi genere more ſuo, ſuperficiariam de Pyrrhoniſmo veteri tractationem hoc quaſi „epiphonemate obſignans [z]: „Ars haec dubitandi maxime ingenua et ſincera confeſſio eſt, imbecillitatis intellectus noſtri, et profundae, cui toti immerſi ſumus ignorantiae. Et quid quaeſo vtilius efficaciusque ad ingenerandam nobis erga noſtrae mentis lumina diffidentiam? Quid aptius nobis ad religionis partes amplectendas commouendis? Illa enim ſola non „decipit, et fallere quoque poteſt neminem". Quae quo ſcopo ab auctore dicta ſint, nemo non intelligit.

II. Vt autem nihil eſt inter homines, quod non ad diuerſos et ſaepe ad contrarios vſus adhibere poteſt humani ingenii audacia: ita cum Scepticiſmo quoque factum; aliud enim hominum genus extitit, quod cum pati non poſſet, luxurianti et ad peſſima quaeuis degeneranti animo frena a Chriſtianae legis ſeueritate iniici, et a reuelata religione in ordinem cogi; occaſione myſteriorum rationis anguſtias ſuperantium ad Scepticiſmum confugit, vt his machinis religionis reuelatae moenia deiiceret. Ita enim ſatis commode et tuto impietati velificare licebat. Quae cum aperto Marte ſacris religionis reuelatae myſteriis bellum indicere non auderet, eo quod legum metus obſtaret: per latus confodiendam eſſe religionem ſtatuebat, et aptiſſimum ei pugnae generi telum in Scepticiſmo inueniebat. Eo enim adhibito non opus erat, veneranda doctrinae capita punienda audacia arrodere, ſed ſufficiebat ea contra illa dubia afferre, hancque incertitudinis

y) Recte vero obſeruatum P. Baylio Dict. T. III. art. Nicolée not. C. p. 502. viam auctoritatis non eſſe remedium contra Scepticiſmum, ſed eius parentem, cum longe maioribus dubiis ſit expoſita quam via examinis. conf. Bibl. vniuerſ. T. IX. p. 105. La Placette de Scepticiſmo eccleſiae Romanae.

z) T. II. p. 368. conf. p. 400 ſeq.

dinis arenam ingredi, qua euinci poſſet, nihil eſſe in ratione, eiusque principiis, quod non reuelationis aſſertiones euerteret omnemque myſteriorum rationem eneruaret. Aſt vt non obſtante maximo, quod ex hac aggreſſione religioni metuendum eſt, periculo ſine metu in inſidiis laterent, induendus erat Scepticiſmus colore pio; ideo profeſſi ſunt vaferrimi homines, prorſus ineptam eſſe rationem, quaeque ex recto eius vſu enaſcitur philoſophiam ad agnoſcendas iſtas veritates, vbique eam coecutire, nec habere, vnde certa eſſe de diuinis iſtis veritatibus poſſit. Obſequium itaque fidei ſine rationis vſu praeſtandum eſſe, et eam triumphos agere debere captiua ducta ſubiugataque intellectus humani iudicandi acie. Nihil ita cauſſae ſuae nocuit gens impia, licet incautis perſuaderet, maxime ipſos pro cauſſa et gloria DEI et religionis pugnare. Probe enim videbant, plurimum victoriae iam ſe adeptos eſſe, ſi euiciſſent, eſſe in dogmatibus Chriſtianae religionis *ἀσύςατα*, nulla rationis ope ſananda, et deſtitui hominem criteriis illis, quibus veritas reuelationis dignoſci debet. Nam hac ratione facile erat, de his ſemel perſuaſos eo adducere, vt credant, omnem plane reuelationem eſſe velut falſam et apertis abſurditatibus refertam reiiciendam. Non legiſſe oportet eum Collini, Tolandi, et ſimilium nugas, qui ignorat, has inſidias Scepticiſmum religioni ſtruxiſſe *. Et huic quoque, ſi pleroſque audis, claſſi Scepticorum adnumerandus eſt Petrus Baylius.

III. Caue vero credas, Lector, vel pietatem Scepticiſmum dictitaſſe, et reuerentiam reuelationi debitam, vel animi modeſtiam eum praecepiſſe. Ab hac enim meta tota iſta hominum improborum natio aberrat longiſſime, quae ita iudicandi aciem, rationis excellentiſſimum vſum, praeiudiciorum agnitionem et inſpectionem, et vt verbo abſoluamus, maximam intellectus vim et perfectionem ſe poſſidere ſolam autumat, vt ſibi vni fortitudinis gloriam in debellandis vulgi opinionibus vindicet, alios reuelationi pretium, quod par eſt, tribuentes, inter vulgaria et exilia ingenia referat. Sed loquendum ita erat, ne in leges publicas, quae a contemtu ſanctiſſimam religionem vindicant, peccaſſe viderentur, haberent autem, quibus a ſeuera iſta, quae immoderatis praui animi affectibus exſtirpandis tota deſtinata eſt, doctrina liberarentur. Nam abiecto hunc in modum religionis iugo, quod in ſinu deridebant, velut ineptum, contradictionibus et vulgi praeiudiciis refertum, et a magnis huiusmodi viris non ferendum; rationis quoque et conſcientiae ſtimulis velut incertis et nullo vero fundamento nixis, eiectis et eiuratis facile erat, ſine labore, angore metuue corrupti animi per innumera deuia ad cupiditates ineptas malasque graſſantis inclinationem ſequi, et ita contra religionem, contra conſcientiam, et ipſam honeſtatem ambitioſum et ignauum munire animum. Quo fructu Scepticiſmi nihil poteſt eſſe peſtilentius.

IV. Non

*) Conf. DE CROVSAZ de la liberté de penſer p. 68.

IV. Non tamen omnes, qui Scepticiſmo noſtra aetate adhaeſerunt, tam venenatos huius mali fontes fouiſſe, vt credamus, aequitas poſtulat. Nempe inuenti ſunt quidam, qui cum voluntate ſatis recta inſtigarentur, intellectus tamen vires illi pares et ſufficientes nacti haud ſunt. Cum enim vel natura hebetiores in ſoluendis difficultatibus, quae in inquirenda veritate occurrunt, eſſent, vel neglecta animi cultura matura ſobriam ratiocinandi artem non recte didiciſſent, nec noſſent vera a falſis, certa ab incertis et veroſimilia iuxta gradus fidei diſcernere, ſicque cognitioni humani intellectus modum ponere, non potuere non fieri tandem incertiſſimi, quo pacto omnino in huiusmodi conflictibus cum Pyrrhoniſmo ipſis erat ſuccumbendum dandaeque manus victae. Et hac quidem ratione Scepticiſmum de Huetio primo triumphaſſe, ſupra obſeruauimus.

V. Alii rationis quidem acerrime iudicantis viribus deſtituti haud fuere, aſt ambitio animi ſuis dotibus ſe efferentis effecit, vt, cum plurimum illi ingenii excellentiae tribuerent, vbicunque poſſent, excogitatis innumeris dubiis et ratiociniis veritatibus euidentiſſimis obiectis demonſtrare cuperent, quanta ingenii vi pollerent, et ſupra alios eminerent. Quod vbi ſemel iterumque factum erat, et plauſum imperitorum laudesque acuminis inſoliti comparauerat, ita honoris cupidos inflammauit, vt in hac potiſſimum arte ſe exercerent: quam, cum ingenium ſupra modo felix nacti mire didiciſſent, vſu et exercitatione quotidiana euenit, vt conſuetudo haec in naturam tranſiret, et ſemper occurreret intellectui ad nectendas et excogitandas difficultates aſſueto, de quo dubitaret. Quam Scepticiſmi Bayliani praecipuam cauſſam fuiſſe, etiam illi forte fatebuntur, qui omnium mitiſſime de celeberrimo viro iudicant.

VI. Fuit quoque vnus et alter, qui, cum ſatis vti iudicio recto non noſſet, audiſſetque a ſummis viris veteribus pariter atque recentioribus ἐποχὴν commendatam, humanae mentis imbecillitatem deploratam, modeſtiam ſentiendi ſummis laudibus elatam eſſe, videretque porro, quantis difficultatibus in inquirenda veritate ſaepiſſime humanus ſepiatur animus: ſtuperet autem tot virorum ſummorum lapſus et ἀβλεψίαν, ipſe denique viam in multis tentatam fruſtra eſſet expertus, ad Scepticiſmum declinauit, ratus eum a viris iſtis ſummis non ſine ratione fuiſſe commendatam. In quo boni iſti viri vehementer decepti ſunt. Qui ſi iſta monita, et quae obſeruauerunt humanae imbecillitatis exempla ſe excitare paſſi fuiſſent, vt ſeruata mentis modeſtia intra certos limites intellectus conſiſteret, nec quae certo tantum gradu cognoſci poſſunt, ad ſummam euidentiam exigerentur: ſi ad prouidum cautumque examen rationum iſta tranſtuliſſent, ſi certa ab incertis et veriſimilibus diſtinguere didiciſſent, ſi ad abiicienda praeiudicia iſta imbecillitatis humanae agnitione fuiſſent vſi, ſi diſſentientes tolerare

inde

inde voluiſſent, et ſi tandem calcar animo addidiſſent, ad ea inquirenda et exploranda, quae dubia, et incerta videntur, maximum ex hoc morbo intellectus vſum et emolumentum habuiſſent, nec in Scepticiſmo perſtitiſſent, ſed eum ſcientiae et veritatis parentem habuiſſent. Dubitationem enim et ἐποχὴν σοφὸν φάρμακον philoſophantibus eſſe nemo prudens negauerit.

VII. Ex his vero ſtrictim enarratis, iudicium haud difficulter Lector ferre poteſt, vtrum Scepticiſmo recentiores philoſophi, philoſophiam vlla ratione adiuuerint? Id quod magnificis quidem verbis iactant Pyrrhoniae iſtius ſapientiae ſectatores, immo vnam hanc philoſophiam veram eſſe, mira oſtentatione exclamant: re ipſa autem examinata, contrarium pronuntiandum eſſe, certo certius videbitur. Omnis enim Scepticiſmus, quaecunque eum cauſſa genuerit, hunc ſibi finem proponit, vt rationis vſum deſtruat, cognitionis omnis principia inter ſe committat, criteria veritatis, ſine quibus nulla datur vel diuinarum vel humanarum rerum notitia, tollantur, et ita iuris diuini et humani regulae atque fundamenta vel omnia, vel quaedam tamen, et quidem praeſtantiora, concutiantur, euertanturque. Quibus ſi adiicias, et intellectum ſuis viribus atque robore deſtitutum inſignem in Scepticiſmo morbum prodere, et voluntatem male affectam plerumque ancipitis mali cauſſam eſſe, nobis non monentibus Lector intelliget, non modo nihil ad iuuandam philoſophiam Scepticiſmum recentiori aetate contuliſſe, ſed ne nomine quidem philoſophiae, quae contrariam potius ſcientiam veri et boni innuit, eſſe dignum. Quod non partis ſtudio nos, ſed dictante veritate dicere, mali Scepticorum mores, dictatoria ambitio, tantum non omnes inter vulgi feces referens, riſus amarus et cauillatio eorum, quae aliis ſacro ſancta ſunt et fide digniſſima, exemplum auctoritatis ineptiſſimum, et quae alia ſe voluntatis vitia prodere ſolent, luculenter euincunt. Cui hominum generi ſua quidem felicitas non inuidenda eſt, ex orbe autem philoſophico in intermundia Epicuri ablegandi ſunt, vt ſuo genio ſine philoſophantium detrimento, ſine cura et labore ibi queant indulgere.

* *

CAPVT II.

DE PHILOSOPHIS MOSAICIS ET CHRISTIANIS.

§. I.

Philoſophia Moſaica et Chriſtiana quomodo enata?

Non Scyllam modo eſſe philoſophantibus, quae incautos perdat, ſed Charybdin quoque, in quam deuiantes incidere queant, niſi accurate medium teneant, viamque tutam ſequantur, ſecta haec comprobat. Recte illa vidit, erroribus illaqueari illos, qui ſectariam Graecorum philoſophiam ſequuntur, cum nulla ſecta ab errore immunis ſit, et regiam ad veritatem viam ſine labyrintho pandat, nec ignorauit ſtultitiam magis, quam ſapientiam promittere Scepticiſmum, oculosque humanae menti eruere. Haec vitanda eſſe, nec ad hoc ſaxum offendendum philoſophantibus, aequiſſima ſententia ſtatuit. Quae ſi abiecto iugo ſectario, proprias intellectus vires adhibuiſſet, veritatis ſtudium ſuo Marte coluiſſet et ſelectis ex omni philoſophantium circulo illis, quae probari et admitti poſſunt, iter nouum ad cognoſcendas rerum omnium cauſſas et euentus ſuſcepiſſet, certa vero ab incertis, et veriſimilia iuxta euidentiae gradus diſtinxiſſet, modumque intellectui humano poſuiſſet, recta ſane via ad philoſophiae verae portum perueniſſet. Verum in alterum extremum prolapſa, cum nec ſectarios nec Scepticos rectum tenere curſum obſeruauiſſet, iudicaret autem vitium in rationis humanae impotentia haerere, et non ſatis eam ſufficere ad eruendam veritatem, ad reuelationem recurrit, et ex ſacris, quae ad ſalutem animi conſequendam Deus humano generi patefecit, oraculis deſumenda eſſe illa principia credidit, quibus certius ſcientiae naturalis et moralis aedificium inaedificari poſſit. Qua ratione dum intellectum ſuo lumine gaudere non ſinit, duo cognitionis principia, ab vno quidem auctore profecta, at ſuis tamen limitibus diſtincta, et diuerſis finibus deſtinata confundit. Duplici vero modo hunc curſum tenuere hi philoſophi. Quidam literam ſcripturae ſequentes, quae de coſmogonia rebusque naturalibus ſacri ſcriptores tetigerunt magis, quam enarrarunt, ad conſtruendam nouam phyſicam ſacram adhibuerunt, et decalogi praecepta moralis doctrinae compendium eſſe differunt: qui cum vel Moſen auctorem ſibi delegiſſent, quem omnem ſapientiam, etiam humanam ſummo gradu aſſecutum eſſe contendebant, vel vniuerſum Chriſtianae doctrinae complexum conſiderandum eſſe ſtatuerent, Moſaici et Chriſtiani philoſophi inde dicti ſunt. Alii depreſſa intellectus luce connata, lumen aliud et diuinum longe maius et perfectius ex coeleſti reuelatione fundamentum eſſe debere philoſophiae clamarunt, adeoque neglecta ſcriptu-

ſcripturae litera, mediante allegoriae machina, internum aliquod lumen a Deo inſpiratum et humanis mentibus infuſum, dictis oraculorum diuinorum adaptantes, in hoc fundo excitandum eſſe philoſophiae aedificium cenſuerunt: quae autem humana conferre poſſit ratio ex reſeratis ignis beneficio naturae adytis inſpectaque chemicae artis ope rerum indole et arcanis, deſumenda eſſe dixerunt. Quod genus philoſophorum cum reliquos omnes deſpiceret, theoſophicum ſe et dici paſſum eſt, et ipſum appellauit. Priorem hominum philoſophantium claſſem hoc capite conſiderabimus, poſteriorem in ſequenti contemplabimur.

§. II. Eſſe hoc philoſophiae genus non hodie natum, vel reſuſcitata demum literarum gloria excogitatum, ſed iam olim in has ſyrtes incidiſſe luxuriantium ingeniorum audaciam, ea quae de philoſophia Iudaeorum *Tomo ſecundo* diximus, quaeque de Chriſtianorum veterum philoſophia *Tomo tertio* attulimus, euidentiſſimis exemplis comprobant. Tota enim Cabbaliſtica Iudaeorum philoſophia Moſaicae titulum nomenque ſibi vindicauit, et ad illuſtrem gentis ſuae doctorem atque ducem ſuas nugas retulit, ea Moſi affingens, quae ex impuris gentilium ſomniorum lacunis apud Aegyptios hauſerat. Qua ratione praeter alios Philonem fuiſſe nugatum Moſenque nobis atque Moſaicam philoſophiam ex Platonica, vel potius ex Aegyptiaca philoſophia exſculpſiſſe, ſuo loco ita demonſtratum eſt, vt dubium ſupereſſe nullum poſſit. Nec alia ratio fuit philoſophiae Alexandrinae in eccleſiam admiſſae, et ſacris ciuitatis Chriſtianae dogmatibus attemperatae: ea enim Moſen ſibi aliosque ſummos Hebraeorum viros velut principes et auctores doctrinae ſuae vindicauit, et ad noſtra vsque tempora iſtam ambitionem continuauit, vnde, ſi, quis paulo latius huius capitis titulum extendere velit, non repugnabimus, ſi philoſophi Pythagoreo-Platonico-Cabbaliſtici, quos in *ſuperiori Libro* in ſcenam produximus huc referantur. Nobis tamen, vt diſtincte in recentiori philoſophiae hiſtoria verſemur, illi modo hoc loco conſiderandi veniunt, qui neglectis humanarum ſectarum praeceptis, vel ex reuelatione mediata, vel ex immediata et interna nouum ſibi philoſophiae genus exſculpſerunt atque fabricati ſunt.

Moſaicae ſectae antiquitas.

§. III. Diſtincte autem in hoc argumento verſandum eſt, ne in hunc cenſum referantur, qui ad eum non pertinent. Fuere enim quamplurimi, qui cum ſcriptura S. philoſophiam coniunxerunt, ſed alio longe fine, alio modo, et hac moderatione, vt diſtinctos tamen vtriusque luminis, rationis et reuelationis, limites ſeruarent. Quem in numerum omnes illi referendi ſunt, qui philoſophiam, qualem habere poterant, quaeque apud pleroſque ſectaria fuit, ſuis cancellis retentam, ſuisque finibus circumſcriptam ita ad doctrinam ſacram, quae in diuinis paginis traditur tranſtulerunt, vt oſtenderent, quem vſum philoſophia, vel in interpretanda ſcriptorum ſacrorum mente et explicandis verbis, vel in illuſtrandis, quae

Varia genera ſecundum ſcripturam S. philoſophantium.

ab iis propoſita ſunt, dogmatibus habere poſſit. Quod genus virorum doctorum interdum leuem quidem, at haud raro egregiam quoque operam diſciplinis ſacris praeſtitit. Huc itaque referendi ſunt, qui logicas ſacras, et theologicas ſcripſerunt, enumerati a praeſtantiſſimo FEVERLINO [a], inter quos poſt ALSTEDIVM [b], B. SAL. GLASSII [c] et PHILIPPI ZEISOLDI [d] diligentia eminet. Tum, qui ad explicandas res naturales, quae in vtriusque foederis voluminibus occurrunt, haud contemnendam eruditionem attulerunt. Quorum cum ſatis magnus numerus ſit, illi a nobis hoc loco enarrari omnes non poſſunt, contentis monuiſſe, plerisque in hoc argumento ſe probaſſe FRANCISCI VALESII diligentiam, cui *ſacram philoſophiam, ſiue de iis quae ſcripta ſunt phyſice in libris ſacris* debemus, de quo tamen celeberrimi huius philoſophi opere ſupra iam inter Peripateticos recentiores nonnulla diximus. Tacemus magni BOCHARTI [e], IO. HENRICI MAII [f], IO. HENRICI VRSINI [g] et ſimilium ea in re diligentiam: quos tamen non aequis modo paſſibus ſecutus eſt, ſed ſuo quoque modo ſuperauit celeberrimi viri IO. IACOBI SCHEVCHZERI eruditio, qui illuſtre ſplendidumque opus *Phyſicae ſacrae* condidit, et quicquid naturalis ſcientia recentiſſimorum philoſophorum obſeruationibus aucta, quicquid diſciplinae mathematicae arsque ſalutaris, quicquid experientia virorum ſummorum continet egregii ad illuſtrandos oraculorum ſacrorum ſenſus mira doctrina et felicitate transtulit. Qui cum indicem ſcriptorum, qui in hac arena deſudarunt ampliſſimo operi praefixerit, illis, qui plures ex hac claſſe ſcriptores noſſe cupiunt, omnino adeundus eſt [h]. Eandem virorum doctorum induſtriam metaphyſica Ariſtotelico-Scholaſtica experta eſt, maxime ex quo ſeculo XVII ea inter Proteſtantes in ſcholas theologorum iterum inuecta eſt et ſacra dogmata iſto habitu veſtita in ſcenam producta ſunt, quae tamen hoc loco enumerare nihil attinet [i], recenſita autem dabit, IO. FR. BVDDEVS [k], qui conſulendus. Simili inſtituto qui moralem doctrinam a philoſophis traditam ad ſacrarum literarum praecepta transtulerunt, haud pauci ſunt, infra ex parte nominandi. Quorum ſcopus et ſcribendi tractandique modus ex GEORGII GRABOVII *Ethica Chriſtiana*, IO. PIKERI *Aretologia Chriſtiana* ſimilibusque laboribus facile intelligi poteſt. Nec ciuilis doctrina hac in parte ad ſacras diſciplinas ſua conferre diſtulit. Huc enim eorum opera reſpexit, qui politicas biblicas ſcripſerunt, enumerati a celeberrimorum virorum BVRC. GOTTH. STRVVII et LVDOVICI MARTINI KAHLII diligentia [l], quibus merito ob illuſtre ſcriptoris nomen IA-

COBVM

a) In Progr. de Logicis paradigmaticis, theologicis, medicis.

b) Eius extat Logica theologica.

c) Adiecta eſt Logica S. ſed non abſoluta ab auctore et perfecta incomparabili philologiae ſacrae operi.

d) In Logica N. T.

e) In Hierozoico.

f) In Hiſtoria animalium in ſacro codice memoratorum.

g) In Arboreto Biblico.

h) Alios dabit BVDDEVS Iſagog. P. I. c. 4. p. 276. LE LONG. Bibl. S. T. II. art. 9. p. 1045.

i) Commendari ſolet ABR. CALOVII Metaphyſica diuina, inter eius opera philoſophica occurrens et FR. ALB. AEPINI Compendium metaphyſicae ad theologiam applicatae.

k) l. c. p. 256.

l) Biblioth. philoſ. c. 7. §. 7.

COBVM BENIGNVM BOSSVETVM [m] adiicimus [n]. Maxime vero illi in hunc cenſum referendi ſunt, qui theologiam naturalem cum reuelata coniungendo, eo reſpicere diligentiam ſuam iuſſerunt, vt quae in ſacris voluminibus inſtillatur Dei notitia ex naturae operibus illuſtretur, et quae in maximi momenti argumento harmonia inter rationis et reuelationis lumen ſit, acutis demonſtrationibus pateat. Cuius generis ſcriptores praeter BVDDEVM [o] fuſe enumerauit IO. ALB. FABRICIVS [p], qui videndus. Nec alius ſcopus fuit virorum doctiſſimorum, qui vel phyſicas diuinas ſcripſerunt, quales nobis dedere Clariſſimi viri RVDIGERVS et WVCHERERVS, vel rerum naturalium effectus et fines ad hunc ſcopum collineare demonſtrarunt, in quo argumento eminuit illuſtris CHRISTIANI WOLFII eruditio [q]. Hi, quos ſtrictim recenſuimus, omnes ad hanc noſtram tractationem non pertinent, eo quod philoſophiam ſuis circulis circumſcriptam relinquentes, eius modo vſum in illuſtrandis diuinioris doctrinae capitibus oſtendere ſunt aggreſſi. Fuit et aliud philoſophorum genus, quod ſi capitis huius inſcriptionem reſpicias, huc referri poſſe videtur: illi ſcilicet, qui vbi ſemel ſectae cuidam adhaeſiſſent, eiusque decreta pro vera philoſophia habuiſſent, oſtendere conati ſunt, conſentire ea cum ſcripturae diuinae placitis, inque illis manifeſta ſuae ſectae veſtigia deprehendi, nihilque eſſe in religione, quod non amice cum ſuis opinionibus conſpiret. Qua ratione nec Ariſtoteli, nec Carteſio, nec aliis apologia defuit [r]. Cum autem horum philoſophorum mens non fuerit, ex ſacris voluminibus nouam philoſophiam exſculpere, ſed id modo ſategerint, vt concordiam inter ſacros ſcriptores et ſuae ſectae conditores oſtenderent; eos magis commode, ordini conſulturi in ſequentibus explicabimus, vbi de Syncretiſmo philoſophico trademus. Et haec ordinis atque perſpicuitatis ratio quoque eſt, cur de theoſophis capite peculiari dicere conſtituerimus, quamuis hi quoque allegoricae explicationis auxilio ſacras literas ad comenda commendandaque ingenii ſui ſomnia, reuelationi internae adſcripta, et male inter ſe cohaerentia adhibuerint, et venerandum Moſis nomen haud raro ſuis nugis praefixerint, qua ratione ROBERTVM FLVDDVM ſiue a FLVCTIBVS *Philoſophiam Maſaicam* vulgaſſe in ſequenti capite ex inſtituto exponemus. Itaque illi modo reſtant, qui cum ex rationis humano intellectui connatae luce, veram de rebus naturalibus et moralibus ſententiam aſſequi poſſe deſperarent, ad ſacrorum oraculorum, et praecipue ad Moſis narrationem confugerunt, et praeeunte ſacrae reuelationis dictamine nouum philoſophiae ſyſtema condere ag-

m) Politique tirée de l'ecriture ſainte Bruxel. 1710. 8. et Germanice Argent. 1712. 8.

n) Similem Ariſtopolitiam Biblicam ex libris regum conſtructam et nondum editam reliquit GEORGIVS REMVS ICtus Norimbergenſis, de quo eius inſtituto, ſi placet, videnda diſſertatio epiſtolica a nobis ad B. Sig. Iac. Apinum ſcripta.

o) loc. cit. pag. 289.

p) In Syllabo ſcriptorum de V. R. C. c. 7. p. 287.

q) Vid. Catalogus ſcriptorum illuſtris viri, quem in Pinacotheca ſcriptorum noſtrae aetatis illuſtrium decade prima exhibuimus.

r) Exemplum dabit ZEISOLDI tr. de conſenſu Ariſtotelis cum Scr. S. et AMERPOELII Carteſius Moſaizans.

re aggreſſi ſunt. Horum autem, qui in hac palaeſtra ſe exercuerunt, et in hunc cenſum referri poſſunt, haud exiguus numerus eſt, quorum omnium recenſere nomina eo minus opus eſt, quo magis plerorumque in hac re obſcura ſunt et incerta merita, potiores autem viri docti enumerauerint, qui hanc eruditae hiſtoriae partem abſoluerunt, BVDDEVS[s], GENZKIVS[t], STRVVIVS[u], STOLLIVS[x], alii[y]. Nobis celeberrimos et non ſine eruditionis praeſidiis hoc pelagus tentantes in lucem produxiſſe pro inſtituti ratione ſufficit, inter quos omnes anteuertunt Io. Amos Comenius et Ioannes Bayerus.

Philoſophi qui hoc philoſophiae genus tentarunt.

Guil. Bigotius.

§. IV. Primus Chriſtianam huius generis philoſophiam dedit GVILELMVS BIGOTIVS, cuius ſupra iam facta eſt mentio, ſi fides P. BAYLIO[z], hunc eius librum laudanti: „Chriſtianae philoſophiae praeludium opus cum aliorum, tum hominis ſubſtantiam luculentis expromens rationibus Toloſae MDXCIV. 4. Adeo vero rari ſunt libri Bigotii, vt hunc librum ſaepius quaeſitum inuenire non potuerimus. Vtrum igitur, et quo nomine in hunc cenſum referendus ſit philoſophus ille, partes Ariſtotelicas ſtrenue ſecutus, non inſpecto libro, dicere non poſſumus. Cl. REIMMANNVS[a] autem inter primos, qui philoſophiam Moſaicam et Chriſtianam commenti ſunt LIBERTVM FROMONDVM refert, Haccurianum Eburonem, qui Antwerpiae ad S. Michaëlem, teſte AVB. MIRAEO[b], triennio philoſophiam docuit, totis vero XIV annis Louanii, dein regius ſacrarum literarum interpres Cornelio Ianſenio ad cathedram Ipreſem promoto, ſuffectus eſt, cuius ingenii amoenitatem doctrinamque politiſſimam, omnifariae lectionis copia ornatam libri cum critici et ad explanandas res veterum pertinentes, partim mathematici, et imprimis *Anti-Ariſtarchus ſiue de Orbe terrae immobili contra Phil. Landsbergium*[c], partim philoſophici, inter quos tractatus *de Anima* et *Quaeſtiones meteorologicae* eminent, comprobant[d]. Valde autem veremur, ne philoſophia Moſaica et Chriſtiana, quam ille meditatus eſſe dicitur, cum ſyncretiſtico ſtudio ſectariam, et imprimis Ariſtotelicam, philoſophiam cum ſacris dogmatibus conciliandi confundatur. Sed Caſparem Manzium quoque huc refert CHR. THOMASIVS[e], cuius tamen nihil, quod huc pertineat, vidimus. Maxime autem OTTO CASMANNVS huic claſſi aggregandus eſt, qui cum Lyceo Stadenſi diu praefuiſſet, anno MDCVII fatis functus eſt. Is enim magno ſtudio, et quamplurimis libris huius generis philoſophiam confirmare et orbi philoſophico obtrudere conatus eſt. Teſtamur libros eius, eum in

Libertus Fromondus.

Otto Caſmannus.

s) Hiſt. phil. c. 6. §. 6. p. 376 ſeq.
t) Hiſt. phil. p. 239 ſeqq.
u) Bibl. philoſoph. c. 5. §. 9.
x) Hiſt. Liter. P. II. c. 4. §. 29. p. 541.
y) STEPH. KAZAVERI Diſſertationes duas de philoſophia Chriſtiana, et de Scriptoribus philoſophiae Chriſtianae promiſſas vtrum viderit orbis eruditus ignoramus.

z) Dict. T. I. art. Bigot. not. D. p. 363.
a) Hiſt. Liter. Germ. P. III. p. 201.
b) De Script. Sec. XVI. c. 220. p. 311.
c) Conf. VOSSIVS de Script. mathem. c. 66. §. 7. p. 388.
d) Conf. VALER. ANDREAE Bibliotheca Belgica.
e) Introd. in phil. aulic. c. 2. §. 58. p. 66.

in finem editos: *Biographiam triplicem, naturalem, moralem et oeconomicam, indeque deductam ethicam et oeconomicam theoſophicam: pſychologiam: anthropologiam: ſyſtema doctrinae et vitae politicae: nucleum myſteriorum naturae: angelographiam, vranographiam et ſimiles.* Immo, cum a nonnullis hoc eius conſilium reprehenderetur, apologia dicta defendere agreſſus eſt, edita *modeſta aſſertione philoſophiae et Chriſtianae et verae aduerſus inſanos hoſtium eius et nonnullorum hierophantarum morſus et calumnias* [f]. Quamuis autem Caſmannus ab inſpectis philoſophiae Ariſtotelicae naeuis et ſophiſmatibus eſſet inſtigatus, ad condendum nouum philoſophiae genus, *quod in phyſicorum theorematum*, vt ipſe ſcribit, *conſideratione potius ſacrarum literarum decretis, ſicubi haberi poſſunt, quam paganorum philoſophorum antiquis etiam placitis ſtaret;* negaret etiam, de rebus phyſicis ſcripturae teſtimonia ad receptas Ariſtotelicae philoſophiae regulas eſſe interpretanda, multa quoque praeclare cordateque contra Ariſtotelicae tyrannidis iugum moneret, et in quibusdam a decretis Lycei recederet, recte tamen obſeruatum B. BVDDEO [g], cum ad rem ipſam atque caput cauſſae veniat, eum a recepta ſcholae ſententia ſe dimoueri non pati. Cuius exemplum ex *Coſmopoeïa* eius vir laudatus affert, quo loco Peripateticos animam mundi contra Platonicos negantes acriter defendit. Quam autem ſibi philoſophiam Moſaicam et Chriſtianam conceperit, inde colligi poteſt, quod Chriſtianam grammaticam, rhetoricam, logicam, arithmeticam, geometriam, opticam, muſicam &c. promiſerit [h]. Quo pacto miſceri et confundi omnia, et iungi gryphes equis, rerum huiusmodi non ignarus, nobis non monentibus, manibus palpabit. Caſmanno iungimus HENRICVM ALSTEDIVM, virum ſingulari diligentia commendatum [i], quem inter artis Lullianae commentatores *initio huius Tomi* laudauimus. Is eum praeter ſacras literas, quas diu Herbornae Naſſouiorum, tandemque Albae Iuliae docuit, in id quoque curam ſuam conuerteret, vt iuuentuti humanitatis literas et ſeueriores diſciplinas traderet, quem in finem praeter *Commentationem in artem Lullianam* ſuo loco enarratam, *Encyclopaediam* quoque conſcripſit, et praeter induſtriae laudem eruditionis quoque et haud contemnendae lectionis teſtimonium retulit [k], ad ſacrorum quoque librorum normam philoſophiam conformandam eſſe cenſuit. Edidit eum in finem: *Triumphum Biblicum, ſiue Encyclopaediam Biblicam, exhibentem triumphum philoſophiae, iurisprudentiae et medicinae ſacrae itemque ſacrae theologiae, quantum illarum fundamenta ex ſcriptoribus ſacris veteris et noui teſtamenti colliguntur* [l]: in cuius libri praefatione eos quoque tangit, qui ſimile inſtitutum ſecuti ſunt. Quamuis autem hoc ſcripto et voluntatem et induſtriam probaſſet ſuam, recte tamen cenſuerunt

f) Francofurti 1601. 8.
g) Intr. ad Hiſt. phil. Hebraeor. §. 36.
h) In Aſſertione phil. Chriſt. c. 16.
i) Inde Anagramma, *Alſtedius, Sedulitas.*
k) Vid. GATAKER. Praef. Cinni, BAILLET Jugemens des Sauans T. II. n. 269. p. 328. REIMM. Hiſt. lit. Germ. P. III. p. 183.
l) Francofurti 1625. 8.

runt viri docti [m], cum deeſſet auctori iudicandi virtus, vt recte obſeruatum MORHOFIO [n], infeliciter eum in hoc campo fuiſſe verſatum, et iudicium rectum atque prudentiam in eo argumento non probauiſſe. Vnde cladem magis quam triumphum biblicum librum iſtum vocandum eſſe Ven. REIMMANNVS [o] pronuntiauit. Hoc enim tramite ſi incedere licet, triumphabit quoque de omnibus ſcientiis vel Hippocrates, vel Tribonianus, vel Scriptor quilibet, qui admotis machinis in omnes figuras mutatur. Sane idem Alſtedio de ſacris paginis cogitanti accidit, quod veteri Graeciae, in Homero omnium omnino diſciplinarum, et ſectarum quoque praecepta quaerenti, nempe dum omnia inueſtigantur, nihil prorſus inuenitur. Et eandem quoque cenſuram meruit PFEIFERI *Panſophia Moſaica* [p].

Philoſophia Moſaica ſpecialis.

§. V. Quod per omnes philoſophiae partes tentauit laudatorum virorum diligentia, id in ſingulis nonnulli perficere conati ſunt. Et artis quidem rationalis praecepta ex ſacris haurire fontibus inſtituit IO. BAYERVS, cuius in ſequentibus mentio facienda eſt, edito *Filo labyrinthi, vel cynoſura ſeu luce mentium vniuerſali, cognoſcendis, expendendis et communicandis vniuerſis rebus accenſa* [q]. Excitatus auctor Verulamii monitis ad contemnendam, quae in ſcholis vigebat logicam illuc traducendam eſſe ſtatuit, vt non ſpeculationum inutilium parens eſſet, ſed rebus praeclaris inueniendis inſeruiret: id quod omnium optime iſtius philoſophiae ductu obtineri poſſe credebat. Maxime vero hac cynoſura duce profundum doctrinae naturalis pelagus tentarunt viri nonnulli doctiſſimi. Cum enim ſectaria Graecanicae philoſophiae principia parum ſatisfacerent eorum ingeniis, phyſicam quandam Moſaicam et Chriſtianam commenti ſunt, et ἑξαήμερον Moſaicum fundamentum iacientes nouum rerum naturalium Syſtema illi inaedificarunt. Inter quos praeter Comenium et Bayerum infra pluribus commemorandos et Caſmannum, de quo dictum, id magno ſtudio egit CONRADVS ASLACHVS Bergenſis Noruegus [r], vir non indoctus, qui cum Hafniae beneficentia capituli, quod vocant, ſtudiorum curſum iniiſſet, per triennium, quo in familia Tychonis Brahei fuit, occaſionem habuit fauentiſſimam naturae artisque miracula, et praecipue ſideralem ſcientiam praeclare diſcendi: regio autem ſtipendio auctus, cum Germaniae, Italiae, Galliae, Britanniae vrbes inuiſiſſet, viroſque ſummos et doctrina illuſtres adiiſſet, innumeras autem doctrinae acceſſiones in iſto itinere literario feciſſet, in academia Hafnienſi ab initio ſeculi XVII philoſophiam et linguas docuit, et cathedrae tandem theologicae admotus inter theologos Danos eminuit, denatus anno MDCXXIV, vt ex ERASMI VINDINGI *Academia Hafnienſi* diſcimus [s]. Is enim non moralem tantummodo diſciplinam Chriſtianis placitis conformem tra-

Conradus Aslachus.

dere

m) Vid. BAYLE Dict. T. I. art. Alſted. p. 166.

n) Polyhiſt. T. II. L. II. c. 7. §. 74. p. 400. add. GVNDLING. Hiſt. phil. moral. c. 7. p. 65.

o) loc. cit. p. 494. a.

p) Lipſiae 1685. 8.

q) Caſſouiae 1663.

r) Natus eſt 1564.

s) Conf. FREHERI Theatrum p. 419 ſeqq.

dere, ſed et phyſica praecepta Chriſtiano habitu refingere, edita *Phyſica* et *Ethica Chriſtiana* [t] conatus eſt. Eadem chorda oberrauit LAMBERTVS DANAEVS, Aurelianenſis, vir inter reformatae eccleſiae theologos celeberrimus; qui cum iuris diſciplinae ſe in iuuentute tradidiſſet, praeceptoris pro religionis fide martyrium ſuſcipientis conſtantia ad theologiae capeſſendum ſtudium permotus eſt; et ab anno MDLX, quo hoc ſtadium apud Geneuenſes iniit, tanta alacritate in eo cucurrit, vt non miniſterio tantum Geneuenſi adiiceretur, ſed et cathedrae publicae praeficeretur. Quam tanta cum laude tenuit, vt praeclara doctrinae eius fama paſſim diſſeminaretur, qua factum, vt ad Lugdunenſem apud Batauos cathedram, et deinde Gandauum, tandemque Caſtrum Languedociae vocaretur, quo loco anno MDLXVI, aetatis LXVI, obiit, relicta praeclarae eruditionis laude, et libris inſignia eius ſpecimina edentibus [u]. Inter eos autem praeter *Ethicam et Politicam Chriſtianam*, de quibus in ſequentibus dicendum, *Phyſica Chriſtiana*, quoque eſt [x], in qua rationis principiis reuelationis myſteria admiſcuit.

Lambertus Danaeus.

§. VI. Diuerſum ab his philoſophorum genus eſt, verum in hanc quoque Moſaicorum philoſophorum claſſem referendum, quod coſmogoniam, ſiue mundi origines iuxta ductum Moſaicae narrationis explicare aggreſſum eſt. Inter quos familiam ducunt ex Anglorum gente viri doctiſſimi EDMVNDVS DICKINSONVS, medicinae doctor, et THOMAS BVRNETIVS. Et prior quidem ingens hoc ſaxum voluit edita *Phyſica veteri et vera, ſiue tractatu de naturali veritate hexaëmeri Moſaici, per quem probatur in hiſtoria creationis, tum generationis vniuerſae methodum atque modum, tum verae philoſophiae principia ſtrictim atque breuiter a Moſe tradi* [y]. Supponit in hoc libro lucernam olente auctor, Moſaicam geneſin non eſſe vniuerſi, ſed materialis huius mundi tantum, quem intuemur creationem. Duos enim mundos factos eſſe ſtatuit, ſuperiorem immaterialem, quem Moſes appellat coelum coelorum, beatum ſpatium, quod Deus aſſignauit angelis atque ſpiritibus miniſtrantibus, et inferiorem hunc mundum, in quo degimus, cuius fabrica materialis eſt, quem Moſes vocat coelum et terram, nempe totam molem iſtius materiae, quam veteres Graeci chaos dixere. Huius mundi inferioris origines Moſaicas explanaturus, philoſophiam corpuſcularem aſſumit, eiusque antiquitatem exponendo hoc potiſſimum rerum γενέσεως fundamentum ponit, ita tamen, vt atomorum concurſioni ſummam rerum omnium cauſſam efficientem et dirigentem praeficiat. Aſt hanc philoſophiam antiquiſſimam eſſe, et has Moſaicas archaeologias rerumque omnium

Coſmogoniae Moſaicae commentatores.

Edm. Dickinſonus.

t) Hanouiae 1613. 8.

u) Plura de eius vita dabunt MELCH. ADAM, in vitis theol. exter. p. 177. FREHERVS p. 298. et vitarum ſcriptores, Craſſus, Verdierius aliique libris notiſſimis.

x) Geneuae 1588. 8.

y) Londini 1702. 4. Roterod. 1703. 4. Hamburgi 1705. 8.

um principia totamque philoſophiam ab Adamo ad poſteros Heberi et Abrahamum, et ab eo ad Moſen propagatam fuiſſe, adeoque vetuſtiſſimam philoſophiam eſſe contendit. Quae omnia in ſequentibus vrget, et huc omnes veterum theogoniarum, (quas coſmogonias adumbraſſe, ſuo loco docuimus) traditiones refert, oſtenſurus, vniuerſitatem materiae creatae per chaos veterum deſignatam in coſmologia Moſaica ſupponi, adeoque eſſe ampliſſimam, nec vnius tantum materiae particulae opus eſſe creationem. Quam materiam curioſe perueſtigando, miram, ait, quandam particularum omnigenarum congeriem indiſpoſitam, immotam, laxam tamen atque vacuolis vndequaque ſparſis interpunctam fuiſſe. Cuius formationem ita factam eſſe coniicit, vt materiam hanc particulis quidem, ſed non vere atomis, conſtantem duplici motionis genere agitatam eſſe dicat, vno leni et tranſuerſo, quod particulas inter ſe committebat, vnde factae ſint moleculae igneae, aëreae, aqueae, terreae, et ex illis poſthaec elementa: altero circulari, quo tota moles abyſſi gyrabatur. Et hinc extitiſſe coelum empyreum ſtatuit, et igneam regionem, ex particulis rotundis ſubtiliſſimis conſtantem, a quibus ſeparata corpuſcula etiam rotunda, ſed maiora, aquas empyreas, ſiue ſuperiores (quas magna diligentia vindicare conatur) conſtituerint. Et ſic reliqua quoque creationis Moſaicae opera et dies proſequitur, et curioſe explicat, qua ratione ex aliis particulis longulis per gyrationem totius ſeparatis circa centra ſua ſemper rotatis coelum inferius ſiue expanſum Moſis factum ſit, licet ita dies nondum ſerena facta ſit. Has vero particulas longulas ſufficere poſſe putat, ad demonſtranda cuncta, quae in aëre fiunt. Qua occaſione expanſi naturam, per quam terram et maria, ſolem ac lunam ac omnia ſidera continet, explicare nititur. Ex inferioris porro coeli motu expanſiuo aquas congregatas et terram fundatam cum maribus, planitie et montibus deriuat, et fluminum fontiumque mechanicam rationem a fluuio quodam maximo a polo arctico ad antarcticum transeunte per terrae viſcera deriuat, ex quo rami exeant: vt vero in viſceribus terrae generata explicet, ignem centralem quendam in partes vocat: et plantarum ex ſeminibus germinantium incrementa aduocat. Vt autem calorem ſufficientem Deus mundo ſe condito largiretur, particulas igneas per expanſum diſperſas in vnam maſſam nempe ſolem, collegiſſe ſtatuit, cuius corpus conſtet particulis irrequietis, facies vero ſit mutabilis; quod ne diſſipetur, craſſam, qua cingitur, materiam et adſpirationes corporum coeleſtium atque terreſtrium impedire affirmat; eumque ideo per coelos rotari Deum iuſſiſſe contendit, vt lumen, calorem et vires omnibus impertiret. Et hac quoque ratione reliquorum ſiderum generationes explicat; et eorum conſtellationibus ab initio et nomen et vires Deum dediſſe aſſerit. Tum ad animalium origines progreſſus, eorum ſeminibus a Deo impreſſum eſſe typum rei generandae ſupponit, et brutorum animas ex terra factas et corporeas eſſe affirmat, adeoque per generationem quoque ſpeciem multiplicari poſſe, ait.

ait. Brutorum autem animas eſſe intelligentis naturae largitur, ita tamen, vt ab intellectu et ratione hominis immane quantum differant. Non repugnare enim, credit, res corporeas per Dei potentiam fieri ſenſitiuas, intelligentes atque dociles; aſt impoſſibilia eſſe animantia ſpontanea. Longius autem in explicando ortu et natura hominis Moſaica occupatur auctor. Quem in finem poſt originem corporis ex argilla ſelecta et eleganti, naturam mechanicam, et animae vim plaſticam in ſcenam producit, et animatum ſemen omnia peragere abſque matris ope, animam humanam autem de coelo venire contendit. Qua occaſione ſeminis vim plaſticam, et neceſſitatem in vtroque ſexu, generationis humanae rationem ab anima rationali ad vegetatiuam et ſenſitiuam progredientem, membrorum configurationes et connexiones explicat, et ſpeciei propagandae opus coniecturis definit, et hac occaſione generationem ex ouo explodit, Deum autem putat ſpecies ideales foetui imprimere, et membra prima delineare, calore vero aethereo vti animam in generationis opere, in quo ſemen per inflammationem fiat idoneum receptaculum animae. Ex quo patet, auctorem, vt hominis imaginem Moſaicam exprimeret, ad generationem requirere, et ſemen ex duabus mixtum perſonis, et ſpiritum a Deo immiſſum, qui generationis opus vi coeleſtis et aetherei caloris obeat ſapientiſſime, quamuis interim neſciat ipſe, quid agat. Animae porro duplicem vitam eſſe dicit, ineſſeque homini vegetabilem atque metallicam naturam; itemque lucidam et igneam eſſentiam, quae et phosphori et pyropi naturam auream referat. Et haec longa illa fabula eſt, quam Moſi ſupponere, et pro vetuſtiſſima ſapientia et archaeologiis Hebraeorum venditare Dickinſonus non erubuit. Quem meris poſtulatis, coniecturis, hypotheſibus incertis, petitionibus principii ſuam coſmogoniae Moſaicae explicationem ſuperſtruxiſſe, ex vero pronuntiauit Ven. REIMMANNVS [z]. Tacemus ita adhibuiſſe ſyſtema corpuſculare auctorem, vt qualem illi vultum fingere debeat, neſciuiſſe ipſe putandus ſit, nam ab atomis ea corpuſcula ſecernit, et tamen ex iis coaluiſſe omnia dicit, vnde nec Anaxagorae, neque Empedocli, nec Democrito; et inter recentiores nec Gaſſendo, nec Carteſio iungi poteſt. Quae luculento exemplo eſſe poſſunt, quam mire deliret ingenium humanum, vbi antiquiſſimi temporis ſapientibus ſua ſomnia auſum eſt ſupponere. Quae ſi omnia, prout ſibi illa finxit Dickinſonus comprehendantur, ipſis febricitantium deliriis abſurdiora videbuntur. Recte itaque acerrimi iudicii philoſophus NIC. HIER. GVNDLINGIVS [a] de Dickinſoni conatibus pronuntiauit, eum, qui haec omnia capere et intelligere clare poſſit, imaginationis vim plusquam humanam adſecutum videri: ita ineptire hominum corruptum genium; his nugis delectari animum noua parturientem et inaudita: ea incommoda, recte monet, neceſſario propullulare, dum

z) Cat. Bibl. theol. P. I, p. 1108.
a) Hiſt. phil. moral. c. 7. p. 67. HEVMANNVS Act. phil. Vol. II. p. 26. 30. 31.

dum primos homines, patriarchas, Iſraëlitas eadem decempeda, qua ſe, metiantur, et potentiam Dei ſecundum motus leges a ſe inuentas et excogitatas aeſtiment. Idem aliorum quoque virorum ſobria mente praeditorum de huius ſcriptoris philoſophia Moſaica eſt iudicium [b], quod non exſcribimus.

Thomas Burnetius.

§. VII. Elegantius multo comtiusque hoc argumentum ornauit, ſuaeque hypotheſi adaptauit THOMAS BVRNETIVS, vir veteris pariter atque recentioris philoſophiae conſultiſſimus. Qui quanta perſpicacia veterum ſyſtemata expenderit in *Archaeologiis* luculenter demonſtratum dedit. Quo nomine toties eum in partes vocauimus, vt hoc loco, quo inter Moſaicos philoſophos iure ſuo primum fere gradum meruit, eius res ſtrictim enarrare omnino fas ſit. Quamuis autem vir doctus vmbratilem et priuatam vitam plerumque egiſſet, et a negotiis publicis abſtinendo cum mortuis magis, quam viuis, conſueſcere ſoleret, quo factum eſt, vt pauca de eius vita innotuerint; curioſitati tamen Cel. HEVMANNI pleniorem eius notitiam debemus, V. C. GVILELMVM WOTTONVM exorantis, vt biographiam Burnetii fide dignam conſignaret. Quam cum ab humaniſſimo viro accepiſſet, rem fecit, recentioris hiſtoriae philoſophicae ſtudioſis gratiſſimam, quod eam *Actis philoſophorum*, elegantiſſimo et iucundo operi, inſeruerit [c]. Hoc auctore ſcimus, ortum habuiſſe Burnetium ex generoſa ſtirpe, natum autem eſſe A. S. R. MDCXXXII, in pago Richmondienſi. Iactis domi literarum rudimentis ad Cantabrigienſem Muſarum ſedem conuolauit, vbi more in Anglia recepto in collegio Chriſti inter ſodales cooptatus, cum egregiis naturae dotibus eſſet ornatus, tanta diligentia et felicitate in optimarum literarum ſtudia incubuit, vt cum diu in eo ſtadio curreret, praeſtantiſſimam eruditionem ſibi acquireret. Praeerant tum ſcholae Cantabrigienſi viri omnis doctrinae laude inclyti, Radulphus Cudworthus, Henricus Widdringhtonus, Ioannes Sharpus aliique, de quibus ſupra inter Platonicos recentiores actum, et quanta diligentia veterum, imprimis Platonicorum lectionem iuuentuti ſtudioſae commendauerint, dictum eſt. Hos cum duces ſtudiorum ſuorum haberet Burnetius, mature ad fontes veteris philoſophiae, maxime Platonicae, traductus eſt: quos praeceptores ſuos ſtrenue ſecutus Burnetius, nihil veteris philoſophiae intactum reliquit: ſed iudicium tamen vbique interpoſuit, nec ſe magiſtrorum auctoritate faſcinari paſſus eſt, vt non naeuos veterum philoſophorum candide agnoſceret, et maturum ſobriumque de iis iudicium interponeret. Inde factum eſt, vt cum miris modis Platoniſmo adhaererent Cudworthus, Morus, Widdringhtonus, reliquique Cantabrigienſis ſcholae doctores, Burnetius Platonem, quem in morali et theologico argumento plurimum valere fatebatur, in phyſiologicis et coſmologicis con-

b) Vid. BVDD. Hiſt. eccleſ. V.T. Tom.I.p.174. c) Act. philoſ. Vol. III. p. 434 ſeqq.

contemneret [d]. Ipſe cum ſe totum philoſophiae ſtudio dediſſet, in nullam magnopere ſectam iurabat, veteribus tamen, quam recentioribus, addictior, et eclectica libertate mire gaudens: quam ne quidem in ſacra Chriſtianorum doctrina declaranda depoſuit. Corraſis hunc in modum per annos complures, quibus in iſto collegio libris antiquorum et recentiorum impalluit, eruditionis diuitiis, iter literarium ingreſſus eſt, et magnam Italiae, Galliae, Belgii et Germaniae partem in comitatu ducum Ormondiae et Boltonae, quorum vterque dignis eruditionem eius praemiis remunerabantur peragrauit. Et in eo itinere ad id potiſſimum reſpexit, vt quam meditabatur, veteris terrae imaginem ex ruderibus in praeſenti relictis colligeret. Certe in ea peregrinatione literaria illum foetum animo concepit, quem domum redux anno MDCLXXX excluſit edita *Theoriae ſacrae telluris parte prima*, Latino ſermone perſpicue eleganterque conſcripta, in qua ſyſtematis mundani, qualem ſecundum Moſis narrationem conceperat faciem luculenter delineauit. In quo libro cum noua quamplurima et inaudita protuliſſet, eo autem omnia dictionis nitore, et ſententiarum luminibus expoſuiſſet, quae non poterant non librum eiusque auctorem commendare, tantus iſtam tractationem plauſus ſecutus eſt, vt inter praeſtantiſſimae eruditionis cultores referretur, ipſe Rex Carolus II autem, quem elegantiarum ſummum iudicem appellat Wottonus, tanti eum ob illum librum faceret, vt eius hortatu atque voluntate Burnetius hoſpitio Carthuſienſi anno MDCLXXXIV praeficeretur. In quo ſplendido et opimo munere conſtitutus Burnetius, otium nactus eſt largiſſimum totum ſe literis inebriandi, et elegantiſſimum ingenium praeſtantiſſimis ſingularis doctrinae ſpeciminibus demonſtrandi. Inter quae tum eminuit *Theoriae pars altera*, quam cum Guilelmo III, Britannorum regi, dicaſſet, adeo elegans foetus principi placuit, vt auctore et parario viro illuſtri Ioanne Tillotſono archiepiſcopo Cantuarienſi inter ſacellanos regis, ſiue interioris admiſſionis clericos regios cooptaretur. Neque tamen aulae ſtrepitum tolerare diu potuit vir Muſarum ſilentiis addictus, ſed poſt Tillotſoni mortem aula valere iuſſa intra hoſpitii ſui clauſtra et libros ſe abdidit, et prodeſſe orbi literario lucubrationibus ſuis perrexit. Inter quas tum prodierunt *Archaeologiae philoſophicae*, magno iudicio et veteris philoſophiae notitia inſtructae, quas theoriae telluris ideo iunxit, vt conſtaret, eam, quam ſibi de Moſaica coſmogonia conceperat, ſententiam ad gentes peruagatam vbique veſtigia reliquiſſe. Et fatendum omnino eſt, multa in veterum theogoniarum ſcriptoribus, et in phyſiologia philoſophorum vetuſtiſſimorum vidiſſe Burnetium, quae alios latuerunt: multa eum praeclare atque erudite monuiſſe. Aſt cum ſingulares de ortu et interitu mundi, de hiſtoria creationis et lapſus protoplaſtorum, de ſerpente ſeductore, de diluuio et ſimi-

d) Vid. Archaeolog. philoſ. Lib. I. cap. 13. pag. 440.

libus hypotheſes [e], quibus poſſet coloribus pingeret commendaretque, et libere ſatis parumque caute opiniones ſuas ſpargeret, ſuſpectus factus eſt theologis, et graues ſibi paſſim inimicitias contraxit; quibus longae et moleſtae controuerſiae implicitus eſt, ex qua ad vitael finem extricare ſe non potuit. Summi enim viri, qui reuelationi librisque ſacris inimicum eum fouere animum ſuſpicabantur, contra eum in arenam deſcenderunt, inter quos eminuere Herbertus Croſtius et Eraſmus Warren, quemadmodum de eodem quoque argumento cum Io. Wiſthono et Io. Keilio contentionis ſerram ſatis aſpere reciprocauit: vt alios taceamus, qui extra inſulam nouam eius theoriam confutarunt, alibi [f] enumerandos. Et non defuit quidem cauſſae ſuae Burnetius, ſed ſcripta apologia contra aduerſariorum inſultus ſe defendit; aſt noua tela a Warrio aliisque expertus eſt: quo factum, vt iniqua foetus huius ingenii ſui fortuna territus a vulgandis in poſterum libris abſtineret, ſibique et hoſpitio ſuo viueret, denatus valde ſenex annum agens octogeſimum ſextum, Carthuſiae an. MDCCXV. Tantus vero fatorum iniquitate et litium theologicarum atque philoſophicarum, quibus impetitus erat, moleſtia metus Burnetium inuaſerat, vt quae alia ſcripta in ſcriniis affecta habebat, flammis ante mortem deleret, exceptis libellis *de Statu mortuorum et reſurgentium*, et *de Fide et officiis Chriſtianorum*, quorum pauca quaedam exemplaria amicis tantum diſtribuenda typis imprimi curauerat, eo quod a recepta Anglicanae totiusque Proteſtantium eccleſiae in multis libere ſatis in iis receſſiſſet.

Hypotheſis Burnetiana. §. VIII. Singularis prorſus hypotheſis eſt, quam de Coſmogonia Moſaica ſibi finxit Burnetius, et quam a philoſopho quodam Habeſſiniae, FRANCISCO PATRICIO [g] memorato, eum accepiſſe, non ſine plagii inſimulatione nonnulli contenderunt [h]. Huc autem potiora redeunt: inter initium finemque mundi plures eſſe poſſe periodos intermedias, ſiue naturae mutationes generales, quibus mutata terrae totius facie nouus rerum ordo emergat: et non niſi decurſis his ſtadiis ſecuturam rerum conſummationem, ideoque has potiſſimum cataſtrophas explorandas eſſe. Eas autem ad hunc mundum ſublunarem tantum reſtringit Burnetius, et huius tantum vnius planetae, quae tellus dicitur, theoriam ſe quaerere affirmat, mutationes eas detecturus, quas vel iam ſubiit, vel olim ſubitura ſit, quarum illa paradiſus eſt et diluuium, haec conflagratio futura. Harum mutationum theoriam ex ſcripturis diuinis monumentisque ſacris definien-

e) Eas ſtrictim enarrat Ven. REIMMANNVS Catal. Bibl. T. I. p. 691.

f) Scriptores hos enumerandi labore nos liberauit Cel. FABRICII diligentia Syll. Script. de V. R. C. c. 13. p. 363. qui omnes huc pertinentes affert, et loca ephimeridum nominat, in quibus foetus hic Burnetianus in compendio exponitur.

g) Dial. I. de Rhetor.

h) A I. B. Helmontio Burnetium prima ſemina accepiſſe, et multa debere Ios. ANT. GONSALEZ DE SALAS Diſſertationi paradoxicae, de duplici viuentium terra, Lugd. 1650. editae contendit REIMMANNVS loc. cit. SLOANE Voyage to the Islands, of Madera, &c. vid. Bibl. Angloiſe T. XIII. P. II. art. 3. ROBERT SAINT CLAIR The Abyſſinian philoſophy confuted London 1697. vid. Act. Erud. 1698. p. 219.

finiendam eſſe monet, quia par ſit, credere, poſt ſacratiora fidei myſteria in iis conſeruari memoriam rerum et temporum longinquorum; cum his demum comparanda eſſe, quae apud profanos auctores paſſim occurrunt. Quae vbi praemonuiſſet, et diluuii Noachitici vniuerſalitatem demonſtrauiſſet, haec ſibi potiſſimum exponenda eſſe ſtatuit: tellurem primaeuam, ſiue quae primo emerſit ex chao, alterius compagis et formae fuiſſe ab hodierna; eamque fuiſſe talem, et quae diſſolutioni obnoxia eſſet, et ex cuius diſſolutione neceſſario oriretur vniuerſale diluuium; hodiernae autem telluris faciem et formam, montibus, oceano locisque ſubterraneis conſpicuam euincere, regionem exteriorem terrae eſſe reipſa diſruptam et diſſolutam. Quae omnia late et luculenter proſequitur, et quibus poterat, rationum demonſtrationibus confirmare aggreditur. Nempe ſuppoſito D. Petri teſtimonio id ex apoſtoli verbis clare conſtare putat, diſcrimen intercedere inter formam naturalem veteris et noui mundi; quorum ille ita conſtitutus fuerit, vt diluuio poſſet eſſe obnoxius; hic, vt conflagrationi locus eſſe poſſit. Et haec ratione quoque conſtare contendit, quae dictitet, ſcriptura et traditione vetuſtiſſima concinente, omnia ex quodam chao originem traxiſſe, id eſt, ex maſſa materiae exſoluta, indiſcreta, et fluida, multifariis partibus maioribus, minoribus, omne genus referta et compoſita. Ex hac vero maſſa fluida non potuiſſe exoriri orbem habitabilem, qualis iam eſt tellus noſtra, id eſt globus terraqueus et montoſus; eo quod fluidorum ea ſit natura, vt partes eorum ſuperficiales ſe teneant aequaliter remotae a centro, vnde ſuperficies emergat laeuis et aequabilis, non congeſta in cumulos aut depreſſa in lacunas et voragines. Quae prolixe roborat ex modo conſiſtentiae, quam terrae globus ab aqua coopertus in prima origine accepit, qua neceſſario compages terrae plana, continua, ſolida, aequaliter ſtrata, ſuperficiei vniformis et ſibi ſimilis euadere debuerit. Ingenium autem, quod ſupra modum foecundum habebat Burnetius, in eo exercet, vt varias facies ſucceſſiuas chaos, et ſub qua tandem forma in orbem habitabilem ceſſerit, exponat. Supponit ergo, in chao partes maxime craſſas et ſolidas, ſubito deorſum delatas compreſſasque et indureſcentes terrae interiora conſtituiſſe: ceteram maſſam leuiorem et ſupernatantem, et liquidum et volatile, id eſt, aquam et aërem conſtituiſſe; hanc ex partibus tenuiſſimis et leuiſſimis, illam ex minus tenuibus, languidioribus motu et leuitate mediocribus. Sed et alteram ſeparationem concipit, qua liquores macri ſiue tenues a pinguibus diſcreti ſint; et his irretiti puluiſculi ex aëre ſubſidentes, pinguem quendam limum ſiue terram limoſam conſtituerint, faciem abyſſi obuoluentem. Et hoc quidem pacto terram conſolidatam primigeniam atque primum orbem habitabilem conſtitutum eſſe ſibi perſuadet Burnetius, et talem formam eius prodiiſſe atque temperiem, quam recens mundus poſtulare videretur. Omnia vero eo redeunt: primam concretionem externam atque formam ſtabilem et permanentem proueniſſe in ſuperficie aquarum ſeu maſſae liquidae, ex limo quodam ſiue

vda

vda et molli materia ibidem collectam, leuioris terrae particulis et liquoris intermiſti compoſita, cuius partes progreſſu temporis magis magisque coaluerint, atque ita tandem calore ſolis et ſpirantibus auris totam maſſam induruiſſe et plane ceſſiſſe in regionem terrae firmae et habitabilis, ſchema autem nouae telluris fuiſſe ouo ſimile. Et ex his iam magnis moliminibus ſuppoſitis et diluuii rationem et cauſſam, et paradiſi felicitatem, et noſtrae telluris conditionem deriuat. Nempe ſtatuit: terram exteriorem ſolis ardoribus continue expoſitam progreſſu temporis exſuccam aridamque factam eſſe, et deglutinantibus inde partibus hiaſſe, nec potuiſſe redimpleri ab hyeme, quae tunc nulla eſſet, ſed currentibus annis telluris compagem magis labefactatam, vaporibusque auctis infra terram et maiori vi ſe dilatantibus tellurem tandem ruptam diſſiluiſſe, molibus illis in abyſſum ſubiectam vario ſitu delabentibus. Qua ratione non potuerint non aquae abyſſi in terras irrumpere, et diluuio tellus euerti. Non enarrabimus, quibus haec omnia rationibus Burnetius muniat: nec qua ratione hodiernae telluris formam et phaenomena iſti hypotheſi conuenire putet, prolixiora enim ſunt, quam vt hic locum capiant. Id notaſſe ſufficit, oſtendere philoſophum, et montium iuga, et cauitates ſubterraneas, et voraginis marinae et inſularum origines inde repetendas eſſe, verbo omnem ex eo telluris inaequalitatem eſſe deriuandam, quae in facie globi noſtri reperitur. Ita vero diluuii cauſſis et telluris hodiernae origine delineatis, felicem illam terrae primigeniae faciem et paradiſum coniecturis aſſequi *Libro ſecundo* contendit; cuius temperie et ſalubritate ex ſcriptoribus ſacris et profanis deſcripta, eam noſtrae quam hodie incolimus, telluri conuenire non poſſe, ob ſitum hodiernum coeli et terrae putat, ſed obtinere debuiſſe contendit maximam coeli clementiam, aequalemque et temperatam actionem aëris in tellurem. Eam autem aequabilem et felicem primigeniae telluris conditionem proueniſſe putat, ab eius ſitu recto in ecliptica; cum ex eo ſitu feliciſſima illa temperies exoriatur, illaque vniformis conſtitutio, qua omnia incrementa ſumere potuerint laetiſſima, et tempora naſcenti mundo fuerint placida ac vniuerſae naturae ſilentium. Quae omnia in ſequentibus cum veterum coſmogoniarum traditionibus comparat, et vbique hanc ſuam theoriam nouam ſe deprehendere ſibi videtur. Et hoc pacto quidem nouam ſe Moſaicae coſmogoniae lucem accendiſſe Burnetius eo magis ſibi perſuaſit, quo magis, vt erat ingenio mire foecundo, aptiſſime omnia compoſuit et veriſimilitudinis rationem vbique habuit. Similia de mundi conflagratione comminiſcitur, eamque ex cauſſis naturalibus neceſſario non tamen ſine Dei prouidentia, euenire ſtatuit. Quae tamen cum huius loci non ſint, illis non immoramur: nec quae de nouo mundo poſt conflagrationem exoriente diſſerit, huc adducimus. Lepidam et ingenioſam Burnetium fabulam naſcentis et pereuntis mundi nobis enarrauiſſe, quis eſt, qui non fateatur? Aſt fabulam tamen eſſe, tot

hypo-

hypotheſes precario aſſumtae tot machinae hiſtoriae Moſaicae admotae, vt illis reſpondeat, tot fruſtra in partes vocata paginarum diuinarum loca comprobant. Vt taceamus aliam nobis terrae primigeniae faciem illas depingere, quam delineauit Burnetius. Qua de re tamen, cum ad noſtros limites iudicium illud non pertineat, plura non adducimus, videndi autem quae viri docti paſſim in hoc ſyſtemate Moſaico deſiderarunt [i]. Quod tamen maiorem veriſimilitudinem habere, quam Carteſianum, iudicauit B. BVDDEVS [k], quo iure? alii diſpiciant. Maxime vero cum ea mundani ſyſtematis explicatione comparanda eſt Theoria telluris, quam illi oppoſuit GVIL. WHISTONVS, edita noua *Theoria originis et conſummationis rerum omnium* [l]. Is enim non Burnetiana tantummodo refellere, ſed Moſaicam quoque coſmogoniam ſecundum literam philoſophiae principiis conuenientiſſimam eſſe demonſtrandum ſibi ſumſit. Quae tamen generationis et natalium mundi explicatio IOANNI KEILI diſplicuit [m], et theologi inuenerunt, quod in ea reprehenderent [n]; quam arenam praecipue ingreſſi ſunt IO. EDVARDVS [o] et DANIEL WHITBY [p], vt alios taceamus. Whiſtonianis autem placitis *Geologiam ſiue Philoſophemata de Geneſi ac ſtructura Globi terreni*, lingua Germanica edita [q], ſuperſtruxit DETHLEVVS CLVVERIVS: qui tamen Bentleii quoque, Nicolii, Newtoni aliorumque naturae interpretum obſeruationibus vſus eſt. Qui cum etiam a narrationis Moſaicae litera receſſerit, ſine cenſura quoque dimiſſus haud eſt [r]. Plures adducere, qui coſmologiam Moſaicam philoſophice explicuerunt [s], inſtitutum vetat [t].

§. IX. Si-

i) Vid. laudati FABRICIO l. c. p. 363. REIMMANN. l. c. SPANH. H. E. V. T. T. I. Opp. p. 283.

k) Elem. phil. theor. T. I. p. 74. 105. 170. 190.

l) A new theory of earth from its Original to the conſummation of al things, Lond. 1698. 8. vid. Act. Erud. 1697. p. 535. Germanice vertit, ſed parum feliciter MICH. SVENIVS, Francof. 1713. 4.

m) Edidit is lingua Anglica examen theoriae ſacrae telluris Burnetii et animaduerſiones in theoriam Whiſtoni. Ox. 1698. 8. ad quas in Apologia reſpondit Whiſtonus 1700. 8. conf. Hiſt. des Ouvrages des Savans 1698. pag. 326. 1699. p. 131.

n) Whiſtonum theoriam Burnetianam emendaturum eam reddidiſſe deteriorem, illique ſexcentas maculas addidiſſe, Burnetio paradoxorum monſtroſitate ſuperiorem, dicendi facultate et doctrina inferiorem, iudicat REIMMANNVS Cat. crit. T. I. p. 693.

o) In Demonſtr. exiſt. et prou. diu. T. I. p. 147.

p) In tentamine defenſionis hiſtoriae Moſis de Creatione mundi Lond. 1705. 8. idiomate Anglico.

q) Hamb. 1700. 4.

r) Atheiſmi eum poſtulauit ZACH. GRAPIVS pec. Diſſ. illi oppoſita, conf. REIMMANN. l. c.

s) Pertinet huc THEODORI BARINI mundus naſcens, ſiue creatio mundi ex principiis ſimpliciſſimis et hiſtoriae Moſaicae conſentaneis demonſtrata, Trai. 1686. lingua Gall. vid. Act. Erud. 1686. p. 199. vbi Mallebranchium ſequi auctorem, obſeruatur. Sed referri huc etiam debent tentamina phyſica probata ex experientia et Scriptura S. Paris 1684. 8. vid. Act. Erud. 1685. p. 496. itemque Moyſes illuſtratus, itidem lingua Gallica, Amſt. 1707. 12. vid. Act. Erud. Germ. T. VII. p. 361. Quin et Io. ESPAGNETI Phyſicae reſtitutae compendium huc referri poteſt, nam et is Moſaica principia Ariſtotelicis oppoſuit, reiectaque materia prima aquam et terram principia prima fuiſſe aſſeruit, haecque elementa commutari non poſſe ſtatuit. Ignem autem mundanum in ſole ponit, huncque creatoris oculum vocat. Quae omnia Moſaica eſſe prolixius probare voluit, in arcano opere Hermeticae philoſophiae conf. SORIL. de Perf. hominis P. III. p. 481. MORHOF. Polyhiſt. T. II. p. 168. STOLL. Hiſt. liter. P. II. c. 4. p. 541. BAYLE Dict. T. II. art. Eſpagnet.

t) Pertinent huc ſuo modo omnes, quos nominat FABRICIVS Syll. Scriptor. de V. R. C. c. 13. p. 361 ſeqq.

Ethicae Chriſtianae conditores.

§. IX. Simile philoſophiae moralis, ex ſcripturae ſacrae praeceptis emendandae perficiendaeque conſilium, inſtitutumque ethicam quandam Chriſtianam exhibendi multis viris doctis arriſit, ratis, ita exaltato rationis lumine et perfecto, accuratiores corrigendi animi felicitatisque acquirendae inſtitutiones dari poſſe. Qua ratione illuſtris VITVS LVDOVICVS SECKENDORFIVS emendanda eſſe academicae iuuentutis ſtudia cenſuit [u], idem iam ante eum monente IO. HENR. BOECLERO [x], aliisque viris piis et vitae emendationem vrgentibus, quorum monita exhibet IO. GEORGIVS PASCHIVS [y], qui conſulendus. Quibus ſe paruiſſe videri vult ARNOLDVS GEVLINGSIVS, qui *Ethicam* ſuam, poſt fata auctoris a Philareto editam *Tubo Batauico*, id eſt, *verbo Dei acceptam retulit*, *quia eius ope viderit*, *et non niſi ope eius vidiſſet*, *quae ſe iam eo ſepoſito aliquantiſper videre*, *immo quaedam talia tam perfecte cernere*, *ac ſi illo inſtructus* eſſet, aſſerit. Eandem viam praeter BECKMANNVM [z], V. C. ARNOLDVS WESENFELDIVS in *Conſilio emendandae inter Chriſtianos ethicae*, vernacula edito [a], commendauit; putat enim vir doctiſſimus, ſupponenda nonnulla dogmata Chriſtianorum ad fundamentum religionis pertinentia, et ita rationis aciem augendam, firmandam et ad ſanctos vſus transferendam eſſe, vt quod inter naturam et gratiam diſcriminis intercedat, conſtet, et ita ad veram mentis emendationem, felicitatis omnis parentem, via paretur. Quod qua ratione praeſtari poſſit, tum in eo libello, tum in diſſertatione *de neceſſitate Philoſophiam ex Scriptura S. inter Chriſtianos emendandi* pluribus docuit, quod huc transſcribi non poteſt. Et laudandum omnino eſſe virorum optimorum conſilium, ille modo negauerit, cui pietatis ſenſus nullus ineſt; at limites tamen inter reuelationis et rationis praecepta ponendos eſſe, nec confundenda, quae ſua natura diſtinguuntur, ipſi, qua ſunt perſpicacia, facile concedent, viri eruditiſſimi, qui theologiam quandam moralem loco ethicae philoſophicae nobis commendare videntur. Sane, vbi non omnia rite inter ſe diſcernuntur, non poteſt non obſcurum et incertum tractationis moralis chaos exſurgere. Id quod hanc arenam ingreſſis multoties accidit, quorum aliqui reuelationis et rationis principia inter ſe miſcuerunt, nonnulli honeſti, iuſti et decori rationem et diſcrimen perturbarunt, quidam Ariſtotelem ipſum ſacris Chriſtianorum praeceptis immiſcuerunt, et peſſimum pſeudo-virtutum genus ſanctimoniae Chriſtianae attexentes, purpurae diuinae veritatis turpiſſimos morologiae Peripateticae panniculos infelici conatu aſſuerunt: nonnulli inſidias ſacris dogmatibus ita ſtruentes gratiae diuinae telum intentare doloſe impieque conati ſunt. Cuius exemplum qui volet, luculentum ex SAMVELIS CRELLII *Ethica Chriſtiana* capiet. Vnde caute legendi ſunt, qui in hac

u) In Statu Chriſtianiſmi Lib. III. cap. 8. §. 6. pag. 55.
x) In Praef. ad AMBROSIVM de Officiis.
y) De Variis modis tradendi moralia c. 6. pag. 481.
z) In praecognitis moralium.
a) Francof. ad Oder. 1721. 8.

hac palaeſtra ſe exercuerunt. Quos hoc loco nominandi otium nobis fecit, celeberrimorum virorum Io. Fr. Bvddei [b], et B. G. Strvvii [c] diligentia. Illi vero praecipue hoc loco notandi ſunt, qui philoſophiam moralem ſecundum regulas decalogi expoſuerunt: illi enim manifeſto indicio ſunt, quam turpiter inter ſe commiſceantur non ſine animi periculo ratio et reuelatio. Specimen eius rei dabunt Lamberti Danaei „Ethicae Chriſtianae libri tres, in quibus de veris actionum „humanarum principiis agitur, atque etiam legis diuinae, ſiue decalogi, „explicatio, illiusque cum ſcriptis Scholaſticorum, iure naturali ſiue phi„loſophico, ciuili Romanorum et canonico collatio continetur, praeterea „virtutum et vitiorum, quae paſſim vel in Scriptura S. vel alibi occur„runt, quaeque ad ſingula legis diuinae praecepta reuocantur, variae de„finitiones" [d]. Tanta enim in hoc libro regnat principiorum tum cognoſcendi, tum agendi confuſio, vt quid Chriſtiano fas ſit, quid philoſopho, nemo facile Danaeanis iſtis inſtitutionibus vſus dixerit.

Politicae Chriſtianae auctores.

§. X. In ciuili doctrina, et viuendi imperandique prudentia, quamuis ea connatum homini lumen manifeſte teſtetur, ex Chriſtianae tamen ſapientiae praeceptis haud parum proficiendum eſſe, immo ipſa illa conſilia regulasque prudentiae et architectonicae et politicae ex Chriſtianae ciuitatis conſtitutione deriuandas eſſe multis placuit, quorum nomina atque libros deſignat Cel. Strvvivs [e]. Inter eos haud poſtremum nomen conſecutus eſt, Carolvs Scribanivs edito *Politico Chriſtiano* [f]. Aſt diuerſiſſimam ciuitatis ſacrae et profanae indolem eſſe, nec tuto ſatis eas miſceri confundique poſſe, ad naturam vtriusque paulo attentius reſpicienti erit manifeſtiſſimum. Fuerunt etiam, qui architectonicam ciuilis doctrinae partem ex conſideratione theocratiae Iſraëliticae deriuandam eſſe cenſuerunt, et reipublicae recte conſtitutae indolem ex illa ciuitate prorſus peculiari forma vigente noſci poſſe dicerent; quos quia triumuirorum celeberrimorum, Bvddei [g], Fabricii [h], Pfaffii [i], diligentia pene omnes enumerauit, malumus Lectorem ad hos fontes ablegare, quam aridis eius ſitim eludere riuulis. Qua vero felicitate id fieri poſſit, factumque ſit a viris doctis, qui in hoc ſtadio cucurrerunt, Lectori, ſingularem prorſus reipublicae Iſraëliticae indolem conſideranti expendendum relinquimus. Iuris autem naturalis praecepta haud felicius cognoſci poſſe, quam ſi ſtatu integritatis ex reuelatione ſuppoſito ad eum officiorum regulae, et quae in ſtatu corruptionis mutationem paſſa ſunt, exigantur, non ſine ingenio demonſtrare aggreſſus eſt, Valentinvs Alberti, ſacrarum literarum et philoſophiae rationalis atque tranſcen-

 den-

b) Introd. in Philoſ. Hebraeor. §. 53. et Hiſt. phil. c. 6. p. 388.
c) Bibl. philoſ. c. 6. §. 23. cum add. VV.CC. Akeri, Lotteri, Kahlii.
d) Geneuae 1582. 8.
e) loc. cit. cap. 7. §. 7. f) Oſnabrug. 1625. 8.
g) loc. cit. §. 54.
h) Bibliograph. Antiquar. p 477 ſeqq.
i) Praef. ad Spencervm de LL. Hebraeorum ritualibus.

dentalis publicus apud Lipſienſes doctor, de ſacris literis praeclare meritus. Is enim *Compendium iuris naturae orthodoxae theologiae conformatum Lipſiae MDCLXXVI* edidit, et fundamentum omnis iuris naturalis, ex natura hominis integra, atque labe nondum infecta deriuauit, et conuenientiam actionum cum ſtatu integritatis et diſconuenientiam ab eodem moralitati actionum antecedenter ad legem, quam barbara Scholaſticorum natio aſſerebat, ſupponendam eſſe cenſuit, hancque philoſophiam Chriſtianam praeſtantiorem eſſe vulgari praedicauit. Quam tractationem cum iuri naturali, quod vrgente et docente Samuele Pufendorfio prodierat, quodque tum quidem temporis valde commendabat Chriſtianus Thomaſius, oppoſuiſſet, idque variis modis iugulare contendiſſet, grauis inde lis illi enata [k], hocque ius naturale Chriſtianum a Thomaſio valde exagitatum eſt, cuius tamen litis hiſtoriam hic omittimus, cum commodo magis loco in hiſtoria illuſtris aduerſarii ea queat enarrari.

Io. Amos Comenius.

§. XI. Hactenus per lancem quaſi ſaturam Moſaicos et Chriſtianos philoſophos adduximus. Enarrandi iam paulo plenius Comenii et Bayeri conatus ſunt, eo quod prae aliis in hoc philoſophiae genere exornando commendandoque induſtriam poſuerunt ſuam. Et memorabilem quidem, vt in eccleſia, ita in orbe literario perſonam effinxit IOANNES AMOS COMENIVS. De cuius vitae circumſtantiis certiſſima notitia hauriri poteſt ex *Praefatione operibus eius didacticis* praefixa. Et egit quoque de Comenii fatis SAMVEL MARESIVS, *Capite primo antirhetici* ſiue *defenſionis aduerſus Comenium*, qui vero cum atra loligine calamum tinxerit, nemo non intelligit, caute ſatis eius narrationi fidem eſſe dandam. Ex his vero fontibus ſua hauſit, qui res eius quoque enarrauit PETRVS BAYLE [l], qui tamen, cum fanaticum eius ingenium et vaticinia inani ſpe deludentia amaro riſu proſequatur, prodidit, non ſine affectu parum aequo ad conſcribendam ſe Comenii hiſtoriam accinxiſſe, cum iniuriarum Iuriei, iſtiusmodi vaticiniis languentes ſuorum animos erigere cupientis, memor infenſum in huius generis homines animum ſeruaret. Quemadmodum ex altera quoque parte, pietatis ſpecie, quam magnopere prae ſe tulit Comenius, ſeducti viri nonnulli docti, magis praeclara et laudanda in eo viro viderunt [m], quam re vera deprehendet Lector a partis ſtudio vacuus. Nos ſine ira, ſine amore res celeberrimi viri enarrabimus, et vbi licet, ſententiam noſtram adiiciemus. Natus eſt Comenius Prenouiae in Morauia V Cal. April. anno MDXCII, ingenio ditatus a natura feliciſſimo, in ſcholis, et praecipue in gymnaſio quod Herbornae Naſſouiorum floret, humanitatis et philoſophiae diſciplinas magna felicitate didicit. In patriam anno MDCXIV reuerſus ſcholae prae-

k) Conſulendi, qui iuris naturalis hiſtoriam enarrarunt, LVDOVICI §. 65. p. 41. THOMAS. c. 6. §. 23. 31. 34. add. REIMM. Hiſt. lit. Germanor. P. III. p. 53 ſeqq.

l) Dict. T. II. art. Comenius p. 202.

m) B. BVDDEVS l. c. §. 36. et qui praefationem et vitam Comenii eius vni neceſſario praefixit Editor Halenſis.

praefectus, et biennio poſt Fulneccenſi eccleſiae doctor datus eſt, ita tamen, vt ſcholae quoque, quae ibi excitabatur, curam gerere iuberetur. Scholaſticis itaque laboribus occupatus, dum de promouendis iuuentutis Scholaſticae commodis cogitat, et methodi vſitatae vitia perpendit, ad nouam et faciliorem felicioremque delabitur, cuius ſpecimen eo anno edidit. Diſiecerunt tamen cogitationes eius tumultus bellici, qui eo tempore Bohemiam, et paulo poſt Germaniam omnem repleuere, et ſanguine, rapinis, igne miſcuerunt et euerterunt omnia. Furori bellico enim Comenius quoque non ſine magno malo ſuo cedere, et in direptione iſtius oppidi, quod ſolo aequauit militum Hiſpanicorum furor, ſupellectilem librariam cum fortunis ſuis amittere coactus eſt, qua calamitate ſimul, quas in chartam coniecerat, meditationum ſuarum exemplum perdidit. Auctum eſt malum malo, cum edicto Caeſareo anno MDCXXIV miniſtri eccleſiarum Proteſtantium omnes terris iſtis excedere iuberentur. Aſylum tamen aliquantiſper apud Georgium Sadowsky de Slaupna inuenit, apud quem in montanis Bohemiae deliteſcens, vt filiis Maecenatis gratificaretur, conſilia ſua ſcholaſtica et methodica recoxit, diu tamen iſta ſecuritas durare non potuit, anno MDCXXVIII enim cum aliis, qui in Bohemia delituerunt, regno excedere coactus eſt. Ita patria exul ad Polonos confugit, et Leſnae conſedit, vbi Latinam linguam docuit. Cuius faciliorem et commodiorem methodum explanaturus, anno MDCXXXI *Ianuam linguarum reſeratam* edidit. Dici non poteſt, quanto plauſu et approbatione liber exceptus ſit, famaque Comenii ex eo incrementa ceperit. Adeo enim conſilium eius vbique locorum probatum fuit, vt, quod ipſe tradit, libellus in Latina, Graeca, Bohemica, Polonica, Suedica, Belgica, Anglica, Gallica, Hiſpanica, Italica, Hungarica, quin et in Arabica, Turcica, Perſica lingua prodiret, isque ab eo tempore iudicaretur eſſe Comenius, cuius in emendanda re ſcholaſtica iudicium et conſilium plurimum eſſet ſequendum. Quem plauſum vtrum reuera foetus hic Comenianus meruerit, hoc loco diſpicere non licet, conſulendus autem eſt D. G. Morhofivs [n]. Non contentus autem humaniores literas ſuis conſiliis adiuuaſſe, ipſam quoque philoſophiam noua luce colluſtrare ſtatuit. Edidit itaque anno MDCXXXII apud Amſtelodamenſes *Synopſin phyſicae ad lumen diuinum reformatae*, plenius an. MDCLXIII recuſam [o], et initio decurrentis ſeculi a Cel. Io. Ioachimo Langio theſibus [p] comprehenſam, in qua naturalem philoſophiam ad reuelationis traditionem exigere et emendare, reiecta phyſica Peripatetica, conatus eſt, quo ſcopo etiam *Prodromum Philoſophiae* edidit, emendandae philoſophiae initium iſto libro facturus. Cum autem maxima eſſet peritiae eius in doctrina ſcholaſtica exiſtimatio, ad exteros quoque vocatus, et in Sueciam atque Angliam ad emendandam rem ſcholaſticam anno MDCXXXVIII

n) Polyhiſt. liter. T. II. L. I. c. 15. §. 18. p. 120.
o) Habet haec editio appendicem et addenda.
p) Theſes phyſicae Comenianae ad lumen diuinum reformatae. Berolini 1702. 8.

MDCXXXVIII inuitatus eſt. Reiecto itinere Suecico, licet illuc conſilia ſua miſiſſet, in Angliam abiit; vbi cum ſua non probari intellexiſſet, quod regni motus obſtarent, reuerſus ad Suecos, vbi magna de eo erat expectatio, proceribus regni, inter quos ſumma tunc auctoritate potiebatur Cancellarius regni Alexius Oxenſtierna, ita methodum, quam parturiuerat Scholaſticam commendauit, vt ſtipendio auctus veniam nanciſceretur, quae animo conceperat, accuratiori ſtudio elaborata in lucem tandem proferendi. Eum in finem Elbingam ſe contulit, et poſt quadriennium exactum, quae conſcripſerat in Sueciam allatis probatisque, redux vltimam manum imponere conſtituit. Interceſſere tamen huic quoque conſilio fata aduerſa, quae ad Polonos eum reuerti coëgerunt. Tum anno MDCXLVIII ad Tranſſyluaniae principem Sigismundum Ragozium profectus eſt, qui eius opem ad emendandam in terris ſuis rem ſcholaſticam implorauerat. Cui cum et diligentiam et doctrinam probauiſſet, re confecta anno MDCLVI Lesnam, non ſine malo omine, rediit. Polonorum enim militibus vrbem incendio delentibus, (quam in Comenium culpam transfert Maresius [q]) facultatum pene omnium, et imprimis ſupellectilis librariae, atque eorum, quae de meditationibus ſuis in chartam coniecerat, iacturam fecit: erepta ſunt flammis pauca panſophica et apocalyptica, humi defoſſa. Ita ſede ſua orbatus et exul, incertam vitam agere coactus eſt, et primo apud Sileſios, tum in Brandenburgicis ditionibus, imprimis Francofurti ad Oderam, et ob peſtis metum eo loco relicto Hamburgi cum familia vixit, tandemque Amſtelodamum translatus eſt. Ibi inter viros primariae dignitatis, et facultatibus affluentes inuenit haud paucos, qui ei bene cuperent. Praecipue autem in Ludouico de Geer, diuitiis opibusque florentiſſimo Moecenatem expertus eſt exoptatiſſimum. Is enim, cum in miſeros exulesque quorum ſpectata eſſet pietas et eruditio, maxima beneuolentia ferretur, Comenium autem ſciret parenti ſuo fuiſſe commendatiſſimum, quippe qui eum in Sueciam inuitauerat, non hoſpitium modo illi liberaliter praebuit, ſed ſumtus quoque ingentes ad excudendos conatus Comenii philoſophicos et panſophicos fecit. Quo patrono obſtetricante pars eorum, *Operum didacticorum* titulo anno MDCLVII *Amſtelodami* prodiit, nec tamen omnes lucem viderunt. Et his quidem circulis occupatus Comenius, maxima exiſtimatione eo tempore gauiſus eſt. Cum autem maiora affectaret, et apocalypticarum viſionum interpretatione ſecurus, neſcio quas maximas regnorum conuerſiones, et afflictae eccleſiae mutationem glorioſam perſentiſcere crederet, ſibi ipſi malum accerſiuit. Nempe ſplendida eo tempore vaticinia iactabant Chriſtophorus Kotterus, Sileſius, Chriſtina Poniatouia, Bohema, et Nicolaus Brabitius, Morauus. Quorum ſomnia cum probaret, et maximam inde orbi rerum commutationem promitteret, ea vulganda eſſe cenſuit, *Lucisque in tenebris* titulo anno MDCLI edidit, quibus poſtea anno MDCLIX *Hiſtoria reuelatio-*

q) loc. cit.

nis

nis horum hominum acceſſit [r]: qui libellus vterque inter rariſſimos hodie numeratur [s]. His vero conatibus innumeras ſibi moleſtias et aduerſitates concitauit imprudens et πολυπράγμων Comenius. Cum enim Auſtriacae genti infelicia quaeuis minarentur iſta vaticinia, et ſeditionum ſemina ſpargere crederentur, eius auctoritate pleraque exemplaria ſuppreſſa ſunt. In arenam autem contra has viſiones deſcenderunt Samuel Mareſius, et Nicolaus Arnoldus, qui famam Comenii miris conuiciis proſciderunt, et ſuperbiam, αἰσχροκερδίαν, artes ſordidas, inconſtantiam, et Quackerorum atque Fanaticorum ac Enthuſiaſtarum inſaniam quamlibet atroci accuſatione illi obiecerunt: quo fundamento, qua veritate? hoc loco diſpicere non licet. Comenius autem, quem ſpes inſtantis regni millenarii lactabat, quod anno MDCLXXII, vel ſequenti aduenturum ex computatione apocalyptica definiuerat, iſto ſe tuebatur ſolatio; et opportune anno MDCLXXI, XVII Cal. Iul. mors eum rebus humanis, dolorique et pudori de fruſtrata ſpe ſua atque vaticiniis Amſtelodami anno aetatis LXXXI, eripuit. Maior futurus, ſi his ſe nugis decipi paſſus haud eſſet, et intra didacticorum ſuorum limites ſubſtitiſſet, quae licet noſtris ſe temporibus non probent, ea tamen aetate maximam prudentiae ſcholaſticae opinionem meruerunt. Verum de his eius conatibus in praeſentia dicendi locus haud eſt. Commemorandus autem nobis eſt, quia inter philoſophos Moſaicos primam fere ſedem occupat. Nempe cum erudiendae iuuentuti ſcholaſticae operam tribuiſſet ſuam, et philoſophiam quoque illi tradere ſuſcepiſſet, minime ſatiatus ſpinis ſcholaſticis in LVDOVICI VIVIS libros *de Tradendis diſciplinis* incidit. In quibus cum maxima luce perditiſſimae philoſophiae errores naeuosque perfuſos videret, illam quidem vehementer perhorruit, at, quod melius ſequendum ſit a Viue demonſtratum non inuenit. Incidit autem, dum haec animo meditabatur, in eius manus *Prodromus Philoſophiae inſtaurandae* a THOMA CAMPANELLA conſcriptus, qui cum mire illi placeret, *realem* quoque *philoſophiam epilogiſticam* eius atque libros *de Senſu Rerum* euoluere cum cura conſtituit. Et placuit quidem Comenio libertas philoſophandi, diſplicebat autem, ea principia poni, quae Moſaicae narrationi, triada principiorum innuenti, contradicerent, et ſibi non ſatis apte cohaererent. Magni Verulamii libros autem et conſilia licet magnopere probaret, clauem tamen monſtrari, non vero adyta naturae recludi, vidit. Proprio itaque Marte pelagus hoc tentandum ratus, vt ad certiorem rerum naturalium cognitionem perueniret, Peripateticam philoſophiam velut multis in partibus deficientem, intricatam, ambagibus diffluentem, et erroneam adeoque Chriſtianis inutilem et noxiam deſerendam eſſe ſtatuit, aſſumtisque philoſophandi fontibus, ſenſu, ratione et Scriptura, philoſophiam ita reformare ac perficere conſtituit, vt omnia, quae ſunt et fiunt, ad ſenſum, rationem et Scripturam harmonice reuo-

r) Fuſe Hiſtoriam horum vaticiniorum enarrauit G. ARNOLDVS P. III. et IV. Hiſt. eccl.
s) Vid. VOGT. Cat. libr. rar. p. 361.

reuocentur, et ea euidentia ſeruetur, vt ſparſam vbique veritatem palpare cuiuis mortalium liceat. Non enim veritatem detegi poſſe credebat, niſi tria iſta cognitionis principia coniungantur, cum et ſoli ſenſus ineptas opiniones gignant, et ratio ſola in mera phantaſmata abripiatur, et, Scriptura ſine ratione peruertatur. Hanc tamen velut certiſſimum philoſophiae fontem commendat, laudatque philoſophos Chriſtianos, Valleſium, Danaeum, Lemnium, Lydyatum, Aslacum, Caſmannum, quod nouae philoſophiae ſemina in SS. Bibliorum codice quaeſiuerint. Et his quidem principiis innixus *Phyſicam illam ad lumen diuinum reformatam* conſtruxit, cuius principia ex dicendis conſtabunt. Valde placuere conatus Comenii viris nonnullis doctis, quos ſtudium pietatis, quod prae ſe ferebat, ceperat, vnde bene de eo iudicarunt THEOPHILVS SPIZELIVS [t], GODOFREDVS ARNOLDVS [u] et IO. FRANCISCVS BVDDEVS [x], tum quidem, cum, Moſaicae et Hebraicae philoſophiae magnum adhuc pretium ſtatueret. Aliter tamen aliis viſum, qui ferre non potuerunt humana diuinis miſceri et confundi omnia, coruosque deludi hiantes. Vnde acerrimus harum rerum et peritus arbiter NIC. HIERONYMVS GVNDLINGIVS [y], phyſicam hanc oleam et operam non commeruiſſe, iudicat, quemadmodum Comenium operibus didacticis patronos pecunia emunxiſſe, ſibique tempus melius collocandum eripuiſſe cenſet, et vaticinia inſana affectuumque vehementiam in eo improbat. Quae an vel excuſari vel negari poſſint, Lectori Comenii ſcripta euoluenti diiudicandum relinquimus. Illi autem ſubſcribimus, quod addit Gundlingius: *Iuraturum ſe, Moſen non agniturum eſſe, quae ipſi dogmata ab iſtis hominibus attribuantur.* Nam inferre ſua ſomnia et intrudere in hiſtoriam Moſis viros bonos ſed iudicio philoſophico deſtitutos vel lippus poteſt cernere.

Ioannes Bayerus.

§. XII. Eandem viam calcauit IOANNES BAYERVS, obſcurum cetera nomen. Natus is eſt, teſte DAVIDE CZWITTINGERO [z], apud Eperienſes, et ſenatus ſtipendio auctus in academia Leucorea philoſophiam, ſacrasque literas et artes mathematicas tanta induſtria et eruditionis laude didicit, vt facultatis philoſophicae doctoribus adiungeretur, iuuentutemque academicam cum laude docere poſſet. Tum in patriam vocatus eſt ad ſcholam regendam et dein Neoſelium ad obeundum munus eccleſiaſticum, quo Varallii quoque functus eſt. Edidit is praeter filum labyrinthi, ſiue lucem mentium ſupra memoratam, *oſtium* vel *atrium naturae ichnographice delineatum, id eſt, fundamenta interpretationis et adminiſtrationis generalia, ex mundo, mente et ſcripturis iacta, Caſſouiae anno MDCLXII.* Multa in hoc ſyſtemate phyſico innouauit Bayerus,

t) In Literato felice p. 1051.
u) Hiſt. eccleſ. T. II. p. 197.
x) loc. cit. Add. biographus eius Halenſis.
y) Hiſt. phil. moral. c. 7. p. 65.
z) In ſpecimine Hungariae literatae pag. 44 ſeqq.

Bayerus, Ariſtotelicae philoſophiae valde infenſus, *quo ſi ſtandum ſit, nunquam ad certam metam philoſophos peruenire poſſe, ſed de ſingulis diſputaturos eſſe in infinitum cenſuit.* Secutus autem eſt in principiis rerum naturalium explicandis Comenium, ita tamen, vt multa innouaret, et proprium ſibi doctrinae naturalis aedificium conſtrueret. Tria ſcilicet principia Moſaica cum Comenio aſſumit, materiam, ſpiritum et lucem. Et materiam quidem, vt Peripateticum vocabulum vitaret, maſſam Moſaicam vocauit, eamque in duplici ſtatu poſuit, nempe creationis primae, vnde vniuerſalis eſt, et creationis ſecundae, quo particularis illi dicitur. Illum ſtatum diem modo primum durauiſſe, hodieque nullum eſſe aſſerit. Alterum in conſtitutione maſſae ſub peculiaribus formarum diſtinctarum characteribus, poſterioribus creationis diebus introductis ponit, eumque hodie durare, et pro certis rerum generibus diſtingui affirmat. Hinc diſtinctio illi orta, inter maſſam corporum primordialem vel ſeminalem, natiuam vel aduentitiam, permanentem vel fluxam. Vt vero rerum omnium geneſin explicaret, hoc praecipue axioma aſſumit: maſſam in vnione ſpiritus et lucis conſtituere corpus. Maſſam autem licet informem fingat, et inſtar fumi vel vaporis diſcontinuam; poroſam tamen et partibus ſuis cohaerentem ſtatuit, quae conſiſtere ſimul non poſſe recte monuit MORHOFIVS [a]. Poſt maſſam mundi naturam fabricantem inter principia retulit, et hac voce ambigue, non Deum modo, ſed et ſpiritum vitalem, Moſaicum plaſmatorem, et extrinſecos patratores comprehendit, horumque mira imaginationis foecunditate indiuiduis quibusuis in ſpecie certa tributorum alium comminiſcitur ſolitarium, alium totalem, qui ſine concurſu alterius concauſſae ſufficiens ſit ad ſemet ipſum ſeminaliter per nouorum indiuiduorum generationem propagandum et multiplicandum; alium ſocium ſiue partialem, qui cum aliis ſocias manus iungit. Spiritus vitalis origines ex Spiritu S. maſſae Moſaicae incubante deriuat, eumque agens et finitum creatum ab illo dicit, vt naturas corporeas ſecundum aſſignatas ideas efformet. Eam autem naturam fabricantem id eſt ſpiritum vitalem, vel internam et immediatam, vel externam et mediatam eſſe vult; eamque dicit eſſe auram illam vitalem, ſeu ſpiritum vitae, intelligentem et ſapientem, actuoſum et penetrantem, qui omnia exequatur in formandis corporibus, omnia penetret, ordinet, formet. Hunc licet a rerum formatione plaſticum eſſe dicat, illi tamen patratores externos addit. Non enumerabimus diuiſiones illius ſpiritus, quem vel vniuerſalem vel particularem, vel natiuum vel aduentitium, vel ſupracoeleſtem, vel ſidereum, vel elementarem, ſubſtantificum et modificatiuum, &c. facit, prout illi vel originem adſcripſit, vel ſubiectum, in quod operetur tribuit: his enim difficilibus nugis Lectoris patientia abuti nolumus,

a) Polyhiſt. T. II. L. II. P. I. c. 3. §. 5. p. 161. vbi de toto ſyſtemate Bayeriano iudicat.

mus, ſed monebimus tantum, huic naturae plaſticae, ſiue ſpiritui vitali in tot particulas diſſecto, fermentationem Bayerum potiſſimum tribuere, qua potior pars operationum eius abſoluatur. Binis his principiis paſſiuo et actiuo, inſtrumentale quoque addit et miniſtrans, nempe lucem, quam mediae, dicit, eſſe naturae inter maſſam et ſpiritum, et neceſſariam eſſe ait ad operationes huius in illam perficiendas. Quam vbi in primogeniam ſiue vniuerſalem, et ortam ſiue characteriſatam diſtinxiſſet, eius miniſterium ponit in motu, agitatione et vibratione, hancque vel ad peripheriam vel ad centrum fieri contendit, hincque caloris et frigoris notiones deriuat. Ratione ſubiecti autem multis iterum modis hanc lucem diſtinguit, et nominibus compellat ſuis, hoc loco non enumerandis. Similis eſt in reliquis enucleandis, vbi ſingulis fere capitibus noua entia producit, v. g. naturam dirigentem, ſiue ideam, dotes naturarum fabricantem, naturam ſigillatam, ſeu characterem corporum diſcretiuum ac determinatiuum, quo corpora naturalia configurentur. Quam formam ſiue oriri ſiue deriuari tamen putat ex configuratione maſſae, concentratione ſpirituum, et temperamento lucis, in vnione ac penetratione mutua. Et tamen huius iterum proprietates diſtinguit, et formam partiales, ſubordinatas, graduales, aſcendentales, ſecundarias et ſimiles comminiſcitur. Plerasque enim proprietates et affectiones in principia commutat; vnde conſtitutiones facultatesque tum receptiuas tum impreſſiuas naturas dicit eſſe ornantes ac inſtruentes. Hae affectiones vel proprietates ſunt extenſio, terminus, figura, continuitas, contiguitas, ſitus, quibus ſingulis ſuas facultates receptiuas tribuit, cum omnis actio ſit vel a ſpiritu vel a luce, vel ab vtrisque. Sed et proprietates a Spiritu, principio altero, prouenientes, adducit, vitam, cognitionem, cupiditatem, vim, niſum ſiue conatum, operationem, de quibus multa minuta diſſerit. Has vero proprietates a ſpiritu corporibus induci putat, vnde ſequitur, corpora vita, cognitione, conatu, cupiditate, operatione gaudere, id eſt habere intellectum et voluntatem: in quo Campanella corporibus ſenſum tribuente multo eſt intolerabilior. Porro principiis quoque inter ſe iunctis nouas affectiones tribuit, entitatem, ſubſiſtentiam, numerum, locum, ſimilesque: et naturis quoque ſtimulantibus ſiue mouentibus, nempe amori, auerſationi, cupiditatibus et fugae, itemque naturis conſociatis ſiue conſpirationibus et hoſtilitatibus natura ſimilia attribuit, et innumeras λεπτολογίας ſequitur. Ex quo breui phyſicae huius Moſaicae Bayerianae conſpectu Lector vel mediocriter iudicio inſtructus comprehendit, non magis eam Moſaicam doctrinam referre, quam refert phyſica Peripatetica, in multis ſibi auctorem non conſtare et contradicere: et imprimis tum entia innumera nullibi, quam in imaginatione cerebri ſui extantia comminiſci, quam ideis obſcuris, vagis, incertis, et nihil ſignificantibus in principiorum naturalium locum ſuffectis loco theatri naturae, nobis campum aperire ſpectrorum atque lemurum, et quod rectiſſime obſeruatum Morhofio [b], nihil praeter

b) loc. c. T. II. p. 120.

praeter terminos, et nomina, ſed plane noua, quibus nihil ſubeſt demonſtrationis, exhibere: reliqua enim, ſi verum dicendum, a Scholaſticis, eiusmodi entibus phyſicam doctrinam replentibus, mutua accepit, et noua veſte donata in ſcenam produxit. Tacemus innumera male cohaerentia et ἀσύςατα, quae acute notauit MORHOFIVS [c], qui videndus. Certe Moſen hic in Moſe, etiam Democriti lucerna accenſa fruſtra quaeras. Mirum itaque haud eſt, exigua fortuna hanc naturalem philoſophiam vſam eſſe. Quamuis enim ineunte ſeculo, quo viuimus, viri quidam docti in Halenſi academia hanc phyſicam Moſaicam reſtituere conarentur, quod imprimis feciſſe Chriſtianum Thomaſium, ad illuſtris viri hiſtoriam delati fuſe docebimus: euentu tamen res iſta caruit, ipſique viri iſti doctiſſimi hunc conatum haecque conſilia abiecerunt, cum intelligerent, coruos ita deludi hiantes, nec noſtris temporibus, principia quaerentibus, quae pectus ſaturant, et ſenſus implent, ipſamque naturam ducem exhibent, iſtis commentitiis principiis ſatis, quod eſt, praeſtari poſſe.

Obſeruationes generales de ſecta et philoſophia Moſaicorum.

§. XIII. Parum promouiſſe naturalem philoſophiam ex hoc virorum piorum quidem et laudabili conſilio inflammatorum, at naturae rerum non ſatis intentorum conatu Moſaicam philoſophiam reſtituendi, ex dictis eſt manifeſtiſſimum. Sole meridiano enim clarius eſt, eos, cum ſectariam philoſophiam euitare voluiſſent, in alterum extremum prolapſos omnem philoſophiam cum reuelatione confudiſſe, et huic quoque ſui ingenii ſomnia, perobſcura et difficilia ſubornaſſe, hac vero ratione dum Charybdin euitare voluerunt, in Scyllam incidiſſe. Paucis id, more noſtro obſeruationibus, ad monendum Lectorem comparatis, oſtendemus.

I. Poſuiſſe viros eos doctos, quorum φιλοσοφέμενα in hoc capite adduximus, pro indubitato axiomate: ſacras paginas, quaeque in illis reuelata eſt homini, ſapientiam non modo ea recludere, quae ad obtinendam animae ſalutem ſunt neceſſaria, ſed humanarum quoque rerum naturam ita exponere, vt certiſſima inde ſcientia gignatur, ſi rationis miniſterio in ſcientiae formam redigantur, ex ipſorum effatis in antecedentibus adductis eſt certiſſimum, et tota philoſophiae huius Moſaicae et Chriſtianae conſtitutio atque indoles comprobat. Qua in re haud vno modo peccatum ab illis eſt. Quamuis enim extra dubitationis aleam conſtitutum ſit, non repugnare ſibi inuicem, quae ab vno patre luminum profecta ſunt, principia iſta duo, quae intellectum noſtrum illuminant, rationem puta, et reuelationem, nec veram oſtendi poſſe contradictionem, ita vt quod vnum ponit, euertat alterum; manifeſtum tamen, tum ex cognoſcendi principio, quod vocant, quodque vtrumque diuerſum ponit, tum ex fine, quem vtrumque reſpicit, valde ea differre, nec inter ſe eſſe committenda. Ea vero quae ad naturam hominis rerumque naturalium cognoſcendam pertinent, cum illis, quibus ſalus hominum innititur aeterna, quaeque altioris

c) loc. cit. pag. 162 ſeqq.

tioris ſunt indaginis, et alium nobis orbem recludunt, non eſſe confundenda, ſed ſuis limitibus diſtincta ad certam normam certosque fines eſſe exigenda. Quo tamen aſſerto non negamus, ex reuelatione in ſacris oraculis comprehenſa poſſe perfectionis atque augmenti aliquid ad rationis diſciplinam, quae philoſophia dicitur, accedere, vt ex morali eius parte ſatis luculenter demonſtrari poſſet, ſi id ageremus. Aſt miſceri cognoſcendi principia, et ex reuelatione ea axiomata deſumi, quibus philoſophicum ſyſtema inaedificari poſſit, id non ἀταξίαν modo, ſed et ipſam rerum confuſionem innuit: longe vero alius rei vſus eſt, quae in comparatione vtriusque luminis in argumento philoſophico verſatur. Quamuis enim poſitis ſemel rationis (aſt non praeiudiciis ſectae et auctoritatis vel aliis praeconceptis opinionibus in praeceps actae) regulis et definitionibus, ſi cum ſacris paginis comparentur, poſſit intelligi, in quo naturalis cognitio deficiat, in quo ſupplementum quoddam ſuppeditare poſſit reuelatio, quid cognoſci non poſſit, et intra anguſtos humani intellectus limites ſepeliendum quaſi et lubenter ignorandum ſit: niſi tamen caute in eo negotio verſeris, in deuia mox abripi animum a recta via aberrantem neceſſe eſt. Nempe id potiſſimum cauendum eſt, ne, quod ſuppeditat velut ſupplementum quoddam atque auctarium reuelationis doctrina, habeatur pro philoſophico, et rationi innoteſcente, licet vel calculum ratio adiiciat, vel negare tamen illud non auſit, ſed id ſacrae inſpirationi a Deo factae acceptum referatur, quo pacto quae ad doctrinam moralem augendam et perficiendam commodant ſacrae paginae, non ad ethicam philoſophicam, ſed ad theologiam moralem referenda ſunt: et ſcopus porro ſcripturae ſacrae nunquam ex oculis dimittendus eſt, ſed cogitandum, fontes reuelationis diuinos ad eripiendos hominum animos ex connata miſeria, ad emendationem mentis et reconciliationem mortalium cum Deo, et ad obtinendam aeternam felicitatem ex diuinae ſapientiae oceano ſcaturiuiſſe. Quae vbi accurate obſeruantur, ducet quidem moralis doctrina ad morum emendationem, quam diuiniores paginae docent, at diuerſis tamen circumſcribitur limitibus: naturalis autem doctrinae ſtudioſus cum longe alia tradat reuelatio, hos ſibi cognitionis fontes non fuiſſe datos clare intelliget, nec recurrendum eſſe ad ſacras paginas in rerum γενέσει adumbranda ſtatuet, eo quod hunc ſibi finem Deus in aperiendis humano generi myſteriis ſuis non propoſuit, vt de natura rerum edocerentur. Verum vtramque hanc cautelam ſatis negligenter obliti ſunt, philoſophi hi, quos deſcripſimus Moſaici et Chriſtiani. Non enim reiecta quod recte factum erat, philoſophia ſectaria, id ſibi propoſuere, vt ſine auctoritatis, antiquitatis &c. praeiudicio, naturam rerum vel moralem vel phyſicam accurate attenteque intuerentur, et detectis principiis teſte connato rationis lumine, veris, et euidentibus, ea quae ſua ſponte conſequuntur, inde deducerent, et notionibus vſi perſpicuis certisque et propriis, quid ratio definiat, ſtabilirent: et haec demum cum reuelatione compararent,

cum

cum quibus conueniant, in quibus diſcrepent, intelligerent. Hoc ſane ſi feciſſent, non magnopere haberemus, quod reprehenderemus. Sed ad longe alia hisque contraria dilapſa ſunt, et vtrumque cognitionis lumen miſere turbauerunt, et temere omnia miſcuerunt, ſic vt obſcurum inde chaos non potuerit non emergere, ex quo quid naturae lux definiat, qui lumen coelitus collatum manifeſtatumque tradat, nemo facile poteſt intelligere. Et haec quidem vera cauſſa eſt, cur ita philoſophia Moſaica tot principia, terminos, aſſertiones habeat, quae non tantum claram nobis et diſtinctam rerum, de quibus praecipiunt, notitiam non ſuppeditant, ſed et ſibi ipſis haud raro contradicunt, nec cohaerent, et inuicem conſequuntur, multoties autem ſe ipſa euertunt. Quod, niſi fallimur, ſatis manifeſtum indicium eſſe poteſt, caruiſſe hos philoſophos arte ratiocinandi, qua qui deſtituuntur, in philoſophiae campo parum promouent. Maxime vero in eo porro aberratum ab his viris bonis eſt, quod ita ad Scripturam in condenda noua philoſophia, praeſertim ea, quae de rerum natura agit, recurrerint, vt ipſum reuelationis diuinae oraculorumque ſacrorum finem euerterint. Id quod manibus palpabit, qui paginarum diuinarum cauſſas, cur nobis traditae ſint, paulo penitius explorauerit. Non enim ineffabilem Numinis benignitatem commouit ea ratio, vt de rebus ad hunc mundum pertinentibus curioſius inſtruerentur homines, ſed vt agnita deplorataque, qua tota mortalium natio depreſſa iacet miſeria, verum, quod cum irato iudice ſupremo homines reconciliat, momentum mediumque diuina luce colluſtrati intelligerent, hocque beneficio emendatae mentis et vitiorum tyrannidi ereptae ita liberarentur, vt reuocatae diuinae, ad quam condita eſt natura humana, imaginis elegantia, et innumeris coeleſtis fauoris muneribus illis collatis incipiant vera in hac vita felicitate frui, aeternis et infinitis poſt eam bonis cumulandae, ſi parario Dei filio ad hanc felicitatem progreſſae, rectam ſemitam non deſeruerint. Quem ſcopum cum diuina ſibi conſtituiſſet beneuolentia, et felicitati huic omnes, quorum miſeriam leuare et infelicitati ſuccurrere decreuerat, deſtinaſſet, reuelanda haec fuere omnibus, eo quidem modo, vt nemo eſſet, vel iudicio hebetior, vel aetate viribusque infirmior, qui non ex his oraculis iſtud conſilium Dei diſcere idque ſequi posſet. Quae vt ipſis ſacris paginis conformia ſunt, a nemine negari poſſunt, qui diuinae traditionis ſummam in iſtis voluminibus comprehenſam pro diuina recipit; ita clariſſime euincunt, myſteria quidem maxima, incomprehenſibilia, et noſtrae intellectionis ſphaeram longe tranſcendentia, in iis reuelari, ipſam tamen eorum enarrationem ſimplici et aperto modo factam eſſe, et hac ratione oſtendere, nihil quod artificioſum ſyſtema, quodque recluſa naturae adyta prae ſe ferat, in ſacris literis eſſe quaerendum. Ad hunc vero ſcopum viri iſti boni non attenderunt, ſed cum ſacras paginas a ſapientiae fonte profectas eſſe ſcirent, omnis quoque cognitionis humanae fundamenta in iis recludi iudicarunt. Qua in re optandum

dum eſſet, vt voluntati in ſe bonae et laudandae, iudicii accuratio reſpondiſſet, nec ex inſtitutionibus diuinis de ſalute hominum ſyſtemata panſophica, Chriſtianamque et Moſaicam philoſophiam effinxiſſent. Quod quam noxium ſit, et ad deridenda ſacra myſteria apud profanas mentes aptum, non ignorant, qui ſeculi noſtri proteruiam attento conſiderauerint oculo. Viderunt id viri docti, hosque naeuos philoſophiae Moſaicae cordate reprehendere non neglexerunt, quorum verba et obſeruationes, ne nimii ſimus, legi velimus apud MORHOFIVM [d], GASSENDVM [e] et nuperum AVCTOREM Gallum *Hiſtoriae Criticae Philoſophorum* [f]: pulchra enim nonnulla hac de re monent, et Lectoris attentione digniſſima. Non celandum tamen, ad hanc noſtram cenſuram, quam praeuiderat, reſpondiſſe COMENIVM [g]. Scribit enim „fateor, ſcripturam diuinitus inſpiratam ad docendum, arguendum, corri„gendum, et erudiendum in iuſtitia datam eſſe: fateor, hunc eſſe ſcripturae „vltimum finem. Quis tamen neſcit, vnius rei plerumque plures eſſe fi„nes etiam in humanis, nedum in diuinis, vbi totam ſe vix perueſtigabili „nobis artificio complicauit adorandi Dei noſtri ſapientia? profecto ſi per „totam naturam id artificii deprehendimus (ita autem eſt) vt quaelibet crea„tura creaturaeque pars, et partis particula pluribus ſeruiat vſibus, cur hunc „ſummae ſapientiae characterem detrahamus codici, non video". Prouocat etiam ad dicta ſcripturae, quibus omnem ſapientiam ex lege haurire iubemur. Aſt mire ignoratione elenchi, quam vocant, fallitur atque fallit Comenius. Non enim de fine Scripturae S. aut vno aut multis quaeſtio eſt, ſed vtrum ad addiſcendam philoſophiam praecipue naturalem ea reuelata ſit? Et longe alia fuit, et a panſophia Comeniana toto coelo diuerſa ſapientia, quam diſcere iubebantur Iſraëlitae, nempe legis diuinae et myſteriorum diuinorum. His vero arenoſis fundamentis euerſis, tota corruit philoſophia iſta Moſaica.

II. Valde hanc cenſuram philoſophiae Moſaicae et Chriſtianae confirmat ipſa eius natura et indoles, tota, quanta quanta eſt, philoſophiae nomine indigna. Cum enim ob diuerſam ab hoc conſilio ſacrorum oraculorum conditionem, ne principia quidem certa, vniuerſalia, adaequata ex iis de humanis ſapientiae diſciplinis illius ſectatores haberent, vellent tamen noua dicere, et ornatius philoſophari, neceſſario ad fingendi imaginandique facultatem, in his hominibus ſupra modum foecundam recurrere, neceſſum habuerunt. Ita vero audaciores facti, dum diuinioris ſapientiae titulo mire ſibi placent, exorbitantis ingenii ſomnia ſacris ſcriptoribus tribuere, et genuinis adulterina ſupponere auſi ſunt: Cum vero vel ex priſtino ſectae ſtudio quaedam retinuiſſent, vel nouum doctrinae aedificium exſtruere tentaſſent, ſuas cogitationes, lepido praeiudicio ſeducti, ita ſacris ſcriptoribus tribuere non erubuerunt, vt admotis machinis, renitentibus rectae interpretationis legibus, obnitente ſenſu verborum, reclamante textus

d) loc. cit. pag. 158 ſeqq. e) Exam. Phil. Fludd. P. II. c. 4. f) T. I. p. 169. g) In Praef.

textus connexione, contradicente omni euidentia eorum verba in partes ſuas obtorto collo raperent, quadrata rotundis miſcerent, et inutiles, obſcuras, parumque vel nihil ſignificantes gerras ſacris dogmatibus affricarent. Quae audacia, licet pietatis nomine cohoneſtata, dici non poteſt, quantum apud homines profanos detrimenti ſacrorum librorum auctoritati attulerit.

III. Mirandum ob dictas cauſſas non eſt, euidentiam tantopere ex his ſyſtematibus exulare, vt Cimmeriis cuncta tenebris obſepta atraque nocte cincta compareant. Qui enim ideis vagis, notionibus nihil ſignificantibus, entibus imaginariis vſi, inanibusque diſtinctionibus capti ſunt, vt magnos exercitus laruarum, velut nouae philoſophiae principia, axiomata, regulas viderent; eos nec ſe intellexiſſe ipſos, nec alios eorum mentem capere, magna admiratione dignum haud eſt. Ita enim euenire neceſſe eſt, vbi quid dicendum ſit, intellectus non capit diſtincteque comprehendit; voluntatis autem ſeſe efferentis ambitio et κακοφιλία tamen melius quid dare, et elegantiora afferre affectat. Non enim certis et diſtinctis, quas vel ratio ſuppeditabat, vel reuelatio exhibebat, notionibus, principiisque ſua luce radiantibus hi homines vſi ſunt, ſed ex ſacrorum voluminum narratione ea excerpentes, quibus commenta ſua inaedificari poſſe iudicarent, obſcuros atque peregrinos ſenſus illis aſſuerunt. Quod non potuit non denſas illas nebulas in hac philoſophia gignere, per quas clare videre, quid hi homines velint, multo vero magis, quid verum ſit, minime liquet. Qua ratione vero et omne philoſophiae incrementum ſuffocatur, et difficilibus iſtis nugis Siculisque gerris deterrentur homines, vt magno intellectus humani detrimento philoſophari deſinant. Vnius Bayeri *Atrium* his ſpectris et laruis plenum rem ſatis illuſtrat; plura qui deſiderauerit, ei ſequens caput Robertum Fluddum ſiſtet: ſimili inſania circa Moſaicam philoſophiam delirantem.

IV. Sed et aliud malum hoc philoſophandi genus ſecutum eſt. Nempe plerique eorum, qui hanc veritatis inquirendae viam ingreſſi ſunt, in ea retia inciderunt, quae nimis caute euitare cupiebant. Cum enim a pueritia ſectariae, et praecipue Ariſtotelico-Scholaſticae philoſophiae eſſent innutriti, illa vero minime ſatiati et animo expleti, tandem odio eius ducerentur, ad noua quidem et meliora in ſacris tabulis quaerenda ſe accinxerunt; cum autem iſtius, quam iam eiurare coeperant, philoſophiae notionibus, terminis, axiomatibus, methodoque philoſophandi memoriam repleuiſſent, nec in ſcripturae diuinioris foliis talia inuenirent, quae his ſurrogari poſſent, eo quod diuerſiſſima traderent; illa quibus dudum aſſueti erant, et quae dimiſiſſe credebant, ignari in ſacram hiſtoriam intulerunt, et inaudita ex ea myſteria exſculpentes, dum verba innouant, terminosque alios parturiunt, veteribus ſordibus philoſophiam non liberant, ſed cumulant, ſacram doctrinam autem inquinant. Cuius ſumma et diuina maieſtas, ſimpliciſſimo verborum ſenſu demonſtrata ita iſtis luxuri-

xuriantis ingenii nugis eneruata eſt, vt occaſio inde impietati enaſceretur, ipſam ſimul reuelationem cum iſta philoſophia ſanctiore deridendi.

V. Neque illi multum praeſtitiſſe iudicandi ſunt, qui coſmogoniam Moſaicam hypotheſibus ſuis inter ſe diuerſiſſimis explicare ſunt aggreſſi, eo quod ad Moſaicae narrationis ſcopum indolemque praeiudiciis ſuis occupati non attenderunt. Tametſi enim indubitatum eſt atque certiſſimum, veram vnicamque coſmogoniae narrationem Moſen ſcriptam reliquiſſe, nihilque in ea eſt, quod, ſi recte reputes, illam non reliquis theogoniis et coſmogoniis omnibus mille modis praeferendam eſſe euincat. Non tamen iſta ſcriptoris ſacri mens fuit, vt nobis origines mundi philoſophica explicatione panderentur, ſed is eam maximi argumenti narrationem eo fine ſuſcepit, vt cum in omnium hominum gratiam ſcriberet, ab omnibus poſſet intelligi, noſſetque humanum genus, cui erudiendo ſacram hiſtoriam deſtinauit, non ſe et mundum aeternum fuiſſe, ſed habuiſſe initia, et originem accepiſſe, a maximo coelorum terraeque rege, huncque ſuam tantopere in creationis opere ſapientiam, potentiam et maieſtatis gloriam ideo demonſtrauiſſe, vt neceſſario ad hunc fontem ſuum colendum celebrandumque homo adduceretur. Qui Moſis ſcopus, vt toti ſyſtemati diuino eſt conuenientiſſimus, et diſertis ſacrorum librorum teſtimoniis confirmatur, ita luculenter docet, eum non tam ad cauſſam creationis formalem, quam vocant, atque ad modum eius explicandum, quam ad creatoris potentiam, ſapientiam, beneuolentiam demonſtrandam reſpexiſſe, nec internas leges, ordinemque, ſecundum quem omnia creator condidit, curioſe explicare voluiſſe. Vt taceamus, cum vna iubentis oris voce omnia potentiſſimum Numen creauerit, nondum euictum eſſe, vel determinari quoque poſſe, vtrum eodem modo iiſdemque legibus in condendo mundo verſatum ſit, quibus hodie in conſeruanda rerum vniuerſitate vtitur, et a quibus occaſionem coſmogoniarum Moſaicarum ſcriptores ſumunt ſua philoſophemata incruſtandi. Quae cum ita ſe habeant, manifeſtum inde eſt, temeritatis culpam illos non effugere, qui ex iis, quas in rerum mundanarum conſeruatione obtinere vident, putantue legibus ordineque concludunt, ita quoque rem a principio obtigiſſe, quique inde noua ſibi principia vel ipſi configunt, vel ab aliis allata adſumunt, vt philoſophiam et coſmogoniam quandam Moſaicam exſculperent. Cuius haud obſcurum indicium praebent hypotheſes precario excogitatae et inter ſe adeo diuerſae, vt vna alteram iugulet; recte enim, niſi nos omnia fallunt, concludimus, maleſanam philoſophorum curioſitatem veram ea de re ſententiam modumque, quo in condendo mundo Deus verſatus ſit, non inueniſſe, et has hominum magis coniecturas eſſe otioſas et vanas, quam philoſophiam Moſaicam. Quam tamen vbi reiicimus, non culpamus laudabilem virorum doctorum diligentiam conſiliumque, ex operibus naturae ſtupendis, et creationis modo, ſcopo atque fine contra impietatis patronos veritatem, ſapientiam, pulchritudinem, bonitatem ſupremi creatoris demonſtrandi.

Haec

Haec enim vt fierent, ipſe nobis D. PAVLVS [h] auctor extitit. Aſt humani ingenii modiolo immenſa diuinae potentiae opera non metiri modo, ſed denudata humani intellectus circulis comprehendere velle, illud nimis audax et ineptum merito illis cenſetur, qui modeſtiam in philoſophando amant. Placet nobis celeberrimi SCHEVCHZERI [i] moderatio, qui cum Carteſii coſmogoniam, ſuo loco infra explicandam, vana potius imaginatione nixam, quam ſolida demonſtratione, iudicaſſet, ſibi haec myſteria introſpicere non datum eſſe candide fatetur.

VII. Ex his autem omnibus ſtrictim enarratis iudicium, quod de hac ſecta dedimus, abunde probatur. Quis enim verae philoſophiae characteres ibi inueniri dixerit, vbi cognoſcendi principia inter ſe confunduntur, vagis, incertisque notionibus et terminis ac ſine mente ſonis omnia replentur, ipſa axiomata male cohaerent, et natura adeo non recluditur, vt potius mera aenigmata enarrentur; multa vero ſibi contradicunt: nec ſatiare poteſt aliquid animum in receſſus naturae inſpicere geſtientem? Quae, niſi plane coecutimus, ſatis euincunt, inter peruerſos philoſophandi modos hunc quoque eſſe numerandum.

Διατυπώσις physicae Moſaicae.

§. XIV. Poſſunt haec ad noſcendam naturam, indolem modumque huius generis philoſophiae ſufficere. Poſcit tamen methodus, quam hactenus ſeruauimus, vt ipſius ſyſtematis Moſaici delineationem exhibeamus. Aſt hic labor, hoc opus eſt. Non enim, qui huic ſe ſectae addixerunt, eodem omnes modo philoſophati iisdemque principiis vſi ſunt, ſed in diuerſa abeuntes, contrarias haud raro fouerunt ſententias; ita vt impoſſibile ſit, vna imagine totam huius philoſophiae faciem exprimere. Satis autem facere nos poſſe putamus inſtituto noſtro, ſi potiſſimum Comenium audiamus, phyſicam diuinam his potiſſimum, quas ex multis ſelegimus, aſſertionibus comprehendentem, quas cum Bayerianis comparauimus, exemplum praeeunte B. IO. FRANC. BVDDEO [k]. Ita vero haec phyſica Moſaica ſecundum iſtos philoſophos ſtatuit:

I. Tria ſunt rerum omnium principia, materia, ſpiritus et lux.

II. Materia ſubſtantia corpulenta eſt, per ſe bruta et tenebricoſa, quae corpora conſtituit.

III. Huius materiae tantam Deus maſſam produxit, quanta ad explendam creatam abyſſum ſufficeret.

IV. Licet eadem ſit inuiſibilis atque tenebricoſa et plane informis, extendi tamen, contrahi, diuidi, vniri et omnem ſuſcipere formam atque figuram, apta fuit.

V. Mate-

h) Rom. I, 19. 20. i) Phyſic. S. Tom. I. p. 2. ed. Lat.
k) Introd. in Phil. Hebraeor. §. 48. ſeqq.

V. Materia haec duratione aeterna et per omnes formas, ne quicquam eius perire poſſit, indiſſolubiliter quoque cohaeret, vt nulla parte diſcontinuari et vacuum relinqui ſpatium, patiatur.

VI. Spiritus ſubſtantia ſubtilis eſt, per ſe viua, inuiſibilis et inſenſibilis, corpora inhabitans et vegetans.

VII. Spiritus hic maſſae rudi ac mortuae primitus incubatione ſpiritus diuini per omnes ſui partes infuſus eſt ad eam inhabitandum, permeandum, vegetandum, et iuxta ideas inditas et aſſignatas particularia corpora lucis miniſterio efformandum, facultatibus inſtruendum, propagandum, et ſapienter operandum.

VIII. Spiritus hic vitalis plaſticus eſt vel vniuerſalis vel particularis, prout nempe in ſubiecta diffunditur, itemque ratione corporis cui inditur, vel natiuus vel aduentitius, vel perennis vel fluxus:

IX. Eſt porro ratione ortus ſui vel primordialis, isque tum ſupracoeleſtis, tum ſidereus, tum elementaris, et hic partim ſubſtantificus, partim modificatiuus: vel eſt ſeminalis, et hic porro ratione concentrationis ſuae generalis, vel mineralis vel animalis, ratione concentrationis ſpecialis auri, marmoris &c.

X. Item diſtinguitur ille ſpiritus vitalis ratione muneris et poteſtatis in totalem ſeu principalem et regnantem, et partialem, ſubordinatum et parentem.

XI. Eſt quoque ratione conditionis ſuae vel ſolutus ac liber, vel conſtrictus, et quidem vel conſopitus, vel in fermentum redactus, vel emiſſus, vel detentus, &c.

XII. Spiritus huius officia ſunt inhabitare materiam, mouere ſe per eam et agitare, cuſtodire ideas rerum particulares et formare ſibi ad futuras operationes ſubeundas corpora.

XIII. Lux ſubſtantia eſt media, per ſe viſibilis et mobilis, lucida, materiam penetrans, eamque recipiendis ſpiritibus praeparans, atque ita corpora efformans.

XIV. Lux haec in creatione a Deo materiae indita eſt eo fine, vt eſſet inſtrumentum vniuerſale, ad omnes ſpiritus operationes maſſae inducendas, et charactere vario inſigniendas pro vſu naturae vario.

XV. Lux haec vel vniuerſalis et primigenia eſt, vel orta et characterizata.

XVI. Huius pars maxima ſtellis ceſſit diſpoſitis in coelo ad vſus omnigenos naturae.

XVII. Reliqua corpora tantum eius perceperunt, quantum ad futuros vſus requiritur.

XVIII. Lux ſua munia abſoluit per motum ſeu agitationem et vibrationem.

XIX. Ea vibratio vel a centro ad extrema fertur, vel a peripheria ad centrum.

XX. Lucis

XX. Lucis euibratio cauſſa eſt caloris et ignis in ſublunaribus, eiusque fons in ſole poſitus eſt.

XXI. Lucis retrouibratio effectum frigus habet, ſedem vero in luna.

XXII. Vtraque lux mox diſperſa eſt, mox vnita, iam in dominio, iam in freno; prout autem corpori ineſt, eſt vel natiua et originalis, vel aduentitia et occaſionalis, et hinc pariter vel permanens vel fluxa.

XXIII. Tria haec principia, quae ita inter ſe differunt, vt materia ſit primum ens, ſpiritus primum viuens, lux primum mouens, determinari debent per formam ſuperuenientem.

XXIV. Forma eſt diſpoſitio vel characteriſatio certae portionis trium principiorum, qua maſſa configuratur, ſpiritus concentratur, lux temperatur in vnione et penetratione mutua, prout fini corporis cuiusuis a Deo praeſcripto eſt conueniens.

XXV. Qui vt obtineri finis queat, impreſſit Deus indiuiduis ſapientiae ſuae veſtigia, cauſſis extrinſecus agentibus modos generandi oſtendendo, et delineando in ſpiritibus ideas, formas et exemplaria, rationes et ſimulacra corporis efformandi, cum cognitione viae, proceſſuum ac mediorum, pro figuratione et temperatione cuiusuis, prout Deus iuxta ideas ſapientiae ſuae aeternas figurauit et temperauit.

XXVI. Dedit etiam vim indiuiduis primis vel in eo ſtatu formae ſuo permanendi, vel ſibi ſimilem generandi, ipſique ideas et ceteras dotes imprimendi et propagandi.

XXVII. Elementa nihil aliud ſunt, quam materiae mundanae certae ſpecies, raritatis ac denſitatis gradu potiſſimum differentes.

XXVIII. Ignis inter elementa locum non habet, eſt enim effectus lucis.

XXIX. Ex principiis iſtis tribus oriuntur principia Chemicorum, nempe ex materia ſpiritui iuncta Mercurius, hoc eſt, aquoſitas corporum, ex ſpiritus cum luce connubio, ſal ſiue corporum conſiſtentia, ex materiae coniunctione cum igne ſeu luce, ſulphur. Nempe in primo maxima portio materiae, in ſecundo ſpiritus, in tertio lucis deprehenditur.

XXX. Homo ex tribus partibus componitur, corpore, ſpiritu et anima. Corpus eſt ex elementis, ſpiritus ex ſpiritu mundi, mens ſiue anima ex Deo.

XXXI. Corpus mortale eſt, ſpiritus diſſipabilis, anima immortalis.

XXXII. Spiritus eſt organum et habitaculum animae, corpus ſpiritus.

XXXIII. Anima formata eſt ex praeexiſtente ſpiritu mundi, et hic mentalis ſpiritus a vitali gradu puritatis et perfectionis differt.

Et haec iſtius phyſicae Moſaicae ſumma capita ſunt: Ethicae Moſaicae delineationem nemo deſiderauerit, qui ex ſupra dictis recordatur, decalogi praeceptis officia omnia eos philoſophos incluſiſſe.

* *

CAPVT III.

DE THEOSOPHICIS.

§. I.

Theoſophici quales philoſophi?

Moſaicos excipiunt theoſophici, mirum philoſophorum genus, et a reliquis longe diuerſum, ipſisque Moſaicis inſanientis philoſophiae ſtudio longe deterius. Non his hominibus ratio a Deo intellectui humano indita luxque diuinitus conceſſa placuit, ſed hanc deceptricem eſſe et tenebris obſeptam clamantes lumen aliquod diuinum, ſupernaturale, internum principium ſibi omnis veritatis, et cognoſcendae philoſophiae diuinioris medium delegerunt; contemtaque, ſi verum dicendum, certe neglecta et ad peregrinos ſenſus diſtorta ſcripturae reuelatione, ea quae ab internis diuinitusque immiſſis et in anima latentibus igniculis prodire et quaſi ſcaturire iactabant, myſteria in imaginationis mire foecundae, iudicii vero moderatione non caſtigatae enata, formata et mire aucta pro theoſophia quadam commendauerunt. Arcanam hi crepuerunt, hodieque crepant ſapientiam, paucis et dilectis quibusdam Numinis amicis notam et manifeſtatam, qua et diuina et humana omnia, intimique et diuinae naturae, et rerum omnium aditus pateſiant, nec tam ſacroſanctum quicquam, tamque ſublime eſt, vt non ipſa eius adyta et receſſus reſerentur. Neque tamen ita huic hominum generi euiluit philoſophiae nomen, vt non crederent, naturae penetralia ipſis longe melius patere, quam aliis: quo fine artis chemicae opera eius myſteria ita perſpicere tentarunt, vt ad ipſas rerum naturalium eſſentias pernoſcendas peruenirent, quo factum eſt, vt haut leuem in ea arte excolenda diligentiam adhiberent, et ſtupenda naturae miracula illius beneficio non noſſe tantum, ſed praeſtare quoque poſſe oſtentarent. Quae cauſſa fuit, vt ſe philoſophos per ignem dicerent, et haec ex ſingulari diuinae beneuolentiae manifeſtatione ſibi obtigiſſe orbi perſuaderent. Cum autem ignis examini non omnia poſſint ſubiici, et ingentia praeter terram coelorum pateant ſpatia, coeleſtes incolas naturasque illas medias, earumque cum humanis concentum et concordiam ita ſe detexiſſe gloriati ſunt, vt magiae, aſtrologiae et ſimilium artium miniſterio, ſpiritualia quaecunque ſibi patere et obſequi dicerent: et hanc vetuſtiſſimam Hebraeorum ſapientiam eſſe, hanc ob orbe condito doctrinam arcanam traditionis vſu ad ipſos perueniſſe, vindicato ſuae philoſophiae Cabbalae nomine affirmarent. Et in his quidem characteribus tota illa conſentit theoſophicorum natio: in ipſo doctrinae ſyſtemate, quo quis eſt ingenio promtior, imaginatione vero foecundior, et audacior in recedendo a trita via, eo ſingularius ſibi conſtruit doctrinae aedificium, quod cum incerto commentorum cerebri humani

fun-

fundamento nitatur, mirum non eſt, ipſam hanc gentem inter ſe non concordare. Id tamen ad vnum omnes acriter tuiti ſunt, deſerendam eſſe philoſophiam humanam, ideo omnes vehementer ſui temporis philoſophiam, quae Peripatetica fuit, aggreſſi inque eam acerbe inuecti ſint: id omnes iactarunt, diuinam ſibi ſapientiam omni humana ſuperiorem obtigiſſe. Ideo commune theoſophicorum nomen ab illis aſſertum, et vt ab aliis diſtinguerentur, in philoſophiae et ciuitatis Chriſtianae hiſtoria tributum quoque eſt. Quos hoc nomine tuto quidem nec ſine ratione liceret ex hac hiſtoria proſcribere, cum non philoſophiam, ſed theoſophiam iactauerint, et humanum intellectum non niſi diuino eoque extraordinario lumine colluſtratum commendauerint, omnem vero rationis vſum in cognoſcenda rerum natura damnauerint. Quia vero ſui tamen generis doctrinam philoſophicam commenti ſunt, eorum res, quanta licet breuitate, tangemus, et quae ad philoſophiam ſpectant conſiderabimus, reliqua diuinioris ſapientiae doctoribus examinanda relicturi. Aequum enim eſt, vt hos audiamus hoc loco, qui licet rationem proſcribant, ſummum tamen rationis apicem ſe conſecutos eſſe ſomniant. Hinc multoties ratio ab iis laudata et commendata, quam, caue, philoſophiae vſum putes, ex naturalibus cognoſcendi principiis, rectisque ratiocinandi legibus conuenienter deductum. Ratio enim iſtis theoſophis principium illud diuinitus immiſſum eſt, lux illa interna et diuina, quae cum ex infinitae lucis oceano in intimum animae fundum effluxiſſet, ſcintillam diuinitatis quandam in anima depoſuit. Cui principio interno et latenti igniculo omnia tribuunt, quotquot in hac palaeſtra ſe exercuerunt. Quod ne ſine teſte dixiſſe cenſeamur, audi, Lector, profitentem, qui coryphaeus in hoc agmine habetur, IACOBVM BOEHMIVM[a]: „Quemadmodum a patre et filio procedit Spiritus Sanctus, et tamen eſt „perſona per ſe ſubſiſtens in diuinitate, et in patre ſcaturit emanatque: ita „ex facultatibus cordis, cerebri, venarum tuarum ſcaturit emanatque vis „illa, quae totum corpus ſcaturiendo occupat, nempe ex tuo lumine „procedit illa facultas, ratio, intellectus, ars et ſapientia, qua totum „corpus regitur, et diſcernuntur omnia, quae extra corpus ſunt. Et haec „duo quidem in animi tui imperio vnum ſunt, nempe ſpiritus tuus, qui „indicat Spiritum Sanctum, nam Spiritus Sanctus, qui ex Deo eſt, in eo „Spiritu in te imperat, modo ſis filius luminis, non vero tenebrarum“. Quae ne ab homine idiota, literisque minime tincto imprudentius dicta

putes,

a) In Aurora c. 3. pag. 38 39. Dabimus verba Germanica, cum eam ſcribendi rationem auctor tenuerit, vt difficile ſit, alia lingua accurate ſatis eius verba referre: „Gleichwie vom Vater und Sohne ausgehet der Heil. Geiſt, und „iſt eine ſelbſtändige Perſon in der Gottheit, „und wallet in dem ganzen Vater: alſo gehet „auch aus den Kräften deines Herzens, Adern „und Hirns aus die Kraft, die in deinem ganzen Leibe wallet und aus deinem Licht gehet „aus in dieſelbe Kraft, Vernunft, Verſtand, „Kunſt und Weisheit den ganzen Leib zu regieren, und auch alles, was auſser dem Leib iſt, „zu unterſcheiden. Und dieſes beydes iſt in „deinem Regiment des Gemüths ein Ding, nemlich dein Geiſt, und das bedeut Gott den Heil. „Geiſt, und der Heil. Geiſt aus Gott herrſchet „auch in dieſem Geiſte aus dir. Bis aber ein „Kind des Lichts, und nicht der Finſterniſs.

putes, (quamuis ille quoque philoſophi Germani nomen κατ' ἐξοχὴν in hac natione meruerit) legendus eſt PETRVS POIRETVS, quo nemo φιλοσοφικώτερως hoc doctrinae genus propoſuit, et in noua editione *Cogitationum rationalium de Deo, animo et malo* [b], et in *Oeconomia diuina* [c], atque in libro *de Eruditione triplici* [d], cohaerentem aliquam huius theoſophiae ideam exhibere conatus eſt. Is licet ideas rerum vmbratiles, et eruditionem ſuperficiariam homini relinquat, et rationem humanam totam eiuraſſe videri nolit, omne tamen verae rationis et eruditionis fundamentum ponit „in mentis ſubſtantialiſſima atque eſſentialiſſima portio„ne vel dote, ſiue naturae reconditiſſima radice et ſubſtantia, quae ſit fun„dus vel receſſus quidam immenſus, ſiue intima nonnulla capacitas, apti„tudoue quaedam immenſa et infinita, quae ipſam aeternitatem ſiue Deum „aeternum, vnito quodam modo atque ſimultaneo, et indiſtincto viuide „et plane mirabiliter ſine vlla ſucceſſionis et pluralitatis diſtinctione, et „ſucceſſiua duratione admittere, percipere et poſſidere valeat". Huic fundo ineſſe ait „intellectum immenſum, ſiue capacitatem immenſam ac „paſſiuam recipiendi intellectionem ſiue lucem, ſiue ſummum verbum, „imaginemque Dei luminoſam". Quae ſatis manifeſtum faciunt, alia prorſus ſignificatione vocem rationis adhibere hos homines, quorum maximus labor in eo vertitur, vt rationem humanam abiiciant. Qua de re videſis, quae acute differuit CHRISTIANVS THOMASIVS [e]. Valde vero foecunda haec gens fuit, et vario quidem agmine, at iunctis tamen viribus ſe philoſophis oppoſuit, recenſere vero omnes nec poſſibile nec opere pretium eſt. Satis erit inſtituto noſtro, eos enarrare, qui principes in ea habiti ſunt. Eminent autem Philippus Aureolus Theophraſtus Paracelſus cum diſcipulis, Valentinus Weigelius, Robertus Fluddus, Iacobus Boehmius, Helmontius vterque et Petrus Poiretus.

Notitia Theophraſti Paracelſi vnde haurienda?

§. II. Maximam inter philoſophos qui hoc philoſophiae genus excoluerunt, et imprimis ignis ope ad intimos naturae receſſus inſpiciendos perueniſſe creduntur, famam nactus eſt PHILIPPVS AVREOLVS THEOPHRASTVS PARACELSVS, vir portentoſi ingenii, cui non parum debet ars chemica, at qui nouo philoſophandi genere, quantum abfuerit a vera philoſophia, ſatis prodidit. Cuius vitam a nemine hactenus accurate perſcriptam fuiſſe, merito miramur. Quae enim MELCHIOR ADAMVS [f] collegit, manca ſunt et imperfecta, et quae ab HERMANNO CONRINGIO [ff] tacta ſunt, nec omnia enarrant, nec ab eo profecta ſunt, qui ab omni odio immunem erga Theophraſtum ſeruauit animum. Quemadmodum ex altera parte, qui nulli ſe ſeruire promiſit, GODOFREDVS ARNOLDVS [g], promiſſi immemor, ſuſpectam fidem ſuam in enarrandis Theophraſti Paracelſi rebus fecit. Alios, qui hiſtoriam eius

b) L. III. c. 16.
c) L. I. c. 8. §. 25.
d) L. I. P. I. §. 4. p. 257.
e) Praef. ad nouam edit. libri de Erud. triplici.
f) In Vitis Medicorum p. m. 28.
ff) De Medicina Hermetica L. II. p. m. 338 ſeqq.
g) Hiſt. eccleſ. et haeret. P. II. p. 308 ſeqq.

eius expoſuerunt, quales ſunt Freherus [h], Teissierius [i], Anonymus [k], ſimilesque, cum ſatis noti ſint, non moramur, quamuis enim haud pauca attulerint de rebus eius, multa tamen intacta, reliquerunt, et quod praecipuum debebat eſſe, accuratum et a partis ſtudio alienum iudicium non interpoſuerunt. Tacemus eos, qui hiſtoriam medicinae, fanaticorum et enthuſiaſtarum, et huius generis alia enarrarunt, qui raro Paracelſum ſicco pede praeterierunt. Nec diffitemur, difficile opus eſſe, accuratam Paracelſi hiſtoriam ſcribere: quae enim in eius ſcriptis occurrunt, pauca ſunt, et iudicio inſuper opus habent: reliqua vel amicorum vel inimicorum eius narrationibus conſtant, et adeo ſibi contradicunt, vt apertiſſimum ſit, multum eos amori odioque dediſſe, nec tuto fidem eorum nos ſequi poſſe. Licet autem ea ratione in hoc argumento verſari, vt plena Paracelſi hiſtoria ſiſtatur, nobis non liceat, inſtituti legibus cohibitis, dabimus tamen operam, ne quid eorum omittamus, ex quibus, qualis ille vir fuerit, et quam perſonam in philoſophiae theatro effinxerit, cognoſcere poſſimus, ita vero fidei hiſtoricae legibus obtemperabimus, vt ab omni partis ſtudio ſemoti in expendenda veriſimilitudine et fide narrationum iudicium adhibeamus et attentionem, ſine quibus et friget et errat hiſtoria.

Natales et nomen Paracelſi.

§. III. PHILIPPUS AUREOLUS THEOPHRASTUS PARACELSUS, qui et Bombaſtus ab Hohenheim dicitur, in Eremo Heluetiorum anno MCCCCXCIII natus eſt. Sunt qui annum illi natalem alium aſſignant. Quidam enim apud Teissierium [l], annum MCCCCXLIII, vel MCCCCXLIX ponunt, alii apud Adamum [m] MCCCCLXXXIII. Fidem tamen non merentur; cum ex ſubſcriptione imaginis eius, quae operibus eius omnibus praefigitur, conſtet, annos eum tantum XLVII viuendo attigiſſe, obierit autem, Epitaphio eius teſte anno MDXLI, ex quo ſequitur, anno demum MCCCCXCIII lucem illum primum aſpexiſſe. De nomine, genere, ortuque eius incerta lis eſt, nec inter ſe narrationes ſcriptorum ſatis conciliari poſſunt. Et ipſe quidem in fine *Dedicationum* librorum ſuorum nomen ſubſcripſit, Aureolus Theophraſtus ab Hohenheim, vtriusque medicinae doctor [n]; nec dubium eſt, nomen Paracelſi et ab Hohenheim ſynonymum eſſe, et more illius aetatis ex Germanico patronymico factam fuiſſe Paracelſi appellationem partim Graecam, partim Latinam. Scriptorum enim titulus id nos docet, in quo eius nomen ita exprimitur: Philippus Theophraſtus Bombaſtus ab Hohenheim, dictus Paracelſus [o]. Theophraſti nomen accepiſſe ſe in ſacro lauamine, ipſe teſtatur; Aureoli nomen autem vnde acceperit, incertum eſt. Sunt qui hoc ſibi adſciuiſſe nomen volunt [p], quod apud Hieronymum [q] legiſſet: *Extat Aureolus Theophraſti liber.* Verum nec haec quidem

h) In Theatro p. 1132.
i) Elogior. Tom. III. p. 133 ſeqq.
k) Gelehrter Criticus P. III. c. 68. p. 997 ſeqq. add. Reimmanni Hiſt. lit. Germ. P. VI. p. 556 ſq.
l) T. II. p. 140.
m) loc. cit.
n) Opp. T. II. p. 149. edit. primae.
o) Fragm. Med. T. V. Opp. p. 134.
p) Reimm. l. c. p. 154. Acta philoſ. Vol. I. p. 7.
q) L. I. contra Iouianum.

quidem coniectura veriſimilitudine ſe ſatis commendat. Nam et veteres vehementer contemſit Theophraſtus, et tam exiguam eorum notitiam lectionemque habuit, vt credibile non ſit, Hieronymum, a ſtudiis ſuis alienum eum legiſſe, qui artis ſuae auctores veteres fere ignorauerat. Niſi dicamus, ab alio laudatum Hieronymi locum illi obiter innotuiſſe. Illi autem, qui vel Aurelium [r] vel Antonium [s] vocant, a memoria decepti videntur. Semper enim in ſcriptis ſuis vocatur Philippus Aureolus Theophraſtus. Bombaſti ab Hohenheim nomen autem gentilitium eſt, et nobilem familiam denotat, ad quam Paracelſus, originem ſuam retulit. Qualem familiam equeſtri dignitate conſpicuam ab Hohenheim et Bombaſt ex Sueuis oriundam in Alſatia conſediſſe teſtis eſt CONRINGIVS [ſ]. Quae cauſſa eſt, cur in inſcriptione ſingulis ſcriptorum tomis praefixa vocetur: *Philippus Theophraſtus Bombaſt Hohenheimenſis Sueuorum, ex panaegyris nobilium Arpinas, ex confoederatorum Eremi Eremita*, in qua appellatione prius ad gentem, ex qua ortum deriuabat, poſterius ad patriam, in qua genitus editusque in lucem referendum eſt. Et hinc lucem illi ſcriptores capiunt, qui Sueuum fuiſſe Paracelſum dicunt [ſſ]. Hoc enim non ratione patriae, ſed originis intelligendum eſt. Negauit autem THOMAS ERASTVS [t], qui inter praecipuos eius aduerſarios fuit, Heluetium eum eſſe, *certe non reperiri vnum aliquem in tota Heluetia, qui vel affinitate vel neceſſitudine alia illi coniunctus fuerit. Vocare ſe Eremitam, et nobilem velle videri; at in Eremo Heluetiorum nullos eſſe Paracelſos, nullos Hohenheimios, nullos Bombaſtos, nullos denique vel nobiles vel ignobiles, qui eum vt ſanguine iunctum agnoſcant.* Quod teſtimonium pondus habere cenſetur CONRINGIO [u] eo quod domeſticum ſit, Eraſtus enim patria fuit Aquenſis Heluetius; nobis autem parum fidei vel roboris habere videtur, ſi pro vero aſſumatur, quod biographi Paracelſi fere omnes, teſtantur, et HELMONTIVS [x] pater quoque pro vero tradit, patrem noſtri Guilelmum, a magiſtro quodam equitum Teutonicorum, huius nominis ex illegitimo concubitu fuiſſe genitum. Quod vbi admittitur, vt ſua conſtat veriſimilitudine, facile fieri potuit, vt pater Paracelſi per aliquod tempus in Eremo medicinam faceret, huncque filium aduena generaret. Hunc vero patrem ſuum, ipſe THEOPHRASTVS ſcribit [y], duos ſupra viginti annos in Carinthia vixiſſe, et Status eius regionis beneuolentiam vsque ad mortem quamplurimam illi fuiſſe teſtatos. Mors vero Guilelmi ante MDXXV accidere non potuit, ſi verum eſt, filium eum Theophraſtum apud Eremitas ſuſcepiſſe.

§. IV.

r) ADAM l. c.
s) IO. FABRIC. Hiſt. Bibl. ſuae P. V. p. 32.
ſ) loc. cit.
ſſ) COLBERG. in Chriſtianiſmo Platonico-Hermet. P. I. c. 5. p. 180. 192.
t) Contra Paracelſ. P. I. p. 237.
u) loc. cit. p. 340.
x) In Hiſtor. Tartari Opp. T. I. p. 143. Conf. Acta Teſtamento Paracelſi adiecta a MICH. TOXITE, ex quibus conſtat, affines Paracelſum apud Eremitas habuiſſe, et ex Hohenheimenſi familia oriundum eſſe. Conf. CLERIC. Hiſt. medic. p. 797.
y) In Dedic. ad Status Carinthiae Tom. III. Opp. p. 143.

Educatio et itinera Theophraſti.

§. IV. Puero exſectos fuiſſe a milite teſtes, cum anſeres in Carinthia paſceret, fide Erasti[z] conſtat, qui hoc ſibi narratum eſſe ſcribit, Helmontivs *, triuium ſus caſtrauiſſe, ait: vtrumque valde ſuſpectum, et prudenter a Conringio in medio relictum eſt, cum traditionis iſtius teſtis ex aduerſariorum numero ſit, qui, quot poterant opprobriis et contumeliis Theophraſti vitam commaculauerunt. Nec a veriſimilitudine abit, fabulam ideo excogitatam fuiſſe, quia Paracelſus fuit μισόγυνος, nec in vita licet diſſoluta Veneri litaſſe compertum eſt, vt ex ſcriptis eius, et amanuenſis, Oporini, teſtimonio liquet [a]: in coelibatu etiam vsque ad mortem vixit, cuius tamen in vita vaga et tranſultoria alia quoque cauſſa eſſe potuit. A patre ipſo humanitatis literis imbutus, et imprimis medicae artis myſteriis initiatus eſt, qui cum bibliothecam inſignem haberet, filius autem ingenio praeſtantiſſimo, memoriaque ſtupenda floreret, mature doctrina ab eo haud vulgaris comparata eſt. Certe memoria adeo felici fuiſſe teſtatur Adamvs [b], vt integra Galeni loca memoriter et expedite recitaret. Quod ſi verum eſt, mentitus eſſe videtur Paracelſus, qui neminem veterum ſcriptorum ſe legiſſe affirmauit. Quamuis autem Galenum, et qui eum ſequuntur, inſpexiſſe ob dictas cauſſas ſit veriſimile, tantum tamen abeſt, vt Galenicam medendi methodum probaret, vt potius contemta arte vulgari totus ad reſeranda naturae arcana inclinaret, hocque fine arti chemicae, aliisque quae ad hos circulos pertinent, ſcientiis totum ſe traderet. Cumque immenſum diſcendi deſiderium et curioſitatem animi in abditos naturae receſſus penetrandi patriae eruditionis fundi non ſatis paſcerent, itinere longo, multiplici et vario, multisque periculis cincto, quicquid naturae artisque a cuiuscunque generis hominibus noſcere poſſet, diſcendum ſibi eſſe ſtatuit. Certe Europae, Aſiae, Africaeque folia ſe volutaſſe, ipſe Theophrastvs ſcribit [c], qui alio loco calamitates ſibi obiectas eſſe ait [d], carcerem ter experto, militiae labores, rixas et verbera toleranti &c. Curioſus autem perueſtigator Germaniam, Italiam, Hiſpaniam, Daniam, Hungariam, Moſcouiam peragrauit, et, fato licet aduerſo, inde in Aſiam translatus eſt. Narrante enim Io. Bapt. Helmontio [e], „ſub annum vigeſimum varias minerarum Germaniae fodinas in„quirens in Moſcouiam tandem venit, in cuius finitimis a Tartaris captus „ad Chamum deductus eſt, inde cum principe Chami filio Conſtantinopo„lin ablegatus". Dubitat tamen de itinere Aegyptiaco et Arabico, in quo toto decennio eum haeſiſſe nonnulli volunt, Conringivs [f], cum eius ipſe Paracelſus, licet rerum ſuarum glorioſiſſimus, non meminerit, conſtetque nec in Arabia nec in Aegypto medicinam aliqua eximia in laude fuiſſe: quae tamen rationes nondum euincunt, fictitia iſta Aſiae itinera fuiſſe, cum

z) loc. cit. Conring. l. c.
*) loc. cit.
a) Conf. Opp. T. IV. p. 110. T. V. p. 319.
b) l. c. Sua vero is hauſit ex Pantaleone et Eraſmo, quibus Theophraſtus Baſileae innotuit.
c) De morbis Tartar. c. 2. Opp. T. II. p. 253.
d) Praef. libri de Morbis Podagricis Tom. IV. Opp. p. 289.
e) l. c. p. 144.
f) l. c. p. 341.

cum diſerte Theophrastvs [ff] teſtetur, ſe Aſiae et Africae angulos perreptauiſſe; nulla autem tam vilis regio, tam contemtus illi locus fuerit, in quo non arcana naturae diſcendi occaſionem captauerit. Facile tamen concedimus Conringio, contendenti, plura iactauiſſe Paracelſum de itineribus ſuis, quam reuera fuit; oſtentatorem enim ſatis impudentem fuiſſe, nonnunquam tamen ita ſui oblitum, vt mendacium proderet, negari non poteſt. Nemo autem fuit adeo contemtae ſortis et abiectae conditionis, quem medicinam vel experientia facientem vel artis tentamine, non conſuleret; locus nullus, vbi minerarum curam eſſe nouerat, quem non adiret, bibliotheca monaſteriorum nulla, in qua non libros chemicorum arcanos exquireret. Maxime vero celeberrimos artis et naturae interpretes adiit, libellos Lullii, Villanouani aliorumque χρυσοποιήσεως laude celebrium perquiſiuit, immo nec balneatores, Iudaeos, agyrtas, cerdones, anus et quoscunque myſterium aliquod iactare nouerat, vitauit, curioſus explorator eorum, quorum arcana ſe poſſidere gloriabantur. Praecipue inter eos, ex quibus ſe profeciſſe fatetur, praeter parentem Wilhelmum ab Hohenheim, laudat [g] Scheytium, epiſcopum Seccouienſem, Erhartum epiſcopum Lauantinum, Nicolaum epiſcopum Hipponenſem, Matthaeum Schachtium ſuffraganeum Friſingenſem, Trithemium abbatem Sponhemenſem, et abbates doctoresque alios; item artis metallurgicae peritiſſimos viros, inter quos extollit Sigismundum Fuggerum, qui eo tempore fodinas Schwarzenſes in Tyrolenſi comitatu poſſidebat, quo loco Theophraſtum aliquantiſper conſediſſe, eſt veriſimile. Non tacebimus tamen, in hac Paracelſi narratione dubium occurrere et narrantis fidem ſubleſtam videri. Seccouienſis enim epiſcopus, quem nominat, anno MDIII, Lauantinus MDX viuere deſiit, quo tempore Paracelſus vix nuces reliquerat. Aut itaque iactantius, quam verius, iſtis nominibus gloriatus eſt, aut, quod ſuſpicamur, de praeceptoribus mortuis quoque intelligendus eſt, ex quorum ſcriptis arcanis et tentaminibus profecit; id quod eo magis nobis perſuaderi patimur, quia iſto loco etiam epiſcopi Lauantini anteceſſores inter eos refert, ex quibus profecit. Vnde coniicimus, patrem noſtri, quem in arte chemica plurimum valuiſſe ex filii teſtimonio conſtat, cum in Carinthia viueret, cum laudatis illius regionis epiſcopis familiariter vixiſſe, et in naturae operibus mirandis eorum opibus et auxilio ſuffultum multa detexiſſe, quae cum filio poſtea communicauerit. Quod autem cum vulgi fece conuerſari et agyrtam atque circumforaneum quemcunque curioſe explorare conſtituerit, ne vagantibus quidem Scholaſticis, Cingaris et huius furfuris hominibus aliis exceptis, non magnopere in eo culpandum eſt. Non enim alio id fine ſuſcepit, quam vt eorum experientiam examinaret, et quae ab illis annotata erant, ſelecta a quisquiliis nugisque in vſus ſuos vocaret: oppoſuitque hos potiſſimum praeceptores ſuos profeſſoribus medicis, quibus atrox cum Paracelſo bellum intercedebat, oſtenſurus

ff) Vid. not. (c)

g) Praef. Chirurgiae magnae Tom. II. conf. Conring. l. c.

ſurus arcaniora ſe interdum a contemtis homunculis didiciſſe, quam tunc quidem ſciebat tota ſchola Galenica. Neque tamen a veterum lectione eum totum abſtinuiſſe, ex antecedentibus conſtat, et ipſe quoque fatetur, monet autem, ſe mature eos abieciſſe, ob magnos errores, et exiguam, quam ex illis ceperit, vtilitatem. Id quod facile quidem credimus, at nec diuturnam, nec accuratam eam lectionem fuiſſe, ex eo concludimus, quod valde iuuenis itineribus obeundis ſe accinxerit, Graece et Latine vero parum doctus fuerit[h]. Vnde facile illi, ſi de veteribus rei medicae ſcriptoribus intelligatur, credimus, aſſeueranti[i], intra decennium, ne paginam quidem vnam ſe legiſſe, et totam bibliothecam ſuam ne ſex quidem folia comprehendere, ſed omnia ingenium ſuppeditare. Et hinc magnus ille veterum medicorum contemtus ortus eſt, quos vbique fere ſugillat, ridet, exagitat, et omnibus pene paginis exſibilat: quamuis ita quoque illius temporis profeſſores et medicos in iram et rabiem aduerſus ſe actos mordere, et aegre illis facere voluerit. Nec alia forte cauſſa fuit, cur Auicennae opera Baſileae publice cremauerit[k]. In quo thraſoniſmum quendam inepte ſe efferentem rei peritus manibus palpabit. Et hinc iudicari poteſt, quo ſenſu verum ſit, quod multoties iactabat, ſe αὐτοδίδακτον nulloque academico ductore inſtructum ad intima naturae penetralia perueniſſe. Quod vero de iuuentutis eius diſciplina Erastvs[l] habet: „Adultiorem factum in „Hiſpaniam abiiſſe, ibique magicis prius initiatum chemica didiciſſe, a qua „cum operam et oleum ſe perdere in ea exercenda animaduertiſſet, ad me„dicinam transierit", id velut ab aduerſario profectum, et nullo teſte nixum merito explodimus.

Theophraſti in medendo felicitas et collata ideo profeſſio medica.

§. V. Miram hoc pacto tum in inſpiciendis naturae myſteriis, tum in arte ſalutari addiſcenda felicitatem Theophraſtus expertus eſt: qui cum ea, quae tot vigiliis, laboribus, moleſtiis didicerat, in vſum transferret, et ad artem medicam exercendam animum adiiceret, dici non poteſt, quanta hominem nullis, quae eum magnopere ornare poterant, eruditionis academicae decoribus conſpicuum fama ſecuta ſit. Nempe reiectis longi taedii methodo et medicaminibus, quae Galenica ſchola adhibebat, ad artis chemicae arcana recurrebat, quaeque eius ductu parauerat medicamenta noua tum et inaudita, ſaltem pauciſſimis cognita, aegris ſuppeditabat: cumque experientia haud vulgari niteretur, deploratae ſalutis reſtitutione et quidem breuiori plerumque tempore aegros haud raro recreabat. Quae res ei immortalem gloriam peperit, et velut miraculum multos in ſtuporem dedit, tandemque ad cathedram medicam apud Baſileenſes promouit, licet ab iis artibus eſſet minime inſtructus, quae in publico doctore requiruntur. Nempe grauiſſimo dolore circa talum dextri pedis cruciabatur Ioannes Frobenius, cui artis typographicae praeſtantia immortalem famam peperit; quem cum mirum in modum augerent medicorum remedia, et

h) T. IV. Opp. p. 372. T. V. p. 309.
i) loc. cit. p. 133.
k) T. IV. Opp. pag. 374.
l) loc. cit.

eo vsque nonnulli procederent, vt reſecandum pedem eſſe ſtatuerent, Paracelſus aduocatus, non dolorem modo ſedauit, vt et tolerabilis eſſet, et ſomni cibique ſumendi permitteret facultatem: ſed et ita aegrum confirmauit, vt bis equo proficiſceretur Francofurtum, malo in dextri pedis digitos relegato, quos ſolos flectere non poterat, teſte, qui haec in *Frobenii Vita* narrat MELCH. ADAMO [m]. Quae tamen curatio valde poſtea reprehenſa eſt, cum exacto anno Frobenius apoplexia correptus interiret, cuius funus ipſe Paracelſus iuuentuti ſtudioſae indicauit [n]. Sane Eraſtus [o], „Eraſmum euentum docuiſſe, *ſcribit*, quam periculoſo curationis genere „vſus fuerit, pharmacis adhibitis illis viribus praeditis, quae magna violentia „cogunt naturam vitioſos humores exturbare: ſed ita interim vires debilitant ac proſternunt, tamque maligna poſt ſe venenatae ſuae conditionis „veſtigia relinquunt, vt nec illa ſeſe recolligere, nec impreſſas veneni reliquias abſtergere poſſit". Quod vtrum ita ſe habeat, medicorum filiis expendendum relinquimus, id obſeruantes, hanc vt alias quoque, curationem praeſtitiſſe Paracelſum Laudano ſuo; cuius virtutem ſedatiuam, at euentus quoque haud raro triſtes, niſi cautiſſime adhibeatur, exempla quam plurima docuerunt, dudumque monitum eſt a praeſtantiſſimis medicis. Nec tacendum, quod ADAMVS refert, Frobenium medico monenti vt a frigore ſibi caueret, non obſecutum ſe ipſum nouo periculo obieciſſe. Quodcunque autem curationis Paracelſicae pretium fuerit, eo certe tempore tanta eius fama fuit, vt innumeri ad eum aegri conuolarent [p], quos vel dolorum cruciatus in deſperationem egerant, vel medicorum inſcitia ſine ſolatio reliquerat. Quorum plurimis magna felicitate ſanitatem reſtituit, ita „vt audeat HELMONTIVS [q] ſcribere, „eum grauiorum morborum „myriades paſſim velut falce demetendo, Herculis claua trucidauiſſe", et „quamuis eius apologum agere recuſet, fateatur tamen, „illum potuiſſe „per remedia ad vnitatis ſymbolum adſcendentia ſanare lepram, aſthma, „tabem, paralyſin, epilepſiam, calculum, hydropem, podagram, can„crum atque eiusmodi vulgo incurabiles morbos, licet eius medicamina „arcana non reſpexiſſe vitam longam, qui ipſe in aetatis flore obiit, ſed „ſanam, moneat". Sed vt ex diuerticulo in viam redeamus, iſto artis ſpecimine meruit, vt ad obeundum phyſicae profeſſionis atque poliatri munus a proceribus Baſileenſibus vocaretur, quam vocationem quoque ſuſcepit. Eo enim anno MDXXVI, quo obitum Frobenii, vulgato programmate indicauit, hoc nomen ſubſcripſit: *Theophraſtus ex Hohenheim vtriusque medicinae doctor et phyſicus Baſileenſis.* Inſertum quoque programma illud Paracelſi operibus eſt [r], quo nouum munus eſt auſpicatus, quod tamen cum Latine ſcriptum ſit, emendationem ab alio paſſum videtur. Munere ſuſcepto, et amicos ſibi nonnullos comparauit, atque inter

m) Vit. Philoſoph. pag. 69.
n) T. VII. Opp. in limine.
o) P. III. p. 211.
p) Conf. T. V. Opp. p. 134. Non tamen omnes morbos ſe ſanare poſſe fatetur, p. 177. 181. 182.
q) loc. cit.
r) Tom. VII. pag. 5.

inter eos Nicolaum Clauſerum, praeſtantis famae medicum [s]; et iuuentutem arti ſalutari inuigilantem magno ſtudio ab ore ſuo vidit pendentem. Narratque ADAMVS, *magna primum cum admiratione et numeroſa ſectatorum, etiam eorum, qui ſapientiae et eruditionis medica in arte eximiae laude celebres fuiſſent, eſſe profeſſum.* Docebat autem inuſitato, iſto quidem tempore, modo, lingua vernacula, ita tamen, vt Latina nonnulla immiſceret, vt ex eius ſcriptis quoque paſſim diſci poteſt. Parum enim Latine doctus erat, fuitque eius oratio more illius aetatis, qua pauci adhuc viuebant Eraſmi et Rhenani, barbara et ſqualore infecta. Et licet ex libro *de Morbis ex Tartaro*, quem Latino ſermone dictauit [ſ], conſtet, non prorſus ignarum eius linguae fuiſſe, et interdum in ea quoque docuiſſe, veriſimile tamen eſt, ea quae Latine conceperat, a famulo, Oporino, fuiſſe emendata. Nec magnopere mirandum, Paracelſum ab his humanitatis ornamentis valde imparatum fuiſſe, eos enim vitae annos, quibus iſta lingua diſci ſolet, itineribus conſumſerat; multa quoque tradebat noua, et partim veteribus ignota, partim ſtudioſe barbaris nominibus ab eo celata, quae Latii nitorem omnia reſpuebant [ſſ]. Ipſe magis ad chemicae artis peritiam, et curationum felicitatem, quam ad theoriam medicam reſpiciebat, licet poſtea eam quoque attigerit. Hinc factum, vt arcana nonnulla medicamina artis chemicae opera detecta in vſus adhiberet, quibus ſtupenda ſanandi ſpecimina praeſtitiſſe, eius cultores volunt. Inter ea Laudanum eſt, quo non celebrius in ſchola Paracelſi φάρμακον eſt, quo eum deſperatiſſimos morbos paucarum horarum interuallo expuliſſe adductis exemplis, quorum nonnulla collegit ADAMVS, eius ſectatores comprobant [t]. Sed et aliud vniuerſale medicamentum aegris exhibuit, Azoth ab eo dictum, quem eſſe lapidem philoſophorum medicinalem iactare ſolebat. Vnde inter ſcripta eius quoque vnum occurrit, cui nomen *Azoth ſeu de ligno et linea vitae* inſcripſit [u]: Paracelſi diſcipuli autem magnifice de hoc myſterio ſentiunt, eumque lapidem philoſophicum medicinalem in

 veram

s) Vid. Dedic. tr. de Gradibus et compoſitionibus receptorum et naturalium, T. VII. Opp.

ſ) T. III. Opp. p. 207.

ſſ) Vid. ADAMI l. c. REIMM. l.c. p. 583. not. 3. conf. T. II. Opp. p. 108.

t) Laudanum Paracelſi quid ſit, valde olim diſputatum eſt, coniecerunt tamen nonnulli, eſſe opium, quam tamen opinionem falſam eſſe ait ADAMVS l. c. p. 33. Verum compertum poſtea eſt, recte illos conieciſſe. Ex OSWALDI CROLLII, (quo vix doctiorem aſſeclam Paracelſus habuit,) Baſilica Chymica enim p. 173 ſeq. patet, parari hoc famoſiſſimum φάρμακον ex Opio Thebaico, ſucco hyoſciami, ſpeciebus diambrae et diamoſchi, mumia traſmarina, ſale perlarum et coralliorum, liquore ſuccini albi, oſſe de corde cerui, lapide Bezoardico, vnicornu animali et genuino auro potabili, vel in eius defectu, oleis nonnullis aromaticis. Ex qua laudatiſſimi medicaminis deſcriptione conſtat, praeter confortantia et bezoardica, opium et hyoſcyami ſuccum propter virtutem ſedatiuam primarium vſum praeſtare. Cum autem ob ſulphur narcoticum et naturae inimiciſſimum valde perículoſum ſit, defoecandum et purificandum eſſe vtrumque ſuccum ſerio monent. Quod vtrum ſufficiat, vt hos miraculoſos effectus, quos Paracelſo praeſtitiſſe dicitur efficiat, noſtrum non eſt diſpicere. Sed conferendi ſunt viri ſummi, qui de Opio commentati ſunt. Vnde vero Laudani nomen Paracelſus deſumſerit, vtrum a laudando, quod ſatis laudari nequeat, an a Ladano, vnguento Arabum veterum, de quo vid. ESCHENBACH. de Vnguent. gent. c. I. Diſp. Acad. p. 376. THEVENOT. Itinerar. P. I. p. 142. dici non poteſt. Mire enim in eiusmodi excogitandis nominibus ingenio indulſit Paracelſus.

u) Tom. X. Opp.

veram tincturam corporis humani gratia diuina in his vltimis temporibus nobis donatum eſſe contendunt: id quod peculiari tractatu demonſtrare conatus eſt Elias Ioannes Hesslingivs [x]. Quae autem miracula illius medicaminis ope effecerit, hoc loco enarrare nimis longum eſt [y], quae an vera ſint, Lectori ad ſingulas circumſtantias attento iudicandum relinquimus.

Paracelſi vita vaga et obitus.

§. VI. Exoptatiſſimum Baſileae nidum inuenerat Paracelſus, locumque opportunum artis ſingularis ſpecimina non ſine magna laude et lucro edendi. Verum cum ferre medicos ceteros non poſſet, et acerbe in eos inueheretur, atque inſcitiam, deſidiam, et quaecunque probra occurrebant, illis obiiceret, nec vlli homini, etiam magno et meritis illuſtri parceret [z], omnes fere reipublicae illius literariae ciues in ſe armauit, qui vt par pari referrent, magna contentione Theophraſtum aggreſſi ſunt [a]. Id quod vehementer viri acris et iniuriae impatientis animum vulnerauit, qui, quo magis alios velut ſtupidos et ignauos prae ſe deſpiciebat, eo minus ſe ab illis contemni ferre potuit. Maxime tamen mordebat eum, quod lucrum tantum, quantum curationum ſuarum felicitas promittere videbatur, ex arte ſua non caperet, eſſentque ingrati multi, qui cum paucorum medicaminum vſu, intra dies haud ita multos ſe ſanitati reſtitutos cernerent, magnam ei ob breuem operam praeſtitam mercedem ſe non debere cenſerent. Quod cum virum ambitione elatum et magnifice de ſe ſentientem mire exacerbaſſet, tandem occaſionem ſuppeditauit, ampliſſimum quo apud Baſileenſes fungebatur, munus deſerendi. Rem ita „enarrat Adamvs: „Erat Baſileae, quidam canonicus nobilis Corneli-„us a Lichtenfels deploratae valetudinis. Eum Theophraſtus, pactus „pretium centum florenorum, quos vltro offerens numeraturum ſe cano-„nicus pollicebatur, tribus pilulis Laudani ſui, medicamenti genere, quo „in extrema tantum neceſſitate vtebatur, ſaliua ſubacti, feliciter reſtituit. „Canonicus tam breui ſpatio, et quidem re, vt videbatur, exili ſanatus, „pactis ſtare noluit. In ius igitur Theophraſtus ambulat, vbi cum ſolita „et a magiſtratu ordinata ſolutio decerneretur, Theophraſtus tam vile „pretium ſuae arti ſtatui aegre ferens, importunius in praetorem eſt inue-„ctus, ita vt laeſi magiſtratus poena metueretur. A quibusdam igitur „magnae auctoritatis viris, qui honori ipſius ſtudebant, monitus The-„ophraſtus, vt ſe ſubduceret, in Alſatiam deſcendit, relictis Ioanni Opo-„rino, quo quaſi promo-condo vtebatur, vaſis chymicis". In Alſatiam cum ſe ſubduxiſſet, Oporinum illuc aduocauit [b], quo miniſtro in parandis medi-

x) Edidit hic paſtor eccleſiae Vracenſis in agro Wirtembergico Theophraſtum rediuiuum, i. e. vſum practicum Azothi, Francof. 1660. 4. vbi miracula huius medicaminis ope praeſtita mirifice extollit.

y) Vide quae narrantur in dem gelehrten Critico P. III. p. 1002 ſeq.

z) Exempla paſſim in eius libris inueniuntur, vid. T. V. Opp. p. 133 ſeq.

a) Valde de his iniuriis conqueritur l. c.

b) Conferenda cum his vita Oporini breuiter ab Adamo in Vitis Philoſ. p. 243. conſcripta, prolixius ab Andr. Iocisco enarrata, quam Vitis Selectis inſeruit Christ. Gryphivs, p. 615 ſeqq. Hoc ammanuenſi vtebatur, et diſcipulo fidiſſimo, conf. Wvrsteisen Chron. Baſileenſ. L. VII. c. 19. p. 1527.

medicamentis arcanis carere non poterat. Ibi medicinam faciendo cum haud paucos ſatis feliciter ſanaſſet, magnam apud nobiles et alios homines opibus conſpicuos opinionem famamque conſecutus eſt, et haud parum nummorum corraſit. Verum vt fieri ſolet, vita diſſoluta mores, quod infra probabimus, corrupit. Ex Alſatia, in qua biennium fere, inter nobiles alioſque opibus et facultatibus conſpicuos commoratus eſt [c], in Heluetiam abiiſſe, et per illius regionis tractus vagabundum diſcurriſſe, inde conſtat, quod eo tempore nonnullos Heluetiorum theologos, maxime Henricum Bullingerum, conuenerit. Quibus autem terrarum locis ab anno MDXXX ad annum MDXLI commoratus ſit, dicere non poſſumus, et dubitandum non eſt, quin animi mutabilis et morae vno in loco impatientis impulſu paſſim diſcurrerit. Ex quibusdam ſubſcriptionibus librorum intelligitur, diu eum in Morauia atque Carinthia conſediſſe; quemadmodum ex variis ſcriptorum eius locis conſtat, eum in Auſtria, Bauaria, et Sueuia fuiſſe, et medicinae faciendae cauſſa ad Angelopolitanos, Landsbergenſes, alioſque inuitatum fuiſſe. Quam vitam vagam non negat ipſe, ſed excuſat, cauſſando [d], indolem animi ſui et officium medici eam requirere, quem deceat in omni terra naturae librum euoluere. Tametſi autem exercendae arti ſalutari praecipue induſtriam ſuam iſto tempore tribuit, ita, vbi poterat, peculiarem, quam ſibi confinxerat, doctrinam diſſeminare connisus eſt [e], conquerentibus multis, clanculum eum et in angulo doctoris munus affectare, et nouam quam commentus erat, theologiam tradere. Tandem anno MDXLI Iuuauii conſedit [f], cum archi-epiſcopus ei praeclare faueret. Quo loco et itinerum et vitae metam poſuit, in Xenodochio S. Sebaſtiani, quod Salisburgi eſt, viuis ereptus, et in eo coemeterio ſepultus. Quo loco epitaphium hoc ei poſitum hodie legitur [ff]: *Conditur hic Philippus Theophraſtus, inſignis medicinae doctor, qui dira illa vulnera lepram, podagram, hydropiſim, aliaque inſanabilia corporis contagia mirifica arte ſuſtulit: ac bona ſua in pauperes diſtribuenda collocandaque erogauit. Anno MDXLI, die XXIV Septembris vitam cum morte commutauit. Laus Deo, pax viuis, requies aeterna ſepultis.*

§. VII. Diuerſiſſimis virorum doctiſſimorum iudiciis iactata eſt Theophraſti fama. Qui enim ab his in coelum extollitur, et inter naturae miracula numeratur; ab illis adeo deprimitur, vt nec vita nec doctrina mereatur inter doctos proboſque viros referri. Et fatendum omnino eſt, ſuperba eſſe elogia laudeſque prorſus inuidendas, quas in Paracelſum illi cumulant, qui vel partibus eius adhaeſerunt, vel doctrinam eius probarunt. Quas hoc loco coaceruare ideo minus opus eſt, quoniam vbique fere *Laudes Theophraſti.*

c) Oporinus Ep. ad Wierum de Moribus praeceptoris.

d) Opp. T. V. p. 320. Clericus l. c. p. 795.

e) Conf. Colberg. l. c. p. 180.

f) Opp. T. V. p. 107. 109.

ff) Additum eſt eius Operibus, vnde plerique repetunt, qui de Theophraſto agunt. Scriptum eſſe a monacho vel ſacrificulo quodam parumque ponderis habere iudicat Clericus Hiſt. medic. 802. Ex hoc Epitaphio liquet, errare eos, qui 48. annos natum obiiſſe dicunt, Reusnerus, Bailletus, Mollerus conf. Reimm. l. c. p. 551.

fere apud ſcriptores ſeculi XVI occurrunt, et haud indiligentem in eo operam poſuerunt Thomas Pope Blovntivs [g], Ehregott Daniel Colbergivs, God. [h] Arnoldvs [i], Ioan. Fabr. [k], aliique qui res literarias, medicas, eccleſiaſticas ſeculi XVI attigerunt, quos adire illos oportet, qui plenis cyathis haurire cupiunt. Nos ad fidem dictis faciendam vno alteroque contenti, patientia Lectoris non abutemur. Primo vero loco inter elogia Theophraſti Paracelſi illud ponimus, quod imagini eius plerisque operum tomis praefixae adiectum legitur, in quo dicitur *Philoſophus paradoxus, myſteriarcha, artium magiſter, medicinarum profeſſor, Muſarum mechanicarum Triſmegiſtus Germanus.* Adduntur ſingulis tomis more illius temporis carmina varia laudum Theophraſti plena, quae tam eo loco euolui, quam heic legi, malumus. Singulare autem elogii genus eſt, quod a ſectatoribus nonnullis Lutheri partes ſequentibus alter Lutherus appellatus eſt, eo quod arti ſalutari illud praeſtitiſſet, quod Lutherus doctrinae eccleſiae praeſtiterat. Ipſe vero Paracelſus parum aequo hanc comparationem tulit animo. Licet enim de Luthero pronunciauerit, neminem eum inuidia odioque proſequi, niſi cui culinam perdiderit, quique fanaticus ſit [l]: abhorruit tamen a communione Lutheri [m], eo quod non obſtante peculiari, quod ſibi finxerat theologiae ſyſtemate, ab eccleſia Romana ſeceſſum non feciſſet, maxime vero quod crederet, inſipidos eſſe reformatores eccleſiae, ſeque eos prudentia et rerum cognitione longe ſuperare, et ſi idem ſaxum voluere voluiſſet, longe felicius in eo ſtadio curſurum fuiſſe. Indignabatur etiam, quod, qui ferre eum non poterant, et tranſuerſis oculis intuebantur, iſta appellatione apud hoſtes Lutheri inuidiam illi conflare videbantur. Sane impotenter „ſatis ob hanc comparationem ita ſtomachatur [n]: „Putatisne, me ſolum „eſſe Lutherum? qui praeter Chriſtiani hominis officia, munera gero ſu„pra Apoſtolum exſurgentia, nempe medicinae, philoſophiae, aſtrono„miae, alchymiae? et ita me in Lutheri conditionem detruditis? Ego „ſane et illi et vobis ea proponam, ad quae fruſtra reſponderitis. Probe „noſtis, mihi non eſſe rem cum Luthero? ille ſibi cauſſam ſuam agat, „mihi ne corrigias quidem calceorum ſoluet. Cur itaque iſtis me onera„tis? Nempe, quia ſperatis cum Luthero Theophraſtum quoque rogo „eſſe addicendum". Verum quod inuidiae declinandae cauſſa in vita ferre Theophraſtus noluit, poſt mortem aſſeclae nonnulli inter maximas eius laudes retulerunt, quo iure, quaue iniuria? hoc loco diſpicere non licet. Nihil vero famam Paracelſi magis ad aſtra extulit, quam conſtans, ſectatorum eius traditio, fuiſſe eum lapide χρυσοποιῷ potitum, cum vigeſimum octauum aetatis annum egiſſet, eiusque beneficio pro lubitu metalla mutauiſſe [o]. Cuius

g) Cenſ. Cel. Auct. p. 598. h) l. c. p. 179.
i) Hiſt. eccleſ. et Haer. P. II. p. 309.
k) Hiſt. Biblioth. ſuae T. V. p. 33.
l) Opp. T. V. p. 184.
m) Paracelſum Heluetiorum doctrinam ſecutum fuiſſe, cum inter eos viueret, tum ex munere Baſileenſi, tum ex teſtimonio Bullingeri, conquerentis, nunquam ſe eum ſacris publicis intentum vidiſſe, colligit Clericvs l. c. verum eum nullam prorſus externae profeſſionis notam curamque prae ſe tuliſſe, rectius inde concludimus. n) T. V. Opp. p. 165. o) l. c.

Cuius rei exempla aliquot adducunt, qui rebus eius fauent, et ad teſtimonia fide digna prouocant. Inter quae Oporini eminet, qui narrat: *Pecuniae adeo prodigum profuſorem fuiſſe, vt ea ſaepe deſtitutus ne obolus quidem ſupereſſet, craſtino ſtatim mane rurſum crumenam bene inſtructam ſe habere oſtendiſſe, ita vt non raro admiratus fuerit, vnde ei fuiſſet ſuppeditata.* Haec enim aliter fieri non potuiſſe, niſi iſtius artis beneficio, eius ſectatores colligunt. Clarius pro Theophraſto militat epiſtola Franciſci cuiusdam, quam Germanice ſuae *Geographiae* MICHAEL NEANDER adiecit, Latinam *Defenſioni alchemiae transmutatoriae* inſeruit ANDREAS LIBAVIVS [p]. Ille Franciſcus enim teſtimonio ſuo affirmauit, vidiſſe ſe Paracelſum Baſileae prope libram integram argenti viui in aurum commutaſſe. Similem narrationem exhibet auctor *Vitae Io. Bapt. Morini*, a TEISSIERIO [q] adductam, Neoſelii apud Hungaros Theophraſtum cuprum in aurum transmutauiſſe, et notiſſima ibi fama conſtare, cum ad Tranſyluanos abitum pararet, hoſpiti aurifabro debitum iſto auro ſoluiſſe, huncque rei memoriam picta in pariete domus ſuae imagine Theophraſti conſeruauiſſe. Et ſimilia quoque alia afferuntur, ex quibus, qui iſta probant, concludunt, reuera iſtam artem χρυσοποιητικὴν Paracelſum exercuiſſe, quale eſt, quod ſingulis menſibus nouam veſtem ſibi confici curauerit, veteri proximo cuiuis donata, etc. Quae omnia ita quidem eludit CONRINGIVS [r], vt deceptum eſſe iſtum Franciſcum, dicat, contendat autem, potuiſſe ab alio eiusmodi puluerem χρυσοποιὸν habuiſſe Theophraſtum, forſan genio aliquo nonnunquam eum ſuppeditante. Quod vtrum vim teſtimoniorum frangere ſatis valeat, aliis expendendum relinquimus. Non diffitemur tamen, veritatem rei nondum iſtis exemplis et teſtimoniis probari, cum ſola traditione vnius hominis, qui et falli potuit et fallere, nitantur, nec iis requiſitis gaudeant, quae ad fidem certam, vel veriſimilitudinem, neceſſaria ſunt, praecipue cum haud vna ratione ſuſpicandum ſit, Theophraſtum, in vendendis fumis et proiiciendis iactantiae bullis mire foecundum, hiſce artibus gloriatum fuiſſe, vt de ſe opinionem hominis admirandi augeret: quid enim de transmutatione metallorum ſenſerit, in libris ſuis, maxime *de Tinctura phyſicorum* [s] prodidit, ex quo patet, quam glorioſe de his theſauris ſuis dicere conſueuerit. Meliori forte iure inter chemicae artis principes refertur, quam ei laudem ne aduerſarii quidem denegant, ſectatores autem, ſtupenda curationum exempla medicamentorum chemicorum opera oſtendiſſe, vno ore clamitant, et deſperatos atque incurabiles morbos ſuſtuliſſe affirmant: maxime tincturam quandam vniuerſalem ei tribuunt. Imo illi potiſſimum acceptum referendum eſſe contendunt, quod medentium multitu-

p) L. II. p. 153.

q) Elog. T. III. p. 139.

r) l. c. p. 357. conf. BVDDEVS Diſſ. an alchymiſtae in republica ſint tolerandi? §. 17.

s) T. VI. Opp. p. 364.

multitudo infinito aegrorum damno hactenus inſaniens nugari deſierit. Id quod ipſe Theophraſtus ambitioſe multoties iactauit [ſ], et cum munus profeſſoris apud Baſileenſes auſpicaretur, ſimilia oſtentando inuidiam multorum meruit: neque male ideo mulctatus ab ea iactantia deſtitit, indignatus aduerſariis ſuis, quod eos ſapere docuerit. Singularem quoque laudem ſpirat, quod ſectatores eius valde extollunt [ſſ], ſignaturas rerum naturalium, de quibus peculiarem libellum conſcripſit [t], eum ita inſpexiſſe, ſiue humanae ſint, ſiue archeum reſpiciant, ſiue aſtrales dicantur, vt ex iis primo intuitu de viribus rerum naturalium earumque eſſentiis accurate certeque iudicare potuerit. Quae omnia ita artis ſalutaris et myſteriorum naturalium peritum nobis Theophraſtum ſiſtunt, vt par alter in mundo inuentus haud ſit. His caſtitatem morum ab omni impuritate illibatam, liberalitatem, facilitatem et inſeruiendi promtitudinem nonnulli addunt, vt animo quoque commendetur, qui ingenio exiſteret maximus.

Reprehenſiones Paracelſi.

§. VIII. Summas eſſe has laudes et encomia immortalitate digna omnino fatendum eſt. Verum non reticendum quoque, haud pauciora habere eius aduerſarios, quae in eo vituperent. Parum eos mouent adducta exempla curationum mirificarum, quarum fidem valde eleuant, contendentes, teſtes eos produci, qui vel ab eo decepti ſint, vel ob commoda ſua atque emolumentum, ex iactata arte Paracelſica hauriendum Graeca fide talia confinxerint. Cuius rei fidem vt faciant, ad triſtes euentus earum curationum prouocant, quibus Paracelſus admirationem ſui temporis meruit [u]. Talia enim pharmaca aegris propinaſſe, aiunt, quibus tandem ſubitanea et inopinata mors illis accelerata fuerit. Multus in eo argumento demonſtrando eſt THOMAS ERASTVS [x], qui licet per biennium in Theophraſti diſciplina fuiſſet, integro tamen libro has eius impoſturas detegere, orbemque medicum ab hac contumelia vindicare aggreſſus eſt. Teſtatus quoque eſt Ioannes Crato in *Epiſtola ad Zwingerum*, Paracelſum in Bohemiam vocatum leuiter aegrotantes ſuis medicaminibus ita corrupiſſe, vt epilepſia, coecitate, paralyſi poſtea enecarentur: in aula Caeſarea autem, vbi cum Iudaeis ex viliſſimis hominibus ei ſemper negotium fuerit, ita fidem decoxiſſe, vt eum imperator mendaciſſimum et impudentiſſimum impoſtorem, qui cum doctis hominibus nunquam conuerſari voluerit, nominauerit. Alia ab Eraſto ex epiſtolis celeberrimorum medicorum adducta praeterimus. Ex his vero non ſine veriſimilitudine colligunt, Theophraſtum inter agyrtas magis et circumforaneos

ſ) Vid. Opp. T. V. p. 134. add. ADAMVS l. c. p. 34.

ſſ) Vid. ADAM. l. c.

t) Eſt is inter Libros nouem de rerum natura nonus, T. VI. opp. p. 329. Tres ſignaturas has eo loco ponit, vnam hominis, ſecundam archei, tertiam ſpiritus aſtralis; hancque in chiromantia et phyſiognomia quaerit. Felicius in ſignaturis rerum mineralium verſatur, eas enim accurate nouerat. Hinc tincturam rubram et albam p. 353. laudat, in quam aſtra ſolis et lunae ſe concluſiſſe gloriatur. De arcano eius ſteganographico ex ſanguine humano confecto, vide MORHOFIVM Polyhiſt. T. I. L. I. c. 11. §. 15. p. 100.

u) Vid. TEISSIER l. c. p. 138. et quos laudat.

x) l. c. eum ſequitur CONRINGIVS l. c.

neos artibus illicitis, mendaciis, et audaciſſimo medendi genere, aucupium quaerentes, quam inter medicos et philoſophos eſſe referendum, hancque viri mali notam in tota vita ſua probaſſe. Id quod ipſi Theophraſto obiectum eſſe ex *Apologia*, quam *de vita ſua erratica* [y] ſcripſit, conſtat; in qua *recte ſe agere contendit*, *quod vagabundus per varias terras oberret*, *cum et naturam ſuam iſta vita deceat*, *et hoc pacto ea didicerit*, *quibus virum ſe praeſtare poſſit*: *non enim quemquam euadere poſſe coſmographum*, *aſtronomum*, *philoſophum*, *niſi multas regiones peragrando coeli diſtributionem*, *firmamenti inclinationem*, *terrae theſauros et affectiones et ſimilia didicerit.* Quod quam ficulneum ſit et ineptum, Lector nobis non monentibus intelligit. Augent haec opprobria, quibus Paracelſi famam onerant aduerſarii, eum ex eruditorum albo delendo, et doctrinam omnem illi denegando, adeo vt ne Graece quidem vel Latine quicquam noſſet, nec auderet in praeſentia virorum doctorum verbum vllum Latinum edere. Id quod non negat Helmontivs [z], doletque *eum iuſto nimis compotationibus indulgentem coepiſſe ſpernere cathedram*, *immo Latinitatem*, *vnde poene exciderit ratus*, *veritatem duntaxat Germanice loqui debere*: *indeque licet ingenio raro natum tamen dono Azoth*, *quam indagatione theoriae feliciorem fuiſſe.* Auget hanc obiectam ignorantiam Germanicae linguae, quae tamen illi vernacula fuit, inſcitia, quam in ſcriptis ſuis ita prodidit, vt manu aliena emendari opus haberent. Nec hos valde mouent illa, quae de inuentionibus Theophraſti magnifice iactantur ab eius aſſeclis. Pauca enim illa, quae bonae frugis ſint, aliis ſurripuiſſe contendunt, et turpiſſimi eum plagii accuſant. Quam dicam viuo Paracelſo ſcriptam eſſe, ipſe faſſus eſt [a], acerbe de hac contumelia conqueſtus, et aduerſarios prouocans, vt vel vnam inuentionum ſuarum demonſtrent medico vel philoſopho alicui ſurreptam. Qui tamen facili negotio eorum catalogum contexuerunt, quorum vitulo ingratus arauerit, in quo Ioannis Iſaaci Hollandi, Arnoldi de Villa noua, Raymundi Lullii, Ioannis de Rupeſciſſa, Ioannis Trithemii, Baſilii Valentini aliorumque, etiam anonymorum [b], comparent nomina. Quamuis autem a plagii crimine ita ſe liberaret, vt ſe nihil legere, omnia vero ex ingenio depromta dictare affirmaret, obiecerunt tamen eius obtrectatores, pleraque obſcurum chaos eſſe, barbara nomina, et abyſſi tenebras, non lectoribus modo lucem nullam accendentes, ſed et ſatis prodentes, ex confuſo et ordine atque claritate vacuo cerebro omnia promanaſſe. Neque leuioris ponderis ſunt vitia animi, quae in Paracelſo reprehenduntur. Inter quae primo loco eminet intolerabilis et ſtulta arrogantia, omnes etiam eruditiſſimos et meritiſſimos viros infra ſe deſpiciens, et inaudito faſtu, atque ruſtica

y) T. II. Opp. p. 173.

z) l. c. Conring. l. c. p. 353.

a) T. V. Opp. p. 133.

b) Conf. quae ipſe ſcripſit in Praef. Chirurgiae magnae. Add. Sennertvs de Chymicorum cum Ariſtotelicis et Galenicis conſenſu atque diſſenſu p. 93. Thomasivs de Plagio §. 514. p. 229. 230. Crenivs de Furibus librorum p. 118. aliique. Ipſe tamen ad libros nonnunquam prouocauit, conf. Reimmann. l. c. p. 555. not. f.

plane iactantia et dicacitate ſe aliis praeferens. Cuius ſi quis luculentum exemplum legere cupiat, licet omnes fere paginae hanc ferocientis animi intemperiem prodant, illi *Praefatio* libri legenda eſt, quem *Paragranum* [c] inſcripſit, qua nihil potuit ſcribi vel arrogantius, vel ſordidius. Mirum itaque non eſt, implacabile odium erga veteres Theophraſtum fuiſſe teſtatum, quos ideo contemſiſſe aiunt, qui eum culpant, quod eos legere et intelligere ſatis haud poſſet. Grauiora ſunt ἐγκλήματα, quae a vita eius deſumunt, quam omni pietate et reuerentia Dei vacuam fuiſſe haud contemnendis rationibus probant, et quam negligens fuerit cultus publici, quamque procul a religione abfuerit, multis exemplis docent [d]. Quo pertinet, quod a MELCH. ADAMO [e] narratur, cum Baſileae doceret, de incantationibus quoque et exorciſmis morborum magicis agere coepiſſe: eam rem aegre ferentibus viris doctis atque piis in verba prorupiſſe: Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta mouebo [f]. Neque mirum parcum pietatis cultorem viſum eſſe, qui totos dies noctesque ita crapulae deditus erat, vt raro ſobrius videretur, ſi vera ſunt, quae de eo Oporinus narrat, aſſiduus eius eo tempore, quo in Alſatia apud nobiles et ruſticos oberrauit, comes et miniſter. Ille enim in *Epiſtola ad Ioannem Wierum et Reinerum Solenandrum de vita et moribus magiſtri ſui* haec ſcribit: „Adeo erat totis diebus et noctibus, dum ego ipſi familiariter per biennium fere conuixi, ebrietati et crapulae deditus, vt vix vnam atque alteram horam ſobrium eum reperire licuerit: maxime poſtquam Baſilea diſcedens, in Alſatia inter nobiles ruſticos, et ruſticos nobiles, velut alter Aeſculapius omnibus admirationi fuit. Atque interea tum, cum maxime eſſet ebrius, domum reuerſus dictare mihi aliquid ſuae philoſophiae ſolebat.“ Et paulo poſt: „Noctu toto quo ipſi conuixi tempore, nunquam ſe exuit, plerumque enim non niſi ebrius ad extremam noctem ibat cubitum, atque ita vt erat indutus adiuncto ſibi gladio, quem carnificis cuiusdam fuiſſe iactitabat, in ſtratum ſe coniiciebat, ac ſaepe media nocte ſurgens per cubiculum nudo gladio ita inſaniebat, ita crebris ictibus et pauimentum et parietes impetebat, vt ego non ſemel caput amputatum iri metuerem.“ Hoc autem ſpiritu ebrio dictante cum philoſophia eius genita ſit, quid de illa dicendum iudicandumque ſit, omnibus conſtare aduerſarii eius clamant. Huic alios teſtes iungit CONRINGIVS [ff], qui hanc vitae diſſolutae turpitudinem αὐτόπται teſtati ſunt, qui tamen de eo tempore tantum intelligi debent, quo Baſilea ſe ſubduxit, nam ad vigeſimum nonum aetatis annum vixit abſtemius. His, quae in Theophraſtum cumulantur opprobriis commoti viri docti eum inter Numinis hoſtes referunt, eumque vel plane Deum negaſſe, vel cultum tamen ei et religionem denegaſſe cenſent, eaque exemplis

c) Opp. T. II. p. 10.

d) ERASTVS, CONRINGIVS ll. cc. Ille ad Bullingerum prouocat, teſtantem, ſordidum fuiſſe per omnia et ſpurcum, raro aut nunquam ingreſſum coetus ſacros, viſum eſſe Deum et res diuinas leuiter curare.

e) loc. cit

f) *Hilft Gott nicht, ſo helfe der Teufel.*

ff) l. c. p. 346.

exemplis probant, quae ſi vera ſunt, impudentiſſimi oris et impii prorſus animi hominem Paracelſum fuiſſe euincunt [g]. Neque hoc de moribus tantum impiis, quos expreſſit, iudicatum eſt, ſed viſus quoque eſt HENRICO MORO [h] ſyſtematis, quod ſibi conſtruxit, ſcopo ad deiſmum et enthuſiaſmum lectores ducere. Ex altera vero parte graue illi crimen magiae obiiciunt, qui eum carpunt, eo quod tum perditiſſimam diſciplinam in ſcriptis ſuis defenderit, et media magica commendauerit [i], tum cum infernali genio commercium deteſtabile aluerit, et quoties ebrius eſſet, eo vrgente et inſtigante peſſima dogmata in chartam coniicienda dictauerit, et poſt multos conflictus tandem mercedem infeliciſſimam ab eo reportauerit. Theologi vero quot et quanta in eo deſiderauerint, vt hic prolixe dicamus, nec pagina ſufficit, nec inſtituti noſtri leges patiuntur, in annalibus eccleſiaſticis autem pluribus enarrandum eſt [k]. Paucis eo cuncta redeunt, quae graui querela in illo reprehenderunt viri docti et pii, fanaticum eius ingenium ad ſubuertenda illum ſacrae doctrinae capita totumque theologiae aedificium corrumpendum compuliſſe, ita vt rationem et reuelationem confunderet, dogmata fundamentalia conuelleret, et innumera damna ciuitati Chriſtianae inferret: nihil eſſe ſanum, nihil, quod non ipſam doctrinae diuinae indolem laedat, et quae his ſunt ſimilia.

§. IX. Grauiſſima haec licet ſint, et non ſine veriſimilitudine, et ſine teſtibus obiecta, habent tamen, qui Theophraſto patrocinantur, quod ad has obtrectationes reſpondeant: qui vt audiantur, aequitas poſtulat [l]. Hi ad teſtes omni exceptione maiores et fide digniſſimos prouocant, ad regum principumque teſtimonia, ad honores et praemia aularum, et quae alia fuerint publica, licet inuiſa aduerſariis ſuis teſtimonia, quibus certiſſime conſtet, inaudita eum curationum exempla edidiſſe. Ipſe [m] omnium terrarum medicos, librosque teſtes prouocat, qui ea praeſtare nequiuerint, quae eum ſe praeſtitiſſe, principum teſtimonia et laudes illos conuicerint, adeo in rabiem actos, vt ea diaboli auxilio effeciſſe calumniari auderent. Inſcitiam vero illi obiici ob linguae Graecae et Latinae ignorantiam non poſſe monent, cum arti chemicae, et medicaminibus generoſioribus intentus, et naturae arcanis diſcendis occupatus, veteres Graecos et Latinos, inutilem ad hoc opus ſarcinam, contemnere debuerit, ſicque has linguas tandem dedidicerit: et glorioſum eſſe Theophraſto, quod ſuo ingenio illa debeat, quae in omnibus veterum libris fruſtra quaeruntur. Vernaculae autem inconditam rationem ex patriae et temporis illius indole facile excuſari poſſe putant. Obſcurum porro et vix intelligibilem docendi ſcribendique modum eo minus culpandum eſſe contendunt, quo minus

Excuſatio Paracelſi.

 obſcu-

g) Vid. quos nominant ARNOLDVS l. c. p. 311. COLBERG. l. c. p. 183. REIMMANN. Hiſtor. atheiſmi Sect. III. c. 10. §. 5 p. 499. ſeqq.

h) De Enthuſiaſmo §. 45. ſeq Opp. philoſ. T. II. p. 209.

i) Loca collegit CLERICVS Hiſt. medic. p. 794. qui videndus.

k) Conf. quos laudat COLBERG l. c. OLEARIVS Synopſ. Controu. P. V.

l) Ipſius Paracelſi Apologia extat T. II. Opp. ad Status Carinthiae.

m) T. V. Opp. p. 134.

obſcuritatis cauſſam in Theophraſto haerere putant, ſed in lectore myſteriorum chemicorum imperito; nec paſſam eſſe rerum nouitatem ante inauditam, vt veteribus cuncta deſignaret vocabulis, nec decuiſſe artis praeſtantiſſimae nobilitatem, vt nuda vulgaretur, et a quouis proſtitui poſſet. Plagii autem conuinci non poſſe pertinaciter pugnant, et vt eius ſpecimina oſtendantur poſtulant. Quae autem ambitioſe dicta videntur, ita excuſant, vt in medicorum acerbiſſime in artis chemicae culturam ſatis imperito ore debacchantium iniurias culpam referant, cauſſantes, duro nodo durum quaerendum eſſe cuneum. Quam excuſationem ipſe attulit [n], et acerbas inuectiuas ita culpa liberauit, vt diceret, *ſe patria Heluetum, non delicatule educatum, ſed agreſti more formatum eſſe, adeoque ea ſe humana ſatis, et ciuilia habere, quae aliis in gynaeceis formatis videantur ruſtica. Nec ſibi verborum curam eſſe, ſed rerum, blanditiis autem ineptum ſe eſſe, nec didiciſſe, ſe ardelionem quemlibet in ſinu geſtare. Male vero ſibi ſeruos fugitiuos de ſua acerbitate conquerentes obiici, quos perfidia domo ſua et familia eiecerit* etc. Porro pietati inimicum ſeruauiſſe animum iis potiſſimum locis negant Theophraſti cultores, quibus ſatis pie et reuerenter de Deo diuiniſque rebus locutus eſt [o], et quae impietatis ſpecimina narrari ſolent, inter fabulas referunt, quas genuit inuidia aduerſariorum, nutriuit credulitas, amplexa eſt ſimplicitas, verum a falſo diſtinguere neſcia. Nec ebrietatem ei obiici poſſe credunt, cum hoc vitium toties magno zelo culpauerit, ita vero pietatem commendauerit, vt hanc primarium fundamentum et columen artis ſalutaris eſſe profiteretur [p]. Magiae autem ſuſpicionem rident, eamque ſuperſtitionem et ignorantiam genuiſſe affirmant [q]. Paracelſum vero cum magiae imaginem in nonnullis ſcriptis ſuis referat, id ideo feciſſe dicunt, vt ars ab ignorantium contemtu ſecura lateret. Et hanc ob cauſſam, eſſentias, tincturas, pulueres ſuos chemicos ſpirituum nomine inſigniuiſſe volunt, vt ſtupidos naſo duceret, et ab his adytis arceret.

Iudicium de Theophraſto Paracelſo.

§. X. In tanto ſcientiarum et opinionum de Theophraſto Paracelſo diuortio admodum difficile eſt, arbitri partes ſibi ſumere, et iudicium interponere rectum. Nec diffitemur, circumſtantias hiſtoriae Paracelſi non ita omnes patere, vt quod ſatis faciat legibus fidei hiſtoricae ſtatui queat. Dicemus tamen, ita poſtulante operis noſtri indole et conditione, quid nobis, attente et diligenter inter ſe comparata narratione illa, quam ſupra dedimus, videatur veriſimiliter de Paracelſo tenendum eſſe, ſi abiecto partium ſtudio et adhibitis ratiocinandi regulis iudicandum ſit. Et hanc quidem Theophraſto Paracelſo laudem concedendam eſſe, quod artis

n) T. II. p 183. vbi patriae ruſticitatem accuſat, quam tamen noſtrorum temporum elegantiae, etiam apud Heluetios caue imputes.

o) Huc pertinet L. IV. Paragrani, qui agit de requiſitis medici.

p) ARNOLD. l. c. et Vol. II. p. 421.

q) Vid. NAVDAEVS Apolog. magiae accuſat. c. 15. p. m. 280. BORRICHIVS de Chemia c. 6. ARNOLD. l. c. Vol. I. p. 311. Vol. II. p. 420. MORHOF. Pol. T. II. p. 118. BVDDEVS Iſag. P. I. p. 265. REIMMANN. l. c. p. 567.

tis chemicae peritiſſimus fuerit, eamque ſi non penitus ignotam, certe neglectam, et in forulis bibliothecarum, vbi ſcripti nonnulli de ea arte libelli nec lecti nec intellecti, conſeruati ſunt, cum tineis blattisque colluctantem, aut ab empiricorum, vulgique manibus verſatam ruditer, protaxerit in lucem, in artis formam redegerit, et nouum therapeuticae genus illi inaedificauerit, ne aduerſarii quidem eius pertinaciter negabunt, certe tanta veritatis luce radiat, vt contra ſolem loqui cenſendus ſit, qui id inficias iuerit. Et profecto elogio debito priuandum non eſt, quod artem hanc incertis antea coniecturis fluctuantem ad certa principia reuocauerit, et experientia velut claue vſus in naturae arcana ita penetrauerit, vt quos venae terrae, quos fodinae, quos montium abyſſi theſauros contineant, apertum fieret, et qua ratione ad hominis conſeruationem adhiberi poſſent conſtaret. Neque magnopere haeremus, affirmaturi, ſingularia prorſus et eo tempore inſolita curationum feliciſſimarum et incredibilium exempla edidiſſe Paracelſum, vbi illi licuit eiusmodi aegrorum ſubiecta attingere, quibus medicamina ſua chemica applicari tuto potuerunt. Haec enim omnia negare velle, idem eſſet, ac fidem teſtimoniorum omnem reiicere, et Pyrrhoniſmo hiſtorico vniuerſali frigidam ſuffundere. Quamuis enim Eraſtus, Conringius aliique, qui in Paracelſum inſurrexerunt, negationem illis narrationibus ſimplicem oppoſuerint, et omnem fidem eas ſuperare, confictasque videri clamauerint, intelligit tamen Lector artis ratiocinandi peritus, id non ſufficere, cum viri teſtes ſint Theophraſto, qui et arti huic partibusque illius dediti haud fuerunt, et extra aſſentationis ſuſpicionem poſiti ſunt, qualis eſt Eraſmus Roterodamus. Ipſe Theophraſtus cum publica voce aduerſarios prouocaret, viros quoque principes nominauit, quibus a medicis relictis mirabili felicitate ſanitatem reſtituit, quos impune mendaciis excitare et in ſcenam quaſi producere auſus haud eſſet. Ipſa quoque pharmaca ab eo inuenta et in vſus hodiernos traducta, rem hanc extra dubitationem ponunt, et euidenti teſtimonio comprobant, plurimum Theophraſtum in iſto medendi genere modoque valuiſſe. Id quod viderunt tandem Eraſtus et Conringius, faſſi in ſanandis vlceribus malignis eius peritiam medicam comparuiſſe. Verum vt omnes ſe morbos deſperatos ſanare poſſe ipſe negauit [r], ita facile nobis perſuaderi patimur, haut raro artem Theophraſtum deſeruiſſe, et aggreſſum quidem multa in haut paucis fuiſſe deſtitutum. Quod etſi humanae imbecillitati tribui poteſt, nec tantae artis medicus eſt, qui non multoties expertus ſit, interdum plus docta valere arte malum, veriſimile tamen eſt, cauſſam quoque in nimiam, quam arti ſuae et medicaminibus tribuebat, fiduciam eſſe referendam: qua cum noua φάρμακα, et quidem chemica, niſi dextere et magno iudicio applicentur, magnum damnum aegris conciliantia, audacius adhiberet, multoties euentus parum laetos habuit. Hanc enim eiusmodi medicamentorum, qualia Theophraſto in vſu fuerunt, indolem eſſe, vt

r) Opp. T. V. p. 177. 181. 182.

vt aut cito auxilium afferant, aut cito iugulent, ſatis notum eſt. In qua coniectura eo magis confirmamur, quia Paracelſus, teſte Oporino, qui ſtupenda ſanationum miracula eum edidiſſe ait, aegrotis diaetam non praeſcripſit, ſed vt erat vinoſus; laute cum iis vixit, et totas noctes et illos et ſe vino ingurgitauit. Quod etſi ſibi laudi duxit, gloriatus pleno ventre eos cum ſanitate in gratiam rediiſſe, rerum intelligentes tamen conuincere poteſt, multos iſta licentia morbo ſuccubuiſſe. Nec forte a veritate multum aberrat noſtra coniectura, Theophraſtum ad tollenda magis morborum atrocium ſymptomata, quam ad exſtirpandam internam mali radicem reſpexiſſe, hincque factum eſſe, vt recidiuos haut raro morbos aegri paterentur, vel ſubitanea quoque morte corruerent. Quam ſuſpicionem confirmare videtur Oporini narratio: internorum affectuum curationem ita adminiſtrauiſſe Theophraſtum, vt nullo in loco vltra anni ſpatium haerere potuerit; quod ipſe dicere ſolitus ſit: anno amplius non poſſe ſuas artes in vno loco durare. His accedit, quod ex lectione ſcriptorum eius conſtat, fuiſſe eum audaciſſimum oſtentatorem, non alios modo omnes prae ſe contemnentem, ſed et multa iactantius affirmantem, quorum fidem non probauit. Quod qui negant, eos legere iubemus *Praefationem* libri, cui barbaram *Paragrani* appellationem indidit, quo an ineptius, an thraſone impudenti dignius ſcribi quicquam poſſit, merito dubitamus. Et hunc thraſoniſmum, quo ad conſequendam opinionem et auctoritatem apud aegrotos opus eſſe medico cenſuit Patinus [s], Paracelſo plurimum exiſtimationis peperiſſe, vt inſanabiles morbos quoscunque tollere poſſe crederetur, nobis eſt veriſimillimum. Excuſanda tamen quodammodo Paracelſi iactantia videtur, ſi cogitauerimus, medicos eius temporis Galenica methodo innutritos et chemicae infenſiſſimos ſuis in Theophraſtum inuectiuis viro natura arroganti et iniuriae impatienti, quique probe nouerat, altius ſe naturae myſteria inſpexiſſe, occaſionem dediſſe, ita ſe efferendi, et ad hanc inſaniam eum prouocaiſſe. Porro ſcribendi genus et dictionem Theophraſti totam inſulſam, inficetam, et plane viro docto indignam eſſe, obſcuritate autem ineluctabili laborare, omnes librorum eius paginae loquuntur, et plebem, quacum auctor conuerſari ſolebat, vbique ſpirant. Ita enim verborum ordinem et loquendi modum inuertit ſaepe, abrumpit, confundit, vt hariolandum ſit, quid ſibi velit. Cuius cauſſas partim in educationem et diſciplinam Paracelſi, partim in viuendi morem licet coniicere [ſ]. Cum enim eo tempore eſſet natus et in Heluetia educatus, quo nulla prorſus cura ſermonis vigebat, patria magis lacticinio quam Muſis vacante, mirum non eſt, ruditatem hanc cum ipſo adoleuiſſe. Nec eam itinera mitigabant, ſed augebant. Cum enim inter tot nationes linguis, moribus, conſuetudinibus diuerſas adoleſcens et iuuenis verſaretur, et cum fece vulgi conuerſari haud dedignaretur, ratus vetulam, balneatorem, agyrtam, Iudaeum ſimilesque furfuris homines interdum ea expe-

s) Vid. MENKEN. de Charletan. erud. ſ) Conf. HVSERVS Praef. Tomi I. Opp. init.

experientia didiciſſe, quae academiarum doctores ignorant, mores horum hominum atque linguam eum induiſſe, mirum haud eſt. Cum autem relicta profeſſione medica inter ruſticos vixerit, et vita ſequentis temporis circulatoria et vaga fuerit, impoſſibile fuit, iſtos naeuos emendari, qui hoc pacto mirum in modum aucti ſunt. Accedit, quod Oporino teſte ſupra retulimus, eum pleroſque libros ſuos ebrium dictitaſſe, quod adeo verum eſſe lectio eorum comprobat, vt nonnulli ebrii capitis confuſionem ſpirent: quamuis veriſimile ſit, amicos eius nonnulla emendauiſſe. Obſcuritatem vero et artis chemicae conditio, quae a vulgi captu ſemota verbis communem vſum ſeruantibus exprimi deſcribique non poteſt, et ſtudium Paracelſi occultandi ſua, ne ab indignis in abuſum vertatur, excuſat. Ita enim ipſe in *Dedicatione ad Status Carinthiae* ſſ): *Stilum eſſe difficilem, itemque nomina, vocabula et ordinem formularum. Non hoc ſe ob decipiendum lectorem vel affectandam artem feciſſe; ſed methodum mediſam id poſcere, addidiſſe tamen obſcurorum illuſtrationem, ſed eam ſibi ſeruare non inuidiae cauſſa, ſed ne agyrtarum malitiae et abuſui pateſceret.* Et ſimili quoque ratione noua vocabula defendit; patebitque legentibus, voces barbaras paragranum, iliadum, iliaſter, domor, cagaſtrum, idechtrum, pagoycum, relolleus, cherionius, eueſter, ylech, trarames, turban, leffas, ſtannar, perenda, zenda, dualech, azoth, laudanum, et complura alia eum in finem illum confinxiſſe. Quae adiecto quidem dictionario in fine operum non nemo explicuit, verum ita, vt nouo Oedipo opus habeat. Par ratio eſt eorum, quorum nomina quidem ſatis nota ſunt, at noua ex Theophraſti ingenio acceſſit ſignificatio. Neque tamen iniuriam facere videntur Paracelſo illi, qui eam quoque ob cauſſam obſcuritatem inuincibilem illum affectaſſe dicunt, vt ignotorum et peregrinorum maior eſſet admiratio:

Omnia enim ſtolidi magis admirantur amantque
Inuerſis quae ſub verbis latitantia cernant.

Multa inueniſſe Paracelſum, nemo forte negauerit, qui a partis ſtudio alienum habet animum, noua enim haud pauca eius ſcripta oſtendunt, et vſus probauit, cum antea non innotuiſſent: verum, vni ingenio ſuo eum debere omnia, illis demum perſuadebitur, qui, quae ante eum ſcripta et arcana cuſtodita ſequens tempus in apricum protulit, ignorant. Haec enim cum Theophraſti ἑυϱήμασι comparantibus patere, multa eum a ſcriptoribus ſe prioribus accepiſſe, experientia edoctus teſtatur SENNERTVS t): vnde a plagii nota eum totum liberare non audemus. Quo conceſſo, fatendum quoque eſt, ambitioſam oſtentationem eius bonum virum dedecentem non poſſe excuſari, cum ſuis ſe circulis continere, et ſuo pede metiri debuiſſet. Nihil vero philoſophi moribus magis diſſimile eſt in Paracelſo, quam conuiciorum acerbiſſimorum in quoscunque, qui diſplicuiſſent iactorum inſolentia. Quam tantum abeſt vt negare vel excuſare contendat, vt potius in

ſſ) Opp. T. II. p. 148.

t) loc. cit.

in *Dedicatione ad Status Carinthiae* [u] affirmet, aequum eſſe vt pſeudo-medicis par pari referatur, afferatque ſibi legem Chriſti de tolerandis proximi iniuriis latam haud eſſe, quae ad alium ſcopum referenda ſit, ſibi vero conceſſum eſſe, dona, quae a Deo acceperit, tueri. Quae ſi cum amarulentis, quas in aduerſarios effutiit inuectiuis comparentur, patebit, fruſtra eſſe Godofredum Arnoldum, alias in detegendis naeuis et vitiis aliorum lynceum, qui haec negat, et noluiſſe deteſtabilem Paracelſi conſuetudinem agnoſcere, cum ex omni fere parte eum abſoluere conſtituiſſet. Quae quoque ratio eum commouit, vt inuitis teſtimoniis minime ſuſpectis ab ebrietatis crimine eum liberaret, cauſſatus, ab iſto eum vitio fuiſſe dehortatum. Alia enim nobis Oporinus minime ſuſpectus teſtis refert, alia viri docti, qui cum eo congreſſi ſunt, quod adeo certum viſum Helmontio [x], vt cum laudare Theophraſtum conſtituiſſet, doleret, quod iuſto nimis compotationibus fuerit deditus. Feliciori conatu ab atheiſmi macula liberari poteſt, ſi vox iſta de aperto Numinis hoſte intelligitur. Nam credidiſſe Paracelſum, eſſe Deum, eumque colendum ſtatuiſſe, ex *Paragrano* eius eſt manifeſtiſſimum. Requirit enim in medico ſinceram veramque fidem in Deum, quae totum animum et cogitationes atque ſenſus omnes ita occupat, vt amore et fiducia in eum homo plenus ſit. Et hanc fidem atque amorem effecturum, ait, vt veritatis manifeſtationem Deus illi non inuideat, ſed totum opus diuinum tandem pateat, intelligantque omnes, quomodo illa ſe erga Deum fides habeat. Quae vt ab impietatis crimine Theophraſtum liberant, ita produnt eos, qui atheiſmum ei obiecerunt, aut de practica quadam vitae impietate loqui, aut more illius temporis ob nouam doctrinam eum in hunc cenſum retuliſſe. Interim non negamus, periculoſa fouiſſe Paracelſum dogmata, et ad impietatem viam paratura, ſi ingenium accedat ἑτερόκλιτον, nec magnopere aduerſabimur Moro, enthuſiaſmum ei ob aſſertiones nonnullas obiicienti. Ea vero nondum ſufficiunt, vt in atheorum, hoſtiumque Diuinitatis album queat referri. Paulo plus attentionis poſtulat inſimulatum magiae crimen: cuius accuſationis fundamenta vel in doctrina eius vel in vita ſita ſunt. Et quod ad primum quidem attinet, fatendum eſt, ſcripſiſſe Theophraſtum librum de magia, quam *Philoſophiam ſagacem* vocat, qui *Tomum X Operum* conſtituit. In eo de vnione hominis cum ſideribus agit, et ex illa multas oriri ſcientias ſtatuit, hucque refert magiam, cabbaliſticam, necromantiam, aſtrologiam, chiromantiam, phyſiognomiam, ſubſtantinam, geomantiam, pyromantiam, hydromantiam, medicinam adeptam, philoſophiam adeptam, et mathematicam adeptam, quae omnia tanta confuſione et obſcuritate explicat, vt Lectori ſponte ſubnaſcatur ſuſpicio, Paracelſum hunc librum ebrium dictitaſſe, nec intellexiſſe, quae in chartam referri iuſſerit. Multa vero inepta, ſuperſtitione plena, et vetulis, quam philoſophis digniora in eo tractatu offenduntur [y]. Tacemus loca alia, in quibus magiam pro arte occulta et ſuprema omnium ſcientiarum venditare non erubuit. Extat

u) T. II. p. 145. x) loc. cit. y) Conf. cum his Clericus Hiſt. medic. p. 795.

Extat etiam in *Appendice decimi Tomi Operum* tractatio, quam more ſuo obſcuro titulo: *Archidoxis magica* inſigniuiſſe dicitur, quae tota curationes magicas per amuleta, ſigilla et ſimilia explicat. Verum vt de hoc libro ipſe editor dubitauit, vtrum genuinus Theophraſti foetus ſit; ita quae de magia tradidit, recte intelligenda ſunt, et ex propriis eius hypotheſibus explicanda. Quae ſi rite conſiderentur, facile eſt, Paracelſum a magiae crimine abſoluere. Nempe mundi ſuperioris et coeleſtis concentum, influxum et operationem in inferiorem ſtatuit, et inuiſibilium magnam vim eſſe in viſibilia, et coeleſtium in ſublunaria aſſerit: quod dogma cum plurimis aliis commune habuit. Quodſi admittatur, facillimum fuit, de operationibus ſpirituum in res inferiores, vel de mutuo influxu virtutum coeleſtium in corpora elementaria multa ad excitandam apud rei ignaros admirationem garrire, licet a magia, commercioque cum ſpiritibus malis auctor immunis fuerit. Eodem enim principio nixi, Pomponatius, Petrus Aponenſis, Agrippa aliique eiusmodi magiam naturalem commenti ſunt. Accedit Theophraſti ingenium paradoxum et peregrinis ſomniis excogitandis aptiſſimum, quod philoſophiae nomen ſua dignitate non conſtare credidit, niſi talia traderentur, quae ab hominum fide et vulgi opinione eſſent remotiſſima, et admirationem apud rerum ignorantes excitare apta. Hinc de ſylphis et gnomis, de ſalamandris, nymphis aliisque elementorum incolis multa ineptit et mira tradit, quae inaudita ſunt, et fidem omnem ſuperant. Et haec quidem ingenium prodere paradoxum, viſionibus indulgens, et ſomniis atque chimaeris Lectorem paſcens, minime diffitemur, et vel ex hoc vno dogmate conſtare putamus, quam longe a vera philoſophia Paracelſus abfuerit: at magiam tamen non magis demonſtrant, quam aſtrologorum prognoſtica futurorum praeſcientiam, ſed fructus ſunt animi ſtolidi et vani, iudicii autem corrupti, et imaginationis inſanientis furore correpti. Neque inuiti eorum ſubſcribimus ſententiae, qui coniiciunt Paracelſum παραδοξοφιλίᾳ inductum talia ſibi ſelegiſſe, vel ideo ignota, et inſolita crepuiſſe, vt more ſuo fumos venderet, et aliis perſuadendo, plura et maiora humanis ſe viribus praeſtare poſſe, venerationem atque auctoritatem conſequeretur. Quae coniectura valde inde augetur, quod Paracelſus hos libros magicam artem prae ſe ferentes apud amicos, qui his nugis delectabantur, non ſcripſerit ipſe, ſed illis dictauerit; hoc enim argumento eſt, voluiſſe eum iſtorum curioſitatem talibus gerris otioſe paſcere, ſeculum enim XVI philoſophiae huius occultae, vel vt noſter vocat, ſagacis amantiſſimum fuiſſe, ex iis, quae ſupra de Pythagoreo-Platonico-Cabbaliſticis diximus, eſt manifeſtiſſimum. Vtrum autem per magicas formulas, figuras et ſigna, tincturas, eſſentias, ſpiritus aliaque praeparata chemica deſignauerit, quod NAVDAEVS z) contendit, in medio relinquimus. Talismanes enim, amuleta et ſimilia principiis Paracelſicis omnino conformia ſunt, magiam autem practicam, eo ſenſu, quo Theophraſto tribui ſolet, non euincunt, ſed thraſonem et

z) Apol. Magiae accuſat. loc. cit.

impoſtorem demonſtrant. Quae vero ex vitae eius circumſtantiis afferuntur, v. g. quod diſcipulis, famulisque malos, qui ipſi ſeruiuerint, ſpiritus oſtendere promiſerit, quod noctu cum illis digladiatus ſit, et quae huius generis alia ſunt, prius probanda ſunt, vtrum vera ſint, et ab aduerſariis non conficta, aut ad decipiendos diſcipulos vaniſſimis verbis a Paracelſo iactata? vel inter ruſticos ebrios ad ludendam imperitam plebeculam ab agyrta oſtentata? Similes enim nugas circulatores excogitare ſolere, nemo eſt, qui ignoret. Ceterum valde adulteraſſe Theophraſtum doctrinae diuinioris caſtimoniam, adeo non inficias imus, vt potius cenſeamus, valde ſuae famae conſulturum fuiſſe Paracelſum, ſi theologorum pulpita non tetigiſſet. At cum reformatorem agere conſtituiſſet, et ſe plura vidiſſe crederet, quam viros illos doctos, qui in emendanda eccleſiae doctrina eo tempore deſudabant, cum famae ſuae diſpendio noua quoque in doctrina Chriſtiana dare auſus eſt. Quae res adeo infeliciter ei ceſſit, cum iis omnibus deſtitueretur, quae ad verum rectumque interpretem diuinorum dogmatum requiruntur, vt inde grauiſſimum conſequeretur odium, et inuiſus illis quoque redderetur, qui alias chemicae artis peritiam in eo admirabantur. Quae omnia ſatis prolixe deducta iam deſignant, quo loco inter philoſophos Theophraſtus ſit habendus.

Scripta Theophraſti.

§. XI. Multa ſcripſit, vel potiorem partem noctu amanuenſi dictauit Paracelſus, et quidem, ſi fides Oporino, haud raro ebrius, ex quo conſtat, ornatum et elaborationem eius ſcriptis deeſſe, nec vbique inter ſe conſpirare. Ea vero non edidit ipſe Paracelſus, maiorem forte diligentiam in id collaturus, vt emaculate prodirent. Diligentiam autem in tam vago vitae genere merito miramur: Si enim Valentino Antrapasso Silorano credendum [a], libros philoſophicos CCXXXV, medicos LIII conſcripſit, vt theologicos ſileamus. Plerique autem adhuc in forulis curioſorum latent; quamquam enim viuus adhuc edere nonnullos conſtituerat, aduerſariorum artibus tamen impeditus eſt, vt ipſe conqueritur [b]. Id quod eum commouit, vt carceribus mſc. includeret, ex quibus tamen eo inſcio famulorum proditione nonnulli rapti ſunt [c], qui vbi inuenti ſint, editor in fronte indicauit. Et ex his foetuum Paracelſicorum reliquiis Ioannes Hvservs, electori Colonienſi a conſiliis et tuenda valetudine, quotquot reperire potuit, vno faſce comprehenſa XI. Voluminibus anno cIↄ Iↄ lxxxv, Baſileae edidit [d]. Ex cuius collectionis dedicatione ab editore ad Erneſtum electorem patet, multos habuiſſe diſciplinam Paracelſicam admiratores et ſectatores, et complures viros doctos, immo principes quoque ſcriptis Theophraſti fauiſſe,

a) In Prologo ad Tract. de Morbis ex tartaro T. IV. Opp. p. 10.

b) T. II. p. 147.

c) Val. Antiprassvs Siloranvs l. c. p. 11.

d) Titulus editionis rariſſimae eſt: *Bücher und Schriften des edlen, hochgelehrten und bewehrten* Philoſophi *und* Medici Philippi Theophraſti Bombaſt von Hohenheim, *iezt aufs neue mit den Originalien und Theophraſti eigener Handſchrift, ſo viel deren zu bekommen geweſen, aufs trewlichſt vnd fleiſſigſt an Tag gegeben durch* Ioannem Huſerum Briſgoium, *Churfürſtl. Cölniſchen Rath und Medicum, Baſel, gedruckt durch Conrad Waldkirch,* 1589. 4.

fauiſſe, illiſque plurimum tribuiſſe. Praeter electorem enim, comitem Palatinum Rheni Philippum Ludouicum, Status Carinthiae, et inter medicos D. Ioannem Scultetum Montanum phyſicum Hirſchbergenſem, D. Io. Homelium Secundum phyſicum ducatus Stiriae, D. Eliam Roeslinum phyſicum Hagenoënſem, D. Lucam Bathodium archiatrum Palatinum, D. Ioannem Hillerum archiatrum Brandenburgicum Onolsbacenſem, D. Melchiorem Wielum, phyſicum Soloduranum, M. Barth. Scultetum, mathematicum et ſenatorem Gorlicenſem, Franciſcum Kretſchmayerum medicum Saganenſem, Laurentium Dehnium ciuem Auguſtanum, et Hartmannum Ammanum patricium Bernenſem ſecum, auctor ait, communicaſſe ſcripta Theophraſti, et ita aptum reddidiſſe, vt reiectis corruptis et adulteratis atque ſuppoſitis editionibus, veros eius labores inter ſe collatos edere poſſet. Ex qua editoris narratione recte colligitur, incertum eſſe, vtrum omnes illi libri, qui in hac ſylloge inueniuntur, ipſi Theophraſto tribuendi ſint, eumque parentem agnoſcant, nec ne? Errant etiam ARNOLDVS [e] et REIMMANNVS [f], qui editionem Argentoratenſem anni cIↃ IↃCXVI [g] primam fuiſſe dicunt. Eam enim, quam indicauimus, nos manibus noſtris terimus, aliam Francofurti cIↃ IↃCIII editam recenſet, et libros in ea comprehenſos enumerat ABRAHAMVS MERCKLINVS [h]. Geneuenſes autem totam ſyllogen anno cIↃ IↃCLVIII [i] recuſam dederunt. Cum autem fama Paracelſi per omnem Europam longe lateque diſſeminaretur, et ſcripta eius myſteria inaudita prae ſe ferrent, ad explendam exterorum ſitim nonnullos eius tractatus Latinos fecit Adamus Bodenſteinius, medicus Baſileenſis, in ſequentibus commemorandus, totam collectionem autem Latinam edidit FRIDERICVS BITISCVS [k]. Tradit etiam, quem ſupra allegauimus Valentinus Antrapaſſus Siloranus, Cyperinum Haenum ſcripta Theophraſti Italis Gallisque vernacula, Bebeum Ramdum Graece legenda dediſſe. Verum nec hos interpretes, nec has verſiones vllibi commemorari, recte monuit Ven. REIMMANNVS [l]. Neque commentator obſcuris Theophraſti commentationibus defuit, qui lucem his tenebris accenderet. Edidit enim PETRVS SEVERINVS archiater regis Daniae et canonicus Roskildienſis: *Ideam medicinae philoſophicae, fundamenta continentem totius doctrinae Paracelſicae, Hippocraticae et Galenicae* [m], cui in editionibus Belgarum [n] adiectus eſt commentarius GVILEMI DAVIDSONI [o]. Idem SEVERINVS *Epiſtolam* ſcripſit, *in qua ratio ordinis et nominum, adeoque totius philoſophiae adeptae methodus compendioſe et erudite oſtenditur;* et his ſcriptionibus tantum plauſum meruit, atque philoſophiae Paracelſicae eam exiſtimationem comparauit, vt noua pene ſecta Seueriniana, teſte SENNERTO [p] ex ea exſurgeret. Diuerſi autem generis et argumen-

e) loc. cit.
f) l. c. p. 571.
g) II. Vol. fol.
h) In Lindenio renouato p. 101.
i) 1658. III. Vol. fol.
k) Eam exhibet editio Geneuenſis.
l) l. c. p. 574.
m) Baſil. 1571. 4. Erford. 1616. 8.
n) Hagae comit. 1660. 8 Roterod. 1668. 4.
o) Conf. MERCKLIN. l. c. p. 906.
p) De Conſenſu et diſſenſu chemicorum et Galenic. c. 3. p. 58.

gumenti ſunt ſcripta Theophraſti, ad noſtrum vero forum, *Tomus operum octauus, nonus et decimus* pertinent. Hi enim, vt ab editore monitum, philoſophici argumenti ſunt, agitque primus *de generationibus et fructibus quatuor elementorum*, ſecundus *de arcanis naturae eorumque origine, cauſſis, indole et affectionibus*, tertius *de philoſophia ſagace ſiue aſtronomia magna.* Caue tamen putes, diſtinctam atque claram ſyſtematis Paracelſici notitiam ex iis hauriri poſſe, cuncta enim inextricabili obſcuritate laborant, et ita male cohaerent, vt Aethiopem lauare cenſendus ſit, qui ſyſtema aliquod philoſophicum apte connexum ex illis libris eruere conatus fuerit. Maxime vero contaminant eos contradictiones, quibus, quae alibi dicta ſunt, euertuntur. Nullo vero in argumento Cimmeriis ſua philoſophemata tenebris magis texit, quam vbi de ſpiritibus agit. Tot enim ignota nomina, claſſes, naturas, ordines fingit, vt clare pateat, aut ebrio iſtas nugas in mentem veniſſe, aut data opera lectorem iſtis laruis et lemuribus ludere voluiſſe. Igitur non expectabit a nobis Lector, vt more noſtro ex ipſo Theophraſto ideam ſyſtematis Paracelſici afferamus; hoc enim nobis quidem, ob dictas cauſſas impoſſibile videtur: adeo quoque confuſo et inordinato dicendi genere, licet Germanice ſcriberet, vſus eſt, vt qua ratione accurate eius verba Latinis vocabulis explicanda ſint, nec ipſi ſciamus, nec ab interpretibus diſcere potuerimus. Germanica tamen potiora alibi [q] dedimus, quae, ſi tanti videbuntur, conſuli poſſunt. Relicta vero diſcipulis et ſectatoribus eius gloria eſt, vt ſyſtema eius emendarent, et vt viri docti erant, apte connecterent. Vnde eorum potius filum ſequentes, qualis philoſophiae Paracelſicae facies ſit, infra exponemus.

Diſcipuli et ſectatores Paracelſi.

§. XII. Plurimorum diſcipulorum cateruam poſt ſe reliquit Paracelſus; ex quo enim ille ignis opera rerum naturalium adyta recluſiſſe viſus eſt, plerique, qui ſteriles Ariſtotelicorum, vbique tum dominantium, campos reliquerunt, ad hoc philoſophiae genus diſceſſerunt. Quae cauſſa fuit cel. MOSHEMIO [r], vt omnem philoſophorum nationem recentiorem in Peripateticos et Chemicos diſtingueret. Qui licet Robertum Fluddum his potiſſimum ducem ſe praebuiſſe ſtatuit, patet tamen ex fortuna ſcholae Paracelſicae, ſeculo iam XVI plurimos philoſophos fuiſſe, qui hanc viam ingrederentur. Multa ad hanc factionem augendam confirmandamque, non obſtante graui; qua premebatur, inuidia concurriſſe, fatendum eſt. Nempe noua, inſolita, ſtupenda oſtenderat Paracelſus, et vix oculis ſuis fidem habebant viri docti, cum viderent ignis beneficio ea recludi, quae tot ſecula ignorauiſſent. Praeterea magna, quam Theophraſtus conſecutus erat, nominis gloria multos in admirationem rapuerat, et illuſtria, quae medendo edidiſſe dicebatur, miracula ita animos faſcinauerant, vt vehementer cuperent arcanas eorum cauſſas cognoſcere. Ipſa quoque aemulantium aduerſariorum inuidia et calumnia apud multos effecit, vt illud philoſophiae genus explorarent, quod tantos in animis

fluctus

q) In Germanico hiſt. phil. opere T. VI. p. 1118. ſeqq. excerpta ex Philoſophia ad Athenienſes T. VIII. Opp. p. 1.

r) Hiſt. Chriſtian. recent. Sec. XVII. c. I. §. 27. p. 396. Hoc tamen certo tantum ſenſu valet. Patet enim ex hactenus dictis, ad alia quoque philoſophandi genera aliquos deflexiſſe.

fluctus commouiſſet. Inde factum, vt viuo adhuc Paracelſo multi diſcipuli adhaererent, quae tamen ſchola non ſemper magiſtro ſuo laeta fuit eiusque partes commendauit. Cum enim obſcura ſatis et difficilis Paracelſi diſciplina eſſet, haut pauci, qui ab eius ore pendebant, eius mentem nec aſſequi ſatis, nec iuſta notione exprimere poterant, id quod Pſeudo-Paracelſiſtas genuit, quos ſibi ignominiae et dedecori eſſe ipſe Theophraſtus conqueſtus eſt [s]. Nonnulli per tempus aliquod ſatis ſtudioſe eum ſectati ſunt, blanditiisque eius ſibi beneuolentiam conciliarunt: cum autem multa eſſent expiſcati, eum deſeruerunt, et arcanorum Paracelſicorum notitiam iactantes in aegrorum non crumenas modo, ſed et corpora inuolarunt: qui cum magnam ſtragem ederent, eo quod medicaminum chemicorum vim, et vſum cautum non ſatis intellexiſſent, ipſam Paracelſi famam calumniis onerarunt. Quae res dici non poteſt, quantam moleſtiam et aegritudinem Paracelſo concitauerit, qui ideo multis verbis, vt ab iis homines ſibi cauerent, monuit. Scribit inter alia [t]: *Cauendos eſſe diſcipulos ſuos Baſileenſes, qui licet omni blanditiarum genere ipſi placere ſtuduerint, impoſtores ſint, a quorum venenatis conſiliis ſibi ſit cauendum. Non enim expectauiſſe, donec rite praeparati inſtructique dimitterentur, ſed furis inſtar dilapſos ante tempus eſſe.* Alio quoque loco conteſtatur [u]: „Omnis generis homines, empiricos, chirurgos, balneatores, „alchemiſtas ad ipſum concurriſſe, ea promittentes, quae non potuerint „non ſibi eſſe gratiſſima, et doctrinam maximam promiſerint: at ne vnum „quidem, licet probiſſimum, vltra trimeſtre perſtitiſſe, ſed exploratis arcanis „ſuis, abiiſſe, et aegros ab eo auocando ſibi conciliaſſe: multo vero minus „rem cum doctoribus in diſciplinam admiſſis ſucceſſiſſe: ne vnum quidem „fidum ſe collegam habuiſſe, qui non et ipſum et aegros decepiſſet, eo quod „totam diſciplinam non hauſerint, ſed immaturam deſeruerint. Cauendos „ergo eſſe eos, *inculcabat*, qui ſe eſſe diſcipulos ſuos dicerent.“ Mirandum itaque haud eſt, quod alibi narrat, ex Hungaria duos tantum ex Polonia tres, ex Saxonia duos, ex Sclauonia vnum, ex Belgio vnum tantum in magno ceterorum, qui aduolauerint numero veros et genuinos diſciplinae ſuae alumnos cenſendos eſſe; eo quod omnes placita et methodum eius ſuis coniecturis infeliciter attemperauerint.

§. XIII. Inter eos vero, qui ſinceram Paracelſi doctrinam aſſecuti eſſe viſi ſunt, certe magiſtro ſe probauerunt, vel diſciplinam eius auxerunt, emendauerunt, et horridam atque ſqualentem elegantiori mundo induxerunt, haud obſcura ſunt virorum doctorum nomina. Et Ioannem quidem Oporinum, amanuenſem eius fuiſſe, ſupra iam diximus, eumque inter fidiſſimos diſcipulos retulit, atque per biennium vitae fatorumque ſocium habuit. Et hunc tamen magiſtri vitam moresque ita depinxiſſe, vt probari illa nemini poſſet, ex antecedentibus notum eſt. Cuius tamen eum poenituiſſe, dicit, qui Latinam ſcripto- *Io. Oporinus.*

s) Valde in hos ſpurios et adulterinos Theophraſtaeos inſurgit quoque OTTO CROLLIVS Praef. Baſilicae chymicae p. 7.

t) T. II. Opp. p. 165.

u) p. 311.

ſcriptorum Theophraſti verſionem edidit BITISCVS [x], quod eius fidei relinquimus. Primus autem, qui Paracelſicam philoſophiam et medicinam in cathedra academica tradidit ADAMVS A BODENSTEIN fuit, quem et parens Andreas Bodenſtein Caroloſtadius in annalibus ſeculi XVII eccleſiaſticis famoſiſſimus, et vita magiſtri Paracelſi exemplo haud indigna notiſſimum fecit. Natus anno cIↄ Iↄ XXVII [y], admodum adoleſcens patrem amiſit, affinium tamen et cognatorum cura ad literas traductus haud infeliciter arti ſalutari operam dedit, eo euentu, vt cathedrae Baſileenſi poſſet praefici. In qua primus, poſt praeceptorem Paracelſum eius diſciplinam et ore et calamo profeſſus eſt. Cuius exemplo excitatus vitam vagam, et, quod nonnulli addunt, intemperantem amplexus, tandem apud Baſileenſes anno cIↄ Iↄ LXXVII aetatis XLIX viuere deſiit, magiſtro parum annoſior, cum peſtis eum extinxiſſet, licet praemunire ſe theriaca chemice parata poſſe hominem iactaret. Qui quam ſcite magiſtrum retulerit, quosque in eius diſciplina mores tenuerit, omnium optime ex epitaphio intelligi poteſt, quod amici illi poſuerunt. Quod hoc loco legere, non iniucundum erit Lectori.

Adamus a Bodenſtein.

HYGIAE AET.
ADAMVS A BODENSTEIN
THEOPHRASTI PARACELSI
VT PRIMVS
SIC FIDVS SCITVSQVE ET
OPERE ET ORE
INTERPRES
PALMAM VICTORIAE SVAE
REGI TRIVMPHANTI
OBLATVRVS
MORTALITATIS EXVVIAS
NEC METVENS, NEC
OPTANS
SOLO HOC COELOQVE LIBERO
HOMO LIBER
FIDE DEPOSVIT BONA
QVAS
SPE BONA OLIM
REPETAT.
AN. SAS. CIↄ Iↄ LXXVII.
AETAT. HEBDOMADE
SEPTIMA.

Nec omnia, nec omnes mihi
Placuere: quinam ego omnibus?
Non omnibus Cous ſenex
Non eremita Spagirus [z]*.*
Num tu viator omnibus.
Deo placere cura. Abi.

Ceterum

x) Conf. TEISSIER Elog. T. III. p. 140.

y) Debemus haec MELCH. ADAMO in Vitis medic. p. 321. Conf. THVANVS et TEISSIER. l. c. p. 135. FREHER Theatr. p. 1273. MERCKLIN. Lind. renou. p. 7.

z) Id eſt Theophraſtus, ſpagirica arte famigeratiſſimus.

Ceterum de Paracelſo hoc quoque nomine meruit, quod libros eius Germanice, & Latine verſos in publicum edidit, et praefationibus commendauit. Ipſe pro alchymia in *Epiſtola ad Fuggeros* acriter dimicauit, eamque artem veriſſimam eſſe, lapidem quem vere inuentum, demonſtrare conatus eſt. Eruit quoque ex tenebris ARNOLDI DE VILLA NOVA *Roſarium chymicum*, idque *Iſagoge paraphraſtica* illuſtrauit, vt taceamus alia ab eo edita, enumerata ab ABR. MERCKLINO [x]. In Gallia Paracelſicam diſciplinam primus, teſte NAVDAEO, diſſeminauit IACOBVS GOHORY, profeſſor mathematum regius, in academia Pariſienſi, dictus Solitarius, et, quo nomine interdum latuit, Leo Suauius. Cuius Paracelſicae eruditionis ſpecimina hodie legimus, librum *de Vſu et myſteriis notarum* et *Commentarium in librum IV.* PARACELSI *de vita longa.* Obiit cIↃ IↃ LXXVI. Is inprimis eo nomine notandus eſt [y], quod totam magiam ad chemiam retulit ratus ſpirituum nomina et commercia parabolice eſſe intelligenda. Poſt hos principes magna ſubito caterua Paracelſicorum exorta eſt, quorum hiſtoriam hoc loco enarrare, inſtitutum vetat, et in ſpeciali chemicae hiſtoria faciendum eſt. Pleroſque quos aut nominis fama, aut artis chemicae peritia, aut medendi felicitas extulit, VLRICVS BOLLINGERVS *in Elegia de vera antiqua philoſophica medicina ad Oſwaldum Crollium* [z] enumerauit, quae elegia ad illuſtrandam hiſtoriam ſcholae Paracelſicae, digna eſſet, quae hic tota legeretur (rarius enim liber occurrit [a], cui adiecta eſt) niſi paginarum id noſtrarum anguſtia vetaret. Nam & ſummam Paracelſicae philoſophiae eleganter enarrat, et quos in arte chemica excelluiſſe nouerat, enumerat. Inter quos

Iacobus Gohory.

Primus diuinus Paracelſus in arte monarcha eſt,
Secula cui ſimilem nulla tulere virum.

huic ſocios et ſectatores iungit Korndoferum, Phaedronem, Laideccerum, Montanum, Winzium, Mollerum, Bergerum, Vigelium, Muffetum, Ioannem Dee, Tornerum, Ioannem Portam, Scerbetium, Cragium, Gramanum, Arragoſium, Platerum, Zwingerum, Geſnerum, Siderocratem, Perietum, Petrum Seuerinum Huſerum, Linccium, Dornaeum, Balduinum, Hartmannum, Moſanum, Bodenſteinium, Andernacum, Dariotum, Hornerum, Hillerum, Cretſchmerum, Heſſum, Maium, Rulandum, Toxiten, Suchtenium, Crollium. De quibus tamen omnibus hiſtoriae literariae medicinae ſcriptores, et de ſcriptis eorum MERCKLINVS, conſulendi ſunt. Nos ex illis celeberrimos modo nonnullos ſeligimus, vt quales iſti ſectatores Paracelſi fuerint, intelligatur.

XIV. Inter celeberrimos Paracelſicae doctrinae interpretes GERARDVS DORNEVS numerandus eſt; longus enim ſcriptorum index eſt, quem

Gerardus Dornaeus.

x) Lindenio renou. loc. cit.
y) NAVDAEVS Apologia magiae accuſat. p. m. 259.
z) Suffixa eſt Tract. de Signaturis rerum.
a) Vid. Obſ. Hal. Lat. T. VI. p. 188.

quem dedit ABR. MERCKLINVS [b], quibus Paracelſicam medendi methodum, & imprimis proceſſus chemicos explicuit. Neque tamen medicina & chemia Paracelſica contentus, ad philoſophiam quoque Theophraſti commentariis ſuis illuſtrandam ſe conuertit. Edidit enim *Compendium aſtronomiae magnae Theophraſti Paracelſi, de naturalium et ſupernaturalium arcanorum, myſteriorum, Dei quoque magnalium ad artes et ſcientias adeptas conſequendum optima conſideratione*, itemque *de luce naturae phyſica ex Geneſi deſumta, iuxta ſententiam Theophraſti Paracelſi*, porro commentarios tres *de ſummis naturae myſteriis, nempe de ſpiritibus planetarum, de occulta philoſophia, et de medicina coeleſti, ſiue de ſignis zodiaci et myſteriis illorum.* *Dictionario* quoque *Theophraſti* edito, *quo obſcuriorum vocabulorum, quibus in ſuis ſcriptis paſſim vtitur definitiones traduntur* [c], praeclare de magiſtro ſuo meruit. Sed et inter polemicos Paracelſi ſectatores pertinet. Thomam Eraſtum enim, quem Theophraſtum mire conuiciis proſcidiſſe, ſupra diximus, reprehendit, edita *Admonitione modeſta ad Thomam Eraſtum, Germanum etiam philoſophum ac medicum, de retractandis calumniis et conuitiis in Paracelſum ac ſuos perperam ac immerito datis in lucem per quatuor tomos de noua medicina.* Quin et contra Gohoryum in arenam deſcendit, qui Paracelſiſtas Germanos redarguere et emendare conatus erat, edita *apologetica retorſione veneni, quod Leo, neſcio quis, Suauius in Theophraſticos euomere conatur, in proprium pectus eius, quae Gohorii Compendio medicinae vtriusque Theophraſti Paracelſi* adiecta eſt. Ex quo intelligimus, ſcholam Paracelſi in partes mature ſciſſam inter ſe fuiſſe ſatis acerbe digladiatam. Dornaeo MICHAELEM TOXITEN iungimus, praeclarum in coelo Paracelſico ſidus [d]. Qui ex Rhaetis Storzingae oriundus Dillingae in familia Ioannis a Stadion, praefecti vrbis, haeſit, a quo et Chriſtophoro Stadione, antiſtite Auguſtano, et poſt hunc a cardinale Ottone, qui infulam quoque Auguſtanam geſtauit, liberaliter adiutus eſt, vt metam ſtudiorum arti ſalutari dicatorum feliciter attingere poſſet. In Italiam profectus, poſtquam optimarum literarum, maxime medicarum, fundamenta ieciſſet, redux in patriam a Hagenoënſi ciuitate poliater conſtitutus eſt, creatus poſt iſta a Carolo V comes palatinus caeſareus. Tanta vero felicitate in facienda medicina vſus eſt, vt a deſperatis morbis quales ſunt epilepſia atque calculus, haud paucos liberaret. Adhaeſit et is Paracelſo, ea tamen moderatione, vt neque in Galenum, neque in eius ſectatores inueheretur, ſed conſilia aperiret ſua, qua ratione citra veritatis praeiudicium inter vtramque ſectam concordia iniri poſſet et tolli diſſidium. Meruit is de Paracelſica diſciplina praeter alia, *Onomaſtico Theophraſti Paracelſi*, hoc eſt, *earum vocum, quarum in ſcriptis eius ſolet eſſe vſus, explicatione. Stibium* quoque eiusque praeparationes chemicas

Michaël Toxites.

b) loc. cit. p. 356. conf. Cat. Bibl. Bodlei. p. 213.
c) Francof. 1588.
d) M. ADAM, Vit. medic. p. 195.

micas *contra adſpergines Lucae Stenglini* [e] vindicauit. His ſuo merito ſubiungimus OSWALDVM CROLLIVM virum doctiſſimum, et cui plurimum debet ſchola Paracelſica, quippe qui confuſam ante et fluctuantem diſciplinam in certum ſyſtema coëgit, et imprimis inuentiones chemicas mira luce perfudit. Is auctore VLRICO BOLLINGERO [f], qui *Encomium Wetterae Athenarum Haſſiae* ſcripſit, viroſque eruditos Veteranos eleganti carmine laudauit, poſt abſolutum ſtudiorum academicorum curſum, per Italiam, et Galliam, Germaniam, Hungariam, Poloniam, Bohemiam [g] integro ſeptennio iter literarium fecit, viroſque medicae artis excellentiſſimos adiit, naturam rerum vbique explorauit. Redux Papenhemio comiti vitae morumque magiſter datus, hincque a Chriſtiano Anhaltinorum principe in aulam ad tuendam valetudinem vocatus eſt. Meruit is praeclare de philoſophia et medicina Paracelſica, *edita Baſilica chymica continente philoſohicam propria laborum experientia confirmatam deſcriptionem et vſum remediorum chymicorum ſelectiſſimorum, e lumine gratiae et naturae deſumtorum;* cui in fine additus eſt *tractatus nouus de ſignaturis rerum internis.* Quem librum poſt iteratas aliquot editiones [h] *pluribus ſelectis et ſecretiſſimis propria manuali experientia approbatis deſcriptionibus et vſu remediorum auxit* IOANNES HARTMANNVS [i]. Bonae frugis plenus liber recte viris doctis viſus eſt, non modo ob artis chemicae, quae in ea ſatis luculenter explicatur, peritiam, ſed et ob *praefationem admonitoriam ad lectorem candidum, in qua iuxta medicinae chymicae comprobatam praeſtantiam, et hominis microcoſmi excellentem dignitatem a pauciſſimis obſeruatam de vtriusque philoſophiae gratiae ſcilicet et naturae myſteriis profundiſſimis ac reconditiſſimis agitur.* Quamquam enim vix ſanioris philoſophiae perito illa ſe philoſophia probabit, quam in hac tractatione Crollius ſtatuminat; laudandus tamen magnopere eſt, quod confuſa Paracelſi et ſequacium φιλοσοφούμενα in ordinem redegit, obſcura illuſtrauit, et concinna luculentaque explicatione propoſuit. Quare, qui methodo philoſophica Paracelſicam philoſophiam deſcriptam cupiunt, ex his fontibus omnino ſitim ſuam reſtinguere poſſunt. Crollio ex academia Lipſienſi iungimus HENRICVM KVNRATH, in ea profeſſorem medicinae publicum, qui ineunte ſeculo XVII floruit, et a G. ARNOLDO [k] inter celeberrimos Theoſophicos numeratus eſt. Edidit is librum vernacula conſcriptum: *Vom hylealiſchen, das iſt primaterialiſchen catholiſchen oder allgemeinen chaos der naturgemaeſſen Alchimiae und Alchimiſten wiederholte, vermehrte und verneuerte naturgemaeſſe alchimiſch und rechtlehrende philoſophiſche Confeſſion* [l]: itemque *Amphitheatrum ſapientiae aeternae*

Oſwaldus Crollius.

Henricus Kunrath.

 ſolius

e) Vid. Hiſtoria noſtra ad Occonum, diſſ. praelim. § 12. p. 22.

f) loc. cit.

g) Vid. Praef. Baſ. chymicae.

h) Prima ſatis luculento charactere prodiit Francof. 1606. 4. qua nos vtimur.

i) Vid. MERCKLIN. l c. p. 859.

k) Hiſt. eccl. et haer. Vol. II. p. 11. ſeqq.

l) Magdeb. 1598.

ſolius verae Chriſtiano-Cabbaliſticum, *nec non phyſico-chymicum*, *tres-triunum catholicum* [m], ex cuius vtriusque libri titulo ſatis ſuperque lector intelliget, cur in hac claſſe Auctor reponendus ſit. Addi his poſſet, ſi Alchemiſtarum hiſtoriam ſcriberemus, *I. Fr. Burrhus.* IOSEPHVS FRANCISCVS BVRRHVS, non in annalibus modo medicae artis literariis, ſed in eccleſiaſticis quoque notiſſimus, de cuius vitae hiſtoria poſt *relationem fidei actionum*, *et vitae Burrianae* [n], aliaque, quae res eius ex inſtituto delinearunt ſcripta [o], videndus P. BAYLE [p], quocum conferendus, qui paulo mitius de eo iudicauit G. ARNOLDVS [q]: vt alios taceamus, qui res eius tetigerunt, quos nominat, et multa ad eius hiſtoriam facientia doctiſſime cumulat Cl. SCHELHORNIVS [r]. Verum cum haec nimis prolixa ſint, et ab inſtituto noſtro longius abeant, iis non immoramur. Id modo monemus, in doctrina de ſpiritibus deque metallorum transmutatione, vt in vita vaga et circulatoria aliisque circumſtantiis Burrhum Paracelſianum haud raro ingenium retuliſſe. Qua de re videſis, qui placita eius nonnulla tetigit DAN. GEORG. MORHOFIVM [s].

Delineatio philoſophiae Paracelſicae. §. XV. Poſtulant ordo et leges tractationis, vt his ſyſtematis Paracelſici delineationem adiiciamus. Verum candide fatemur, nobis hunc laborem videri impoſſibilem. Quemadmodum enim ipſe Theophraſtus ſibi ipſi non ſemper conſtitit, et haud raro vno in loco aſſeruit, quod in alio iterum euertit, ita tantopere obſcuriſſimarum vocum, cerebrinorum principiorum, et nugarum ſimilium cumulis ſua repleuit, vt ſatis appareat, ipſum neſciuiſſe, quid de omnibus ſtatuendum ſit, et claras diſtinctasque notiones ſuae philoſophiae non habuiſſe. Quod quibus durius pronuntiatum eſſe de tanto viro videbitur, eos rogamus, vt vel vnum dogma de myſterio magno, omnibus myſteriis μυστικωτέρῳ conſiderent, quod in *Philoſophia ad Athenienſes* proponit, et claris nobis verbis atque notionibus enuntient, quid ſit illud myſterium, quod nec comprehendi poteſt, nec figuram, formam, colorem habuit, quod increatum eſt, et a ſummo artifice praeparatum, cui nec ſimile quicquam eſt, vel erit, quod mater quidem eſt, creaturarum omnium ſenſitiuarum & inſenſitiuarum, quod tamen vegetabilia et animalia in ſe omnia formata non habuit, ita vt ſingulis eſſentiis ſua myſteria ſint ad formam ſuam inclinantia: et tamen res omnes materiales ex hoc myſterio increato ortae ſint, quia a conditore in hoc increato res omnes creatae ſint, non formaliter, eſſentialiter, vel ſecundum qualitates, ſed velut imago quaedam ligno impreſſa: ex cuius myſterii magni ſeparatione deinde formae ortae ſint innumerae, quibus res quaelibet in peculiarem ſuam ſubſtantiam receſſerit, et ita ſubſtantialis materia apparuerit; vt compacta ſint omnia, quae compingi potuerunt, reliqua autem vacua manſerint. Nempe accedente magy, id eſt, ſeparationis

m) Hanou. 1609. 1654. Cedro dignum opus audit CROLLIO l. c. p. 33.

n) 1670.

o) La ciave del cabinetto, de cavagliere Gioſeppe Franceſco Borri, Milaneſe Col. 1681. 12. Act. erudit. 1682. p. 40. Item, Vita de cav. Borri, aliaque.

p) Dict. T. I. art. Borri. p. 615.

q) l. c. p. 185. ſeq.

r) Amoenit. lit. T. V. p. 141.

s) Polyhiſt. lit. T. II. p. 39.

rationis principio, cuius beneficio rebus omnibus acceſſit particula aeternitatis, vt deſtrui non poſſit, vsque ad conſummationem ſeculi: quibus verbis rerum omnium materialium principia et origines deſcribit Theophraſtus. Quanquam enim non ſine veri ſimilitudine coniici poſſit, Paracelſum aliquid de materia prima Peripateticorum audiuiſſe, indeque hoc principium magnum, ex quo ſunt omnia, ſibi confinxiſſe, patet tamen ex proprietatibus et attributis, quae illi ineſſe dicit, ita materiam primam ab eo aſſeri, vt conſtare ſibi minime poſſit: quo pertinet, quod formas cum materia commiſcendo materiae vniuerſali, materias ſeparatas ſingularum ſubſtantiarum opponit, quod formas et rationes ſeminales inter ſe confundit, et ſoli ſeparationi formarum inductionem tribuit. Ipſe autem cum fateatur, ignorare ſe, quid ſit magy, id eſt principium ſeparatiuum, nec poſſe ſe dicere, qua ratione rerum formae coaluerint, factis prodidit, confuſiſſimas horum omnium notiones ſe in cerebro confinxiſſe. Sed ponamus, habuiſſe Theophraſtum in animo diſtinctum accuratumque doctrinae ſuae ſyſtema, et cuncta iuſto ordine comprehendiſſe, fatebuntur tamen ipſi eius diſcipuli, tam obſcura aenigmata eum expoſuiſſe, vt Oedipo in iis ſoluendis opus ſit. Inde factum vt in diuerſa abiret ſchola Paracelſica, et quilibet, vt erat ingenio promtior, et imaginatione foecundior, propria ſibi principia, et quod illis inaedificauit, aedificium conſtrueret. Quae omnia in concordiam redigere, eſſet laterem lauare, et dealbare Aethiopem. Non negamus quidem eſſe nonnulla dogmata, huic ſcholae propria et quaſi characteriſtica, in quibus plerique conſenſerunt, qui Paracelſicam philoſophiam profeſſi ſunt, qualia ſunt [t]: eſſe mundorum trium, coeleſtis, ſublunaris, et humani miram inter ſe concordiam, eamque conſenſionem certis ſignaturis poſſe detegi; ad tria principia chemica, ignis virtute reſoluenda, ſal, ſulphur et Mercurium omnia reduci: ineſſe ex regno ſiue mundo aſtrali quendam rebus omnibus ſpiritum mundanum vniuerſalem, regendae naturae deſtinatum, quem nonnulli archaeum vocant: omnibus elementis, et imprimis aëri ſua ineſſe principia viua, ſpiritualia; ſed bruta, quae ad recludenda naturae myſteria poſſint ſuo modo adhiberi, et quae ſunt ſimilia. Aſt haec inteſtino ſenſu luminisque diuini illapſu et imaginationis diuinitus excitatae et illuminatae miniſterio dum ſe cognoſcere putarunt, in diuerſiſſimas opiniones deſcenderunt, quas qui in concordiam redigere conatur, gryphes iungit equis. Attamen fuerunt ex hac ſchola nonnulli viri docti, qui cum clare et ordinate cogitationes ſuas delineare didiciſſent, luculentiorem aliquam Paracelſicae doctrinae faciem adumbrare conati ſunt. Inter quos cum OSWALDO CROLLIO merito primus locus debeatur, vt ſupra dictum, ex eius introductione, ſiue praefatione admonitoria,

t) Conferendus hoc loco MORHOFIVS, Polyhiſt. T. II. L. II. P. I. c. 16. p. 250. vbi peculiari capite de Paracelſo eiusque ſectae principiis multa ſcitu digna pulchre obſeruat. Quem tutius legendum commendari poſſe putamus, quam CONRINGIVM in libro de Paracelſica & Hermetica medicina, ſatis impotenter in eam inuehentem.

toria, *Baſilicae chymicae* praemiſſa, notatu digniſſima huc afferemus, vt habeat Lector, vnde ſibi huius philoſophiae imaginem quandam philoſophicam animo concipiat. Cuncta vero, niſi fallimur, huc redeunt:

I. Vera philoſophia et medicina, non ab ethnicis, non a creaturis diſcitur, ſed ex Deo, ſolo arcanorum conditore diſcenda eſt, qui proprietates creato cuique indidit.

II. Naſci ergo debet medicus, e lumine naturae et gratiae ab interno et inuiſibili homine, interno angelo, luce naturae, quae inſtar veri doctoris homines inſtruit, et exercendo confirmatur et in lucem producitur Dei et naturae inſtitutione.

III. Philoſophia haec et medicina fundata eſt non ſuper figmenta humana, ſed ſupra naturam, quam Deus ſanctus ſuo digito ſublunaribus, praecipue metallis perfectis impreſſit, ideo verum eius fundamentum Deus eſt.

IV. Haec vero medicina ſeu mumia naturalis et naturae nucleus in ſulphure continetur, totius naturae theſauro, et fundatur in balſamo vegetabilium, cui omnium actionum in natura principium acceptum referendum eſt; cuius quoque poteſtate vnica omnes omnium morborum curationes poſſunt abſolui.

V. Fundamentum huius ſcientiae eſt, quantum minor mundus, id eſt homo, cum maiore et externo conueniat mundo.

VI. Ad hanc itaque medicinam opus eſt aſtronomia et philoſophia; haec enim docet vires et proprietates aquae et terrae, illa firmamenti et aëris.

VII. Philoſophia et aſtronomia faciunt internum et perfectum philoſophum non ſolum in macrocoſmo, verum etiam in microcoſmo.

VIII. Neceſſe igitur macrocoſmi tanquam parentis diſpoſitionem microcoſmo filio, ſcilicet homini, accommodare.

IX. Exterior mundus eſt ſpeculum in quo minor mundus, id eſt, homo videtur. Conueniunt autem non forma externa, aut corporali ſubſtantia, ſed in omnibus viribus et virtutibus. Sunt enim vnum et idem in eſſentia et interna forma, forma ſaltem externa differunt.

X. Naturae lumen nihil aliud eſt, quam illius mundi viſibilis cum corpore microcoſmico diuina quaedam analogia.

XI. Externus mundus eſt figura hominis, et homo eſt mundus abſconditus, quia viſibilia in eo ſunt inuiſibilia, et vbi fiunt viſibilia, tunc morbi ſunt, non ſanitates.

XII. Quia hominis materia eſt extractum quatuor elementorum, oportet, vt in ſe habeat familiaritatem cum omnibus elementis et ſuis fructibus: imo abſque illis viuere non poteſt.

XIII. Deus creauit in omnibus quatuor elementis ad euitandum vacuum creaturas viuas, inanimatas, (videlicet ſine anima intellectuali) quadrupli-

druplices ſcilicet elementorum incolas, ab hominibus ad imaginem Dei creatis, intellectu, ſapientia, artibus, operationibus et manſionibus diſcrepantes.

XIV. Aquae ſunt nymphae, vndenae, meloſynae, et harum monſtra, ſeu ſpuriae, ſirenes aquae innatantes.

XV. Terrae ſunt gnomi, lemures, ſylphes, montani, zonnetti, quorum monſtra ſunt pygmaei.

XVI. Aëris, ſeu noſtri mundi aërei ſunt vmbratiles, ſylueſtres, ſatyri, horum monſtra ſunt gigantes.

XVII. Ignis ſeu firmamenti ſunt vulcanales, pennates, ſalamandrae, ſuperi, quorum monſtra ſunt Zundel.

XVIII. Similiter cor macrocoſmicum quadruplex eſt, igneum, aëreum, aqueum, terreum.

XIX. Coeleſtis aſtronomia inferioris eſt quaſi parens et magiſtra, quandoquidem vtrisque eſt ſuum coelum, ſuus ſol, ſua luna, ſui alii planetae et ſuae ſtellae, ita tamen, vt aſtrologia rerum ſuperiorum, chymiologia rerum inferiorum curam habeat.

XX. Prouidentia et bonitate creatoris factum eſt, vt inuiſibilia reliquorum elementorum aſtra in ſupremo elemento viſibili ſpecie repraeſentarentur, motuumque leges et temporum praedeſtinationes clare explicarent.

XXI. Coelum duplex eſt, externum, vt omnia corpora in coelo firmamenti, et internum, quod eſt aſtrum ſeu corpus inuiſibile ac inſenſibile in omnibus coeli ſtellis. Iſtud corpus eſt ſpiritus mundi ſeu naturae, Paracelſo dictus Hylech, diffuſus in omnia aſtra, ſeu potius eſt ipſe omnia aſtra.

XXII. Quemadmodum omnia ab intra ſcaturiunt, et procedunt ab inuiſibilibus et occultis, ſic etiam viſibiles corporales ſubſtantiae veniunt ex incorporalibus, ſpiritualibus, ex aſtris, et ſunt corpora aſtrorum, et manent in aſtris, vnum in alio.

XXIII. Hinc ſequitur, quod non ſolum omnia viuentia ſed etiam omnia creſcentia, et quaecunque in vniuerſa rerum natura exiſtunt, ſpiritu ſidereo ſunt praedita, qui vocatur, coelum ſeu aſtrum, faber occultus, a quo omnis rerum procedit formatio, figura et color. Is ens ſeminis et virtutis Paracelſo dicitur.

XXIV. Id autem non eſt intelligendum de corpore viſibili vel inuiſibili aſtrorum in firmamento, ſed de cuiuslibet rei proprio aſtro. Hoc ſolum in eam influit, non vero illa.

XXV. Aſtra itaque externa nec inclinant, nec neceſſitant hominem, ſed homo potius aſtra inclinat, et ſua magica imaginatione inficit. Vtriusque coeli curſus liber eſt, nec ab altero regitur.

XXVI. Nihilominus fructus aſtrorum, ſeu ſeminum coeleſtium, aëreorum, terreſtrium, aquae, in vnam rempublicam conſpirant, eiusdem anatomiae

tomiae ciues: quare ſocietate et actionum grata viciſſitudine ſe inuicem mutuo fouent: hic eſt annulus Platonis et catena homerica, nempe ſeries rerum diuinae deſeruiens prouidentiae, rerum gradaria et concatena ſympathia.

XXVII. Tria ſunt rerum omnium principia, quae in omni compoſito inueniuntur, nempe, Mercurius ſeu liquor, ſulphur, ſeu oleum, et ſal.

XXVIII. Sancta triunitas, per ſuum triunum prolatum verbum, fiat, omnia creauit triuna, analyſi ſpagyrica teſte.

XXIX. Deus per verbum fiat produxit materiam primam, quae ratione trium principiorum contentorum primo triplex eſt, et poſt hae tres ſpecies ſeparatae ſunt in quatuor diuerſa corpora, ſeu elementa.

XXX. Vera elementa ſpiritualia cuſtodes ſunt, nutrices, loca, minerae, matrices, et receptacula totius creaturae, immo eſſentia, exiſtentia, vita et actio entium vniuerſorum.

XXXI. Diſtributa ſunt in globos duos ſuperiorem, ignem ſeu firmamentum et aërem, albumini et teſtae oui comparandum: inferiorem, aquam et terram vitello oui ſimilem.

XXXII. In his quatuor naturis incorporeis, inanibus, vacuis, lucem et ſeminales rerum omnium rationes benedictione diuina ſemel impletas nec in aeternum defecturas, impoſuit creator virtute verbi explicantis vnitam multitudinem, et ſpiritus ille, qui ſuper aquas ferebatur, principia corporum adiungens, quibus ceu veſtimentis et domiciliis induerentur, in mundanam hanc ſcenam progreſſura.

XXXIII. In elementorum theſauris, tanquam in abyſſo deliteſcunt ſemina et aſtra rerum vincula, ab initio creationis collocata viſibilia inuiſibilibus, ſumma infimis coniungentia, et deſtinatis temporibus progredientia, quorum beneficio elementa conſpirant, ac totius naturae ſympathia cuſtoditur, illorumque miniſterio mundana prouincia adminiſtratur, et noua ſuffectione aeternitatem aemulantur.

XXXIV. Semina et principia rerum generationis et multiplicationis vim acceperunt a verbo.

XXXV. Nec ſemina ab elementis, nec corporum principia ab illis naturae legibus ſeparari poſſunt.

XXXVI. Minima quaeque ſemina mundanam oeconomiam aemulantur, et adumbratam elementorum ac principiorum analogiam oſtendunt, atque hoc pacto rebus omnibus elementa inſunt, eaque miſcentur atque conſeruantur beneficio balſami et radicalis tincturae.

XXXVII. Ex elementis formatae ſunt omnes creaturae; aëri attribuuntur animantia, terrae vegetabilia, aquae mineralia: ignis vnicuique dat vitam.

XXXVIII. Corpus elementorum eſt res mortua et tenebricoſa; ſpiritus eſt vita, et diuiſus eſt in aſtra, quae ſuas creſcentias et fructus de ſe dant: et vt anima ſuum corpus a ſe ſeparat, et in illo habitat, ita etiam haec

haec elementa ſpiritualia in ſeparatione rerum omnium excreuerunt a ſe corpora viſibilia per ſeparationem.

XXXIX. Ita ex corpore igneo emicuerunt aſtra viſibilia, ex corpore aquae creſcunt metalla, ſalia mineralia; ex corpore terrae creſcunt arbores et herbae.

XL. Terra eſt duplex, externa viſibilis, quae eſt corpus elementi, et eſt ſulphur, mercurius ſalis; interna inuiſibilis, quae eſt elementum, eſtque vita et ſpiritus, in quo aſtra terrae iacent, quae per corpus terrae producunt omnia creſcentia: ideo terra in ſe continet omnium rerum ſemina ſeminalesque virtutes.

XLI. Similiter de reliquis elementis pronunciandum eſt, quae vel corpus ſunt, tribus iſtis principiis conſtans, vel elementum, vita et ſpiritus in qua aſtra continentur, quae inſtar matris e ſua abyſſo proferunt fructus elementorum.

XLII. Ignis noſter non eſt elementum, cum inſtar mortis omnia conſumat; ſed quartum et primum elementum reliqua omnia in ſe continens, quemadmodum teſta ouum, eſt coelum.

XLIII. Nullum elementum altero carere poteſt, ſed ſemper commixtio elementorum in generatione omnium rerum reperitur.

XLIV. Quatuor dictorum elementorum aſtra ſunt ſemina in quatuor matricibus, ſemperque duo ſunt ſimul et vna, vtpote corpus et aſtrum, viſibile et inuiſibile, corporale creſcit e ſpirituali, manetque in eo, ac ita propagantur virtutes inuiſibiles, ſemina, aſtra per corporale viſibile in multa millena millia.

XLV. Quamprimum vbi ſemen vel aſtrum moritur, et putreſcit in ſua matrice, tunc aſtrum progreditur in nouum corpus et multiplicat ſe. Corruptio enim eſt cauſa nouae generationis.

XLVI. Hinc ratio patet, cur chymici opus habeant putrefactione et regeneratione, in qua tria prima ſe cum ſuis arcanis viribus manifeſtant.

XLVII. In quocunque corpore tria prima per vnionem conueniunt, illud ſanum iudicari poteſt, ſanitas enim in temperatura conſiſtit: in quo vero non, morbum et mortis primam radicem intraſſe ſtatuendum eſt.

XLVIII. Morbi alii ſunt elementares, e ſemine vel aſtris producti, alii ſunt aſtrales ſeu firmamentales, quia oriuntur e firmamento hominis.

XLIX. Homo habet duplicem magnetem ratione corporis, partim enim aſtra ad ſe trahit, et ex illis cibum exſugit, ſapientiam videlicet mundanam, ſenſus, cogitationes; partim vero ſua vi attractiua ab elementis allicit quotidianum nutrimentum carnis et ſanguinis ſui.

L. Nempe firmamentum eſt lumen naturae, quod homini naturaliter influit.

LI. Aſtra ſeu elementa, quae ſpiritus ſunt, ſunt ſine qualitate, ſed producta ex ipſis ſunt qualitate praedita.

LII. Morbi non curantur per contraria, ac ſi elementa ex homine eſſent expel-

expellenda, verum per arcana vel aſtra, quae medicus beneficio chymiae ex materia vltima in primam reducere poteſt: eaque nec calida nec frigida ſunt actu.

LIII. In medio noſtrorum cordium Dei ſpiritus habitat.

LIV. Nulla cognitio manebit in anima perpetuo, niſi ſola illa, quae in abdito intellectu eſſentiali cognitione intrinſecus recepta eſt: ea vero non eſt, ex carne et ſanguine, libris, lectione, ratione, ſed in ipſa paſſione diuinorum, non in diſcendo, ſed in patiendo diuina hominis mens perficitur.

LV. Omnia bona naturalia et ſupernaturalia antea ſunt in homine, verum vt per peccatum obtenebratur in nobis diuinus ille character, ſic expurgato et expiato peccato rurſus ille magis magisque illuceſcit.

LVI. Concreata eſt nobis rerum omnium notio, et in meditullio ſpiritus latent cuncta, ſaltem opus eſt excitatione a ſtertore peccati.

LVII. Humanus intellectus priusquam corpori iungatur, omnium ſcientiarum plenus eſt, qui corpore oppreſſus latet, ſed excitatus ſplendet.

LVIII. Nobis ipſis probe cognitis ſecundum ſpiritum et naturam, tunc oſtium cordis pulſanti Deo aperuimus.

LIX. Ex hac ſui cognitione oritur immediate Dei cognitio.

LX. Nemo recte cognoſcere poterit mundi machinam, niſi doctus a Deo. Hinc ethnicorum ſcripta de Deo plerumque falſa ſunt, quibus philoſophia deprauata eſt.

LXI. Omnis ergo vera philoſophia e ſacris literis fundari debet, et redire in Deum: et ad perfectionem omnium artium requiritur renaſcentia, et ſoli Chriſtiani ſemen ex Deo ad philoſophiam beneficio regenerationis habent.

LXII. Qui cognoſcit ſe ipſum, fundamentaliter in ſe cognoſcit omnia, ſupra ſe Deum, iuxta ſe angelos aeuiternos, infra ſe mundum viſibilem et omnes creaturas.

LXIII. Homo mundi copula e limo terrae, ſeu totius mundi machina viſibili e coelo ſeu coeleſtibus ſphaeris et terra compacta, videlicet e ſubtiliſſima eſſentia totius machinae mundi in vnum corpus concentrata extractus et formatus eſt a ſummo ſpagyro in formam corporalem.

LXIV. Gerit autem homo ex parte corporis imaginem macrocoſmi ſenſibilis et temporalis; ex parte animae imaginem archetypi: ideo in illum ingrediebantur omnes animalium, vegetabilium et mineralium proprietates, et inſpirata inſuper anima eſt.

LXV. Sicut Deus eſt circulus et centrum omnium a ſe productorum, a quo omnia manant, quod omnia penetrat, quod complectitur omnia: ita et homo ad creatoris imitationem eſt centrum et circulus creaturarum omnium, ad quem omnes reſpiciunt et vires ſuas in eum effundunt.

LXVI. Igitur homo omnes creaturas continet, et omnia ex ſummo bono manan-

manantia ſecum reducit ad fontem aeternitatis, ex quo originaliter ſingula fluxerunt et emanarunt.

LXVII. Sunt in homine duo ſpiritus, vnus e firmamento, ſidereus, alius venit e ſpiraculo vitae, et ore altiſſimi eſt anima intellectualis a Deo inſpirata.

LXVIII. Habet itaque homo tres partes, corpus mortale cum ſidereo ſpiritu, et animam aeuiaeternam quae eſt domicilium imaginis Dei vel ſpiritus ſancti in homine.

LXIX. Homo habet duplicem patrem, aeternum, et mortalem, ille ſpiritus Dei eſt, hic mundus totus cum creaturis omnibus.

LXX. In homine non eſt membrum, quod non reſpondeat alicui elemento, alicui planetae, alicui intelligentiae, et alicui menſurae ac numerationi in archetypo.

LXXI. Corpus viſibile animae indumentum ac domicilium homo ab elementis habet, corpus inuiſibile ſeu animae currum et vehiculum, quo anima intellectualis cum corpore velut vinculo connectitur, ſidereum, aethereum et aſtrale a coelo ſeu firmamento poſſidet.

LXXII. Per hoc aethereum corpuſculum anima intellectualis iuſſu Dei executione intelligentiarum in punctum cordis medium primum infunditur, exinde per vniuerſas ſui corporis partes membraque diffunditur.

LXXIII. Quia hoc corpus aethereum a coelo participat, eundem etiam curſum tenet cum curſu firmamenti, cuius vires vi quadam magnetica attrahit. Hinc ſidera cum ſuis proprietatibus hominem penetrant, et ex ſiderali ſpiritu poſſumus omnia naturalia diſcere.

LXXIV. Vt itaque Deus triunus eſt, ita et homo vnus in perſona, trinus in eſſentia diſtincta, anima a Deo inſpirata, ſpiritu aethereo et corpore.

LXXV. Tres quoque in homine mundi ſeu coeli reperiuntur, et a tribus mundis geritur, vel potius omnis mundi exploratiſſimum exemplar eſt.

LXXVI. Porro cum triplici mundo homo ob eam cauſam communicat, cum archetypo ſeu deali, intelligibili ſeu angelico, ſenſibili ſeu elementali.

LXXVII. Per communicationem cum Deo ſeu mente diuina anima intellectualis diuinae animae quaedam particula eſt, qua Deus mentis ſuae ſemina in nobis expreſſit; hinc nihil eſt in homine, in quo non fulgeat aliquid diuinitatis.

LXXVIII. Cum angelis homo ſymbolum habet ratione corporis inuiſibilis et animae rationalis, cuius beneficio operatur et conuerſatur cum ipſis.

LXXIX. Cum elementis communicat homo, quia accepit corpus phyſicum terreſtre, mortale, ideoque etiam imaginatio ſpirituum elementarium ſunt in homine, ſed a ratione hominis velut catena ligantur, vt cum

ſua imaginatione quieſcant. Et ob eam quoque cauſſam, naturam animalium vegetabilium, mineralium omnium in ſe continet.

LXXX. Sidereum corpus eſt hominis genius, lar domeſticus, daemon bonus, internus Paracelſi Adech, Eueſtrum praeſagiens et propheticum.

LXXXI. Vt omne aſtrum, ſiue corpus inſenſibile, vel ſpiritus viuus licet ratione carens imaginando et formando operatur, ita et in homine.

LXXXII. Hinc imaginatio licet incorporea ac inuiſibilis exaltata tamen et firmiſſimae fidei naturali ſeu ingenitae coniuncta fons eſt et initium omnium magicarum operationum, et absque aſtralis ſpiritus detrimento poteſtatem habet gignendi et producendi corpora viſibilia, et operationes quascunque mirabiles praeſens, abſens, ſupra humanae rationis captum proferre poteſt. Et hinc tota magia naturalis oritur, quae tamen artis adiumentum habet, et omnia inuiſibiliter facere poteſt, quae natura facit viſibiliter.

LXXXIII. Cum homo ſit maioris mundi quintum eſſe, ſequitur etiam, hominem non ſolum imitari poſſe coelum, ſed illud quoque regere ſuo nutu atque eidem domnari, ſi vult. Omnes enim res habent de neceſſitate motum et efficaciam ad id, quod deſiderat anima, magno exceſſu, attracta virtute ab ipſo archetypo noſtrorum operum, ad quem cum aſcendimus, neceſſe eſt, creaturam nobis obedire totumque nos ſequi coeleſtium chorum.

LXXXIV. Per fidem naturalem ingenitam, qua ipſis ſpiritibus pariſicamur, omnes magicae operationes atque omnia mirabilia efficiuntur, imaginatione accedente; quae in homine operatur inſtar ſolis, et omnia attrahit.

LXXXV. Efficax autem non eſt imaginatio, niſi prius rem conceptam attrahat per vim imaginationis attractiuam, vt ex ſe quaſi ſpiritum natiuum imaginationis architectum procreet, poſtea imaginatio quaſi ingrauidata imprimit. Haec eſt ars Gabaliſtica.

LXXXVI. Quicquid oculis videmus in maiori mundo, hoc idem imaginatio poteſt producere per veram Gabaliam.

LXXXVII. Haec magiae pars, quae Gabaliſtica dicitur, tribus columnis nititur, primo, veris precibus, quibus Deus et ſpiritus creatus vniuntur; ſecundo fide naturali ſeu ſapientia in creatione omnibus hominibus aequaliter ingenita, et imaginatione fortiter exaltata, quae corpus quoque alienum transmutare poteſt [u].

LXXXVIII. Qui vero imaginatione triſti et diffidentia occupantur cauſam praebent, vt a ſpiritu immundo tententur vel prorſus regantur.

LXXXIX. Mens purificata precibus et fide fulminis inſtar penetralia rerum attingit, ſuperatis vmbris.

XC. Vera

u) Lepidam in has nugas Paracelſicas ſatyram ſcripſit VILLARSIVS abbas im Comite Gabalis, de cuius libri hiſtoria vid. MARVILLE Melange de literat. T. I. p. 336. ed. recentiſſ. ex quo emendari poteſt MORHOFIVS l. c. ne titulum quidem libri recte afferens.

XC. Vera et ſpecifica medicina morborum materialium eſt virtus in ipſis ſeminibus deliteſcens, cuique rei creſcenti in creatione inſita, vi verbi; adeoque nec a ſtellis eſt, nec ab atomorum congreſſu, nec a mixtione corporum et forma.

XCI. Tota natura inferior in tres diuiditur partes principales, vegetabilem, mineralem et animalem, in quouis regno inexhauſta remediorum ſupellex eſt.

Haec ex multis, quae mira breuitate cumulat Crollius, σύνοψις placitorum Paracelſicorum, pro noſtro inſtituto ſufficiet, noſcere cupientibus, quid in obſcuriſſimis Paracelſi aenigmatibus lateat. Adplicuit haec omnia ad artem ſalutarem Paracelſicam, et qua ratione inſtituenda ſit, et imprimis ignis beneficio paranda docet Crollius. Quae tamen cum ſphaeram noſtram non attingant, non adducimus, Lectoris patientiae taedium ineptis ſpeculationibus non excitaturi. Cuncta enim iſtis principiis Theophraſtaeis inaedificantur, et ad harmoniam macrocoſmi et microcoſmi reuocantur. Quae omnia tanta magiſtri admiratione Crollius proſequitur, vt non erubeſcat aſſerere, *ſic ſcripſiſſe, vt nobis ſpem omnem imitationis abſtulerit, in theologicis eius ſcriptis veritatis pietatisque perfectae e libro gratiae et naturae deſumtum inuictiſſimum fundamentum ingrato et indigno mundo fruſtra manifeſtare conatum eſſe, nempe vt mens noſtra ad Deum eleuetur, et oculi noſtri ad veritatem erigantur acquirendam, ac per regenerationem ad beatitudinis futurae deſiderium. Sine philoſophia enim ſumme pium eſſe* ἀδύνατον, *nec philoſophari quem ſumme poſſe, niſi pium.* Quod vtrum verum ſit, Lectori inquirendum explorandumque relinquimus.

§. XVI. Eſt aliud Paracelſicorum philoſophorum genus, hoc loco non praetermittendum, quod ſuppoſita phyſica philoſophiae parte moralem potiſſimum et theologicam ſecundum Theophraſti principia excoluit, et theoſophiam ſenſu ſtrictiſſimo reſtituiſſe ſibi viſum eſt. Poteſt id quidem in noſtra tractatione plane omitti, eo quod eius hiſtoria in annalibus eccleſiaſticis ſolet enarrari. Aſt cum multa tamen tetigerit, quae mere philoſophica ſunt, vnus itemque alter in ſcenam producendus eſt, qui in hoc ſtadio cucurrit, vt ex iis de reliquis iudicium fieri queat. Omnes vero in hac ſecta nominis celebritate et παραδοξοφιλίᾳ ſuperauere AEGIDIVS GVTHMANNVS et IVLIVS SPERBERVS. Et illum quidem Sueuia noſtra genuit [x], ex obſcuris autem latebris protraxit liber famoſiſſimus, in quo rerum omnium origines ſecundum principia Paracelſica explicare conſtituit. Prodiit liber rariſſimus, et vt ſolet fieri, cariſſimus [y] hoc titulo: *Reuelatio diuinae maieſtatis, qua explicatur, quo pacto in principio omnibus ſe Deus creaturis ſuis et verbo*

Alii Paracelſici theologiae theoſophicae cultores.

Aegidius Guthmannus.

x) Vid. COLBERG. Platon. Chriſt. P. I. c. 6. p. 288.

y) Vid. quos laudat Cl. VOGT. Cat. libr. rar. p. 433. ſeq.

bo et facto manifeſtauerit, et qua ratione opera ſua omnia eorumque virtutem attributa et operationes ſcripto breui eleganter comprehenderit, atque primo homini, ad ſuam imaginem ab ipſo condito, tradiderit, [z] anno cIↄ Iↄ LXXV exaratus *Hanouiae* cIↄ Iↄ CXIX, et abditae arcanaeque ſapientiae, praeſertim, quae ad transmutationem metallorum pertinet, tantos theſauros comprehendere viſus eſt, vt referat EHREGOTT. DAN. COLBERGIVS [a], ducem quendam Würtenbergicum, aliquot millium numorum impendio ſibi hunc librum manu deſcriptum acquiſiuiſſe, et velut pretioſiſſimam gazam arcanum cuſtodiuiſſe. Certe tantae raritatis fuit, vt vel quinquaginta immo centum Ioachimicorum pretio venderetur, teſtibus viris rerum literariarum peritiſſimis STRVVIO [b] et REIMMANNO [c]. Et tollere quidem hanc raritatis cauſſam librumque ob eximiae ſapientiae opinionem vulgatiorem facere ſtuduit, Henricus Ammersbachius, paſtor Halberſtadienſis, anno cIↄ Iↄ CLXXV, qui eodem quo prior editio prodiit, habitu eum recudi fecit. Cum autem omnia exemplaria pauciſſimis exceptis, quae carcerem euaſerant, publica auctoritate ſupprimerentur, raritas libri non imminuta, isque triginta thalerorum pretio venditus eſt. Nouimus autem ex cel. CHR. THOMASII [d] relatione, miniſterium Tripolitanum, edito contra illud opus ſcripto, impetraſſe, vt fiſco addiceretur; fato tamen incerto tandem factum eſſe, vt exemplaria hactenus vinculis detenta libere diſtraherentur. Valde conſpirant Guthmannus et Paracelſus, vt recte obſeruatum viris doctis, qui de hoc libro egerunt: nam totus auctoris ſcopus eſt, hiſtoriam creationis Moſaicam ad Paracelſica myſteria ita applicare, vt theoſophiae principia et effectus mirabiles inde cognoſcantur. Ait enim in dedicatione: *Docere ſe in eo libro velle veram philoſophiam, qua diſcimus, omnia in vno illo centro, ex quo emanarunt, quaerenda et inuenienda eſſe; itemque tradere ſe ea media cupere, quibus non ſolum ſpecifica medicina, aſtronomia, ſignaturae rerum, et his ſimilia, ſed et tinctura vniuerſalis et dona praeclara Spiritus Sancti, ad pernoſcendas creaturas omnes et imprimis maieſtatem Dei, percipi poſſint.*

Iulius Sperberus.

§. XVII. Alter IVLIVS SPERBERVS eſt, medicinae Doctor et principi Anhaltino a conſiliis, vir portentoſi ingenii, et praecipue Cabbalae Paracelſicae mirus cultor. Multa is ſcripſit ad hanc theoſophiae partem pertinentia, quae poſt eius mortem pleraque edita ſunt, recenſita a GODOF. ARNOLDO [e]: quocum tamen comparandus COLBERGIVS

z) *Offenbahrung göttlicher Maieſtaet, darinnen angezeiget wird, wie Gott der Herr ſich anfaenglich allen ſeinen Geſchoepfen mit Worten und Wercken geoffenbahret, vnd wie er alle ſeine Wercke, derſelbigen Art, Kraft, Eigenſchaft und Würckung in kurze Schrift artlich verfaſſet, und ſolches alles dem erſten Menſchen, den er ſelbſt nach ſeinem Bilde geſchaffen, überreichet.* Conf. ARNOLD. Hiſt. haer. et eccl. P. III. c. 1. Vol. II. p. 1. ſeqq.

a) loc. cit.

b) Introd. in hiſt. lit. p. 455.

c) Cat. Bibl. theol. p. 682. vbi obſeruatur, p. 79. non obſcura circulationis ſanguinis veſtigia comparere, conf. Hiſt. Lit. Germ. P. III. p. 415.

d) Cautel. circa Praecognita Iuris Eccleſ. p. 41 ſeqq.

e) loc. cit. Voll. II. p. 13.

BERGIVS *f*, qui aſſertiones eius theologicas recenſuit. Vixit is oriente ſeculo XVII, et enatae paulo poſt fabulae Roſecrucianorum pars quoque aliqua fuit. Qualis autem mens auctoris de hac diuina philoſophia fuerit, ex libris eius, oppido raris et paucis obuiis intelligendum eſt. Aperuit eam in *Iſagoge in veram triunius Dei et naturae cognitionem g*, in
„qua totius Cabbaliſticae ſapientiae fundamentum poſuit in filio Dei, ſa-
„pientia Dei Patris, in quam pater ex ſe progenerando transtulit non ſo-
„lum omnem ſuam diuinam naturam, nulla circumſcriptione determina-
„tam, ſed etiam totius mundi veram et viuam ideam, ſiue viuens exem-
„plar cum omnibus viribus, virtutibus, proprietatibus et pulchritudini-
„bus, non mundano ac corporali; ſed diuino, ſpirituali ac intellectuali
„modo ideas vniuerſorum ac ſingulorum angelorum, ideam expanſionis,
„ſeu firmamenti, ideas vniuerſarum ſtellarum, elementorum, etc. et
„rerum omnium per circumferentias ac meditullium ad centrum vsque in
„mundo poſtea producendarum et fiendarum (Sperberi haec verba ſunt)
„ideas omnium hominum. Quem cum archetypum omnium entium ſta-
„tueret, in quo omnium rerum ideae ſubſtantiales laterent, ad ideas il-
„las cognoſcendas ſapientiam humanam traducere conſtituit. Has ideas
„eſſe dicit mentales ſeu intellectuales ac voluntariae ſeu liberrimae ſpon-
„tis ſubſtantias, naturam, vitam, motum, ignem, lucem, virtutem, faculta-
„tem, poteſtatem, proprietatem & perfectionem omnium ac ſingularum
„rerum in mundo creatarum; inuiſibilesque formas eſſentiales, quae
„omnibus ac ſingulis rebus ſuum dant eſſe, ſine quibus e creaturarum
„numero eximuntur, vt nihil ſint. Praeter hunc autem Filium, Patrem,
„ait produxiſſe mediante Spiritu Sancto mundum, ſecundum ideam in Fi-
„lio praeexiſtentem, et in hunc finem materiam primordialem, ſiue chaos
„tenebroſum condidiſſe, rudem et indigeſtam molem. Cum autem eſ-
„ſentiales Dei proprietates ſint ἀμέριστοι, ideo contendit Spiritum S. ar-
„chitectum, Filio loquente, i. e. myſteria idearum reuelare volente, for-
„mauiſſe viuas imagines, viua ſimulacra, et exemplaria archetypi ſimilitu-
„dinem referentia, eaque poſtmodum materiae primordiali impreſſiſſe,
„inque varia genera et ſpecies diſpertiuiſſe: atque ita chaos mortuum ani-
„maſſe vacuum repleuiſſe, tenebroſum illuminaſſe, confuſum diſtinxiſſe
„et ordinaſſe, crudum calore maturauiſſe. Et hanc idearum proceſſio-
„nem et impreſſionem, vocat proceſſionem Spiritus Sancti a Patre & Fi-
„lio in mundum. Factam autem porro contendit hanc impreſſionem
„idearum per lucem, quam igneum flumen ac ſpiritualem typum omnium
„et ſingularum idearum in archetypo retruſarum a Spiritu S. formaliter
„effigiatum et in vnum glomeramen coagmentatum nominat, quod am-
„bitu ſuo per omnem conuexitatem circumfundit. Et ex hac luce ignea,
„vitam, intellectum, voluntatem, motum, actionem, vegetationem deriuat,
„eamque animam mundi catholicam, vel naturam vniuerſalem appellat,
„et

f) loc. cit. P. I. c. 6. p. 286. c. 2. p. 122.

g) Prodiit diu poſt fata auctoris Hamb. 1675. 8.

„et cum fluuio Eden comparat, ex quo quadruplex anima, rationalis, ſen-
„ſitiua, vegetatiua et mineralis emanauerint. Hanc tetractyn Pythago-
„ream eſſe, inque ea ita temperamenta elementorum apparare putat, vt
„prima ignem, altera, ignem et aërem, tertia, ignem, aërem et aquam,
„quarta, ignem, aërem, aquam et terram, et hae ſimul ſumtae, denarium
„conſtituant. Has animas, in multas ſcintillas Spiritum S. iuxta ideas
„Filii et in radios multiplices diuiſiſſe ait, easque per totum chaos diſper-
„ſiſſe, et hinc pro diuerſitate radiorum et ſcintillarum, diuerſa rerum ge-
„nera ſpecies et indiuidua extitiſſe." Et hoc pacto animae notiones Pythagoricas et Peripateticas, numeri ſiue motus, naturae, perpetui, et ἐντελεχείας attemperat. Longum eſſet totam, quam hoc modo exorſus eſt auctor fabulam pertexere, oſtendereque, qua ratione animarum haec quatuor genera pro ſex dierum creatione diſcriminet, et ſingula ſuis partibus enumeret. Omnia enim ita cohaerent, vt nihil harum nugarum liceat omittere, ſi reliqua intelligi debeant, quod patientia Lectoris eſſet abuti. Sufficit annotaſſe, facere auctorem angelos et homines ex vno fonte ortos, deriuare, ex influxu aſtrorum animam ſenſitiuam, quae ſit fluuius firmamentalis, et origo animalis ſeu carnalis ſapientiae ac ſcientiae, quam in brutis particulariter, in homine vniuerſaliter congregatam ſtatuit, et bruta ideo particulariter ſcire dicit, idque poſt lapſum hominibus quoque accidiſſe affirmat. Quartum autem fluuium, ſiue animam mineralem, dicit eſſe centrum quatuor animarum, in quo virtutes illarum omnes concurrant, et conglomerentur. Indeque concludit, quicunque centri naturam probe cognitam habet, eum nihil eorum, quae in terra coeloque ſunt latere, eo quod circumferentia nihil aliud ſit, quam centrum euolutum et in omnes partes expanſum. In hoc centro, ſi hunc audias, latet materia lapidis philoſophorum. Eius tres partes eſſentiales ſtatuit, ſpiritum ſiue mercurium, animam ſiue ſulphur, corpus ſiue ſal, illique animam catholicam indit, et huic myſterio alchemiam, magiam et cabbalam inaedificat, eamque aurum philoſophorum eſſe dicit, fixatum, mediante ſpiritu in terra candida. Ex quo largiſſima ſeges enaſcitur auctori foecundiſſimae imaginationis, vſum lapidis philoſophorum multiplicem in reſeranda natura explicandi, et cabbalam hanc ita illuſtrandi, vt audaciſſimis allegoriis verba Moſis obtorto ad ſcopum ſuum collo rapiat: et vbique theſauros, tincturas, naturarum centra et ſimilia vocabula ſpargit, in quibus omnibus longi eſſe nolumus. Quia autem ſcientiam huius myſterii, veram illam Cabbalam eſſe putat, qua naturae arcana reſerantur, credit autem, per eſſentialia Dei nomina, attributa et, quae his innituntur deprecationes et inuocationes flecti certiſſime Deum poſſe, ideo *Cabbaliſticas precationes* [h] edidit, ſolis Scripturae S. formulis conſtantes, quorum vſum mirificum ſe in *Introductorio ad magiam coeleſtem ſeu diuinam ſapientiam* explicaturum eſſe indicat, adiectis magicarum benedictionum et

h) Prodiit Magdeburgi 1600. 8.

et maledictionum exemplis miris et efficaciſſimis. Hac enim arte futura praeuidere, ſecreta inueſtigare, veris diuitiis ditari, aegrotos curare, miracula edere, viſiones accipere, immo ad ipſum Deum aſcendere, eo vniri, et adeſſe, eius gaudio frui hominem poſſe contendit. Similia in *Myſterio magno* [i] differit, quae cuncta eo tendunt: Deum eſſe lucem, inque hoc lucis oceano trinitatem eſſe, et in luce habitare; ex hac luce progreſſum eſſe in mundum Filium Dei velut lucem, et ex huius luce animam protoplaſti, quae et ipſa lux ſit, et lucis inſtar propagetur, in morte vero carbonis inſtar extinguatur etc. Quibus multa theologica prorſus παράδοξα καὶ ἑτερόδοξα addit, quae heic congerere non licet. Quae omnia rerum intelligentem facile conuincunt, ex Alexandrinae et Cabbaliſticae philoſophiae riuulis nonnulla auctorem hauſiſſe, et cum Paracelſicis, ad effingendum theologiae corpus nouum et theoſophicum coniunxiſſe: eo, niſi nos ratio deſtituit, effectu, vt febricitantium ſomnia videatur enarraſſe.

§. XVIII. Poſt Paracelſum magnos motus ſeculo XVII Theoſophiae cuiusdam aſſertione excitauerunt ſcripta VALENTINI WEIGELII. *Valentinus Weigelius.* Is ad theologiam quidem emendandam animum applicuit, et ſuppoſito latente igniculo ſiue ſcintilla diuinae ſapientiae in centro hominis, diuina reuelatione excitata et inflammata, doctrinam genuinam reſtituere conatus eſt, ita vero ad philoſophiam quandam theoſophicam reſpexit, vt licet memoria eius in annalibus eccleſiaſticis ſoleat plerumque haud parce recoli eiusque hiſtoria enarrari [k], nobis tamen ob nomen, quod factioni cuidam theoſophicae dedit, indictus hoc loco non dimittendus ſit. Natus eſt Valentinus Weigelius apud Haynenſes, vt ex epitaphio eius conſtat [l], anno cIↄ Iↄ x x x, errantque, qui Arterenſem faciunt, et hoc fundamento nixi multis fabulis Weigelii hiſtoriam corrumpunt. Illi enim Valentinum Vigelium, Mansfeldienſem, cuius memoria non apud omnes ob vitae ſingularis circumſtantias, bene audit, cum Valentino Weigelio confundunt. Quod quamuis negent, et Arterae in comitatu Mansfeldienſi, editum eſſe contra epitaphii Weigeliani fidem nonnulli [m] contendant, indubitatis tamen teſtimoniis [n] conſtat, reuera Haynenſem fuiſſe, adeoque a Vigelio eſſe diſtinguendum. Is tredecim annos litterarum ſtudiis, more et methodo eo tempore in academiis recepta inuigilauit, et philoſo-

i) Amſtelod. 1675. 8.

k) Multos huc pertinentes laudant MART. LIPENIVS Bibl. Theolog. P. II. p. 937. PFAFFIVS Hiſt. Theol. Liter. P. II. p. 363. BVDDEVS Iſagog. Hiſt. Theol. T. II. c. 7. p. 1366. ſeqq. maxime huc pertinet Chronicon Weigelianum, quod eius res ſecundum annorum ſeriem exponit, in Relat. Innoc. 1714. p. 22.

l) Integrum exhibet ARNOLDVS Hiſt. Eccl. P. II. L. XVII. c. 17. Vol. I. p. 589.

m) His exemplum praeiuit Io. SCHELHAMMERVS miniſterii Hamburgici ſenior, qui ſecum eo anno 1590. Neoſtadii ſcholam frequentaſſe ſcripſit, in Refut. Poſtillae myſticae. Pro hac traditione pugnant Auctores Relat. Innoc. l. c.

n) Vid. Summe Reu. ERN. SAL. CYPRIANI Catal. Codd. MSC. Bibl. Goth. p. 112. ZELTNER. Proleg. ad Hiſt. Enthuſiaſmi §. 19. p. 19. Quorum teſtimonio conuicti auctores Rel. Innoc. p. 1075. tandem priorem ſententiam dimiſerunt.

philoſophiae quoque honores accepit. Tandem anno cIↄ Iↄ LXVII Tſchopauienſi gregi paſcendo praefectus, et Chemnicenſi ſimul ephoriae adiunctus eſt. Nec quoad vixit, aut in doctrina ſuſpectus aut vitae minus Chriſtianae actae vnquam accuſatus eſt, immo ſubſcripſit Formulae Concordiae, ſiue tum cum ea conſenſerit, ſiue peculiares opiniones ſuas conſtare, illa ſalua, poſſe, ſicque pacem et tranquillitatem ſeruari crediderit [o]. Vnde factum, vt ſimulatorem eum fuiſſe quidam illi obiecerint [p]. Illud certum, ad vitae finem, qui Id. Iun. anno cIↄ Iↄ LXXXVIII contigit, in munere eccleſiaſtico manſiſſe, errareque eos, qui eo exutum ante mortem contendunt. Qui vero viuus tranquille vixerat, ſane nemini ſuſpectus erat, poſt mortem ſcriptis ſuis tandem in lucem protractis magnos motus concitauit. Deſcripſerat ea Chriſtophorus Weickartus, cantor Tſchopauienſis, et poſt paſtoris ſui obitum ediderat. In quibus cum a typo doctrinae, in eccleſiis Proteſtantium ſonantis mire deflecteret, dici non poteſt, quantae inde lites inter theologos enatae ſint [q]. Quas tamen hoc loco enarrare, et opiniones eius ſingulares et paradoxas adducere non licet [r], ſed in recentiori ciuitatis Chriſtianae hiſtoria exponendum eſt. Id tamen narrationis gratia non tacendum, iuſtum ſuſpicionis locum eſſe [s], multa fuiſſe poſt Weigelii mortem eius nomini ſuppoſita, nec tam mala illum doctrinae eccleſiaſticae vulnera inflixiſſe, qualia ſcripta eius nomen gerentia faciunt. Hoc vero capite ideo nobis tangendus eſt, quia multa a Paracelſo hauſit, vt ipſe non negat [ſſ], licet a Lautenſackio quoque et Schwenckfeldio, famoſiſſimis iſta aetate hominibus, nonnulla acceperit. His praeceptoribus praeeuntibus nouam theoſophiam reiecta naturali rationis cognitione et philoſophia commentus eſt, quae ex interna luminis diuini reuelatione diſcenda ſit, quam diuinam quandam magiam eſſe contendit. Multum axiomata παραδοξωτατα et falſa eleuat et excuſat more ſuo G. ARNOLDVS [t], ita tamen, vt extra culpam erroris Weigelium ponere totum vix audeat. Nobis opiniones eius ad theologiam ſpectantes, et toties examini ſubiectae curae hoc loco non ſunt, ſed ea tantum aſſerta notamus, quae ad praeſentem tractationem pertinent. Inter ea vero haec eminent: non extrinſecus in hominem deſcendere ſcientias arteſque, ſed earum ſemina et formas ita in eo latere, vt ab externo principio eas peti neceſſe haud ſit, exque ſuo illas fundo homo excitare prouocareque poſſit. Tres eſſe partes hominis, corpus conſtans ex aqua et terra, anima ex igne et aëre, ſpiritum ex aſtrali

o) Conf. ARNOLD. l. c. p. 610.

p) Rel. Innoc. l. c.

q) Teſtes ſunt ſcripta Gerhardi, Himmelii, Hunnii, Calouii, aliorumque laudat a Io. OLEARIO in Synopſi Controu. P. V. p. 443. ſeqq. add. COLBERG. Chriſtianiſm. Plat. P. I. p. 257. Ven. WALCH. Introd. in Controuerſ. relig. P. I. p. 633.

r) Dabunt, quod ſatis ARNOLDVS et COLBERGIVS ll. cc. inter ſe comparati.

s) DIECMANN. Praef. ad ARNDIVM de vero Chriſtianiſmo.

ſſ) Poſtill. P. I. p. 195. P. II. p. 257. 266. *Guldner Griff* p. 48. 49. ARNOLD. l. c. p. 592. ideo impenſe laudatur CROLLIO Praef. Baſ. Chym. p. 65.

t) loc. cit.

aſtrali principio compoſitum, ideoque hominem microcoſmum elementa macrocoſmi, huncque totum in ſe comprehendere. Subeſſe cuiuslibet hominis natiuitatem certo planetae, et ab eius influxu atque conſtellatione, vitae eius, temperamenti ac actionum rationes pendere. Cognoſcens cum cognito, intelligens cum intelligibili eſſentialiter vniri: duo contradictoria combinari poſſe in lumine reuelationis, licet id ratio reſpuat [u]. Maxime vero inuiſum eius nomen fuit, quod diſciplinas artesque humanas omnes, quae ab interna luminis reuelatione non eſſent profectae, multis rationibus reiecerit; quod κύριον δόγμα, in *Philoſophia myſtica*, in *Arcano aureo res omnes ſine errore cognoſcendi* [x], in *Studio vniuerſali*, in *Theologia aſtrologizata*, aliisque multis, (modo eius foetus genuini ſint) diſſeminauit. Neque id magnopere mirandum eſt, cum Paracelſica hypotheſi infectus, ex interno ſapientiae diuinae fonte in hominem ex Deo emanante, omnem veram ſcientiam oriri, et ipſas eſſentias cognoſci ſtatueret. Id enim ſyſtema emanatiuum, quod veras nobis theoſophicae ſectae origines pandit, poſtulat. Quae cauſſa fuit, cur illuſtris LEIBNITIVS [y], Weigelio, cui magnum ingenium tribuit, aliquid ex Spinoziſticis hypotheſibus adhaeſiſſe iudicauerit. Quod tamen, ſi accurate dicendum, falſum eſt, effluxus enim ſiue emanatio eſſentiarum ex Deo a Spinoziſmo valde differt. Habuit plurimos aſſeclas haec diſciplina Weigelii, inter quos Ezechiel Meth, Eſaias Stifelius, ſimilesque famoſi ſunt. Horum vero hiſtoria alibi quaerenda eſt.

§. XIX. Quod Paracelſus in hoc agmine ſeculo XVI fuit, id fuit ſeculo XVII ROBERTVS FLVDDVS ſiue a FLVCTIBVS, armiger et medicinae Doctor apud Britannos, de cuius vitae hiſtoria videndus ANTONIVS WOODIVS [z]. Natus eſt in prouincia Cantii anno cIↄIↄLXXIV, patre Thoma Fluddo, rationum magiſtro, imperante Eliſabetha. Anno cIↄIↄXCI in academiam Oxonienſem miſſus eſt [a], ad perficiendas ſeueriores literas, qua in palaeſtra literaria et ſacram doctrinam didicit, et philoſophiae operam impendit: Maxime vero ſalutarem artem impiger excoluit, et quodcunque arcanum et abſtruſum vetus pariter atque recens aetas recondidit, perquirere ſtudioſe coepit. Academicorum ſtudiorum curriculo finito iter literarium ingreſſus eſt, et Galliam, Germaniam, Italiam totum ſexennium peragrando, quicquid natura ſingulare ſeruabat, quicquid myſteriorum ars oſtentabat, quicquid ſapientiae apud viros eruditiſſimos latebat, expiſcaturus nullo labori pepercit nullisque ſumtibus. Ita viris ſummis innotuit, commendatusque eſt, quorum nonnulli eius inſtitutione vſi ſunt. Redux anno cIↄIↄCV, ſummos in medi-

Robertus Fluddus.

u) Conf. Cl. GENTZKE Hiſtor. philoſ. pag. 250.

x) *Guldner Griff alle Dinge ohne Irrthum zu erkennen.*

y) Diſſ. praelim. Theodiceae §. 9. p. m. 9.

z) Athen. Oxon. Vol. p. 610. Hiſt. Antiqq. Acad. Oxon. L. II. p. 390. ſeqq.

a) In iuuentute armigeri dignitatem in bello meruiſſe ſcribit MERCKLINVS Linden. renou. p. 941.

medicina honores apud Oxonienſes ſuſcepit, cumque artis chemicae peritia maxime excelleret, facile obtinuit, vt collegio medico apud Londinenſes aggregaretur. Quo loco poſitus multorum admirationem et plauſum meruit, cum et ſingularis, quam affectabat, pietas, eum commendaret, et meditationes obſcurae et Cimmeriis tenebris obductae ſumma myſteria, licet intelligi non poſſent, promitterent, et arcanorum chemicorum notitia multos illi adduceret, qui capitis ſui tutelam ei tradebant; vnde magnus aegrotorum ad eum concurſus factus eſt. Obiit anno aetatis climacterico anno cIↃIↃCXXXVII, VI. Id. Sept. in vrbe Londinenſi. Dici non poteſt, quam mirum Fluddus ingenium habuerit, nihil enim tam peregrinum, vel a ratione alienum fuit, quod non animo complecteretur, nihil, quod vel cana antiquitas myſterii inſtar commendabat, vel recentior aetas velut abditam ſapientiam extollebat, quod non in ſua horrea colligeret. Nactus enim imaginationis vim prorſus extra orbitam vagantem et, ſi verum dicendum, ex arte inſanientem, quodcunque abſonum et incomprehenſibile nouerat, arripuit, et ſomnia Paracelſicae, Cabbaliſticae, Magicaeque factionis confundendo in vnum, nouam theoſophiam explicare aggreſſus eſt. Maxime vero, cum arti ſalutari et praecipue chemicae ſe totum tradidiſſet, nouum phyſicae genus commentus eſt, ſingulare prorſus, et non deſtitutum quidem eruditione et rerum naturalium experientia, at portentoſis hypotheſibus refertum, et nugis Rabbinorum, Cabbaliſtarum, Paracelſiſtarum, & imprimis magicis ſomniis ita deprauatum, vt dignoſci bona vix poſſint. Duo ponit [b] principia vniuerſalia, quibus totam rerum naturalium explicationem inaedificauit; virtutem ſeptentrionalem ſiue condenſantem, et virtutem auſtralem, ſiue rarefacientem. Quibus nihil noui dixiſſe, ſed principia ſectae Methodicorum apud veteres medicos, qui adſtrictum et fluens principium poſuerunt [c], recoxiſſe videri poterat, quemadmodum poſt eum KENELMVS DIGBAEVS [d] fecit, niſi totam phyſicam ſuam intelligentiis, ſpiritibus, geniis repleuiſſet, et quae mechanica ſunt, in principia pneumatica commutauiſſet. Cuilibet enim morbo daemonem morbificum aſſignat, et genium auerruncum opponit, immo totas horum ſpectrorum familias a quatuor ventis cardinalibus arceſſit, et iis neſcio quas laruas tribuit, quae argumento ſunt, febricitantium affectionem eius imaginationem fuiſſe paſſam. Vt vero condenſationis et rarefactionis ſigna dignoſcantur, thermometrum adhibendum eſſe ſtatuit, quod vitrum calendarium vocat, et ſpiritum in eo tubo vitreo comprehenſum cum machina mundi accurate conſpirare ſtatuit. Id quod nititur principio Paracelſico, a Fluddo quoque admiſſo, macrocoſmi et microcoſmi ſiue hominis arctiſſimam eſſe conſpirationem et con-

b) Conf. MORHOF. Polyhiſt. T. II. L. II. P. I. c. 15. §. 5. p. 246.

c) Vid. CELSVS de Re medica Praef. SEXT. EMPIRIC. Pyrrh. hyp. L. II. ſ. 34. p. 238.

d) Inſtitut. Peripat. L. I.

concordiam, et vniuerſae naturae typum homini eſſe impreſſum. Hinc ſuae inuentioni, quam ex veteri codice D. annorum accepiſſe iactat, tantum tribuit, vt thermometri ſcalas vrinarias deſcribat, et alias boreales, alias auſtrales vrinas in eo dignoſci dicat: quae, quo loco philoſophia naturalis Fluddana habenda ſit, ſatis produnt. Naturae limitibus enim non contentus in alienas terras vbique diuagatur, et ſpirituum atque coelorum prouincias, coelum ſcilicet et terram, miſcet, qua ratione hoc hominum genus plerumque philoſophari ſolet, ratum, rerum naturam non poſſe explicari, niſi vbique magica perſonent principia. At hoc pacto confuſam et obſcuram tractationem exſurgere vel puer intelligit. Non magnopere quidem contradicendum eſſe putamus Morhofio [e], ingenium illi profundum et mathematum, praeſertim mechanicae, notitiam ſingularem tribuenti: verum nullo iudicandi acumine, nullis ordinis et ratiocinandi legibus caſtigatam imaginationis delirantis ferociam omnem eius eruditionem corrupiſſe, et ad artes vaniſſimas portentoſum ingenium ſeduxiſſe, omnes eius libri clamant, eorumque ſoli tituli demonſtrant, qui vbique fere Cabbalam, Alchymiam, Magiam, prae ſe ferunt. Quo fieri non potuit, vt non mille ineptiae inter bona quaedam illi enaſcerentur, quae cerebrum parum ſanum ſolent prodere. Mirum itaque non eſt, viros acutos, et accurata philoſophandi methodo inſtructos Fluddum acriter reprehendiſſe, inter quos praeter Ioannem Keplerum, et pſeudonymum Euſebium de S. Iuſto, fuere Marinus Merſennus et Petrus Gaſſendus. Quorum ille cum inſaniae Fluddanae adeo iraſceretur, vt eum *cacomagum foetidae et horrendae magiae doctorem* appellaret, Fluddum ita prouocauit, vt par pari relaturus illi *Certamen ſophiae cum moria* opponeret, *in quo lapis Lydius a falſo ſtructore Marino Merſenno monacho reprobatus, celeberrima voluminis ſui Babylonici in Geneſin figmenta accurate examinat.* Merſennus autem cum contentionis ſerram reciprocare cum homine dilirantis ingenii nollet, Gaſſendum exorauit, vt eum caſtigaret, quem ideo *Examen philoſophiae Fluddanae* edidiſſe in eius vita monuimus. Quod ab iis legendum eſt, qui ſanum de Fluddo et theoſophicis omnibus iudicium cupiunt. Hoc vero nouae phyſicae ſaxum non vno opere voluit, ſed plurima eius generis ſcripta edidit, ex quorum titulis ſatis iam philoſophiae Fluddanae vultus conſpici poteſt. Edidit enim *Vtriusque coſmi hiſtoriam; veritatis proſcenium; anatomiae amphitheatrum; monochordium mundi ſymphoniacum Io. Keplero oppoſitum; medicinam catholicam cum integro morborum myſterio et pulſus noua ratione; clauem philoſophiae et alchymiae; philoſophiam ſacram et vere Chriſtianam, ſeu meteorologiam coſmicam* [f], et alia, quae ob inauditas, et profanas haut raro opiniones inter libros vetitos ſunt relata, et caro pretio vendita [g] id quod impri-

e) Polyhiſtor. loc. cit.

f) Vid. Cat. Bibl. Vffenbach. T. I. p. 683. 684.

g) Vid. Vogt. Cat. librorum rariorum p. 255. et quos laudat.

imprimis de illis intelligendum, quae magiae praecepta tangunt [h]. Non vero contentus philoſophiam nouis iſtis laruis induiſſe, ipſam quoque Moſaicam coſmogoniam ſuis ſomniis corrupit, edita *Philoſophia Moyſaica, in qua ſapientia et ſcientia creationis et creaturarum ſacra veraque Chriſtiana, vtpote cuius baſis, ſiue fundamentum eſt vnicus ille lapis angularis Ieſus Chriſtus, ad amuſſim et enucleate explicatur* [i]. In quo libro ad explicandam coſmogoniam Moſaicam machinam ſuam experimentalem ſiue calendarium vitreum, nempe thermometrum in ſubſidium vocat, et diſtinctione inter veram et falſam ſapientiam allata, rerum omnium principia, cum primaria, tenebras ſiue materiam primam, aquam ſeu materiam ſecundam, et lucem diuinam, quae ſit eſſentia illa centraliſſima omnia creans, informans, viuificans, mouens, tum ſecundaria et actiua, frigiditatem et caliditatem, et paſſiua, humiditatem et ſiccitatem explicat, et veram plenitudinis et vacuitatis rationem dare nititur, quaeque condenſationis et rarefactionis cauſa myſtica ſit, exponit: et tum generationis et corruptionis ortum atque etiam regenerationis atque reſurrectionis myſterium detegit: et denique, de ventis, nubibus et pluuiis, niue, fontibus, fulgure et tonitru more ſuo agit. In qua tractatione tota ita ineluctabilis obſcuritas regnat, vt diu lector haereat, quid ſibi Fluddus velit: accedit ſcribendi ratio circumducta, periodi praelongae, et confuſae; notiones incertae, indeterminatae, vagae, nihil ſignificantes [k], diſputatio vbique contra philoſophos ſuſcepta, et ſimilia, quae omnia labyrinthum conſtruunt, ex quo ſine errore nemo facile exierit. Pleraque tamen, quantum nos quidem in his tenebris palpamus, ad emanatiuum ſyſtema redeunt: *Libro* enim *ſecundo*, ſympathiae et antipathiae coſmicae indolem et principia explanaturus, ſupponit, Deum eſſe puram, ſimpliciſſimam et catholicam illam vnitatem, quae multitudinem et numerum omnem in ſe comprehendit, adeoque omnia in Deo complicite et idealiter fuiſſe, priusquam explicite aliquid compareret aut factum eſſet. Ex hoc vero fonte ſtatuit amabilem et ſplendidum amoris catholici et viuifici ſpiritum effulſiſſe, tenebrasque litigioſas atque odioſas ab obſcuri chaos ſiue abyſſi deformis throno remouiſſe, vt exinde mundus ex nihilo actuali crearetur. Et ob eam cauſſam mundi animam a Stoicis, Pythagoreis, Platonicis tranſſumit, et in ea omnes animas eſſe, exque ea procedere, et ſuas in ea multiplicationes habere dicit: hisque demum contrarietatem tenebrarum et lucis inaedificat, et antipathiae huius rationem inter coelum et terram etc. oſtendere ſatagit. Quae omnia licet obſeruationibus, praeſertim magnetis roborare nititur, ſatis luculenter tamen prodidit, Cabbaliſtarum et Alexandrinorum ſcrinia ſe expilaſſe; nec ad clara principia, ſed obſcuras nugas omnia reuocaſſe. Magnetiſmi vim enim ab irradiationibus angelorum, quis quaeſo philoſophus lumen et claritatem in philoſophando ſectans, deriua-

h) Monet autem MORHOFIVS l. c. T. II. p. 248. primas editiones eſſe optimas, in poſterioribus autem multa eſſe omiſſa.

i) Goudae 1638. fol.

k) Exemplum eſſe poteſt, quando inter voluntatem et noluntatem patris p. 66. diſtinguit.

deriuauerit? Talis autem cum fuerit Fluddus, mirum non eſt, fabulae Roſencrucianae, quae eo tempore ex obſcuro et incerto angeiō laruata in ſcenam prodiit actorem eum fuiſſe. Debemus enim ei, *Apologiam compendiariam, fraternitatem de roſea cruce ſuſpicionis et infamiae maculis aſperſam veritatis quaſi fluctibus abluentem, et abſtergentem:* itemque *Tractatum apologeticum, integritatem ſocietatis de Roſea cruce defendentem, in qua probatur contra D. Libauii et aliorum eiusdem farinae calumnias, quod mirabilia nobis a F.R.C. oblata ſine improba magiae impoſtura, aut diaboli illuſionibus et praeſtigiis praeſtari poſſint.* Quae vt reliqua auctoris φιλοσοφόυμενα omnia an talia ſint, vt ſuo merito a diuinae ſapientiae cultoribus extollantur, Lectori pio et acuto iudicandum, et quid de hoc G. Arnoldi [l] iudicio dicendum ſit, expendendum relinquimus. Semper enim labra fuerunt, quae ſimilis lactuca delectauit. Id nemo forte negabit, a philoſophiae hortis ea lolia eſſe arcenda.

§. XX. Nemo autem ex hac ſecta vel maiorem ſtrepitum edidit, vel celebriorem inter huius ſapientiae cultores famam conſecutus eſt, quam IACOBVS BOEHMIVS, famoſiſſimus ille Germanus philoſophus, eo minus a nobis praetereundus, quia hoc potiſſimum auctore ſchola theoſophica in certam formam coaluiſſe viſa eſt. Vitam eius amico et ſectatori Abrahamo de Franckenberg, equiti Sileſio debemus, qui, quae ex conſuetudine cum Boehmio cognouerat, et ab aliis fide digna acceperat, collegit, et digeſſit, ſoletque haec biographia et operibus Boehmii et nonnullis eius tractatibus praefigi [m]. Praeter hunc et anonymum [n] cl. Reimmanno [o] laudatum, Ivstvs Wesselvs Rvmpaevs [p] et Io. Adamvs Calo [q] de Boehmii vita rebusque integris diſſertationibus egerunt; vt taceamus, qui vel hiſtoriam fanaticorum, rerumque eccleſiaſticarum ſeculi XVII tetigerunt [r], laudati Casp. Sagittario [s], vel dogmata a fide eccleſiae orthodoxae aliena proſcripſerunt, et Boehmii deliramenta examinarunt, qui tum conſulendi ſunt, quando Boehmii de ſacris dogmatibus opiniones, et contentiones deſcribuntur. Nobis hoc loco ſufficit, philoſophi perſonam in Boehmio contueri, quod nomen illi non ſectatores modo κατ᾽ ἐξοχὴν tribuunt, ſed non inuiderunt quoque antagoniſtae nonnulli, interque eos Henricus Morus. Sequemur autem Franckenbergii narrationem, cuius fidem tamen, ipſe Lector vt examinet, monemus. *Iacobus Boehmius.*

§. XXI.

l) Hiſtor. Eccleſ. l. c.

m) Comparere in limine Viae ad Chriſtum, et Myſterii magni tradit Reimmannvs Hiſt. liter. Germ. P. III. p. 419. In prioris tamen tractatus editione Amſtelodamenſi 1704. qua nos vtimur, non legitur.

n) In Hiſtoria Iacobi Boehmii ex propriis eius verbis concinnata, quae vernacula prodiit Hamburgi 1698. 8.

o) l. c.

p) Suſati 1714.

q) Wittebergae 1707. 1715.

r) Arnoldvs Hiſt. eccl. et haer. P. II. L. XVII. c. 19. p. 618. Iaeger. Hiſt. eccleſ. et polit. Sec. XVII. T. I. L. I. c. 6. p. 15.

s) Introd. in Hiſt. eccleſ. c. 133. ſ. 19. p. 899.

Vita I. Boehmii.

§. XXI. Edidit portentoſum hoc ingenium Germania, anno cIↄ Iↄ LXXV. Natus enim eſt Iacobus Boehmius in Luſatia ſuperiori, Palaeo-Seidenburgi, qui pagus eſt Gorlitio vicinus, parentibus editus ruſticis, iisque adeo egenis, vt filium gregi cuſtodiendo adhiberent. Maiori tamen operi eum deſtinauit prouidentia diuina, ſi eius laudatores, et imprimis Franckenbergium audias. Contemtum rerum humanarum enim, detecto in ſpelunca quadam et neglecto magno numorum aceruo, eum demonſtrauiſſe, et ob ingenii praeſtantiam a parentibus in ſcholam miſſum praematuros oſtendiſſe futurae flammae igniculos, narrant. Cum autem praeter rudimenta pietatis et literarum puerilium maioribus eum non deſtinaſſet parentum cura, Gorlitii ſutori inſtituendus traditus eſt. In cuius diſciplina cum haereret, nonnemo, ipſi ignotus, de futura quidem famae illius magnitudine, at multis aerumnis, miſeriis atque perſecutionibus ſtipata vaticinium edidiſſe dicitur. Quae et alia his ſimilia ab eius ſectatoribus velut oracula tradita credet, qui volet [t]. Nobis enim ea examinare nec opus eſſe videtur, nec magnopere Lectori acuto et attento iucundum. Anno cIↄ Iↄ XCV magiſtri iura in iſta tribu apud Gorlicenſes obtinuit, et matrimonium quoque iniit cum lanionis cuiusdam filia, quacum triginta annos concorditer vixit, filiosque genuit quatuor, quos et ipſos opificio exercendo deſtinauit. Licet autem in arte ſellularia totam fere vitam tranſegiſſet, factum tamen, vt eius nomen omni opinione latius ſpargeretur, ſignumque quaſi exiſteret, ad quod contrariae inter ſe factiones concurrerent, et inimicis inter ſe telis digladiarentur. Rem ita accidiſſe eius narrant biographi. Cum valde ſub finem ſeculi XVI controuerſiis Crypto-Caluinianis exagitaretur Saxonia, multique, quid ſtatuendum et recipiendum eſſet, ignorarent, ipſe quoque, animo vehementer fluctuans ad preces confugit, et diuinum lumen ad capiendam rectam ſemitam a Deo ardenter petiit. Cuius, ipſo narrante [u], is effectus fuit, vt extra ſe per ſeptem dies raptus ſacrum ſabbathi ſilentium experiretur, et ad diuinam intuitionem admitteretur. Quod licet multis incredibile videatur, temperamenti tamen Boehmiani indolem viresque imaginationis ardentis et extra ſe raptae conſideranti, non vero videbitur abſimile, ecſtaſin quandam Boehmium fuiſſe paſſum. Talem enim Plotinum quoque, Iamblichum, Porphyriumque habuiſſe, et intuitiuae iſtius felicitatis gaudia iactauiſſe, ex iis, quae *Tomo ſecundo* narrauimus conſtat, et in huius commatis hominibus, quamcunque etiam religionem ſequantur, inſolens haud eſt: vnde autem iſte ſtatus animi oriatur, et qua ratione anima ſuo imperio ſpoliata, commoueatur, et ad inaudita rapiatur, norunt, qui conditionem humani cerebri intelligunt. Confirmantur haec ſecunda eius ecſtaſi, quam ſibi exoriente ſeculo XVII obtigiſſe, ipſe quoque

t) Conf. Io. Chr. Holzhausen Capiſtratus Böhmicolarum rabula p. 72. Ven. Weismannus Hiſt. eccl. N. T. T. II. p. 1234.

u) In Aurora c. 19. §. 4. ſeqq. T. I. Opp. p. 230. ſeqq.

quoque narrat. Nam ex aſpectu vaſis cuiusdam ſtannei ſubitaneo, ſpiritum ſuum aſtralem, ait, per irradiationes Iouiales ad centrum naturae intimum raptum, et a lumine diuino introductum eſſe, ita, vt ex figuris, lineamentis et coloribus creaturarum externis in ipſos eſſentiae naturaeque illarum receſſus penetrare, et quae vniuscuiusque indoles ſit, intelligere potuerit. Nemini tamen hunc infuſum philoſophiae habitum patefecit, ſed ſuo opificio vacauit. Donec anno cIɔ Iɔ cx tertiam diuini luminis colluſtrationem pateretur, qua tanta ſibi myſteria de rerum omnium origine, natura, et conſtitutione, deque ipſis principiis diuinis naturisque intellectualibus manifeſtata eſſe, dicit, vt profundiſſime iis immergeretur. Quae ne anguſtae memoriae diffluerent, tandem anno cIɔ Iɔ cxii in chartam coniecit, et ſyſtema hoc θεόπνευστον, quo omnis ſapientia diuina et humana comprehendebatur, concinnauit, quem librum *Aurorae* titulo inſigniuit. Et hic primus quidem ingenii Boehmiani foetus eſt, qui cum a rerum imperito, vti ferunt, conſcriberetur, non potuit non Cimmeriis tenebris fieri obſcurior. Cum enim noua ſibi principia, nouas notiones, nouos terminos et vocabula ſelegiſſet, quorum forte ipſe diſtinctam notitiam clarosque ſenſus ignorabat, non potuit lumen vllum huic ſcriptioni ineſſe. Id quod ipſum librum legere, et meditationes eius in ordinem redigere tentaturus manibus palpabit. Nec audemus nos, ea, quam ſcopus noſter poſtulat, perſpicuitate, eo ordine, qui argumentum philoſophicum decet, principia Boehmiana ex hoc libro enarrare, cum inſuperabili nobis obſcuritate latere videantur. Rogamus tamen Lectorem, vt quae in hoc libro, qui ſymbolicus quaſi eſt theoſophiae Boehmianae, dicuntur, praecipue de concentu et connexione macrocoſmi et microcoſmi, cum Paracelſicis comparet, et ſanum ipſe iudicium adhibeat. Illud tamen ſilentio non praetereundum eſt, rationis lumen Boehmium ad addiſcendam hanc philoſophiam tum plane eiuraſſe, fruſtraque eſſe, qui ad eius regulas et axiomata Boehmiana philoſophemata exigunt. Monet enim [x]: *Philoſopho et phyſiologo futuro, Deique eſſentiam in rerum natura ſcrutaturo exorandum eſſe a Deo Spiritus S. immediatam illuminationem. Eſſe enim haec myſteria carni atque ſanguini incomprehenſibilia, et obſcura atque* δυσνόητα *manere, etiamſi verba legantur. Eum autem, in quo eſt ſpiritus ſanctus, qui et Deo ineſt, et toti naturae, ex quo facta ſint omnia, ſcrutari et penetrare poſſe, in totum corpus diuinum, quod natura conſtituit, immo in ipſam SS. Trinitatem.* Hac itaque ratione cum hoc ſibi conflaſſet ſyſtema theoſophicum, ſibi quidem ſoli ſapere conſtituit, in vulgus tamen res exiit, ipſumque librum paſtor gregis Gorlicenſis legendum accepit. Qui rei inſolentia commotus ex ſuggeſtu auctorem ideo vehementer obiurgauit, et interpoſita ſenatus vrbani auctoritate, librum tolli, prohiberique ſcriptionem Boehmio curauit. Et latuiſſet forte

x) c. 2. §. 11. 12. p. 7.

forte diutius, niſi anno cIↃ IↃ C X L I conſul quidam vrbis iſtius librum hunc Mareſchallo aulae electoralis Saxonicae Georgio Pflugio dono dediſſet, cuius conceſſione prelo tandem Amſtelodami exiit. Ipſe Boehmius facta ſcribendi prohibitione ſeptennium quieuit, anno cIↃ IↃ C X I X autem arrepto iterum calamo vsque ad vitae finem, quamplurimas tractationes elaborauit. Sunt, qui narrent, nouas et paradoxas opiniones Boehmii commouiſſe ſenatum vrbanum, vt ad ſupremum, quod Dresdae eſt ſynedrium eccleſiaſticum rem deferret. Boehmium autem illuc citatum comparuiſſe, factoque a theologis examine, ita cauſſae ſuae adfuiſſe, vt non ſolum magna eius inde exiſteret exiſtimatio, ſed et inſons tranquillusque dimitteretur. Alii vero hanc narrationem inter commenta Boehmianae factionis referunt, acriterque ea de re circa finem ſeculi XVII diſputatum eſt, inter B. Io. Iacobum Spenerum et Miniſterium Eccleſiaſticum Hamburgenſe, cum ille Boehmii ſcripta damnare recuſaret, quod nec lecta ſibi eſſent, nec intellecta. Quae qua ratione geſta ſint, hic narrari non poſſunt, et in annalibus eccleſiae Proteſtantium exponi ſolent [y]. Obiit autem Iacobus Boehmius in communione eccleſiae Lutheranae apud Gorlicenſes anno cIↃ IↃ C X X I V, nunquam enim ab eius gremio ſeceſſum fecit: ita quoque vltima fata ſubiiſſe dicitur, vt fidem et pietatem demonſtraret [z].

Conditio et indoles ingenii Boehmii.

§. XXII. Intelligi ex dictis poteſt, temperamento gauiſum eſſe Boehmium atra bile referto, ſubtriſti et profundo, quod imaginandi facultatem nutrire ſolet ardentem, foecundam, mirisque imaginum viuidarum ſenſusque etiam externos et neruos concutientium cumulis turgentem, quae vbi ſemel acriori quodam paroxyſmo commouetur, ita naturalem intelligendi ſentiendique facultatem turbat, vt extra orbitam vagans animus, mirisque viſionibus immo raptu quoque et agitatione praeternaturali concitatus, mirabilia videat ſentiatque, et ad inauditas inſolentesque cogitationes deducatur. Quem ingenii Boehmiani characterem tota eius theoſophia loquitur, et ecſtaſes, quibus gloriabatur, produnt, ac tota ſartago verborum, terminorum, axiomatum in eius ſcriptis occurrens luce meridiana clarius demonſtrat. Ipſa autem ſymbola et imagines hieroglyphicae, quae eius libris praefiguntur, teſtes ſunt, imaginandi facultatem, pro gubernatore atque praeſide nudatam rem fere omnem abſoluere. Nec aliunde tota eius theoſophia deriuanda eſt, quam tamen non a doctrina humana ſe accepiſſe iactat [a], ideoque a philoſophis ceteris diſtingui voluit, oſtentando, *ſe non ſecundum externum naturae intuitum, ſed ſecundum ſpiritus dictamen ſcribere, et quae de natura rerum tradat, de operibus et creaturis diuinis, Deum ſpiritui ſuo aperuiſſe.* Et hoc quidem duce non rerum modo diuinarum, et ſpiritualium, ſed naturalium quoque ſcientiam infuſam diuinitus iactauit, in qua vero lucem et ordinem,

y) Vid. WEISMANN. Hiſt. eccl. N. T. ſec. XVII. T. II. p. 1231. CALO loc. cit. §. 12. ſeqq.

z) CALO l. c. §. 14. 15. qui mortis circumſtantias enarrat.

a) Praef. Aurorae §. 87. 95.

nem, atque iuſtam aſſertionum conſecutionem fruſtra requiras. Quae quamuis non ſine veriſimilitudine ſutorem auctorem prodere videri queant, ſuſpicati tamen quidam ſunt, alieno Boehmium arauiſſe vitulo, vel virum quendam doctum ac theoſophiae Paracelſicae ſtudio deditum ea ſcripta genuiſſe, Boehmium nomen tantum ad excitandam admirationem rei inſolitae praefixiſſe. Immo contendit GVIL. SALDENVS in *Epiſtola ad Schurmanniam* [b], eruditam virginem, nomine DESIDERII PACEI data, a Pontificii gregis aſſecla quodam ea Boehmio eſſe ſuppoſita. His tamen alii [c] teſtimonia hominum fide digniſſimorum opponunt, qui αὐτόγραφα Boehmii viderunt, eiusque manum agnouerunt. Qua de re certi quid ſtatui poſſe non videtur. Fatemur autem, aegre nobis perſuaderi, ſine alieno vitulo ſolum propria arua arauiſſe Boehmium, nec acceſſiſſe manum obſtetricem, quae ſomnia hominis delirantis in ordinem aliquem redigeret, mutaretque et reſecaret incommoda, et ad quendam diſciplinae habitum refingeret. Tot enim notiones terminique ex artium diſciplinarumque ambitu deſumtae, in eius ſcriptis reperiuntur, quales ſunt, philoſophia, aſtrologia, principium, elementum, qualitas, corpus, forma, ſubſtantia, ſpecies et ſimilia, vt clare pateat, acceſſiſſe calamum philoſophiae, quae in ſcholis tum tradebatur, non expertem, niſi ridiculo commento dicas, Spiritum S. iſta Boehmio reuelantem voces ex Peripateticis et Scholaſticis circulis ad tradenda myſteria ſua mutuas accepiſſe. Certe illud nobis dubio carere videtur, multa ex docti cuiusdam viri chartis hauſiſſe Boehmium, quae, cum artium ab humanitate nomen ſortientium, imperitus eſſet, deinde corrupit; ſcribit enim v. c. Marcurius pro Mercurius, Saliter pro Salpetrae, et ſimilia. Nec ſine graui ratione ſuſpicamur, quicquid in contrarium clamet ARNOLDVS, Boehmium a paraſtata quodam libros nonnullos Paracelſicos accepiſſe, et ex iis ſua incruſtaſſe: id enim luculenter euincunt dogmata chemicis proceſſibus adaptata, vocesque ex medio igne Paracelſi deſumtae; obſeruatum quoque viris doctis [d], ipſa Theopraſti verba interdum apud Boehmium deprehendi. Quod tam manifeſtum eſt ex ſcriptorum eius lectione, vt faſſus tandem ſit Arnoldus, medicos quosdam [e] Paracelſicos myſteria nonnulla chemica ei tradidiſſe, legiſſe quoque eum in vltimis vitae ſuae annis libros quosdam philoſophorum, deque iis cum viris doctis contuliſſe. Ceterum profunditatem ſpeculationum abditiſſimarum prae ſe ferre libros Boehmianos, quicunque demum telam vel exorſus ſit, vel abſoluerit, negari non poteſt, mira namque omnibus paginis imaginationis foecunditas proditur. Cui ſi acceſſiſſent iudicandi vis iuſta atque ſolida, quae limites euaganti animo poſuiſſet, et diſciplina iuſtis legibus ſubacta, dubitandum non eſt,

Boehmius an plagii ſuſpectus?

 quin

b) Vid. BENTHEM. in ſtatu eccleſ. Holland. P. II. c. 4. p. 427.

c) ARNOLD. l. c. p. 636. WALCHIVS Introd. in Hiſt. controuerſ. theol. P. I. c. 6. p. 639. MORHOF. Pol. T. I. L. I. c. 10. §. 28. p. 93.

d) Hos infra nominabimus.

e) BVDDEVS Iſagog. L. II. c. 7. p. 1369. Acta phil. Vol. I. p. 600.

quin inter praclariſſima recentioris aetatis ingenia potuiſſet numerari. Verum ab his praeſidiis eum fuiſſe imparatiſſimum, nec iudicio ad diſcriminandam rerum veritatem a ſomniis ferocientis imaginandi facultatis, fuiſſe vſum, omnis autem doctrinae vacuum extitiſſe, nemo negauerit, niſi Boehmio aut animo aut doctrina ſuppar. Certe quaecunque fundamenta philoſophiae nouae et diuinae affert, non certis et indubitatis principiis atque axiomatibus conſtant, non iuſto veritatum nexu, non aequo et accurato ſyſtematis habitu gaudent, ſed ſolas mentis emotae imagines, velut e tripode dicta ſuppeditant. Quorum demonſtrationem ſi petieris, eodem te ſpiritu afflandum, eodem lumine colluſtrandum, id eſt, eadem imaginandi confuſione et ineptiendi ſomniandique ardore corrumpendum eſſe clamat. Mirum itaque non eſt, homines vt iudicio pauperrimos ita ad deliria quaeuis foecundiſſima imaginatione aptos, cum ſimilem viam eſſent ingreſſi, Boehmii myſteria pro traditionibus ex diuinae ſapientiae abyſſo promanantibus habuiſſe, et hoc pacto deceptos nebulam pro Iunone fuiſſe amplexos. Sophiſtarum hoc iudicium eſſe oggerit Boehmius, obiiciunt aſſeclae, et carere hos homines, ita iudicantes ſpiritu diuino afflante et illuſtrante conqueruntur, magno ſupercilio affirmantes, diuinam Sophiam non niſi infantibus et ſimpliciſſimis tradi manifeſtarique. Aſt clamoribus hic nihil efficit, ſed rationum euidentium demonſtratione opus eſſe, quilibet intelligit, qui cogitat, non contradicere et euertere rationis lumen diuinam reuelationem, licet illud multis paraſangis ſupergreſſam, nec praeter vtrumque principium cognitionis humanae, quorum illud philoſophiam gignit, hoc doctrinam diuiniorem, tertium et his vel contradicens vel euertens dari poſſe: Eſſe vero peſtilens emanationis dogma, quod et rationis axiomata et reuelationis traditionem vehementer conuellit violatque, cardinem theoſophiae Boehmianae, adeoque a Deo inſpiratum eſſe non poſſe, nec velle diuinum ſpiritum vocibus caſſis et ſine mente ſonis ſummam ſapientiam edocere. Quae omnia ſi expendantur, conſenſuros nobiſcum eſſe omnes, quotquot partium ſtudio non ducuntur, confidimus, totam Boehmianam diſciplinam eſſe fructum imaginationis emotae, et delirantis: quamuis haud inuiti fateamur, occurrere apud eum non pauca, quae extra ſyſtematis nexum ſenſumque conſiderata veritates continent eximias; concedamusque, eorum, quae non intelligimus, iudicium haud facile fieri poſſe. Non enim hoc loco de ſingulis eius dogmatibus obſcuris ſententiam dicimus, ſed de generali diſciplinae eius habitu, qualis ex manifeſtis indiciis poteſt dignoſci. His euictis atque ſuppoſitis, nulli dubitamus aſſerere, nihil habere doctrinam Boehmianam, quod philoſophiam referat. Extra ſe enim raptus et incerto atque cerebrino cognoſcendi principio innixus, de rebus naturalibus et ſpiritualibus talia tradere auſus eſt, quae nec ſibi conſtant et cohaerent, nec vel regni gratiae conditioni reſpondent. Quid enim ſeries illa emanationum, principiorum, ſephirarum, regnorum etc. velit,

ipſi

ipſi Boehmianae diſciplinae alumni dicere, et negantibus vel dubitantibus demonſtrare nequeunt, ſed ad experientiam et internam illuminationem prouocant, qua nullum adeo delirum ſomnium eſt, quod non ita probari poſſit. His accedit obſcuritas nocti denſiſſimae ſimilis, quam rerum quidem profunditas genuiſſe his hominibus videtur, ſi verum autem dicendum, ipſa horum myſteriorum vanitas peperit. Cum enim chemicorum aenigmatum ſymbola, quae in ſe difficillima et incertiſſimis interpretationibus obnoxia ſunt ad res diuinas ſpirituales, ipſamque diuinam eſſentiam, et intelligentias coeleſtes definiendas transtuliſſet, quorum omnium ideas alias non habuit, quam quae ſuppeditatae erant ab imaginandi facultate, neceſſario iſtae tenebrae ob ipſam rei et argumenti naturam obtingere debuerunt [f]. Quamuis autem hanc obſcuritatem ſuis commentariis velut ſtellis quibusdam illuſtrare quidam ſectatores contenderint, quales fuere anonymus a G. ARNOLDO operi ſuo hiſtorico inſertus [g], Auctor *Hortuli Seraphici*, Franciſcus Clingius [h] aliique, fatendum tamen, poſt faces ab illis accenſas nihil plus nos videre, immo magis coecutire, quam antea, et ignes nonnullos erraticos pro lucidis ſideribus deprehendere. Ad quod demonſtrandum nihil aliud, praeter lectionem librorum Boehmii et ſectatorum, requiritur; cuncta enim tanta nocte premuntur, vt ipſe ARNOLDVS [i] fateatur, metaphoras alieniſſimas et figuratam dictionem aenigmata exhibere, nec potuiſſe Boehmium, hominem idiotam, clare ſua atque perſpicue enunciare.

§. XXIII. Certius haec cognoſcere, et iudicium adhibere ſuum Lector poſſet, ſi, quod hactenus facere conſueuimus, ipſum Boehmii ſyſtema eius oculis liceret ſubiicere. Aſt id nobis impoſſibile eſſe, candide fatemur: cum et res ipſae nulla claritate ſe deſcribi patiantur, et verba Boehmii noua, inuſitata et peregrina ſignificatione detorta Latinis vocibus commode ſatis nequeant enarrari. Lectorem itaque Boehmianae ſapientiae noſcendae cupidum rogamus, vt ipſum Boehmium adeat, et imprimis *Auroram* eius conſulat, libellumque in quo *tria diuinae eſſentiae principia* explicuit. Illa enim obſcuriſſima eſt, et ſine hoc intelligi plane non poteſt [k]: ipſe quoque Boehmius tractationem *de tribus Principiis* clauem et alphabethum eorum, qui ſcriptorum ſuorum intelligentiam affectant, ob eam cauſſam appellauit [l]. Fatemur autem, in hoc quoque libello ineluctabilem regnare obſcuritatem et difficultates inſuperabiles. Dabimus tamen nonulla ex eo, tentabimusque vtrum Latine loquentem in ſcenam adducere Boehmium poſſimus, quia in hoc tractatu paulo clarius prodidit, quo tota theoſophia ſua tendat. Ipſe libri titulus ſolito euidentiora loquitur, promittit enim, *actum iri de aeterna generatione SS. Trinitatis diuinae principii*

Doctrina theoſophica Boehmii.

Ttt t 3 *cipii*

f) Vol. III. p. 1364. ſeqq.
g) Amſtelod. 1700. 8.
h) Conf. Relat. Innoc. 1703. p. 110. ſeqq.
i) loc. cit. p. 637.
k) Cauſſas indicat ARNOLDVS loc. cit. p. 635.
l) Epiſt. XII. §. 66. p. 87.

cipii experte, et quo pacto per eam et ex ea creata ſint omnia, non modo angeli et coeli cum ſtellis et elementis, ſed et eſſentiae naturales omnes, et quodcunque viuit et creſcit, praecipue tamen homo, ex quo creatus ſit; quo modo exorta in hoc tempore ſint omnia, quae iam fiant, et quae futura tandem ſint omnia. Huic igitur argumento ſequentes inaedificauit aſſertiones.

I. Deus ipſe eſt eſſentia omnium eſſentiarum, omnia enim ortum ſuum habent ex Deo [m].

II. Cum Deus mundum, et quaecunque in eo ſunt, conderet, non habuit materiam aliam, ex qua omnia faceret, niſi eſſentiam ſuam ex ſe ipſo [n].

III. Spiritus actio alia non eſt, niſi vt ſe attollat, ſcaturiat, ſe moueat, ſeque ſemper generet. Et hac quidem ratione Deus eſt Spiritus incomprehenſibilis.

IV. Tres vero generationis eius formae ſunt, amarum, acerbum et feruidum.

V. Fons originalis irae et amoris ex vna ſcaturigine, ex vna matre eſt, adeoque vtrumque idem eſt [o].

VI. Dici non poteſt, Deum eſſe ignem, acerbum, amarum et ſimilia, multo minus, eſſe aquam, aërem, terram, quod vero ex eo haec facta ſint, id cernimus. Nec dici poteſt eſſe in Deo mortem vel infernum, at haec inde orta eſſe dicendum eſt.

VII. Tria ſunt in rerum omnium fonte et origine, ex quo exorta ſunt omnia, ſpiritus, vita, actio, comprehenſio omnis, ſulphur, mercurius, ſal.

VIII. Sal, anima eſt, ſiue ſpiritus oriundus, phur prima materia, ex qua genitus eſt ſpiritus, praeſertim in acerbitate: mercurius quatuor continet ſpecies ſiue formas, acerbum, amarum, ignem et aquam; ſal foetus eſt, quem illa generant, et acerbum eſt, adeoque cauſſa eſt, comprehenſibilitatis [p].

IX. Mercurius acerbus eſt, et amarus, nempe aqua ſulphurea et ignea, res inter omnia terribiliſſima, verum id omne in ſpiritu, natura nempe originali, id eſt, in eſſentiarum eſſentia, Deo, natura principii experte, parente naturae huius mundi.

X. Animae origo ex primo Dei principio extat, et a Deo homini, principio tertio, inſpirata eſt, nempe in foetum ſidereum et elementarem; tradit autem in hoc primum principium DEI, ex quo, et in quo eſt, cum ſit pars propria eſſentiae eius [q].

XI. Ipſi quoque diaboli ex primo principio Dei ſunt, illud enim primoprima origo naturae diuinae eſt, at ab altero principio excluduntur [r].

XII. Anima, quae a Spiritu S. illuminatur, vere ingreditur diuinam naturam, videt enim in diuino lumine et intuetur alterum ſanctae et diui-

nae

m) §. 1. n) §. 3. o) §. 5. p) §. 7. q) c. II. §. 2. r) §. 8.

nae generationis principium, nempe eſſentiam diuinam: Spiritus ſidereus autem et elementaris, qui ex ſanguinis ſcaturigine progreditur, non niſi matrem intuentur, ex qua progreſſi ſunt, et in qua viuunt [s].

XIII. In tres ſpecies ſiue formas (*Geſtalten*) natura abit, quarum quaelibet aliam gignit, ſua qualitate et natura praeditam [t].

XIV. Fons acerbitatis originalis mater eſt, ex qua ſcaturigines aliae quinque proſiliunt, generanturque, amarum, ignis, amor, limus, aqua [u].

XV. Anima vero ex prima patris generatione originali per ſcaturientem ſpiritum, qui eſt Spiritus Sanctus ex patris lumine progreſſus, homini inſpirata eſt. Ex quo ſequitur, animam eſſe ipſam Dei eſſentiam.

XVI. In materia aeterna ſeparatio fit aeterna, quae oritur in generatione aeterna, a quatuor anxietatibus, dum ex acerbi et amari congreſſu ignis gignitur, et in ignis fulmine lumen, ita tamen, vt ſuum cuiuis fonti ius et natura ſua conſeruetur [x].

Non penetrabimus altius in hanc ſyluam denſiſſimam, et quo longius mirus generationum et emanationum architectus progreditur, eo obſcuriorem. Principia enim et fontes principiis et fontibus cumulat, qualitates acerbas, amaras, acidas, dulces ponit, matrices, generationes, foetus et ſimilia excogitat, malos fructus cerebri ſomniantis. Quae omnia eo tendunt, vt ſcaturigines per varias claſſes, ſpecies, et gradus ex Deo emanantes, quibus rerum omnium eſſentias conſtare ait, deſcribat. In quo maxime ridiculum eſt, quod interdum etymologia quaedam inepta, puerilis et abſona occaſionem foecundiſſimae imaginationi Boehmii ſuppeditet noua principia principiataque, nouos fontes, formas et naturas rerum comminiſcendi, quo fieri non potuit, vt non entia imaginaria et cerebrina coaceruentur innumera. Similia quoque in *Pſychologia*, ſiue *Quaeſtionibus de anima* [y] habet, in qua Quaeſt. I. [z] Globum philoſophicum rerum omnium origines depingentem exhibet, Gnoſticorum deliriis haud abſimilem. Qui libellus, cum a Io. ANGELO WERDENHAGENIO ICto Helmſtadienſi Latine verſus ſit, et frequenter occurrat, Lectorem, harum lautitiarum cupidum ad eum ablegamus. Mirum autem philoſophum ipſo Heraclito σκοτεινώτερον, eas quaeſtiones tetigiſſe, quae ſummos ſemper philoſophos exercuerunt, qualis eſt, animae propagatio, natura, operatio. Quas ita explicat, vt vel ex hac ſola Boehmii pſychologia ſit manifeſtiſſimum, in excludendo hoc foetu acceſſiſſe manum auxiliatricem philoſophiae in ſcholis tum agitatae peritiſſimam; ad cuius terminos et definitiones ita principia Boehmiana applicata ſunt, vt noua dogmata conſtituant. Et tamen in epilogo auctor excuſationem praetendit, quod artis ignarus, verbis idiotarum magna haec myſteria inepte enuntiauerit, quamuis ita turgidus, vt haec omnem ſcholarum ſapientiam longe ſuperare

s) §. 4. t) c. III. §. 9. y) Vtimur editione Amſtelodamenſi 1648. 12.
u) §. 11. x) c. IV. §. 19. z) p. 28.

rare oſtentet. Ex his vero omnibus vt tandem his nebulis Lectorem liberemus, licet ſatis obſcura et incomprehenſibilia ſint, (vt ſolent eſſe, quae imaginatio laſciuiens et ratione non caſtigata parit) conſtare tamen palparique a Lectore poſſe putamus, ſyſtema emanatiuum, ſecundum quod Deus rerum et eſſentiarum fons omnis eſt, ex quo omnia effluxerunt, caput cardinemque immo totam animam ſyſtematis Boehmiani eſſe, et huc omnia tendere, vt poſitis principiis quibusdam ſecundis, ſiue principiatis, emanationum diuerſitates, modi, diſcrimina pateſcerent. Id adeo apertum, et a B. HINCKELMANNO [a] tot locis ſcriptorum eius demonſtratum eſt, vt prolixe probari haud ſit opus. Nam non ſpiritus ſolummodo, ſed omnem quoque materiam ex ſcaturiente Deo emanauiſſe, vbique tradit; ſic vt non erubeſcat ſcribere in *Aurora* [b]: *Totam diuinam SS. Trinitatem ſcaturiendo emanandoque corpus imaginemque ex ſe configuraſſe, velut Deum quendam paruum;* item [c]: *Naturas et creaturas omnes ex Dei virtute ab aeterno progrediente ortas eſſe.* Immo verbis ſatis claris obſcuriſſimum principium emanationis omnis ita explicat [d]: *SS. Trinitas immutabilis, eſt ſubſtantia triumphans, ſcaturiens, mobilis, in qua omnes virtutes ſunt, vt ſunt in natura. Haec enim aeterna mater naturae eſt, ex qua coelum, terra, ſidera, elementa, angeli, diaboli, homines, animalia, et quaecunque facta ſunt, originem atque eſſentiam acceperunt. Si quis coelum, terram, ſtellas, elementa et quaecunque ſunt vel ſub coelis vel ſuper coelos nominat, hoc ipſo totum Deum nominat, qui virtute ſua ex ſe procedente eſſentiam ſuam ita corpoream fecit.* Quae multis quidem impudentiſſimum atheiſmi genus viſa ſunt, reuera autem ſyſtema emanatiuum aperte produnt, ſecundum quod Deus mundus expanſus eſt. Non ignoramus, fuiſſe, qui caſtiores ſenſus his et ſimilibus Boehmii verbis tribuant; aſt eos audiendos non eſſe, vel haec vna ratio euincit, quia abiecto emanationis ordine et principio totum Boehmianum ſyſtema corruit. Nos Lectorem potius, ſi patientia gaudet hiſce deliriis immorandi, hoc doctrinae aedificium cum Cabbaliſtico comparare iubemus [e], certi, multis, quae obſcuriſſima in Boehmio videntur lucem affulſuram inexpectatam. Non enim principia tantum inter ſe conueniunt, ſed et termini vocesque ex hac ſchola deſumtae videntur. Vnum dogma de Adam Kadmon et Sephiris ſiue ſcaturiginibus lucis diuinae in eo fulgentibus et ex eo diuerſis gradibus emanationibus, reuolutionibus procedentibus ſi cum doctrina Boehmii in *Aurora* allata conferatur, rem mirifice illuſtrabit. Simili prorſus modo enim de Filio Dei ex Deo genito, de origine angelorum ex eo, de profluentibus ex eo ſpiritibus fontanis, ſiue Sephiris (*Quallgeiſter*) de reuolutione, proportione mutatione et aſcenſu qualitatum in diuina natura, de tribus principiatis in diuinis,

a) In detectione fundamenti Boehmiani.
b) § 26. p. 30.
c) §. 30.
d) c. IV. §. 32. 33.
e) Conf. H. MORI Iudicium de Boehmio.

uinis, et ſeptem ſpiritibus naturae, de anima hominis diuina, ſiderea et elementari differit. Quae ſi non probant, multa eum vel, qui materiam illi ſubminiſtrarunt, a Cabbaliſtis accepiſſe, id tamen euincunt, ſimile de eius placitis iudicium eſſe ferendum, eaque eodem modo intelligenda, vt illa. Niſi enim ſecundum ſignificationem ſyſtematis emanatiui theoſophiam Boehmianam explices, ſenſum prorſus nullum, lucem nullam in eius praeceptis inuenies. Plura ex ipſis eius ſcriptis haurienda ſunt, multoties editis, et vno faſce anno cIↃIↃCLXXXII Amſtelodami vulgatis, quibus diutius cum taedio Lectoris inhaerere non licet.

§. XXIV. Habuit Boehmius ſectatores multos, vt obſcura et intellectu difficilia plerumque admiratores haud paucos inueniunt. Qui tamen cum plerumque ad theologiam, cui myſteria Boehmiana intulerunt, reſpexerint, non hoc loco omnes enarrari poſſunt, ſed in annalibus eccleſiaſticis producendi ſunt: conſuli autem debent, quos cumulauit virorum praeſtantiſſimorum CASP. SAGITTARII [f], MATTH. CHR. PFAFFII [ff], COLBERGII [g], ARNOLDI [h], WALCHII [i] aliorumque diligentia. Quamuis Paracelſi quoque et Fluddi ſequaces huc trahi poſſint, qui ſeculo XVII prodierunt. Paracelſo enim haud pauca debere Boehmium ſupra obſeruauimus, a Fluddo autem non pauciora eum accepiſſe quorundam, et nuper demum, cel. MOSHEMII [k] coniectura fuit. Fatemur tamen, poſterius nobis non veriſimile videri; eo enim tempore, quo Boehmius Auroram ſcripſit, libros ſuos vel nondum vulgauerat Fluddus, vel in Germania tamen innoteſcere et in manus ſutoris Gorlicenſis peruenire non potuerunt, Boehmius quoque ante Fluddum fatis functus eſt, et ipſa, niſi fallimur, vtriusque principia diſſident. Quaecunque autem ſchola Boehmio affinis fuerit, illud certum, concurriſſe ad factionem Boehmianam, quotquot ingenium exagitauit ἑτερόκλιτον, et delectauere principia vaga, et dogmata tritam viam deſerentia: quos noſſe omnes et in ſcenam adducere, eſſet otio lectoris atque patientia abuti. Nos paucos et celebriores tantum conſiderabimus. *Sectatores Boehmii.*

§. XXV. Fauit vehementer Boehmio Sileſia [l], et complures Boehmii produxit aſſeclas. Inter quos praecipue notandus eſt Balthaſar Waltherus, Glogauienſis, Doctor medicinae, artisque chemicae conſultiſſimus. Is enim ampliſſime Boehmio fauiſſe, et, inter amicos eius primum locum obtinuiſſe dicitur. Memorabile eſt, quod de eo narrat FRANCKENBERGIVS [m], ſexennio eum per Syriam, Aegyptum, Arabiam, Per- *Medici Boehmii paraſtate.*

f) Introduct. in Hiſt. Eccl. p. 899. SCHMIDIVS Supplem. p. 671.
ff) Hiſt. lit. theol. P. II. p. 348. 364.
g) Chriſtianiſm. Platonico-Hermet. P. I. p. 107.
h) loc. cit. p. 651. Deſcript. theol. myſt. p. 592.
i) Introd. in Hiſt. Controu. Theol. P. I. p. 646.
k) Hiſt. Chriſt. rec. Sec. XVII. c. ſ. I. c. 4. §. 28. p. 399.
l) Vid. WERNSDORF. Diſp. de Fanaticis Sileſiorum.
m) In Vita Boehmii §. 18.

Perſiam iter feciſſe, iactareque ſolitum a Chaldaeis et Arabibus aſtronomiam, chemiam, magiam, cabbalam ſe didiciſſe. Qui cum domum rediiſſet, percepta fama de Boehmii noua ſapientia, ad eum Gorlicium venit, et trimeſtre apud eum commoratus eſt. Veriſimilitudine ergo non deſtituuntur, qui contendunt, ab hoc viro Boehmium, hominem cetera ἰδιώτην, notiones et principia Paracelſica, chemica, magica, quorum tot veſtigia in eius ſcriptis extant, didiciſſe, et fortean illum quoque manus emendatrices eius ſcriptis admouiſſe. Illud ſane tradit ERASMVS FRANCISCI [n], neſcio qua fide, Boehmium ſua ſcripta emendanda Walthero Dreſdam miſiſſe, quo loco illi officinae chemicae, quam elector inſtruxerat, praeerat. Et hic ille *Myſteriophilus* eſt, ad cuius *Quaeſtiones de animae origine, eſſentia, natura, facultatibus et ſtatu* reſpondit BOEHMIVS, vt ſupra dictum. Praeter hunc medicum alius quoque artis ſalutaris cuſtos, Tobias Koberus familiaritate Boehmio innotuit. Is enim Gorlicii medicinam fecit, et intima familiaritate ſutori Gorlicenſi iunctus fuit, vt ex epiſtolis eius nonnullis, *Epiſtolis* Boehmii *theoſophicis* inſertis liquet [o]. Sed et Cornelium Weiſnerum et Fridericum Krauſium, medicos inter familiares Boehmii fuiſſe, nonnullis obſeruatum eſt. Id quod ideo notandum, vt conſtet, quo canali ad Boehmium opiniones, voces, termini Paracelſici, chemici, magici, profluxerint, licet artis medicae chemicaeque eſſet imperitus. Multum vero inter amicos Boehmius debuit Abrahamo a Franckenberg, Oelſnenſi, equiti Sileſio, anno cIↄIↄXCIII nato. Qui cum ſatis ingenio valeret, et eruditionis copiam poſſideret haud contemnendam, ſectarum Chriſtianarum diſſidiis offenſus totum ſe Boehmio tradidit, et non eius modo ſcriptis obſtetricatus [p] eſt, ſed et ſecundum principia Boehmiana librum *de Fundamento ſapientiae; viam veterum ſapientum; triadem myſticam, et gemmam magicam* edidit, vt alia taceamus, enarrata CASP. SAGITTARIO [q]. Apologiam autem pro Boehmio ſcripſit Io. Theodorus a Tſcheſch, Friderico Palatino principi, et poſt hunc Ioanni Chriſtiano, duci a conſiliis, de cuius itineribus, fatis et vitae hiſtoria, videndus praeter G. ARNOLDVM [r], GOTTL. WERENSDORFIVS [s]. Obiit poſt vitam vagam et exulem medio ſeculo XVII, apud Elbingenſes in Boruſſia, et edita quoque HENRICI PRVNNII *Introductione in notitiam ſcriptorum viri theoſophi Iacobi Boehmii* [t], de hac factione pulchre mereri conatus eſt.

Quirinus Kuhlmannus. §. XXVI. Nemo tamen Boehmianae factionis, nomen ſuum magis fecit memorabile, quam QVIRINVS KVHLMANNVS, infelici tragicoque vitae exitu notiſſimus, cuius res prolixe narrant AR-

NOL-

n) In confractis telis calumniae Leui p. 223.

o) Vid. ARNOLD. l. c. p. 652.

p) ARNOLD. Hiſt. Eccl. Vol. III. pag. 92. WERNSDORF. l. c. §. 18. CALO loc. cit. c. 2. §. 3.

q) loc cit. p. 902.

r) P. III. c. 9. p. 93.

s) loc. cit. §. 17.

t) Amſtelod. 1684. 8. lingua Germ.

NOLDVS[v], WERNSDORFIVS[x], BENTHEMIVS[y], BAYLE[z], aliique a SAGITTARIO[a] laudati. Natus in celebri Sileſiae metropoli Vratislauiae anno cIↃIↃCLII, parentibus honeſtis, adoleſcens ingenium prodidit praecox, ac ſingulare, paradoxum et a via declinare promtum. In Ienenſi academia Themidis ſacra amplexus, ab aliorum conuerſatione vitae ſingularis affectatione abhorruit. Tum ad Batauos abiit, Lugdunique ſummos in iure honores affectans de emendando corpore iuris cogitauit: morbo vero grauiſſimo correptus ad reformandum reſtituendumque regnum Dei animum adiecit, et vt huic animi inſtinctui pareret, in Britanniam, Galliam, ipſasque ditiones imperii Turcici excurrit, male tamen mulctatus anno cIↃIↃCLXXXVI Vratislauiam rediit: Vbi cum quieſcere eum vel animi impotentia, vel fatorum iniquitas non ſineret, nouum iter ad Sarmatas ſuſcepit, et in Moſcouiam tandem venit, adeoque ſi non impie, imprudenter tamen res ſuas egit, vt blaſphemiae accuſatus exitiali tandem rogo anno cIↃIↃCLXXXIX, IV. Non. Octobr. deleretur. Hunc ad extremum furorem ſeduxiſſe imaginationis ferociam fatendum eſt, ſi vera ſunt, quae de eo narrantur. Nihil enim tam paradoxum, vagum, abſonum, quod non miris coloribus pingere auderet. Mirum itaque non eſt, artem Lullianam, combinatoriam et ſimiles nugas vehementer illi placuiſſe, et pro Boehmio quoque eum verba feciſſe, acriterque pro eius θεοπνευςία dimicauiſſe. De quibus tamen eius ſomniis conatibusque deliria mentis aperte prodentibus, ne nimii ſimus, hoc loco plura dici non poſſunt, adeundus autem eſt, qui, quantum ſatis eſt, dabit D. G. MORHOFIVS[b]. Verum ne inſpirationis diuinae Boehmio teſtis ipſe inſpiratus deeſſet, ex Anglia prodiit IOANNES PORDAGE, medicinae Doctor, Leadiae virginis factioni quoque addictiſſimus. Qui cum diuinas reuelationes viſionesque iactaret, ſyſtematis Boehmiani diuinitatem a Deo edoctum ſe eſſe teſtatus eſt. Quod vt noua luce colluſtraret, vulgauit *Metaphyſicam veram et diuinam*, per Lothum Viſcherum Germanico habitu poſtea in lucem productam[c], itemque *Sophiam*, ſiue *detectionem coeleſtis ſapientiae de mundo interno et externo*; porro *theologiam myſticam*, *ſiue arcanam myſticamque doctrinam diuinam de inuiſibilibus aeternis*, *nempe mundo et globo archetypo*, *ſiue mundo mundorum*, *eſſentiis*, *centris*, *elementis et creationibus*, *non rationali arte ſed cognitione intuitiua deſcriptam*. Concedenda laus Pordagio, et ordinis et claritatis paulo meliorem eum curam, quantum argumenti natura et indoles patiuntur, habuiſſe, quam Boehmium, et ſyſtema theoſophicum luculentius exornaſſe. Ipſa tamen dogmata cum myſteriis Boehmianis concordant, et eiusdem commatis ſunt. Statuit enim: ſpiritum aeterni-

Io. Pordage.

 tatis

v) P. III. c. 19.

x) loc. cit.

y) Statu Eccleſ. et Schol. apud Batauos P. II. p. 344.

z) Dict. T. III. art. Kuhlmann. add. Relat. Innoc. 1711. p. 755.

a) l. c. p. 902.

b) Polyhiſt. T. I. L. II. c. 5. §. 63. p. 361. ſeqq.

c) Francofurti 1715. 8. vid. Relat. Innoc. 1715. p. 111. PFAFF. Hiſt. Lit. P. II. p. 382.

tatis eſſe eſſentiam eſſentiarum et cauſſam cauſſarum; Patrem eſſe monadem, Filium dyadem, Spiritum S. triadem; mundum primum et aeternum a Deo creatum haud eſſe, ſed genitum excluſumque ex Deo, adeoque ſubſtantiam eſſe puriſſimam. In hoc mundo aeterno eſſe millies millia ſpirituum ſimpliciſſimorum, ab angelis diuerſorum, cum hi ex formis naturae aeternae facti ſint: illos enim eſſe puriſſimos, ſupernaturales et abſtractos ſpiritus, exeuntes a patre, vnitate ſumma fonteque ſpirituum: inter eos autem ſeptem reliquis anteire. Huc autem omnem philoſophiam ſuam reuocat [d], vt ſeptem illi ſpiritus archetypi in ſophiae vnione, et hinc cum ſpiritu hominis aeterno reſuſcitato coniuncti, efficiant magum, philoſophum durum, aſtrologum peritum, chemicum expertum, medicum honore dignum, theologum beatum, verumque Chriſti diſcipulum. Cuius ſapientiae alumnos tota illa ſocietas, quae Philadelphienſis nomen ſibi arrogauit [e], comprehendit, de quibus videndi, qui res eccleſiae ſuperioris ſeculi enarrarunt [f], vel myſticorum hiſtoriam literariam expoſuerunt, G. Arnoldvs [g] et Petrvs Poiretvs [h]. Solet etiam inter Boehmii aſſeclas referri IO. IACOBVS ZIMMERMANNVS, paſtor eccleſiae Bietighemenſis, in agro Wurtembergico, qui ob dogmata Paracelſica, Boehmiana, et ſimilia munere exutus ſtrenue pro cauſſa Boehmii pugnauit, tandemque cum familia ad Batauos receſſit, apud quos ipſe Roterodami obiit, reliqui in Penſyluaniam transfretarunt, de cuius ſcriptis fatisque inter ſe comparandi Fridericvs Brecklingivs [i], Andreas Carolvs [k], Cl. Fischlinvs [l], aliique.

Io. Iac. Zimmermann.

Aduerſarii Boehmii.

§. XXVII. Quemadmodum amicis et ſectatoribus Boehmius non caruit, ita magnus quoque eorum numerus eſt, qui inimicis in eum ſignis inſurrexerunt, et fanaticiſmi, enthuſiaſmi, ipſiusque atheiſmi eum accuſarunt. Quos enumerare eo minus opus eſt, quo minus plerique in hunc campum poſſunt adduci, eo quod theologicis armis contra illum in aciem proceſſerint. Multos nominant Arnoldvs [m] et Pfaffivs [n], qui conſulendi. Inter hos ſunt, qui praeter enthuſiaſmi notam atheiſmum Boehmio obiiciunt, eo quod Deum eſſe mundum expanſum, exque Deo emanare omnia ſtatuerit, ſicque mundum in Deum conuerterit. Id quod tam impium viſum B. Bvddeo [o], vt Spinoziſmi eum reum ageret, in quo praeeuntem habuit Abr. Hinckelmannvm [p]. Recte tamen et diſtincte de hac accuſatione ſtatuendum eſt. Et ipſum quidem, quod ei obiicitur, dogma, omnia ex Deo emanare, omnium rerum eſſentias in Deo conſiſtere, redire omnia in Deum, toties ingeminauit commendauitque Boehmius, vt laterem lauare cen-

d) l. c. p. 306.
e) Vid. Iaeger. pec. Diſſ. de Societate Philadelphienſi inſerta Hiſt. Eccl. Sec. XVII.
f) Arnold. l. c. p. 652. P. IV. p. 377. Weismann. Hiſt. Eccl. T. II. p 1106.
g) Deſcript. theol. myſt. p. 385.
h) Bibl. myſt. ſelect. p. 174. 176.
i) Apud Arnoldvm l. c. P. III. p. 775.
k) Innocentia Wurtenbergica p. 50.
l) Memor. Theol. Wurtenberg. Suppl. p. 230.
m) l. c. p. 650.
n) l. c. P. II. p. 361.
o) Iſagog Bibl. theol. p. 1371.
p) In detect. fundam. Boehm.

cenſendi ſint, qui verbis eius ſenſum magis commodum affingunt. Supra enim obſeruatum, totius ſyſtematis Boehmiani fundamentum id eſſe, et ſine eo conſiſtere non poſſe. Aſt qui Spinoziſmum ex emanatiuo Syſtemate exſculpunt, nimii ſunt. Ille enim vnam tantum ſubſtantiam certis tantummodo modificationibus diſtinctam, nempe rerum vniuerſitatem, Dei loco agnoſcit, hoc poſita diuinitate, res omnes ex ea emanationis lege effluxiſſe ſtatuit. Quo pacto licet res omnes ex eſſentia diuina participent, ſua tamen ſubſtantia peculiari gaudent, et formaliter a fonte ſuo differunt, ſuos quoque eſſentiae et perfectionis gradus, et limites diuerſos habent. Et ita quidem Deus cum creatura, cauſſa cum effectu non confunditur, nec emanatiuo ſyſtemati atheiſmus poteſt obiici: aſt parum leuius id errare fatendum quoque eſt, cum non minus periculoſum deiſmum inuoluat, eſſentiam Dei ſimpliciſſimam in partes diſcindat, et omnia diuinitatis particulis repleat. Quod omni fere aetate maximas veritati diuinae inſidias ſtruxiſſe, exempla tot philoſophorum emanationis hypotheſin admittentium comprobant. Ex quo tandem, nobis non praeeuntibus Lector ipſe ſententiam de ſchola Boehmiana dicere poterit.

§. XXVIII. Longe elegantius ornatiusque hanc ſcenam inſtruxit IOANNES BAPTISTA VAN HELMONT, toparcha in Merode, Royenborch, Oorſchot, Pellines, medicus ſuperiori ſeculo celeberrimus. Cuius vitae hiſtoriam attentione dignam ne ignoraremus, ipſe cauit; duobus enim locis [q] ſcriptorum ſuorum rerum ſuarum circumſtantias deſcripſit, quae diligenter inter ſe comparanda, et quae Filius Franciſcus Mercurius Helmontius de vitae eius exitu in literas retulit [r] adiicienda ſunt, quod neglexiſſe ARNOLDVM, WITTENIVM, REIMMANNVM [s], qui res eius attigerunt, merito miramur. Natus eſt Ioannes Baptiſta Helmontius, ex antiqua generoſaque proſapia [t], Bruxellis anno cIↃ IↃ LXXVII, fratrum ac ſororum poſtremus. Puer indolem excitatam, ingeniumque praecox, quodque tritam viam deſerere auderet, demonſtrauit, triennis autem calamitoſiſſimo Belgii tempore anno cIↃ IↃ LXXX parentem amiſit, cumque filiorum poſtremus eſſet, in ſtudiis educatus eſt. Quibus tanta alacritate mentisque contentione inſudauit, vt annos natus ſeptemdecim philoſophiae curſum iam abſolueret, eosque doctrinae profectus demonſtraret, quibus permoti profeſſores medicinae Louanienſes eum elegerunt, qui lectiones chirurgicas in collegio medicorum praelegeret. Quanquam autem fatetur, temerarie ſe et incogitanter egiſſe, ea docere praeſumens, quae non intelligeret, ad eius tamen temporis conſuetudinem ſe attemperauit, qua auctorum opiniones *Io. Baptiſta Helmontius.*

Vvv v 3 nullo

q) In Confeſſione T. I. Opp. p. 9. edit. Lugd. vnde repetiere WITTENIVS Memor. Med. p. 125. ARNOLDVS H. E. P. III. c 8. p. 71. REIMMANN. Hiſt. liter. Germ Vol. III. p. 437. et tum in Tumulo peſtis T. II. Opp. p. 146.

r) In Praefatione Opp. parentis praemiſſa.

s) ll. cc. FREHERVS Theatr. p. 1374. qui negligentiſſimus hoc loco eſt.

t) Arma gentilitia exhibet titulus.

nullo fere delectu habito iuuentuti proponebantur. Erat autem librorum heluo et notabilia cuncta in locos communes redegerat, ita vero diligentia eminebat, vt a paucis ſuperaretur. Mature vero perſpexit, quam longe a vera eruditione abeſſet, cognouitque, quam mire ab arrogantia profeſſorum iuuenes creduli ſimplicesque deciperentur. Contraxit itaque ſe in calculum, vt ſuo iudicio cognoſceret, qualis quantusque philoſophus eſſet, et an ad veritatem adſpirauiſſet. Quod examen cum candide ſuſcepiſſet, comperit ſe litera inflatum, et plane nudum, niſi quod artificioſe altercari didiciſſet. Qua re ita aperti ſunt Helmontii oculi, vt ſe nihil ſcire intelligeret. Et aſtronomiae quidem haut leuem operam impenderat, quod in argumento phyſico aliquid ſcientiae promittere ſibi videretur: logiſticam quoque et algebram, loco oblectationis, quoties taedium lectio adduxerat, coluerat: hisque Euclidis elementa iunxerat, et *Cyclognomonicam* CORNELII GEMMAE. A quo cum Copernicum vnice commendari videret, non deſtiterat, donec eundem ſibi familiarem feciſſet. At cognitis eccentricitatibus, coelorumque gyris, cognouiſſe ſe, ait, non impenſo tempore dignum fuiſſe, quicquid de coelis acquiſiuiſſe praeſumſiſſet. Coepit itaque aſtronomiae quoque ſtudium apud eum vileſcere, quod parum certitudinis ac veritatis promitteret, inania vero ſuppeditaret quam plurima. Indignatus ergo ſuae ignorantiae, magiſtri artium titulum recuſauit, cum ne vnam quidem artem ſecundum veritatem, ſed ſecundum apparentiam tantum, didiciſſet. Hincque factum, vt omnis, quae in ſcholis tradi ſolet diſciplina Helmontio per omnem vitam valde ſorderet, isque in illam, quocunque loco poſſet, inueheretur. Id quod mire quidem placuit G. ARNOLDO eandem vbique tibiam inflanti, recte autem, niſi fallimur, ex intolerabili faſtu, quo praeter ſe atque ſua omnem eruditionem Helmontius deprimit atque contemnit, et ſe ſolum ſapere putat, colligitur, animi typhum eum ſeduxiſſe, vt non vanitatem tantum diſciplinarum nonnullarum, ſed omnem quoque eruditionis orbem faſtidioſo ſperneret animo, ratus ſe ad excitandas ſcientias meliores a Deo eſſe miſſum. Id quod vidit notauitque in Helmontio HIERONYMVS HIRNHAYM [u], qui non ineleganter ita de eo pronuntiat: *Plures Helmontium voluerent, niſi ſtilo tam arroganti et ſupercilioſo ſcripſiſſet. Imprimis enim tanquam a Deo ad reformandam philoſophiam ſimul et medicinam, ad penurioſas vt vocat, ſcholarum caecitates et credulam ignauiam corrigendam eſſet vocatus ac delegatus, dicit ſe veritatem docere compulſum, et nouam condere philoſophiam, ac omnia pene reſcindere a prioribus tradita.* Sed audiendus porro de vitae ſuae ratione et ſtudiorum modo Helmontius. Is ad Ieſum Dei filium conuerſus orauit, ipſum vocaret, quo videretur. Docebant eo tempore Louanii philoſophiam Ieſuitae, rege licet, proceribus et academiae doctoribus ipſoque pontifice Clemente VIII inuitis. Apud quos cum Martinus

u) De Typho humani generis c. XV. p. 165. probante I. F. BVDDEO Iſagog. P. I. p. 22.

nus Delrio diſquiſitiones magicas exponeret, huic praeceptori adhaeſit: at pro meſſe ſe ſolas, ait, ſtipulas inanes rapſodiaque pauperrima collegiſſe, iudicio priuatum. Ad moralem itaque philoſophiae partem conuerſus, cuius illi ſenſum quendam Seneca et Epictetus iniecerant, hanc eſſe iudicauit, quam graui ſilentii iugo redimendam Pythagoras cenſuiſſet. Placuit quoque auſteritas perſuaſo, paucis mutatis Capucinum eſſe Stoicum Chriſtianum, aeternitatis quoque arriſit ſtudium, ſed rigidiorem ſectam renuit valetudo tenerior. Scriptis Thomae Kempiſii et Tauleri autem excitatus Dominum rogauit, vt vires daret ad amandam ſectandamque veritatem nudam. Mire autem cum ſe per Stoicam philoſophiam in perfectione Chriſtiana profeciſſe crederet, ecce ſomnio ab ea reuocatur. Enarrabimus illud ipſis eius verbis, cum memorabile et accuratum de Stoica ethica iudicium ſuppeditet. *Videbar*, ſcribit, *factus bulla inanis, cuius diameter a terra in coelum vsque vergeret: ſuperne enim eminebat ſarcophagus, inferne vero loco terrae abyſſus erat obſcuritatis: horrui immenſum, ſimulque excidi extra omnem rerum, meique notitiam. Ad me vero rediens, intellexi vnico conceptu, quod in Chriſto Ieſu viuimus; mouemur et ſumus, quodque nemo vel nomen Ieſu ad ſalutem dicere, ſine peculiari gratia Dei poſſit; quod continue orandum ſit, et ne nos inducas in tentationem. Datus eſt mihi nimirum intellectus, quod ſine peculiari gratia, ad quaslibet actiones, non niſi peccatum nos expectet. Quo conſpecto, et ſaporabiliter cognito, admiratus ſum priores meas ignorantias, et cognoui, quod Stoiciſmus me, inanem et tumidam belluam; inter abyſſum inferni et mortis imminentis neceſſitatem detineret. Cognoui, inquam, hoc ſtudio, ſpecie mediocritatis fieri me arrogantiſſimum, quaſi libertatis arbitrio fretus, gratiae diuinae renunciarem, ac quaſi, quae vellemus, per noſmet ipſos efficeremus. Abſit tale nefas, dixi: quapropter iſtam blaſphemiam paganiſmo quidem indulgendam, at Chriſtianum dedecere cenſui, adeoque philoſophiam Stoicam hoc titulo odibilem cenſui.* Qui locus eo magis memorabilis eſſe videtur, quo clarius docet, quid nocumenti afferant μετέωρα moralia, et praecepta ſuperba humanae ſapientiae, et quo elegantius eos ſobrie in argumento morali verſari iubet, quibus auſteritas philoſophiae et virtutis Stoicae etiam in doctrina Chriſtianorum morali eſt commendatiſſima, et qui ſupra humanae naturae conditionem ſapiunt. Quales ſibi viſos eſſe Taulerum et Kempiſium Helmontius haud obſcure innuit, quo iure, quaue iniuria? Chriſtianis doctoribus definiendum relinquimus Horum itaque Helmontius pertaeſus, ad leuandum lectionis taedium, animum ad herbarum cognitionem aduertit, et Matthioli atque Dioſcoridis libros euoluit, qui cum nec vſum certum, nec effectuum ſtabilem cauſſam exponerent, ipſi quoque nauſeanti Helmontii animo euiluerunt. Idem ſibi in Galeno et Auicenna accidiſſe fatetur, cum ex eorum lectione didiciſſet, veram medicinam non ex hominum libris, ſed a Deo eſſe percipiendam. Medicae

artis

artis incertitudine deluſus, ad populorum mores, principum placita, iusque atque leges animum traducere cupiens, miris omnia fluctibus iactari vidit, et tam difficilem aliorum gubernationem, vt ſuae vix ſufficeret. Animi tamen inclinatione propendens in rerum naturalium placidiſſimam cognitionem, medendi inſtitutiones apud veteres Graecos et Arabes, et apud recentiores obuios legit, examinauit, et notabiliora per locos communes annotauit. Aſt relegens omnem theſauri collecti copiam, ſuae ſe egeſtatis puduiſſe, inſumtique laboris piguiſſe ait. Idem illi accidit, cum medicum artis ſalutaris praxin facientem comitaretur; nec enim certi quicquam ſe de morbis ſtatuere nouiſſe, ait, et regulas medicorum fallaciſſimas deprehendiſſe. Conuerſus itaque ad preces, doluit, primum ſe, renitentibus ſuis ad incertiſſimam vanamque medendi artem animum adieciſſe, rogauitque Deum, ad eam vocationem ſe duceret, quae ipſi placeret, obſecuturum ſe pro poſſibili, quocunque vocaret. Haereditate vero inter viuos diſtributa, et ex parte ſorori inſcripta, cum ſe vbique fruſtra et inutiliter egiſſe deprehenderet, medicinam deſerere et peregre proficiſci ſtatuit, excitatus ſomnio quodam, quo totum vniuerſum, tanquam informe aliquod chaos et merum nihil vidit, addita voce, monente, vt, cum omnia nihil ſint, apud Deum veram ſapientiam quaereret. Iter ingreſſus, quo magis medicinam deteſtabatur, ac velut impoſturam a ſe abiiciebat, eo maior illi ſe ſuppeditabat medendi occaſio. Nempe ab homine idiota quodam, qui ſe illi ſociauerat, pyrotechniae, id eſt, chemiae quaedam manualia diſcebat, et vt erat acumine praeditus, mox penetrale quorundam corporum per ignem inſpexit, comprehenditque multorum ſeparationes in libris nondum traditas, quo pacto valde creuit diſcendi auiditas. Comparata vero ſupellectile chemica, abdicauit libros omnes, ſenſitque, vt ſcribit ipſe, ſe per ignem plus proficere, in conceptis orando acquiſitis, quam libris quibuslibet, cantum ſemper cuculi eundem canentibus. Ita factus philoſophus per ignem, quo nomine ſe ipſe appellare ſolebat, totus in hanc artem incubuit, nec obſtaculis, quae innumera apparebant, abſterreri ſe paſſus eſt, nec laborem, aetatem, vigilias, nummorum diſpendia pertimuit. Neque ſympoſia, neque Venus vllam ei horam ſubtraxerunt, quo minus totus dies noctesque huic operae inuigilaret. Vt vero diuinae beneuolentiae ſucceſſus fauentiores experiretur, pauperes et mediocris fortunae homines lubens ſine mercede ſanauit, tanta pertinacia, vt eum confeſſionarius, quem vocant, cogeret cuiusuis offerentis pecuniam admittere, ne ſecus faciendo fores illis praecluderet, qui pudore praepediti non auderent auxilium eius vlterius inuocare, iuberetque ea, quae medendo acquiſiuiſſet, inter pauperes diſtribuere. Auaritiae tamen ſurculum in diuitum ſanationibus non ſine pugna euellere ſe potuiſſe fatetur, eamque ob cauſſam Deum implorauiſſe, eum autem media ipſi praeſcidiſſe, ita, vt licet in aula Rudolphi imperatoris amplae fortunae illi promitterentur, ea res in vanum abiret. Aliter

autem

autem ipſi proſpexit diuina prouidentia, vxorem enim piam atque nobilem ei dedit, cum qua Viluordiam ſe ſubduxit et totum ſe arti chemicae, (pyrotechniam vocat) immolauit, pauperumque calamitatibus ſubuenit. Quod facile ab eo fieri potuit, cum ex vxoris haereditate ampliſſimae ad eum facultates acceſſiſſent, licet non niſi litibus intercedentibus earum poſſeſſionem recuperauiſſet. Conqueritur autem praepotentes ad infamiam et occultam necem ſub pietatis inuolucro eum fuiſſe perſecutos [x]. Nec a vero abſimile, cum ſine mercede curationes inſtitueret, multos ad eum concurriſſe, morborum remedia implorantes, at, annon arrogantius ſcripſerit: *Se quotannis aliquot myriades infirmorum ſanare ſuis remediis non deſiſtere, nec proinde minui ſua pharmaca*, Lectori expendendum relinquimus. Ita vero et arti et proximo ſeruiens mortem ſibi accidit [y]. Ab aegrotis enim aliquando in nebula gelida domum reuerſus, pleuritidem ſibi contraxit, ſuis tamen medicaminibus incolumem ſe reſtituit. Senſit tamen imbecillitatem vitae viriumque ex febris recrudeſcentis inſultu, adeo vt pridie exitus ſui erectus adhuc amico Pariſios ſcriberet, coniicere ſe, non vltra viginti quatuor horarum ſpatium, vitam ſuppetiturum. Id quod factum; ereptus enim eſt rebus mortalium III. Cal. Ian. anno cIↃ IↃCXLIV. Ex qua narratione filii liquet, falſum eſſe PATINVM [z] aſſerentem, Helmontium, qui venaeſectionem improbabat, cum pleuritide infeſtaretur, ea neglecta phreneticum obiiſſe. Magnas fuiſſe Helmontio patri ingenii dotes, acumen inſolitum, experientiam multam, nemo negauerit, qui res eius nouit, nec aduerſarii hanc ei gloriam denegare audent: communis autem medentium plauſus multifariam eius eruditionem extulit [a]. Qui ſi parcius veteres caſtigaſſet, ſi a ſatyra ſcribenda et inuectiuis in alios, partes ſuas non ſequentes abſtinuiſſet, ſi modeſtius ſua laudaſſet, longe maiorem famam ab omnibus retuliſſet. Inerat enim ei vis ingenii acerrima, et artis chemicae peritia ſingularis, nec a literarum ornatu deſtituebatur, ea vero felicitate medendi fruebatur, vt miraculoſas curationes inſtituiſſe dicatur illis, qui hominem nouerant. Id quod agnouerunt viri docti, etiam ex medicorum filiis, qui licet haud pauca in eo reprehenderint, eum tamen ob doctrinam atque experientiam mirifice extulerunt, et Verulamio, Boyleo, Galilaeo, Carteſio aliiſque ſeculi XVII heroibus iunxerunt [b], quorum loca, ne nimii ſimus, hic non adducimus, legi autem apud THOM. POPE-PLOVNTIVM [c] et G. ARNOLDVM [d] poſſunt. Maxime vero inter laudes eius extollitur, quod arcani χρυσοποιοῦ particeps fuerit, id quod tot viri docti aſſerue-

x) Multa de ſua conſtantia in contemnendis perſecutionum imbribus ab academiis excitatis gloriatur, de Lithiaſi c. 8. §. 2. T. II. Opp. p. 45.

y) Filius in Praef.

z) Lettr. III. p. 12.

a) THOM. BARTHOLIN. Epiſt. med. cent. IV. Ep. 73. p. 429.

b) RAPIN Reflexions ſur la philoſophie p. 54.

c) Cenſ. cel. auct. p. 955.

d) loc. cit.

aſſeruerunt, vt crederet BVDDEVS [e], Helmontium, licet lapidis parandi myſterium non intellexerit, puluerem tamen hunc effectum producentem, habuiſſe. Hanc vero artis ſuae felicitatem liquori Alcaheſt adſcripſit Helmontius. Quem primaeuum illud principium eſſe putat, ex quo omnia orta ſint, et ſal ſummum eſſe praedicat, ignem et aquam, cunctaque ait corpora penetrare, et ſubtilia reddere atque transmutare, ſeparare lumen a vegetabili, hocque in diſtillabilem ſuccum mutare, carbones in liquores diaphanos vertere, et ſophiae proceſſu parari poſſe. Quae quamuis ſatis certe viſa ſint Helmontianis ſectatoribus, valde tamen ſuſpecta ſunt D. G. MORHOFIO [f], eo quod liquor ille nemini mortalium, qui cognitus quidem ſit, fuerit oſtenſus, immo ne ipſi quidem filio Franciſco Mercurio, vnquam viſus ſit: ignotus autem fuerit veterum ſcholae chemicae, primusque memoratus Paracelſo, ita tamen, vt ſi rem ipſam conſideres, repugnare omnino rerum naturae videatur. Vnde illorum ſententiae accedit, qui hoc ſophiſma putant medicum, quo nouae doctrinae ſuae gratiam aliquam conciliare voluerint, tam Paracelſus quam Helmontius, longe iſto ſpecioſior in adſtruendis liquoris ſui Alcaheſtici dotibus. Qua de re medicorum filiis iudicium relinquimus. Quanquam autem minime proletaria eruditionis copia et lectione haud contemnenda abundabat, adeo tamen omnem, quae in ſcholis addiſcitur doctrinam contemnebat, vt ne conuiciis quidem parceret, magnoque ſupercilio omnia deſpiceret, quae non diuina quaedam illi philoſophia ſuggeſſiſſet. Inde factum, vt nouum ſibi ſyſtema tum philoſophico-medicum tum theologicum effingeret, quod nouis paradoxis, et inſolitis dogmatibus ſcatet. In eo multa quidem a Paracelſo accepit, eum tamen in haud paucis deſeruit, ratus, vidiſſe eum multa, at in ipſa naturae adyta non fuiſſe admiſſum. Singularia autem et inaudita cum ſequeretur, mirum haud eſt, innumeras eum contradictiones fuiſſe paſſum, et imprimis medicos pleroſque eius hypotheſibus fuiſſe offenſos [ff]. Ita v. g. ferre non potuerunt, damnari ab eo venaeſectiones [g], tribuique inter viſcera duumuiratum [h] ventriculo et lieni. Vt alia taceamus medicis ignota et ſuſpecta, Helmontio vero laudatiſſima, de quibus videſis REIMMANNVM [i]. Eundem ſe in theologia praeſtitit, licet enim totus pietatem ſpiraret, vetera tamen illi omnia ſorduerunt, et ne doctrinam quidem Chriſtianam ita probauit, vt non nouum illi vultum effingeret: de quibus tamen eius placitis hoc loco plura dicere nihil attinet; enumerat autem ea E. D. COLBERGIVS [k], qui adeundus, et comparandus cum G. ARNOLDO [l]. Quo tamen facile conce-

e) Diſſ. an Alchymiſtae in Rep. ſint tolerandi §. 14.

f) Polyhiſt. T. II. L. II. P. I. c. 10. §. 2. p. 201.

ff) Vid. BARTHOLIN. de Pulmon. ſect. III. p. 20 filius Cent. I. Epp. med. 79. p. 311. P. AMMANN. Medicina crit. Praef. p. 8.

g) IO. MAVRIT. HOFMANN. de Venaeſect. neceſſit. th. 30. 37.

h) CONRING. Introd. in art. med. c. II. §. 23. SCHELHAMMER ad h. l.

i) loc. cit.

k) Chriſt. Plat. Herm. P. I. p. 197. 201. add. FECHT. Noct. Chriſt. p. 926.

l) loc. cit.

concedimus, verum eſſe, quod de Helmontio narrat Io. Caramvel Lobkowitz [m] his verbis: *Noui hominem, fuit pius, doctus et celeber: Galeni et Ariſtotelis iuratus hoſtis, ſub quo aegri non laborabant diu, nam ſecunda aut tertia die carebant vita aut morbo. Vocabatur praecipue ad illos, qui ab aliis medicis deſerebantur, e quibus non paucos reſtituit, vel frendentibus illis, a quibus fuerant condemnati.* Nam nec noſtra aetate deſunt, qui Helmontianis medicaminibus mirificas virtutes tribuunt [n]. Collegit ſcripta Helmontii filius Franciſcus Mercurius, quae diuerſis locis prodiere [o], Germanico quoque habitu, curata ab amico filii et Helmontianae diſciplinae admiratore Christiano Knorrio a Rosenroth [p].

Phyſiologia Helmontii patris.

§. XXIX. Helmontiana phyſiologia tota, vt omnis eius diſciplina, paradoxa eſt, paucis autem theſibus vix comprehendi poteſt, et lectorem poſcit valde attentum, ob rerum difficultatem, et dictionis obſcuritatem. Vidit id ipſe Helmontius, et excuſauit, timens *ne taedium lectori ſuboriatur, ſi forte noua atque paradoxa infeſtent magis, quam vera oblectent.* Ne tamen abeamus ἀσύμβολοι praecipua Helmontianae phyſicae dogmata paucis, qua licet breuitate enarrabimus. Statuit autem ita:

I. Omnis cauſſa efficiens phyſica, non eſt externa, ſed interna, eſſentialis, in natura [q].

II. Conſtitutiuum, efficienter inſtituens, cauſſans intrinſece, perfectiue atque per ſe eſt archeus.

III. Omne corpus naturale non alia requirit, quam corporea initia, plerumque mutationi ac viciſſitudini dierum obnoxia, non autem natura conſtat hyle indefinita, ac impoſſibili, nec priuatione.

IV. Sunt itaque cauſſae rerum tantum duae, vna efficiens, altera materialis.

V. Res ſingulae in natura ſuccum aliquem genericum deſiderant pro materia, ac denique ſeminale, efficiens, diſpoſitiuum, dirigens principium internum generationis, ex harum duarum cauſſarum connexione deſumenda eſt definitio.

VI. Materia ex qua, aqua eſt, initium autem per quod, fermentum ſeminale diſpoſitiuum, vnde mox producitur ſemen in materia.

VII. Materia acquiſito ſemine, fit eo ipſo vita ſiue materia illius entis media, diſcurrens in rei vtriusque periodum, ſiue materiam vltimam.

VIII. Eſt autem fermentum, ens creatum, formale quod neque ſubſtantia, neque accidens, ſed neutrum, per modum lucis, ignis, magnalis, forma-

m) In Catalogo operum apud de Visch Bibl. Ordin. Ciſtercienſ. p. 187.

n) Pertinet huc Io. Henr. Cohavsen Archeus febrium faber, Amſt. 1731. itemque Helmontius ecſtaticus, ſiue viſa medicaminum poteſtas ab Helmontio ſomniante. Vid. Iournal literaire T. XVII. P. I.

o) Amſtelod. 1648. 1652. 4. Venet. 1651. f. Lugd. 1667. f. qua nos vtimur.

p) Vid. Mercklini Lind. renou. p. 558.

q) Opp. T. I. p. 11. ſeqq.

formarum etc. conditum a mundi principio in locis ſuae monarchiae, vt ſemina praeparet, excitet et praecedat.

IX. Haec fermenta dona et radices ſunt a creatore domino ſtabilitae in ſeculorum conſummationem continua propagatione ſufficientes, atque durabiles, quae ex aqua ſemina ſibi propria excitent atque faciant.

X. Ineſt locis ordo quidam diuinitus inditus ratio quaedam et radix immutabilis producendi ſtatutos quosdam effectus ſiue fructus [r].

XI. Aqua eſt vnica rerum cauſſa materialis, quatenus initii naturam in ſe habet, in modo, puritate, ſimplicitate ac progreſſu initiandi, prout et in termino diſſolutionis, ad quem cuncta corpora per materiae vltimae reductionem redeunt [s].

XII. Ignis non ad generationem, ſed ad deſtructionem datus eſt, nec eius origo ſeminalis eſt, ſed peculiaris, eſtque res inter creata ſingularis vna et impar.

XIII. Cauſſarum efficientium in natura aliae ſunt efficienter efficientes, aliae effectiue: prioris claſſis ſunt ipſa ſemina, horumque diſpenſatores ſpiritus; poſterioris ſunt ipſa hoſpitia atque organa ſeminum proxima, qualia ſunt fermenta externa materiae diſpoſitiua, in alteritatem transmigrationes.

XIV. Omne agentis naturalis conſilium non alio fine agit, quam vt diſponat materiam ſibi ſubſtratam ad ſcopos ſibi cognitos ſaltem determinatos pro generatione.

XV. Singula vtut dura et opaca tamen ante ſui iſtam ſoliditatem claudunt in ſe auram, quae ante generationem ſemini hactenus foecundo internam futuram generationem adumbrat, et generatum ad finem vsque ſcenae comitatur. Et haec cauſſa efficiens interna archeus vocatur [t].

XVI. Conſtat archeus ex connexione vitalis aurae velut materiae, cum imagine ſeminali, quae eſt interior nucleus ſpiritualis, foecunditatem ſeminis continens: ſemen viſibile autem huius tantum eſt ſiliqua.

XVII. Archeus generationis faber ac rector ſe ipſum veſtit ſtatim corporali amictu: in animatis enim perambulat ſui ſeminis latebras omnes ac receſſus, incipitque materiam transformare iuxta imaginis ſui entelechiam; praeſes demum manet curator rectorque internus finium in obitum vsque [u].

XVIII. Omnis concluſio opinionem duntaxat inducit, non demonſtrationem.

XIX. Neceſſario in nobis praeexiſtit cognitio conformitatis terminorum in ſyllogiſmo ante concluſionem, adeo vt in generali praeſciuerim id, quod in concluſione demonſtratur, et tantum in apricum producitur.

XX. Co-

r) p. 23. ſeq.

s) Notum, Thaletem hanc ſententiam primum affirmauiſſe, conf. MORHOF. Polyhiſt. T. II. p. 362. 401.

t) p. 25.

u) p. 26.

XX. Cognitio quam per demonſtrationem haurimus, iam prius in nobis erat, et tantum per ſyllogiſmum fit paulo diſtinctior, ſed tamen remanet, vt ante, dubio annexa, quia concluſio ſequitur debiliorem partem praemiſſarum.

XXI. Cum ſcientia lateat ſub cinere in intellectu, hic poteſt eum diſcutere, nec opus ad hoc habet modis et formis ſyllogiſticis.

XXII. In praemiſſis non clauditur neceſſario concluſionis cognitio.

XXIII. Syllogiſmus non poteſt inuenire ſcientias, ſed eas tantum clariores facit.

XXIV. Verae ſcientiae ſunt indemonſtrabiles, id eſt, non poſſunt proficiſci a demonſtratione.

XXV. Logicalis inuentio mera eſt reſumtio eius, quod prius erat ſcitum.

XXVI. Logicae ergo vſus eſt tantum, vt docens queat ſuam opinionem imprimere diſtincte in audiente, et vt audiens per connexionem reminiſcentiam excitet.

XXVII. Phyſica Ariſtotelis et Galeni ignara eſt, ſed quaerenda ſunt praecepta ſolidiora.

XXVIII. Initio rerum coelum, terra et aqua omnium corporum deinceps naſcendorum materia creata eſt: aqua autem in coelo continebatur, quod auram ſimul complectitur [x].

XXIX. Ignis ex elementorum numero relegandus eſt, nusquam enim creatus legitur.

XXX. Terra non eſt pars mixti, nec mater corporum ſed matrix.

XXXI. Aqua et aër nihil quicquam aliud in ſe conuertunt.

XXXII. Terra initio fuit continua et indiuiſa et vnico fonte irrigabatur: in diluuio demum in varias ſectiones hiſcebat [y].

XXXIII. Aër et aqua inter ſe nunquam permutantur.

XXXIV. Globus ex terra et aqua compoſitus, rotundus quidem eſt, ab ortu per occaſum in ortum, ſed teres ſiue oualis figurae.

XXXV. Inter initia phyſica gas et blas, veteribus incognita, neceſſario obtinent. Gas exhalatio aquae eſt, a frigore Mercurii eleuata, magis magisque ſubtilis reddita exſiccante ſulphure [z]. Blas autem eſt motus localis et alteratiuus ſtellarum [a]. Et haec duo initia meteororum ſunt.

XXXVI. Datur vacuum in aëre, ex demonſtratione mechanica per ignem.

XXXVII. Aëris poroſitates, vtcunque ſint actualiter omni materia expertes, habent nihilominus in ſe ens creatum, reale, non locum nudum, ſed quod eſt inter materiam et ſpiritum incorporeum plane medium, adeoque nec ſubſtantia nec accidens, ſed neutrum: idque magnale vocatur.

XXXVIII. Magnale non quidem lux eſt, ſed forma quaedam aſſiſtens aëri, eiusque velut ſocia et connubio certo coniugalis.

XXXIX. Corpora, quae miſta dicuntur, ſolius aquae fructus materialiter

x) pag. 32. y) p. 35. z) p. 46. a) p. 50.

liter ſunt, nec alio elemento opus habent. In ſolam enim aquam inſipidam, ſublato ſemine mercurius ille reſoluitur.

XL. Concretorum corporum ſemina partes ſimilares in ſal, ſulphur, et mercurium remigrant, et in iis pro illorum exigentia latent, non tamen ſenſu Paracelſico.

XLI. Nulla rerum ſeminalis viciſſitudo fit citra fermentum, quod maſſam ſemine impraegnat [b].

XLII. Sunt autem duplicia fermenta in natura, vnum quidem in ſe continet auram fluxibilem, archeum ſeminalem, qui ſuo fluxu in animam viuentem adſpirat; alterum vero ſolum continet initium motus ſiue generationis rei in rem.

XLIII. Ille, qui res omnes ex nihilo fecit, hodie quoque cunctorum viam, originem, vitam, et perfectionem creat, licet cauſſae ſecundae operentur velut partiales [c]: hinc formae ex nihilo a Deo creantur.

XLIV. Deus eſt vera, perfecta et actualiter omnis omnium eſſentia, eſſe autem, quod res habent eſt entis, non autem Deus [d].

XLV. Initio generationis archeus nondum eſt luminoſus, ſed eſt aura, in quam forma, vita vel anima ſenſitiua generantis parumper nituit, donec ſufficienter ſui fulgoris ſigillum aliquod vmbratile impreſſiſſet [e].

XLVI. Aura haec, auida ſplendoris ſenſati in generante ſemel ac vmbratiliter in ſe concepti, intendit via omni ſibi poſſibili, corpus organizare, ad receptionem illius luminis et actionum ab illo lumine dependentium.

XLVII. Huc ergo anhelans deſiderando, ſe ipſum magis magisque accendit, curritque perfectiſſime, vt ſuſcipiat iſtud lumen formam ſiue vitam. Quam tandem non aliunde acquirit, quam ab eo, qui vita eſt, veritas ac lumen vitale: ſicque formas accipit a patre luminum, poſtquam plene eſt fruitus ſuis muniis. Et ſic Chriſtiana philoſophia dictat.

XLVIII. Archeus iam conceptus vbique vitae cuſtos, et transmutationum promotor manet, eiusque mutationem illico vitae ſuae mutatio a prima ad vltimam ſequitur [f].

XLIX. Conſonant quidem archei, quatenus vitales ſplendorem aliquem poſſident: attamen non ſe mutuo recipiunt, ne illorum turbetur regimen et ordo.

L. Viciſſitudo in natura non ex materiae appetitu, ſed ex poteſtate efficientis Vulcani eſt [g].

LI. Corruptio eſt diſpoſitio quaedam materiae, a fatiſcente rectore Vulcano derelictae, adeoque non priuatio eſt, ſed cauſſis conſtat poſitiuis.

LII. Fermenta aliena praeficiuntur corruptionibus cunctis perque fermentorum alteritates omnis inchoat corruptio ad gradum ſenſim ac faſtigium aſcendit, ac tandem adepta periodum terminatur. Alia enim difflato naturae balſamo pereunt, alia non niſi prius excitata putredine.

LIII.

b) pag. 69. ſeqq. c) p. 81. d) p. 83. e) p. 87. f) p. 93. g) p. 95.

LIII. Natura neſcit, nec admittit ſuo voto contraria [h].

LIV. Duplex blas eſt in homine, vnum, quod naturali motu, alterum vero voluntarium, quod per internum velle ſibi motor exiſtit. Hoc primum mouens voluntas eſt [i].

LV. Calor efficienter non digerit, ſed tantum excitatiue, adeoque non eſt proprium digeſtionis organum, ſed fermentum ſtomachicum [k].

LVI. Timor domini initium, finis vltimus ſapientiae autem caritas [l].

LVII. Anima nequit ſe ipſam apprehendere per rationem, neque per imagines. Veritas eſſentiae enim, et veritas intellectus ſe penetrant in vnitate et identitate, ideoque intellectus res immortalis eſt.

LVIII. Cum luminum vitalium ſint plura genera, lumen mentis eſt ſubſtantia ſpiritualis, vitalis et luminoſa creatura [m].

LIX. Qui identitatem noſtram cum Deo immenſo fingunt, aut nos partem illius totius dicunt, athei ſunt.

LX. Intellectus habet ſibi coaequaliter atque ſubſtantialiter colliquatam et vnitam voluntatem intellectiuam, non quidem quae ſit poteſtas vel accidens, ſed ipſum lumen intellectuale, ſubſtantia ſpiritualis eſſentia ſimplex indiuiſa, ab intellectu ſeparata per ſuppoſitionalitatem ſui eſſe, incomprehenſibili modo et non in eſſentia [n].

LXI. In mente pariter tertium eſt amor, ſeu deſiderium amandi et complacendi, illis aequale, et ſimplex in vnitate ſubſtantiae. Non autem ille amor eſt actus quidam voluntatis, ſed procedit ſimul ab intellectu et voluntate ſubſtantialibus tanquam diſtinctus et glorioſus actus.

LXII. Mens eſt actus vnus purus ſimplex, formalis homogeneus, indiuiſus et immortalis, in quo proxime Dei imago incomprehenſibilis, incomprehenſibiliter eſſentialiterque conſiſtit, mentemque format, adeo vt in iſta imagine omnes poteſtates nedum deponant naturam attributorum, verum ſuas ſuppoſitionalitates colligant in vnitatem indiſtinctam.

LXIII. Intellectus eſt ita lux mentis, vt ipſa mens ſit intellectus merus, lucidus, adeoque a corpore ſeparata videt et ſine cerebro intelligit.

LXIV. In corpore intellectus corporalibus organis obligatus et per ſuam ſedem animae ſenſitiuae in profundum corruptae naturae demerſus vim qualificatiuam aſſumit, quae imaginatio dicitur.

LXV. Imaginatio non habet ſpecies intellectiuas, quas non hauſit ab obiectis ſenſibilibus.

LXVI. Ideo vis intellectiua, quae cum animae ſenſitiuae functione phantaſtica concurrit, ſequitur organi indolem, atque vitae ſenſitiuae arbitrium [o].

LXVII. Ordinaria fabrica diſcurſuum eſt circa os ſtomachi anima enim cogitat in praecordiis.

LXVIII. In cerebro eſt ſedes memoriae, ab anima impreſſa.

LXIX.

h) p. 100. i) p. 112. k) p. 124. l) p. 164. m) p. 165. n) 167. o) p. 171.

LXIX. Intellectus eſt de eſſentia animae, voluntas et memoria ſunt facultates caducae et vitae ſenſitiuae.

LXX. Intellectus radiat luminaliter in caput, medio tamen corporalis connexionis, per ſpiritum aëreum.

LXXI Intellectio orta per inuentionem atque iudicium fit in cerebro per affluxum radii e praecordiis [p].

LXXII. Nempe ſedes animae eſt in ſtomacho, praeſertim eius orificio, tanquam centrali puncto atque radice [q].

LXXIII. Quia mens proxima diuinitatis imago eſt, idcirco nihil proprie principaliter atque intime cogitat, contemplaturque, niſi primam illam vnitatem, et reliqua cuncta propter eandem: quamdiu autem quippiam cogitatur, quod ſenſibus vel ratione percipi poteſt, nondum eſt pura abſtractaque mentis notio [r].

LXXIV. Modus autem eo perueniendi eſt procul remotus, propter omnimodam abſtractionem et proſcriptionem omnium rerum creatarum, immo et increati conſiderationem: fit autem per abnegationem ex ſequeſtratione progredientem, vsque ad omnem mentis actiuitatem, quae nempe proin excludit mentis omnem cogitationem et contemplationem, exſpectatque ſuperne influum lumen gratuitum, nihil agendo, ſed tantum tolerando poſt exhauſtam omnem egoitatem [s].

LXXV. Non propinquius agendo ſcanditur ad ſupereminentem ſolius mentis et abſtractam lucis idealis denudationem, quam per orationem ſilentii in ſpiritu, in quo deliciae Dei ſunt adorari.

LXXVI. Vt autem exercitia prodant quidditatem mentis, id potentius non aliunde haberi poteſt, quam ab exercitiis ſpiritualibus, quibus ipſa mens ſeſe extricata connexis conceptibus rerum creatarum, cognitarumque ſenſuum miniſterio.

LXXVII. Deſiderium optatusque animae, qui eſt absque omni egoitate in anima amoroſa feruenter deſiderante, fit per liquationem mentis deſiderantis in amore Dei: vnde dependet totalis reſignatio ſui totius, quod Deo offert, quo excluduntur omnes cogitationes praeter nudum amoris optatum.

Haec ex innumeris, quae coaceruat Helmontius ipſis eius verbis barbariem haud raro prodentibus ſelegimus, vt de ſumma philoſophiae eius, cum rationalis tum naturalis, tum moralis Lectori conſtaret. Quae licet theoſophicum aliquod ſyſtema prae ſe ferunt, vt ex vltimis aſſertionibus totaque de mente humana doctrina luculenter patet, ſcholarum tamen methodum propius ſeruant, eosdemque vultus exprimunt. Nec errabimus magnopere a vero, affirmaturi, Helmontium licet magno Scholaſticae et Galenicae ſectae odio duceretur, attamen philoſophiam nobis ſcholaſticam nouo habitu indutam in ſcenam reduxiſſe. Certe, eadem dicendi barbaries, eadem notionum nihili, vagarum, et ſenſu carentium figmenta, ea-

p) pag. 182. q) p. 176. r) p. 190. s) p. 194.

ta, eadem diſtinctionum inanium diligentia, eadem diſputandi licentia, et quae alia Scholaſticae philoſophiae vitia ſunt, in Helmontianis philoſophematis vbique reperiuntur. Et licet ad experientiam multoties prouocet, nec negandum ſit, multa eum ignis beneficio detexiſſe latentia, infeliciter tamen plerumque et ἀνακολούθως ex iis dogmata deriuat. Maxime vero in Helmontio reprehendendum eſt, quod ingenio vehementer luxurianti et nonnunquam deliranti totam ſuam philoſophiam inaedificauerit. Cuius manifeſta indicia ſunt, quod ex ſomniis animo, poſt meditationes profundas oblato et ecſtaſibus, quas ſe paſſum eſſe dicit, principia ſua philoſophica deſumſerit; totam autem pſychologiam ſuam ſtatui animi ex guſtato Napello deliranti eiusque experientiae inaedificauerit [t]. Quis enim quaeſo a delirante, et ſuo regimine orbato cerebro ſanum aliquid expectauerit? Reliqua, ſi pauca quaedam experientia magiſtra aſſerta excipias, ſtudium contradicendi ſcholarum placitis auctori dictauit, quae tamen ſuppoſitionalitatibus, quidditatibus, haecceitatibus, egoiſmis et ſimilibus ſcholaſticorum laruis ipſe quoque incruſtat. Studium autem nouitatis dum ad abſtractas et cerebrinas notiones eum adduxit, huiusmodi principia excogitauit, quae nullibi niſi in febricitantis Helmontii ingenio inueniuntur, qualia ſunt Gas et Blas eius, quibus tamen inuentionibus mire gaudet, licet nec perſpicuitatem gignant, nec ſolidi quid dicant, nec diſtinctam notionem faciant. Cuius generis quoque archeus luminoſus Helmontii eſt, quem tamen tot viri docti adamarunt, nempe quod facilius licet incertis, obſcurisque principiis admiſſis, ignorantiam tegere, et de ignotis multa garrire. Qui autem accuratam ratiocinationis ſeriem poſtulat, ſitiens abibit ab Helmontio, apud quem innumera falſorum ratiociniorum genera ſunt, quae ſatis probant, ipſum accuratis et perſpicuis diſtinctisque rerum, quas afferebat, notionibus non fuiſſe vſum. Quae nobis monentibus, ſufficiunt, vt ſententiam Lector ferre queat, quo loco habenda ſit Helmontiana ſapientia.

§. XXX. Patrem non imitatus modo eſt, ſed coniecturis aſſertisque paradoxis ſuperauit, eruditione non fuit inferior, filius FRANCISCVS MERCVRIVS HELMONTIVS, philoſophus per vnum in quo omnia, eremita peregrinans. Hoc enim epitheto ipſe vſus eſt, vt characterem philoſophi eo certius dignoſcas. Natus eſt anno CIↃIↃCXVIII parentique et philoſophanti et naturae receſſus igne tentanti gnauus adſtitit, eadem autem theoſophicae doctrinae principia theologica, philoſophica et medica aſſeruit, in haud paucis longius progreſſus eſt. Paternarum curationum felicitate vero, et arcanorum chemicorum notitia magnam famae celebritatem nactus eſt [u], ſuntque qui tradant, artis χρυσοποιοῦ non notitiam modo ſed facilem quoque vſum habuiſſe, eiusque ſpecimina in aula

Fr. Mercurius Helmontius.

t) p. 170.

u) Conf. STOLLIVS Introd. in hiſt. liter. P. I. c. 2. §. 8. p. 79.

la imperatoris oſtendiſſe. Quod vtrum verum ſit, hic diſquiri non poteſt, eo quod teſtium fides examinanda ſit, quod huc non pertinet. Et magna quidem ingenii extraordinarii vi et foecunditate gauiſum eſſe Helmontium filium, omnino fatendum eſt, vnde illa nominis celebritas extitit, quamne ſummi quidem viri illi denegant [x]. Acceſſit linguae Hebraicae inſolita cognitio per arcanos quoque libros Iudaeorum volutata, vnde factum, vt Cabbaliſticae philoſophiae maximum pretium ſtatuerit, et Cabbalae denudatae editionem conſilio et re cum Knorrio admodum iuuerit. De qua re cum *Tomo tertio* quaedam iam dixerimus, ea repetere hoc loco nolumus. Non mirum autem Cabbaliſticam philoſophiam Helmontium deperiiſſe, eam enim cum theoſophica mire conuenire, ex ſupra dictis eſt manifeſtiſſimum, facileque illi intelligent, qui ideam metaphyſicae Cabbaliſticae Helmontianae, a nobis *Tomo tertio* enarratam attento conſiderauerint animo, et cum theoſophicis placitis comparauerint. Ea vero eruditio Cabbaliſtica valde eum commendauit principi Palatino Soliſbacenſi, qui his potiſſimum cupediis delectabatur, et Knorrii atque Helmontii conatus valde adiuuabat. Ex aula Palatina autem Amſtelodamum, indeque Berolinum ſeceſſit, ibique anno cIↃ IↃ c x c i x obiit. Animi vero temperamento gaudebat atra bile referto ſubtriſti et ſeuero, quod cum imaginationis foecundiſſimae feruore accenderetur, ad ſingularia, paradoxa inſolita quaeuis dilabebatur. Non id ignorauit Helmontius, qui in his paradoxis haud exiguam ſapientiae partem repoſitam eſſe cenſebat. Id quod prodidit editis *Diſſertationibus paradoxicis de Macrocoſmo et microcoſmo, et vtriusque vnione, in quibus de ſole, luna, ſtellisque earumque influxu et operatione, deque hominibus, brutis, mineralibus, lapidibus* [y] etc. profunda multa afferuntur, vt ex dicendis conſtabit. Nec luculentius forte huius characteris ingenii Helmontiani teſtimonium eſt, quam *Delineatio alphabeti vere naturalis Hebraici Soliſbaci anno* cIↃ IↃ c l v i i edita [z], in qua alphabeti Hebraici ſigna, ſignificationem, myſteria, et tandem quid non? in homine mira imaginandi felicitate inuenit. Quibus an in omni philoſophiae et literarum hiſtoria leuius quid inueniatur, dubii haeremus. Ipſa ſane inextricabilis obſcuritas viri, tantam meditationum profunditatem ſectantis, vt atra ipſe nocte ſe cingeret, ſatis dicta probat, ac omnino probandum eſt, iudicium ſereniſſimae cuiusdam principis et ſummo de rebus philoſophicis iudicandi acumine inſtructae, et Helmontium intus et in cute noſcentis [a], quae virum nimia imaginum inſolitarum et male cohaerentium ſubtilitate ſe ipſum non intellexiſſe, eleganter et ex vero cenſuit. Hunc enim totius ſcholae theoſophicae characterem eſſe, ea quae hactenus dicta ſunt, ſatis comprobant, recteque

x) Vid. Leibniz. Hiſt. crit. de la Rep. des lettres T. X. p. 317. Pertinet huc quod opificiorum fere omnium peritus fuerit, Leibniziana p. 226.

y) Lingua Anglicana, Germanice prodiit Hamburgi 1691 8.

z) Conf. Stoll. l. c. p. 79. Morhof. Polyh. T. I. L. IV. c. 3. §. 1. p. 734.

a) Leibniziana p. 230.

ςteque hanc anomaliam ingenii Helmontiani notauit magnus LEIBNIZIVS [b]. Nec errabimus a veriſimilitudine, ſi ad confirmandam quam de eius ingenio dedimus imaginem ipſam eius religionem aduocemus. Quamuis enim cum parente Romanae eccleſiae profeſſioni eſſet addictus, ab ea tamen ad Quackeros receſſit, eorumque vitae rationem indolem habitu quoque ſimplici et plebeio expreſſit. Nihil autem dicta manifeſtioribus ſpeciminibus probat, quam placita παραδοξώτατα, quae illi in mentem venerunt. Vt enim Cabbaliſtica eius ſomnia taceamus, quae tamen verum Cabbaliſtarum ſyſtema peruertere ſuo loco demonſtrauimus, philoſophia illa Moſaica, quam in *quibusdam praemeditatis et conſideratis cogitationibus ſuper quatuor priora capita libri Geneſeos* [c] expoſuit, adeo vaganti extra ordinem orbitamque imaginationi habenas laxat, vt

Diruat, aedificet, mutet quadrata rotundis.

Nec aliud iudicium meretur, *Seder olam, ſiue ordo ſeculorum, id eſt, Principia philoſophiae antiquiſſimae et recentiſſimae;* qui liber quidem a PETERSENIO [d] foeminae cuidam illuſtri apud Anglos tribuitur, ex Leibnizii autem teſtimonio, Ven REIMMANNVS [e] affirmat, Helmontium verum et genuinum eius auctorem eſſe; licet non magnopere repugnauerimus GER. CROESIO [f] aſſerenti, comitiſſam quandam Anglicanam easdem cum Helmontio hypotheſes amplexam illi in hoc foetu excludendo obſtetricatam fuiſſe. Ita vero παραδοξοφιλίαν in eo libro auctor ſecutus eſt, vt recte affirmatum laudato REIMMANNO, *animi ſe pendere, an a natis literis vnquam ſcriptum in lucem prodierit, quod plura comprehenderit paradoxa, et tot ac tanta in theologia iuxta ac philoſophia ſparſerit ſemina contra opinionem omnium.* Non enarrabimus peregrina auctoris placita, quae in iſto libro incruſtauit, cum ab aliis facili negotio hauriri poſſint [g], ſed verbo tantum monemus, totum in eo eſſe Helmontium, vt animarum euolutiones, emanationesque ex fonte diuino earumque reuolutiones per varios gradus et ſtatas periodos explicet, vnde nec a μετενσωματώσεως dogmate ſibi temperauit, re ipſa vero Cabbaliſtarum deliria expreſſit, quorum nihil fere eſt, quod non adulteratum et ſuis commentis intermixtum in horrea ſua receperit. Scripſit autem hunc librum Helmontius vt a Spinoziſmo, Carteſianiſmo et Hobbeſianiſmo, quae eo tempore inuiſa inter Batauos Angloſque erant nomina, ſuam philoſophiam diſtingueret; quod qua ratione fecerit, illi, quibus libellus rariſſimus ad manus non eſt, ex REIMMANNI [h] narratione diſcent, cuius liber cum in omnium manibus ſit, eum hoc loco non exſcribimus. Sed ne arrogantius nos ſine allatis rationibus de Helmontio iudicaſſe videamur, ecce

 paucas

b) Conf. FELLERI Monumenta inedita P. VI. n. 4. vbi exhibentur Excerpta ex literis Leibnizii de ingenio F. M. Helmontii.

c) Amſtelod. 1697. 12.

d) *Im Geheimnis vom Erſtgebohrnen aller Creaturen.* p. 27.

e) In Hiſtor. Atheiſmi S. III. c. 10 p. 521.

f) In Hiſtor. Quackeror. L. II. p 282.

g) CROESVS l. c. Relat. Innoc. 1704. pag. 650. 753.

h) loc. cit.

paucas ex quamplurimis, theſes et aſſertiones, ex *diſcurſibus* eius *paradoxicis de macrocoſmo et microcoſmo* hauſtas, quae ingenii Helmontiani indolem mire exprimunt, et quae diximus abunde probant. Ita nempe ſtatuit:

I. Luminaria coeli aut maſculina ſunt et calida, aut foeminina et frigida [i].

II. Calor et frigus non accidens ſunt, ſed ſubſtantia realis, vera et ſpiritualis [k].

III. Calor ſiue lumen ſolis pater eſt rerum comprehenſibilium, qui foetum eſſentialem ex aqua progenerat [l].

IV. Omnis vnio fit modo ſpirituali.

V. Frigus lunae eſt res ſpiritualis pariter atque corporalis, qua mediante ſpirituali vnione cum calore ſolis ſpirituali res omnes comprehenſibiles, producuntur et reducuntur in vnum. Grauida itaque luna eſt ex ſole.

VI. Luminaria nocturna, luna puta et ſtellae magna cupiditate interdiu propter vitam ſuam ſolem attrahunt, eiusque calorem in naturam ſuam conuertunt, noctu vero eum iterum edunt, qui ita transmutatus in lunae centro colligitur, fitque aqua aetherea ſubtiliſſima et ſpiritualis [m].

VII. Principium vniens ſpiritus eſt, ſiue ſubſtantia realis ſpiritualis. Et hic ſpiritus mundi maximus, in quauis parte creaturarum habitat, et perpetuas reuolutiones operatur [n].

VIII. Et macrocoſmus et microcoſmus ſuum in ſe creatorem comprehendit, ideo vterque etiam in eo ad ſuam perfectionem redit [o].

IX. Fit autem ea vnio in filio primogenito et ab vno perfectionis et gloriae gradu ad alterum promouetur [p].

X. Et hac quidem ratione per multas reuolutiones ad Dei gloriam redit homo [q].

XI. Quicquid eſt, principio carere debet, adeoque aeternam naturam eſſentiamque in ſe habet, quae ſine fine continuo operatur, et ſe expandit, vt poſt ſuam originem ad maiorem perfectionis gradum eleuetur, ita tamen, vt quamuis ſemper fiat propinquior et ſimilior Deo, nunquam in Deum ipſum mutetur [r].

XII. Effluere ex homine perpetuo et ſine fine iuſta proportione homo integer idealis, redireque in eum debet. Haec vero ſunt corpora ſpiritualia, et ſpiritus corporei, qui originem ex ſpiritu hominis centrali capiunt [s].

XIII. In coitu coniugali emanat ſpiritus idealis, et ſemen vtrumque ſpirituale iungit, ex quo foetus dein corporeus naſcitur [t].

Sufficiunt pauca haec, vt de ſingulis, quibus ſcatet liber, iudicium ferre Lector prudens queat. Quae omnia miram quidem imaginandi vim et foecunditatem produnt, at iudicio eo magis deſtituuntur, quo magis nec funda-

i) p. 2. k) p. 4. l) p. 5. m) p. 12. n) p. 22. 24. o) p. 149. 150. p) ibid. q) p. 152. r) p. 153. s) p. 155. t) p. 166.

fundamento quodam rationali nituntur, nec recte inter ſe cohaerent. Πρῶτον ψεῦδος autem emanationis doctrina eſt, ex male intellecto axiomate: ex nihilo nihil ſit, enata, quam vbi cum parentis placitis cum Cabbaliſtarum deliriis et notionibus atque regulis quibusdam chemicis ſociaſſet, mirabile hoc doctrinae aedificium inde emerſit. Quod totum theoſophiam quandam ſpirare, ex Helmontii *Praefatione operibus parentis praemiſſa* eſt manifeſtiſſimum.

§. XXXI. Omnium tamen, qui ex theoſophicorum ſchola prodierunt acumen vicit, et φιλοσοφωτάτως in hac via inceſſit PETRVS POIRETVS, philoſophorum noſtrae aetatis haut poſtremus. Cuius vitae hiſtoriam, praeter G. ARNOLDVM [u], L. H. BENTHEMIVM [x], NICERONIVM [y] aliosque auctor commentarioli *de vita et ſcriptis Petri Poireti* [z] perſecutus eſt, qui tamen elogium magis quam biographiam Poiretianam condidit. Ipſe vero Poiretus, de vita ſua narrationem cum amicis communicauit, quae cum *Bibliothecae Bremenſi* [a] inſerta ſit, hunc in exponendis rebus eius ducem omnium tutiſſime ſequemur, et reliqua ſuo loco attexemus. Natus et Poiretus Metis XVII Cal. Mai anno cIↃ IↃ C XLVI, parentibus pauperibus quidem, at honeſtis, qui cum acumen iudicii in puero mature vigere et ingenio eum commendari cernerent, ſcholae vrbanae eum tradiderunt, ipſe vero tredecim annorum adoleſcens, totum ſe Latino ſermoni reliquisque humanitatis diſciplinis addiſcendis addixit. Cumque anno cIↃ IↃ C LXI a praetore Hanouienſi, qui comitatui Lichtenſteinenſi in Alſatia praeerat, ad inſtituendos lingua Gallica filios aduocaretur, ſtudium iſtud non deſeruit, ſed ea alacritate cucurrit, vt anno cIↃ IↃ C LXIV academiam Baſileenſem adire poſſet, quo loco fautorum commendatione in collegium Auguſtinianum receptus eſt. Triennium in hac Muſarum ſede commoratus eſt Poiretus, cum autem valetudine valde infirma affligeretur, ab ore doctorum pendere, et diuinae atque humanae ſapientiae praecepta ab eis haurire impeditus eſt. Suo Marte itaque in diſciplinarum receſſus penetrare, et muſei parietibus affixus, a mortuis ea diſcere ſategit, quae a viuis accipere non poterat. Quo factum, vt ſuo genio in eligenda ſtudiorum via indulgeret, cum ab aliorum opinione et iudicio pendere opus haut haberet. Ignota tum quidem in acroateriis philoſophorum erat philoſophia Carteſii, quam cum valde commendari a viris doctis obſeruauiſſet, ſumma diligentia in eam addiſcendam incubuit, cumque acumine iudicii gauderet, ita in eius myſteria penetrauit, vt intimi receſſus paterent, ipſe vero totus ad Carteſianiſmum raperetur. Sacram vero doctrinam, typum Salmurienſium theologorum atque Piſcatoris ſecutus didiciſſe, illi dicitur, qui biographiam eius *Bibliothecae Bremenſi* inſeruit, eamque ab ipſo Poireto ſe accepiſſe teſta-

Petrus Poiretus.

u) Hiſt. eccl. P. III. p. 162.
x) Stat. eccleſ. et ſchol. Holl. P. II. p. 420.
y) Memoires de Lit. T. IV.
z) Praefixus eſt POIRETI Opuſculis poſthumis.
a) Claſſ. III. Faſc. I. m. 4. p. 75.

teſtatus eſt. Aſt narratum nobis ab amico fide digniſſimo eſt, qui Poiretum paucis ante obitum diebus anno cIↄ Iↄ cc xix conuenit, et de eius ſtudiorum ratione multa ab eo accepit, faſſum ſibi eſſe Poiretum, ſe nunquam integrum aliquod theologiae ſyſtema legiſſe, exceptis *Inſtitutionibus theologicis* Maresii, neque tamen has abſoluiſſe. Multa tamen ſe didiciſſe a Io. Ludouico Fabricio, Palatino theologo, quem Heidelbergae audiuerit, neque ipſi Vitringam patrem diſplicuiſſe. Ex qua narratione de fide Arnoldi iudicandum eſt, qui ad relationem ipſius Poireti prouocat, teſtaturque, quamuis inuitus ſacrarum literarum ſtudio a parentibus deſtinatus ſit, nunquam tamen receptis dogmatibus animum adieciſſe, et hanc cauſſam fuiſſe, cur tandem litibus, et contradictionibus implicatus fuerit. Paulo tamen aliter ipſe Poiretus, in *Epiſtola ad auctorem bibliothecae vniuerſalis* [b], differit, quo loco fatetur, ſe more hominum literatorum communi φίλαυτον et ſibi placentem loco doctrinae ſacrae, quae detecta mentis miſeria ad veram ſapientiam ducit, inutilibus atque ſtultis ſpeculationibus tempus operamque impendiſſe, laudatum autem ob eam rem ab illis fuiſſe, quorum magna tum fuerit auctoritas. Superficiariam enim vulgaremque eruditionem velut veſtimentum aliquod ſplendidum ſe induiſſe et a praeceptorum ore, decretis et opinionibus acerrime a ſe defenſis pependiſſe, et non quidem ſcientiarum maxime philologicarum omnium inſatiabilem fouiſſe famem, cum eas deſpiceret, at maioribus et altioribus inhiaſſe, ideoque ad inutiles metaphyſicae chimaeras nugasque inanes diuertiſſe, quo tamen pacto animae deſiderium et inſatiabilis ſciendi cupiditas extincta non ſit. Tandem miſerante diuino Numine, ad Tauleri, Kempiſii et ſimilium ſcripta delatum, cum animae ſuae miſeriam ſordesque agnouiſſet, deque purgationis neceſſitate fuiſſet conuictus, omnem ſibi ſectariam doctrinam ſorduiſſe, et concordiam diſſentientium toto animo praeoptaſſe: donec ad Burignoniam delatus haec omnia vicerit, et theoſophiae ſe totum tradiderit. Ex quibus narrationibus tribus, quae omnes ab ipſo Poireto profectae ſunt, ſole meridiano clarius patet, Poiretum in exponenda ſtudiorum ſuorum philoſophicorum et theologicorum hiſtoria non in omnibus ſibi conſtitiſſe, et mox eclecticum ſe in iuuentute iam fuiſſe, mox auctoritatis praeiudicio faſcinatum doctorum ſuorum opiniones fuiſſe ſecutum, tradidiſſe. Illud tamen dubio caret, Poiretum, cui ingenii adfuit vigor inſolitus et iudicandi vis acris, ſibi magis ſuisque meditationibus, quam praeceptorum inſtitutioni, eruditionem ſuam debuiſſe. Anno cIↄ Iↄ c lxvii paucos dies, antequam peſtifera lues inualeſceret, Baſileam deſeruit, et Hanouiam ſeceſſit, ineunte vere anni cIↄ Iↄ clxviii autem Heidelbergenſem ſcholam adiit, vt ſacro ſe muneri, cui ſe deſtinauerat, praeparet. Ibi Fabricium virum doctiſſimum, vti dictum, audiuit, et ordinis quoque eccleſiaſtici axioma accepit, vt vicariam in exercendo munere eccleſiaſtico operam praeſtare poſſet,

b) p. 449.

poſſet, qua ratione aliquandiu eccleſiae inſeruiit, anno cIↄ Iↄ c l x x i i autem ordinarium eccleſiaſtae munus in ducatu Bipontino accepit. Eo loco poſitus cum morbo vehementi corriperetur, edito voto contra atheos et religionis hoſtes, reſtituta ſanitate ſcribendi, ad id exſoluendum ſe accinxit, et religionem naturalem conſcriptis *cogitationibus rationalibus de Deo, anima et malo*, vſus Carteſianis φιλοσοφουμένοις defendere aggreſſus eſt. De quo tamen eius labore, quo famam ſibi haud contemnendam inter philoſophos comparauit, infra magis commodo loco dicemus. Belli calamitatibus autem et munere et domo pulſus eſt, quae occaſionem ei ſuppeditarunt, totam vitae et fidei ſcenam commutandi. Et ipſe quidem in tumultus bellicos, quibus exilium eligere coactus ſit, cauſſam transfert; B e n t h e m i v s [c] autem, qui Poiretum aliquoties conuenit, et vitae circumſtantias ex eius ore didicit, narrat, ideo eum munus deſeruiſſe, quod intellexiſſet, nec ſuam, nec gregis commiſſi vitam cum doctrina ab ipſo tradita conſpirare. Conciliari autem haec poſſunt, ſi G. A r n o l d i [d] narrationem ſequamur, qui ipſe quoque a Poireto eam accepit. Is enim refert, cum vidiſſet, ſuſpectum a Mareſio factum eſſe Voëtium, quod Thomam Kempiſium legendum commendauiſſet, cupiditatem ſe inceſſiſſe librum hunc inſpiciendi: eius tandem cum alio a Burignonia conſcripto compotem factum, magno deſiderio accenſum fuiſſe dictam virginem conueniendi: quorum amicitiam epiſtolis nonnullis ambiuerit. Cum autem anno cIↄ Iↄ c l x x v i irruptionibus Gallorum loco et munere moueretur, adeo non deiectum animo fuiſſe, vt potius gratulatus ſibi id exilium ſit, cum difficultates muneris grauiſſimas, et virium imbecillitatem diu intellexiſſet, hancque ideo cauſſam Deo commendauiſſet. Qua narratione admiſſa, omnia cohaerent; conſtat enim ex ea, Poiretum munus quidem non deſeruiſſe, at eiectum furore hoſtium exilium non modo patienter tuliſſe, ſed gratiſſimum quoque habuiſſe, quod occaſionem nactus eſſet commodam ad eas partes tranſeundi, quae mirifice illi placere coeperant. Exutus itaque munere ad Batauos ſeceſſit, indeque Hamburgum, vbi conuenit Antoniettam Burignoniam, (cuius vitam ipſe P o i r e t v s ſcripſit, eiusque *Operibus* [e] praefixit, quam enarrauit quoque more ſuo P. B a y l e [f], vehementi idcirco controuerſiae cum Poireto implicatus, vt ſupra dictum). Quae ita ſuis dogmatibus placitisque cepit Poiretum, vt et aliquandiu eius lateri affixus eam comitaretur, et adoptato ſyſtemate paradoxo ex Carteſiano fieret μυϛικώτατος. Quod nomen quidem refugit, quoad vixit Poiretus, et more ſuo valde indignatus eſt B. Iaegero [g], cum is locum illi inter myſticos aſſignauiſſet: licet enim non negaret, *ſe theologiam myſticam cum innumeris viris maximis ita magni facere, vt nihil ſupra, nec ſe illius theologiae vere diuinae*

c) l. c. p. 421. d) l. c. p. 162. f) Dict. T. I. p. 646.
e) Edidit eas Poiretus Gallice, et Germanice Amſtelod. 1684. Vol. 19, 8. g) Opp. poſthum. p. 252.

nae pudere; pati tamen ſe non poſſe, ait, *quod malo fine inter myſticos referatur, quia nunquam de ea theologia ex profeſſo ſcripſerit, neque de ea ſcribendi ſe capacem crediderit, multo minus ſe inter illuminatos immediate et adeptos adnumerari, aut aliis regenitum credi legemque impleuiſſe voluerit.* Si tamen verum fatendum, et non de nomine, ſed de re ipſa ſermo eſt, totum, quod abiecto Carteſianiſmo, elegit ſyſtema ita comparatum eſt, vt myſticorum placitis vt ouum ouo ſit ſimillimum. Quod enim de Burignonia ipſe obſeruat: *Quamuis nequidquam arte aut ſtudio conſectetur argumenta aut dictiones myſticorum auctorum, tamen eius ſcripta paſſim eorum ſubſtantiam et ſolida fundamenta comprehendere, eorundemque ſenſum mire detegere;* id de Poireto quoque pronuntiandum eſt, cuius ſcripta medullam myſtici ſyſtematis exhibere, non modo *oeconomia* eius *diuina*, ſed tractatio quoque *de Eruditione triplici*, immo noua quoque *Cogitationum rationalium* editio ſole meridiano clarius teſtantur. Nec alio teſte opus eſt, niſi ipſo Poireto, qui haud vno loco [h] myſticorum doctrinam velut diuinam commendauit, et ſuis meditationibus aſſertum iuit: nec alia cauſſa eſt, cur Iaegero atque Chriſtiano Thomaſio myſticorum primipilis eum adnumerantibus tam graui indignatione ſuccenſuerit, quam, quod noſſet, eos rationis contemtum, et ſomniantis imaginationis imperium illis obieciſſe; quam ignominiam ferre noluit, licet rationis operam omnem multo labore ex eruditionis ſolidae circulis eieciſſet. Sane ita vbique vrget illuminationem paſſiuam in fundo animae ſacro ſilentio admittendam, vt contradicendi ſtudio ſeipſum neſciuiſſe Poiretus cenſendus ſit, cum ſe myſticum exprimere velle negaret. Quemadmodum autem ad Burignoniae partes vehementer erat pertractus, ita deſerta factione Carteſiana, quam ante haut parum ornauerat atque roborauerat, non modo eius decreta abiecit, ſed acerrime quoque in eam inſurrexit, naeuoſque eius philoſophiae detegere, quibus poterat modis, anniſus eſt. Neque deneganda laus Poireto, eum, qua erat iudicandi acrimonia, ſi praeiudiciis ſe exuiſſet, errores et πρῶτα ψεύδη Carteſiani ſyſtematis acute detexiſſe, et in quibus deficiat, quid in eo culpandum ſit, luculenter oſtendiſſe [i]. Aſt ferri non poteſt, virum doctum et acutum, cum ſe Burignoniae auctoritate faſcinari paſſus eſſet, et theoſophiam quandam miris dogmatibus paradoxis refertam eſſet amplexus, non ſectariam modo philoſophiam, ſed omnem rationem eiusque ſcientiam iisdem telis iugulauiſſe. Quod cum obieciſſet Poireto Chriſtianus Thomaſius, qui prius vehementer Poireti conſilia probauerat [k], at melius re inſpecta, conſideratoque damno et ἀσοφίᾳ rei ineptum ſapientiae genus more ſuo critico obelo confixerat, valde eo nomine in hunc aduerſarium Poiretus coepit inſurgere, negando ſibi rationem inuiſam

h) Vid. Defenſio methodi inueniendi rerum Opp. poſthum. ſ. 5. p. 167.

i) Vid. Method. inueniendi rerum P. I. §. 8. Cogit. rat. p. 115. 140. 145. 146. ed. recentiſſ.

k) In priori praefatione Tr. de eruditione triplici.

viſam et contemnendam cenſeri, ſed intra limites ſe ſuos illam tantummodo cogere. Nec negari poteſt, non tam impotenter ſtolideque in omnem rationis vſum debacchari Poiretum, quemadmodum ab aliis theoſophiae ſectatoribus factum, ſed idealem eum illi cognitionem et eruditionem ſuperficiariam relinquere. At ſi res ipſa conſideretur, et fundamenta Poiretiana excutiantur, patebit, verum eſſe, quod illi obiecit Thomaſius [l], eum, cum obſeruauiſſet, Carteſianos aliosque vſum rationis nimis extollere in inquirenda veritate, in alterum extremum eſſe prolapſum, vt lumen rationis plane deprimeret; et tanquam inutile et damnoſum abiiciendum eſſe ſtatueret. Re ipſa enim huc omnia conſpirant, quae de eruditione rationis ſuperficiaria commentatur [m]: „Eſſe rationem in „mente facultatem eam veluti pictoriam et vmbratilem, eamque naturam „habere, vt ob idearum proprietatem non niſi ſuperficiaria cognitio inde „exſurgere poſſit, nec reales obiectorum affectionumque proprietates in„telligantur: eſſe rationem facultatem corruptam, limitatam, vmbratilem, „mereque accidentariam, et actiuitate ſua ideas ſuas ſine Dei amico con„curſu debito modo excitare non poſſe: ratiocinandi actum ipſa ratione „ideisque imperfectiorem eſſe, ob attentionem minorem, memoriae an„guſtiam, idearum abſentiam, latentem propenſionem animi, praeiudi„cia, etc. adeoque ex tribus illis putridis atque corruptis fulcris, ideis „ſcilicet, ſuisque affectionibus tantopere euanidis ac imperfectis, intelle„ctu actiuo aegro, et ratiocinatione incerta patere, quam parum illi co„gnitioni ſit deferendum; immo ne vigiliam quidem huiusque a ſomno „diſtinctionis certitudinem a ratione expectari poſſe, certitudinem meta„phyſicam nec ſummam eſſe, et tenuem eſſe, et pauci vſus; rerum na„turalium cognitionem ſolidam nec a ratione, nec in ratione eſſe poſſe; „matheſin non niſi externa quaedam palpare velut coecum, nec habere „rationis oculos, immo principia de maximis et minimis omnis quanti „mathematica, omnem vim rationis humanae tranſcendere, aut ſi quasdam „de his efformare voles, contradictorias vnius eiusdemque rei efformare „poſſe, quarum vnaquaeque demonſtretur vera eſſe, non obſtante con„tradictione perſiſtente.“ Haec enim et complura alia, quae magno molimine aſſerit, ita comparata ſunt, vt rationem aut plane eiurandam abiiciendamque, aut myſticorum et theoſophorum placitis, quae demonſtrationem omnem refugiunt, nudo obſequio ſubiiciendam et captiuandam eſſe, inde ſequatur. Quo pacto nihil tam abſurdum delirumque eſt in cerebri humani theoſophiam et coeleſtem illuminationem affectantis iactantisque cogitationibus, quod non de ratione triumphet, quam ita deprimit Poiretus, vt altiora vulnera a nullo ſceptico vnquam acceperit, nec ab Arceſilao vel Carneade proficiſci potuerit in hoc lumen a Deo nobis conceſſum accenſumque aliquid contumelioſius.

§. XXXII.

l) In noua Praefat. §. 23. p. 23.

m) Sect. II. c. 5. p. 391. ſeqq.

Poireti vltima fata et ſcripta.

§. XXXII. Sed vt in viam reuertamur, paucis reliqua vitae Poiretianae abſoluimus. Ad Burignoniam delatus dici non poteſt, quanta diligentia et inſigni feruore eius placita defenderit et diſſeminauerit. Per Friſiam orientalem autem in Hollandiam delatus, Rhenoburgi conſedit, quo loco tolerabantur, quicunque a communi eccleſiae ſententia diſceſſerant, modo tranquillitatem publicam non laederent. Ibi quietus ad obitum illuminationi paſſiuae atque libris ſcribendis vacans et ab omni munere abhorrens, ſibi vixit, et familiam aluit, ex nonnullis, quibus vulgaria ſordebant, collectam. Neque tamen ſectam vnquam inſtituit, neque conuentus ſacros, immo ne domo quidem ad cultum diuinum publicum aut ſacram ſynaxin egreſſus eſt, facile autem paſſus, vt, quamcunque familiares ſibi religionem ſequendam putarent ſequerentur, aut ſuo ingenio et placitis obſecundarent [n]. Ita corruptam enim ciuitatem totius mundi credebat, vt illi intereſſe, eiusque partem eſſe Chriſtiano conſcientiae integritatem ſeruare cupienti ſit impoſſibile. Et hac quidem ratione vsque ad annum aetatis LXXIII vixit, vltimis vitae temporibus doloribus haemorrhoidalibus vehementer excruciatus, depoſuitque mortalem ſarcinam XII Cal. Iun. anno cIↄ Iↄ c c x i x, febre catarrhali extinctus. Concedenda laus acuminis et ingenii Poireto eſt, quo alte in rem penetrare, errores detegere, naeuos luculenter demonſtrare, cunctaque apte et concinne enarrare poterat. Nec diffitendum, quamplurima bona, pulchra et egregia in eius libris, illis praecipue, quos ante Burignonianae factionis electionem ſcripſit, deprehendi. Agnouerunt id viri docti paſſim, non illi tantum, qui myſticis fauent [o], ſed et illi, qui multa in Poireto deſiderarunt, et in his Chr. Thomasivs [p], qui, licet inſignes, quas Poireto tribuerat laudes, ſuo modo retractaſſet, fatetur tamen etiamnum, *in libris eius de eruditione triplici multa egregie bona deprehendi, multos errores eruditionis falſae detegi, non ſolum antiquioris philoſophiae ſcholaſticae, ſed et nouioris Carteſianae, adeoque eos valde commendandos eſſe ſtudioſae iuuentuti, ne illecebris doctrinae illius communis vel antiquioris vel nouioris decipiantur.* Laudanda quoque Poireti perſpicuitas, qua concinne et luculenter difficillimum argumentum enodare, et tum ſubtiliſſimas quaeſtiones metaphyſicas explicare, tum theoſophica quoque principia in ſe obſcuriſſima mira luce perfundere valebat. Animo autem adeo pacifico regebatur, vt omnium ſectarum, religionum hominum concordiam meditaretur, et *Irenico vniuerſali* [q]. Iurieo oppoſito, hanc pacem Chriſtianam, non ſine eloquentia commendaret. Extollunt quoque, qui cum Poireto congreſſi ſunt, animi humilitatem, modeſtiam, moresque ad pietatem compoſitos, et humanitatem cunctis beneuolam facilemque; quam tamen, quod mireris, moderationem

n) Benthem. l. c.

o) Vid. quae collegit Arnold. l. c. p. 162. et ipſius Apologeticus IV. p. 432.

p) l. c. p. 22.

q) Prodiit primo Gallice, hoc titulo: La paix des bonnes ames, dans tout les partis du Chriſtianiſme 1687. Germanice 1702.

nem animi in ſcriptis eius polemicis deſideres, in quibus aduerſariis magna vehementia reſpondit, ratus ſcilicet, ſe pro cauſſa Dei pugnare. Eius enim aduerſus impios quoscunque, maxime atheos et religionis irriſores ſtrenue defendendae ſtudio laudabili totus ardebat, cuius exemplum eſſe poſſunt quae contra Clericum et P. Baylium, Spinozam aliosque maxima contentione zeloque diſputauit. Dolendum itaque, virum nec iudicio nec eruditionis cultura deſtitutum adeo in amplectendis Burignoniae deliriis inſaniuiſſe, vt, ſi quis *Nouam oeconomiam diuinam* [r], quam eius principiis ſuperſtruxit, et ſingulare atque paradoxum ſanctioris diſciplinae aedificium inaedificauit, legat, vix oculis ſuis fidem habeat, huiusmodi foetum a Poireto proficiſci potuiſſe, qua de re, ne nimii ſimus, doctorum eccleſiaſticorum [s] cenſurae conſulendae ſunt. Neque in hac ſphaera ſe continuit, ſed nouam ſapientiam diuinitus edocendam philoſophiae non tam intulit, quam illa eiecta perditaque ſurrogauit. Fecit id in tractatione *de Eruditione triplici ſolida, ſuperficiaria et falſa, in qua oſtenſa veritatum ſolidarum via et origine, cognitionum ſcientiarumque humanarum et in ſpecie Carteſianiſmi fundamenta, valor, defectus et errores deteguntur, praemittitur tr. de vera methodo inueniendi verum.* Qui cum prima vice *Amſtelodami* anno cIɔ Iɔ c xcii prodiiſſet, adeo placuit Chriſtiano Thomaſio, valde eo tempore theoſophos depereunti, quod corruptam voluntatem, eos ſanare poſſe crederet, vt anno cIɔ Iɔ c xcvi eam tractationem *Halae* recudi curaret, praefixa *Praefatione*, in qua laudes innumerae, in philoſophiam myſticam et theoſophicam, maxime Poiretianam cumulantur. Non tamen diu in eo errore haeſit vir acerrimi iudicii, et hypotheſi pertinaciter non addictus, ſed perſpecta confuſione principiorum a myſticis et theoſophis admiſſa, illas partes deſeruit, probe animaduertens, viam illam paſſiuam a Poireto commendatam, ad enthuſiaſmum ducere. Cum autem ob detectos in eo ſectariae philoſophiae naeuos librum manibus iuuenum excutiendum non putaret, noua *Praefatione critica*, de vero eruditionis ſolidae, ſuperficiariae falſaeque diſcrimine accurate egit, et quam periculoſum ſit abiecto neglectoque intellectu actiuo, paſſiuam quandam illuminationem in centro animae ſacro ſilentio admittendam expectare, diſtincte demonſtrare ſtuduit, quam editionem, iuxta illam, quam Poiretus auctam et emendatam anno cIɔ Iɔ c c v i i vulgauerat, expreſſam luci publicae anno cIɔ Iɔ ccviii [t] commiſit. In qua editione tamen omiſſa appendix a Poireto editioni Batauae adiecta, qua *Defenſio contra Titium*, *Apologia pro tr. de Educatione liberorum contra miniſterium Hamburgenſe; Irenicum vniuerſale*, *Idea theologiae myſticae eiusque auctorum*, *et Epiſtolae apologeticae duae aduerſus Io. Clericum* continentur. Valde offendit haec diſſertatio Thomaſiana Poiretum

r) Hiſtoriam libri dat Bvddevs Iſagog. in hiſt. theol. L. II. c. 7. p. 1374.

s) B. Iaegeri et Cel. I. Ioach. Langii Antipoiretiana ſcripta.

t) Lipſ. et Francof. 8.

retum, contradictionis paulo impatientiorem, qui in *peculiari Defenſione methodi inueniendi verum* non ſine aculeis ad eam reſpondit, edere tamen fatis vltimis impeditus eam apologiam non potuit, vnde inter *Opera poſthuma* apparuit, quibus ſimilis generis reſponſionem in *Praefatione generali* editor adiecit. Licet autem fluctus in ſimpulo, quod aiunt, Poiretus plurimos mouiſſet, parum tamen operoſis iſtis apologiis profecit, cum contra rationes Thomaſii a Titio quoque ſtrenue Poireto oppoſitas, nihil vrgere potuerit, niſi ſuam, et ſibi ſimilium hominum experientiam, quam deceptam fuiſſe imaginationis luſu ex oppoſita vtriusque luminis rationis et reuelationis indole ſcopoque inuictis demonſtrationibus probabant: vnde negatis aſſertis Poiretianis eorumque confirmatione deſiderata totum corruit theoſophiae, id eſt eruditionis iſtius verae, diuinae, internae et realis aedificium. Interim, praeter ea, quibus naeuos ſectariae philoſophiae detexit, hoc tamen laudandum eſt, quod perſpicue ordinateque theoſophicum ſyſtema more philoſophico expoſuit. Idem, quod mireris, in emendatione *Cogitationum rationalium de Deo, anima et malo* ſuſcepit. Eas cum prima vice anno cIↃ IↃ C L X X V I I edidiſſet, in plerisque Carteſium ſecutus eſt, ita tamen, vt ſuas quoque meditationes interdum afferret. Aſt cum alteram editionem anno cIↃ IↃ C L X X X V vulgaret, quo tempore iam theoſophico myſticoque ſyſtemati aperte adhaerebat, relictis notionibus et definitionibus Carteſianis de Deo menteque humana, nouas dare myſticorum dogmatibus conuenientes contendit. Nempe ſuppoſito ᵘ), „Deo placere, vt ſe ipſe viuide quaerat, inueniat „et contempletur, ſeque ſentiat, quantum fieri poteſt delicioſiſſime, extra ſta„tum ſolitudinis diuinae eſſentiae ſuae, atque inde poſito, dari entia extra „eſſentiam Dei, in quibus ſe Deus tanquam principium agens et actuoſum re„praeſentare velit, concluſit inde, mentis eſſentiam debere eſſe cogita„tionem cupidam luminis et laetae acquieſcentiae, quibus ſcilicet pro„prietatibus diuinae eſſentiae imaginem referat. Inde porro aſſerit, nihil „menti eſſentialius et intimius eſſe, quam cupiditatem obiecti, hancque „ferri eſſentialiter in lucem et acquieſcentiam, ſiue in verum et bonum „infinitum, non poſſe autem producere illam lucem et acquieſcentiam, „cuius indiſtinctius cupida eſt: ex quo ſequi putat, ad explendam iſtam „cupiditatem opus eſſe illuminatione fidei, qua deſiderium luminoſae ac„quieſcentiae infinitae expletur, mensque ſuarum tenebrarum et impoten„tiae ad acquieſcentiam conſcia, denegatis ideis omnibus et figmentis „propriis ad determinationem a Deo ita transfertur, vt eſuriens Deum „cum ineffabili et intenſiſſimo ardore atque anxia expectans pabulum de„ſiderii, Dei luce et acquieſcentia tota lucide et tranquille repleatur, ea„que Deum luminoſum et tranquillantem reuera poſſideat, quamuis ipſa, „quamdiu mortali onere grauatur et tegitur, lumen eius retecta non ad„ſpiciat facie. Ex quo actu mentis illuminatiuo mentis acquieſcentiam „naſci

u) Prolixe haec et acute perſequitur in Diſſ. praeliminari.

„naſci ait tranquilliſſimam, et coniunctionem ardentiſſimam ſiue amorem „Dei.“ Et hoc quidem fundamentum illud eſt, quod a myſticis et theoſophis acceptum, qua potuit perſpicuitate et acumine philoſophico ornauit roborauitque, quod deinde in tr. de *Eruditione triplici* prolixe deduxit. Diuerſiſſima haec eſſe a Carteſiano demonſtrationis Dei modo et theologia naturali, quilibet videt. Cum itaque in prima editione contra atheos, de Deo, trinitate, anima, malo acute ſecundum Carteſii principia diſputaſſet, ea omnia in adiectis annotationibus ſecundum principium iſtud myſticum emendauit, et ſingulis fere paginis illud inculcauit. Quod qua cauſſae Dei felicitate et victoria factum ſit, licet cetera acutiſſime pro ea pugnauerit, illorum iudicium eſto, qui norunt, quam male res Dei hoſtibus eius prodantur, ſi principia aſſumantur precario excogitata, cerebrina, ſaltem hypothetica et quorum negatione tota cauſſa diuina cadit. Tacemus intellectum illum paſſiuum et otioſum ſilentium, naturae humanae mentis aduerſum, et S. Scripturae ignotum, ad quaeuis ſomnia decipientis imaginationis recipienda eſſe aptiſſimum, vnde recte monuit Cel. STOLLIVS [x], libros hos Poireti caute legendos, et otioſi animi hominibus tradendos non eſſe. Idem inſtitutum in tertia editione, paucis ante obitum annis [y] ſeruauit Poiretus, cui nouam diſſertationem *de duplici diſcendi methodo deque ſimulato P. Baylii contra Spinozae atheiſmum certamine* adiecit, de qua in Baylii vita, quantum ſatis, dictum. Viderunt deuia in quae ſeduxit lectorem Poiretus, viri docti beneque monuerunt, recta via ad enthuſiaſmum duci animum; id quod primus, niſi fallimur, Poireto obiecit IOANNES CLERICVS [z]. Cui *peculiari epiſtola*, alteri volumini tr. *de Eruditione triplici adiecta* non ſine aculeo Poiretus reſpondit, iniuriam ſibi fieri clamans, eo quod diſerte affirmauiſſet, rationem et ſenſus in vnionem Dei peruenire non poſſe, in *Oeconomia diuina* autem ab enthuſiaſmo fanatico Chriſtianam doctrinam luculenter vindicaſſet. Aſt probe obſeruatum viris eruditis eſt, ludere definitionum varietate Poiretum, et id tantum enthuſiaſmum vocare, quando ratio corrupta illuminationem diuinam iactat, quam intellectui hominis paſſiuo in fundo centroque animae vindicauit. Vnde cum de habitu diſciplinae generalis diſſereret vir acerrimi iudicii GOTTL. GERHARDVS TITIVS [a], et totam Poireti ideam eruditionis verae, falſae et ſuperficiariae depingeret, examinaretque, ita de eo pronunciauit: *Enthuſiaſmum fanaticum, id eſt, aegrae mentis deliria eſſe illam eruditionem ſolidam, notitiam humanam ſeu naturalem ad enthuſiaſmum duci aptam, eruditionem ſuperficialem, ab enthuſiaſmo alienam eruditionem falſam.* Quae cenſura adeo vulnerauit animum Poireti, vt cum non haberet, quae accurate reſponderet, ad inuectiuas deſcenderet, et concionando magis, quam refellendo, aduerſarium repellere conaretur, vt recte obſeruatum Cl.

 STOL-

x) Hiſt. lit. P. II. c. 2. §. 7. p. 447.
y) Amſtelod. 1715. 4.
z) Bibl. vniuerſ. T. VI.
a) Art. cogit. c. 19 p. 475.

Stollio [b]. Attamen pulchre rem ſuam egiſſe Poiretum, iudicauit Arnoldvs [c], in eodem luto haerens, qui vtrum rem acu tetigerit, Lectoris arbitrio definiendum relinquimus. Cum autem ex hoc principio admiſſo innumera dogmatum paradoxorum ſeges effloreſceret, et ſtudium placitorum Burignoniae, quaecunque paradoxa et a ſenſu, ratione et ſcriptura aliena illa dixerat, Poireto ita commendauiſſet, vt ornare ea, defendere, et hederam illis ſuſpendere auderet, aduerſarios quamplurimos expertus eſt, quibuscum vsque ad finem vitae illi dimicandum fuit. Nam praeter Clericum et Titium, quorum iam mentionem fecimus, illuſtrem quoque virum V. L. Seckendorfivm aduerſus ſe concitauit, cum is ſcripta Burignoniae in *Actis Eruditorum Lipſienſibus* [d] recenſuiſſet; illi enim ſecus, quam Poiretus, de eius placitis ſtatuenti *Monitum neceſſarium* oppoſuit, cui tamen vir celeberrimus *peculiari ſcheda* ἀνονύμως reſpondit. Sed Iurieum quoque, Iaegerum, *Theologiam Anti-Poiretianam* edentem, Thomaſium Bayliumque aduerſarios expertum fuiſſe, ex ſupra dictis repetendum eſt. Idem celeberrimo Halenſium theologo Io. Ioachimo Langio accidit, cuius *Diſſertationes Anti-Poiretianas* ante mortem refutauit, vulgauit *Reſponſionem* eamque *Prologo galeato* muniuit editor. Cumque ob Poireti libellum *de Educatione liberorum* graues motus in eccleſia Hamburgenſi fuiſſent concitati, Pfeiffero eum reprehendenti more ſuo vehementi *Apologia* [e] reſpondit. In his autem ſcriptis polemicis, quae omnia fere partim nouae editioni tr. de Eruditione triplici adiecta ſunt, partim in *Operibus poſthumis* comprehenduntur, prodidit Poiretus, hominem ſe fuiſſe, iſto tranquilliſſimo quem tantopere commendabat ſtatu nondum potitum. Tanta enim in aduerſarios, et praecipue in Clericum, Baylium, Titium et Pfeifferum acerbitate et dicendi vehementia inuectus eſt, vt niſi certam virorum doctorum fidem ſciremus, qui humanitatem et morum facilitatem eius experti laudant, minime credi poſſet, talem eum in conuerſatione ſe exhibuiſſe, qui pugnando amorem et modeſtiam neglexerat [f]. Adeo verum eſt, contradictionis impatientes animos cancellis contineri non poſſe, et myſtico quoque atque theoſophico philoſopho ſuam bilem eſſe. Feliciori pugna et laetiori victoria contra Spinozae impietatem et Balthaſaris Bekkeri nugas dimicauit. Et illum quidem in *Fundamentis atheiſmi euerſis, ſiue ſpecimine abſurditatis atheiſmi Spinoziani, Cogitationibus rationalibus* [g] adiectis haud infeliciter aggreſſus eſt, quanquam nonnulla in eo ſpecimine deſideret Ven. Iac. Stalkopfivs [h]: Bekkerum autem ita profligauit, vt quid reponeret: non haberet, et licet ab amicis exſtimularetur, reſpondere

b) loc. cit. p. 447.
c) loc. cit.
d) 1686. p. 9.
e) T. II. Operis de Erud. triplici.
f) Vid. Bvddevs Iſag. L. II. c. 7. p. 1375. Stollivs l. c. p. 485. Act. erud. Germ. P. LXXXI. art. 2.
g) p. 829.
h) In Animaduerſionibus ſuccinctis in definitionem II. Part. II. Ethices Ben. Spinozae, nec non illius confutationem a P. Poireto ſcriptam.

dere tamen Poireto minime auderet. Cum autem Burignoniae partibus ſe addixiſſet, non modo iudicium, quo pollebat, amiſiſſe, ſed quem toto animo deteſtabatur ſpiritum ſectarium admiſiſſe viſus eſt; certe ferre non potuit eius viſiones et praecepta improbantes [i]. Scripſit praeter laudatas tractationes plura alia, quae tamen huc non pertinent [k], omnia enim, excepta diſſertatione *de natura idearum ex origine ſua repetita, ſiue, vera et cognita prima adu. Cl. Abrah. Pungelerum* [l], theologica ſunt: iſta vero diſſertatio ea ſuis domeſticis innixa hypotheſibus repetit, quae in noua *Cogitationum rationalium* editione prolixe iam diſſeruerat. Cum autem myſticis impenſe faueret, multa ſcripta theoſophica aliorum in lucem produxit, praefationibus, auctariis, animaduerſionibus illuſtrauit [m], hancque ſcholam ſibi, quo poſſet modo, habuit commendatiſſimam.

§. XXXIII. Praeter hos, quos ex ingenti theoſophorum numero adduximus philoſophos, non omittenda eſt integra Roſaecrucianorum ſocietas, quae ineunte ſeculo XVII magnum ſtrepitum in eccleſia orbeque literario excitauit, et diuerſiſſima eruditorum iudicia meruit. Tanta autem prolixitate famoſae ſocietatis hiſtoria diffunditur, et cum eccleſiae tum artis ſalutaris fata ingreditur, vt integram hoc loco enarrare, et iudicium interponere non liceat, paginae anguſtia et tractationis limitibus obſtantibus. Accedit difficultas rei, quae coniecturis tantum definiri poteſt, quae prout lectorem offendunt, ita momentum vel leue et graue habere videntur. Ipſe autem libri huius ſocietatis ſymbolici, quales ſunt *Fama* et *Confeſſio*, et qui reliqui ſunt, conſulendi ſunt, in quibus colligendis diligentiſſimus fuit G. Arnoldvs [n], licet in eius tractatione ordo et accuratio deſideretur. Multos quoque nominant Strvvivs [o], Lipenivs [p], Colbergivs [q], quibus tantum non omnes addi poſſunt, qui hiſtoriam eccleſiaſticam recentiorem attigerunt. Nos ſummam rei, prout lectis et comparatis inter ſe libellis hoc nomen gerentibus [r] nobis apparuit, enarrabimus, et noſtram ſententiam modeſte ſubiiciemus.

Roſaecrucianae fraternitatis hiſtoria vnde petenda?

XXXIV. Percrebuit fama ſocietatis Roſaecrucianae exoriente ſeculo XVII, de anno autem, quo primo innotuit, incerti ſcriptores haerent. Quidam ad annum ſeculi decimi ſexti ſeptuageſimum recurrunt, non audiendi, cum veſtigium huius ſocietatis nullum eo tempore compareat.

Summa Hiſtoriae Roſaecruciani ſodalitii.

Pa-

i) Vid. Leibniz. Reflexions ſur l' eſprit ſectaire, in Felleri Monumentis ineditis T. IX. art. 7.

k) Catalogus ſcriptorum Poireti omnium adiectus eſt in calce Cogit. rat. et in Bibl. Bremenſi l. c. itemque in Opp. poſthumis.

l) Amſtelod. 1715. 8.

m) Pertinet huc Theologia Germanica, Gallice edita, cum diſſ. apologetica adu. Iurieum 1700. 12. praefationem quoque praemiſit refutationi libri Lockii Fides et ratio collata, quam ſecundum principia ſua edidit diſcipulus quidam eius. De aliis vid. Bvddevs l. c. p. 910.

n) Hiſt. Eccleſ. et Haer. P. II. c. 18. p. 613. ſeqq.

o) Introd. in Hiſt. Lit. c. IX. §. 29. p. 466. collata Biblioth. philoſ. c. II. §. 13. et quae viri docti ad haec loca annotarunt.

p) In Biblioth. theol. P. II. p. 684. 685.

q) Chriſtianiſm. Platonico-Hermet. P. I. c. 6. p. 265.

r) Nominauimus nonnullos in Germ. Hiſt. phil. opere T. VI. p. 1236. ſeq. plures autem Arnoldvs l. c. quos pleroſque euoluimus.

Paschivs inter *Inuenta nou-antiqua* huius quoque ſocietatis mentionem faciens eius origines in annum cIↃIↃCXVII refert, ſed falſum hoc eſſe libelli illi demonſtrant, qui de hac ſocietate ante annum iſtum in vulgus exierunt. Nobis veriſimile eſt, anno cIↃIↃCX primum de ea rumorem ſparſum eſſe. Nam non ſcribit modo perſonatus Ivlianvs de Campis, in *Epiſtola ad omnes, qui de noua ſocietate ordinis de cruce roſea aliquid vel legerunt, vel differendo de re iſta aliquid audiuerunt, anno* cIↃIↃCXV edita: *Non ignotum eſſe plurimis, quam fortunam ſiniſtram excurſus de reformatione totius mundi in aeſtate elapſi anni* cIↃIↃCXIV *expertus ſit, et quam male excepta ſit adiecta narratio de fama fraternitatis roſeae crucis.* Sed et Daniel Mederus in *Iudicio theologico de Fama et Confeſſione fraternitatis R. C. anno* cIↃIↃCXVI edita, Praef. ait, *ante quinquennium Famam fraternitatis in quinque linguis diuerſis prodiiſſe.* Ex his enim verbis clarum eſt, anno hoc famam de iſta fraternitate primum eſſe ſparſam. Ipſam vero iſtius ſodalitii hiſtoriam veriſimili iudicio eruere eſt difficillimum. Cum enim ſparſa ſemel Fama de hac fraternitate, quicquid erat theoſophorum Paracelſiſtarum, adeptorum, alchemiſtarum, et huius furfuris aliorum, ſodalitium hoc ſibi vindicaret, eo quod ad arcanas iſtas artes et ſcientias chemicas, magicas, Cabbaliſticas alluderet, factum inde eſt, vt ſua ex hoc grege quilibet ſomnia Roſeae crucis ſodalibus accepta referret, ſicque incertis rumoribus totum fere orbem Chriſtianum repleret; id quod Fluddi, Sperberi ſimiliumque, qui hoc ſibi axioma vindicarunt, ſcripta de hoc ſodalitio ſatis ſuperque comprobant. Quod ita exacerbauit viros doctos, puritatis fidei cuſtodes, vt ipſam hanc ſocietatem, de cuius tamen exiſtentia certi ſciebant plane nihil, multis accuſationibus et ſuſpicionibus onerarent. Quae omnia niſi accurate ab ipſius fabulae originibus diſtinguantur, numquam inuenietur, quid veriſimili ratione de hac re ſtatui poſſit. Ad hanc itaque cautelam attenti, rem primo quidem, prout fama ferebat, enarrabimus, et tum demum modeſte noſtram ſententiam ſubiungemus. Ita vero publico rumore, primo Germaniam, mox per omnem fere Europam ſparſo tradebatur: Prodiiſſe Sodalitium hactenus latens, cuius origines ad Chriſtianum Roſencreuz referendae ſint: Natum illum eſſe in Germania anno cIↃCCCLXXXVIII, ſuſceptoque itinere ſacro ad ſepulchrum Saluatoris ex Palaeſtina Damaſcum perueniſſe, ibique cum ſapientibus Chaldaeorum fuiſſe congreſſum, arcanaſque eorum diſciplinas, magiam puta Cabbalamque didiciſſe. Tum in Aegyptum et Libyae regiones delatum, myſteria iſta multis theſauris auxiſſe. Reuerſum autem in patriam emendationem ſcientiarum omnium animo concepiſſe, et ad obtinendum hunc ſcopum laudabilem arcanam fraternitatem inſtituiſſe, paucis membris conſtantem, huicque amicorum ſacro ſibi fidei et ſilentii ſymbolo iunctorum collegio ſua myſteria aperuiſſe, et diuinam hanc eos ſapientiam docuiſſe, praecipiendo, vt ad poſteritatem ſimili modo methodoque arcana propa-

propagaretur. Tandem annos natum centum atque viginti ſine morbo vigentem pie obiiſſe. Sublato tribus huius auctore, eam inter fidiſſimos quosque arcanam ſeruatam et ad poſteros pari modo propagatam fuiſſe; donec tandem iſtud ſodalitium detectum ſit. Quod vt ſpecioſo atque veriſimili titulo orbi perſuaderetur, libelli prodierunt duo, in quibus, res omnis enarrata et myſterium hoc ſiue verum ſiue fictum, detectum eſt. Vnus *Famae fraternitatis* rubrum gerit, id eſt, *Detectionis fraternitatis laudabilis ordinis Roſeae crucis;* alteri *Confeſſionis fraternitatis* titulus praefixus eſt, et Germanica atque Latina lingua prodiit. In his libellis, qui primam totius fabulae ſcenam confinxerunt, haec ſodalitio iſti tribuuntur I. Singularem a diuina beneuolentia reuelationem ſodales accepiſſe, eiusque beneficio maximorum et plurimorum myſteriorum notitiam acquiſiuiſſe, ea quoque velut veros theoſophos explicare poſſe, cum mediante lumine gratiae, ad colluſtrandum naturae lumen ſint maxime idonei. Ideo praeter ſacra oracula, ſcripta Tauleri et theologiam Teutonicam commendabant. II. Vniuerſalem eruditionis omnis per quoscunque ſtatus et vitae genera emendationem eos moliri, et ad emendandos naeuos doctorum, maxime medicorum et philoſophorum, ſe accingere. III. Poſſidere eos lapidem philoſophorum, eoque parario tincturam ſiue medicinam vniuerſalem, artemque mutandorum metallorum, arcanamque notitiam vitae prolongandae fuiſſe adeptos. IV. Scire eos et praedicere, inſtare ſeculum aureum omni felicitate exoptatiſſimum. His quatuor ſcenis primus fabulae actus comprehendebatur. Cum autem ea diuulgata, tota Paracelſicorum, Theoſophorum, et Chemicorum turba res ſuas agi crederet, et vtraque manu hanc ſibi ſodalitatem vindicaret, nihil tam abſonum delirumque fuit, nihil adeo noua et inaudita myſteria prae ſe tulit, quod non ad hanc tribum referretur, quae vero omnia, et a quibus auctoribus profecta ſint, et quo fundamento iſti ſocietati tribuantur expendenda, et cum ipſis fabulae originibus et dogmatibus, quae ſimulabat, non commiſcenda ſunt. Enarrari ſatis non poteſt, quantos motus in eccleſia pariter atque orbe literario rumor iſte, vbi ſemel percrebuiſſet, excitauerit. Nempe prout quilibet aut animo erat affectus, aut hypotheſi peculiari addictus, aut ſectae cuiusdam praeiudicio occupatus, ita obſcuriſſimi aenigmatis interpretationem fingebat, et ſe Oedipum eſſe putabat. Et theologorum quidem plerique, quos Paracelſica ſchola, et chemicorum atque theoſophorum factio ſimili clamore dudum offenderat, valde fidei puritati metuebant, ac fanaticam quandam cohortem ſub hac larua latere ſuſpicabantur [s], CHRISTOPHORVS NIGRINVS autem Caluini aſſeclas iſta fabula tegi, prolixa commentatione [t] demonſtrare voluit. Obſtabant tamen vtrique coniecturae loca nonnulla in laudatis libellis occurren-

s) HORNBECK. Summa Controuerſ. p. m. 426. IO. OLEAR. Synopſ. Controu. p. 461.

t) In Sphynce roſacea Francof. 1619. 8.

currentia, quae ſatis prodebant, ſocietatis huius ſodales, eccleſiae Euangelicae eſſe addictos, nec communionem eos cum Fanaticis affectare. Id ipſum Roſeae crucis nomen nonnullis prodere videbatur, quod ab inſignibus B. Lutheri deſumtum eſſe ſuſpicabantur. Et hinc prodiit vnus et alter ex Lutheranae eccleſiae gremio, qui pro fraternitatis orthodoxia pugnauit [u]. Alii, et imprimis medicorum natio collegium aliquod chemicum hanc fabulam condidiſſe, coniiciebant, qua in opinione valde confirmabat eos et nomen ſocietatis, et iactatae artes chemicae et Paracelſicae, quas cum emendandae promouendaeque pietatis ſtudio ſodalitium illud prae ſe ferebat. Et nomen quidem chemicum eſſe, et compoſitum ex vocabulo ros et crux coniiciebant, quae vocabula ſint chemica, eo quod ros ſit omnium corporum potentiſſimum ad ſoluenda metalla, crux vero idem ſignificet quod lux, quia ſignum crucis tres illas literas LVX exhibeat, lux autem ſit ſemen, ſiue craſſum illud et corporeum lumen, quo coacto auri mutatio perficitur; vnde Roſaecrucianum eſſe philoſophum χρυσοποιοῦντα ſuſpicatus eſt PETRVS GASSENDVS [x], cuius coniecturam latius deduxit EVSEBIVS RENAVDOTIVS [y], probauitque nuper praeſtantiſſimus MOSHEMIVS [z]. Paracelſi autem partes ideo iuuari commendarique credebant, quod medicina Galenica valde contemneretur. Plurimum autem auxit hanc ſuſpicionem, quod Paracelſiſtarum et Theoſophorum Chemicorum celeberrimi FLVDDVS [a] atque Sperberus aliique nonnulli fraternitatis huius patrocinium ſuſcepiſſent, et de eius profectibus admirandis in philoſophia adepta, magia, cabbala, chemia neſcio quae miracula confinxiſſent, et ſplendide eſſent mentiti. Quae eo magis veriſimilitudinem prae ſe ferebant, quod primi totius comoediae auctores de huiusmodi artibus multa promiſiſſent, vt eo occultius laterent, et laetior emergeret inſperata fabulae cataſtrophe. Adeo vero haec ſe medicis nonnullis probauit opinio, vt cum Galenicae ſcholae eſſent addictiſſimi, irarum pleni in Roſaecrucianos inſurgerent, in quo certamine alios vehementia vicit ANDREAS LIBAVIVS [b]. Tandem inuenti quoque ſunt, qui ſingularem ex diuina miſericordia viris quibusdam piis contigiſſe reuelationem credebant, vt emendarentur ſcientiae, et pietas atque myſteria hactenus ignota ingenti humani generis emolumento panderentur, et hi quidem reuera exiſtere eiusmodi ſocietatem, et vera eſſe, ſi non omnia, attamen, quae de ea narrabantur, pleraque crediderunt. Quas partes ſtatim ſub exordium fabulae arripuit DAVID MEDERVS [c], antiſtes eccleſiarum comitatus Hohenloici MICHAEL MAIERVS [d], et ipſe ROBERTVS FLVDDVS [e], aliique. Hi inſtare nouum felixque ſeculum,

u) MEDERVS l. c. et Vindiciae rhodoſtauroticae.

x) In Examine philoſophiae Fluddanae §. 15. T. III. opp. p. 261.

y) Conferences publiques T. IV. p. 87.

z) Hiſt. Chriſt. recent. Sec. XVII. S. I. c. 4. §. 28. p. 398.

a) In Tr. Apologetico, integritatem ſocietatis de Roſea Cruce defendente contra Libauium 1617. et in Apologia compendiaria.

b) Vid. ARNOLD. l. c. p. 625. ſeqq.

c) loc. cit.

d) In Themide aurea.

e) loc. cit.

culum, et regni naturae et gratiae fines ampliſſime dilatatum iri ſibi perſuadebant. Quanquam autem vbique locorum ſodalitii Roſaecruciani fama percrebuerat, adeo vt lippis quoque et tonſoribus nota eſſet, nemo tamen dicere poterat, quo loco illud inueniri poſſet, et non deprehendebatur, qui conuinci poſſet, quod illi eſſet addictus. Certe, Renatum Carteſium, vbicunque in itinere longo eſſet moratus Roſaecrucianos quaeſiuiſſe, nullum autem inueniſſe, teſtatur HADRIANVS BAILLETVS [f]. Attamen leges et ſtatuta fraternitatis in vulgus comparebant, et vbique ſatis curioſe perquirebantur ſodales, vt, quod eccleſiae metuebatur, damnum arceretur, et impoſturae poena irrogaretur. Ipſa quoque Paracelſiſtarum, theoſophorum, philoſophorumque per ignem turba, fabulae incertitudine decepta, dum hanc ſibi ſodalitatem aſſerit, eiusque myſteria mire crepat et defendit, acerbe autem in eos inuehitur, qui in eam inſurrexerant, mire rem turbauit, et nouis ſuſpicionibus orbem repleuit. Fuerunt enim ex hoc numero, qui non modo dogmata inaudita et ab omni fide et opinione remota Roſaecruciano collegio tribuebant, ſed ipſam quoque magiam huc transferebant, et quid iſta ſocietas in euocandis numerorum potentia ſpiritibus poſſet, iactabant [g]. Quos dum pro veris tribulibus plerique habent, peſſime apud plerosque ſodalitas iſta audire coepit. Sagacioribus autem nonnullis mature ſubolebat, fabulam quandam vel aenigma aliquod ſymbolicum artificioſe et non ſine ingenio confictum latere, vixque prodierat *Fama* et *Confeſſio fraternitatis*, cum iudicarent nonnulli viri docti, aenigmaticum et figuratum ſcriptum eſſe [h], nec extitiſſe vnquam huiusmodi collegium ſecretum vel vixiſſe eius auctorem. Aſt quae ſub hac larua facies lateret, coniecturis nonnulli aſſequi tentabant, et alii quidem chemicorum quorundam luſum eſſe, ſuſpicabantur [i], alii, vnionem inter Lutheranam et Reformatam eccleſiam magnis moliminibus ſtudioſe eo tempore quaeſitam exoptatamque ſibi deprehendiſſe in eo aenigmate videbantur [k]. Qui vero omnium cautiſſime iudicium faciebant, in eam opinionem diſcedebant, viros quosdam ingenii excelſi, et acuti totam ideo fabulam excogitauiſſe, vt otioſos homines naſo ſuſpenſo ducerent, et credulitati ſimpliciorum illuderent, aut philoſophos medicosque exagitando curioſo figmento expiſcarentur, quid de emendatione artium et ſcientiarum, de myſteriis Paracelſicis et chemicis et ſimilibus crederent. Immo anno cIↄ Iↄ c x x auſus eſt ſcribere MICHAEL BRELERVS [l]: *Laterem lauare, qui in detegenda fraternitate, iſta operam ponant ſuam; famam fraternitatis enim auctores agnoſcere trigam virorum clariſſimorum, qui ingenioſo hoc aenigmate alios, quos philoſophorum lapidem adeptos eſſe fama ferebat, ita prouocare tentauerint, vt ſuo ſe indicio proderent: et hanc quidem non coniecturam nudam eſſe, ſed*

f) In Vita Carteſii T. I. p. 90. Synopſeos.
g) Vid. MORHOF. Polyhiſt. T. I. p. 131.
h) Vid. MEDERVS in Praef. l. c.
i) Ibid.
k) NIGRINVS loc. cit.
l) In Myſterio iniquitatis Pſeudo-Euang. c. 8. p. 100.

ſed veritatem certiſſimam, reliquos clamores autem omnes inter mendacia eſſe referenda. Nec defuit fabulae cataſtrophe; euanuere enim et ſocietas iſta et omnes illi, quos edidit ſtrepitus, cum auctores eius ſilerent, nec agere eam editis porro ſcriptis, vt hactenus factum, pergerent. Qui ideo ſcribere deſiiſſe videntur, vel quod crederent, ſatis iam eſſe commentorum, et abunde prodidiſſe orbem literatum animi ſenſa et multorum ſtoliditatem, vt pii prudentesque viri inde emendationis cauſam quaerere poſſent; vel quod obſeruarent, abuti ingenia fanatica, et paradoxa iſta ſodalitii ſecreti fama, et metuendum eſſe doctrinae puriori periculum: vel quod ipſi ſibi timerent, ne, qui laruato Roſaecrucianorum nomine abutentes, vehementes ſatyras et acerbas inuectiuas vulgauerant [m], innocentibus tandem fabulae auctoribus moleſtiam crearent. Et haec quidem iſto tempore facta ſunt; vbi vero fama conticuit, valde confirmata eſt opinio, viros nonnullos pios atque doctos, et ingenio atque eruditione non carentes hanc ideo fabulam exorſos fuiſſe, vt et emendandi orbis eruditi deſideria, aenigmatica ſcriptione, proponerent, et ſectarium, quod vehementer illo tempore regnabat, ſtudium exagitarent, et vitia atque naeuos eruditorum ſymbolica ſatyra corrigerent, latere tamen in argumento delicato poſſent, et ſeculi ſui ſupra modum acerbi et contentioſi dicacitatem perſonati eluderent. Quam coniecturam veriſimilitudine ſumma gaudere, ipſa *Famae fraternitatis praefatio* ſatis innuit, et tota fabula loquitur. Quanquam autem impoſſibile eſt, viros illos pios et cordatos detegere, qui hoc ſocietatis Roſaecrucianae ſymbolo orbem eruditum tentare auſi ſunt, fatemur tamen, magna nobis veriſimilitudine ſe commendauiſſe G o t t f r e d i A r n o l d i [n] coniecturam, qui Ioannem Valentinum Andreae, virum doctiſſimum et elegantiſſimi ingenii, theologum Wurtenbergicum, ſi non primum comoediae auctorem, actorem tamen cum nonnullis viris doctis fuiſſe ſuſpicatur. Non ignoramus B. I a e g e r v m [o], quem ſecuti ſunt alii [p], multum in eo fuiſſe, vt hanc ſuſpicionem ab eo depelleret, narrat enim: rogatum virum doctiſſimum a ſenatu eccleſiaſtico ducatus Wurtenbergici, reſpondiſſe, ſemper ſe, audita fabula Roſaecruciana riſiſſe, et curioſos fratres pati non potuiſſe. Verum tantum abeſt, vt haec coniecturam iſtam infirment, vt potius magnum ei pondus addant, cum ſatis luculenter innuant, habuiſſe eum totum ſodalitium pro fabula ideo excogitata, vt curioſi deluderentur. Sane ex viri praeſtantiſſimi, et praeter iudicii acrimoniam et elegantiam ingenii ſummo candore et pietate laudabilis verbis et circumſtantiis omnibus, maximum haec coniectura veriſimilitudinis gradum obtinet. Erat enim illi ingenium ſatyricum, et naeuorum in eccleſia atque orbe docto perſpicax, quos haud vno ſcriptionum genere iugulauit; ex quibus

m) Tales edidit laruatus Irenaeus Agnoſtus.
n) loc. cit.
o) In Hiſt. Eccleſ. Sec. XVII. p. 58.
p) Auctor Reprehenſionum God. Arnoldi pag. 132. S e r p i l i v s Epitaph. theol. Sueu. p. 12.

bus intelligitur, emendandis illis animum magno cum ſtudio adieciſſe. Accedit ſcribendi ratio illi propria eiusque characterem mire referens, ipſaque arma eius gentilitia, et quae alia ſunt, quae hanc coniecturam magnopere firmant. Talia autem ſcriptorum Andreae loca ab Arnoldo allata ſunt q, ex quibus, niſi omnia fallimur, inuictis rationibus conſtat, eum, ſi non ipſe primus fabulae auctor fuit, actorem tamen cum aliis fuiſſe; claris enim verbis indicauit, actam eam eſſe, et depoſitam perſonam, euanuiſſe comoediae laruas, nec expectanda eſſe fraternitatis fata alia, ſed pudore ſuffuſo reſipiſcendum eſſe eruditis, quod naſo ſe ducere et expiſcari auctores eius paſſi ſint. Neque magnopere huic coniecturae opponi poteſt, Paracelſiſtas, chemicos, adeptos, et inter eos, qui magna nominis claritate innotuerunt, Fluddum atque Sperberum huic ſodalitio nomen dediſſe. Ipſe enim Valentinvs Andreae monuit, adeptos, medicaſtros, theoſophos huiusque generis alios, occaſionem iſtius fabulae arripientes de ſuo emolumento cogitauiſſe, et ſpes ſuarum fortunarum amplas inde hauſiſſe. Qui cum eius cataſtrophe tandem prodeunte et ceſſante iſto collegio, attamen durauerint, et ſuas res porro vrgere perrexerint, manifeſtum inde eſſe putamus, ipſas eius ſodalitatis rationes cum Paracelſica et theoſophica factione non cohaeſiſſe. Quia tamen ingenia haec anomala et fanatica, hoc nomine ad commendandum peregrinum philoſophiae habitum valde abuſi ſunt, ratio inde patet, cur in theoſophorum hiſtoria memoria Roſaecrucianae tribus omitti non potuerit.

§. XXXV. Sufficiunt dicta, vt intelligatur, qualis ſecta theoſophorum fuerit, qua indole fuerit gauiſa, quibus characteribus ab aliis diſtinguatur. Colligemus iam ſparſim dicta in vnum, et quid de ea ſtatuendum ſit, poſcentibus tractationis noſtrae legibus ſtrictim exponemus. Cuncta autem, re accurate expenſa, huc redeunt: *Obſeruationes de philoſophia ſcholae theoſophicae.*

I. Non conſpirat haec ſecta placitis, decretis, et fundamentis, ſed vt quisque ingenio magis promtus et imaginationis oeſtro percitus eſt, eo magis ſententiis paradoxis variat. Fruſtra itaque agunt, qui horum hominum philoſophiam vno typo poſſe exprimi ſperant. Cuius ratio ipſa a cognoſcendi principio, quod reiecta rationis luce elegerunt, deriuanda eſt. Cum enim non certas leges, et principia ſibi delegiſſent, ſed intellectu paſſiuo ſacroque ſilentio in centro fundoue animae illuminationem diuinam quaererent, non potuit non tota theoſophicae gentis ſchola ad diuerſiſſima placita deferri. Quicquid enim ſuggerebat iſtud principium internum, imaginarium, et incerto ſenſu fallax, id pro diuino, et vero habitum eſt. Et haec cauſſa eſt, cur tot ſyſtemata (ſi modo nomen hoc mereantur male cohaerentia animi aegri ſomnia) theoſophica ſint, quot ſunt theoſophorum capita.

q) Alethaea exul. p. 329. Turris Babel c. 25. p. 69.

II. Sunt tamen dogmata nonnulla, quae characteriſtica recte appellaueris, eo quod non communia tantum toti factioni iſti ſunt, ſed eam quoque ab aliis ſectis diſcriminant. Inter iſta autem illuminatio paſſiua primum locum occupat, et fundamentale dogma eſt. Nempe magno hi homines odio rationis homini connatae lumen proſequuntur, idque fallax eſſe et incertum, ac ſuperficiariam tantum atque idealem cognitionem ſcientiae et certitudinis expertem et ſapientia vacuam gignere clamant: hac ducente errare hominem et in deuia delabi a felicitatis tramite, magnis profundisque ſuſpiriis conqueruntur. Eam itaque aut plane abiiciendam negligendamque, aut e philoſophiae verae, diuinae et ad felicitatem atque tranquillitatem hominis facientis circulis eiiciendam eſſe contendunt. Licet autem diuinorum oraculorum auctoritatem aperte contemnere non audeant, ne impietatis ſuſpecti ſibi ipſis apud alios officiant, minusue tolerentur, contemta tamen literae ſignificatione, non tam oraculorum ſacrorum dictamina pro principiis aſſumunt, quam allegoriarum inſulſarum machinis nonnulla in partes ſuas rapiunt, ipſum doctrinae Chriſtianae ſyſtema Scripturae S. innixum magno ſupercilio velut commenta ſcholarum et humanarum ſpeculationum ſpernentes. Dumque omnem intellectus actiuitatem proſcribunt, nouum et a mentis humanae natura atque indole plane abhorrens cognitionis genus paſſiuum, intrinſecum, immediatum atque diuinum comminiſcuntur, quo anima diuinae ſapientiae luminisque coelitus infundendi auida, ſine vllo actu ſuo, quieſcens, ſilensque lucis diuinitus irradiantis illapſum expectat, et hoc ſuo deſiderio tandem cum maxima acquieſcentia et gaudio in ſtatu iſto luminoſo fruitur. Qua illuminatione paſſiua coeleſtem atque diuinam prorſus ſapientiam, reliquis hominibus ideales rationis nugas ſectantibus ignotam ſe adeptos eſſe, magnificis orationibus oſtendant. Quae adeo ex dictis et allatis teſtimoniis atque exemplis clara ſunt, et omnibus fere paginis in ſcriptis eorum inculcantur, vt ea prolixius probare opus haut ſit. Ita vero ſuo ſe indicio hi homines produnt, et quam inepta et a vera philoſophiae indole aliena ſit theoſophia iſta, luculenter manifeſtant. Cum enim et rationis et reuelationis lumen a patre luminum homini ſit traditum, nec quae ab vno auctore profecta ſunt, repugnare ſibi poſſint, diſtincti tamen ſint naturae gratiaeque circuli; in vtramque eos vehementer peccare, quilibet videt. Nempe rationem deprimendo, et ſcripturae auctoritatem eleuando ita diuinum vtriusque auctorem laedunt, vt is homines fallere voluiſſe, (abſit blaſphemia dictis!) cenſendus ſit, qui iſtis eos ducibus muniuit in inquirenda felicitatis via, quibus veram animae tranquillitatem et beatitatem aſſequi et ſapientia ornari nequeant. Quamuis enim diuina colluſtrari luce hominem ad aeternorum cognitionem ipſa ſacra oracula dictitent, non tamen vel rationem ea ſupprimit, vel immediato animum lumine perfundit, vnde longe alia exiſtit illuminatio, quam ab his hominibus vrgetur. Qui dum omne veri criterium, et id diſtinguendi a falſo

regulam

regulam atque inſtrumentum inſuper habent et contemnunt, erroribus, ſomniisque cerebri ab omni veritatis diuinae et humanae ſenſu deuiantibus patulas portas aperiunt, et quodcunque delirantis cerebri nugae ſuggerunt, pro diuino nobis obtrudunt, ea ſuperbia et intolerabili faſtu, vt cum criterium veritatis dignoſcendae non habeant, ſibi ſolis ſuaeque experientiae credendum eſſe poſtulent, rati, decipi ſe non poſſe, licet a febricitantium deliriis rationes eorum parum diſtent. Quod quam ineptum ſit, et humanae naturae indecorum, immo ipſo creatori benigniſſimo indignum, quilibet palpat, qui praeiudiciis turpiſſimis non fallitur. Et hoc πρῶτον ψεῦδος huius ſectae et primarius error eſt, quem recte iugulauit virorum piorum et acutorum diligentia [r].

III. Fallere autem hos homines et falli, adeoque in omnem ſapientiae diuinae humanaeque modum peccare, alterum ſyſtematis theoſophici dogma characteriſticum luculenter prodit. Nempe cuncta ad emanationis ſyſtema redeunt, cuncta ex Deo deriuant, Deumque faciunt fontem eſſentiarum omnium, mundum autem Deum expanſum, animam quoque ex iſta ſcaturigine velut diuinae aurae particulam oriri ſtatuunt, et hunc in finem varios fontes, principiata et emanationes, variosque euolutionum gradus comminiſcuntur, reditumque rerum omnium poſt plurimas reuolutiones in Deum afferunt, vt ex ſupra dictis eſt manifeſtiſſimum. Qua ratione, ſi non ipſum Deum cum mundo confundunt, et in Spinozae caſtris militant, attamen rebus omnibus, maxime animae humanae eſſentiae diuinae communicationem ita tribuunt, vt et deiſmo aperta porta pateat, et ad enthuſiaſmum, deificationem (veniam verbo exoramus) quandam affectantem ſeducatur humanus animus. Quam culpam quidem valde deprecantur huius ſapientiae diuinae cultores, et ſe enthuſiaſmo quam maxime refragari, magnopere clamant, vt ſupra Poireti exemplo demonſtrauimus: at ludunt vocis ambiguitate, vt inuidiam exoſi erroris euitent: hunc enim enthuſiaſmum vocant, ſi diuina affectet humana ratio. At hoc pacto ſuo ſe telo iugulant, et enthuſiaſmi reos eſſe fatentur. Tota enim illa interna et paſſiua illuminatio, quam Deo adſcribunt, imaginationis emotae opus eſt, quae cum diuinam colluſtrationem ſomniet, ἐνθουσιάζειν recte dicitur.

IV. Damna haud exigua philoſophiae pariter atque ſanctiori diſciplinae ex hac affectata theoſophia oriri, nemo non videt. Parit enim hic enthuſiaſmus ſuperbum rationis atque reuelationis contemtum, ordinaria luminis diuini colluſtratione, mediisque quibus illa peragitur, non contentum, ſed ſingularia, extraordinaria, immediata deſiderantem: quo affectu occupatus animus omnia faſtidit, quaecunque via trita et ſolita homini ſolent innoteſcere, ſiue humana ſint, ſiue diuina. Id quod negant quidem ſcholae huius patroni, et vt demonſtrent, reuelationi in ſacris oraculis factae ab ea iuſtum ſtatui pretium, ea loca cumulant, quibus praeclare de

r) Conf. THOMAS, Praef. ad POIRETI tr. de Eruditione triplici, ed. nou.

re de ſacris literis loquuntur, eamque miris modis commendant. Aſt tametſi negari non poteſt, pulchra nonnulla, et ſi verba ſpectes, omnino probanda ab his hominibus dici, fatendum tamen, neruum eos ſacrarum paginarum excidere, vique omni eas ſpoliare, aſſerendo mortuam eſſe in illis literam, veram ſapientiam lucemque ſalutarem in mentibus accendere minime efficacem, niſi interna et immediata illuminatione, quae in fundo centroque animi obtingat, viua reddatur et operationi ſuae reſtituatur. Quo pacto omnis diuina notitia non ſacrae, quae in oraculis diuinis continetur, doctrinae tribuitur, ſed interno iſti principio, quod cum diuinas ſibi origines aſſerat, ſcripturae literam ad deliria aegri animi torquet rapitque, adeo vt nihil ſit tam abſonum, tamque inſanum, cui non hoc interprete admiſſo verba diuinorum ſcriptorum accommodentur, idque in diuinis foliis quaeratur, de quo eorum auctores θεόπνευςοι ne ſomniantes quidem cogitauerunt. Cuius ſi quis exempla cupiat, eum explicationes coſmogoniae Moſaicae a Fluddo, Sperbero, Gutmanno, Boehmio aliisque datas, et dictante iſto lumine interno ex fundo animae illuminatae productas, intueri iubemur, quae tanta nobis cerebri confuſi et imaginationis errantis ſomnia narrant, vt ſufficiant ad demonſtrandum, quantum inde damnum ſanctior diſciplina capiat. Quae tamen a diuinioris ſapientiae doctoribus latius enarrari ſolita pluribus heic tangere haud licet. Auget vero hoc malum intolerabilis arrogantia et quae illi iuncta eſt dicacitas horum hominum, qui ſe ſolos ſapere, ſibique diuinos hos theſauros ſolis obtigiſſe, reliquos atra nocte cinctos oberrare, et in tenebris ſine duce, ſine via palpare ſibi perſuadent. Nihil enim aut religione ſanctum, aut muneris grauitate reuerendum, aut meritorum gloria illuſtre eſt, in quod, ſi placitis ſuis refragetur, non atrocibus criminationibus inuehantur; nullus vitae ſtatus, nullus ordo et humanae ſocietatis membrum nullum eſt, cui non errores, naeuos, vitia, ſcelera, et denique quid non? obiiciant, in aliorum maculis perſpiciendis adeo lyncei, vt exaggerationibus defectuum aliorum ſuorum omnino obliuiſcantur, vel eos plane coecutientes non videant. Nec his contenti, haud raro, vt omnia infra ſuam ſapientiam poſita eſſe demonſtrent, monſtra confingunt, et nihil rectum eſſe ſtatuunt, niſi quod ab ipſorum dictamine regulisque praeſcribitur atque proficiſcitur. Immo in omnem eruditionem humanam inuolant, literas, ſcholas, doctores, et quodcunque ab interno lumine ab illis iactato profectum haud eſſe credunt, magnis calumniis onerant, ſic vt palam ſit, nullum eos cognitionis genus pati poſſe, quod ferocientis imaginationis deliriis modum ponit, et paucis modeſte ſapere docet. Quod vt aliqua ſpecie atque colore faciant, hominum, atque temporum vitia, licet non minus illis polluti, quam alii, ipſis diſciplinis tribuere, et vbi ferro recidere morbida membra debebant, id in viſcera adigere, et corpus ipſum interficere minime erubeſcunt. Et haec vera cauſſa eſt, cur tot querelae, inuectiuae, et verba acerbiſſima in homines eccleſiaſticos et acade-

academicos, in ſcientias humanas et diſciplinas ſanctiores, in eorum libris cumulentur, in quibus colligendis miram induſtriam probauit GOD. ARNOLDVS. Quod an ſtare poſſit cum caritate et humilitate, quas virtutes ex illuminatione iſta immediata et interna oriri iactant, et annon animi impotentiam ambitionis atque irarum, omnisque affectus vehementiae pleniſſimam, ſapientiae verae autem e diametro contrariam prodat, Lectoris pii et prudentis arbitrio definiendum relinquimus.

V. Plurimum hanc ingenii humani nec legibus ſubiecti, nec limitibus circumſcripti, nec diſciplina caſtigati proteruiam et ſapientiae humanae, id eſt, philoſophiae, et diuinae ipſique religioni obeſſe, facile cogitari poteſt. Quemadmodum enim illa, pietatis et diuinae originis atque operationis praetextu in contemtum adducitur, vt animis leuibus, vilibus ac ignauis omnino ſordeſcat: ita religionis hoſtibus, cum vident, deliria nullo modo pingenda, et ſano ſenſu excuſanda pro diuina ſapientia vendi, ſanctiſſima myſteria deridendi, omnemque reuelationem pro emotae mentis deliriis habendi fauentiſſima ſuppeditatur occaſio. Ipſa quoque pietas, et quae illam mediante diuina doctrina in animis per Spiritum S. producit veritatis diuinae colluſtratio atque ſapientiae coeleſtis diſciplina, quae nec rationis lumen deprimit, ſed ſuis tantum limitibus circumſcribit, nec alia hominem docet, quam quae claro et aperto ſenſu teſtantur diuiniores literae, in ſuſpicionem enthuſiaſmi atque fanaticiſmi apud eos, qui emendationem animi vitiorumque eradicationem odio perſequuntur, adducit. Qua ratione ipſa diſciplina IESV CHRISTI, doctoris diuiniſſimi contemnitur et in periculum maximum adducitur, cum habeat impietas et vitae licentia, quae ſeueritati praeceptorum Chriſtianorum ipſa philoſophia iudice optimorum et veriſſimorum opponant, et caſtigationis animi leuis et nondum emendati iugum excutiat.

VI. Dabimus autem id caritati, bene de proximo ſperanti, vt credamus, non vidiſſe quosdam huius gregis damna iſta, quae paucis enarrauimus; et optima animi intentione vſos, deluſosque ſectariae philoſophiae ineptiis, meliora, ſanctiora, diuiniora quaeſiuiſſe, quae animum explere, et ſatiare diuina luce pectus valeant, quo nonnullos animo ad theoſophiam querendam fuiſſe impulſos facile nobis perſuademus. Dolemus autem, eos ſpe ſua deluſos, cum lucida ſidera ſe duces elegiſſe crederent, ab ignibus erraticis fuiſſe deceptos. Abiecto enim rationis iudicio, qua norma verum a falſo diſtinguitur, cum non haberent, quo imaginationis laſciuientis et extra orbitam vagantis operationem a diuina colluſtratione rite diſcernerent, ſe ipſos turpiter deceperunt. Temperamento enim gaudentes atra bile referto, auſtero et ſubtriſti, quod imaginandi facultatem nutrire ſolet ſupra modum foecundam, at deliram et ratione carentem, et ſumma animi commotione, etiam ad corpus, maxime ad cerebri partes pertingente, maiora, inſolita et diuina affectantes, extraordinarias, quas imaginationis cerebrique emoti turbatique morbi frequenter ſentiunt, commotio-

motiones ſpirituum animalium neruorumque paſſi ſunt, quae ad ecſtaſin vsque et raptus quosdam apud Boehmium ſimilesque ſunt progreſſae. Quae cum vehementi agitatione cerebro eſſent impreſſae, fixis radicibus altiſſimis et veſtigiis luculentis relictis occaſionem praebuerunt his hominibus ſibi perſuadendi, diuinam ſibi atque extraordinariam illuminationem obtigiſſe, de cuius veritate, licet eam nullo alio colore pingere, nulla alia ratione demonſtrare poſſent, niſi ſenſu ſuo, adeo tamen ſe conuictos putabant, vt nullatenus de ea dubitarent. Nonnulli vero eo vsque progreſſi ſunt, vt noua praedicere et de futuris vaticinari auderent: quae vatum nouorum effata cum temporum euentu refutarentur, et imaginationis fallacia proderetur, loco commiſerationis, qua digni erant, riſus et dicteria plerorumque retulerunt, et, quam turpiter fallatur animus, rectore ratione excuſſo et eiecto, luculento declarauerunt ſpecimine.

VII. Mirari quis iure queat, qui obiter rem aſpicit, qui fieri potuerit, vt ad tam abſona et a mentis humanae indole naturaque abhorrentia delabi viri minime mali potuerint, magis autem, quo pacto euenerit, vt ſectatores illis non defuerint, qui has partes probando pro diuiniore ſapientia iſta deliria habuerint? Aſt mirari deſinet, cogitans, ita plerumque euenire, vt obſcura, ignota, et aegnimata prae ſe ferentia, quae aures quidem inauditis vocabulis et ſtrepitu inſolito implent, vacuum autem dimittunt animum, imperitos et iudicio atque ratiocinatione non ſubactos plerumque capiant, ſic vt omiſſo examine accurato, cuius difficultatem propter obſcuritatem iſtorum aenigmatum Oedipo opus habentium timent, ſibi perſuadeant, magna et admiranda latere, et licet iſta myſteria fateantur eſſe incomprenſibilia, et omni rationi aduerſa, culpam tamen malint in intellectus ſui imbecillitatem, eorum arcanorum incapacem reiicere, quam in ipſam nugarum iſtarum abſurditatem transferre. Ineluctabilis autem obſcuritas, paulo attentiores conuincere debuit, totam iſtam diuinioris ſapientiae oſtentationem vanam eſſe, atque probari non poſſe. Recte enim viro cuidam doctiſſimo [s] obſeruatum eſt, abhorrere a diuinae ſapientiae ratione et indole regulas viuendi et ad felicitatem noſtram perueniendi, quae ita obſcurae ſunt, et intelligi adeo non poſſunt, vt quid ſtatuendum, quid ſequendum ſit, humanus ignoret animus. Praeter hanc obſcuritatis admirationem in cauſſa quoque fuere artes et ſcientiae mirabiles ab hac ſchola iactatae, quales ſunt cabbala, magia, aſtrologia alchemia, medicina vniuerſalis, et ſimiles, quibus ſtupenda praeſtare, totius naturae harmoniam intelligere, gremiumque eius recludere, diuitiis innumeris potiri, morbos deſperatiſſimos curare, et vt verbo dicamus, omni creaturae, ne intelligentiis quidem ſpiritualibus exceptis imperare ſe poſſe ſtrenue mentiti ſunt. Quae artes vaniſſimae omni fundamento et veritate carentes indicio quidem ſponte ſe offerente attentos et paulo caſtius ratiocinantes conuicerunt, thraſoniſmum et circulatoriam ambitio-

s) Moshem. Inſtitut. ethic. Chriſtianae P. I. p. 22.

ambitionem atque praeiudicia hos homines regere, eosque credulis fumos vendere: at qui vel attentione vel iudicio minus valebant, mendaciis ſe circumueniri paſſi ſunt, cum ſpecimina illis narrarentur ſtupenda et inaudita, quae iſtis artibus effecta dicebantur. Quae ſi prouocata et examinata teſtium fide ad regulas criticas artis rationalis exigantur, riſum magis mouent, quam aſſenſum imperant.

VIII. Nihil autem hanc ſcholam magis prodidit, et ἀσοφίαν eius detexit, quam audacia de ſpirituum natura, operationibus, influxuque in ſublunaria, de eorum regionibus, ſedibus, cuſtodia, deque theoſophorum in illos poteſtate inſana et enormia innumera fingendi atque mentiendi. Nulla enim veriſimilitudine nititur iſta pneumatologia theoſophica, adeo vt comprehendi vix queat, potuiſſe Paracelſum ſuas nymphas, gnomos, ſalamandros, ſylphas, ſatyros et reliquam ſpirituum cateruam hominibus perſuadere, quibus ſanum tamen ſynciput fuiſſe, alia, in quibus minus deſipuerunt, nobis perſuadent. Verum quid non poteſt auctoritatis praeiudicium, et cupido inſolita et miraculis ſimilia venandi? Quamuis autem auſi ſint nonnulli inſipido dogmati fundamentum ſubſternere philoſophicum, aſſerta harmonia ſuperioris et inferioris mundi illiusque in hunc influxu, et aſſumto ſpiritu naturae aſtrali per elementa mundana ſe diffundente, nullo tamen vel mediocris tantum probabilitatis ratiocinio demonſtrarunt, dari eiusmodi ſpiritum aſtralem, archaeum, rebus formandis animandisque praefectum, eumque in tot particulas diuiſum, quot illi ſpirituum perfectorum et imperfectorum genera comminiſcuntur. Digna itaque doctrina ἀφιλόσοφος eſt, quae rideatur magis quam refutetur; ita enim vno halitu difflari poteſt, vt negato vno iſto inepto ſuppoſito, ſi modo placita horum hominum ſuis depingantur coloribus, omnes ſimul pateant manibusque palpentur ineptiae. Id quod luculento atque iucundo ſpecimine, in *Dialogis cabbaliſticis* ita demonſtrauit VILLARSIVS abbas, vt dignas his labris lactucas appoſuiſſe, et iuſto remedio eorum inſaniam emendauiſſe cenſendus ſit.

IX. Nihil hactenus nos dixiſſe, quod non ipſa ſcholae huius indoles atque natura probat, ex ipſo ſyſtematis theoſophici habitu eſt manifeſtiſſimum. Quamuis enim nec inter ſe conſpirent doctores iſti theoſophici, nec ita eorum diſciplina cohaereat, vt ſyſtematis philoſophici nomen tueri eiusque accurationem et nexum referre queat, ſunt tamen dogmata nonnulla, quae ſi ex obſcuritatis latebris et retecto allegoriarum audaciſſimarum velo protrahantur, et ſcriptorum horum praecepta inter ſe attente comparentur, definiri huicque ſcholae tribui poſſunt. Ea paucis huc redeunt: I. Omnia ortum ſuum ex diuina eſſentia habere, at ex hoc infinito fonte emanauiſſe, et hinc res omnes Deum nobis expanſum et in creaturis manifeſtatum per varios euolutionum gradus ſiſtere; II. ideo autem ſimili reuolutionum ordine et ſerie cuncta ad fontem ſuum redire debere. III. Id vero imprimis de anima humana, ſpirituue im-

 morta-

mortali, qui corpori mortali ineſt, dicendum eſſe, eum enim velut ſcintillam ex hoc lucis infinitae oceano proſilientem homini infuſum, originis ſuae veſtigia et attributa ſeruare, et ad hanc, ex qua profluxit aeternam diuinitatis ſcaturiginem eſſe reuerſurum: eius itaque opus eſſe, vt agnito fonte ſuo centroque, ex quo emanauit, ad id aſſurgere tentet, hocque puro et infinito deſiderio anxie quaeſito tandem cum ſumma delectatione et acquieſcentia potiatur. IV. Ex quo dogmate omnis illa moralis diſciplina fluit, quam non ſine inſignis pietatis ſpecie magnoque ſtrepitu commendant, abiicienda eſſe carnis vincula, nec ſeruiendum corporis cupiditatibus, neque ideali rationis diſcurſu vinciendum et detinendum animum, ſed euacuandum eum eſſe purgandumque poenitentia, et paſſiuo obſequio, eiectis omnibus rationis ſeductricis operationibus, piis precibus et interceſſionibus expectandum eſſe lumen diuinum, eiusque deſiderio totum animi fundum eſſe replendum. Hanc enim veram eſſe ſapientiam eamque non ab Ariſtotele, non a gentilibus philoſophis, ſed a Spiritu S. interna et immediata illuminatione intercedente diſci poſſe, eamque in ſabbathiſmo animae, ab omni externa internaque operatione et actiuitate vacuae, eſſe expectandam. V. Quae vt eo certius affirmare poſſint, porro ſtatuunt, Deum rerum omnium fontem, imaginem ſuam eſſentialem, non in homine modo ita expreſſiſſe, vt eam cum omnibus attributis referat, et contueri quoque in animae centro rite praeparatus poſſit, ſed et rebus atque creaturis omnibus ita indidiſſe, vt cognito ſemel Deo intuitiua imagine, ab eo ad creaturarum typos et ſignaturas deſcendi, intelligique poſſit, quo vinculo mirabili et concentus mutui operatione atque influxu res omnes cohaereant. VI. Et in hac quidem cognitione connexionis et influxus Dei in res inferioris, atque ordinis et poteſtatis emanationum ex Deo conſiſtere magiam naturalem, quam qui didicerit, illum poſſe non elementis modo, ſed ſpiritibus quoque mundanis, eorum praeſidibus, imperare, mirabiles effectus producere, arcana latentia detegere, et in ipſam naturae abyſſum penetrare. VII. Cum autem emanatio iſta diuina et influxus in res inferioris mundi per aſtrorum irradiationes ſecundum illos fiat, hinc pars theoſophiae haud minima poſita eſt, in cognitione verae aſtronomiae, et concordiae atque harmoniae ſiderum cum corporibus humanis, animalibus, terra, mineralibus, plantis. VIII. In quibus cum idem ſpiritus lateat, et ſigna quoque in externa facie expreſſa referat, ſignaturas rerum ad recludendam internam earum naturam plurimum facere, et a theoſopho eſſe conſiderandas, adhibendum autem ignem ad reſeranda naturae adyta, ſicque chemiae ope in naturam mineralium, lapidum, metallorum penetrari poſſe. IX. Qua ſapientia mirabili adeptis poſſibile eſſe, mutare et ad ſummam perfectionem metalla perducere, medicinam ſaluberrimam et inſanabilibus morbis ſuperiorem parare, cuſtodire vitam in aeuum, et ad ſeram immortalitatem conſerua

re.

re. X. Ex his autem colligunt: conſtare hominem partibus tribus, ſcintilla, ſiue particula diuina, ſpiritu aſtrali et corpore: et quamdiu quidem corpori ſeruiat, brutalem ſtatum experiri; ab aſtrali vero ſpiritu ad humanitatem reuocari, et a ſcintilla diuini, quod in ipſo eſt, luminis, ad fontem luminis Deum aſcendere. Ita vero mali fomitem in corpore latentem, quo etiam ſidereus ille ſpiritus inquinetur, deſerere et ad centrum puriſſimum et felicitatis terminum perfectiſſimum euolare animam. XI. Et hanc quidem felicitatem initia ſua habitura in hoc aeuo, refloreſcentibus ſcientiis diuinis, et manifeſtato coeleſti Sophiae munere, ſibi plerique huius ſcholae promittunt. Haec eſſentialia theoſophicorum philoſophorum dogmata ſunt, quae, quantum ſcimus, a nullo reprobrantur, quamuis in iis explicandis applicandisque mirum in modum diſſentiant. Eſſe vero inter iſta dogmata et placita Alexandrinae, ſiue Platonicae, et quae huic valde affinis eſt, Cabbaliſticae philoſophiae magnam affinitatem, ex comparatione vtriusque factionis eſt manifeſtiſſimum: quae cauſſa fuit. cur multi ſacrorum doctorum philoſophiam Platonicam parentem eſſe theoſophicae ſcholae affirmauerint. In quo tamen aſſerto prouide et diſtincte procedendum eſt. Nondum enim aſſertionum opinionumque ſimilitudo demonſtrat, vnum philoſophandi genus alterius ſibi ſimilis fontem eſſe atque originem. Fatendumque admiſſum commune emanationis principium potuiſſe theoſophis his omnia illa dogmata perſuadere, quae tradiderunt, licet Platoniſmi ignaris: nec dubitandum eſt, quin Paracelſus ad hanc ſcholam minime reſpexerit, cum veteres tantum non omnes neglexerit: idem de Boehmio aliisque pronuntiare non cunctamur. Aſt certum tamen, doctiores in hac ſchola et veteris philoſophiae haud ignaros, concordiam cum Platoniſmo iactare, et haud leue cauſſae ſuae patrocinium in eo conſenſu quaerere, eo quod vbique locorum, ſine reſpectu externae fidei profeſſionis Deum lumen hoc, ſiue Sophiam infudiſſe animis ſui cupidis ſtatuant. Vnde multus in eo eſt Poiretus[t], vt demonſtret, Pythagoricam atque Platonicam ſectam in eadem via ad veritatem fuiſſe progreſſam. Accedit chemicorum iactantia, qui cum veteris philoſophiae auctores principesque Zoroaſtrem, Hermetem, Orpheum arcanorum naturalium peritiſſimos fuiſſe, et inprimis artem χρυσοποιόν exercuiſſe fama audiuiſſent, vt illi auctoritatem pararent atque fidem, Hermetica ſapientia gloriati ſunt. Id quod imprimis fecit Paracelſica ſchola, cuius iactantiam integra tractatione repreſſit Hermannvs Conringivs[u]. Idem de Cabbaliſtica philoſophia cenſendum, cuius libros arcanos pauciſſimi, excepto Helmontio filio viderunt, et tamen eam oſtentando Cabbalae notitiam, id eſt arcanam et diuiniorem doctrinam iactarunt, cum fando tantum de ea aliquid audiuiſſent. Id quod imprimis Paracelſus prodidit, qui ridicula

 affe-

t) De Erud. triplici L. II. p. m. 504.

u) De Hermetica Aegyptiorum veterum et Paracelſicorum noua medicina, ad quem librum ſaepe prouocauimus.

affectatione cum myſteria Cabbaliſtica cognouiſſe videri vellet, ne nomen quidem exprimere potuit, et pro Cabbala Gabalia ſcripſit. Cuius inſcitiam cum ſectatorum nonnulli imitati ſint, praeclaro inde exemplo diſcimus, quid valeat auctoritatis praeiudicium.

CAPVT IV.

DE SYNCRETISTIS PHILOSOPHICIS.

§. I.

Syncretiſmus quid ſit? Supereſt alia philoſophorum claſſis, quae ſectariae philoſophiae abſurditate detecta ſapere quidem conſtituit, at peruerſe egit, ſuique laboris fine fruſtrata philoſophiam magis corrupit, quam promouit adiuuitque. Henoticos intelligimus, ſiue conciliatores ſectarum, qui reſtituta inter ſectas digladiantes diſſentientesque pace, conflare ex variis dogmatibus vnum certum doctrinae philoſophicae corpus conati ſunt: Hi Syncretiſtae vocari ſolent, notiſſima locutione prouerbiali, qua appellabantur olim, qui cum modo viderentur hoſtes acerrimi, repente in concordiam redirent, vt communi malo reſiſterent. Quod prouerbium a Cretenſibus deſumtum eſſe PLVTARCHVS [a] teſtatur, qui cum frequenter factionibus et bellis inteſtinis inter ſe pugnarent, inuadentibus hoſtibus coëuntes et conſpirantes ſe oppoſuerunt. Quamquam autem Syncretiſmi nomen ad omnem diſſentientium conſpirationem ſubitaneam ſolet transferri [b], maxime tamen in annalibus literariis ea ſignificatione vox obtinet, qua ſententiae opiniones, dogmata, inter ſe diuerſiſſima ita in concordiam ire coguntur, vt amice inter ſe conſpirare, et pugna euaneſcere videri queat. Et iſto quidem ſenſu in hoc capite de Syncretiſmo, id eſt maleſana dogmatum et ſententiarum philoſophicarum, toto coelo inter ſe diſſidentium conciliatione agendum eſt. Qua appellatione philoſophorum, et genuina vocis huius notione definita patet, ſeparandos a ſyncretiſtis eſſe illos, qui omnium ſectarum ſyſtematibus, decretis, opinionibus ea ſeligunt, quae vera eſſe videntur, vel cum certis et indubitatis principiis atque concluſionibus inde deductis ea, quae inter omnes ſectas occurrunt veritati affinia, coniungunt: quae eclectica philoſophandi methodus, dudum viris prudentibus commendata, et a maximi ingenii philoſophis culta cum ſyncretiſmo confundi non debet. Quod tamen multoties factum eſt, indeque haud parum damni philoſophiae enatum, cum Syncretiſmi peſtis eclecticae philoſophiae nomine cohoneſtata, turpiſſime magnis quoque viris imponeret. Id quod ſectae eclecticae, et philoſophiae PP. veterumque Chriſtianorum hiſtoriam ſuo loco enarratam recolenti ignotum eſſe nequit,

a) De Frat. amore T. V. p. 298. b) ERASMVS Adag. cent. II. c. 2. p. m. 27.

quit, et exemplis iſtis memorabilibus illuſtrari poteſt. Porro nec illi hoc capite tanguntur, qui omnium ſectarum tolerantiam fouent, et nullam earum aperte damnant, ſaltem ab omni ſpiritus ſectarii rigore et acerbitate in diſſentientes abſtinent, vel quod putant, adeo profunde demerſam latere ſapientiam, vt iuſtum ſit, eos, qui a noſtris opinionibus diſſident, aequo animo ferre, vel quod in omni ſecta occurrere veritates quasdam haud contemnendas credunt, vel quod diſſenſum inter ſectas leuiorem eſſe iudicant, quam vt atrox ideo pugna excitari, et inimicitia philoſopho indecora geri debeat: quam potiſſimum rationem philoſopho ſequendam eſſe illi inculcant, qui innumeras logomachias et inutiles vanasque de verbis contentiones philoſophantium animos disiunxiſſe olim, et hodie diſſociare obſeruant. Ipſa quoque Chriſtianae legis recordatio, qua amor proximi et infirmitatis eius patientia iniungitur, ſtudiumque modeſtiae, quod non ſibi ſolis ſapere, ſed ſuae imbecillitatis memores de aliis quoque bene ſperare homines iubet, hanc tolerantiam commendauit, licet ea non probentur, quae ſpe bona et patienti animo feruntur. Tandem illi quoque huc referri non debent, qui comparatis inter ſe Sectarum ſyſtematibus et opinionibus, in quo differant, in quo conſentiant, oſtendunt, et quo pacto verbis magis haut raro, quam ſententiis differant, exponunt. Adeo enim id in philoſophiae hiſtoria non contemnendum eſt, vt potius, ſi recte inſtituatur, magna commoda philoſophantibus afferre queat. Syncretiſtae autem, ab his omnibus diuerſi illi ſunt, qui opiniones, dogmata, ſyſtemata, ipſo fundamento ſenſuque genuino toto coelo diſtantia obtorto collo in conſenſum concordiamque rapiunt, et inter lucem et tenebras ita paciſcuntur, vt doloſa pax cum veritatis damno inde exſurgat. Et hanc quidem labem nulla diſciplina vel humana vel diuina eſt, cui non affricet inepte ſedula humani ingenii ſtoliditas; id quod ex Syncretiſmo in eccleſia magno purioris doctrinae detrimento inualeſcente eſt longe clariſſimum. Qua de re tamen, ne nimis ab inſtituto diſcedamus, plura addere non licet. Dabit autem obſeruationes de hoc argumento egregias, qui poſt alios de Syncretiſmo pulchre egit B. Io. Fr. Bvddevs [c].

Claſſes Syncretiſtarum.

§. II. Semper morem hunc in orbe philoſophico obtinuiſſe, vt dogmata toto inter ſe coelo diſtantia copularentur in vnum, et hoc pacto nouae inde doctrinae conflarentur, innumeris hactenus exemplis in hiſtoria philoſophiae expoſita demonſtrauimus, in qua diligenter ad hunc philoſophantium naeuum reſpeximus. Nec recentiori, de qua iam agimus aetati defuere, qui ſimile conſilium in animum admitterent. Quos dum paucis enarrare conſtituimus, ordinis cauſſa in certas claſſes diſtribuemus. Fuerunt enim nonnulli, qui vnam vel plures ſectas cum Scripturae Sacrae dogmatibus et doctrina Chriſtiana in concordiam ire iuſſerunt:

c) Dedit is T. III. Obſ. Halenſ. quatuor obſeruationes, 12. 13. 14 15. de Syncretiſmo philoſophico admodum luculentas, ad quas ſubinde reſpeximus. Alios de hoc argumento ſcriptores nominauimus in Germ. Hiſtor. Philoſ. opere T. VI. p. 1258.

runt: alii medicae quidem artis vulnera ſanaturi hypotheſes philoſophicas Hippocraticorum et Galenicorum cum ſchola Paracelſi et chemicorum conciliare aggreſſi ſunt. Pacem quoque nonnulli facere conati ſunt, inter Stoicos, Epicureos, Ariſtotelicos: maxime vero inter Platonem et Ariſtotelem multoties concordia tentata eſt. Id quod pleroſque feciſſe, qui Platonicam philoſophiam recentiori tempore excoluerunt, vno Franciſco Patricio excepto, quin et inter Peripateticos haud paucos tentauiſſe, diligenter, cum de his ſectis ageremus, annotauimus. Sed nouarum quoque factionum, maxime Rami et Melanchthonis, ſiue Ariſtotelis, Carteſii et Ariſtotelis partes in foedus ire mutuum coactae ſunt. Et de his quidem ſingulis, ad finem properante noſtra huius partis tractatione, ſtrictim dicemus.

Syncretiſmus inter Scr. S. et ſectas philoſophorum.

§. III. Eorum, qui Syncretiſmum quendam inter Scripturam Sacram, et quae in ea continentur diuina dogmata et inter ſectarum vel veterum vel recentiorum placita inſtituere conati ſunt maior eſt numerus, quam vt noſtra eum pagina capiat. Pertinet enim ſuo modo ad hanc claſſem pars eorum, qui veritatem religionis Chriſtianae ex concordia philoſophorum gentilium cum ea demonſtrare ſunt aggreſſi; quos vero hoc loco enarrare, eſſet extra oleas vagari, praeſertim cum otia nobis in hoc argumento fecerit deſideratiſſimi I. A. Fabricii [d] diligentia, qui, cum nobis hoc loco tam prolixis eſſe non liceat, adeundus eſt. Porro omnes illi quoque ad hanc claſſem referendi ſunt, qui ſyſtemata ſua phyſiologica ad Moſaicam coſmogoniam tranſtulerunt, eamque ſecundum ſua principia explicarunt, quas cum in antecedentibus fuſe enarrauerimus, hoc loco recte praeterimus. Ipſa quoque theoſophicorum philoſophorum ſchola huic albo inſcribenda eſt, eo quod Scripturae Sacrae teſtimoniis ſuorum placitorum veritatem demonſtrare, eaque oraculis diuinis affingere auſi ſunt, vt in *praecedente Capite* annotatum eſt. Qui licet omnem rationis vſum contemnerent, et omnium ſectarum philoſophiam ſugillarent, vt tamen fines ſuos dilatarent, non cunctati ſunt aſſerere, contigiſſe interni luminis particulam nonnullis philoſophis gentilibus, praecipue Pythagorae, et Platoni, quos de diuinis efficacius ſcripſiſſe credebant, et ad ſimilem, qualem ipſi probabant, enthuſiaſmum ducere nouerant [e]. Immo inuentus eſt, qui totum mundum, omneſque qui in eo diſſident, partes in concordiam hac ratione reuocare conaretur, GVILELMVS POSTELLVS, philoſophus et opinionibus et fatis paradoxus, et in annalibus quoque eccleſiaſticis notiſſimus, cuius hiſtoriam rerum literariarum ſcriptores paſſim ſolent enarrare [f]. Is enim adſcito nomine perſonato Eliae Pando-

Guil. Poſtellus.

CHEI

d) In Syllabo Scriptorum de V. R. C. c. XXXII. p. 634.

e) Locum Poireti in antecedente capite allegauimus.

f) Videndi poſt hiſtoriae literariae Gallorum ſcriptores Verdierium, et Crucimanitum, Colomesivs Gall. Orient. p. 59. ſq. Freher. Theatr. p. 1474. Pope-Blovnt. Cenſ. p. 667. Teissier Elog. T. III. p. 195. Sallengre Memoires de literature T. I. art. I. Obſ. Hal. T. I. p. 325. Ittig. pec. diſſ. in Opuſculis extante, et Annalium Eccleſiaſticorum conditores paſſim.

CHEI edidit, *Pantheonoſian, ſiue compoſitionem omnium diſſidiorum circa aeternam veritatem aut veriſimilitudinem verſantium, quae non ſolum inter eos, qui hodie infidelium, Iudaeorum, haereticorum, et catholicorum nomine vocantur, orta ſunt et vigent, ſed iam vt admiſſis per peccatum circa noſtrum intellectum tenebris fuere inter eccleſiae peculiaris et communis membra* [g]. In quo libro Poſtellus characterem ingenii ſui paradoxi egregie ſeruauit, ſic vt clare appareat, ab amente (quo nomine a ſenatu Pariſienſi declaratus magis, quam condemnatus eſt) fuiſſe ſcriptum. Vt taceamus enim opiniones, inſolitas et nullo vel rationis vel reuelationis fundamento nixas, v. g. animam Meſſiae fuiſſe creaturarum primaeuam, eſſeque ſpiritum ſiue animam mundi, vt res omnes animet, ad beatitudinem reuocet, et animum, ſpiritum, corpus felicitate donet etc. ita circa omnium philoſophorum, haereticorum et, quoscunque error a Chriſti diſciplina alienauit, opiniones verſatur, vt eas cum Scriptura S. in concordiam redigere ipſo ſyſtemate dualiſtico, quo non foedior error a Chriſtiana diſciplina abhorret, non excepto audeat. Quod quanta mentis delirantis inſania, Poſtellus auſus ſit, et quam miſere opiniones philoſophorum torſerit, vt in partes vocare poſſet, vel ex vno hoc ſpecimine diſci poteſt, quod duobus independentibus principiis, ſiue Deis, bono et malo ipſum Numen intelligi contendat, quatenus eſt cauſſa rerum ſpiritualium et materialium [h]. Quod quam ficulneum ſit et ineptum, illos non latet, qui primis labris veteris philoſophiae decreta deguſtarunt. Quamuis autem nemo tam effreni ſtatuendi licentia eſſet, quem non ad hanc pacis et concordiae teſſeram admitteret, Ariſtoteli tamen infenſiſſimum ſeruauit animum, eumque cum Pomponatio inter apertos Numinis hoſtes numerat, de quo verba eius adduxit quoque IO. LAVNOIVS [i], qui videndus.

§. IV. Ne tamen ſicco hanc claſſem pede, quod aiunt, praeteriiſſe videamur, paucos delibabimus, qui conſenſum inter Scripturas diuinas et veteres ſectas vel pleraſque, vel vnam tamen demonſtrandum ſuſceperunt, et hoc pacto concordiam rationis et fidei inſtituere ſunt conati. Inter quos MVTIVS PANSA eminet, qui in *Oſculo ſiue conſenſu ethnicae et Chriſtianae philoſophiae, Chaldaeorum, Aegyptiorum, Perſarum, Arabum, Graecorum, et Hebraeorum myſteria tanquam ab Hebraeis deſumta, fidei Chriſtianae conſona de Deo deducere* [k] fategit eo euentu, vt ineptiſſimo Syncretiſmo, iudice IAC. THOMASIO [l], inter lucem et tenebras paciſci, et coelum terramque miſcere non dubitauerit. Idem ſaxum voluit AVGVSTINVS STEVCHVS

Conſenſus inter Script. S. et philoſophos veteres ſcriptores.

g) Nec locus, nec annus, nec typographus in fronte libri apparet: vid. PLACCII Theatr. Pſeudonym. p. 481. ITTIG. l. c. p. 253.

h) Conf. IAC. THOMASIVS de Exuſt. mundi Stoica p. 5. Otium Vindelic. Mel. I. p. 117.

i) De Fortuna Ariſtotelis c. XIV. p. 267.

k) Marpurgi, 1605. 8.

l) l. c. Otium Vindelic. l. c.

CHVS EVGVBINVS, epiſcopus Kiſami in Creta inſula, bibliothecarius Vaticanus, qui concilio Tridentio interfuit obiitque anno cIↄIↄL[m], vir maioris lectionis et eruditionis, cuius inſignem apparatum poſſidebat, quam iudicii et accurationis, vt ex variis eius ſcriptis iunctim apud Pariſienſes [n] editis conſtare poteſt. Is enim prolixum opus edidit, quod *de perenni philoſophia* inſcripſit, et aliquoties ob inſignem doctrinae et lectionis copiam recuſum eſt [o]. In quo multus in eo eſt, vt ex vaſta lectionis copia omnia corradat, quae de mente et trinitate in diuinis, de vnitate Dei et ceteris attributis, de creatione vniuerſi, de angelis et daemonibus, de creatione hominis et immortalitate animorum, de vera ſapientia, pietate praemiisque piorum et impiorum poenis, deque mundi exitio apud Chaldaeos, Aegyptios, Orphicos, Platonicos, Stoicos, Eclecticos, reliquosque veteris Graeciae philoſophos Moſaicis, Hebraicis, Chriſtianis conſona ſe deprehendiſſe iudicauerat. Quod opus admirabile quidem eſſe cenſuit CASP. BARTHIVS [p], ſi vero fatendum, quod res eſt, miſerabilis cento eſt eruditionis confuſe congeſtae, male digeſtae, laborque ab auctore ſine iudicio et critica hiſtoriae philoſophicae notitia, ſuſceptus. Nam contentus veterum loca, ſimilitudinem quandam cum ſacris referentia cumulaſſe, nec ad ſcriptorum ſinceritatem, nec ad ſententiarum dogmatumque ſignificationem certam attendit, et foetibus ſuppoſititiis, adulterinis, nugiuendulis velut monumentis fide digniſſimis vtitur, mentem vero ſectarum, immo interdum ſacrorum quoque dogmatum peruertit, et dum mire Platonicis fauet, rem ſacram prodit; quam ob cauſſam a IO. BAPT. CRISPO [q] acriter eſt caſtigatus: cuius verba cum alio loco [r] adduxerimus, actum agere nolumus. Viderunt id alii quoque viri docti, quibus inepta haec conciliatio diſplicuit, quique male et imprudenter in hac palaeſtra ſe exercuiſſe Steuchum iudicarunt [s]. Eandem dicam ſcribi Petri Danieli Huetio, viro celeberrimo ob *Quaeſtiones Alnetanas de concordia rationis et fidei*, ſupra in eius vita memorauimus, et quam imprudenter in hac comparatione verſatus ſit, luculenter oſtendimus, quae hoc loco repetenda non ſunt. Idem de TOBIAE PFANNERI *Syſtemate philoſophiae gentilis* [t] pronunciaremus, eo quod bona et mala ſine diſcrimine miſcuit, et pro ſanis morbida propinauit, niſi in *Praefatione* monuiſſet: *In gentilium demonſtrando conſenſu aliquando ſimilitudinem fere verborum tantum ſaepe fallacem ſe ſectatum fuiſſe.* Quod vtrum ſufficiat ad ſaniorem philoſophiam gentilem demonſtrandam, Lectoris eſt, accurate expendere.

§. V.

m) Vid. GADDIVS de Script. non-eccl. T. II. p. 325. DVPIN. Bibl. eccleſ. T. XIV. p. 183.

n) 1577. fol.

o) Lugduni 1540. fol. Baſil. 1542. 4. et inter opera eius: conf. FABRIC. l. c. p. 634.

p) Aduerſar. L. VII. c. 2.

q) De Platone caute legendo diſtr. I. L. II. p. 36.

r) l. c. p. 116.

s) VOSSIVS Ep. 78. PETAVIVS Dogm. Theol. P. II. de Angelis p. 94. THOMASIVS l. c. p. 29. FABRIC. l. c. BALTVS in Iudicio PP. de Philoſophia morali gentilium c. 4. p. 412.

t) Baſileae 1679. 4.

Vnius ſectae Graecanicae conciliatores cum Scr. S.

§. V. Quod hi ſimilesque inter omnes ſectas philoſophorum et Chriſtianam doctrinam tentarunt, id nonnulli in vna tantum ſecta experiundum eſſe cenſuerunt, vt eam cum diuinioribus placitis in concordiam redigerent, ſicque non repugnare illius profeſſionem Chriſtianae fidei oſtenderent. Id ad commendandam Stoicam ſectam ſuſcepiſſe Iuſtum Lipſium, ex illis, quae in antecedentibus de ſtudio eius reſuſcitandae philoſophiae Stoicae diximus, repetendum eſt. Quamuis enim adeo diſſimilis eſt Stoica philoſophia Chriſtianae doctrinae, vt ipſe vir magnus hunc diſſenſum agnoſcere coactus ſit; in multis tamen eam amice conſpirare ſibi perſuaſit. Ex qua opinione verba fluunt, in *Manuductione ad philoſophiam Stoicam*[u]: *cui religioni Chriſtianae, hanc non vndique concordem aut amicam, in multis tamen, et ipſa manuductio te hoc docebit.* Verum vehementer falli atque fallere Lipſium, ſplendidis Stoicorum praeceptis et ſubdola Chriſtianorum imitatione deceptum, ſuis locis a nobis demonſtratum, et integra quoque diſſertatione [x] euictum eſt, praeter ſurreptas voces et phraſes, et quandam ſpeciem dogmatum Chriſtianorum, ad peſſimum Stoicae philoſophiae ſyſtema fraudulenter et artificioſe traductam, nihil habere Stoicos, quod cum Chriſti diſciplina conſpiret. Quae cum ita ſe habeant, inter iniquos et deceptos Stoicorum cum Chriſtianis conciliatores THOMAS GATAKERVS, quoque referendus eſt, qui eruditam, quam ANTONINI inſtitutionibus ethicis, *de officiis ad eum pertinentibus*, praemiſit *Praefationem* magno labore ideo conſcripſit, vt demonſtraret: *Stoicam diſciplinam prae caeteris philoſophorum priſcorum ſectis ad dogma Chriſtianum proxime acceſſiſſe, et non modo in multis conuenire, ſed in pluribus etiam, quam ſectam aliam, ſi practica praecepta conſideres*, vnde ad Hieronymum prouocat, aſſerentem *Stoicos noſtro dogmati in plerisque concordare.* Quae tanta fiducia adductis ſplendidis Stoicorum de morali argumento praeceptis reguliſque aſſerit, vt contendat, non modo probare hanc Stoicorum dogmatum cum Chriſtianis conſpirationem horum veritatem, ſed et ſcintillulas quaſdam diuinae imaginis haud contemnendas relictas in hominum mentibus prodere, et adeo manifeſtum eſſe hunc conſenſum, vt nihil in exterorum, quae hodie extant ſcriptis reperiatur, quod ad diſciplinam noſtram propius accedat. In qua opinione virum optimum, et laudabili cetera pietatis amore accenſum, at non ſatis caute in Stoicorum ſcriptis verſatum, plurimum decipi, vera, ex quibus praecepta Stoicorum moralia fluunt, fundamenta peſtilentiſſima et impia ſatis ſuperque produnt: memorabili exemplo, viros etiam doctiſſimos, et cum eruditione tum pietate inſignes falli in hac comparatione et conciliatione turpiter poſſe, niſi cautelas, alio a nobis loco explicatas [y] inculcataſque probe admittant obſeruentque, et verborum ſana men-

u) In Praef.
x) De Stoicis ſubdolis Chriſtianorum imitatoribus. Tempe Heluet. T. III. ſect. 2. p. 270.
y) In Diſſ. de Comparatione philoſophiae gentilis cum Scr. S. et religionis Chriſtianae dogmatibus caute inſtituenda, quae Otii Vindelici melet. primo extat.

mentientium ſplendore ſe decipi non patiantur. Idem de Andrea Dacierio pronuntiandum eſſe, ſupra quoque, vbi de Stoiciſmo reſuſcitato actum eſt, monuimus. Is vt eruditione et Stoicae philoſophiae peritia Gatakero longe eſt inferior, ita in hoc conſenſu exſculpendo multo magis deſipuit, prodiditque veras rationes diſciplinae Stoicae ſibi fuiſſe ignotas; quo nomine maleſana eius in hac concordia demonſtranda diligentia ex merito a FRANC. BALTO [z] caſtigata eſt. Similem fortunam experta eſt ſecta Epicurea. Et Gaſſendus quidem vir ſummus, et doctrina non minus quam iudicio illuſtris, licet Epicurum meliora et ſaniora praecepiſſe, quam plerique putant, haud contemnendis rationibus demonſtraſſet, ab hac tamen conciliatione tanta prudentia abſtinuit, vt ipſa fundamenta impietatis Epicureae, quibus omnis moralis doctrinae ſanctitas euertitur, non modo in apricum proferret, ſed egregiis quoque confutationibus perimeret. Aſt elegantius comendum Epicurum eſſe ratus Iacobus Rondellus, eleuare impietatem Epicuri, ſanumque dictis eius ſenſum affingere nullus dubitauit, qua in re fruſtra eum agere ſupra quoque oſtendimus. Pertinent huc quoque ſuo modo, qui ſyſtema atomiſticum a Democrito et Epicuro, rerum omnium generationi explicandae adhibitum ita ad Moſis coſmogoniam applicarunt, vt diuinus vates ἐπικουρίζειν cogeretur, quos cum inter Moſaicos philoſophos iam tetigerimus, et quam praepoſtere egerint, monuerimus, plura dictis non addemus. Nulla tamen ſecta fauentioribus in hac re fatis vſa eſt, quam Platonica et Ariſtotelica. Cum enim hae potiſſimum inter recentiores philoſophos imperium obtinuiſſent, earum maxima contentio fuit, demonſtrare, conditores harum ſectarum ipſamque earum diſciplinam a Chriſtiana parum diſcrepare, habere autem quamplurima, quae pulchre ſatis cum diuiniori doctrina conueniant. Qua in opinione totum fere ſeculum XV et XVI fuit, quatenus in eo philoſophi Platonica dogmata probauerunt, vt ex iis conſtat, quae *Tomi huius Libro primo* de reſuſcitata ſecta Platonica diximus, et luculenta Beſſarionis, Pici, Ficini loca adduximus, quae heic repetenda ſunt. Ex quorum ſchola cum Platonici ſequentes prodierint, eadem illi chorda oberrarunt; immo adeo hoc praeiudicium ſyncretiſticum virorum eruditiſſimorum, qui veritatem religionis Chriſtianae demonſtrare ſunt agreſſi, animos occupauit, vt longum texere eorum indicem liceret, qui huc debent referri, ſi id ageremus. Speciminis loco autem conſulere Lectorem iubemus, LIVIVM GALANTEM [a], FRANC. PATRICIVM [b], FRANCISCVM VIERIVM [c], aliosque ex parte

z) In Iudicio PP. de Philoſ. morali gentilium paſſim.

a) Fuit is ordinis Minorum theologus, edidit libros XX. de Chriſtianae theologiae cum Platonica comparatione Bonon. 1627. fol.

b) In Ariſtotele exoterico, conf. IO. LAVNOIVS de Fortuna Ariſtot. c XIV. p. 283.

c) In Compendio doctrinae Platonicae quatenus cum Chriſtiana fide conſpirat, 1577. 8. et, Concluſioni di Platone conformi alla dottrina Chriſtiana et a quella di Ariſtotele Flor. 1590 8.

parte inter Platonicos recentiores nominatos. Quibus ex ſeculo XVII addendos eſſe theologos Anglos, Galeum, Cudworthum, Morum, ex dictis ſuo loco eſt manifeſtiſſimum. Vt taceamus Souuerainium, Baltum aliosque, qui vel ex Chriſtianis Platonica, vel ex Platonicis Chriſtiana exſculpere ſunt conati. Idem conſilium Ariſtotelis cum reuelatione diuina conciliandi in tota Scholaſticorum recentiorum cohorte deprehenditur. Nec inter noſtros deſunt, qui eandem cantilenam recitarunt, et ſana atque doctrinae diuiniori conformia in Ariſtotele viderunt, quae morbida ſunt, et ab illa toto coelo diſcrepant; ad quem lapidem ipſe Io. IONSIVS [d] offendit. Alios, ne prolixi ſimus, apud cel. FABRICIVM [e] quaerat Lector, rogamus. Qui quam inepte in hac conciliatione egerint, phyſiologia Peripatetica, aeternique motoris atque motus natura et conditio, mundi aeternitas, animorum mortalitas, et exitialia dogmata alia, quae larga meſſe diffunduntur in Lyceo, ſuoque loco a nobis demonſtrata ſunt, abunde conficiunt. Omnem itaque philoſophandi prudentiam modeſtiamque exuiſſe cenſendus eſt Io. ZEISOLDVS, philoſophus Ienenſis, cum peculiari tractatione, *de Ariſtotelis in illis, quae ex lumine naturae innoteſcunt, cum ſcriptura S. conſenſu ab eaque apparente diſſenſu* [f] hoc ſaxum volueret. Vt enim Ariſtotelis mentem ſaepenumero peruertere debuit, quo ſanum illi ſenſum affingeret, ita ad libros ſpurios, et imprimis illum, qui *de mundo* agit, *ad Theologiam myſticam* [g] aliaque, quae huius generis ſint ὑποβολιμαῖα prouocauit. Quo pacto ſyncretiſtas pleroſque peccauiſſe, eorum lucubrationes abunde probant, et illi potiſſimum docent, qui de ſalute Ariſtotelis aeterna bene ſperant, ſuo loco in partes vocati. Hi enim huius furfuris ſcriptis adulterinis maxime nituntur. Eandem fortunam Carteſiana philoſophia experta eſt, cuius φιλοσοφούμενα cum impietatis praetextu ab aduerſariis valde premerentur, id ſibi negotii datum eſſe ſectatores nonnulli crediderunt, vt quam pulchre eius philoſophia cum ſcriptura diuiniore conſpiret, demonſtrarent. Quod ſibi penſum abſoluendum eſſe putauit LVDOVICVS DE BEAVFORT medicus Pariſienſis, qui in *Coſmopoeia diuina ſiue fabrica mundi explicata* [h], Carteſianam phyſiologiam cum coſmogonia Moſaica erudite comparauit. Quo nomine meruit, vt inter Moſaicos a CHRISTIANO THOMASIO [i] numeraretur. Non infeliciter autem in eo campo verſatum eſſe iudicat MORHOFIVS [k], quod iudicium vtrum probandum ſit, ex iis, quae ſupra de conatibus his coſmogoniam Moſis ad hypotheſes philoſophorum refingendi diximus, prudens Lector nobis non monentibus ſtatuet. Recte autem, inter huius claſſis ſyncretiſtas eum referri, cenſuit B. BVDDEVS [l]. Idem tentauit Io. AMERPOEL in

 Car-

d) De Script. hiſt. phil. L. I. c. 2. p. 7. 8.
e) l. c. c. VIII. p. 3?7.
f) Ienae 1667. 4.
g) Idem facit PATRICIVS libro citato.
h) Philoſophical transact. T. I. p. 1052.
i) Introd. in philoſ. aul. c. II. §. 58. p. 682.
k) Polyhiſt. T. II. L. II. c. 3. p. 167.
l) Hiſt. phil. c. 6. §. 6. p. 388.

Carteſio Moſaizante, ſiue euidente et facili conciliatione philoſophiae Carteſii cum hiſtoria creationis primo capite Geneſeos per Moſen tradita [m]. Is eodem, quo plerumque vti Syncretiſtae ſolent, fato laborem hunc aggreſſus eſt, vt ſcilicet hypotheſes confunderet, Moſaicae creationi aliena affingeret, et ſoccum adaptaret cothurno, ſicque infeliciter in ea arena deſudaret, id quod luculentis exemplis B. BVDDEVS probauit [n]. Tacemus theologos reformatae eccleſiae, qui obortis litibus Cocceianis et Carteſianis, cum Carteſianae factioni ab aduerſariis impietas obiiceretur, pro orthodoxia Carteſiana acriter dimicarunt, et amice conuenire Carteſio cum Chriſtiana doctrina editis integris tractationibus demonſtrare ſunt conati. Inter quos imprimis eminuit CHRISTOPHORI WITTICHII diligentia, qui magno conatu hoc ſaxum in *Theologia pacifica* et tr. *de Conſenſu ſcripturae S. cum veritate philoſophiae Carteſianae* [o] voluit. De qua tamen controuerſia cum in Carteſii hiſtoria parte huius operis vltima ſit dicendum, et quae fata ob imputatam atheiſmi ſuſpicionem Carteſianiſmus habuerit, quibus aduocatis quoue patrocinio vſus fuerit, exponendum ſit, hoc loco plura non adducimus. Id modo addimus, recentiori tempore inuentum eſſe, qui ſyſtema Carteſii de mundi generatione et ortu, et de animabus brutorum, ex primo Geneſeos capite deſumtum eſſe aſſereret [p].

Concordia inter Peripateticos, Galenicos, et inter chemicos tentata.

§. VI. Quam inimicis inter ſe ſignis concurrerint philoſophi et medici, ex quo facem praeferente Theophraſto Paracelſo illi, in Peripateticos atque theoſophos; hi in Galenicos Hippocraticosque et chemicos ſiue Paracelſicos, qui Spagirici quoque dicti ſunt, diuiſi ſunt, ex iis, quae de theoſophorum hiſtoria prolixe attulimus, conſtat. Magna inde et acerba lis in ſcholis artis ſalutaris exorta eſt, adeo vt nec inuectiuis parceretur; nec contumeliis. Cum autem chemiae praeſtantia et vtilitas tandem vſu et experientia medicorum filiis, quos hactenus nouaturientis Paracelſi barbaries illiterata et obſcuritas offenderat, eſſet comprobata, pacis inter vtramque partem ineundae conſilium ceperunt viri quidam erudititiſſimi, rati non ita inter ſe diſſentientes differre, vt non conſpirare tamen in multis, in reliquis mutuo tolerare ſe poſſent. Quam palaeſtram in academiis primus forte ingreſſus, vir eruditiſſimus, et de arte ſalutari multis nominibus praeclare meritus DANIEL SENNERTVS. Is enim non modo vſum chemiae, et medicaminum arte chemica paratorum primus in ſcholas medicorum Hippocraticorum introduxit, et cum Hippocratica et Galenica medendi methodo haud infeliciter coniunxit, ſed tollere quoque diſſenſum, et in haud paucis vtramque ſectam conſpirare, demonſtrare ſategit,

m) Leouard. 1667. 12.
n) Obſ. Hal. I. c. p. 249.
o) Neomagi 1659. 8.
p) CORDEMOI Lettre pour montrer que tout ce que Des Cartes a ecrit du ſyſteme du monde, et de l'ame des bêtes ſemble etre tire du prem. chapitre de la Geneſe, conf. Hiſt. crit. de la philoſophie T. I. p. 170.

egit, edita tractatione, *de Chymicorum cum Ariſtotelicis et Galenicis conſenſu et diſſenſu* [q]. Quo tamen labore, vt ſolet plerumque τοῖς εἰρηνοποιοῖς euenire, parum gratiae retulit apud veteris medicinae cultores. Prodiit enim in ſcenam IOANNES FREITAGIVS, medicus Groeningenſis, edita *Nouae ſectae Sennerto-Paracelſicae recens in philoſophiam et medicinam introductae, qua antiquae veritatis oracula, et Ariſtotelicae ac Galenicae doctrinae fundamenta conuellere ac ſtirpitus eradicare moliuntur nouatores, detectione et ſolida refutatione* [r]. Qui aliis quoque ſcriptis malo ſerpenti obuiam ire, et pacem ſubdolam palam facere contendit, quorum titulos exponit ABRAHAM MERCKLINVS [s]. Quo indice [t] nouimus, quoque eandem diligentiam in refutando Syncretiſmo Galenico-Paracelſico adhibuiſſe, GREGORIVM MARTINVM, cui debemus *Commentatiunculam in librum, qui inſcribitur: de Chymicorum cum Ariſtotelicis et Galenicis conſenſu ac diſſenſu cap. XI. quod eſt de principiis chymicorum: tractationem quaeſtionis, an ſulphur et mercurius ſint prima perfecte mixta, et reliquorum imperfecte mixtorum principia nouam perque vtilem continentem* [u]. Non fuiſſe autem Sennertum primum, qui eiusmodi concordiam tentauerit, licet primus fuerit, qui cum ſucceſſu eam rem in academiis egerit, exemplo IO. ALBERTI WIMPINAEI medici Bauarici conſtat, qui anno cIɔ Iɔ LX et ſequentibus et praxi medica et libris editis famam ſibi inter medicos Bauariae haud contemnendam comparauit. Is forte ipſi Paracelſo, in Bauaria ſatis noto et deamato, innotuit, certe eius medendi rationem et philoſophiam probauit, et editis commentationibus illuſtrare conatus eſt, de quibus eius lucubrationibus conſulendus doctiſſimus FRANC. IOSEPHVS GRVENWALDTIVS [x]. Cum autem nec veteres contemneret, nec in concordiam vtramque ſcholam redigi poſſe deſperaret, vbique in id digitum intendit, vt pacem reſtitueret. Quod adeo male habuit ſcholam Galenicam, vt et ſcriptis et dictis eum arroderent. Non tamen ideo animum abiecit Wimpinaeus, ſed cauſſae ſuae nouo ſcripto adfuit, editis *de Concordia Hippocraticorum et Paracelſiſtarum libri magni excurſionibus defenſiuis, cum appendice, quid medico ſit faciendum.* In quo libro conciliatorem agit inter Graecos, Latinos, Arabes, ac inter Theophraſtum Paracelſum, et non adeo longe inter ſe eos diſtare demonſtrat. *Fuiſſe autem*, ait, laudatus Gruenwaldtius, *virum non vni medicorum ſectae addictum, ſed familiariter omnes, quotquot tunc erant, agnouiſſe, omnino certum, in vnaquaque familia eſſe aliquid inſigne, quod non eſſet ei commune cum ceteris.* Quod eclecticum quidem exprimit, aſt ſyncretiſticum ſtudium fuiſſe, ex ipſis his *Excurſionibus defenſiuis* eſt clariſſimum,

q) Viteberg. 1619. 1629. Erfurti 1655. et Tomo I. Opp. conf. MERCKLIN. Linden. renou. p. 231.

r) Amſtelod. 1636.

s) p. 584.

t) p. 368.

u) Francof. ad Oder. 1621. 8.

x) In albo Bauariae iatricae p. 143. 144.

mum, in quibus aduerſarios et obtrectatores, qui neruos ipſi rodebant, eumque variis clandeſtiniſque conuitiis dilaniabant, digno lixiuio perfricuit.

Io. Baptiſtae du Hamel ſyncretiſtici conatus.

§. VII. Idem opus aggreſſus chemicorum phyſicam cum veteribus philoſophis conciliare tentauit, at patentiorem ſimul campum ſibi elegit, et conſenſum veterum et recentiorum philoſophorum ſi non in omnibus, in multis tamen oſtendere conatus eſt IOANNES BAPTISTA DV HAMEL, vir et iudicii laude clariſſimus, et doctrinae copia celeberrimus, cuius haud obſcurum nomen eſt, inter recentioris aetatis philoſophos [y]. Qui cum omnium doctiſſime et moderatiſſime huiusmodi concordiam meditatus ſit, pulchre autem alio quoque nomine de philoſophia meruerit, dignus eſt, cuius hiſtoriam hoc loco paucis tangamus. Normannus is fuit, patre genitus Nicolao du Hamel cauſidico, anno cIↄ Iↄ CXXIV. Iactis apud Condomenſes humanitatis et philoſophiae fundamentis ad Pariſienſes abiit, vt in celeberrimo Muſarum domicilio elegans et concinnum doctrinae aedificium ſibi exſtrueret. Ibi et ſacris literis ſe tradidit, et philoſophiae atque matheſi operam dedit ea mentis alacritate et perſpicacia, vt annos vix octodecim natus, ſcriptum trigonometricum edere poſſet. Anno ſequente, celeberrimae Philippi Nerei congregationi nomen dedit, inque ea decennium commoratus concionatoris munus, vt ordinis ſtatutis obediret, ſuſcepit. Cum autem et morum pulchritudine et eloquentiae praeſtantia et doctrinae elegantia eſſet commendatiſſimus, a cardinali Antonio Barbarino anno cIↄ Iↄ CLIX domeſticis regis ſacris praeeſſe iuſſus eſt. Quam fauentiſſimam occaſionem, expertus eſt, mirum in modum eruditionem augendi. Nihil enim erat, quod vel antiquitas commendaret, vel ingenio placeret, vel per omnem artium et diſciplinarum circulum culturam prae ſe ferret, nihil ex omni literatura antiquum et nouum, quod non accurate perſpiceret, et ex quo animi diuitias non augeret. Vſus autem bibliothecarum praeſtantiſſimarum auxilio et amicitia cum viris ſummis inita, adeo excelluit, vt inter ſumma Galliae ornamenta referretur: praecipue cum praeter diſciplinarum praeſtantiſſimarum notitiam prorſus ſingularem, morum eum candor, et amicitiae fides redderent iucundiſſimum; quo nomine vehementer eum laudauit PETR. DAN. HVETIVS [z]. Talis cum eſſet, a magno literarum et literatorum praeſidio Colberto, qui ad clauum reipublicae eo tempore ſedebat, et viris doctis impenſe fauebat, academiae ſcientiarum, recens fundatae ab epiſtolis eſſe iuſſus eſt, eo quod eleganter et perſpicue ſcribere Latina noſſet. Quae quoque cauſſa fuit, cur anno ſequenti regis ſui iura in Belgium eo ſermone vulgare, et deinde legationi regiae ad conuentum pacis cauſſa Aquisgrani inſtitutum miſſae adeſſe iuſſus ſit. Quo munere fun-

y) FONTENELLE Hiſtoire du renouuellement de l' academie royale des ſciences Tom. I. pag. 148. Act. erud. 1708. Aug. 348. ſeq. Noua lit. Hamb. 1707. pag. 300.

z) De rebus ad eum pertinentibus L. IV. p. 88.

functus, itinere Anglico et Batauo ſuſcepto in patriam rediit, et prodeſſe orbi erudito doctrina ſua, libris editis maxima diligentia connisus eſt. Ab eo tempore multa eruditionis et induſtriae Hamelianae comparuere ſpecimina, theologica, philoſophica, mathematica. Edidit enim anno cIↄ Iↄ CLX *Aſtronomiam phyſicam*, anno cIↄ Iↄ CLXX tractatum *de Corporum affectionibus*, anno ſequenti librum *de Mente humana;* et vt integrum philoſophiae corpus exhiberet, et veteribus attemperatum et recentioribus, prodiit eius cura anno cIↄ Iↄ CLXXVIII eius *Philoſophia vetus et noua ad vſum ſcholae accommodata* [a]. In qua nec veteres contemnit, nec methodum in ſcholis vſitatam negligit, et recentiorum obſeruationibus ita vtitur, vt, quod ipſe fatetur [b], *nulli ſectae philoſophorum et maxime recentiorum addictus, quae ſibi veri propiora, et obſeruationibus magis conſentanea viderentur, afferre, contentus liberum cuique iudicium relinquat*, cuncta autem maxima perſpicuitate enarret. Qua ingenii moderatione, cum eo tempore inter Carteſianos et ſcholaſticae philoſophiae ſectatores maximae vigerent controuerſiae, adeo omnibus placuit, vt Ieſuitarum ſocietati vehementer probaretur, quae et laudibus eum cumulauit [c], et non dubitauit eius ſyſtema philoſophicum apud Sinenſes philoſophiae ſtudioſis praelegere. *Regiae Scientiarum academiae hiſtoriam* autem ſcribere aggreſſus, quam anno cIↄ Iↄ CXCVIII vulgauit, et auctiorem anno cIↄ Iↄ CCI edidit, dici non poteſt, quam gratam erudito orbi operam praeſtiterit. Nobis autem hoc loco potiſſimum memorandus eſt ob libros quatuor *de Conſenſu veteris et nouae philoſophiae* [d], in quibus phyſicam tantum partem philoſophiae, eamque generalem attigit. In eo libro, multa veteris et recentioris philoſophiae notitia referto, „ſibi propoſuit auctor doctiſſimus, omnium pene philoſophorum diſci„plinas luſtrare, atque ex iis, quod veriſimillimum erit, quaſi ſuum ar„ripere, extremas opiniones ad iuſtum temperamentum adducere, eas „demum, quae non tam inter ſe diſſident, quam primo aſpectu videntur, „vt fieri maxime poterit, conciliare: hunc autem in finem, vt magis „abſoluta eſſet philoſophiae naturalis tractatio, vniuscuiusque ſectae for„mam non leuiter adumbratam, aut potius contradicendi libidine defor„matam, ſed omnibus ſuis expreſſam lineamentis exhibere, cum cuiuis „non hebeti conſtare poſſit, Platonem, Ariſtotelem, atque alios philo„ſophiae principes, neque omnia, neque nihil vidiſſe, et eodem omnes „tendere, quamuis diuerſas muniant vias, et alii in aliis rebus tractandis „magis excellant.“ Huic igitur ſcopo ſuo inſeruiturus, primo quidem Platonicam philoſophiam enucleat, eamque diligenter explicat, eo quod ad aeternas et primitiuas rationes mentem erigat, eamque a perituris rebus

a) Prodierunt eius opera vno faſce comprehenſa Norimb. 1681. 4. II. Voluminibus.

b) p. 84.

c) Vid. DANIEL Iter Carteſii per mundum P. II. p. 126.

d) Prodiit 1663. et tum ſaepius.

bus auocatam, ad eas, quae ſola intelligentia percipiuntur, conuertat. Qua in re infinitum prope momentum eſſe monet, quia obruimur turba philoſophorum, qui nimis fidunt ſenſibus, et nihil praeter corpora intelligi poſſe contendunt, qua nullam pernicioſiorem peſtem in vitam humanam poſſe inuadere monet, nihil quod rationi magis aduerſetur; quibus verbis aut Gaſſendiſtas nonnullos, aut Hobbeſii aſſeclas, qui magnum iſto tempore ſtrepitum ediderunt, petere videtur. In theologia ergo naturali et metaphyſicae parte Platonem, ſed ad meliores ſenſus reuocatum potiſſimum ſequitur: deinde de principiis rerum ex mente Ariſtotelis differit, et tum philoſophiam Epicuream ſubnectit. Poſtremo philoſophiae Carteſianae principia perſpicue pertractat, et quae ſibi in hoc genere philoſophiae obſcuriora videntur, ingenue proponit. In poſterioribus duobus libris autem elementa et chemicorum principia, tum vniuerſim, tum ſeparatim explicata tradit, et experimenta quoque chemica, vel nuper inuenta vel nondum cognita cumulat. Haut obſcure autem prodit, hunc ſe finem ſibi obtinendum poſuiſſe, *vt aliorum lites componeret, et tumentes animos compeſceret, philoſophosque doceret aliquem controuerſiarum modum facere, et tumultuantium certamina deponere.* Valde ſe commendauit Hamelii labor viris illis doctis, qui cum recentiora non improbarent, vetera tamen omnia reiici indigne ferebant, inter quos MORHOFIVS [e] eſt, qui, cum de conciliatione veterum et recentiorum ageret, hunc vnum potiſſimum legendum eſſe monuit, *quia magna cura ſua tractet, et ex optimis ſelegat plurima, pulchro quoque orationis flore doctrinam ſuam veſtiat.* Nec negamus, eum et eleganter et perſpicue ſcripſiſſe, pugnas verborum multas ſuſtuliſſe, obſeruationibus recentiorum veterum placita mire illuſtrauiſſe, et ita haud inutiliter operam locauiſſe ſuam. Aſt fatendum quoque eſt, nimium pacis et concordiae inter veteres et recentiores ſtudium virum optimum haud raro in praeceps egiſſe, vt mentem veterum philoſophorum euerteret, et ſaniores haud raro ſenſus illis tribueret, quam ſyſtematum patitur connexio, multum lucis ex recentiore philoſophia veteri violenter inferret, vbi nil niſi tenebrae fuerunt, et ſic oculatiores eos faceret, quam reuera fuerunt: multa quoque ſupponeret, quibus ſimplici negatione euerſis tota conciliatio ſubruitur. Quos naeuos non poteſt non habere Syncretiſmus philoſophicus. Id quod ea relegenti et comparanti, quae auctor de principiis Ariſtotelicis et chemicis dixit, erunt manifeſtiſſimae [f]. Deceſſit Hamelius valde ſenex anno cIↃ IↃ CCVI, aetatis LXXXII.

Syncretiſmus Platonico-Peripatetico-Stoicus.

§. VIII. Nulla tamen parte diligentiam magis adhibuit in conciliandis dogmatibus philoſophorum natio, quam in Syncretiſmo Platonico-Peripatetico-Stoico, quem egregia doctaque obſeruatione illuſtrauit IACOBVS

e) Polyhiſt. Tom. II. L. II. P. I. c. 18. p. 261. ſeqq.

f) Conf. BVDDEVS l. c. Obſ. 14. §. 11. p. 277.

BVS THOMASIVS ff. Eſſe hunc Syncretiſmum vetuſtiſſimum, et non his demum ſeculis recentioribus natum, ſed iam veteribus adeo deamatum, vt in eo excolendo inſanirent, tot exemplis a nobis in hiſtoria harum ſectarum ſuis locis explicata demonſtratum eſt, vt actum ageremus, ſi huc ea transferremus, quae iam alibi prolixe diſſeruimus. Quare Lectorem, ſi de his philoſophis, qui huius generis concordiam tentarunt, ampliorem notitiam cupiat, rogamus, vt ea conſulat, quae de Syncretiſmo academiae quintae ab Antiocho inſtitutae, qui pacem inter Stoicos et academiam primam iniit, quemque ſuo modo ſecutus eſt Cicero; et imprimis de male ſana conciliatione Platonicorum inter Platonem et Ariſtotelem, poſt C. N. maxime vero de inſanis in hoc argumento nugis ſcholae Ammonii et Plotini, quam Alexandrinam appellamus, ipſa vero Platonica et eclectica videri voluit, ſcripſimus. Ea enim ad iſtum apicem hunc Syncretiſmum euexit, vt magis non poſſet. Huc igitur ea pertinent, quae de Ammonii, Porphyrii, Themiſtii, Iuliani, Procli, Marini, Ammonii Hermeae, Simplicii aliorumque conciliatione inter vtrumque philoſophum attulimus. Eandem tibiam inflaſſe philoſophos Chriſtianos Alexandriae et Athenarum inſtitutos maxime Origenem, Sineſium, Philoponum, Pſellum vtrumque, Boëthium, ſimileſque, quin ad Arabes quoque hanc peſtem tranſiiſſe ſuis locis luculenter probauimus. Ipſa vero renaſcentis Platoniſmi hiſtoria, quam in *hoc Tomo* prolixe enarrauimus, manifeſtum facit, cum ipſo renaſcentium literarum honore reſurgente, Syncretiſmum hunc quoque fuiſſe ad occidentis philoſophos per exules Graeciae in Italia conſidentes translatum. Quamuis enim nonnulli Platoni principem locum aſſignarent, plerique autem Ariſtotelem aliis, ipſique Platoni anteponerent; nemo tamen fuit, qui negaret, in plerisque vtrumque philoſophum, ſi verba demus, reapſe conuenire. Huic enim ſententiae ſubſcripſerunt Beſſario, Pletho, Ficinus, Picus, et ex Ariſtotelicis Gaza, quorum primus integro libro hanc concordiam defendit, vt ſupra dictum. Hac via illi quoque inceſſerunt, qui ſeculo XVI in Italia ducem Ariſtotelem ſibi elegerunt, hos namque fere omnes Platonem inter Stagiritae amicos numeraſſe, et conſpirationem vtriusque ſe videre ſibi perſuaſiſſe, plurimis exemplis probauimus, et in ſingulorum philoſophorum hiſtoria annotare non obliti ſumus. Vnus inter Platonicos Franciſcus Patricius excipiendus eſt, qui licet Montecatino ad fortunas ſuas amplificandas gratificaturus, concordiam inter Platonem et Ariſtotelem demonſtrare ſuſcepiſſet, mira tamen calliditate, vt Peripateticis imponeret, id potiſſimum demonſtrare aggreſſus eſt, pauca vel nihil habere Ariſtotelem, quod non apud Platonem et veteres phyſicos reperiatur. Quod fauere quidem iſti, quam Peripatetici moliebantur, paci Platonico-Ariſtotelicae viſum eſt, at comparuit poſtea, in perniciem famae et philoſophiae Ariſtoteleae haec Patricium ſcripſiſſe, cum ideo conſenſum inter Platonem et Ariſtotelem aſſertum iret, vt oſtenderet, hunc ab

ff) Orat. XV. p. 323. hunc ſequitur BVDDEVS l. c. obſ. 14. §. 3. p. 261.

ab illo ſua eſſe ſuffuratum et detorta miſere atque corrupta ſua feciſſe. Quo pacto Syncretiſmo hoc vſus in propria Syncretiſtarum iſtorum viſcera eorum telum adegit. Neque tamen ex Syncretiſtarum huius generis numero totus eximendus eſt Patricius, quamuis enim diſciplinam Peripateticam maximo odio perſequeretur, et hunc in finem ita Platonis et Ariſtotelis philoſophiam inter ſe compararet, vt hunc admodum impie in plerisque capitibus diſſentire ab illo demonſtraret; aſſeruit tamen: *Ariſtotelem philoſophiam myſticam ſuam ipſum e Platonis ore hauſiſſe*, *et clanculum ſeruaſſe*, *aliam autem exotericam*, *et philoſophiarum omnium inconſtantiſſimam*, *et ſibi ipſi repugnantem maxime*, *et omnium falſiſſimam*, *ex odio in Platonem euulgaſſe* [g]. Quod Patricium aut nimio Platonis amore seductum, aut inaduertentia quadam deceptum aſſeruiſſe, inde conſtat, quia illa philoſophia myſtica ſiue Aegyptiaca Ariſtotelis adulterinus foetus eſt, cuius ſuppoſitionis notae ita manifeſtae ſunt, vt miremur, Patricium virum doctum et accuratum, ita falli fallereque potuiſſe, vt libellum nugatorium Ariſtoteli adſcriberet. Reliquos autem ſeculi XVI philoſophos, qui tantum non omnes Peripatetici fuerunt, Platonis odium ita non cepit, vt non de harmonia eius cum duce ſuo cogitarent. Qua de re imprimis relegenda ſunt, quae de Iacobo Mazzono et Franciſco Piccolominaeo ſupra obſeruauimus [h]. Addi his quam plurimi poſſent, ſi ex inſtituto Syncretiſmi Platonico-Peripatetici hiſtoriam ſcriberemus. Aliquos tamen hic nominamus, ne abeamus ἀσύμβολοι. Et famoſum imprimis Pauli Scalichii nomen eſt, qui vt origines illuſtriſſimas ſibi petulanter arrogauit, et miſcere ſacra et profana nefando conſilio auſus eſt, atque nugiuendulum ſe aulis pariter et orbi literario probauit, ita in hoc quoque conciliationis genere fumos vendidit. Non enarrabimus memorabilem vitae fatorumque impoſtoris huius hiſtoriam, licet curioſitate Lectoris non indignam, cum longius ea a noſtro inſtituto recedat; facileque conſuli poſſint viri doctiſſimi, qui ſatis accuratam eius nobis notitiam fecerunt, Ven. MICH. LILIENTHALIVS [i], Cl. VOLBRECHTVS [k], et praeſtantiſſimus SCHELHORNIVS [l] noſter, quibus addi poſſunt, qui Boruſſiae hiſtoriam enarrarunt, HARTKNOCHIVS [m], aliique [n]. Monemus autem, quod ad hunc locum pertinet, magno hiatu hunc promiſſorem, iſtam concordiam, teſte G. HORNIO [o] et I. THOMASIO [p] prae ſe tuliſſe, et demonſtrare pollicitum fuiſſe. Quanquam autem recte ab vtroque, quem laudauimus, viro docto obſeruatum eſt, nihil egiſſe Scalichium, more ſuo verba dantem, patet tamen ex ſcriptis eius philoſophicis, qualia ſunt: *Epiſtemor catholicus, quo vniuerſus orbis tam ſacrarum quam profanarum diſciplinarum omnisque omnium ſectarum et philoſophiae doctrina catholica declaratur;* item,

g) In Ariſtotele exoterico.
h) Conf. THOMASIVS l. c.
i) Act. Boruſſiae P. III. art. 1.
k) Ibid. P. VI. art. 3.
l) Bibl. Brem. Claſſe VII. p. 1027. Amoenit. liter. T. IX. p. 691.
m) Chronic. Boruſſ. p. 334.
n) Boruſſia illuſtrata T. II. et III. Summam rei enarrauimus in Germ. H. Phil. opere T. VI. p. 1285.
o) Hiſt. phil. L. VI. c. 13. p. 324.
p) loc. cit.

item, *Reuolutio alphabetaria*, *ſeu perfectiſſima ad omne genus ſcientiarum methodus*; *Eulogus*, *ſiue de anima ſeparata eiusque actione*; *Dialectica contemplatio ad conſequendos ſcientiarum habitus perquam vtilis*; *Theſes myſticae philoſophiae*; *de mundo archetypo, intellectuali, coeleſti, elementari et infernali*, aliaque ab eo profecta, huic eum Syncretiſmo inniti illique frigidam ſuffundere. Quod vero Scalichius promiſit tantum, exſequi tentauit SYMPHORIANVS CAMPERIVS, natione Gallus, eques auratus et archiater apud Lotharingiae principem, Scabinusque Lugdunenſis, cuius inter medicos ſeculi XVI literatos et meritis atque literis conſpicuos haud obſcurum nomen eſt. Is cum plurimum temporis in Platonis, Ariſtotelis, Hippocratis et Galeni libris volutandis, conquirendisque dogmatibus poſuiſſet, conſpirationem eorum detexiſſe ſibi viſus, pluribus eam libris vel expoſuit, vel philoſophiam illi inaedificauit. Leguntur enim in indice ſcriptorum eius ab ABRAHAMO MERCKLINO [q] enarratorum, *Symphonia Platonis cum Ariſtotele, Galeni cum Hippocrate*; *Philoſophia Hippocratica*; *Platonica medicina de duplici mundo*; *Speculum medicinale Platonicum et apologia literarum humaniorum*, quae iuncta prodiere apud Pariſienſes anno cIↃ IↃ C XVI. Sed et reliqua eius ſcripta philoſophica huc ſuo modo pertinent, nempe, *Periarchon, ſiue de principiis vtriusque philoſophiae*, *in quo praeclariſſima quaeque et lectu digna, quae Galenus in demonſtratiuis ſermonibus et Ariſtoteles in libris naturalium diſciplinarum*, *et Timaeus Locrus et Plato in libris de vniuerſo ſcripſerunt*, *breuiter clareque et placido ſtilo pertractantur atque declarantur*, *ſententiae* [r]. Itemque *Libri ſeptem*, *de dialectica*, *rhetorica*, *aſtronomia*, *muſica*, *philoſophia naturali*, *medicina et theologia*, *de LL. et Republica et de moribus ex Ariſtotelis et Platonis ſententia* [s], vt alia taceamus, ad hiſtoriam medicorum philoſophantium pertinentia [t]. His adiicimus catalogum Syncretiſtarum inter Platonem et Ariſtotelem concordiam molientium, a FR. PICCOLOMINAEO [v], eiusdem generis philoſopho exhibitum, repetitumque a IAC. THOMASIO [x]. In quo comparent nomina Friderici Pendaſii, Bononienſis profeſſoris, cui debemus *Cenſuram phyſicae auditionis*, Nicolai Turci, Camilli Baldi, qui et ipſe circa annum cIↃ IↃ C X X Bononiae Peripateticam philoſophiam et artem medicam docuit, et pluribus commentationibus innotuit, MERCKLINO [y] memoratis: Iugurthae Thomaſii et Fortunii Cinugi philoſophorum Senenſium; Auguſtini Buccii, philoſophiae apud Taurinenſes profeſſoris, Ioannis Bernardini Longi [z], Hieronymi de Ponte, Flaminii

 Nobi-

q) In Lindenio renou. p. 986.
r) Lugd. 1533. 8.
s) Baſileae, 1537. 8.
t) De claris medicinae ſcriptoribus et legum conditoribus; Vita Meſuae, Arnoldi de Villa Noua etc.
v) In Ethica p. 438. ſeq.
x) loc. cit. p. 341.
y) loc. cit. p. 138.
z) IDEM l. c. p. 95. Eius libro de Principatu partium corporis additus eſt ſimilis argumenti tractatio a Ludouico Buccaferrea Bononienſi, qui philoſophiam Peripateticam in patria et Romae docuit. Cuius nomen huic quoque Syncretiſtarum

Nobilii [a], Luccenſis, Franciſci Verini, Franciſci Bonamici [b], medici Florentini, et imprimis veteris philoſophiae peritiſſimi. Scipionis Agnelli [c], Gabrielis Buratelli, monachi Auguſtiniani, cuius diligentia in *Praecipuarum controuerſiarum Ariſtotelis et Platonis conciliatione*, *opere deſiderato et a veteribus et recentioribus pollicito*, *non tamen abſoluto* [d] eminuit. His ſuo iure addimus Sebaſtianum Foxium Morzillum, virum doctiſſimum, qui fere omnium diligentiſſime in hac palaeſtra ſe exercuit. Toletanus is fuit, generoſa ſtirpe natus, Louaniique artium et philoſophiae ſemina concepit a Petro Nannio, Cornelio Valerio et Gemma Friſio. Cum autem praecoci ingenio eniteret, ad philoſophiam transgreſſus, matura eius doctrinae ſpecimina edidit: annos enim natus XIX, *Commentarium in* CICERONIS *Topica*, et anno aetatis XXIV, in *Platonis Timaeum* euulgauit, quae ſpecimina alia poſtea ſcripta philoſophica ſecuta ſunt. Qui ſi longius vixiſſet, plura non eſt dubium, quin orbi literato dediſſet: at inuiderunt ei longiorem fata vitam. A Philippo II, Hiſpaniarum rege enim vocatus, vt filium Carolum literis et philoſophia imbueret, naui conſcenſa, in ipſo aetatis flore, naufragio periit. De qua eius vita videſis NICOL. ANTONIVM [e], C. A. HEVMANNVM [f] aliosque [g]. Syncretiſmum autem Peripatetico-Platonicum non modo in *Compendio ethices ex Platone et Ariſtotele* fouit, ſed inſigniter quoque promouit edito libro *de naturae philoſophia*, *ſeu de Platonis et Ariſtotelis conſenſione* [h]. In vtroque libro lucernam olente, haud contemnendam Syncretiſticae iſtius philoſophiae epitomen phyſicam ethicamque exhibuit, hancque conciliationem ita adornauit, vt habitu mathematico compareret: vbique enim definitiones, axiomata et hypotheſes praemittit, hisque conciliationes ſuas inaedificat. Quanquam autem tum in his libris, tum in aliis, et imprimis in Comm. in *Platonis Phaedonem et Libros de Republica* a NAVDAEO [i] laudato eruditionis ſpecimina viris doctis valde probata attulerit; dolendum tamen, ipſam Syncretiſmi naturam eum in praeceps egiſſe, vt omnia haud raro confunderet, id quod luculentis exemplis probauit B. BVDDEVS [k]. Stoicos vero hi, quos recenſuimus, neglexerunt, quorum conſenſum tamen cum Ariſtotelicis in controuerſia circa gradum neceſſitatis bonorum externorum ad ſummam beatitatem oſtendere voluit PAVLVS ROETENBECCIVS [l]; in dogmate

rum indici inſerendum eſt, non enim Peripateticam philoſophiam ſolummodo excoluit, ſed Platonicam quoque, ſeniique taedia leuaturus PLATONIS libros de Legibus in epitomen redegit. Fuit diſcipulus Achillini, et praeceptor Fr. Piccolominaei, Iul. Caeſ. Scaligeri, obiitque 1545. conf. FREHER. Theatr. p. 1450.

a) Vid. TEISSIER Elog. T. IV. p. 98. et quos laudat.

b) Conf. MERCKLIN. l. c. p. 282.

c) Vid. Hiſtor. de Ideis p. 76.

d) Vid. Acta philoſ. Vol. II. p. 570. GAVDENTIVS de Philoſ. Roman. c. 166.

e) Bibl. Hiſp. nou. T. II. p. 225.

f) Progr. II. Suppl. Boecl. Hiſt. Lit. ſec. XVI. p. 5.

g) Io. FABRICIVS Hiſt. Bibl. ſuae T. II. p. 4. et quos laudat.

h) Vtimur editione Pariſienſi 1560. recuſus eſt Vitebergae 1589. conf. MORHOF. Polyhiſt. T. II. L. I. c. 7. §. 2. p. 34.

i) In Bibliographia politica, p. m. 27.

k) loc. cit. p. 268.

l) Pecul. Diſſ. Altdorf. 1709.

dogmate autem de ſummo bono, acriter in Epicureos et Stoicos controuerſo aſſertum iuit BERNARDVS A MALLINCROT [m].

Conciliatio recentiorum inter ſe.

§. IX. Non antiquis tantum ſectis haec felicitas contigit, vt inter ſe conciliarentur, ſed cum recentiori quoque aetate, in partes philoſophi abirent, pax ſimili modo tentata eſt. Maxime id eo tempore factum, cum Petrus Ramus velut Deus quidam ex machina ſubito prodiiſſet, et Ariſtotelis imperium alta pace ſecurum, ſexulo XVII laceſſere coepiſſet, vt ſequenti parte prolixe exponemus. Cum enim acerbis litibus et indecoris controuerſiis philoſophi diſiungerentur, et ipſi philoſophiae hae inimicitiae exitiales eſſe iudicarentur, Melanchthonis diſcipuli quidam qui faciliori habitu dialecticam Ariſtotelicam in ſcenam produxerant, praeceptoris lenitatem et facilitatem imitati, ſopire litium incendia, concordiam inſpirare vtriusque partis philoſophis, et ex dialectica Melanchthoniana et Ramaea tertium aliquod diſciplinae rationalis genus excogitare coeperunt, quod abiectis de verbis contentionibus, conſpirare Ariſtotelem Melanchthonianum et Ramum doceret, et non niſi verbis, terminis, methodo inter ſe differre demonſtraret. Et hi quidem eo tempore philoſophi mixti vocati ſunt. Inter eos (plurimi autem fuerunt,) magnam in hoc argumento diligentiam probauerunt, PAVLVS FRISIVS [n], ANDREAS LIBAVIVS [o], HEIZO BVSCHERVS [p], CONRADVS DIETERICVS [q], IO. CONRADVS ALSTEDIVS [r] aliique, de quorum tamen rebus, cum ad ſpecialem rationalis philoſophiae hiſtoriam pertineant, pluribus dicere, inſtitutum vetat, conſuli autem cum fructu poſſunt doctiſſimi viri HERM. AB ELSWICH [s] et IO. GEORG. WALCHIVS [t]. Non omitti tamen hoc loco poteſt, qui in hoc Syncretiſmo confirmando admodum deſudauit, et de philoſophia praeclare meruiſſe viſus eſt BARTHOLOMAEVS KECKERMANNVS. Genitus is ex familia Pomeraniae apud Dantiſcanos anno CIƆ IƆ LXXI natus eſt, et ingenium puer oſtendit praecox, docile artibusque et ſcientiis aptiſſimum, quod diligentia ſingularis valde augebat ornabatque, ſic vt maturam eruditionis praeclarae ſegetem promitteret, formatus ſtudio et induſtria Iacobi Fabricii, Rectoris gymnaſii Dantiſcani. Abſoluto humanitatis curriculo ad Muſas Leucoreas miſſus, philoſophiae operam dedit, et tum Lipſienſem atque Heidelbergenſem academiam adiit, in qua anno CIƆ IƆ XCII ſummos in philoſophia honores reportauit, et tam pulchra eruditionis praeclarae ſpecimina edidit, vt primo in paedagogio electorali, deinde in collegio ſapientiae, tandem in ipſa academia linguas ſanctas docere iuberetur. Nec patria eruditionis eius oblita eſt, in quam ad ſubeundum Conrectoris munus

m) De ſummo hominis bono, conf. THOMASIVS l. c. p. 329 330.

n) In Comparationibus dialecticis, conf. REIMMANN. Hiſt. Liter. German. P. III. p. 202.

o) In Dialectica Philippo-Ramea.

p) In Harmonia Logica Philippo Ramea.

q) In Inſtit. dialecticis Philippo-Rameis.

r) In Critica de Harmonia philoſophiae Ariſtotelicae, Lullianae et Rameae.

s) De Fortuna Ariſtotelis in Scholis Proteſtantium §. 25. p. 72.

t) Hiſt. Logicae §. 7. Parerg. acad. p. 622.

nus anno cIↃ IↃXCVII vocatus eſt. Quod licet renueret eo tempore, quadriennio tamen poſt ad profeſſoris ſpartam obeundam iterum inuitatus eſt, quam vocationem quoque, accepta ſummorum in theologia iurium honorumque licentia, ſecutus eſt. Dantiſci vero ad docendam philoſophiam noua, quam ſibi finxerat methodo, Philippo-Ramea, ita ſe accinxit, vt intra triennium philoſophiae curſum abſolueret, et methodum Rameam vehementer eo tempore in Germania commendatam, ad Ariſtotelis philoſophiam transferret. In quo ſtadio et docendo et ſcribendo tanta diligentia et contentione cucurrit, philoſophiam autem et voce et vita exprimere ſategit, vt annos natus XXXVIII [v], anno cIↃ IↃCIX, a febri hectica conſumtus obiret, de quibus vitae eius circumſtantiis plura dabit MELCH. ADAMVS [x]. Non deneganda eſt Keckermanno laus maximae diligentiae, et patientiae improbi laboris, immo nec doctrinae quoque. Aſt dolendum nimiam feſtinationem eum impediuiſſe, quo minus attente ſatis rem perſpiceret; et vera fundamenta cognoſceret; Syncretiſmi autem illius, quem nominauimus, ſtudio in praeceps ſaepe abreptum eſſe. Hinc factum, vt licet in Syſtemate ſyſtematum [y] plurimum lucis ſe orbi philoſophico accenſurum ſperaret promitteretque, et quantum poſſet perſpicue, atque ordinate, Rameam methodum ſecutus ſcriberet, parum tamen inde luminis ad ſcientias philoſophicas redundaret. Tacemus plagii eum haud vno loco reum viſum, quod tamen in eius quoque fundis commiſiſſe alios, obſeruauerunt IAC. THOMASIVS [z] et P. BAYLE [a]. Laudandum autem, quod philoſophicam hiſtoriam raro tum exemplo et ipſe conſuluerit, et conſulendi iuuentuti auctor fuerit, licet praeiudiciis nonnullis impeditus vero interdum vſu careret. Cuius ſpecimen eſſe poteſt diſſertatio *de logicae diſciplinae inuentoribus et auctoribus ab initio mundi vsque ad hunc annum*, *Praecognitis logicis* praemiſſa. Ἔργον vero, ſaxumque, maxime ſibi voluendum quod delegerat, philoſophia rationalis Ariſtotelis fuit, ex obſeruationibus Petri Rami augenda et emendanda; quod illi Semi-Ramei nomen peperit. Sincerius philoſophatus fuiſſe videri poterat in *Syſtemate ethico*, in quo eclecticam viam ingreſſus eſt, niſi Syncretiſmum cum eclectica philoſophia commiſcuiſſet. Quaedam etiam affecta magis ſunt in ſcriptis eius, quam ob praematura fata perfecta, quae fortaſſis emendauiſſet, ſi prouectiori aetate tarde et praemeditate magis iudicium interponere didiciſſet. Quamuis autem mire ſe hoc pacto ad reuocandum concordiae Palladium hi Syncretiſtae concurriſſe ſibi viderentur, tantum tamen abeſt, vt ita Ariſtotelicos in partes vocarent, vt potius acerbas eorum inuectiuas mererentur, et ipſa quoque cauſſa Ramea euerteretur, de qua eius fortuna, videndi, quos laudauimus, Elswichius et Walchius.

§. X.

v) Annos 42. perperam ponit VOSSIVS de Scient. mathem. c. 43. §. 38. p. 262.

x) Vit. philoſoph. p. 499. conf. REIMMANN. l. c. P. IV. p. 603.

y) Prodiit Hanouiae, 1613. 4.

z) De Plagio §. 349. p. 153.

a) Dict. T. III. art. Keckermann. p. 1.

§. X. Caſtius hanc Venerem deperiit, vel ſi verum dicendum, externa tantum ſpeciei ſei adhaeſit IOANNES CHRISTOPHORVS STVRMIVS, philoſophus Altdorfinus celeberrimus. Natus is eſt Hipoltſteinae, oppido Palatinatus Neoburgici, anno cIↄ Iↄ c x x x v, patre principis et comitis Palatini ſartore aulico, cubiculique cuſtode. Huius adoleſcentia in ea tempora incidit, quibus vehementer quaſſata et miris calamitatibus atque miſeriis cumulata eſt Germania. Mutato eo aetate religionis ſtatu in Palatinatu poſt geminam bonorum direptionem in aulae Oettingenſis famulitium conceſſerat parens, filiumque Weiſſenburgi inter alumnos ciuitatis educandum reliquerat; quo loco cum alimenta quotidiana oſtiatim illi petenda eſſent, paupertatem virtutis et eruditionis magiſtram habuit. Nec defuit diuina adoleſcenti prouidentia, cuius nutu factum, vt a Daniele Wulfero Laurentiano apud Noricos antiſtite in aedes eius aduocaretur, et in familiam atque hoſpitium reciperetur, vt amanuenſis officium illi praeſtaret. Cui cum diligentiam promtamque voluntatem probauiſſet, eius interceſſione ſtipendiis in ampliſſima ciuitate procerum fauore adiutus eſt, vt academiam adire, et octennium integrum in variis Muſarum domiciliis ſumma cum laude diſciplinarum ſtudia ſectari poſſet. Et abiit quidem anno cIↄ Iↄ c l v i Ienam, philoſophiae myſteria hauſturus, vbi honores philoſophicos diligentiae et eruditionis praemium, retulit, hocque axiomate auctus legendo diſputando, aliisque exercitationibus academicis philoſophiam arteſque mathematicas, quibus ſe magna induſtria dicauerat, colere non deſtitit. Anno cIↄ Iↄ c l x ad Batauos excurrens, Lugduni annum fere integrum ita conſumſit, vt nihil in celeberrimo literarum artiumque emporio eſſet, ſiue eruditione conſpicuum, ſiue diſciplinarum augmentis idoneum, ex quo non animi diuitias mire perficeret locupletaretque. In reditu per Saxoniae inferioris et ſuperioris vrbes celebres, viros doctos adiit, bibliothecarum forulos excuſſit, rerum praeſtantiſſimarum obſeruationes vbique collegit, et praecipue, quae ad naturae cognitionem pertinebant, vel τὰ μαθήματα, maxima diligentia in horrea ſua retulit. Ienam autem reuerſus non docendo modo, ſed diſcendo quoque proficere, et ſacro ſe eccleſiae muneri parare non neglexit, Norimbergam finito ſtudiorum academicorum curriculo translatus, dum Wülferi filios literis imbuit, ad obeundum paſtoris munus in comitatu Oetingenſi vocatus eſt. Cui cum quinquennio praefuiſſet, tanta eruditionis eius philoſophicae et mathematicae fama apud ampliſſimum Scholarchatus Norimbergenſis collegium valuit, vt vacanti cathedrae phyſicae et mathematicae Altdorfii anno cIↄ Iↄ c l x i x praeficeretur. Cui muneri tanta fide, tanta doctrinae gloria, tantoque philoſophiae et matheſeos emolumento atque incremento annos triginta et quatuor praefuit, vt inter ſumma Pindi Norici ornamenta, et praeclara quoque Germanicorum ingeniorum decora merito numeraretur. Neque exteros fama eius latebat, quo factum, vt ad alia

Concordia inter Ariſtotelem et recentiores philoſophos tentata, a Io. Chr. Sturmio.

alia munera ſatis ſplendida paſſim inuitaretur, quibus tamen Norimbergenſem academiam praetulit, quam ita docendo, diſputando, ſcribendo illuſtrauit, vt elegantiſſimi philoſophiae, maxime naturalis, vultus, qui hactenus Peripateticam tantum faciem retulerant, pulchriori forma niterent, et feliciori ſucceſſu in naturae adyta penetrare poſſet iuuentus dicata philoſophiae ſtudiis. Quae ita promouebat vir ſupra modum acutus et diligens, vt, quae hactenus neglecta erat, experientiam magiſtram adhiberet, experimentorumque atque obſeruationum fide, (ex quo *Collegium* eius *curioſum* [b] enatum eſt) vanam, quam Lyceum recentius hactenus tenuerat, conſuetudinem ex principiis metaphyſicis, vagis, imaginariis et precario aſſumtis de natura rerum philoſophandi profligaret, et ad ea reſpiceret, quae ipſa natura duce poſſent addiſci. Ita ad annum cIↃ IↃ CC III, iuuentuti pariter atque orbi literario inſeruiens ſe conſumſit, eo anno hemiplexia extinctus. Teſtati autem ſunt collegae [c], qui ei ſuperuixerunt, fuiſſe *virum pium, probum, candidum, integrum, aperti oris iuſtitiaeque veritatisque ſtudioſiſſimum, et ſtudiorum mathematicorum felicem inſtauratorem.* Quamuis autem vix ſcientia eſſet, quam non attigiſſet, omnium tamen maxime valebat in mathematicis, vnde μαθηματικώτατος audit actorum Lipſienſium collectoribus [d] VV. CC. Rerum autem naturalium theoriam, non vanis et inutilibus ſpeculationibus, ſed experientiae inaedificabat, quo factum, vt multa detegeret hactenus ignota. Et hinc elegans illa eruditio enata, quam non ſolum in diſſertationibus magno numero conſcriptis, et ex parte vno faſce [e] comprehenſis demonſtrauit, ſed cuius gloriam quoque libris fauentibus Muſis editis reliquit. Quorum indicem et hiſtoriam cum accurate expoſuerit B. Sig. Iac. Apinvs [f], Lectorem plura de viro egregio deſiderantem ad eum remittimus. Imbutus erat Sturmius a teneris philoſophiae Ariſtotelicae principiis, quam in Athenaeo Ienenſi ſolam ea aetate floruiſſe ſuo loco docuimus. Cum autem et iudicium ei contigiſſet acre, et mathematicae diſciplinae ad abiicienda praeiudicia, et reſeranda naturae adyta plurimum profuiſſent, innumeros veteris philoſophiae naeuos detexit, et de melioribus cogitauit. Ad Batauos vero eo tempore excurrens, quo Carteſianae lites valde feruebant, occaſionem quoque arripuit, eam philoſophiam examinandi, et cum veterum pariter placitis atque recentiorum obſeruationibus comparandi. Quo pacto huius quoque errores haud paucos intellexit, et ad eclecticam philoſophiam animum adiecit, ex veterum et recentiorum philoſophorum obſeruationibus placitisque ea ſelecturus, quae meditatio atque examen accuratum ipſi probauiſſent. Cum autem inuiſum eſſet eo tempore et inauditum fere eclecti-

b) Vid. A. E. L. 1685. p. 420. Morhof. Polyh. T. II. p. 405.

c) Io. Fabricivs Hiſt. Bibl. ſuae T. III. p. 212.

d) 1699. p. 257.

e) Titulo Philoſophiae eclecticae, 1686. 8. partibus duabus.

f) In Vitis philoſoph. Altdorf. p. 209. ſeqq.

eclecticae philoſophiae nomen, quod et Ariſtotelicam ſectam plerique adhuc ſequerentur, et qui ſecundum Carteſium philoſophabantur, ipſi quoque ſectarios mores induiſſent, cautius rem aggrediendum ratus et verborum pugnas, ad minuendam concertationum vehementiam detecturus, *Phyſicae conciliatricis conanima* g orbi philoſophico examinanda exhibuit, ſperans; etſi concordiam inter diſſidentes partes non obtinuiſſet, animos tamen vtriusque partis ita ſibi conciliatum iri, vt ſanioribus ſapientiae praeceptis aures commodarent. Vnde in praefatione, quam ſobria mente ad hanc diſſentientium reconciliationem acceſſerit, prolixe exponit, et quam noxium ſit et philoſophiae incrementis inimicum ſectariae philoſophiae ſtudium, et ſententiae pertinacia cum diſſentientis partis contumelia coniunctum oſtendit, graphiceque artes philoſophorum ſuae ſectae decreta mordicus defendentium delineat, rixandi autem et altercandi artem homines per omnem vitam minus ſocietati humanae idoneos facere monet: et vt ab hoc vitio auditores abduceret, hanc ſe operam ſuſcepiſſe ait, vt diſcerent errorem aut tolerare, aut conciliatis ex parte hypotheſibus, eos, qui non omnia quidem, ſed non tamen nihil viderunt, ferre, vel cum vnus errauerit Ariſtoteles, reliquos veteres omnes cum illo non reiicere. „ Quo ſcopo, veterum plurima vel probat vel „ excuſat, et verum recentius detectum ipſos ſi non perſpexiſſe penitus, „ ab eo ſaltem non adeo longe abfuiſſe docet; vna tamen modernorum „ ingeniorum inuenta et cogitata iuſto aeſtimat pretio, nihil eorum eo no- „ mine vſpiam aſpernatus, quod vel antiquitatis decretis, vel aeſtimatio- „ rum hodie philoſophorum placitis non conſentiret, ſed id omni cona- „ tu agens, vt in gratiam, ſi fieri poſſit, et quoad fieri poſſit, vniuerſi „ reducantur: perſuaſus, id non ſolum ciuilitatis eſſe et humanitatis, „ ſed ſcientiarum augmentis immane quantum prodeſſe poſſe. „ In qua via henotica Sturmius vagas et incertas notiones Ariſtotelis phyſicas, ex metaphyſica et dialectica malo omine naturali doctrinae illatas ex recentiorum obſeruationibus definit, reſtringit, explicat, idque propemodum iter inſtituit, quod ante eum Honoratus Fabri et Hamelius tenuerant, ita tamen, vt frequenter Gaſſendi obſeruationes quoque in partes vocaret. Tametſi autem hi conatus Syncretiſtici fuerunt, eorum tamen fine ſcopoque excidit Sturmius, at alium ex iis fructum vidit longe laetiorem. Nempe factum eſt his eius conſiliis vt eclectica philoſophia, in academiis Germaniae ignota hactenus, innoteſceret, et imprimis naturae cognitio melioribus inſtitueretur auſpiciis. Hinc ipſe Sturmius in *Phyſica electiua* ſiue *hypothetica* h, ſcenae iam paulo apertius inſeruiturus, deſerto Syncretiſmo iſto, ipſum eclecticae philoſophiae ſtadium ingreſſus eſt. Id quod etiam in erudita concertatione de principio in natura agente demonſtrauit, de quo cum Henrico Moro, G. G. Leibnizio, et imprimis cum Gun-

g) Norimbergae, 1685. 12.
h) Norimb. 1697. 4. Acceſſit Tomus alter poſthumus, ib. 1722. 4. cura Cl. I. G. Doppelmayeri.

Gunthero Chriſtophoro Schelhammero diſputauit. Morus enim principium aliquod hylarchicum ſiue ſpiritum naturae, immaterialem quidem, ſed brutum ſtatuebat [i], Leibnizius vim actricem corporibus ineſſe, ſeu niſum, qui tamen ſecundum leges mechanicas exerceatur, aſſerebat [k], Schelhammerus naturam Ariſtotelis agentem vindicabat [l], Sturmius, qui totius controuerſiae occaſionem diſſertatione *de Naturae agentis idolo* dederat, Deum in creaturis corporeis et per ipſas iuſſu et voluntate ſua primaeua in omnia tempora et loca etiamnum efficaciſſima hodienum omnia operari [m], aſſerebat, et Mallebranchio aliisque ſyſtematis cauſſarum occaſionalium fautoribus accedere videbatur. Quanquam ex concertatione hac erudite modeſteque acta patet, Sturmium a mechaniſmo naturae parum diſſenſiſſe, et pugnam eam, ſi non omnem, magnam tamen partem, ob obſcurum naturae vocabulum in verbis fuiſſe [n].

Leibnizii conatus.

§. XI. In eadem arena alii quoque philoſophi noſtrae aetatis acutiſſimi deſudarunt, vt veteres cum recentioribus in concordiam redigerent, quod ſaxum voluiſſe Io. Casp. Svicervm teſtis eſt B. G. Stvrmivs [o]. Ipſum quoque illuſtrem virum, G. G. LEIBNIZIVM in hunc cenſum ſuo modo referendum eſſe, ex *Epiſtola eius ad Iacobum Thomaſium*, adiecta Nizolii *Commentariis philoſophicis* [p], conſtat. At, vt is erat ingenio maximo, non tam recentiores cum Ariſtotele in concordiam redigere tentabat, quam Ariſtotelem cum recentioribus conciliari volebat, ratus, ea quae hi de materia dicebant, in qua praeter magnitudinem, figuram et motum aſſumitur nihil, facile poſſe ita explicari, vt maneant Ariſtotelis principia phyſica. Nec negamus ingenium, quod acerrimum habebat vir ſummus in ea diſſertatione, egregie illum demonſtrauiſſe; certum quoque adeo vaga, indefinita et varios ſenſus recipere apta eſſe principia Ariſtotelis phyſica, vt iis ex recentiorum hypotheſibus, quamcunque velis, ſignificatio tribui poſſit. Haec enim notionum abſtractarum, generalium, et mentalium conditio in rebus naturalibus eſt, vt Protei inſtar varias formas recipiant. Nulli autem dubitamus aſſerere, Leibnizium, qui accurate naeuos phyſicae Peripateticae inſpexerat, haecque iuuenis ſcripſerat, ſine dubio, vt praeceptori Thomaſio placeret, ſenem aliter ſenſiſſe, et totum iſtud Syncretiſmi ſtudium, quod ſe poſt Scaligerum, Kenelmum Digbaeum, Thomam Anglum, Abdiam Treu, Erhardum Weigelium, Ioannem Raci et alios tentaſſe ſcribit, reieciſſe. Nouum enim ipſe ſibi ſyſtema philoſophiae formauit, infra explicandum, nec magnopere hos ſuos labores in Nizolium ſibi iam placere prodidit.

§. XII.

i) Vid. Act. erud. 1685. p. 421.
k) Vid. Epiſt. Leibniz. T. I. Ep. 14. 15. p. 25.
l) In natura ſibi et medicis vindicata, Ienae, 1697. 4.
m) Vid. Act. erud. 1699. p. 209.
n) Colligi id poteſt ex reſp. poſthuma ad Schelhamerum ab Apino l. c. p. 228. edita.
o) Bibl. philoſ. c. 5. §. 4.
p) Inſeruit quoque eam T. II. Epp. Leibnizii p. 121. Ven. Kortholtvs.

§. XII. Parum promouiſſe Syncretiſmum hunc, hactenus enarratum philoſophiae incrementa, parum addidiſſe ingeniis lucis et veritatis, multum autem ſincerae philoſophiae obfuiſſe, ex ſequentibus conſtabit obſeruationibus. *Iudicium de Syncretiſmo.*

I. Contrarium eſſe Syncretiſmum veritati, nec iuuare eam et in apricum proferre poſſe, ex indole ac natura veritatis eſt longe euidentiſſimum. Non enim perſonae reſpectum ea nutrit, non auctoritatem hominis ſectaeue tuetur, non factionem ſequitur, et in alterius verba iurat, et quodcunque nudam ſe intueri prohibet, velamentum, abiicit pedibusque conculcat. Quae vt certa ſunt, et a nemine negantur, qui veritatem dari vllam ſtatuit, ita euincunt, opus illi non eſſe, vt cum ſecta, quocunque nomine, titulo, eruditionis opinione, auctoritate et antiquitate gaudeat, in concordiam cogi ſe patiatur; cum et ſine ſectae ſtudio cuiuis ſedulo in eam inquirenti via pateat, et ſectarium tramitem ingreſſo innumerae difficultates obiiciantur, quibus in exploranda veritate impeditur, vt verum videre et a falſo diſtinguere nequeat. Semper enim dicentis auctoritas, et ſyſtematis ſemel electi amor obſtant, vt quid res ipſa poſcat, intelligi nequeat. Ipſi conciliatores autem dum veritatem venari cupiunt, indices et exploratores eius ſectas inter ſe conciliatas eligunt, quod quam praepoſtere fiat, ex dictis facile eſt colligere:

II. Nec melius aptiusque ipſi ſectariae philoſophiae, quam veritati, cum Syncretiſmo conuenit. Cum enim plerarumque ſectarum principia totaque ſyſtematis connexio adeoque ipſa fundamenta, quibus cuncta inter ſe cohaerent, et innituntur, diſſentiant, vt inductione facta, ſi id ageremus, poſſet demonſtrari, non poteſt pax inter diſſentientes fieri, niſi a conciliatoribus ipſa ſyſtematum axiomata, regulae, notiones, termini mutentur, alterenturque, et peregrina illis inducatur ſignificatio. Quod vt plerumque admotis fit machinis, ita alienas ſectarum conditoribus opiniones affingit, ſinceramque eorum doctrinam adulterat, coelum autem terramque miſcet, ac tantum confuſionis chaos in philoſophiae hiſtoria excludit, vt quid ſtatuendum ſit, quid tribuendum ſingularum ſectarum philoſophis, anceps lector haereat; et nec veritatem deprehendat, nec natiuos dogmatum vultus intueri poſſit, ſed miſeris ſophiſmatis deludatur, et incautus ſeducatur in deuia. Cuius mali exempla ſi quis cupiat, eum vnam Alexandrini Syncretiſmi hiſtoriam intueri, et quae dogmatum monſtra ille Ariſtoteli affinxerit, vt cum Platone conciliaretur, conſiderare iubemus. Recentiorum philoſophorum ſpecimina qui cupit, illi adeundi ſunt eruditiſſimi viri THOMASIVS, BVDDEVS [q], HEVMANNVS [r], qui, quae paucis et ſtricte tantum heic dicere nobis licet, copioſe exponunt.

III. Nullus autem Syncretiſmus peſtilentior eſt, quam qui inter Scripturae S. atque religionis Chriſtianae dogmata, et inter philoſophiam ſectariam inſtituitur. Cum enim toto coelo diſtet religionis ſimplicitas et puritas

 ab

q) Locis citatis.

r) Act. phil. Vol. II. p. 576. ſeqq.

ab impuris riuulis gentilis philoſophiae, aut philoſophorum opiniones mire corrumpi neceſſe eſt, et aſſertiones nonnullas extra totius connexionis habitum ordinemque ſenſu peregrino et adulterato, detorqueri, aut ipſam diuinae doctrinae puritatem labe adſpergi: quo fieri ſolet, vt peſſima dogmata latens venenum fouentia pro ſanis habeantur, ſacrisque reuelationis placitis conformia, indigno ſane et non ferendo oraculorum ſacrorum contemtu. Nempe, vt recte obſeruatum IACOBO THOMASIO [s], inter tenebras et lucem hoc modo paciſcuntur homines, et errorem cum veritate vno iugo copulant. Quod licet ad demonſtrandam veritatem Chriſtianae religionis conatu non malo quidam ſuſceperint, optime cogitata tamen peſſime ceciderunt, et his ficulneis praeſidiis defenſa religionis veritas reipſa hoſtibus proditur; certe incredulis, et impiis eius hoſtibus occaſio ſuppeditatur, de ſanctiſſimis myſteriis amaris riſibus triumphandi, illisque omnem impietatem imputandi. Quod qui negat, eum vel veteris eccleſiae vel noſtri temporis hiſtoriam ignorare oportet; ſemper enim fuerunt, aut aperti, aut clandeſtini religionis hoſtes, qui hac imbecillitate eorum, qui pro veritate religionis Chriſtianae dimicauerunt adiuti, victoriam retuliſſe ſibi viſi ſunt. Vnus ex veteribus Porphyrius, ex recentioribus Tolandus ex magno impiorum aceruo exempla eſſe poſſunt luculentiſſima.

IV. Vt autem damni plenus eſt Syncretiſmi philoſophici labor, ita inutilem eum eſſe omnino pronunciandum eſt. Difficulter enim ex ſectarum comparatione veritas intelligitur, nec tam diuerſis philoſophorum placitis diſtractus animus, quo pacto conſulere ſibi poſſit, videt. Neque hoc duce in veritatis tramite opus habet. Abiecto enim ſectae praeiudicio, ſi quis naturali iudicandi facultate gaudeat, nec attentione careat, ordine vero et accurato examine ad principia et quae inde conſequuntur reſpiciat, et notionibus atque principiis claris, certis, adaequatis vſus ratiocinari de ſingulis obiectis coeperit, ſine hoc Syncretiſmo propius certiusque ad veritatis detectionem perueniet. Ita vero animo praemunito facile eſt, omnium ſectarum opiniones, placita, et concluſiones conſiderare, examinare principiorum veritatem πρῶτα ψέυδη detegere, verum a falſo diſtinguere, quaque in re ſingulae ſectae verum viderint, in qua coecutierint, quid errorem genuerit, vel veri cognitionem impediuerit, detegere, licet inepta conciliatione non confundantur omnia. Quo pacto ſectarum opiniones, ſyſtemata, hypotheſes inter ſe prudenter comparatae magnum in philoſophia vſum praeſtare poſſunt.

V. Ipſi porro fontes, ex quibus ſyncretiſmus promanat, manifeſte produnt, ex philoſophiae circulis eum eſſe abiiciendum. Aut enim gignit eum iudicii paupertas, quae acie deſtituta veri rationes perſpicere, et ſuo pede ſe metiri nequit, aut ignauia indecora, laborem refugiens, ipſam veritatem perquirendi, et diuturnum examen ſuſtinendi, aut prodit ex nimia ſui diffidentia, aliis omnia ſibi nihil tribuenti, nihil in veri inquiſitione

proprio

s) De Exuſt. mundi Stoica p. 5.

proprio Marte audente. Immo nonnunquam ſtudium parti vtrique placendi, vel non offendendi vtramque hoc malum peperit. Qui fontes cum naturae indolique verae philoſophiae e diametro repugnent, manifeſtum eſt, ea ſalua tolerari Syncretiſmum non poſſe.

VI. Quamuis autem Syncretiſmus iure meritoque eiiciatur ex philoſophia, velut peſtis quaedam, qua ingenia corrumpuntur, et errores augentur, non tamen reiicitur prudens et attenta ſectarum comparatio vel cum Scriptura Sacra, vel cum ipſa philoſophia inſtituta, quae ſua vtilitate non caret, et vel errores detegere, vel verum confirmare, interdum nouas cogitationes et *εὑρήματα* ſuppeditare poteſt. Aſt hic cautione ſumma opus eſt, quam alibi [t] definiuimus, et neceſſariis regulis circumſcripſimus. Quae ſi adhibeantur, tantum abeſt, vt ex hac comparatione Syncretiſmus oriatur, vt potius clariſſime pateat, quantum ſectae et inter ſe diſtent, et a veritate haud raro diſcrepent, et quae deuia euitanda ſint, ne in illos labyrinthos incidamus, in quibus tot perierunt philoſophi. Ita enim quid tenebrae a luce diſtent, quid medius dies a crepuſculo, iucunde vtiliterque intelligitur.

VII. Tandem, dum Syncretiſmum proſcribimus, caue putes, philoſophandi modeſtiam nos in exilium agere, quae humanae imbecillitatis memor, et quam facile coecutiant mentis oculi non ignara, nec ſe erroris expertem eſſe ſtatuit, nec omnia reiicit, quae vel veteres vel recentiores philoſophi aſſeruerunt. Magna enim et intolerabilis ſuperbia eſt, alios omnes vel coecos vel luſcos credere, ſibi ſoli aciem oculorum tribuere. Hac igitur modeſtia munitum philoſophi pectus neminem contemnit, nullius odio ducitur, neminem philoſophorum inauditum damnat, rationes cuiusuis audit, trutinat, examinat, et inter ſe comparat: et ad principiorum veritatem attentum, quae conſequantur, quo ordine fluant, quibus rationibus roborentur, excutit: verum a falſo, veriſimile a diſſimili diſtinguit, et hoc pacto quaecunque per omnes ſectas diſperſa ſunt vera, ſibi vindicat et in veros vſus prudenter adhibet. Sed et eadem modeſtia magiſtra ex hac comparatione diſcit philoſophus, ſapere, et arctos, quibus humanus intellectus circumſcribitur, fines intelligere, ſeruare in quaeſtionibus modum, immo patienter quoque ferre diſſentientes, et tolerantia aequa atque humana erga eos vti, placide diſcordantium obiectiones excipere et expendere, et errorem demonſtratum aut detectum ſine ira, ſine odio emendare: veritatem autem, a quocunque demum homine ea producatur in lucem, aſſeraturque, lubenter admittere, et praeiudicia perimere omnia. Quae vt veros ſanae eclecticaeque philoſophiae characteres nobis depingunt, ita docent, Syncretiſmum ab ea toto coelo diſtare, nec vultus hos elegantes exprimere.

t) In Otio Vindelico meletem. I.

CAPVT

CAPVT V.

DE HOSTIBVS PHILOSOPHIAE.

§. I.

Hoſtes philoſophiae omni aetate inuenti.

Reſtat hoſtium philoſophiae conſideratio, vltimo inter eos loco inſtituenda, qui ſectariae philoſophiae falſitate et abſurditate offenſi in deuia inciderunt. Qui omitti quidem poſſent, cum philoſophari ipſi nollent; aſt vt integra conſtet noſtra tractatio, appendicis loco dictis adiicientur. Semper autem fuiſſe, qui philoſophiae obtrectarent, et inimicum aduerſus eam animum fouerent, philoſophorum plerumque moribus in eam exacerbati hiſtoria philoſophica teſtis eſt. Et ſugillaſſe quidem iam olim Damonem quendam Cyrenaeum, philoſophos, maxime ſeptem Graeciae ſapientes teſtis eſt LAERTIVS [a]. Ea autem, quae ſuis locis narrauimus, recolenti conſtabit, reges quoque principesque inimicum aduerſus philoſophiam pectus oſtendiſſe. Antiochum enim publico edicto philoſophos proſcripſiſſe, teſtis eſt ATHENAEVS [b]. Tiberii, Caligulae, Claudiique conſilia autem, et quae contra philoſophiam machinati ſunt Domitianus, et Baſſianus Caracalla, *Tomo ſecundo* iam expoſuimus. Ipſas quoque Athenas philoſophos poſt Socratis mortem eieciſſe, *Tomo primo* narrauimus, nec paſſos fuiſſe Romanos veteres, vt iuuentus Graecos philoſophos audiret, in hiſtoria philoſophiae Romanae demonſtrauimus. Iniqua autem ſorte poſt Iuliani imperatoris mortem philoſophos fuiſſe vſos, ex Maximi hiſtoria *Tomo ſecundo* enarrata conſtat, et acerbe conqueritur LIBANIVS [c]. Tacemus exempla Senecae, Dionis, et eclecticorum, ſub Iuſtiniani imperio profugorum, quae aduerſatos fuiſſe imperantes philoſophiae, euincunt. Muhammedis odium philoſophiae autem ad poſteros per integrum ſeculum propagatum, quam amaros inter Saracenos fructus, Ommiadum familia rerum potita tulerit, haud vno in hiſtoria philoſophiae Saracenicae loco declaratum eſt. Inter priuatos quoque non defuiſſe apud gentiles, qui philoſophis inimicum nutrirent animum, Lucianus exemplum luculentum eſſe poteſt, licet is philoſophos magis riſerit, quam philoſophiam exagitauerit. In Iudaeorum hiſtoria autem planum fecimus, aliquoties eos Graecanicam philoſophiam ex ſcholis ſuis eieciſſe, et ne addiſceretur, prohibuiſſe. Nec alia forte ſententia doctorum eccleſiaſticorum fuit, qui quantis inuectiuis philoſophiam gentilem, immo, omne fere, quod ipſis non arridebat philoſophandi genus onerauerint, in hiſtoria philoſophiae apud Chriſtianos veteres multis locis tradidimus, et teſtimo-

a) L. I. ſ. 40.
b) L. XII. p. 547. coll. L. XIII. p. 610. CASAVBON. ad L. XIII. c. 9. p. 885.
c) In Oratione parentali §. 148. apud FABRICIVM Bibl. Graec. Vol. III. p. 369.

teſtimoniis eorum collectis demonſtrauit Io. Lavnoivs [d]. Eos enim non ſolam Peripateticam philoſophiam culpauiſſe, ſed iſtis clamoribus in ipſam philoſophiam peccauiſſe, accurate ſuis locis obſeruauimus. Tacemus ſecula barbara, quibus omnis eruditio, et imprimis philoſophia hoſtes experta eſt acerrimos, immo cum foeda Scholaſticae philoſophiae facies nonnullos offendiſſet, tota omiſſa neglectaque eſt [e]. Mirum itaque non eſt, recentiorem quoque aetatem huius furfuris hominibus non caruiſſe, qui philoſophiae aperte refragarentur, eamque abiiciendam eſſe ſtatuerent, cum vel nullo modo veritatem ea iuuari crederent, vel incerta, noxia, et ſuſpecta plurima in ea latere iudicarent, vel reuelationem cum ea ſtare non poſſe cenſerent.

Variae claſſes eorum, qui philoſophiae aduerſantur.

§. II. Non tamen omnes, quos infenſus in philoſophiam armauit animus directa fronte eam aggreſſi ſunt; ſed latenter ſubdoleque id a pluribus factum, qui licet philoſophiam ſugillare omnem aperte non auderent, tectum tamen enſem in viſcera adegerunt, talia dogmata aſſerentes, ex quibus reiiciendam eſſe philoſophiam ſponte ſequitur. Nempe huc omnes illi pertinent, qui contradictionem non apparentem modo, ſed veram intercedere inter rationem et reuelationem, interque philoſophiam et religionem incauti affirmarunt. Qui licet a philoſophia calumniis oneranda inuidiae cauſſa abſtinerent, hoc ipſo tamen prodiderunt, falſam et indignam eam ſibi videri, quae coleretur, cum impoſſibile ſit, lumina duo ab vno fonte lucis profecta re ipſa ſibi contradicere, adeoque philoſophiam, quamque illa ſequitur, rationem a Deo profectam, imponere tamen et falſis ac contradictoriis aſſertionibus ſeducere animum. Quo modo Iudaeorum ſtupor in philoſophiam peccauit, quibus ad roborandam doctorum ſuorum auctoritatem ſibi haud raro contradicentium, viſum, idem ſimul eſſe poſſe, et non eſſe [f]. Eadem chorda oberrauiſſe, Achillinum, Pomponatium, Portium, Caeſalpinum, Cremonium aliosque, vt ſtatuerent, philoſophiam cum reuelatione conciliari non poſſe, ſupra in hiſtoria Peripateticorum dictum eſt. Quamuis autem ſolam illi Ariſtotelis philoſophiam irreconciliabilem cum Chriſtiana fide dicerent, eam tamen illos pro vera et vnica philoſophia habuiſſe ex ipſorum verbis eo loco adductis eſt manifeſtiſſimum. Ex quo ſequitur, aut philoſophiam, aut Chriſtianam doctrinam pro falſa eos habuiſſe. Quod poſterius licet impiam gentem crediſiſſe ſit veriſimillimum, legum tamen metus obſtitit, quo minus aperte ſententiam dicerent: vnde in philoſophiam culpam reiecerunt, vt vel ex vna Petri Pomponatii *Peroratione* tractationis *de Incantationibus* patet [g]. Scepticos autem omnes huc referendos eſſe, ex hiſtoria eorum ſupra data eſt manifeſtiſſimum. Tantas enim in philoſophia tenebras, difficulta-

d) De Fortuna Ariſtotelis in academia Pariſienſi c. II. p. 231. ſeqq.

e) Conf. Tribbechov. de DD. Scholaſt. c. VII. p. 351.

f) Peculiari de eo diſſertatione egit Io. Frischmvthvs. Conf. Thomas. l. citando.

g) Conf. Thomasivs de Duplici veritate, Praef. XLII. p. 237. ſeqq. Leibniz, de Concordia fidei et rationis §. 9. ſeqq.

cultates, contradictiones vident, vt ſeducere magis quam ducere animum apta illis iudicetur. Quod quanta inuidia de philoſophia pronunciauerit Petrus Bayle, ex verbis eius in philoſophiam maxime iniuriis, quae ſupra in eius vita adduximus, conſtat. Ipſe quoque Carteſius, licet plurimum ei debeat philoſophia, in eo peccauit, quod abſoluta Dei potentia fieri poſſe crederet, vt contradictoria ſimul ſint vera; qua aſſertione tela ſubminiſtrauit philoſophiae aduerſariis. Tacemus alios in hoc luto haerentes, de quibus, ne nimii ſimus, conſulendus eſt eruditiſſimus Moshemius [h]. Porro aliud quoque hominum eruditorum genus eſt, quod, quam vehementiſſime potuit, philoſophiae aduerſatum eſt, qui cum in maiori, quam alii homines poſſident, ſapientia et illuminatione interna felicitatem quaererent, naturam et gratiam inter ſe confundentes, philoſophiam velut ignem quendam fatuum condemnauerunt, et alia atque diuiniora lumina ſectanda eſſe, clamauerunt. Quamuis autem fatendum ſit, viros nonnullos doctos acerbe in philoſophiam inuectos ſectariam tantum philoſophiam iſtis querelis oneraſſe, quo ſenſu intelligendi videntur, Altingius, Ameſius aliique theologi ab Adamo Tribbechovio [i] adducti, qui philoſophiae dicam ſcripſerunt; et quae mens quoque videtur fuiſſe Fortunati Crellii, Zabarellae diſcipuli, qui aſſeruit, non omnia in philoſophia vera, ſtatim in theologia eſſe vera: certum tamen ex iis, quae de theoſophis prolixe adduximus, non modo ſectariam philoſophiam, ſed omnem prorſus, quae rationem magiſtram habet ſcientiam eos reiicere, et ſoli ſapientiae illuminationiue internae, veritatis cognitionem tribuere. Quam cantilenam repetiit, quisquis noſtro tempore ad paradoxa, inſolita, inaudita, et rationi pariter atque Scripturae S. contraria atque diſſona placita mentem aduertit, quorum hominum loca cum theologi, qui contra fanaticos pugnant, ſoleant colligere, ea breuitati conſulturi negligimus [k]. Adeundus autem eſt praeter Ehreg. Dan. Colbergium [l], God. Arnoldus [m], qui in iis coaceruandis diligentiam ſuam admodum probauit, et Weigelii [n], Roſaecrucianorum [o], Barclaii [p], Guthmanni [q], Kunrathi [r], Helmontii [s], Campanellae [t], Petri Mauritii [u], Hoburgii [x], Poireti [y] aliorumque ea de re teſtimonia adduxit. Tacemus Caroloſtadium, quem ſimili modo deſipuiſſe conſtat [z].

Controuerſia Hofmanniana de pretio philoſophiae.

§. III. Fuit tamen tempus, quo in publicas controuerſias argumentum iſtud degenerauit, et inimicis de ea re ſignis inter ſe concurrerunt viri docti. Quam hiſtoriam paucis, prout in academia Helmſtadienſi accidit, enarrabimus. Quamuis enim inter controuerſias eccleſiae Lutheranae domeſticas in

h) Ad Cudworthi Syſt. intell. p. 768.

i) l. c. c. VI. §. 2. p. 349.

k) Vid. quae ex Keckermanno narrat Iac. Thomasius l. c. p. 243.

l) In Chriſt. Platonico-Hermetic. P. II. c. 15. p. 704.

m) In Hiſt. eccl. P. II. et III.

n) P. II. p. 607.

o) p. 619.

p) p. 674.

q) P. III. p. 5.

r) p. 12.

s) p. 77.

t) p. 86.

u) p. 109.

x) p. 131.

y) p. 166.

z) Vid. I. G. Olearii Scrinium antiq. p. 14.

in hiſtoria ſacra ſoleat exponi [a], vel in Brunſuicenſibus quoque eruditionis annalibus tangi [b], hoc tamen loco negligi non debet. Auctor controuerſiae fuit Daniel Hofmannus [c], Halae Saxonum anno cIↄIↄXXXVIII natus, qui cum Muſis diu in Ienenſi academia litauiſſet, tandem apud Helmſtadienſes cathedrae dialecticae et ethicae, anno cIↄIↄLXXIX autem, theologicae admotus, et theologiae doctoris axiomate auctus eccleſiarum iſtarum ephorus conſtitutus eſt. Is et eruditione et ingenio valde eo tempore commendabatur [d], adeo, vt cum formulam concordiae Brunſuicenſes duces reiicerent [e], is ad colloquium Quedlinburgenſe miſſus, magna ibi auctoritate emineret. Cum autem diu dialecticae cathedrae praefuiſſet, more illius temporis, quod totum eriſticum fuit, acer et vehemens in contentione euaſit, quo euenit, vt haud raro in diſputationis aeſtu abreptus verbis offenderet, quae ambitione retentus emendare poſtea cum erroris agnitione nolebat. Valde eo tempore feruebant lites de vbiquitate humanae naturae Chriſti, quam cum aſſeruiſſe videretur formula concordiae, in alia diſceſſerant theologi Brunſuicenſes, contenti affirmauiſſe, Chriſtum hominem, vbicunque vellet, praeſentem eſſe poſſe. Quae lites cum ſecundum illius aetatis conſuetudinem ita ſererentur [f], vt philoſophia Ariſtotelico-Scholaſtica, quae caput iterum extollere coeperat, arbitri ſibi partes ſumeret, occaſio inde Hofmanno enata eſt, philoſophiam reiiciendi. Nempe circa finem ſeculi XVI, more in academia recepto, theſibus ad diſputandum, *de Deo et Chriſto vulgatis*, affirmauit: *Quod, quanto magis excoleretur ratio humana philoſophicis iſtis ſtudiis, tanto armatior hoſtis prodiret, et quo ſe ipſam armaret impenſius, eo theologiam inuaderet atrocius, et errores pingeret ſpecioſius. Ipſum lumen rationis naturaliter et carnaliter aduerſari Deo et ſummis mandatis eius, immo eſſe inimicitiam aduerſus Deum, praecipue in diuinis et ſpiritualibus rebus: nec excipiendam philoſophiam in mente Platonis et Ariſtotelis: philoſophiam depraedatricem eſſe haereſin et hoſtem theologiae, opus carnis, Pelagianiſmi ream etc.* Magna eo tempore philoſophici acuminis fama docebat in academia Iulia Cornelius Martini, vt ſupra in hiſtoria Peripateticorum dictum: qui cum philoſophiam Ariſtotelicam et imprimis metaphyſicam partem mire commendaret, pleroſque eius academiae doctores, et iuuentutem quoque academicam in partes pertraxit. Quo factum eſt, vt inſigne pretium metaphyſicae Ariſtotelico-Scholaſticae ſtatueretur, et qui non huic ſe diſciplinae daret, comte-

 mnere-

a) ARNOLD. l. c. P. II. L. XVII. c. 6. §. 15. ſeqq. p. 460. CAROLI Memorabilia ſeculi XVII. p. 23. ſeq. IVNCKERI Comp. hiſt. p. 854. WEISMANN. Hiſt. eccleſ. T. II. p. 1170. ſeqq.

b) Vid. THEOD. MEIERI Monum. Iul. c. 3. p. 8. BYTEMEISTERI Comm. de ducum Brunſuic. meritis in rem literar. p. 123.

c) Vid. BAYLE Dict. T. II. art. Hofmann p. 728. REIMMANN. Hiſt. lit. Germ. P. IV. p. 96.

d) ARNOLD. p. 461. Io. FABRICIVS Hiſt. bibl. ſuae P. IV. p. 468. LEIBNIZ. l. c.

e) Conf. MICHAELII Synt. Hiſt. eccl. L. III. ſ. 2. p. 84.

f) Acerrime cum Wittebergenſibus de hoc dogmate conflixit Hofmannus, vid. HVTTERI Concordia concors c. LII. p. 1344. ſeqq.

mneretur. His accedebant controuerſiae Rameae, cui factioni cum ſe vehementer oppoſuiſſet philoſophorum ordo, valde triumphauit philoſophia Peripatetica [g]. Aſt eam mirifice ad tuendas partes ſuas adhibuerant Wittebergenſes theologi, qui cum Hofmanno de omnipraeſentia carnis Ieſu Chriſti acerrime diſputarant. Quibus cum acumine inferior eſſet Hofmannus, veriſimillimum inde eſt, occaſionem inde eum ſumſiſſe, in ipſam philoſophiam dictis primo et in lectionibus ſuis inſurgendi. Quae cum valde offenderent philoſophos Helmſtadienſes, qui magna tum auctoritate pollebant, iisque apologiam extorquerent, facile cogitari poteſt, ſimultatem ad perſonas deuolutam, non in ſolo controuerſiae argumento haeſiſſe, sed acceſſiſſe odii et inuidiae ſtimulos, quibus illa tota exacerbata eſt. Coniecit autem ὁ πάνυ LEIBNIZIVS [h], Ioannem Caſelium virum ſummum, et in aulis atque inter viros doctos magna fama coruſcantem inuidiam eius prouocauiſſe, alii Caſparem Pfaffradium, Rameae factionis in iis locis anteſignanum eum inſtigauiſſe, contra philoſophos academiae Iuliae ſuſpicantur. Illud ex tota controuerſia patet Hofmannum odio Peripateticae philoſophiae exſtimulatum, adeo partis ſtudio captum fuiſſe, vt nonnullorum philoſophorum pertaeſus tandem in ipſam philoſophiam debaccharetur, et reuelationis auctoritatem dicis cauſſa tantum prae ſe ferret. Quaecunque autem arcanae huius litis cauſſae fuerint, quae nonniſi coniecturis definiri poſſunt, illud certum, valde offendiſſe ſenatum philoſophorum in academia Iulia Hofmanni declamationes in rationem eiusque vſum, ratum, ita munus ſuum deprimi, ipſamque philoſophiam contemni. Vt itaque graſſanti aduerſarii impudentiae obicem ponerent, conſiliis conſpirarunt Ioannes Caſelius, Cornelius Martini, Duncanus Lidelelius, et Guntherus Owenus, qui eo tempore philoſophiam in ea ſchola docebant. Ordine autem procedendum eſſe cenſentes, primum priuato colloquio tentare Hofmanni animum ſtatuunt, vt intelligerent, quo ſenſu aſſertiones iſtas, crudas et indigeſtas intelligi vellet, vtque ad ſaniora et moderatum de philoſophia ipſa iudicium eum perducerent. Verum ſpe ſua falſi ſunt; Hofmannus enim, qui inuidiam et muneris emolumenta philoſophos in ipſum armauiſſe ſibi perſuadebat, cauſſamque ſe iuſtam tueri, et pro reuelationis diuinae dignitate ſtare credebat, vt animo erat impotenti, magna acerbitate et vehementia philoſophis reſpondit, cumque totam controuerſiam facile potuiſſet dirimere, diſtinguendo inter veram et falſam philoſophiam, et inter vſum rationis rectum et abuſum, inepte ſtatuit, *non abuſum ſe philoſophiae tantum iſtis aſſertionibus petere, ſed etiam de vero, veriore et veriſſimo vſu philoſophiae intelligere, adeo, vt philoſophia, quando in officio ſit, in recto vſu contraria ſit theologiae* [i]. Ita imprudenter diducto vulnere, quod facile coire potuiſſet, ſi moderationem Hofmannus attuliſſet, et modeſtiam ſeruauiſſet, dici

g) Vid. MEIER, l. c. p. 24. ELSWICH, de Fort. Ariſt. in Academ. Proteſt. §. 27. p. 76.

h) loc. cit.

i) ELSWICH, l. c.

dici non poteſt, quanta clade ipſa academia affecta ſit, ſpe conciliationis omni prorſus euaneſcente. Et Hofmannus quidem, quem virum fuiſſe φίλαυτον, et cenſorem omnium, qui reliquos omnes pro ſtipitibus ac fungis reputaret, ait LEON. HVTTERVS [k], certe qui contentionis ſerram non illibenter reciprocauit, quod nec ipſe negat GOD. ARNOLDVS, vehementibus inuectiuis philoſophos aggreſſus eſt, et, vt fieri ſolet, vbi bella eiusmodi literaria feruent, contumelia et opprobriis eos cumulauit, et haereſium poſtulauit. Ait ſilentio quoque has iniurias ferri non poſſe cenſentes philoſophi, haud minori vehementia illius aggreſſionibus ſe opponebant, et apologiam non ſine eius contemtu edebant. Quod ita in iram rabiemque conuertit Hofmannum, praecipue quod etiam in academia Ienenſi partes philoſophorum ordinis amplexus eſſet ALBERTVS GRAVERVS, edito libro *de Vnica Veritate*, vt, illos, qui Caſelii et Martini factionem ſequerentur, aditum ad officia et dignitatem ſacri muneris vel intercluderet, vel tamen redderet difficillimum, teſte G. CALIXTO [l], qui *fuiſſe eo tempore* (nam Hofmannum nomine non compellat) ait, *qui accuratiora literarum et philoſophiae ſtudia odiſſent, et cum theologia coniungi nollent, ne in aliis admirari, quae in ſe deſiderarent, cogerentur.* Tantaque viri huius vehementia fuit, vt Bartholdus Nihuſius, qui famulitio Martini eo tempore ſe addixerat, ſacra theologiae ſtudia ideo animo diffidente et vacillante tractaret, nec in diſputatione ſub Calixti praeſidio habita pateretur in carmine quodam theſibus ſubiuncto heri et praeceptoris ſui Cornelii nomen inſeri, quod vereretur, ne id ſibi apud μισολόγους καὶ μισοσόφους inſcitiae patronos fraudi eſſet [m]. Valde autem partes Hofmanni auxit, et animum ferocienti theologo addidit Ioannes Angelus Werdhagenius, ICtus Helmſtadienſis [n], vir doctus, at infenſiſſimo in Peripateticam omnemque humanam philoſophiam animo exardeſcens [o], ex quo Iacobi Boehmii theoſophiam eſſet amplexus, vt ſupra dictum. Is acerbis ſatyris philoſophos perſtringebat, et cum facultate poëtica gauderet, ſale nigro Caſeliano, (ita enim factio contraria appellabatur) adſpergebat. Cuius ecce ſpecimen: [p]:

 Iam

k) Epiſt. Marbach. p. 765.

l) In Digreſſione de arte noua p. 8. Is autem teſtis erat αὐτόπτης.

m) Ibid.

n) Adſcriptus is erat iuris interpretum ordini in academia Iulia; cum autem Boehmianam theoſophiam eſſet amplexus, et paradoxa multa diſſeminaret, Helmſtadio abire et ſcholam iſtam deſerere iuſſus eſt. Tum Magdeburgum delatus vrbis ſyndicus conſtitutus eſt, et poſtea quoque archiepiſcopo a conſiliis ſanctioribus fuit. Cum autem hoc quoque loco dogmata in eccleſia inaudita ſpargere non omitteret, anno 1628. dimiſſus eſt, et ad Batauos abiit, ibique vsque ad annum 1632. Lugduni commoratus eſt: ab eo tempore ab archiepiſcopo Bremenſi in ſenatum ſanctiorem aſcitus, et anno 1635. imperatoris conſiliarius declaratus eſt. Quo axiomate veſtitus Lubecae vixit tandemque Razeburgi, cum filiam inuiſeret, fatis conceſſit anno 1652. Dogmata viri παραδοξωτάτου theologica enarrant ARNOLDVS l. c. p. 89. 91. et COLBERGIVS l. c. P. I. c. 5. p. 255. et ex parte intelligi poſſunt ex Pſychologia Boehmiana, vero rerumpublicarum regimini, et iuri maieſtatico accommodata. Serueto quoque fauiſſe, ſunt qui aſſerant. Scripſit etiam Breuiarium in libros Ioannis Bodini de Republica Amſt. 1645. 12. et tr. de Vrbibus Hanſeaticis, aliaque theologis parum iucunda. Conf. Conſil. Wittenb. P. II. p. 187. THOMAS. ad Monzamb. c. II. p. 148. MOLLER. Iſag. in Cherſ. Cimbric. P. IV. c. 6. §. 11. p. 510. CRENIVS de claris Anglis p. 68. aliique.

o) Vid. ARNOLD. p. 90.

p) Poëm. iuuenil. L. V. Ode IV.

Iam nulla nugae lumina coelico
Verba relinquent; vndique latius
Extenta viſetur Stageirae
Barbaries, ſophiesque cura.

Euincet omnes ingenii ſui
Vires, velut mox imperium ſibi
Grande arrogabit, tot tumeſcens
Cultibus aſſiduis Catonum.

Serpet malum iam longius in ſui
Vigore curſus, quando academias
Occoecat omnes, et potentem
Diſſimilat tenebris nitorem.

Incauta gens ſic, et iuuenum genus
Dulci ſophorum decipitur ſono
Paſſim, quaſi mentis profani
Semideos generent labores.

Talia ſubinde ingeminabat Hofmanni factio, Caſelianae contraria, cui Simpliciſtarum nomen haeſit, vt Hofmanni partibus Dupliciſtarum, quia hi vnam, illi duplicem veritatem aſſererent [q]. Vehementibus autem motibus cum ex iſta lite academia agitaretur, et a cauſſae reique momento ad perſonarum conuitia deſcenderetur, aula Brunſuicenſis malum opprimere ſtatuit. Magna in ea auctoritate gaudebat Caſelius, cuius maxima tunc erat ob eruditionis elegantiam exiſtimatio; ſuntque, qui affirment, cancellarium principis D. Ioannem Iagmannum illi ſupra modum fauiſſe. Delegati itaque arbitri a duce ſunt, qui rem omnem explorarent, et cauſſam dirimerent, qui audita parte vtraque, reque accurate excuſſa Hofmannum condemnarunt, et ad principem relata cauſſa omni impetrarunt, vt ſecundum praeſcriptam reuocationis formulam Hofmannus retractaret. Qua ſententia XIV Cal. Mart. anno cIↃIↃCI vulgata, Hofmannus errorem ſuum nimium philoſophiam perſtringentem ſe agnoſcere, et praedicta omnia de abuſu philoſophiae affectantis imperium in theologiam intellexiſſe declarabat, et vtilitatem ac praeſtantiam philoſophiae, iuuentuti publico ſcripto commendabat. Sed et iniuriam deprecari apud aduerſarios atque principis arbitros iuſſus eſt. Quos partis ſtudio nimium dediſſe, et accuſantium pariter atque iudicum poteſtatem ſibi arrogauiſſe G. Arnoldus [r], qui acta mſc. inſpexit, conqueritur. Aſt vir ſummus G. G. Leibnizius [s], qui hiſtoriam Brunſuicenſem ἀνέκδοτον mire inſpexerat, tradit, Henricum Iulium, optimum principem ipſum cognoſcendae cauſſae operam ſuam locauiſſe, reque probe perſpecta arbitrium ſuum interpoſuiſſe, et ſententiam contra Hofmannum pronuntiaſſe. Cum autem noui motus timerentur, Hof-

q) Conf. Reimmann. Hiſt. Lit. Germ. P. IV. p. 96. not.

r) loc. cit.

s) loc. cit.

Hofmannus in monaſterium Amelunxborn prope Einbeciam relegatus eſt, reuocatus tamen poſtea Helmſtadium, vbi veniam tandem nactus eſt priuatas ſcholas habendi, quibus tamen auditorum frequentia, vt fit fama doctorum decreſcente, defuit. Cumque quoddam linguae vitium acceſſiſſet, vt vix poſſet intelligi, Guelpherbytum ſeceſſit ad filiam, in cuius domo anno cIɔ Iɔ c x I obiit.

Controuerſia poſt fata Hofmanni continuata.

§. IV. Licet autem auctoritate principis controuerſia eſſet diremta, et conſultum videretur honori philoſophiae; vel, vt candide dicemus, quod res eſt, logomachia in apricum eſſet producta, nondum tamen pugnae et contentionis ita finis factus eſt, licet vtraque pars inutilem et indecoram litem potuiſſet deſerere. Interceſſit autem pro Hofmanno, qui iam prius eius partes defendendas ſuſceperat Werdenhagenius. Is tantopere Peripateticam philoſophiam perhorreſcebat, vt concoquere non poſſet, victoriam eius profeſſores reportauiſſe: cumque nec inuectiuis parceret, nec a commendanda theoſophia Boehmiana deſiſteret, tandem munere exutus eſt, paulo tamen poſt ſyndici axioma apud Magdeburgenſes obtinuit. Is nouum comoediae actorem excitabat Wenceslaum Schillingium, Thuringum, iuuenem non indoctum, ſed eadem vehementia litem iſtam ſerentem [t]. Is durante cauſſa Hofmanniana magna vehementia in philoſophos inſurgere coeperat, et acerbiſſimis libellis in Caſelianos graſſatus erat, quibus factum, vt crabrones in ſe irritaret, et non modo Cornelius Martini, ſed in academia Vitebergenſi quoque Iacobus Martini eum depexum darent. Ipſe autem, vt ſolet iuuenilis ardor, magna dicacitate et vehementia in diſſentientes debacchari perrexit, et ſcriptiunculis ſatyricis oleum flammis addidit. Rarius occurrunt libelli iſti eriſtici Schillingii, vt ſolent ſchedae huius furfuris cito diſparere, titulos autem eorum exhibet G. ARNOLDVS [u], inter quos *Viſitatio eccleſiae metaphyſicae* edita anno cIɔ Iɔ c x v I aſperrimus eſt. Nos inter reculas noſtras vnum ſeruamus, titulo *Libelli fundamentalis et inuincibilis* [x] inſignitum, ex quo conſtat, Schillingium Ariſtotelicae philoſophiae odio commotum et a Werdenhagenio perſuaſum ad theoſophos tranſiiſſe. Ait enim in *Praefatione: Artem ſapienter loquendi, apteque cogitandi, vel naturam rerum rimandi,* ex

t) Hiſtoriam iuuenis docti at elati et ferocientis exponit ARNOLDVS l. c. P. II. L. XVII. c. 6. p. 463. Rudolſtatii literarum elementis hauſtis, in Gothanum gymnaſium traductus eſt. Ibi cum maximo feruore ſe ſtudiis tradidiſſet, in Iuliam academiam abiit, ſtipendio comitis Schwarzenburgici adiutus. Dein literarium iter ingreſſus, linguas fere omnes didicit. Poſt ſiniſtra apud Helmſtadienſes fata ad Werdenhagenium Parthenopolin ſecedens, Cramerum paſtorem ſibi addictum habuit. Inde eiectus a comite laudato eccleſiaſticum munus accepit, irruente autem militum armata manu grauibus vulneribus plagisque enecatus tandem periit.

u) loc. cit.

x) En titulum, vt ex vngue leonem colligas: *Vnüberwindliche feſte Grundbüchlein, welchermaſſen man* Philoſophos, *ſo nach irrdiſchen philoſophiſchen Bildern, Dünckeln und Wahn Ieſum Chriſtum mit ſeiner verborgenen Weisheit ſchaetzen und erſinnen wollen, vnd daher Licht und Finſterniſs, Leben und Tod, Verſtand und Vnwiſſenheit ganz unverſchaemt miſchen, aufhalten, zurücktreiben, niederſtoſſen, und aus Gottes theurwerthen prophetiſchen Wort überwaeltigen ſoll, kann und mag, geſchrieben durch Wenceslaum Schillingen, der H. Schrift Studioſum, viſitationem metaphyſicae contra Matthiam Martinium conſtantiſſime propugnantem,* Magdeb. 1617. 8. Inſcriptus libellus adminiſtratori et capitulo archiepiſcopatus Magdeburgici.

ex reuelatione ſpiritus peculiari oriri debere, quae ſolis mentibus piis obtingat, opponatur autem philoſophis, id eſt, hominibus in carnalibus atque terrenis cogitationibus ambulantibus, et controuerſiis atque diſputationibus ſcholaſticis homines a Chriſto ad gentiles nugas fabulasque, iram, et malitiam animi gignentes ſeducentibus, qui pios pedibus calcent, et ſemen diaboli conceperint. Ideo ſapientiam quae ἄνωθεν datur, a vanis et ineptis logomachiis et inutilibus pugnis atque litibus humani ingenii longe diſtare et ab hac philoſophia puram ſe conſeruare. Iuſtum ideo eſſe, vt iuuentus moneatur, ab ea ſeductrice philoſophia ſibi caueat, et ne voculam quidem vanitatis philoſophicae et ſtercoris metaphyſici deliret, ſed ex puro Dei verbo de diuinis rebus fiat θεόσοφος. Quibus atrocem dicam in metaphyſicam iungit, et cum Ariſtotelis ethicam mire perſtringit, tum Iacobo Martini, *Speculo rationali* eum reprimenti, eadem acerbitate reſpondet. Cum autem partes has iſto modo tueri pergeret, ex academia Iulia anno cIɔ Iɔ c x i x proſcriptus eſt. In exilium itaque actus, ad Werdenhagenium, Magdeburgum ſe conuertit, ibique praeter ſyndicum iſtum vrbis, paſtorem ad S. Ioannis, M. Antonium Cramerum ſibi fauentem expertus eſt. Ipſe tamen loco motus eſt, effecitque, vt Werdenhagenius et Cramerus abire iuberentur. Delatus poſtea ad comitem Schwarzenburgicum, et munere eccleſiaſtico ornatus iterum a Parthenopolitanis expetitus eſt, excidio tamen vrbis intercedente eo ſecedere non potuit; et militum graſſantium ferocia vulneratus miſere tandem obiit. Werdenhagenius ad Batauos conceſſit: atque ita primariis fabulae actoribus diſparentibus, ea quoque tota acta eſt. Recrudeſcere tamen controuerſia videbatur, cum Pavlvs Slevogtivs, de cuius eruditione philoſophica inter Peripateticos egimus, a Crameri, vt nonnulli tradunt factione ſeductus edidiſſet [y] *Peruigilium de diſſidio theologi et philoſophi in vtriusque principiis fundato*, cuius ſcribendi occaſionem ſumſit a quaeſtione: an Deus ſit cauſſa peccati per accidens? Ea enim, inter ſe repugnare theologiam et philoſophiam, demonſtrari poſſe putabat. Aſt ſuppreſſit Sleuogtius foetum, qui eo inuito poſtea prodiit, et totam cauſſam abiecit, ſine dubio, quod obſeruauiſſet, omnem iſtam controuerſiam ad pugnam de verbis redire.

Iudicium de hac controuerſia.

§. V. Facile ex breui hac narratione intelliget Lector, andabatarum more viros iſtos doctos, quorum lites enarrauimus, pugnauiſſe, et reuera non de philoſophiae ſobriae pretio in ſe, ſed de metaphyſica Ariſtotelica diſputatum fuiſſe. Hanc enim Venerem deperibat vterque Martinius, Caſelius, aliique, qui pro philoſophia dimicabant: quae cum diſputationum aridarum mater eſſet, et animos ſtipulis magis quam tritico paſceret, multa autem ſuppeditaret, quibus velut pretioſiſſimis theſauris iuuentuti philoſophiae ſtudiis dicatae commendatis, animi iuueniles ab eruditione ſolida

y) Vid. Iac. Thomas, Praef. XLII. p. 245. not. o. Bayle Dict. T. II. art. Hofmann. not. C. p. 782.

ſolida detinebantur et nugis explebantur, mirum non eſt, nonnullos qui magno animo praeiudicia pedibus conculcauerant, iſti philoſophiae Peripatetico-Scholaſticae ſe oppoſuiſſe. Qui ſi ſanum philoſophiae vſum et rectam rationis culturam a philoſophia ſectaria diſtinxiſſent, et in hanc tantummodo fuiſſent inuecti, non eſſet, quod in illis magnopere repreherenderemus. Idem enim innumeros viros cordatos dixiſſe atque monuiſſe, exemplis atque teſtimoniis quam plurimis hactenus a nobis adductis conſtat. Verum, vt hominibus ex imbecillitatis ſuae lege plerumque accidere ſolet, vitium ἀνθολκῆς in praeceps eos egit; vt cum aliam, quam quae tunc in academiis perſonabat philoſophiam non noſſent, ipſam philoſophiam contumeliis laceſſerent, et conuitiis onerarent, id non facturi, ſi ipſi inter verum et falſum diſtinguere, et ſobria philoſophia vti ſciuiſſent. Deinde acceſſit duplex cauſſa, quae effecit, vt cum leuis atque exigui momenti quaeſtio eſſet, tantus tamen puluis excitaretur, tantoque ſtrepitu res agitaretur, vt aularum et magiſtratuum ad eum ſopiendum auctoritate opus fuerit. Vna in theoſophiae fama reponenda eſt, quam tum non ſine admiratione nouaturientium ingeniorum, ſpargere coeperat Iacobus Boehmius. Ea enim cum myſteria diuina, inaudita, ſublimia promitteret, faſtidientes ſcholarum ſapientiam animos, qui alia et meliora non norant, ita occupauit, vt, abiecto rationis criterio ſine examine in eius amplexus ruerent, vt luculento exemplo ſuo probauit Werdenhagenius, cui adhaeſiſſe Schillingium, ſupra monuimus, et eodem ſcopo quoque ſuccenturiatus eſt Ioannes Schraderus. Ita vero diuinitus ſe edoctos credentes hi homines, philoſophiam academicam non potuere non infenſiſſimo perſequi animo. Altera vero cauſſa in animorum motibus et affectibus quaerenda eſt, qui totam fabulam mire turbauerunt. Eam enim totam animo a partium ſtudio vacuo recolenti manifeſtum fore putamus, ex parte philoſophorum ſectae ſtudium, emolumentorum ſuorum atque famae conſeruationem, et auctoritatis inſanum aliquod praeiudicium eos contra Hoffmanni partes ita armauiſſe, vt aulam quoque in partes vocarent: at ex altera quoque parte φιλαυτίαν et ambitionem indecoram, contemtu, odio, violentia, dicacitate aliisque animi emoti et ab affectuum vehementia perturbati exceſſibus ſe efferentem, et indigna verborum acerbitate ſe iactantem regnaſſe; adeoque ſi verum fatendum, vtramque partem verae philoſophiae characteres abnegaſſe. Quae luculento exemplo eſſe poſſunt, quam neceſſarium ſit, ſobrie philoſophari, et ratione ita vti, vt vera inde emergat ſapientia.

* *

ADDENDA ET EMENDANDA.

AD TOM. III. P. II. L. II.

P. 536. l. 22. 23. pro εἰκονομαλίας l. εἰκονομαχίας, p. 538. l. 14. pro *accuſationes* l. *accuſationis*, p. 544. not. d. add. p. 493. p. 548. l. 8. pro *ſolum* l. *ſolem*, p. 549. l. 24. pro *patereaque* l. *paternaque*, p. 558. l. 24. del. *rei*. p. 567. l. 22. add. not. Chalcidium licet Chriſtianum fuiſſe, licet ſupra ſimile fecerimus vero, hic tamen inter ſcriptores ſeculares, quos medii aeui philoſophi legerunt, reponendus erat, quod ab huius temporis viris doctis inter ſeculares homines, et vt multi credebant, ob rationem commentandi, inter gentiles numerabatur. p. 582. l. 21. del. *ne*, p. 587. l. 38. poſt ſcrutator, add. not. Fuiſſe hunc aſtronomum Ludouici regis domeſticum, ex titulo annalium patet; quis autem fuerit, valde incertum eſt; vnde variae virorum doctorum de eo coniecturae extant, quas enumerat Cl. G. C. Ioannes, in *praef. ad hos annales in collect. ſcript. rerum German.* Revberiana p. 28.

P. 610. not. v. l. 1. pro Relandvs l. Lelandvs, p. 614. l. 28. pro *monaſteriis* l. *monaſterio*, p. 625. not. g. l. 1. pro *in*, l. *is*, p. 628. l. 9. poſt, *Calui* add. *induſtriam*, l. 39. pro Kvlpiso l. Kvlpisio, p. 629. l. 16. pro *reliqua quae*, l. *reliquos quos*, p. 647. l. penult. pro *Ptolomaeum* l. *Ptolemaeum*.

P. 648. l. 23. poſt *latuiſſe*, add. not. Vitris tamen vſus non eſt, ſed tantum fiſtula illa, quam Dithmarus vocat, ſiue tubo, ad arcendos lucis radios. Fuit autem, vt ex hoc loco colligitur, hoc horologium ſiderale, quale deſcribit Stvrmivs *matheſ. iuu. P. II. p. 841.* Acum magneticam Gerberto notam fuiſſe nonnulli ex hoc loco Dithmari exſculpunt, teſte Kirchero *de Arte magnetica P. I. c. 6. p. 29.*

P. 650. not. p. add. cel. I. D. Koehleri diſſ. *de Gerberto ab iniuriis veterum et recentiorum ſcriptorum liberato. Altdorf. 1720.*

P. 656. l. 2. del. *quoque*, p. 658. not. d. pro Pacherivs l. Dacherivs, p. 672. l. 11. del. *ita*, l. 34. pro *hinc* l. *hic*, p. 673. not. b. col. 2. l. 9. pro *continuiſſe*, l. *conticuiſſe*, p. 674. l. 11. poſt *dubitandum*, add. *non*. p. 678. l. 1. pro *hinc* l. *hic*. p. 681. l. vlt. pro *Syram* l. *Syriacam*, p. 684. not. p. pon. *L. I. ex. III. §. 11. T. III. Opp. p. 119.* quo tamen loco initia academiae Pariſienſis ad tempora Thomae detrudendo rationes temporum confundit. P. 678. l. 9. poſt *tranſibant*, add. *id quod*. p. 698. l. 19. pro *metaphyſis*, l. *metaphyſicis*, p. 740. l. 21. pro *agerrime*, l. *aegerrime* ib. l. vlt. pro *magiſto*, l. *magiſtro*, p. 756. l. 8. pro *Camotenſem* l. *Carnotenſem* p. 765. l. 23. pro *Lambardus* l. *Lombardus*, p. 767. l. 16. pro *expeditione* l. *expeditioni*, p. 785. l. 23. pro *attulerit*, l. *retulerit*, p. 788. l. 20. pro *quos* l. *quod*, p. 798. l. 35. pro *Ptolomaeus* l. *Ptolemaeus*, p. 807. l. 17. pro *viſum* l. *viſus*, p. 821. l. 21. pro *auſus* l. *vſus*, p. 824. l. 24. pro *Brituricenſem*

cenſem, l. *Bituricenſem*, p. 827. not. u. l. 6. poſt *adſcribendus* add. *quique*, p. 826. l. 20. pro *cIↄ ccIV* l. *cIↄcccIV*. p. 542. l. vlt. pro *pauis* l. *prauis*.

P. 845. not. l. add. Conſuli quoque de Alphonſo eiusque tabulis poteſt SCHOTTVS, *Hiſpan. illuſtr. L. VII. T. I. p. 360* WEIDLERVS *Hiſt. aſtronom. c. XII. §. 18. p. 279.* et quos laudat. Tribuit Alphonſo IOANNES MARIANA *Hiſt. Hiſp. L. XIII. c. 20.* ſublime ingenium, ſed incautum, ſuperbas aures, linguam petulantem, et *L. XIV. c. 5.* ea calamitate quam paſſus eſt, dignum pronuntiat, quod diuinae prouidentiae opera, et humani corporis fabricam, inſigni linguae procacitate ingeniique confidentia accuſare auſus fuerit, vti vulgi hominum opinio eſt, ab antiquo ducta per manus. Aſt fatemur, mitiorem ſententiam mereri regem optimum et de literis praeclare meritum. Vt enim taceamus, totam illam accuſationem, qua melius ſe, quam Deum, nonnulla ordinaturum fuiſſe, ſi in creatione illi adfuiſſet, dixiſſe fertur, ſolo rumuſculo niti, quod ipſe Mariana non negat, adeoque incertam eius fidem eſſe: ipſa, quae illi obiicitur arrogantia, vbi etiam vera eſſe ſupponitur, nonniſi conſideratis iis hypotheſibus iudicanda eſt, quas mathematici a rege conuocati conſultique introduxerant, quasque inſignem in coeleſti ſiderum motu confuſionem ſupponere, norunt, qui res ſiderales attigerunt. Cum enim R. Iſaac Aben Sid (qui cantor fuit ſynagogae Toletanae, teſte *Iuchaſin* apud WOLF. *Bibl. Hebr. T. I. p. 684.* non vero inſpector, vt habet WEIDLERVS *l. c.*) magnifico, quod animo rex conceperat, operi nouarum tabularum eſſet praefectus, ille Thebiti hypotheſi de motu trepidationis ſuppoſita, ſtatuit, totam coelorum machinam axi Zodiaci affixam modo ad axem mundi propius accedere, modo ab ea plus recedere, hincque inaequalem ſtellarum motum communem produci, ex quo inaequalitas quaedam obliquitatis Zodiaci, ad aequatorem modo minor, modo maior exſurgat. Quam hypotheſin non ratione modo et obſeruationum fide carere, ſed et magnam in rebus ſideriis confuſionem parere, et multa otioſe fingere, dudum rerum aſtronomicarum peritis obſeruatum eſt. Haec itaque intuitus Alphonſus rex, qua animo erat ſagacitate non errauit, ſi dixit, melius iſta ordinari poſſe: in eo ſolo culpandus, quod hanc confuſionem inepte creatori tribuere, quam aſtronomos ſuos ignorantiae accuſare, et ex his naeuis hypotheſis iſtius falſitatem colligere eamque abiicere maluerit. Verum haec obiter.

P. 846. l. 7. pro *concuſſu* l. *concurſu*.

P. 859. l. 18. pro *qua* l. *quo*.

P. 860. l. 35. pro *cIↄCCCXII.* l. *cIↄCCCCXIV*.

P. 862. l. 3. a fin. pro *ſui* l. *ſuis*.

P. 868. not. z. add. conf. ANTON. WOOD. *Hiſtor. academ. Oxon. l. I. ad ann. 1231. p. 85.* WEIDLER. *Hiſt. aſtron. c. XII. §. 16. p. 278.*

P. 873. l. 28. pro *Auentino*, l. *Auentini.*

P. 882. not. x. add. Monendus autem obiter hoc loco lector eſt, in pleriſque Qq. in Geneſin exemplaribus folia iſta eſſe reiecta, et alia ſuppoſita, vnde prima tantum non omnia euanuerunt. Caſu itaque factum eſſe putamus, vt in noſtro, quod inter reculas literarias aſſeruamus, exemplari, vtriusque folii exemplum reiectum pariter et ſurrogatum deprehendatur. Cuius quidem cauſſam veram dicere non habemus, ſuſpicamur autem, vel ipſum Merſennum inepto zelo rogum et gladium pro atheis poſcendo, et de inſigni Galliae atheiſmo conquerendo famae maculam ſibi contrahentem medicinam afferre voluiſſe: vel ſuſtuliſſe cenſores paginas in Gallici nominis ignominiam ſcriptas. Conf. Niceron. *Mem. ſcript. erud. Vol. XXXIII*, qui tamen editionem non caſtratam albis coruis rariorem non vidit. Sublata folia autem ob inſignem raritatem non nemo recudi fecit in *Biblioth. Gallica Vol. XXXIV. P. I. art. 7.*

P. 883. l. 13. poſt *dictionis*, add. *barbaries.* l. 24. pro *inſubitae* l. *inſubidae.* p. 905. l. 29. pro *loca* l. *loco.*

AD TOMVM IV.

P. 5. l. 2. poſt delineauerimus, add. not. Conſuli hoc loco, vbi de meritis virorum doctorum, maxime Graecorum in renatas literas et praecipue philoſophiam ſtrictim agitur velimus, magni olim Muſarum Oxonienſium decoris Hvmphredi Hodii, elegantem tractationem, de *Graecis illuſtribus, linguae Graecae literarumque humaniorum inſtauratoribus, eorum vitis, ſcriptis et elogiis*, quam poſthumam nuper edidit S. Iebb. *Londini 1742.* inde enim, quae nos carptim et, pro inſtituti ratione breuiter diximus, cuncta copioſe explicuit.

P. 10. l. 20. poſt continuauit, pro puncto pon. comma.

P. 21. not. o. add. Petrarchae vitam quoque a Lvdov. Anton. Beccatello et Lvd. Ant. Mvratorio conſcriptam eleganti carminum Petrarchae editioni praemiſit Cominivs *Patau. 1722. 8.* Eandem more ſuo delineauit quoque Niceronivs *Memor. T. XXVIII.*

P. 25. not. o. add. Vitam eius delineauit Matthaevs Villanvs, praefixam nouae editioni *Decaëmeri*, *Londini et Hagae Comitum 1725.* editi a V. C. Pavlo Rolli, ei quoque praemiſſa imago Boccacii ad Niceron. Memor. *T. XXXIII. ib. not. q.* add. conferendus etiam Baillet *Iugemens T. II. P. II. p. 49. ſeq.*

P. 43. l. 28. poſt, *effundendi* add. not. De fato diſputauit cum Matthaeo Camariota, cuius *orationes duas in Plethonem de fato* edidit Cl. Reimmarvs.

P. 47. l. 24. pro *orthodoxus* l. *orthodoxos.*

P. 51. l. 3. a fin. pro *Medicum* l. *Medicem.*

P. 55. not. u. l. 3. pro *Meranto*, l. *Mercato.*

P. 60. l. 26. pro *ſcripſit* l. *ſerpſit.*

P. 68. not. g. add. WEIDLERVS *Hiſt. aſtron. c. XIII. §. 13. p. 304.* qui in enarrandis rebus literariis viri huius magni prolixus eſt. P. 96. l. 5. a fin. pro *reperiiſſe*, l. *reperiſſe.*

P. 97. l. 18. del. *et.* p. 106. in lemm. marg. pro *cultiores*, l. *cultiorem*,

P. 109. l. 26. pro *noxis*, l. *noxiis*, p. 110. l. 10. pro *collegere*, l. *colligere*, p. 118. l. 3. pro *quam*, l. *quem*, p. 121. l. 28. pro *poterat*, l. *poterant*, p. 124. l. 31. pro *Segotia*, l. *Segouia.*

P. 129. l. 5. a fin. poſt *haud eſt*, add. vidimus tandem ex catalogo bibliothecae Oſiandrinae venditione nuper diſtractae, in ea librum hunc extitiſſe, ſed tunc iam diuenditus, quem poſſeſſorem nactus ſit, ſcire haud potuimus. p. 134. l. 23. pro *nonnullos*, l. *nullos*, p. 146. not. d. pro, *peupe* l. *peuple*, p. 154. l. 3. a fin. poſt *partes*, add. *que*, p. 168. l. 10. pro *ignoratiae*, l. *ignorantiae*, p. 169. l. 10. pro *libertatis* l. *voluntatis*, p. 170. l. 6. a fin. pro *fatam* l. *fatum*, p. 194. l. 12. pro *Nicolio* l. *Nizolio.* p. 195. l. 26. pro *Cordulae* l. *Cordubae*, p. 198. l. 23. poſt *delectati*, pon. comma. p. 199. not. t) pro *a*, l. *au.*

P. 198. not. m) Exemplum beneuolentiae Mediceae erga Victorium eſſe poteſt, quod Franciſcus Medices ſumtibus eum in neptibus elocandis adiuuerit, quod praedicat in *Dedic. comm. in Pol. Ariſt.*

P. 199. poſt *meruit*, add. not. Leguntur eius *octo libri Ariſtotelis de optimo ſtatu ciuitatis cum textu Graeco et Latino, et indicibus pleniſſimis*, qui commentarius inter optimos refertur: itemque *commentarius in decem libros de moribus ad Nicomachum, et alios Ariſtotelis quoque rhetoricos &c.* Hos libros rariſſimos eſſe obſeruauit Cl. BVNEMANNVS in *Cat. libror. rariſſ. p. 59. p. 208. l. 1.* pro *chryſtallo* l. *cryſtallo.* p. 210. l. 28. pro *auctis* l. *auctus.* p. 232. not. i. l. 3. pro *confectae*, l. *confecti.* p. 239. pro *Aabaptiſticorum* l. *Anabaptiſticorum.*

Reliqua exhibemus ad calcem partis ſecundae huius tomi.

* *

I. INDEX
PERSONARVM ET NOMINVM.

A.

Abenezron 11
Acciaiolus, Donatus 30
Achillinus, Alex. 158
Accorombonus, Felix 235
Adelmann ab Adelmannshauſen, Bern. 80
Aeneas Syluius 31
Agnellus, Scipio 766
Agricola, Georg. 104
Rudolph. 35.272
Agrippa, Henr. Cornel. 17. 386
Alberti, Valent. 627
Albertus Pius, princ. Carp. 195
Alciatus, Andreas 192
Alenius, Henr. 511
Aleſius, Alex. 242
Alexander ab Alexandro 31
Aphrodiſaeus 62
Alfonſus, R. Arrog. 8
Aligerius, Dantes 421
Allatius Leo 69
Alphonſus Franc. 140
V. 32.66
Alſtedius, Henr. 20.615
Io. Conr. 767
Amaltheus, Hieron. 450
Philelph. 229
Ambroſius Camalduenſ. 5
Amerpoel, Io. 757
Ammersbachius, H. 686
Amortius, Euſebius 123
Andreae, Io. Val. 740
Andreas, Trapezuntii fil. 67.68
Andronicus, Tranquill. 40
Calliſti 75
Angelutius, Theod. 425
Anglus, Thom. 772
Antiochus 776
Antoninus, Florentinus 31
Antonius Nebriſſenſis 86
Apoſtolius, Michael 40.75
Aquilonius, Fr. 533
Aretinus, Leonard. 5.25
Petr. 25
Carol. 31
Argyropulus, Io. 8.39.45 364
Arminius, Iac. 263
Arnaldus, Ant. 584
Arniſaeus, Henn. 253
Arnoldus, Gottfr. 778
Villanouanus 16
Arquanus, Petr. 200
de Arriaga, Rod. 139
Aslach, Conr. 616

B.

Baconius, Io. 186
Bagolinus, Hieron. 231
Baldus, Camillus 765
Balfureus, Rob. 237
Baltus, Franc. 502
Bandinellus, Vbaldin 451
Bannez, Dom. 126
Baranzonus, Alexand. 423
Barbarus, Dan. 194
Hermol. 26. 362
Barberinus, Franc. 5
Barinus, Theod. 625
Barocius, Pet. 187
Barocius, Franc. 200
Baſſo, Seb. 356. 467. 513
Bataleus, Aruns 192
Beyerus, Io. 616.632
Auguſt. 290
Bayle, Petr. 302. 387. 574 ſeqq.
Franc. 529
de Beaufort, Lud. 757
Bebelius, Henr. 82.270
Bembus, Petr. 164. 348
Berigardus, Claud. 339.462
Ioan. 464
Petrus ib.
Bernardus, Io. 596
Bernier, Fr. 510.529
Beroaldus, Philip. 31
Beſſario 8. 40. 43
Bettotus, Franc. 465
Beza, Theod. 287
Biel, Gabriel 362
Bigotius, Guil. 293.614
Billius, Eduard 554
Bitaudus, Io. 468
Bitiſcus, Frid. 669
Boccacius, Io. 25
Bochartus, Sam. 555.560
a Bodenſtein, Adam 669. 672
Andreas 240
Boehme, Iac. 695 ſeqq.
Boilauius 548.567
Boiuinius 71
Bollingerus, Vlr. 673
Bonamico, Lazar. 184
Bonamicus, Fr. 766
Bornius, Henr. 517

Bouil-

Bouillus, Carol. 9.90.357
Bourignon, Ant. 581.727
Boyle, Rob. 529
Bracciolinus, Iac. 31
Brand, Seb. 82
Braſſicanus, Io. 271
Breckling, Frid. 708
Brunus, Iord. 17.115.531
Leon. Aretinus 25
Buccaferrea, Lud. 765
Buccella, Nic. 291
Buccius, Aug. 765
Bugerelus 510
Bulialdus, Iſmaël 528
Bullinger, Henr. 655
Burana, Io. Fr. 231
Buratellus, Gabr. 766
Bucrenius, Arn. 244
Burnetius, Th. 620
Burrhus, Ioſeph. Fr. 676
Buſcherus, Heizo 767

C.

Caeſalpinus, Andr. 220
Caeſarius, Io. 193
Cailly, Petrus 559.568.584
Calanna, Petr. 753
Calcagninus, Coel. 90.192
Calliſti, Andronicus 75
Calliſus, Petr. 559
Camariota, Matth. 68
Camerarius, Ioach. 104 243.246.266
Campanella, Thom. 454
Campanus, Io. Anton. 31
Camperius, Symph. 765
Cargius, Carolus 489
Canus, Melchior 121.126
Capnio, vid. Reuchlinus.
Caramuel, vid. Lobkowiz.
Cardanus, Hieron. 115. 192
Carleton, Th. Compl. 141
Carlſtad, Andr. Bodenſtein 240.778
Carteſius, Ren. 526
Caſa, Barthol. 197
della Caſa, Io. 451
Caſalenes, Chryſoſt. 188
Caſelius, Io. 322.780
Caſmannus, Otto 614
Caſtellanus 293
Catena, Petr. 200
Chaiſe, Franc. de la 567
Chalcondylas, Demetr. 362
Charitonymus Georg. 40
Charleton, Gualt. 530
Charron, Petr. 512
de Chio, Andr. 66
Chioccus, Andr. 454
Chryſoloras, Manuel 5
Demetrius 5
Ioannes 5
Chytraeus, Dau. 243,246
Ciconia 239
Cigalinus, Paul. 229
Cinugus, Fort. 765
Claues, Steph. 468.513
Clauius, Chriſtoph. 541
Clauſerus, Nicol. 653
Clericus, Io. 595
Cluuerus, Dethleu. 625
Collin, Ant. 540
Colucius Salutatus 25
Comenius, Io. Amos, 628
Comes, Primus 191
Comptonus, Thom. 140
a S. Conceptione, Blaſius 142
Conniſy 559
Conringius, Herm. 253.324
Contarenus, Caſp. 164.183
Franciſc. 31
Contoblacas, Andr. 361
Cooper, Ant. Ashley 540
Coornhaert, Theod. Volc. 492
Corbinellus, Anton. 5
Cormiſius 559
Coſmus 7.48
Cottunius, Io. 232
Couarruuia, Didacus 126
Cramer, Ant. 784
Crellius, Fort. 778
Io. 264
Samuel 626
Cremoninus, Caeſ. 220.226
Critonius, Iac. 214
Croſtius, Herb. 622
Crollius, Oswald 675
Cudworthus, Rad. 357. 437.529
Curaeus, Morin, Cambraeus 528
Cuſanus, Nicol. 360
Cuſpinianus, Io. 82

D.

Dacierius, Andreas 502
Dalburgius, Io. Cam. 36. 82.363
Damon Cyrenaeus 776
Danaeus, Lamb. 617.627
Dantes Aligherius 4.21
December, Petr. Candidus 31
Delphinus, Frid. 450
Delrius, Martin. 489.711
Demetrius Chalcondylas 7
Des Maizeaux 575
Dickinſon, Edm. 617
Diepholdus, Rudolph. 323
Dietericus, Conr. 767
Dietus, Franc. 31
Digbaeus, Kenelmus 259. 528.529.772
Dominicus, Andreas 5
Dorneus, Gerh. 673

Douſa, Ian. 314
Dreierus, Chriſt. 333
Durrius, Io. Conr. 319

E

Eberhardus Barbatus 362
Eleonora, Lulli amica 10
Ellenbogius, Nicolaus 82
Engelke, Henr. Aſcan. 515
Epiſcopius, Simon. 264
Eraſmus, Roterod. 83.85
Eraſtus, Thom. 287.297. 648
Erythraeus, Valent. 246
Eſpagnet, Io. 625
Eugenius, Marcus 72

F.

Faber, Iac. 9.40.83.88.242
Fabri, Honor. 143.528
Fabricius, I. A. 266
Io. Lud. 726
Facius, Barthol. 31
Faſeolus, Io. 200
a Felden, Io. 255
Felwinger, Io. Paul. 252. 319
Fermat, Petr. 528
Feſaius Minorita 511
Flauius Foroiulienſ. Plondus 31
Floccus, Andr. Dominic. 31
Fluddus, Rob. 516.613. 670.691
Folengius, Theoph. 182
Fontius, Barthol. 31
Foucherius 551
Foxius, Seb. 766
Fracaſtorius, Hier. 104.184
a Franckenberg, Abr. 695. 706
Fraſſenius, Claud. 130
Freigius, Thom. 263
Freitagius, Io. 759
Frey, Ian. Coec. 454
Fridericus, Sapiens 96
Friſius, Paul 767
Gemma 766
Frobenius, Io. 651
Froelingius, Andr. 253
Fromondus, Lib. 614
Fuggerus, Sigiſm. 650
Fulgoſus, Io. Baptiſt. 31
Fuſcus 31

G.

des Gabez, Franc. 584
Gaffarellus, Iac. 528
Gaguinus, Rob. 359
Galantes, Liuius 756
Galateus, Anton. 31
Galatinus, Petr. 356.367
Galeus, Theoph. 357.434
Thom. 357,434
Gansfortius, Io. Weſſel. 38
Garaſſius 513
Gaſſendus, Petr. 259.510
Gatakerus, Thom. 500.755
Gaudentius, Pagan. 465
Gaza, Theod. 8.36.45.64
Geer, Ludou. de 630
Gemiſtus, Georg. 41
Gennadius 42.69
Georgius, Franc. 356.374
Cyprius 8
Pachymeris 8
Trapezuntius 8. 45.65
alius 69
Geulingſius, Arnold. 626
Giſanius, Hubert. 216
Giſelinus, Victor 489
Goes, Eman. 140
Gohory, Iac. 673
Gomez, Barth. 131
Them. 131
Gonſalez, Franc. 140
Gonzaga, Hercul. 182
Gregorius XIV 356
Greuius, Guil. 495
Gratius, Ortuinus 366
Grauerus, Albert. 781
Gretſerus, Iac. 251.320
Grew, Nehemias 595
Griepenhielmius, Figrelius 560
Grotius, Hugo 263.528
Grouius, Io. 271
Grynaeus, Simon 104.105
Gryphius, Io. 94
Guarinus, Veron. 5.36
Gutman, Aegid. 685

H.

Haenus, Cyperinus 669
Hagerus, Balth. 251
Hallaeus, Ant. 553
du Hamel, Io. Bapt. 259.760
Hartnaccius, Dan. 542
Hauenreuter, Io. Lud. 244
Heerebordus, Adrian. 517
Hegius, Alexander 38
Heinſius, Dan. 500
Helidaeus, Foroliuienſis 183
Helmontius, Io. Bapt. 622. 709
Franc. Merc. 709.721
Heſſus, Eobanus 246
Hermonymus, G. 40.359
Heruetus, Gentianus 605
Hirnhaym, Hier. 543
Hobbeſius, Thom. 528.531
Hochſtraat, Iac. 366
Hofmann, Dan. 321.779
Hohenheim, Wilh. 647. 650
Horneius, Conr. 253.322
Huetius, Petr. Dan. 552
Huſerus, Io. 668
Huttenus, Vlr. ab 367

I.

Iaccetius, Fr. Catan. 355
Iaquelotius 596
Iardinus Guil. 359
Iauellus, Chryſ. 127
Iodocus, Iuſt. 94
Ionſius, Io. 515
Iouius, Paul 183
Iſelius, Chriſt. Iac. 297
Iungius, Ioach. 339
Iurieu, Petr. 579.588 ſeqq.
Iuſtinianus, Leon. 5,31
Bernard. 31

K.

Keckermann, Barth. 256. 767
Keil, Io. 622.625
Keplerus, Io. 693
King 596
Knorr a Roſenroth, Chriſt. 715
Kober, Tob. 706
Kohlius, Io. Petr. 191
Kortholtus, Chr. 92
Krauſius, Frider. 706
Kuhlmann, Leon. 706
Quirin. 21.706
Kunrath, Henr. 675

L.

Laetus, Iul. Pompon. 31
Lalemandet, Io. 129
Lami, Franc. 529
Guil. 364
Landinus, Chriſt. 51.362
Langius, Car. 98
Ioach. 629.734
a Lapide, Io. 359
Laſcaris, Ioan. 6.40
Laurentius, Medices 6
Lazius, Wolfg. 82
Leade, Ioanna 707
Leibnizius, G.G. 92.259. 772
Leo X. 6.62.348
Leonicenus, Nicol. 157
Leonicus, Nicol. 156
Barthol. ib.
Lernutius, Ian. 489
Libauius, Andr. 738,767
Licetus, Fort. 233
Lidelelius, Duncanus 780
Lieblerus, Phil. 292
Lipſius, Iuſt. 486.755
Martin. 487
Loans, Iac. Iechiel 363
Lobkowiz, Io. Caram. 132
Longus, Io. Bernard. 765
Lorca 135
Lotterus, Io. Georg. 449
Lullius, Raymund. 9
Lutherus, Martin. 93
Lychittus, Franciſc. 188

M.

Macaeus, Aegid. 552
Madius, Io. Marcus 452
Magius, Vinc. 192.452
Luc. Fileati 192
Magnenus, Io. Chryſ. 504
Maignan, Eman. 585
Maioragius, M. Ant. 90.190
Maius Io. Henr. 358
des Maizeaux 575
Malebranche, Nic. 587
a Mallincrot, Bernard. 767
Mambrun, Petr. 553
Mancinus, Laelius 465
Manlius Io. 267
Mannetus, Iannot. 5,29
Manriquez, Ang. 130
Mantuanus, Io. Bapt. 31
Manzius, Caſp. 196
Marbachius, Io. 216
Marci, Io. Marcus 430
Marcus Eugenius 72
Marſilius Ficinus 7.40,362
Marta, Iac. Ant. 454
Martini, Iac. 256.783
Corn. 253.320.779
Martinianus, Bernard. 450
Martinus, Gregor. 759
Martyr, Petr. 244
Maſtrius, Barth. 129
Mattheſius, Io. 278
Mayer, Mich. 738
Mazonius, Iac. 211
Mazzanus, Iac. 425
Mederus, Dauid 738
Meiſnerus, Balth. 714
Melanchthon, Philipp. 102. 240.246. 266
Mellinus, Dominic. 49
Mellutus Bonauentura 129
Mendoza, Petr. Hurtado, 136
Ant. Eſcobar 136
Ferdin. 136
Franciſc. 136
Petr. Gonzalez 136
Didacus Hurt. 136
Mercenarius, Archang. 211
Merſennus, Marinus 516. 527.693
Merula, Georg. 31
Merzius, Hieron. 246
Meuriſſe, Martin. 130
Mirando, Xanthus 195
Mirandulanus, 7.40.55
Mocenigus, Zach. 422
Philipp. 422
Molzia, Tarquin. 423
Mommor, Lud. Hab. 519
Montorius, Io. Bapt. 236
Montagne, Mich. 512. 539.577

Montecatinus, Ant. 231. 423
Morellius, Frid. 209
Morinus, Io. Bapt. 528
Morus, Henr. 357. 439. 695
Morzillus, Seb. Foxius 766
Moſheim Io. Laur. 255. 437
Mothe le Vayer, Franc. vid. Vayer.
Munſterus, Seb. 272
Muretus, M. Ant. 235
Muſurus, Marcus 31, 184

N.

Nannius, Petr. 766
Nauclerus, Io. 82. 272. 362
Nebriſſenſis, Anton. 86
Neldelius, Io. 242. 243
Neophytus, Raymund. 13
Neuraeus, Mich. 528. 529
Niceron 156. 463. 464
Nicolaus V. 6. 61. 66
 Cuſanus 28
Nihuſius, Barth. 321. 781
Niphus, Auguſt. 164. 186
Nizolius, Marius 83. 90
Nobilius, Flaminius 765
Nores, Iaſon 233
Nunneſius, Pet. Io. 237

O.

Occo, I. Adolph. 38. 82
Oecolampadius, Io. 272
Offredus, Apollinaris 31
Ogierius 513
Olearius, Io. Gottl. 158
Oliuetus 552
Oporinus, Io. 653. 654 not. 671 ſeq.
Oſtorodus, Chriſt. 314
Ouiedo, Petr. 131
 Franciſc. 131
Owenus, Gunther 780

P.

Pacius, Iul. 218
 Fabius 218
Palaeologus, Ioann. 5
 Demetr. 73
Palladius 31
Palmerius, Matth. 31
Pancirola, Guido 211
Panſa, Mutius 753
Paracelſus, Theophr. 646
Packer, Sam. 357. 480
Patricius, Franc. 339. 356. 422
 alius 430
 Auguſt. 31
Pecquetus, Io. 528
Pellegrinus 297
Pelliſſon, Paul 145
Pendaſius, Frid. 211. 765
Pernumia, Io. Paul. 232
Perottus, Nic. 31. 45
Perſius, Ant. 454
Perſona, Chriſtoph. 31
Petauius, Dion. 555
Petermann, Andr. 566
Petracha, Franciſc. 4. 22
Peucer, Caſp. 279
Peutinger, Conrad. 82
Pfaffradius, Caſp. 780
Pfannerus, Tob. 754
Pfefferkorn, Io. 366
Pheninger, Theod. 37. 363
Philelphus, Franc. 5. 28. 45
Philo, 63
Piccartus, Io. 246
 Michael 246. 296. 317
Piccolomini, Alex. 204
 Bartholom. 204
 Caelius 204
 Franc. 205
 alius 204
Piccolomini, Iacob. 31
 Lepidus 204
Picus, Io. 7. 40. 55
 Io. Franciſc. 60
Pirckheimer, Bilibald 82
Pius II. P. M. 31
Planerus, Andr. 244. 296
Pletho, Ge. Gemiſtus 41. 45
Poggius, Florent. 5. 28. 45
Poiretus, Petr. 580. 725 ſq.
Politianus, Angel. 7, 26
Pollichius, Mart. 274
Polus, Anton. 143
Pomponatius, Petr. 158
Pontanus, Io. Iouianus 31
de Ponte, Hier. 765
Pontius, Io. 128
Pordage, Io. 707
Porta, Io. Bapt. 408
Portius, Simon 183
Poſtellus, Guil. 752
Prunnius, Henr. 506
Pufendorf, Sam. 259
Pylatus, Leontius 25

Q.

Quatrimani, Sertorius 454

R.

Rachelius, Sam. 253
Racus, Io. 772
Raguſio, de, Nicol. 360
Ramdus, Bebeus 669
Raſslerus, Franc. 141
de Regio Monte, Io. 68
Regis, Petr. Syluan. 566
Regius, Henr. 412
Regulus, Sebaſt. 211
Remus, Georg. 613
Renaudotius, Euſeb. 69
Reuchlinus, Io. 38. 82. 268. 357 ſq.

Rha-

Rhadinus, Thom. 98
Rhenanus, Beatus 82, 83
Ricciolus, Io. Bapt. 141
Ricciolus, Paul. 356
Richter, Georg. 276.312
Riolanus, Io. 528
Rixnerus, Henr. 253.254
Robortellus, Fr. 200.235
Roccabonella Petr. 159
Roccus, Ant. 233
Roetenbeccius, G. P. 253. 766
Rondellus, Iac. 531. 580. 756
Roſencreuz, Chriſt. 736
Ruarus, Mart. 315
Rubeus, Alb. 5
Rubius, Ant. 139
Ruſchius, Io. Bapt. 465

S.

Sabellicus, M. Ant. Cocc. 31
Sabinus, Iul. Pompon. 36
Georg. 246.348
Sadoletus, Iac. 103
de Sancto Romano G. B. 531
Salutatus, Colucius 25
Sanchez, Franc. 541
Sanctius, Franc. 542
Sannazarius, Iac. 31
Scala, Barthol. 31
Scalichius, Paul 764
Scaliger, Iul. Caeſ. 134
Ioſeph. 314
Scaynus, Anton. 234
Schachtius, Matth. 650
Scharfius, Io. 257
Schegkius, Iac. 244. 289. 292
Scheiblerus, Chriſt. 255
Schelhorn, Io. Georg. 49
Scherbius, Phil. 246, 296
Scheuchzerus, Io. Iac. 612
Scheurlius, H. Iul. 253
Schytius 650
Schilling, Wenc. 783
Schmidius, Io. Andr. 255
Scholarius, Georg. 42.69
Schottanus, Io. 566
Schottus, Andr. 489
Schwelingius, Eberh. 566
Scioppius, Caſp. 218.499
Scribanius, Carol. 627
Seckendorfius, V. L. 266. 626.734
Senguerdus, Wolfg. 531
Sennertus, Dan. 503.758
Andr. 259
Septalius, Lud. 229
Sepulueda, Io. Gen. 184. 195
Seuerinus, Petr. 669
Shaftsbury 540
Sharpus, Io. 620
Silueſter, Fr. 126
Simlerus, Georg. 315
Simonius, Sim. 242.286
Theod. 290
Sincerus, Accius 31
Sixtus IV 65
Sleuogtius, Paul. 257
Soncinus, Io. Bapt. 465
Sonerus, Erneſt. 246, 312
Sorbierius, Sam. 510.551
Soto, Domin. 124.126
Franciſc. 125
Petr. 125
Spangelius, Pallas 269
Spanhemius Frid. 69
Sporno, Obad Ben Iacob. 365
Spenerus, Io. Iac. 261
Sperberus, Iul. 357.686
Stadianus, Fr. 271
Stahlius, Dan. 257
Stair, Guil. de 531
Steuchus, Aug. 753
Stoefflerus, Io. 272
Straehlerus, Io. 51.371
Strauchius, Aeg. 333
Strigelius, Victor. 242.245
Strozzi, Cyriac. 209
Petr. 210
Franciſc. 5
Io. Bapt. 210
Stupanus, Nic. 297
Sturmius, Io. Chriſt. 253. 769
Io. 244
Petr. 269
Squarcialupus 288
Suarez, Franc. 137
Suenius, Mich. 625
Suicerus, Io. Caſp. 772

T.

Tabor, Io. Otto 333
Tannerus, Andr. 251
Tartaretus, Petr. 274
Taurellus, Nic. 244.246 300
Taxil, Nic. 510.519
Teleſius, Bern. 427.448
Ant. 450
Thom. 451
Tellez, Balth. 137
a S. Thoma, Io. 127
Thomaeus, Nic. Leonicus 156
Thomaſius, Chriſt. 337. 728.731
Godofred. 337
Iacob. 335

Thomaſius, Iugurtha 765
Tilladetus 568
Timplerus, Clem. 256
Tiphernas, Georg. 359
Titius, Gottl. Gerh. 733
Toland, Io. 540
Toletus, Franc. 138
Tomitanus, Bern. 200
Tortellius, Ioann. Aretin. 31
Toxites, Mich. 674
Trapolinus, Petr. 158
Trebonius, Io. 94
Trew, Abdias 772
a S. Trinitate Philippus 142
Trithemius 658
Trozendorfius, V. F. 242
Tſcheſch, Ioan. Theod. 706
de Tungari, Arnold. 366
Turcus, Nicol. 765
Typhernas, Georg. 40

V.

Vadianus, Ioach. 82
Valerius, Corn. 489. 766
Valla, Laurent. 8, 32
Valleſius, Franc. 236
Vallius, Paul. 137
Vanninus, Iul. Caeſ. 185
Vaſquez, Marſ. 131
Gabriel 131. 136
Vaſquius Ferdinand. 126
Vauaſſor, Franc. 144
Vayer, Franc. de la Mothe, 528. 547
Vergerius, Petr. Paul. 5. 29
Verinus, Franc. 766
Vernerius, Simon. 390
Vernias, Nicolet. 187
Verulamius, Franc. Baco, 115
Vffelmann, Henric. 515
Vgolinus, Philipp. 5
Vicomercatus, Franciſc. 229
de St. Victoria, Franc. 125
Victorinus, Veltrenſis 64
Victorius, Petr. 197
de Vieri Franc. 756
Vigelius, Valent. 689
Villon, Ant. 468
Vimercatus, Franc. 229
Viues, Io Lud. 83. 86
Voſſius, Gerh. Io. 263
Voidouius, Andr. 314

W.

Walther, Balthaſ. 705
Warren, Eraſm. 622
Watſon, Michael 515
Weickartus, Chriſtoph. 690
Weigelius, Val. 689
Weiſner, Cornel. 706
Wendelinus, Godofr. 511
Werdenhagen, Io. Ang. 703. 781
Weſenfeldius, Andr. 551
Arnold. 626
Weſſelus, Friſius 360
Widdringhtonus, Henr. 620
Wierus, Io. 398
Wimphelingius, Iac. 269
Wimpinaeus, Io. Alb. 759
Winshemius, Vitus 267
Wiſthon, Guil. 625
Io. 622
Wittichius, Chriſt. 758
Wulferus, Dan. 769

X.

Xanthus, Miranda 195

Z.

Zabarella, Iac. 200
alius 203 not.
Iulius 203
Franc. 200
Zanardus, Mich. 126
Zanchius, Hier. 244
Zeidlerus, Melch. 333
Zeiſoldus, Io. 757
Philipp. 612
Zimara, M. Ant. 205
Zimmermannus, Ioh. Iac. 708
Zinckius, Io. 245

II. INDEX

* *

II. INDEX RERVM ET MATERIARVM.

A.

Academia Teleſiana quae fuit 453
Academica ſecta, illam damnat Melanchthon 281
Aenigma, Aelia, Laelia, Criſpis, illud ad rationes Ariſtotelicas exponit Fortun. Licetus 234 iis occultantur dogmata; propter paucitatem hominum purorum & ſanctorum 377
Aër ſpiritus eſt vitalis 411. ex numero elementorum eiicitur 506. Helmontii de illo placita 717
Agricola, Rudolphus, natiuitas eius & ſtudia 35. iter litterarium in Galliam & Italiam inſtituit 36. ad aulam Maximiliani I ablegatur 36 munera oblata recuſat ib. Heidelbergam vocatur ad docendam humanitatis diſciplinam 37. iam XL annos natus linguam hebraicam diſcit 37. matrimonium auerſatur 38. amici eius ib. Eraſmi de illo iudicium 38. merita eius in philoſophiam 39
Agrippa, Henricus Cornel. vnde eius hiſtoria diſcenda 386. vbinam & quando natus 387. imperatori a ſecretis fuiſſe dicitur 388. ſeptennis adoleſcens in Italia militauit ib. deſultoriam vitam ſupra modum amauit 389. varia ſuſcepit itinera ib. omnium eruditionis partium theſauros ſe poſſidere adoleſcens gloriatur 389. alchemiſticam artem exercet 389. inde ſaepe in periculum incidit 390. Dolae ſacras litteras docere iuſſus eſt ib. duras monachorum criminationes vnde paſſus 390. haereſeos ſuſpectus ex Burgundia Londinum abit 391. philoſophiam Cabbaliſticam diſſeminat 391. Papiae Hermetem Triſmegiſtum de poteſtate & ſapientia praelegit 392. Hannibal cardinalis eum in familiam cum ducentorum ducatorum ſtipendio recipit ib. monachorum erga illum furor vnde exarſus 393. anilem monachorum ſuperſtitionem acerbe rodit 394. varia eius fortuna 395. quidnam illum ad librum de vanitate ſcientiarum ſcribendum impulerit 396. 419. impietatis ſuſpicionem hoc libro auxit ib. libri eius de philoſophia occulta fata 397. fabella de eius obitu 399. in communione Romanae eccleſiae manſit 399. Lutherus ei placuit ib. cur ab eccleſia romana non prorſus diſceſſerit 400. iudicium de illo 401. inter impoſtores philoſophicos locum meretur 403. vnde omnibus inuiſus factus 404. an Magus fuerit 405. eius philoſophia occulta 408. Lulliſta fuit 418. an ſcepticus fuerit 419
Alcaheſt Helmontii quid ſit 714
Alchemia, an illam exercuerit Raymund. Lullus 13. illam exercet Agrippa 389
Altorfii Ariſtotelis docetur philoſophia 246. ſeruatur ibi purior 251
Angelus, Georgii Veneti de illis placita 578. quibusnam artibus nobis concilientur 413
Anglia, Ariſtotelis philoſophia apud plurimos ibi obtinet fauorem 247
Anima, an eius mortalitatem Pomponatius docuerit 162. cum corpore illam interire affirmat Sim. Portius 184. hominis ex ſenſu Agrippae immunda quaenam 417. hae animae in corpora ſe praecipitant ibid. circa cadauera relictorum corporum oberrant 417. quibusnam ex partibus conſtet ib. earum praeexiſtentiam ſtatuit Henr. Morus 442. quare ei conueniat heptachordon Platonicum 379. quot limitibus eius negotium conſtet 379. ſe ipſa contenta eſt 383. quonam reſpectu quaedam diuina ſit ſubſtantia 384. aequales creatae a Deo non ſunt ib. in corpore tanquam in fuſorio vaſe purganda collocata eſt 384. a Deo in ſingulos homines dum generantur, immittitur 458. quanam ex re formata ſit mente Moſaicorum 643. eius indumentum et ſedes ex placitis Paracelſicis 683. Boehmii de illa doctrinae 702. eius ſedes eſt in ſtomacho ex Helmontii mente 720. illam ex diuina eſſentia ortum habere ſtatuunt theoſophi 747. Pomponatii de illa placita 172. mundus, coelum, ſtellae, elementa habent animam 415
Animalia ratiocinationis non ſunt expertia 458

Animus humanus, quando cum ſtellarum animis coniungatur 414. illis quaedam ineſt virtus efficiendi, vt omnes res illi obediant 414
Archeus in ſyſtemate Helmontiano quid 716, 718
Argentoratum, Ariſtotelica philoſophia ibi eſt docta 244
Argyropylus, Io. a Coſmo benigne excipitur et inſtitutioni litterariae principum praeficitur 39. Ariſtotelis libros phyſicos et ethicos vertit 39. deprauatis eſt moribus ib. mors eius 40
Aqua, in illa virtus animalium eſt 411. illam vnicam rerum cauſam materialem eſſe ſtatuit Helmontius 716
Ariſtoteles, libri eius in latinum ſermonem transferuntur curante Nicolao V. P. M. 7. 61. et Alfonſo Arragoniae rege 8. ab Argyropylo 39. Caramuelis Lobkowitz de illo iudicium 135. de eius aeterna ſalute non deſperat Sepulueda 196. cur illum Chriſto praetulerit Pomponatius 175. eius in Academiis Proteſtantium fortuna 238. eius inter Arminianos fortuna 263. inter Socinianos 264. pro concione explicatur 271. plagiarius habetur 426. philoſophia eius regio mandato Pariſiis eſt introducta 467. Campanellae de illo iudicium 472
Ariſtotelica philoſophia, patronus eius Nicolaus V. P. M. 7. 61. genuinae reſurgentis fata 61 ſeqq. Luthero valde diſplicet 99. ſincera reſtituta 109. eam commendat Melanchthon 109. natiuo vultui reſtituitur 148. cauſſae retentae et reſtitutae huius philoſophiae 149. cur prae Platonica ſurrexerit 149. cur in eccleſia romana ſit conſeruata et retenta 151. ſtudio critico Seculi XVI eſt adiuta 153. cur inter Proteſtantes retentum genuinum Ariſtotelis ſtudium 154. fortuna eius in Academiis Proteſtantium 238. ei fauet Melanchthon 240. Geneua illius eſt tenaciſſima 247. prae Platonica apud pleroſque in Anglia obtinet ib. magna ejus inter Batauos fuit exiſtimatio 247. cauſſae cur tantopere inualuerit inter Proteſtantes 247. cauſſae decreſcentis inter Proteſtantes 249. ſeruata tamen paſſim purior eſt Sec. XVII. 241. impedimenta eius ex inualeſcente factione Rami 258. Cocceiani cauſſa fuerunt vt euerſa ſit 260. eius inter Arminianos fortuna 263. inter Socinianos 264. eius conſideratio apud recentiores 339. recentiori illa parum emendata eſt philoſophia 340. opinio eruditionis ſoliditatis et nerui demonſtrandi ſuccincteque philoſophandi conſuetudo illam commendauit 342. et conſenſio nexusque cum dogmatibus nonnullis in eccleſia receptis 343. & ipſum Graecarum litterarum ſtudium ib. illam Auerroiſmus commendat 344. damna veritati ex illa enata 344. promotus inde eſt Atheiſmus 345. morum corruptio ex illa genita eſt 347. cur mala exinde nata non ſtatim emendari potuerint 348. remedium illi adhibendum negligebatur 350. malo ſidere inter Proteſtantes eſt retenta 350. emendatio illius a nonnullis fruſtra & ſiniſtre eſt recepta 351
Ariſtotelico-Scholaſtici recentiores quinam 117. quinam eorum hiſtoriam ſcripſerint 117 not.
Ariſtotelici, controuerſia inter illos & Platonicos 71. ſinceriorum poſt reformatas litteras princeps inter Germanos habetur Melanchthon 110
Arminiani, qualis Ariſtotelicae philoſophiae inter illos fuerit progreſſus 263
Ars magna Lullii quaenam fuerit 16. quodnam pretium illi arti ſtatuendum 17. typus eius artis 19. Agrippae de illa iudicium 418
Aſtra, philoſophiae Paracelſicae de illis doctrinae 679
Aſtronomia, qua de cauſſa a Theoſophis commendata 748. illi Gaſſendus adhuc puer eſt deditus 511
Athei ex mente Helmontii quinam 718
Atheiſmus Pomponatii 165. Zabarellae 203 Caeſalpini 221. Cremonini 228. Simonis Simonii 290. Taurellii 310. ex Ariſtotelicae philoſophiae ſtudio eſt promotus 345. eius in Italia Sec. XV & XVI regnantis cauſſa 346. Leonis X. P. M. 348. Petri Bembi 348. Ionica ſecta eius ſuſpecta eſt 461. Berigardi qualis 466. 479. Petri Charondae 513 not. cur in eius ſuſpicionem inciderit Mottaeus Vayerius 551. an Baylius illi addictus 600. Paracelſi 660, 666
Atlas Academiae Salmanticenſis quis ita dictus 131
Atomi, quid ſint ex mente Magneni 506. triplex eorum agendi modus 507
Auerroiſtica ſecta a Leone X tamquam impia damnatur 62
Auerſationes occultae vnde 412
Aurum, an Theophraſtus conficere potuerit 657. an Helmontius ſen. conficere potuerit 714.

714. an iun. 721. an ope art. chemicae confecerit Lullus 13
Autodidactus, quonam ſenſu Paracelſus ita dicendus 651. eſt Poiretus 726
Azoth, quid ſit 651

B.

Barbaries tempore reformationis e Germania pellitur 79. quanta fuerit 80. quibusnam remediis ad illam pellendam vſi ſint viri cordatiores 81. eam ab Academia Wittenbergenſi pellit Melanchthon 275. in ea pellenda laborat Iac. Faber 88
Bayerus, Io. quis fuerit, 632. Comenium in principiis rerum naturalium explicandis ſequitur 633. quomodo omnium rerum geneſin explicauerit ib. an Moſaicam referat doctrinam 634
Bayle, Petr. vitae eius ſcriptores 574. vitae eius breuis enarratio 576. ob nimiam diligentiam in ſtudiis morbo corripitur ibid. lectione Plutarchi et Mich. Montani primos Scepticiſmi igniculos haurit 577. ad caſtra Romana tranſit ib. ad Proteſtantium coetus redit 578. Carteſium in philoſophicis ſequi conſtituit ib. amici eius Geneuenſes 579. apud varios liberos paedagogi munere fungitur ib. Sedani munus profeſſoris philoſophiae ei confertur 580. Poireti cogitationes examinat 580. lis eius cum Poireto 581. eius contra Valeſium diſputatio ib. 584. cogitationes eius de Cometis ib. Roterodami profeſſor hiſtoriarum atque philoſophiae conſtituitur 582. diſquiſitionem criticam in Maimburgii hiſtoriam Caluiniſmi ſcribit 583. hic liber comburitur ib. Iuriei inuidia et odium in illum 583. noua ex republica litteraria edit 586. magna ei aeſtimatio inde enata ib. Arnaldi et Mallebranchii controverſiis implicatur 586. argumentum de tolerantia tangit 587. Iuriei cum illo controverſia ib. Avis au refugiez illi adtribuitur 590. munere profeſſorio exuitur 591. Dictionarium hiſtorico-criticum edit ib. a Renaudotio virgula cenſoria notatur 592. contra obiectiones de hoc libro illi enatas ſe defendit 593. in anglicam linguam transfertur Dictionarium 594. eius cum Clerico controuerſia 595. alii Baelii antagoniſtae 596. contrariae de eius obitu ſententiae 597. epiſtolae eius editae 598. eius character 598. quomodo Scepticiſmo fauerit 600. an atheus fuerit 600. Chriſtianam veritatem machinis ſcepticis adoritur 601. an obſcoena ſcriptis ſuis immixta dicta bene defenderit ib. an inimicitiae inter illum et Iurieum ex amoribus Baylianis thoro theologi moleſtis ſint ortae 602. philoſophiam et rationis vſum condemnat 602. de Taurello notatur 302
Bembus, Petr. eius de Melanchthone iudicium 348
Benedictini ad ſaniorem ſcholaſtica philoſophiam animum applicant 122. congregationis eorum in Gallia S. Mauri, merita in rem litterariam 123
Berigardus, Claudius, quisnam eius vitam ſcripſerit 463. ſectam Ionicam reſuſcitauit 462. quonam anno natus ſit 463. quibusnam in locis in ſtudia incubuerit ib. Catharinae, Lotharingiae principi a ſecretis fuit 464 demandatur ei Piſis philoſophica, mathematica & botanica cathedra 464. in Academiam Patauinam lauto ſtipendio vocatur ib. illud ei augetur ib. quonam anno mortuus 464. laudes eius 465. libri eius 466. eius conſilium philoſophiam naturalem excolendi quale fuerit ib. an totam Italiae religionem contemſerit 471. an inter Peripateticos numerandus 472. quonam modo contra Ariſtotelem pugnauerit 473. Coſmogoniae Moſaicae veritatem demonſtrat 476 ad ſobrium quendam ſcepticiſmum profugit 477. contra impietatis ſuſpicionem ſe munit 478. atheiſmi ſuſpectus eſt 479. immerenti ei affricta eſt haec ignominia 482. ſcepticiſmus phyſicus ei obiicitur 484.
Beſſario, vitae eius ſcriptores quinam 43. patria eius & eruditio 44. eccleſiae latinae fauet ib. patriarcha CPolitanus deſignatur ib. deſerta eccleſia graeca ab Eugenio IV dignitate cardinalitia ornatur 44. munera eius ib. quonam caſu dignitate pontificia exciderit 45 not. mors eius 45. eius de renaſcentibus litteris & philoſophia Platonica merita 45. bibliothecam eccleſiae S. Marci apud Venetos legauit 45. Georgio Trapezuntio ſe oppoſuit 45. quibusnam capitibus Platonicae philoſophiae hiſtoriae lucem accenderit 46. quaenam ſcripta in latinum tranſtulerit ſermonem 47. Huetii de illo iudicium 48
Bigotius, Guil. vita eius 293 not.

Bina-

Binarius numerus malus eſt 414
Blas in ſyſtemate Helmontiano quidnam 717
Bodenſtein, Adamus a, vita eius & epitaphium 672
Boehmius, Iac. vitam eius quinam ſcripſerint 695. vita eius 696. ſutori inſtituendus traditur ib. de futura illius fama vaticinium quidam illi perhibet 696. ecſtaſes quasdam patitur ib. quanam ratione & quando Auroram ſcripſerit 697. obſcuritas in hoc libro regnat ib. rationis lumen ad addiſcendam philoſophiam in illo contentam ſpernit 697. liber ei tollitur & ſcriptio prohibetur ib. imprimitur 698. ſeptennio poſt iterum calamum arripit ib. an coram ſynedrio eccleſiaſtico Dresdenſi citatus comparuerit 698. mors eius ib. eius ingenii conditio & indoles 698. an plagii ſuſpectus 699. iudicium de illo 699. quasdam habet veritates eximias 700. nihil habet eius doctrina, quod philoſophiam referat ib. doctrina eius theoſophica 701. Paracelſo multa debet 705. ſectatores eius ib. a medicis terminos Paracelſicos, chemicos, magicos diſcit 706. eius aduerſarii 708
Bona, omnia naturalia & ſupra naturalia antea ſunt in homine 682
Burana, Io. Franc. vita eius 231. eius in philoſophiam merita 232. hebraicam linguam quare didicerit ib. quando floruerit ib.
Burnetius, Thomas vita eius 620. Platonem in morali & theologico argumento ſequitur in phyſiologicis & coſmologicis contemnit 620. eclectice philoſophandi modum amat 621. quonam animo itinera fecerit ib. Theoriam ſacram telluris meditatur ib. inter ſacellanos regis cooptatur 621. aulam valere iubet ib. ſuſpectus factus eſt theologis 622. aduerſarii eius 622. hypotheſis eius de creatione mundi ib.

C.

Cabbala, eam non ſatis calluit Picus Mirandulanus 59. eius principia diſſeminat Agrippa 391. Reuchlini de illa merita 369. cum illius principiis congruit ſyſtema Boehmianum 704
Caballiſtica philoſophia, an medicinam Platonicae philoſoph. afferri potuerit 445 illam magni aeſtimat Helmontius iun. 722
Cadauer, circa illa oberrant animae 417
Caeſalpinus, Andreas, ſumma apud Germanos de eius eruditione eſt opinio 220 a Clemente VIII P. M. inter medicos ſuos refertur 221. ſanguinis circulationem ante Haruaeum detexiſſe viſus eſt ib. vnde atheiſmi inſimulatus 221. quaenam potiſſimum in eo reprehendenda dogmata 222. Spinoziſmum quare ei exprobrauerint viri docti 224. principia Ariſtotelica nonnunquam euertit 225
Calendarium vitreum Fluddi quidnam 692
Calor, vnum ex tribus Teleſii principiis omnium rerum eſt 456. ſuos habet gradus ib. manet frigidis admixtus ib. corporis tepore et laxitate ſentitur ib. ſua natura eſt mobilis 457. ab illo ſol conſtitutus eſt et ſtellae et coelum ib. propriam ſibi et fixam in coelo conſtituit ſedem 458
Camerarius eius in rem litterariam merita 104. Ariſtotelem eſt interpretatus 105. Platonico-Pythagoreae diſciplinae fauet. ib. Academicos a Platonicis verbis ſolum diſſentire putat 105
Canis, de nigro Agrippae cane fabella 399 quid hic niger canis fuerit 408
Capellanus eius poëma de puella Aurelianenſi probat Huetius 558
Carteſius, Caramuelis Lobkowitz de illo iudicium 135
Charondas, Petr. eius vitae et ſcriptorum recenſio 512. Montagni vitulo araſſe dicitur ib. atheiſmi ſuſpectus eſt 513
Chemia inter huius artis principes referur Paracelſus 657. in illam incumbit Helmontius ſen. 712
Chemici, concordia inter illos et Galenicos tentata 758
Chriſtus vide Ieſus.
Chriſtiana philoſophia quomodo enata 610. quinam hoc philoſophiae genus tentarint 614
Chryſoloras, Manuel, patria eius, 5. primus Graeca ſtudia in Occidente ſuſcitat 5
Cicero, cum illo philoſophandum eſſe ſtatuit Nizolius 90. illum praefert Ariſtoteli Lutherus 99
Circulatio ſanguinis a Caeſalpino ante Haruaeum detecta eſſe videtur 221
Ciſtercienſes, quinam ex iis inter ſcholaſticos referendi 130
Cocceiani philoſophiae Ariſtotelicae obſuerunt 260
Coelum, vnde coelorum concentus oriatur 381. ſingulis

ſingulis praepoſitae ſunt idoneae intelligentiae ibid. vnde enatum 458. motum habet proprium ib. natura ſua lucidum eſt ib. duplex eſt 679
Cognitio, quaenam perpetuo in anima maneat 682
Comenius, Io. Amos, illius vitam Baylius non ſine partium ſtudio narrauit 628. vita eius ib. eius ianua linguarum reſerata magno applauſu accipitur 629. philoſophiam noua luce colluſtrare ſtudet 629. in Angliam et Sueciam ad emendandam rem ſcholaſticam inuitatur ib. itinera eius 630. incertam agere vitam cogitur ib. apocalypticis viſionibus inhaeret ib. quinam contra has viſiones ſurrexerint 631. mors eius ib. inter philoſophos Moſaicos primum fere locum occupat ib. contrariae de eius ſtudio ſunt ſententiae 632
Comoediam in monachorum ignorantiam ſcribit Reuchlinus 364
Conimbricenſe collegium philoſophiae ſcholaſticae deditum eſt 140
Conringius, Hermann. quinam eius ſcripſerint vitam 324. pater eius et patria ib. admodum puer in diſciplinam Martini deuenit 325. ſacrarum diſciplinarum ſtudiis ſe dat ib. medicinae praecipuam nauat operam ib. phyſicam docendi munus ei in Academia Iulia traditur 326. eruditionis ſuae praemia ib. a Chriſtina Suecorum regina Holmiam inuitatur 326. poſt trimeſtre domum reuertitur ib. ciuilis doctrinae tradendae munus ſuſcipit 327 eruditio eius principibus grata eſt atque vtilis 328. Guelpherbyti bibliothecam colligit 328 a Ludouico XIV, regi Galliarum, lautum ſtipendium accipit 328. omnibus in diſciplinis eſt verſatiſſimus ib. maxime de ciuili doctrina eſt meritus 329. polyhiſtoriae laus ei debetur 330. eius de Ariſtotele ſententia ib. Carteſii conatus ferre nequit 332 Gaſſendo dicam ſcripſit ib. Grotii conatus laudat ib. paruus eſt corpore 332. aduerſarii eius 333
Conſentina academia, quisnam eius auctor et quae fuerit 453
Controuerſia inter Platonicos et Ariſtotelicos 71
Corpora, cuius mali cauſſa eſſe queant coeleſtia 178. coeleſtia diſponunt non neceſſitant ib. vnde oriantur mente Teleſii 458. Helmontii de illis placita 718
Corpuſcularis philoſophia non vnico modo tractata 532. quinam eam promouerint 533
Corruptio eſt cauſſa noua generationis 681 quid ſit mente Helmontii 718
Coſmogonia, Moſaicae veritatem demonſtrat Berigardus 476. Moſaicae commentatores 617. eam ſuis laruis corrumpit Fluddus 694
Cottonius, Io. vita eius 232
Creatio mundi, quomodo illam explicauerit Dickinſonus 618. quomodo Burnetius 622. quisnam Moſis in illa deſcribenda ſcopus 640
Creatura, omnes ſpiritu ſidereo ſunt praeditae 679
Cremoninus, Caeſar, magna de illo fuit opinio 226 dictata eius magni, ſcripta vero nullius aeſtimantur pretii ib. ad ipſum Ariſtotelem auditores ducit ib. imaginem eius & reges quoque habere ſecum optant 226. animi eius dotes quales 227. forma corporis eius decora 227. ſplendorem in veſtibus & familia affectat ib. mores eius probati ſunt 227. mors eius ib. praecipua eius ſcripta ib. impietatis ſuſpectus eſt 227. ab hac macula liberatur 228. non vero prorſus liberari poteſt ib.
Critica, eius ſtudium promouet philoſophiam Ariſtotelicam 153
Crucifixus, eius apparitiones medio aeuo haud rarae fuerunt 11
Cudworthus, Rad. Platoniſmo eſt deditus 437. vita eius breuiter expoſita ib. naturas plaſticas ſtatuit 438. Plotinum ſtudioſe ſequitur ib.
Cuſanus, an libros Graecos Baſileam afferri curauerit 360

D.

Dantes Aligherius primus elegantioris literaturae reſtaurator 21. quonam tempore ad Pariſienſes abierit 22
Daemones ſingularia non intelligunt 172. immediate mouent corpora motu locali, ſed non immediate alterant ib. tria eorum genera conſtituit Agrippa 416. vnicuique homini triplex daemon bonus eſt proprius cuſtos ib.
Democritea philoſophia, quanam occaſione reſuſcitata 503. Gaſſendi de illa merita 510 obſeruationes de huius philoſophiae reſtauratione 532
Deus, Caeſalpini de illo doctrina 224. vita tota eſt 380. omnia complet ſtatu et vita ſuauiſſima ib. in eum omnia tendunt 381. per numeros ſenarios exiuimus ex illo reuertimurque in illum 381. quid faciat, priusquam ſe inferioribus

ribus communicet 415. in eo multa ſunt quaedam numina velut radii ex eo emanentes 415. diuerſa eius nomina quasdam eius proprietates exponunt ib. veſtimenta eius et ornatus quid ſint ib.
Deus circulus et centrum omnium a ſe productorum eſt 682. Boehmii de illo doctrina 702. Helmontii de illo doctrina 718. illum rebus omnibus imaginem ſuam eſſentialem indidiſſe ſtatuunt Theoſophi 748. quomodo omnia intelligat 177. in haec inferiora agere nequit ib. omnium eſt cauſſa ib. foecundiſſimus eſſe dicitur 377. quomodo produxerit filium 377
Dialectica Ariſtotelis quare Luthero diſplicuerit 99. eius vſum in eloquentia oſtendit Maioragius 194. egregie de Ariſtotelica meruit Iul. Pacius 220. Ramaea Ariſtotelicae philoſophiae obfuit 258. illam perficere Melanchthoni maxime curae fuit 277. cur Ariſtotelicam tam valde commendauerit Melanchthon 280
Dicax, omnium nimium eſt Agrippa 404
Dickinſonus, Edm. quomodo mundi creationem explicauerit 617
Diluuium quomodo explicauerit Burnetius 624
Dominicani, quinam ex illis ſcholaſticae philoſophiae fuerint dediti 124
Dreierus, Chriſtian. vita eius 333. eius de Ariſtotelica philoſophia merita 334
Dubitatio, eam ſolum verum et ſufficiens euitandorum errorum facit remedium Huetius 571
Dupliciſtae, quinam ita vocati 782
Durrius, Io. Conr. vita eius 319

E.

Eccleſia, cur in Romana Ariſtotelica philoſophia ſit conſeruata 151. ad Romanae auctoritatem ſtabiliendam adhibitus eſt Scepticiſmus 605
Eclectica philoſophia poſt renatas literas reſtituta 114. quinam veram illam reſtituerint 115. cur vera abiecto ſectario ſtudio non triumphauerit 537
Ecſtaſes quasdam patitur Boehmius 696
Elementa, Georgii Veneti de illis placita 378 Magneni de illis doctrina 506. ex eorum numero eiicitur aer ib. tria ſtatuunt philoſophi Moſaici 643. quid ſint ex eorum mente 643. in omnibus ſunt creaturae viuae 678. philoſophiae Paracelſicae de illis placita 680
Emanationis ſyſtema Agrippa non dimiſit 417. ex philoſophiae Platonicae ſtudio nobis eſt obtruſum 447. ad illud ſpectant pleraque Fluddi placita 694. caput, cardo et tota anima ſyſtematis Boehmiani eſt 704. in Helmontii iun. placitis conſpicitur 725. Theoſophis omnia ad illud redeunt 743
Encomium Moriae, qua de cauſſa ſcriptum 84
Enneas, Georgii Veneti de illis placita 379
Entelechia, de vocis huius ſignificatione daemonem interrogaſſe dicitur Hermolaus Barbarus 28
Enthuſiaſmus ex philoſophiae reiectione eſt ortus 239
Epicurea ſecta, illam damnat Melanchthon 281 philoſophia, quanam occaſione reſuſcitata 503 Gaſſendi de illa merita 510. obſeruationes de huius philoſophiae reſtauratione 532. illam neque Gaſſendus neque eius ſectatores puram aſſumſerunt 534
Epicurus, an eum Chriſto praepoſuerit Gaſſendus 524. Gaſſendi de illo merita 522
Epiſtola, Barbarae principis, comitis Eberhardi ſen. vxoris ad cardinalem Mantuanum barbariei plena 80. obſcurorum virorum, qua de cauſſa ſcriptae 84, 367
Epitaphium Laurentii Vallae 34. Marſilii Ficini 55. magnifico ornatur Gaſſendus 519 Paracelſi 655
Eraſmus Roterodamus, merita eius in pellenda pſeudo-philoſophia 85
Error, eos euitandi medium eſt dubitatio 571
Eſſentia, ex diuina omnia ortum habere ſtatuunt Theoſophi 747
Ethica Ariſtotelis Luthero diſplicet 99. Chriſtianae conditores quinam 626

F.

Faber, Iacobus, patria eius et ſtudia 88. ad literarium iter ſe accingit 88. in barbarie pellenda laborat ib. renaſcentium literarum in Gallia laus ei debetur 89. Wimphelingii de illo teſtimonium ib. merita eius in philoſophiam 90. quando obierit ib.
Fabri, Honoratus, quonam modo philoſophiam ſcholaſticam emendare tentauerit 143. Carteſianiſmi ſuſpectus redditur 144. liber eius inter prohibitos refertur 144
Fabulae Romanenſes, quisnam illarum originem expoſuerit 561
Fanaticiſmus ex totius philoſophiae reiectione ortus 239

Fatum,

Fatum, quaenam Pomponatii de illo fuerit doctrina 166 ſeq.
Fermentum ex Helmontii mente quid 715
Ficinus, Marſilius, vitae eius ſcriptores 49 quando et vbinam natus ib. ſtudia eius 49 quanam ratione Platonicam diſciplinam in iuuentute excoluerit 50. familiaritate Medicae gentis dignatur 50. non tamen lauta eſt eius fortuna 51. philoſophiam Florentiae publice docuit ib. Germanorum quanta in illum fiducia 51. viris ſummis atque principibus eruditione ſua ſe commendat 51. in agri ſeceſſibus philoſophatur ib. nimium paruus eſt 52. character eius ib. cur criminis magiae ſuſpectus factus ſit 53. iudicium de eius verſionibus Platonis et Plotini 54. mors eius 55. eius epitaphium a Politiano 55. quemnam inter philoſophos locum mereatur 55
Fides, ei rationem ſubmittit Huetius 572
Flos, illos nimium amat Lipſius 497
Fluddus, Robert. vita eius 691. mirum habuit ingenium 692. imaginationis vim prorſus extra orbitam vagantem ib. nouum phyſicae genus commentus eſt 692. breuis eius recenſio 692. acriter reprehenditur 693. coſmogoniam quoque Moſaicam ſuis laruis corrumpit 694. pleraque eius placita ad ſyſtema emanatiuum ſpectant ib. ad eius ſomnia euertenda operam ſuam conuertit Gaſſendus 516
Foemina erudita Tarquinia Molzia 423
Forma, quid ſit ex mente philoſophorum Moſaicorum 643
Foucherius laudabili inſtituto ſcepticiſmum commendauit 551
Foxius, Sebaſt. vita eius 766. Syncretiſmum Peripatetico-Platonicum fouet ibid.
Franciſcani, ſcholaſtici ex illis quinam 128
Frigus, vnum de tribus Teleſii principiis omnium rerum eſt 456. non eſt priuatio ib. ſuos habet gradus ib. concretione et denſatione corporis ſentitur 456. calori vt ſubſtantia ſubſtantiae repugnat ib. eſt immobile 457 ab illo terra eſt enata ib. locum ſuum in terra infra maris abyſſos depreſſa occupat 458

G.

Gabaliſtica ars quaenam 684
Galenici, concordia inter illos, et chemicos et Peripateticos tentata 758
Galeus, Theoph. qua de cauſſa ad reformandam philoſophiam animum adiecerit 435 primaeuam ideam philoſophicam eſſe verbum Dei ſtatuit ib. quidnam in ſua philoſophia generali praeſtiterit 435. nimis aeſtimat Platonem 436
Gallia, cuinam renaſcentium ibi literarum laus debeatur 89
Gas in ſyſtemate Helmontiano quid 717
Gaſſendus, Petrus, vnde vitae eius hiſtoria haurienda 510. adhuc puer ſideribus contemplandis in multam noctem immoratur 511 ſtudia eius iuuenilia ib. ſedecim annorum adoleſcens Diniam vocatur, vt rhetoricam doceret 512. triennio poſt philoſophiam docere eſt iuſſus ib. an ex Patricii pharetra tela aduerſus Peripateticos depromſerit 513 quanam ratione in Ariſtotele debellando ſit verſatus ib. ſacris ordinibus admouetur 514 exercitationes paradoxicas aduerſus Ariſtoteleos edit 514. an huius belli eum poenituerit 515. aduerſarios inde nanciſcitur 515. ad Fluddi ſomnia euertenda operam ſuam conuertit 516. regiam apud Pariſienſes matheſeos profeſſionem ſuſcipit 517. Tychonis Brahei et Copernici vitae hiſtoriam edit 518 morbi eius et obitus ib. ſtatua marmorea et epitaphio magnifico eſt ornatus 519. eius animi et eruditionis Character ib. inſanus ei in totius gentiliſmi haereſin amor obiicitur 521. an illius fuerit reus ib. an Pyrrhoniis accenſendus 522. quonam animo Epicuri defenſionem ſuſceperit 522. iudicium de hoc labore 523. an Epicurum Chriſto praepoſuerit 524. Librum X Diogenis Laërtii illuſtrat ib. Epicuri placita in accuratum ſyſtema confert 525. proprium philoſophiae ſyſtema principiis Epicureis emendatis inaedificat 526. controuerſiae eius cum Carteſio 526. amici eius 528. aduerſarii eius ibid. ſectatores eius 529
Gaſſendiſtae, vnde hoc nomen ortum et quinam ita appellentur 529
Gaza, Theodorus, quando in Italiam venerit 64. a quonam latinas literas didicerit ibid. quidnam de verſionibus eius Graecorum auctorum iudicandum 64. neglecta re familiari in paupertatem redactus 65. exiguum pro dedicatione a Sixto IV. P. M. obtinet praemium 65. vbinam mortuus ib. laus eius 65
Gemiſtus, Georg. Platonicam reſuſcitauit ſectam 41. Concilio Florentino ſub Eugenio IV. interfuit ib. ad Latinorum caſtra ſecedit 41 cur Plethonis nomen aſſumſerit 41 not. an

Conſtantinopolim redierit 42. quonam anno mortuus ſit ib. Graecorum in eum furor 42. laudes eius ib. ſcripta eius 43. Platonicorum Alexandrinorum veſtigia premit 43. belli philoſophici ſignum inter Platonicos & Ariſtotelicos ſuſtulit 71. vtrum libri eius eo mortuo, an ſuperſtite combuſti fuerint 73

Generatio omnium rerum quomodo facta 379. hominis quomodo fiat ex mente Helmontii iun. 724

Geneua Ariſtotelicae philoſophiae tenaciſſima 247

Gennadius, ſ. Georgius Scholarius, quisnam eius expoſuerit vitam 69. cuiusnam fuerit diſcipulus ib. munera eius in aula CPolitana 70. vtrum pro vnione Graecorum cum Latinis ſteterit nec ne 70. in monaſterium pantocratoris, laicus licet ſecedit 70. an duo fuerint Gennadii ib. Muhammedis iuſſu patriarcha eligitur CPolitanus 70. quando mortuus ib. ſcripta eius ib. Ariſtotelis partes defendit 72

Georgius, Franciſc. pauca de eius vita 374. quaenam eius ingenii fuerint dotes 375. quibusnam ſcriptis philoſophiam Pythagorico-Platonico-Cabbaliſticam fulcire ſit auſus 375. poteſt & Theoſophicis annumerari 376. qua ratione Platonicos ſecutus ſit 376

Georgius Trapezuntius, quisnam eius conſcripſerit vitam 65. vnde Trapezuntius dictus 66. quare Cretenſis dici noluerit ib. quonam tempore in Italiam venerit 66. Nicolao V, P. M. ab epiſtolis eſt ib. in conterraneos ſuos Platoni adhaerentes inuehitur 66. miſere vitam agit ib. ab Alphonſo V Neapolim aduocatur 66. an vile laborum praemium a Pontifice reportauerit 67. memoriam in ſenectute amittit 67. quando mortem obierit ib. iudicium de illo ib. maledicus eſt atque mordax 68. immoderatus eius in Ariſtotelem eſt amor 68

Germania de barbaria pellenda ſerio cogitat tempore reformatae religionis 79. quibusnam remediis id factum 81. ſcholaſtica Metaphyſica Sec. XVII ineunte ibi reuocatur 250

Germani, an in illos iniquior, ac decet, fuerit Huetius 558

Gieſſa, quinam ibi Ariſtotelis philoſophiam puram docuerit 255

Gifanius, Hubertus, familia eius et ſtudia 216. Argentorati ethices et politices et inſtitutionum iuris profeſſio ei demandatur ib. ad Romanenſium caſtra defecit 216. quare vxorem dimiſerit ib. Morhofii de illo iudicium 217. commentarii eius in libros ethicos et politicos Ariſtotelis 217. ſorditiei nimis eſt deditus ib. plagii eſt reus 217. Scioppius ei Symmachi codicem mſc. furto aufert, quem ipſe abſtulit 218

Graeci ex Oriente in Italiam capta Conſtantinopoli, profugi 5. quisnam eorum primus graeca ſtudia in Occidente ſuſcitauerit ib. eorum in reſtituenda philoſophia apud Latinos partes 39

Grammatica, a ſpeculatiua curſum philoſophicum exorditur Caramuel Lobkowitz 134 moralem et ſacramentalem idem conſtituit 135

Gratia, illam oppugnat Pomponatius 169

Grauitas ſtricte ſic dicta non datur 508

Gregorius XIV. P. M. an Platonis philoſophiam loco Ariſtotelicae introductam voluerit 356

Grotius, Hugo, cur Ariſtoteli et ſcholaſticis ſe attemperauerit 264

Guelpherbytum, bibliothecam ibi collegit Conringius 328

Guthmannus, Aegid. liber eius rariſſimus 686

H.

Hamel, Io. Baptiſta du, vita eius 760. academiae ſcientiarum ab epiſtolis eſt 760. legationi regiae ad conuentum Aquisgrani inſtitutum adeſt ib. ſcripta eius 761. ſyncretiſtici eius conatus 761

Harmonia muſicalis quando coeleſtem influxum prouocat 415. ſiderum cum corporibus humanis creditur a Theoſophis 748

Hebraicam linguam iam XL. annos natus diſcit Agricola 37. quare eam didicerit Burana 232

Helmontius, Franc. Mercurius, vita eius 721 aurum conficere potuiſſe dicitur 721. philoſophiae Cabbaliſticae maximum ſtatuit pretium 722. eius ingenii character ib. ad Quackeros ſeceſſit 723. amat paradoxa ib. ſcripta eius 723. an liber Seder olam ei competat 723. a Spinoziſmo, Hobbeſianiſmo et Carteſianiſmo philoſophiam ſuam diſtinguit 723. quaedam illius placita 724

Helmontius, Io. Bapt. ab illo prima ſemina hypotheſeos ſuae de coſmogonia Burnetius accepiſſe dicitur 622. vita eius 709. lectiones chirurgicas Louanii praelegit 709 examine inſtituto intelligit, ſe nihil ſcire 710 omnem eruditionem ſpernit ib. eius in

Stoicam

Stoicam philoſophiam amor et odium 711 animum ad herbarum cognitionem aduertit 711 nauſeam illi haec creat ib. vti et medicina ipſa 712. in chemiam incumbit 712. ſine mercede curationes inſtituit 713. mors eius qualis ib. laudes eius 713. an arcani χρυσοποῖς particeps fuerit 714. nouum ſibi ſyſtema philoſophico-medicum et theologicum excogitat 714. ſcripta eius collegit filius 715 phyſiologiae eius breuis expoſitio 715. philoſophiam ſcholaſticam nouo habitu indutam in ſcenam reduxit 720

Helmſtadium, Ariſtotelis ibi floruit philoſophia 246. purior ibi conſeruata eſt A. philoſ. 253

Henotici quinam ſint 750

Heptachordon Platonicum quare conueniat animae 379

Hirnhaym, Hieron. quonam fine ſcepticiſmum commendauit 553. quiſnam fuerit ib. cogitationes eius de ſcepticiſmo explanatae 543. non inutilem illi praeſtitit Agrippa operam 544. de principiis principiorum dubitat ib. pietatem cum ſcientiarum interitu promouere cupit 546. ſacris litteris, et eccleſiae auctoritati ſcepticiſmo conſulere cupit 547

Hiſtoria, philoſophicae recentioris adumbratio 107

Hoſmannus, Dan. vita eius 779. vnde ei occaſio enata philoſophiam reiiciendi 779. non abuſum philoſophiae ſolum, ſed omnem philoſophiam reiicit 780. philautos et cenſor omnium eſt 781. aduerſarii eius 781. defenſores eius ib. aula Brunſuicenſis controuerſiam hanc dirimere ſtatuit 782. an partium ſtudium in hoc iudicio quid valuerit 782 mors eius 783

Hollandia, magna ibi Ariſtotelis fuit exiſtimatio 247

Homo, ii conuerti poſſunt in lupos, porcos etc. 178. eſt medius inter aeterna et generabilia 172. in illo congeſta ſunt omnia 380. eſt vinculum omnium 380. in illo includuntur omnia ib. qualitates in illius corpore conueniunt cum planetis et octauo coelis 380. corporis eius ſymmetria quae 383. quidnam fauſtum omen quaerenti faciendum 383. homines et angeli conueniunt 384. a coelis accipit lucem, motum, generationem et virtutem 384. quanam ratione ad Deum veniat ib. omnia in ſe continet et ſuſtinet 415 ex quibusnam partibus componatur 643. cum mundo in omnibus viribus et virtutibus conuenire dicitur 678. habet duplicem magneten ratione corporis 681. omnes creaturas continet 682. ſunt in illo duo ſpiritus 683. habet tres partes ib. habet duplicem patrem ib. in illo vnumquodque membrum reſpondet alicui elemento, planetae etc. 683. coelum ſuo nutu regere poteſt 684. ex illo effluit homo idealis 724. illum tribus partibus conſtare credunt Theoſophi 749

Horneius, Conrad. vita eius 322. Caſelio acceptus eſt 322. eius eruditio 323. quanam ratione Ariſtotelem ſecutus ſit 324. elegantis philoſophi nomine cohoneſtatur 324

Huetius, Petr. Dan. de eius vita et fatis ipſe commentarium ſcripſit 552. quando natus ib. quisnam illum educauerit ib. ſtudia eius iuuenilia 553. ſedecim annos natus ſpecimen mathematicae eruditionis edit 554. graecas et hebraicas litteras ſine praeceptore diſcit 555. qua ratione ad Scepticiſmum peruenerit 556. ſplendidiſſimam ſibi comparat librorum ſupellectilem ib. eius peregrinationes, 556. Origenem explicat 557. Capellani poëma epicum probat 558. academiam in aedibus ſuis inſtituit 558. noua ei datur occaſio, ad Scepticiſmum delabendi 559. labores eius eruditi 559. an ad inſtituendum regis Sueciae principem ſit electus 560. vna cum Boſſueto regium Galliae principem litteris inſtituit 561. iudicium de eius demonſtratione euangelica 561. an hicce liber ſcepticiſmo Huetio contrarietur 562. vita eius eccleſiaſtica, et ſcripta tum edita 563. Scepticae philoſophiae commendationem vbinam ſuſceperit ib. qua ratione Scepticiſmum ſanauiſſe putet 564. quibusnam ex cauſſis ad Scepticiſmum confugerit ib. iudicium de quaeſtionibus eius Alnetanis 565. et de eius Cenſura philoſophiae Carteſianae ib. aduerſarii eius 566. bibliothecam ſuam Ieſuitarum ſocietati teſtamento legat 568. inſtitutiones eius ſcepticae 569. an librum de imbecillitate intellectus humani ipſe confecerit 569. eius animi character 573

I.

Iaccetius, Fr. Catan. Platonicam philoſophiam propagat 355

Iauellus, Chryſoſtomus, inter recentiores Scholaſticos magni nominis vir eſt 127. quaenam eius de Ariſtotelis & Platonis philoſophia mens

mens fuerit ib. ſyncretiſmo Platonico-Peripatetico eſt deditus 528
Idea, Georgii Veneti de illis placita 382. Marci a Kronfeld de illis ſententia 431
Identitas omnium rerum exiſtentium in opifice muſica proportione declaratur 379
Idola ſpiritualia & naturalia a rebus effluunt 411
Iena, Ariſtotelis philoſophia ibi eſt edocta 245 eius celebriores huius philoſophiae doctores 257. fidelis Ariſtotelicae philoſophiae nutricula laudatur 319. not.
Ieſus Chriſtus, Georgii Veneti de illo ſententia 381, 382. illum a Platone eſſe praedictum contendit Patricius 427. cur illi Ariſtotelem praetulerit Pomponatius 175. an ei Epicurum praetulerit Gaſſendus 524
Ieſuitae philoſophiam ſcholaſticam fouent 121, 136. clariores ex illis ſcholaſtici quinam fuerint 136. quisnam primus ex illis cardinalium collegio adſcriptus 138. a melioris philoſophiae ſenſu non prorſus deſtituti 141
Ignis, Dei quid ſit 384. qualitates eius ex Agrippae ſententia 411. inter elementa locum non habet ex philoſophorum Moſaicorum mente 643. noſter non eſt elementum ſecundum placita Paracelſica 681. non eſt elementum ſecundum Helmontium 717. non ad generationem, ſed ad deſtructionem datus eſt mente Helmontii 716
Illuminatio paſſiua fundamentale theoſophorum dogma eſt 742
Illuminatiſſimus quisnam ita appellatus 14
Imaginatio, quidnam illa efſici poſſit 178 ſeqq. initium omnium magicarum operationum & corpora viſibilia gignere & producere poteſt 684. quando efficax ſit ib. Boehmianae theoſophiae cauſſa eſt 698
Immortalitas animae an a Pomponatio negata 162. illam Simon Portius negat 184
Imprecatio, humanae naturaliter ſuas vires imprimunt in res exteriores 415
Incantatio, Pomponatii de illis philoſophia 171
Incertitudo, quomodo illam probauerit Hirnhaym 544
Inclinationes occultae, vnde 412
Intellectus, hominis & angelorum intellectum habere ſpeculorum naturam ante Leibnitium iam ſtatuit Carolus Bouillus 10. not. priusquam corpori iungatur, omnium ſcientiarum plenus eſt 682. Helmontii de illo placita 719
Intelligentiae quomodo intelligant 177. idoneae praepoſitae ſunt ſingulis coelis 381. quid ſint ex Agrippae ſententia 416
Ionica ſecta, cur depreſſa manſerit 460. atheiſmi ſuſpecta fuit 461. Claudius Berigardus illam reſuſcitauit 462

K.

Keckermannus, Barthol. vita eius 767. Dantiſci profeſſoris ſpartam obit 768. Philippo-Rameam ſibi fingit philoſophiam 768. mors eius ib. laudes eius ib. plagii reus videtur ib. hiſtoriam philoſophicam conſulit. 768. quidnam illi nomen Semi-Ramei pepererit 768. Syncretiſmum cum eclectica philoſophia commiſcet 768
a Kronland, Io. Marcus Marci, quando vixerit 430 Peripateticorum qualitates occultas explicare ſtudet 437, Helmontii philoſophumena examinat ib. breuis philoſophiae illius naturalis typus 431. ideas ſuas a Platonicis diſtinguit 433
Kuhlmannus, vita eius 706. pro Boehmii theopneuſtia acriter dimicat 707

L.

Lapis, philoſophicum poſſediſſe Lullius dicitur 15 an lapidem philoſophorum habuerit Theophraſtus Paracelſus 657. vbinam materia lapidis philoſophorum lateat 688
Laudanum Paracelſi quid fuerit 653
Laurentius Medices ſtudiis litterarum fauet 6 ſeq.
Leonicus Thomaeus vid. Thomaeus.
Leuitas ſtricte ſic dicta non datur 508
Licetus, Fortunius, vita eius 233. Ariſtotelem contra impietatem defendit. 234. maxime laudatur ib.
Lingua, latinam Alphonſus V, rex Arragoniae quinquagenarius diſcit 33. hebraicam iam XL annos natus diſcit Agricola 37. quare Burana eam didicerit 232. arabicam XL iam annos natus diſcit Lullus 11. quisnam primus vernacula inter Italos philoſophari auſus ſit 205. latinam barbare pronuntiarunt Germani 362
Lipſia, in eius Academia Ariſtotelis philoſophia introducitur 242. Peripatetici ibi docentes 243
Lipſius, Iuſtus, vndenam vitae eius narratio haurienda 487. ſtudia eius iuuenilia ibid. eius ſcribendi genus maſculam eloquentiam corrupit 488. Epictetum, Senecam et Tacitum diligenter legit 488. patribus ſocietatis Ieſu agregari vult 489. Variarum lectionum libros iuuenis edit ib. Romam delatus Cardinali Granuellano a latinis epiſtolis

lis eſt 489. Louanii a Cangio in virtutis viam deducitur 489. Ienae profeſſoris munus ſuſcepit et A. Confeſſioni ſe addictum fatetur 490. relicto hoc munere Coloniam abiit et vxorem duxit 492. Louanii iurisprudentiam docet 491. Lugdunenſi academiae publicus doctor datur ib. lites illi de vna ſolum in republica toleranda religione ſuſcitatae 492. clam ſe Batauis ſurripit 493 ad caſtra Romana redit ib. in ſcholam Louanienſem vocatur ib. regi Hiſpaniae a conſiliis et ſcribenda hiſtoria eſſe iuſſus eſt 494 de eius in diuam Virginem pietate iudicia 494 mors eius 495. ingenii eius dotes ib. muſicam aſpernatur 495. mores eius 496. iactantia eius nimia ib. plagii crimen ei ſaepius obiectum 496. eius in philoſophiam Stoicam merita 497. eclecticum in Politicis agere vult 499

Litterae, earum elementa quosdam poſſident diuinos numeros ad occulta & futura cognoſcenda aptos 415

Litteratura, elegantioris primus reſtaurator Dantes Aligerius 21

Lobkowitz, Io. Caramuel, inter praecoces & paradoxos eruditos numerandus 132. adhuc adoleſcens in mathematicis eſt verſatiſſimus ib. & in humanitatis ſtudiis 132. varia eruditionis edidit ſpecimina 133. Epiſcopus Satrianus conſtituitur 133. quaenam eius in philoſophiam merita ib.

Logica, illam in vocalem, ſcriptam & mentalem diuidit Caramuel Lobkowitz 133. quinam ſacras & theologicas ſcripſerint 612. Helmontii de illa ſententia 717

Lullus, Raymundus, primus philoſophiae reformator 9. parentes eius & educatio 10. ad voluptates procliuis eſt ib. in eremum quare ſeceſſerit 11. cruci affixus Saluator ei apparuiſſe dicitur 11. doctrinam Chriſtianam inter Muhamedanos propagare ardet ib. Arabicam linguam quadraginta iam annos natus diſcit 11. iterum in deſertum abiit ib. cuius auctoritate artem communem ſiue vniuerſalem conſcripſerit 11. regi Arragoniae Iacobo perſuadet, vt monaſterium ordinis minorum in Maiorica inſula erigat 12. linguarum Orientalium ſtudium vrget 12. itinera ad infideles ſuſcipit ib. Neapoli docet 12. an iter in terram ſanctam ſuſceperit ib. Bungi lapidibus a Saracenis impetitur 12. ad expeditiones ſacras populum hortatur 12. an in aula regis Britanniae ope artis chemicae aurum confecerit 13. an libros chemicos conſcripſerit ib. mors eius 13. libri eius quot 14. plerique illi ſunt ſuppoſiti 14. character eius ib. illuminatiſſimus dicitur 14. an fuerit chemicus 15. eius ars magna 16.

Lumen qualitas multum formalis & ſimplex actus intelligentiae eſt 413. naturae quid ſit ex principiis Paracelſicis 678

Luminaria coeli, quid de illis ſtatuerit Helmontius iun. 724

Luna, eius frigus eſt res ſpiritualis & corporalis 724. Agrippae ſententia de litteris in luna pingendis 411

Lutherus, Martinus, merita eius in philoſophiae emendationem 93. eruditionis et philoſophiae laude non defraudandus 94. eius in philoſophia praeceptores ib. mature philoſophiam Ariſtotelico-Scholaſticam oppugnat 95. myſteria Scholaſticorum omnia pernouit 95. nominalium partibus eſt addictus ib. philoſophiam Scholaſtico-Ariſtotelicam in academia Wittebergenſi docuit 96. ſcholaſticam philoſophiam reiicit & damnat ib. quibusnam de cauſſis 97. hoſtis philoſophiae omnis fertur 98. defenditur, ib. ethica Ariſtotelis et dialectica illi diſplicet 99. Ciceronem Ariſtoteli praefert. ib. moderatior illius ſententia de Ariſtotele 101. an eius ſcripta a Melanchthone ſint emendata 275

Lux, vnde mali Daemones illam fugiant 411. quidnam de illa ſtatuerint philoſophi Moſaici 642

M.

Magia, an Agrippa illi fuerit deditus 405. cur Marſil. Ficinus huius criminis ſuſpectus factus ſit 53. per illam ad Deum poſſe conſcendere non irrationabile Agrippae videtur 410. laus eius et perfectiones ib. vnde emanet 413. quidnam facultas ad illam apta requirat 415. illius crimen Paracelſo obiicitur 661. an illi fuerit deditus 666. naturalis quanam in re conſiſtat ex mente theoſophorum 748

Magnale in ſyſtemate Helmontiano quid 717

Magnenus, Io. Chryſoſt. philoſophiam Democriti in ſcenam reuocauit 504. principia, quibus philoſophiae ſuae aedificium inſtruxit 505. iudicium de eius philoſophia Democritica 509

Magnetes, vnde eius vis deriuetur 694

Maio-

Maioragius, M. Anton. vitam eius quis ſcripſerit 191. parentes eius ib. adoleſcentiae eius calamitates 191. diligenter ſtudiis operam dat 192. in funere matris ſuae illius laudationem habuit ib. eloquentiam docet et in philoſophiam incumbit ibid. iurisprudentiam Ferrariae diſcit 192. contra Coelium Calcagninum in arenam deſcendit ib. vbinam mortuus 193. laudes eius ib. quaenam eius in philoſophiam merita ib. iactantia in eo culpatur 194

Malum morale, cur neque Deus neque corpora coeleſtia illius cauſſa eſſe queant 178. omnia vnde ex mente Agrippae 417

Martini, Cornel. vita eius 320. ad colloquium Ratisbonenſe mittitur ib. magni aeſtimat metaphyſicam 320. Ariſtotelicam defendit philoſophiam 321. eius controuerſiae ibid. laudes eius 321. an Epicureus fuerit 322

Martinus, Iac. vita eius 256. maxima ſedulitate peripateticam illuſtrat philoſophiam ibid. magnae illi ſunt lites cum Rami aſſeclis ibid. iudicium de eius philoſophia 257

Materia cur Teleſius illam in numerum principiorum rerum omnium aſſumſerit 457. neque augetur neque minuitur vnquam in vniuerſo ib. omnis actionis expers eſt et ſua natura inuiſibilis ac nigra 457. quidnam de illa docuerint philoſophi Moſaici 641. Helmontii de illa placita 715

Mazonius, Iacob, vitae eius ſcriptores 211. quo fine philoſophiam didicerit 211. praeceptores eius ib. iam adoleſcens ſyncretiſmum philoſophicum fouet 211. Pendaſium contra Archangelum Mercenarium defendit ib. a Franciſco Maria Metaurenſium duce in familiae ſuae obſequia refertur 212. principis aulae ob otium philoſophicum valedicit ibid. excerpta ex eius quaeſtionibus de triplici hominum vita 212. quonam aetatis anno illas conſcripſerit ib. not. memoria gaudet vaſtiſſima 214. munera eius publica quomodo ordinanda ib. magna in illum Aldobrandini fuit gratia 214. cum Iacobo Critonio congreſſus victor abiit ib. mors eius vnde accelerata 215. inter ſyncretiſtas referendus ibid.

Medicea familia philoſophiam et literas promouet 6. Platoniſmo patrocinatur 48. 355

Medicina, vniuerſalem habuiſſe Lullus dicitur 15 doctrinae Paracelſicae de illa 678

Melanchthon, Philippus, philoſophiae ſcholaſticae aduerſarius 102. philoſophiam Ariſtotelicam ſinceram commendat 109. qua ratione eclectice philoſophandum eſſe putet 110 Ariſtotelicorum ſinceriorum poſt reformatas litteras princeps inter Germanos habetur 110 ſuaſit, vt philoſophia in Proteſtantium ſcholis diligenter coleretur 240. vnde communis Germaniae praeceptor dicendus 241 quaenam eius fuerit philoſophiam tradendi methodus 247. magni haec aeſtimatur 248 ſuſpecta videtur 249. fontes hiſtoriae litterariae eius quinam 266. vita eius 267. nomen eius a quonam mutatum 268. an Reuchlinus Melanchthonis fuerit praeceptor ibid. Nominalium ſecta illi placet 270. eius de literis et philoſophia merita docendo Tubingae acquiſita 272. Naucleri volumen hiſtoriarum emendat ib. diſſidia inter Nominales et Reales ſanare ſtudet 273. eius Vitebergam vocati de philoſophia merita 274 an Lutheri ſcripta emendauerit 275. maxime ei curae fuit dialecticam perficere 277 an inter Ariſtotelis aduerſarios referendus 280. cur eclecticam philoſophandi methodum non ſubſtituerit ib. cur dialecticam Ariſtotelicam tam valde commendauerit 280 cur Ariſtotelem Platoni praetulerit 282. Platonem in moralibus prae Ariſtotele probat ib. quonam temperamento fuerit 284. quaenam eius in philoſophiam ſint merita 285. quando obierit 286. Bembi de illo iudicium 348

Memoria, eius ſedes vbinam 719. vaſtiſſima gaudet Mazonius 214.

Mens vnde aeterna et immortalis 417. quid ſit ex ſententia Helmontii 719, 720

Metallum, eorum transmutandorum peritia Lullo tribuitur 15

Metalogica, quaenam diſciplina 134

Metaphora, ratio dogmata iis occultandi inualuit propter paucitatem hominum purorum et ſanctorum 377

Metaphyſica ſcholaſtica Seculo XVII ineunte, in Germania reuocatur 250

Methodus philoſophiae Philippica quaenam fuerit 248. ſuſpecta videtur 249

Mirabilia, ad eorum operationem ſufficiunt ignis et terra 411

Miracula ſine ſanctitate et necromantia operari poſſunt 173. quaenam Moſis et Chriſti vera ſint ex Pomponatii ſententia 173. quanam vi ab hominibus perpetrari poſſint 178. cur

ſemper

ſemper legum mutationes comiſentur 149
Berigardi de illis ſententia 471
Molzia, Tarquinia, foemina erudita 423
Monachi, in eorum ignorantiam Reuchlinus comoediam ſcribit 364. Reuchlini litis cum illis hiſtoria 366
Monaſterium, in illis recentior docetur philoſophia 122
Montaigne, Mich. ab illo primos Scepticiſmi igniculos haurit Bayle 577
Monteeatinus, Anton. vita eius et merita in philoſophiam 231
Morbus, alii ſunt elementares, alii aſtrales 681
Mors, an ſuam praedixerit Zabarella ex aſpectu ſtellae cuiusdam 203
Mores ex philoſophiae Ariſtotelicae ſtudio ſunt corrupti 347
Mortalitas animae an a Pomponatio edocta 162 illam affirmat Sim. Portius 184
Morus, Henr. vitae ſuae philoſophicae hiſtoriam ipſe deſcripſit 439. ſe non vnum aliquod eſſe indiuiduum diſtinctum ſtatuit 439 ſcholaſticorum diſputationibus ſemper fit incertior ib. cur philoſophia Platonica illi arriſerit 440. laus eius ib. philoſophiae Cabbaliſticae inſeruit 441. eam cum quibusdam Carteſii placitis coniungit 442. animarum ſtatuit praeexiſtentiam ib. gentiliſmi et naturaliſmi inde a Iac. Thomaſio accuſatur 443. an inter Latitudinarios et Libertinos referendus ibid.
Moſaica philoſophia vnde excitata 113. quomodo enata 610. eius antiquitas 611. quinam hoc philoſophiae genus tentarint 614 hanc in Academia Halenſi reſtituere ſunt conati viri quidam docti 635. obſeruationes generales de hac philoſophia ib. philoſophiae nomine eſt indigna 638. vnde omnia in illa atra caligine ſint circumducta 639. breuis eius delineatio 641
Motus localis quid ſit ex Magneni ſententia 508
Mundus eſt velut animal quoddam immenſum & immane 382. triplex eſt 410. inferior a ſuperiori regitur ib. totus ſublunaris planetis diſtribuitur 413. viuere dicitur 415 quinam eius machinam optime cognoſcant 682
Muſica, illam aſpernatur Lipſius 495
Myſterium magnum Paracelſi quid fuerit 676

N.

Naturae, plaſticas ſtatuit Cudworthus 438
Natura, eius lumen quid ſit ex principiis Paracelſicis 678. vnde viciſſitudo in illa 718
Necromantia ex Agrippae mente vnde 417
Neureus, Michaël, Gaſſendi eſt ſectator 530. quodnam verum eius fuerit nomen ib. Carthuſianus fuit 530
Nicolaus V. P. M. Ariſtotelicae philoſophiae patronus eſt 7
Niphus, Auguſtinus, vbinam natus 186. puer a parentibus aufugit ib. a ciue quodam Sueſſano educatur 186. philoſophiae ſtudiis medicinam iungit ib. Neapoli philoſophiam docet 187. ad Auerrois & Peripateticorum errores tranſit 187. a Barocio ab illis reuocatur ib. a Leone X honoribus augetur 187. Pomponatii ſententiam de mortalitate animae refutat ib. apud viros principes & Carolum V gratioſus eſt 188. laudes eius ib. foeminarum amoribus eſt deditus licet continentiſſimus 188. ſcripta ſua ſermonis ſpurcitia commaculat 189. ambitionis ſtultitiae arguitur 190. mors eius ib. iudicium de eius ſcriptis 190. Cardano multis in rebus fuit ſimile 190. vxor eius et filii ib.
Nizolius, Marius, vindex caſtioris eruditionis ſtrenuus eſt 90. cum Cicerone philoſophandum eſſe ſtatuit 90. Maioragio literarium bellum excitat 91. philoſophiam ſcholaſticam vehementer exagitat 91. merita eius in philoſophiam quaenam ib.
Nomen, propria magicis opinionibus neceſſaria ſunt 414
Nominales, eorum ſententias deſtincte propoſuit Io. Lalemandet 129. plane ſunt extincti 129. illis addictus eſt Lutherus 95. placent Melanchthoni 270. diſſidia inter illos et Reales ſanare ſtudet Melanchthon 273
de Nores, Iaſon eius in philoſophiam merita 233
Norimberga, ibi Ariſtotelis introducitur philoſophia 246
Notio omnium rerum nobis concreata eſt 682
Numerus, omnia illis diſpoſita eſſe ſtatuit Georgius Venetus 376. illius de ſenario placita 377. in illis miranda latet efficacia 414
Nunneſius, Petr. Io. vita eius et in philoſophiam merita 237

O.

Obſcoenitas ſermonis familiaris erat ſcriptoribus Seculi XVI 189. an Baylius ſuum optime defenderit 601
Obſcuritas in Paracelſi ſcriptis vnde 665
Omen fauſtum quaerentibus quidnam faciendum 383

Oporinus, Io. genuinus Paracelſi eſt diſcipulus 671
Oraculum, quidnam illa petituro ex Agrippae mente faciendum 417. cur finem inuenerint ex Ariſtotelicorum mente 178
Ordines monachorum philoſophiae ſcholaſticae fauent 120
Orthographia, moralem conſtituit Caramuel Lobkowitz 135
Oxonia, multum ibi valet philoſophia Ariſtotelica 247. eius academiae doctores philoſophiam Platonicam valde deprimunt 433

P.

Pacius, Iul. parentes eius 218. praecox eſt eruditus ib. ſuſpecta eius eſt eruditio 219. ad Heluetios clam aufugit ib. in Heidelbergenſi academia Organon Ariſtotelis explicat 219. aliae eius vocationes et munera ibid. inconſtantis nomen meruit 219. egregie de dialectica Ariſtotelica meritus 220
Paracelſus, Theophraſtus, vnde eius notitia haurienda 646. natales et nomen eius 647 vnde nomen Aureoli aſſumſerit ib. an ei puero teſtes ſint exſecti 649. educatio eius et itinera ib. an in Arabia et Aegypto fuerit 649. vbiuis et ab omnibus ſcrutatur quae ad artem medicam facere poſſint 650 ex quibusnam profecerit ib. an veteres legerit 651. quonam ſenſu autodidactus dicendus ib. eius in medendo felicitas 651 profeſſio medica ei Baſileae confertur 652 lingua docet vernacula 653. quaedam eius arcana medicamina ib. quanam de cauſſa Baſileam ſeceſſerit 654. vitam degit vagam 655. mors et epitaphium eius ib. laudes eius 655. cur alter Lutherus vocatus 656. hoc nomen ferre non vult ib. lapide philoſophorum potitus eſſe dicitur 656. inter artis chemicae principes refertur 657. reprehenſiones eius 658. inter agyrtas et circumforaneos eſt referendus 659. ignorantiae et plagii accuſatus ib. crapulae deditus fuiſſe dicitur 660. 666. inter numinis hoſtes refertur ib. graue illi crimen magiae obiicitur 661. quibusnam rationibus excuſetur ib. iudicium de illo 662. nimis iactator eſt 664 eius ſcribendi genus inſulſum eſt atque obſcurum 664. periculoſa fouit dogmata 666 ingenio praeditus eſt paradoxo 667. ſcripta eius 668. diſcipuli et ſectatores eius 670 delineatio philoſophiae Paracelſicae 676
Parmenidea philoſophia, illius reſuſcitatae occaſio 448. reuocauit eam in vitam Bern. Teleſius 449
Paſſiones animae, quae phantaſiam ſequuntur poſſunt transſcendere ad operandum in corpus alienum 414
Patricius, Franciſcus, philoſophiam Platonicam ex Graecis ſcriptoribus renouare conſtituit 422. vita eius ib. an in Patauino gymnaſio publica auctoritate docuerit 423. Ferrariae Platonicam philoſophiam publice profiteri iuſſus eſt 423. Romae etiam multa cum laude docet 424. quando mortuus ib. ſtatura corporis breuis nec venuſta ib. ingenii eius dotes 424. iudicium de illius ſcriptis ib. ambitioni et contradicendi ſpiritui eſt deditus 425. Ariſtotelem odio eſt proſecutus 425 laudes eius et vituperium 426. Platonicam philoſophiam extollit et commendat 427 ſcholae Alexandrinae adhaeret ib. nouam philoſophiam meditatus eſt 428. quaedam in illa a Teleſio mutua ſumſit ib. breuis eius philoſophiae naturalis delineatio 429 an praecurſor Gaſſendi et Carteſii fuerit 430
Peripatetici genuini, quinam ita dicendi 111. in Italia genuini quinam 155. ex Hiſpanis quinam potiores 236. quinam ex Germaniae Proteſtantibus 237. concordia inter illos, Chemicos et Galenicos tentata 758
Petracha, an inter philoſophos referendus 22 vitam eius quis narrauerit 23. laudes eius ib. diſcipuli eius 24
Phoenix ingeniorum, quinam ita dictus 55
Philoſophia, primus eius reformator Raymundus Lullus 9. ſtatus eius tempore emendatae religionis mutatus 77. cauſſae eius emendationis religionis reformatione 79. reformatio eius doctrinae Chriſtianae emendationem mox ſecuta 83. ſcholaſtica exagitatur ib. ipſa ſua promouet incrementa 106. cultiores Scholaſtici eam promouent 106. eius hiſtoriae recentioris adumbratio 107. Moſaica, vnde excitata 113. quare a nonnullis prorſus reiecta 114. eclectica reſtituta ib. elegantioris primus reſtaurator Dantes Aligerius 21. Altorfina qualis liber 252. quaenam Speneri de illa fuerit mens 261. ex eius reiectione enthuſiaſmus ortus 239. vt in Proteſtantium ſcholis diligenter coleretur, Melanchthon ſuaſit 240. illam reuelationi non poſſe aduerſari contendit Taurellus 306. illam condemnat Baylius 602. eius hoſtes

omni aetate inuenti 776. variae claſſes eorum, qui philoſophiae aduerſantur 777. de eius pretio controuerſia Hofmanniana 778
Philoſophi mixti quinam ita vocati 767
Phyſica, noſtris temporibus maximopere exculta 116
Phyſiologia, Carteſianam, clauem exhibere ad Coſmologiam Pythagorico-Cabbaliſticam ſtatuit Henr. Morus 442. Helmontii delineatur 715
Piccartus, Michael, vita eius 317. magna eius eruditionis eſt aeſtimatio 318. ſcriptorum ab illo editorum numerus librorum ſuorum aceruum ſuperat 318. mors eius ib. eius de philoſophia Ariſtotelica merita ib.
Piccolominaeus, Alexander, familia eius et ſtudia 204. oratoriam, Logicam, Phyſicam et Matheſin docet ib. Ariſtotelem maxima aſſiduitate legit 204. primus in vernacula peripatetice philoſophari eſt auſus 305
Piccolominaeus, Franc. quando natus 205. vix adoleſcentiam egreſſus logicam in patria docet 206. apud Peruſinos philoſophica cathedra ei traditur ib. Pataui poſtea et Venetiis magno ſtipendio docet 206. eius de ethica cum Zabarella diſceptatio 206. ſyncretiſmum inter Ariſtotelem et Platonem nouo conſilio ſuſcepit 207. muneri ſe abdicauit ib. quam diu Pataui docuerit 207 iudicia de illo 208
Picus Mirandulanus, Io. Phoenix ingeniorum dicitur 55. quinam eius ſcripſerint vitam 56 natiuitas eius et ſtudia ib. adhuc iuuenis ingentem ſibi eruditionis copiam comparat 56 Romae nongentas de variis diſciplinis quaeſtiones proponit ib. totius orbis eruditos in certamen prouocat 57. haereſeos nota qua de cauſſa iniuſtus 57. iuuenilia ſcripta Vulcano tradit ib. pietati ſe totum tradit 57 philoſophiam a ſpeculatione ad vitae emendationem traducit 58. Politiani de illo iudicium ib. philoſophia eius quaenam 58 Cabbalam penitus ignorauit 59. Platonicorum placita Moſi tribuit 60. inter ſyncretiſtas recentioris aetatis referendus 60
Pietas, illam cum ſcientiarum interitu promouere cupit Hirnhaym 546. Theoſophorum vnde deducenda 748
Pii conflabuntur in reſurrectione igne Dei 384
Plagiarius Raymundus Lullus habetur 11. an fuerit Ioannes Boccacius 25. Gifanius habetur 217. Ariſtoteles quod fuerit probare ſtudet Patricius 426. Keckermannus videtur 768
Plagium, eius accuſatur Paracelſus 659. 665. Boehmius 699. Lipſio ſaepe obiectum 496
Planetae, quanam lege inferioribus bona et mala ſuppeditent 378
Planta, earum corpori anima quaedam ineſt 458
Plato, illum prae Ariſtotele in moralibus probat Melanchthon 282. quidnam illius philoſophiam commendauerit 343. Chriſtum ab illo eſſe praedictum contendit Patricius 427 in Anglia magni aeſtimatur 434
Platonica philoſophia, reſtauratores eius quinam 41
Platonica ſecta, cur Ariſtotelica prae illa ſurrexerit 149. occaſio reſtitutionis huius ſectae 353 cum Pythagorica et Cabbaliſtica philoſophia coniungitur 354. generalis delineatio hiſtoriae huius ſectae 355. quinam illam propagauerint 356. cur mature euiluerit ib. ex Graecis ſcriptoribus illam renouare conſtituit Franc. Patricius 422. eius fata Seculo XVII. 430. in Britannia floret 433. criticae de hac ſecta obſeruationes 443. nulla illi ex philoſophia Cabbaliſtica eſt allata medicina 445. in merum ſyncretiſmum abiit 447. verae philoſophiae nihil profuit eius ſtudium 448
Platonici, controuerſia inter illos et Ariſtotelicos 71
Poiretus, Petrus, vita eius 725. ad Carteſianiſmum rapitur 725. nunquam integrum aliquod theologiae ſyſtema legit 226. autodidactus eſt 726. eccleſiaſtae munus in Bipontino accipit 727. contra atheos et religionis hoſtes ſcribere vouet 727. munus ſuum cur deſeruerit 727. Burignoniam conuenit eique adhaeret 727. an myſticus fuerit 728 in Carteſianiſmum inſurgit 728. eius cum Thomaſio controuerſia ib. an rationis vſum reiecerit 729. Burignoniae placita defendit 730. Rhenoburgi quietus conſedit et obiit ib. laudes eius ibid. eius ſcripta et Thomaſii de illis merita 731. Theoſophicum ſyſtema more philoſophico expoſuit 732. ad enthuſiaſmum ducit 733. aduerſarii eius ib. nimis acerbus eſt in aduerſarios 734. contra Spinozam et Bekkerum pugnat 734
Politica, Chriſtianae, auctores quinam 627
Pomponatius, Petr. pater eius et natiuitas 158 puſillus corpore eſt ib. ſtudia eius ib. Ariſtotelis philoſophiam cum Auerroiſtica comparat

parat 158. Achillini iram inde in ſe concitat 158. ad Bononienſes ſe confert 159. methodus eius philoſophiam docendi ib. monachos in ſe concitat 159. vnde diues factus ib. quando mortuus ib. an impie prorſus obierit 160. diligentia eius & modeſtia laudatur 160. an fuerit auarus ib. quemnam inter philoſophos locum meruerit 160. numus eius memoriae eſt dicatus 161 quaedam eius nugae ib. heterodoxiae accuſatur 161. Auerrhoëm emendare cupiens illo ipſo deterior eſt factus 162. impietatis reus habetur 163. an mortalitatem animae docuerit 162. liber eius de immortalitate animae ignibus addicitur Venetiis 164. Contarenus & alii contra eum ſcripſerunt ib. rem ſuam defendit ib. Bembi patrocinio flammas effugit 164. Niphus eius impietatem refutare eſt iuſſus 164. quomodo Pomponatius ſe defenderit ib. mentem tamen mutauit 165. atheiſmi nota poſt fata inuritur 165. quid de eius philoſophia iudicandum 166. placita eius de fato ib. Libri eius de incantatione & fato 166 not. maxime ad Alexandrum Aphrodiſaeum diuertit 167. impietatis valde ſuſpectus eſt 167. inter ſcepticos referri poteſt 168. prouidentiam Dei negat ib. Ariſtotelem Paulo ipſique Chriſto praeponit 170. an Stoica illi de fato doctrina arriſerit 170. eius de incantationibus philoſophia 171. eius impietatis excuſatio 179. eius diſcipuli 182

Praedeſtinationem oppugnat Pomponatius 169

Precis vi imaginationis ſunt efficaces 177

Proteſtantes, cur philoſophiam Ariſtotelicam retinuerint 154

Prouidentia Dei, illam negat Pomponatius 168 Taurelli de illa mens 309

Putrefactio, cur chymici illa opus habeant 681

Q.

Qualitates, occultas Ariſtotelicorum explicare ſtudet Io. Marcus Marci 431

Quaternio fundamentum & radix & omnium aliorum numerorum 414

Quinarius numerus vim magnam habet in expiationibus ſacris 414. pellit malos daemones ib. & venena ibid.

R.

Ramus, Petrus, multa eum ex Valla mutuatum fuiſſe dicunt 34

Ratio, eius vſum condemnat Baylius 602. quidnam Theoſophis ſit 645. eius lumen ad addiſcendam philoſophiam veram ſpernit Boehmius 697. an eius vſum reiecerit Poiretus 729

Reales diſſidia inter illos et Nominales ſanare ſtudet Melanchthon 273

Regeneratio, cur chymici illa opus habeant 681

Regiomonti Ariſtotelis floruit philoſophia 246

Religio emendata philoſophiae ſtatum mutat 77 eius emendationem philoſophiae reformatio eſt ſecuta 83. eius reformationis vtilitas ad emendandam philoſophiam 92

Res, earum ideae, formae, ſpecies, exemplariaque in mente diuina ſemper exiſtunt 382. vnde earum harmonia procedat ib. ab illis quaedam idola ſpiritualia & naturalia effluunt 411. vnde eorum virtutes occultae 412. earum principia tria ſtatuit Teleſius 456. & Paracelſus 680

Reuchlinus, Io. vnde eius vita optime diſcatur 357. quonam anno natus 358. artem Muſicam addiſcit & inter ſymphoniacos in aula Badenſi recipitur ib. Pariſiis ſtudiorum curſum proſequitur ib. graecam linguam diſcit ab Hermonymo Spartiate 359. pingendis litteris Graecis & deſcribendis libris peculium ſibi parat ib. Artſtotelicam logicam ex ipſo haurit Ariſtotele 359, eius in theologia & rhetorica praeceptores ib. Baſileam proficiſcitur 360. quaenam ibi geſſerit 360. an profeſſionem extraordinariam ibi acceperit ib. Aureliam proficiſcitur & ibi iurisprudentiae ſtudiis inſeruit 361, in Pictauis Iuris Licentiati titulo ornatus Tubingam concedit 362. in ducis Wirtembergiae comitatu Romam proficiſcitur ib. Romanorum doctiſſimorum fruitur amicitia 362. nomen eius mutat Hermol. Barbarus 362. legatus ad imperatorem mittitur 363. Hebraeam in hac legatione addiſcit linguam 363 codice Hebraeo ab Imperatore donatur ib. ex aula Wirtembergica in Palatinam fugit 363 comoediam ſcripſit in monachorum ignorantiam 364. ad pontificis aulam legatus mittitur ab electore Patauino 364. graecae & hebraicae linguae ſtudium Romae vrget ib. ex aula Palatina domum reuocatur 365. Sueuorum foedus S. Georgii eum Sueuiae triumuirum deligit 365. litis eius cum monachis hiſtoria 366. libros hebraicos non omnes abolere ſuadet ib. in bello Sueuico captus Angelopolim abducitur 367. graecas & hebraicas

braicas ibi docet litteras ib. eas quoque Tubingae docet 368. quando & vbinam mortuus 368. magna eius nominis & eruditionis eſt exiſtimatio ib. eius de philoſophia Pythagorico-Platonico-Cabaliſtica merita 369. quorum conſilio ad philoſophiam acceſſerit 370. primam Cabbaliſticae philoſophiae notitiam ex Pici ſcriptis hauſit 372

Reuelatio, illi philoſophiam non aduerſari poſſe contendit Taurellus 306. illam ex Scepticiſmo magnam vtilitatem capere iactat Baylius 603. an ex illa principia ſint ſumenda, quibus philoſophicum inaedificetur ſyſtema 636. an nobis ad res naturales cognoſcendas data ſit 637

Roſaecruciana fraternitas, vnde eius hiſtoria petenda 735. ſumma eius hiſtoriae 735. quando exorta 736. quomodo enata ibid. quaenam huic ſodalitio tribuantur 737. multos excitat motus 737. quidnam theologi de illa ſenſerint ib. quaenam medicorum de illa opinio 738. vnde nomen eius deſumtum eſſe putetur 738. nullibi inuenitur 739. inaudita ei adtribuuntur dogmata ib. fabula eſſe ſuſpicatur 739. ad doctos expiſcandos inuenta eſſe dicitur ib. tota euanuit 740. Io. Val. Andreae huius fabulae auctor habetur 740 cum Paracelſica & theoſophica factione non cohaeſit 741

Roſatus nobilis, an hoc genus numorum ex auro obryzo Lulli cuſum ſit 13

Roſtochienſis academia, ibi Ariſtoteles philoſophantibus dux praeficitur 243. Peripatetici in hac ſchola celebriores ib.

S.

Salisburgum, academia huius vrbis elegantiora ſtudio reuocat 122

Sanchez, Franc. vitae eius enarratio 541. illum medica eruditio admodum commendauit 541 Ariſtotelica ei diſplicet philoſophia 541 qua ratione ad ſcepticiſmum deductus 542

Sanguis eius circulationem ante Haruaeum detexiſſe Caeſalpinus viſus eſt 221

Sanitas, miraculoſa quomodo fiat 177

Sapientia eius initium & finis quidnam 718

Scepticiſmus, vnde poſt renatas litteras introductus 113. varia eius conditio 538. ſectatores eius 540. ad ſobrium quendam confugit Berigardus 477. quonam fine illum commendauerit Hirnhaym 543. eum laudabili inſtituto commendauit Foucherius 551. Baylii 602. Obſeruationes criticae de ſcepticiſmo recentiorum 604. variae cauſae ad illum confugiendum viros doctos commouerunt 604. ad eccleſiae auctoritatem ſtabilendam adhibitus eſt 605. eius machinis reuelatae religionis moenia deiicere nonnulli ſunt conati 606. an pietatem dictitauerit 607. iudicii imbecillitas alios ad illum permouit 608. alios ambitio ib. an philoſophiam veram vlla ratione adiuuerit 609

Scepticus, eos ſolos philoſophorum nomine dignos putat Huetius 571. an Gaſſendus iis accenſendus 522. an Corn. Agrippa fuerit 419. an Seb. Baſſo 539

Schegkius, Iac. eius cum Simonio controuerſia 289 vita eius 292. eximia eius eruditionis fama 295 quaenam eius in philoſophiam merita 295 philoſophiae Rami maſcule ſe oppoſuit 296

Scheiblerus, Chriſtoph. celeberrimus habetur philoſophus 256

Scherbius, Philip. de vita eius pauca conſtant 296. vita eius 297. magnum Ariſtotelis philoſophiae ſidus appellatur 298. inter celeberrimos philoſophiae Ariſtotelicae reſtauratores refertur 299. diſſertationem philoſophiae Rameae opponit ib. familia fuit infelix 300 ſcripta eius ib.

Scholaſtica philoſophia valde diſplicet Luthero 95, 96. Melanchthon eius aduerſarius 102. non tota ex orbe philoſophico poſt renatos litteras eiecta 117. cauſſae cur retenta ſit 120. condemnata tandem & relicta 121. quibusnam ex cauſſis parum emendata ſit ex virorum doctiſſimorum ſtudio 142. quinam illius emendationem tentauerint 143. illam Vauaſſor commendat 144. & Peliſſonius tuetur 146. ſenſim imminuitur 146

Scholaſtici, cultiores philoſophiam promouent ſaniorem ſcholaſtica 106. recentiores quinam 122. ex Dominici familia quinam 124. ex Franciſci ordine quinam 128. Ciſtercienſes 130. ex ſocietate Ieſu 136. aliorum ordinum 142

Scholaſtico maſtiges quinam fuerint 84

Scientia, illam dari negat Hirnhaym 544 ſub cinere latet in intellectu 717. verae ſunt indemonſtrabiles ib.

Scioppius, Caſp. Symachii codicem mſc. Giſanio aufert, quem hic ipſe abſtulit ex Beſſarionis bibliotheca 218

Scriptura S. varia genera ſecundum illam philoſophantium 611. an omnem ſapientiam

ex illa haurire iubeamur 638. quinam conſenſum inter illam& veteres ſcriptores oſtendere voluerint 753
Sectae Graecae poſt renatas literas omnes excultae 111
Sectaria philoſophia, ratio eorum, qui ab illa diſceſſerunt 536. cauſſae, cur illa abiecta eclectica non triumphauerit philoſophia 537
Seder Olam, an hic liber Helmontio iuniori competat 723
Sennertus,Daniel,ſyſtema atomiſticum recepit 503 atomos Democriti cum corpuſculis minimis confudit ib.
Senſus omnes tactus ſunt auditu excepto 458. de eorum certitudine dubitat Hirnhaym 544
Septalius, Ludou. quando natus 229. vita eius 230. quaenam eius in philoſophiam merita ib.
Septenarius numerus omnium eſt potentiſſimus 415
Sepulueda, Io. Genneſ. ſtudia eius iuuenilia 195. Alberto Pio principi Carporum eſt acceptus 196. epiſtolae eius eruditis gratae ib. Caroli V. theologus & hiſtoriographus conſtituitur 196. philoſophiam in Hiſpania ſuo nitori reſtituere allaborat ib. quamnam cum Bartholomaeo Caſa aluerit controuerſiam 197
Sidera, iis cum corporibus humanis, animalibus &c. harmoniam eſſe credunt Theoſophi 748
Signaturae, quare illas conſiderandas eſſe credant Theoſophi 748
Simonius, Simon, pauca de eius vita reperiuntur 286. antitrinitariis fauere videtur 287 Geneuae bis carceri traditur ib. Lipſiam ad tradendam Ariſtotelis logicam vocatur 287. ſuſpecta eius in religione eſt ſinceritas 287. in aula regis Poloniae magno in pretio habetur 288. quando obierit ib. eius in philoſophicis eruditio 289. eius cum Schegkio controuerſia 289. impietatis accuſatur 290
Simpliciſtae, quinam ita vocati 781
Sonerus, Erneſt. vitae eius ſcriptores quinam 312. vita eius 313. iter facit per Germaniam, Hollandiam, Angliam, Galliam & Italiam 314 vbinam opinionibus Socinianis corruptus ib. cathedra phyſica & medica Altdorfii illi traditur 315. Socini placita tacite propagat 315 ad ea inſinuanda Ariſtotelis metaphyſica vtitur 316. mors eius ib. quaenam eius in philoſophiam merita 316
Sorbierius, Samuel, vitae eius breuis expoſitio 510 not.
Sors, eius cauſſa quaedam ſublimis & latens & occulta eſt 415
Spatium, controuerſiae de illo 534
Spectrum, vnde eorum apparitiones ex mente Pomponatii 176
Spenerus, Io. Iac. quaenam eius de philoſophia fuerit mens 261
Spiritus Georgii Veneti de illo placita 384 eorum characteres ſunt ignorabiles quaedam literae 516. rationalis hominum quodammodo corporeus eſt 417. philoſophorum Moſaicorum de illo doctrinae 642. eius actio quaenam ex Boehmii mente 702. illum ex diuina eſſentia ortum habere ſtatuunt Theoſophi 747
Statua, marmorea ornatur Gaſſendus 519
Stellae, Agrippae de illis ſententia 413. vnde enatae mente Teleſii 458. motum habent proprium ib. natura ſua ſunt lucidae 458
Stoica ſecta, illam damnat Melanchthon 281 philoſophia, reſtaurandae illius occaſio 486. Lipſii de illa merita 497. eius reſtauratores alii 499
Stomachus, in illo ſedes animae eſſe dicitur 720
Strozza, Cyriacus, Ariſtotelicam philoſophiam magna cum laude Bononiae & Piſae docet 209 deperditum nonum decimumque librum Politicorum Ariſtotelis ex ingenio reſtituit 209
Studia, quisnam Graeca in Occidente primus ſuſcitauerit 5. elegantiorum cultura quanam ratione promota 103
Sturmius, Io. Chriſtoph. vita eius 769. philoſophiam & matheſin Ienae docet 769. ad paſtoris munus in Comitatu Oetingenſi vocatur ib. cathedrae phyſicae & mathematicae Altdorfii praeficitur 769. mors eius 770 laudes eius ib. ad eclecticam philoſophiam animum adiicit 770. quomodo ad Syncretiſmum delatus 771
Suffumigationes quaedam ad ſtellas accommodatae plurimum poſſunt 413
Syllogiſmus, Helmontii de illo placita 717
Syncretiſmus, philoſophico fauet Picus Mirandulanus 60. philoſophicus vnde poſt renatas literas introductus 114. illum Franc. Piccolominaeus ſuſcepit 207. illi fauet Iac. Mazonius adhuc adoleſcens 211. illi eſt Reuchlinus deditus 372 ſeqq. illum fouit Georgius Venetus 386. in illum abiit philoſophiae Platonicae recentius ſtudium 447. quid

quid ſit 750. inter Scripturam S. & ſectas philoſophorum 752. Hamelii in eo promouendo conatus 761. Platonico-Peripatetico-Stoicus 762. recentiorum inter ſe 767. contrarius eſt veritati 773. nec ipſi ſectariae philoſophiae conuenit ib. illum cum eclectica philoſophia commiſcet Keckermannus 768. quomodo Sturmius ad eum delatus 771. quisnam omnium peſtilentioſiſſimus 773. inutilis eſt 774. ex philoſophiae circulis eſt abiiciendus - 774

Syncretiſtae, eorum claſſes 751

T.

Taurellus, Nicol. quando & vbinam natus 300. iuuenilia eius ſtudia 301. vtrum Lutheranae an reformatae fidei confeſſioni fuerit addictus 301. an profeſſoris medicinae munus Baſileae illi demandatum fuerit 302. ethices profeſſionem apud Baſileenſes, & medicam apud Altdorfinos nanciſcitur 302. magnus ei auditorum applauſus contigit 303. mors eius ib. virtutes eius & ingenii dotes 303. corpore paruus eſt ib. quaenam eius de Ariſtotelica philoſophia fuerit ſententia 304. liberum philoſophandi genus probat 305. vnde eius contra Italicos Peripateticos bellum exortum ib. philoſophiam reuelationi non aduerſari poſſe contendit 306. eius in philoſophiam merita 307. vtrum Peripateticis an eclecticis adſcribendus ſit 308. obſcurus eſt 310. inter atheiſmi fautores refertur 310. iure inter illos referri nequit 311. quemnam inter philoſophos mereatur locum 311. raritatis illius, ſcriptorum cauſſa quaenam 312

Teleſius, Bernardinus, Parmenideam philoſophiam in vitam reuocauit 449. vitae eius enarratio 449. fere puer litterarum ſtudiis ſe tradidit ib. Romae inſons in carcerem detruditur 450. exinde liberatus ad Patauinas Muſas concedit ib. de fundamentis proprii aedificii in Phyſica iaciendis cogitat 451. Romam redit ib. archiepiſcopi dignitatem recuſat 451. vxore & filio mortuis ad otia philoſophica redit 452. in ſeceſſu de natura libros iuxta propria principia componit ib. illos cum Madio communicat ib. magno excipiuntur plauſu 553. Neapolim ad docendam hanc nouam philoſophiam vocatur ib. ſocietatem eruditam ibi inſtituit 453. a monachis iurgiis laceſſitur ib. mors eius ib. libri eius eorumque editiones 454. phyſica eius poſt illius fata indici expurgatorio adſcribitur ib. ſectatores eius & aduerſarii 454. quidnam illum ad nouam de naturalibus diſciplinam condendam mouerit 455. philoſophiae eius Parmenideae expoſitio 456. iudicium de illa - 459

Ternarius numerus idealibus formis deputatus eſt 414

Terra, Helmontii placita de illa 717. qualem eius globus habeat figuram ib. omnium elementorum baſis eſt 411. ex illa mare eſt eductum & adhuc quotidie educitur 457. affectiones eius quatuor, quaenam 458. eſt duplex ſecundum principia Paracelſica 681

Theologia philoſophiam ſcholaſticam ſuſtentauit 117. vtrum vſum in illa habeat philoſophia ſcholaſtica nec ne 118

Theoſophia, Sperberi de illa mens quaenam 687. Boehmianae cauſſa eſt imaginatio viuida 698. ex emanationis ſyſtemate deriuanda 704. cum principiis Cabbaliſticis congruit 704. illam more philoſophico exponit Poiretus 732

Theoſophici, quales philoſophi 644. cur ſe philoſophos per ignem dicant ib. non conſpirant placitis & fundamentis 741. characteriſtica quaedam eorum ſunt dogmata 742. omnia ad emanationis ſyſtema referunt 743. damna haud exigua philoſophiae & theologiae attulerunt 743. eorum nonnulli optima animi intentione ſunt vſi 745. qui fieri potuerit, vt ad eorum dogmata abſona delabi potuerint viri minime mali 740. abſurda de ſpiritibus docent 747. dogmata, quaenam illis tribui poſſint 747. an philoſophia Platonica huius ſectae parens fuerit 749

Thermometrum Fluddi quidnam 694

Thomaeus, Nicolaus Leonicus, primus genuinam Ariſtotelis philoſophiam reſtituere conatus eſt 156. parentes eius & ſtudia ib. animum ad philoſophiam Platonicam adiecit 156 cur Ariſtotelicam ſit amplexus ib. Patauii genuinam Ariſtotelis philoſophiam primus docet 157. frugalis viuit ib. quando mortuus ib. non cum illo Nicol. Leonicenus Vicentinus confundendus 157

Thomaſius, Iacob, vita eius & eruditionis laudes 336. merita eius de hiſtoria philoſophica 337. philoſophiam Peripateticam illuſtrare contendit ib. ſcriptorum ſuorum laudes - - 338

Transſubſtantiatio, dogma de illa naſcente Carteſianiſ-

teſianiſmo pomum eridos fuit 584. not. quomodo Carteſius illam ſaluam eſſe poſſe voluerit ib. quomodo Rohaltius illam explicauerit 585. quomodo Maignanus ib. quonam modo Baylius illam debellauerit 586
Tubinga, philoſophia Ariſtotelica ibi eſt docta 244

V.

Vacuum, controuerſiae de illo 534. in aëre datur 717
Valla, Laurentius, quo anno ſit natus 32. cur Roma excedere ſit coactus ib. heterodoxiae accuſatur 33. an publice virgis caeſus ſit ib. Pontifici reconciliatur ib. laudes eius ib. an contra Chriſtum inuectiuas diſperſerit 34. epitaphium eius ib. eius in philoſophiam merita 34
Vaninus, Iul. Caeſar, an Pomponatii diſcipulus fuerit 185
Vates, eorum diſpoſitio qualis eſſe debeat 177
Vayerius, Franc. Mottaeus, vita eius 547. an reginae conſilio fuerit impeditus, quo minus regni haeredem inſtuere potuerit 548. an coniugio non admodum laeto fuerit gauiſus ib. magna eius inter eruditos fuit aeſtimatio ib. filium ad Pyrrhonica placita effinxit 548. iudicia de eius ſcribendi ratione 549. toto animi habitu philoſophum Stoicum expreſſit ib. eius mores a Patino & Maruillo notantur 550. ſcripta eius ib. Scepticiſmum commendare & fouere conatur ib. ad religionem illum extendit 551. inde in Atheiſmi ſuſpicionem incidit ib.
Verbum Dei primaeuam eſſe ideam philoſophicam ſtatuit Theoph. Galeus 435. verba ſunt quidam rerum radii vbique praeſentes rerumque vim ſeruantes 414
Veritas, quaenam illi ex philoſophia Ariſtotelica enata ſint damna 344. Chriſtanam machinis ſcepticis adoritur Baylius 601
Vernacula lingua, qui primus inter Italos illa philoſophari auſus ſit 205
Victorius, Petr. patria eius & inſatiabilis diſcendi cupiditas 197. ad Piſanam academiam conuolat ibique antiquitatibus diſcendis inuigilat 198. & Romae huic ſtudio operam nauat ib. Florentiae profeſſio graecae & latinae linguae & moralis philoſophiae illi demandatur 198. principibus eſt acceptus ib. laus eius magna apud exteros ib. virtutes eius 199. ſcribendi eius ratio, qualis ib. an inter plagiarios referendus 199
Vinum aduſtum a Lullo inuentum dicitur 15
Virtutes occultae rerum vnde 412
Viteberga, in huius vrbis Academia Ariſtotelis philoſophia introducitur 241. qualis fuerit ſec. XVII. 256
Viues, Io. Ludouicus, multum ſtudii in pellenda barbarie adhibet 86. ab Eraſmo valde laudatur ib. ab Henrico VIII, rege Angliae, Mariae principis inſtitutioni praeficitur 86. quando mortuus 87. eius in philoſophiam merita ib. iudicium de illius libris 88
Vnum omnium rerum principium eſt & finis neque ipſum principium aut finem habens 414

W.

Weigelius, patria eius, quaenam 689. vita eius ib. an munere eccleſiaſtico ante mortem ſit exutus 690. ſcripta eius poſt fata edita lites inter Theologos mouent 690. multa ei ſuppoſita fuiſſe ſuſpicitur ib. quaedam eius ſententiae ibid.
Wendelinus, Godofredus, vitae eius breuis enarratio 511. not. Ptolemaeus aeui ſui dici meruit ibid.
Weſſelus Friſius an cum Reuchlino Baſileae fuerit 360

Z.

Zabarella, Iacobus, familia eius & praeceptores 200. dialecticam accurate perdiſcendam ſtatuit ib. alias quoque diſciplinas addiſcit ib. Bernardino Tomitano in profeſſione logica ſucceſſor Venetiis datur ib. aſtrologiae eſt peritus ib. inſolita munificientia doctrina eius ornatur 201. magna gaudet auditorum turba ib. facilitas ingenii ei multa, ſermonis nulla eſt 201. quaenam eius in philoſophiam merita 202. an inpietatis macula ſit notandus 203. vxor eius & filii 203. an ſuam mortem praedixerit. ib.
Zeidlerus, Melchior. vita eius 334. eruditio eius 335

FINIS TOM. IV.